

T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

BİRİNCİ DÖNEM MİLLET MECLİSİ TUTANAKLARINDA

KIBRIS SORUNU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Zelal OKUTMUŞTUR

DANIŞMAN
Doç. Dr. Tekin İDEM

Mayıs-2024
BATMAN

TEZ KABUL VE ONAYI

Zelal OKUTMUŞTUR tarafından hazırlanan “**Birinci Dönem Millet Meclisi Tutanaklarında Kıbrıs Sorunu**” adlı tez çalışması 29/04/2024 tarihinde aőağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliğı ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan/Danışman

Doç. Dr. Tekin İDEM

.....

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Canan SARIYAR SEZAN

.....

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Türker UYGUR

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Murat ÖTER

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdür V.

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm

İmza

Zelal OKUTMUŞTUR

25/05/2024

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ
BİRİNCİ DÖNEM MİLLET MECLİSİ TUTANAKLARINDA
KIBRIS SORUNU
Zelal OKUTMUŞTUR

BATMAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Danışman: Doç. Dr. Tekin İDEM

2024, 594 Sayfa

Jüri

Dr. Öğr. Üyesi Canan SARIYAR SEZAN

Dr. Öğr. Üyesi Türker UYGUR

Kıbrıs adası coğrafi konumu itibariyle tarihin geçmiş dönemlerinden günümüze kadar dünya devletlerinin dikkatini çekecek bir noktada yer almıştır. Kıbrıs halkı adanın Osmanlı hakimiyetine girdiği 1571 yılından 1878 yılına kadar hoşgörü ve huzur içerisinde yaşamıştır. Ancak 1878 yılında ada İngilizlerin hakimiyetine girince Türkler için sıkıntılı dönemler başlamıştır. Gerek bölgedeki Rumların gerekse de Yunanistan'ın ayrılıkçı ve bölgedeki dengeyi bozacak tutumları nedeniyle Kıbrıs'ta kanlı çatışmalar yaşanmıştır.

Çalışmada öncelikle Kıbrıs'ın tarihsel geçmişi anlatılmış ve ardından İngiliz yönetimiyle başlayan huzursuzluklara dikkat çekilmiştir. Yunanistan'ın ve Kıbrıslı Rumların ayrılıkçı tutumlarıyla bölgede Türklere karşı girişilen saldırılar gözler önüne serilerek bu saldırıların ve ayrılıkçı tutumların Türk iç siyasetinde nasıl karşılandığı üzerinde durulmuştur. Yavru vatan olarak nitelendirilen Kıbrıs'ta yaşanan durumların meclis içerisinde yarattığı sarsıntılar ve tartışmalar üzerinde durularak Türk dış siyasetinde Kıbrıs konusunda gösterilen çabaya dikkat çekilmiştir.

Çalışmanın amacı Kıbrıs'ta yaşanan olayların mecliste nasıl karşılandığını irdelleyerek milletvekillerinin ada üzerindeki görüş ve tartışmalarına yer verip Türk siyasetinde Kıbrıs'ın yeri ve önemini belirlemek olmuştur. Zira Türkiye hem dış politikada gösterdiği tavırla hem de 1974'te gerçekleştirdiği Kıbrıs Barış Harekâtı ile daima Kıbrıslı Türklerin yanında durmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Meselesi, Millet Meclisi Tutanakları, Kıbrıs Barış Harekâtı.

ABSTRACT
MASTER'S DISSERTATION
IN THE MINUTES OF THE FIRST TERM NATIONAL ASSEMBLY

CYPRUS PROBLEM

Zelal OKUTMUŞTUR

Batman University Graduate Education Institute

Department of History

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Tekin İDEM

2024, 594 Page

Jury

Asist. Prof. Dr. Canan SARIYAR SEZAN

Asist. Prof. Dr. Türker UYGUR

Due to its geographical location, the island of Cyprus has been at a point that has attracted the attention of the world states from the past periods of history to the present. The people of Cyprus lived in tolerance and peace from 1571 when the island came under Ottoman rule until 1878. However, when the island came under the British rule in 1878, troubling times began for the Turks. Bloody conflicts took place in Cyprus due to the separatist attitudes of both the Greeks in the region and Greece, which would disrupt the balance in the region.

In the study, first of all, the historical background of Cyprus is explained and then the unrest that started with the British administration is pointed out. The separatist attitudes of Greece and Greek Cypriots and the attacks against the Turks in the region were revealed and how these attacks and separatist attitudes were received in Turkish domestic politics was emphasized. By emphasizing the shocks and discussions within the parliament caused by the situations experienced in Cyprus, which is described as a daughter homeland, attention was drawn to the efforts made regarding Cyprus in Turkish foreign policy.

The aim of the study was to examine how the events in Cyprus were received in the parliament, to include the views and discussions of the members of parliament on the island, and to determine the place and importance of Cyprus in Turkish politics. Because Turkey has always stood by the Turkish Cypriots, both with its attitude in foreign policy and with the Cyprus Peace Operation it carried out in 1974.

Keywords: Cyprus Issue, Minutes of the National Assembly, Cyprus Peace Operation.

ÖN SÖZ

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan “Birinci Dönem Meclis Tutanaklarında Kıbrıs Sorunu” adını taşıyan bu çalışmamızda, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin Kıbrıs sorununu ele alışı, çözüm önerileri ve tartışmaları konu edilmiştir. Türkiye’nin anavatanının bir parçası olarak gördüğü Kıbrıs meselesi üzerinde durarak Kıbrıslı Türklerin hak ve özgürlüklerini kazanması için hükümetin ve siyasi partilerin tartışmalara girmekten çekinmediği görülmüştür.

Tez çalışması yürütülürken Millet Meclisi tutanaklarından yararlanılarak milletvekillerinin görüşleri üzerinde durulmuş bu görüşlerin yorumlanması sırasında bazı sıkıntılar yaşanmıştır.

Birinci Dönem Meclis Tutanaklarında Kıbrıs Sorunu adlı bu çalışmada konunun seçimi, tutanakların taranması ve yazımının gerçekleşmesi sürecinde büyük katkıları olan Sayın Doç. Dr. Tekin İDEM’e, inanç noktasında beni yüreklendirerek daima yanımda olan Muhammet YAŞAR’a, özet bölümünün çevirisinde yardımcı olan Serdar ENGİN’e ve eğitim hayatım boyunca yanımda olan aileme sonsuz teşekkür ederim.

Zelal OKUTMUŞTUR

Batman-2024

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
B	: Birleşim
BM	: Birleşmiş Milletler
C	: Cilt
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP	: Demokrat Parti
EOKA	: Ethniki Organosis Kypriou Agoniston
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
MSP	: Milli Selamet Partisi
MMZC	: Millet Meclisi Zabıt Cerideleri
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMT	: Türk Mukavemet Teşkilatı
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
KISALTMALAR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
GİRİŞ	1
1. KIBRIS MESELESİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ	4
1.1. Kıbrıs'ın Eski Tarihi	4
1.2. Osmanlı Hâkimiyetinde Kıbrıs	4
1.3. Kıbrıs'ın İngiliz İdaresine Geçışı	6
1.4. Lozan ve Lozan Sonrası Kıbrıs	10
1.5. Zürih ve Londra Anlaşmaları (6-11 Şubat 1959)	12
1.6. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşu	14
1.7. Kıbrıs Barış Harekâtı (1974)	16
1.7.1. Harekâta Giden Süreç	16
1.7.1.1. Türkiye'deki Gelişmeler	16
1.7.1.2. Harekâtın Ayak Sesleri	17
1.7.2. I. Kıbrıs Barış Harekâtı	18
1.7.3. Cenevre Görüşmeleri	20
1.7.4. İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı	22
1.7.5. Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin Kuruluşu (13 Şubat 1975)	23
1.7.6. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kurulması	25
2. KIBRIS SORUNU VE TÜRK HÜKÜMETLERİNİN SORUNA YAKLAŞIMI	28
2.1. I. Koalisyon Hükümeti ve Kıbrıs Sorunu	28
2.2. Ömeriye ve Bayraktar Camilerinin Bombalanması	31
2.3. II. Koalisyon Hükümeti	33
2.4. 1974 Yılına Kadar Gelişen Olaylar	73
2.4.1. Kıbrıs'ta Düzenin Temini ve Hükümetin Politikasına Yönelik Eleştiri ve Öneriler (Şubat-Eylül 1963)	73
2.5. Akritas Planı (21 Aralık 1963)	96
2.5.1. Kanlı Noel Olayları (21 Aralık 1963)	101
2.5.2. 21 Aralık Olaylarının Meclise Yansımaları	102
2.5.3. Kıbrıs Krizinin Çözüm Süreci (1963-1964)	119
2.6. Çözüm Sürecinde Mecliste Meydana Gelen Gelişmeler	120
2.6.1. Meclisin Toplanma Gününe Yönelik Gelişmeler	127
2.6.2. 31 Aralık 1963 Tarihli Oturumda Yaşanan Gelişmeler	129
2.6.3. 1-2 Ocak 1964 Tarihli Oturumda Yaşanan Gelişmeler	132
2.6.4. 6 Ocak 1964 Tarihli Oturumda Yaşanan Gelişmeler	156
2.6.5. 7-8 Ocak Tarihli Oturumda Yaşanan Gelişmeler	160
2.6.6. 10 Ocak Tarihli Oturumda Yaşanan Gelişmeler	162
2.6.7. 24 Ocak Tarihli Oturumda Yaşanan Gelişmeler	169
2.6.8. 3 Şubat Tarihli Oturumunda Yaşanan Gelişmeler	178
2.6.9. 5 Şubat Tarihli Oturumda Yaşanan Gelişmeler	184
2.6.10. 18 Şubat 1964 Tarihli Oturumunda Yaşanan Gelişmeler	199
2.6.11. 23 Şubat 1964 Tarihli Oturumda Yaşanan Gelişmeler	215
2.6.12. 28 Şubat Tarihli Oturumda Yaşanan Gelişmeler	263
2.6.13. 10 Mart 1964 Tarihli Oturumunda Yaşanan Gelişmeler	264

2.6.14. 11 Mart 1964 Tarihli Oturumda Yaşanan Gelişmeler	269
2.6.15. 1 Nisan 1964 Tarihli Oturumda Yaşanan Gelişmeler.....	314
2.6.16. 13 Nisan 1964 Tarihli Oturumda Yaşanan Gelişmeler.....	321
2.6.17. 29 Nisan 1964 Tarihli Oturumda Yaşanan Gelişmeler.....	328
2.6.18. 5 Mayıs 1964 Tarihli Oturumda Yaşanan Gelişmeler.....	338
2.6.19. 6 Mayıs 1964 Tarihli Oturumda Yaşanan Gelişmeler.....	425
2.7. Türkiye'nin Müdahale Kararı ve Johnson Mektubu.....	473
2.7.1. Türk Müdahalesi Kararı ve Devam Eden Süreçte Mecliste Yarattığı Yaşanan Gelişmeler	474
2.8. Geçitkale ve Boğaziçi Olayları (15 Kasım 1967).....	568
2.8. EOKA-B'nin Kuruluşu ve 1974 Darbesi.....	569
SONUÇ	571
KAYNAKÇA.....	573
EKLER	577
ÖZGEÇMİŞ	594

GİRİŞ

Kıbrıs Adası, coğrafi konumu itibariyle tarihin hemen hemen her döneminde sömürgeci devletlerin menfaatleri doğrultusunda ayrı bir önem kazanmıştır. Adaya egemen olmak isteyen devletlerin ilgi odağı olan Kıbrıs, çatışma alanı olmaktan kendini kurtaramamıştır (Kayadelen, 2022, s.543).

Kıbrıs'ın bir sorun oluşu ilk etapta Osmanlı-İngiliz ilişkilerinde kendini göstermiştir. Ancak geçmişten günümüze değin çözülememiş bir Kıbrıs sorununun varlığından söz etmek mümkündür. Kıbrıs sorununun esas nedeni, Ada'da yaşayan Rum ve Türk toplumlarının ortak bir görüşte uzlaşamaması ve bu nedenle iki toplumun barış içinde yaşayabileceği kalıcı bir düzenin kurulamamasıdır (Demirel, 2016, s.1).

Kıbrıs sorunu, 1955 yılından beri uluslararası uyumsuzluk olarak Türk dış politikasının esas konularından biri haline gelmiştir. Türkiye'nin Kıbrıs sorununda yanlış bir tutum geliştirmesinde adanın geçmişte Türk egemenliğinde olması ve adanın hem Türkiye'nin Akdeniz kıyılarına yakınlığı sebebiyle jeopolitik/jeostratejik açıdan hem de Lozan Barış Antlaşması'yla kurulan Türk-Yunan dengesi açısından önemli oluşu, adada ciddi oranda bir Türk toplumunun yaşıyor oluşu ve bu topluma karşı girişilen baskı ve şiddet içeren eylemlerin varlığı etkili olmuştur. Ancak Kıbrıs sorununu tam manası ile kavramak için adanın stratejik konumunu ve tarihsel gelişimini incelemek gerekir (Şener, 2013, s.104,105).

Kıbrıs adası, Türkiye'ye 75 km, Mısır ve Yunanistan'a 380'er km, Suriye'ye ise 105 km uzaklığıyla, üç eski kıta olarak bilinen Asya, Avrupa ve Afrika'nın kesiştiği noktada bulunmaktadır. Ayrıca 9283 km² yüzölçümüyle Sicilya ve Sardunya adalarından sonra Akdeniz'in en büyük üçüncü adası olma özelliğine sahiptir (Tezel, 2008, s.9).

Adını "kına çiçeği" adlı bir çiçekten aldığı rivayet edilen Kıbrıs adasının bu denli önem kazanmasında Doğu Akdeniz'e ve Doğu Akdeniz'den geçen ticaret yollarına hâkim olması etkili olmuştur. Ayrıca Ortadoğu petrolünün ulaşım yollarında da hakimiyetinin oluşu, Ortadoğu'da gerçekleşebilecek olası bir petrol eksenli savaşta depo görevini üstlenebilmesi ve adadaki egemen gücün, Ortadoğu devletleri üzerinde de saygınlık kazanabileceği gibi etkenler de belirleyici olmuştur (Vatansever, 2012, s.1488).

Kıbrıs, Avrupa'dan Ortadoğu'ya oradan Süveyş Kanalı ile Çin, Hindistan ve diğer Uzak Doğu ülkelerine erişen ticaret yollarını kontrol altında tutan önemli bir konuma sahiptir. Bu nedenle pek çok kez farklı devletlerin egemenliği altına girmiştir (Kar, 2018, s.3).

Osmanlı Devleti'nden önce Kıbrıs adasını sırasıyla; Mısırlılar, Hititler, Persler, Büyük İskender, Romalılar, Bizanslılar, Cenevizliler, Memlûklüler ve Venedikliler ele geçirmiştir. Katolik Venediklilerin, yerli Ortodoks Rumlarına baskı yapmaları yerli Rumların yönetimden rahatsızlık duymasına, Ortodoksların Başpiskoposu'nun sürgüne gönderilmesine sebep olmuştur. Başpiskopos Osmanlı Devleti'nden yardım isteyince 1570-1571 tarihleri arasında Sultan II. Selim döneminde ada fethedilmiştir ve böylece adada Osmanlı hakimiyeti başlamıştır (Güler, 2004, s.101,102).

Bu tarihten sonra adadaki iki farklı ulusal topluluk olan Müslüman Türkler ve Ortodoks Rumlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun "Millet Sistemi" uygulaması içinde 1821 yılına kadar huzur ve barış içinde birlikte yaşamlarını sürdürmüşlerdir (Yüksel, 2009, s.162).

1. KIBRIS MESELESİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Kıbrıs'ın Eski Tarihi

Kıbrıs adasının yönetimi Osmanlı Devleti'nden evvel çoğu kez el değiştirmiştir. Kıbrıs, M.Ö. 1450'de Mısırlıların, daha sonra Hititlilerin, MÖ.709 yılında ise Asurluların egemenliğine girmiştir. M.Ö. 332'de Büyük İskender'in eline geçen Kıbrıs yönetimini M.Ö.58 tarihinde Romalılar almıştır. Roma İmparatorluğu'nun ise M.S.395'te ikiye bölünmesinin ardından Kıbrıs, günümüz Yunanistan'ından ayrı bir birim olarak, Bizans İmparatorluğu'na bağlanmıştır. Bizans İmparatorluğu hakimiyetiyle adada bazı sorunlar başlamıştır. Bizans'ın Rumcayı resmi dil ilan etmesi ve adada Rum olmamasına karşın bazı halkları Rumlaştırmaya çalışması Kıbrıs sorununun kökenini oluşturmuştur (Vatansever, 2012, s.1488, 1489).

Kıbrıs'a ilk Müslüman seferi Hz. Osman döneminde gerçekleşmiş, Muaviye 650'de adada ilk İslam hâkimiyetini sağlamıştır. Türklerin adaya ilgisi 1207 tarihinde Selçuklu hükümdarı Gıyaseddin Keyhüsrev'in Antalya'yı fethiyle başlamıştır. XIII. Yüzyılın başında Selçuklu hükümdarları ve Kıbrıs kralları arasında iyi ilişkiler kurularak, dostluk anlaşmaları imzalanmış, ticari ilişkiler başlamıştır (Satan, 2012, s.55).

1191 yılında İngilizler ilk kez adanın yönetimini ele geçirmiş ancak bu yönetim kısa sürmüştür. 1192'de adada Lusignanlar Devri başlamış ve bu dönem 1489'a kadar devam etmiştir. Bu devirde Kıbrıs'ta feodal bir düzen hakimdir ve adanın kalkınması için çaba gösterilmiştir. Adada Katolik dini yaygınlaştırılmış, Ortodoks ve Latin Kiliseleri arasındaki mücadeleler artmıştır (Alparslan, 2019, s.6,7).

Kıbrıs'ta Osmanlı hâkimiyetinden önceki son yönetim Venedik'in elindeydi. Venedik adayı 1489'da ele geçirildikten sonra Venedik soylularından seçilen valiler tarafından yönetilmiştir. Venedikliler döneminde adada daha önce de yaşanan Katolik Ortodoks mücadelesi devam etmiştir. Kıbrıs halkı bu dönemde maddi ve manevi pek çok zorluk yaşamış, Venedikliler halkla ilgilenmeyerek, adayı sadece kendi çıkarlarına göre kullanmıştır. Venediklilerin kötü yönetiminin ve baskılarının giderek artmasıyla halk göç ederek, isyan ederek ya da Osmanlı ülkesine kaçarak tepkisini gösterebilmiştir (Kurban, 2020, s.57,58).

1.2. Osmanlı Hâkimiyetinde Kıbrıs

Kıbrıs Adası Osmanlı hâkimiyetine geçmeden önce Venedik'in elindeydi. Ada, bu şekilde Osmanlı devleti için bir tehlike oluştururken aynı zamanda adanın siyasi, askeri ve ekonomik yönden stratejik önemi Kıbrıs'ın ele geçirilmesini gerektiriyordu. Bu

nedenle Kıbrıs, 1570 yılında Osmanlı devleti tarafından fethedilmiş, 1571'de Magosa'nın da ele geçirilmesiyle adanın tamamı Türk egemenliğine girmiştir. Osmanlı hâkimiyetiyle birlikte Kıbrıs, merkez Lefkoşa olmak üzere Girne, Baf ve Magosa sancaklarını kapsayan eyalet haline getirilmiş, başına beylerbeyi tayin edilmiştir (Hacıbekiroğlu, 1995, s.4).

Osmanlı Devleti Arapların kısmi egemenliğinden sonra fiilen adanın tamamını ele geçiren ilk Müslüman devlet olmuştur. Ancak yönetim Müslümanların elinde olsa da ada halkının çoğunluğu Hristiyan'dı. 1196 yılında Latin-Katolik kilisesi kurulunca Kıbrıs'ın Ortodoks halkı baskı görmeye başlamıştı. Osmanlı döneminde ise Latin Kilisesi dağıtılarak Ortodoks Kilisesine Otosefal haklar tanınmıştır. Yerel halk kilise çevresinde örgütlenirken, Başpiskopos siyasi önder niteliğini taşımıştır. Ayrıca Rumca Türkçeyle beraber resmi dil olarak kullanılmış, cadde, sokak, meydan ve kamu dairelerinin adları Türkçe ve Rumca yazılmıştır (Tezel, 2008, s.14-15).

Osmanlı hâkimiyeti ile Kıbrıs'ta ihtida olayları başlamıştır. İhtida başka bir dine mensup ya da dini bir inancı olmayan insanların İslâmiyet'i seçerek, hayatını buna göre yaşaması anlamına gelmektedir. Ancak XIX. yüzyıl öncesine ait yapılmış çalışmalar Kıbrıs'ta ihtida olaylarının çok büyük rakamlara ulaşmadığını göstermiştir. XIX. Yüzyıl Osmanlı hâkimiyeti sürecinde 106 kadın, 96 erkek olmak üzere toplamda 202 ihtida olayı görülmüştür. Bu rakamdan anlaşılabileceği gibi ihtida olayları baskı ve zorlama ile yaşanmamıştır. Zira zorla İslamlaştırmanın uygulanmasında bu rakamın çok daha fazla olacağı bilinmektedir (Dinç, 2018, s.265).

Osmanlı hâkimiyetinde Kıbrıs'ta adalet ve eşitliği temel alan imparatorluk düzeni kurulmuştur. Ada artık Osmanlı İmparatorluğu'na ait olduğu için 16. yüzyıldaki yükselme devrinin olanaklarından ve Osmanlı hudutları içerisindeki düzenli yönetimden adadaki halkta yararlanmıştır. Gayrimüslimlerin meselelerine içerdiği dini, iktisadi, askeri, idari ayrıcalıklarla çözüm sunan Osmanlı Devleti'nin geleneksel "Millet Sistemi" politikası Kıbrıs'ta uygulanmıştır. Ayrıca adada Venediklilerin kurduğu feodal düzen kaldırılarak, halka toprak edinme hakkı verilmiştir. Yine Venediklilerden kalan ağır vergilere son verilerek halkın ekonomik anlamda rahatlaması sağlanmıştır (Vatansever, 2012, s.1492-1493).

Osmanlı döneminde Kilise'nin kazandığı serbestliğin ve Başpiskoposların Rum Ortodoks halkın eğitim faaliyetlerini organize etmesinin zamanla Helen bilincini yarattığı iddia edilmektedir. Avrupa'da XV. yüzyıldan itibaren etkisini hissettiren Hümanizm ve Rönesans akımları Roma ve Helen kültürüne duyulan ilgiyi arttırırken Osmanlı karşıtlığının başlamasına sebebiyet vermiştir. XIX. yüzyılda milliyetçilik etnik ve

kültürel boyutlara taşınmış ve devlet merkezli ulus anlayışı doğmuştur. Bu durum Yunan milliyetçiliğinde de etkili olmuş tüm Ortodoksların Helen sayıldığı bir kurgu doğmuştur. Yunanların “Megalo idea” (Büyük Fikir) ülküsü Kıbrıslı Rumları da etkisi altına almış, adadaki Rum Kilisesi, pek çok alanda Yunanistan’a bağlı hâle gelirken Kıbrıs Rum topluluğu ise Megalo ideayı bir devlet eylemi olarak görmüştür (Orhun, 2020, s.378-379).

İlk olarak 1600’li yıllarda Ortodoks Kilisesi’nin Savoy Dükü vasıtasıyla adada çıkardığı isyanın temel amacı Türkleri adadan atmak. 1800’lü yıllarda özellikle Yunanistan’daki Helenizm merkezi olmak üzere Anadolu ve Mısır’daki merkezlerden gelen etkileşimle etnik ayrım duygusu başlamış ve Kıbrıs Helen Milliyetçiliğinin temeli bu etnik ayrımcılığa dayanmıştır. 19 Haziran 1821 tarihinde Mora’da Osmanlı’ya karşı başlayan Yunan isyanı Kıbrıs’ta da etkisini göstermiştir. Bu isyanı başlatan Filiki Eteryia Cemiyeti’nin liderlerinden Konstantin Kanaras, Kıbrıs’a giderek isyanın propagandasını yapmıştır. 9 Temmuz 1821 tarihinde Başpiskopos Kiprianos önderliğinde Kıbrıs’ta da bir isyan planlansa da isyan başlamadan önlenmiştir. Bu olaydan sonra papazlar Kıbrıs’tan kaçarak Roma’ya gelmiş ve 6 Aralık 1821 tarihinde Nikola Teoseus liderliğinde Enosis bildirisini yayımlamışlardır (Tezel, 2008, s.16).

1.3. Kıbrıs’ın İngiliz İdaresine Geçiş

İngiltere’nin, Osmanlı Devleti’ne yönelik politikası XIX. yüzyıl başlarında devletin toprak bütünlüğünü korumak şeklindeydi. Ancak bu gerçekleşmezse devleti parçalamayacak, bağımsızlık isteğindeki halklara özerklik vererek bağlı devletçikler kuracaktı. Rusya’nın Balkanlar’da ve Karadeniz’de güç kazanması İngiltere’nin politikalarında bazı değişikliklere sebep olacaktı. Bu nedenle İngiltere, Hindistan’daki sömürgelerine giden yolları güvence altına almak ve Doğu Akdeniz’deki çıkarlarını korumak maksadıyla Osmanlı Devleti içinde ve onun egemenliğindeki topraklarda yaşanan tüm gelişmeleri yakından takip etmeye başlamıştır (Günay, 2007, s.116-117).

Rusya, 1877 yılında Osmanlı Devleti’ne Kafkaslar ve Tuna’dan olmak üzere iki cepheden savaş açmış ve Osmanlı orduları bu savaşta ağır kayıplar vermiştir. Savaş sonunda Osmanlı Devleti açısından çok ağır maddeleri içeren Ayastefanos Barış Antlaşması imzalsansa da bu antlaşma aslında uygulanamamıştır. Antlaşma ile Osmanlı devletine bağlı, özerk ve sınırları çok geniş bir Bulgaristan Prenslığı kurulacaktı. Romanya, Sırbistan ve Karadağ bağımsızlıklarını kazanacaktı. Ayrıca Kars, Ardahan, Batum, Eleştirt ve Beyazıt Rusya’ya bırakılmıştı (Sander, 1998, s.570).

Ayastefanos Antlaşması ile Rusya'nın Balkanlarda ve Boğazlarda gücünün artması Akdeniz güvenliğini tehlikeye sokan İngiltere'yi rahatsız etmiştir. Rusya'nın özellikle Balkanlar ve Doğu Anadolu'da ciddi kazançlar elde etmesiyle çıkarları tehlikeye düşen başta İngiltere olmak üzere Batılı ülkeler telaşlanarak bu anlaşmanın yeniden düzenlenmesi gerektiğini bildirmiştir. 13 Haziran 1878 tarihinde Almanya'nın davetiyle Berlin'de bir kongre toplanmıştır. Kongrede İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ne destek olması gerekirken Osmanlı aleyhine konuları gündeme taşımıştır. İngiltere, Bosna-Hersek'in Avusturya'ya bırakılmasını, Doğu Anadolu'da Ermeniler lehine ıslahatlar yapılmasını, Yunanlıların istediği yerlerin verilmesini savunmuştur (Dağlıoğlu, 2019, s.31).

İngiltere, İstanbul elçisi Henry Layard aracılığıyla Kıbrıs'ın geçici olarak kendilerine bırakılması koşuluyla Ruslara karşı ortak savunma yapmayı teklif etmiştir. Zaten zor durumda olan Osmanlı İmparatorluğu bu antlaşmayı kabul etmiş, 4 Haziran 1878 tarihinde Kıbrıs Antlaşması ile Ada geçici olarak İngiltere'ye verilmiştir. Fakat antlaşmada Kıbrıs'taki Müslüman halkın çıkarları, Kıbrıs'ın yönetiminin nasıl olacağı ve İngiliz yönetiminin ne kadar süreceğini belirten maddeler olmadığından 1 Temmuz 1878 tarihinde ek niteliğinde yeni bir antlaşmaya imza atılmıştır. Gizli Ek Antlaşma ile yıllık 92 bin altın karşılığında Kıbrıs, İngiltere'ye kiralanmıştır. Ancak Rusya Kars, Ardahan ve Batum'dan çekilirse İngiltere, Kıbrıs'ı Osmanlı Devleti'ne verecekti (Demirel, 2016, s.5-6).

İngiltere, ada yönetimini geçici olarak ele geçirmekle yetinmeyerek idareyi tamamen ele geçirmek için çalışmalara başlamıştır. Çünkü imzalanan anlaşmalar bu konuda İngiltere'ye yeterli yetkiyi vermemiştir. Bunun üzerine İstanbul Elçisi Layard'ın girişimleriyle 14 Ağustos 1878 tarihinde Ek madde imzalanarak İngiltere adada kanun yapma yetkisini ele geçirmiştir. Böylece İngiliz yönetimi süresince adada yapılacak tüm faaliyetlere hukukî bir zemin kazandırılmıştır. II. Abdülhamit, 15 Temmuz 1878 tarihinde anlaşmayı onaylarken “*Hukuk-ı Şahaneme asla halel gelmemek şartı ile muahedenameyi tasdik ederim*” ifadesini eklemiştir. Ancak İngiltere ilerleyen dönemde imzalanan bu ek maddeyi dayanak olarak gösterip, Kıbrıs'ta Osmanlı hâkimiyetini yıkacak uygulamalar tesis edecekti (Çelik, 2012, s.63-64).

İngiliz idaresinin ilk faaliyeti görevdeki Türkleri memuriyetlerinden alarak yüksek memuriyetlere Rumları yerleştirmek olmuştur. 1882'de kurulan Yasama Meclisi Türk yönetiminde uygulanan eşitlik ilkesini terk etmiş ve Rumlar tarafından bir propaganda platformu olarak kullanılmıştır. Eşitliğin tekrar temin edilmesi amacıyla Türk

toplumunun göstermiş olduğu çabalar Rumların sert tepkisiyle karşılanmıştır. 1898’de Girit’in, Osmanlı Devleti’nden ayrılması Kıbrıs’ta Enosis taraftarlarınca bir umut ışığı olarak görülmüştür. Temmuz 1903’te Türkler olmadan toplantı düzenleyen Yasama Meclisinde Rumlar, Enosis lehinde karar çıkarmışlar, ertesi gün Türkler, bu karara karşı çıkmışlardır. Osmanlı topraklarındaki kayıpların artışı, Rumların Enosis taleplerinin yükselmesinde neden olmuştur (Yüksel, 2009, s.162).

İngiltere yönetiminde Kıbrıslı Türkler ve Rumlar arasındaki ilişkiyi belirleyen en mühim konu Rum toplumunun "ENOSİS" hayali olmuştur. Rumlar, İngiliz yönetimiyle adayı Yunanistan'a bağlamak için çalışmışlardır. Ayrıca adaya gelen İngiliz yetkilileri ile devlet adamlarına Enosis isteklerini sürekli tekrarlayarak, onlar üzerinde baskı kurmaya çalışmışlardır. Bu durum karşısında Türkler, Kıbrıs’ın Yunanistan'a bırakılmaması için İngiliz yönetimine destek olmaya çalışmışlardır. Türklerin bu desteğine karşın İngilizler “yeniden yapılanma” ile görevdeki Türkleri emekliye ayırarak, yerlerine Rumları getirmişlerdir. Bu nedenle ekonomik sıkıntılar yaşayan Kıbrıslı Türklerin bir bölümü adadan ayrılarak Anadolu'ya gitmişlerdir. Bu gelişmeyle adadaki nüfus Türkler aleyhine bozulmuştur (Güler, 2004, s.103).

İngiliz yönetimiyle cesaretlenen Rumların Enosis kampanyalarından ötürü 1894’ten itibaren başlayan Türk-Rum çatışmaları uzun süre devam etmiştir. İngiliz yönetimine dek adada Kıbrıs halkı ya da milleti olmamış, Türkler ve Rumlar iç içe yaşamıştır. Ancak İngiliz yönetimiyle adada huzursuzluk başlamış ve 1879 yılında Rumlar 54 imzalı muhtırayla İngiliz yönetiminden Enosis talebinde bulunmuşlardır. 1880 yılının sonuna doğru Osmanlı ile Yunanistan arasında bir sınır sorunu yaşanmıştı. Yunanistan Osmanlı yönünde sınırlarını genişletmek istemiş, Rumlar da Enosisçi bir tavırla Yunanistan’ı destekleyerek Osmanlı Devleti’ne karşı düşmanca faaliyetler göstermeye devam etmiştir (Kurban, 2020, s.77-78).

ENOSİS düşüncesi özetle Megalo İdea düşüncesini temel alan “Büyük Fikir” manasına gelmekteydi. Megalo İdea düşüncesine bakacak olursak Helen İmparatorluğunun eski topraklarını ele geçirerek Büyük Bizans İmparatorluğunu yeniden kurma, diriltme düşüncesidir. Eskiden Helen İmparatorluğuna ait olan topraklar Megalo İdea ile Yunanistan liderliğinde birleşmeye çalışılmıştır. İngiliz yönetimi Kıbrıs’ta siyasi alanda hâkimiyet kuramayınca ENOSİS düşüncesi hızla yayılmaya başlamıştır (Öngel, 2017, s.4).

Rumlar, İyon adalarının İngiliz hâkimiyetinden Yunan hâkimiyetine geçişini Kıbrıs için de hayal etmişlerdir. Fakat İngilizlerin adada reformlar yaparak, iki toplumun tüm

fertlerini bir İngiliz vatandaşı gibi disipline etmeye çalışması bu toplumların savunma psikolojisine girmesine sebep olmuştur. Rumlar Kilise otoritesinin sarsılmasını engellemek için milliyetçi duygu sömürüsü yaparak kamuoyunun dikkatini çekmeye çalışmışlardır. Türkler ise Enosis talebinin gerçekleşmesini engellemeye çalışmıştır. Türkler Ada'da İngiliz yönetiminin son bulması durumunda Kıbrıs'ın kendilerine bırakılması isteğinde bulunmuşlardır. Tüm bu istekler üzerine Rumlar, Türkleri hedef almış ve iki millet arasında çatışmalar başlamıştır (Ercoşkun & Konuralp, 2020, s.380-381).

I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti, Almanya ve Avusturya Macaristan'ın yanında yer alınca İngiltere Kıbrıs'ı ilhak etmiştir. İlhak kararı Rumların Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlama konusundaki umutlarını arttırırken, Kıbrıslı Türklerce endişeyle karşılanmıştır. İngilizler, Kıbrıs halkının Büyük Britanya vatandaşlığına geçmesini istemiştir. Vatandaşlığı istemeyen Kıbrıslı Türklerin bir bölümü Anadolu'ya göç ederken, vatandaşlığı kabul edenlerin bir bölümü de İngiltere'ye gitmiştir. Türklerin bu hamlesine karşılık Mısır ve Yunanistan'da yaşayan Rumlar Kıbrıs'a göç etmeye başlamıştır (Derman & Kurban, 2016, s.456,457).

1915 yılına gelindiğinde İngiltere, İttifak devletlerine karşı Yunanistan'ı kendi safına çekmek maksadıyla Kıbrıs'ı Yunanistan'a bırakmayı teklif etmiştir. İngiltere'nin bu stratejik hamlesi Yunan Kralı'nın savaşa girmek istememesi ve Osmanlı Devleti ile savaşmaktan çekinmesi sebebiyle sonuçsuz kalmıştır. Savaş bitince Yunanistan da savaşı kazanan devletlerden biri olduğundan Kıbrıs'ı alabileceğini düşünmüştür. Ama İngiltere aldığı önlemlerle bir müddet Yunanistan'ı Kıbrıs'tan uzak tutmaya çalışmıştır. Ancak Rumların Enosis çabaları devam etmiş ve bu durum Ada'da geri dönüşü olmayan kanlı mücadelelere sebep olmuştur. Kıbrıslı Türkler, Rumların saldırısına karşı çıkarak 1918 yılında Lefkoşa'da bir Ulusal Kongre düzenlemiştir (Demirel, 2016, s.10)

Ulusal Kongre'nin mimarları Başöğretmen, daha sonra Söz Gazetesi sahibi ve başyazarı olan Mehmet Remzi Okan ve Müftü Hacı Hafız Ziyai Efendi'dir. Kongrenin amacı ise Kıbrıs Türk Heyeti'ni oluşturup, Paris Barış Konferansı'na katılmak şeklindeydi. Zira Kıbrıs Rumları Paris Barış Konferansı'nda, Enosikararı aldırarak amacıyla bir heyet kurup Aralık 1918'de Londra'ya giderek gizli çalışmalarına başlamışlardı. Fakat Kıbrıslı Türklerin tüm çabalarına rağmen konferansa katılmalarına izin verilmemiştir (Yüksel, 2009, s.165).

1.4. Lozan ve Lozan Sonrası Kıbrıs

Türk bağımsızlık mücadelesinin başarıyla sonuçlanması üzerine 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Antlaşması imzalanmıştır. Lozan'a katılan Türk Heyeti'nin önceliği Ege ve Akdeniz kıyılarına yakın adalar ve bu adaların silahtan arındırılması olmuştur. Ancak Türk heyetinin tüm çabalarına rağmen bu konuda başarı sağlanmamış ve Türk heyeti, İngiltere ile Kıbrıs konusunda mücadele ederek İngiltere'nin Türkiye'ye karşı sert bir tavır göstermesini istemediği için bu meseleyle ilgilenmemiştir. Lozan Antlaşması ile adadaki İngiliz idaresinin hukuki varlığı 24 Temmuz 1923'ten itibaren geçerlilik kazanmış, İngiltere artık adayı gönderdiği valilerle yönetmeye başlamıştır (Çakırbaş, 2004, s.24,25).

Lozan Antlaşması'nın 16. ve 20. maddesi gereği Türkiye Kıbrıs'taki tüm egemenlik haklarından vazgeçip, 1914 yılında gerçekleşen İngiliz ilhakını kabul etmiştir. Böylece Türkiye'nin Kıbrıs ile bağlantısı resmen kesilmiştir. Anlaşma şartlarına göre İngiliz idaresinden memnun olmayanlar 2 yıl içerisinde Türk vatandaşlığına geçebileceklerdi. Bu nedenle 1923-1925 yılları arasında çok sayıda Kıbrıslı vatandaş Türkiye'ye göç etmiştir. Bu durum adadaki Rum çoğunluk ile Türk azınlık arasındaki ayrımın ilk etabıdır ve Kıbrıs'ta iki ayrı kamusal alanı kurmuştu (Ercoskun & Konuralp, 2020, s.381).

Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeler Rumlar tarafından Enosis için olumlu bir adım olarak görülmüştür. Türkiye, Mustafa Kemal'in belirlediği barışçıl dış politika sonucunda Yunanistan'la ilişkileri geliştirip, bölgede güvenli bir ortam oluşturmaya çalışmıştır. Ayrıca İngiliz yönetimine karşı bir girişimde bulunmayarak, adadaki düzeni korumaya çalışmıştır. Rumlar ise 1925'ten başlayarak 1959 yılına kadar Enosis düşüncesini gerçekleştirmek amacıyla defalarca girişimde bulunmuştur. Bunlardan en önemlisi 1931 isyanıdır. Bu isyan sırasında 7 kişi ölmüş, 67 kişi yaralanmış ve ciddi oranda maddi kayıp verilmiştir (Demirel, 2016, s.15-16).

İsyan sonucu İngiltere sıkıyönetim ilan etmiştir. Sıkıyönetim ile Kıbrıs Anayasası askıya alınmış, siyasi partiler kapatılmış ve partilerin tekrar kurulması yasaklanmıştır. Basına ise sıkı sansür getirilmiştir. Türk ve Yunan tarihinin öğretimi yasaklanmıştır. Ancak Enosis fikri İngiltere'nin sıkıyönetimle aldığı tüm tedbirlere rağmen varlığını sürdürmüştür (Öngel, 2017, s.4-5).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra İtalya'dan alınan On iki Ada Yunanistan'a verilmiştir. Bu gelişme Lozan sonrasında sağlanan Türk-Yunan dengesini bozarak hem Kıbrıs Türk toplumu hem de Türkiye açısından huzursuzluk yaratmıştır. Bu gelişmenin ardından Yunan Parlamentosu 27 Şubat 1947 tarihinde Enosis düşüncesini kabul ederek dünyaya

duyurmuştur. Rumlar da self-determinasyondan faydalanarak Enosis'i gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bu amaçla 1950'de plebisit düzenlenerek Rumların %96'sı Enosis'i kabul etmiştir. Ayrıca Kıbrıslı Rumlar, her milletin kendi kaderini belirlemesi ilkesinin Kıbrıs için de uygulanması isteğiyle Birleşmiş Milletler Sekreteryasına başvurmuşlardır (Ercoşkun & Konuralp, 2020, s.381).

Kıbrıs Türkleri, bu gelişmeleri iki büyük miting düzenleyerek protesto ederken Anadolu'da da "Kıbrıs mitingleri" başlamıştır. Makarios'un Başpiskopos seçilince hem Kıbrıs'ta hem de Yunanistan'da Enosis çıgırtkanlığı hız kazanmıştır. Yunan Hükümeti'nin, 1954 yılında Kıbrıs konusunu Birleşmiş Milletlere taşıması adada gerginliği arttırmıştır. BM'nin, Kıbrıs meselesini Genel Kurulda görüşmeyi kabul etmesi, Türk Hükümetinin yoğun tepki göstermesine ve Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilemeyeceğini duyurmasına sebep olmuştur. Yunanistan tarafından gelen "self-determinasyon" teklifi BM Genel Kurulu tarafından reddedilince Enosisçi terör örgütü EOKA Kıbrıs'taki eylemlerini şiddetlendirmiştir. Kıbrıs Türkleri de buna karşılık "taksim" tezini ortaya atmışlardır (Vatansever, 2012, s.1497-1498).

Adada EOKA'nın kuruluşu ve İngiliz yönetimine yönelik silahlı saldırıların başlaması, soruna farklı anlamlar katılmasına sebep olmuştur. Bu eylemlerden Kıbrıslı Türklerin olumsuz etkilenmesi sonucu Türkiye'de basın ve kamuoyu yoluyla kampanyalar başlatılmış ve Demokrat Parti yöneticileri de sorunla yakından ilgilenmeye başlamıştır. DP hükümeti Kıbrıs konusunda daha çok söz sahibi olmak için Fatin Rüştü Zorlu liderliğinde bir komisyon kurmuştur. 29 Ağustos 1955 tarihinde İngiltere Dışışleri Bakanı Anthony Eden'in Londra'da toplanması öngörülen konferans için gönderdiği davete olumlu cevap vermiştir (Babaoğlu, 2016, s.305).

Londra'da Kıbrıs konusu görüşölmeye devam ederken Türk Dış işleri Bakanı Zorlu bir konuşma yaparak Türk tezini açıklamıştır. Kıbrıs mevzusunda İngiltere kendisine muhatabının Türkiye olduğunu ve Yunanistan'ın devre dışı bırakılmasının gerekliliğini ifade etmiştir. İngiltere'nin en önlü basın organı olan "The Times" dergisi ise makalelerinde, Kıbrıs sorunun sürekli ertelenmesini eleştirmiştir. Ancak Londra Konferansı da Kıbrıs sorunu çözmezken konferans devam ederken Selanik'te Mustafa Kemal'in doğduğu evin bombalandığı yönündeki haber gündeme bomba gibi düşmüştür (Yüksel, 2019, s.388).

Londra Konferansı Türkiye'de gerçekleşen 6-7 Eylül olayları sebebiyle sonuçsuz kalmıştır. Bu olaylardan sonra Türkiye-Yunanistan ilişkileri kopma noktasına gelirken, Kıbrıs'ta EOKA eylemlerinin şiddeti gittikçe artmıştır. Türkiye'nin Kıbrıs sorununda

taraf olmasından güç alan Kıbrıslı Türkler de eylemlerini arttırmıştır. Fazıl Küçük 'ün önderliğindeki parti “Kıbrıs Türktür” adını almıştır. Aynı zamanda Volkan adlı ilk direniş örgütü oluşturulmuştur (Yüksel, 2009, s.170).

EOKA terör örgütü saldırılarının artması üzerine Kıbrıs Türkleri Kara Çete, 9 Eylül Cephesi, Volkan adlı küçük bölgesel direniş örgütleri kurmuştur. Ancak bu bölgesel direniş örgütleri, ada genelinde örgütlenen ve Yunanistan'dan her desteği alan EOKA'ya karşı Türkleri etkili şekilde savunacak gücü yoktu. Bu nedenle ada genelinde örgütlenerek bilimsel ilkeler çerçevesinde teşkilatlandırılacak yeni bir oluşuma ihtiyaç duyuluyordu. Bu direniş örgütü Burhan Nalbantoğlu, Rauf Denктаş, Kemal Tanrısevdі büyük çabalarıyla kurulan Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) olmuştur. Türkiye'nin desteğiyle TMT, 1 Ağustos 1958 tarihinde resmi olarak kurulmuştur (Cankut, 2022, s.145).

1.5. Zürih ve Londra Anlaşmaları (6-11 Şubat 1959)

Kıbrıslı Türklerin Rumlara karşı gösterdiği direnç ve mücadele Kıbrıs'ın Yunanistan'a bırakılmasını engelleyerek bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasını sağlamıştır. Türkler ve Rumlar arasında yaşanan mücadelelerin sonucunda tarafların Taksim ve Enosis taleplerine karşı çözüm olarak adanın bağımsız olması düşüncesi ortaya atılmıştır. Bu fikre Türkiye, Yunanistan, İngiltere ve ABD sıcak bakınca 11 Şubat 1959 tarihinde Zürih Anlaşması ve 19 Şubat 1959'da Londra Anlaşması imzalanmıştır. Bu sayede Kıbrıs iki milletten oluşan bir Cumhuriyet olarak kurulmuştur (Vatansever, 2012, s.1499-1500).

Öncelikle Türk ve Yunan Dışişleri Bakanları bağımsız Kıbrıs devletinin kurulması için gerekli çalışmaları başlatmıştır. Çalışmalar nihayete erince Türk Başbakanı Adnan Menderes, Yunan Başbakanı Karamanlis, Türk Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Yunan Dışişleri Bakanı Averof 6 Şubat 1959 tarihinde Zürih'te toplanmıştır. Konferansta İngiltere, Kıbrıs'taki egemenliğinden kendisine bırakılan çeşitli bölgelerdeki tesisler dolayısıyla vazgeçerek Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'ne bırakmıştır. Aynı gün Menderes ve Karamanlis;

- *Zürih'te imzalanan belgelerin içerik ve anlamını açıklayan, uygulamanın kolaylaştırılması için tanımlara yer veren bir “Centilmenler Anlaşması”*
- *“Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temel Yapısı” anlaşması*
- *Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında imzalanan “Garanti Anlaşması”*

- *Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan “İttifak Anlaşması”*

olmak üzere dört anlaşmaya imza atmışlardır. 12 Şubat 1959’da ise imzalanan bu anlaşmaların Kıbrıs ve İngiltere’deki iki toplumun temsilcilerinin kabul etmesi amacıyla Londra Konferansı toplanmıştır (Saruhan, 2020, s.33,34).

Zürih Anlaşması imzalandıktan sonra Dışişleri Bakanları İngiltere’yi bilgilendirmek üzere Londra’ya gitmiş ve konunun detaylıca görüşülmesi için yeni bir konferans toplanması kararı alınmıştır Başbakan Adnan Menderes, Kıbrıs Türk lideri Dr. Fazıl Küçük, Yunanistan Başbakanı Karamanlis, Kıbrıs Rum lideri Makarios ve İngiltere Başbakanı Macmillan’ın katılımıyla II. Londra Konferansı düzenlenmiştir. Adnan Menderes’i taşıyan uçak kaza yapınca kendileri konferansı İngiltere’de tedavi gördüğü klinikten takip etmiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda Zürih anlaşmalarına İngiltere’nin isteğiyle bazı değişiklikler eklenerek 19 Şubat 1959’da konferans kabul edilmiştir. Kıbrıs’ın her iki liderinin de 19 Şubat 1959’da Zürih’te varılan kararları kabul etmesi üzerine Kıbrıs sorununun nihai çözümü için kabul edilen temele ilişkin bildiri ilan edilmiştir. Konferanstan sonra imzalanan anlaşmayı uygulamak için üç komisyon kurulmuştur ve bu komisyonlar Kıbrıs’ta kurulacak idarenin altyapı çalışmalarını organize etmek için görevlendirilmiştir (Çakırbaş, 2004, s.73,74).

Londra Antlaşmaları şu belgelerden oluşmaktadır: *Kıbrıs Cumhuriyetinin Kuruluşuna İlişkin Temel Antlaşma; İngiltere, Türkiye, Yunanistan ile Kıbrıs Cumhuriyeti arasında Garanti antlaşması; Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti arasında İttifak Antlaşması; İngiltere Hükûmetinin bu belgeleri üslere ilişkin bazı esaslar eklenmesi koşuluyla kabul ettiğine dair 17 Şubat 1959 tarihli bildirisi; Türk ve Yunan Dış İşleri bakanlarının İngiltere hükûmet bildirisini kabul ettiklerine ilişkin bildirileri; Makarios’un Londra’da imzalanan belgeleri kabul ettiğine dair bildirisi; Fazıl Küçük’ün Londra’da imzalanan belgeleri kabul ettiğine dair bildirisi; Kıbrıs Anayasası ve ilgili belgelerin yürürlüğe konulması için alınacak geçici önlemlerle ilgili sözleşme* (Güler, 2004, s.106).

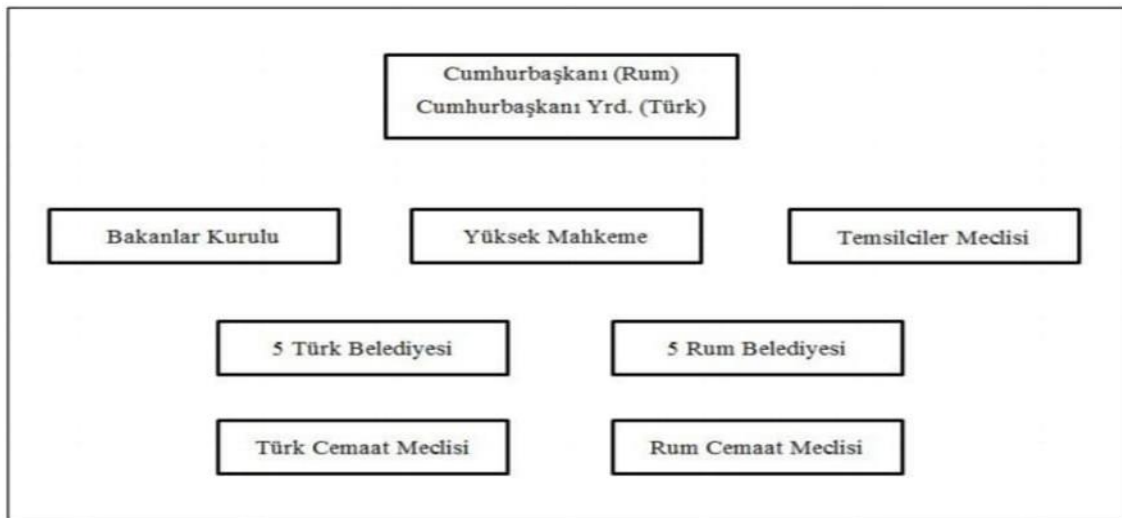
Kıbrıs Devleti kurulmadığından Kıbrıslı Türk ve Rum liderlerinin yalnızca bildirimde bulunduğu Londra Antlaşmaları, Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere tarafından 16 Ağustos 1960 tarihinde yeniden imzalanarak “Lefkoşa Antlaşmaları” adını altında birleştirilmiştir. Böylece Kıbrıs’ta bağımsız bir devlet yaratılırken, Kıbrıs Cumhuriyeti, egemenlik ve garanti hakları açısından ayrı bir yapıya kavuşmuştur (Vatansever, 2012, s.1501).

Garanti ve İttifak Antlaşmaları ile rejim güvenceye alınırken, antlaşma hükümleri ihlal edilirse birlikte ya da tek taraflı müdahale hakkı doğuyordu. Antlaşmalara göre 10 bakandan 7'si Rum ve 3'ü Türk olacaktı. Dr. Fazıl Küçük tarafından atanan 3 Türk Bakan şunlardır; *Savunma Bakanı Osman Örek, Sağlık Bakanı Dr. Niyazi Manyera, Tarım ve Tabii Kaynaklar Bakanı Fazıl Pülümer*. İttifak Antlaşması'nın üçüncü maddesi gereğince Kıbrıs Cumhuriyeti'nde üçlü bir karargâh kurulacak ve bu üçlü karargâhta Türkiye'nin 650 askerine karşılık Yunanistan 950 asker bulunduracaktı. Sonuç olarak Kıbrıs'ta Türk ve Rum halkı eşit statülü kurucular olarak cumhuriyeti tesis edecektir (Tuna, 2016, s.95).

1.6. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşu

Kıbrıs Cumhuriyeti 1960 yılında Türkler ve Rumlar arasında ortaklık temeline üzerine inşa edilen uluslararası antlaşmalar gereğince kurulmuştur. Söz konusu antlaşmalarla garanti edilen anayasası, adadaki Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının eşit siyasi hak ve statüsünü temel almıştır (Tosun, 2021, s.39).

Zürih ile Londra antlaşmaları esas alınarak Kıbrıs Cumhurbaşkanı Rum, Cumhurbaşkanı yardımcısı Türk olacaktı. 7'si Rum, 3'ü Türk üye olmak üzere Bakanlar kurulu oluşturulacaktı ve Temsilciler Meclisinde 15 Türk, 35 Rum üye bulunacaktı. Cumhurbaşkanı ve muavini yasaları reddetme hakkına sahiptir. Temsilciler meclisinde her toplum için ayrı bir meclis olan Cemaat Meclisi olacak ve bu meclis vergi koyabilecek, toplumların dini, eğitim, kültürel vb. işlerinden de sorumlu olacaktı. Cumhuriyet yönetimi %70 Rum ile %30 Türk'ün katılımıyla gerçekleşecekti. Polis ve jandarma güçlerinden birinin komutanı Türk olacak ve muavinlerle komutanlar aynı toplumdan olamayacaktı (Hacıbekiroğlu, 1995, s.10,11).

Tablo 1. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Devlet şeması

13 Aralık 1959'da yapılan seçimler neticesinde Kıbrıs Cumhurbaşkanı III. Makarios, Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük seçilmiştir. İngiliz Parlamentosu, Kıbrıs'ta cumhuriyetin kurulmasına yönelik kanun tasarısını 21 Temmuz 1960 tarihinde kabul etmiştir ve 3 Ağustos 1960 tarihinde "Kıbrıs Cumhuriyeti Emirnamesi" çıkarılmıştır. Nihayetinde Kıbrıs Cumhuriyeti, III. Makarios ve Dr. Fazıl Küçük'ün imzalarıyla 16 Ağustos 1960 günü bağımsızlığını ilan etmiştir (Saruhan, 2020, s.38,39).

Anlaşmalar gereği Türk ve Yunan askerlerine Kıbrıs'ın belirlenen noktalarında garantör devlet olarak üs kurma yetkisi verilmiştir. 16 Ağustos günü 650 Türk ve 950 Yunan askeri Mağusa'dan karaya çıkmıştır. Bu sayede Kıbrıs'ın İngiliz idaresinin 82 yıl sonrasında Kıbrıs'ta Türk bayrağı tekrar dalgalanmıştır. Birinci Makarios hükümetinin ilk bakanlar kurulunda görev alan Türk üyeleri şöyledir:

- *Cumhurbaşkanı Muavini: Dr. Fazıl Küçük*
- *Milli Müdafaa Bakanı: Osman N. Örek*
- *Ziraat ve Tabii Kaynaklar Bakanı: Mustafa F. Plümer.*
- *Sağlık Bakanı: Niyazi Manyera*

Bu Türk bakanlar, ikinci Makarios hükümetinde de aynı şekilde görevlerine devam etmişlerdir (Kılavuz & Tanık, 2011, s.305).

Ancak sağlam temeller üzerine oturtulmayan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ömrü uzun olmamıştır. Enosis ve Taksim'in yasaklanmasına rağmen Makarios 1960 yılında cumhuriyeti kabullenmediğini katıldığı platformlarda dile getirmekteydi. Aynı zamanda EOKA'cıları cumhuriyetin kilit noktalarına yerleştirerek, anayasada yasaklanmasına rağmen Enosis faaliyetlerini bizzat kendisi sürdürmeye başlamıştı (Güler, 2002, s.10).

Kıbrıs Cumhuriyeti'ni Enosis ülküsüne ulaşmak için bir araç olarak gören Rum lider Makarios, seçim sonuçlarından sonra; "*Sekiz yüzyıldan bu yana ilk kez ada yönetiminin Rumların eline geçtiğini*" belirtmiştir. Ayrıca EOKA terör örgütünün faaliyete başladığı tarihin beşinci yılında: "*Zürih ve Londra Antlaşmaları ile umutlarımız ve emellerimiz tamamlanamamıştır. EOKA'nın bize sağladığı bu burçlardan ve köprübaşlarından zaferimizi tamamlayıncaya kadar mücadeleye devam edeceğiz*" şekline açıklama yapmıştır (Güler, 2004, s.104).

Makarios'un giriştiği kışkırtma hareketi fazla zaman geçmeden etkisini göstermiş ve adada Rum terörü şiddetini arttırmıştır. Aynı zamanda Rum yöneticiler anayasayı ihlal ederek Türklerin haklarını gasp etmişlerdir. Türkiye 1961 yılından itibaren Rumlara,

anayasa ihlalleri noktasında uyarı vermiştir. Ancak 30 Kasım 1963 tarihinde Makarios, Kıbrıs Anayasası'nın 13 maddesinin değiştirilmesine yönelik teklifini Türk tarafına ve diğer garantör devletlere iletmiştir. Makarios'un değiştirilmesini istediği maddelerle aslında Kıbrıs Türk toplumu azınlık statüsüne düşürülüyordu. Bu nedenle Kıbrıslı Türkler ve Türkiye tarafından reddedilmiştir. Makarios'un bu teklifi 3 yıllık uzlaşma ortamının bozulmasına sebep olmuştur (Vatansever, 2012, s.1512).

Rum lideri Makarios'un teklifleri adadaki gerginliği arttırmıştır. 21 Aralık 1963 gecesi içinde Türklerin de olduğu Girne'den Lefkoşa'ya hareket eden otomobilin Rum polisler tarafından durdurularak nedensiz bir aranmanın yapılması ve buna bağlı olarak çıkarılan olayda bir Türk kadının ölmesi, Türkleri harekete geçirmiştir. Devam eden günlerde iki taraf çeşitli yerlerde çarpışmış ve yaralananlar olmuştur. Ancak bu durum çatışmaları sona erdirmemiş aksine çatışmaların şiddeti artmıştır (Cankut, 2022, s.146).

1.7. Kıbrıs Barış Harekâtı (1974)

1.7.1. Harekâta Giden Süreç

1.7.1.1. Türkiye'deki Gelişmeler

12 Mart 1971 tarihinde askerlerin verdiği muhtırayla Demirel istifa ederken 2,5 yıllık bir ara rejim başlamıştır. Demirel Hükümetleri süresince hem iktisadi sebeplerle hem de ABD muhaliflerinin baskısıyla, dış politikada çok yönlü bir anlayışa geçilmiştir. Fakat bu durum uzun sürmemiş 12 Mart'la tekrar “Batı” (ABD) eksenli dış politika önem kazanmıştır. 14 Ekim 1973 tarihine gelindiğinde CHP-MSP Hükümeti kurulmuştur. CHP lideri Ecevit “Ortanın Solu” sloganıyla hem Kıbrıs'ta federasyon sistemini savunmuş hem de antiemperyalist, ABD karşıtlarının desteğini almıştır. Necmettin Erbakan liderliğindeki MSP ise ABD'ye ve Batı'ya karşı bir politikayı savunmuştur (Kusutoğlu, 2017, s.52).

12 Mart 1971 yönetimince yasaklanan haşhaş ekimine Ecevit hükümetinin yeniden izin vermesi ABD ile ilişkilerin gerilmesine yol açmıştır. ABD hemen askeri yardımı keserek ambargo uygulamıştır. Kıbrıs Türklerine yönelik faşist saldırıları değerlendiren Ecevit önderliğindeki CHP-MSP karma hükümeti İngiltere'yle garantörlük haklarını kullanmak istemişse de bu teklif kabul edilmemiştir. Bunun üzerine Rum milislerin, Kıbrıs Türklerine yönelik saldırganlığını önleyerek, Türkiye'nin güney kıyılarında güvenliği sağlamakla sınırlı olan operasyonlar düzenlemek amacıyla askeri harekate karar verilmiştir. Bu sırada hükümetin MSP kanadı ise adanın tamamının alınması gerektiğini savunmuştur. Bu durum koalisyonun dağılma sürecine itmiştir (Özdemir, 2008, s.272).

1.7.1.2. Harekâtın Ayak Sesleri

NATO'nun 1974 tarihli Ottawa konferansı toplantısının üzerinden bir ay dahi geçmeden Yunan askeri rejimi Kıbrıs'a yönelerek Makarios'u devirmiş ve Türklere karşı eylemlere başlamıştır. Bu olay açıkça bir Yunan müdahalesi olduğundan ve adadaki anayasal düzen yıkıldığından Türkiye bu durumu anlaşma ihlali olarak nitelendirmiştir. Makarios, 19 Temmuz 1974 tarihli Güvenlik Konseyinde Yunanistan'ın darbeyle adayı işgal etmeye çalıştığını ve EOKA-B'nin bir terör örgütü olduğunu ifade etmiştir. Darbe, dışarıda yapılan açık bir işgal olayı olup Kıbrıs bağımsızlığı ve egemenliğini yok saymıştır (Eroğlu, 2002, s. 754).

Rauf Denктаş bir yandan Kıbrıs'a müdahalenin zorunluluğunu Türk hükümetine iletirken bir yandan da Kıbrıs Türklerinin telaşlanmaması amacıyla radyodan yayınlar yaparak yaşanan olayların Rumlar arasında olduğunu ve Türklerin asla dahil olmaması gerektiğini ifade etmiştir. Bu sırada Nikos Sampson, dünya devletleri tarafından tanınmak ve Türklerle görüşmelerini sürdüreceğini göstermek maksadıyla Rauf Denктаş'a kendisini Cumhurbaşkanı muavini olarak gördüğünü ifade etmiştir. Ancak garantörlerden biri olan İngiltere, darbecileri tanımadığını bildirmiş, ABD ve SSCB ise Kıbrıs'ta düzenin bozulduğunu ve bu durumun kabullenilmeyeceğini belirterek Akdeniz'e savaş gemilerini yollamıştır. Türkiye'de ise haberi alan Bülent Ecevit Ankara'ya geçerek, MGK'yi toplayarak şu açıklamada bulunmuştur: *"Bu bir Yunan müdahalesidir. Adadaki anayasal düzen yıkılmış, gayrimeşru bir askeri yönetim kurulmuştur. Türkiye bunu antlaşmaların ve garantilerin ihlali saymaktadır"* (Saruhan, 2020, s.53).

Türkiye açısından bu darbe Ada'nın Yunanistan'a bırakılmasının ilk etabıdır. 17 Temmuz 1974'te Başbakan Ecevit, garantör devletlerden biri olan İngiltere ile mevcut durumu görüşmek üzere Londra'ya gitmiştir. Ayrıca Meclis ve Senato için olağanüstü toplantı çağrısında bulunulmuştur. Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu birleşik oturumunda tam sayıyla toplanmıştır. Toplantının amacı Kıbrıs'ta yaşanan darbenin sonucunda Türkiye'nin Londra ve Zürih Anlaşmaları gereği garantörlüğünü kullanarak adaya müdahalede etmesi için gerekli kararı Meclisten çıkarmaktır (Mercan 2019, s. 57,58).

Başbakan Ecevit'in Londra'da görüşmeleri sürerken 18 Temmuz 1974'te TBMM gizli oturumla durum değerlendirmesi yapmıştır. Koalisyon hükümetinin Başbakan yardımcısı Necmettin Erbakan, Başbakan Londra'dan dönmeden müdahale yapılmaması gerektiğini ifade etmiştir. Fakat Demokrat Parti İstanbul Milletvekili Ferruh Bozbeyli, müdahale kararı alınmazsa dünya çapında Türkiye'nin itibarının zedeleneceğini belirtmiştir. Gizli görüşmeler 20 Temmuz 1974'e ertelenmiş ve Ecevit'in Londra'dan dönmesiyle yeniden tartışılmıştır.

Fakat meclis görüşmelerinin henüz başlamadığı 20 Temmuz sabahı Türk kuvvetleri Kıbrıs'a doğru harekete geçmiştir (Yıldırım ve Özçelik, 2021, s.1195).

Kıbrıs barış harekâtı iki aşamada meydana gelmiştir. Birinci Barış Harekâtı ile Lefkoşa-Girne yolu denetlenerek ve Lefkoşa'nın Türk kesiminin Denizli olan bağlantısı sağlanmıştır.

1.7.2. I. Kıbrıs Barış Harekâtı

Harekâtın amacı adanın Yunanistan ile birleşmesini engellemek, Kıbrıslı Türklerin adadaki varlığını ve Kıbrıs'ın bağımsızlığını korumak, adadaki hem Türk halkı hem de Rum halkı için geçerli bir barışı temin etmektir. Harekât 19 Temmuz 1974 tarihinde, saat 08.30'da başlamıştır. Donanmaya bağlı savaş gemileri Mersin üzerinden denize açılmıştır. Asker ve cephane yüklü çıkarma gemileri saat 11.30 civarında Kıbrıs'a yönelmiştir (Kusutoğlu, 2017, s.76).

Garanti Antlaşmasıyla doğan görevi yerine getirmek üzere Türk ordusu 20 Temmuz Cumartesi sabahı adaya asker çıkarmıştır. Hükümet, 20 Temmuz 1974 tarihinde bir bildiri yayınlarak Kıbrıs'a müdahalenin haklılığını gözler önüne sermiştir. Bildiri de dikkat çeken bazı hususlar yer almıştır. Bunlar:

1. *Kıbrıs'ta bulunan Yunan Alayı ile anayasa dışı bir kuruluş olan Rum Milli Muhafız Kuvvetlerini kontrol altında bulunduran Yunanlı Subayların idaresinde Kıbrıs'ta bir hükümet darbesi yapılmıştır. Hükümet darbesini yapan kuvvetler doğrudan doğruya dış devlete (Yunanistan'a) bağlı askerî güçlerdir.*
2. *Yapılan askerî darbe ile Kıbrıs'ın bağımsızlığı ve ülke bütünlüğü tehlikeye düşmüştür.*
3. *Ada'da vukuu bulan olaylardan sonra 1960 tarihli Garanti Andlaşmasının öngördüğü şekilde garantör devletlerden biri olan Türkiye yaptığı istişarelerden ve giriştiği gayretlerden bir sonuç alamadığından, Kıbrıs'ın bağımsız bir devlet olarak yaşamasını sağlamak ve ülkenin bütünlüğü ile Türk Cemaatinin can ve mal güvenliğini korumak için Garanti Andlaşma- sının 4'üncü maddesinin 2 nci fıkrasından doğan vecibelerini yerine getirmeye karar vermiştir.*
4. *Bu barış hareketinin amacı, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin varlığına ve tüm Kıbrıs halkının haklarına yönelik tehlikeyi bertaraf etmek ve Kıbrıs'ın bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü, güvenliğini ve Anayasanın temel maddeleriyle ihdas edilen düzeni yeniden kurtarmaktır (Eroğlu, 2002, s. 755).*

20 Temmuz sabah 06.00’da başlayan harekât Ecevit tarafından saat 06.10’da radyo aracılığıyla dünyaya şöyle duyurulmuştur: *“Türk Silâhlı Kuvvetlerinin Kıbrıs’a indirme ve çıkarma hareketi başlamış bulunuyor. Allah milletimize, bütün Kıbrıslılara ve insanlığa hayırlı etsin. Bu şekilde insanlığa ve barışa büyük hizmette bulunmuş olacağımıza inanıyoruz. Öyle umarım ki, kuvvetlerimize ateş açılmaz ve kanlı bir çatışma olmaz. Biz aslında savaş için değil barış için, yalnız Türklere değil Rumlara da barış getirmek için adaya gidiyoruz. Bu karara ancak tüm politik ve diplomatik yolları denedikten sonra mecbur kalarak vardık. Bütün dost ülkelere, bu arada son zamanlarda yakın istişarelerde bulunduğumuz dost ve müttefiklerimiz Birleşik Amerika’ya ve İngiltere’ye meselenin müdahalesiz halledilebilmesi, diplomatik yollardan halledilebilmesi için gösterdikleri iyi niyetli çabalar için şükranlarımı belirtmeyi borç bilirim. Eğer bu çabalar sonuç vermediyse elbette sorumlusu, bu iyi niyetli gayretleri gösteren devletler değildir* (Ediş, 2018, s.78).

Harekât üç adımda gerçekleşecekti. Başlangıçta hava ve sahil bölgelerine çıkarma yapılarak bölge güvenliği sağlanacak ardından Ada’ya gönderilen tüm birlikler birleştirilecek en sonda harekât çemberi genişletilecekti. Bu plan dahilinde saat 04.49 civarında Kıbrıs semalarında beliren Türk savaş jetleri daha sonra Beşparmak dağları ve Lefkoşa civarını bombalamıştır. Saatler 06.05’i gösterdiğinde Hava İndirme Tugayı’nın 1. ve 2. Paraşüt Taburları Kıbrıs’a ulaşmıştır. Piladini Plajı’na çıkarma yapan botları korumak amacıyla Türk Savaş Muhriplerinden TCG Çakmak sahildeki düşman kuvvetlerine ateş açılmıştır. 30 kişilik SAT ve SAS Komandoları Piladini plajında gruptan ayrılarak bölgeyi mayınlar ve engellerden temizleyerek kontrolü sağlamıştır (Saruhan, 2020 s.56)

Tuğgeneral Sabri Demirbağ komutasındaki Bolu Komando Tugayı Dikmen (Dikoma)-Gönyeli Ovası arasındaki bölgeye helikopterlerle çevik hava harekâtı gerçekleştirirken Tuğgeneral Sabri Evren komutasındaki Kayseri Hava İndirme Tugayı’nın paraşütle, Pınarbaşı (Kırmı) bölgesine atlamıştır. Güvenlik Konseyi Kıbrıs Harekâtı’nın ilk gününde aldığı 353 sayılı kararla tarafları ateşkese çağırmıştır. Ayrıca adada yer alan yabancı kuvvetlerin tamamının çekilmesini isterken tüm dünya ülkelerini Kıbrıs’ın toprak bütünlüğüne saygıya davet etmiştir. İlgili kararın 5. Maddesi Kıbrıs’ta anayasal düzeninin temini için derhal Türkiye, Yunanistan ve İngiltere hükümetlerinin görüşmelere başlaması gerektiğini ifade ediyordu (Kusutoğlu, 2017, s.75)

Harita 1. I. Harekât sırasında Türk kuvvetlerinin ele geçirdiği bölge

Üç günlük askerî harekât hedefini de aşmış, elde edilen sonucun güvence altına alınması için tedbirler alınmıştır. Bu tedbirler personel ve araç-gereç açısından, kontrol altında tutulan arazi yönünden alınan tedbirlerdi. Harekatın en mühim sonucu Kıbrıs Türklerinin üçgen olarak adlandırılan bölgede yoğunlaşıp Girne’de denize ulaşarak bölgenin kıyı kesimini elde etmesidir. Başbakan Bülent Ecevit, 23 Temmuz tarihli TBMM birleşik toplantısında, üç günlük harekât esnasında 57 şehit verildiğini, 242 kayıp, 184 yaralı olduğunu duyurmuştur. Ayrıca esir edilen 600 Rum askerinin Türkiye’ye getirildiği haberi Dışişleri Bakanı Turan Güneş tarafından verilmiştir. Kıbrıs’ta ateşkesin yapılmasıyla Yunan hükümeti istifa ederken Karamanlis ulusal birlik hükümetini oluşturmuş, Kıbrıs’ta ise Sampson yönetimden çekilerek yerine eski Temsilciler Meclisi Başkanı Klerides gelmiştir. Takiben Cenevre görüşmeleri başlamıştır (Kılıç, 2019, s.66).

1.7.3. Cenevre Görüşmeleri

Cenevre görüşmeleri, 26 Temmuz günü Türkiye saatiyle 23.00’da başlamıştır. Konferansa Türkiye’den Dışişleri Bakanı Turan Güneş, Yunanistan’dan Mavros, İngiltere’den Callagan katılmıştır. Bakan Güneş, konferansta Kıbrıs için federatif devlet oluşumunu desteklediğini açıkça ifade etmiştir. Ayrıca gerek Yunanistan’da gerekse de Kıbrıs Rum yönetiminde yaşanan siyasal değişikliklerden sonra sorununun barışçı yollardan çözülmesi için uygun ortamın oluştuğunu ifade etmiştir. Her ne kadar sorunun çözümü için uygun koşulların oluştuğunu ifade etse de tüm devletlerin istenebilecek her garantiyi verseler dahi Türk kuvvetlerinin Kıbrıs’tan asla çekilmeyeceğini de söylemeyi ihmal etmemiştir (Şahin, 2012, s.204).

Görüşmeler 25 Temmuz'da başlayıp 30 Temmuz'a kadar sürmüştür. 31 Temmuz 1974 tarihinde Birinci Cenevre Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmaya göre:

1. *Garantör devletlerin Dışışleri Bakanları 1960 Anayasasının tesisi anlaşıarak Kıbrıs'taki iki otonom yönetimin varlığı kabul etmişlerdir.*
2. *30 Temmuz günü saat 24.00'deki çizgi ateşkes çizgisi olarak kabul edilerek, tarafların artık kontrol altındaki bölgeleri genişletemeyeceği kararlaştırılmıştır.*
3. *Güvenlik bölgesi ateşkes çizgisinde yalnızca BM kuvvetlerinin kontrolü altında kurulacaktır.*
4. *Rum Kuvvetleri tarafından işgal edilen Kıbrıs Türk bölgelerinin tamamı derhal boşaltılacak ve BM Barış Gücü bu bölgeleri koruyacaktır.*
5. *Karma köylerdeki polis ve güvenlik görevlilerini BM Barış Gücü organize edilecektir.*
6. *Tutuklanan siviller ve askeri görevliler ya mübadele edilecek ya da uluslararası Kızıl Haç Komitesinin gözetiminde serbest bırakılacaklardır.*
7. *Ada'da anayasal düzenin yeniden temini için garantör devletlerin Dışışleri Bakanları 8 Ağustos günü Cenevre'de yeniden toplanacaktır. Anayasal düzen oluşturulana kadar Cumhurbaşkanı Yardımcısı Rauf Denktaş 1960 Anayasası gereği Cumhurbaşkanı görevlerini üstlenecektir (Sanlı, 2019, s.160).*

Konferansı'nın sonuçları Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs'ta farklı şekillerde yorumlanmıştır. Yunanistan'da görüşmelerin başarısızlık ile sonuçlandırıldığı üzerinde durulurken, Türkiye' deönce Dışışleri Bakanı tezahüratlarla karşılanmış ve ardından başta hükümet ortağı, Milli Selamet Partisi (MSP)Lideri ve Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan olmak üzere çeşitli çevreler görüşmeleri eleştirilmeye başlamıştır. Kıbrıs'ta ise Klerides yönetimi zayıflamış, Türklere yönelik abluka kaldırılmamış ve hatta daha da artırılmıştır. Kısaca Türkiye savaşı kazanmış olsa da adada yaşayan Türklerin yaşam şartlarının tamamen düzelememiştir (Beter, 2021, s.69).

Konferansın 30 Temmuz 1974 tarihli protokolünde II. Cenevre Konferansının 8 Ağustos 1974 tarihinde yapılması kararlaştırılmıştı. Bu konferansın gündemini Kıbrıs'ın anayasal statüsü oluşturmuştu. Ancak her ihtimali değerlendiren Bülent Ecevit, konferansta istenilen sonucun alınmaması durumunda ikinci harekâtın başlatılacağını Bakan Güneş'e söylemiştir. I. Konferans'ta alınan kararlara Rum askerleri uymamış, Yunan kuvvetleri ise Türk bölgelerinden çekilmeyerek Türkleri esir almıştır. Özellikle Muratağa, Atlılar, Sandallar ve Taşkent bölgelerinde katliamları arttırmışlardır. Türk birlikleri halkı koruyarak güvenli bölge

oluşturmak adına bulundukları alanı genişletmiştir. Beşparmak dağındaki son Rum direniş bölgesi 2 ağustosta ele geçirilmiştir (Saruhan, 2020, s.67).

II. Cenevre konferansı 8-13 Ağustos tarihlerinde toplanmıştır. Konferansta Kıbrıs Türklerini Rauf Denktaş temsil ederek adada yeni bir anayasanın yapılmasını ve iki kesimli bir federasyon kurarak Türk tarafına %34 toprak bırakılmasını istemiştir. Yunanistan ve Rumlar bu teklifi kabul etmeyince Dışişleri Bakanı Turan Güneş, adada Türklerin yoğun olarak yaşadıkları 6 bölgede Türk kantonları oluşturulmasını önermiştir. Bu öneri de kabul edilmeyince 13 ağustosta Cenevre’de toplanan konferans başarısızlıkla sona ermiştir. Türkiye 14.08.1974’te hareketin ikinci evresini başlatmıştır (Hacıbekiroğlu, 1995, s.19).

1.7.4. İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı

6 gün süren Cenevre görüşmelerinden bir sonuç alınamadığı gibi görüşmeler için sürekli olarak süre talep edilmesi müzakereleri uzatılma çabalarını gözler önüne sermiştir. Cenevre görüşmeleri yarıda kesilince Dışişleri Bakanı Güneş, Ecevit’i arayarak Yunanistan ve İngiltere’nin barış için çabalamadığını ifade etmiştir. Ayrıca Güneş, Başbakanı “*Sayın Başbakanım, az kaldı unuttuyordum. Ben belki birkaç gün daha Cenevre’de kalabilirim. Benim eve haber salsanız, Ayşe tatile çıkabilir*” şeklinde gizli bir mesaj yollamıştır. Mesajı alan Ecevit, Genelkurmay Başkanı arayarak, “*Sayın Sancar, Ayşe artık tatile çıksın.*” emrini vermiştir (Ediş 2018, s.115).

İkinci Barış harekâtı, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar’ın emriyle 14 Ağustos sabah saat 05.30’da Rum askerî mevzilerinin hava kuvvetleri tarafından bombalanmasıyla başlamıştır. Türk birlikleri Doğuda Mağosa, Batıda da Lefke yönünde kısa zamanda ciddi bir ilerleme sağlarken Hava Kuvvetleri de Lefkoşa Rum radyosunu susturmuştur. Kuşatmanın akabinde BM sözcüsü Lefkoşa’da, Lefkoşa Havaalanının tamamının Türk kuvvetleri tarafından kuşatıldığını ama BM Barış Gücüne yönelik bir saldırı olmadığını ifade etmiştir (Şahin, 2012, s. 254).

Harekâtının hedefinde Mağusa- Lefke Hattı bulunuyordu. Türk Silahlı Kuvvetlerinin bu hattı çizdiği gün BM Güvenlik Konseyi toplanarak (14 Ağustos) tekrar ateşkes çağrısında bulunmuştur. Türkiye, BM Güvenlik Konseyinin 360 sayılı kararına uyarak ateşkesi kabul etmiştir. Böylece İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı 16 Ağustos 1974 tarihinde saatler 19.00’ı gösterirken sona ermiştir. İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı’nda Türk Birlikleri iki gün içinde Mağusa-Lefkoşa-Lefke-Kokkina hattına ulaşarak Kıbrıs’ın yaklaşık % 38’lik bölümünü almıştır (Sanlı, 2019, s.163)

Birinci barış harekâtı sürecinde Türkiye'ye karşı ciddi tepki oluşmazken, İkinci barış harekâtında başta Yunanistan olmak üzere ABD, SSCB ve BM sert tepkiler göstermiştir. NATO'nun askeri kanadından çekilen Yunanistan SSCB'ye yakınlaşmıştır. SSCB de Türkiye ile ilişkilerinde tavır değiştirerek Kıbrıs'ta garantör ülkelerin garantörlük statülerinin bittiğini iddia ederek, garantör devletlerin Kıbrıs'taki askeri varlıklarını sonlandırmasının gerekliliğini belirtmiştir. Ayrıca bu sebeple Kıbrıs Sorununun BM tarafından uluslararası konferans ile görüşülmesini önermiş ancak bu öneri hem Türkiye hem de ABD tarafından reddedilmiştir (Beter, 2021, s.70).

BM Genel Kurulu 1 Kasım 1974 tarihinde aldığı 3212 sayılı kararla tüm devletlere Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığına ve egemenliğine saygı duyulması noktasında çağrıda bulunmuştur. Ayrıca Ada'da bulunan yabancılara ait askeri birliklerin geri çekilmesini ve göçmenlerin güvenli biçimde evlerine dönmesi için bazı önlemler alınması gerektiği belirtilmiştir. Bunun dışında Kıbrıs'ta, anayasa sisteminin iki toplum arasında eşitlik içinde çözülmesi amacıyla görüşmelerin başlaması kararlaştırıldı. Kararda Kıbrıs hükümetinden bahsedilmeyerek Kıbrıs'ta iki eşit toplumun varlığının kabulünden söz edilmesi Türkiye'yi hoşnut etmiştir. Kıbrıs Barış Harekâtı neticesinde yeni bir düzen doğarak adanın kuzeyinde Türkler için güvenli bir bölge oluşturulmuştur. 27-28 Ocak 1975 tarihlerinde ise BM denetiminde nüfus mübadelesi yapılmıştır (Saruhan, 2020, s.73)

Bu gelişmeler sırasında Rumlar Büyük devletlerin başkentlerinde protesto gösterileri yaparak, Türkleri lanetlenmiştir. ABD'de ise farklı bir tepki doğarak haşhaş ekimi yasağını kaldıran ve kimseyi dinlemeyerek Kıbrıs'a harekât düzenleyen Türklere iyi bir ders verilmesi kararlaştırılmıştır. Öncelikle Türkiye'ye her sene yapılan askeri yardım hemen kesilmesi özetle Türkiye'ye "Askeri Ambargo" uygulanması yönünde bir öneri gelmiştir. Bu öneri, ABD milletvekilleri ve senatörleri tarafından oldukça desteklenmiştir. Askeri ambargo kanun tasarısı 19 Eylül 1974'te Senatoda ardından 24 Eylül 1974 tarihinde Temsilciler Meclisinde hızla ve oy çokluğuyla kabul edilmiştir (Ediş 2018, s.128).

1.7.5. Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin Kuruluşu (13 Şubat 1975)

Rum lideri Klerides Kıbrıs sorununu çözmek için önerilen iki bölge fikrine sıcak bakmış ancak bu durum Rumları rahatsız edince Klerides, kenara çekilmiş ve Makarios'un başkanlığa getirilmesi fikri güçlenmiştir. Baskılar neticesini vererek 7 Aralık'ta Makarios Kıbrıs'a dönerek, Amerika, İngiltere ve Yunanistan'ın anlaşıp cumhurbaşkanlığı görevine başlamıştır. Yeni Cumhurbaşkanı Makarios, Kıbrıs sorununu çözmek için çaba sarf etmiyor, görüşmelere de yanaşmayarak çözüm sürecini uzatmaya çalışıyordu. Makarios'un bu tavrı ve 5 Şubat

1975'ten beri devam eden ABD silah ambargosuna cevaben Kıbrıs Türkleri harekete geçerek 13 Şubat 1975 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni ilan etmiştir (Kılıç, 2019, s.72).

Rauf Denктаş, Kıbrıs federe Devleti'nin başına geçerek Kıbrıs Türk Federe Devletinin kuruluş bildirisini okumuştur. Bildiri de Kıbrıs'ın yabancı devletlerin çıkarlarına göre hareket etmesine izin verilmeyeceğini, Kıbrıs Türklerinin kurulması planlanan bağımsız Federal Kıbrıs Cumhuriyeti'nin hukuki düzenin temelini oluşturmak için hareket edeceğini ifade etmiştir. Ayrıca bağlantısızlık statüsünün sürdürülmesinin gerekliliğine ve amacın Kıbrıs Rum halkıyla birleşerek iki bölgeli bir federasyon inşa etmek olduğuna da dikkat çekmiştir (Sanlı, 2019, s.175).

KTFD, yasama görevi niteliğinde 50 üyeden oluşturduğu kurucu bir meclisle Anayasasını hazırlamaya koyulmuştur. Oluşturulan anayasa 8 Haziran 1975 tarihinde halk oylamasına sunularak geçerli oyların salt çoğunluğunu sağlamış ve 17 Haziran 1975 tarihinde KTFD Resmî Gazetesi'nde yayınlanıp yürürlüğe girmiştir. Anayasanın içeriğine bakılacak olursa bir başlangıç ve 139 maddeden oluşturulmuştur. Devletin kuruluş amacı, anayasanın dayanağı olan ilke ve görüşler başlangıç metninde verilmiştir. Yanı sıra Anayasa'nın başlangıç metninin ilk paragrafında Kıbrıs Türk Toplumunu, Büyük Türk Ulusunun ayrılmaz bir bütünüdür ifadesi yer almıştır (Kılıç, 2019, s.74).

KTFD Anayasası, insan hak ve özgürlüklerini, kişilerin ve toplumun huzur ve refahını, sosyal adaleti, demokratik, lâik ve sosyal hukuk devletini gerçekleştirmek için çabalayan, sınırları içinde tam bir güvenlikle yaşamak isteyen Kıbrıs Türk Toplumunun irade ve azmini gözler önüne seren önemli bir belgedir (Eroğlu, 2020, s.763).

KTFD'nin ilânı başta Kıbrıs Türkleri olmak üzere tüm yurttaki coşkuyla karşılanmıştır. Başbakan Sadi Irmak, KTFD'nin kurulmasının taksim veya Enosis olmadığını, halkın kendi içinden gelerek bu kararın verildiğini, Türkiye Hükümeti'nin de buna saygı duyduğunu ve tüm dünyanın da aynı saygıyı göstermesi gerektiğini belirtmiştir. Ecevit, Demirel ve Erbakan KTFD'nin kuruluşunun yerinde bir karar olduğunu ve bu durumu sevinçle karşıladıklarını kamuoyuyla paylaşmışlardır (Şahin, 2012, s.350).

Anayasanın ilanından ardından yaşanan en mühim mesele sosyal hayatın bozulması olmuştur. 234.000 kişinin yaşadığı bir bölgede harekâttan sonra nüfus 70.000'e inerken bu nüfusunda 20.000'ni evlerini terk etmeyen Rumlardan oluşmaktaydı. Harekât esnasında tüm köyler dağılırken bombaların etkisiyle her yer yıkılmış ve ekonomik hayat durmuştu. Çözüm olarak 2 Mayıs 1975 tarihinde yayınlanan yönetmelikle Türkiye'den 40.000 kişi getirilerek

ekonomik hayat canlandırılmaya çalışıldı. Daha sonra toplumlar arası görüşmeler başlamıştır (Saruhan, 2020, s.76).

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Türk ve Yunan hükümetlerinin genel sekreter Kurt Waldheim'in gözetiminde ada dışındaki tarafsız bir bölgede görüşmesini kararlaştırdı. Türk ve Rum Yönetimi bu kararı kabul ederek Viyana'da 8 Mayıs 1975-31 Temmuz 1975 tarihleri arasında görüşme yaptı. İki taraf arasında nüfus değişimi kabul edilerek, güneyde kalan Türkler Kuzey Kıbrıs'a geçtiler böylece ada fiilen ikiye bölünmüş oldu (Hacıbekiroğlu, 1995, s.19,20).

KTFD'nin kurulmasından Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşuna dek devletin kökleşmesi, halkın sorunlarının çözümü ve demokratik düzeni sağlama noktasında sıkıntılı bir süreç yaşanmıştır. Bu süreçte anayasa tamamlanarak halk oylamasıyla %100'e yakın bir onayla yürürlüğe girmiştir. İlki 1976'da diğeri 1981'de olmak üzere 2 genel ve 2 yerel seçim yapılmıştır. Bu süre zarfında KTFD Kıbrıs meselesini çözebilmek için müzakerelere açık olmuş 1977'de Makarios ve Denктаş, 1979 yılında da Kiprianu ve Denктаş arasında 2 doruk anlaşması yapılmıştır (Güler, 2002, s.13).

KTFD' nin ilanı, uluslararası alanda ülkelerin izledikleri siyasetler doğrultusunda farklı tepkilerle karşılaşmıştır. Mısır Dışişleri Bakanı İsmail Fehmi, Kıbrıs'ın hükümrancılık haklarının ve toprak bütünlüğünün korunmasını gerekliliğinden dem vururken, Çekoslovakya ve Macaristan hükümetleri KTFD'nin kuruluşunu Türk liderlerinin tek taraflı hareketi şeklinde değerlendirmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti Kıbrıs sorununda Türkiye'ye destek vermiş ayrıca meselenin uluslararası konferansa taşınmaması gerektiğini belirtmiştir. Bağlantısız Blok üyeleri ise Türklerle anlaşılmaması durumunda Kıbrıs'ın toprak bütünlüğünün bozulacağını ve Türkiye ile Yunanistan arasında paylaşılacağına dair fikirlerini Kıbrıs Rum lideri Klerides ve Dışişleri Bakanı Yakovides'e iletilmişlerdir (Yılmaz, 2014, s.72).

1.7.6. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kurulması

KTFD'nin kurulmasının ardından iki taraf arasında 28 Nisan'dan itibaren BM genel sekreterinin de denetimiyle 3 görüşme yapılmıştır. Bu görüşmelerin neticesinde taraflar arasında nüfus mübadelesi yapılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca 12 Şubat 1977 tarihinde Makarios ve Denктаş arasında gerçekleşen görüşmede iki halktan oluşan bağımsız Federal Cumhuriyet dört temel maddeyle kabul edilmiştir. Oluşan bu olumlu ortamın da etkisiyle 31 Mart 1977- 7 Nisan 1977 tarihleri arasında Viyana'da görüşmeler yapılarak Federasyona yönelik yapısal öneriler sunulmuştur. Türk hükümeti Federe Devletlere güçlü bir yapıyı temel alırken Rumlar ise iki toplumlu federe devlet yapısını destekliyor fakat merkezi hükümetin gücünü koruması gerektiğini de vurguluyordu. Fakat oluşan bu uzlaş ortamı 3 Ağustos 1977

tarihinde Makarios'un ölüyle sekteye uğrayacaktı. Zira yeni Cumhurbaşkanı Kipriyanu görevine başladığı andan itibaren Türklere karşı oldukça katı bir tutum izlemiştir (Tezel, 2008, s.42).

Yeni Cumhurbaşkanı döneminde de taraflar arasında 1983 yılına değin görüşmeler yapılsa da bir sonuca varılamamıştır. Türkler iki toplumlu federal bir yönetimin kurulmasını talep ediyor ve adadaki Türklerin güvenli bir biçimde yaşaması için TSK'nın bölgeden ayrılmamasını istiyordu. İlâveten içinde Enosisi barındıran tüm önerileri de reddediyordu. Rumlar ise bölgede Türk nüfusunun az olduğunu ileri sürerek Self determinasyon haklarının olmadığını söylüyordu. Ayrıca sorunu sürekli BM'ye taşıyarak Türkler aleyhine kararlar çıkararak adanın tamamında Rum egemenliğini kurmaya çalışıyorlardı. Bu amacı gerçekleştirmek için silahlanmaya da başlamışlardı. Rumların bu çabaları BM nazarında sonuç vermiş, 13 Mayıs 1983 tarihinde adanın tümünde egemenliğin Rumlara ait olduğu, Türk kuvvetlerinin işgalci bir güç olduğu ve derhal adayı terk etmeleri gerektiği şeklinde karar çıkmıştır. Ayrıca KTFD'ye de son verilmesi kararı da çıkmıştır (Vatansever, 2012 s.1517).

BM'nin bu kararı hem KTFD hem de Türkiye tarafından reddedilmiştir. KTFD meclisi, 17 Haziran 1983 tarihinde toplanarak Kıbrıslı Türk halkının "*Self Determinasyon*" hakkını kullanacağını bir bildiri ile duyurmuştur. Bu gelişmenin ardından Kıbrıs Türk toplumu self determinasyon hakkını hemen kullanarak Federe Meclis'in oybirliğiyle 15 Kasım 1983 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulduğunu duyurmuştur (Saruhan, 2020, s.78).

KKTC'nin ilanının en mühim sebebi BM'nin takındığı taraflı tutumdur. BM aldığı bu yanlı kararlar Kıbrıs meselesini çözemezken Kıbrıslı Türklerin haklarını göz ardı ederek adeta onları yok saymıştır. Kıbrıs Türk toplumu ise Avrupa konseyinde temsiliyet için KKTC'nin ilanını zorunlu görmüştür. Zaten Kıbrıslı Türklerin BM'nin bu kararı karşısında yeni bir girişim dışında yapabilecekleri veya sunabilecekleri bir çözüm de kalmamıştı (Güler, 2002, s.15).

KKTC'nin ilanının ardından 2 Aralık 1983 tarihinde alınan 3 sayılı kararla yeni bir anayasa hazırlamak için Kurucu Meclis oluşturulmuştur. Kurucu meclis üyeleri KTFD Meclisinden 40 ve Devlet Başkanı Denktaş'ın atadığı 30 kişi olmak üzere toplamda 70 üyeye kurulmuştur. Meclis yaptığı bir yıl kadar çalışma neticesinde 12 Mart 1985'te yeni anayasayı hazırlamıştır. Hazırlanan anayasa 5 Mayıs 1985'te halk oylamasına sunulmuştur. Seçmenlerin %78'inin kaldığı referandumda geçerli oyların %70'ini alan anayasa kabul edilmiştir. Kabul edilen anayasa 7 Mayıs 1985 tarihinde Resmî gazetede yayımlanmıştır. 9 Haziran 1985 tarihinde Cumhurbaşkanlığı seçimleri yapılmış ve Rauf Denktaş oyların yüzde yetmişini alarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin seçilen ilk Cumhurbaşkanı olmuştur (Eroğlu 2002 s.767)

KKTC'yi tanıyan ilk devlet Türkiye olurken Yunanistan ise Türkiye'ye bir nota vermiştir. BM Güvenlik konseyi 18 Kasım 1983 tarihinde aldığı 541 sayılı kararla Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşunun geçersiz olduğunu söyleyerek ilanın geri alınmasını istemiştir. İlaveten bütün dünya devletlerine Kıbrıs Cumhuriyeti dışında farklı bir Kıbrıs Devleti'ni tanımamaları yönünde çağrıda bulunmuştur. Fakat ne Türkiye de KKTC BM'nin çağrı ve isteklerine uymamış, Birinci Kıbrıs Barış Harekâtıyla başlayan mücadele Kıbrıslı Türklerin özgürce yaşadığı KKTC'nin kuruluşuyla nihayete ermiştir (Saruhan, 2020, s.79).

2. KIBRIS SORUNU VE TÜRK HÜKÜMETLERİNİN SORUNA YAKLAŞIMI

2.1. I. Koalisyon Hükümeti ve Kıbrıs Sorunu

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulduğu süreçte Türk siyaseti de çalkantılı dönemlerden geçmekteydi. Demokrat Parti hükümeti 1960 askeri darbesiyle devrilirken 15 Ekim 1961 de genel seçimler yapılmışsa da hiçbir parti tek başına iktidara gelecek çoğunluğu elde edememiştir. İlk koalisyon hükümeti 10 Kasım 1961'de CHP ve AP arasında kurulmuş ve İsmet İnönü Başbakan olmuştur. Birinci Koalisyon, Kıbrıs meselesiyle ilgili yalnızca 1959 anlaşmalarından söz ederken adayla ilgili olumlu temennilerini paylaşmıştır (Gülen, 2012, s.394,395).

Meclisin 27 Kasım 1961 tarihli oturumunda Başbakan İsmet İnönü tarafından oluşturulan hükümet programı arz edilirken İsmet İnönü Kıbrıs meselesinin, Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında bir an önce çözülmesi gerektiğini bu durumun Türkiye'nin içinde bulunduğu ittifaklara da etki ettiğini dile getirdiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.1, B.13, s.124);

Kıbrıs Cumhuriyeti ile Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasındaki özel bağlar malûmdur. Samimî dileğimiz, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin mevcut anlaşmalar dairesinde sükûn ve ahenk içinde bütün vatandaşlarını refah ve saadete ulaştırmasıdır. Kıbrıs'ın bu gayretlerini ve bölgemizin barış ve istikrarına yararlı faaliyetlerini yakın bir ilgi ile takip edeceğiz. Komşumuz Yunanistan, ile Kıbrıs meselesinin hallinden sonra dostluk ve ittifak bağlarımıza uygun olarak gelişen münasebetlerimizin daha da kuvvet bulmasına önem vermekteyiz. Mensup bulunduğumuz ittifaklar manzumesi dışında kalan bütün memleketlerle münasebetlerimizi, Birleşmiş Milletler prensipleri dairesinde geliştirmek emelimizdir.

Meclisin 30 Kasım 1961 tarihli oturumunda ise CKMP grubu adına hükümet programını irdeleyen bir konuşma yapan Ahmet Oğuz Kıbrıs'taki olayların bir an önce son bulması dileğini taşımakla birlikte hükümetin Kıbrıs meselesine bakışının fazla iyimser olduğunu söylediği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.1, B.15, s.153);

Kıbrıs Cumhuriyeti ile Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasındaki özel bağlar hususunda Hükümetin programına akseden kanaatlerin fazla bir iyimserlik taşıdığını, anayurdun coğrafi bir temadisi olan Ada'da, cemaatler arasında huzursuzluğa doğru giden bazı hareketlerin saklanmaması gerektiğini kaydetmek isteriz. Komşumuz ve müttefikimiz Yunanistan'la aramızda artık bir anlaşmazlık değil, bilâkis kuvvetli bir

ahenk plâtformu olmasını dilediğimiz Kıbrıs'taki olayların Hükümetimizce daha yakından takip olunarak umumi eskârımızın aydınlatılmasını zaruri saymaktayız.

Meclisin 21 Şubat 1962 tarihli oturumunda CHP meclis grubu adına konuşan Coşkun Kırca, Kıbrıs meselesiyle ilgili bazı eksiklikler ve aleyhimize durumlar söz konusu olsa da Lefkoşa Antlaşması'nın yürürlükte tutulmasının zorunlu olduğuna inandıklarını adadaki statükoyu korumanın Türk ve Helen cemaatlerinin menfaatlerine olduğunu belirtmiştir. Bununla beraber Kıbrıs'taki Türk cemaatine yardımların artırılması gerektiğini Türkiye'de eğitim gören Kıbrıslı Türklerin klasik eğitimden daha ziyade teknik eğitim almasının adadaki memuriyetler açısından önem teşkil ettiğini belirttiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.3, B.52, s.157,158);

Sayın Milletvekilleri, son olarak her Türkün kalbinde en aziz bir köşeyi işgal eden Kıbrıs'ın meselelerine temas edeceğiz. CHP Millet Meclisi Grubu olarak, Kıbrıs'la ilgili Lefkoşa Antlaşmasının tesis ettiği statükonun olduğu gibi muhafazasına büyük önem verdiğimiz bilhassa belirtmek isteriz. Lefkoşa Antlaşması, Türkiye'ye verilen ahdi ve askerî garantilerin yetersizliği, vatandaşlık konusunun mevcut imkânlarla rağmen en müsait şekilde halledilmemiş olması ve önemlisi, cemaatimize iktisadi yardımda bulunmak hakkımızın hukuk plânında sarahatle tanımamış olması dolayısıyla bazı eksiklikler arz etmektedir. Bu eksikliklerin mevcudiyetini müdrik bulunmamıza rağmen, CHP Millet Meclisi Grubu olarak, Lefkoşa Antlaşmalarının teşkil ettiği bütünü, başkaları söz konusu etmedikçe, asla söz konusu edecek değiliz. Gerek Kıbrıs'ta iki cemaat arasındaki münasebetlerin gelişmesi, gerek NATO savunma tertipleri bakımından hayati bir ehemmiyeti olan Türk-Yunan dostluğu ve ittifakının muhafazası, geçmiş münakaşalar ne olursa olsun, her iki tarafında, mevcut statükoya kesin sadakatten ayrılmamalarıyla kabildir. Yunan Hükümetinin bu konudaki davranışının müspet olduğunu belirtmeyi vazife biliriz. Kıbrıs'ta cemaatler arası münasebetlerde yakın bir mazideki acı mücadelelerin hâtıralarının doğurduğu aksaklıklar kendini hissettiriyor. Bu, tabii bir olaydır. Bu aksaklıkları, dikkatle; fakat, soğukkanlılıkla takip etmek lâzımdır. Zaman, müfrit unsurlara Türkiye ve Yunanistan ile Türk ve Helen Cemaatleri arasında mevcut muvazenenin hissi davranışlara mukavemet edecek kadar kuvvetli temellere dayandığını gösterecek ye bugünkü statüko içinde adanın müşterek refahı için çalışmanın tek akla yakın yol olduğunu herkes, hisleri ne olursa olsun, anlayacaktır. Bu neticenin istihsal edilebilmesi için, Türkiye'nin ve Kıbrıs Türk Cemaatinin, mevcut statükodan en basit bir taviz vermeyeceğinin herkes tarafından tam bir katiyetle bilinmesindeki faydalar elbette ki çok büyüktür. Bunun için ise, Türk Cemaatinin mütesanit davranmasının ehemmiyeti

üzerinde ne kadar durulsa azdır. Bu tesianütün, anavatana itimat ve bağıllık esası üzerinde muhafazasına, aralarındaki ihtilâflar ne olursa olsun, Kıbrıslı kardeşlerimizin gereken önemi vereceklerinden eminiz. Sayın Milletvekilleri, Kıbrıs Türk Cemaatine anavatanın yardımlarının daha sistemli bir tarzda teşkilâtlandırılması lüzumuna kaniyiz. Bu maksatla, Dışişleri Bakanlığında bakanlıklar arası bir komitenin ve Lefkoşa Büyükelçiliğimizde de bir yardım heyetinin kurulmasında zaruret görüyoruz. Bu yardım heyetinin memleketimizden yapılan yardımların kullanılmasında Türk Cemaatine yardımcı olması ve bu yardımların tatbikatını murakabe etmesi lâzımdır. Bu arada klâsik öğretime teknik öğretime nazaran aşırı nispette yer vermiş olan Türk Cemaati maarifinin yeniden teşkilâtlandırılması ve Türk vakıflarının rantabl hale getirilmesi konularında Türk Cemaatine teknik yardımlarımızı artırmak lâzımdır. Kıbrıslı Türk gençlerine; Türkiye'de okumak için verilen bursların, bazı alanlarda fazla eleman sağlarken, bazı alanlarda da mevcut yetersizliklere göz yuman bir duruma nihayet verecek şekilde yeniden ayarlanması ve anavatanda okuyan bu gençlerin, büyük kısmının Yeşil Ada'ya dönmelerinin sağlanması gerekmektedir. Sayın Milletvekilleri, Lefkoşa Antlaşmalarında Türkler için ayrılan memuriyetler konusunun, bilhassa teknik alanda elemanlarımız arttıkça, kendiliğinden halledileceğini belirtmek isteriz. Türk ve Rum belediyelerinin ayrılması konusuyla ilgili olarak çıkan sınıf tespiti anlaşmazlığını halletmek için ise bu gibi ihtilâfları halletmekte dostlar arasında başvurulmuş pek çok usulün mevcut olduğuna ve artık bu yolda bir karar alınmasının zamanı geldiğine inanıyoruz. Sayın Milletvekilleri, Dost ve Müttefik Yunan Hükümetinin Kıbrıs konusunda gösterdiği iyi niyetin aynısını Batı Trakya'daki Türkler için göstermesi takdirinde bu konudaki şikâyetlerin büyük kısmının dineceği muhakkaktır.

Meclisin 21 Şubat 1962 tarihli oturumunda Dışişleri Bakanı Selim Sarper meclise verdiği beyanatta komşularımızla ilişkilerden bahsederken Kıbrıs meselesine de değinmiştir. Belli çevreler tarafından Kıbrıs'taki huzurun bozulmaya çalışılmasını üzüntüyle gördüklerini buna rağmen olaya müdahale için hazır bulunduklarını ifade etmiştir. Kıbrıs meselesinin Yunanistan ve Türkiye arasında huzurla çözülmeye çalışılmasının esas temennileri olduğunu dile getirdiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.3 B.52 s.162,163);

Müttefikimiz ve komşumuz Yunanistan ile münasebetlerimizin dostluk ve ittifak bağlarına ve müşterek menfaatlerimize uygun olarak gelişmekte olduğunu samimî bir memnuniyetle ifade etmekten zevk duymaktayım. Bu münasebetlerin, hiçbir gölge düşmeden karşılıklı olarak daha da gelişmeye devam etmesi en halis temennimizdir.

Gayretlerimizi bu yolda esirgememekteyiz. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin mevcut antlaşmalar dairesinde bütün vatandaşlarını sükûn ve ahenk içerisinde daha refahlı bir hayata ulaştırması hususundaki samimî temennimiz herkesin malûmudur. Mizaçları itibariyle yapıcı olmaktan ziyade tahripkâr temayüllü bazı eşhasın, maksatlı çevrelerden sızdırılan birtakım iğvalara kapılarak Ada'nın huzurunu bozmaya yeltenmelerini üzüntü ile müşahade fakat itimadî nefis ile yakından takip ve tarassut ettiğimizi bundan iki hafta kadar evvel Cumhuriyet Senatosunda bütçe müzakereleri dolayısıyla vaki beyanatımda belirtmiştim. Ancak antlaşmalara sıdk ile riayetten ve adada huzurun tesis ve idamesinden herkesten evvel sorumlu olan yüksek resmî şahsiyetlerin bu lazım eden tegafül ettiklerine delâlet edebilecek her türlü söz veya fiilleri şüphesiz ki çok daha başka bir mahiyet iktisap eder ve gayet ciddî bir durum yaratır. Bu kanaatlerinde samimî iseler taahhütlerinde inhiraftan mütevellit mesuliyeti de kendilerinin kabul etmesi lâzımdır. Daima belirttiğimiz gibi Türkiye antlaşmalara samimiyetle bağlı ve bunlara riayetkardır. Fakat, bu antlaşmaların bilcümle hukuk ve vecibelerine bütün alâkalı taraflarca aynı samimiyetle riayet edilmesi mevzuunda da azimlidir. Bu itibarla, bu hususlara Kıbrıs Hükümetinin ve diğer alâkalı hükümetlerin dikkati tarafımızdan çekilmiştir. Dileğimiz Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, bölgemizin barış ve istikrarına yararlı bir unsur olarak üç dost ve müttefik devlet arasında birleştirici bir halka teşkil etmesi yolunda başarı göstermesidir. Bu itibarla, bu hususlara gerek Kıbrıs Hükümetinin ve gerekse diğer alâkalı devletlerin de dikkati çekilmiştir.

2.2. Ömeriye ve Bayraktar Camilerinin Bombalanması

Kıbrıs'ta anayasa mevzusunda yaşanan anlaşmazlıklar 1962 ve 1963 yılında çok sayıda Türk sivilin hayatını kaybettiği olaylara sebep olmuştur. Adada Türklere karşı ilk ciddi saldırı 25 Mart 1962 tarihinde gerçekleşmiştir. Kıbrıslı Türkler için manevi bir değer taşıyan Ömeriye ve Bayraktar camilerinin bombalanması siyasal krizlerin büyümesiyle sonuçlanmıştır (Kurt, 2019, s.22,23).

Meclisin 26 Mart 1962 tarihli oturumunda Maraş Milletvekili Kemal Bağcıoğlu Kıbrıs'taki Türk camilerine bomba konulması sebebiyle üzüntülerini bildiren bir konuşma yapmıştır. Bağcıoğlu konuşmasında 25 Mart Pazar günü Lefkoşa'daki Ömeriye ve Bayraktar caminde patlatılan saatli bombalar nedeniyle üzüntülerini ve olayı gerçekleştirenleri kınayarak camilere bomba konmasındaki esas amacın Müslüman ve Hristiyan cemaatler arasındaki bağı koparmak olduğunu iddia etmiştir. Bombanın patlatılmasından kısa süre sonra Türkiye hükümetinin olayı yakından takip etmesi, Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios'un olayı şiddetle kınaması ve Yunanistan'ında aynı tepkileri

göstermiş olmasından memnuniyet duyduğunu dile getiren Bağcıoğlu şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.4, B.5, s.120);

Muhterem arkadaşlar, 25 Mart Pazar günü, sabaha karşı Lefkoşa'daki Ömeriye ve Bayraktar Camilerinde tahrikçi unsurlar tarafından konulan saatli bombaların patlaması ve her iki camide maddi hasar vukua gelmesi hâdisesini teessürle haber almış bulunmaktayız. Hiç şüphe yoktur ki bu vahşi ve çirkin tecavüz hâdisesi (mabetlerde bomba patlatmak suretiyle) bilhassa mukaddesata vaki bir mahiyet taşıması, dinî inançları ve mukaddes hisleri rencide etmekte ve Kıbrıs'taki her iki cemaatin arasını açmayı hedef tutmaktadır. Bu sebeple de son derece ehemmiyetli bir mahiyet taşımaktadır. Bir barbarlık nümnesi olan ve alçak mütecavizlerin caniyane bir maksatla yapmak istedikleri muhakkak bulunan bu olayın camilerde cemaatlerin bulunmadığı bir zamana rastlaması insan kaybına mâni olmuş ve böylece yalnız maddi hasar husule gelmiştir. Fakat bombalar eğer camilerin boş olmadığı zamanlara rastlamasa idi birçok Müslüman Türkün ölmesi veya yaralanması icap edecekti. Hâdiseyi müteakip Hükümetimizin derhal gerekli alâkayı göstermesi, bir bildiri ile olay faillerinin bulunup cezalandırılmasını ve gerekli her türlü tedbirin alınmasını Kıbrıs Cumhuriyeti'nden istemesi ve bunun üzerine Cumhurbaşkanı Makarios'un hâdiseyi nefretle takbih eden bir bildiri yayınlarak suçluların meydana çıkarılmasını ve adalet huzurunda cezalandırılmasını istemesi, üzüntülerimizi kısmen tahfif etmiş bulunmaktadır. Ayrıca Yunanistan Dışişleri Bakanının Atina Büyükelçiliğimize olayla ilgili olarak teessürlerini bildirmesi ve Kıbrıs içişleri Bakanının bizzat meseleye el koyması da memnuniyetimizi mucip olmuştur. Yalnız Kıbrıs'ın değil Doğu Akdeniz Bölgesinin de huzurunu bozabilecek bu tahrikçi unsurların bu ve buna benzer hareketlerini takbih ve telin ederiz. Hürmetlerimle.

Kemal Bağcıoğlu'nun konuşmasından sonra söz alan Devlet Bakanı ve Dışişleri Bakanı vekili Turhan Feyzioğlu camilerin bombalanma olayını adadaki Türk ve Rum cemaatleri ile Yunanistan ve Türkiye arasındaki ilişkilerin iyiliğini istemeyenlerin düzenlediği bir saldırı olarak değerlendirmiştir. Feyzioğlu ayrıca saldırı sonrasında adadaki Türk cemaatinin herhangi bir misilleme hareketinde bulunmaması Türk ve Rum cemaatlerinin dostluğuna zarar verecek bir eylem gerçekleştirilmemesi konusunda gerekli uyarıda bulunduklarını dile getirdiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.4, B.65, s.120,121);

Kıbrıs'ta vuku bulan feci hâdisenin teferruatı hakkında izahat verecek değilim. Hâdisa ajanslarla ve basın yoluyla hem Türk umumi efkârına hem de dünyaya

anlatılmıştır. Nereden bakılırsa bakılsın Bayraktar ve Ömeriye camilerine bomba konulması elem verici bir hâdisedir. Hükümet, hâdiseyi öğrendiği andan itibaren büyük bir hassasiyetle gelişmeleri adım adım takip etmiş, resmî bir bildiri ile görüşünü yayınladıktan başta Kıbrıs ve Yunan makamları ile büyükelçilerimiz marifetiyle teması muhafaza ederek gerekli teşebbüslerde bulunmuştur. Tahkikat devam etmektedir. Bu menfur tecavüz ancak Kıbrıs'ta Türk ve Rum cemaatlerinin barış ve huzur içinde yan yana yaşamalarını istemeyen, Kıbrıs'ın iyiliğini istemeyen, Türkiye ve Yunanistan'ın iyiliğini istemeyen eller tarafından yapılması mümkün olan bir tecavüzdür. Kıbrıs'taki Türk liderleri, Türk cemaatine soğukkanlılık tavsiye etmişlerdir. Herhangi bir misilleme tedbirine girişmemeleri hususunda daha ilk andan itibaren telkinde bulunarak kendilerine düşen vazifeyi yapmışlardır. Türk cemaati gayriinsani tecavüz karşısında vakarını muhafaza etmiştir. Bugün aldığımız bir habere göre başta Büyükelçimiz olmak üzere, Türk cemaatinin ileri gelenleri Bayraktar'ın medfun bulunduğu yere giderek bir çelenk koymuşlardır. Hâdiseleri dikkatle takibe devam edeceğiz. Arz ettiğim gibi bu hâdisenin Kıbrıs'ta iki cemaatin sulh içinde yaşamasını güçleştirmemesi Türk-Yunan münasebetlerine gölge düşürmemesi ve tecavüz faillerinin bu maksatlarına nail olmaları için her tedbire başvurulmalıdır.

2.3. II. Koalisyon Hükümeti

Kıbrıs'ta sorunlar şiddetlenerek devam ederken Türkiye'de ise ilk koalisyon hükümeti çökmüş ve İsmet İnönü kabinesinin istifasını Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'e sunmuştur. Ancak diğer partiler yeni kabineyi kuramayınca hükümet kurma görevi tekrar İsmet İnönü'ye verilmiştir. İnönü, ikinci koalisyon hükümetini YTP ve CKMP ile kurmuştur. Yeni hükümet dış siyasette milli bir politika izleyeceğini açıklarken Kıbrıs için ise *Kıbrıs'ın bir bütün teşkil eden mevcut antlaşmalar dairesinde tüm vatandaşlarını refah ve saadeti ulaştırmasını ve bölgemizin barış ve istikrarına yararlı olmasını samimiyetle temenni etmekteyiz* sözüyle tavrını sergilemiştir (Gülen, 2012 s.395).

Meclisin 28 Aralık 1962 tarihli toplantısında Kocaeli Milletvekili Nihat Erim tarafından NATO ortak pazar yardım konsorsiyumu Kıbrıs'a dair Zürih ve Londra antlaşmalarının uygulanması konusunda ne gibi gelişmeler olduğu hakkında bir genel görüşme açılması için şu teklifte bulunmuştur (MMZC, C.10, B.23, s.484);

Millet Meclisi Başkanlığına ikinci Koalisyon Hükümeti güven oyu aldığından beri milletlerarası münasebetlerde birçok gelişmeler oldu. Türkiye'nin genel dış meseleler karşısında güttüğü politika ve NATO, Ortak Pazar, Yardımı Konsorsiyumu, Kıbrıs'a dair Zürih ve Londra antlaşmalarının tatbikatı konularında Millet Meclisinin aydınlanması,

milletvekillerinin düşüncelerini Millet kürsüsünden bildirebilmeleri için anayasanın 88. maddesinin verdiği hakka dayanarak, bir genel görüşme açılmasını teklif ediyorum.

2 Ocak 1963 tarihli meclis oturumunda Nihat Erim'in dış politika hakkındaki genel görüşme teklifinin gündeme alınıp alınmayacağı hakkında görüşmelere geçilmiştir. İlk söz Nihat Erim tarafından alınmıştır. Nihat Erim meclisin denetleme yetkisini yeterli kadar kullanamadığı bazı soru önergelerinin 3 aydan beri mecliste beklediği bu nedenle genel görüşme talep ettiğini dile getirmiştir. Nihat Erim'den sonra Millet Partisi meclis grup adına Zekai Dorman, Adalet Partisi meclis grubu adına Ertuğrul Akça, CKMP adına Sadrettin Tosbi, YTP meclis grubu adına Talat Asal ve son olarak CHP meclis grubu adına İbrahim Ökten Nihat Erim'in talep ettiği genel görüşmenin yapılması hususunda olumlu yönde görüş beyan etmişlerdir Dışişleri bakanı Feridun Cemal Erkin'in de önergeyi hükümet adına kabul ettiklerini belirtmesi üzerine mecliste grubu bulunan partiler tarafından dış politikadaki gelişmeler hakkında 9 Ocak 1963 Çarşamba günü genel görüşme yapılması konusunda teklifte bulunulmuştur. Yapılan oylamada Nihat Erim tarafından dış politikada genel görüşme yapılması için yapılan teklif kabul edilmiştir (MMZC, C.10, B.23, s.514-521).

9 Ocak 1963 Çarşamba günü Nihat Erim'in talep ettiği genel görüşmeye başlanmıştır. Görüşmenin gerçekleştiği gün Kıbrıs Cumhurbaşkanı yardımcısı Dr. Fazıl Küçük, Kıbrıs Türk cemaati başkanı Rauf Denктаş ve Milli Savunma Bakanı Osman Örek de mecliste hazır bulunmuşlardır. İlk söz dışişleri bakanı Feridun Cemal Erkin tarafından alınmıştır. Erkin, dış politikanın diğer hususlarına değindikten sonra Kıbrıs meselesine gelmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında 1963 yılına kadar Kıbrıs meselesinin hangi hukuki ve siyasi sürelerden geçtiği hakkında bilgi vermiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşu sonrasında adada yaşanan sıkıntıları ise başlıklar halinde aktarmıştır. Erkin'e göre sorunlardan birisi Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki Türk memur oranının %30 olması gerekirken henüz %25,5 olmasıdır. Buradaki %4,5'luk oranın ivedilikle Türklere tahsis edilmesi gerekmektedir. Bir diğer konu olarak %60'ı Rum, %40'ı Türklerden oluşan 2000 kişilik Kıbrıs Cumhuriyeti ordusunun istenilen oranlarda oluşturulamamasıdır. Türk tarafı manga ve bölük düzeyindeki birliklerin sırf Türk veya Rumlardan oluşması tabur düzeyindeki birliklerin karışık olması gerektiğini savunurken Rumlar ise her düzeydeki askeri birliklerin karışık olması gerektiğini savunmuştur. Anayasa gereğince Kıbrıs'ın 5 büyük şehrinde Lefkoşa, Magosa, Larnaka, Leymosun ve Baf'ta ayrı ayrı Türk ve Rum belediyelerinin kurulması gereklidir. Bu konuda İngiliz belediye kanunu birkaç defa uzatılarak yürürlükte tutulmaya devam edilmiş, belediyelerin sınırlarının nereler olacağı

tahsisatlarının nasıl gerçekleşeceği netleştirilemediği için belediyenin kuruluşunun geciktiği dile getirilmiştir. 31 Aralık 1962 tarihinde Kıbrıs temsilciler meclisindeki Rum milletvekillerinin oyları ile belediyeler kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. Ardından Kıbrıs bakanlar kurulundaki Rum bakanların oylarıyla da ayrı belediyelerin yetki ve görevleri hükümet makamlarına devredilen bir karar alınmıştır. Erkin, Rumların aldığı bu kararın hukuksuzluğunu ve anayasaya aykırı olduğunu dile getirmiştir. 1962 yılı Kasım ayında Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios'un Türkiye'yi ziyareti sırasında adadaki statükonun korunması için Türkiye'nin her türlü fedakarlığı yapmaya hazır olduğunu ve bununla beraber Kıbrıs'taki anlaşmaları bozanlara karşı Türkiye'nin kayıtsız kalmayacağını bu noktada asla taviz vermeyeceğini bildirdiklerini söylemiştir. Erkin, Türkiye'nin Kıbrıs'ta Rumlarla Türklerin bir arada yaşamasının, aralarındaki sorunları uzlaşma içerisinde çözmesinin ada halkı ve bölge içinde en mantıklı yol olduğunu dile getirdiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.10, B.27, s.636-639);

Muhterem arkadaşlarım, şimdi cümlelerinizi çok yakından, ilgilendiren, gönüllerinizi sevgi ve heyecanla dolduran bir konudan bahsetmek istiyorum: Kıbrıs. Ne mesut tesadüftür ki, bu müzakeremiz güzel adadan bize gelen aziz misafirlerimizin huzuru ile cereyan etmektedir. İki günden beri Kıbrıs Cumhurbaşkanı Yardımcısı Sayın Fazıl Küçük'ün riyasetinde çok kıymetli arkadaşlarımızdan müteşekkil heyet ve çok zarif eşlerini memleketimiz ve milletimiz derin bir özleyişin sonucu ve mükâfatı olarak sevgi ile bağrına basmaktadır. Aziz misafirlerimizin, aramızdaki ikametleri ve hususiyle şu müzakerelerin cereyanı esnasında, Türkiye ve Türk Milletinin Adada yaşayan ırkdaşlarının sıhhat ve geleceklerine ve Kıbrıs'ın siyasi mukadderatını çizmiş ve tayin etmiş olan antlaşmaların kendilerine bahsetmiş bulunduğu halklar ve yetkilerden tam faydalanmak suretiyle barış, sükûn, huzur ve refah içinde inkişaflarına verdiği ehemmiyet ve kıymetin derecesini bizzat görmüş, duymuş ve sezmiş olacaklardır. Kendilerini şu anda Hükümet adına selâmlamak fırsatına mazhar olduğum için derin zevk ve şeref duymaktayım. Yüksek Meclisin malûmu olduğu üzere, ikinci cihan harbinden sonra Kıbrıs Rumları tarafından ortaya atılan Enosis, yani Adanın Yunanistan'la birleşmesi talebi, Türkiye, Yunanistan, İngiltere, Kıbrıs Türk Cemaati ve Kıbrıs Rum Cemaati arasında önemli ve ciddî bir milletlerarası anlaşmazlık konusu teşkil etmiştir. Bu anlaşmazlık yıllar boyunca sürmüş ve zaman zaman çok ciddî ve müessif safhalar arz etmiştir. Anlaşmazlığın bir yönden, mevcut şartlara göre vahim ihtilâflar doğurmadan alâkalı taraflardan sadece birinin veya diğerinin görüşüne uygun şekilde halledilemeyeceğinin diğer yönden de bu meselenin daha uzun süre askıda bırakılmasının

ilgili üç devlet ve dolayısıyla da Batı savunma sistemi için arzu edilmeyen inkişaflara müsait bulunmasının anlaşılması üzerinedir ki Türkiye, Yunanistan ve İngiltere gayretlerini, Kıbrıs meselesine bütün alâkalı tarafların görüşlerini karşılıklı fedakârlıklarla telif edecek bir hal sureti bulunması istikametine yöneltmişlerdir. Bu maksatla yapılan müteaddit diplomasi temaslarından sonra 1959 Şubat ayında Zürih'te Türkiye ile Yunanistan arasında bir konferans akdedilmiş ve Kıbrıs'ın müstakbel rejiminin esaslarını tespit eden anlaşmalar hazırlanmıştır. Şubat 1959 sonlarında Londra'da bu sefer Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında, Türk ve Rum cemaatleri temsilcilerinin de katılmasıyla bir toplantı yapılmış ve Zürih Anlaşmaları ile özellikle İngiltere'yi ilgilendiren diğer bazı hususlarda varılan anlaşmalar bütün alâkalı taraflarca imzalanmıştır. Bu anlaşmalar adadaki iki cemaatin Enosis ve Taksim görüşlerini terk edip kararlaştırılan esaslar dairesinde birlikte yaşamalarının mümkün olacağı inancı ile alâkalı üç devlet arasında varılmış ve her iki cemaatçe de kabul olunmuş yegâne uzlaştırıcı hal tarzını teşkil etmiştir. Bu görüşe dayanan Zürih ve Londra Anlaşmaları Kıbrıs dâvasını hal için üzerinde mutabık kalınan ana prensipleri ihtiva eden belgelerdir. Bu esaslara müsteniden teferruatlı ve şekil bakımından uygun anlaşmaları ve Kıbrıs Devletinin Anayasasını hazırlamak üzere 1959 yılı başlarından 1960 yılı ağustos ayına kadar olan süre zarfında Londra, Lefkoşa, Ankara, Atina ve Lozan'da, mütehassıslardan müteşekkil çalışma grupları mesai sarfetmişlerdir. Bu çalışmalar sonunda hazırlanan vesikalar 16 Ağustos 1960 tarihinde Lefkoşa'da bütün ilgili taraflarca merasimle imzalanmış ve aynı gün Kıbrıs Cumhuriyeti vücut bulmuştur. Görüldüğü üzere, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin doğuşuna mesnet teşkil eden milletlerarası vesikalar, çeşitli ve girift görüş ve menfaatleri bağdaştıran ve adadaki gerçeklerden ilham alan vesikalardır. Bu anlaşmaların başlıcaları şunlardır:

1. Türkiye Cumhuriyeti, Birleşik Krallık, Yunanistan Krallığı ve Kıbrıs Cumhuriyeti arasında imzalanan, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Teessüsüne Mütedair Anlaşma,
2. Türkiye Cumhuriyeti, Birleşik Krallık, Yunanistan Krallığı ve Kıbrıs Cumhuriyeti arasında imzalanan Garanti Antlaşması,
3. Türkiye Cumhuriyeti, Yunanistan Krallığı ve Kıbrıs Cumhuriyeti arasında imzalanan İttifak Antlaşması,
4. Türkiye Cumhuriyeti, Yunanistan Krallığı ve Kıbrıs Cumhuriyeti arasında imzalanan İttifak Antlaşmasının Uygulanmasına dair Anlaşma.

Bunlara ilâveten, Kıbrıs Anayasasının bazı hükümleri de birer milletlerarası anlaşma vasfındadır, yani Kıbrıs Anayasasının 182. maddesi gereğince Zürih Anlaşması

hükümleri Anayasaya ithal edilmiş ve bunlar, Anayasanın III sayılı ekinde gösterilen temel maddeleri teşkil eylemiştir. Bu temel maddeler akitlerin muvafakati olmadan hiçbir surette ne değiştirilebilir ne de tadil edilebilir. Ayrıca bu temel maddeler, Garanti Anlaşması'nın teminatı altına da konulmuş olan hükümlerdir. Yine aynı Garanti Anlaşması'nın 1. maddesi hükmü gereğince Kıbrıs Hükümeti, kendi ülkesinde Anayasasına riayet edilmesini sağlamayı taahhüt etmiş bulunmaktadır. Yukarıda işaret ettiğim gibi, Kıbrıs Devlet teşkilâtı, adada iki cemaatin mevcudiyetini ve bunların aralarında iş birliği yapmalarını gerektiren hususi bir bünyeye sahiptir. Ve bu ada gerçeklerinin emrettiği bir zarurettir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bugüne kadar geçen takriben iki buçuk yıl zarfında yeni devletin müesseseleri ve teşkilâtı çok büyük kısmıyla anayasaya uygun olarak kurulmuş ve memnunluk verici şekilde işliye gelmiştir. Kıbrıs Devleti Cumhurbaşkanlığı, Cumhurbaşkanı Muavinliği, Bakanlar Kurulu, Temsilciler Meclisi, Yüksek Anayasa Mahkemesi, Adalet Teşkilâtı, Cemaat Meclisleri, Polis ve Jandarma Kuvvetleri gibi temel müesseseler Anayasa hükümlerine uygun olarak kurulmuştur. Buna mukabil, anayasanın yine temel hükümlerinden olan üç husus henüz tamamıyla gerçekleşmemiştir. Bunlar sırasıyla, amme hizmetlerinin Türklerle Rumlar arasında % 30 ve % 70 nispetlerinde taksimi, Kıbrıs ordusunun tesisi ve Kıbrıs'ın beş büyük şehrinde ayrı ayrı, Türk ve Rum belediyeleri kurulması konularıdır. Bu konuların her birinin bugünkü vaziyetleri şöyledir:

a) Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşundan evvel Türklerin işgal ettikleri amme hizmetlerinin nispeti %16 civarında iken bugün bu nispet % 25,5 e ulaşmıştır. Anayasa hükmünün yerine getirilmesi için anayasanın ruhuna ve lâfzına uygun olarak amme hizmetlerinin geri kalan %4,5 unun Türklere tahsisi lâzımdır. Bu konuda ortaya kıdem, ehliyet gibi bazı pratik güçlüklerin çıktığı bir vakiadır. Fakat Hükümetimiz, cemaat liderleri arasında realizm ve uzlaşma zihniyeti ile bu kabil güçlüklerin münasip formüllerle yenilebileceği kanısındadır.

b) Anayasanın 129. maddesi gereğince Kıbrıs Cumhuriyeti'nin % 60'ı Rum % 40'ı Türk olmak üzere 2000 kişilik bir ordusu bulunması gerekir. Hâlen Kıbrıs'ın 375 kişilik bir askerî kuvveti mevcuttur. Ordunun kuruluşunda Türk ve Rum Cemaatleri idarecileri arasında çıkan anlaşmazlık şudur: Türk idareciler, ordunun mangadan, bölük de dâhil olmak üzere, bölge kadar olan birliklerinin sırf Türk veya sırf Rumlardan mürekkep olmasını, taburların ise karışık birliklerden teşekkül etmesini ileri sürmektedirler. Bu görüş bazı pratik zaruretlere ve anayasanın bazı hükümlerine dayanmaktadır. Buna mukabil Kıbrıs Rum askerî mütehassısları, manga ve takımların sırf Türk ve sırf

Rumlardan teşekkül etmesini, diğer birliklerin de karışık olmasını savunmaktadırlar. Kıbrıs Hükümetinin Rum üyeleri ise ordunun her kademedeki birliklerinin her iki unsurdan mürekkep olmasını istemektedirler. Bu konu üzerindeki görüş ayrılıkları henüz telif edilememiştir. Her hal ve kârda Türk Hükümeti anayasanın temel maddelerinden biri icabı olan 2000 kişilik Kıbrıs ordusunun kurulması üzerinde müşirdir.

c) Yine Anayasanın temel hükümleri icabı olarak Kıbrıs'ın beş büyük şehrinde (Lefkoşa, Magosa, Larnaka, Leymosun ve Bafta) ayrı ayrı Türk ve Rum belediyeleri kurulması gerekmektedir. Yüksek malûmunuz olduğu veçhile Kıbrıs'ın, İngiliz idaresi altında bulunduğu sırada, 1958 yılında, anılan beş şehirde ayrı belediyeler kurulmasını mümkün kılan mevzuat yürürlüğe konmuş ve bu şehirlerde ayrı ayrı Türk ve Rum belediyeleri hukuken ve fiilen faaliyete geçmiştir. Anayasanın 10 Ağustos 1960'ta yürürlüğe girmesinden sonra belediyelere mütedair eski İngiliz kanunlarının Kıbrıs Devleti'nce anayasaya uygun olarak hazırlanacak yeni bir belediyeler kanunu ile değiştirilmesi gerekmekte idi. Ancak, Kıbrıslı Türk ve Rum idareciler yeni belediye kanunu üzerinde uyuşamadıklarından belediyelere dair eski İngiliz kanunu süresi, iki tarafın mutabakatı ile Aralık 1962 tarihine kadar birkaç defa uzatılmıştır. Ayrı belediyeler konusunda, belediye hudutlarının tespiti bazı gelirlerin taksimi gibi tatbikata ait hususlara iki tarafında tatmin edecek hal çareleriyle bulunması amacıyla Kıbrıs'ın Türk ve Rum idareciler arasında devamlı görüşmeler yapılagelmiştir. Bu görüşmeler sırasında antlaşmalarda kabul edilen ayrı belediyeler prensibi Rum liderler tarafından münakaşa konusu edilmemiştir. Buna mukabil gecen aralık ayının ikinci yarısında ise Cumhurbaşkanı Arşövek Makarios'un, Cumhurbaşkanı Muavini Dr. Küçük'e belediyeler konusunda yaptığı teklifte ayrı belediyeler prensibini kaale almadığı görülmüş ve bu teklifi tabiatıyla kabul olunmamıştır. Hâsıl olan bu durum karşısında yürürlüğü Aralık 1962 günü sona eren İngiliz Belediyeler Kanunu'nun bir süre daha uzatılması ve bu müddet esnasında, iki cemaat liderleri arasında anayasaya uygun bir hal şekline varılması için görüşmelere devamı olunması yolunda gerek Türkiye Hükümeti gerek Kıbrıs Türk idarecileri, tarafından yapılan teklifler maalesef Kıbrıs Rum idarecileri tarafından kabul edilmemiştir. Kıbrıs Rum Cemaati yetkililerinin eski Belediye Kanunu'nu Aralıktan sonra uzatmaya taraftar olmadıklarını kesin surette ifade etmeleri üzerine, Türk Cemaati; İngiliz Belediye Kanunu uzatılmadığı takdirde yürürlüğe girmek şartı ile ve nizamsız kalacak Türk Belediyelerinin faaliyetlerini düzenlemek amacıyla 29 Aralık 1962 günü, arz ettiğim gibi, Türk belediyeleri için şarta muallâk bir kanun kaimi etmiştir. Kıbrıs Temsilciler Meclisi, 31 Aralık günü Türk milletvekillerinin uzatma

tekliflerine rağmen, Rum milletvekillerinin oyları ile eski İngiliz Belediyeler Kanununu yürürlükten kaldırmıştır. Kıbrıs Hükümeti Rum Bakanları, Türk Bakanların muhalefetine rağmen, ayrı belediyelerin yetki ve vazifeleri hakkında bazı idari tasarruflara girişmişlerdir. Rum Bakanların oyları ile Kıbrıs Bakanlar Kurulu, 1958'den beri faaliyette buluna gelmiş olan ayrı belediyelerin yetki ve görevlerini Hükümet makamlarına devretmeği hedef tutan bir karar almıştır. Böyle bir kararın hiçbir hukuki kıymeti olmayacağı aşîkârdır. Hukuki mesnetten mahrum bu karara karşı Kıbrıs Türk cemaati elbette Anayasa Mahkemesi'ne müracaat da dâhil olmak üzere anayasanın kendilerine tanıdığı bütün hukuki imkânları merhale merhale kullanacaktır. Nitekim ilk merhale olarak Kıbrıs Cumhurbaşkanı Muavini Dr. Küçük, anayasa gereğince haiz olduğu yetkiye dayanarak, bahis konusu kararı, tekrar incelenmesi için Bakanlar Kuruluna iade etmiştir. Türkiye Hükümeti, Kıbrıs Anayasasının temel maddelerini hükümsüz bırakma teşebbüslerinin bütün mahzurlarını en acık ve kesin bir surette icap eden makamlara izah eylemiş bulunmaktadır. Uyuşmazlığın hukuk nizamı içinde ve müzakere yolu ve anayasaya uygun bir tarzda halledilebilmesi amacıyla şimdiye kadar birçok teşebbüs ve teklifler yaptık. Son defa 3 Ocakta, Kıbrıslı Türk ve Rum idarecilerin anlaşmazlığa, Anayasaya uygun hal çareleri bulunmak üzere itidal içinde ve serinkanlılıkla görüşmelerini mümkün kılmak maksadıyla bir taraftan Türk Cemaatinin, Türk belediyeleri hakkındaki son kanunu kaldırmasını, diğer taraftan Rum bakanların, ayrı belediyelere ait yetki ve görevleri merkezî makamlara devretmeye matuf kararı geri çekmelerini ve yürürlükten kaldırılmış bulunan eski İngiliz Belediyeler Kanununun münasip bir formülle tekrar geçici bir süre için yürürlüğe konmasını teklif ettik. Bundan böyle de aynı müspet ve yapıcı istikametteki çalışmalarımıza aralıksız devam edeceğiz. Sayın Milletvekilleri, malûm olduğu üzere devletlerarası anlaşmalara riayet ve sadakat, devletler hukukunun ve milletlerarası münasebetlerin en önemli kaidesidir. Milletlerarası hukukta, bütün klasik kitaplarda yer alan, antlaşmaların kutsiyeti tabirinden, verilen söze vefanın, imzaya sadakatin medeni milletlerarasında devamlı, dürüst barış ve dostluk münasebetlerinin en sağlam temeli olduğunun, kastedildiğini şu anda tekrar eylemekte fiade görüyoruz. Bu temel kaideye azami dikkat ve titizlikle riayet etmek ve başlarınca da riayet edilmesini istemek Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri dış siyasetinin değişmez umdelerinden biridir. Kıbrıs Cumhurbaşkanı Arsovek Makarios'un geçen Kasım ayında memleketimize yapmış olduğu resmî ziyaret sırasında, antlaşmaların bir bütün olarak tatbikine atfettiğimiz öneme ve büyük ıstıraplara mal olan hâdiselerden sonra adadaki iki cemaatin ve alâkalı üç devletin menfaatlerini bağdaştırmak amacıyla mevcut şartlar içinde bin bir zahmetle vücuda getirilebilmiş fevkalâde hassas bir muvazene üzerine

kurulmuş yapıdan bir tek taşın dahi çıkarılmasının, işi «en başından tekrar başlamak» gibi muhataralı ve avakibi peşinen kestirilemeyecek bir yola götürmek demek olacağına müşarünileyhin dikkati, en yüksek seviyede ve gereken bütün açıklıkla bir kere daha çekilmiştir. Yüksek Meclisin huzurunda kesin olarak ifade etmek isterim ki, Kıbrıs'ta antlaşmaları bozan fiilî bir durumu Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti kabul edemez. Antlaşmalara riayet ve sadakat esası, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin üzerinde asla taviz vermeyeceği bir konudur. Türkiye, hükümet ve millet olarak, Kıbrıs Antlaşmalarının kurduğu nizamın korunması hususunda gayet hassas ve uyanıktır. Bu münasebetle bir noktayı huzurunuzda özellikle belirtmek lüzumunu hissediyorum. Belediyeler Kanunundaki bu anlaşmazlığın, anayasanın sarih hükümlerine uygun bir tarzda halline engel teşkil eden şimdiki tutum devam ettirildiği takdirde biz, bunu antlaşmaları hükümsüz bırakmaya matuf sistemli bir politikanın ilk safhası olarak telâkki etmek ıstırarında kalacağız. Kıbrıs Antlaşmalarının tümü ile uygulanması hususunda haiz olduğu sorumluluk kadar ahdi haklarını ve yetkilerini de tamamıyla müdrik ve bu hak ve yetkilerin muhafazasında tam bir azim sahibi bulunan Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin en samimî arzusu, Kıbrıs'ta iki cemaatin, aralarındaki uyuşmazlıkları mevcut antlaşmalar çerçevesi dâhilinde, karşılıklı hüsnüniyetle ve itidalle müzakere ederek çözmeleridir. Hükümetimiz kendi bakımından, bu gaye için mümkün olan bütün gayretleri sarf etmekten fariğ olmamış ve olmayacaktır. Bu bakımdan Türk Cemaatinin bu sahada bir müddetten beri Kıbrıs Hükümetine telkin etmiş olduğunu haber aldığımız gayet mutedil ve uzlaştırmacı teklifin iki taraf arasında mutabakat tesisi alanında çok kıymet taşıdığına inanıyoruz. Sayın arkadaşlarım; samimiyetle kaniyiz ki, yürürlükteki antlaşmalar hükümleri dairesinde Kıbrıslı Rumlarla Türklerin, aralarında iyi münasebetler kurmak, her iki taraf için de faydalı iş birliği yapmak ve karşılıklı anlayış ve saygı zihniyeti ile hareket etmek suretiyle müşterek yurtlarında beraberce refah ve saadet yolunda ilerlemeleri mümkündür. Bu parlak geleceği hazırlamak kendi ellerindedir. Türkiye Hükümetinin ve milletin yürekten temennisi, bütün Kıbrıslıların böyle mesut bir devreye en kısa zamanda ulaşma yolunu bulabilmeleridir.

Feridun Cemal Erkin'den sonra genel görüşme teklifinin sahibi Nihat Erim söz almıştır. Dış politikada yaşanan gelişmeler hakkında değerlendirmelerde bulunduktan sonra Kıbrıs meselesine değinmiştir. Erim, Londra ve Zürih Antlaşmalarının imzalanma sürecinde Makarios'la birlikte uzun müzakerelerde bulunduklarını Makarios'un o günün şartlarında kabul ettiği anayasayı bugün uygulamamakta ısrarcı olduğunu dile getirmiştir. Erkin'in memurların dağılımı ve ordu meselesi ve belediyeler meselesi olarak

uygulamalarda sorun yaşandığını dile getirdiği hususa Erim bir başlık daha eklemiştir. O da Kıbrıs anayasasının 37. Maddesinde icra yetkisinin Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı yardımcısına birlikte verilmesidir. Fakat Makarios Kıbrıs devleti kurulduğu andan itibaren tüm yurt dışı seyahatlerini tek başına yapmış ve Fazıl Küçük'ün icra yetkisini gasp etmiştir. Hatta Türkiye ziyaretine dahi tek başına gelmiştir ki Nihat Erim Türk Hükümetinin Makarios'u kabul etmesini şiddetli şekilde eleştirmiştir. Erim, Makarios'un bu şekilde muhatap alınması yerine Yunanistan'ın sorunların çözümünde daha aktif bir pozisyona getirilmesi gerektiğini Kıbrıs meselesinin Lefkoşa'da değil Atina'da halledileceğini iddia etmiştir. Nihat Erim, Kıbrıslı Rumların ve bizzat Makarios'un anayasının uygulanmaya çalışılması için çaba sarf ettiklerini fakat bunun bir türlü uygulamada başarılı olamadığını dünya kamuoyuna göstermeye çalışan bir siyaset izlediğini iddia etmiştir ve Kıbrıslı Rumların amacının bölgede nüfus çokluğuna dayanarak self determinasyon ile Kıbrıs'ın tek hâkimi olmaya çalıştığını dile getirmiştir. Nihat Erim son olarak Yunanistan tarafına Kıbrıs meselesini adadakiler tarafından çözülmesi gerektiği bu durumun Türk-Yunan ilişkilerine zarar verdiği yönündeki söylemlerin de tehlikeli bir tuzak olarak yorumlamıştır. Erim gerek nüfus gerekse ekonomik güç olarak Rumların Türklere çok daha güçlü oldukları bu söylemlere hükümetin itibar etmemesi gerektiğini dile getirdiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.10, B.27, s.652-653); *Muhterem arkadaşlarım; sayın bakanımız çok güzel izah ettiler. Kıbrıs Cumhuriyeti ikili bir devlettir, tek bir devlet, üniter bir devlet değildir. Yani Rum ve Türk cemaatlerinin ortaklaşa meydana getirdikleri bir devlettir. Maalesef Rum cemaati ve bunların başında ekselans Makarios, Londra ve Zürih Anlaşmalarını, nasılsa mecbur kalıp imzaladığı birtakım vesikalar telâkkisinden kendisini kurtaramamıştır. Bunu ben bizzat anayasa müzakereleri sırasında kendisi ile bir buçuk ay müddetle karşı karşıya yaptığım direkt şahsi konuşmalarda müşahade etmişimdir. Anayasayı o günkü şartlarla kabul etti fakat kabul ettikten sonraki tutumu maalesef hiç değilse samimî sayılamaz. Zaman zaman verdiği nutuklar «Malûm olan gayemize doğru çalışmaktan geri durmuyoruz; metotlar değişmiştir» şeklinde beyanlara kadar gitmiştir. Sayın bakanımız, memurların %30 ve 70 meselesinden, ordu meselesinden ve belediyeler meselesinden bahsetti. Bendeniz, bunlardan daha vahim bir noktayı dikkatlerinize arz etmek istiyorum: Kıbrıs Devleti'nin bel kemiğini teşkil eden noktalardan birisi, icra kuvvetinin Makarios'la Dr. Küçük tarafından müştereken kullanılmasıdır. Devlet tesis edildiğinden beri Makarios her vesile ile bunu bozmaktadır. Kıbrıs anayasasının 46. maddesi, icra kuvveti Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Muavini tarafından temin olunur diyor; «ve Cumhurbaşkanı Muavini tarafından», «veya:» değil. Cumhurbaşkanı sıfatıyla Makarios*

tek başına ne gibi işler yapabilir?.. Bu anayasanın 37. maddesinde gösterilmiştir. 37. maddede gösterilen şeyler, Reisicumhur sıfatıyla merasimlerde temsil etmek bir devletin başı olmak itibarıyla birtakım şekli muamelelere girişmektir. Ama nerede ki bir siyasi tutum var, nerede ki bir diplomatik müzakere var, Dr. Küçük Makarios'un yanında olmak lâzımdır. Hiç değilse o müzakereden Makarios'un Dr. Küçük'e haber vermiş olması lâzımdır. Devlet tesis edilir edilmez Makarios seyahatlere çıktı; Kahire'ye gitti, Belgrad'a gitti, başka yerlere gitti ve oralarda birtakım siyasi müzakerelere girişti. Ben burada sayın Kıbrıslı kardeşlerimizi de tenkit edeceğim. Derhal protesto etmeliydiler. Makarios'un buna hakkı yoktu. Devletler hukukunda kaidedir, bir devletin bir memuru ile temasa gelen karşı devletin adamı, devletin anayasasını bilmekle mükelleftir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin anayasasında Makarios'un tek başına diplomatik faaliyette bulunmasına imkân verecek bir hüküm yoktur. Her şeyi Bakanlar Kurulu'nda görüşmek lâzım. Ondan sonra taahhütlere girişebilir, vaatlerde bulunabilir. Burada bir tenkidi de müsaade buyururlarsa Dışişlerimize tevcih edeceğim: Makarios Ankara'ya geldiği zaman kendisiyle diplomatik müzakereler yapılmıştı. Yapılmamak lâzımdı; reddedilmek lâzımdı. Kötü bir emsal yaratılmıştır. Makarios'a Türk Devleti'nin misafiri olarak başımızın tacısın, gel, gör, gez, itibar edelim ama politik meselesi görüşmeye gelince asla. Ya Fazıl Küçük buraya gelsin ya onun muvafakatini gösteren bir karar olsun, bunu demek lâzımdı. Eğer, Makarios'la Ankara'da yapılan müzakereler, onun yalnız Rum Cemaati lideri sıfatıyla yapılmışsa, buna bir diyeceğim yok. Ama Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Başkanı, Kıbrıs İcra Kuvveti'nin Başkanı sıfatıyla Makarios burada müzakerelere girişmiş ise Türk Hükümeti bunu kabul etmemeli idi. Bakınız arkadaşlar, Makarios buradan dönüyor, Kıbrıs'ta bir basın toplantısında gazetelere ne söylüyor; 1 Ocak 1963 tarihli Times Gazetesinden, dokuzuncu sayfa, sütun iki. «Anayasadaki ayrı belediyelere dair hükmün tamamen gayrikabili tatbik olduğunu Ankara'da Türk yetkililerine söyledim» diyor. Demek ki Makarios daha burada iken anayasanın o hükmünü tanımayacağını bizim hükümetimize söylemiş. Ben beklerdim ki hükümetimiz daha o anda reaksiyon gösterson ve ondan sonra da Atina nezdinde teşebbüslere geçsin. Çünkü Kıbrıs dâvası arkadaşlar, Lefkoşa'da halledilmez, Atina'da halledilir. Konuşmamın başında Türk-Yunan ittifakına ne kadar ehemmiyet veren bir arkadaşınız olduğumu ifade ettim. Ama arkadaşlar biz Türkler, dostluklarına vefalı insanlarız. Dost dedik mi arkadan iş bilmeyiz. Karşımızdakilerin de en az bizim kadar bu samimiyeti göstermelerini beklemek hakkımızdır. Şimdi bence Kıbrıs dâvasının en muinim, en hayati noktası burada düğümlenmektedir. Atina ve Lefkoşa'daki Rumlar, Yunanlılar, bu anayasayı samimiyetle tatbik edecekler midir yoksa bu anayasayı Enosis'e giden yolda bir merhale mi

saymaktadırlar? Arkadaşlarım yine Kıbrıs basınında, ileri gelen Kıbrıs Rumlarının ve bizzat Makarios'un bazı beyanları bana şu intibai verdi: Anayasanın tatbikinde devamlı müşküller çıkarmak, sıkıntılar çıkarmak, bir müddet sonra da Birleşmiş Milletlere gitmek; görüyorsunuz, ne kadar iyi niyetle bu anlaşmaları imzaladık, ne kadar büyük fedakârlıklarla imzaladık; kaç senedir tatbik edelim diye uğraştık, ama olmuyor ki. Zaten böyle bir devletin dünyada misali var mı? Bu kadarcık bir ekalliyete bu kadar hakların tanındığı görülmüş müdür? Bu devlet yürümüyor şunu bozalım ve Rum hükümranlığına dayanan yeni bir devlet kuralım yolundadırlar intibainı edindim. Eğer bu yola giderlerse, kendileri bilmelidir ki, Enosis'den evvel Taksim vardır. Self Determinasyon çok güzel bir prensip ama Birleşmiş Milletler Türk tezi olarak öne sürülen şu tezi kabul etmiştir: Self determinasyon yalnız Rum cemaati için değil, self determinasyon Türk Cemaati için de lâzımdır. Dini ayrı, dili ayrı, duyguları ayrı menfaatleri ayrı olan Türk Cemaatini tutup ekseriyettedir diye Rum cemaatinin emrine vermeyi Birleşmiş Milletler bidayette reddetti. Reddettiği içindir ki Zürih ve Londra anlaşmaları üzerine Birleşmiş Milletlerde mesele kapandı. Binaenaleyh Rum komşularımızın, hemşerilerimiz diyeyim, hayal kudretleri çok geniştir, daima hayal yapmağı severler, hayallerinde bu anayasayı bozmak ve Kıbrıs'taki Türkleri bir gün kendi hükümranlıkları altına almak gibi bir emel besliyorlarsa çok yanılmış olduklarını ben naçizane ifade ederim. Ve yine naçizane Hükümetimizin dikkatini çekmek isterim. Bu noktaları artık vakit geçirmeden ve sözde dostluk teminatları ile iktifa etmeden masa üzerine koyup bu anayasa, bu anlaşmalar, pürüzsüz tatbik edilecek midir, edilmeyecek midir? Bunu anlamanın yoluna gitmek zamanı gelmiş ve geçmiştir. Muhterem arkadaşlarım; Atina'nın öteden beri yaptığı bir telkin vardır: «Bu Kıbrıs iki devletin dostluğuna zarar veriyor, -Hususi görüşmelerde söylerler- bırakalım şunları kendi hallerine, aralarında meselelerini halletsinler» Tabî biz kendi hallerine bıraktığımız zaman, yekûnu 4 yüz küsur bin olan ve ekonomik bakımdan da çok zengin Rum cemaati, ekonomik bakımdan inkişafa muhtaç olan Türk cemaatini, baş başa kalınca kolayca haklayabilecektir. Onun için biz Türkiye olarak, Türk Hükümeti olarak asla bu türlü telkinlere iltifat etmemeliyiz ve cemaatimizin yalnız siyasi müşküllerini değil, uzun yıllar ekonomik ve malî ihtiyaçlarını da karşılamalıyız. Çünkü onlar Türkiye'mizden kopmuş yüz bin kişi değil; 30 milyonluk Türk Milletinin 40 mil ötede devamı olarak kabul edilmek lâzımdır. Muhterem arkadaşlar, uzun izahlarla çok yoruldunuz. Bendeniz daha fazla uzatmak istemiyorum. Bu genel görüşmeyi teklif etmekten maksadım, iş ve dış önemli değil, önemlice her meselenin sık sık Büyük Mecliste açılması, etraflı bir surette görüşülmesi, tartışılması, fikirlerin bu kürsüden memlekete ve dünyaya duyurulması sistemi içinde demokrasimizi inkişaf ettirmek yolunda yapıya bir taş koymaktan ibaretti.

Bu neticeye ulaşılmış olmakla bahtiyarım. Beni dinlemek lütfunda bulunduğunuz için hepinize çok teşekkür eder, saygılarımı sunarım. Hürmetlerimle.

Nihat Erim'den sonra Millet Partisi grubu adına Hüseyin Ataman, CKMP grubu adına Seyfi Öztürk, Yeni Türkiye Partisi grubu adına Nizamettin Erkmen ve Güner Sarısözen, Adalet partisi grubu adına Ali Naili Erdem ve Reşat Özarda ile CHP grubu adına Coşkun Kırca bir konuşma yapmıştır. Hüseyin Ataman, Kıbrıs Türklerine karşı girişilen sistematik tecavüzlerin artık tahammül edilemez boyutlara ulaştığı Enosis hayali kuranlara karşı Türkiye'nin her türlü adımı atma hakkına sahip olduğu ve bu konuda atılacak her adımda bütün Türk milletinin yanında bulunacağını dile getirdiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.10, B.27, s.658,659);

Muhterem arkadaşlar; Kıbrıs'ta Türklere karşı girişilen sistemli tahrik ve tecavüzler gittikçe vahamet kesp etmektedir. Rumların tecavüz cüreti Zürih ve Londra, antlaşmalarını ve Kıbrıs Anayasasını hiçe sayacak bir mertebeye ulaşmıştır. Türk belediyelerini ortadan kaldırmak isteyen karar «Enosis hayalinin yeni ve tehlikeli» bir tezahürüdür. Bu durum karşısında Türk milletinin kudretli sesi, büyük meclisten yükselmeli ve mütecavizlere dur denilmelidir. Esasında, anayurdun bir parçası olan Kıbrıs mevzuunda Türk milletinin yapabileceği bir fedakârlık kalmamıştır. Dünya sulhu, Türk-Yunan dostluğu için katlandığımız azami fedakârlığın takdirden uzak olanlara hatırlatalım ki tarihî hayaller peşinde koşmak hastalığından bir türlü kurtulamayanların bu nevi hayalleri Türk milleti var oldukça asla gerçekleşmeyecektir. Rumlardan gelen bu tecavüzlerin durdurulması hususunda Kıbrıs ile alâkalı anlaşmalarda taraf olan Yunanistan ve İngiltere'ye vazifeler düştüğüne kaniyiz. Bu meseledeki tutum ve davranışları, ahde sadakatlerinin ve Türk dostluğuna verdikleri kıymetin bir ölçüsü olacaktır. Hükümet, Kıbrıs Türklerinin haklarını korumak mevzuunda atacağı her adımda bütün Türk milletini yanında bulacaktır. Memleketimizin sayın misafirleri bulunan Kıbrıs Reisicumhur Muavini Fazıl Küçük ve arkadaşlarının şahsında Kıbrıslı kardeşlerimizi derin bir muhabbetle selâmlar, haklı dâvalarında kendileri ile daima beraber olduğumuzu bir kere daha ifadeden bahtiyarlık duyarız.

Hüseyin Ataman'ın konuşmasının ardından oturum başkanı tarafından görüşmenin 10 Ocak 1963 Perşembe günü devam etmesi kararı alınarak meclis oturumu kapatılmıştır.

Kocaeli Milletvekili Nihat Erim'in teklifi üzerine başlayan genel görüşme 10 Ocak 1963 tarihinde devam etmiştir. CKMP grubu adına Cevat Odyakmaz söz almıştır. Nihat Erim'in genel görüşme talebinden duyduğu memnuniyeti dile getiren ve belirli başlıklar altında dış politika hakkında değerlendirmede bulunan Odyakmaz Kıbrıs konusuna da

değirmiştir. Odyakmaz Kıbrıs'ın anavatanın ayrılmaz bir parçası olduğunu barışıl bir tavır ortaya kayabilmek adına Zürih ve Londra antlaşmalarını kabul ettiğimizi bununla beraber bölgede barışın bozulması halinde gerekli adımları atmaktan da çekinilmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Kıbrıs'ta belediyelerin yetkisinin hükümet tarafından gasp edilmesi ve ortaya çıkan duruma her şeyden önce Yunanistan'ın müdahalede bulunması gerektiğini şu sözlerle dile getirmiştir (MMZC, C.11, B.28 , s.67);

Aziz arkadaşlar, memleketimize şeref veren Kıbrıs Cumhurbaşkanı Yardımcısı Ekselans Fazıl Küçük'ün şahsında Kıbrıslı Türk kardeşlerimizi bu kürsüden selâmlamakla büyük bir bahtiyarlık duymaktayız. Şu anda kalplerimiz ırkdaşlarımızın içinde bulunduğu ıstırapların acılarıyla doludur. Böyle bir günde Kıbrıs meselesinin de genel görüşmenin ana konularından birisini teşkil etmesini mutlu ve hayırlı bir tesadüf telâkki ediyoruz. Tarihî, coğrafi, iktisadi, kültürel ve millî bağlarla bağlı bulunduğumuz Kıbrıs'ın anavatanın bir parçası olduğu kanaat ve görüşü Türk milletinin vicdanında bir kaziye muhkeme halinde yer almıştır. Sırf hür dünyanın birliğini bozmamak ve ihtilâfları barışçı yollarla halletmek inanış ve düşüncesinin mahsulü olarak Türk hükümetlerinin kabul ettikleri Zürih ve Londra antlaşmalarını yapacağımız nihai fedakârlık olarak telâkki etmekteyiz. Buna rağmen bu antlaşmaların ihlâline müteveccih birtakım davranışları şimdiden takbih etmekten de kendimizi alamıyoruz. Bilhassa son günlerde belediyeler konusunda sarf edilen tek taraflı ve anlaşma dışı gayretler, Kıbrıs Anayasasının ihlâli mahiyetini taşımak istidadındadır. Zahirî bir anlaşmanın gerisinde gizli gayeler güden EOKA ve ENOSİS'i ihya çabasında olanların hareketlerini tesirsiz kılmak vazifesinin, her şeyden evvel dostumuz Yunanistan'a düştüğünü kesin şekilde hatırlatmak isteriz. Bu konu da kendilerinden beklediğimiz yeterli alakayı görememenin de teessürünü taşımaktayız. Bir taraftan insan haklarına, demokrasiye ve hürriyete inandığımızı bütün medeni âleme ilân ederken diğer taraftan bu inancı imha eden hareketlere müsamaha edilmesi, samimî dostlukla asla kabili telif değildir. Bu hareketlerin devamının hür dünya birliğini zaafa uğratacağı ve NATO Camiasının huzur ve sükûnunu ihlâl edeceği kanaatindeyiz. Büyük Atatürk'ün Ekselans Venizelos'la birlikte temellerini attığı Türk-Yunan dostluğunun barışçı ve insani anlayış ve gayeler içinde ihtilâfların hallinde rehber olmasını bütün gönlümüzle temenni etmekteyiz. Sayın milletvekilleri, istikrarlı, açık, şahsiyetli ve millî bir dış politikanın var olabilmesi ve yürütülmesi, parlâmentoda muhalefet ve iktidar parti gruplarının düşünce ve temayüllerinin belirmesine sık sık imkân verecek şekilde bu tarz görüşmelerin

cereyanında bulduğumuzu bir kere daha ifade ederken C.K.M. Partisi adına Hükümete başarılar diler ve hepinizi hürmet ve muhabbetle selâmlarım.

Cevat Odyakmaz'dan sonra YTP meclis grubu adına Nizamettin Erkmen söz almıştır. Erkmen, Kıbrıs hususunda adada Türkiye, İngiltere Yunanistan devletlerinin garantisinde bir statü oluşturulduğunu bu statünün bozulmaması adına Türkiye'nin her türlü tedbiri alma hakkını sahip olduğunu ifade etmiştir. Erkmen ayrıca Kıbrıs meselesi konusunda hükümetin meclise karşı daha fazla bilgi vermesinin zorunlu olduğunu özellikle geçtiğimiz ay gerçekleşen Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarois'un Türkiye'yi ziyareti hakkında meclisin daha fazla bilgilendirilmesi gerektiğini dile getirdiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.11, B.28, s.8,9);

Aziz arkadaşlarım, memleketimizi ve milletimizi çok yakından alâkadar eden ve etmekte bulunmuş olan Kıbrıs meselesi, öyle görünüyor ki, Zürih ve Londra Antlaşmaları ve Kıbrıs Anayasası hükümlerinin tatbik etmemek hususundaki arzu ve davranışlar böyle sürüp gittikçe, bizleri aynı alâka ve dikkatle daha uzun müddet ilgilendirecektir. Kıbrıs'ı bağımsız bir devlet haline getiren mesut netice, uzun ve ıstıraplı yılların adım adım katedilmesi suretiyle mümkün olmuştur. Seneler senesi Birleşmiş Milletleri, ilgili devletleri ve hatta bütün dünyayı yakından alâkadar eden Kıbrıs meselesinin en uygun çözüm yolu bulunduktan sonra suni ve maksadı mahsusa müstenit sebep ve davranışlarla yeniden bir huzursuzluk mihrakı haline getirilmesini asla kabul edemiyoruz. Hususi maksatlarının tahakkukunu, Anayasa ile, ittifakları ihlâlde bulanlar tehlikeli bir oyun oynadıklarının farkına varmalıdırlar. Dünyanın herhangi bir noktasında zuhur eden ihtilâfın bütün milletleri yakından ilgilendirdiği bir devirde, komşumuz ve müttefikimiz olan ve Garanti İttifakı ile taahhütlerimiz bulunan Kıbrıs Devleti'ndeki her türlü huzursuzluğu millet ve hükümet olarak dikkatle takip etmek zorundayız. Antlaşmaların ve Kıbrıs Anayasası'nın tanıdığı hakları ve vecibeleri ifade hükümetin tavizden uzak bir politika takip etmesini istiyoruz. Garanti Antlaşması'nın 2. maddesi İngiltere ve Yunanistan'la birlikte hükümetimizi de anayasanın temel maddeleriyle tesis edilen nizamı tanımaya ve bunları garanti etmeye zorlamaktadır. Hal böyle olunca bu nizamın anayasa dairesinde tesis ve işlemesine tek taraflı olarak engel olmaya kimsenin hakkı yoktur. Y. T. P. Meclis Grubu, Hükümetimizin, Kıbrıs politikasında vazife ve salâhiyet hudutlarını dikkat ve sarahatle tespit etmesini ve her halde antlaşmalar ile anayasa hükümlerine mutlak sadakati zaruri telâkki etmektedir. Bu arada geçen ay memleketimizi ziyaret eden Kıbrıs Cumhurbaşkanı ile vaki görüşmeler hakkında Meclise geniş izahat verilmesinin lüzumuna bilhassa işaret etmek isteriz.

Nizamettin Erkmén'den sonra genel görüşmede YTP grubu adına Güner Sarısözen söz almıştır. Sarısözen, diğer dış politika konularına değinmişse de Kıbrıs meselesinden söz etmemiştir. Güner Sarısözen'den sonra ise AP meclis grubu adına Ali Naili Erdem söz almıştır. Erdem dış politikanın diğer konuları ile ilgili değerlendirmelerde bulunmuş Kıbrıs meselesi ile ilgili ise partisini Aydın Milletvekili Reşat Özarda'ya sözü devretmiştir. Kıbrıs meselesine hakimiyetini yaptığı konuşmada ortaya koyan Özarda öncelikli olarak belediyeler kanunun yürürlükten kaldırılması konusunun tarihsel arka planından söz etmiştir. Özarda bir dönemler Makarios öncülüğünde İngiliz sömürgeciliğine karşı mücadele edilirken bugün kendilerinin bir sömürge valisi gibi davrandığı eleştirisinde bulunmuştur. Belediyeler meselesinin 1931 yılında Kıbrıs'ta çıkan Rum isyanına kadar gittiğini 1942'den itibaren belediye meclislerinde iki cemaatin meclis üyelerini ayrı ayrı seçmeye başladıklarını belediye meclislerindeki oy çokluğuyla Rumların ülkeyi Rumlaştırmaya çalışan bir politika takip ettiklerini dile getirmiştir. Özarda'ya göre Lefkoşa'daki Bayraktar meydanı Rumlar tarafından Venizelos meydanına dönüştürölmek istenmiştir. Şehrin imarı adı altında Türklere ait tarihi manevi mekanlar ortadan kaldırılmak istenmiştir. Kıbrıslı Türklerin büyük saygı duyduğu tarihi Yediler Şehitliği tehlike oluşturduğu gerekisiyle yıkılmak istenmiştir. Rumların belediyeler vasıtasıyla Türklere şehirde yok etmek adına farklı örnekler veren Reşat Özarda 1957'de Türklerin belediye meclisinden çekilmesinden sonra Türk memurların belediyede hizmet vermesini engellemeye çalıştıklarını bunun için Türk memurlardan birini öldürüp diğer memurların görevlerine gidemez hale geldiklerinden bahsetmiştir. Bu sayede Türk tarafına beledi hizmetlerin verilmesi engellenmiştir. Yaşanan bu gelişmeler üzerine İngiltere hükümeti Türkler ve Rumların ayrı belediyeler kurması adına önce Mac Millan planını ardından Surridge Raporu'nu Kıbrıs'a uygulamak istediklerini dile getirmiştir. O dönem Surridge Raporu ile Türk ve Rum belediyelerini sınırları tesit edilmişse de hayata geçirmek mümkün olmamıştır. 1959 yılında anayasanın 173 ve 177. maddelerine dayanarak Kıbrıs'a 5 şehir ve kasabada Türklerin ayrı belediyeler kurması esası kabul edilmişse de Rum lider Makarios tarafından bu kararın hayata geçirilmesi engellenmiştir. Türk Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fazıl Küçük'ün Belediyeler Kanunu'nun yürürlüğe konulması talebi reddedilmiş ve Makarios tarafından belediyeler lağvedilerek köy inkişaf sahası kanunu çerçevesinde belediyelerin hükümete devri sağlanmıştır. İngilizlerin köylerin geliştirilmesi amacıyla çıkarılan bu kanunun Makarios tarafından Kıbrıs'taki Türk uygarlığının ortadan kaldırılması adına çıkarıldığı Özarda tarafından iddia edilmiştir. Reşat Özarda Türklerin kamu hizmetlerinden de uzak tutulmaya çalışıldığını anayasanın 123. maddesi gereğince Kıbrıs'taki devlet memurların

%30'unun Türklerden oluşması şartının da uygulatılmadığını dile getirmiştir. Reşat Özarda, Rum lider Makarios'un Türklerle yaşanan sorunları çözebilmek adına Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fazıl Küçük ile bazı antlaşmalar imzaladığını fakat bu antlaşmaların hiçbirine uymadığını dolayısıyla Makarios'un güvenilmeyecek bir şahsiyet olduğunu iddia etmiştir. Türkiye'de eğitim birçok Kıbrıslı gencin Türklere ayrılan devlet memurluğu kontenjanına uyulmaması nedeniyle işsiz gezdiğini dile getirmiştir. Kıbrıs konusunda bekli başlı hususlara değinen Özarda hükümetin Kıbrıs meselesinde daha net bir tavır izlemesi gerektiğini bugüne kadar hükümetten bu tavır göremedikleri eleştirisinde bulunmuştur. Özarda Kıbrıslı Türklerin yıllardır hasretlerini çektikleri Türk ordusunun gerektiğinde adaya askerî harekât düzenlemesi beklentisini de dile getirdiği şu uzun konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.11, B.8, s.13-20);

Sayın Başkan, Millet Meclisinin muhterem üyeleri; Dış siyaset üzerinde açılan müzakerelerde en önemli meselenin Kıbrıs adasındaki yeni ihtilâf olduğunda hiç kimsenin şüphesi yoktur. Bendeniz Adalet Partisi Meclis Grubu adına Türk Milletinin günlerden beri haklı bir endişe ile takbih ettiği bu mesele üzerindeki görüşleri ifadeye çalışacağım. Bu müzakerelerin Kıbrıs Türk dâvasının mümtaz mücadelecisi Cumhurbaşkanı Yardımcısı Sayın Dr. Fazıl Küçük'ün memleketimizde bulunduğu bu günlere rastlamış olması, konuya hususi bir önem vermektedir. Müsaade buyurursanız evvelâ Kıbrıs'taki belediyeler meselesinin iç yüzünü ve kısa tarihçesini arz edeyim: Kıbrıs'ta Belediyeler Kanununun meriyet müddetinin üçer aylık fasılalarla sekiz defa uzatılmasından sonra bundan on gün evvel Bakanlar Kurulunun son temdit müddetini reddetmek suretiyle tamamen yürürlükten kaldırılmış olmasını ve hâsıl olan boşluğu doldurmak için de 1950 senesinde müstemleke idaresinin kabul ederek meriyete koyduğu ve o zaman Rum cemaatinin şiddetli itirazlarına uğrayan «Köy inkişaf sahası Kanununun» şehirlere de teşmili suretiyle belediyelerin hükümet tarafından tayin edilecek heyetlerle idaresine karar verilmesini, Türk cemaatinin anayasasının teminatı altında bulunan haklarına ağır bir tecavüz kabul ederek Makarios idaresinin bu ahlâk ve kanun dışı hareketini şiddetle protesto ederim. Senelerce müstemleke idaresine karşı mücadele eden Makarios'un devlet başkanı olur olmaz kendisini bir müstemleke valisi gibi görüp Türk cemaatini de o idarenin tabîi haline getirmeye kalkışması Makarios'un nasıl bir gaflet içinde bulunduğu ve hâlâ ateşle oynamak istediğinin canlı delilini vermektedir. Londra ve Zürih Anlaşmalarında yer almış ve Kıbrıs Anayasasının 173 ile 177. maddelerinde hükme bağlanmış olan Türk belediyelerinin ayrılması konusunun taşıdığı önemi belirtmek ve bu haktan niçin vazgeçilmeyeceğini ve en ufak taviz

verilmeyeceğini izah etmek maksadıyla bugün tatbik edilmek istenen sistemin geçmişteki tecrübelerinden de bazı misaller vermek isterim. 1031 senesinde Kıbrıs'ta çıkarılan Rum isyanı üzerine İngilizler tarafından meşruti idareye son verildiğinden belediyelerde Hükümetin tayin ettiği üyelerle idareye başlanmış ve bu hal 1942 senesine kadar devam etmiştir. 1942 senesinden itibaren belediye meclislerinde iki cemaat kendi üyelerini ayrı ayrı seçmeye başladılar. Ancak bu seçimlerle beraber, Rum Belediye Meclisi üyeleri kendi seçmenlerini memnun etmek için belediye işlerini siyasi işlerle karıştırarak «Enosis» çığırtkanlığına giriştiler. Bilhassa Belediye Reisleri bu çığırtkanlığı o zamanki Başpiskopos, Makarios'la yarış edecek kadar ileri götürdüler. Diğer taraftan belediye meclislerindeki ekseriyetlerine dayanan Rumlar, Türklere hiçbir hak tanımadılar. İlk iş olarak belediyeler vasıtasıyla Kıbrıs'ı Yunanlaştırmak ameliyesine giriştiler. Bunu, belediye binalarına yalnız Yunan bayrağının çekilmesi ve gerek meclislerde ve gerekse resmî muamelelerde sadece Rumca kullanılması takip etti. Daha sonra şehirlerde eski ve tarihî Türk isimlerini taşıyan caddelerin, yolların ve meydanların isimlerini Yunanlaştırmaya gidildi. Bunun en hazin ve acı misalini Türklerin Lefkoşa'yı işgalinden bugüne kadar asırlar boyunca «Bayraktar» ismini taşıyan meydanın «Venizelos» meydanına çevrilmesi teşkil etmektedir. O meydana ismini veren Bayraktar kimdir? Anadolu'nun bir köyünden henüz, gençliğine doymadan, belki de doğacak olan yavrusunun yüzünü görmeden kendisinin de yüzünü görmediği, sevgisini tatmadığı şehit babası gibi sevgili Fatma'sından, çiftinin başından ayrılarak Türk zaferlerine zafer katmak için asker yazılmış, Kıbrıs seferine katılmış, sayısız siperlerde cansiperane döğüşmüş ve nihayet Lefkoşa'nın muhkem kalesi önünde top ve tüfek namlularının saçtığı cehennem ateş karşısında yıkılmadan ve yılmadan ölüme meydan okuyarak, Allah Allah nidalarıyla o kaleye rüzgâr gibi tırmanmış, düşman bayrağını indirerek yerine Türk ordusunun nihai zafer nişanesi olmak üzere şanlı Türk bayrağını çekmiş, hayatında en çok sevindiği ve sonsuz gurur duyduğu o anda, o mübarek bayrağın dalgalanan gölgesinde alnından aldığı bir isabetle şehitlik mertebesine ulaşarak Tanrısına kavuşmuş, milyonlarca adsız Mehmetçiklerden birisidir. Kendisi için değil, sadece vatani ve milleti için doğan, vatani ve milleti için yaşayan, vatan ve milleti için çarpışan, vatani ve milleti için ölen, fakat karşılığında hatırasına hürmetten başka hiçbir şey istemeyen, hatta ismi dahi bilinmeyen mütevazi, asil ve kahraman Mehmetçiklerden birisi Kıbrıs'ta bir tek Türk kaldıkça Bayraktar meydanının ismi Bayraktar olarak kalacak, Türkiye'de Türk Bayrağı dalgalandıkça Lefkoşa'nın Bayraktar Meydanında da Bayraktar ismi bayrak gibi dalgalanacaktır. Yine o sıralarda Enosis kampanyasını gittikçe şiddetlendiren Rumlar işi bununla da bırakmamış, şehirlerin planlanması ve imarı

projelerini ele alırken, yine esas hedefleri olan Yunanlaştırma siyasetine sadık kalarak, Türk mukaddesatına fiilen müdahale ve tecavüz etmeye başlamışlardır. Meselâ Kıbrıs'ın Türkler tarafından işgali sırasında Lefkoşa'da cereyan eden sokak muharebelerinde şehit düşen isimsiz Türk kahramanlarına ait muhtelif şehitlikler bu kampanyanın ilk kurbanları olmuştur. Bilhassa Türklerle meskûn bulunan Ömeriye mahallesinde mevcut sayısız Türk şehitliği ya yolun genişletilmesi veya inşaatın tehlike arz ettiği bahanesiyle ortadan kaldırılmıştır. Bunların en son misali meşhur «Yediler» şehitliğidir. Sokak muharebelerinde yedi Mehmetçiğin bir anda ve bir arada şehit edilmesi üzerine zaferden sonra bunlar aynı yerde ve bir arada defnedilmiş ve kabirleri bir türbe içerisinde muhafaza altına alınarak bu türbeye «Yediler Şehitliği» ismi verilmiştir. Bu şehitliği öteden beri yok etmek isteyen Rum Belediye Reisi, bir taraftan şehitliğin Türk'ler tarafından tamirine müsaade etmemiş, diğer taraftan da binanın yoldan geçenlerin hayatını tehlikeye soktuğu bahanesiyle zorla yıktırmaya teşebbüs etmiştir. Bu durum karşısında Evkaf İdaresi mahkeme başvurmuş, bunun üzerine belediye bir müddet için yıkma teşebbüsünden vazgeçmiştir. 1957-1958 senelerinde iki cemaat arasında belediye mevzuunda ortaya çıkan durumdan faydalanmak cihetine giden Rum Belediyesi, «Yediler» işini tekrar ele almış ise de bu sefer karşısında ölümü göze alan ve yedinin yanma misillerini ilâve etmeden ecdat mezarlarını yıktırmamaya azimli ve kararlı Türk gençliğini bulmuştur, zulüm karşısında uyanan, birleşen ve teşkilatlanan Türk gençlerinin, vatan bekleyen siperdeki Türk askeri gibi günler ve gecelerce şehitlikte nöbet tutmaları neticesinde yıkma teşebbüsü tamamen bertaraf edilmiş oldu. Bu da gösteriyor ki, Palikaryalar ancak zor karşısında hizaya gelirler, yoksa bunlar müzakereden, anlaşmadan, insanlıktan anlamazlar. Rumların mutlak hâkimiyeti altında belediyeler bununla da kalmamış, şehirlerin Yunanlılığını takviye bakımından şehir plânlaması ve imarı işlerinde bütün gelişmeler, şehirlerin tamamen Rumlarla meskûn mahallerinin geliştirilmesi cihetine hasredilmiştir. Türklere karşı haksızlık kampanyasını günden güne şiddetini artırması karşısında yegâne gayesi artık ilhakı tahakkuk ettirmek olan bir müessesede hukuken olsun bir ilişkileri olmadığını ispat sadedinde Türkler 1957 Haziran'ında aldıkları bir kararla bütün belediye üyeliklerinden topyekûn çekildiler. Ne acıdır ki Türk Belediye Meclisi üyelerinin meclislerinden çekilmesinden sonra EOKA tedhişçileri hunharca cinayetlerini belediyelerde çalışan Türk memurlarına tevcih ettiler. 1958 Haziran'ında Ömeriye mahallesinde oturan bir Türk Belediye memurunun evine Rumlar tarafından yapılan tecavüz neticesinde bu memurun karısının vurularak öldürülmesi ve küçük çocuğunun da feci şekilde yaralanması üzerine, belediyede çalışan bütün Türk memurlar vazifelerine gidemez oldular. İşte bu şartlar altında gerek Türk

mahallelerinin beledî ihtiyaçlarını karşılamak ve gerekse Türk Belediye memurlarına iş temin etmek amacı ile Türkler memleketin beş şehir ve kasabasında ayrı belediyeler tesisine karar verdiler. O zamanki Lefkoşa belediye reisinin Türklere karşı ilân ettiği boykot ve Türkleri aç bırakacakları yolunda savurmuş olduğu tehdit de ayrı belediye ve ayrı belediye çarşıları kurulması ihtiyacını bir zaruret haline getirmiş bulunuyordu. Nihayet 16 Haziran 1958 tarihinde Türk mahallelerinde Türk Belediyeleri fiilen faaliyete geçmiş oldu. Başlangıçta Rumlar bu faaliyetleri kösteklemek için büyük gayretler göstermişlerse de neticede başka çıkar yol olmadığını anlayan İngiliz Hükümeti, Türk Hükümetinin de devamlı baskı ve tazyiki altında kalarak bu işe bir hal çaresi arama yoluna geçmiş ve 15 Ağustos 1958'de Avam Kamarasında iki cemaatin kendi kendilerini idare etmeleri esasına dayanan Mac Millan Plânının açıklanması üzerine, ayrı belediyelerin tanınacağını ifade etmişler ve Surridge isimindeki bir müstemleke memurunu ayrı belediyelerin hudutlarını tespit vazifesi ile görevlendirmişlerdir. Surridge 2-3 ay süren bir çalışma sonunda bu hudutları esaslı şekilde tespit etmiş ve etraflı bir rapor hazırlayarak Hükümete vermiştir. Surridge Raporu'na Rumlar şiddetle itiraz etmişler fakat daha rapor yürürlüğe girmeden Zürih Anlaşması ile belediyelerin ayrılması kabul edilmiştir. Bu geçici devrede Vali Foot, 1959'da muvakkat bir kanun çıkararak Türk belediyelerine bazı mahdut salâhiyetler tanımakla iktifa etmiş, lâkin Surridge Raporu'nu meriyete koymayarak hudutların tespitinin ve belediyeler arasındaki patrimuvan taksimi işinin artık Kıbrıslılara ait bir iş olduğunu ileri sürmüştür. Cumhuriyetin ilânından sonra ise anayasanın sarih hükümlerine rağmen Rumlar belediyelerin ayrılmasına şiddetle muhalefette devam etmişler ve belediyelerin ayrılmasının Adanın taksimine ilk adımı teşkil edeceğini ileri sürmüşlerdir. Anayasa hükümlerinin yerine getirilmesi hususunda reisicumhur nezdinde yapılan bütün teşebbüsler akim kalmış Makarios her vesile ile belediyelerin ayrılmasının tatbikattaki imkânsızlıklarından bahsederek işi sürüncemede bırakmış ve Türk belediyelerini tamamen ortadan kaldırmak için münasip fırsatı kollamaya başlamıştır. Nihayet hepinizin bildiği gibi on gün evvel de bu tasavvurunu tatbik sahasına koymuştur. Ancak bu hareket Türk Cemaatinin şiddetli muhalefeti ile karşılaşmış ve cemaat meclisinin kabul edip kendi gazetesinde neşrettiği kanunla Türk belediyeleri yeniden kurulmuş olmakla beraber Rumlar tarafından kabul edilmeyen bu husus halen Türk ve Rum Cemaati arasında yeni ve tehlikeli bir ihtilâf mevzuu haline gelmiş bulunmaktadır. Meselenin özeti şudur: Eskiden beri mevcut Belediyeler Kanununa 1959 senesinde bir madde eklenerek beş şehir ve kasabada Türklerin ayrı belediyeler kurması esası kabul edilmiş, Anayasanın 173 ilâ 177. maddeleri de bu hususu teyit etmiştir. Yine Anayasanın

bir maddesine göre Cumhuriyetin ilânından 6 ay sonra eski Belediyeler Kanunu meriyetten kalkacak ancak bununla birlikte yeni Belediyeler Kanunu tedvin edilerek meriyete girmiş olacaktı. Yine Anayasaya göre beş şehir ve kasabada kurulacak müstakil Türk belediyelerinin sınırları da bu müddet içinde çizilmiş ve belediyeye menkul ve gayrimenkuller taraflar arasında taksim edilmiş olacaktı. Altı ay içinde Türk belediyelerinin ayrılmasına ve sınırlarının çizilmesine yanaşmayan Rumlar, bu esasları da ihtiva etmesi lâzım gelen Belediyeler Kanununu çıkaramadıklarından eski Belediyeler Kanununu da meriyetten kaldıramamışlar ve bir hal çaresi bulmak ümidiyle eski Belediyeler Kanununun meriyetini üçer ay müddetle temdit yoluna gitmişlerdir. Bu minval üzere temdit işi sekiz defa tekrarlanmış. Bundan bir ay kadar evvel Makarios'u ziyaret eden Türk Reisicumhur Muavini ve Müsteşarı bu müddetin son defa olmak üzere bir sene müddetle temdidini ve bu süre içinde de şehir sınırlarının mutlak surette ayrılarak bu esaslara göre yeni Belediyeler Kanununun hazırlanmasını teklif etmiş fakat Makarios tarafından bu teklif reddedilmiştir. Bundan on gün evvel de son temdit müddeti biten Belediyeler Kanununun meriyetini Bakanlar Kurulu Rum ekseriyetine dayanarak yeniden uzatma cihetine gitmemiş ve böylece Belediyeler Kanunu kendiliğinden yürürlükten kalkmıştır. Makarios'un telkin ve direktifi ile hareket eden Rum Bakanlar, bu icraatlarıyla hâsıl olan boşluğu kapatmak için, 1950 de müstemleke idaresi tarafından kabul edilen ve Kıbrıs cemaatlerine hiçbir hak tanımadığından o zaman Rumların şiddetli itirazlarına uğrayan köy inkişaf sahası kanununu, şehitleri de saha mefhumu içinde mütalâa ederek belediyelere de teşmil ve tatbikine karar vermişlerdir. 1950'den beri köylerde tatbik edilmekte olan köy inkişaf sahası kanununa göre; köy ve köyden küçük üniteler altışar kişilik heyetler marifetiyle idare edilmektedir. Bu altı üyeden üçü kanunda tasrih edilmiş muayyen resmî vazifeli memurlardan ve geriye kalan üçü de hükümet tarafından tayin edilen kimselerden teşekkül etmektedir. Bu kanun, adı üstünde köy inkişaf sahası kanunu olmasına rağmen Makarios'un bunu şimdi belediyelere de tatbik kalkışması ile ne yapmak istediği kolaylıkla anlaşılır. İngiliz müstemleke idaresinden kurtulan Kıbrıs halkı bu defa Makarios müstemlekesinde onun emriyle ve tayin edeceği memurlarla idare edilecek, Türklerin bütün hakları gasp edilecek, Türk mahalleleri birer viraneye çevrilip icabında Türkler açlığa mahkûm edilecek, tarihî bütün Türk eserleri ve şehitlerin mezarları ortadan kaldırılacak velhâsıl Kıbrıs'taki Türk mevcudiyeti yok edilecektir. Verdiğim izahattan Kıbrıs'ın büyük şehir ve kasabalarında müstakil Türk belediyeleri kurulması meselesinin bir fantezi olmadığını, Kıbrıs Türklerinin hayat ve bekalarının tevlit ettiği mutlak bir zaruretin kaçınılmaz neticesi olduğunu izah etmiş olduğum kanaatindeyim. Bu mesele böylece anlaşıldıktan sonra, müstakil belediyeler

mevzuunda neden en küçük bir tavizin verilemeyeceği daha kolaylıkla anlaşılır zannedirim. Kıbrıs'ta Rumlar tarafından tanımayan anayasa hükümleri yalnız belediyelerle ilgili maddelere münhasır olmayıp, Türk menfaatlerine ilişkin bütün hükümler ihlâl edilmekte veya tatbik edilmemek suretiyle Türk hakları gasp edilmektedir. Bunun en bariz misallerinden birisini cumhuriyetin âmme hizmetlerinde istihdam edilen personelin yüzde 30 nispetinde Türklerden olması şartının da uygulanmaması neticesinde anayasanın 123. maddesi hükmünün bir türlü tatbik edilmemesi teşkil etmektedir. Kıbrıs Türkleri için hayati ehemmiyeti haiz olan bu meselenin anayasanın meriyetinden ve istiklâlin ilânından sonra Rumlar tarafından dürüstlükle tatbik edileceğinde haklı olarak şüphe ve tereddüde düşen Türkler, anayasayı imzalama işini bu şartın tahakkukundan sonraya talik etmek istemişler fakat Rumlar bu meselenin hallinin bir zamana mütevakkıf olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bunun üzerine istiklâlin ilânını geciktirmemek maksadıyla anayasa yürürlüğe girdikten nihayet üç ay zarfında bu işin tamamlanması şartı ile Türkler önceki tutumlarını değiştirmeye karar vermişlerdir. Bunun üzerine reisicumhur ile muavini arasında bir görüşme yapılmış, Makarios bir sene üzerinde ısrar edince sırf anlaşmaya varabilmek için uzun pazarlıktan sonra her iki taraf beş ay üzerinde mutabık kalmıştır. Bu anlaşmayı tatbik mevkiine koymak için pratik metotlar üzerinde çalışacak ve tatbik usulü hakkında bir rapor hazırlayacak teknik bir heyet vazifelendirilmişti. Bu heyette Türk ve Rum Memurin cemiyetleri temsilcileri ile birlikte reisicumhur ve muavininin müsteşarları da yer almakta idi. Heyet raporunu bir ay kadar bir zaman içinde hazırlamış ve reisicumhur ile muavini bu raporun muhteviyatını kabul ve tasvip etmişti. 1961 senesi ağustos ayının ilk haftası içerisinde vaki olan bu anlaşma üzerine, Reisicumhur Muavini anayasayı imza etmemek yolunda daha önce yaptığı itirazı geri alarak 16 Ağustos 1961'de anayasa bütün ilgililerce imza ve kabul edilmiş oldu. Anayasa yürürlüğe girdikten hemen sonra, Âmme Hizmetleri Komisyonu faaliyete geçmiş ve daha ilk günden, reisicumhur ile muavini arasında yapılan anlaşma gereğince tanzim edilmiş olan rapor dairesinde iş yapmaktan kaçınmıştır. Türk üyelerin raporu ileri sürmeleri üzerine Rum üyeler, raporun kendilerine kabul ve tanzim edilmiş bir karar olmadığını, binaenaleyh kendilerinin bu rapor ile bağlı olmadıklarını ileri sürmüşlerdir. Maalesef bugüne kadar Kıbrıs Türk otoritelerinin yaptıkları bütün teşebbüsler netice vermemiş ve Rumlar anayasayı açıkça ihlâl etmek pahasına da olsa yüzde 30-70 şartını tatbik etmek niyetinde olmadıklarını katı olarak ifadeden çekinmemişlerdir. Bu hâdise dahi Makarios'un söz ve imzasına itimat caiz olmadığına açık delilini vermekte ve onun sözüne ve imzasına inanan hüsnüniyet sahibi kimselerin sonunda hüsrarla karşılaşacaklarını ortaya koymaktadır. Esefle beyan etmek isterim ki, bugün Türkiye'de

tahsilini yapmış birçok Kıbrıslı genç makina, ziraat, orman, maden mühendisleri ile sair fakülteler mezunları işsiz ve boş gezmekte, buna rağmen ziraat ve orman daireleri ile Maadin Dairesi Müdür, şeflik ve mühendisliklerine Bakanlar Kurulunca vazife şartları değiştirilmek suretiyle orta tahsili dahi olmayan Rum memurlar yüksek maaşlarla tayin edilmektedir. Yüksek Ziraat mühendisi gençlerimiz ise ziraat dairelerine cahil ve bilgisiz Rum müdür ve şeflerin maiyetine hademe kadrosu ayarında ve ortaokul mezunlarına ait küçük memuriyetlere ancak büyük müşkülâtla tayin edilebilmektedir. Bu bakımdan Kıbrıs'taki gençlerimiz Türk Hükümetinin yakın alâkasına muhtaçtır. Anayasanın ihlâl edilen diğer bir hükmü de bugüne kadar Kıbrıs ordusunun teşkil edilmemesidir. Türklere verilen üç Bakanlıktan birisi Millî Savunma Bakanlığıdır. Türk Millî Savunma Bakanı var fakat ordusu yok. Millî Savunma Bakanının Türk olması ve kurulacak Kıbrıs ordusunun Türk ve Rumlardan yüzde 40-60 nispetinde teşkili lüzumu karşısında Makarios, anayasanın bu hükmünü de tatbik etmemekte ısrar etmektedir. Bu izahatı verdikten sonra şimdi meselenin kısaca tahlilini yapıp Hükümetin durumunu gözden geçirelim. Esefle beyan etmek isterim ki, şayet son günlerde patlak veren belediye meselesinde Türk Hükümeti enerjik hareket etmez ve yetkilerini tam olarak kullanmazsa veya bu mevzuda Rumlara en küçük bir taviz verilecek olursa, Kıbrıslı aydın gençlerin hemen hepsi adayı terk etmek kararındadırlar. 1955 – 1958 seneleri arasında EOKA çetelerinin silahlı ve kanlı tedhiş hareketlerine karşı Kıbrıslı Türk gençleri ecdatlarına lââyık bir cesaret ve kahramanlıkla ve bütün mevcudiyetleriyle mücadele etmişler ve Türk varlığını, Türk şeref ve haysiyetini korumuşlardır. Hem de Eokacıların tabanca, silâh ve bombalarına karşı taş ve yumruklarıyla bu mücadeleyi yaparak korumuşlardır. Kendilerine bu kürsüden en derin sevgi ve muhabbetlerimizi ulaştırmakla şeref duyarım. Kıbrıslı kardeşlerimizin bu haklı ve mukaddes mücadelelerini Türk Milleti maddi ve manevi gücüyle daima desteklemiş, Türk Hükümeti ve Parlamentosu da Kıbrıs'ın Yunanistan'a iltihakını önlemek ve Türklere birtakım hakların tanınmasını temin etmek suretiyle Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasında üzerine düşen vazifeyi yapmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti ana nizamı içinde Türklerin beka ve geleceklerinin garantisi olmak üzere Kıbrıs'ta bulundurduğumuz 650 Türk askerinden müteşekkil birliğimizi ve Garanti Antlaşması'nın Türk Hükümetine tanıdığı geniş yetkileri gösterebiliriz. Cumhuriyetin kurulmasına büyük ümitler bağlayan Kıbrıs Türkleri ve gençlik, Rum idarecilerin kaypak ve yıpratıcı politikası karşısında bedbinliğe ve Türk Hükümetinin de son hâdiseye kadar devanı eden ilgisizliği karşısında ümitsizliğe kapılmaktadır. Kıbrıs gençleri orada her türlü mahrumiyete göğüs gererek ancak adada Türk varlığını devam ettirmek azmi içinde bulunmakla beraber Rum baskısının devamı, anayasa ile kabul edilen haklarının

verilmemesi ve bunlar karşısında Türk hükümetinin yetkilerini gereği gibi kullanmaması hallerine inzinamen bu defa belediyeler mevzuunda Makarios'un tuttuğu müstemlekeci zihniyet ve icraat karşısında en ufak bir tavizin verilmesi moral çöküntüsü yaratacak ve Kıbrıs gençleri kendilerine başka memleketlerde iş aramak mecburiyetinde kalacaklardır. Kıbrıs'taki Türk cemaatinin mevcudiyetini muhafaza etmek maksadı ile Türk Hükümeti Kıbrıs'tan gelen Türkleri Türk vatandaşlığına almamakta ve buradaki ikamet müddetlerini uzatmamaktadır. Bu durum karşısında evvelce Kıbrıs'tan iş bulmak için ayrılan Türkler yalnız anavatana geldikleri halde, halen bu imkândan da mahrum bulunmaları karşısında çaresiz olarak İngiltere, Avustralya gibi memleketlere göç etmektedirler. Bu da iki taraflı zararı mucip olmaktadır. Bu mahzuru bertaraf etmek için Kıbrıs tâbiyetini taşıyan Türklere, Türk vatandaşlarına tanınan hakların tanınmasını temin edecek mevzuatın tedvinine ihtiyaç vardır. Kıbrıs Rumlarının plânlı ve sistemli çalışmalarından anlaşıldığına göre ilk hedefleri müstakil Türk belediyelerini kaldırmak ve bunda muvaffak oldukları takdirde arkasından Türk cemaatinin dâvalarına bakan Türk mahkemelerini tasfiye etmektir. Esasen bir müddetten beri bu kampanya açılmış bulunmaktadır. Görülüyor ki, herhangi bir meselede küçük bir taviz, arkasından yenilerinin gelmesini davet etmektedir. Türk Hükümeti bugüne kadar Kıbrıs Türklerinin kültürel ve iktisadi sahalarda ve bilhassa borçlu ve fakir Türk köylüsünün kalkınmasında gerekli alâkayı göstermemiştir. Kıbrıs Türkleri nüfus itibariyle Rumlardan çok daha az olmakla beraber tarlasını vatan toprağı gibi korumakta gösterdiği büyük hassasiyet dolayısıyla halen Kıbrıs Adası arazisinin yarıdan fazlası Türklerin mülkiyetinde bulunmaktadır. Yapılan kifayetsiz iktisadi yardımdan borcu dolayısıyla tarlası ipotekli bulunan köylüye tarlasını ipotekten kurtaracak kredi verilmemektedir. Buna sebep olarak da verilecek kredinin alacaklı Ruma ödeneceğı gösterilmektedir. Bu zihniyette olan temsilcilerimize şunu hatırlatmak isterim ki, Kıbrıs'ta bir karış Türk toprağı milyonlardan daha değerlidir. Hükümetten bu meselenin samimiyetle ve ciddiyetle ele alınmasını ve ayrıca fakir ve küçük arazi sahibi Türk köylüsüne tarlasını ıslah edip gelirini artıracak kredinin sağlanmasını temenni ederim. Muhterem arkadaşlar; Kıbrıs'ta yıllarca devam eden kanlı boğuşmanın hâtıralarını henüz unutmadığımız bir zamanda, bugünlerde tekrar Yeşil Ada'da yeni bir mücadelenin bağlayacağının işaretlerini görmek hepimizin yüreklerinde derin bir endişenin yer etmesine sebep olmuştur. Sayın Dışişleri Bakanının dün bu mevzudaki beyanatı endişelerimizi silmemiş bilâkis bu endişelerimizde ne kadar haklı olduğumuzu göstermiştir. Hükümetin meseleyi önemi ile mütenasip bir şekilde ele almamış olduğunu bir kere daha görmüş bulunuyoruz. Sayın Dışişleri Bakanı belediyelerle ilgili mevzua temasla ezcümle şöyle demiştir: Türk Hükümeti Kıbrıs

Anayasası'nın temel maddelerini hükümsüz bırakmak teşebbüslerini bütün mahzurlarını en açık ve kesin bir surette icap eden makamlara izah eylemiş bulunmaktadır. Uyuşmazlığın hukuki nizam içinde ve müzakere yoluyla anayasaya uygun bir tarzda halledilmesi amacıyla şimdiye kadar birçok teşebbüs ve teklifler yaptık. Son defa 3 Ocakta Kıbrıslı Türk ve Küm idarecilerin anlaşmazlığa, Anayasaya uygun hal çareleri bulmak üzere itidal içinde ve serinkanlılıkla görüşmelerini mümkün çıkılmak maksadıyla bir taraftan Türk Cemaatinin Türk belediyeleri hakkındaki son kanunu kaldırmasını, diğer taraftan Rum bakanların ayrı belediyelere ait yetki ve görevleri merkezi makamlara devretmeye matuf kararı geri çekmelerini ve yürürlükten kaldırılmış bulunan, eski İngiliz Belediyeler Kanununun münasip bir formülle tekrar geçici bir süre ile yürürlüğe konmasını teklif ettik. Bundan böyle de aynı müspet ve yapıcı istikametteki çalışmalarımıza aralıksız devam edeceğiz. Sayın Bakan bu naklettiğim sözlerine, anlaşmalara riayet ve sadakat esasının, Türkiye Hükümetinin asla taviz veremeyeceği bir konu olduğunu da eklemiştir. Yüksek müsaadenizle şimdi bu resmî beyanın kısaca tahlilini yapalım. Türk Hükümetinin Kıbrıs Anayasasının temel maddelerini hükümsüz bırakacak teşebbüslerini bütün mahzurlarını en açık ve kesin bir surette hangi makama izah etmiş olduğunu kestirmek her halde güç değildir. Bu makam hiç şüphesiz kısa bir müddet evvel Türk Hükümetinin lüzumsuz davetlisi olarak memleketimize gelmiş olan Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios'tur. Sayın Bakan Türk Hükümetinin Makarios'u açık ve kesin surette ikaz etmiş olduğunu beyan etmekle iktifa etmiş, fakat bu ikaza karşı Makarios'un verdiği cevabi ve takındığı tavrı açıklamamıştır. Sonra bu ikaz yapılmış da ne olmuştur sanki? Bundan hangi müspet netice alınmış, bu ikazın hangi meselenin halline ne derece tesiri olmuştur? Sızan haberlerden ve Makarios'un Kıbrıs'a avdetini müteakip yaptığı basın toplantısı ile ayrıca umumi ve hususi toplantılardaki görüşmelerinden öğrendiğimize göre, Makarios, Hükümetimizin bu ciddî ve kesin ikazına karşı anayasa hükümlerinin Kur'an ve İncil'in emirleri gibi değişmez kaideler olmadığını ve anayasanın ayrı belediyelere dair hükmünün tamamen gayrikabil tatbik olduğunu bildirmiş ve Hükümetimizin yaptığı ikazlardan da ancak Türk Hükümetinin noktai nazarını öğrenmiş olduğunu ifade, etmekle yetinmiştir. Bütün bu olaylar olup biterken her şey iç politikada olduğu gibi kalın bir esrar perdesi arkasında cereyan etmekte ve karanlıklar içinde Türk milletinden ve Yüksek Meclisten saklanmaktadır. Meselenin iç, yüzü tamamen başka olmasına ve konunun taşıdığı önemi de meydanda bulunmasına rağmen Makarios'un Türkiye'den avdetinde dostluktan, iyi münasebetlerden bahseden gayri samimî Hükümet tebliğlerinin neşir ve ilânı Hükümete olun itimadı sarsmaktadır. Hükümetin yaptığı ciddî ve kesin ikazdan sonra Kıbrıs'a dönen Makarios, bu ikazdan

ancak cesaret alarak Türk belediyelerini ortadan kaldırmak ve bir kararname ile belediyelere ait yetki ve görevleri Köy Kanunu şümulü içine alıp merkezi makamlara devretmek suretiyle garanti antlaşmasına rağmen anayasayı tek taraflı ve tek başına ihlâl etmek yoluna gitmiştir. Sayın Bakan bendenizi mazur görsünler, şayet bundan böyle de aralıksız devam edeceğini bildirdikleri aynı müspet ve yapıcı istikametteki çalışmaları aynı neticeleri vermekte devam edecek olursa, pek yakında Makarios'un Enosis rüyasının hakikat olduğunu görmemiz hiç de beklenemeyecek hâdiselerden olmasa gerektir. Biz bakandan bu şekilde bir beyanat değil, Zürih ve Londra Anlaşmalarının bir parçası olan Garanti Antlaşmasının Türk Hükümetine verdiği hakları Hükümetin kullanıp kullanmayacağını sarih olarak bu kürsüden beyan edilmesini ısrarla istiyoruz. Çünkü şimdiye kadar Hükümet haklarını kullanmamıştır. Sayın Dışişleri Bakanı Hükümetin yapıcı ve müspet çalışmalarını zikrederken bir taraftan Türk cemaatinin Türk belediyeleri hakkındaki son kanunu kaldırmasını, diğer taraftan Rum bakanların ayrı belediyelere ait yetki ve görevleri merkezî makamlara devretmeye matuf kararı geri çekmelerini ve yürürlükten kaldırılmış bulunan eski İngiliz Belediyeler Kanununun münasip bir formülle tekrar geçici bir süre ile yürürlüğe konmasını teklif ettik buyurmuşlardır. Evvelâ şurasını kesin olarak arz edelim ki, Kıbrıs Türklerinin kendi kurdukları belediyelerden vazgeçmeleri asla mümkün değildir. Bu mevzuda 30 milyonluk Türk milleti Kıbrıs Türk Cemaati ile beraberdir ve onları sonuna kadar desteklemeye azimlidir. Bu belediyeler birçok Türk gencinin kan pahasına, Türklerin canını, malını, namusunu, şerefini, haysiyetini, mukaddesatını, milliyetini ve insan gibi, efendi gibi yaşama hakkını korumak için kurulmuştur. Kıbrıs Türk Cemaat Meclisinin usulsüz de olsa, Türk Belediyeleri hakkında kanun çıkarması, ancak bir meşru müdafaaanın tevlit ettiği zaruretin neticesidir. Bu itibarla Kıbrıs Türk Cemaati bu kanunu geri alma teklifini Türk Hükümetinin Türk Hariciye Vekili yapamaz! Kanuni yetkilerini kullanmayıp sadece Rum idarecilere tavsiye de bulunmanın, tekliflerde bulunmanın faydasızlığını henüz idrak edememiş bir Hariciyenin bu memleketi götüreceği akıbetten Allah Türk milletini korusun. Bir an için Türk Cemaat Meclisinin Türk Hükümetinin teklif ve tavsiyelerini kabul ederek Türk Belediyeleri hakkındaki son kanunu kaldırdığını düşünelim. Bunun neticesi ne olacaktır? Bunun neticesi Kıbrıs Cumhuriyet Hükümeti yerine otomatikman bir Makarios müstemleke vilâyeti meydana gelecek ve Kıbrıs halkı her şehir ve kasabada Makarios'un tayin edeceği altışar kişilik heyetlerin idaresine girecektir. Bugün Türk Hükümetinin Rum idarecilerden isteyeceği husus, eski müstemleke idaresi Belediyeler Kanununun tekrar meriyete konması formülünün araştırılması değil, Cumhuriyetin ilânından itibaren altı ay içinde çıkarılmasını Anayasanın emrettiği müstakil Türk belediyelerini de ihtiva eden

yeni Cumhuriyet idaresi Belediyeler Kanununun derhal hazırlanıp tatbika konması olmalıdır. Bugüne kadar sarf edilen bütün gayretlere rağmen Rumların çıkarmamakta ısrar ettikleri bu kanunun bundan böyle de çıkarılmayacağına hükümetimiz de kanaat getirmiş olmalıdır ki, Yunan idarecilerini bu anayasa hükmünü yerine getirmeye zorlayacak yerde yine anayasaya aykırı olarak eski müstemleke kanununun muvakkaten meriyete konmasını talep etmekle vazifesini yapmış olduğu vehmine kapılmış bulunmaktadır. Esefle beyan etmek isterim ki, Cumhuriyet devrinde hiçbir hükümet dış politika bakımından bugünkü acze düşmemiştir. Daima dinamik, enerjik ve yapıcı olan dış politikamız bugün canlılığını, ruhunu, enerjisini kaybetmiş, aciz içinde kıvrınmaktadır. Belediyeler ihtilâfinin ilk gününden beri on binlerce Kıbrıslı Türk anavatandaki Hükümetlerinden haklarının korunmasını beklemişlerdir. Meselenin birkaç günlük bir mazisi olmadığını arz ve izah etmeye çalıştım. Bunlardan çok daha vazih olan ifadeler Hükümetin dikkatini niçin çekmemiştir? Geçen ağustos ayında Hariciye Vekilinin şahsi misafiri olarak Türkiye'ye geldiği söylenen Yunan Dışişleri Bakanı, İstanbul'da yaptığı bir basın toplantısında belediye hususundaki bir soruya Yunan Hükümetinin ihtilâf karşısındaki tutumunu belirtmişti. Daha o zamandan Hükümetin dinamik bir şekilde meseleye el koyması iktiza ederdi. Bu yapılmamıştır. Hatta daha evvel, Makarios bir buçuk yıldan beri her vesile ile verdiği özel ve umumi beyanlarında anayasada belediyelerle ilgili mevcut hükümlerin gayrikabili tatbik olduğunu söylemektedir. Bütün bunlardan anlaşılmaktadır ki, Kıbrıs'taki vazifeli diplomatlarımız görevlerinin değerini ve önemini idrak edememektedirler. Bilhassa eski Kıbrıs Türk Elçisi Emin Dirvana'nın Türk menfaatlerine aykırı hareketleri herkesçe bilinmektedir. Rum Bakan ve yüksek dereceli memurlar beş on günde bir Atina'ya davet edilirken, biz sayın Fazıl Küçük'ü selâmlamak için Makarios'un geliş ve gidişini beklemek zorunda bırakıldık. Sayın arkadaşlar, Adalet Partisi Meclis grubu olarak gün ışığına çıkmış bulunan ihtilâf ve bunun muhtemel neticelerinden endişe etmekteyiz. Kıbrıs'taki kardeşlerimiz hak ve hukuklarının teminatı olan Londra ve Zürih Anlaşmalarının tam olarak tatbikini istemekte ve beklemektedirler. Bugün 120 bin Kıbrıslı Türk sizden, Millet Meclisinden gelecek sesi bekliyor. Onlara sahip olduğumuzu göstermeliyiz. Yeşil Ada'nın asırlardan beri hasretini çektiği ve beklediği Türk ordusunun bir parçasını kendi topraklarında görmeleri onlar için en büyük bir teminat ve hem de iftihar kaynağı olmaktadır. Kıbrıslı Türklerle beraber olduğumuzu her vesile ile göstermeliyiz ki, onlar da bu çetin mücadeleden başarı ile çıksınlar. Hepinize bendenizi dinlemek zahmetine katlandığınızdan dolayı teşekkürlerimi arz ederim.

Reşat Özarda'dan sonra CHP meclis grubu adına Coşkun Kırca söz almıştır. Kırca öncelikli olarak Kıbrıs meselesi hakkında Nihat Erim ve Reşat Özarda'nın bazı hususları yanlış aksettirdiğini iddia etmiştir. Öncelikli olarak Nihat Erim'in Makarios'un Türkiye'yi ziyaretini tek başına yapmasını ve Türkiye hükümetini Makarios'u kabul etmesini eleştirdiği konuya değinmiştir. Kıbrıs anayasasının 46. Maddesi gereğince yürütme görevinin Kıbrıs Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı yardımcısı tarafından birlikte yerine getirildiği hususunun Erim tarafından yanlış yorumlandığını ifade etmiştir. Coşkun Kırca'ya göre Makarios'un tek başına Türkiye'yi ziyareti de o anda Türkiye'de bulunan Fazıl Küçük'ün Türkiye'de temaslarda bulunması da Kıbrıs anayasasına aykırı değildir. Makarios'un Mısır'ı ziyareti ve Mısır devlet başkanı Nasır ile ortak bir tebliğ yayınlaması ise Kıbrıs anayasasına aykırıydı ve Türkiye bu konuda gerekli tepkiyi göstermekte gecikmemiştir. Yine Nihat Erim'in Yunanistan'ın Türkiye'ye yönelik adadaki cemaatler yardım etmeyelim aralarındaki sorunları kendileri çözsünler yönündeki telkinlerini Türkiye için zaten bir anlam ifade etmediğini dile getiren Kırca hükümetin Kıbrıs'taki Türk cemaatine ancak kültürel dini sportif alanlar ve hayır işleri için yardım edebildiğini bunu da telkinlere rağmen Türkiye'nin yatığını dile getirmiştir. Nihat Erim'den sonra Reşat Özarda'nın eleştirilerine cevap veren Coşkun Kırca belediyeler konusu ile ilgili yeni kanunun yürürlüğe girebilmesi için Kıbrıs'taki Türk cemaatinin eski belediyeler kanunun yürürlükten kaldırılmasını talep etmesini yanlış anladığını iddia etmiştir. Bugün mevcut Kıbrıs anayasasının ve Londra ve Zürih antlaşmalarının Demokrat Parti döneminde imzalandığını bu antlaşmaların eksikliklerini ise o dönem muhalefet lideri olan İsmet İnönü tarafından dile getirildiğini şimdi uygulamadaki antlaşmalardan CHP hükümeti sorumluymuş gibi bir algı yaratıldığını şu sözlerle dile getirmiştir (MMZC, C.11, B.28, s.30-33);

Muhterem arkadaşlarım Kıbrıs konusunda da bahsetmek, grubumuz için bir vazife oluyor. Evvelâ, bazı yanlış anlamaları incelemek ve düzeltmek mecburiyetindeyiz. Burada bazı iddialar ileri sürüldü. Kıbrıs'ta ikili Devlet, diyarşi vardır. Bu diyarşi prensibi gereğince icra kuvvetini temsil eden Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı muavini her icra tasarrufunu birlikte ifa ederler. Bunun tabii neticesi olarak da Başkan Makarios ile Muavini Dr. Fazıl Küçük, yabancı memleketlere yaptıkları resmî ziyaretleri bu protokol icabı olarak birlikte yapmalıdırlar, dendi. Muhterem arkadaşlarım, şu hususu peşin olarak belirtmek isterim ki, Kıbrıs anayasasında eğer böyle bir hüküm mevcut olsa idi, evet Başkan Makarios yalnız başına Türkiye'yi ziyaret edemeyecekti. O Türkiye'yi yalnız başına ziyaret edemeyecekti ama dün Meclisimizde Türkiye'de Yeşil Adadaki

kardeşlerimizin liderini kendi aramızda bağımıza resmen basmak imkânına da kavuşamayacaktık. Kıbrıs anayasasının 46. maddesi, Kıbrıs Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı icra kuvvetini sağlamakla görevlidir der. Diğer maddeler tetkik edildiği zaman bu maddeden çıkan mana, bundan maksadın, hakanları tayin etmek ve kanunlarla Bakanlar Kurulu kararlarını yayınlamak, isdar etmek olduğu anlaşılır. Bundan başka bir diğer madde, Cumhurbaşkanının kendi başına kullanacağı yetkileri; bir başka madde, Cumhurbaşkanı Yardımcısının tek başına kullanacağı yetkileri; bir diğer madde, Cumhurbaşkanının ve Cumhurbaşkanı Yardımcısının müştereken kullanabilecekleri yetkileri ve nihayet bir diğeri de ancak Bakanlar Kurulunun kullanabileceği yetkileri saymaktadır. Bakanlar Kurulunun kullanabileceği yetkiler meyanında dışışleri de mevcuttur. Bu konuda Başkanla Yardımcısının, sadece alınmış kararlara karşı, ayrı ayrı veto hakları vardır. Bu anayasayı biz kaleme almadık. Bu anayasa bizden evvel kaleme alındı ve biz bugün bunun koruyucusu durumundayız. Ne var bu anayasada? Başbakan Yardımcılığı yapmış Sayın Erim de bilirler ki, dünyanın her yerinde Bakanlar Kurulunda kararlar müşterek mesuliyet esası dâhilinde ittifakla alınır. Tek bir memleket hariç; Kıbrıs Bakanlar Kurulu, kararlarını ekseriyetle alır. Ve orada ekseriyet Rumlara aittir. Muhterem arkadaşlarım, şimdi yapılan demagojinin bir başka safhasını deşmek mecburiyetindeyiz; Başkan Makarios'dan bahsedildi. Biz yabancı devletlerin başkanlarına karşı saygılı olmayı hislerimiz ne olursa olsun, itiyat edinmiş bir grubuz. Bu itibarla, yabancı devlet başkanlarından, ihtilâflarımız ne olursa olsun, saygıyla bahsetmesini biliriz; onun için Başkan diye bahsederiz. Başkan Makarios Kahire'ye gitmiş ve Başkan Nasır ile bir tebliğ yayınlamış. Bu anayasaya aykırı bir fiil. Bu noktada Sayın Erim'e tamamen iltihak ediyoruz. Evet anayasaya aykırı bir fiil. Çünkü böyle bir tebliğin neşredilmesi hususunda daha önce Kıbrıs Bakanlar Kurulunda hiçbir karar alınmış değildir. Bu itibarla Başkan Makarios bu tebliği neşretmekle yetki tecavüzü yoluyla anayasayı ihlâl etmiş durumdadır. Ama şimdi gelelim sayın Erim'in bu konuda Sayın Dr. Küçük'ü ve Türk Hükümetini ihmalle ve hatta kudretsizlikle itham etmesine. Muhterem arkadaşlarım, Başkan Makarios bu tebliği neşreder etmez, Doktor Küçük vazifesini derhal yerine getirmiş ve Bakanlar Kurulunda görüşülmeden yapılan bu tasarrufun aleyhinde, yetki tecavüzünden dolayı Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Kıbrıs Anayasa Mahkemesinde dâva açmıştır. Ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fâzıl Küçük, bir gün bu şekilde bu kürsüden itham edilebileceğini asla hatırına getirmeden, Sayın Erim'e hususi bir mektup yazarak, Anayasanın hazırlanmasına katıldığı için, bu konuda kendilerine mütalâalarını bildirmek suretiyle yardım etmesini istemiştir. Bu vaziyet karşısında, esasen vazifesini kemaliyle ifa etmiş olan Sayın Dr. Küçük'e hükümetimizin

bir ikazda bulunmasının lüzumsuzluğunu, sayın Erim pek iyi bilmektedir. Bu dürüst ve samimî olmayan hareketinin muhasebesini, biz sadece eskârumumiyeye bırakmakla yetiniyoruz. Muhterem arkadaşlar, bir konuya daha temas etmek lâzım. Diyorlar ki: «Yunanlılar daima bize telkinde bulunuyorlar. Cemaatlere iktisadi yardım yapmayalım ne siz Türk cemaatine yapın ne de biz kendi cemaatimize iktisadi yardım yapalım diyorlar» «Aman» diyor Sayın Nihat Erim, eksik olmasın, Hükümeti ikaz ediyor. «Sakın bu mugalâtaya kendinizi kaptırmayın. Rum cemaati esasen Ada'da Türk cemaatinden iktisaden üstündür. Binaenaleyh, Türk cemaatine, Türk Hükümeti, bu beyanlara kanıp iktisadi yardım yapmazsa, o zaman Yunanlılar kendi cemaatlerine iktisadi yardım yapmasalar bile üstünlükleri kendiliğinden daha da artacaktır» diyor. Muhterem arkadaşlarım, Sayın Nihat Erim'in bu ikazını, Zürih ve Londra anlaşmalarının ihzârı sırasında iş başında bulunan hükümete yapmış olması icap ettiğine kaniyiz. Bu ikazı maalesef geç kalmış ve bu bakımdan da biraz faydasız olmuştur. Çünkü muhterem arkadaşlarım, Zürih ve Londra anlaşmaları ve bunların neticesi olan Lefkoşa Anlaşmaları maalesef bu Yunan görüşünü kabul etmemiştir. Türk Hükümeti, Türk cemaatine ancak kültürel, dinî ve sportif alanlarda ve hayır işleri için yardım edebilir ve teknik yardım olarak da öğretmen, profesör ve din adamından başkasını gönderemez diye Kıbrıs Anayasasında kesin hükümler mevcuttur. Bu kesin hükümler daha Zürih'te konmuştu. Konmasında belki de zaruretlar olabilirdi. Ama daha o zaman 4 Mart 1959 günü, Londra Anlaşmaları parafe edilip Büyük Millet Meclisinde müzakere edildiği gün bu anlaşmaların başlıca eksik noktalarından biri olarak, bunu Sayın İnönü grubumuz adına teşrih etmişti. Şimdi aynı şeyi, o zamanın Başbakanına değil de o devrin muhalefet liderine ve bugünkü Başvekiline, Başvekil sıfatını ihraz ettikten sonra hatırlatmakta Sayın Nihat Erim biraz gecikmiş gibi geliyor. Muhterem arkadaşlarım, buna rağmen Türk Hükümeti mücadele kaidelerine, nezaket kaidelerine istinat ederek, Kıbrıs Türk cemaatinin ihtiyaçlarını daima karşılamıştır. Biz her meseleyi objektif, olarak konuşuruz: ihtilâlden evvel karşılamıştır, İhtilâlden sonra karşılamıştır, şimdi de karşılamaktadır ve karşılayacaktır. Bu noktada hiç kimsenin, Türk Hükümetlerini hangisi olursa olsun onun iktidarından iradesinden şüphe etmeğe hakkı yoktur. Muhterem arkadaşlarım, belediyeler meselesine gelince... Adalet Partisinin Sayın ikinci sözcüsü Reşat Özarda, zannediyorum, bu konuda, son diplomatik teşebbüsler bahsinde Sayın Dışişleri Bakanının beyanını yanlış anlamış olsalar gerek. Sayın Dışişleri Bakanı dediler ki: «Rumların malûm ihtilâfi yaratması üzerine Cemaat Meclisimiz bir kanun çıkardı ve Rumlara ve Yunanistan'a şunu telkin ettik: Cemaatimiz bu kanunu geri alırken, aynı zamanda, Rumların ekseriyette bulunduğu Temsilciler Meclisi de eskiden uzatılmakta olan İngiliz

Kanununun yeniden uzatılmasını kabul etsin ve bu yapıldıktan sonra da derhal Anayasanın icabı olan asıl kanunun çıkarılması hususunda müzakereler başlasın. Sayın Özarda'ya bakacak olursak, sanki Dışışleri Bakanı böyle söylememiş! Sanki Türk Hükümeti Türk Cemaatinden kendi çıkardığı kanunu tek taraflı olarak geri almasını istemiş! Muhterem arkadaşlarım, herhangi bir Türk milletvekilinin dün, bugün ve bundan sonra mevcut olabilecek Türk Hükümetlerini böylesine akılsızlıkla itham etmekte neyi hesap edebileceğini, bundan nasıl bir menfaat bekleyebileceğini anlayamıyorum. Hakikat bu değildir. Hakikat burada açıkça ifade edilmiştir. Hakikat, muvakkat bir hal çaresi olarak, Türk Cemaat Meclisi bu kanunu geri alırken, Temsilciler Meclisinin aynı anda öbür kanunu uzatmasıdır. İkisini bir arada yapmak gerekir; aynı zamanda. Üstelik bu muvakkattir. Bu işi yaptıktan sonra, derhal, asıl kanunu çıkarmak için Anayasaya dayanan müzakerelere başlanmasını istediğimizi Dışışleri Bakanı burada beyan etti. Bir parlâmentoda fikir ihtilâfları çıkabilir. Fakat bu fikir ihtilâflarının mevcut olması, bunların yanlış nakledilmesini icap ettirmez; ihtilaflı fikirlerin münakaşasının doğru, dürüst yapılabilmesi, evveleminde bu fikirlerin doğru anlaşılmasına ve doğru nakledilmesine bağlıdır. Bu, demokratik oyunun en basit icaplarından biridir. Şimdi, muhterem arkadaşlarım, Sayın Reşat Özarda aynı zamanda Kıbrıs gençliğinin sözcüsü gibi konuştular. Herhalde temasları var! Bu hususta bir şey diyemeyiz. Bu arada, «Belediye işine taviz verilirse, Türk gençleri Kıbrıs'ı terk edeceklerdir» buyurdular. Muhterem arkadaşlarım; biz Sayın Dışışleri Bakanının Hükümet adına verdiği teminata tamamen inanarak, Türk Hükümetinin Kıbrıs Anayasasından, Kıbrıs Anayasasının devletler hukuku kaidesi halindeki temel esaslarından Garanti Antlaşmasından ve diğer antlaşmalardan en ufak bir taviz vermeyeceğine kaniyiz. Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak yine biz Türk Hükümetinin bu ihtilâfı hallederken, Birleşmiş Milletler Anayasasının bize yüklediği mükellefiyet icabı, olgunluk içinde, basiret içinde, sükûn içinde, itidal içinde hareket edeceğine ve evvelâ hukuki yolları deneyeceğine inanıyoruz. Ancak böylesine bir hareket tarzı Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikasına itibar kazandırabilir. Her fırsatta zor yollarına başvurmak, kesin zaruret hâsıl olmadan telaşlı telaşlı savaş nağraları atmak, bu memlekete dışarda itibar getirmemiş sadece, müttefiklerimizi endişeye düşürmüştür. Bu, doğru bir şey değildir. Şimdi, arkadaşlar, Türk Hükümetinin, hangi iktidarın hükümeti olursa olsun, hukuki yollar sona erip, bu hukuki yolların neticesinde alınmış olan kararlara riayet edilmezse veya hukuki yollar tükenmeden, Bakanlar Kurulundan eski İngiliz «Lond Development» Kanununun yeniden yürürlüğe konması için çıkan Kararnamenin zorla tatbik edilmesi yoluna gidilirse, dünyada hiç kimsenin ve bu memlekette hiç kimsenin, anlaşmalarla Türkiye'ye tanınan

hakları kullanmasını bileceğinden ve buna tamamıyla muktedir olduğundan şüphe etmemesi iktiza eder. Bundan C. H. P. grubu olarak asla şüphemiz yoktur. Bu konuda Türk Hükümeti de Sayın Doktor Küçük de vazifelerini itidalle, bilgiyle, soğukkanlılıkla ve azimle yerine getirmişlerdir, getirmektedirler. Kıbrıs Bakanlar Kurulunun toprak ıslahına müteallik eski kanunu yürürlüğe koyması üzerine, Doktor Küçük Anayasanın kendisine verdiği hakkı derhal kullanmış ve kararı Bakanlar Kuruluna yeniden görüşülmek üzere iade etmiştir. Konu halen Kıbrıs Bakanlar Kurulundadır. Kıbrıs Bakanlar Kurulu, bu kararında ısrar etmek basiretsizliğini gösterirse, o zaman Doktor Küçük, elbette ki, Anayasa Mahkemesine başvurmasını da bilecektir. Ama tekrar ediyoruz: Bu arada, zorla, Kıbrıs Türk Cemaatinin Kıbrıs Anayasasından ve beynelmilel hukuktan aldığı hakları ihlâl yoluna gitmeye kimse cüret edemeyecektir. Muhterem arkadaşlarım, şunu da belirtmek lâzımdır; Kıbrıs Anayasasının, nadiren makul, çoğu ziyadesiyle gayrimakul sebeplerle tatbik edilemeyen memurlara ve orduya dair maddeleri üzerinde belediyeler meselesini ortaya çıkarmak suretiyle taviz koparmak gayretlerinin de Türk Hükümeti ve Türk cemaati nezdinde iltifatla karşılanmayacağımdan C. H. P. Grubu olarak emin bulunuyoruz. Muhterem arkadaşlarım, sözlerimi bitirirken, burada, konsorsiyum konusunda verdikleri çok açık ve samimî izahat dolayısıyla Muhterem Maliye Bakanına teşekkür etmek isterim. Muhterem Maliye Bakanı, almamız muhtemel olan yardımın görüşülmekte olan şartlarını, umumiyetle müzakere safhasında olan meselelerde yapılması mutad olmayan bir samimiyetle ve Yüce Meclise karşı tam bir hürmet hissi içinde açıklamakta tereddüt etmediler. Muhterem arkadaşlarım, konsorsiyumun kurulması Türk dış politikasında büyük bir adımdır. Fikir olarak, muhteva olarak, büyük bir yenilik teşkil etmektedir. Daha evvel Türkiye'ye savunmasını desteklemek maksadıyla yardım ediliyordu. Daha sonra Türkiye'ye iflâsın eşiğine geldiği için bir istikrar politikasını güdebilmek maksadıyla yardım edildi. Bugün Türkiye'ye, plânlı kalkınmasını yürütmek için sadece savunmasını desteklemek için değil; ondan ayrı ve ondan fazla olarak plânlı kalkınmasını yürütebilmek için yardım etmek üzere düveli muazzama birlik olup bir konsorsiyum kurmuş bulunuyorlar. Bu Hükümetin bu muvaffakiyeti, tarihte hiçbir Türk Hükümetinin erişemediği bir muvaffakiyettir.

Devlet bakanı ve Başbakan yardımcısı Turhan Feyzioğlu genel görüşmeye hükümet adına beyanatta bulunmuştur. Dış politikanın diğer hususları hakkında değerlendirmelerde bulunan Feyzioğlu hükümetin meclisten bilgi saklamadığını fakat bazı politik gelişmelerin süreç içinde farklı şekilde sonuçlanabileceğini bu yüzden erken bilgi vermenin sakıncalı olduğunu ifade etmiştir. Hatta Kıbrıs anlaşması meclise

getirildiğinde “Taksim Türkiye’nin razı olabileceği en son karardır” diye ortak bir karar verdiğini bu meclis kararının resmî gazetede yayınlandığını meclise hiçbir şey söylenmeden dönemin hükümetinin taksimden tamamıyla farklı bir antlaşma getirdiği meclise sunduğunu ve meclise bunu tartıştığını anlatmıştır. Feyzioğlu politik süreç ne olursa olsun Kıbrıs’ta ya da başka bir yerde Türk milletini yüksek menfaatlerinin hükümet tarafında her zaman korunacağını şu sözlerle ifade etmiştir (MMZC, C.11, B.28, s.44-45);

Arkadaşlarım, dış politika meselelerinin rahat konuşulmadığı bir zaman oldu. Bugün bu Kıbrıs Anlaşması var elimizde. Bu Kıbrıs Anlaşmasının tatbikatını didik didik ederek konuşuyoruz. 46. maddesi, 137. maddesi, Cumhurbaşkanının icra yetkisi şöyledir böyledir, ihalen müzakere halinde olan mevzulara dahi zaruri olan diplomatik esrar hudutlarına riayet etmek suretiyle şüphesiz her şeyi açıklamaya imkân olmamakla beraber yapılan her teması, yapılan her müzakereyi buna riayet etmek suretiyle en büyük açıklıkla yapılmış teşebbüslere kadar konuşuluyor. Ama bu Kıbrıs Anlaşması emrivaki politikasından bahsediliyor, Meclise haber verilmemeden bahsediliyor. Bu Kıbrıs Antlaşmasının Meclisin karşısına nasıl geldiğini hatırlamaz mı sayın, arkadaşım? Meclis ittifakla bütün partileriyle bir karar vermiş idi «Taksim Türkiye'nin razı olabileceği en son karardır» diye. Resmen ve ittifakla bir Meclis kararına bağlandığı, Resmî Gazetede bu kararın neşredildiği bir zamanda, bu karar Resmî Gazetede var iken, bu Meclise bir defa dahi bir şey söylenmeden, günün birinde taksimden tamamıyla farklı bir anlaşma getirip meclise sunuldu ve meclis bunu konuşmaya başladı. İşte arkadaşlarım, dış politikada bazan bu gibi haller de olur. Bundan dolayı muahede etmek maksadıyla söylediğimi zannetmeyiniz. Ama dış politikada birtakım gelişmeler tam gelişme halinde iken her zaman meclis önüne niçin getirilemiyor ve nasıl getirilemiyor, bunu arz etmek için söylüyorum. Kaldı ki, müşterek pazar müzakere halinde. Bugün konuşuldu, bir ay evvel konuşuldu. Dış yardım konusu devamlı müzakere halinde, kaçınıcı defadır huzurunuzda konuşulmaktadır. Küba meselesi sığağı sığağına konuşuldu. Biraz evvel belirtildiği gibi ve bir genel görüşme talebiyle karşı karşıya kalındığı anda bu hükümet ve bu meclis çok şükür bir ucundan bir ucuna bütün siyasi partilerimizin sözcüleri bu kürsüye geldiler ve iftihar içinde «Evet konuşalım» dediler. Hükümet adına Dışişleri Bakanımız bu kürsüye geldi «Sadece memnun oluruz, keşke bulgun bu müzakereye başlamaya anayasa müsait olsaydı da hemen bu dakikada müzakereye başlasaydık» dedi. İşte arkadaşlarım; böyle bir açıklık içinde dış politikayı yürütmeye çalışan bir Hükümeti dahi «Emrivakilerle, meclis malûmatı dışında perde arkasında verilmiş kararlarla dış

politikayı yürütüyor» tarzında itham etmek doğru değildir. Bunun için gerek bizim memleketimizin tarihinde gerek başka milletlerin talibinde bu çeşit müzakerelerin nasıl yürütüldüğüne bakmak, bir mukayese yapmak kâfidir. Ben Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu döneminde her meselenin olduğu gibi bu meselenin de bu kadar açıklıkla konuşulmasını demokrasimiz bakımından büyük bir merhale olarak görüyor, hakikaten bundan kıvanç duyuyorum. Muhterem arkadaşlarım, zaruri bir müdahale yapmak mecburiyetinde kaldım, özür dilerim. Türkiye'nin insan inaklarına riayet etmeyen bir memleket olarak gösterilmesine tahammül edemediğim için: Türkiye'nin insan haklarının çiğnendiği bir memleket olarak yabancılara bu şekilde gösterilerek, yani bakın ey yabancılar, müşterek pazara alıyorsunuz, yardım etmiyorsunuz, çünkü Türkiye'de insan hakları çiğnenmektedir. Haklısınız, hakikaten çiğnenmektedir, diyerek yapılmış olan konuşmalara cevap vermek mecburiyeti içinde huzuruza geldim. Muhterem arkadaşlarım, bu memlekette seçimlerden sonraki ve seçimlere hemen takaddüm eden bir devir, insaf ölçülerinin dışında, hiç değilse verilmiş şeref sözlerinin nasıl yerine getirildiği unutulur ve tarihte ender görülmüş bir şekilde milli iradenin tecellisine en hür şartlar içinde bir an önce gidilerek gerçekleştirilmiş olan işler bir tarafa bırakılmak suretiyle ağır ithamlar savrulduğu için huzuruza geldim. Muhterem arkadaşlarım, bu memleketin dış politikasının yeter derecede dinamik olmadığı iddia edildiği için huzuruza geldim. Hiç kimsenin tereddüdü olmasın, bu hükümet Türk Milletinin yüksek menfaatlerini, kendisinden evvel gelmiş bütün hükümetler gibi elbette göz önünde tutacaktır, elbette Kıbrıs'ta da başka yerde de Türkün hakkını çiğnetmeyecektir. Bundan hiç kimsenin şüphe etmesine mahal yoktur.

Görüşmelerin uzaması üzerine Siirt milletvekili Süreyya Öner'in 11 Ocak'ta görüşmelere devam edilmesi teklifi üzerine oturum sonlandırılmıştır.

11 Ocak 1963 tarihli meclis oturumunda Adalet Partisi meclis grubu adına Turhan Bilgin söz almıştır. Turhan Bilgin, 1950 yılına ait Kıbrıs meselesi meclis tutanaklarını incelediğini o dönemde muhalefette bulunan CHP'nin 5-6 milletvekilinin yaptıkları konuşmaların bugün iktidar partisi olan CHP'li milletvekilleri konuşmasına tamamıyla zıtlık oluşturduğunu iddia etmiştir. Ayrıca dış politika ile iç politika görüşmelerinin birbirinden ayıramayacağını Demokrat Parti iktidarı döneminde Kıbrıs meselesi görüşülürken o dönem muhalefet olan CHP'nin meclis tutanaklarına yansıtacak bir şekilde bunu defalarca dil getirdiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.11, B. 29, s.68,69);

Kıbrıs mevzuunda meclis zabıtlarını tetkik ettik. 1950’de Kıbrıs mevzuunda yapılan müzakerede, haricî politika ile ilgili müzakerede Cumhuriyet Halk Partisi’nin, o gün muhalif parti olan Cumhuriyet Halk Partisi’nin 5-6 sözcüsü ile bu müzakerelere katıldığını tespit ettik. Dün bu mevzua temas eden Kıbrıs mevzuuna temas eden, bu mevzuda beş altı hatibin ancak konuşmasını tenkit eden CHP muhalefetine, bugün iktidara geçtikten sonra arkadaşlarının konuşmalarına muhalefet etmesini burada tescil ediyorum. Muhterem arkadaşlarım; dış politikada, bilhassa Kıbrıs’taki müstakil belediyeler mevzuunda müzakere yapılırken, partimizin bir görüşünü de belirtmek isteriz. Türkiye’de mahallî seçimler 1,5 senedir mevcut kanunlara rağmen yapılmamıştır. Muhterem arkadaşlar, biz parti olarak ilk beyanlarımızda iç politikanın dış politikadan ayrılamayacağı fikrini mütalâa ettik. Yine size tarihten bir misal vereceğim. Bilhassa Cumhuriyet Halk Partisi Grubuna mensup arkadaşlarımız nedense dünkü muhalefette iddia ettiklerini bugün hatırlamak dahi istemiyorlar. Kıbrıs meselesi müzakere edilirken 1959’da yapılan bu müzakerelerde iç politikanın müzakere edilmemesi hakkındaki teklife o günkü iktidarın itirazlarına topyekûn 176 kişi ile Cumhuriyet Halk Partisi Grubu şiddetle itiraz etmiş ve «bir memleketin iç politikası dış politikasından ayrılamaz» demiştir. Bu hava ve bu düşünce içerisinde Meclis müzakereleri yapılmıştır. İşte o gün mecliste bulunan arkadaşları iş had ederek söylüyorum. Onun için bize yapılan «iç politikaya ait meseleleri söylüyorsunuz» şeklindeki iddialarınız, bu itirazlarınız, sizin dünkü muhalefetteki düşüncelerinizle bugün iktidardaki düşünceleriniz arasındaki tenakuzu göstermekten başka bir fayda sağlamaz...

Turhan Bilgin’den sonra Millet Partisi grubu adına Kazım Arar söz almıştır. Kazım Arar farklı coğrafyalarda yaşanan Türk katliamlarının iyi incelenmesi gerektiğini iddia etmiştir. Kıbrıs tahmini 500bin kişilik bir nüfusuyla yeraltı yerüstü zenginlik kaynaklarından uzak bir coğrafya olduğunu bölgede ekonomik yetersizlikler sebebiyle her yıl Rumlardan 9-12bin kişi, Türklerden ise yaklaşık 2000 kişinin göç ettiğini dile getirmiştir. Ekonomik bir değeri olmasa da stratejik bir önemi bulunan Kıbrıs adasının gelecekte bu stratejik değerinin daha da arttıracağını Kıbrıs adası üzerinden Türkiye’nin önünü kesilmeye çalışılacağını iddia ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.11, B.29, s.74,75)

Muhterem arkadaşlar, Kıbrıs mevzuu münasebetiyle yüksek hatıralarınızı 25-30 yıl evvelki komşu memleketlerdeki Türk ekalliyetlerine tatbik edilen usullere çevirmek istiyorum. Türk ekalliyetinin oldukça kayda değer büyük çapta bulunduğu bu memleketlerde 1926, 1928 ve 1935’e kadar cereyan eden korkunç hâdiseleri bir an için

göz önünde bulundurmanızı bilhassa rica ederim. Bütün dostluklarımıza, insanlara saygımıza rağmen bunun hâlâ devam ettiğini bilirsiniz. İkinci Dünya Harbinde, tahmin ediyorum, Başkumandan Emiloviç'in Türk köylerini, Türk vatandaşlarını, nasıl silâh altında, süngü altında yıktığını, tahrip ettiğini hatırlarsınız. Bunu hatırlatmaktan maksadım, Orta Doğu'da Türk ekalliyetlerine karşı, komşu devletlerdeki görüş birliğini bir kere daha yüksek huzurunuzda sunmak içindir. Kıbrıs, takriben 500 bin nüfuslu bir memlekettir ne madeni var ne cevheri var ne altını var ne de millî geliri artırmaya müteveccih bugünün maddelerinden birisini muhtevidir. Senede, Rumlardan 9-12 bin kişi ve Türklerden de 2 bin kişi dışarıya hicret etmektedir. Bunun manası: Kıbrıs, senede artışının hatta biraz fazlasını dışarıya göndermektedir. Kıbrıs Adası, bizatihi, millî gelirine ilâve edilecek kaynaklara sahip bir toprak da değildir. Şu hâlde Kıbrıs'a karşı gösterilen alâkanın bambaşka bir sebebi olması lâzım gelir. Türk tarihinden emaneten başka bir devlete verilmiş olması, İkinci Dünya Harbi, Lozan Muahedesi, son Zürih ve Londra Anlaşması, alâkalı arkadaşların, ihtisas sahibi arkadaşların bilgisi dahilindedir. Bu bahiste fazla konuşmak istemiyorum. Ancak Dışişleri Bakanlığımızın dikkat nazarına şunu çekmek istiyorum: Dünya çapındaki politikalar; kısa süreli değil, uzun vadeli, icap, ihtimal ve imkânlar çerçevesi içerisinde hazırlanan bir ön görüşlü tabiyedir. Orada, hatta bir Enosis fikrinden daha ileride bazı manaları, şahsan hisseder, şahsan görür gibiyim. Gelecek hâdiselerin inkişafı karşısında, Türk vatanının bağrına uzatılmış bir süngü gibi kullanılmak istenildiği kanaatini taşıyanlardanım. Dünya siyasi tarihini biraz kenarından olsun etüt edenler bilirler ki, bu işlerde yalnız ilgili memleketler değil, çok daha başka kombinezonlar da mevcuttur. Bir gün gelecek; Osmanlı imparatorluğu çökecek, fırsat bu fırsattır denecek, İzmir'den düşman orduları yürüyecek; arazi bir set olarak, tekrar denize dökülecek. Bu kadar zahmete ne lüzum var? işte Kıbrıs adası; dünya çapında bir petrol menfaati, bir başka menfaat, daha bir başka menfaat halinde, Türkiye'nin bağırma uzatılmış bir süngü mahiyetinde olmak durumundadır. Bu itibarla, ahitlerine, akitlerine sadakat gösteren bir millet olarak, anlaşmamıza hürmet edeceğimize şimdiden inanmış insan olarak belirtmek isterim ki, Kıbrıs Küçük Asya'nın ayrılmaz bir parçası telâkki edilmek lâzım gelir. Mazide buna benzer bazı hâdiseler geçmiş. Ne yapalım ki, fırsat da kaçırılmıştır. Tarihî bazı hâdiseler incelenirse, memleketin bağrına uzanan bazı parmakların da bu memleketin hudutları içinde olmaması için hiçbir sebep yoktu. Ama bunu burada bir münakaşa konusu yapmak istemiyorum. Yalnız Dışişleri Bakanlığının dikkat nazarını şuna çekmek istiyorum: Kıbrıs ne ekonomik varlığı ile ne millî geliriyle başka memleketlere bir şey ilâve edecek bir varlık değildir. Kıbrıs bugün dünya ölçülerine göre bir kıymet olmaktan ziyade, yanımı gelecek muhtemel hâdiseleri

karşısında Türk Devletinin bağına uzatılmış bir süngü olmaktan kurtarılmalıdır. Hepinizi hürmetle selâmlarım.

Nihat Erim'in dış politikadaki gelişmeler hakkındaki talebi üzerine başlatılan genel görüşmelere meclisin 14 Ocak 1963 tarihli oturumunda devam edilmiştir. Kıbrıs meselesiyle ilgili Uşak Milletvekili Ahmet Tahtakılıç söz almıştır. Tahtakılıç, Nihat Erim'in eleştirdiği Makarios'un Türkiye'yi ziyareti konusuna değinmiştir. Daha sonra Kıbrıs meselesinde Türk-Yunan dostluğunun daha sıkı hale getirilmesi, Kıbrıs konusunun Yunanistan'la Türkiye'nin daha ön planda olduğu biçimde çözülmesi gerektiğini savunmuştur. Tarihi olarak azınlıkların huzur içinde yönetilmesi konusunda büyük bir tarihsel birikime sahip olan Türkiye'nin Kıbrıs'ta Rumlar ve Türkler arasında yapılacak yönetim adına Yunanistan'a baskı yapması gerektiğini şu sözlerle dile getirmiştir (MMZC, C.11, B.30, s.92,93);

Arkadaşlarım, Kıbrıs mevzuuna gelince: Bu mevzu parlâmentoda görüşüldüğü için, evvelâ şekli bir meseleye temas etmek isterim. Biliyorsunuz ki, Kıbrıs Cumhurbaşkanı ekselansın Türkiye'ye gelip Hükümetimizin kendisiyle müzakerelere girişmesi konusu burada tartışıldı. Ben şu kanaatteyim, yanlış bir anane meydana gelmemesi için bunu arz ediyorum; Kıbrıs reisicumhuru ekselansla hükümetin teması, evvelâ reisicumhur sıfatıyla temsili olmuştur, ikincisi de Sayın Prof. Nihat Erim'in temas ettiği, ekselans yetkisini kullanırken nazarı itibara alınması lâzım gelen noktaları kendisine hatırlatma noktasında olmuştur. Nitekim Hariciye Vekilimizin izahatında şimdi hatırlıyorum; «dikkati çekilmiştir» kelimesini kullandı. Elbet Hariciye Vekilimiz bu kelimeyi kullanırken dış münasebetlerinde bir mücadele zihniyeti içinde bu kelimenin nereye kadar gittiğini bilerek ifade etmiştir. Onun için ben bu genel görüşmede şu noktayı tekrar tasrih ederim; Ekselans Makarios'la müzakereler münhasıran reisicumhur sıfatıyla haiz olduğu salâhiyetler çerçevesinde olmuş, vetosunu veya kendi reyini kullanırken Hükümetimizin görüşünü öğrenmesi lâzım geldiği endişesinden doğmuştur. Bu noktayı tasrih ederek Kıbrıs meselesi üzerinde konuşmaya devam edeceğim. Sayın arkadaşlarım, Kıbrıs meselesi, maalesef baştan sona kadar Yunan Hükümeti nezdinde hükümetimizin Kıbrıs konusunun Türk Yunan dostluğu çerçevesi içinde halledilmesi lâzım gelen bir meseleden ibaret olduğu noktasında ısrar edilmemesinden bu hale gelmiştir. Bugün dahi durura budur. Sayın arkadaşlarım, neresinden tutarsanız tutunuz Kıbrıs meselesinin her safhasının bu anayasadan sonra yeniden ele alınması, Enosis gibi bir hayalin ortaya sürülmesi bir revizyon talebidir. Arkadaşlar, o halde hükümetimizin zaman zaman Yunan Hükümetinin karşısına çıkıp, bütün bu vakalar sık sık ortaya atıldıkça, «Kıbrıs

mevzuunda yeni bir revizyon mu istiyorsunuz...» diye Yunan Hükümetine sormalı, Yunan Hükümetinin karşısına çıkmalıdır. Arkadaşlar hangi tarafından tutarsanız tutunuz mukabili bir misille kayıtlı meselelerle karşı karşıya bulunduğumuz aşikârdır. Onun için, biraz evvel bir arkadaşımız bana ifade etti, Hariciye Vekilimiz, maalesef bulunamadım, harici politika hakkında parti temsilcilerine epeyce bir zaman evvel izahat vermiş. Bu izahat sırasında Yunan Hariciye Vekiliyle şahsi dostluğunu ve Türk-Yunan dostluğu, NATO içinde ve dünya politikası çerçevesinin iyi neticelere doğru gidildiğini bu şahsi dostluğun da bunda müessir olacağını ifade etmiştir. O halde Hariciye Vekilimize şimdi açıkça ifade ediyorum, artık Kıbrıs konusunda Anayasanın bütün şümülü ile tatbiki, hatta onun ilerisinde Kıbrıs'ta manevi sükûn ve istikrar tesisi mevzuunda Yunan Hükümeti ile karşı karşıya gelip temas etmeliyiz. Manevi sükûndan neyi kastediyorum, arkadaşlar: Bugün ekselans Makarios ve kilisesinin mevcudiyeti dahi Türk Devlet ve Türk Milletinin müsamahası ile meydana gelmiştir. O halde biz oralara hâkim iken dahi oradaki insanların bütün hukukuna riayet etmiş bir devlet ve milletiz. Artık müsaade etsinler de oradaki Türkleri izaç edici bir politikanın tatbikine evvelâ. Yunan Hükümeti vasıta olmasın, Yunan Hükümeti göz yummasın. Aksi olursa arkadaşlar, bir milletvekili olarak, bir Türk çocuğu olarak ifade edeyim ki demek ki kendilerine bağrımızdan süngüsünü çıkardığımız ve denize döktüğümüz andan itibaren aklımıza gelmeyen ve aklımızdan geçirmedığımız revizyon fikrini, müsaade ederseniz bir milletvekili olarak, biz de aklımıza koymak gibi bir noktaya varırız, artık bu bahis kapanmalıdır. Kıbrıs diye bir dâvanın Türkiye aleyhinde kullanılması kapısı Türk-Yunan dostluğu çerçevesinde kapanmalıdır. Onun için ben meselenin can alıcı noktasını burada görüyorum. Diğer bütün müzakerelerin hiçbir netice vereceğini tahmin etmiyorum. Bu iki devletin el birliği ile Kıbrıs'taki ortak idare dünyaya misal olmalıdır. Bunu nasıl yapabiliriz. Bunu Makarios'un siyasetini açığa getirmesiyle verebiliriz. Oradaki cemaatin Anayasa çerçevesinde en mükemmel idareyi kurmak noktasında dikkat sarf etmekle varabiliriz. O halde, bu nokta hakkında sağa, sola meseleyi kaydırmayalım, mücerret Türk Yunan dostluğunun bir meselesi olarak Kıbrıs işini Yunanistan ile hal yoluna koyalım.

Görüşmelerin devamında İstanbul Milletvekili Tahsin Demiray Ahmet Tahtakılıç'ı hedef alarak Kıbrıs meselesinin Lefkoşa'da değil Atina'da çözülmesi gerektiğini eleştirmiştir. Osmanlı'dan örnek veren Demiray 4. Salisbury Hariciye vekili iken Kıbrıs'ın Yunanistan'a bırakılacağı yönünde bir İngiliz gazetesinde yayınlanan haber üzerine dönemin İngiliz elçisi Rüstem Paşa İngiliz yetkililerle görüşmüştür. İngiliz yetkililerinin cevabı “yeryüzünde bir İngiltere bir de Türkiye var oldukça Kıbrıs Yunan

toprağı olmayacaktır” sözünü hatırlatarak Yunanistan’ın Kıbrıs meselesinde bir aktör olamayacağını şu sözlerle iddia etmiştir (MMZC, C.11, B.30, s.96,97);

Aslında politika merhametsizdir. Muvaffak olacak bir politika ancak realitelere dayanan politikadır. Biz ise dış politikamızda az realist bir yoldayız. Eskileri değil, yenileri de öyle. Hatta ve hatta öyle görünüyor ki gelecekler de öyle. Buna misal olarak bu kürsüden üç gün evvel söylenen bir sözü alacağım. Hatip dedi ki: «Kıbrıs meselesinde bizim gideceğimiz yer Lefkoşa değil, Atina’dır.» Arkadaşlar, Kıbrıs konusunda öylesine bir hata yaptık ki durup dururken Atina’yı kendi elimizle bu dâvanın içine soktuk. Hakikatte bizim tek muhatabımız Londra idi. Nitekim 4. Salisbury Hariciye Vekili iken yine Kıbrıs adası bir mesele olarak gazetelere düşmüştü. O zamanki sefirimiz Rüstem Paşa gidip İngiltere Hariciyesine dayanınca Salisbury sefirimize şöyle demişti: «Bir İngiliz gazetesinde böyle bir haber çıkması İngiltere’nin Kıbrıs Adasını Yunanistan’a terk edebileceğine delâlet etmez. Böyle bir şey hiçbir zaman akla getirilmemelidir. Kıbrıs’ta Yunanistan’ın hiçbir hakkı yoktur ve yer yüzünde bir İngiltere, bir de Türkiye mevcut oldukça Kıbrıs, Yunan toprağı olamayacaktır.» Sefirin bu görüşmeden sonra gönderdiği tezkere Hazine-i Evrakta bulunuyor. 5. Salisbury’nin 5 Ocak 1958 tarihli mektubu ise aynı derecede ehemmiyetlidir. Fakat ben bugün için Kıbrıs meselesini konu olarak almayacağım için sözü yine bu kürsüden konuşan o arkadaşta getireceğim. Yani, «Atina’ya gidelim ve benim için Yunanistan birinci derecede önemlidir» diyen arkadaşta.

Görüşmelerin devamında söz alan Afyonkarahisar Milletvekili Haluk Nur Baki Kıbrıs konusunda önemli bir meseleye temas etmiştir. Özellikle Kıbrıs ve Yunan basınlarında Türkiye’nin azınlıklara kötü davranışlar yapacağı yönündeki haberlere karşı Türk dışişlerinin harekete geçmesi gerektiğini tarihsel olarak yüzlerce yıldır bu iki unsuru bir arada tutmayı başaran Türklerin azınlıklara karşı kötü bir muamele yapmasının mümkün olmayacağı her platformda deklare edilmelidir diye uyarıda bulunmuştur (MMZC, C.11, B.30, s.102,103).

Haluk Nur Baki’den sora Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin söz almıştır. Milletvekillerinin Kıbrıs meselesi ile ilgili değerlendirmeleri ve eleştirilerine cevaplar vermiştir. Erkin, önce Nihat Erim’in Makarios’un Türkiye’yi ziyareti ile ilgili eleştirilerine cevap vermiştir. Erkin Makarios’un sadece bir misafir olarak kabul edilmeyip kendisiyle diplomatik temaslar kurulmasının kendisine bazı uyarılarda ve telkinlerde bulunulmasının adadaki Türklerin menfaatine olduğunu iddia etmiştir. Ayrıca Makarios’un Türkiye’den ayrıldıktan sorma Times gazetesi muhabirine “Belediyeler Kanunu’nun uygulanamayacağını Türk yetkililere ilettim” şeklindeki beyanatına

karşılık Makarios'a anayasa ve kanunlarda Türkiye'nin istemediği bir değişiklik yapılmasının ciddi sonuçları olacağını söylenmesi üzerine Makarios'un hemen tersi söylemlerde bulunduğunu dile getirmiştir. Erkin Kıbrıs'ta Rumların Türk belediyelerine el koyması adına attıkları adımda ısrarcı olmalarının gerek Zürih Antlaşması gerek Garanti Antlaşması gerekse Kıbrıs anayasasının ilgili maddelerinin buna müsaade etmediği Kıbrıs'taki Türklerin hukukunun Türkiye tarafından sonuna kadar korunacağını herkesçe iyi bilinmesi gerektiğini şu sözlerle ifade etmiştir (MMZC, C.11, B.30, s.109,110);

Muhterem arkadaşlar, Kıbrıs konusunda Sayın Erim, Arşövek Makarios'un Ankara'ya ziyareti sırasında kendisi ile siyasi görüşmeler yapmış olmakla hükümetin hata ettiğini söylediler. Ve Kıbrıs Cumhurbaşkanı Muavini Dr. Küçük'ün hazır bulunmadığı bu görüşmelerin yapılmış olmasından dolayı Hükümete tarizde bulundular. Sayın Erim ayrıca Arşövek Makarios'un bu tarzda hareket etmesine itiraz etmedikleri için, Kıbrıs Türk liderleri Dr. Küçük ile Rauf Denktaş'ı da tenkit ettiler. O liderler ki, Kıbrıs davası için cesaret, feragat ve fedakârlıkla hizmet etmişler ve halen de bin bir müşkülât içinde yine memleketlerine ve milletlerine hizmet etmek için meşkûr gayret sarf etmektedirler. Sayın Erim diyorlar ki Makarios ile siyasi konuşmalar yapılmaz. O, yalnız misafir olarak baş tacı edilir. Arkadaşlar, bir devlet reisi vardır. Devlette mukadderatı bize çok aziz 100.000'i mütecaviz ırkdaşımız yaşamaktadır. Kıbrıs'a huzur ve sükûnu ve bin netice Ada Türklerinin refah ve saadetlerini sağlayacak olan anlaşmaların tatbikinde çok mühim rolü bulunan bu devlet reisi, misafir olarak memleketimize gelmiştir. Biz ırkdaşlarımızın yüksek menfaatlerini, mukadderatlarını ilgilendiren konularda, bu devlet reisi ile fikir teati etmez, onun fikirlerini istediğimiz istikamete sevk etmeye çalışmaz sadece onu baş tacı etmekle mi iktifa ederiz? Biz ırkdaşlarımıza karşı vazifemizi bu tarzda telâkki etmiyoruz. Biz iddia ediyoruz ki, Arşövek Makarios ile konuşmalarımız faideli olmuştur. Çünkü kendisinde, Anayasanın ve mer'i anlaşmaların muhafazasına dair azmimiz hususunda, en ufak bir şüphe bırakılmamıştır. Makarios ile diplomatik müzakereler de yapılmıştır. Keza muhterem arkadaşımız Tahtakılıç'ın da pek güzel belirttikleri gibi her devlet reisi ile mutâden yapıldığı şekilde fikir teatisinde bulunulmuştur. Ve bu fikir teatisi sırasında tarafımızdan kendisine, en açık şekilde, neler söylendiğini 9 Ocak günü verdiğim izahatta arz etmiştim. Yine Sayın Erim ve Sayın Özarda diyorlar ki, Ankara'dan ayrıldıktan sonra Arşövek Makarios, «Times» muhabirine Türk Hükümetine, ayrı belediyelere dair, Anayasa hükümlerinin, kabili tatbik olmadığını söylediğini beyan etmiş. Bu beyanata istinaden Sayın Erim, Dışişleri, Bakanlığının harekete geçmiş olması

iktiza ettiğini ileri sürüyorlar. Ben şimdi kendilerine daha iyisini söyleyeyim. Gerçi Arşövek Makarios Ankara'da, ayrı belediyelerin kurulmasındaki güçlüklerden bahsetmişti. Fakat 9 Ocak günü Yüksek Meclise uzun uzadıya arz ettiğim veçhile, Sayın Başbakanımız kendisine, anayasanın bir tek hükmünün dahi değiştirilmesinden gayet ciddi bir durum doğacağını en kesin bir şekilde hatırlatmış, bunun üzerine de Arşövek Makarios, anayasanın tadilinin tamamıyla nazari bir mesele olduğunu kabul etmiştir. Bir gazetenin naklettiği beyanat karşısında Dışişleri Bakanlığının muhakkak surette atıl kaldığını farz etmekte isabet yoktur. Dışişlerinde çalışmış olmak itibariyle Sayın Erim bilirler ki Dışişleri her gün mümsail birçok durumlar karşısında kalır. Ve gösterdiği tepkinin aleniyete vurulmamış olması da tepkinin gösterilmemiş olması manasını ifade etmez. Sayın Özarda'nın maruzatına atfen, bahis konusu ettiği «Yüksek makamlar» dan maksut, zannettikleri gibi sadece Arşövek Makarios değildir. Sayın hatip, dikkatle beyanatımı takip buyursalar benim «yüksek makamlar» değil, «icap eden makamlar» tabirini kullandığımı fark edeceklerdir. Bu tabirden, kastedilen şüphesiz ki Kıbrıs Anlaşmalarına taraf olan memleketlerden yalnız birisindeki, «mercilerdir». Bu mercilerin cümlesine müracaat edilmekte ve edilecektir. Bu mevzuda Tahtakılıç arkadaşım tamamıyla müsterih olabilirler. Hülâsa arkadaşlar, Kıbrıs konusunda burada kürsüde ileri sürülen fikirlerin hiçbirisi yoktur ki huzurunuzda yaptığım maruzatla karşılanmamış olsun.

Feridun Cemal Erkin'den sonra Milli Savunma bakanı İlhami Sancar söz almışsa da Kıbrıs meselesi hakkında Sancar'ın konuşmasından sonra Nihat Erim'in dış politika hakkındaki genel görüşme talebi üzerine yapılan meclis görüşmeleri son bulmuştur.

Meclisin 28 Ocak 1963 tarihli oturumunda Lefkoşa'daki Bayraktar camine yapılan saldırı hakkında Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin gündem dışı söz alarak konu hakkında milletvekillerine açıklamada bulunmuştur. Erkin açıklamasında Bayraktar Camine yapılan saldırı nedeniyle Türkiye'nin Lefkoşa büyükelçisinin Cumhurbaşkanı Makarios'la görüştüğünü Makarios'un yaşanan olaydan üzüntü duyduğunu ve faillerin bir an önce yakalanması konusunda çalışma başlattıklarını söylediğini bildirmiştir. Aynı şekilde Kıbrıs İçişleri Bakanı'nın da yaşanan saldırı hakkında faillerin bulunması için çalışmaların başlatılmasını ve olayı lanetlediklerini söylemiştir. Kıbrıs'ta Türk ve Rum cemaatleri arasında daha kötü olaylar yaşanmasını isteyen karanlık eller tarafından bu saldırının yapıldığını faillerin bir an önce açığa çıkarılması gerektiğini şu sözlerle ifade etmiştir (MMZC, C.11, B.36, s.327);

Muhterem Başkan, muhterem arkadaşlarım; 20 Ocak Cuma gününü Cumartesi'ye bağlayan gece saat 20 raddelerinde Kıbrıs'ta Lefkoşa'da Bayraktar Camiinde bir infilâk olmuş ve yapıda bazı çatlaklar belirmiştir. Lefkoşa Büyükelçimiz diğer Türk yetkili şahsiyetleriyle beraber, hâdisе mahalline giderek incelemeler yapmış; suikastçıların camie kapıyı kırarak girdikleri ve camiin içerisine patlamamış el yapısı 3 adet bomba bıraktıkları müşahede edilmiştir. Bunun üzerine Lefkoşa Büyükelçimiz Başkan Makarios'u görerek, hâdisе hakkında izahat istemiş ve faillerinin yakalanmasını talep etmiştir. Cumhurbaşkanı Makarios büyükelçimize, hâdiseden dolayı derin üzüntülerini belirtmiş hem kendisinin ve hem de hükümetin olayı şiddetle takbih ettiklerini söylemiş, faillerinin bir an evvel tevkifi için elden gelen gayreti sarfedeceğini beyan etmiştir. Kıbrıs İçişleri Bakanı, bu çirkin hâdisenin Kıbrıs halkının medeni gelenek ve şereflerine bir hakaret tenkil ettiğini ve devlet tarafından tereddütsüz olarak şiddetle tel'in edildiğini ve faillerinin meydana çıkarılması için vatandaşları resmî makamlarla iş birliğine davet eden bir açıklama yayınlamıştır. Büyükelçimiz ve Cemaatimiz liderleri, Kıbrıs Türklerinin haklı heyecanını teskin için gayret sarf etmekte ve kendilerine itidal ve soğukkanlılık tavsiye etmektedirler. Bu çirkin suikastın Kıbrıs'ta iki Cemaat arasında vahim hâdiseler çıkmasından menfaat uman kötü niyetli kimselerin maksatlı tertibi olduğunda hiçbir şüphe yoktur. Hükümetimiz, kim olursa olsun, iki cemaat arasında çarpışmaları tahrik etmek isteyen karanlık niyetli suçluların bir an evvel adaletin pençesine tevdi edilmesi lâzım geldiği kanaatindedir. Kıbrıs Hükümetinin müşterek menfaatlerimiz yararına olarak bu meşum suçluları bir an evvel meydana çıkarmasını beklemekteyiz.

Görüldüğü üzere II. Koalisyon Hükümeti'nin en mühim konusu Makarios'un Türkiye'ye yaptığı ziyaret olmuştur. Fakat Makarios bu görüşmeyle amaçladığı anayasa değişikliğiyle ilgili Türkiye'den olumlu bir cevap alamamıştır. Aynı zamanda İsmet İnönü, kendisine anayasanın tek taraflı değiştireceğine dair izin verilmeyeceğini de kesin bir dille bildirilmiştir (Gülen, 2012, s.396).

2.4. 1974 Yılına Kadar Gelişen Olaylar

2.4.1. Kıbrıs'ta Düzenin Temini ve Hükümetin Politikasına Yönelik Eleştiri ve Öneriler (Şubat-Eylül 1963)

Meclisin 11 Şubat 1963 tarihli oturumunda CKMP grubu adına söz alan İrfan Baran 1963 bütçe tasarısıyla alakalı uzun bir konuşma yaptıktan sonra dış politikanın önemli bir mevzusu olan Kıbrıs konusuna değinerek Kıbrıs'ta oluşturulan hukuki düzenin takip edilmesi konusunda hükümetin aktif bir siyaset izlediğini sınırlar dışında kalan Türk

halkıyla kültürel etkileşimin kesilmemesini dile getirdiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.12, B.46, s.286);

Milletlerarası siyasette son yıl içinde önemli olaylar ve gelişmeler olduğu yüksek malûmunuzdur. Bu gelişmelerin Türkiye dış politikası bakımından büyük bir önem arz etmekte bulunduğu şüpheden varestedir. Çeşitli inkişafların memleketimize yapacağı etkiler bakımından bu gelişmelerin Hükümetimiz tarafından dikkatle takip edilmekte olduğunda şüphe yoktur. Bu arada Kıbrıs Türklerinin anlaşmalarla temin edilmiş hukukuna karşı muannidine tecavüz gayretleri karşısında Hükümetimizin çok enerjik bir siyaset takip etmesini istemekteyiz. Millî hudutlar dışında kalmış Türklerle kültürel ve sosyal temaslar ve bunlara bu yönden yardımlar daha büyük bir nispette ele alınmalıdır. Bilindiği üzere partimiz, öteden beri dış politikada enerjik, şahsiyetli ve itidalli bir politikanın lüzumuna inanmıştır. Millî Savunmamızın silâh gücünün teknik ve modern vuruculuk bakımından takviye edilmesi lüzumuna kaniyiz. Bu arada silâhların inkişafı göz önünde tutulacak ateş ve vuruş gücünün artırılması halinde asker miktarında ve askerlik müddetinde kısaltmalar yapılmasının mümkün olup olmayacağı hususunda etütler yapmakta fayda düşünülebilir mülâhazasındayız.

Meclisin 17 Şubat 1963 tarihli oturumunda Adalet Partisi grubu adına söz alan Erol Yılmaz Akçal öncelikle partinin dış politika hususunda görüşlerini açıklayarak iktidarla muhalefet arasında dış politikanın üzerine tesis edildiği gayretler ve temel ilkeler bakımından hiçbir fark olmadığını vurgulamış ardından Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'ndan sonra iki kutuplu dünya düzeni içinde Batı blokuna katılmasının haklı gerekçelerini açıklamıştır. Sözlerine Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin durumuna değinerek devam eden Akçal, Kıbrıs'ta halen Anayasaya uygun bir düzen kurulmadığından ve Makarios'un İngilizlerin adadan çekilmeden önce Amme hizmetleri komisyonunun Rum azaları hizmetindeki %30 ve %70 nisbetinin 5 ayda tahakkuk edeceğine dair sözünü tutmazken adada Türk suikastlarının devam ettiğini belirtmiştir. Ayrıca Kıbrıs'ta ordunun kurulması sürecinin bilinçli olarak geciktirildiğini Dr. Fazıl Küçük'ün dış politikada tek başına çaba gösterdiğini Makarios ve tezlerinin Ankara hükümetince haklı bulunmadığını ancak buna rağmen geçmişteki Türk-Yunan dostluğuna güvenerek antlaşma hükümlerine uymaları yönündeki ricasını dile getirdiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.13, B.52, s.203);

Siyasi konuları tamamlamadan evvel Kıbrıslı kardeşlerimizin durumuna da temas etmek mecburiyetini hissediyoruz. Kıbrıs mevzuunda, maalesef söylemek icap eder ki hakkaniyete, Anayasaya uygun bir inkişaf halen dahi teessüs ettirilmiş değildir. Amme

hizmetleri Komisyonunun Rum azaları hizmetlerdeki %30 ve %70 nispetini, Makarios'un İngilizler Ada'dan çekilmeden evvel beş ayda tahakkuk ettirileceği tarzında verdiği sözüne rağmen, yerine getirmemekte inat etmektedirler. İçişleri Vekili ise Türkleri, bütün aleyhteki durumlara ve hatta suikastlara rağmen, işlerinden uzaklaştırmak için bahane aramaktadır. Kıbrıs ordusunun kurulması kasten geciktirilmektedir. Dış politikada Anayasa Cumhurbaşkanı Muavinine kontrol ve Veto yetkisi vermiştir. Fakat bu konudaki müdahalelerden kendisi haberdar dahi edilmemektedir. Makarios'un fikirleri bizim için malûm olmak lâzım gelir. Kaldı ki muhtelif vesilelerle yaptığı konuşmalarda fikirlerini söylemekten de çekinmemektedir Kıbrıs'taki Rus Büyükelçiliğinin memurlarının süratle artırılmasını Cumhurbaşkanı'nın bitaraf devletlerle yakın münasebetlere girişmesinin bizler için bilinmeyen hakikatler olduğunu söylemek ve Doktor Küçük'ün dış politikada bu tek başına giriştiği gayretlerde Makarios'la beraber olduğunu iddia etmek tamamen yanlış olur kanaatindeyim. Nitekim Doktor Küçük bu hususta Anayasa Mahkemesine de müracaat etmiştir. Eğer Makarios'un Ankara Hükümetiyle dahi temas temin etmiş bulunmasının kendi tezini kuvvetlendirdiği yolunda bir beyanı olmuşsa buna verdiğimiz kesin cevap Türklerin ananevi misafirperverliğinden başka bir şey olamaz. Türkiye'de kurulan hiçbir Hükümet, Kıbrıs konusunda tamamen hâksiz bir Makarios tezine isteyerek ve bilerek kuvvet vermez. Ancak hatalar insanlar içindir. Sayın milletvekilleri, Açıkça ifade etmek icap eder ki iyi niyetlerin sembolü politik ve siyasi, aynı zamanda hukuki bir eser şeklinde telâkki edilecek olan Kıbrıs Anlaşma ve antlaşmalarındaki hükümler kasten yerine getirilmemektedir. Bu suretle Birleşmiş Milletlere ve dünya efkârı umumiyesi karşısına Kıbrıs Anayasasının tatbik kabiliyeti olmadığı şeklinde veya buna benzer bir tarzdan çıkılmak istenmekte hatta bu hususta icap eden vesileler temini için de şimdiden Asya-Afrika Bloğunun ve komünist memleketlerin müzaheretini elde olunmaya çalışılmaktadır. Mazideki dostluğumuzun ve müşterek menfaatlerimizin yaklaştırdığı memleketler olarak biz Yunanlı dostlarımızdan anlaşmaların tatbiki hususunda gereken alâkayı göstermelerini rica ediyor ve Hükümetimizi destekliyoruz.

Erol Yılmaz Akçal'dan sonra CKMP grubu adına söz alan Cevad Odyakmaz Kıbrıs meselesine değinmezken YTP grubu adına söz alan İhsan Şeref Dura Kıbrıs'ta imzalanan anlaşmalarla yeterince fedakarlıkta bulunulduğunu ve Kıbrıs konusunda Türk hükümetinin alacağı her türlü kararda parti olarak hükümetin yanında bulunulacağını belirtmiştir. Ayrıca Lefkoşa, Leymosun, Magosa, Larnaka ve Baf şehirlerinde Türklere ayrı belediyeler kurulması hakkı verilmesine rağmen bu hakkın yerine getirilmediğini, Kıbrıs Türklerine ait tüm hakların yerine getirilmesi için her türlü gayreti göstermekten

çekinmeyeceklerine dair görüşlerini dile getirdiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.13, B.52, s.209);

Orta Doğudan bahsederken hususiyle son zamanlarda üzüntü ile karşıladığımız hâdiseler dolayısıyla Kıbrıs olaylarını söz konusu etmeyi faydalı buluyoruz. Uzun gayretlerden sonra 11 ve 19 Şubat 1959 Zürih ve Londra Anlaşmaları ve 16 Ağustos 1960 da yürürlüğe giren Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, Garanti ve İttifak anlaşmaları ile kabul edilen ve bizce yapılabilecek fedakârlıkların son hududunu teşkil eden bu anlaşmalarla Türk Cemaatinin haklarına riayet edilmesini sağlamak için yeni Türkiye Partisi Meclis grubumuz bütün milletimiz gibi Hükümetin alacağı her dinamik tedbirin yanında bulunacaktır. Kâğıt üzerinde tanınan bu hakların birer realite olarak elde edilmesi için, azim ve cesaretle çalışmak icap edeceği anlaşılıyor. Londra Antlaşmasının 20'nci maddesine uygun olarak Kıbrıs Anayasasının 173'üncü maddesinde Lefkoşe, Leymasan, Magosa Larnaka ve Baf şehirlerinde Türk halkı tarafından ayrı belediyeler kurulması tespit edilmiş bulunmasına rağmen bu hakların ihlâl edilmek istenilmesinin, Kıbrıslı Türkleri ve onların her türlü hukukuna karşı yapılacak her hareketin karşısındayız. Kıbrıs Türklerini, bir memleketin alelade ekalliyeti olarak kabul etmeye imkân yoktur. Tarihî ve hukuki bağlardan başka bu (Ada Cumhuriyet) in genel nüfusu içindeki sayı değeri Kıbrıs idaresinde bu cemaate ortak haklar verilmesini mecburi kılmış ve bunlar anlaşmalarla tahkim edilmiştir. Bu anlaşmalar çerçevesi içerisinde bu hakları şiddetle savunmaktan geri kalmayacağımızı gerek ada Rumlarına ve gerekse bu hareketleri tasvip ve teşvik edenlere hatırlatmayı vazife sayarız.

Meclisin 17 Şubat 1963 tarihli oturumunda söz alan Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin Kıbrıs Bakanlar Kurulu Rum üyelerinin Türk ve Rum belediyelerinin yetki ve vazifelerini eski bir İngiliz kanunu dayanak göstererek hükümetçe belirlenen meclislere devredilmesi için 2 Ocak 1963'te bir karar alındığını ancak Fazıl Küçük 'ün yetkilerini kullanarak bu kararın tekrar incelenmesini istemesine rağmen Bakanlar Kurulunun reddettiğini ifade etmiştir. Kararın iptali için Kıbrıs Türkleri Yüksek Anayasa Mahkemesine başvurunca Kıbrıs temsilciler meclisinin Rum üyelerinin de karşılık olarak Yüksek Anayasa Mahkemesi'ne başvurduğunu gerek Belediyeler Kanunu gerekse de alınan bu kararın İngiltere ve Yunanistan ile anayasa ve anlaşmaların hükümlerine riayet edilmesi durumunda sorunların çözüleceğini zaten Cumhurbaşkanı Makarios ile Cumhurbaşkanı Muavini Dr. Küçük görüşmelerin devam ettiğini ve henüz sonuç alınmasa da Türk hükümetinin anayasa gereğince sorunun çözümü için çalışacağını

haklarımızdan taviz verilmeyerek sorunun çözümü için devamlı gayret göstereceğini dile getirdiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.13, B.52, s.229);

Sayın milletvekilleri, şimdi hepimizin yakın ilgi ve büyük dikkatle izlediğimiz Kıbrıs olaylarına geçmek istiyorum. Mahiyet ve sebepleri hakkında Yüksek Meclise 9 Ocak 1963 günü etraflı maruzatta bulunduğum belediyeler ihtilâfında henüz müspet bir gelişme kaydedilmemiştir. 1958 yılından beri ayrı ayrı faaliyette bulunan Türk ve Rum belediyelerinin yetki ve vazifelerini 1950 tarihli eski bir İngiliz Kanununa dayanarak Hükümetçe tayin edilmiş meclislere intikal ettirmek amacıyla Kıbrıs Bakanlar Kurulunun Rum üyeleri tarafından 2 Ocak 1963 günü bir karar alındığını Yüksek Meclise arz etmiştim. Kıbrıs Cumhurbaşkanı Muavini Dr. Küçük Anayasa gereğince sahip olduğu yetkiyi kullanarak bu kararı tekrar incelenmesi talebiyle Bakanlar Kuruluna iade etmiş ise de Bakanlar Kurulu kararında ısrar etmiştir. Bunun üzerine Kıbrıs Türkleri hukuki mesnetten mahrum olan bu kararı iptal ettirmek için Kıbrıs Yüksek Anayasa Mahkemesine müracaat etmişlerdir. Karşılık olarak Kıbrıs Temsilciler Meclisinin Rum üyeleri de Türk belediyelerinin faaliyetlerini tanzim etmek üzere Aralık 1962 ayı sonunda Kıbrıs Türk Cemaat Meclisince kabul olunan kanuna karşı Yüksek Anayasa Mahkemesine başvurmuşlardır. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Kıbrıs anlaşmalarını bizimle birlikte imzalamış olan dost ve müttefik Yunanistan ve İngiltere hükümetlerinin dikkat nazarlarını biraz evvel zikrettiğim Kıbrıs Bakanlar Kurulu 'kararının 'Türk belediyeleri hakkında tatbikine geçilmesinin, Kıbrıs Türk cemaatinde haklı olarak yaratacağı tepkiler neticesinde vukuu muhtemel gelişmeler üzerine önemle çekmiş bulunmaktadır. Ayrıca belediyeler ihtilâfının Anayasa hükümleri dairesinde çözülebilmesi için mezkûr hükümetlerle devamlı temas ve istişare halinde bulunuyoruz. İngiltere ve Yunanistan'la birlikte diğer dost ve müttefik devletler hükümetlerine de ihtilâfın ancak Anayasa ve anlaşmalar hükümlerinin harfîyen uygulanması suretiyle halledilebileceğine dair olan görüşümüz etrafı ile ve en açık bir şekilde izah olunmuştur. Son günlerde, Cumhurbaşkanı Makarios ile Cumhurbaşkanı Muavini Dr. Küçük arasında ihtilâfi halletmek amacıyla yeniden temaslar başlamıştır. Tarafların görüşmeleri arasında henüz bir yaklaşma müşahade edilmemekle beraber bütün ihtilâfların anlaşmalar ve Anayasa esasları dairesinde müzakere yolu ile hallini daima savunmuş ve savunmakta olan Türkiye Hükümeti bu istikâmetteki teşebbüsleri memnunlukla karşılanmaktadır. Dr. Küçük 'ün vaki davet üzerine halen Batı Almanya'ya yapmakta olduğu bu resmî ziyaretten avdetinde temasların devam ederek Anayasaya uygun bir hal çaresine müncer olmasını temenni ederiz. Bu meselede, evvelce de huzurunuzda arz ettiğim gibi Hükümetimizin

tutumu en ufak bir şüpheyeye dahi mahal bırakmayacak derecede açık ve karardır. Haklarımızdan taviz vermemiz bahis konusu olamaz. Hakkımızdan emin olarak gelişmeleri soğukkanlılık ve azimle yakından takip ediyoruz. İhtilâfin anlaşmalar ile Anayasa esasları dahilinde bir an önce halledilmesi uğrunda bundan böyle de payımıza düşen yapıcı gayretlere aralıksız devam edeceğiz.

Meclisin 3 Mart 1963 tarihli oturumunda söz alan Dışışleri Bakanı Feridun Cemal Erkin Kıbrıs olaylarından bahsettiği şubat ayından bu yana Belediyeler mevzusunda olumlu bir gelişme yaşanmadığını aynı zamanda Yüksek Anayasa Mahkemesine Kıbrıs Türkleri tarafından, Kıbrıs Bakanlar Kurulunun ayrı belediyelere el koyma kararı aleyhine 3 dava, Kıbrıs Temsilciler Meclisi Rum üyeleri tarafından da Türk Cemaat Meclisi aleyhine bir dava açıldığından en kısa zamanda bu davaların çözülmesi gerektiğini ifade etmiştir. Davaların çözülmesi sürecinde Türkiye ve Kıbrıslı Türklerin soğukkanlılıklarını yitirmediğini ancak Kıbrıslı Rumların hak ve hukuku reddeden davranışlarına devam ettiğini Makarios'un 27 Mart günü Kıbrıs haberler ajansına verdiği beyanatın bunun örneği olduğunu belirtmiştir. Beyanatta Makarios'un Birleşik Belediyeler teklifini Türklerin kabul etmemesi durumunda hükümetin belediyelere ait yetki ve vazifeleri ele alacağını ve mevcut meselelerin iç meseleler olduğunu hiçbir devletin buna müdahale etmeye hakkı olmadığını, Kıbrıs hükümetinin daveti olmadan adaya yapılacak bir yabancı müdahalesinin Birleşmiş Milletler yasasına tamamen aykırı olduğunu ve böyle bir müdahale olması durumunda Birleşmiş Milletlere gidileceğinden söz ettiğini duyurmuştur. Ayrıca Makarios'un EOKA'nın yıldönümü kutlamak için 31 Mart günü savaşın artık silahla değil farklı yollarla devam ettiğini Londra ve Zürih anlaşmalarının o dönemin şartlarına göre oluşturulduğunu ancak Kıbrıs'taki mücadelenin hedefinin Cumhuriyet olmadığını ifade ettiği konuşmayı okumuştur. Ardından Makarios'u anayasayı sadakatle uygulayacağına dair yemin etmesine ve yapılan ikazlara rağmen hukuk dışı sözlerine devam etmesinin aslında Kıbrıslı Rum idarecilerde hâkim olan tehlikeli zihniyeti ortaya koyduğunu 1958'de kurulan Türk ve Rum Belediyelerinin o tarihten beri belediyelerin vazifelerini layıkıyla yürüttüğünü, anayasada da ayrı belediyelere dair hükümlerin bilerek konulduğunu belirterek şu anda anayasa hükümlerinin gerçekleştirilebilir olmadığını iddia etmenin anlaşmayı tek taraflı bozmak dışında hiçbir anlamı olmadığını belirtmiştir. Ayrıca Kıbrıslı Rumların daha pek çok hükümleri kaldırma niyetinde olduklarını bildiklerini en baştan beri Rumları dikkatle izlediklerini anayasayı çiğnemelerinde durumunda Türkiye Cumhuriyeti'nin de anlaşmaların ve anayasanın tam anlamıyla uygulanmasını sağlayarak Türk halklarının

korunacağı konusunda kararlı olduklarını ifade etmiştir. Sözlerine Makarios'un Garanti Anlaşması'nın Birleşmiş Milletler yasasına aykırı olduğu iddiasıyla devam eden Erkin, Makarios'un yanlış bir hesap yaptığını çünkü Kıbrıs Cumhuriyeti'nin garanti anlaşması ile yüklendiği taahhütlerin Birleşmiş Milletler yasasına uygun olduğunu hiçbir üye devletin Birleşmiş Milletler Antlaşması'nı bilerek ve tek taraflı olarak bozamayacağını açık olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Enosis hayali peşinde koşmanın geçmişteki ızdırapları canlandırmak olacağını hatırlatarak Türkiye'nin adadaki uyuşmazlıkların anayasa hükümlerine uygun olarak çözülmesi taraftarı olduğunu ancak buna rağmen Kıbrıs Rumlarının hukuk dışı davranışlarının devam etmesi durumunda bu davranışların sorumluluğunu almaları gerektiğini ve Türkiye'nin Kıbrıs'taki meselelere odaklandığı şu dönemde Kıbrıslı Rumların adada yaratmayı tasarladıkları planlarda Türk haklarının ihlal edilebileceğini düşünmeleri durumunda büyük bir yanlışlığı yaşayacaklarını Türk milletinin tüm gücüyle onların karşısında olacağını ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.15, B.66, s.133,134);

Muhterem Başkan, muhterem arkadaşlar, Kıbrıs olayları hakkında geçen şubat ayında gerek dış politika görüşmeleri gerek Dışişleri Bakanlığı Bütçesinin müzakeresi münasebetiyle Yüksek Meclise arz ettiğim izahattan bu yana, belediyeler konusunda kayda değer müspet bir gelişme olmamıştır. Yüksek Anayasa Mahkemesinde, Kıbrıs Türkleri tarafından, Kıbrıs Bakanlar Kurulunun, ayrı belediyelere el koyma kararı aleyhine üç dâva, Kıbrıs Temsilciler Meclisi Rum üyeleri tarafından da Türk Cemaat Meclisi aleyhine bir dâva açılmıştır. Halen bakılmakta olan bu dâvalar hakkında mahkemenin yakında karar vermesi beklenmektedir? Haklarından emin olan ve anlaşmazlığın hukuk yolları ile halledilmesini arzulayan Türkiye ve Kıbrıslı Türkler, mahkemenin kararını soğukkanlılık ve sükûnetle beklerken, Kıbrıs Rum basını ve hatta sorumlu Rum idarecileri tahrik edici, hak ve hukuku reddeden beyanlarına ve davranışlarına, vaki ciddi ikazlara rağmen, devam etmektedirler. Bu nevi faaliyetlerin en yenileri, Kıbrıs Cumhurbaşkanı'nın son bir hafta içinde vaki iki beyanıdır. 27 Mart günü Kıbrıs Haberler Ajansı'na verdiği beyanatında Başkan Makarios, ezcümle, «Anayasanın vecibeleri ne olursa olsun, belediyelerin ayrılması kabili tatbik değildir. Eğer Türkler benim, birleşik belediyeler teklifimi kabul etmezlerse, hâsıl olacak teşevvüşü önlemek ve halka belediye hizmetlerini sağlayabilmek için, Hükümetin, belediyeler ait yetki ve vazifeleri eline almasından başka çare göremiyorum» demiştir. Beyanatının diğer bir kısmında da Başkan Makarios «Askıdaki meselelerimiz, bizim iç meselelerimizdir ve hiçbir devletin, bunlara müdahaleye hukuken hakkı yoktur. Kıbrıs Hükümetinin daveti ve

muvafakati olmaksızın, sözde Garanti Antlaşmasına dayanılarak, vuku bulacak herhangi bir yabancı müdahale, Birleşmiş Milletler Yasası ve Nizamnamesinin ana prensiplerine tamamen aykırıdır. Böyle bir müdahale teşebbüsü olursa, Birleşmiş Milletlere gideceğiz» sözlerini sarf etmiştir. EOKA'nın yıldönümünü kutlamak için, 31 Mart günü, Kıbrıs Rumları tarafından Kıbrıs makamlarının müsamahası ve hatta yardımı ile tahrik edici nümayişler tertiplenmiş ve bu münasebetle Başpiskopos Makarios, bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmasında Başkan Makarios, «Silahlı mücadele sona ermiştir. Fakat savaş başka bir şekilde devam halindedir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunu temin eden Londra ve Zürih Anlaşmaları, o zamanki şartların neticesi idi. Kıbrıs mücadelesinin hedefi ise, bir Cumhuriyet yaratmak değildir. Ancak, bu anlaşmalar gelecekteki başarıların temelini atmıştır. Yolumuza devam edelim» demiştir. Kıbrıs Devletinin en yüksek sorumlu mevkini işgal eden ve Anayasayı sadakatle uygulayacağına dair yemin etmiş bulunan, bir şahsiyetin, yapılan ikazlara rağmen, bizzat kendi imzasını inkârdan çekinmeyerek bu kabil, düpedüz, hukuk dışı sözler sarfına devam eylemesi, Kıbrıslı Rum idarecilere hâkim olan tehlikeli zihniyeti bir defa daha en açık şekilde ortaya koymuş bulunmaktadır. İngiliz idaresi altında Rumların Türklere karşı reva gördükleri, sistemli, ayırt edici ve kötü muameleler sonucunda İngilizler tarafından, 1958 yılında, ayrı ayrı Türk ve Rum belediyeleri kurulmuş ve o tarihten ben ayrı belediyeler, pekâlâ vazifelerini faydalı olarak yürütmüşlerdir. Anayasaya, ayrı belediyelere dair hükümler, bu durum bilinerek ve bilindiği için konmuştur. Bu itibarla, 1958'den beri uygulanan ayrı belediyeler müessesesi ile ilgili Anayasa hükümlerinin bugün kabili tatbik olmadığını iddia etmek, sadece yüklenilen bir taahhüdü tek taraflı olarak ortadan kaldırmak için ileri sürülen bir bahaneden başka bir mana taşımamaktadır. Keza, Kıbrıs Rumlarının, daha birçok ahdi hükümleri, benzeri taktiklerle kaldırmak niyetleri ve teşebbüsleri de meçhulümüz değildir. Onların bütün hareketlerini evvelden beri yakından, dikkatle ve teyakkuzla izlemekteyiz. Kıbrıslı mesul Rum şahsiyetler, imzaladıkları milletlerarası anlaşmaları ve Anayasayı çiğnemek hususunda kararlı iseler, Türkiye Cumhuriyeti de anlaşmaların ve Anayasanın tamamıyla uygulanmasını sağlamak ve Türk haklarını mahfuz tutmak hususunda sarsılmaz bir surette kararlı ve azimlidir. Cumhurbaşkanı Makarios, Garanti Antlaşmamsın Birleşmiş Milletler Yasasına aykırı olduğunu ileri sürüyor. Başkan hakikaten bu kanaatte ise yanlış bir hesap yapıyor. Çünkü, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Garanti Antlaşması ile yüklendiği taahhütler, Birleşmiş Milletler Yasası hükümlerine uygundur. Hiçbir üye devletin, Birleşmiş Milletler Antlaşmasını, bilerek ve usulüne uygun olarak yüklendiği vecibelerden, tek taraflı olarak kurtulma vasıtası yapamayacağı aşikârdır. İmzaladığı milletlerarası anlaşmaların vecibelerini, açıkça

inkâr etmekten çekinmeyen bir zümrenin, bilâkis meşruiyeti ve mevcut anlaşmalara riayet prensibini savunmaktan başka bir gaye gütmeyen tarafı Birleşmiş Milletler Teşkilâtına şikâyet edeceğinden bahsetmesini, ciddiyle bağdaşmayan bir tutum telâkki etmekteyiz. Başpiskopos Makarios'un «Enosis» iştiağını açıklayan sözleri karşısında, «Enosis» hayali peşinde koşmanın, geçmişte karşılaşılan büyük tehlike ve ıstırapları, tekrar fazlasıyla canlandırmak olacağını hatırlatmak isteriz. Türkiye Cumhuriyeti, evvelce de arz ettiğim gibi Kıbrıs'taki uyuşmazlıkların, anlaşmalar ve Anayasa hükümlerine tamamıyla uygun olarak halline taraftardır. Kıbrıslı Rum liderleri, itidal ve mâkulât yoluna sevk etmeye matuf gayretlerimize, müşterek menfaatler yararına olarak şimdiye kadar olduğu gibi, bundan böyle de devam etmek hususunda arzu beslemekteyiz. Fakat, buna rağmen, Kıbrıs Rumları, hukuk dışı vaziyetler yaratmaya teşebbüs ettikleri takdirde, bunun neticelerinin sorumluluğu, tabî ki, kendilerine ait olacaktır. Muhterem arkadaşlar, Kıbrıslı Rum idareciler, Türkiye'nin, dikkat ve enerjisini iç meseleleri üzerine teksif ettiği şu anda, Kıbrıs'ta yaratmayı tasarladıkları olup bittikleri gözden kaçıracağı ve bin netice Kıbrıs'ta Türk haklarının tehlikesizce ihlâl olunabileceği gibi sakim kanaatlere sahip iseler, bilsinler ki, çok vahim bir hataya düşmektedirler. Yüksek huzurunuzda bir kere daha açıkça belirtmek isterim ki, dışarda, haklarımızın ve hayati menfaatlerimizin muhtel olduğunu müşahade ettiğimiz an, bu ihlâl keyfiyeti, bu tecavüz teşebbüsü, Türk Milletini, bütün gücü ile ve yekvücut olarak, dimdik Çarşısında bulacaktır. Yüz küsur bin kişilik aziz soydaşlarımızı yabancının keyfi idaresine terk edecek bir Hükümet Türkiye'de hiçbir zaman mevcut olmayacaktır. Hürmetle selâmlarım.

Meclisin 29 Nisan 1963 tarihli oturumunda söz alan İstanbul Milletvekili Oğuz Oran Avrupa Konseyi İktisat toplantısı vasıtasıyla Lefkoşa'da bulunduğu süreçte iki cemaatin temsilcileriyle görüşüğünü, toplantılar yaparak basın mensuplarıyla görüşerek ve halka danışarak Kıbrıs sorununu irdelediğini belirtmiştir. İnceleme sonucunda Kıbrıs anayasasının iki cemaati temsilen çifte devlet başkanlığını kurduğunu İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın Üçlü Garanti ve İttifak anlaşmasını imzalayarak anayasal düzeni devam ettirmek için gerektiğinde müdahale hakkına sahip olduğunu ifade etmiştir. Kıbrıs anayasasında belirtildiği üzere Kıbrıs'ın başka bir ülkeyle birleşemeyeceğini aksi halde garantör devletlerin müdahale etme yetkisine sahip olduğunu, ada hem kültürel hem de jeopolitik açıdan Türkiye'nin devamı niteliğinde olduğundan TBMM'nin burada gelişen olaylar hakkında bilgi sahibi olmak zorunda olduğunu belirtmiştir. Hem Makarios'un hem de Rum cemaatinin anayasanın dışına çıkarak self determinasyon yolunda çalıştığını ayrıca Makarios'un Zürih ve Garanti anlaşmalarını kaldırmak için her yolu denediğini

konuyu Birleşmiş Milletlere taşıyamaya ve hatta Lahey adalet divanına da müracaat için çalıştığına dair bilgiler edindiğini ifade etmiştir. Kıbrıs'ta self determinasyon amacını gerçekleştirmek için hemen hemen her gün Enosis lehine toplantılar yapıldığını, cemiyetler kurularak mitingler yapıldığını, Kıbrıs hükümetinin yaptığı çalışmalarla sürekli anlaşma hükümlerine aykırı davrandıklarını Makarios'un Belediyeler kanunu kararından önce Sandey Ekspres gazetesine verdiği demeçte anayasa mahkemesinden hareketlerinin anayasaya aykırı olduğuna dair bir karar çıksa dahi bu karara saygı göstermeyeceklerini ve bu beyanın anayasa düzenine açıkça müdahale olarak görüleceğini ifade ettiğini belirtmiştir. Aynı zamanda Garanti Anlaşması'na meydan okuduklarını, Kıbrıs Rum cemaatinin iktisadi konularda sadece kendi lehlerine kararlar verdiklerini Rum halkının çoğunlukta olduğu bölgelere yatırımlar yapılarak Türk cemaatinin iktisaden baskılamaya çalıştığını söylemiştir. Kıbrıs'ta iktisadi zorlukların olduğunu Avrupa Konseyi İktisat Komisyonu'nun toplantısında söz alan Maliye Bakanı'nın iktisadi sıkıntıların sebebi olarak anayasanın kullanım şekli olduğunu ve bu bununda mevcut anayasayı değiştirmeye çalıştığının kanıtı olduğunu belirtmiştir. Sözlerine Kıbrıs Rum basınında Makarios'un Ankara'ya ziyaretinde Rum cemaati lehine Zürih Anlaşması'nda değişiklikler yapılacağı şeklinde yer alan haberlerle devam eden Oran, bu durumun Türk cemaati üzerinde kötü etkiler yaratmasına karşın ikinci koalisyon hükümeti Hariciye vekilinin yaptığı konuşmayla Türk cemaatinin rahatladığını ve böyle beyanların Kıbrıslı kardeşlerimize daha çok kuvvet vereceğini söylemiştir. Kıbrıslı Türklerin Anayasa düzenine sadık kalarak Rum cemaatinin tahriklerine karşı koyarken bir taraftan da gözlerinin Türkiye'de olduğunu Kıbrıs'ta bulunan Türk ordusunun onlar için manevi bir destek olduğunu TBMM'nin birlikte çalışma azmi neticesinde Kıbrıs'ta Türk cemaatinin davalarına da azimle sarılacağına inandığını belirttiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.16, B.79, s.566-568);

Kıbrıs konusu üzerinde arzı malûmat etmek üzere gündem dışı söz almış bulunuyorum. Avrupa Konseyi iktisat Komitesi toplantısı vesilesiyle, Türkiye Büyük Millet Meclisini temsil etmek üzere, Lefkoşe'de bulundum. Vazifemi aşan bir süre içinde Kıbrıs'ta kalarak her iki cemaatin temsilcileriyle görüştim. Siyasi mahfillerde çeşitli teşekküllerle, basın mensuplarıyla ve halkla temas eder-ek Kıbrıs'ın bugün içinde bulunduğu durumu tetkik etmeye çalıştım. Millî menfaatlerimizle çok yakından ilgisi olması hasebiyle edindiğim intibaları Türkiye Büyük Millet Meclisinin sayın üyelerine arz etmeyi faydalı buldum. Değerli arkadaşlarım, Yüksek Heyetinizin malûmudur ki, Kıbrıs uzun süren ihtilafli tartışmalardan sonra Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında

varılan diplomatik bir kompraminin mahsulü olarak bağımsız egemen bir Cumhuriyettir. Londra ve Zürih görüşme ve anlaşmaları neticesi, hazırlanan Kıbrıs Anayasası, her iki müstakil cemaati temsilen çifte devlet başkanlığını; yasama, yürütme ve yargı kuvvetiyle ayrı Rum ve Türk makamları ihdas etmiştir. Ayrıca Anayasa nizamına karşı her türlü cereyan ve harekâtı önlemek için de üçlü garanti ve ittifak anlaşması, adı geçen taraflar arasında imza edilmiştir. Mezkûr garanti ve ittifak anlaşması adanın Anayasa nizamını icabında iade etmek ve daha önceki duruma getirmek hususunda taraflara müdahale hakkı tanımıştır. Garanti anlaşmasının birinci maddesi, «Kıbrıs'ın herhangi diğer bir devlet ile birleşmeyi veya adanın taksimini doğrudan doğruya veya dolayısıyla teşvik edecek her nevi harekâtı yasak ettiğini» açıkça tasrih ettiği gibi, bu kabil harekâtlar karşısında garantör devletlerden her birinin anlaşma ile ihdas edilen nizamı tekrar kurmak maksadıyla harekete geçmek hakkını da ayrı hususi bir madde ile mahfuz tutmuştur. Muhterem arkadaşlarım, Türkiye'nin jeopolitik bir devamı olan, Türk Milletinin bir kısmının saikim bulunduğu tarihî ve ananevi bağlarla bağlı bulunduğumuz Kıbrıs'ta olagelen hâdiseleri çok yakından izlemek mesuliyetinde bulunduğumuzu hatırlatmaya elbette lüzum yoktur. Tarihî, kültürel ve jeopolitik bağların dışında, pozitif hukuk bakımından da Zürih Anlaşmasının garantör bir akdi sıfatıyla, Türk Hükümetine dolayısıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisinin Kıbrıs'ta olagelen hâdiseler hakkında vazih ve hakikatlere dayanan bilgilere sahip olması, bir zaruretin ifadesidir. Değerli arkadaşlarım, Kıbrıs'ta bugün durum nedir? Anayasa ve Zürih anlaşmalarının tatbik safhaları ne merkezdedir? Bu suallerin cevaplarını derhal verelim. Kıbrıs Hükümetinin Rum cemaatini temsil eden kanadı başlarında bir numaralı mesul şahısları Cumhurbaşkanı Makarios olmak üzere Zürih Anlaşmasını ret ile self-determinasyon yolunda, plânlı, programlı bir çalışmanın çabası içindedirler. Garanti Anlaşmasının bir numaralı maddesi, Adanın taksimini doğrudan doğruya veya dolayısıyla teşvik edecek her nevi harekât yasak ettiği halde açıkça ve pervasızca mezkûr maddeyi ihlâl faaliyeti ortada görülmektedir. Dostumuz ve müttefikimiz üç garantör devletten biri olan Yunanistan'a da böyle bir çabanın, perde arkası faal unsurlarından biri olmak düşüncesinden kurtulabilmek için, iyi niyet hudutlarını fazlasıyla zorlamak suretiyle karşı karşıya bulunduğumuzu hatırlatmak isterim. Kıbrıs Hükümetinin, Rum cemaati temsilcileri, Zürih Anlaşmasını asıl büyük gayeye vasıl olabilmenin geçici merhalesi olduğunu ve bu acılaştırmanın ölü doğmuş olduğunu pervasızca ve ittifakla iddia etmektedirler. Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios'un, Hariciye Vekili ve Dahiliye Vekilinin bu konuda sayısız resmî beyanları ortadadır. Bu dâvada Yunanistan'da ve Kıbrıs'taki olan gençlik teşekkülleri, siyasi ve yarı siyasi teşekküller, üniversite mahfilleri seferber

haindedir. Bu konuda kilise mensupları birinci derecede faaliyet göstermektedirler. Zürih Anlaşmasını meriyetten kaldırabilmek çabasıyla devletlerarası bir faaliyet dahi gözükmemektedir. Makarios'un Bon ve Washington ziyaretleri sırasında müzakerelerinde birinci plânda garantör devletlerin murakabesinden kurtulmak hedefini tuttuğu görülmüştür. Anayasada geniş bir tadilât yaparak Türk Cemaatinin hak ve hukukumu mümkün olduğu kadar dar bir sahaya intikal ettirmek yolunda ciddî teşebbüslerde bulunmuşlardır. Kıbrıs'ın Birleşmiş Milletlere üye olmasını fırsat bilen Rum Cemaat Başkanı Makarios, Zürih ve Garanti Anlaşmasını kaldırmak üzere Birleşmiş Milletlere resmen müracaat etmek için hazırlıklara giriştiğini kesin olarak ifade edebilirim. Atina Üniversitesinin devletlerarası hukuk profesörleriyle Yunan Hariciye Vekâletinden bazı eksperler müştereken Rum Cemaat Başkanı Makarios'un bu konuda resmen müracaat edebilmesi yolunda gerekli muhtırayı Hazırladıkları gibi Zürih Anlaşmasının bazı maddelerinin iptali konusunda da Lahey Adalet Civanına müracaat için gerekli çalışmaları vardır. Muhterem arkadaşlarım, gün geçmez ki Kıbrıs'ın köylerinde şelf determinasyon ve Enosis lehine toplantıları olmasın, çeşitli cemiyetler, mitingler yapıp Helenizm dâvasını tazelemesinler. Kiliselerde vaazlar verilmesin, Rum başını pervasızca bu dâvanın propagandasını yapmasın ve bütün bu faaliyetlerin başında Kıbrıs Hükümeti Rum Cemaatinin elebaşları bulunmasın. Bütün bunlar Kıbrıs dâvasının dünya politika sahnesine vaz 'edildiği ilk günlerin politik ortamına aynen benzemektedir dolayısıyla gayesi müsait vasatı yaratıp self-determinasyonu koparmaktır ve bütün bunlar açıkça Garanti Anlaşmasının hükümlerine aykırı davranışlardır. Değerli arkadaşlarım, başında Makarios'un bulunduğu Kıbrıs Hükümetinin icraatı tam manasıyla bir partizan idarenin tasarrufları içinde yürütülmektedir. Zürih Anlaşması yer yer ihlâl edilmekte Anayasa tatbikatının bütün partizan numuneleri her gün yeni bir vesile ile ortaya çıkmaktadır. Kıbrıs Anayasasının 173'üncü maddesinin sarih hükmü kale almayarak adet ekseriyetinin adet azınlığına tahakkümüne bir misal olarak gösterebileceğimiz belediyeler konusundaki tasarrufunu, Kıbrıs Anayasa Mahkemesinin iptali neticesi, duruma bir değişiklik olacağı kanaatini taşıyorum. Makarios bu karardan evvel Sendey Ekspres gazetesine verdiği demeçte nasıl bir hukuk devleti anlayışında olduğunu bir ibret vesilesi olarak ortaya koymuştur. «Hareketimizin Anayasaya aykırı olduğuna dair Anayasa Mahkemesince bir karar alınacak olsa dahi bu karara saygı göstermeyiz» demiştir. Bu beyan Anayasa düzenine karşı açık ve pervasız bir müdahaledir. Garanti Anlaşmasına karşı meydan okumaktır. Kıbrıs Hükümetinin Rum Cemaati kanadı iktisadi ve malî icraatlarında da sadece kendi cemaatleri lehinde tasarrufta bulunmaktan geri kalmıyorlar. Hazırlanan beş yıllık kalkınma programı kasten bir plân olarak tahakkuk

ettirilmemiştir. Plân olsaydı yatırımların mahallinin tespiti gerekirdi. Program haline konulmakla Rum Cemaatinin ekseriyetinin bulunduğu bölgelere yatırımlar yapılmakta ve dolayısıyla Türk Cemaati iktisat eten tazyik edilmektedir. Kıbrıs bugün iktisadi zorluklar içindedir. Avrupa Konseyi İktisat Komisyonunun toplantısında Maliye Bakanı konuşmasında iktisadi sıkıntılarının sebeplerini iktisadi unsurlara değil de Anayasa tatbikatından doğduğunu ifade etmekle garip bir tez ileri sürmüştür ve bütün çalışmanın hedefi mevcut Anayasayı değiştirmek anlayışına matuf bulunduğu bir kere daha anlaşılmaktadır. Değerli arkadaşlarım, Kıbrıs'ın bugünkü durumu hakkında Hükümetimizin uyanık ve izleyici olduğu muhakkaktır. Hariciye Vekilimizin Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapmış olduğu, Kıbrıs hakkındaki konuşma Türk Cemaati nezdinde müspet bir tesir yaratmıştır. Makarios'un Ankara'ya vaki ziyaretinde Zürih Anlaşmasının Rum Cemaati lehine bazı tadiller yapılacağı hakkında Ankara ile mutabakata varıldığı yolundaki Kıbrıs Rum basınında çıkan tefsirler Türk Cemaati üzerinde kötü tesirler yaratmıştır. Fakat ikinci Koalisyon Hükümetimizin sayın Hariciye Vekilinin ve Meclisin toplu ve yürekten alkışlarla tasvip bulduğu ifadesindeki Hükümet görüşü, Kıbrıs Türk Cemaati nezdinde büyük bir ferahlık yaratmıştır. Bu kabil vakur ve kararlı beyanların Kıbrıslı kardeşlerimize kuvvet vereceği aşikârdır. Kıbrıslı Türkler Anayasa düzenine sadık olarak, Anayasa düzeninin getirdiği müspet hukuk anlayışı içinde, %30'u komünist olan Rum Cemaatinin mesul veya gayrimesul bütün tahriklerine karşı koymaktadırlar. Gözleri ve kalpleri Türkiye'dedir. Şerefli Türk Ordusunu temsilen Kıbrıs'ta bulunan alayımız Kıbrıs Türkleri için büyük bir manevi destek olmaktadır. Türkiye Büyük Millet Meclisinde, beraberce çalışma azmi ve iç meselelerimizin kardeşçe halletme imkânları bulunduğu ve yükseldiği nispette, Kıbrıs'taki Türk Cemaatinin de dâvalarına daha büyük bir azimle sarılacaklarına işaret etmekte fayda mülâhaza ediyorum. Hepinizi hürmetle selâmlarım.

Meclisin 13 Mayıs 1963 tarihli oturumunda söz alan Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin Kıbrıs Anayasası ile 5 şehirde Türk ve Rumlar için ayrı belediyeler kurulması gerekirken Kıbrıs Bakanlar Kurulunun bu ayrı belediyeleri birleştirmeye çalışmasının taraflar için büyük bir gerginlik yarattığını haklarını aramak isteyen Kıbrıs Türklerinin Anayasa Mahkemesine başvurduklarını bu şekilde Türklerin başvurduğu 3 davayla alakalı kararın 23 nisanda verildiğini belirtmiştir. Mahkeme iki davayı açan Lefkoşa Türk Belediye Meclisi üyeleri ile Temsilciler Meclisinin 15 Türk mebusunu dava açmaya uygun görmediğinden usulen reddederken Bakanlar Kurulu aleyhine açılan davanın ise hem usul hem de esas bakımından haklı görülerek Bakanlar Kurulu kararının

batıl olduğuna ve böyle bir yetkisinin olmadığına karar verdiğini açıklamıştır. Ocak 1963'te Kıbrıs Temsilciler Meclisi başkanının da Türk cemaat meclisinin kabul ettiği Türk Belediyeleri kanunu aleyhine dava açtığını ve mahkemenin de Cemaat Meclislerinin Belediye Kanunu çıkarmaya yetkileri olmadığına karar verdiğini ve Belediyeler anlaşmazlığına son vermek için taraflar arasında nisan ayı sonunda başlayan görüşmelerde Rum cemaatinin belediyelerin birleşmesi konusunda ısrarcı olduğunu Türkler tarafından gelen tüm teklifleri incelemeye gerek dahi görmeden reddettiklerini ifade etmiştir. Bu nedenle anlaşmaya varılamadığını Kıbrıs Bakanlar Kurulunun, Rum bakanlarının çoğunluğuna dayanarak bazı belediye hizmetlerinin hükümete devrilmesini sağlayan yeni kararları kabul ettiğini ancak Anayasa Mahkemesi'nin yine Bakanlar Kurulu'na ocak ayında alınan benzer bir kararı iptal ettiğini buna rağmen Kıbrıslı Rumların ısrarcı olarak belediye anlaşmazlığını başlangıç noktasına götürdüğünü ifade etmiştir. Kıbrıs Türk cemaatinin tüm kanuni yollara başvuracağını hükümetin bu konudaki görüş ve tutumunun açık olduğunu ve son olarak geçen hafta Yunan parlamentosunun Türk-Yunan dostluğu ve iş birliğinin ne olursa olsun esas bakımından uzun vadeli olarak devam edeceği şeklindeki beyanlarını duymaktan memnun olduğunu belirttiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.16, B.80, s.616,617)

Muhterem arkadaşlarım, müsaadenizle, şimdi de Kıbrıs'ta belediyeler ihtilâfının son durumu hakkında maruzatta bulunayım. Malûmunuz olduğu veçhile, Anayasanın 5 şehirde Türk ve Rumlar için ayrı belediyeler kurulmasını âmir hükümlerine rağmen, Kıbrıs Bakanlar Kurulunca, ayrı belediyelerin birleştirilmesini istihdaf eden bir karar alınması, iki cemaat arasında, büyük bir gerginlik yaratmış ve Kıbrıs Türkleri, haklarını aramak üzere Anayasa Mahkemesine müracaat etmişlerdi. Bakanlar Kurulunun ayrı belediyelerin birleştirilmesini istihdaf eden kararma karşı, Türk Cemaati tarafından açılmış olan 3 dâva hakkında Anayasa Mahkemesi 25 Nisan tarihinde kararını vermiş bulunmaktadır. Bu 3 dâvadan ikisi usul bakımından reddedilmiş ve Mahkeme, dâvaları açan Lefkoşa Türk Belediye Meclisi üyeleri ile Temsilciler Meclisinin 15 Türk mebusunu, Anayasanın 139'uncu maddesinin dâva açmaya yetkili gördüğü «organ» veya «makam» telâkki etmemiştir. Türk Cemaat Meclisi tarafından belediyelerin birleştirilmesi hakkındaki Bakanlar Kurulu kararı aleyhine açılmış olan dâvada ise, Mahkeme, Türklerin müracaatını hem usul hem de esas bakımından haklı görmüş ve bu suretle, Bakanlar Kurulu kararının bâtil olduğuna ve Bakanlar Kurulunun, böyle bir karar almaya yetkisi bulunmadığına karar vermiştir. Bu karar, başlangıçtan beri savunduğumuz görüşün ne derece doğru ve dürüst olduğunun en açık delilidir. Kıbrıs

Temsilciler Meclisi Başkanı da Türk belediyeleri hakkında Türk Cemaat Meclisince Ocak 1963 başında kabul olunan kanun aleyhinde Anayasa Mahkemesinde bir dâva açmıştır. Mahkeme, bu dâvada, Cemaat Meclislerinin Belediye Kanunu çıkarmaya yetkileri olmadığına hükmetmiştir. Bu durumda Türk ve Rum cemaatleri temsilcileri arasında, belediyeler uyumsuzluğuna bir hal sureti bulmak amacıyla, Nisan ayı sonlarında, tekrar müzakerelere başlanmıştır. Müzakerelerde, Rum tarafı, Anayasa hükümlerini ve Anayasa Mahkemesi tarafından verilmiş kararları, hiç nazarı itibara almadan, yine belediyelerin birleştirilmesi hakkındaki eski görüşlerinde ısrar etmiş ve Türkler tarafından Anayasa çerçevesinde yapılan bütün teklifleri, incelemeye dahi lüzum görmeden, reddetmiştir. Bu suretle, asıl Belediyeler Kanununun hazırlanmasına intizaren, geçici olarak uygulanacak bir hal şekli üzerinde dahi anlaşmaya varılamamıştır. Bunun üzerine Kıbrıs Bakanlar Kurulu, Rum Bakanların haiz olduğu çoğunluğa dayanarak, bazı belediye hizmetlerinin, Hükümete devredilmesi gayesini güden, yeni bir karar kabul etmiştir. Bu hareket tarzı, geçen ocak ayı başlarında, Kıbrıslı Rumların başvurdukları taktiğin bir tekrarıdır. Halbuki, malûm olduğu üzere, Anayasa Mahkemesi, Kıbrıs Bakanlar Kurulunun, ocak ayı başında almış olduğu mümasil bir kararı iptal etmişti. Buna rağmen, Kıbrıslı Rumların, aynı taktikte ısrar etmeleri, belediyeler uyumsuzluğunu, başlangıç noktasına geri getirmekten başka bir mana ifade etmemektedir. Anayasa ile teminat altına alınmış haklarını aramak ve bu kabil «oldu bittilere» karşı koymak üzere, Kıbrıs Türk Cemaatinin, bütün kanuni yollara başvuracakları şüphesizdir. Hükümetimizin bu konudaki görüşü ve tutumu, malûm ve yeni bir açıklamaya lüzum hissettirmeyecek şekilde, sarihtir. Hukuka riayetin, ahde vefa prensibine ve uluslararası ahlâka hürmetin tam bir ifadesi olan, bu görüş ve tutumdan, zerre kadar inhıraf gösterilmeyeceğini Yüksek Huzurunuzda, teyit ederim. Sözlerime son vermezden evvel Türk-Yunan münasebetlerine kısaca temas etmek istiyorum. Geçen hafta içinde Yunan Parlâmentosunda cereyan eden dış politika görüşmeleri sırasında, Yunanistan Devlet adamlarının, geçici temevvüçler ne olursa olsun, esas bakımından ve uzun vadeli olarak, Türk-Yunan dostluğu ve iş birliği hakkındaki müspet ifadelerini memnuniyetle karşılıyoruz. Kendi bakımından Türk Hükümeti, iki memleket arasında dostluk ve iş birliğinin yüksek müşterek menfaatler icabı olduğu inancını hiçbir zaman muhafaza eylemekten fariğ olmamıştır.

Meclisin 2 Eylül 1963 tarihli oturumunda söz alan Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin Kıbrıs Cumhurbaşkanının da dahil olduğu anayasa ve anlaşmaları kötüleme çalışmalarının özellikle son 2 ayda Rum idareciler tarafından sürekli dile getirildiğini ve bu durumun adada huzursuzluğun sürmesine sebep olduğunu belirterek 3 Nisan'da

verdiği beyanatta da Rum idarecilerin anayasanın temel hükümlerini uygulanmaktan kaçınması durumunda tehlikeli sonuçların doğacağına dikkat çektiğini ifade etmiştir. Hükümetin adada yaşanan son gelişmeler üzerinde hassasiyetle durduğunu ve Rum idarecilerin anlaşma ve anayasaları ihlal etmesi durumunda ikaza devam edileceğini Kıbrıslı Rum idarecilerin anayasa ve anlaşmaları tek taraflı değiştirmeye çalışmalarının daima başarısızlıkla sonuçlanacağını dolayısıyla Rum idarecilerin bencil tutumlarını derhal terk ederek anayasanın hükümlerine uyarak iktisadi ve sosyal gelişmelerin cemaatler arası işbirliği yoluyla gerçekleştirilmesi gerektiğine dair görüşlerini ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.20, B.128, s.505);

Şimdi, Yüksek Meclisin, daimî bir alâka ve hassasiyetle takip ettiği ve inkişafı hakkında huzurunuzda muntazaman maruzatta bulunduğum diğer bir konuya geçiyorum. Malûmunuz olduğu üzere, Kıbrıs'ta bir müddetten beri bizzat Cumhurbaşkanı'nın da katıldığı, bir Anlaşmaları ve Anayasayı kötöleme kampanyası açma gayretlerine girişilmiş bulunmaktadır. Son iki ay içinde, Kıbrıslı Rum idarecilerin, bu istikamette tevali eden beyanları, yüz bini mütecaviz soydaşımızın yaşadığı adada maalesef, bir güvensizlik ve huzursuzluk havasının yerleşmesine, müncer olacak mahiyettedir. Muhtelif vesilelerle ve bilhassa 3 Nisan'da huzurunuzda yaptığım beyanatta, Kıbrıs'ta, Anayasanın temel hükümlerinin tatbikatından, Rum idareciler tarafından kaçınılmasının, doğuracağı tehlikeli sonuçlara, ilgililerin dikkatini ehemmiyetle çektiğimizi tebarüz ettirmiştim. Bu defa da Hükümetimizin, kaydedilen son inkişafı üzerinde hassasiyetle durduğunu ve Rum idarecilerin, Anayasa ve ona müteferri anlaşmalarla, milletlerarası taahhütlere dayanan statüyü ihlâl gidecek mahiyetteki hareketleri karşısında, kendilerini, süratle ikaza devam ettiğini, teyit etmek isterim. Kıbrıslı Rum idarecilerin, Anayasa ve anlaşmaları, tok taraflı olarak tadile matuf hareketleri, her türlü hukukî mesnetten mahrum ve daima başarısızlıkla neticelenmeğe mahkûmdur. Bunun böyle bilinmesinde ve Rum idarecilerin, bir takım iç politika saikleri ve bencil temayüllerin hâkimiyeti altında, başvurdıkları zehabını uyandıran tutumlarını bir an evvel terk ederek adanın iktisadi ve sosyal sahada muhtaç bulunduğu inkişafı, Anayasanın emrettiği cemaatler arası iş birliği yolu ile, keza öngördüğü usul dairesinde, gerçekleştirilmesine, yönelmelerinde, acil bir lüzumun kendisini hissettirmekte olduğunu da belirtmek isterim.

2.4.2. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 3. Yıl Dönümü Vesilesiyle Mecliste Yaşanan Gelişmeler

Meclisin 1 Ekim 1963 tarihli oturumunda Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunun üçüncü yıl dönümü vesilesiyle söz alan Aydın Milletvekili Reşat Özarda, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunun üçüncü yılını Kıbrıs Türklerinin bağımsızlıklarına kavuşması sevinciyle kutlamayı beklerken bu sevinçten mahrum kalındığını ifade ederek sözlerine adada gerçekleşen ve ilerde gerçekleşebilecek olaylar hakkında incelemeler yapmanın ve gerekirse önceden tedbir almanın öneminden bahsederek devam etmiştir. İlk olarak Cumhuriyet'in ilanından bu yana anayasa hükümlerinin yerine getirilmediğini Anayasa Mahkemesinin ise baskılar sebebiyle faaliyette bulunamadığını ifade ederek ardından Kıbrıs Türklerinin Belediyeler konusunda Türkler aleyhine alınan kararın iptali için anayasaya başvurusunun EOKA'cılar tarafından tehditle karşılanmasına rağmen anayasanın Türkler lehine iptal kararı verdiğini ancak mahkeme reisi ve muavininin canlarını EOKA'dan kurtulmak adına Almanya'ya kaçtıklarını ve istifalarını dahi oradan ilettiklerini belirtmiştir. Fazıl Küçük'ün tüm çabalarına rağmen istifaların kabul edildiğini ve Rumların emellerine hizmet edebilecek yeni bir Anayasa Mahkemesi reisi arandığını bunun açıkça adalete yapılmış bir tecavüz olduğunu mahkeme reisliğine Avusturalyalı bir hâkimin tayin edilmesi konuşulmasına rağmen 6 aydır henüz bir tayinin yapılmadığını bu durumun Anayasa Mahkemesi'nde işleyişi durdurduğunu belirtmiştir. Adanın Bayındırlık işlerine geçerek konuşmasına devam eden Özarda, yeni yapılan yolların bilinçli olarak Türk köylerinden uzakta olduğunu, Türk köylerinin belediye işlerinden mahrum edildiğini ancak Rum köyleri için aynı durumun söz konusu olmadığını yine Türk Vakıflar İdaresi'ne ait olan pek çok arazi ve çiftliğin EOKA'cılar tarafından gasp edildiğini Türk topraklarının Rumların eline geçtiğini ifade etmiştir. Amme hizmetlerince Türklere tanınan %30 nispetinin uygulanmadığı gibi Türklerin işine son verildiğini ve aradaki farkın Rumlar lehine daima arttığını önemli makamlara Rumların getirildiğini ve resmi dairelerin hademe ve polis kadrolarının pek çok cinayeti işlemiş olan EOKA'cılarının doldurulduğunu ifade ederek Feridun Cemal Erkin'in 2 Eylül 1963 tarihli konuşmasında değindiği Kıbrıs Cumhurbaşkanı ve Rumlarının giriştiği anlaşma ve anayasayı kötüleme çalışmalarının devam ettiği adada anayasanın temel hükümlerinin uygulanmamasının Rum idareciler için tehlikeli sonuçlar doğurabileceğini adadaki son gelişmelerin hassasiyetle takip edildiğini Rum idarecilerin anlaşma ve anayasaları uymaması halinde kendilerini sürekli ikaz edeceklerini ve böyle bir çabanın daima başarısızlıkla sonuçlanacağı konuşmasına katıldıklarını belirtmiştir. Ancak Rum idarecilerin bu ikazlara kulak vermeyerek hem Kıbrıs hem de dünya barışı için tehlikeli bir maceraya

atıldığını, Türkiye'nin Kıbrıs'ta yaşanan olaylara Londra ve Zürih anlaşmalarının tanıdığı yetkiye dayanarak müdahale edildiğini fakat Makarios tarafından bu durumun içişlerine müdahale olarak kabul edildiğini ve hatta bazı notalarının evrak defterine kaydettirdiğine dair duyumunu üzüntüyle karşıladığını ifade etmiştir. Makarios'un adayı Rum Cumhuriyeti'ne dönüştürmek için konuyu Birleşmiş Milletlere götürmeye çalıştığını başlangıcından beri Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temel prensiplerini tanımadığını ve tanımayacağını defalarca beyan ettiğin, Ohen konuşmasında EOKA ile başlayan mücadelenin devam ettiğini ve mevcut durumu kazanılmış bir merhale sayıldığını ifade etmekten çekinmediğini belirtmiştir. Birleşmiş Milletlerin New York ve Lefkoşa olmak üzere 2 merkezden konuyla alakalı çalışmalarını sürdürdüğünü ancak New York'taki Kıbrıs delegasyonu başkanı Rosidis'in Kıbrıs dış politikasının tek başına tayin ediyormuşçasına sorumsuzca davrandığını yeni kurulmuş devletleri ise hür dünya aleyhine tahrik ederek Birleşmiş Milletler müzakerelerinde komünizmi taviz vermeye devam ettiğini belirtmiştir. Makarios'un Lefkoşa'da Afro-Asya devletlerinden komünist olanları ve olmayanları bu devletlerdeki komünist partilerin sorumsuz temsilcilerinden seçtiği bir topluluğu toplantıya çağırarak Kıbrıs'ı dünyaya tamamen Rum olarak gösterip Türkiye ve İngiltere'yi emperyalist bir devlet olarak tanıtmaya çalıştığını ve Arap Devletlerinin İsrail'e karşı beslediği antipatiyi de kullanarak Birleşmiş Milletler 'de bu devletlerin desteğini sağlamaya çalıştığını ifade etmiştir. Ayrıca konferansa katılan devletlerin asla Türklerle temas ettirilmediğini Türk gazetecilerin otellere ve toplantı salonuna alınmadığını belirtmiştir. Rum basınının Türkleri azınlık durumuna indirmeye çalışmalarına değinerek en geç EOKA'nın birinci yıl dönümünde Rum meclisinin daha önce aldığı kararları ilan edeceğinin ancak Türklerin buna asla boyun eğmeyeceğini fakat mali bakımından türkülerin baskı altında olduğunu ve bu baskıların arttırılarak Türk memurlarının tahsisatlarının tamamen kesilebileceğini ifade etmiştir. Ekonomik sorunların ardından bölgedeki diğer sorunların akışına bırakılmasının ada halkının yok olmasına sebep olabileceğini hükümetin cüzi yardımlarla Kıbrıs Türklerinin zaruri ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştığını ama Türk Cemaat Meclisi'ne başvuran memurların maaşları fazla görülerek mevcut haklarının dahi ellerinden alınıyor olmasının Türk milleti için acı bir örnek olduğunu belirterek adada alınması gereken tedbirleri maddelerle sıralayıp adanın Türkiye'nin bölünmez ve ayrılmaz bir parçası olduğu Türk bayrağının daima adada dalgalanacağına dair inancını dile getirdiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.22, B.146, s.94-98);

Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri. Bugün, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 3. Yıl dönümüdür. Bu yıldönümünü, Kıbrıs Türklerinin istiklâllerine kavuş olmalarının sevinci içinde kutlamayı çok arz ediyorduk. Ne yazık ki, üç senelik tatbikat, bizi bu sevinçten mahrum, edecek ve üzüntülerimizi artıracak mahiyettedir. Bu vesile ile, Ada'da cereyan eden bazı müessif hâdiseleri kısaca gözden geçirmek ve önümüzdeki sene için hazırlanmakla olan daha, vahim olayların delillerini ortaya koyarak, bunlara karşı gerekli tedbirlerin vaktinde alınması lüzumuna işaret etmek isterim. Cumhuriyetin ilânından beri, maalesef Anayasa hükümleri yerine getirilmemekte ve Türklerin bu bakımdan yegâne ilticagâhı olan Anayasa Mahkemesi ise, ağır baskı ve tertipler neticesinde faaliyetten menedilmiş bulunmaktadır. Belediyeler mevzuunda, Rum bakanların Türkler aleyhine aldıkları hukuk dışı kararın iptali için Anayasa Mahkemesine dâva açılması üzerine, EOKA'cılarının devamlı ve tehditleri altında vazife göremez hale getirilmiş olmalarına rağmen vicdanlarının sesini dinleyerek Türkler lehine iptal kararı veren mahkeme reisi ve muavini, canlarını kurtarabilmek için adadan firar edercesine selâmeti Almanya'ya kapağı atamakta bulmuşlar ve istifalarını dahi ancak oradan gönderebilmişlerdir. Adaletle indirilen bu ağır darbe, ne yazık ki, cihan efkârına lâyıki veçhile duyurulamamış ve gereken mukabeleyi görmemiştir. Alâkalılara, bu istifaların mucip sebebini teşkil eden baskı ve tehditlerin kalkacağı hususunda hiçbir teminat verilmemiş ve Sayın Doktor Küçük 'ün bütün ısrarlarına rağmen, istifalar derhal kabul edilerek, Rumların amaline hizmet edebilecek yeni bir Anayasa Mahkemesi reisi aranması yoluna gidilmiştir. Bu hareket; dünyanın hiçbir yerinde görülmemiş bir rezalet ve adaletle karşı yapılan haydutça bir tecavüzün acık delilini teşkil etmektedir. İstifaların kabulünden sonra, Anayasa Mahkemesi Reisliğine Avusturyalı bir hâkimin tayini bahis konusu edilmiş ise de aradan geçen altı aylık süre içinde, henüz bir tayinin yapılmaması karşısında, Anayasa Mahkemesinde yığın halinde bekleyen dosyalar ve dâvalar tetkiksiz kalmakta, böylece mevcut ıstıraplara ve haksızlıklara her gün yenileri katılmaktadır. Bir Alman olan müstaifi Anayasa, Mahkemesi Reisi Profesör Forstofun yerine getirilmek istenen Avusturyalı hâkimin tarafsızlığından peşinen şüphe edilmeyeceği ileri sürülebilirse de kendisinin, selefine yapılan baskı ve tehdidi manen hissedeceğine zerrece şüphe, edilmemek lâzım gelir. Adanın bayındırlık işlerinde yeni yapılan yollar kasten Türk köylerinin çok uzaklarından geçirilmekte, Rum köyleri asfaltla ana yola bağlandığı halde, Türk köyleri bundan da mahrum edilerek tecrit edilmektedir. Türk Vakıflar İdaresine ait on binlerce dönümlük geniş araziler ve çiftlikler EOKA Teşkilâtına, mensup tedhişçiler tarafından gasp ve yağma edilmekte, müstecirler buralara sokulmamakta ve dövülmektedir. Böylece ecdat yadigârı zengin Türk toprakları,

şekavet yoluyla Rumların, eline geçmektedir. Amme hizmetlerinin ifasında Türklere tanınan yüzde otuz nispetinin tatbiki şöyle dursun, tensikat bahanesiyle Türklerin işine son verilmekte ve aradaki fark, sistemli ve' devamlı şekilde Rumlar lehine artmaktadır. Kilit noktalarını teşkil eden önemli vazifeler tamamen Rumların eline geçmiş bulunmaktadır. Son zamanlarda resmî dairelerin hademe kadroları ile Hum polis kadroları, birçok cinayetlerin faili olan EOKA'cılarla doldurulmuş bulunmaktadır. Bunun neticesi olarak polis dairelerinde adam öldürülmekte, işlenen cinayetler takipsiz kalmaktadır. Hükümetimizin dış siyaseti hakkında 2.9.1963 tarihinde Yüksek Meclis huzurunda gündem dışı bir konuşma yapan Dışişleri Bakanımız Sayın Feridun Cemal Erkin, Kıbrıs mevzuu ile ilgili olarak şunları söylemişti: Malûmunuz olduğu üzere, Kıbrıs'ta bir müddetten beri bizzat Cumhurbaşkanı'nın da katıldığı bir anlaşmaları ve Anayasayı kötöleme) kampanyası ayma gayretlerine girişilmiş bulunmaktadır. Son iki ay içinde, Kıbrıslı Rum idarecilerin bu istikamette tevali eden beyanları, yüz bini müteccaviz soydaşımızın yaşadığı adada, maalesef bir güvensizlik ve huzursuzluk havasının yerleşmesine müncer olacak mahiyettedir. Muhtelif vesilelerle ve bilhassa 3 Nisan'da huzurunuzda yaptığım beyanda Kıbrıs'ta Anayasanın temel hükümlerinin tatbikatından, Rum idareciler tavafindan kaçınılmasının doğuracağı tehlikeli sonuçlara, ilgililerin dikkatini ehemmiyetle çektiğimizi tebarüz ettirmiştim. Bu defa da Hükümetinizin, kaydedilen son inkişaf lar üzerinde hassasiyetle durduğunu ve Rum idarecilerin, Anayasa ve ona mütefferri anlaşmalarla milletlerarası taahhütlere dayanan statüyü ihlâl e gidecek mahiyetteki hareketleri karşısında, kendilerini süratle ikaza davet ettiğini temin etmek isterim. Kıbrıslı Rum idarecilerin, Anayasa ve anlaşmaları tek taraflı tadile matuf hareketleri, her türlü hukuki mesnetten mahrum ve daima başarısızlıkla neticelenmeğe mahkûmdur. Sayın Dışişleri Bakanımızın bu beyanlarına ve ikazlarına, bütün Türk Milleti olarak aynen iştirak etmekte olduğumuzun bilinmesinde fayda vardır. Ne yazık ki, Kıbrıs'taki mesuliyet duygusundan yoksun Rum idarecileri, Hükümetimizin bu samimi ve halisane ikazlarına kulak vermemekte ve yalnız Kıbrıs için değil, Dünya sulhu için tehlikeli olabilecek maceralara atılmaktan çekinmemektedirler. Kıbrıs'ta Rumların her anayasayı ihlal hadisesi, Londra ve Zürih Antlaşmalarının tanıdığı yetkiye dayanılarak Hükümetimiz tarafından protesto edilmektedir. Fakat Makarios, bu hareketimizi, Kıbrıs'ın içişlerine müdahale olarak ileri sürmekte ve protestolarımızı kabul etmemektedir. Makarios, bu hukuk dışı davranış ve protestolarımızı almamak hususundaki inadında o derece ileri gitmektedir ki, bazı ahvalde notalarımız Sefaret hademesi tarafından evrak defterine kaydettirilmek suretiyle resmiyete intikali yoluna gidildiğini üzüntü ile öğrenmiş bulunmaktayım. Herhangi bir vatandaşın resmî bir

daireye arzuhallemüracaatı misillü, diplomatik prosedürde yeri olmayan bu nevi nota tevdii usulünü ve bunun ne gibi bir fayda sağlayacağı hususunu, Sayın Dışişleri Bakanımızın dikkat nazarlarına arz ederim. Makarios Kıbrıs'ı bir Rum Cumhuriyeti haline getirebilmek için meseleyi üyesi bulunduğu Birleşmiş Milletlere götürmek istemekte ve bunun için de zemin hazırlamaktadır. Esasen Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduğundan beri, bu kuruluşun temel prensiplerini ihtiva eden anlatmaları tanımadığını ve tanımayacağını defalarca ve açıkça beyan etmiştir. Meşhur Ohen konuşmasında, EOKA ile başlayan mücadelenin bitmediğini; anlaşmaları, eski duruma nazaran kazanılmış bir merhale saydığını ve bunların bir sıçrama tahtasından ibaret olduğunu büyük bir pervasızlıkla ifade etmekten çekinmemiştir. Kıbrıs'ta her gün EOKA'cılara heykeller dikilmekte ve bu türlü nutuklar kâh kendisi ve kâh bakanları tarafından tekrarlanmaktadır. İşin Birleşmiş Milletler yönünden hazırlanmasına gelince: Bu iş New York'ta ve Lefkoşa'da olmak üzere iki merkezde ahenkli bir şekilde yürütülmektedir. New-York'taki Kıbrıs Delegasyonu Başkanı Rosidis tamamen sorumsuz bir durumdadır. Para harcamaları herhangi bir tahsisat, hareketleri herhangi bir kanunla tahdit edilmiş değildir. Kendisi Kıbrıs'ın dış politikasını re 'sen tayin eder durumdadır. Müstemlekecilik konusunda geçmiş tecrübelerin yarattığı antipatileri istismar ederek yeni kurulmuş devletleri hür dünya aleyhine tahrik etmekte, Afro-Asya devletlerini keza hür dünya aleyhine kışkırtarak Birleşmiş Milletler müzakerelerinde komünizme taviz üstüne taviz vermektedir. Makarios ise ilk seyahatini Batı aleyhtarı bir hava içinde Kahire'ye yapmış, daha sonra Belgrad'a giderek Rosidis ile komünist blokun teşvik ettiği No Alignement'e dâhil (yani hizaya gelmeyen veya bir bloka katılmış bulunmayan) devletlerin konferansında bulunmuş, müteakip seyahatini de Hindistan'a yapmıştır. Bir ay kadar evvel de Afro-Asya devletlerinden komünist olanları resmen, olmayanları da sureti hususiyete bu devletlerdeki komünist partilerinin sorumsuz temsilcilerinden seçtiği bir topluluğu Lefkoşa'da toplantıya çağırmıştır. Konferans ismi verilen bu toplantıda Doğu-Almanya, Sovyet Rusya, Kuzey Kore, Komünist Çin, Komünist Viet-Minh gibi resmî komünist devletler delegelerinin yanında, Afrika ve Orta-Doğunun huzurunu bozmak ve buralarda kargaşalıklar çıkarmakla şöhret yapmış bir politikacının temsilcisi ve diğer birçok Afrika-Asya devletinin muhalefet ve komünist partileri liderleri hazır bulunmuştur, işin şayanı dikkat olan bir tarafı da bu konferansa iştirak eden devletlerin ve temsilcilerin yarı masraflarının Mısır Hükümeti tarafından ödenmiş olmasıdır. Makarios'un bu konferansı toplamaktaki maksadı, Kıbrıs'ı dünyaya karşı tamamen Rum olarak göstermek, Türkiye ve İngiltere'yi emperyalist birer devlet olarak tanıtip bu iki devletin Kıbrıs'ın kendi kendini idaresine (yani şelf determinationa)

mâni olmak istediklerini telkin etmek, aynı zamanda Arap Devletlerinin İsrail'e karşı besledikleri antipatiyi de istismar ederek Birleşmiş Milletlerde girişecekleri hareketlerde bu devletlerin müzaheretini temin etmektir. Lefkoşa'da toplanan bu konferansa katılan üyeler Türklerle temas ettirilmemiş, kendirlerine Türk bölgeleri gösterilmemiş ve Kıbrıs'ta Türklerin mevcudiyetinden hiç bahsedilmeyerek adanım tamamı Rum olarak gösterilmek istenmiştir. Türk Cemaat Meclisinin delegelere gönderdiği mektup ve protestolar toplattırılmış ve alakahlara ulaştırılmamıştır. Türk gazeteciler ne otellere ve ne de toplantı salonuna alınmamıştır. Bütün bunlar, bugün Kıbrıs'taki Türklerin nasıl bir polis rejiminin baskısı altında bulunduklarının en açık delilini teşkil eder kanaatindeyim. Birleşmiş Milletler için bir taraftan izah ettiğim şekilde hazırlıklar devam ederken, diğer taraftan Rum basınının açtığı şiddetli bir kampanya ile Anayasanın Türkleri alelade bir azınlık durumuna indirecek şekilde tadili için de hazırlıklar yapılmaktadır. Kıbrıs'ta hâkim olan kanaate göre, bu yıl içinde toplanacak özel bir Rum meclisince, evvelden tespit edilmiş kararların ilânı cihetine gidilecektir. Bunun da en geç, EOKA'nın yıl dönümü sayılan önümüzdeki 1 Nisan tarihinde yapılması kuvvetle muhtemeldir. Kıbrıs Türklerinin böyle bir harekete boyun eğmesi asla beklenemez. Ancak malî bakımdan Türklerin devamlı bir tazyik altında bulundurulduklarını gözden uzak tutmamak lâzımdır. Bu tazyikin daha da artırılarak Türk memurların tahsisatlarının tamamen kesilmesi mümkündür. Diğer taraftan Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümetine sosyal ve ekonomik yardımlarda bulunan Amerika Birleşik Devletleri'nin, bu Hükümetin bugünkü şartlar içinde bir Rum cemaati hükümeti olduğunu bilmemezlikten gelmesi ve yapılan ikazlara rağmen hatalı yolda ısrarı neticesinde gıda maddeleri stokunu inhisarında bulunduran Makarios'un, haksızlığa karşı mukavemete kalkışacak olan Türkleri açlık tehlikesi ile baş başa bırakması da mümkündür. Esefle beyan etmek isterim ki, malî istiklâli kısmen olsun tahakkuk ettirecek olan belediyeler meselesinin olurlarına bırakılmış olması, her geçen gün haklarımızın bir parçasının daha eriyip gitmesine yol açmıştır. İş bu derece vahamet arz ederken, Hükümetimiz tarafından Kıbrıs Türklerinin zaruri ihtiyaçlarını karşılamak üzere ayrılan cüzi yardımların sarfında, sefarethanemiz tarafından lüzumundan fazla titizlik gösterilmekte, müstemleke idaresinden Türk Cemaat Meclisine intikal eden memurların, Kıbrıs şartlarına göre geçimlerine ancak kifayet edebilecek maaşları fazla görülerek müktesep hakları bile ellerinden alınmaktadır. Bu hâdis, memleketimizi dış memleketlerde temsil eden bazı hariciyecilerimizin, Türk Milletinin topyekûn millî bir dâva olarak kabul ettiği meselelerde bile ne kadar anlayışsız hareket ettiklerinin hazin örneğini vermektedir. Sayın milletvekilleri; Buraya kadar olan maruzatımla Kıbrıs'ta cereyan eden ve birer iç yarısı olan hâdiselerden bir kısmını yüksek ıttılınıza arz etmiş

ve Makarios'un çevirmekte olduğu yeni dolaplardan etraflıca malûmat vermiş olduğum kanaatindeyim. Şimdi de bu durum karşısında bizce yapılması icap eden işleri ve alınması gereken tedbirleri birkaç madde halinde arz etmeme müsaadelerinizi istirham ederim.

Tedbirler:

1. Hükümetimizce Kıbrıs Türklerine yapılmakta olan cüz'i yardımdan tasarruf etmek zihniyetinden vazgeçilerek hatta imkânlarımız nispetinde malî yardımın artırılması,
2. Amerika Hükümeti tarafından Kıbrıs'a yapılan sosyal ve ekonomik yardımın Kıbrıs halkının ihtiyaçlarına sarf edilmeyip politik sebeplerle Makarios'un inhisarında bulundurulduğunu ve bu yardımın Türkler aleyhine kullanıldığını Amerikalı dostlarımıza izah ederek bu yardımın her iki cemaat meclisine hisseleri nispetinde verilmesinin temini,
3. Birleşmiş Milletlerde Kıbrıs Türklerinin haklarını savunacak bir temsilci bulunmadığına göre, Kıbrıs Delegasyonu Başkanı Rosidis'in faaliyetlerine muvazi faaliyetlerde bulunmak ve tedbirlerine karşı mukabil tedbirler almak üzere Birleşmiş Milletler nezdindeki Türk Hükümeti delegasyonunun vazifelendirilmesi,
4. Beynelmilel antlaşmalar ve Kıbrıs Anayasası ile Türklere tanınan hakların alınması için daha dinamik ve enerjik davranışlarda bulunulması,
5. Kıbrıs için süratle bir iktisadi kalkınma plânı hazırlanıp bunun vakit geçirilmeden tatbik sahasına konulması. Bu plânın başlıca hedeflerinden birisi, Evkaf İdaresine ait olup gasp veya yağma yolu ile Rumların eline geçmekte olan geniş arazi ve çiftliklerde küçük köyler inşa ederek Rum köylerinde münferit olarak sıkışıp kalmış olan Türk ailelerini bu köylere iskân etmek gelmelidir.
6. Vaktiyle Kıbrıs'ta beliren ilhak tehlikesini ilk görüp Türk efkârı umumîyesini ve Hükümeti devamlı neşriyatı ile uyarın merhum Sedat Simavi'nin, bugün yerini alacak bir basın mensubuna ne kadar muhtaç olduğumuzu yüreğimiz sızlayarak ifade etmek isterim. Bugün ilhak tehlikesi olmamakla beraber onun kadar tehlikeli olan Kıbrıs'ın bir Rum cumhuriyeti haline getirilmesi tehlikesi ile karşı karşıyayız. Kıymetli ve vatansever basınımızın, şahıs dedikoduları, parti çekişmeleri kadar, gazetelerinde bu önemli ve millî dâvaya yer vermelerini ve devamlı neşriyatları ile halkımızı ve Hükümetimizi uyarmalarını bir dilek ve tedbir olmak üzere kendilerinden hassaten istirham ederim.
7. Üç senelik tatbikat bize şu hakikati açık olarak göstermiştir ki, Makarios ve onun Hükümetinden herhangi bir şekilde hüsnüniyetle mukabele görmek mümkün olmadığı gibi bugünkü rejim içinde Rum ve Türk halklarının bir arada huzur içinde yaşamalarını ümit etmek de boş hayalden başka bir şey değildir. Elimizden gidenler yeter artık bir karış toprakta fedakârlık yapacak halimiz yoktur. Bunun için de yapılacak tek iş; Anayasa ve

antlaşmalara dayanan statünün tadili istendiğine göre tarihî, siyasi, askerî ve ananevi bağlarla bağlı bulunduğumuz Adanın iki cemaat arasında taksimi projesini ele almak ve bunu enerjik bir şekilde savunarak gerçekleşmesini temin etmektir. Kıbrıs'ı bir Rum cumhuriyeti olarak ilân etmek hayali içinde bulunan Makarios'a da Türkiye Millet Meclisi kürsüsünden şu ihtarda bulunmak isterim: Adanın her karış toprağını sayısız şehitlerinin kanları ile sulayarak ve yine her karış toprağını adsız Mehmetçiklerine mezar yaparak fethetmiş olan Anadolu cengâverlerinin ve serdengeçtilerinin torunları Kıbrıs'ta yaşadığı müddetçe, haklarımızın ve şerefimizin bekçileri kahraman Türk Ordusunun bölünmez ve ayrılmaz bir parçası olan şerefli Kıbrıs Türk Birliği o topraklarda bulundukça, Kıbrıs Türk olarak kalacak, şehitlerimizin mezarları kirli ayaklara çiğnettirilmeyecek, şanlı bayrağımız Kıbrıs'taki kardeşlerimizin kalplerini iftiharla doldurarak ebediyete kadar şan ve şerefle dalgalanacaktır. Selâm size Kıbrıs'ın kahraman Türk evlâtları. Hürmetlerimle.

Meclisin 8 Ekim 1963 tarihli oturumunda Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 3. yılı sebebiyle Millet Meclisi Başkanı Fuad Sirmen tarafından Kıbrıs Cumhuriyeti'ne ve Türk Cemaat Meclisi Başkanı Rauf Denктаş tarafından da Millet Meclisine karşılıklı olarak çekilmiş olan telgraflar okutulmuştur (MMZC, C.22, B.149, s.217,218);

Türk Cemaat Meclisi Başkanlığına, Lefkoşa

Türkiye Millet Meclisinin 1 Ekim günkü içtimada izhar olunan dileğe uyarak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunun üçüncü yıldönümü münasebetiyle Türkiye Millet Meclisi adına tebriklerimizi sunar, Kıbrıs Türklerinin haklı dâvalarında daima kendileriyle beraber olduğumuzu en iyi dileklerle arz ederim. Millet Meclisi Başkanı Fuad Sirmen

Sayın Fuad Sirmen

Millet Meclisi Başkanı, Ankara

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından izhar olunan paha biçilmez değerdeki samimî duygulara ve yakın ilgiye Kıbrıs Türklerinin şükranlarını arz eder her zaman Anavatana ve Anavatanın mümtaz temsilcilerine güvendiğimizi yeniden belirtiriz.

Türk Cemaat Meclisi Başkanı Rauf Denктаş

2.5. Akritas Planı (21 Aralık 1963)

Kıbrıs'ta oluşturulan düzen Rumların ayrılıkçı tutumları nedeniyle 3 yıl bile sürmemiştir. 30.11.1960 tarihinde Cumhurbaşkanı Makarios, Türkiye, İngiltere,

Yunanistan'dan anayasanın 13 maddesinin değiştirilmesini istemiştir. Değiştirilmek istenen bu maddeler şöyledir:

1. *Cumhurbaşkanı ve yardımcısının veto yetkisinin kaldırılması,*
2. *Cumhurbaşkanının görevini yerine getiremeyecek olması durumunda Cumhurbaşkanı yardımcısının ona vekalet etme yetkisinin kaldırılması,*
3. *Rum Temsilciler Meclisi Başkanının da görevini yerine getiremeyecek durumda olması halinde Meclis Başkan Yardımcısının görevini devralması,*
4. *Meclis Başkanının Rum, Başkan yardımcısının Türk üyeleri tarafından tek tek seçilmesi yerine Meclis Genel Kurulu'nun her ikisini de seçmesi,*
5. *Bazı yasaların mecliste onaylanmasında çoğunluk şartının kaldırılması*
6. *Birleşik Belediyelerin kurulması kararı*
7. *Adalet dağıtımının birleştirilmesi (Türk suçlulara Türk, Rum suçluları Rum, yargıçlar yargılamaktaydı),*
8. *Güvenlik güçlerinin polis ve jandarma olarak ikiye ayrılması uygulamasına son verilmesi,*
9. *Güvenlik güçlerinin sayısının yasayla belirlenmesi,*
10. *Hükümete ve orduya iki milletin katılma oranlarının, iki milletin nüfus oranlarına göre değiştirilmesi,*
11. *Amme Hizmetleri Komisyonu'nun üye sayısının ondan beşe düşürülmesi,*
12. *Amme Hizmetleri Komisyonu'nun tüm kararları basit çoğunluğa göre alması,*
13. *Rum Cemaat Meclisi'nin yürürlükten kaldırılması (Hacıbekiroğlu, 1995, s.14).*

Böylece Kıbrıs'ta oluşturulmaya çalışılan düzen 3 yıl sonra tekrar soruna dönüşmüştür. Makarios'un anayasa teklifinin reddedilmesinden sonra Rumlar, Akritas Plan'ıyla Türkleri Kıbrıs'tan atmak ve hatta yok etmek için çalışmışlardır (Vatansever, 2012, s.1512).

Makarios ve Kıbrıs Rum idarecilerinin bu faaliyetleri meclis tarafından büyük bir tepkiyle karşılanmış, milletvekilleri ise adada düzenin sağlanması yolundaki önerilerini dile getirerek Makarios ve hükümetini eleştiri yağmuruna tutmuştur.

Meclisin 2 Ekim 1963 tarihli oturumunda söz alan Devlet Başkanı ve Başbakan Yardımcısı Turhan Feyzioğlu tüm iyi niyetli uyarılara rağmen Makarios'un gerek Eftakomi kilisesinde yaptığı konuşmayla gerekse de Atina'da yayınlanan bir demeci ile hukuk dışı çalışmalarını sürdürdüğünü, Enosis lehine bir hava yaratarak adada huzuru bozmaya devam ettiğini oysa Kıbrıs'ın 16 Ağustos 1960'tan beri bağımsızlığını elde

ettiğini Enosis ya da Kıbrıs Türklerini hak ve menfaatlerinden mahrum etmeye çalışanların hüsrana uğrayacaklarını ve Türkiye hükümeti parlamentosunun milletiyle daima böyle tasavvurların karşısında olduğunu belirtmiştir. Feyzioğlu'na göre mevcut anlaşmalar karşılıklı hak ve menfaatlere saygı göstererek uygulanabilecek ve bu anlaşmaların çok acılı evrelerden geçtiğini unutmayarak karşılıklı fedakarlıkla uzlaşa sağlanabilecektir. Türkiye'nin daima adadaki sorunları milletlerarası anlaşmalara göre çözme taraftarı olduğunu ifade ederek sözlerine devam eden Feyzioğlu, anlaşmaların sağlanması için her türlü tedbirin alınacağını, Türkiye Cumhuriyeti'nin Kıbrıs Türklerine karşı daima ilgili olacağını, Kıbrıs Türklerinin adada azınlık olmadığını unutulmaması gerektiği, iki cemaatin haklarının adil ve dengeli bir şekilde düzenlenmesini hatta devletin resmi dilinin bile Türkçe ve Rumca olması gerektiğini Kıbrıs anayasasının Türkiye, Yunanistan, İngiltere ve Kıbrıs Cumhuriyeti arasında akit edildiğini ve anayasanın tek taraflı bozulmayasının hukuku hiçe saymak manasına geldiğini Türkiye'nin ise buna asla göz yummayacağını ifade etmiştir. Özetle adadaki sıkıntıların karşılıklı iyi niyet ve fedakarlıklar dahilinde çözülebileceğini Türkiye Cumhuriyeti'nin anlaşma ve anayasayı bozma çabaları karşısındaki tutumunu kararlılıkla sürdüreceğini ve Türkleri Kıbrıs'ta azınlık olarak görmenin hayali olduğunu Rum idarecilerin bu gerçek karşısında sorumluluklarını yerine getirerek adadaki huzur ve refahı sağlanması için yapıcı çalışmalarda bulunması gerektiğine dair inancını dile getirdiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.22, B.147, s.136-138);

Muhterem arkadaşlarım, Kıbrıs'taki durumla ilgili olarak Hükümetin görüşlerini arz etmek üzere huzurunuzu işgal ediyorum. Halen Kıbrıslı Rum idarecilerin Kıbrıs anlaşmalarını ve anayasasını bozma çabalarını müşahade etmekteyiz. Bu cümleden olarak Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios'un 15 Eylül günü Eftakomi kilisesinde yaptığı konuşma ile Atina'da yayınlanan bir gazetede çıkan demeci, Kıbrıslı Rum idarecilerin, müteaddit iyi niyetli uyarmalara rağmen saptıkları hukuk dışı, Kıbrıs'ın ve bölgemizin huzurunu bozucu ve sonu çeşitli tehlikelerle dolu yolda maalesef ısrar etmekte olduklarının yeni delilleridir. Diğer taraftan bazı tahrikçi Rum çevrelerinde Kıbrıs'ın kendi mukadderatını kendisinin tayin etmesi veya Enosis lehinde bir cereyanın ve bu cereyanı kuvvetlendirmeye matuf birtakım faaliyetlerin olduğu da bir hakikattir. Kıbrıs 16 Ağustos 1960 tarihinden beri esasen bağımsızlığını elde etmiş olduğuna göre mukadderatını, tayin iddiaları, yukarıda arz ettiğim tahrikçi çevreler tarafından Enosis fikrinin paravanası olarak kullanılmaya çalışmaktadır. Muhterem arkadaşlar, Enosis veya Kıbrıs Türklerini meşru hak ve menfaatlerinden mahrum etmek, tahakkuku gayri

kabil peşinde koşanları, hüsrana uğratacak ve Kıbrıs için geçmişte ıstırap kaynağı olmuş ve bu istikâmetteki tahriklerin devamı halinde daha da elim durumların ortaya çıkmasına sebebiyet verecek bir hülyadır. En ufak bir şüpheye mahal bırakmayacak şekilde katiyetle ifade etmek isterim ki Türkiye Hükümeti ile Parlâmentosu ile ve milleti ile bu çeşit tasavvurların karşısındadır. Kıbrıs meselesinin geçirdiği üzücü safhalar hatırlanırsa, meri anayasa rejimi hüsnüniyetle tatbik edilmek ve icaplarına riayetkâr olmak şartı ile Kıbrıs ve bütün Kıbrıslılar için, kanaatimizce huzur ve refah sağlayabilecek bir rejimdir. Arkadaşlar, Zürih ve Londra Antlaşmalarını bugün ihlâle çalışanlar bu antlaşmaların Kıbrıs'taki çok önemli bir gerçeğin zaruri bir neticesi ve ifadesi olduğunu bilmez görünmektedirler. Gözden asla uzak tutulmaması gereken bu gerçek de Kıbrıs'ta büyük sayıda Türk ve Rum toplumlarının mevcudiyetidir. Zürih ve Londra Anlaşmaları, bu iki toplumun karşılıklı hak ve menfaatlere saygı göstererek bir arada yaşamalarını sağlayabilmek amacına matuftur. Bu anlaşmalar, çok ıstıraplı ve muhataralı devrelerden geçtikten sonra her iki tarafın önceki tezlerinden karşılıklı fedakârlık etmeleri suretiyle varılmış olan bir uzlaşmanın ifadesidir. Bu itibarla Kıbrıs'la ilgili konular kıymetlendirilirken bu gerçeğin dikkat nazarına alınması ve varılmış uzlaşmanın ihlâli halinde eski görüş ayrılıklarının daha da şiddetli olarak ortaya çıkacağına düşünülmesi lâzımdır. Muhterem arkadaşlar, Türkiye, Kıbrıs'taki ihtilâfların milletlerarası anlaşmalara uygun bir şekilde çözülmesine her zaman taraftar olmuştur ve bu istikamette devamlı olarak çalışmaktadır. Hükümetimiz anlaşmaların tamamıyla tatbiki hususunda kesin olarak karardır. Bunu sağlamak için de lüzumlu tedbirlere tevessül etmektedir. Hâdiselerin inkişafına göre gereken her türlü tedbiri de alacağı şüphesizdir. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, 5 asırdan beri Kıbrıs'ta yaşamakta olan sayıları yüz bini aşkın Türk'ün atisi ile çok yakından ilgilidir. Ayrıca bu alanda milletlerarası mesuliyetler yüklenmiştir. Bu sebeple, Kıbrıs'ta olup bitenleri ve girişilen tertipleri elbette azami teyakkuz, dikkat ve hassasiyetle izlemektedir. Muhterem arkadaşlar, Kıbrıslı Rum idarecilerin, hukuk dışı davranışlarla Kıbrıslı Türkleri ahdi haklarından mahrum etmek hevesinde oldukları ve bunun mümkün olabileceği yolunda boş bir hayale kapıldıkları anlaşılmaktadır. Böyle düşünenler vahim surette yanılıyorlar. Gerçekleri ve tuttukları maceracı yolun türlü tehlikelerini lâıyık veçhile kıymetlendiremedikleri görülmektedir. Çünkü Kıbrıs Türkleri alelade bir azınlık değildir. Kıbrıs Devleti, iki cemaatin haklarını âdil ve dengeli bir şekilde bağdaştırılması esasına göre kurulmuş bir devlettir. Bu devletin resmî dili bile Türkçe ve Rumca olmak üzere ikidir. Kıbrıs Anayasası, Türkiye, Yunanistan, İngiltere ve Kıbrıs Cumhuriyeti arasında akdedilmiş milletlerarası anlaşmalarla vücut bulmuş bir anayasadır. Milletlerarası ve cemaatler arası

anlaşmaların mahsulü olan ve milletlerarası hukukun teminatı altında bulunan bu anayasayı ona vücut veren durumu ve gerçekleri hiçe sayarak tek taraflı olarak değiştirmek iddiası, hukuku hiçe saymaktır. Verilen şeref sözlerini ve anayasaya sadakat yeminlerini hiçe saymaktır. Ve her şeyden önce Kıbrıs Türklerinin ve Türkiye'nin ne pahasına olursa olsun bunu kabul etmeyeceği gerçeğine göz yummak gafletidir. Tekrar edeyim ki Türkiye Cumhuriyeti, Hükümeti ile Parlâmentosu ile milleti ve bütün imkân ve vasıtalarıyla Kıbrıs Türklüğünün haklarını ve milletlerarası hukuk nizamını korumaya azimli ve muktedir. Muhterem arkadaşlar, Kıbrıs'ta husule gelen uyuşmazlıkların karşılıklı iyi niyetlerle ve anlaşmalar hükümlerine uygun bir şekilde halline Türkiye gibi İngiltere ve Yunanistan Hükümetlerinin de taraftar oldukları evvelce Yüksek Meclise arz edilmişti. Ancak uyuşmazlıkların bu şekilde halledilmesinin büyük ölçüde Kıbrıs Hükümetinin kendi imzasına atfettiği kıymete ve göstereceği uzlaşma ve iş birliği zihniyetine bağlı bulunduğu şüphesizdir. Kıbrıs Hükümetinin bu yolda hareket etmesinin de evvelâ bütün Kıbrıslıların menfaati icabı sonra da bölgemizin huzur ve sükûnu için, kaçınılmaz vazifesi olduğu aşîkârdır. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin Kıbrıs anlaşmalarını ve anayasasını bozmaya matuf çabalar karşısındaki kararlı tutumu, çeşitli yollarla ve yüksek huzurunuzda muhtelif vesilelerle yapılmış olan birçok beyanlarla, resmen ve en ufak bir tereddüde mahal bırakmayacak şekilde açıklanmış bulunmasına rağmen, Kıbrıslı Rum idareciler hatalı ve menfi davranışlarında devam etmektedirler. Arkadaşlar, huzurunuzda bir kere daha ve en kesin şekilde beyan etmek isterim ki, Kıbrıs Türklerini, meşru hak ve menfaatleri ile ahdî teminatları ellerinden alınmış alelade bir azınlık durumuna düşürmek hevesi, çeşitli mahzurlarla dolu tehlikeli ve karanlık bir hayalden ibarettir ve daima bir hayal olarak kalmaya mahkûmdur. Onun içindir ki, Kıbrıslı Rum idarecilerin, gerçekler karşısında sorumluluklarını iyice ölçerek sağduyunun ve Kıbrıs halkının huzur ve refahının emrettiği müspet ve yapıcı yola dönmelerini temenni ederiz. Hukuk dışı zorlamaların buna teşebbüs edecekler bakımından geri tepen bir davranış olduğunu tarih daima göstermiştir ve bundan sonra da gösterecektir. Saygılarımla.

Akritis planı ilk kez Zürih ve Londra Anlaşmalarının ardından Atina'da yayın hayatına giren ve EOKA'nın Kıbrıs üyelerine gönderdiği "Agonitis/Mücadeleci" adlı gizli bir Rum gazetesiyle ortaya çıkmıştır. Plan adını EOKA önderlerinden Polikarpos Yorgacis'den Cumhurbaşkanı Makarios'a, Nikos Sampson'dan Glafkos Klerides'e kadar pek çok insanın katliamlarından sorumlu olduğu, IX. yüzyıl Bizans destanından almıştır (Keser, 2011, s.97).

Makarios, Kıbrıslı Türkleri yok etmek maksadıyla 21 Aralık 1963'ten itibaren adaya silahlar yığarak, Rum askerlerini silahlandırıp Türklere saldırtmıştı. Akritas planı 21 Nisan 1966'da adada yayınlanan Patris Gazetesinde detaylandırılarak anlatılmıştı. Plana göre;

- Garanti ve İttifak anlaşmaları geçersiz hale getirilecek,
- Anayasada Rumlar aleyhindeki maddeler değiştirilecek,
- Bu değişimi önleme amacındaki olası bir dış müdahale haksız ve gereksiz görülecek,
- Türkler anayasa değişikliklerine tepki gösterirse eylemlerine şiddetle karşı konulacak, Türklerin birkaç gün içerisinde saf dışı bırakılması durumunda dış müdahaleye izin verilmeyecek ve bu şekilde bir müdahale haklı görülmeyecek,
- Çatışmalar adada yayılırsa hemen Enosis ilan edilecek (Saruhan, 2020, s.41,42).

Rumların Türklere saldıracağını öğrenen İngiliz İçişleri Bakanlığı harekete geçmiştir. TMT karargâhı bölge komutanlıklarına herhangi bir saldırı durumunda hemen harekete geçilmesini emretmiştir. Ancak Rumlar planlarını çok daha önceden yapmıştır ve Türkleri tamamen ortadan kaldırmak amacıyla İçişleri Bakanı Yorgacis tarafından silahlandırılan eski EOKA'cıların Türklere acımasızca davranması, yollara barikatlar kurup Türk motosikletlilerini durdurmaları, küfür ve dayakla kimliklerini göstermeye zorlanmaları neticesinde 21 Aralık 1963 Cuma günü saat 02.00'de adadaki hareketlilik iyice artmıştır (Keser, 2011, s.97).

2.5.1. Kanlı Noel Olayları (21 Aralık 1963)

Rumlar, Akritas planı çerçevesinde 20 Aralık gecesi Lefkoşa'nın Tahtakale semtinden harekete geçerek evlerine gitmek üzere yolda olan bir Türk grubunun otomobillerini durdurarak arama yapmak istemiş, Türkler de bu duruma karşı çıkınca Kıbrıslı Türkler ve Rum polisler arasında çatışma başlamıştır. Böylece tarihte "Kanlı Noel" adıyla anılan soykırım hareketi başlamıştır (Yıldırım ve Özçelik, 2021, s.1193).

Olaylarda Rum polisler silah kullanınca iki Kıbrıslı Türk vefat etmiş ve Türkler de karşılık verince bir Rum polis yaralanmıştır. İki taraf arasında başlayan çatışmalar 31 Aralık tarihine değin Kıbrıs'ın farklı bölgelerinde sürmüştür. 24 Aralık günü Lefkoşa'da Kıbrıs Türklerine yapılan saldırılar neticesinde 40 Türk yaralanırken 24 Türk ölmüştür. Bu nedenle 1959 Antlaşmaları doğrultusunda adadaki 650 kişilik Türk askerî birliği karargâhından çıkıp Lefkoşa Türk kesimini (Lefkoşa Gönyeli Hattı) korumaya almıştır (Şener, 2014, s.14).

Aralık olaylarının ilk etabında saldırılara katılan 2000 civarında Rum bulunmaktaydı. Saldırıların yanı sıra Kıbrıs Türkleri, devlet mekanizmasından uzaklaştırılarak 4000 devlet memuru ve Türk bakanlarla milletvekilleri işlerinden kovulmuştur. Kıbrıs'taki Türk askeri birliği Girne'ye uzanan yola hâkim olan St. Hilarion Kalesi'nin olduğu yerde önemli bir alanı ele geçirmiştir (Kılavuz ve Tanık, 2011, s.309).

Aynı zamanda Rumlar, adanın tüm iletişim ağlarını da elinde tutarak Kıbrıslı Türklerin yaşanılanları Türkiye'ye iletmesine engel olmuşlardır. Kıbrıslı Türkler, Türkiye'ye gönderilen yaralıların sargı bezlerinde raporlar saklayarak adada yaşanılanları anavatana duyurmaya çalışmıştır. Türkiye ise garantörlük hakkı gereği harekete geçerek Türk Hava Kuvvetlerine bağlı jet uçaklarını uyarı uçuşlar yapması için Lefkoşa üzerinde havalandırmıştır. Aradığı desteği Venizelos'tan görmeyen Makarios, Dr. Fazıl Küçük ve Rauf Denktaş'ı arayarak toplantı yapmak üzere kendilerini İngiliz Yüksek Komiserliği'ne davet etmiştir (Yıldırım ve Özçelik, 2021, s.1193).

2.5.2. 21 Aralık Olaylarının Meclise Yansımaları

Meclisin 24 Aralık 1963 tarihli oturumunda söz alan Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin Kıbrıslı Türklerin hak ve menfaatlerini koruyan Anayasa'nın 132. maddesinde kaldıramayacağı ve değiştirilemeyeceği belirtilen hükümlerin Makarios tarafından Dr. Küçük, Lefkoşa'daki Türkiye ve Yunanistan Büyükelçileriyle İngiltere Yüksek Komiserine verilen muhtıralarla ilgili hükümlerinin devlet işleyişinde güçlükler doğurduğu iddiasıyla kaldırmaya çalıştığını belirtmiştir. Anayasa hükümlerinin kaldırılması durumunda Kıbrıs Türklerinin Rum cemaatinin karşısında savunmasız kalacağını ve azınlık durumuna düşürüleceğini böyle bir durumun Türk hükümetince asla kabul edilemeyeceğini, Kıbrıs'ta yaşanan sorunların temel sebebinin anayasanın Rumlar tarafından bilinçli olarak uygulanmaması veya kötü uygulanmasından doğduğunu Makarios'un ise devlet reisi olarak tarafsızlık yerine Rum cemaatini Türklere karşı tahrik ettiğini ifade etmiştir. Makarios'un tekliflerinin Hükümetçe 16 Aralık'ta Lefkoşa Büyükelçisi aracılığıyla reddedildiğini Makarios'un bunu Kıbrıs'ın dahili işlerine müdahale etme olarak gördüğünü ve bu nedenle kabul etmeyeceğini ifade ettiğini bunun ise Kıbrıslı Rum idarecilerdeki tehlikeli zihniyetin bir delili olduğunu beyan etmiştir. Ardından Paris'te Kıbrıs meselesi hakkında İngiltere ve Yunanistan Dışişleri bakanları ile ayrı ayrı yaptığı görüşmelere değinerek Kıbrıslı Rumların tehlikeli bir yolda olduklarını anayasa hükümlerinin değiştirilmesinin asla kabul edilemeyeceğini Venizelos'un sorusu üzerine Makarios'un tekliflerinden vazgeçmesi durumunda anayasa metnine dokunulmadan karşılaşılan güçlüklerle mücadele konusunda iki cemaat idarecileri

tarafından görüşmeler yapılmasının uygun olabileceğini ilettiğini, Yunanistan Dışişleri Bakanı'nın da buna katılarak Paris'teki Kıbrıs Dışişleri Bakanı'na bu konuda gerekli tavsiyelerde bulunacağını belirttiğini ifade etmiştir. Ardından adada gerçekleşen önemli olaylara yer vermiştir. İçinde Türklerin de bulunduğu bir otomobilin Rum polisler tarafından haksız yere aranmaya çalışıldığını ve Türklerin itiraz etmeleri neticesinde Rum polislerin Türklere sebepsiz yere ateş ettiğini hemen sonraki gün ise olayı protesto etmek için toplanan Lefkoşa'daki Türk Erkek Lisesi öğrencilerine bir otomobilden ateş edildiğini tüm bu olayların neticesinde 10 Kıbrıslı kardeşimizin öldürüldüğünü ve pek çokta yaralımızın olduğunu Rum cemaatinden de sayıları belirlenemeyen miktarda ölü ve yaralı olduğunu ifade etmiştir. Bu olaylar üzerine Yunanistan, İngiltere ve ABD büyükelçilerine davet ederek Kıbrıs'taki olayların sona ermesi için hükümetlerin tüm imkanlarını seferber etmelerini talep ettiğini buna karşılık İngiltere'nin yayınladığı bildiriyle adada düzenin bozulmasından ciddi anlamda endişe duyduklarını adada asayişin koruyacak tedbirlerin alınması için hazır olduklarını, Yunanistan Dışişleri Bakanı'nın da yaptığı konuşmada adadaki anlaşmazlığı uzlaşmacı bir zihniyet içerisinde çözmek konusunda Yunan hükümetinin elinden geleni yapacağını beyan ettiğini söylemiştir. Hükümetin Kıbrıslı Türklerin güvenliklerine önem verdiğini adadaki sorunları karşılıklı olarak sona erdirmek için Rum idarecilerle birlikte hareket edilmesi konusunda Türk Cemaatine telkin de bulunduklarını Cumhurbaşkanı Makarios ve Cumhurbaşkanı muavini Dr. Küçük'ün görüşerek asayişin sağlaması için karma polis devriyelerin görevlendirilmesini ve bazı tedbir aldıklarını söylemiştir. Tüm bu çalışmalara rağmen Kıbrıs'ta olayların devam ettiğini ve olayların endişe verici bir yöne doğru gittiğini Kıbrıs'ta çatışmaların derhal durdurulmasını ve sorunların diplomatik yollarla çözülmesi gerektiğini adayla alakalı hükümetin çalışmalarına devam ettiğini Rum cemaati idarecilerinin gerekli sağduyuyu göstermezlerse yaşanacaklardan sorumlu olacaklarını ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.23, B.18, s.509-511);

Muhterem arkadaşlarım, Yüksek Meclise bütün Türk Milletinin son derece hassasiyetle izlediği Kıbrıs olayları hakkında maruzatta bulunmak istiyorum. Cumhurbaşkanı Makarios 30 Kasım 1063 günü bir taraftan Dr. Küçük'e diğer taraftan Lefkoşa'daki Türkiye ve Yunanistan Büyükelçileri ile İngiltere Yüksek Komiserine, ayrı ayrı fakat aynı mealde muhtıralar vererek, Kıbrıs anayasasının bazı hükümlerinin kaldırılmasını teklif etmiştir. Başpiskopos Makarios'un, devletin işleyişinde güçlükler doğurduğu iddiası ile kaldırılmasını istediği Anayasa hükümlerinin hemen hemen hepsi Kıbrıslı Türklerin hak ve menfaatlerinin temel teminatını teşkil eden çok önemli

hükümlerdir. Bunlar, Zürih Anlaşmasından Kıbrıs Anayasasına aktarılmış bulunan ve Anayasanın 132'nci maddesinde, hiçbir suretle kaldıramayacağı ve değiştirilemeyeceği tasrih olunan temel hükümlerdendir. Bunlar aynı zamanda Garanti Antlaşması'nın teminatı altına konulmuş, milletlerarası mahiyetle hükümlerdir. Anayasa teminatından mahrum kaldığı takdirde Kıbrıs Türk Cemaati, niyetleri malum bulunan Rum Cemaatinin ve liderlerinin tamamıyla takdir ve lütfuna bırakılmış alelade bir azınlık durumuna indirilmiş olur. Tabii ki böyle bir teşebbüsün hiçbir Türk Hükümetince kabulüne asla imkân yoktur. Filhakika, geçen üç yıldan beri Kıbrıs'ta Devlet idaresinde bazı güçlükler ortaya çıkmıştır. Fakat bu güçlükler karşı tarafın iddia ettiği gibi Anayasanın tatbikatından değil, bilâkis Anayasa ve Anlaşmalar hükümlerinin Rumlar tarafından kasten uygulanmamasından veya kötü uygulanmasından doğmuştur. Cumhurbaşkanı Makarios, haiz bulunduğu Devlet Reisliği sıfatının icaplarını ve tarafsızlığını unutarak Rum Cemaatini Anlaşmalara cephe almaya ve Türk Cemaatine karşı tahrik etmeye devamlı surette faaliyet göstermiştir. Kıbrıs'taki güçlüklerin asıl sebepleri bunlardır. Bu düşünceler sevgiyledir ki 6 Aralık günü Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Makarios'un tekliflerini redde karar vermiş ve keyfiyeti aynı gün bir bildiri ile umumi efkâra duyurmuştur. Hükümet kararı gereğince hazırlanan cevabi muhtıramız 16 Aralık günü Lefkoşa Büyükelçimiz tarafından bizzat Makarios'a tevdi olunmuştur. Başpiskopos Makarios, cevabımızı alıp inceledikten birkaç saat sonra kapalı bir zarf içinde ve zarfın muhteviyatını bilmediğini söyleyen Cumhurbaşkanlığı Umumi Kâtibi vasıtasıyla Büyükelçiliğimize geri göndermiştir. Zarfın içinden çıkan gayri resmî bir kâğıda, cevabımızın Kıbrıs'ın dâhilî işlerine müdahale mahiyetinde görüldüğü ileri sürülerek kabul edilemeyeceği yazılmıştır. Milletlerarası münasebetlerde cari teamül ve usullere tamamıyla aykırı olan bu davranış, Kıbrıslı Rum idarecilere hâkim olan sakim ve tehlikeli zihniyetin yeni bir delilidir. Zira evvelce Yüksek Meclise arz ettiğim gibi, Kıbrıs Anayasasının temel maddeleri Türkiye'nin de taraf olduğu birer milletlerarası anlaşma vasfındadır. Bunların akıbeti hakkında elbette ki Türkiye'nin hak ve yetkileri mevcuttur. Bu kadar basit devletler hukuku kaidesinden tegafül eder görünmekle Türkiye'yi hak ve vecibelerinden uzaklaştırmanın mümkün olabileceğini ummak sadece sonu tehlikeli bir yanlış hesaptır. Makarios cevabımızı okuyarak Türkiye'nin tutumunu açıkça öğrenmiştir. Cevabımızın kaçamaklı yollarla geri gönderilmesi esasta hiçbir şey değiştirmez. Makarios'a icap eden ikaz yapılmış bulunmakla bizce bu husustaki maksat hâsıl olmuştur. Muhterem arkadaşlarım, son günlerde NATO Konseyi, Avrupa Konseyi ve Kıbrıs ittifak Antlaşması, Bakanlar Toplantıları vesilesiyle Paris'te, İngiltere ve Yunanistan Dışişleri Bakanları ile ayrı ayrı ve etraflı bir surette Kıbrıs meselesi hakkında görüşmeler yaptım.

Kendilerine, Kıbrıslı Rumların çok tehlikeli bir yolda olduklarını, Kıbrıs Anayasasının temel maddelerinin değiştirilmesini Türkiye'nin asla kabul edemeyeceğini, Kıbrıslı Rumlar, Anlaşmalara dayanan bugünkü Anayasa rejimini yıkmaya teşebbüs ederlerse bütün Kıbrıs meselesinin yakın geçmişteki çeşitli mahzurları ile geri getirilmiş olacağını en açık bir şekilde anlattım. Mösyö Venizelos'un suali üzerine, Makarios tekliflerinden rücu ederse, Anayasa çerçevesi dâhilinde -yani, Anayasa metnine dokunulmadan- tatbikatta karşılaşılan güçlüklerle pratik hal suretleri aranması amacıyla iki cemaat idarecileri arasında görüşmeler yapılmasına taraftar olduğumuzu da belirttim. Yunanistan Dışişleri Bakanı, Anayasa çerçevesi dâhilinde olmak şartıyla karşılaşılan güçlüklerle pratik hal suretleri aranması için iki cemaat yetkililerinin görüşmeler yapmaları hakkındaki görüşümüze tamamıyla iltihak ettiğini ve o sırada Paris'te bulunan Kıbrıs Dışişleri Bakanına bu istikamette gerekli tavsiyelerde bulunacağını ifade etti ve bu tavsiyeleri benim huzurumda ilgiliye bildirdi. Sayın Milletvekilleri, iyi niyetle ve normal diplomasi yollarıyla Kıbrıs'taki güçlükleri hal için gayret sarf ettiğimiz bir sırada, adada maalesef vahim olaylar patlak vermiş ve süratle gelişmiştir. 20 Aralık gününü 21 Aralık'a bağlayan gece, Kıbrıslı Rum polisler Lefkoşa'da, içinde Türklerin bulunduğu bir otomobili ve yolcularını haksız ve dürüst bir şekilde aramaya tabi tutmak istemişlerdir. Türklerin rıza göstermemeleri neticesinde çıkan kargaşalıkta Rum polisler Türk halka sebepsiz yere ateş etmişlerdir. Bu olayda iki Türk ölmüş ve dört Türk de yaralanmıştır. Ertesi günü, bir gece evvelki olayları protesto için mekteplerinin önünde toplanmakta olan Lefkoşa'daki Türk Erkek Lisesi öğrencilerine, hızla geçen bir otomobilden meçhul şahıslar tarafından ateş açılmış ve iki Türk öğrenci yaralanmıştır. Diğer semtlerde masum Türk kadın ve çocuklarına dahi ateş edilmiştir. Bu tecavüz ve tahrikler karşısında Türk cemaati mensupları da tabiatıyla kendilerini korumak için ateşe ateşle mukabele etmek zaruretinde kalmışlardır. Bu suretle Lefkoşe'nin muhtelif semtlerinde zaman zaman karşılıklı ateş başlamıştır. Bu sabaha kadar aldığımız fakat henüz kesinlikle teyidi kabil olmayan bilgilere nazaran olaylar neticesinde 10 Kıbrıslı kardeşimiz öldürülmüş ve birçokları da yaralanmıştır. Rum cemaatinden de sayıları tespit edilemeyen miktarda ölü ve yaralı vardır. Bu vahim ve çok ciddi inkişafı üzerine dün öğleyin Yunanistan, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçilerini davet ederek, Kıbrıs'taki son olayları Türk Milletinin ve Hükümetinin son derece ciddi addettiğini ve büyük bir hassasiyetle izlediğini ifade ile Kıbrıslı Rumların tecavüz ve tahriklerinin derhâl durdurulması için hükümetlerinin ellerindeki bütün imkânları seferber etmelerini talep ettim. İngiliz Büyükelçisinin dün gece saat 10.30'da bana mealini tebliğ ettiği İngiltere Hükümetince yayınlanan bir bildiride Kıbrıs ile ilgili Londra ve Zürih Anlaşmalarını

teminat altına alan devletlerden biri olarak İngiltere Hükümeti'nin, adada nizam ve asayişin bozulmasından ciddî endişe duyduğu, İngiltere Dışişleri Bakanının, Kıbrıs Dışişleri Bakanına herhangi bir gelişmenin ilk şartının adada nizam ve asayişin korunmasına bağlı olduğunu bildirdiği ve adada gerginliği giderecek asayiş koruyacak tedbirlerin alınması için Cumhurbaşkanı Makarios'a müştereken müracaat edilmesi hususunda İngiltere'nin Türkiye'ye ve Yunanistan'a iltihaka hazır bulunduğu açıklanmıştır. Yunanistan Dışişleri Bakanı da dün Yunan parlamentosunda yaptığı konuşmada, Kıbrıs halkını aralarındaki anlaşmazlıklara uzlaşıcı bir zihniyet içerisinde barışçı hal çareleri aramaya davet etmiş ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki iyi münasebetleri Kıbrıs'ta da kurmak için Yunan Hükümetinin elinden geleni yapacağını beyan etmiştir. Lefkoşa'daki Türkiye, Yunanistan ve İngiltere temsilcilerinin Başkan Makarios ile Dr. Küçük nezdinde müştereken teşebbüsler yaparak çarpışmaların derhal durdurulmasını istemeleri hususunda üç devlet mutabık kalmışlardır. Bu hususta gerekli talimat bu sabah Lefkoşa'ya gönderilmiştir. Müttelik İngiltere ve Yunanistan hükümetlerinin, bizim için hayati olan bu konuda yüksek müşterek menfaatlerimizin ve müşterek ahdi taahhütlerimizin emrettiği şekilde Türkiye ile yakın iş birliği yapmalarını istiyor ve bekliyoruz. Biraz evvel aldığım habere göre İngiltere Hükümeti Kıbrıs'ta yeniden sükûnu, huzuru tesis hedefi ile konuşmalar yapmak üzere Common Wealth Münasebetleri Nâzırı Duncan Sandys riyasetinde 10 kişilik bir heyeti bu sabah Kıbrıs'a izam etmiştir. Bu siyasi faaliyetimize muvazi olarak Hükümetimiz, Kıbrıslı Türk idarecilere, Türk milletinin Kıbrıslı kardeşlerimizin güvenliklerine verdiği hayati önemi bildirmiş ve soydaşlarımıza her zamanki soğuk kanlılıklarını, fütura kapılmadan devam ettirmelerini tavsiye ve çarpışmalara karşılıklı olarak son verilmesi imkânlarını Rum idarecilerle birlikte araştırmalarını telkin etmiştir. Cumhurbaşkanı Makarios ile Cumhurbaşkanı Muavini Dr. Küçük dün öğleyin buluşarak her iki cemaate hitaben sükûnet tavsiye eden müşterek bir çağrı yayınlamışlardır. Ayrıca asayişin iadesini teminen Kıbrıslı Rum ve Türk polislerden mürekkep karma polis devriyelerinin görevlendirilmesini ve diğer bazı tedbirlerin alınmasını da kararlaştırmışlardır. Buna rağmen son aldığımız haberler, maalesef silahlı çarpışmaların hâlâ devam ettiğini göstermektedir. Teşhisimiz, olayların mürettep olduğu ve hukukî alanda başarı elde edemeyeceklerini anlayan Kıbrıs Rumlarının işi bu defa fiilî tecavüze dökerek Kıbrıs Türklerini ve Türkiye'yi tahrik edip mukabil harekete sevk etmeyi gözettikleri merkezindedir. Bu düşünce ile vaziyeti hakkından emin insanların soğuk kanlılığı ile muhakeme etmekteyiz. Bununla beraber, bu saate kadar aldığımız haberlerde olayların maalesef cidden vahim ve endişe verici bir yöne doğru seri bir inkişaf gösterdiğini

öğreniyoruz. Silahlı çatışmaların derhal durdurulmasını temin maksadıyla diplomatik yollarda aralıksız teşebbüslerimizi devam ettirmekteyiz ve ettireceğiz. Diğer taraftan olayların her türlü inkişaflarına karşı gerekli bütün çalışmaları da Hükümetimizin yapmakta olduğunu bildirmek isterim. Ümit ve temennimiz akıl ve sağ duyunun ilgililere hâkim olmasıdır. Türk milletinin sayın temsilcileri bütün bu ümit ve temennilerimize rağmen Rum Cemaati idarecileri gerekli sağ duyuyu göstermezlerse, bundan doğacak bütün neticelerin yegâne mesulü kendileri olacaklardır. Hürmetlerimle.

Erkin'in açıklamasından sonra Erzurum Milletvekili Ertuğrul Akça'nın teklifiyle tüm milletvekilleri Kıbrıs şehitleri için 3 dakikalık bir saygı duruşunda bulunmuştur. Ardından Kıbrıs mevzuuyla alakalı tüm partilerin görüş bildirmesi teklifi gelince ilk söz hakkı da CKMP grubu adına Cevad Odyakmaz'a verilmiştir. Odyakmaz adada gerçekleşen Türk cinayetlerinin Türk milletini üzüntüye boğduğunu Zürih ve Londra anlaşmalarına aykırı olan bu hareketlerin asla kabul edilemeyeceğini, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 3 devletin garantisi altında olduğunu ve adadaki hareketlerin insanlığa karşı cinayet kabul edildiğini adada yaşayan herkesin eşit hak ve özgürlüğe sahip olduğunu bu hakları korunması görevinin ise ilgili devletlere ait olduğunu belirtmiştir. Rum idarecilerinin ve Kıbrıs Cumhurbaşkanı'nın da düzeni sağlamak yerine ateşi körüklediğini Kıbrıs'ta huzuru bozanların Rum idarecilerinin Enosis gayesinde olduğunu ifade etmiştir. Ardından Türkiye'deki Türklerin kalbinin Kıbrıs'taki Türklerin kalbiyle beraber attığını ve Kıbrıs'ta akıtılacak her Türk kanından intikam alınacağını, Türk milletinin anlaşmalara bağlı kaldığını ve diğer milletlerden de bunu beklediğini ama adada olanlara artık sabredilmeyeceğini Türk milletinin ve siyasi partilerinin milli meselelerde daima birlikte hareket ettiğini adada gerçekleşen ahlaksızlıklara Türkiye Cumhuriyeti'nin asla müsaade etmeyeceğini hainlerin cezasız kalmayacağını ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.23, B.18, s.512);

Asil Türk milletinin Sayın Milletvekilleri, son günlerde Yeşil Kıbrıs'ta Türklere karşı işlenen alçakça cinayetler, bütün Türk milletini derin bir üzüntü ve endişe içinde bırakmıştır. Birtakım fesatçı ve düşman unsurların Zürih ve Londra antlaşmalarına aykırı olan bu hareketleri hiçbir suretle mazur gösterilemez ve müsamaha ile karşılanamaz. Kıbrıs Cumhuriyeti halen üç devletin garantisi altındadır. Bu garanti, devletler adına olduğu kadar, insanlık adına verilmiştir. Aksine hareket insanlığa karşı cinayettir. Kıbrıs'ta bütün unsurlara eşit muamele etmek hepsinin hak ve hürriyetlerini korumak ve onlara saygı göstermekle vazifeli bir devlet vardır. Hal böyle iken Rum idarecilerin ve hatta bizzat Kıbrıs Cumhurbaşkanı'nın komitecileri tahrik ettiği, ateşi körüklediği bir

gerçektir. Kıbrıs'ta can ve mal emniyetine, insan haklarına tecavüz edenlerin gayesi Enosis'tir. Kıbrıs Rum idarecilerinin de aynı yolda olmaları hafif tabiri ile imzalarına ihanettir. Kıbrıs'ta alçakların döktüğü her damla Türk kanının intikamı icap ederse bütün Türk milletini kanını akıtmak pahasına mutlaka alınacaktır. Türkiye'deki 30 milyon Türk'ün kalbi, Kıbrıs'taki 120.000 Türk'ün kalbi ile beraber çarpmaktadır. Bu sebeple Kıbrıs'ta bir Türkün bağına sıkılan kurşunun, 30 milyon Türkün bağına sıkılmış bir kurşun olduğunu artık Rumlar ve bütün dünya bilmelidir. Türk Milleti taahhütlerine daima bağlı kalmıştır. Diğer milletlerden de sadece bunu istemektedir. Ama ilâ nihaye bu hale sabredemeyeceğimizi idrak etmeleri zamanı gelmiştir. Türk Milleti dış düşmanlara karşı daima birlik olduğunu tarih boyunca ispat etmiştir, bundan böyle de daima öyle kalacaktır. Kıbrıs'taki hâdiselerin önünü almak üzere garanti vermiş olan devletlerin derhal müdahale etmeleri mutlaka lâzım ve zaruridir. Hükümetimizden enerjik hareket etmesini istiyoruz. Ve bu isteğin gerçekleşmesine C. K. M. Partisi kayıtsız şartsız bütün varlığı ile çalışacaktır. Kıbrıs'taki Rum komiteciler ve bu komitecileri tahrik eden Makarios ve arkadaşları, demokratik idarenin tabii hallerinden olan bugünkü hükümet buhranını fırsat sayıyorlarsa bunda çok aldanmaktadırlar. Türk Milleti kadar, Türk Milletinin hizmetinde olan siyasi partiler de millî meselelerde daima beraberdirlere, birliktirler. C. K. M. P. olarak bilhassa bu noktaya bir defa daha işaret etmeyi zaruri görmekteyiz. Kıbrıs'ta devletlerarası hukuk ve ahlâk kurallarının ahlâksızca ve alçakça çiğnenmesine T.C. Hükümetinin asla müsaade etmeyeceğine inancımız tamdır. Aziz arkadaşlar, Kıbrıs'ta can veren ve yaralanan sevgili millettaşlarımızın acılarına ortak olduğumuzu ve hainlerin cezasız kalmayacaklarını ilân etmeyi millî bir borç biliriz. Hepinizi saygı ile selâmlarım.

Ardından aynı konuda konuşmak üzere Adalet Partisi grubu adına Faruk Sükan söz almıştır. Sükan, Kıbrıs'ta yaşanan olaylardan duyulan üzüntüye yer verdikten sonra milli bir dava olarak görülen Kıbrıs meselesinin partiler üstü bir konu olması yönüyle iç politikada ne kadar çatışma olursa olsun tüm siyasi partilerin bu milli davada mutabık olduğunu ana muhalefet partisi olarak ifade ettiklerini ayrıca hükümetin istifasını fırsat olarak kullanmayacaklarını belirtmiştir. Hükümetin de dış politika konuları hakkında TBMM'de sıkça açıklama yapması gerektiğini, bu konuda hükümeti uyardıklarını fakat aynı konuda geçen sene verdikleri uyarılardan hükümetin yeterince faydalanamadığını belirterek vaktinde tedbir alınarak bugünkü olayların engellenip engellenemeyeceğini sorgulamıştır. Ardından hükümeti Kıbrıs konusunda aktif ve cesur bir politika izleyemediği yönüyle eleştirmiş, Dışişleri bakanının geçen seneden bu yana Kıbrıs

mevzusunda alınan tedbirleri açıklamadığını, halbuki Kıbrıs'ta yaşanan olayların çok önceden Enosis doğrultusunda planlandığını ve başında da Rum idarecilerin bulunduğunu ifade ettikten sonra Makarios'un Türk liderlerine anayasa ve anlaşmaların değiştirilmesi için verdiği muhtıra ile Türkleri azınlık statüsüne düşürmeye çalıştığının açıkça anlaşıldığını ve Türk hükümetine verdiği cevapla diplomatik nezaketin dışına çıktığına değinmiştir. Hükümetin tedbirler aldığını ancak bunların kendileriyle paylaşılmadığını, hükümetin kesin bir karar almadığı sürece hiçbir sonuca varılamayacağını Kıbrıs anayasasının Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin teminatı altında olmasından dolayı anayasa ihlalinde bu devletlerin müdahale hakkının olduğunu hükümetin alacağı kararlarda muhalefetle istişarede bulunması gerektiğini ancak hükümetin bunu yapmadığını Kıbrıs'ın tüm Türklerin ortak bir davası olduğunu, adada gerçekleşen olaylar ve Garanti anlaşmasına katılan devletlerin tutumları karşısında hükümetin cesaretli ve azimli karar almalarını beklediği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.23, B.18, s.512-514);

Muhterem milletvekilleri; Kıbrıs'ta Türk cemaatine karşı yeniden girişilen kanlı ve esef verici hâdiseler ve tedhiş hareketleri, bütün yurttaki büyük bir infial yarattığı gibi, hür ve medeni âlemde de üzücü tepkilere yol açmıştır. Kıbrıslı kardeşlerimize yapılan tertipli ve hunharca hareketler kargısında milletçe duyduğumuz derin teessür ve heyecanı arz ve ifade etmek istiyoruz. Son olaylar dolayısıyla bir daha günün konusu haline gelen «Kıbrıs dâvası» Türk milleti için senelerce emek ve gayret sarfettiğimiz millî bir dâva karakteri taşımaktadır. Bu itibarla meseleyi tamamen partiler üstü bir mevzu olarak mütalâa ediyor ve değerlendiriyoruz. İç politika meseleleri üzerindeki ihtilâf ve çekişmeler ne kadar şiddetli olursa olsun, iktidarlar için değişmeyen ve değişmeyecek olan ve millî bir hüviyet taşıyan dış politikamızın esasları üzerinde TBMM'de temsil edilen bütün siyasi partiler müttefik ve mutabıktırlar kanaatindeyiz. Biz ana muhalefet partisi olarak bu hususu katiyetle ifade ediyoruz. Biz bu fırsattan istifade ederek istifa etmiş bulunan bir Hükümetin durumundan faydalanmayı düşünmeyiz. Ancak Hükümetin istifa etmiş olmasına rağmen mesuliyet yüklenmekten azade kalamayacağı hususuna da bilhassa işaret etmek istiyoruz. Şu ciheti de kesinlikle ifade edelim ki, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri hangi parti veya görüşe bağlı olurlarsa olsunlar, başlıca dış politika konularında bütün partilerin kuvvetli desteğine güvenebilirler. Ancak, iktidarda bulunan Hükümetlerin dış politika konularında TBMM'nin sık sık tenvir etmek vazifesinden de vareste kalmamaları gerekir. İşte bu zarurete binaen biz bu kürsüden Hükümeti sık sık ikaz etmeye çalıştık ve muhalefet partisi olarak vazifemizi yaptık. Geçen sene bugünlerde

dış politika ve Kıbrıs mevzuunda Millet Meclisinde açılan genel görüşmede de görüş ve tenkitlerimizi açıkça ifade etmiştik. Hâdiseler gösteriyor ki, Hükümet bizim bu samimi tenkit ve ikazlarımızdan kâfi miktarda faydalanmamıştır. Acaba vaktinde lüzumlu tedbirler alınmış olsaydı, bugünkü elim hâdiseler önlenemez miydi? Biz o kanaatteyiz ki, Hükümet müteredit, çekingen ve pasif bir politika yerine aktif ve cesur bir politika takip etse idi bu elim hâdiselerin vukuuna meydan verilmeyecekti. Dışişleri Bakanlığının geçen yıldan beri Kıbrıs mevzuunda ne gibi karar ve tedbirler aldığını ve bu karar ve tedbirleri ne ölçüde tatbik sahasına koyduğunu bilmemekteyiz. Şu anda Sayın Dışişleri Bakanı bu tedbirler hakkında tatminkâr cevap vermemişlerdir. Şu cihet açık bir hakikattir ki, Kıbrıs'ta cereyan eden hâdiseler çok önceden tertip edilmiş bir plan dâhilinde yürütülmektedir. Ve bunun altında Enosis'in başı olduğuna hiç kimsenin şüphesi olmayan bugünkü Kıbrıs-Rum idarecileri bulunmaktadır. Bizim görüşümüze göre, Kıbrıs'taki bugünkü iç çatışmalar kısa bir zaman sonra Milletlerarası bir konu haline getirilmek için düzenlenmiştir. Esasen Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios, daha Züriç ve Londra Anlaşmalarından ve Kıbrıs Anayasasının yürürlüğe girmesinden çok kısa bir zaman sonra bu istikamette alenen faaliyetlere başlamış ve zaman zaman verdiği beyanlarla takip ettiği plânın ana hatlarını sarahatle ortaya koymuştur. Nihayet C. Başkanı Makarios, 30 Kasım'da Kıbrıslı Türk Liderlerine anlaşmaların değiştirilmesi ve Kıbrıs Anayasasının tadili ile ilgili olmak üzere 13 maddelik bir muhtıra tevdi etmiş ve bir «Ekalliyet statüsü» kurmak ve ilhak etmek istikametinde olduğunu açıkça göstermiştir. Ve hatta Türk Hükümetinin 16 Aralık 1963 tarihli cevabi notasını diplomatik kaide ve nezaketin dışında bir tutumla reddetmek cesaretini de kendisinde görmüştür. Bütün bu hususlarda Hükümet gerekli tedbirleri aldık diyor ama bu tedbirlerin mahiyetinden biz parlâmento olarak haberdar değiliz. Anayasa pervasızca ihlâl ediliyor ve anlaşma esaslarına riayet edilmiyor. Bu durum karşısında Hükümet sarih ve kati kararlar almalıdır. Yoksa, normal diplomatik görüşmeler hiçbir netice sağlamamıştır ve sağlamayacaktır. Garanti Anlaşmasına göre Kıbrıs Anayasası, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin teminatı altında olup, Anayasanın ihlâli halinde Züriç ve Londra Anlaşmalarının tatbik edilmediği ahvalde bu 3 Devlet müştereken veya münferiden müdahale hakkına sahip bulunmaktadırlar. Bu devam edegelen ve bugünkü kanlı hâdiselere yol açan sarahat karşısında Hükümet ne gibi tedbir almış veya almayı düşünmüştür; bu, belli değildir. Biz A. P. olarak esaslarında mutabık bulunduğumuz dış politikamızın gerçek manada millî bir dış politika hüviyetini iktisap edebilmesi için Hükümetlerin bu gibi konularda mut laka muhalefetle istişarede bulunmak mecburiyetini bir kere daha hatırlatırız. Bu husus batı demokrasilerinde kaçınılmaz bir kaidedir. Fakat

maalesef bu zaruri vazifeyi iktidarda bulunan Hükümet her nedense ifa etmemektedir. Muvafıkı ve muhalifî ile birlikte bütün Türk milletinin arzu ve temayülüne tercüman olarak söyleyebiliriz ki, Kıbrıs dâvası Türkün müşterek davasıdır. Bu meselede Türkün haklarını çiğnetmeyecek olan her Hükümet bizden ancak samimî yardım ve müzaheret görecektir. Son olarak katiyetle ifade edelim ki, Kıbrıs'ta cereyan eden elim hâdiseler ve Garanti Anlaşmasına katılan Devletlerin de açık tutumları kargısında Hükümetten azimli ve cesaretli karar ve hareketleri beklemekteyiz. Adalet Partisi Meclis Grubu adına yaptığımız bu konuşmanın en samimi dileklerimizin bir ifadesi olarak kabul buyurulmasını hürmetlerimle arz ederiz.

Ardından Cumhuriyet Halk Fırkası Grubu adına Cihad Baban söz almıştır. Baban, Kıbrıs davasında can vermiş soydaşlarımızın hatıralarına duyduğu sonsuz saygıyı belirttikten sonra Kıbrıs olayları konusundaki düşüncelerini şöyle ifade etmiştir: Uzun bir süredir Kıbrıslı Türklerin yataklarında huzur içerisinde yatamadıklarını bunun da Makarios'un anayasaya baş kaldırmasından kaynaklandığını, Makarios ve onun izinden gidenlerin Londra ve Zürih antlaşmalarını kendi amaçlarına ve Enosis'e ulaşmak için kullandıklarını, Türkiye'nin bu kötü niyeti sezdiği için en başından beri sürekli tavsiye ve uyarılar verdiğini ancak son günlerde yaşanan olaylara engel olamadığını belirttikten sonra Kıbrıs'ta türkülere karşı zulümlerin devam etmesi durumunda Türkiye'deki tüm partilerin birlikte hareket edeceğini zira Türkiye'nin zor zamanlarda birleştirici kudreti daima kendinde bulduğunu belirtmiştir. Ardından partinin Kıbrıs konusundaki düşüncelerinin Türkiye ve Yunanistan arasında Atatürk ve Venizelos'un kurdukları dostluğu kuvvetlendiren bir unsur olmasını dilediklerini, Zürih anlaşması imzalanırken adadaki insanların din ve soy farkı gözetmeksizin dostluk içerisinde birlikte yaşayacağını düşündüklerini fakat Rumların bunu yapmadığını, garantör devletlerin Makarios'un anayasayı ihlal etmesiyle EOKA'cıları harekete geçireceğinden şüphe etmemeleri gerektiğine inandıklarını zaten İngiltere'nin de Kıbrıs'taki olayları gazetelerde tebliğ ettiğini belirttikten sonra Makarios'un Anayasa Mahkemesi Başkanını kaçırmakla olaya başladığını, Türk belediyeleri konusunda da Ankara'ya geldiğinde anayasayı ihlal ettiğini söylediklerini fakat vazifesinin gereklerini hala yapmadığını bu durumda garantör devletlerin söyleyecek sözleri olması gerektiğini belirtmiştir. Makarios'un adada döktüğü kanla büyük bir felaketi başlattığını ancak kan dökenlerin mutlaka bir gün o kanda boğulacağını yine de kendilerinin Kıbrıs'taki Türk Rum cemaatlerinin kardeşçe yaşamasını temenni ettiklerini Makarios'un bu tavrının Yunanistan tarafından da onaylanmayacağına emin olduklarını, Türk milletinin Kıbrıs anayasasını koruma

politikasından asla vazgeçmeyeceğini Makarios'un hükümet buhranlarından faydalanmaya çalışmakla aldandığını, anayasayı hiçe saymaya devam etmesi durumunda da Türklerin adanın taksimini isteyebileceklerini, Meclisin de bu milli davada daima Türk diplomasisini destekleyeceğini ve bu konuda İngiliz ve Yunan parlamentolarıyla birlikte adalet ve düzeni koruyacağını ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.23, B.18, s.514-516);

Çok sayın arkadaşlarım; bu kürsüye büyük ıstırap veren Kıbrıs konusunda Cumhuriyet Halk Partisi adına çıkarken iki görevi birden yerline getirmek istiyorum. Birisi, Kıbrıs'ta hürriyet içinde ve insanca yaşama uğrunda hayatlarını feda etmiş olan soydaşlarımızın aziz hâtıralarına karşı duyduğumuz sonsuz saygıyı belirtmek, onları bu büyük mücadelede unutmayacağımızı ifade etmek. Kıbrıs'ta yaşayan 120 bin, Türkün yanında olduğumuzu bütün dünyaya bir kere daha açıklamak. Diğeri de yine Cumhuriyet Halk Partisi adına Kıbrıs olayları hakkında düşüncelerimizi ifade itmektir. Sayın arkadaşlarım; Aylar var ki, Kıbrıs'taki Türkler gece yataklarında huzur içinde uyuyamamaktadırlar. Aylardan beri Yeşil Ada'nın üzerinden bir felâket rüzgârının eseceği hakkında peşin bir duygu, bu insanları rahatsız ve tedirgin etmektedir. Çünkü Kıbrıs Devleti Başkanı Makarios Kıbrıs Anayasasına karşı başkaldırmıştır. Türk efkârı um ilmiyesinin büyük teessürü de işte Türk cemaatine karşı girişilen bu tehdit, tecavüz ve bu katiller yüzündendir. Artık açıkça gömülmektedir ki Makarios ve onun izinde gidenler Londra ve Zürih anlaşmalarını kendi emellerine kavuşmak için geçici bir merhale telâkki etmişler ve akıllarınca ortaya fırsat çıktığı zaman Enosis'e ulaşmak maksadıyla bir adım daha atma teşebbüsünde bulunmuşlardır. Türkiye daha evvel hu kötü niyeti sezdiği için, Türk belediyeleri konusunda olduğu gibi, Kıbrıs Devleti'nin dikkatini çekmiş ve Türk haklarının çiğnendiği günden beri aralıksız tavsiye ve uyarmalara nağmen son iki gün içinde cereyan eden ve insanlığa utanç veren, cinayetlere mâni olamamıştır. Muhterem arkadaşlarım; Hiç şüphe yok, eğer Makarios Kıbrıs Anayasasını çiğnemek hevesinde olduğunu açıkça ifade etmemiş olmasa idi, evvelki gün Türk kanı dökülmemiş olacaktı. Sevgili arkadaşlarım; Evvelâ hiçbir parti ve hiçbir siyasi teşekkül tarafından tekzip edilmekten korkmadan şu gerçeği EOKA'cı Kıbrıs Rumlarına duyurmak isteriz. Kıbrıs'ta soydaşlarımız öldürülür, yavrularımızın üzerine ateş açılır ve Yeşil Ada'daki insanlar korkunç kâbuslar içinde yaşatmaya mahkûm edildikleri zaman, bu insanlığa yakışmayan tutum karşısında Türkiye'de ayrı ayrı düşünecek, ayrı ayrı istikametlere yönelecek parti yoktur. Türkiye'nin büyük kuvveti bu birliktedir. Türkiye zor zamanların birleştirici kudretini nefsinde toplamasını bilen bir millet olmakla daima iftihar eder. Bizim Kıbrıs

hakkındaki görüşümüz şudur: İsteriz ki, Kıbrıs Türkiye ile Yunanistan arasında Büyük Atatürk'le Venizelos'un, kurmuş oldukları dostluğu kuvvetlendiren bir unsur olsun. Başka bir ifade ile Kıbrıs Akdeniz'de Yunanistan ile Türkiye arasında NATO camiası ortasında, Afrika, Avrupa ve Asya arasında bir ihtilâf konusu değil, bütün dünyaya masal teşkil edecek bir itilâf vesilesi olsun. Biz Zürih Antlaşmasına imza atarken, Ada'da birbirine yan gözde bakan insanların bir gün en büyük dostluk duygusu içinde bir Devlet yapısı altında, tek bayrağa, saygı göstererek, birbirlerine ve yaklaşabileceklerini düşünmüştük ve beklemiştik ki o devletin başına geçen insan din ve soy farkı gözetmeksizin bu dostluğun mimarı olmak şerefini kazansın. Halbuki o, bu şerefi elinin tersiyle itti, dostluğun mimarı olacağına düşmanlığın ve fesatçı bir politikanın yolcusu oldu. Sayın arkadaşlarım; Türkiye, İngiltere ve Yunanistan yani Kıbrıs'ın bağımsızlığını teminat altına allan üç Devletin üçü de Makarios'un Anayasayı ihlâl ettiğinden, tarafsız bir Devlet Reisi olması lâzım gelirken, Türk halkının karşısına dikilerek EOKA'cıları harekete geçirdiğinden asla şüphe etmediklerine inanmak istiyoruz. Nitekim İngiltere'nin; Kıbrıs'taki kötü niyetli hareketleri gözden kaçırmadığı gazetelerde çıkan tebliği ile de sabit olmuştur. Makarios'un işe evvelâ Anayasa Mahkemesi Başkanını kaçırmakla başladığını unutmuyoruz. Türk belediyeleri konusunda Anayasayı ihlal ettiğini Ankara'ya geldiği zaman yüzüne de söylemiştik. Buna rağmen vazifesinin icap ettirdiği dürüstlüğe dönmediğini görmekle müteessiriz. Şu hâlde Anayasayı bile bile çiğneyen bir Devlet Reisine, onun varlığına teminat olan Türkiye'nin, Yunanistan ve İngiltere'nin söyleyecek ciddî sözleri olmak lâzım gelir. Türk Hariciyesinin bu vazifeyi yerine getirmiş olduğunu öğrenerek memnun olduk. İngiltere ve Yunanistan'ın da bizim gibi aynı sorumluluk duyguları içinde vazifelerini yapmakta olduklarına inanmak istiyoruz. Yeşil Ada'nın siyasi ufku kızartan Türk şehitlerinin taze kanı bize bir gerçeği hatırlatmaktadır. Biz, kötülükten bir şey çıkmayacağına inanan ve bu inançla hakkımızı medeniyet ve hukuk mefhumundan alan bir toplumuz. Bunun karşısına Makarios rahipliğe, komitacılığın bayağı usullerini bulaştırmaktan kendisini alamamış bir insan olarak çıkmaktadır. Makarios belki bir damla asil kanın tarihte nasıl kabara kabara ufukları tuttuğunu bilmez. Bilmediğini gördüğümüz için de kendisine hatırlatalım. Kan dökülmeye başlayınca bu felâketin nereden duracağını ve nasıl biteceğini kimse tahmin edemez. Fakat kimsenin tahmin edemeyeceği bir neticenin içinde ilâhî bir gerçek saklıdır. O kanı dökeni, kan mutlaka bir gün boğar arkadaşlarım. Biz kan dökülmesini istemiyoruz. Biz Kıbrıs'ta iki cemaatin Türk, Yunan dostluğuna kuvvet kazandırarak kardeşçe yaşayıp gelişmesini istiyoruz. Ne Türk'ün ne Rum'un burnunun kanaması taraftan değiliz. Bilâkis Türk'ün de Rum'unda akşam evlerine mesut dönmelerini, çocuklarının istikballerinden

endişe duymamalarını istiyoruz. Avrupa milletlerinin birleşip kaynaştığı bir devirde, Yunanistan'la NATO içinde kader birliği yaptığımız bir zamanda Makarios'un bu dostluğu sabote etmek istemesini Yunanistan'ın da tasvip etmeyeceğine kuvvetle eminiz. Cumhuriyet Halk Partisi adına ve bu halde bütün partilere ve memlekete tercüman olmaktan korkmadan Türk Milletinin müşterek dâvası olan Kıbrıs Anayasasını koruma ve savunma yolunda hiçbir fedakârlıktan kaçmayacağını bu kürsüden ilân ederken, Büyük Millet Meclisi olarak bu düşünce ve kararı bütün gönlünüzle tasvip ettiğinize de inanıyorum. Eğer Makarios, iç politikadaki çekişmelerimize ve Hükümet buhranlarına bakarak bunlardan kendisine bir menfaat yontmak gibi basit bir oyunun peşine sürüklenmişse, bunda ne kadar aldandığını ona bir kere daha anlatmak bütün partilere mensup aziz arkadaşlarıma yani sizlere düşer. Ona, temsil ettiğimiz kutsal millî iradenin heybetini gösterdiğiniz anda, bu heybetin altında manen ezilecek insanlığa milletlerarası tesanüte ihanet eden bu zattan kendi kara kisvesi bile utanacaktır. İmzaladığı Anayasaya saygısızlık ederek kendisini ve mevkiini meşruiyet dışı bir hale sokan bu komitacının, Kıbrıs'ta dökülen kanlardan şahsen sorumlu olup olmadığı meselesi de kafamızı ciddî olarak kurcalamaktadır. Ona bu kürsüden yine hepinize tercüman olacağıma emin olarak şu gerçeği de ifade etmek istiyorum. Şayet Makarios kendi eliyle imzaladığı Anayasayı hiçe sayarak bu Anayasanın tanıdığı iki milletin beraber yaşama prensibini ve bu prensibin Türk camiasına tanıdığı hak ve menfaatleri ihlâl etmekte devam ederse, biz de bundan gereken dersi çıkararak, anlaşmaların imzasından evvelki taleplerimizi yeniden canlandırır, yani Ada'nın taksimini istemekte kendimizde hak görürüz. Ve eğer Makarios, her türlü iyi niyet yollarını kapayacak olursa, o yolları hakkımıza dayanarak açacak vasıtayı bulmakla güçlük çekemeyeceğimize de eminiz, arkadaşlarım. Sayın arkadaşlarım, Her halde büyük Meclis bu millî dâvada Türk diplomasisinin enerjik tutumunu her zaman destekleyecek ve bu konuda İngiliz ve Yunan Parlâmentolarıyla birlikte aynı istikamette hakkı, adaleti, nizamı berberce korumuş olmanın zevkini de duyacaktır. Hürmetlerimle.

Millet Partisi grubu adına söz alan Zekâî Dorman Kıbrıs Rumlarının Türklere karşı başlattığı terör hareketlerinin Türk milleti tarafından büyük bir üzüntü ve nefretle karşılandığını, Millet Partisi Meclis grubunun hükümetin alacağı tedbirleri desteklemeye hazır olduğunu ancak alınacak tedbirlerin bu tecavüzleri durduracak nitelikte olması gerektiğini, iç politika sorunlarından yararlanmaya çalışarak Kıbrıs'taki ırktaşlarımızın haklarını çiğnemeye çalışanların büyük bir gaflet içerisinde olduğunu ve milli

meselelerde tüm partilerin vatanseverlik duygularıyla birleşeceğini ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.23, B.18, s.516);

Muhterem Başkan, muhterem arkadaşlar; Kıbrıs Rumlarının Türklere karşı giriştikleri kanlı tedhiş hareketlerini bütün Türk milleti, muhalifi ile, muvafığı ile derin bir elem ve nefretle karşılamıştır. İrkdaşlarımızın hak ve hayatını korumak hususunda Hükümetçe alınacak haklı ve müessir tedbirleri Millet Partisi Meclis Grubu hararetle desteklemeye hazırdır. Alınacak tedbirler, mürettep olduğu ifade edilen tecavüzlerin cüretini kırarak mahiyette olmalıdır. İç politika hâdiselerimizden istifade ile memleketimizin ve Kıbrıs'taki ırkdaşlarımızın hak ve menfaatleri aleyhine olan emellerini gerçekleştireceklerini zannedenler, büyük bir gaflet içinde bulunuyorlar. Şunu bir kere daha ifade etmek isteriz ki böyle millî meselelerde parti ihtilâfları susacak ve topyekûn Türk Milletinin vatanseverlik duyguları konuşacaktır. Bu birliğin ağırlığını Hükümet süratle mütecavizlere ve müseccel tertiplilere hissettirmelidir. Saygılarımızla.

Meclis başkanı Kıbrıslı Türklerin yalnız olmadığını ispat etmek amacıyla Türk milletini temsilen 10 kişilik bir Millet Meclisi Heyetinin Kıbrıs'a gönderilmesini öngören İstanbul Milletvekili Sabri Vardarlı'ya ait önergeyi okutmuş ve yapılan oylamayla önerge kabul edilmiştir. Ardından meclis yeni gündem maddesi yine toplantısına devam etmiştir.

YTP grubu adına söz alan Kâmrân Evliyaoğlu Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmadan önce Türklere karşı yapılan tecavüzlerin devam ettiğini, son olayların ise yeni bir EOKA zihniyetinin göstergesi olduğunu, Kıbrıs Türklerinin yalnız olmadığını ve yalnız bırakılmayacağını, hükümetin Kıbrıs Cumhuriyeti anayasasına uygun olarak gerekli tüm tedbirleri alacağına inandıklarına değindikten sonra Kıbrıs Türklerini koruyan kahraman Türk alayına sevgi ve muhabbetlerini ilettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.23 B.18 s.516);

Sayın milletvekilleri, Kıbrıs'ın Cumhuriyet rejimine kavuşmasından evvelki hâdiselerin acısı, içimizden henüz çıkmadan Cumhuriyetin ilânını takip eden günlerden beri huzursuzluğun ortadan kalkmadığı da bir hakikat olarak karşımızda bulunmaktadır. Birkaç günden beri Kıbrıs'ta aziz Türk toplumuna karşı, Rumlar tarafından vuku bulan adi ve hunharca tecavüzleri yeni bir EOKA zihniyetinin alçakça örnekleri olarak saymaktayız. Muhterem milletvekilleri, huzurunuzda ve şu mukaddes kürsüden bir kere daha ifade ediyoruz ki Kıbrıs Türkleri hiçbir zaman yalnız değillerdir ve yalnız kalmayacaklardır. Onların arkasında Devleti, Hükümeti ve asil varlığı ile Türk Milleti mevcuttur. Hükümetimizin beynelmilel icaplara ve Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasına uygun olarak gerekli tedbirleri olacağına şüphemiz yoktur. Muhterem arkadaşlarım;

hislerinize de tercüman olduğuma inanarak bütün milletimizin temsil edildiği şu kürsüden Kıbrıs Türklerinin daimî bekçisi olan Kahraman Kıbrıs Türk Alayına sevgi ve muhabbetlerimizi ileterek huturunuzdan ayrılıyorum.

Meclisin 25 Aralık 1963 tarihli oturumunda Aydın Milletvekili Hilmi Aydınçer, Kıbrıs'ta gerçekleşen olayların vahim bir hal aldığı gerekçesiyle Parlamentonun olayları aydınlatması için gizli bir celse yapılarak hükümetin detaylı bilgi verip soruları cevaplaması gerektiğini 15 imzalı önerge ile takdim ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.24, B.19, s.6,7);

Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım; Kıbrıs'ta düinden beri çok vahim hâdiselerin devam etmekte olduğunu ve durumun salâha doğru değil bilâkis daha da vahamete gitmekte, bulunduğunu ancak radyo ve gazetelerden öğrenmiş bulunuyoruz. İrkdaşlarımızın kanlarının dökülmekte olduğu bu hâdiseler üzerinde Parlâmentonun esaslı tenviri için bugün bir gizli celse yapılmasını ve Hükümet yetkilileri tarafından tafsilâtli bilgi verilmesini ve sorularımızın da cevaplandırılmasını temin maksadıyla gündem dışı söz almış bulunuyorum. İç tüzüğe göre bu hususta 15 imzalı önergemizi takdim ediyorum. Lütfen tasvip buyurulmasını saygı ile arz ederim.

Hilmi Aydınçer'den sonra hükümet adına Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Ekrem Alican söz almıştır. Alican, Hükümetin olayları yakından takip ettiğini ve Aydınçer'in tekliflerine karşılık Hükümetin gerektiğinde meclise izahat verebileceğini fakat Hükümetin olayları takip ettiği bu süreçte açıklama yapması gereken zamanın hükümete bırakılması gerektiğini ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.24, B. 19, s.7);

Aziz arkadaşlarım, Hükümet Kıbrıs'taki olayları yakından takip etmektedir. Muhterem arkadaşımın temennisini de burada dikkatle dinlemiş bulunmaktayım. Hükümet Yüksek Meclisinize izahat vermek icap ettiği anda her zaman gelmeye hazır vaziyettedir. Müsaade ederseniz arkadaşımızın bu maruzatını Hükümet Başkanına iletirim. Yalnız, Hükümeti lütfen, hâdiseleri takip ettiği bu sırada izahat verme zamanını seçme bakımından Yüksek Meclisinizin serbest bırakmasını istirham ediyorum.

Ardından Başkan Alican'ın ricası hakkında Hilmi Aydınçer'e tekrar söz hakkı vermiştir. Aydınçer, Başbakan burada olmasa da hükümeti temsilen bir bakanın toplantıda olması gerektiğini ve hükümetin sorulara cevap vermemesini eleştirdiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.24, B.19, s.7);

Muhterem arkadaşlarım; mühim hâdiselerin cereyan ettiği ve Meclisin içtima halinde bulunduğu bu esnada Başbakan burada bulunmayabilir. Hâdiseleri yakinen dakikası dakikasına takiple meşguldür; amenna. Ama, hiç olmazsa Hükümeti temsilen bir bakanın -Hariciye veya Millî Savunma Bakanının- burada bulunmasını biz isterdik, arzu ederdik. Hükümet niçin cevap vermiyor?

Bu konuşma sırasında Başkan araya girerek Kıbrıs meselesinde hükümetin her zaman izaha açık olduğunu ve yine izahatta bulunulması için hükümetin serbest bırakılması yönündeki Ekrem Alican'ın ricasını tekrar hatırlatıp kendi ricasını da ekleyerek aslında oylamanın yapılması gerektiğini fakat bu oylamanın uzun zaman alacağını belirtmiştir. Bunun üzerine bazı milletvekillerini imzalarını geri alması nedeniyle Başkan bu celsede bu konunun görüşülemeyeceğini ifade ederek İzmir Belediye Başkanı Osman Kibar'ın Kıbrıs'ta gerçekleşen olaylar sonucunda ölen ve yaralanan Türklerin ve ailelerin acılarını paylaştığı bölgedeki Türklerin can ve mal güvenliklerini sağlamak için gerekirse son çareye dahi başvurulabileceğini anlattığı şu telgrafi okutmuştur (MMZC, C.24, B.19, s.7,8);

Anavatanın bir parçası saydığımız Kıbrıs'ta cereyan eden son müessif olaylar neticesinde ölen üç ve yaralanan 20'den fazla Türk kardeşimizin acılarını kalbimizde derin olarak hissetmekteyiz. Kıbrıs Türklerinin anlaşmalarla sağlanmış bulunan temel haklarını insanlık ve hukuk dışı çetecilik davranışlarıyla yok etmeye kalkışan ve buna Kıbrıs polislerini de âlet eden sorumluların cezalandırılmalarını ve Kıbrıs Türklerinin can ve mal emniyetlerinin hürriyet ve saadetlerinin icabında son çareye dahi başvurularak teminini istiyoruz. Hunharca işlenmiş cinayetlerin ıstırapı içinde İzmir şehri adına belediye meclisinin hemşerilerinin duygularına tercüman olarak 23. 12. 1963 günlü toplantısında bu mevzuda ittifakla almış olduğu kararı Belediye Reisi olarak Türk Milleti adına karar vermek ve gereken teşebbüsleri yapmak yetkisine sahip olan Sayın Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı ile Sayın Hükümet Başkanlığına arz ederken bu arada bu kararımızın Kıbrıs Türk Cemaati Liderliğine de ulaştırılması hususunda yüksek tavassutlarını saygı ile rica ederim.

Meclisin 25 Aralık 1963 tarihli oturumunda söz alan Başbakan İsmet İnönü hükümetin meclise karşı görevlerini en kısa zamanda yapacağını, şu anda herkesin zihninin Kıbrıs'ta yaşanan facialarla meşgul olduğunu, Hükümetin ilk iş olarak Kıbrıs ile alakalı gerekli tedbirleri kısa sürede alacağını ve Meclisi de haberdar edeceğini, Kıbrıs'ta düzeni değiştirme çabaları devam ederse garantör devletlerle müşterek müdahale için görüşme yapılabileceğini kendilerinin geçen akşam böyle bir teklifte bulunarak müdahale

haklarını kullanmaya başladıklarını, İngiltere Yunanistan ve Türkiye'nin birlikte hareket ederek adadaki tecavüzlerin durdurması gerektiğini ifade etmiştir. Kıbrıs'ta dökülen kanlar kendilerini ve Türk milletini ne kadar üzüyorsa da buna karşı duydukları öfkenin de bir o kadar şiddetli olduğunu, Türk milletinin çok kez böyle haksız tecavüzlere maruz kaldığını ancak hiçbir zaman yılmadığını, tüm meclis ve millet olarak Kıbrıs Türklerine karşı görevlerini yapacaklarını, daima kanun çerçevesinde düzeni sağlamaya çalıştıklarını meclisin de hadiselerden daima haberdar edileceğini ve kendilerine destek vereceklerine inandığı şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.24, B.19, s.27,28);

Muhterem arkadaşlar; yeni Hükümet Millet Meclisine karşı ilk vazifelerini kısa zamanda yapıp bitirecektir. Anayasanın hükümlerine göre, programın okunması, müzakere edilmesi ve güven oyu istenmesi mümkün olan kısa zamanda temin olunacaktır. Yeni Hükümetin Meclise arz olunduğu şu anda hepimizin zihinlerini Kıbrıs'ta cereyan etmekte olan facialar doldurmaktadır. Hükümet ilk iş olarak Kıbrıs'taki hâdiseler hakkında gerekli olan ve tesirli olan tedbirleri süratle alacak, tatbik edecek ve B. M. Meclisini haberdar edecektir. 2-3 günden beri Kıbrıs Devletini meydana getiren anlaşmalar ve muahedeler gereğince Kıbrıs'taki nizamı değiştirme teşebbüsü halinde garanti vermiş olan üç Devlet Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında bir müşterek müdahale müzakeresi yapılmaktadır. Dün akşam böyle bir müşterek müzakere ve müdahaleyi biz teklif ettik ve muhabere ile cereyan eden müzakereler neticesinde muadehenin verdiği münferiden müdahale hakkını kullanmaya haşladık. Garanti veren devletler; İngiltere, Yunanistan ve Türkiye bu kanun dışı tecavüzlerin durdurulması için el birliği ile ve ciddiyetle çalışmışlardır ve çalışmaktadırlar. Fakat tecavüz edenleri yola getirmek mümkün olmuyor Büyük Meclis emin olabilir ki; orada, Kıbrıs'ta dökülen kanlar milletimizi ne kadar teessüre gark ediyorsa, buna karşı hissettiğimiz infial ve hiddet de o kadar şiddetli ve kesindir. Türk Milleti tarihinde çok zaman haksız tecavüzlere uğramıştır. Türk Milleti hiçbir tecavüz önünde yılmayan, gözünü kırpmayan bir millettir. Bütün Meclis ve bütün millet yekpare olarak vazifemizi yapacağız. Vatandaşlarımıza karşı, Kıbrıs'ta yaşayan ırkdaşlarımıza karşı mükellef olduğumuz vecibeleri yerine getireceğiz. Bugün Türk uçakları Kıbrıs'taki mücadele meydanlarına gitmişler, görünmüşler ve ilk ihtarı yapmışlardır. Biz Devlet olarak her meselede, iç hayatımızda olduğu gibi, dış münasebetlerde de kanun nizamına bağlı olan bir Devlet ve milletiz. Kanun nizamı haricinde bize muamele ve tecavüz yapmak isteyenlere karşı kuvvetimiz, irademiz sarsılmaz bir surette tesirini gösterecektir. Programımız, Büyük Meclis

hâdiselerin her safhasından haberdar olacak ve bize desteğini, yardımını esirgemeyecektir. Bu kanaatle vazifeye başlıyoruz. Saygılarımla.

Başbakanın programı Pazartesi okuyacağını söylemesi üzerine 30 Aralık Pazartesi toplanmak üzere oturum sonlandırılmıştır.

2.5.3. Kıbrıs Krizinin Çözüm Süreci (1963-1964)

26 Aralık 1963 tarihinde Güvenlik Konseyi toplandıysa da bir sonuç alamamış, Türk, Rum ve İngiliz temsilcileri yeni bir görüşme için Lefkoşa’da toplanmışlardır. Çatışmaları durdurmak için taraflar arasında tampon bir bölge oluşturulmasına karar verilmiş ve yine taraflar geri çekilerek yerlerini İngiliz birliklerine bırakma konusunda anlaşmışlardır. Böylece Kıbrıs tampon bölgeyle (Yeşil Hat) ikiye ayrılmıştır. Ayrıca bu durum Ada’da iki farklı yönetim kurulması yolunda atılan ilk adımdır. Yeşil Hat ile Kıbrıslı Türklerde Ada’da bağımsız bir Türk yönetimi kurulması fikri doğmuştur. Dr. Fazıl Küçük de Kıbrıs için taksimden başka bir çözümün olmadığını ifade ederek bölgede yaşananlara dikkat çekip anayasaya göre yasama, yürütme ve yargı erklerinin Türkler ve Rumlara belli oranlarda verilmesini belirtmiştir (Şahin, 2017, s.1476).

Cumhurbaşkanı	Cemal GÜRSEL (1895 - 14.09.1966) (4. T.C. Cumhurbaşkanı) 27 Mayıs 1960 - 14 Mart 1966
Hükümet	10. İNÖNÜ Hükümeti (CHP-Bağımsızlar Koalisyonu) (28. T.C. Hükümeti) 25 Aralık 1963 - 13 Şubat 1965
Başbakan	Mustafa İsmet İNÖNÜ (1884 - 25.12.1973)
Dışişleri Bakanı	Feridun Cemal ERKİN (1883 - 05.01.1972) 1 Nisan 1962 - 20 Şubat 1965
Milli Savunma Bakanı	İlhami SANCAR (1909 - 13.12.1986) 20 Kasım 1961 - 20 Şubat 1965
TBMM Başkanı	Fuat SİRMEN (1882 - 06.06.1968) (9. TBMM Başkanı) 1 Kasım 1961 - 10 Ekim 1965
Genelkurmay Başkanı	Orgeneral Cevdet SUNAY (10.02.1899 - 22.05.1982) 4 Ağustos 1960 - 16 Mart 1966

Tablo 2. 1963-1964 Kıbrıs Krizinin Çözümünde Yer Alanlar

Yeşil Hat Kıbrıs’taki tehlikeyi dindirememiştir. Makarios 1 Ocak 1964’te dünya liderlerine Türkiye’nin 25 Aralık 1963 günü Lefkoşa üzerinde alçak mesafeden savaş jetlerini uçurduğunu ve Türk Deniz Kuvvetleri’nin Kıbrıs’a doğru rota çizdiğini telgrafla iletmiştir. Ardından yeni bir telgrafla Garanti ve İttifak anlaşmalarının feshettiğini

duyurmuştur. Başbakan İsmet İnönü bu iddiaları bir telgrafla cevaplamıştır ama anlaşmazlıklar devam edine İngiltere, Kıbrıs'ta barışın sağlanması için Londra'da bir toplantı düzenlemiştir. 15 Ocak 1964 Londra konferansında İngiltere üçlü garantörlük hakkının BM'ye verilmesini savunurken, Türkiye tek çözümün iki uluslu federal bir devletin kurulmasını, Yunanistan ise anayasanın nüfusu çoğunluğuna göre yapılması gerektiğini savunmuştur (Saruhan, 2020, s.43,44).

Konferanstan sonra çözüm arayışları NATO çatısı altında sürmüştür. Adada NATO kuvvetlerinin konuşlandırılmasını teklifini Türkiye, Kıbrıs Türk Toplumunu ve Yunanistan kabul etse de Makarios bunu reddederek meseleyi BM'ye taşımıştır. 26 Şubat 1964'te Güvenlik Konseyinde taraflar dinlenerek, 4 Mart 1964'te adada bir arabulucunun görevlendirilmesi ve adaya barış gücünün yerleştirilmesi kararı alınmıştır. Kararın, Barış Gücüne yönelik paragrafında Makarios'un çabalarıyla "Kıbrıs Hükümeti" ifadesine yer verilmiştir. New York'taki Türk heyetinde bulunan Denktaş bu ifadeye karşı çıksa da İnönü'nün *"İnsanlar ölüyor, siz hala kelimelerle uğraşıyorsunuz esas olan saldırıları durduracak kuvvetlerin derhal Kıbrıs'a çıkmasının sağlanmasıdır"* şeklindeki talimatı sonucu bu taslağı kabul etmiştir (Tezel, 2008, s.33,34).

Yine de "Kıbrıs Hükümeti" ifadesinin kullanılması tüm dünyanın Kıbrıs Rum yönetimini hükümet olarak görmesine sebep olmuştur. Bu hata sebebiyle o yıllardan günümüze kadar Kıbrıs Rum yönetimi bütün Kıbrıs'ın tek temsilcisi olarak algılanmasına sebep olmuştur. Aslında bu durumla Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş anayasası ihlal edilmiştir. Kıbrıs Rum yönetiminin Enosis davası ve şiddet eylemleri de kesilmeyerek Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşuna sürmüştür (Kılavuz ve Tanık, 2011, s.310,311).

2.6. Çözüm Sürecinde Mecliste Meydana Gelen Gelişmeler

Meclisin 30 Aralık 1963 tarihli oturumunda AP Grubu adına söz alan Balıkesir Milletvekili Gökhan Evliyaoğlu Kıbrıs anayasasının Rum teröristler tarafından ihlal edilerek Türklerin katliama tabi tutulduğunu, hükümetin anlaşmanın birinci maddesinin ihlal edildiği gerekçesiyle dördüncü maddedeki müdahale hakkını kullanmasına karar verdiği halde bu kararı uygulamakta gösterdiği tereddüt nedeniyle Kıbrıs'ta yaşanan olayların Türkler aleyhine seyrettiğini, gazetelerin bu facia resimleriyle dolduğunu halbuki Türkiye'nin dördüncü maddeyle aldığı yetkilerin çok geniş olduğunu zaten adada güvenliğin bozulması, anayasa ihlali ve Enosis hareketleriyle terör davasının aşılacak bir ırkı yok etmek gibi uluslararası bir suç haline geldiğini bu durumda münasip tedbirler alması gerektiğini ifade etmiştir. Vaktinde yapılacak bir müdahaleyle Kıbrıs davasının

kesin bir çözüme bağlanabileceğini ancak mecliste zamanında kararlar çıkıp uygulanmadığı için bunun gerçekleşmediğini zira Kıbrıs'ta gerçekleşen olaylar hakkında derin ve üzücü bir ayrılık olduğunu belirtmiştir. Hükümeti Kıbrıs politikasında aciz bir tutum izlediği gerekçesiyle eleştirerek Kıbrıs statülerinin hazırlanmasında büyük rolü olan profesörlerin, hukukçuların fikirlerinin alınmadan hukuk ve otoritenin sağlanması için kesin bir strateji izlenmeyişinin nasıl sonuç vereceğinin merak ve üzüntüsü konusu olduğunu hukuk bilginlerinin gazetelerde yazdığı yazılarla alınması gereken tedbirlere yer verdiğini ancak buna rağmen resmi beyanlarda anlaşılamayan bir tereddüt havası olduğunu ifade etmiştir. Kıbrıs'ta her geçen gün kardeş kanının akıtıldığını AP'nin uyarılarına gereken önemin verilmediğini hiç olmazsa müdahale kararı alınıp uygulanamadıktan sonra akıtılan her Türk kanının herkes için takip edilmesi gereken bir sorumluluk olduğunu, Saint Barthelemie tipinde bir katliamı insanlığı utandıran yeni bir Jenosit hadisesini yedi düvelin 1963 dünyasının onaylayacağını ve bu yolda kızıl bir papaz uğruna bizlerle dövüşeceklerine asla ihtimal vermediğini ancak bunda yanılıyorlarsa Kıbrıs'ta katledilenlerle birlikte ölmenin en büyük şeref olarak bizlere nasip olmasını temenni ederek Prof. Dr. Fahir Armaoğlu'na ait Cumhuriyet Gazetesi'nden aldığı bir yazıyla devam ederek Kıbrıs'ın dünya barışına büyük katkısı olacağına ilişkin görüşlerini ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.24, B.20, s.33-35);

Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri... Londra ve Zürih antlaşmalarının beynelmilel bir siyasi vesika vasfını kazandırdığı Kıbrıs Anayasasının, adadaki Rum tedhişçiler tarafından ihlâli ve Türkler aleyhine geniş çapta bir katliam hareketine girişilmesi karşısında, Hükümetimizin tamamen hukukî yetkilerini kullanmak suretiyle münferit müdahaleye karar vermiş olmasına rağmen, bu kararın tatbikatındaki aksaklıklar ve gecikmeler yüzünden Kıbrıs'ta katliam maalesef devam etmektedir. Antlaşmanın birinci maddesinin ihlâli münasebetiyle, dördüncü maddedeki müdahale hakkımızın kullanılacağı yolunda Hükümetin aldığı karar, Türk milletinin ve ona niyabet eden Büyük Meclisin ittifakla tasvibine mazhar olmuş ve Hükümetin gereken bütün imkânları kullanması teşvik olunmuştu. Fakat, Garanti Antlaşmasının birinci maddesi adada güvenliğin bozulması, Anayasaya saygı gösterilmemesi veya ilhak faaliyeti gibi hâdiseler dolayısıyla dördüncü maddedeki müdahale hakkının kullanılmasına ve Anayasanın ihlâlini doğuran hâdisenin ehemmiyet ve çapı nispetinde bu hakkın kullanılmasına cevaz verdiği halde, Hükümetimizin, bu hakkı kullanmakta gösterdiği tereddüt ve ihmaller yüzünden Kıbrıs'ta durum Türk azınlığı aleyhinde inkişaf etmektedir.

Gazetelerimiz, devam eden katliama ait *facia* resimleri ile dolup taşmaktadır. Rum tedhişçiler posta merkezlerini ve hava alanını kontrol altında bulundurmakta inisiyatif kendisine bırakılmış bulunan İngiliz generali de bu gibi olayları önlemekte zayıf göstermektedir. Antlaşmanın haklı bir münferit müdahaleye karar veren hükümete tanıdığı yetkiler çok geniştir. Uygun görülecek her tedbirin alınabilmesi, her teşebbüsün yapılabilmesi mümkündür. Bu yetki sınırsızdır, şümulü çok geniştir. Hele adada güvenliğin bozulması Anayasanın ihlâli, Enosis hareketleri, bir tedhiş havasını da aşar, âdeta bir milletin bir diğer ırkı yok etmek istemesi gibi beynelmilel bir suç, bir jenosit halini alırsa, münferit müdahale yolu ile alınması gereken tedbirlerin de bu ölçüde ve aynı nispette münasip tedbirler ve teşebbüsler olması iktiza ederdi. Vaktinde ve bütün imkânları tecrübe etmek suretiyle yapılacak bir müdahale, Nazi kampları faciasından sonra tekrarına cüret edilen bir jenosidi, milletlerarası bir yüz karası manasındaki fiilleri durduracak ve bütün dünyada, artık bir ıstırap konusu haline gelen dâvayı katî bir hal şekline bağlamak yolunda katî bir adım teşkil edecekti. Bu yapılmamıştır. Meclisçe gönülden tasvip edilen karar zamanında, süratle, dirayetle tatbik edilmemiştir ve edilmemektedir. Resmî beyan ve taahhütlerle Kıbrıs'ta cereyan eden hâdiseler arasında derin ve ıstıraplı bir aykırılık vardır. Hükümetin bu yeni safhadaki Kıbrıs politikasında da bu hâdiseden önceki safhada olduğu gibi bir acz müşahade edilmektedir. Kıbrıs meselesinin birdenbire bu had safhaya ulaşması halinde Hükümet yetkilerini hatırlamak tavsif etmek ve kullanmak yolunda gereken dikkati sarf etmemiştir. Kıbrıs statülerinin hazırlanmasında büyük rolü bulunan muhterem profesörlerin ve hukukçuların fikir ve mütalâası alınmak lüzumu hissedilmeksizin, hukukun ve otoritenin bütün icap ve imkânları üzerinde katî bir strateji tanzim edilmeksizin girişilen, eksik ve geç kalan müteredit tatbikatın ne gibi bir netice vereceği merak ve üzüntü konusudur. Gazetelerimizde geciken tedbirler ve kararın tatbikindeki hatalar üzerine yazılar yazılmakta ve hukuk bilginleri bu durumu teyit ederek, hâlâ alınması mümkün tedbirler hususunda ilgilileri ikaz etmektedirler. Buna rağmen, resmî veya yarı resmî beyanlara anlaşılmasa bir tereddüt havası hâkimdir. Geçen celsede, bütün Türk milleti ve barışsever dünya adına gönülden alkışlanan kararı alanlar şimdi neredeyse meçhul ve hayalî muhataplardan özür dilemek yoluna gideceklermiş gibi konuşmaktadırlar. Eğer doğru ise sayın Başbakan bir beyanatında «Kıbrıs'ta bir papaz, beni yedi düvelle dövüştürmek istiyor» demiştir. Kıbrıs'ta bir papazın, yedi düveli bizimle dövüştürmeye muktedir olduğunu iddia etmek, Hükümetimizin yedi düvel karşısında itibarını kaybetmiş olduğunu bizim Hükümet olarak devletler hukuku müesseselerini ikna kudretimizi kaybetmiş olduğumuz şeklinde yorumlanırsa bunun mesuliyeti kime ait olacaktır? Her geçen dakika

Kıbrıs'ta kardeş kanı akıtılmasına sebep olmaktadır. Öldürülen Türklerin sayısı korkunç rakamlara ulaşmaktadır. Daha önce, A. P. Meclis Grubu adına konuşan Faruk Sükan'ın uyarılarına gereken önemi vermeyerek bu facianın hazırlanmasına fırsat veren politik tutum bir yana, hiç olmazsa müdahale kararı alınıp da gerçekleştirilmemesi gibi bir durumdan sonra akan her damla Türk kanının hepimizce takip edilmesi gereken sorumlulukları olacaktır. Biz Saint Barthelemie tipinde bir katliamı, insanlığı utandıran yeni bir jenosit hâdisesini yedi düvelin, 1963 dünyasının tasvip edilebileceğine ve bu yolda kızıl bir papaz uğruna bizimle dövüşeceklerine katiyen ihtimal vermiyoruz. Eğer bunda yanılıyorsak, dünya bir anda bu kadar tersine dönecekse Kıbrıs'ta katledilenlerle birlikte ölmek, modern dünya insanlığının en büyük şerefi olarak hepimize nasip olsun. Ama, böyle 19'uncu asır beyanlarıyla ve bu eksik tedbirlerle, hak istihsal edilebileceğini de zannetmiyoruz. Sözlerimizi Sayın Prof. Dr. Fahir E. Armaoğlu'nun bugün Cumhuriyet Gazetesinde neşredilen yazısından aldığımız şu pasajla son veriyoruz: «Soydaşlarımızın güvenliğinin tam olarak sağlanacağına ve Anayasa ile teminat altına alınmış bulunan hak ve hürriyetlerinin korunacağına inanmak çok güçtür. Bu inancın gerçekleşebilmesi için Türk Hükümeti müdahalesinin genişlemesi ve Anayasa düzeni ile güvenlik tam şekliyle gerçekleştikten sonra bu müdahalenin sona ermesi gerekirdi, lâkin, şu anda üç devletin Kıbrıs'taki kuvvetleri bir İngiliz komutanının başkanlığında duruma el koyduklarına göre, Türkiye'nin daha geniş müdahale imkânı ilk anda alması lâzım gelen tedbirler hususu, imkânları şimdilik kaybolmuştur. Bu geniş müdahalenin daha ilk anda yapılması gerekirdi. Türkiye şu anda, geniş müdahale imkânını kaybetmiş olmakla beraber, böyle bir müdahale ihtimali de tamamen yok olmuş değildir. Aynı kanaatteyiz. Bu ihtimalin bütün icapları ile bir an evvel kullanılmasında Kıbrıs'ın ve dünya barışının büyük menfaati vardır. İlgililerin bir kere daha dikkatini çekmeyi büyük sorumluluk adına lüzumlu hissettim. Saygılarımla.

Devam eden oturumda Başbakan İsmet İnönü söz alarak önce yeni hükümet programını sunmuş ve ardından Türk dış politikasının hala Atatürk'ün “Yurtta sulh cihanda sulh” ilkesine dayalı olduğunu dünyada adil ve devamlı bir barış düzeninin kurulması için tüm dünya devletlerinin çalışması gerektiğini ve Türkiye'nin de katıldığı ittifaklar içerisinde barış ve güven ortamının tesisi için gereken gayreti gösterdiğini belirttikten sonra Türk dış politikasının imzalanan sözleşmelere sadakatle bağlı kalmayı vazgeçilmez bir prensip olduğuna değinerek Kıbrıs için imzalanmış antlaşmalara değinmiştir. Bu anlaşmaları iyi niyetle gerçekleştirilerek vatandaşların refah içerisinde yaşamalarını temenni ettiklerini ancak Londra ve Zürih anlaşmalarının ortadan

kaldırılmaya çalışılması hususunda Rum tarafına defalarca kez uyarılar yapıldığını, Kıbrıslı Rumların adada kanlı bir mücadeleye giriştiğini bu durumun kendilerine çok üzse de Türkiye'nin anlaşmalara gösterdiği sadakati diğer devletlerin de göstermesi gerektiğini, tüm barışçı yolları denediklerini ancak son çare olarak garanti anlaşmasının tanıdığı müdahale hakkını kullanmak üzere harekete geçeceklerini bildirdiğini garantör devletleri adada düzenin sağlanması için müştereken bulundukları tekliflerin kabul edilerek bu devletlerin askeri birliklerinin bir İngiliz generalin idaresi altında göreve başladığını Hükümetin bu milli davanın vazifelerini yine aynı azimle yerine getireceğini, Türk-Yunan ilişkilerini ikili olarak NATO ittifakı içerisinde kuvvetlendirme arzusunda olduklarını ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.24, B.20, s.44)

Sayın milletvekilleri, Türkiye Cumhuriyeti dış politikasının devamlı umdeleri arasında ahitlere sadakat başta gelir. Bildiğiniz gibi, Kıbrıs Cumhuriyeti ile aramızda özel bağlar kurulmuştur. Bu Cumhuriyetin, imzalamış olduğu antlaşmaları iyi niyetle tatbik ederek bütün vatandaşlarını refah ve saadete ulaştırmasını daima temenni etmişizdir. Fakat bir bütün teşkil eden Londra ve Zürih anlaşmaları yersiz ve mesnetsiz teşebbüslerle ortadan kaldırılmaya çalışılmış, bu konuda tarafımızdan yapılan birçok uyarılar Kıbrıslı Rum idarecilerce kale alınmamış ve son günlerde bildiğiniz kanlı maceraya girişilmiştir. Adada cereyan etmiş olan fecayi bize büyük elem vermiştir. Birkaç gün evvel arz ettiğim gibi, Türkiye kendisinin ahitlere gösterdiği sadakati ve riayeti başkalarında da aynı şekilde bekler. Sorumsuzlukla girişilen hareket karşısında memleketimiz bir bütün olarak Kıbrıslı karideslerimizin hukukunun korunması ve ahitlere riayet olunması hususundaki iradesini katiyetle izhar etmiştir. Bu cümleden olarak, bütün barışçı yolları sonuna kadar iyi niyetle, sabırla fakat azmimizden zerre kadar inhiraf etmeksizin denedikten sonra, son çare olarak Garanti Antlaşmasının bize verdiği münferit müdahale hakkımızı kullanmak üzere harekete geçeceğimizi bildirdik. Bu kati tutumumuz sonucunda Türkiye, İngiltere ve Yunanistan Ada'da ateş kesilmesini ve nizamın iadesini temin için müştereken teklifte bulundular ve teklif malûm olduğu üzere Kıbrıs Hükümetince kabul edildi. Şimdi, teminatçı üç Devletin askerî birlikleri bir İngiliz generalin idaresi altında vazifeye başlamış bulunmaktadır. Hükümetimiz bu millî tutumun her türlü icaplarını da ahdî vazifeye ve ahdî haklara uygun olarak yerine getirmeye aynı azimle devam edecektir. Sayın milletvekilleri, Komşularımızla münasebetlerimizi daima geliştirmek emelimizdir. Müşterek menfaatlerimize uygun olarak Türk-Yunan münasebetlerinin gerek ikili gerek NATO İttifakı içerisinde devamlı suretle kuvvetlenmesi arzumuzdur. Karşılıklı temennilerin ve arzuların Kıbrıs

buhranından da iyi bir imtihanla geçmesi «şüphesiz ki, istikbale ait çalışmalarımızda bizi teşvik edecektir.

Meclisin 30 Aralık 1963 tarihinde hükümetin izahata hazır olması üzerine söz alan Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin pazar günü Kıbrıs'ta İngiliz Hükümeti Common Wealth Nazırı Mr. Sandys'in başkanlığında Türk, Yunan Büyükelçileri ile üç birlik kumandanı Grl,Yung ve her iki cemaat temsilcileriyle uzun bir toplantı yapıldığını bunun sonucunda ise Amme hizmetlerinin sağlanması amacıyla Türk, İngiliz Yunan büyükelçilerinden oluşan bir heyetin kurulması yönünde tekliflerinin kabul edildiği, Kıbrıslıların isteğiyle heyete Kıbrıs temsilcilerinin de katılmasının kabul edildiği ardından gelen Çağlayan semtindeki olayla alakalı General Yung'un zırhlı bir araç göndererek olayı araştıracağı, Türk ve Rumların ellerindeki esirleri karşılıklı olarak serbest bırakacağı ve İngiliz kuvvetlerinin Türk bölgelerinde devriyeler bulundurması yönündeki bilgileri Büyükelçilikten aldıklarını ifade etmiştir. Ardından Rumların işgali altındaki bazı yerlerin İngilizler tarafından alınmasını, Türklerin elindeki sigar, buz, un fabrikalarının İngiliz kumandanı tarafından teslim alınmasının istendiğini fakat bu kararın Rum kesiminde gerekli emniyet önlemleri alınıncaya kadar uygulanmasının uygun olmayacağına karar verildiğini aktararak Lefkoşa'da dün gece sıkıntılı bir durum olmadığını İngiliz kumandanı tarafından Rum kesiminde kalan bazı Türklerin zırhlı arabalarla Türk kesimine getirildiğini, kaybolan Türk alayının general Young'un desteğiyle bulunup iade edildiğini ve kayıp bir yüz başımız için araştırmalar yapıldığını iletilmiştir. Meclisin Kıbrıs'a göndermeyi düşündüğü parlamento heyetinin seyahati konusunda cevap alınamadığı için İngiliz büyükelçisinin davet edilerek bu seyahatin bir an önce gerçekleşmesinin gerekliliğini aktardıklarını büyükelçinin de konuyla alakalı elinden geleni yapacağını vaat ettiğini, Kıbrıs'ta yaşanan son hadiselerin buradaki kardeşlerimizin Rumların eline bırakılmayacağını gösterdiğini, hükümetin Kıbrıslı Türklerin korku ve can endişesi duymadan refah ve mutlu yaşamalarını gerçekleştirecek bir ortamı yaratmak için her türlü gayreti göstereceğini ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.24 B.20 s.46,47);

Muhterem arkadaşlarım, dün, pazar günü, Kıbrıs'ta çok önemli bir içtima vuku bulmuştur. Bu içtimaa İngiltere Hükümeti Common Wealth Nâzırı Mr. Sandys riyaset etmiştir. İçtimaa Türk ve Yunanistan Büyükelçileri, üç birlik kumandanı Grl. Yung ve her iki cemaat mümessilleri iştirak etmiştir. Uzun saatler süren bu toplantı neticesinde varılan kararlar dün gece sabaha karşı Büyükelçilik tarafından bize bildirilmiştir. Bunları şimdi huzurunuzda takdim ediyorum: Toplantıda Büyükelçiliğin ve diğer mühim

zevatın telefon irtibatının tesisi görüşülmüş ve bunun sağlanması için gerekli tedbirlerin alınması kararlaştırılmıştır. Âmme hizmetlerinin sağlanması için Türk, İngiliz, Yunan Büyükelçilerinden müteşekkil bir heyetin kurulması hakkında tarafımızdan teklif yapılmıştır. Kıbrıslılar bu heyete Kıbrıs temsilcilerinin de katılmasını istemişlerdir. Bu teklif kabul edilmiştir ve heyet kurulmuştur. Çağlayan semtinde vuku bulduğu bildirilen hâdis, Büyükelçilik tarafından Gnl. Young'u bildirilmiş ve General Young bu bölgeye derhal bir zırhlı araba göndererek vaziyeti tahkik edeceğini vadetmiştir. Karşılık olarak Türk ve Rumların elinde bulunan rehinelerin derhal iadeleri kararlaştırılmıştır. İngiliz Kuvvetlerinin Türk kesiminde devriye gezilerine karar vermiştir. Ledra Palas, Nikosya Klüp, Kornaro Oteli gibi Rumların işgalinde bulunan yerler dün Rumlardan tahliye edilmiş ve buralar İngilizler tarafından işgal edilmiştir. İngiliz Kumandanı Türklerin elinde bulunan sigara, buz ve un fabrikalarının da İngilizler tarafından teslim alınmasını istemişler, fakat bu teklifin Rum kesiminde gerekli emniyet tedbirleri alınıncaya kadar uygulanmasının emniyet mülahazasıyla uygun olmayacağı tarafımızdan ifade olunmuştur. Alay Kumandanından ve diğer kaynaklardan aldığımız bilgilere göre Lefkoşe'de durum dün gece sakin geçmiştir. İngiliz Kumandanının teşebbüsü ile Rum kesiminde kalmış olan üç Türk kadın ve beş Türk çocuk İngiliz zırhlı arabaları ile alınarak Türk kesimine getirilmiştir. 4 günden beri kayıp olan Türk Alayına mensup birer General Young marifetiyle arattırılmış ve merkez hapisanesinde bulunarak alaya iade edilmiştir. Kayıp bir yüzbaşımızın bulunması için devamlı araştırmalar yapılmaktadır. Kıbrıs'a tarafımızdan bir seyyar hastane gönderilmesi için İngiliz makamlarının mutabakatı sağlanmıştır. Büyük Meclisin Kıbrıs'a göndermeyi kararlaştırdığı Parlâmento Heyetimizin seyahati için henüz cevap gelmediğinden bugün İngiliz Büyükelçisini davet ederek kendisine, Parlâmentomuzun bu arzusunun bir an evvel tekemmül ettirilmesi icap ettiğini bir defa daha bildirdim. Büyükelçi de derhal lâzım gelen muameleyi yapacağını vadetti. Muhterem arkadaşlar, son hâdiseler şimdiye kadar Kıbrıs'ta tatbik mevkiinde olan rejim ile bundan böyle Kıbrıs'ta yaşayan kardeşlerimizin Kıbrıslı Rumların ellerine bırakılamayacağını kati surette ispat etmiş bulunmaktadır. Bugün ve bundan sonra Hükümetinizin bütün düşünceleri, gayretleri ve teşebbüsleri Kıbrıslı kardeşlerimizin artık Kıbrıs'ta her türlü korku ve can endişesinden, mal kaybından tamamıyla masun, refah içerisinde ve mesut yaşamalarını temin edecek bir ortamın tesisine müteveccih olacaktır. Bu sahada en büyük gayretleri sarf edeceğimizden emin olabilirsiniz. Maruzatım bundan ibarettir.

Son olarak Aydın Milletvekili Hilmi Aydınçer, Rumların yeni bir katliam için hazırlık yaptığına dair haberlerin doğru olup olmadığını ve doğruysa ne gibi tedbirlerin alındığına yönelik sorularını Erkin'e yöneltmiştir. Erkin, böyle bir haberin alınmadığını adadaki huzur ortamının bir an önce tahsis edilmesine dair ümidini iletmış ardından meclis diğer bir gündem maddesiyle oturumuna devam etmiştir.

2.6.1. Meclisin Toplanma Gününe Yönelik Gelişmeler

Meclisin 30 Aralık 1963 tarihli oturumunda meclisin toplanma günüyle alakalı CHP, CKMP, YTP ve MP grubundan 2 Ocak 1964 tarihi gelirken AP tarafından da Kıbrıs'ta yaşanan olaylarla ilgili hükümetin malumat vermesi için meclisin hafta sonları da dahil her gün toplanması yönünde iki taktir gündeme gelmiştir. CHP grubu adına Coşkun Kırca, Adalet Partisinin taktirine cevaben söz hakkı almıştır. Kırca, Kıbrıs meselesinin gelişimiyle alakalı meclisin her gün toplanması ve hükümetin gerektiğinde gizli celselerle yapacağı açıklamaların faydalı olacağını, bu konuda hem hükümetin hem de siyasi partilerin vazifeleri olduğunu, hükümet ile muhalefet partilerinin görevlerini gerçekleştirirken kısır bir tartışmaya girmemesi hep birlikte dikkatli bir şekilde hareket edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bunun gerçekleşmesi için de CHP'nin Kıbrıs sorununu hiçbir zaman istismar etmediğini bu yönde konuşan politikacıların aklı selim bir şekilde düşünmesi gerektiğini diğer bir şartın da sorunun mantık çerçevesindeki yollarla çözülmesi olduğunu belirtmiştir. Sözlerine böyle önemli bir olayın her gün görüşülmesine dair faydaları sıralayarak devam eden Kırca, son olarak CHP'nin soğukkanlılık ve aklı selim biri şekilde Kıbrıs davasını çözmeye çalıştığını zira hiçbir Kıbrıslı Türkün katline seyirci kalamayacaklarını tarihten de örnekler vererek açıkladığı şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.24, B.20, s.53-55);

Muhterem arkadaşlarım, huzurunuzda şimdi okunan ve Adalet Partisi Grubu adına verilmiş bulunan taktire Cumhuriyet Halk Partisi Grubunun iştirak edeceğini açıklamak maksadıyla çıkmış bulunuyorum. Hakikaten Millet Meclisinin, Kıbrıs olayları vesilesiyle, her gün toplanması ve Kıbrıs'taki durumun gelişmesi ve alınan tedbirler hakkında Hükümetin icabında gizli celselerde vereceği izahatı dinlemesi ve bu izahat vesilesiyle ona ışıktutması büyük faydalar bağlayacaktır. Filhakika, bütün bir milletin kalbinin aynı ihtizazla attığı böyle fevkalâde zamanlarda halk oyunun kristalleştiği Parlâmentoya ve onu teşkil eden iktidar ve muhalefetteki siyasi parti gruplarına büyük vazifeler düşmektedir. Şu anda görev başında bulunan Hükümetin dayandığı siyasi parti grubu olarak, muhalefet partilerinin, Türk milletinin, Kıbrıslı kardeşlerimize tevcih edilmiş menfur katliam fiilleri karşısında duyduğu sonsuz heyecanı ve Yeşil Ada Türklerinin bir

an önce emniyete kavuşturulması için hissettiği haklı sabırsızlığı bu kürsüde dile getirici davranışlarda bulunmalarında büyük fayda görürüz. Hükümet bundan, düşman karşısında da dost karşısında da ancak kuvvet kazanacaktır. Muhalefet partileri, bu faydalı görevlerini ifa ederken; elbette ki, Hükümet mesuliyetini taşıyanlara nispetle konuşmalarının muhtevası ve üslûbunda daha serbest olacaklardır. Bunu da demokratik hayatın en tabîi icaplarından sayarız. Ancak, bu vesile ile burada cereyan edecek müzakereler sırasında Yüce Meclisimizde yer alan iktidardaki ve muhalefetteki siyasi partiler kısır münakaşaların içine atarak, dış âleme karşı her zamandan çok muhtaç olduğumuz millî tesanütümüz ve birliğimizi kaybettiğimiz yolunda zararlı bir intiba yaratmamaya hep birlikte dikkat etmemiz lâzım geldiği muhakkaktır. Aziz arkadaşlarım, bunun da iki şartı varılır. İlk şartı şudur; Cumhuriyet Halk Partisi hiçbir devirde Kıbrıs meselesini iç politikada istismar konusu yapmamıştır. Bizim dışımızdaki bir kısım politikacılardan, bunun aksi intibasını, akli selimin dışına çıkan ifratların ifadecisi haline bürünerek, yaratmamalarını bilhassa istirham etmek bizim hakkımızdır. İkinci şart ise şudur: Türk Hükümetinin, Kıbrıs buhranının şu safhasında, akli selimin bariz şekilde dışında kalan yolları takip etmesi, dâvamızda bugün haiz olduğumuz haklı kuvveti muhafaza etmek ve artırmak bakımından asla doğru olamaz. Muhalefetten istirhamımız, bu esas kaideden inhiraf edebilecek mensuplarını frenlemesidir. Muhterem arkadaşlarım, takrire niçin müspet rey vereceğimizi izah ediyorum. Pek muhterem milletvekilleri bu kürsüden tek taraflı müdahalenin en ileri bir şeklini, 20'nci asır diplomasinin en müessir usulü, diye daha şimdiden tavsiye ederek 20'nci asırda milletlerarası alanda her nevi büyük çaptaki hareketin, milletlerin birbirleriyle karşılıklı olarak bağlı oluşları keyfiyetinden doğan, kaideleri bilmezlikten gelemeyeceğini unutmanın aslında 19'ncü asrınkilerden de daha geri metotları tavsiye etmekten farksız olduğunu ve asıl bu unutkanlığın bu gibi büyük dâvalarda... Başarısızlıkları menşei olabileceğini herkes anlamak mevkiindedir. Muhterem Reis Beyefendi, Kıbrıs meselesi üzerinde bu Meclisin her gün toplanmasında gördüğümüz faydaları ve bu faydaların nasıl, aksedeceğini görüyoruz. Karşımızda göreceğimiz reaksiyonlara göre de bundan memleket menfaatine uygun neticeler hâsıl olup olmayacağını takdir edeceğiz. Biz Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak Türk Milletinin Kıbrıs dâvasının şu çetin safhasında da irade ve azmini muhafaza ettiği kadar, akli selimini ve soğukkanlılığını muhafaza ettiğinden de o kadar eminiz. Çünkü, Türk Milletini, Kıbrıslı kardeşlerinin katline seyirci bırakabilecekleri gafleti içine düşecek olanları, artık kendisinden, kendi safında sayamayacağını ve bunun vahim neticelerini istisnasız bütün dostlarımızın ve bütün müttefiklerimizin idrak edeceklerinden eminiz. Bizim büyük kuvvetimiz işte buradadır, hür dünya içinde işgal

ettiğimiz vaz geçilmez ve paha biçilmez yeredir. Kimse bundan tecahül edemeyecek ve Türk Milletine temenni edelim ki, başka yollardan, ama, ehemmiyeti asla İnönülerden, Sakaryalardan, Dumlupınarlardan, Lozanlardan, Hataylardan daha az olmayan bir büyük zafer, hiç şüphesiz yeniden müyesser olacaktır. C. H. P. Grubu işte bu düşünceler ile sayın ana muhalefet partisinin tavrına bütün kalbiyle ve oylarıyla iştirak edecektir.

Ardından meclisin toplanma günü hakkında CHP grubu adına söz alan Mehmet Sağlam Adalet partisinin tavrına katılmakla birlikte Hükümet programının 2 Ocak Perşembe günü saat 10.00'da mecliste müzakere edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Meclis Başkanı AP grubu Mahmut Rıza Bertan tarafından verilen meclisin hafta sonu da dahil olmak üzere her gün toplanması teklifini oylamaya sunmuş ve teklif mecliste kabul edilmiştir. Ardından başkan tarafından meclis grupları adına verilen tavrı okunarak oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir. Birleşim 31 Aralık Salı günü saat 15.00'te toplanmak üzere sonlandırılmıştır (MMZC, C.24 B.20 s.55-57).

2.6.2. 31 Aralık 1963 Tarihli Oturumda Yaşanan Gelişmeler

Meclisin 31 Aralık 1963 tarihli oturumunda söz alan Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin Kıbrıs'ta gerçekleşen son olaylarla ilgili bilgi vermiştir. Kıbrıs'ta Türk ve Rumları ayıran hattın civarındaki tüm Türk ve Rum mevkilerinin kuvvet Komutanlığınca saat 15.30 da tahliye edileceğini ve bu mevkilerin İngiliz kuvvetlerince işgal edileceğini ifade etmiştir. Kuvvet komutanlığı bu mevkileri devraldıktan sonra gerekli gördüğünde Lefkoşa ve civarındaki herhangi bir yere devriye gönderebileceğini ifade ettikten sonra öğleden sonra yapılan toplantıda alınan kararlara değinerek sözlerine devam etmiştir. THY seferlerinin yeniden başlaması hakkında 31 Aralık'ta karar alınacağını, Kıbrıs Türk ve Rumların ellerindeki esirleri karşılıklı olarak serbest bırakacağını, Türk memurlarının maaşlarının ödeneceği ve adada can, mal kayıplarının belirlenmesi için bir heyet kurulacağına özetle adada Türklerin haklarınıca yaşayacağına dair kararları ilettikten sonra Kıbrıs'a gönderilen yardımlara değinerek Lefkoşa'da sükunetin varlığına değindiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.24 B.21 s.61,62);

Muhterem arkadaşlarım; dün huzurunuzda çıktığım zaman o âna kadar Kıbrıs'tan aldığımız müteferrik haberleri arz etmiştim. Dün akşama doğru Kıbrıs Büyükelçiliğimizden gelen telgraf, dün arz ettiğim haberleri tafsilen teyit etti. Şimdi bu haberleri huzurunuzda arz ediyorum: Lefkoşa'da Türklerin ve Rumların muhasamattan evvel karşılıklı olarak gerek surlar içinde gerek surlar dışında ellerinde bulundurdıkları mahalleleri ayıran hattın civarındaki bütün Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum mevkileri Kuvvet Komutanının tespit edeceği bir zamanda (Saat 15,30 olarak tespit edilmiştir)

tahliye edilmeye başlanacak ve (buraları İngiliz kuvvetlerince işgal olunacaktır). Bu hattın civarındaki bütün Rum ve Türk mevkileri Kuvvet Komutanının tespit ettiği şekilde tahliye olunacaktır. Kuvvet Komutanı tarafından işgal edilecek mevkilerin değirmenini, soğuk hava deposunu, Rocca Kalesini ve GYTA binasını ihtiva edecek ve işgal edilmiş olmamakla beraber halen tahliye edilmiş mevkiler Mula, Barbara ve Loredana kalelerine de şamil olacaktır. Âni muhasaralardan evvel bulundukları mevkilere Türkler ve Rumlar çekilecekler, aradaki hattı fasılı İngiliz kuvvetleri işgal edecekler, bu hattı fasıla iki tavaftan birer şerit ilâve edilecek ve ayrıca yolların yüksek mevkilerden kurşunla taarruza uğramasına mâni olmak için şimdi saydığım yüksek binalar da ayrıca İngilizler tarafından işgal edilecektir. Kuvvet komutanları Rum ve Türk mevkilerini devraldıktan sonra, lüzumlu gördüğü şekilde Lefkoşa ve civarındaki herhangi bir yere devriye göndermek hakkına sahip olacaktır. Öğleden sonra yapılan toplantıda da şu kararlar alınmıştır: T. H. Y. seferlerinin yeniden tesisi hakkında 31 Aralık'ta karar alınacaktır. Rum tarafında mevcut olduğu Rumların elindeki listeye göre ifade edilen 600 kadar esir ve rehinenin, Türk Cemaatinin elinde olduğu iddia edilen esirlerle mübadelesine süratle başlanacaktır. Kıbrıs Radyosunun Türkçe Yayınlarının biran evvel başlaması ve Türk ve Rum radyolarının objektif neşriyat yapmaları temin olunacaktır. Türk memurlarının maaşlarının ödenmesi ve olaylardaki can ve mal kayıplarının tespiti için bir heyet teşkil olunacaktır. Posta servislerinin normal alarak işlemleri süratle sağlanacaktır. Telefonların derhal normal hale getirilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca Türk uyruğunda olan bütün esir ve rehinelere derhal iadesi hususunda Büyükelçimizin yaptığı teklif kabul edilmiştir. Dün bahsettiğim Kızılay sahra hastanesi 15 ton malzeme, 10 doktor ve 10 hastabakıcı ile bugün saat 13'te, 3 uçakla Kıbrıs'a hareket etmiştir. Bu suretle İngilizler kendilerine yaptığımız taleplerin hemen hemen hepsini kabul etmişler ve karar mevkisine ya koymuşlar veya koymak üzere bulunmuşlardır. Bugün halen Lefkoşa'da sükûnet vardır. Lefkoşa dışındaki bölgelerden henüz acık bilgi alınamamaktadır. Türk Alayı Lefkoşa'nın kuzeyinde Türk mahalleleri gerisinde mevzidedir. Yunan Alayı büyük kısmı ile garnizonuna çekilmiştir. Bugünkü maruzatım bundan ibarettir.

Erkin'in konuşmasından sonra Meclis Başkanı soruların kabul edileceğini ifade ederek milletvekillerine söz hakkı vermiştir. İlk soru için söz alan İzmir Milletvekili Şinasi Osmâ, Rum esirinin olup olmadığı ve Kıbrıs'a Hükümetçe bir iaşe yardımı düşünülmüş yapıp yapılmadığı sorularını Erkin'e yöneltmiştir. Erkin ise bu soruyu Rum esirleri hakkında bir bilgisinin olmadığı, iaşe hususunda ise ilk parti iaşenin gönderildiği şeklinde yanıtlamıştır. Ne cins iaşe yardımı gönderildiği sorusuna da "onu yarın arz

ederim” şeklinde cevap vermiştir. Kastamonu Milletvekili İsmail Hakkı Yılanlıoğlu tarafından Rum bölgelerindeki Türk köylerinin durumu nedir şeklindeki soruya henüz müspet bir bilgi almamalarına karşın İngiliz sefirine ellerindeki helikoptere birer Türk, İngiliz ve Yunan subayı alarak tüm adayı dolaşmalarını ve gerekli gördükleri yerlere inerek bizlere açık bilgi vermeleri yönünde teklifte bulunduğunu malumat gelince de paylaşacağını bildirmiştir. Ordu Milletvekili Şadi Pehlivanoğlu söz alarak gazetelerde halen devam ettiği söylenen çarpışmaların gerçekliğini ve *Anayasanın hüviyetine uygun karma hükümet, Kıbrıs Hükümeti yalnız Rum Hükümeti değildir de Anayasaya göre nev’i şahsına münhasır bir hüviyeti bugünkü icraatıyla tebellür ediyor mu, etmiyor mu?* Sorusuna dayanak olarak yabancı basında Rumların hareketinin meşru hükümet harekâtı olarak nitelendirilirken Türklerinki ise çeteci harekât olarak görüldüğü şeklinde haberleri göstermiştir. Erkin, yabancı basının mütalaada bulunduğunu ifade etmiş, Pehlivanoğlu ise anayasanın öngördüğü kimliğin bugünkü İngiliz, Türk, Yunanlardan oluşan fiili idare tarafından sağlanıp sağlanmadığı sorusunu kendilerine yöneltmiştir. İdari, Mütareke ve Askeri Meseleler Komisyonunda Türk ve Yunan büyükelçileri ve iki cemaat müesseselerinin hazır olduğunu ileten Erkin’e Balıkesir milletvekili Gökhan Evliyaoğlu’ndan Kıbrıs’taki Türk gazeteleri ile Türkiye radyoları yayınlarının aynı doğrultuda bilgi aktarılmadığı yönündeki duyumlarına karşılık Türkiye radyolarının gerçekten de Kıbrıs’taki Türk gazetelerinin dışında yayın yapıp yapmadıklarını ve Kıbrıs suçlularının cezalandırılması için hareket geçip geçmedikleri sorularını yöneltmiştir. Sayın Erkin, gazeteler mevzusundaki sorunun araştırılması gerektiğini diğer soruyu da araştırıp sunacağını ifade etmiştir. Evliyaoğlu, Erkin’e tevkifler hakkında bilgisi olup olmadığını sorunca Erkin, bilgisi olmadığını ve demin belirttiği üzere İngiliz büyükelçisine bu konuda yaptığı teklifi hatırlatmıştır. Evliyaoğlu sorusunun anlaşılmadığını düşünerek Türklerin aleyhine işlenen suçlardan dolayı, tedhişçiler için ilerde cezalandırılmak üzere bir tevkif hareketi olup olamayacağını tekrar iletmış Erkin şimdiye kadar böyle bir durum olmadığını iletmıştır. Maraş Milletvekili Kemal Bağcıoğlu söz alarak Kıbrıs Cumhurbaşkanı muavini Dr. Fazıl Küçük’ün Türk radyolarına verdiği demeçte Kıbrıs’taki hükümetin meşru olmadığını belirttiğini bu durumda Türk hükümetinin ne düşündüğünü sormuştur. Erkin, Kıbrıs’taki hükümetin meşru olmadığını ancak gayrimeşru olarak kabul etmenin de oradaki sefirimizi geri çekmekle sonuçlandırılacağını ve böyle bir durumda oradaki Türk tebaasının korumasız kalacağını kendilerinin temasının bu hükümetle değil İngiliz Başkumandanı ile olduğunu ifade etmiş ve meclis gündem dışı konuşmayla toplantısına devam etmiştir (MMZC, C.24 B.21 s.62,63).

2.6.3. 1-2 Ocak 1964 Tarihli Oturumda Yaşanan Gelişmeler

Meclisin 1 Ocak 1964 tarihli oturumunda Meclis Başkanı Dışişleri Bakanı, Feridun Cemal Erkin'in dünden beri Kıbrıs'ta meclise aktarılacak önemli olay ve gelişmelerin bulunmadığını ve rahatsızlığı nedeniyle meclise gelemediğini aktardığı şu yazıyı okutmuştur (MMZC, C.24, B.22, s.84);

Kıbrıs'taki durum ve gelişmeler hakkında her gün toplanan Büyük Meclise izahat vermemin arzu olunduğu ve bunu büyük bir memnuniyetle yerine getirdiğim malûmlarıdır. Dünkü maruzatımdan beri Kıbrıs'ta Yüksek Meclise arza değer önemde olay ve gelişmeler vuku bulmamıştır. Günlerdir devam eden, sürekli ve kesif çalışmalar sonucunda, dün akşamdan beri mutlak istirahat gerektiren bir rahatsızlık geçirmekteyim. Kıbrıs'a dair yukarıda belirttiğim hususları Meclis kürsüsünden bizzat arz etmek imkânından beni mahrum bırakan mazeretim dolayısıyla keyfiyetin Yüksek Meclise tarafı Devletlerinden iblâğını saygılarımla rica ederim.

Meclisin 2 Ocak 1964 tarihli oturumunda söz alan M.P grubu adına söz alan Ömer Zekâi Dorman Kıbrıs mevzusu hakkında sağlıklı bir karar verebilmek için adanın geçmişini bilmenin ehemmiyeti üzerinde durarak adanın asıl sahibinin Türkiye olduğu, İngiltere'nin hakimiyetinin söz konusu dahi olmadığını, Londra Konferansı'ndan evvel hükümet ve muhalif partilerinin tüm işlerini bırakarak bu mevzu üzerinde durmalarıyla ne kadar vatansever olduklarını kanıtladıklarına dikkat çekmiştir. Mecliste kabul edilen Taksim tezini, iki cemaat arasındaki düşmanlık nedeniyle artık bir arada yaşayamayacakları gerekçesiyle temellendiren Dorman, hükümetin meclisin onayını almadan bu kararın üzerine Londra ve Zürih Antlaşmalarını imzalamalarını bir emrivaki olarak değerlendirmiş, muhalefetin eleştirilerine rağmen hükümetin emrivakilerine devam ederek bugün adada yaşanan katliamların o zamandan fark edildiğini ancak hükümetin bunu göremediği yönünde eleştirilerde bulunmuştur. Kıbrıs Antlaşmalarının inandırıcı olmadığını hatta antlaşmaların Makarios ve Kıbrıslı Rumlar tarafından adanın Yunanistan'a bağlanması için bir adım olarak değerlendirildiğini, bunun akabinde büyük amaçlarını gerçekleştirmek için anlaşmaları ihlal ettiğini, Türkiye'nin de Üçlü Garanti Antlaşması'nı harekete geçirerek meseleyi o an ele alması gerektiğini bu sayede Kıbrıs'ta yaşanan olaylara fırsat vermeyeceğini ancak hükümetin vaktinde gereken hamleleri yapmadığını belirterek hükümeti yoğun bir eleştiri yağmuruna tutmuştur. Gönderilen birkaç jet uçağıyla meselenin halledilemeyeceğini gerek İsmet İnönü'nün gerekse de Feridun Cemal Erkin'in açıklamalarıyla Kıbrıs Türkleri için umutlu bir bekleyişin başladığı ama bu beyanların havada kalarak tüm Türklere acı verdiğini söyleyerek gerek

hükümeti gerekse de Birleşmiş Milletleri yoğun bir şekilde eleştirmiştir. Dışişleri Bakanının 26 aralık 1963'te Cumhuriyet senatosunda yaptığı adada Kıbrıslı Rumların tecavüzlerin durdurulması için Yunanistan, İngiltere ve ABD büyükelçilerini davet ettiğini söylemekle Garanti Anlaşmasını temin etmek için çok geç kaldığını gösterdiğini ifade ettikten sonra dost olarak görülen Amerika'nın Süveyş kanalı krizinde derhal araya girerek İngiltere ve Fransa'nın kanaldan çekilmesini sağladığı halde bugün Kıbrıs'ta Türklerin yaşadığı katliama neden dur demediğini ve İngiltere'nin de garantör bir devlet olarak adada yaşananlara seyirci kalmasını eleştirmiştir. Kıbrıs'ta katliamların her geçen gün artarak devam ettiğini, üçlü müdahaleyle hiçbir şeyin yoluna girmediğini, sorunun çözümü için gerçekleri olduğu gibi göstermenin önemini, TBMM'nin 1958'de iki cemaatin bir arada yaşamlarının imkânsız olduğunu ilan ettiği günden beri adada yaşanan olayların daha da arttığını Türklere karşı vahşi bir tutum sergilendiğini ve bu gerçeğin kabul edilip icabını yapamayanların gelecekteki olaylardan sorumlu olacağını belirtmiştir. Millet Partisi grubunun devletten cesur ve kararlı adımlar beklediğini, bu davada her şeyi göze alabileceğimizi tüm dünyanın bilmesi gerektiğini, zira Türkiye'de Kuvayi Milliye ruhunun sona ermediğini, hükümetin haklı kararlar alması durumunda daima hükümeti destekleyeceklerini ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.24, B.23, s.100-105);

Aziz milletvekilleri, Hükümet programının dış politikaya taallük eden kısmı üzerinde hususi bir önemle durmaya, görüş ve kanaatlerimizin istikametini açıkça belirtmeye bizi mecbur eder şartlar içinde bulunduğumuz cümlemizce malûmdur. Üzerinde duracağımız mevzu, Türk Devleti için bir emniyet, bir hak, bir haysiyet, bir vazife ve ıstırap meselesi olan Kıbrıs mevzuudur. Temas edeceğimiz gerçekler, aynı zamanda dış politikamıza ışık tutacak ve istikamet verecek mahiyettedir. Türkiye Cumhuriyeti hiçbir zaman, haksız emeller peşinde bir macera politikası takip etmemiştir. Bu ne kadar bir gerçekse, onun hak ve haysiyeti uğruna hiçbir fedakârlıktan ve neticeden çekinmeyeceği de o kadar bir gerçektir. Bu düsturdan neye mal olursa olsun ayrılmamak, kanaatimizce Türk Devleti için her şeyden evvel bir beka meselesidir. Bu esasların ışığı altında Kıbrıs mevzuunu ve dolayısıyla dış politikamızı bir tahlile tabi tutacağız. Muhterem arkadaşlar; Kıbrıs mevzuunun hal ve atisi hakkında isabetli bir hükme ayırabilmek için geçmişi hatırlamakta fayda olduğu kanaatindeyiz. Kıbrıs mevzuunda muhalif ve muvafık, bütün partilerin politikası, başlangıçta şu olmuştur: Kıbrıs üzerinde İngiliz hâkimiyeti nihayet olacaksa, Ada, sahibi asliyesi Türkiye'ye iade edilmelidir, Ada'nın İngiliz idaresine geçiş sebepleri bir tarafa bırakılarak İngiltere'nin, Ada'nın

mukadderatı üzerinde tasarrufta bulunması bahis mevzuu olamaz. Adada, mukadderatını kendisi tayin edecek bir topluluk değil, milliyeti, ırkı, dili, dini ve kültürü ayrı iki topluluk vardır. 1955 Ağustos'unda Kıbrıs meselesini müzakere etmek üzere tertip edilen Londra Konferansı arifesinde, muhalefet partilerinin iç politika mücadelelerine bir beyanatla ara vermeleri, bütün dikkat ve hassasiyetlerini millî dâvamız olan Kıbrıs mevzuu üzerinde toplamaları, bu vatansever görüş birliğinin tezahürü olmuştur. Londra Konferansında o zamanın Türk Hariciye Vekili, Kıbrıs'ın tamamının Türkiye'ye verilmesine müncer olacak tezin, bütün muhalefet partileri tarafından da benimsenen millî bir görüş olduğunu ifade etmek imkân ve kudretini bulmuştu. Sonradan, 16 Haziran 1958 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Kıbrıs mevzuunda nihai bir hal tarzını derpiş eden bir karara varmıştı. Kıbrıs'ın tamamının Türkiye'ye verilmesi yolundaki görüşü değiştirmeyen liderimizin müstenkif kaldığı bu kararda, TBMM, taksim fikrini büyük bir fedakârlık olarak kabul ve bunun Dünya Parlâmentolarına duyurulmasını tespit etmişti. TBMM tarafından, liderimizin müstenkif oyuna karşı ittifakla kabul edilen 16 Haziran 1958 tarihli takirde mucip sebep olarak bilhassa şunlar ileri sürülmekteydi: Kıbrıs'taki son hâdiseler göstermektedir ki bu vahim meselenin nihai hal şeklinde bir an evvel bağlanması katî bir zaruret haline gelmiş olup, bunun için de yegâne âdil, haklı, mutedil hal tarzı olan taksimi vakit geçirmeden kabul etmek icap etmektedir. Adadaki iki cemaatin yekdiğerine karşı hissettikleri itimatsızlık ve düşmanlık, bu cemaatlerin artık bir arada yaşamalarına ve bir idare altında iş birliği yapmalarına imkân vermemektedir. Muhterem arkadaşlar, bu kesin ve gerçeklere uygun hükme rağmen o zamanın iktidarı, TBMM'nin muvafakatini almaya lüzum dahi hissetmeden, Zürih ve Londra Anlaşmalarını imza ederek bir emrivaki ihdas etmişti. Bu emrivakinin tescili için eski iktidar, Kıbrıs mevzuunda Hükümetin takip ettiği politikanın tasvibi hakkında bir tezkere ile TBMM huzuruna gelmişti. TBMM taksimnin nihai hal tarzı ve fedakârlık olduğu yolundaki kararını hiçe sayan o zamanki Hükümetin takip ettiği hareket tarzı, muhalefet partileri tarafından tasvip edilmemiş ve Kıbrıs Anayasasının ihlâli halinde garanti veren devletlerin müdahalesini mecburi değil, ihtiyari kılan hüküm şiddetle tenkit edilmişti. Muhalefetin bütün, itirazlarına rağmen, emrivakiler yürümüş ve Kıbrıs mevzuu pamuk ipliğine bağlanmıştı. Kısacası, bugünkü facialar daha o zaman görülmüş ve fakat zamanın iktidar sahiplerine bu gerçeği anlatmak mümkün olmamıştı. Muhterem arkadaşlar, her türlü feci ihtimalleri ve Türk Devleti için büyük gaileleri bünyesinde saklayan Kıbrıs Anlaşmaları işte böylece Büyük Millet Meclisince tescil edilmişti. Hâdiseler tahminlere uygun cereyan etmiş ve müstakil Kıbrıs Devleti, kendisini teşkil eden cemaatlerin bile inanmadığı bir Anlaşmanın gölgesinde zoraki bir şekilde Dünyaya gelmişti. Gönülden ayrı olanları birleştirmek gibi

tahakkuku muhal olan bir mucizeye bel bağlanmıştı. Kıbrıslı Rumlar ve onlarla fikir ve gönül birliği halinde olanlar için müstakil Kıbrıs Devleti, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhaki yolundaki değişmez ideallerinin bir merhalesi olarak karşılanmıştı. İhtilâflar, bu değişmeyen gayeye uygun olarak ele alınmış ve ihdas edilmiştir. İlk ihtilâf, müstakil Türk belediyeleri mevzuunda zuhur etmiştir. Makarios idaresi için bu ihtilâf ve ileri sürülen sebepler, sadece gayeyi örtmeye matuf bahanelerden ibaretti. Müstakil Türk belediyesini kabul etmek istemeyen Makarios idaresinin, belediyeler mevzuundaki kararının karşısına Türk Cemaati çıkmış ve meseleyi Anayasa Mahkemesine götürmüştür. Bir Alman Profesörü'nün başkanlık ettiği Anayasa Mahkemesi, belediyeler mevzuundaki kararın Anayasaya aykırı olduğunu kesin bir hükme bağlamıştır. Makarios idaresi, Anayasa Mahkemesi kararının icabını yerine getirmemekle Anayasayı açıkça ihlâl etmiştir. Bununla da iktifa etmemiş, çeşitli baskı metotları ile emellerine alet olmayacağını anladığı Anayasa Mahkemesi Başkanını Ada'dan ayrılmaya mecbur bırakmıştır. Türk Devleti için, Üçlü Garanti Anlaşmasını harekete getirmek ve dostlarla istişarede bulunmak vazife ve salâhiyeti o anda doğmuştu. Bunun için, bugünkü kanlı hâdiseleri beklememek lâzımdı. Mesele o anda ele alınmalı, garanti veren devletlerin ve dostlarımızın durumu o anda tespit edilmeli ve Türkiye'nin emniyeti, ırkdaşlarının hak ve hayatı ve Devlet olarak haysiyeti için neler yapabileceği onlara ifade ve kendileri vazifeye davet edilmeli idi. Bu zamanında yapılmadığı gibi Kıbrıs hâdiselerinin Türk Devletine tahmil edebileceği vazifelerin icabı ve hazırlığı da derpiş edilmemiştir. Son kanlı hâdiselerden sonra girilen kıfayetsiz, müteredit teşebbüsler ve müşahede edilen rûcular, bu gerçeğin reddedilmez bir delilidir. Hristiyan âleminin mukaddes bir gecesi olan Noel Gecesinde Türklere karşı girilen katliam karşısında, Türk Hükümetinin ve onun dost ve müttefiklerinin davranışları ibretle üzerinde durulacak mahiyettedir. Şimdi bu davranışları ve gerçekleri, 20'nci asrın insan haklarının telâkkisinin ve anlaşmaların ışığı altında, vicdanlarınızın takdirine sunacağız. Hükümet programında Kıbrıs hakkında yer alan müphem ve kapalı ifadelerin kâfi olup olmadığını o zaman kolaylıkla bir hükme bağlayacaksınız. Muhterem arkadaşlar: Makarios idaresinin Kıbrıs Anayasasını çiğneyen kararlar aldığını tespit eden Anayasa Mahkemesinin hükmünden ve Kıbrıs Anayasası hükümlerimin mahfuziyeti mevzuunda anlaşmalar gereğince söz sahibi bulunan Türkiye'nin, Makarios'un tadil talepleri karşısında verdiği cevabın, beynelmilel münasebet ve adapla yeri olmayan küstahça bir şekilde iadesinden sonra, Türk Hükümeti için her şeyi derpiş etmek ve ihtimallere göre tedbir almak ve müdahaleye hazır olmak kaçınılmaz bir vazife haline gelmişti. Hükümet maalesef hadiselerin zarurî kıldığı tedbirlerden ve teşebbüslerden uzak kalmıştır. Gönderilen birkaç jet uçağının, yıllardan

beri takip edilen kanlı bir idealin yolcularını dize getiremeyeceğini ve kangren haline gelmiş bir meseleyi halledemeyeceğini takdir etmek lâzımdı. Ada'daki güvenlik bozulmuş, Anayasa ayaklar altına alınmış, Enosis faaliyeti, Türk ırkının imhasını hedef tutarı bir mertebeye ulaşmış ve katliam bağlamıştı. 35 Aralık 1963'te Büyük Meclis huzurunda konuşan Başbakan İnönü şöyle söylemişti: Büyük Meclis emin olabilir ki orada, Kıbrıs'ta dökülen kanlar, milletimizi ne kadar teessüre gark ediyorsa, buna karşı hissettiğimiz infial ve hiddet de o kadar şiddetli ve kesindir. Türk Milleti, tarihinde çok zaman haksız tecavüzlere uğramıştır. Bütün Meclis ve bütün millet yekpare olarak vazifemizi yapacağız. Vatandaşlarımıza karşı, Kıbrıs'ta yaşayan ırkdaşlarımıza karşı mükellef olduğumuz vecibeleri yerine getireceğiz. Bugün Türk uçakları Kıbrıs'taki mücadele meydanlarına gitmişler, görülmüşler ve ilk ihtarı yapmışlardır. Başbakanın bu sözlerine muvazi olarak Devletimizin Dışişleri Bakanı da Donanmamızın Akdeniz'e hareket ettiğini basın mensupları açıklamıştı. Büyük Meclis ve Türk Milletince heyecana tasvip edilen bu beyan ve davranışlar, alınacak tedbirlerin ve yapılacak müdahalenin, zaruretlerin miktarına uygun olacağı kanaatini uyandırmıştı. Türk donanmasının Kıbrıs'taki katliamı durdurmak için yapılacak müdahalede kullanılmak üzere yola çıktığı düşüncesi herkese ferahlık vermişti. Sonradan Hükümetçe neşredilen bir tebliğle, Donanmanın bir limanımızdan diğer bir limanımıza gittiğinin beyan edilmesinin ortaya koyduğu rücu ve tereddüt, bütün vatandaşlara ıstırap ve mütecavizlere ve destekçilerine de cüret ve cesaret vermiştir, işlenen bir günah mı vardı ki açıklamalarla teminat vermek lüzumu hissedilmişti? Donanmamızın ve uçaklarımızın hareketi üzerinde hassasiyetle duranlar, boğazlanan Türk kadınlarından ve çocuklarından habersiz mi idiler? Türkiye'nin yapabileceği hareketin bir gösteriştense ve göz dağından ileri gidemeyeceği yolunda tehlikeli ve yanlış bir kanaat uyandırılmıştır. Bunun, ileride daha korkunç facialara yol açmasından haklı olarak endişe etmekteyiz. Katliamı durdurmak, ırkdaşlarımızı korumak ve ahdî mükellefiyetlerimizi yerine getirmek mevzuunda zaruretlere mütenasip hareketimizin karşısına hangi medeni prensiplerin ve kuvvetin çıkacağından çekinilmektedir? Bugüne kadar, insan haklarının en samimî müdafî olarak bildiğimiz ve bağlandığımız dostlarımızın, bu katliam karşısındaki haklı müdahalemizin karşısına çıkacaklardan mı çekinilmektedir? Biraz sonra temas edeceğimiz ve Büyük Devletleri geçmişte yola getirmiş olan bazı dostlarımızın, Kıbrıs katliamı karşısında Türkiye'ye atalet tavsiyeleri mi vardır? Binlerce kilometre uzakta Kore Milletinin hak ve hürriyeti ve dünya sulhu için evlâtlarının kanını dökmüş olan Türk Milletine, Kıbrıs faciasına nihayet vermek ve kendi evlâtlarını ölümden kurtarmak için yapacağı haklı müdahaleyi çok gören Birleşmiş Milletler âzası devletler mi vardır? Şayet böyleleri varsa bunların

Birleşmiş Milletler idealleri ile alâkası nedir? O Birleşmiş Milletler ki, bir ırkın, bir milletin toptan imhasını insanlığa karşı işlenmiş bir suç saymış ve böyle cinayetlerin önlenmesi ve cezalandırılması için karar almıştır. Türkiye'de bu anlaşmaya katılmıştır. Kıbrıs'taki katliamı ya durdurunuz veya muahedelerin bana tanıdığı hakkı kullanarak ırkdaşlarımı ölümden kurtaracağım diyecek bir Türkiye'nin karşısına hiçbir insanlık prensip hukuk kaidesi ve bunlara bağlı olduğunu iddia eden bir devlet çıkamaz. Çıkmayı düşünenler veya seyirci kalmayı tavsiye edenler varsa, onların dostluklarına ittifaklarının mahiyetini ve samimiyet derecelerini tespit etmek ve kendimizi buna göre hazırlamak vazifemiz olmalıdır. Muhterem arkadaşlar: Sayın Dışişleri Bakanı 26 Aralık 1963'te Cumhuriyet Senatosunda yaptığı konuşmada aynen şunları söylemiştir. Durumun çok ciddi inkişaflar göstermesi üzerine 23 Aralık'ta Yunanistan, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri Büyük Elçilerini davet ederek Kıbrıs'taki olayları Türk Milletinin ve Hükümetinin son derecede ciddî addettiğini ve büyük bir hassasiyetle izlediğini ifade ile Kıbrıslı Rumların tecavüz ve tahriklerinin derhal durdurulması için Hükümetlerinin ellerindeki bütün imkânları seferber etmelerini talep ettim. İngiltere ve Yunanistan Büyükelçilerine aynı zamanda bu teşebbüsümüzün garanti anlaşmalarını tahrike matuf bir başlangıç sayılabileceğini belirttim. Dışişleri Bakanının Senatodaki bu beyanatı, Garanti Anlaşmasını tahrik için ne kadar geç kalındığının açık bir itirafıdır. Bu teşebbüs karşısında dostlarımız ve müttefiklerimiz ne yapmıştır? Bunları ayrı ayrı bir tahlile tabi tutacağız ve çıkacak acı neticeleri Yüksek Meclise arz edeceğiz: Başta dostumuz ve müttefikimiz Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere, diğer dost ve müttefiklerimizin son Kıbrıs olaylarındaki tutumunu kıymetlendirmek bakımından biraz geriye dönmekte ve geçmişi hatırlamakta fayda vardır. Bilindiği üzere, Mısır Hükümeti 1956 da Süveyş Kanalı Şirketini millileştirmiş ve hissedarlara tazminat vereceğini açıklamıştı. Mısır'ın bu hareketini ona çok gören İngiltere ve Fransa, kendi anlayışlarına göre ilhakı hak yoluna gitmişler ve kanal bölgesini işgale teşebbüs etmişlerdir. Bu bölgede taraflar arasında kanlı çarpışmalar cereyan etmişti. Bu hâdise üzerine Amerika 6'ncı Filosunu kanal sahasına göndermiş ve (Eisenhower) idaresi, şiddetli protesto ve baskılarla İngiltere ve Fransa'yı kanaldan çekilmeye mecbur etmişti. İngiltere Başvekili (Eden) 'nin siyasi hayatı da bu suretle nihayet bulmuştu. Kanal hâdisesinde sadece İngiltere ve Fransa tarafından ilhakı hakkı yasak eden bir Devletler Hukuku umumi kaidesi çiğnenmişti. İngilizler ve Fransızlar, Mısırlılar tarafından bir katliama tabi tutulmamışlardır. Böyle bir durum karşısında, hiçbir muahede kendisini mecbur etmediği halde bu derecede enerjik bir müdahaleyi yapan dostumuz ve müttefikimiz Amerika Birleşik Devletleri'nin, Türker'in Kıbrıs'ta katliam edilmesi karşısında, müracaatımıza

rağmen, kendisinden bu faciayı durduracak bir sıfat bulamaması ibret ve elem vericidir. İrkdaşları böyle bir faciaya maruz kalmadığı halde, kanal bölgesini işgal için kendisinde hak gören İngiltere, bugün Kıbrıs'ta Türkler canavarca öldürülürken, kendisinin de imzası bulunan bir muahedeye dayanarak bu faciayı durdurmak isteyen Türkiye'nin karşısına hangi hak prensibine dayanarak çıkabilir? Kıbrıs Garanti Anlaşması ve Kıbrıs Anayasasında Türklere tanınan, haklar her şeyden evvel onların Ada'da huzur içinde yaşamalarını temin için düşünülmüştü. Türklere hayat hakkı tanımayan tertipli bir katliam karşısında bu Garanti Anlaşmasının derhal harekete geçirilmesi icap ederdi. Buna rağmen, İngiltere ve Yunanistan oyalayıcı hareketlerden öteye gitmemişler ve maalesef faciaların devamındaki ve doğuracağı neticeleri mesuliyet hisselerini tarih önünde yüklenmişlerdir. Kıbrıs hâdiselerinin tekevvününde Makarios'un ve idaresinin mesuliyeti cümlece malûm olduğu halde, İngiltere ve Yunanistan'ı Makarios'a yani suçluya müracaat yolunu göstermeleri de ayrıca dikkate şayandır. Herkes bilir ki, Kıbrıs meseleleri zahirde Lefkoşe'de hakikatte ise Atina'da halledilebilir, şekle sığınmak bu gerçeği değiştiremez. Yunanistan ve İngiltere'nin davranışları, bir emrivakiye peşinen rıza ve intizar manasına gelen hareketlerdir. Muhterem arkadaşlar, Kıbrıs'a üçlü müdahale şeklinde gösterilen hâdisenin mahiyeti ve neticeleri üzerinde de durmak lâzımdır. Türkiye'nin müracaatı üzerine harekete geçmeyen ve onun tek başına vaki olacak zaruri müdahalesini haklı gördüklerini bir türlü beyan etmek istemeyen İngiltere ve Yunanistan'ı, Üçlü Müdahale adı verilen harekette de samimî bulmak maalesef mümkün değildir. Son anda bu yola gitmeleri, Türkiye'nin garanti anlaşmasının 4'üncü maddesindeki sarih hakkına dayanarak ırkdaşlarımızı korumak gayesiyle Kıbrıs'ı işgali ihtimalini veya alabileceği diğer tedbirleri önlemek içindir. Üçlü denilen müdahalenin vaki olduğu günden bugüne kadar, Ada'da cereyan eden hâdiseler, İngilizlerin bir idari maslahat politikası içinde bulunduklarını açıkça göstermektedir. Ada'da huzur ve sükûn avdet etmemiştir. Yüzlerce Türk köyünden hâlâ haber yoktur. Çarpışmalar ve hâdiseler yor yer devam etmektedir. Üstelik Makarios'un pervasızlığını artırarak, Garanti Anlaşmasını ortadan kaldırmak istediğini ilân etmiş bulunması, üçlü müdahalenin tesir derecesini göstermeye kâfidir. Üçlü müdahale adı verilen teşebbüsün mahiyeti ve oluş şekli üzerinde durulduğu zaman, bu neticenin başka türlü olamayacağı kolaylıkla kestirilebilir. Sayın Dışişleri Bakanı 24 Aralık 1963'te Millet Meclisinde yaptığı konuşmada Kıbrıs hâdiselerinin sebeplerine temasla şu hakikati açıklamıştır: Cumhurbaşkanı Makarios, haiz bulunduğu devlet reisi sıfatının icaplarını ve bitaraflığını unutarak Rum cemaatini anlaşmalara cephe almaya ve Türk cemaatine karşı tahrik etmeye devamlı surette gayret göstermiştir. Kıbrıs'taki güçlüklerin asıl sebepleri

bunlardır. Muhterem arkadaşlar, Kıbrıs'tan ayrılmaya mecbur edilen Anayasa Mahkemesi Başkanı Alman profesörünün son kanlı hâdiseler üzerine verdiği beyanatta, Makarios'un rolünü ve mesuliyetini aynı şekilde tebarüz ettirmektedir. Türk Hükümetinin Makarios ve idaresi hakkındaki bu görüşü ile üçlü adı verilen müdahalenin mahiyetini şimdi karşılaştıralım: Dışişleri Bakanı, 26 Aralık 1963'te Cumhuriyet Senatosunda yaptığı açıklamada ateş kesilmesi hususunda vaki müşterek çağrının tesirsiz kaldığının açıkça belli olması üzerinde, garanti veren üç devletin müşterek müdahalesinden başka çare kalmadığını, İngiltere Hükümetinin Türkiye ve Yunanistan'a bildirildiğini ifade etmiştir. Yalnız bu müdahalenin Kıbrıs Hükümetinin daveti üzerine vaki olacağını da ilâve etmiştir. Nitekim garanti veren üç Devlet, neşrettikleri müşterek tebliğde, Kıbrıs Hükümetinin (Ateşkese) riayeti sağlanması ve barış düzeninin iadesi hususundaki gayretlerine yardım için vaki olan teklifi kabul ettiğini bildirmektedir. Bu duruma göre, Türk Hükümetince hâdiselerin hakiki mesulü olarak ilân edilmiş olan Makarios ilk defa, asayişin iadesi için gayret gösteren, hâdiselerde suçu olmayan muhterem bir muhatap olarak kabul edilmektedir. Bu kabule katılan Türk Hükümetinin, Makarios ve idaresini ilerde nasıl itham edeceği, üzerinde durulacak bir keyfiyettir. Gerçek suçlunun muvafakati ile vaki olan bu harekete müdahale değil, arzı hizmet demek daha münasip olur. Böyle bir hareketin garanti anlaşmasına uygun bir müdahale sayılması asla mümkün değildir. Bu garip müdahalede veya hizmet arzında fiilen hâkim olan unsur İngiltere'dir. Bizim fiili ve esaslı bir rolümüzün bulunmadığı anlaşılmaktadır. Türkiye'nin Kıbrıs'ta ve müessir bir rol oynayacak ve ağır basacak bir kuvveti mevcut değildir. Her şey bugün için İngilizlerin niyet ve teşebbüslerine kalmıştır. Günlerden beri Ada'da sükûnun tesis ve gerçek durumu tespit edilememesinin sebebi de budur. Muhterem arkadaşlar, gerçekleri olduğu gibi görmeliyiz ve göstermeliyiz. Sözde üçlü müdahale ile her şey hal yoluna girmiştir diye bir uyuşukluk havasına kendimizi kaptırmamalıyız ve meseleyi bir diplomasi çarkı içinde çürütmemeliyiz. 30 Milyon Türk, Kıbrıslı kardeşlerimizle beraberdir sözünün ve radyoda çalman askerî marşların verdiği ümitle bugüne kadar yaşayan ve çırpman ırkdaşlarımızı tesirsiz ve mütereddit teşebbüslerle kendi acıklı kaderlerine terk edemeyiz. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi, daha 1958'de Türkiye Büyük Millet Meclisi, Kıbrıs'taki Türk ve Rum cemaatinin birbirlerine karşı hissettikleri itimatsızlık ve düşmanlık yüzünden bir arada yaşamalarının ve bir idare altında iş birliği yapmalarının imkânsızlığını dünyaya ilân etmişti. O günden bugüne cereyan eden hâdiseler ve insanlık için yüz karası olan son katliam, evvelce mevcut düşmanlığı bir kat daha artırmıştır. Masum ve müdafaasız kadınları ve çocukları bir banyo küvetinde kurşuna dizecek kadar vahşi ve gaddar insanlarla Kıbrıs Türklerinin bir

arada yaşamalarını düşünmek bile mümkün değildir. Bu gerçeği kabul edip icabını yapmayanlar, ilerde vuku bulacak daha büyük faciaların mesuliyetini bugünden yüklenmiş olurlar. Biz ne düşünürsek düşünelim, Kıbrıs Türkleri bugünkü statü altında her an bir katliam tehdidinin işkencesini hissedecekler ve belki de hicrete mecbur olacaklardır. Makarios'un ve onun gibi düşünenlerin de zaten istediği budur. Böyle bir neticeye Türkiye'nin razı olmasına imkân tasavvur olunamaz. Diğer taraftan Kıbrıs bizim için, yüz yirmi bin Türkün hak ve hayatı meselesi olduğu kadar bir millî emniyet ve haysiyet meselesidir. Temas ettiğimiz bu gerçeklerin ışığı altında Kıbrıs meselesini nihai hal tarzına bağlayacak bir millî politika tespit olunmasını ve bunun enerjik bir şekilde yürütülmesini teklif ediyoruz. Millet Partisi Meclis Grubu olarak hal ve atideki hükümetleri, haksız emelleri uğrunda bir maceraya teşvik etmiyor, sadece onlardan millî menfaatlerimiz ırkdaşlarımızın hayatı ve Devletimizin haysiyeti için cesur ve kararlı olmalarını istiyoruz. Bu gayretler uğrunda her şeyi göze alabileceğimizi başta dostlarımız ve müttefiklerimiz olmak üzere dünya bilmelidir. Türkiye'de Kuvayi Millîye ruhunun ölmediği, onu unutanlar varsa hatırlatılmalıdır. Emrivakilere boyun eğen milletlerin akıbetlerinin ne olduğunu bilen insanların şuuru, uyanıklığı ve cesareti içinde bulunmalıyız. Ayrıca şu hususu herkes bilmeli ve kabul etmelidir ki, Türk Ordusunun elindeki silâh, her şeyden evvel Türk Milletinin hak ve haysiyeti ve evlâtlarının hayatını korumak için kullanılır. Hiçbir iddia ve vecibe bu tabî ve hayatî kaidenin tatbikine mâni değildir ve olamaz. Muhterem arkadaşlar, Buraya kadar verdiğimiz izahat, çünkü ve bugünkü hükümetlerin Kıbrıs mevzuunda takip ettikleri politikanın hatalı ve kifayetsiz olduğunu ve son faciaların doğuşunda bu politikanın büyük bir mesuliyet hissesi bulundurduğunu açıkça ortaya koymuştur. Artık hatalardan ders alınmalı, Kıbrıs mevzuunda teklif ettiğimiz millî politika tespit ve azim ve kudretle tatbik olunmalıdır. Muhterem arkadaşlar, Kıbrıs hâdiselerinden alacağımız çeşitli dereler bulunduğuna kaniyiz. İlk alacağımız ders dış politikamızla alâkalı olmalıdır. Kıbrıs'ta Türklere tatbik edilen katliam karşısında bile, işleyemediği sabit olan dostluklar ve muahedeler sistemini, acı gerçeklerin ışığı altında yeniden gözden geçirmenin zamanı geldiğine ve hini hacette kimlere güvenebileceğimizi şimdiden tespit etmemizin hayati bir zaruret olduğuna kaniyiz. Sayın milletvekilleri: Dış politika ile alâkalı maruzatımıza nihayet verirken, Kıbrıs'taki millî menfaatlerimizi ve ırkdaşlarımızın hak ve hayatını korumak üzere, hükümetlerce alınacak haklı ve müessir tedbirleri, Millet Partisi Meclis Grubunun her zaman hararetle destekleyeceklerini bir kere daha ifade eder ve Kıbrıs'ta şehit düşen soydaşlarımızın aziz hatırları önünde hürmetle eğiliriz.

Meclisin aynı oturumunda CKMP grubu adına söz alan Cevad Odyakmaz hükümetin kurulmasına yönelik fikirlerini Kıbrıs meselesiyle birlikte alarak Kıbrıs olaylarının güçlü bir hükümet tarafından ele alınmasının gerekliliğini, Kıbrıs olaylarının patlak verdiği 21 Aralık 1963'ten 5 gün sonra kurulan yeni hükümet kurulduğunu ve bu 5 günlük arada bir çoğunluk hükümeti kurmak adına hiçbir şey yapmadığını, Kıbrıs katliamı gibi hayati meselelerin hızlı ve başarılı çözümü için kuvvetli bir hükümetin kurulmasının gerekli olduğunu beyan etmiştir. Kıbrıs'ta yaşanan olaylar hakkında Hükümetin gerekli bilgiyi vermediği, olayı basit bir şekilde ele alındığını, yeni hükümetin Kıbrıs politikasının bilinmediğini belirtmiş, Kıbrıs Türklerinin adada yaşadığı katliamlara dikkat çekerek hükümeti bu konuda rahatlık gösterdiği ve Kıbrıs Türklerini bir İngiliz generalinin eline bıraktığı gerekçesiyle eleştirmiştir. Ardından adada tek teminat olarak görülen Kıbrıs Türk alayına minnet ve şükranlarını sunarak, Kıbrıs olaylarının başında hükümetin kararlı tutumuyla bir sevinç yaratsa da bugün hükümetin bir tevekkül politikası içerisine girdiğini görmekte bu sevincin yerini acıya bıraktığını ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.24, B.23, s.105-108);

Tarihî, coğrafi, kültürel ve millî bağlarla bağlı bulunduğumuz ve Anavatanın bir parçası saydığımız Kıbrıs'ın ve Kıbrıslı kardeşlerimizin içinde bulunduğu son vahim durumun Hükümet programında lâıyk olduğu yeri almasının, bizim olduğu kadar, bütün Türk milletini de müteessir ettiğine kaniyiz. Filhakika programda yalnız Kıbrıs'ta cereyan eden olayların çok basit bir icmali yapılmakta ve Hükümetin Ahdî vazifeye ve ahdî haklara uygun olarak» hareketine devam edeceği gibi müphem, mütereddit ve kararsız ifadeler derciyle, iktifa olunmaktadır. Şimdiye kadar vaki hukukî, idari, siyasi ve fiilî ihlâl ve teaddiler karşısında Hükümetçe ne yapılmasının düşünüldüğü veya yeni Hükümetin müstakbel Kıbrıs politikasının ne olduğu ana hatlarıyla bile olsa maalesef açıklanmamıştır. Atalar yadigârı Kıbrıs'ı ve şehit evlâtları asil soydaşlarımızı bekleyen aşikâr akıbet için Hükümetin almayı düşündüğü tedbirler, bulduğu çareler nelerdir bilmiyoruz. Ahdî vecibelerin ifası hususunda teminatçı Devletlerin ve büyük müttelikimiz Birleşik Amerika'nın bizden âdeta desteklerini esirger mahiyetteki, teessüfle müşahede ettiğimiz davranışları karşısında Hükümetimizin ne yapmak istediğinden haberdar değiliz. Zahirî bir anlaşmanın gerisinde gizli gayeler güden ve EOKA ile birlikte ENOSIS'in tahakkuku için her türlü cinayet ve denaeti irtikâp etmekten çekinmeyen Kıbrıslı Rum idarecilerle onların emniyet kuvvetleri; Atina, Kıbrıs ve Londra radyolarından bütün dünyaya haksız tecavüze maruz meşru Hükümet kuvvetleri olarak gösterilirken, gözlerinin önünde masum yavruları ve mazlum kadınları boğazlanan,

arkadan alçakça kurşunlanan can kaygısına düşmüş öz kardeşlerimiz, bu sözde meşru kuvvetlere karşı ayaklanmış «Âsi ve barbar Türkler» olarak ilân edilmektedir. Hükümetimiz hâlâ bunca fecayii, bunca tertip ve düzen karşısında geniş bir rahatlık ve rehavetle, çoktan çiğnenmiş ve bundan evvel işlemediği defaatle ifade olunmuş ahdî vazife ve ahdî haklardan medet umarak imha tehlikesi ile karşı karşıya bulunan Kıbrıslı Türklerin, kaderini hangi görüşün savunucusu ve hangi sorumluluğun sahibi bulunduğu meçhul bir İngiliz Generalinin eline tevdi etmekle vazifesini yaptığı inancını taşıyanların vicdan huzuru içindedir. Bugün Kıbrıs'ta gönlümüze inşirah veren tek teminat, Türke has vakarla vazifesi başında kan kardeşlerini şeref ve metanetle koruyan Kahraman Ordumuzun bir parçası olan Kıbrıs Türk Alayıdır. Bu alayın en küçük erinden en büyük komutanına kadar bütünü mensubuna huzurunuzda, grubumuzun minnet ve şükran duygularını sunar, kendilerine hak yolunda hak uğruna yaptıkları mücadelede başarılar dileriz. Değerli arkadaşlarım, yıllardır dış Türklerin çeşitli memleketlerde uğradıkları çeşitli baskılara, inanç ve düşünce hürriyetlerinin yok edilmelerine, topyekûn sürülmelerine ve katliolmalarına kılları dahi kıpırdamadan seyirci kalanlar yanında son Kıbrıs olaylarındaki ilk tutumu ile olumlu davranışlar yolunda gördüğümüz Hükümetin yarattığı sevinç ve ümit kısa zamanda sönmüş ve yerini hüsrân ve nevmidiye terk etmiştir. İlk gün ahdî vazife ve ahdî hakların işlemediğini tespit ile tek taraflı müdahale hakkını kullanmak karar ve azminde olan Hükümetini, bugün bir tereddüt ve tevekkül politikası içinde kıvranan âdetâ yaptığından pişman, özür diler bir halele, çaresiz, hâdiseleri dahi takip kudretinden mahrum, ihlâller tufanında tekrar ahdî vazife ve haklar sandalına atlayarak selâmete ulaşacağını zanneden, hareket, istiklâl ve inisiyatifini kaybetmiş bir Hükümet olarak görmek cidden acıdır.

Meclisin aynı oturumunda CHP grubu adına Mehmet Sağlam çoğunluğu kendi bünyesinden çıkmış yeni hükümetin neden kurulduğunu ve yeni hükümet programını arz ettiği uzun bir açıklama yapmıştır. Ardından parti olarak dış politikada Mustafa Kemal'in sulh çağrısına riayet ederek ilerlediklerini ancak Kıbrıs konusunda Türklerin medeni ve sulhçu olmakla birlikte kendisine yapılan haksızlıklara da asla boyun eğmeyeceğini, hükümetin Kıbrıs mevzusunda anlaşmalara uygun davranmalarının kendilerince takdirle karşılandığını, orduya duydukları takdir ve iftihar duygularını ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.24, B.23, s.113);

Sayın Milletvekilleri, dış politika hakkında söyleyeceklerimiz milletçe tabii bir inanışımız haline gelmiş Büyük Atatürk'ün (Yurtta Sulh, Cihanda Sulh) düsturudur. Bu inanıştan hareket eden grubumuz, yeni Hükümetin de dış politikaya ait programına

tamamıyla katılmaktadır. Yalnızca, dış politika alanında son günlerde cereyan etmiş ve hâlâ türlü ihtilatlarıyla devam etmek istidadını taşıyan Kıbrıs konusunda, milletçe müşterek azim ve heyecanımızı buradan belirtmek isteriz. Türk Milleti, medeni ve sulhçu bir toplum olarak her türlü kanun ve nizamlara bağlıdır. Antlaşmalarına sadakat Türk Milletinin değişmez geleneğidir. Ancak, kendisine yapılan haksız tecavüzleri de asla affetmez, 30 milyon Türkün bir hadde kadar sabrının bulunabileceğini bize haksızlık edenler unutmamalıdır. Aksi halde, hışmımızın çok çetin olacağını tarih kürsüsünden ilân ederiz. Sayın Milletvekilleri, Kıbrıs konusunda, yeni Hükümetin antlaşmalara ve millî heyecanımıza uygun surette devam eden, sabırlı ve basiretli davranışını yüce huzurunuzda takdirle belirtmeyi bir vazife sayarız. Bu vesileyle içte ve dışta güvenliğimizin bekçisi Şanlı Ordumuzu, Yüksek Meclisin haklı güveninin içinde grubumuz takdir ve iftihar duygularıyla bir kere daha anmak ister.

Devamında YTP Meclis grubu adına söz alan Ali Dizman, Türk devletinin dış politikada daima medeni bir anlayışla hareket etmesinin Türkiye'nin itibarının sağlanmasındaki rolüne değinerek hükümetin aynı devlet görüşüyle hareket etmesi halinde parti olarak kendilerini destekleyeceklerini ifade ettikten sonra adada Rumların, Türklere yönelik hareketlerinin takibinin de gerekli olduğunu belirtmiştir. Kıbrıs Rum yöneticileri ve cemaatinin yarattığı katliamlarla Türkleri adadan uzaklaştırmaya çalıştıklarının anlaşıldığını ancak bu hareketlerini neticesinde tüm dünya tarafından suçlandıklarını yine de amaçlarından vazgeçmeyerek adada sürekli karışıklık çıkardıklarını, hükümetin huzur ve sükûnet için meseleyi asla bırakmaması gerektiğini garantör devletlerin de bu konuda Türkiye'ye yardımcı olması gerektiğini ifade etmiştir. Adada iki cemaatin huzur içerisinde yaşaması için kurulan üçlü idarenin olumlu sonuçlar almasını temenni ettiğini, Rum cemaatine antlaşmalarla ve anayasayla kabul edilen hükümlerin Türkler aleyhine değiştirilemeyeceğini kesin bir şekilde anlatmanın önemini aksi halde Türkiye'nin kabul edeceği tek değişikliğin taksimden ibaret olduğunu ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.24, B.23, s.117-118);

Hükümet programının Kıbrıs Cumhuriyeti'ne taallük eden beyanlarını grubumuz dikkatle incelemiş bulunmaktadır. Bu konuda Hükümetimizin ahitlere ciddiyetle sadakat prensibini savunan görüşünü medeni bir devlet anlayışının temel ilkelerinden biri olarak benimsemeye elbet imkân yoktur. Türk Devletinin, iktidar farkı gözetmeksizin, bütün hükümetlerinin dış politikamızın her safhasında bugüne kadar bu medeni anlayış içerisinde hareket etmiş olmalarının içte ve dışta itibarımızın sağlanmasında ehemmiyetli bir unsur olduğunda şüphe yoktur. Kıbrıs konusunda da Hükümetimizin tarihimize

yaraşır bir devlet görüşü ile hareket etmesini, her zaman destekleyeceğimizi hararetle ifade etmekten zevk duyarız. Yalnız bu mevzuda bizim iyi niyetli gayretlerimizin, bu adada çetecilik zihniyetiyle hareket eden Rum Cemaati ve onun başındaki kimseler tarafından ırkdaşlarımız aleyhine bir istismar konusu haline getirilmemesini de aynı derecede önemle takip edinesi gerekli bir anlayış olarak kabul etmekteyiz. Son Kıbrıs olayları çok ehemmiyetli telâkki ettiğimiz bazı gerçekleri artık tam manasıyla gün ışığına çıkarmış bulunmaktadır. Anlaşılmıştır ki Kıbrıs Devletinin idaresine hâkim olan Rum Cemaati ve onun başındaki devlet reisi sindirme, tedhiş, yurttaşlarımıza hunharca tecavüz olayları tertip etmek suretiyle adadaki Türk nüfusunu usandırmak, adadan uzaklaştırmak kararındadır. Bu suretle elde edilecek, sonuçların adayı kendi idareleri altına almalarını sağlayacağına ve (enosis) hayallerinin kati surette tahakkuk edeceğine inanmış bulunmaktadırlar. Bu defa girişmiş oldukları teşebbüs netice vermemiş ve insanlığa utanç veren hareketleri bütün dünya efkârı önünde bir meşhut cürüm halinde tescil edilmiştir. Fakat biz o kanaatteyiz ki, bu suçları pervasızca işlemekten çekinmemiş olanlar, bundan böyle de esas hedeflerinden vazgeçmeyecekler, yeni fırsatlar yaratarak önümüzdeki günlerde aynı hareketleri tekrar etmekten kaçırmayacaklardır. Bu itibarla Hükümetimizin, adada sağlanacak huzur ve sükûnu takiben, bu meselenin arkasını bırakmamasını, Garanti Antlaşmasını tatbikatta müessiriyetini azaltan noksanlarını ikmal için her türlü teşebbüse şimdiden girişmesini ehemmiyetle tavsiyeye değer bulmaktayız. Garanti Antlaşmasının altına şeref sözü halinde imzalarını atmış olan dost devletin; meselenin esası üzerindeki bu hassasiyetimizi takdirle karşılayacaklarından ve Hükümetimizin çalışmalarına yardımcı olacaklarından emin olmak isteriz. Garanti Antlaşması tatbikâtıyla İngiliz Milletler Camiası Müdafaa Antlaşması tatbikâtı arasında doğması muhtemel tedahülleri önleyici tedbirler de bu arada ciddî surette düşünülmesi icap eden bir husustur. İki cemaat arasında yaratılmış olan huzursuzluğu ortadan kaldırmak ve mevcut anlaşmalar ve Anayasa düzeni içinde faaliyet imkânlarını sağlamak maksadıyla bugün adada kurulmuş olan üçlü idarenin başarılı neticeler almasını temenni etmekteyiz. Bu itibarla son buhran sırasında Hükümetçe ittihaz edilmiş kararların olayların henüz gelişme halinde olmalarını da dikkate alarak burada münakaşa konusu yapılmasında fayda mülâhaza etmekteyiz. Her halükârda adadaki Rum Cemaatine ve onun başındakilere emrivaki politikası ile bir netice alma aranın imkânsız bulunduğunu ırkdaşlarımızın hukukunu garanti altına almak maksadıyla Zürih, Londra Antlaşmalarında ve Kıbrıs Anayasasında kabul edilmiş olan esasları. Türk Cemaatinin menfaatleri aleyhine değiştiremeyeceklerini kati surette anlatmak lâzımıdır. Böyle bir politika peşinde devlet olma haysiyetinin icaplarını ret ve inkâr ederek koşanlar

bilmelidirler ki, mevcut statü dışında Türk Hükümetinin kabul edebilecekleri değişiklikler tek sureti hal, adanın iki cemaat arasında taksiminden ibaretti.

Ardından söz alan AP grubu adına CİHAT Bilgehan, sözlerine Kıbrıs sorununda hükümetin istikrarlı bir politika izleyemediği yönündeki eleştirisiyle başlamıştır. Hükümetin anayasa ihlallerine ve adadaki katliamlara karşı müdahaleye kararını vermiş olmasına rağmen bu kararın uygulanmasında yaşanan gecikmeler nedeniyle Kıbrıs'ta olayların daha vahim bir hal aldığını ayrıca adada gerçekleşen olaylar hakkında Türk radyolarının asılsız haberler paylaştığını belirterek hükümetin adada gerçekleşen olaylar hakkında açık bir şekilde konuşmasının önemi üzerinde durmuştur. Sözlerine adanın iç durumuna dair maddeler halinde sıraladığı gerçeklerle devam ederek EOKA faaliyetlerinin ve Türkleri adadan çıkarma çalışmalarının tüm gücüyle devam ettiğini, Türkleri tamamen yok etmek için çalışan Akel partisinin varlığını, Rumların adada yabancı petrol şirketleri kurarken Türklerin bu konuda Amerika ve İngiliz şirketlerine bağlı kaldığına tüm bu vaziyetler karşısında 1,5 yıl sonra Makarios'un da görev süresinin dolacağını hatırlatarak Türkiye'nin bu konuda ne yapacağına dair sorusunu hükümete yönelttiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.24, B.23, s.122-123);

Milletlerarası diplomasi alanında, takip ve tatbik edilmekte olan Türkiye dış politikasının, istikrarsızlığı ve vuzuhsuzluğu sebebiyle lâayık olduğumuz yeri alamadığımız acık ve acı bir hakikattir. Hükümet programında Türkiye için hayati ve millî bir dâva halinde bulunan Kıbrıs meselesi hakkında Hükümetin sarîh tedbirleri ve kararı maalesef mevcut bulunmamaktadır. Kıbrıs bizim bütün Türklerin müşterek davasıdır. O sebeple partiler üstü bir konu olarak bu dâvaya hizmet edecek ve Türklerin haklarını samimiyet ve cesaretle koruyacak olan hükümetler Adalet Partisinden ancak yardım ve candan destek görecektir. Hal böyle iken beynelmilel Zürih ve Londra Antlaşmaları ile Kıbrıs Anayasasının adadaki Rum idareciler tarafından ihlâl ve Türkler aleyhine geniş bir katliama girişilmesi karşısında Hükümetin hukukî yetkilerini kullanmak suretiyle münferit müdahaleye karar vermiş olmasına rağmen bu kararın tatbikatındaki aksama ve gecikmeler yüzünden Kıbrıs'taki elim facialar maalesef hâlâ devam etmektedir. Bütün Meclisçe gönülden tasvip edilen karar zamanında süratle ve dirayetle tatbik edilmemiştir. Bu konuda yeni Hükümet Başkanı 1959 yılında Londra ve Zürih anlaşmalarının müzakeresi sırasında 4'üncü maddenin son fıkrasında bulunan tek taraflı müdahale ancak çok çabuk hareket edildiği takdirde müessir olur, aksi halde tesiri gayrimümkündür, hükmünü vermişti. Muhalefette iken verilen bu hükmün icra ve mesuliyet mevkinde vaki rücuun hangi sebeplere dayandığı hususu hâlâ Yüksek Meclisin

meçhulü olarak kalmaktadır. Maalesef bugün resmî beyan ve taahhütlerle Kıbrıs'ta cereyan eden elim hâdiseler arasında büyük farklar müşahade edilmektedir. Basın işin yayınladığı bir bildiride «Türk radyolarının Kıbrıs'taki olaylar hakkında kamuoyunu yanıltıcı yalan ve kasıtlı haberler yayınladığı ifade olunarak bu arada silahlı tecavüzlerin durdurulduğu hakkındaki yalanı zikretmektedir. Görülüyor ki, Hükümet bu millî dâvada mütereddit, kararsız, olumsuz bir politika takip etmek suretiyle hukuken kuvvetli olmasına rağmen dâvayı hemen hemen zaafa uğratmış görünmektedir. Kanaatimizce Kıbrıs meselesinin birdenbire bu hâd ve elim safhaya gelmesinin asli sebebi daha antlaşmaların ve Anayasanın meriyete girmesinden itibaren Kıbrıs Rum idarecilerince sistematik ve plânlı şekilde antlaşmaları tanımama ve ihlâl karşısında Hükümetin -ikazlarımıza rağmen- gerekli diplomatik faaliyetleri ve hukukî müdahaleleri zamanında yapmamış olmasıdır. Nitekim aylarca evvel Kıbrıs Anayasa Mahkemesi Başkanının Makarios'un Anayasayı tatbik etmemesi ve ihlâli karşısında istifa ederek ayrılmak mecburiyetinde kalması üzerine Hükümet gereken alakayı göstermemiş ve hâdiseyi hafife almıştır. Kıbrıs mevzuunda Hükümet politikasını sarih ve katî olarak Türk ve dünya umumi efkârına açıklamak mecburiyetindedir. Hükümet tarih karşısında büyük vebal, mesuliyet taşımaktadır Her şeyin açıkça konuşulması, Büyük Meclisin ve milletin gözü önüne serilmesi lâzımdır. Meçhuller ve müphemiyetler içerisinde büyük dâvalar halledilemez. Türk cemaatine karşı girişilen katliam ve barbarca hareketler içerisinde Kıbrıs'ın iç durumuna ve bünyesine ait şu gerçekleri de bilmekte fayda vardır:

- I. *Enosis hareketleri ve elim hâdiseler devam ededururken Kıbrıslı Rumlar Yunanistan'ın da yardımıyla esaslı şekilde mücadele hazırlıklarını yapmışlardır. Kıbrıs'ta en yaygın ve silahlı teşkilât olan EOKA bütün gücüyle faaliyet halindedir.*
- II. *Grivas'ın desteklediği ve 1959 yılından beri Londra-Zürich Anlaşmalarına karşı mücadele bayrağı açmış olan Dr. Derviş idaresindeki (Demokrat Birlik Partisi) Türkleri ve Türkiye'yi Ada'dan atmak için çalışmaktadır.*
- III. *Ada'nın en teşkilatlı partilerinden birisi olan ve 80 000'e yakın azası bulunan Komünist AKEL Partisi Kıbrıs'ta (Müstakil Halk Cumhuriyeti) kurmak ve Türkleri kökünden kazımak için bütün gücüyle faaliyet göstermektedir AKEL Komünist Teşkilâtı alenen Kıbrıs'ı Moskova'nın bir üssü haline getirmek için uğraşmaktadır. Türkiye, Yunanistan, İngiltere ve NATO camiası Devletleri yönünden bu teşkilâtın üzerinde ciddiyetle durulması şart olmalıdır.*
- IV. *Yunanistan'ın Pire'den Kıbrıs'a feribot servisi kurmuş ve Yunan Alayının ve EOKA Teşkilâtının bütün ihtiyaçlarını da bu şekilde sağlamanın yolunu bulmuştur.*

- V. *Ada'da yabancı petrol şirketleri merkezlerini kurmuşlardır. Yunan sermayesi ile Yunanistan'da kurulmuş petrol şirketleri de 1960 yılından itibaren Ada'ya gelip yerleşmişlerdir. Fakat Türkiye petrol merkezi yoluna gitmemiştir. Adadaki Türk Alayı ve Türklere ait vasıtalar akaryakıt ihtiyaçlarını Amerikan ve İngiliz şirketlerinden almaktadır. Halbuki bunların ana dağıtım merkezleri Rum işçilerin elindedir. Bu sebeple bu kritik günlerde Alayımızın akar yakıt temini her an sabotajlara maruz bırakılabilir.*
- VI. *Anayasaya göre bir buçuk yıl sonra Makarios'un Cumhurbaşkanlık devresi sona erecek, seçime gidilecektir. Kaldı ki, Makarios, ne Anayasayı ve ne de anlaşmaları tanımadığını resmen ilân etmiş İşte bütün bu vaziyetler karşısında Türkiye ne yapacaktır? Tedbirlerimiz ne olacaktır? Meçhul... Hükümet hakikatleri, tedbir ve kararlarını açıkça ortaya koymalıdır. Türk Milleti üzüntü heyecan ve endişeler içerisinde Hükümetin sarih karar ve hareketlerini beklemektedir.*

Ardından gelen sorulara cevap vermek için söz alan Başbakan İsmet İnönü toplantıya gelmeden önce tüm parti liderlerini toplayarak Kıbrıs meselesi hakkında takip ettikleri politikayı açıkladıklarını ve dört parti liderinin de kendilerinin görüşlerinden memnun olarak ayrıldıklarını şu anda bunu bilmelerine rağmen Kıbrıs meselesi hakkında farklı eleştirilerde bulunduklarını belirtmiştir. Ardından hükümet programı ile alakalı eleştirilere yanıt vermiş ve tekrar Kıbrıs mevzusuna geri dönmüştür. Kıbrıs mevzusunda hükümetin hiçbir zaman kayıtsız kalmadığını belirtmekle başlayan İnönü, adada yaşanan olaylar hakkında ilgili devletlerin müşterek hareket etmesi konusunda çalışmalara başlandığını ancak bu konuya verdikleri önemin diğer devletlerce verilmediğini, onların bu çalışmaları yaparken 20-21 Aralık gecesinde Kıbrıs'ta olayların patlak verdiğini bunun üzerine müdahale kararını aldıklarını ifade etmiştir. Bu gelişmelerden sonra Yunanistan ve İngiltere'den olaylarla ilgileneceklerine dair bir cevap geldiğini ve bu konudaki çalışmalarının gizli bir şekilde değil açık bir şekilde yapıldığını özellikle ifade etmiştir. Adada müşterek idare kurulduktan sonra özellikle dünyada Türklerin aleyhine bir karalama kampanyası başladığını, yine de hükümetin çalışmalarından geri kalmadığını belirttikten sonra bu mevzuyu siyasi partilerin insafla değerlendirmesini temenni ederek bundan sonra da adada üçlü idarenin emniyet ortamı tahsis etmesini istediğinde bulunduğu şu konuşma yapmıştır (MMZC, C.24, B.23, s.124);

Kıbrıs meselesine geliyoruz ne yaptık ne yapıyoruz? Yaptığımız şeyler basittir, istediğimiz şeyler basittir. Kıbrıs'ta vatandaşlarımız tehlikeye maruz kalmışlardır. Kıbrıs'ta öteden beri Zürih ve Londra anlaşmalarının kabili tatbik olmadığını iddia eden bir idare vardır. Kıbrıs Cumhuriyeti teessüs ettiğinden kısa bir müddet sonra bu arzular

meydana çıkmıştır. Bu arzulara karşı Hükümet hiçbir zaman kayıtsız kalmamıştır. Bu arzuların vahim neticeleri olacağını, karanlık akıbetleri olacağını, Kıbrıs Cumhuriyeti idaresinin kendi kendisine Anayasayı gayri mevcut ve Kıbrıs Cumhuriyeti'ne vücut veren milletlerarası anlaşmaların müeyyidelerini işlemez zannetmesi yanlıştır, hatalıdır, tehlikelidir. Bunu müttetiklerimize, dostlarımıza ve Kıbrıs'ta ahiden vazife almış bütün devletlere bütün ciddiyetiyle söyleyip nakletmekten geri kalmadık. Kıbrıs hâdiseleri patladığı zaman biz yine Kıbrıs'ta vazifesi olan devletlerin müştereken hareket etmesi, Ahde uygun tesiri en çabuk tedbir olacağını düşündük, derhal teşebbüs ettik. Bizim verdiğimiz ehemmiyetle vazifeli devletler davranmadılar. Hâdiseleri müzakerelerle, daha uzun müzakerelerle halletmek imkânı olacağını sandılar. Bizim vakia üzerine yaptığımız teşebbüslere ayın 25 ine kadar cevap vermediler. Zaten hâdiseler o kadar süratle cereyan etti ve zaman o kadar ağır geçti ki, 20-21 Aralık gecesinde bir basit zabıta vakası gibi patlayan mesele, süratle inkişaf ederek ayın 24, 25 'inde büyük gaile tabiatını gösterdi. Ayın 25 'inde bütün müracaatlarımızdan sonra garanti anlaşmalarındaki münferit müdahale hakkına müracaat edeceğimizi kararlaştırdık ve tebliğ ettik. O gece sabaha kadar gecen hâdiselerden sonra 25 inci günü başlıca teminatçı hükümetler, Yunanistan ve İngiltere, müşterek mesele olarak Kıbrıs olayları ile meşgul olacaklarını cevap olarak bize söylediler. Bu müddet esnasında, vazife ifa etmemizin gerektiğini bütün tedbirleri almaya karar verdik ve almaya başladık. Bunların hiçbirisi gizli olmamıştır. Gerek Kıbrıs Hükümetine gerek beraber teminatçı olduğumuz devletlerin haberdar olmadıkları hiçbir tedbir almadık. Varın bunu yapacağız dedik, yaptık, öbür gün bunu yapacağız dedik, yaptık. Müşterek idare kurulduktan sonra, emniyetin huzurun, bir an evvel teessüs etmesi için bir kanuni idare kurulmuş olduğu kanaatiyle beraber çalıştık. Hâdiseleri takip ediyoruz. Takip ettiğimiz politika budur. Münferit müdahale tedbiri alınıp, üçlü idare kurulduktan sonra bütün dünyada aleyhimizde sistemli bir kampanya başladı. Türkler taarruz ettiler. Türkler bütün bu hareketlerden mesuldür diyerek Güvenlik Konseyine giden bütün teşebbüsler yapıldı. Büyük Meclis emin olabilir ki, hâdiselere derhal el koymuş, en isabetli tedbirler derhal bulunmuş, bunları yürürlüğe sokmak için bütün Avrupa'nın tamamıyla dinî merasim içinde bulunduğu günlerde dileklerimizi, talep ettiklerimizi her payitahta ulaştırmaya ve münferit bir müdahalenin icap ettirdiği bütün tedbirlere karar verip onları tatbikata geçirmeye muvaffak olduk. Arkadaşlarımız, Hükümet buhranını çıkarmış olan, bir aydan beri devam eden ve kendilerinin bir Hükümet kurup bütün bu buhranları halletmesi için kendilerine her desteği yapmış olduğumuz siyasi partilerin insafla vaziyeti muhakeme etmelerini isterim. Bundan sonra ne istiyoruz: Bundan sonraki politikamız, evvelâ Kıbrıs'ta bir emniyet nizamı kurulsun,

Büyük kargaşalar başlamıştır. Telefon açılmaz, polis işlemez, posta işlemez. Tam bir karışıklık içinde, böyle bir vaziyete İngiliz generali, müttefiklerin müşterek kanaatiyle el koymuştur. İngiliz kuvvetleri orada değildir, getirmeye çalışıyorlar. Türk kuvveti var Yunan kuvveti var, bunlara istinaden evvelâ emniyeti tesis etmeye çalışıyor. Bizim istediğimiz, Kıbrıs için her münakaşadan evvel, bugün üçlü idarenin bir emniyet tesis etmesidir. Bir kere emniyet tesis etsin. Bu emniyetin teessüs etmesi için verilmiş kararlar Türkiye'de istifa etmiş bir Hükümetin son günlerinde ve yeni Hükümetin daha kurulmadığı günlerde alınmıştır. Karşınızda bulunan adanı tek başına bütün mesuliyetleri taşımaktadır.

İsmet İnönü'nün konuşması bittikten sonra Meclis Başkanı birleşime ara vererek ikinci toplantının aynı gün saat 15.00'te yapılacağını belirtmiştir.

Meclisin 2 Ocak 1964 tarihli oturumunda söz alan Erzurum Milletvekili Nihat Diler, Kıbrıs sorununa hükümetin yaklaşımını takdir ettiğini her ne kadar dış politikada barışçı bir anlayışla hareket edilse de adada Rumların giriştiği katliama gerekirse sulhu temin etmek için savaşılarak cevap vermekten çekinmeyeceklerini ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştı (MMZC, C.24, B.23, s.155);

Kıbrıs meselesinde Hükümetin enerjik ve isabetli müdahalesini takdir ve şükranla kaydederim. Bu hususta Hükümete yardımcı olmak millî bir vazifedir. Atatürk'ün «Yurtta sulh, cihanda sulh» parolasına sadığız. Kıbrıs meselesinde de buna sadık kalmakla beraber Rumların soydaşlarımıza, dindar kardeşlerimize reva gördükleri vahşiyane, hunhar mezalimi Devletler Hukuku ile bağdaştırmamıza imkân yoktur. Bu hal, Devletler Hukukunun ademi mevcudiyetinin bir neticesi olan siyasi muvazenesinin bir tezahürüdür. Bu durum karşısında bir taraftan Birleşmiş Milletlerde soydaşlarımızın, din kardeşlerimizin hukukunu gereği gibi ararken diğer taraftan da bir Divan Edebiyatı şairimizin dediği gibi «Hazır ol cenge, eğer istersen sulhu salâh» tedbirini elden bırakmamamız lâzımdır.

Aynı oturumda söz alan Afyon Milletvekili Halûk Nur Bâki Kıbrıs sorununa hoyratça yaklaşılmasının tüm dünyada Türklerin aleyhine bir tutum sergilenmesine sebep olacağını ancak İsmet İnönü'nün sergilediği tavırla buna izin vermediğini ve vermeyeceğini, Kıbrıs konusunda anlaşmalara bağlı kalarak tüm dünyaya Türklerin dış politikadaki istikrarını göstereceklerini bu mevzuuyla alakalı daima hükümeti destekleyeceklerini ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.24, B.23, s.157);

Arkadaşlarım, Kıbrıs meselesinde bilinmesi lazım gelen şudur: Bugün dünyada siyaset muvazenesi fevkalâde rakık, dakik işleyen bir elektro beyin gibidir. Oraya hamal kıyafetiyle girilip nutuk çekilmez. O ilimle, büyük politikayla halledilen, çok ince hesaplara dayanan olumla meydana gelebilir. Kıbrıs olayında olsun, başka dış meselelerde olsun, oldum olasıya hoyratça atacağınız her adım hem dünyanın başına bir felâket hem memlekete sonunda tekrar dönüp de zaten onlardan öyle beklenirdi» diye yapacağınız istismarın temeli olur. Fakat bu temelin oyununa İsmet Paşa'nın gelmeyeceği açık bir hakikattir. Kıbrıs dâvasında Türk Milletinin, dünya efkârında haysiyetli bir millet, kanından vazgeçmediği gibi anlaşmalarına bağlı, dünya politikasının hür dünyanın emniyetini ve istikbalini kendi sıhhati kadar düşünen bir millet olduğunu evvelâ kabul ettireceğiz, dâvayı öyle yürüteceğiz. Kıbrıs'ı hoyratça 20 defa işgal edebilirsiniz, ama hiçbir şey kazanmazsınız. Kazanç o değildir. Artık bu kadar iptidai usullerle dönüp bugünkü büyük dünya muvazenesini elektro beyin gibi çalışan büyük diplomatik ahengi parazitlerle bozmayalım. Hepinizi hürmetle selâmlarım. Ve Hükümeti sonuna kadar destekleyeceğimi ve büyük bir kıvançla beyaz oy vereceğimi ilân ederim.

Devamında Aydın Milletvekili Reşat Özarda söz alarak hükümetin Kıbrıs sorunda aktif bir siyaset izlemediğini ve bu nedenle siyasi partiler tarafından desteklenmediğini belirterek daha önce adada gerçekleşen olaylar hakkında yaptığı konuşmada Kıbrıs'ta Anayasanın uygulanmadığını hükümetin başta belediyeler mevzusu olmak üzere tüm olaylar karşısında yetkilerini kullanamadığını ve Rumlara en ufak bir taviz vermeleri durumunda Kıbrıs Türklerinin ilerde çok daha vahim olaylarla karşılaşacağını ifade ettiğini böyle bir durum karşısında hükümetin müdahale hakkını kullanıp kullanamayacağını sormasına rağmen hükümetin asla buna yanıt vermediğini belirterek hükümeti yoğun bir eleştiri yağmuruna tutmuştur. Başka bir konuşmasında ise Kıbrıs'ta Anayasa Mahkemesinin faaliyetlerini gerçekleştiremediğini bu konuda hükümetin hiçbir şey yapmadığını ancak hükümetin bu konunun üzerinde durarak ilgili devletleri toplantıya çağırması durumunda Makarios'un bu kadar ileri gidemeyeceğini adada meydana gelen olaylar karşısında hükümetin alacağı tedbirlerle alakalı önerilerde bulunmasına rağmen asla hükümetin bunu dinlemediğini en azından bundan sonra hükümetin bu konuda atık davranarak adada yaşanan katliamlara dur demesini temenni ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.24, B.23, s.158);

Türk milletinin millî bir haysiyet ve şeref meselesi olarak kabul ettiği bu konuda şayet Başbakanın tutumu müspet, enerjik ve verimli olsaydı uzun senelerden beri ilk defa olarak, hiç olmazsa bu konuda topyekûn Türk Milletinin ve bütün siyasi partilerin

desteğini kazanmış olacağında hiç şüphe yoktu. Fakat maalesef bu mesele de diğer konularımız gibi iyi kullanılmamış ve millet için yeni bir ıstırap kaynağı haline getirilmiştir. Daha bundan bir sene evvel 10. 1. 1963 tarihinde Millet Meclisinde dış siyasetçiniz üzerinde açılan müzakereler sırasında yaptığım uzun bir konuşmada, Kıbrıs dâvasının hakiki mahiyetini bütün açıklığı ile izaha çalışmış, Anayasanın Türklere tanıdığı haklardan hiçbirisinin verilemediğini, daha doğrusu Anayasanın tatbik edilmediğini bildirmiş, Hükümetimizce alınması gereken tedbirler üzerinde önemle durmuştum. Yine o konuşmamda Makariós'un söz ve imzasına itimat caiz olmadığını delilleriyle ispat etmiş ve onun sözüne ve imzasına inanan hüsnüniyet 'sahibi kimselerin sonunda hüsrarla karşılaştıklarının misallerini vermiştir. O zaman patlak veren belediyeler meselesinde Türk Hükümeti enerjik hareket etmez ve yetkilerini tam olarak kullanamazsa veya bu mevzuda Rumlara en küçük bir taviz verilecek olursa, Kıbrıs dâvasının Türklere bakımından ileride arz edeceği tehlikelere işaret etmiş ve Kıbrıs Cumhuriyeti ana nizamı içinde Türklerin beka ve geleceklerinin garantisi olmak üzere Hükümetimizin Kıbrıs'ta bulundurduğu askerî birliğimizi ve Garanti Antlaşmasının Türk Hükümetine tanıdığı geniş yetkileri göstermiştir. O gün yaptığım konuşmamdan bugün üzerinde ibretle durulması gereken iki cümleyi aynen naklediyorum: Kıbrıs'ta yıllarca devam eden kanlı boğuşmanın hâtıralarını henüz unutamadığımız bir zamanda, bugünlerde tekrar Yeşilada'da yeni bir mücadelenin başlayacağını işaretlerini görmek, hepimizin yüreklerinde derin bir endişenin yer etmesine sebep olmuştur. Zürih ve Londra Antlaşmalarının bir parçası olan Garanti Antlaşmasının Türk Hükümetine verdiği hakları Hükümetin kullanıp kullanmayacağını sarıh olarak bu kürsüden beyan edilmesini ısrarla istiyoruz, çünkü Hükümet şimdiye kadar haklarını kullanmamıştır. İşte muhterem arkadaşlar, bundan tam bir sene evvel bu kürsüden yaptığım konuşmada, Kıbrıs'ta kanlı mücadelelerin yeniden başlayacağına işaret etmiş ve Hükümetten böyle bir hâdiseye karşısında müdahale hakkını kullanıp kullanmayacağını daha o zaman ifade etmesini ısrarla istemiştım. Fakat netice ne oldu? Böyle bir teminat, hâdiselerin başlangıcında verilmediği gibi o günden bugüne kadar tam bir gaflet içinde. Adada cereyan eden hâdiselere bigâne kalındı. Yine bundan üç, ay evvel 1. 10. 1963 tarihinde bu kürsüden gündem dışı yaptığım bir konuşmada, Cumhuriyetin ilânından beri maalesef Anayasa hükümlerinin yerine getirilmediğini ve Türklerin bu bakımdan yegâne ilticagâhı olan Anayasa Mahkemesinin ise ağır baskı ve tertipler neticesinde faaliyetten menedildiğini, Makarios'un Anayasaya muhalif tasarruflarını iptale kalkışan Mahkeme Reisi Mr. Korstof'un ölüm tehdidi altında canını kurtarabilmek için geçen Nisan ayında muavini ile Almanya'ya firar ettiğini ve istifasını oradan gönderdiğini. Adaletle indirilen

bu ağır darbenin ne yazık ki, cihan efkârına layıkı veçhile duyumlamadığımı ve gereken mukabeleyi göremediğini ifade etmiştim. Bu elim hâdisе karşısında Hükümetimiz ne yaptı? Hiç. Muhterem kardeşlerim, Anayasa mahkemesi işlemez hale getirilmek suretiyle geçen Nisan'dan beri Kıbrıs'ta Anayasa düzeni ihlâl edilmiş bulunmaktadır. Saye! Hükümetimiz bu konuya lâıyk olduğu önemi verse ve Garanti Antlaşmasının ahkâmı mahsusu gereğince ilgili devletleri toplantıya çağırса, beynelmilel tarafsız devletlerden teşekkül edecek bir heyeti Kıbrıs'a davet edip bu olayı tesiri t ettirmiş olsaydı, Makarios cüretini bu kadar ileriye götüremezdi. Kıbrıs'taki Türk cemaatinin yegâne dayanağı Anayasa Mahkemesi işlemez hale getirilir ve biz 8 aydan beri bu konu üzerinde Hükümet olarak durmaz ve Anayasayı işler hale getirmek için daha enerjik hareket etmezsek böyle bir netice çıktığı zaman elbette şaşırır bu duruma düşeriz. Tedbirler alınmasını çok evvelden bu kürsüden ifade etmiştik. Sözümüzü dinletemedik. Yine bundan üç ay evvel kürsüde yaptığım konuşmada Kıbrıs'ta Rum polis kadrolarının birçok cinayetlerin faili olan EOKA'cılarla doldurulmuş olduğunu ifade etmiştim. Son hâdiseler resmi polis kisvesi altında tedhişçi eşkıyaların Türklere karşı giriştiği zalim, alçakça tecavüzü ortaya koymuştur. Üç ay evvel söylediğim bu sözlerin hakikat olduğu bugün meydana çıkmıştır. O zamandan bugüne kadar bunu önleyici tedbirleri neden almadık?.. Muhterem arkadaşlar, vaktimizin çok tahdit edilmiş olması sebebiyle, mesele üzerinde esaslı duramayacağım. Yalnız, bundan üç ay evvel Hükümetin almasını istediğim ve maalesef yerine getirilmemiş olan bazı tedbirlere o üç ay evvelki zabıtlardan işaret etmekle iktifa edeceğim: Tedbirlerden birisi; Amerikan Hükümeti tarafından Kıbrıs'a yapılan sosyal ve ekonomik yardımın Kıbrıs halkının ihtiyaçlarına sarf edilmeyip politik gayelerle Makarios'un inhisarında bulunduğunu ve bu yardımın Türkler aleyhine kullanıldığını Amerikalı dostlarımıza izah ederek bu yardımın her iki cemaat meclisine hisseleri nispetinde verilmesinin teminini istemiştik. Evvelce «Belediyeler» meselesinde ortaya çıkan ihtilâflar dolayısıyla Makarios Türk cemaatini açlıkla tehdit etmişti. Buna binaen yeni bir kargaşalık halinde Türk cemaatinin açlık tehlikesi ile baş başa kalacağını üç ay evvel bu kürsüden izah ederek tedbirlerin alınmasını rica etmiştim. Bu hususta hiçbir şey yapılmadığını ve son hâdiseler karşısında Türk cemaatinin Kıbrıs'ta açlığa mahkûm edilmiş olduğunu ve gıda maddeleri stokunu elinde bulunduran Makarios'un. Türkleri açlıkla baş başa bıraktığını üzülerek müşahade etmiş bulunmaktayız. Muhterem arkadaşlarım, ne yapalım, dertlerimiz yine içimizde kalsın. Allah Türk milletine zeval vermesin. İnşallah bu yaptığımız konuşmadan ve efkârı umumiyenin heyecan ve reaksiyonundan cesaret alan Hükümet daha enerjik davranmak suretiyle Kıbrıs'ta

akıtılan kanlara son verdirir ve haklarımızı alır bir istikamette hareket ederse bundan büyük bir memnuniyet duyacağımızı iftiharla arz etmek isterim. Hürmetlerimle.

Ardından söz alan Maraş Milletvekili Kemal Bağcıoğlu yeni hükümetin Kıbrıs faciası gibi karışık bir dönemde kurulduğunu ancak böyle önemli bir mevzuda her ne kadar iç politikada farklı görüşlere sahip olsalar dahi dış politikada daima hükümeti desteklemenin önemi üzerinde durmuştur. Yine de hükümetin Kıbrıs'ta gerçekleşen katliamlar karşısında adeta çekingen bir tavırla hareket ettiğini adada Türk kanı akıtılırken Hükümetin anlaşmalara uygun davranmalıyız şeklindeki beyanlarının yetersizliği nedeniyle büyük bir üzüntü duyduklarını, elbette anlaşmalara uygun davranılmasını medeni bir devlete yakışır olduğunu ancak hükümetin her ne olursa olsun enerjik davranması gerektiğini hükümetin bu hamleleri neden yapmadığı yönündeki soruları ve eleştirilerini ilettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.24, B.23, s.160,161);

Sayın Başkan, kıymetli arkadaşlarım, yeni Hükümet dış politika olaylarının en buhranlı bir devresinde kurulmuştur. Aslında dış politikadaki en mühim buhran yani Kıbrıs faciasını körükleyenler Türkiye'deki kabine buhranından istifade etmek istemişlerdir. Durum bu sebeple gittikçe nazikleşmiş ve hatta ciddileşmiştir. İşte yeni Hükümet bu şartlar altında ve böyle bir ciddî ortamda kurulmuştur. Koalisyon olmaktan uzak, adeta birkaç bağımsız ile desteklenmiş bir CHP. Hükümeti manzarası arz eden yeni Hükümet, Millet Meclisi huzuruna bu buhranlı ve hengâmeli dış olayların cereyan ettiği bir zamanda çıkmış bulunmaktadır. Bu sebeple, iç politika bakımından düşüncelerimiz ne olursa olsun, politik kanaatlerimiz ne derece birbirinin aksi olursa olsun, dış politika sebebiyle hâsıl olan ortamda yeni Hükümeti desteklemek hepimizin vazifesi olmak lâzım gelir denebilir. Fakat Kıbrıs olayları konusunda yeni Hükümet o derece çekingen, o derece mütereddit ve o derece soydaşlarımızın katline bigâne kalmıştır ki; Türk Milletinin bir temsilcisi olarak, bir milletvekili olarak bu Hükümete, güven oyu vermek mümkün müdür? Kıbrıs'ta; haince tertip ve emellerle işlenen cinayetler Kıbrıs'ı Yunanistan'a ilhak etmeye çalışan bir zihniyetin, mevcut olduğunu ortaya çıkarmış ve Kıbrıs'ta, Türk kanının bunun için aktığını her izan sahibi anlamış iken hâlâ yeni Hükümetin programında «2'nci sayfa, Türkiye Cumhuriyeti dış politikasının devamlı umdeleri arasında akitlere sadakat başta gelir» denmesi ve Kıbrıs'a ait pasajın sonunun, «Hükümetimiz bu millî tutumun her türlü icaplarını da akdi vazife ve akdi haklara uygun olarak yerine getirmeye aynı azimle devam edecektir.» şeklinde bağlanıp; Kıbrıs'ta akan Türk kanının sebil olmadığına, Türk Hükümetinin buna ilgisiz kalamayacağını söylenmemiş olmasından teessür ve hatta üzüntü duymaktayız. Bu sebeple acaba bu Hükümete müspet oy verebilecek miyiz? Evet;

bir devletin, bir hükümetin, dış politika bakımından akitlere sadakati prensip olarak benimsemesi lazım geldiğini; ciddî bir hükümetin her türlü icapları akdi vazife ve akdi haklara uygun olarak yerine getirmeye çalışması icap ettiğini biz de kabul ediyor ve bunun medeni bir icap; gayrikabili içtinap bir devletler hukuku kaidesi olduğunu biliyoruz. Fakat sulhu muhafaza gayreti; Hükümeti enerjik hareketlerden geri bırakmamalı idi? Kıbrıs'ta kanlı facialara sebep olan EOKA çetecileri ve Enosis hareketi sel gibi Türk kanını akıtırken hâlâ sulhu muhafaza gayretinden bahsetmek abesle iştigal etmek demektir. Çok çabuk hareket edildiği takdirde kıymet ifade edeceği evvelce ifade olunan tek taraflı müdahaleyi bu kere mesuliyet mevkiinde iken neden sürüncemede bıraktığı ve zaafa uğrattığı hususunu yeni Hükümet Başkanından sormak en tabî hakkımızdır sanırım.

2 Ocak 1964 tarihli oturumunda söz alan Nihat Erim de diğer milletvekilleri gibi Kıbrıs sorununda hükümeti istikrarlı bir dış politika izlemediği şeklindeki beyanlarına katıldığını ancak şu an Kıbrıs'ta yaşanan katliamlar düşünüldüğünde bu eleştirilerin artık arka planda kalması gerektiğini zira Kıbrıs sorununun çok büyük bir sorundan oluştuğunu devletin bu konuda dikkatli davranması gerektiğini ifade etmiştir. Hatta ona göre mevzu o kadar büyüktür ki hükümet isabetli kararlar alamazsa Türkiye'nin bir savaş tehlikesi ile karşı karşıya olması muhtemeldir. Ardından Kıbrıs sorunuyla alakalı belediye seçimlerinde komünistlerin %43 oy alarak 5 büyük şehrin belediye reisi olduğunu Makarios'un da tahtını komünistlere kaptırma telaşıyla çeşitli temaslarda bulunduğunu ve Garanti Anlaşması'nın feshi için hazırlandığını hatta bunun için aldaticı politikalara giriştiğini aktarmıştır. Böyle büyük ve ehemmiyetli bir durum karşısında Türkiye'nin iç politikada barış içerisinde olmasının önemini vurgulayarak tekrar bu konuda dikkatli ve isabetli kararlar alınmasının gerekliliğini belirtip bu işi de yalnızca İsmet İnönü'nün yapacağına inancını ifade etmiştir. Son olarak hükümetin güven oyu alamaması durumunda çıkabilecek hükümet buhranı karşısında Makarios'un bunu fırsat bilerek harekete geçeceğini Kıbrıs mevzusu halledilene kadar bu konuda güvensizliğin olmaması gerektiği ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.24, B.23, s.166,167); *Muhterem arkadaşlar, yeni kurulan Hükümetin rogramı üzerinde, sabahtan beri gerek parti sözcülerinden gerek milletvekili arkadaşlarımızdan ve gerekse Hükümetin Sayın Başkanından çok değerli mütalâalar dinledik. Ben de bir milletvekili olarak bu kürsüden Hükümete yöneltilen, daha ziyade geçmiş Hükümete yöneltilen tenkitlerin çoğuna iştirak ettiğimi söylemekte mahzur görmem. Bilhassa Kıbrıs mevzuunda, geçmiş Hükümette dışişlerimizin lâzım gelen dikkat ve uyanıklığı göstermediği kanaati bende, hatırlarsınız,*

geçen umumi müzakereden beri, yani 9 Ocak 1963'ten beri devam etmektedir. Eğer, bugünkü dış durum, memleketimizin maruz bulunduğu nazik ve o nispette tehlikeli durum müsait olsaydı, ben de söyleyecek çok söz bulurdum. Fakat, bugün dış gailemiz bakımından öyle bir hal içine girmiş bulunuyoruz ki, memleketimizin diğer bütün meseleleri, bu gaile çıktığından beri, ikinci plânda kalmıştır. Hükümetin Sayın Başkanına, onun tutumuna, Hükümetin Sayın üyelerine karşı her birinizin olduğu gibi, takdir edersiniz ki, benim de birtakım aykırı düşüncelerim ve duygularım vardır. Ama, ben bu gaile çıktığı andan itibaren, bütün bunları artık arka plânlara atmak lâzım geldiği inancı içindeyim. Arkadaşlar, gaileyi küçümsemeyelim, gaile büyüktür. Bu Kıbrıs gailinden, Devletimiz haysiyetini kaybederek çıkmak tehlikesine maruzdur. Eğer iş iyi idare edilemezse, memleketimiz bir harp tehlikesine maruzdur. Tehlike bu kadar ağırdır. Zaten yorulmuş olan Yüksek Heyetiniz teferruata girerek yormak istemem. Fakat Kıbrıs dâvasında durumun nezaketini artıran bir noktaya daha temas etmek isterim. Arkadaşlar, Kıbrıs'ta Rum cemaati içinde Komünistler bugün ekseriyettedir. Belediye seçimlerinde %43 aldılar, 5 büyük şehrin belediye reisleri komünisttir. Komünist Akel Partisi, bir ticari teşekkül vasıtasıyla dışardan büyük para yardımları görmektedir. Takdir buyuracaksınız ki, bir kısım Devletler, Adanın Rum ahalisinin bu durumu, yani komünist olma durumu dolayısıyla elbette onu destekleyeceklerdir. Bu kuvvetlerin karşısında olan kilise ve onun başında bulunan Makarios ise bu durumdan bizim mensup olduğumuz camianın lideri vaziyetindeki devletler nezdinde faydalanmaktadır; ben gidersem komünistler gelecektir diye... Lâakal iki seneden beri Makarios Yunanistan Kralı ile; Kraliçesi ile, Başbakanı ile, Dışişleri bakanları ile, muhtelif devlet merkezlerini dolaşarak Kıbrıs propagandası yapmakla meşguldür. Yani bu, şu anda çıkmış bir dâva değildir, bir mevzu değildir; uzun vadeli bir plânın sistemli tatbiki karşısında bulunmaktayız. Onlar, önceden hepsini kâğıt üzerinde tespit etmiş olarak adım adım ilerlemektedirler. Dünkü son hâdisede, Garanti Anlaşmasını evvelâ (feshettiğini) beyan etti; sonra İngiltere'den gördüğü şiddetli tepki karşısında (feshetmek arzusunda bulunduğu) şeklinde tashih etti. Bu hâdise gösteriyor ki, önümüzde karşılaşacağımız yeni durum «Garanti Anlaşmasını istemiyorum» demek olacaktır. Makarios bunun için de Kıbrıs'ın hakiki durumunu bilmeyenlere şu propagandayı yapıyor: «Efendim», diyor; «Cumhuriyet güya istiklâl aldı... Ama yabancı devletlerin tasallutundan kendimizi kurtaramadık ki. Şu yabancı devletler; İngiltere, Yunanistan, Türkiye elini buradan bir çekseler Kıbrıs, güllük, gülistanlık olacak. Zaten İngiltere ile Communwelt dolayısıyla bağlarımız var. Bu bağlar devam eder.» Bu, Kıbrıs'ın iç durumunu iyi bilmeyen cihan efkârını (Devlet adamları bilir ama, halk efkârı bilmez, gazellerden okur) aldatıcı bir iddia aldatıcı bir formüldür. Arkadaşlar, ilâve

edeceğim bir nokta daha var: Bu dâvada Hristiyanlık ve Müslümanlık ayrılığı da Batının bazı çevrelerinde rol oynuyor. Bundan dolayı hayal yapmayalım hakikati bilelim. Binaenaleyh arkadaşlar, kendi mensup olduğumuz camia bakımından, bizim karşımızda bulunan camia bakımından, din duyguları bakımından biz çok nazik bir durumdayız. Bu gaile karşısında Devletimizin iç ve dış politikasının çok dikkatle sevk edilmesi iktiza eder. İçeride mutlaka barış halinde olmalıyız, arkadaşlar. Son mahallî seçimler bir bakıma kötü bir manzara gösterdi; iki zıt parti arasındaki partilerin reyleri az oldu ve reyler iki zıt partide kümелendi, Arkadaşlar, açık konuşuyorum: AP ile CHP arasındaki uçurumu doldurmamız lâzımdır. Bu uçurum bugün oldurulmayacaksa ne zaman doldurulacak? Bu uçurumu doldurmak için biz de siz de ne yapmak lâzım ise el birliği ile yapmalıyız. Dikkat buyurunuz, ben, «Kusurlar yalnız bu taraftadır, bizim tarafta hiç yok.» diyen insan değilim; bu iddiada asla olmadım bugün de değilim. Kusurları yarı yarıya paylaşmaya amadeyim. Ama, bunları bir yana bırakıp, memleketin iç politikasında millî barış neye mütevakıf ise onu vakit geçirmeden temin etmek ve o istikamete gitmek lâzımdır. Bunun yanında dış gaile bertaraf edilinceye kadar diğer bütün duyguları, düşünceleri ikinci plâna atmak gerekir. Bu gaile karşısında bizi tecrübesiyle, aklıyla ve tarihî şahsiyetiyle - bakın bunu ben söylüyorum arkadaşlar- tarihî şahsiyetiyle en az kusurla götürebilecek olan şahıs bugünkü Sayın Başbakanıdır. Arkadaşlar, yeni Alman Anayasasında bir madde vardır. Bir Hükümet düşürülürken yeni Başbakanın tespit edilmesini şart koşar. Yeni Başbakan üzerinde anlaştıktan sonra güvensizlik kabul edilir. Bizim Anayasamızda bu yok. Ama, şimdi her birimizin teker teker vicdanlarına soruyorum: Bu Hükümete oy vermediniz, Hükümet gitti. Kıbrıs meselesi şu hâlde duruyor! Karşımızda yarın yeni bir Hükümet buhranı olursa Kıbrıs işinde Makarios bundan ne türlü istifadeler sağlar, bunu düşündünüz mü? Bu yeni Hükümet buhranının kolaylıkla halledileceği ümidi var mıdır arkadaşlar? Bu da yok. Onun için, büyük gayretlerle yokuştan çıkıp düz yola girinceye kadar dokunmayın...

2.6.4. 6 Ocak 1964 Tarihli Oturumda Yaşanan Gelişmeler

Meclisin 6 Ocak 1964 tarihli oturumunda Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, 2 Ocak'tan bu yana adada gerçekleşen olaylar hakkında teferruatlı bilgiler vererek konuşmasına başlamıştır. Makarios'un tek tarafı olarak Garanti ve İttifak anlaşmalarını fes etmek için çalışmalara başladığını ve bu durum karşısında ABD, İngiltere ve Yunanistan büyükelçilerinin Dışişleri Bakanlığı'na davet edilerek Makarios'un bu tutumunun vahim sonuçlara yol açacağını adada asayişin sağlanması için gereken tedbirlerin alınmasının istendiğini belirterek daha sonra hükümetin bu konudaki

görüşlerinin bir nota ile ilgili devletlere iletildiğini ifade etmiştir. Bu gelişmelerden sonra İngiltere adadaki kuvvetlerini artırırken Makarios'un da yabancı devletlere gönderdiği telgraflarla adada Türkiye'nin sözde tecavüzlerini anlatmıştır. Kıbrıs sorununu çözmek için Türk ve Rum cemaatleri temsilcilerinin yaptığı toplantıda Türkiye, İngiltere ve Yunanistan temsilcileriyle adadaki iki cemaat temsilcilerinin Londra'da toplanması hakkında anlaşmaya varıldığını bunun akabinde 4 gün boyunca Lefkoşa'da herhangi bir olay olmadığını tüm sorunlara rağmen Türk Kızılay'ının elindeki tüm imkanlarıyla Kıbrıslı kardeşlerimize yardımlar gönderdiğini ifade ettikten sonra Şinasi Osma'nın sorularını yanıtlarak sözlerine devam etmiştir. Hükümetin adayla alakalı yaptığı çalışmalar ve gönderilen yardımlarla ilgili detaylı bilgiler vererek adadaki gelişmeleri yakından takip etmesi için Kıbrıs'a Avrupa Konseyi'nden bir heyet gönderilmesi için gerekli teşebbüslerin yapıldığını hükümetin çabalarına karşılık 13 Ocak'ta Beşli konferans 15 veya 16 Ocak'ta da Londra'da 3 devlet bakanlarının toplantı yapması kararının alındığı şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.24 B.26 s.211,212);

Muhterem Başkan, Muhterem arkadaşlarım, hastalığım dolayısıyla 1 Ocak'tan bu yana Yüksek Meclise Kıbrıs'taki gelişmeler hakkında maruzatta bulunamadım, ihtiyarım dışında vuku bulan bu gecikmeden dolayı itizar ederim. Bugün, 2 Ocak'tan bugüne kadar olan gelişmeler hakkında topluca arzı malûmat edeceğim: Makarios 2 Ocak günü öğleden sonra Kıbrıs radyosunda yaptığı bir demeçle Garanti ve İttifak Antlaşmalarını feshettiğini ve bu maksatla yabancı devletler başkanlarına telgraflar gönderdiğini açıklamıştır. Birkaç saat sonra Makarios ifadelerini değiştirerek şu beyanı yapmıştır: Devlet Başkanlarına gönderdiğim telgraflarda Garanti ve İttifak Antlaşmalarını feshetmeğe karar verdiğimizizi beyan etmiştim. Bu ifade bahse konu antlaşmaları feshettiğimiz intibayı verebilir. Açıklamak isterim ki, maksadımız Garanti ve İttifak Antlaşmalarını münasip yollarla sona erdirmek arzusudur. Bu olay da hiç şüphesiz, Kıbrıs Hükümetinin hukuk dışı davranışlarının yeni bir misalidir. 2 Ocak gecesi Ankara'da ABD, İngiltere ve Yunanistan Büyükelçileri Dışişleri Bakanlığına davet edilerek, Makarios'un tek taraflı olarak Garanti ve İttifak Antlaşmalarını feshi cihetine gitmesinin doğuracağı vahim vaziyet hakkında, Hükümetlerinin dikkati önemle çekilmiştir. Ayrıca, Büyükelçilere Kıbrıs'ta ve bilhassa Lefkoşe dışında emniyet ve asayişin hâlâ temin edilememiş olmasının hâsıl edebileceği tehlikeler belirtilmiş ve bütün Ada sathında emniyet ve asayişin süratle sağlanması için gereken munzam tedbirlerin alınması şifahen istenmiştir. Daha sonra hükümetimizin bu konulardaki görüşü birer Nota ile de anılan Büyükelçiliklere ulaştırılmıştır. Bunun üzerine İngiltere, Adadaki

kuvvetlerini arttırmağa karar vermiş ve adaya iki tabur ile bir tugay karargâhı göndermiştir. Makarios yabancı devletler Başkanlarına gönderdiği telgraflarda ayrıca, olayları ve hakikatleri tahrif ederek Türkiye tarafından Kıbrıs'a vaki sözde tecavüzlerden sızlanmıştır. Makarios'un mesnetsiz iddiaları, Sayın Başbakanımız tarafından bütün yabancı Hükümetler Başkanlarına gönderilen telgraflarla çürütülmüştür. Türk ve Rum cemaatleri temsilcileri 3 Ocak gecesi yaptıkları bir toplantıda, Kıbrıs meselesini hal için Türkiye, İngiltere ve Yunanistan temsilcileri ile Kıbrıs Türk ve Rum Cemaatlerinin katılacakları bir konferansın erken bir tarihte Londra'da toplanması hakkında bir anlaşmaya varmışlardır. İngiltere ve Yunanistan tarafından kabul edilen bu konferans Hükümetimizce de uygun bulunmuştur. Son dört gün zarfında Lefkoşe'de çarpışma vuku bulmamıştır. Rehinelerin karşılıklı olarak iadesine devam olunmaktadır. Lefkoşe dışındaki yerlerdeki hakikî duruma dair henüz sarih bilgi alınamamıştır. İngiliz kumandanı evvelce vaki telkinimize uyarak köylere helikopterle üç kuvvete mensup subaylardan müteşekkil devriyeler göndermektedir. Tehlikeli durumda olduğuna dair haberler alınan köylere, durumu tahkik ettirmesi için İngiliz kumandanı Büyükelçimizin talebi üzerine helikopter göndermektedir. Kıbrıslı soydaşlarımızın acılarını dindirmek, yaralarını sarmak için elden gelen her türlü gayret sarf edilmektedir. Malûmları olduğu üzere konu 3 cephelidir. Bir yandan her türlü yardım, malzeme ve personelin burada hazırlanması öte yandan adaya nakillerinin temini sonra da Kıbrıs'ta bunların hava alanından veya limandan Lefkoşe'ye Türk sektörüne intikalini sağlamak gerekmektedir. Her üç konu da Ada'da şimdiye kadar hüküm süren karışıklıklardan dolayı güçlükler arz etmektedir. Bütün bu güçlüklerle rağmen Türk Kızılay'ı elindeki bütün imkânları ile Kıbrıslı kardeşlerimizin yardımına koşmuştur: Şimdi arz edeceğim malûmatla Muhterem Şinasi Osma arkadaşımızın sözlü sorularıyla istedikleri malûmatı da vermiş olacağım.

- a) 27 Aralık 1961 günü iki askerî uçağımızla kardeşlerimize kan, ilâç ve gıda maddesi gönderilmiştir. Uçaklardan biri ertesi gün yurda dönerken yaralı 23 Kıbrıslı Türk getirmiştir.
- b) 30/31 Aralık 1963 günü 3 askerî uçakla; 50 yaralı alabilecek bir Kızılay Hastanesi personeli ile Kıbrıs'a sevk edilmiştir. Bu uçakta yiyecek maddeleri de yüklenmiştir.
- c) Bugün saat 13.00 te kalkan iki uçakla Kıbrıs'a 20 ton muhtelif yiyecek maddesi sevk edilmiştir. Şimdi aldığım habere göre uçaklardan birincisi 3 ü 12 geçe Kıbrıs Hava Alanına inmiştir. Aynı uçaklarla. Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreter İdari Muavini de Lefkoşe'ye gitmiştir. Orada ilgili makamlarla görüşüp bundan sonra vapurla gönderilecek daha büyük miktarlarda yiyecek ve diğer yardım malzemesinin sevkı için icap eden tertiplerin

alınmasına çalışacaktır. Bu sabah Lefkoşe'den aldığımız bir telde Kıbrıs'a gönderdiğimiz ve göndereceğimiz gıda maddelerinin emniyetinin hava meydanından itibaren sağlanmış olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz Kızılay'ımız hamiyetli vatandaşlarımızın yardımlarını sağlamak üzere bütün memleketi kapsayan bir yardım kampanyası açmıştır. Kıbrıslı Rumların, yaptıkları fecayie dair bilgi ve resimler mümkün olduğu kadar geniş ölçüde dünya basınına intikal ettirilmektedir ve ettirilmiştir. Bern Büyükelçiliğimize gönderilen bir talimatta, Beynelmilel Basın Enstitüsüne mensup bir heyetin Kıbrıs'a giderek hâdiseleri yerinde görmesinin anılan enstitüye teklif edilmesi istenilmiştir. Türkiye, İngiltere ve Yunanistan ile Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinden, Kıbrıs'ta durumu görmek üzere Ada'ya şahsi bir temsilcisini göndermesini istemişlerdir. Avrupa Konseyinden de Kıbrıs'a bir heyet gönderilmesi için gerekli teşebbüsler yapılmıştır. Tarafımızdan İngiltere Hükümetine 4 Ocak günü, yukarda maruz beşli toplantıdan evvel teminatçı üç devletin bakanlarının toplanmaları teklif olunmuştur. Bu teklifimiz İngiltere Hükümeti tarafından kabul olunmuş ve karşılıklı muhaberat sonunda üç devlet bakanlarının 13 Ocak'ta ve Beşli Konferansın ise, 15 veya 16 Ocak'ta Londra'da toplanması kararlaştırılmıştır. Arz ederim.

Konuşmaya Eskişehir Milletvekili Seyfi Öztürk'ün soru sorma teklifi gelince ara verilmiş, Erkin soruları kabul edeceğini fakat not alıp sonradan cevaplandıracağını ifade etmiştir. Seyfi Öztürk'ten gelen *Kıbrıs mevzunda diğer devletlerle olan münasebetlerimiz nedir ve hissiyatları nedir?* Sorusunu daha sonra cevaplandıracağını ifade eden Erkin'e bu kez İstanbul Milletvekili Tahsin Demiray'dan İngiliz kuvvetlerinin takviyesi karşısında Türk ve Yunan kuvvetlerinin de artırılması talebinde bulunulup bulunmadığını sormuştur. Erkin, bulunulduğunu İngilizlerin Türk ve Yunan kuvvetlerinin bugünkü adette kalmasını, icap ederse kendilerinin kuvvet göndereceklerini ve hatta gönderdiklerini belirtmiştir. Sinop Milletvekili Mustafa Kaptan, Makarios'un Londra Konferansının kendi emellerine uygun bir sonuç vermemesi durumunda bunu tatbik etmeyeceğini belirttiğini böyle bir durumda da hükümetin bu konferanstan ne beklediğini sormuş, Erkin ise Londra'ya Makarios'un emellerini gerçekleştirmek için değil milli emellerini gerçekleştirmek için gittiklerini ve bu konuda ellerinden geleni yapacaklarını beyan etmiştir. Son olarak söz alan Konya Milletvekili Faruk Sükan hükümetin Londra konferansında takip edeceği politika hakkında hazırlık olup olmadığı, Kıbrıs Hükümetinin Birleşmiş, Milletlerdeki temsilcisi Rossides Kıbrıs Hükümeti adına temsilci olduğuna göre Cumhurbaşkanı Muavini Fazıl Küçük bunu kabul etmediği cihetle resmen Rossides'in temsilcilik vasfı olup olmadığı ve hükümetin bu konuda tutumunu, yunan daimi delegesinin NATO kumandanları ile daima temas halinde olduğu, Türkiye'nin de

daimi temasları olup olmadığına dair sorularına Erkin'e yönelmiştir. Erkin bu sorulara Londra konferansına gitmeden önce gerekli hazırlıkların yapıldığını ancak bu hazırlıkların açıklanması durumunda müzakereye imkân kalmayacağı, Rossides'in durumuyla alakalı Dr. Küçük'ün Birleşmiş Milletlere telgraf gönderdiğini bu konu da BM'nin karar vereceği, NATO ile tüm delegelerin temas halinde olduğu şeklinde cevap vermiştir (MMZC, C.24 B.26 s.212,213);

Aynı oturumda Meclis Başkanı Balıkesir Milletvekili Cihat Turgut'un, Kıbrıs Türklerine yardım kampanyasına meclis üyelerinin de katılması konulu şu önergesi okutulmuştur (MMZC, C.24, B.26, s.213);

Yüksek Başkanlığa Katil Rum sürüsünün aç, sefil ve perişan durumda bıraktığı Kıbrıs'taki evsiz ve barksız açlık ve ölümlerle karşı karşıya bulunan soydaşlarımıza yardım gayesiyle vatandaşlar arasında bir kampanya açılmış bulunmaktadır. Her partiden bir üyenin iştirakiyle, teşkil edilecek bir komite eliyle bu asil ve insani davranışa Yüce Meclisin sayın üyelerinin de en az 50 liralık aynı veya nakdi yardımla katılmalarını arz ve teklif ederim.

Balıkesir Cihat Turgut

Bu önergenin oylanmak yerine grup idare heyetlerine verilmesi kararlaştırılmıştır.

2.6.5. 7-8 Ocak Tarihli Oturumda Yaşanan Gelişmeler

Meclisin 7 Ocak 1964 tarihli oturumunda söz alan Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, Kıbrıs'taki olayları yakından takip etmek için Avrupa Konseyi tarafından bir heyet gönderilmesine dair tekliflerinin Avrupa Konseyi başkanı tarafından 13 Ocak tarihli oturumunda gündeme alındığını, dünden bugüne Kıbrıs'ta önemli bir olay olmadığını, Kızılay aracılığıyla gönderilen yardımların devam ettiğini ve gönderilecek yardımlarla alakalı Harice Umumi Katibi İdare Muavini, Necdet Kent'in gerekli temaslarda bulunduğu ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.24 B.27 s.247,248);

Muhterem Başkan, muhterem arkadaşlarım; dünden bugüne Kıbrıs'ta şayanı kayıt bir inkişaf vuku bulmamıştır. Bununla beraber bir iki olayı dikkatlerinize arz etmek için huzurunuzda gelmiş bulunuyorum. Avrupa Konseyinin Kıbrıs olaylarını tetkik etmesi için, Avrupa Konseyi azası bazı arkadaşlarımızın yaptıkları teklif, Avrupa Konseyi Başkanı tarafından Büronun 13 Ocak tarihli oturumunda tetkik edilmek üzere gündeme alınmıştır. Aynı zamanda aynı mahiyette alınan Heyeti tarafından yapılan bir teklif de aynı gün müzakere edilecektir. Dünkü oturumda, Kıbrıs olaylarını Birleşmiş Milletler Genel Kâtibi namına yerinde müşahade etmek üzere Birleşmiş Milletler Kâtibi Umumiyesinin Kıbrıs'a

bir şahsî müşahit göndermesi hususunda yaptığımız üçlü tekliften bahsetmiştim. Bu teklif şimdi tahakkuk safhasına girmek üzere bulunmaktadır. Dün yine Kıbrıs'ta asayişî muhil görülecek muafiyetle yeni bir inkişaf ıttılainıza vasil olmamıştır. Yine dün iki uçağımızın Kızılay namına gıda maddelerim hâmil olarak tahrik edildiğini ve bu uçaklardan birincisinin saat üçü on geçte Kıbrıs'a vasil olduğunu burada arz etmiştim. İkinci uçak da Kıbrıs'a salimen vasil olmuş. Gümrük muameleleri ikmal edildikten sonra gıda maddeleri Türk sektörüne salimen irsal edilmiştir. Hariciye Umumi Kâtibi idari Muavini olan Necdet Kent arkadaşımız halen Kıbrıs'ta gelecek sevkiyatımızı vapurla yapacağımız sevkiyatımızı orada yine salimen Türk Cemaatine teslim etmek üzere lâzım gelen temaslarda bulunmaktadır. Bugün için arz edeceğim başka yeni olaylar yoktur. Hümetlerimle.

Meclisin 8 Ocak 1964 tarihli oturumunda söz alan Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, Lefkoşa'daki Siyasi İrtibat Komitesi'nin yaptığı toplantı sonucunda Türk ve Rumlar arasındaki çatışmaları sona erdirmek için kararlar aldığını, yeni çatışmalara yol açmamak için de tarafların karşılıklı olarak şahısları aramamasına, tevkif etmemesine normal hareket özgürlüğünün tanınması konusunda anlaştıklarını ve bu anlaşma hükümlerinin karşılıklı olarak uygulanacağını beyan etmiştir. Bölge halkının ihtiyaçlarının sağlanması için Siyasi İrtibat Komitesi'nin halkın yiyecek ve diğer ihtiyaçlarını karşılamakla görevli alt komitesinin gerekli önlemlerini aldığını, Kızılay yardımları sayesinde bir nebze de olsa Kıbrıs Türk halkının sıkıntısının giderildiğini, adaya gönderilecek yardımların devam ettiğini, gazeteciler tarafından kendisine sorulan Londra'ya giderken ümitli misiniz şeklindeki sorularına daima ümitli olacağını ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.24, B.28, s.279,280);

Muhterem Başkan, muhterem arkadaşlarım; yüksek malûmunuz olduğu üzere, Lefkoşe'de bir Siyasi İrtibat Komitesi vardır. Bu komiteye Lefkoşe'deki Türk, İngiliz ve Yunan büyükelçileri ile İngiliz Kumandanı General Young, Türk ve Yunan alayları komutanları ve Kıbrıs Türk ve Rum cemaatleri temsilcileri katılmaktadır. Bu komite dün öğleden sonra yaptığı toplantıda kurulmuş olan barikatların, Türk ve Rum taraflarındaki mevcut silahlı mevzilerin kaldırılmaları, polis ve jandarma hariç, bütün sivil Türk ve Rum silahlıların evlerine dönmelerini kararlaştırmıştır. Ayrıca, Türk ve Rum tarafları karşılıklı olarak şahısların aranmaması, tevkif edilmemesi ve normal hareket ve müdahale serbestliğinin sağlanması hususunda mutabık kalınmıştır. Bu anlaşma sabah saat 6'dan itibaren yürürlüğe girmiş olacak ve Rum tarafının taahhütlerini yerine getirmesini takip eden 10 saat sonunda Türk tarafı da taahhütlerini ifa edecektir. Siyasi

irtibat Komitesinin halkın yiyecek ve diğer ihtiyaçlarını sağlamakla görevli olan alt komitesi, Türk ve Rum kooperatifleri temsilcileriyle Türk ve Rum memurlarının ve Kızılhaç temsilcilerinin iştiraki ile toplanmakta ve halkın ihtiyaçlarının sağlanması için tedbirler almaktadır. Kızılay marifetiyle Türkiye'den gönderilmiş olan yiyecek maddeleri ve ilâçlar Kıbrıs Türk halkının sıkıntısını kısmen tahfif etmiş bulunmaktadır. Kardeşlerimize yardımlarımızın bundan sonra daha büyük miktarlarda ve deniz yoluyla yapılmasına tevessül edilecektir. Muhterem arkadaşlarım, dün Bakanlıktan çıkarken gazeteci dostlarımız bana bir sual tevcih ettiler: Londra'ya giderken ümitli misiniz, değil misiniz? Diye. Kendilerine; «Ben iyimser bir insanım, daima ümitliyim» diye cevap verdim. Haber alıyorum ki, bugün bazı gazeteler sözlerimi aynen neşretmişler, bazıları ümitsiz olarak gittiğimi yazmışlar. Huzurunuzda katı olarak şunu söyleyeyim ki; ben hakikaten iyimser bir insanım ve bilhassa Londra'ya büyük dâvamızı kazanmak imanıyla gidiyorum ve bu imanımı hiçbir amil sarsmayacaktır.

2.6.6. 10 Ocak Tarihli Oturumda Yaşanan Gelişmeler

Meclisin 10 Ocak 1964 tarihli oturumunda söz alan Aydın Milletvekili Reşat Özarda, Kıbrıs'ta vuku bulan olaylar karşısında zaman zaman söz hakkı alarak konuşsa da hükümeti daldığı gaflet uykusundan uyanması, adada gerçekleşen katliamlar karşısında milletçe ayağa kalkıp tarihi görevini yapmasını ümit ede ede bugüne kadar beklediğini fakat artık tahammülün sona erdiğini zira bu milli davanın kesin sonuca bağlanma vaktinin geldiğini öfkeli bir tutumla ifade etmiştir. Geçmişe dair eleştirilerde bulunmamakla beraber hala yanlış yollarda olunması ve Londra Konferansı'ndan evvel gerekli ikazları yapmak sebebiyle söz hakkı aldığını ifade ederek Kıbrıs anayasası ve anlaşmalarıyla Türkiye'nin bir askeri birliğinin Kıbrıs'ta bulundurulması ve gerektiğinde Türkiye'nin tek taraflı müdahale hakkını kazandığını ancak hükümetin bu konuda acizlik göstererek bu hakları kullanmadığını ve bunun da Kıbrıslı Türkler aleyhine sonuçlandığını belirtmiştir. Adada katliamların devam ederken gönderilen yardımların Türk askeri birliği kışlasından dahi çıkarılamadığını ve hatta bazı subayların Rumlar tarafından esir alındığını ancak bu sırada başbakanın ağzından dünyaya tek kurşun atılmadığını iftarla söylenmesinin yakışık almadığını ve yine başbakanın Türkiye'nin tek başına müdahale hakkını kullanmaya karar verdiğini beyan etmesine rağmen hemen sonraki günde bu sözünden dönmesini anlayamadığını belirtmiştir. Türkiye'nin bu karardan dönmesini de Rossides'in Kıbrıs konusunda Türkiye aleyhine yaptığı çalışmalardan kaynaklandığını ve Türkiye'nin de bundan çekinerek sözünde durmadığını İngilizler adaya istediği kadar asker çıkarırken aynı yetki Türkiye'de verildiği halde

Türkiye'nin neden bu konuda girişimde bulunmadığını İngiliz askerlerinin de adada gerçekleşen katliamlara müdahale etmeyerek sadece polis vazifesi görmek için orada bulunduklarını ifade ettiğini ve İngiltere'nin bu tutumundan vazgeçerek adadaki Türkleri korumalarını beklediklerini ifade etmiştir. Makarios'un Londra'da gerçekleşecek konferanstan istediği sonuçları alamaması durumunda adada yeni katliamlara başlayacağını ifade ettiğini bu durum karşısında Türk hükümetinin ne yapacağını bilmediklerini Londra'da takip edilecek politikaya dair hiçbir fikirlerinin olmadığını özetle İngiltere'nin garantörlük haklarını kullanırken Türkiye'nin bu haklardan hiçbirini kullanmadığını hatta garantörlük hakları şöyle dursun tüm dünya fertleri Kıbrıs serbestçe gidip gelirken Türk Hava Yolları'nın gidemediğini belirterek hükümeti alınan kararları uygulama konusunda acizlik ile suçladığı Kıbrıs'ta gerçekleşen katliama karşı mecliste saygı duruşunda bulunmaktansa orada şehitler arasında olmaktan büyük bir iftihar duyacağını ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.24, B.30, s.410-413);

Milletten aldığımız vekâlet ile mukaddes vazifemizi yapmaya başladığımız günden beri zaman zaman yüksek huzurlarınızda söz alarak Kıbrıs'ta cereyan eden müessif hâdiseleri izah etmeye, pasif ve ilgisiz tutumundan dolayı Hükümeti ikaz etmeye çalışmışım. Son kanlı hadiselerin başladığı günden beri ise konuşan çok olduğu için bendeniz susmayı tercih ettim. Sustum ve bekledim. Geçmişteki hatalarımızı idrak ederek daldığımız gaflet uykusundan silkinip uyanacağımız günün geldiğini zannederek sustum ve bekledim. Kıbrıs'ta alçakça tecavüze uğrayan kardeşlerimizin Türk tarihine yeni menkıbeler yazdıracak mertebedeki kahramanlıkları karşısında kendimize geldiğimizi ümit ederek sustum ve bekledim. Kundaktaki çocukların, beşikteki yavruların, evlâtları için çırpınan masum anaların, kalpleri hâlâ vatan aşkı ile yanan ak saçlı ninelerin hunharca, kahpece Rum süngüleri, Yunan mermileri ile katledilişleri karşısında, bir milletin topyekûn ayağa kalkıp tarihî vazifesini yapacağını ümit ederek sustum ve bekledim. Acılarımı ve göz yaşlarımı içime akıta akıta, nazik ve kritik bir devrede muhalefet yapıyor denmemesi için sustum ve bekledim. Evet, sustum ve bekledim. Çünkü bu bir şahıs dâvası değil, bir millet dâvası idi. Dâvanın milletçe ele alınmasını özlediğim için sustum ve bekledim. Fakat artık tahammülüm kalmadı. Bundan böyle susmayacağım. Topyekûn Türk Milletinin millî ıstırapı ve felâketi haline gelen bu yaranın sarılmasına, millî bir dâvanın millî şeref ve haysiyetine yakışır bir şekilde ele alınıp kesin sonuca bağlanmasına kadar susmayacağım. Yüksek huzurlarınızda, vaktiyle yaptığım konuşmalarda işaret ettiğim tehlikelerin bugün tahakkuk ettiğini gösteren pasajlar okumakla vaktinizi israf etmeyeceğim ikazlarımın nazarı itibara alınmaması sebebiyle

uğradığımız büyük zayıttan dolayı da kimseden hesap sormaya kalkışmayacağım. Olan olmuş, biten bitmiştir. Ancak hâlâ daha yanlış ve hatalı yolda olduğumuzu ve bunun neticesinde yakın gelecekte daha büyük ıstırap ve acılarla karşı karşıya geleceğimizi gördüğüm için, Londra Konferansının arifesinde son ikazlarda bulunmayı kendim için kaçınılmaz bir vecibe addettiğimden dolayıdır ki, yüksek huzurlarınızı işgal etmiş bulunmaktayım, Kıbrıs Anayasası ve bunun temelini teşkil eden Londra ve Zürih Antlaşmaları ile bunların bir parçası olan Garanti Antlaşması, yeni kurulacak cumhuriyette Kıbrıslı Türklere, Adadaki varlıklarını devam ettirebilmek bakımından iki esaslı teminat tanımıştır. Bunlardan birincisi, bir askerî birliğimizin Kıbrıs'ta bulundurulması ve böylece Türk Silahlı Kuvvetlerinin fiilen Adaya ayak basmış olmasıdır. İkincisi ise Türkiye'ye icabında tek taraflı müdahale halkının tanınmış olmasıdır. Üzülerek arz etmek isterim ki, bu her iki teminat da Hükümetin aczi sebebiyle müspet sahada kullanılamamış ve aleyhimize tecelli edecek bir istikamete sevk edilmiştir. Birincisi; Kıbrıs'ta Türklere karşı hunharca cinayetler, beşikteki çocuklara varıncaya kadar topyekûn bir katliam hareketi başlamış, bu alçakça tecavüz ve cinayetlere Kıbrıs'taki Yunan askerî birliği de fiilen iştirak etmiştir. Türk cemaatinin ise dört gözle yardımını beklediği Türk askerî birliği kışlasından dışarı çıkarılmamış, üstelik birlik mensuplarından bazı subayların Rumlar tarafından esir alınması ve yine bu birliğimize mensup bir subayımızın eşi ile çocuklarının hunharca katledilmiş olmaları karşısında Başbakanımızın ağzından bütün Dünyaya karşı askerî birliğimiz tarafından bir tek kurşun atılmadığının iftiharla ilân edilmiş olmasını, millî haysiyetimize bir türlü yakıştıramadım. İkincisi; Başbakan Sayın İsmet İnönü 25.12.1963 tarihinde yüksek Mecliste yaptığı konuşmada aynen şunları söylemiştir: İki üç günden beri Kıbrıs Devletini meydana getiren anlaşmalar ve muahedeler gereğince Kıbrıs'ta iki nizamı değiştirme teşebbüsü halinde garanti vermiş olan üç devlet; Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında bir müşterek müdahale müzakeresi yapılmaktadır. Dün akşam böyle bir müşterek müzakere ve müdahaleyi biz teklif ettik ve muhabere ile cereyan eden müzakereler neticesinde muahedenin verdiği münferiden müdahale hakkını kullanmaya başladık. Sevgili kardeşlerim. Sayın Başbakan İsmet İnönü diğer garantör iki devletin müştereken müdahaleye yanaşmadıklarından Türkiye'nin tek başına müdahale hakkını kullanma kararını verdiğini burada ifade ettiği zaman ve bu yolda yürüdüğü takdirde daima milletin başında ve hepimiz onun akasında millî davamızın tahakkuku için Türk milleti olarak el birliği ile yürüyeceğiz diye azmettik. Fakat o gün bu kürsüden söylenen bu büyük sözlün arkasından, ertesi günden itibaren radyodan mütemadiyen bu sözün tekzip edilmiş olmasını ve Adaya asla müdahale edilmediğini ve böyle bir şeyin

düşünülmediğini bütün dünyaya karşı ilân edilmiş olmasını bir türlü anlayamadık. İlk anda cesaretle verdiğimiz karar nerede? Ondan sonra ricatın manası ne demektir. Muhterem arkadaşlarım işte 24-25 Aralık'ta tarihî saat çalmıştır. O saatin, tarihî saatin çaldığı anıdan hakkıyla istifade edememiş o fırsatı ebediyen elden kaçırmış bulunmaktayız. Londra ve Zürih Antlaşmalarının Türk milletine, Adadaki Türk kardeşlerimizin uğrayacağı herhangi bir tecavüz karşısında tek taraflı müdahale hakkını verdiğini 1959 senesinde Birleşmiş Milletlere tescil ettirilmek suretiyle bütün dünya kabul etmiştir, bu hususi antlaşma NATO anlaşmasının ve diğer anlaşmaların fevkinde özel bir mahiyet taşıdığı için bugün İngiltere'nin tek başına Adada duruma hâkim olmaya kalkması kadar Türk Hükümetinin de tek başına adada duruma hâkim olması ve işe el koyma yetkisini bundan senelerce evvel bütün dünyaca kabul ve tasdik edilmiş olan bir keyfiyettir. Maalesef biz bu hakkımızı kullanamadık. Biz kararımızı verdik fakat arkasından aynı gece Kıbrıs'ın Birleşmiş Milletlerdeki delegasyon başkanı Rossides derhal faaliyete geçti, Güvenlik Konseyimi toplantıya çağırdı. Bunun üzerine bizim eteklerimiz tutuştu, derhal kararımızdan rücu ederek kendimizi müdahale etmedik diye müdafaaya kalkıştık ve ilk görüş ve kararımızdan vazgeçtik. Muhterem arkadaşlar, Rossides'in Birleşmiş Milletlerde senelerden beri ne fettanca oyunlar çevirdiğini, Kıbrıs dâvasında bütün komünist âlemi Türkiye aleyhine tahkik için ne gayretler sarf ettiğini 1 Ekim 1963 tarihinde burada yaptığım konuşmada etraflıca arz etmiştim ve Rossides'in bu hareketlerine karış alınması lazımeden tedbirleri de izah etmiştim. Biz cereyan eden bütün olaylar karışışında tamamıyla hareketsiz ve seyirci kalıyoruz. Nihayet Rossides'in Birleşmiş Milletlerde «Türkler Rumlara tecavüz ediyor» diye feryat etmesi üzerine de bütün müdahale haklarımızdan sarfı nazar ederek sanki suçlu durumunda imişiz gibi kendimizi müdafaaya kalkışıyoruz. Muhterem arkadaşlarım, bugün Kıbrıs'ta bir İngiliz birliği vardır. İngilizler istedikleri kadar asker çıkarıyorlar; neye istinaden çıkarıyorlar? Garanti Antlaşmasının verdiği yetkiye göre Garanti Antlaşmasının İngiltere'ye verdiği yetki Türklere de verilmemiş midir? Verilmiştir. Bugün Kıbrıs'ta öldürülenler İngilizler midir, Türkler midir? Türklerdir. Türklerin öldürülmeleri karşısında İngilizler ne yapıyorlar? Ellerini arkalarına bağlayıp seyirci kalıyorlar. Ve diyorlar ki, «Biz çatışmalara müdahale etmeyiz.» Ve askerlerine emir veriyorlar: «Cinayetler karşısında müdahale etmeyiniz.» Niçin bu emri veriyorlar? «Müdahalede bulunursam, mütecaviz Rumlardan bir tekini öldürürsem Rum cemaati beni kendisine hasım telâkki eder. Benim buradaki vazifem ancak polis vazifesi görmek, iki tarafın arasını bulup yatıştırmaktır. Benim tecavüzlere müdahale hakkım yoktur.» Diyor. Bu durum karşısında günlerce devam eden kanlı hadiseler şahit olduk. İngiliz askerleri önünde Türkler öldürülüyor,

İngilizler de buna seyirci kalıyor. Biz Zürih, Londra ve Garanti Antlaşmaları ile Türk Hükümetine verilmiş ve Birleşmiş Milletlerce tescil edilmiş olan müdahale ve oradaki Türkleri koruma hakkımızı kullanmıyoruz, İngilizlerden oradaki Türklerin hayatlarını teminat altına almalarını bekliyoruz. Bu ne gaflettir muhterem arkadaşlarım. Muhterem arkadaşlar, bugün yeni bir konferansa gitmek üzereyiz. Geçen sene Sayın Dışişleri Bakanına sordum. Bir sene evvelinden burada ısrar ettim. Gelsin kürsüye, ileride bir gün Kıbrıs Türkleri bir tecavüze uğrarsa Garanti Antlaşmasının verdiği yetkiyi kullanıp kullanmayacağını açık olarak ifade etmesini istedim. Cevap vermediler. Bugün Londra'da yeni bir konferans başlamak üzeredir. Kiminle karşı karşıya geliyoruz orada? Anayasa nizamını çiğnemiş, insan bak ve hukukunu çiğnemiş, ayaklar altına almış, vaktiyle taşıdığı kisveye tekrar bürünen bir caniler başkanı bir hunharlar başkanı olan Makarios'u karşımıza muhatap alıp onunla müzakereye giriyoruz. Makarios ne diyor? «İstediğimiz şartlardan bir tanesini kabul etmezlerse konferans masasını terk ederim.» diyor. Kıbrıs'tan ayrılmadan evvel yeni yığınaklar, yeni hazırlıklar yapıyor. Makarios isteklerini kabul ettiremeyip adaya döndüğü takdirde ve yeni cinayetler, yeni katliamlar başladığı takdirde, oradaki Türklerin vaziyeti ne olacaktır? Bunu şahsan ben, Millet Meclisi Türk Milleti, Kıbrıs Türkleri ve bütün dünya öğrenmek ve bilmek istiyor. Biz bundan sonra da hâlâ daha oradaki kardeşlerimizin barbarca boğazlanmalarına seyirci mi kalacağız? Niçin tedbirlerimizi almıyoruz? Kıbrıs'taki Türk Elçisi Hükümetimize müracaatla adadaki birliğimizin takviyesini istiyor. Hükümetimiz kalkıyor bunu İngiliz Hükümetine soruyor, İngiliz Hükümeti de buna müsaade etmiyor. Arkadaşlar, Garantör birer devlet olarak İngiltere ile Türkiye arasında ne fark vardır? İngiltere oraya asker çıkartırken Türkiye'den müsaade mi alıyor? Biz de onlar kadar aynı haklara sahip değiliz miyiz? Niçin biz müdahale hakkımızı kullanmıyoruz? Niçin oradaki kardeşlerimizi hunharca boğazlanmak tehlikesi ile karşı karşıya bırakıyoruz? Muhterem arkadaşlar, dâva basit değildir. Bugün Hükümet Londra Konferansına gidiyor. Hangi tezi müdafaa etmek için gidiyor? Bundan malûmatımız var mıdır? Yoktur. Muhterem arkadaşlar, hiddete kapılmaya lüzum yoktur. Bundan 10-15 gün evvel şu Meclis bir karar verdi onu hatırlatmak istiyorum. Kıbrıs'a 10 kişilik bir Heyet gitsin, durumu tahkik etsin, denildi. Ne oldu? O Heyet neden gidemiyor? Senato da aynı kararı verdi. Bugün biz Garantör Devlet olarak Kıbrıs'ta İngiltere kadar haklara sahip bir Devlet olmamıza rağmen bütün dünyanın hava yolları Kıbrıs'a sefer yaptığı halde Türk Havayolları Kıbrıs'a gidemiyor. Bütün dünya milletlerinin fertleri Kıbrıs'a serbestçe gidip geliyorlar. Fakat biz Kıbrıs'a bir Parlâmento Heyeti izamına karar verdiğimiz halde maalesef bu heyet dahi gidemiyor. Böyle bir kararı yerine getirmekten âciz olan bir Hükümete ben Hükümet mi derim

arkadaşlar? Yalnız şunu arz edeyim; o Hükümet ister heyet göndersin ister göndermesin. Bu Meclisin reyi ile gitme kararını alan ben oraya tek başıma gideceğim. Yarın orada vuku bulacak Türklerin katliamı karşısında bu Mecliste oturup da orada şehit olacakların manevi huzurunda saygı duruşması yapacakların arasında bulunmaktansa orada şehit olacaklar arasında bulunmakla iftihar duyacağım.

Oturumun devamında Devlet Bakanı İbrahim Saffet Omay hükümet adına söz alarak büyük hassasiyet ile takip edilen Kıbrıs meselesi hakkında hükümetin ve Hariciye vekilinin gerekli tedbirleri aldığını ifade ettiği halde Reşat Özarda'nın tahrik edici konuşmaları karşısında duyduğu üzüntüyü ifade ederek Özarda'nın konuşmasını bir miting havasına dönüştürdüğü yönüyle eleştirmiştir. Hükümetin Londra'da takip edeceği politika konusunda Özarda'dan gelen eleştirilere cevaben hükümetin Kıbrıs'a gidecek heyetle daha önceden toplantı yaptığını bu toplantının içeriğinin de siyasi parti liderleriyle paylaşılıp kendilerinden görüş alındığını bunun bilindiği halde bugün böyle bir konuşma yapmakla milli bir menfaat güdülmediğini gerek Londra'da yapılacak konferanslar gerekse de milli davalarda siyasi partilerden destek beklediklerini böyle bir durumda ortalığı telaşa vermektense daha temkinli yorumlar yapmanın faydalarından bahsettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.24, B.30, s.413);

Pek muhterem arkadaşlarım; Kıbrıs meselesinde milletimiz hassastır, heyecanlıdır. Büyük Türk Milletinin bu hassasiyeti ve heyecanı istikametinde Hükümet hassastır ve vazifesini müdrik bir hükümet olarak bu işi halletme yolundadır. Defaatle bu kürsüden Sayın Başbakan şahsan ve Hariciye Vekili Türk'e yaraşır bir vakar içinde her tedbirin alındığını ifade etmişlerdir. Hal böyle iken ve vakit vakit yapılan bu konuşmalar Yüksek Meclisin ve kendilerinin de tasvibi ile karşılanmışken, bugün maalesef baş tarafını dinleyemediğim, son kısmına yettiğim Reşat Özarda'nın bu konuşması karşısında sadece eza duydum, üzüntü duydum. Yuvarlak sözlerle ve heyecanları tahrik edici, bu kürsü ile münasebeti olmayan âdeta meydanlarda, miting meydanlarımda parti konuşmalarına yaraşır bir telâş ve heyecan içinde, bu kürsüden Türk Milletinin içinde insanları tahrik edici hitabelerle konuşmanın doğru olduğu kanaatinde değilim. Hepimiz elbette ki, bu mevzuda hassasız. Buyurdular ki; Londra'ya giden heyet ne tedbirlerle gidiyor, hangi kanaatle gidiyor? Hükümet daha evvel Kıbrıs'a gidecek olan heyetle müşterek bir toplantı yapmıştır. Bu toplantıda hattı hareketini tayin ve tespit etmiştir. Daha evvel sayın parti liderlerinin görüşleri alınmıştır. Ve dün Sayın Başbakan, Hariciye Komisyonunda bulunarak müşterek toplantıda gerekli izahatı vermiş ve arkadaşların tatmin olduğu kanaati bugün yerleşmiş haldedir. Hal böyle iken meseleleri bu kürsüde,

bilhassa Türk Milletinin çok heyecanlı olduğu bu mevzuda «boğazlama» tabirleriyle, «kan» ve saire gibi tabirlerle ele almakta millî bir menfaat olduğunu zannetmiyorum. Şu hâlde dikkatli olmak, temkinli, tedbirli olmak lâzımdır. Londra'da üçlü, beşli konferanslar yapılacak; bir neticenin peşindeyiz. Bu neticenin millet olarak kösteklenmemesi mevzuunda diğer partili arkadaşlarımızın da millî dâvalarda, birleştiğimiz bir meselede gerekli hassasiyeti, teyakkuzu ve dikkati göstereceklerinden emin olmak isteriz ve kendilerinden bu mevzuda asgari destek isteriz. Şu hâlde kendilerinden ricamız; böyle ortalığı heyecana, telaşa verecek meselelerde daha dikkatli, daha basiretli, daha temkinli olmalarıdır. Bugün, Kıbrıs'ta bir sükûnet bahis konusudur. Heyetimiz önada bir netice almanın peşindedir. Biraz beklemekte millî menfaatimiz vardır. Bunu dikkatten uzak tutmamalarını kendilerinden rica ediyorum.

Devamında Burdur Milletvekili Fethi Çelikbaş söz almıştır. Kıbrıs konusuyla alakalı önemli adımlar atıldığı şu günlerde Reşat Özarda'nın konuşmasını bir talihsizlik olarak değerlendirmiş ve mevzunun enine boyuna konuşulmasına karşın böyle bir hatalı tutum takınarak bir müşkülât yarattığını hükümetin tutumunda hatalar görmesi durumunda müzakere açılması talebinde bulunmasının daha doğru olduğunu böyle önemli konularda sorumsuzca beyanlarda bulunarak memleketin menfaatlerine yakışmayan hareketler sergilediklerini ifade etmiştir. Hükümetin üçlü bir idarenin kurulması konusundaki gayretlerinin bir tarafa bırakıldığını Başbakanın mevzuuyla alakalı gerekli izahat verdiği günün akabinde böyle bir yazılı metni okumakla ne elde edeceğinin bilinmediğini Özarda ve onun gibi düşünenlerden hükümete takip ettiği politikayı izah etme imkanını verme hususunda ciddi bir tavır sergilemeleri gerektiğini böylece ciddi meselelerin gündem dışı beyanlara buraya getirilemeyeceğini ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.24, B.30, s.413,414);

Sayın Başkan, değerli üyeler, memleketimizin içinde bulunduğumuz şartlar dâhilinde en ehemmiyetli olduğunu birçok hatip arkadaşlarımızın bu kürsüden ifade ettiği Kıbrıs konusunda, gerek dünkü müşterek Dışişleri Komisyonunun izahatını arkadaşlarımızın dinlemiş olmalarına, gerekse zaman zaman parti liderlerine izahat bizzat Başvekil tarafından verildiğine göre, lideri ile dahi temas etmeden Sayın Reşat Özarda'nın kürsüye çıkıp ilk günlere nispetle Cumhuriyet Hükümetinin Kıbrıs dâvamızdaki tutumunu cihan umumi eskârının takdire değer bir istikamet almış olduğu bugünlerde, hele Londra Konferansına da takaddüm ettiğimiz günleri de düşünürsek Sayın Reşat Özarda'nın bu tarzdaki konuşması memleket için bir talihsizlik olmuştur. Arkadaşlar Özarda arkadaşımız, konuşmasının talihli olduğunu ifade eden arkadaşlarla

birlikte pekâlâ umumi müzakere açılması için müracaat edebilirler. Bu mesele her yönden ve Türk Milleti karşısında sorumluluğunu idrak eden her kişi veya grup olarak bu mesele enine boyuna konuşulabilir. Bu yolu ihtiyar etmeden yazılı bir metni burada okuyarak ve burada hatalı beyanlarla memleketin nazik bir dâvasına hakikaten o ifade ile söylenmemesi lazım gelen ifadelerde bulunmak, bazı arkadaşlarımızın dediği gibi kuvvet değil, müzakerede, müzakerecilerle müşkülât yaratabilir arkadaşlar. Bu bakımdan eğer arkadaşımız Hükümetin tutumunda herhangi bir kifayetsizlik görüyorsa, bunun yol gündem dışı kürsüye çıkarak tek taraflı beyanda bulunmak değildir, arkadaşlar. Umumi bir müzakere açılması talebinde bulunabilir. Bağcıoğlu arkadaşımız da kendilerine katılabilir. Bu derece ciddî meselelerde, bu sadece sorumsuzca beyanlarda bulunmak hakikaten memleketin umumi menfaatleriyle bağdaşır bir hareket değildir. Şimdi, müsaade ederseniz, yanlışlarını tespit edelim. Yazılı beyanda dahi arkadaşımızın heyecanına sahip olamayarak (ki, bu konuda her Türkün en aşağı Özarda kadar hassas olduğundan kimsenin şüphe etmeye hakkı yoktur) orada beynelmilel taahhütlerimize göre mevcut idarenin nizama ifrağ edilmesi maksadıyla 3'lü bir idarenin kurulması gayretleri içerisinde bulunurken bunu bir köşeye atarak «İngiliz idaresi teessüs ediyor» diye bir beyanda bulunmaları da ayrıca büyük bir hatadır. Bu tarz meselelerde ben Sayın Özarda arkadaşımızın, bizzat Hükümet Başkanının zaman zaman parti liderlerine, grup başkanvekillerine ve hatta dün Senatonun ve Millet Meclisinin Dışişleri Komisyonunda bizzat Başbakan ve diğer sorumluların izahat verdiği bir konuda ertesi gün yazılı bir metni bu tarzda okumaktan ne elde edileceğinden cidden şüphe ediyorum. Bu bakımdan ben, Özarda ve onu tasvip eden arkadaşlarından, memleketimizin yüksek menfaatleri ve selâmeti, Parlâmentonun isabetli çalışma tarzı bakımından bunu gündem dışı bir konu olarak değil, eğer noksan buldukları hususlar varsa her arkadaşına da konuşma imkânı hazırlamak maksadıyla, Hükümetin de her noktada çalışmasını, takip ettiği politikayı izah etme imkânını bahşetmek üzere daha ciddî bir davranışa sahip çıkmasını ve bunu sorumlu bir milletvekili olarak cidden gönül ferahlığıyla benimsemesini ve bu tarzı usul ittihaz etmesini temenniye şayan bulurum. Benim maruzatım budur. Böylesine ciddî meseleler gündem dışı beyanlarla buraya getirilmez arkadaşlar.

2.6.7. 24 Ocak Tarihli Oturumda Yaşanan Gelişmeler

Meclisin 24 Ocak 1964 tarihli oturumunda söz alan İstanbul Milletvekili Selim Sarper, ilk olarak Avrupa Konseyi'nde gerçekleşen müzakereler hakkında resmi dokümanlar gelmemesinden kaynaklı detaylı bilgi veremeyeceğini ifade ettikten sonra Avrupa Konseyi'ne gönderdikleri telgrafla şikayetlerini bildirerek Kıbrıs'taki olayları

tetkik etmek üzere bir komisyon gönderilmesini talep ettiklerini ve konsey toplantılarına katılmak, şikayetlerini bildirmek, Kıbrıslı Türklerin acılarını anlatmak üzere 10 arkadaşlarının Strazburg'a gittiğini belirtmiştir. Öncelikle Başkanlık Divanı'na çıktıklarını fakat bu toplantının hiç de kolay geçmediğini ve sonuçta mevzuyu görüşmek amacıyla konuyu Siyasi Komisyon'a havale ettiklerini, Siyasi Komisyon'a ise Senatör Adalı ve Oğuz Oran'ın katılarak tezlerini açıkladıklarını kendisinin komisyona üye olmadığı halde önergesini takdim etmek için komisyona katıldığını ifade etmiştir. Siyasi Komisyon'un oluşturduğu önergenin 15 Ocak 1964'te Heyeti Umumiyye geldiğini ve komisyon başkanı Monsieur Struye'nin Kıbrıs konusundaki tarafların Avrupa ailesi mensupları olduğu gerekçesiyle olayları daha objektif bir şekilde ele almaya çalıştığını, ayrı görüşteki siyasi partilerin dışarda bu konuda inanılmaz bir birliktelik gösterdiğini belirttikten sonra kendisinin söz hakkı alarak Türkiye'nin Garanti Anlaşması'nda aldığı hakkın bilinmediğini fark ettiğinden Garanti Anlaşması'nın ilgili 4 maddelerinden bahsederek gerektiğinde müdahale hakkına sahip olduklarının altını çizdiğini izah etmiştir. Kendisinden sonra söz alanların isimlerini beyan ettikten sonra konseyde her türlü şiddete müracaatı takbih eder kararının alınırken ikinci kısmın Londra Konferansı'nda gerçekleşen görüşmeler üzerine peşin bir hükme varılmamak maksadıyla kabul edilmediğini ancak yine de kendilerinin gerekli çabayı gösterdiğini belirtmiştir. Yine kendilerinin Kıbrıs hemen bir heyetin gönderilmesini istemelerine rağmen çıkan kararla Londra müzakerelerinden bir karar çıkmaması durumunda bir heyet gönderilmesine karar verildiğini ifade etmiştir. Ardından konseyde verilen karar gereği Kıbrıs'a bir heyet gönderilir ve döndüğünde Kıbrıs hakkındaki düşüncelerini rapor halinde Siyasi Komisyon'a arz ederse ve kendileri de Kıbrıs meselesinin görüşmelerinde olmazlarsa iyi bir sonuç olmayacağını ve böyle bir ihmalin sorumlusunun Meclis olmadığını ve son olarak delegasyonun 10 kişiden olması yönündeki azim ve çabalarına değinerek dokümanların gelmesi halinde daha detaylı bir yorumlamaların yapılacağını ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.25, B.40, s.539-542);

Kıbrıs olayları münasebetiyle ahiren Avrupa Konseyinde cereyan etmiş olan müzakereler hakkında Yüksek Heyetinize malûmat arz etmek üzere huzurunuzda bulunuyorum. Avrupa Konseyinin bu müzakerelerinin resmî zabıtları ve dokümanları henüz tabedilmiş olmadığından ve buraya varmadığından, bu dokümanları isabetle burada zikretmenin imkânı yoktur. Yani, hakikate sadakatle tekrar etmenin imkânı yoktur. Bu itibarla mümkün merteye kısa ve Yüksek Meclisi tenvir edecek malûmatla iktifa etmek mecburiyetindeyim. Tahattur huyundur ki, ocak ayının başlarında Avrupa Konseyine

yolladığınız on arkadaşımızın imzasıyla Avrupa Konseyi istişare Asamblesi Başkanlığına bir telgraf göndermiş ve bu telgrafta şikâyetimizi kısaca anlatın ve vaziyeti mahallinde, yani Kıbrıs'ta, tahkik ve tetkik etmek üzere bir komisyon gönderilmesini talep etmiştik. İnisiyatifimiz, buradan gönderdiğimiz bu telgrafla başlamıştır. Bu defa Konsey toplantılarına iştirak etmek üzere yine 10 arkadaş Strazburg'a gitmiştir. Bu 10 rakamı 'üzerine, ehemmiyeti itibariyle, bilhassa Yüksek Heyetinizin dikkat nazarını çekmeme müsaade buyurmanızı rica ediyorum. Oradaki faaliyetimizin hudutlarını biz kendi aramızda şu şekilde çizmiştik: Şikâyetlerimizi bildirmek, oradaki soydaşlarımızın çektiklerini anlatmak, birçok ölü ve yaralı olduğunu, köylerimizden birçoğunun mahsur bulunduğunu, açlık ve epidemi tehlikesiyle karşı karşıya bulunduklarını Avrupa aile camiasına anlatmak ve oraya bir heyetin gönderilmesini temin etmek idi. Bunu yapabilmek için her şeyden evvel mevzuu gündeme aldirmek lâzımdı. Bu hususta ilk kararı verecek olan organ da Avrupa Konseyinin yüksek malûmunuz olduğu gibi Başkanlık Divanıdır. Başkanlık Divanı 6 üyeden mürekkeptir. Bir Başkan; kendisi Fransız'dır, bir Türk; naçiz arkadaşımızdı, bir İngiliz, bir Alman, bir Avusturyalı, bir Hollandalı, bir İtalyan olmak üzere 6 üyeden mürekkeptir. Bu Başkanlık Divanı müzakerelerine Kâtibi Umumi, yani Avrupa Konseyinin Kâtibi Umumisi ve eksperler de iltihak ederler. Bizim müracaatımızı tetkik etmek üzere Divan 13 Ocak tarihinde içtima etti. Buna ait tafsilâtı az çok isabetli olarak memleketimiz basını buraya aksettirebilmiştir. Huzurunuzda, şu kadarını arz etmek isterim ki, bu toplantı kolay geçmemiştir. Münakaşalı olmuş, tekrar tekrar ısrar etmek ve vaziyeti muhtelif açılardan anlatmak gerekmiştir. Nihayet Başkanlık Divanı, mevzuu müzakere etmek ve bizim talebimizi tetkik etmek üzere siyasi komisyona havale edilmesini muvafık görmüş ve bu suretle de hareket etmiştir. Yine istitraden arz edeyim ki, Siyasî Komisyonun içinde, Strazburg'da cereyan edebilecek müzakerelerin Londra'da o sırada başlamış olan konferansa menfi; bir tesir yapmak endişesi hâkim olmuştur yahut sebep olarak ileri sürülmüştür. Bunun muhtelif şekilde tefsiri mümkündür ve bu haleti ruhiye diğer organlarda müzakeratın başından sonuna kadar az çok hâkim olmuştur. Biraz evvel bahsettiğim ve bizim Ankara'dan, gönderdiğimiz telgraf bir nevi önerge mahiyetinde telâkki edilmediğinden ve haddizatında da bir önerge olamayacağından, usulün 28'inci maddesi gereğince en aşağı 10 imza ile bir önerge verilmesi ve bu önerge ile talebimizin bildirilmesi ve gündeme alınmasının talep edilmesi gerekmekte idi. Bu lüzum daha Siyasi Komisyona gitmeden evvel Başkanlık Divanında ileri sürüldü. Bunun üzerine Başkanlık Divanı toplantısından birkaç dakika için ayrıldım. Diğer arkadaşlarla delegasyon odasında toplandık. İyi bir tesadüf eseri olarak da adedimiz 10'a baliğ olmakta idi. 10

imza ile biz bu önergeyi verdik yetiştirdik ve Siyasi Komisyona havalesini temin edebildik. Talebimiz Siyasi Komisyonun gündemine alınarak mezkûr komisyona havale edildikten sonra bu mevzu komisyonda müzakere edilmeye başlandı. Bu komisyon hemen belirtilmesinde belki fayda vardır tam üye adedinden mürekkep bir komisyondur. Yani Avrupa Konseyinde ne kadar üye varsa her memleket, komisyonda o adette temsil edilir. Bizden de o komisyonda iki arkadaş vardır. Bu toplantıya arkadaşlarımızdan Sayın Senatör Adalı ve Sayın Milletvekili arkadaşımız Oğuz Oran katıldılar. Orada bu iki arkadaşımız tezimizi izah ettiler, müessir bir şekilde izah ettiler ve neticede 'bizim evvelce takdim ettiğimiz karar taslağında birtakım tadilât yapılarak yeni bir proje vücuda gelmiş oldu. Aynı Siyasi Komisyonun müteakip bir toplantısında vücuda gelen yeni projeyi bizim görüşümüze daha da yaklaştırmak maksadıyla tarafımdan teklif edilen birkaç tadil Önergesi müzakere ediliyordu, önergelerin sahibi ben olduğum için komisyona üye olmadığım halde benim komisyona gelip bu önergeleri takdim etmemi istediler, Bendeniz bu komisyonda önergelerimizi yegan yegan izah ve takdim etti. Bu önergelerden bir kısmı, -zannedersem 5 önergeden 3 önerge kabul edilerek muaddel karar projesi bizim noktai nazarımıza mümkün mertebe yaklaşmış bulundu veya yaklaştırılmaya çalışıldı. Siyasi komisyonun vücuda getirdiği önerge 15 Ocak 1964 tarihinde Heyeti Umumiyeye geldi. Umumi Heyet; Avrupa Konseyi, Avrupa İstişari Konseyidir ve orada muhtelif devletler muhtelif adette tiye ile temsil olunurlar. Biz 10 adetle 4 büyük Devletten sonra 5'inci gelmekteyiz. Siyasi Komisyonun Başkanı Monsieur Struye aynı zamanda Belçika Senatosu Başkanıdır, Siyasi Komisyonun Başkanı, Heyeti Umumiyede Siyasi Komisyonun Raportörüdür; Bu bizdeki usule benzemeyen bir usuldür. Siyasi Komisyonun Başkanı, bilhassa muhitti meselelerde Umumi Heyetin raportörlük vazifesini ifa eder. Siyasi Komisyonun Başkanı Monsieur Struye, projeyi bizzat kendisi Umumi Heyete takdim ve izah etti. Şimdi arkadaşlar, şu ciheti zannederim, Yüksek Heyetinize arz etmek lâzımdır ki, Monsieur Struye iyi niyetli bir zattır ve bu gibi heyetlerde mümkün olduğu kadar hakşinas bir izahta bulundu. Malûmları olduğu veçhile, Kıbrıs ihtilâfında taraf olanlar, yani Türkiye, İngiltere, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti, her dördü de Avrupa Konseyinde azadırlar, yani Avrupa ailesi mensuplarındandır. Biraz evvel bu gibi heyetlerde mümkün olduğu kadar hakşinas, bitaraf ve iyi niyetli diye tavsif ettiğim hareketi, bu açıdan izah etmek mümkündür. Yani bu zat Avrupa ailesi içindeki bir ihtilâfi mümkün olduğu kadar hakşinas ve bitarafane ve iyi niyetle izah etti ve bu izahı takt ile, ölçü ile ve samimiyetle yaptı. Hatırımda kaldığına göre, bir noktayı unutmadan arz edeyim: Çünkü dokümanlar yanımda değil, Struye dedi ki; «Bize getirdiğiniz bu önerge ile, yapabileceğimizin, bu azamisiidir. Fakat aynı zamanda şunu da izah etmek lâzımdır

ki, yapabileceğimizin de asgaridir, bundan daha azını da yapamayız.» Türk Heyetine mensup arkadaşlarla aramız da bir iş bölümü yaptık. Bu iş bölümünde güttüğümüz maksat şu idi: Hem birlimizin söylediğini diğer bir arkadaşın fuzuli yere tekrar etmemesini temin etmek, hem de aynı zamanda problemi Avrupa Konseyine muhtelif zaviyelerden, muhtelif açılardan göstermek imkânını sağlamak idi. Şunu samimî bir memnuniyetle ifade etmekten hususi bir zevk duymaktayım ki, ayrı siyasi partilere mensup arkadaşlar arasında tam bir iş birliği ve mükemmel ahenkle bir çalışma sağlamak mümkün olmuştur. Mousieur Struye'nin izahatından sonra söz isteyen üyelere sırasıyla söz verildi. Bizim delegasyondan ilk söz isteyen bendeniz olmam hasebiyle ben de izahat verdim. Arkadaşlar daha yakından alâkalanmak istiyorlarsa Kâtibi Umuminin bu işle ilgili memurundan, dosyalardan bu dokümanları bulabilirler ve orada yaptığım demecin aynını resmî dokümanlardan okuyabilirler. Yalnız bir noktayı arz ve izahla iktifa edeceğim; orada bizlim garanti anlaşmasının lâyük olduğu veçhile bilinmediği ve anlaşılmadığı nazarı dikkatimi çekti. Bu itibarla yapmış olduğum demecin sonunda Kıbrıslıların bizim iç işlerine müdahalemizden şikâyetlerini mevzu bahsederek, neden iç işlerine müdahale etmediğimizi ve hukuken ne sebepten dolayı edebileceğimizi izah sadedinde Garanti Antlaşmasının bu işle alâkalı 1'inci, 2'nci 3'üncü ve 4'üncü maddelerini metninden kıraat ettim. Bilhassa 4'üncü maddenin ikinci fıkrasını tekrar ederek izahta bulundum. Ve bunun bize ne şartlar altında. Müdahale hakkı verdiğini ve bu şartların haddizatında tekevvün etmiş bulunduğunu anlattım. Bu suretle Garanti Antlaşmasının, Avrupa Konseyinin resmî zabıtlarına aynen geçirilmek suretiyle, bir nevi tescili yapılmıştır. Bendenizin konuşmasından sonra, bizim arkadaşlarımızdan Sayın Milletvekili Oğuz Oran müessir ve uzunca bir beyanda bulunmuştur. Sonra Sayın Senatör Ertuğ konuşular ve nihayet Sayın Milletvekili Evliya söz alarak muhtelif zaviyelerden, bendenizi müteakip meseleyi asambleye arz etmişlerdir. Diğer konuşmalara gelince; yâni yabancılardan konuşanlar Kıbrıslı Phanos, Yunanistan'dan Monsieur Zigidis, Monsieur Savopoulos, Monsieur Drossos konuşular. İsveç'ten, bizde bir hayli tanınan Monsieur Hecksher, İngiltere'den Mr. Berkeley, Federal Almanya'dan Herr. Paul, Norveç'ten Monsieur Finn Moe ye İtalya'dan arkadaşım Oğuz Oran'ın yakınlarından Sgr. Lucifero söz alarak konuşular. Şimdi muhtelif meseleler hakkında daha uzun maruzatta bulunmaya imkân yok. Müzakerelerin neticesinde nihai olarak kabul edilen rezolüsyon ile bizim bidayette takdim etmiş olduğumuz rezolüsyon arasında ne gibi farklar vardır, bunu heyeti celilinize arz etmek lâzımdır, kanaatindeyim. Buna da kısaca temas edeceğim. Biz takdim ettiğimiz rezolüsyon projesinde diyorduk ki, «Assamible her türlü şiddete müracaatı ve beynelmilel akitlerin tek taraflı ihlâlini takbih eder.» Bu madde bu

şekilde kaleme alınmıştı. Kabul edilen, nihai metinde bizim maddenin birinci kısmı aynen derç edildi. Yani «Konsey her türlü şiddete müracaatı takbih eder.» denilmekle iktifa edildi. İkinci kısım, biraz evvel izah ettiğim sebeple, yani, Londra Konferansında bir beynelmilel akit etrafında cereyan eden müzakereler üzerinde peşin bir hükme varır gibi görünmemek maksadıyla kabul edilmedi. Şimdi Muhterem Heyetinizin aklına niçin ısrar etmediğimiz gibi bir şey gelebilir. Arkadaşlar, ısrar edildi ve lüzumu kadar üzerinde duruldu. Fakat istendiği gibi, yani yüzde yüz istenildiği gibi bir karar çıkartmak bu gibi heyetlerde her zaman mümkün olmuyor. İkinci fark şudur: Biz projemizde meseleyi tetkik ve tahkik etmek için Kıbrıs'a hemen bir heyetin gönderilmesini istemiştik. Kabul edilen nihai kararda, «Londra müzakereleri bir çıkmaza girdiği takdirde», kaydıyla bir heyet gönderilmesine karar verildi. Hülâsa olarak şunu demek zannedersem mümkündür: Bu gibi beynelmilel toplantılarda ve müzakerelerde elde edilmesi mümkün olan neticeyi, bu şartlar altında elde edilmesi mümkün olan neticeyi istihsal ettiğimize samimiyetle inanmaktayım. Yine tekrar ediyorum bu mevzuda ket partiye mensup bütün arkadaşlar ahenkli bir iş bölümü yapmışlardır ve bu muvaffakiyet bu şekilde temin edilebilmiştir. Şimdi arkadaşlar; maruzatım burada sona I ermiştir. Yalnız bir noktayı bu vesile ile arz etmek mecburiyetindeyim. Haber aldığuma göre Avrupa Konseyi tahsisatından 450 000 lira Bütçe Komisyonu tarafından kesilmiştir ve oraya giden heyetin 10 kişi olması da çok görülmüş ve 3-4 kişinin bu işi yapabileceği ve komisyonlara iştirake mahal olmadığı beyan buyrulmuş. Muhterem arkadaşlarım; Konseyde verilen karar gereğince Kıbrıs'a Londra Konferansı akamete uğradığı takdirde izam edilecek heyet, aynı zamanda Konseye bir rapor vermek vazifesiyle mükelleftir. Şimdi bu heyet Kıbrıs'a giderse ve döndüğünde Kıbrıs hakkındaki düşüncelerini bir rapor halinde siyasi komisyona arz ederse ve bizim arkadaşlar da Kıbrıs meselesinin müzakeresinde hakikaten bulunmazlarsa iyi bir şey olmaz. Böyle bir ihmalin mesuliyetini Millet Meclisinin yüklenmesinin doğru olmadığı kanısını müsaadenizle arz ederim. İkinci bir nokta da orada bulunan delegasyonumuzun, on üyeden mürekkep olmasına müteveccihdir. Biz vaktiyle bu on oyu temin edebilmek için çok çetin bir şekilde uğraşmak mecburiyetinde kalmıştık, arkadaşlar. Ve bu 10 üyenin rolü mühim meselelerde bütün sıkletiyle hissedilir. Biraz evvel arz etmiş olduğum gibi statünün 28'inci maddesi mucibince, en aşağı 10 azanın imzasıyla bir önerge sunmak mecburiyeti karşısında ve yabancılardan da her zaman müzaheret beklenemeyeceği ihtimali karşısında bizim üyeleri 10 kişiden aşağı düşürmek, elimizdeki bu avantajı dikkatsizce terk etmek olacaktır. Bunu da arz etmiş olmak için bu vesileden istifade ediyorum. Kıbrıs konusu üzerinde, Avrupa Konseyi müzakereleri hakkında maruzatım bu kadardır. Dokümanlar tabedildiği ve buraya

geldiği zaman tetkiki mümkündür. Hepinize derin saygılarımı bir kere daha arz ederim, arkadaşlarım.

Selim Sarper'den sonra siyasi komisyondaki durumu tamamlamak üzere söz alan Oğuz Oran, ilk olarak Kıbrıs meselesi hakkında gerçekleşen müzakerede Türk delegasyonunun çok çetin bir mücadele verdiğinden bahsederek evvelce Türk cemaatini temsilen bir delege gelmezken Kıbrıs'ı temsilen sadece bir Rum delegesinin geldiğini özellikle ifade etmiştir. Delegasyonun ortaya attığı tezleri ifade edemeyeceğini belirtmesine karşın Yunan delegasyonlarının Kıbrıslı delegasyona uyguladığı baskıyı dile getirerek İngiliz delegasyonun da bu baskının altında kalarak Türkler aleyhine görüş belirttiğini global dünya anlayışı içerisinde Türkiye'nin daima özgürlük ve adalet için mücadele ettiğini ve anlaşmalara sadakatle bağlı kaldığını dost ve müttefiklerinden de bunu beklediğini fakat ne yazık ki bunu göremediğini ifade etmiştir. Rumların barbarca ve anlaşmalara riayet etmeyen tavırları karşında Türklerin hak ve özgürlüklerin müdafaa ettiğini fakat adadaki çatışmaların devam etmesi durumunda Kıbrıs için yeni bir düzenleme yapılmasının gerekliliğini ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.25, B.40, s.542-543);

Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; Sayın Sarper'in Avrupa Konseyi çalışmaları hakkında vermiş olduğu izahata ilâveten başka bir açıdan meseleye temas etmekte fayda mülâhaza etmekteyim. Sayın Sarper daha fazla bir diplomat olarak tanınır. Malûmualiniz diplomatlar her şeyi söylememekle mükelleftirler. Bizler de politikacıyız. Politikacı olduğumuza göre bazı meseleleri Yüksek Heyetinize arz etmekte hususi bir fayda mülâhaza ettiğim için söz aldım; özür dilerim. Değerli arkadaşlarım, Kıbrıs dâvasında Türk delegasyonunun yapmış olduğu teklifin müzakeresi son derece çetin geçmiştir. Evveleminde Kıbrıs'ı temsilen sadece bir delegasyon gelmişti. Kıbrıs Rum ekalliyetini temsilen bir delege. Türk ekalliyetini temsilen her zaman bulunması mutata olan delege maalesef gelmemiştir, gelememiştir veya gönderilmemiştir. Bu delegasyonun ortaya koymuş olduğu noktai nazarlar üzerinde münakaşa, edemeyiz. Elbette kendi noktai nazarını müdafaa edecektir. Ama garantör devletlerden biri olan Yunanistan'ın iki delegasyonunun Kıbrıslı delegasyonu ortalarına almak suretiyle aynı istikamette ve aynı çerçevede içinde, aynı mütalaaları beyan etmeleri âdeta Türk delegasyonları ile karşı karşıya iki saf haline getirmiştir. Ve şunu da işaret etmeyi bir vicdan borcu telâkki ediyorum; dostumuz, müttefikimiz ve garantör devletlerden biri olan İngiltere delegasyonundan bir tanesi dahi bu saftan çıkıp açıkça fikirlerini söylememiş; aksine Muhafazakâr Partiyi temsilen gelen Mr. Berkeley isimindeki mebus ise (Kraldan fazla

Kral taraftarı) görünerek, aleyhimizde olan bir noktai nazarı şiddetle müdafaa etmiştir. Arkadaşlar, artık dünyada bilateral anlaşmalar yoktur. Global bir mücadele vardır. Türkiye bu global mücadele içerisinde hürriyetin müdafaasının yapıldığı, insan haklarının müdafaasının yapıldığı bir manzume içinde elbette bu manzumenin içinde bulunan devletlerin bizlerle birlikte bizim savunduğumuz fikirlere müzahir olmasını beklemek en tabii hakkımızdır. Türkiye daima ahitlerine vefa göstermiş, dostluklarına vefa göstermiştir ve bu gösterilerde bulunurken kendi dostlarının ve müttefiklerinin de aynı istikamette vefa göstermelerini beklemek en tabii hakkıdır. Şunu üzüntü ile ifade edeyim; Avrupa Konseyinde Avrupa camiasının içinde bulunan dostlarımız ve müttefiklerimiz bizimle bu mevzuda muvazi bir istikamette çaba göstermemişlerdir. Strateji oran itibariyle, kuvvet oranı itibariyle aynı manzume içinde olan küçük bir devlet, tek taraflı olarak, devletlerarası antlaşmaları ihlâl eder ve Orta çağ anlayışıyla her türlü barbar hareketlerde bulunur. Ekseriyetin ekalliyete barbar tahakkümünü her veriyle ortaya getirir. Bu şartlar içinde biz hukuk prensiplerini ve hürriyet nizamını müdafaa ederiz. Bu çerçeve içinde mükellef olan devletler bizimle birlikte olmazlarsa, bu üzüntümüzü bu kürsüden ifade etmenin bir millî vazife olduğuna inanıyorum ve son cümle olarak şunu ifade etmek isterim; hâdiseler Kıbrıs'ta bu şekilde devam ettiği takdirde, bu istikametteki gelişmeler durmadığı takdirde Türkiye olarak, dostluklarımızın bir yeni revizyona tabi tutulmasında sonsuz fayda olduğunu da ifade etmekten zevk duyarım.

Aynı konu hakkında görüşmek üzere söz hakkı alan Dışişleri Bakanı Kemal Satır, öncelikle siyasi komisyon hakkında izahat veren milletvekillerine teşekkürlerini sunup ardından hükümetin Kıbrıs mevzusuna daima ilgi ve hassasiyet gösterdiğinin altını çizmiş ve Londra Konferansı'nın devam ettiği süreçte Dışişleri bakanlığından gelen bilgiler doğrultusunda Kıbrıs meselesiyle alakalı son gelişmeleri izah etmiştir. Hükümetin, Londra Konferansı'nda anlaşma ve anayasa ihlalleriyle mağdur durumda bırakılan Türk cemaatinin geleceğinin teminat altına alınması için ter türlü çabayı gösterdiğini, er ya da geç sonuç alınacağını ifade ettikten sonra Avrupa'da gerçekleşen konferansların tarihçesini vererek İngilizlerin 16 Ocak'ta Türk ve Rum cemaat temsilcileriyle görüşüğünü ve ardından bire bir görüşmeler gerçekleştirdiğini, Türk temsilcilerinin görüşmelerde adada güven içinde yaşamanın tetkik edilmesinde ısrarcı olduğunun ve konferans hakkında Kıbrıs'a haber götürülmesi maksadıyla ara verildiğini beyan etmiştir. Londra görüşmelerinin tekrar başlayacağını ve bundan sonuç alınıp alınmayacağını yakın zamanda anlaşılacağını ifade ettikten sonra adadaki Türklere gönderilen yardım faaliyetlerinin devam ettiğini konferansta da Kıbrıslı Türklerin emniyeti için gereken

çabayı azimle gösterdiklerini ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.25, B.40, s.543-544);

Muhterem arkadaşlarım, Avrupa Konseyinde bizi liyakatle temsil eden heyetimiz üyelerine ve onlar namına şimdi konuşan Sayın Sarper ve Oran arkadaşlarıma vermiş oldukları pek değerli izahattan dolayı hassaten teşekkür ederim. Malûmunuz olduğu üzere, bütün milletçe üzerine eğildiğimiz Kıbrıs dâvasının her cephesine Hükümetimiz gereken önem ve ilgi ile yönelmiş ve azami faaliyet sarf etmekte bulunmuştur. Halen Londra'da cereyan eden konferans çalışmaları hakkında muhterem heyetiniz, siyasi partilerin ve tabii senatörlerin temsilcilerinden mürekkep bir heyete Dışişleri bakanlığından muntazaman verilen bilgilerle tenvir edilmektedir. Bu bilgiler cümlesinden olarak, şimdi muhterem heyetinize son gelişmeler hakkında kısaca maruzatta, bulunmak isterim. Kıbrıs'ta mevcut Anayasa ve Anlaşmalarla kurulmuş bulunan nizam halen işleyemez bir duruma gelmiş bulunmaktadır. Türk cemaatinin istikbalinin yeniden ve kuvvetli bir şekilde teminat altına alınması, aşikâr bir surette kendisini göstermiştir. Biz, Hükümet olarak, Londra Konferansında bu teminatın elde edilmesi için ısrarla gayret sarfetmekteyiz. Haklı davamızın muhataplarımız tarafından er geç anlaşılacağına güvenmek istiyoruz. Bilindiği gibi Londra'da 13 Ocaktan 15 Ocağa kadar üç memleketin Dışişleri Bakanları, aralarında ayrı ayrı görüşmelerde bulundular. Asıl konferans beşli olarak resmen 15 Ocak'ta başladı. Bu celsede taraflar umumi olarak görüşlerini açıkladılar. Bunu müteakip, kararlaştırılan usul gereğince beşli toplantılara ara verildi. Ayın 16'sında İngilizlerin Başkanlığında Türk ve Rum cemaatleri temsilcileri toplandılar. Daha sonra İngilizler her iki cemaat temsilcileriyle ayrı ayrı birkaç görüşme yaptılar. Bilindiğine göre Türk Cemaati, haklı olarak, emniyet içinde yaşamının nasıl temin olunacağını tetkik edilmesinde ısrar etti. Bu görüşmelere, Türk Cemaatinin müzakereler hakkında Kıbrıs'a bilgi götürüp kendi cemaatinin görüşünü öğrenmesini teminen iki üç gün fasıla verildi. Şimdi yeniden görüşmeler başlamak üzeredir. Müzakereler aynı zamanda dışişleri Bakanları arasına da yeniden intikal etmiştir. Görünüşe göre, Londra müzakerelerinin bir hal yolu gösterip gösteremeyeceği yakın günler içinde anlaşılacaktır. Siyasi partiler, biraz evvel de söylediğim gibi, mahrem olarak müzakerelerin cereyanından haberdar edilmektedirler. Bu arada Ada'daki soydaşlarımızın son hâdiseler neticesinde karşılaşmış oldukları ve gündelik hayatlarında kendisini gösteren güçlüklerini, ezcümle gıda durumunu, emniyetsizlikten doğan yer değiştirmeleri, iskân ve mali sıkıntılarını karşılamak üzere ilk andan itibaren tevessül olunan tedbirlerin idame ettirmekteyiz. Bu işlerin yerinde muntazam bir şekilde ve

süatle ikmalî maksadıyla Dışışleri Bakanlığı Genel Sekreter Yardımcısının ikinci defa Kıbrıs'a gönderdik. Kızılay Genel Sekreteri de beraber gitti. Kızılay marifetiyle mahalline yetiştirilen yardım malzemesinin tevzi ve ikmalî tekemmül ettirilmektedir. Biraz evvel de bahsettiğim gibi Londra konferansında, cemaatimizin pek meşru can ve mal emniyetinin ve müstakbel statüsünün en tatminkâr bir şekilde sağlanması istikametinde azimle giriştiğimiz gayretlere ısrarla devam etmekteyiz ve ısrarla devam edeceğiz.

2.6.8. 3 Şubat Tarihli Oturumunda Yaşanan Gelişmeler

Meclisin 3 Şubat 1964 tarihli oturumunda söz alan Tokat Milletvekili Zeyyat Kocamemi, adada gerçekleştirilmeye çalışılan fikirlerin anlaşılması adına Kıbrıs'ın tarihçesine giderek Enosis hayaliyle 1931'de Milosis adlı bir papazın İngiliz yönetimine baş kaldırmasını ve bunun sonucunda Filistin'e sürgün edildiğini, burada ölen papazın cenazesinin EOKA tarafından Kıbrıs'a getirilerek aslında bu kanlı zihniyetin yansımalarının ortaya çıktığını belirtmiştir. Sözlerine Kıbrıs idarecilerinin EOKA ve EOKA liderlerinin mezarları başında gayelerinden vazgeçemediklerini, anayasa ve anlaşmalara uymayacaklarını ifade etmekten çekinmediklerini, Makarios'un da Ohey konuşmasından sonra da halkın asıl mücadelesinden vazgeçmediğini söyleyerek devam etmiştir. Bu zihniyettekilerin yönettiği Kıbrıs'ta Türklerin adeta ölüm kalım mücadelesi verdiğini evlerinin içinde dahi can güvenliklerinin olmadığını, çoğunlukta oldukları köylerde evden çıkamadıklarını, tarlalarına işlerine gidemediklerin yalnızca Türkiye'den gidebilen yardımlarla hayatlarını devam ettirebildiklerini bu şartlar altında ise Türklerin diğer Türk kardeşlerinin olduğu köylere göç ettiğini, bu göç hareketinin de Taksim tezini güçlendirdiği düşüncesiyle Rumları telaşlandırdığını beyan etmiştir. Bunu üzerine Rumların Türkler adada nizamı bozmak için göç ediyor adayı parçalamaya çalışıyor şeklinde yaygara kopardığını ve buna Birleşmiş Milletler temsilcisi Gyani'nin de inandığını halbuki adada Türklerin can kaygısıyla göç ettiğini göç edemeyenlerin ise Kutla köyündeki gibi kendilerini korumak için ellerinde silah can korkusuyla beklediğini ifade etmiştir. Bir de kendini koruyamayanları varlığına dikkat çekerek doktor çocuklarının öldürüldüğü evin kapılarının delik deşik edildiğini duvarların kanla boyandığını böyle bir manzara karşısında insanlıktan utanıldığını, bu katliamlarının dünyaya duyurulması gerektiğini fakat haberleşme ve ulaşım ağlarının tamamının Rumların elinde olduğunu ifade etmiştir. Türkiye'den gönderilen yardımların ulaşmaması için Rumların her türlü engellemeyi yaptığını çoğunluğunun Türklerin çalıştığı Magosa limanına yardımların indirilmesini engelleyerek Larnaka gibi gemilerin yanaşamadığı

limanlara yönlendirildiğini belirtmiştir. Sözlerine bir Ermeni kilisesinin arkasında Türklere saldırma planı yaparken baskın yiyen Rumlara değinerek devam eden Kocamemi, bu olayda dahi Türklerin suçlu gösterilmeye çalışıldığını neyse ki Türk sefirin adada olmasıyla gerekli savunma ve açıklamanın yapıldığını, Lefke’de Türklerin çalıştığı Amerikalılara ait bir maden de Türklerin Rumlardan çekinerek çalışmadığını Dr. Küçük’ün bu konuda defalarca Amerikalı müdüre haber gönderdiğini ve müdür gelmediğini ve gönderilen gazetecilerinse sadece Rumlarla görüşmeler yaparak Rum tezini yaymaya çalıştığını, Le Monde gazetesinin de bu amaca hizmet ettiğini ve nihayet adada bir nebze de olsun gerçeğe yakın haberin Figaro gazetesi tarafından çıkarıldığını yalnız haberlerde yer alan iki cemaat bir arada yaşayamaz cümlesinin Türkler Rumlarla bir arada yaşayamaz şeklinde değiştirilmesi gerektiğini zira güvenliği tehlikede olan halkın Rumlar olduğunu özellikle belirtmiştir. Kıbrıslı Türklerin yaşadıklarını tüm dünyaya duyurulması gerektiğiyle sözlerine devam ederek Gyani’nin emniyet tedbirleri alınsın bir arada yaşasınlar neden göç ediyorlar şeklindeki sorusuna yüzde yüz emniyet tedbirlerinin alınması gerektiğini aksi halde bunun engellemeyeceği şeklinde cevap verdiğini NATO’nun adaya girmesiyle bir nebze de olsa Türklerin rahatlayacağını fakat sorunu tam olarak çözmekte yeterli olmayacağını, Türklerin içinde bulunduğu vaziyet devam ederse madden ve manen çökeceklerini meseleyle alakalı Türkiye’nin fedakarlık yapmasını asla istemediklerini parti farkı olmadan herkesin bu milli davada birleşmesi gerektiğini ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.26, B.46, s.214-217);

Aziz Başkanım, kıymetli arkadaşlarım, gayet kısa izahat vermek üzere huzurunuzda çıkmış bulunuyorum. Kısa olmakla beraber bugün Türklerin ölüm ve kalım mücadelesi yaptığı Kıbrıs'ta bugüne hangi yollardan geldiği ve bugünkü hâdiseleri hazırlayan şahısların ne fikirde olduklarını belirtmek üzere biraz geriye gitmek lüzumuna kaniyim. Daha 1821'de Enosis hayaline kapılan Kıbrıs'ın gayrimüslim cemaati durmadan huzursuzluk yaratmışlar ve bunun en büyük örneğini de 1931 senesinde yine bir papaz olan, Milânos isimli papazın idaresi altında İngilizlere karşı isyan ederek vermişlerdir. İngilizler bu şahsı tevkif etmişler, Kıbrıs'tan Filistin'e sürmüşler ve orada Tanrısına kavuşmuştur. 1955 ile 1959 arası EOKA devrinden sonra kurulan Cumhuriyetin ilk hareketi de bu papazın kemiklerini Filistin'den alıp Kıbrıs'a nakletmek olmuştur. Bu tutum içindeki insanların, Kıbrıs'ı idare edenlerin fikirlerine gelince, bunları da anlatmak üzere bugün idare başında bulunanların müteaddit yerlerde söyledikleri konuşmalardan üç adet misal vermek isterim. Bunlardan bir tanesi Cumhuriyet Meclisinin Başkanı olan ve Londra'da da görüşmelere iştirak eden Glatkos Klerides'in 20 Kasım 1961'de bir

EOKA'nın mezarı başında söylediği sözlerdir. Klerides diyor ki, Kıbrıslı Rum mücahitlerin başladığı binanın tamamlanması, biz yaşayan Rumlar için manevi bir mükellefiyettir. Kıbrıs'ta Makarios'un İçişleri Bakanı olarak asayişini teminle mükellef olan ve hem içten hem dıştan gelenlere karşı Kıbrıs'ı muhafaza edecek teşkilâtın başında bulunan İçişleri Bakanı Yorgacis ise yine E.O.K.A liderlerinden olan ve bugün adada pek çok heykeli bulunan Markos Dırakos'un mezarı başında aynen şöyle söylüyor: «Senin 5 sene evvel Selca tepelerinde akan kanın hürriyet ağacını sulamış, Helenizm denen dev ağacın büyümesine yardım etmiş ve Allah'ın bize müjdelediği zafere giden yolda bize rehberlik etmiştir. Bu yol ne kadar zahmetli ve meşakkatli olursa olsun biz yaşayan Rumlar ümit ve emellerimizin tahakkukuna kadar bu yolda yürüyeceğiz.» Evet Kıbrıs'ta emniyeti teminle mükellef İçişleri Bakanı Yorgacis azılı EOJK.A Lideri Markos Dırakos'un yolunda yürüyecektir. Ve nihayet kendisini Reiscumhur yapan anayasayı hiçbir zaman kabul etmediğini durmadan ilân eden Makarios'un 4 Ocak 1962'de söylediği ve Ohey konuşması diye meşhur olan konuşmasından bir parça halkın asıl mücadelesi son bulmuş değildir. Bu mücadele ne kadar şekil değiştirirse değiştirsün sonuçlanmış sayılamaz. Kıbrıs halkının mücadelesi devam edecektir. Zürih ve Londra Antlaşmaları bir mücadele bir merhale olduğu kadar ilerideki mücadeleler için de bir başlangıç noktasıdır. İşte arkadaşlarım, Zürih ve Londra'dan başlayan hareket bugünkü neticeye gelmiş ve bugünkü mücadeleleri daha o günden ilân edilmiştir. Arkadaşlarım, bu fikirdeki insanların yarattıkları Kıbrıs'a gidildiği zaman görülen manzara şudur; Türk cemaati burada bir ölüm kalım savaşı hâlinde ve bir hapisane hayatı yaşamaktadır. Karma köylerdeki Türkler kendi evleri içinde, kendi sokaklarında mahsur, elinde silâh ne zaman ve nereden geleceğini bilmediği ölümü beklemekte kendi arasına sığınmış diğer ırkdaşlarına yiyeceğinden, giyeceğinden vermekte, ne işine gidebilmekte, ne de sokağından bir adım dışarıya çıkabilmektedir, Türklerin çoğunlukta olduğu hatta yüzde yüz ekseriyeti teşkil ettiği köyler dahi etrafında kendilerinden 4-5 misli kalabalık olan Rum köylerinin muhasarası altında köylerini tel örgülerle çevirmişler, onlar da silâh elde ne köylerinden dışarı çıkabiliyor, ne tarlasına gidiyor, ovasında kalmış hayvanına, ağacında kalmış portakalına, alâka gösterebiliyor. Türkiye'den gelen yardımların kendisine dağıtılanlarını beraberce yiyerek günlerini geçirmekteler. Bu şartlar altında, bu ölüm tehdidi altında yaşayan Türkler zaman zaman imkân buldukça yerlerinden kaçmakta, kendilerini emniyetli hissedecekleri diğer arkadaşlarının köylerine sığınmaktadırlar. Ve bu şekilde bizim göç diye isimlendirdiğimiz hâdisi meydana gelmektedir. Arkadaşlarım, Rumlar bu göç hâdisesinden de fena halde endişe etmektedirler. Çünkü, biliyorlar ki, göç hâdisesi, Türk tezi olan taksime giden yolu geniş

mikyasta, açacak ve ondan başka da kendi istekleri, Türkleri adadan yok etme isteklerini bir gün mevkii iktidara getirmek istedikleri anda karşılarında daha derli toplu bir Türk ırkı bulacaklardır. Onun için bunu istemiyorlar, yaygarayı basıyorlar. Bütün dünyaya yayıyorlar. Plân dâhilinde hareket ediyorlar ve Türk Kıbrıs'ı parçalamak istiyorlar, diye. Ne yazık ki, bu fikirlere Birleşmiş Milletler mümessili olan Hintli General Gyani dahi inanmış bulunuyor. Gözememizde bize «Niçin göç ediyorlar, ekalliyette olanlar edebilir ama aynı sayıda olan Türkler niçin göç ediyorlar?» dedi. Gyani'nin bu sualinin cevabını biz Parlamento üyeleri Büyükelçi ile gezerken terk edilen bir köyden aldık. Orada bir ihtiyar kadın gördük, eşyalarını toplamış gidiyordu. Sorduk, «Niçin gidiyorsun?» İlki gözü iki çeşme ağlayarak dedi ki; «Kocam öldü, iki gün evvel şu tepede oğlumu öldürdüler, hayvanlarımı elimden aldılar, beni de gelip öldürsünler diye burada bekliyeyim mi? Elbette kaçacağım.» dedi. Ama Kıbrıs'a gidenler bu hakikatleri olduğu gibi göremiyorlar. Kaçabilen kaçıyor, kaçamayan, mesela Kutla köyünde olduğu gibi şu Meclisimizin genişliğindeki bir sokak başında burada kum torbalarının, arkasında otomatik salâhların namlularının tehdidi altında kalmakta ve ellerinde çakmaklı tüfek ne zaman ateş açılacak ne zaman imha edilecek diye korku içinde beklemektedirler. Arkadaşlarım bunlar kendilerini müdafaa edebilenler. Bir de müdafaa edemeyenler var. Bunları da gördük. Lefkoşa'da, Rum kesiminde, hepinizin bildiği resimlerini gördüğünüz, o doktorum çocuklarının öldürüldüğü eve gittik. O kapıdan içeri adımı adan herkes tereddütsüz insanlığından nefret eder ve utanır. Müdafaaasız insanların, çocukların arkasına gizlendiği kapılar otomatik tabancalarla delik deşik edilmiş. Masumların vücutlarından fışkıran kanlar duvarları kırmızıya boyamış. Ve hırslarını al anmamışlar, kapıları kırmışlar, pencereleri devirmişler, yandaki evlere taarruz etmişler. Arkadaşlarım bütün bunları görüp dünyaya anlatmak ve onlara yardımı etmek lâzım. Ama nasıl? Ada tamamen Rumların elinde, radyo onlarda, telefon, onlarda, telgraf onlarda, havayolları onlarda., ilim anlar onlarda, karayolları onlarda. Durumu dünyaya, duyurmak istiyorsunuz, radyolarda söyleyeyim, diyorsunuz, kesiyorlar. Telgraf çekiyorsunuz göndermiyorlar. Deniz yolu ile yollamak istiyorsunuz yolları kesiyorlar. Sizin, dünya ile bütün alâkanızı kesip kendi fikirlerini dünyaya yayıyorlar. Arkadaşlarım, Hükümet olarak harekete geçiyorsunuz, Kızılay diye yardım gönderiyorsunuz. Bir yardım gidiyor, Türklerin maneviyatı biraz yükseliyor, ikinci simle başlıyorlar güçlük çıkarmaya, «Hayır diyorlar, Magosa, limanına çıkamaz. Larnaka limanına, çıkacak.» Yerine gidip görmeyen bilemez. Magosa limanı Türklerin hâkim olduğu bir muntıkada ve Türk işçisinin çalıştığı bir limandır. Gemi limana yanaşır, doğrudan doğruya vasıtaya yükünü boşaltır. Larnaka acık limandır. Gemi yanaşamaz, mavnaya mal yüklenecek, mavna, sahile

«gelecek, mavnadan mallar gelecek ve sahilden vasıtaya binecek ve bütün bu aradaki intibah da Rumlar temin edecek. Rumi mavnası malı alacak, Rum rıhtımına gidecek, Rum kamyonuna, verilecek. Bunun ne kadar imkânsın olduğunu elbette anlarsınız. Bununla da kalmıyor mücadele, münakaşa günlerce sürüyor, Magosa'yı kabul ediyorlar; fakat saat beşe kadar mutlaka boşaltacaksınız, diyorlar. Onu da kabul ediyorsunuz, beşe kadar boşaltacağız diyorsunuz bu sefer de hayır, Kızılay dağıtamaz, Kızılhaç'a verin, o dağıtacak, deniyor. Günlerce- onun için münakaşalar devam ediyor. Bu arada, gemiler geliyor, boş yere günlerce, haftalarca bekliyor, birtakım mücadelelerden sonra buna muvaffak almıyorsunuz. Arkadaşlarım, Larnaka limanına gitmeyen, bunları da görmeyen bilemez. Biz Adanın hemen her tarafını dolaştık. Rum semtlerimden Türk semtlerine Türk Bayrağı altımda biraz da cesaretle girdik. Larnaka'ya geldiğimiz zaman bizim kim olduğumuzu bildikleri halde Türk nöbetçileri bizi nöbetçiden nöbetçiye teslim ederek Türk kesimine gönderdiler. Larnaka böyle bir yer ve Yunanlılar yardımın buraya çıkarılmasını istiyorlar. Arkadaşlarım, Kıbrıs'ta duymuşsunuzdur, bir Ermeni Kilisesi hadisesi meydana çıkıyor. Ermeni Kilisesi Türk kesimi ile Rum kesimi arasında bir yerde ve Türk kesimini arkadan vuracak bir mevkide Rumlar kiliseden gidiyorlar bitişikteki ayakkabı fabrikasına, duvarlara delik açıyorlar, cephane ve malzeme getiriyorlar. Bu haber alınıyor baskın yapılıyor, muvakkaten sıvanmış delikler görülüyor. Resimleri çekiliyor, fakat dört bir taraftan Türk elçiliğine protestolar yağıyor. Tüfekler kiliseyi basmış, Ermeni papazları tevkif etmiş şöyle işkence yapmış, böyle işkence yapmış. Sefir harekete geçiyor, gece yarısı Lübnan Elçisini alıyor, kiliseye götürüyor. Burada şunu da belirtiyim ki, Sefirimizin orada bulunması Türk camiası içim gayet iyi bir şans olmuştur. Lübnan elçisine delikler gösteriliyor, kilisenin haberi olmadan bunlar nasıl açılır, deniyor. Tevkif edilmiş papaz olmadığını, yalnız alâkalı bir şallısın ifadesinin: alındığı söyleniyor, verilecek cevap kalmayınca sefir gidiyor. Arkasından Fransız Sefiri geliyor, oma da dunum gösteriliyor. «Ben bilmiyordum.» diyor. Fransa'ya telgraf çekiyor. Ama bütün bunlar mücadele ede ede yapılıyor. Lefke'de Türk kesiminde bir maden var, Amerikalılar işletiyor. Bu madenin içinde çoğunlukla Türk işçileri çalışıyor. Fakat korkudan şimdi madene gidilemiyor. İşsiz, güçsüz, Lefke'de muhasara altında. Deniyor ki, «Siz gidin çalışın, sekiz dokuz yüz kişisiniz, size bir şey yapamazlar.» Rumları çıkartın ki biz madene gidelim; fakat kompresörler Rum kesiminde, havayı keserler ve biz de maden de ölürüz deniliyor. Tedbir düşünülüyor; Fazıl Küçük, şirketin Amerikalı müdürüne üç defa haber gönderiyor, gelin meseleyi halletmek için konuşalım diye, Amerikalı müdür gelmiyor. Arkadaşlarım bunları tespit için gazeteciler gidiyor, temsilciler gidiyor. Bunların ilk işi Rum kesimine postu serip Ledra Palasa karargâh

kurmak oluyor. Daha sonra sabahtan akşama kadar ramlarla temas, akşamdan sabaha ramlarla temas ve bütün dünyaya Rum tezi yayılmaya başlıyor. Meselâ bir Le Monde Gazetesi aleyhimize müthiş bir makale yazıyor. Fakat sonra yavaş yavaş gidiyor, görüyor, bakıyor ki anlatılanlar hakikatte böyle değildir. Türk kesimine geliyor, sefirle konuşuyor. Yavaş yavaş vaziyeti kavriyor ve makaleleri tedricen düzelmeye başlıyor. Guardian Gazetesi de öyle. Ve nihayet Figaro Gazetesi en sonunda hakikate çok yakın bir makale yayınlıyor ve bunu zannederim radyolardan da dinlemişsinizdir. Orada diyor ki, Adada Türk Rum'u Rum Türk'ü öldürüyor. Bir emniyetsizlik havası dolayısıyla artık bu iki millet bir arada yaşayamaz. Bu hakikaten hakikate yakın bir görüş ve bizim tezimizdir. Yalnız bu şekilde konuşurken ufak bir nokta gözden kaçıyor. Arkadaşlarım, adada iki cemaat bir arada yaşayamaz değil, adada Türkler Rumlarla bir arada, yaşayamaz. Rumlar Türklerden hiçbir zarar gelmeyeceğinden emin, isterlerse pekâlâ yaşayabilirler. Ama, Türk hiçbir zaman kendisine arkadan vuran, kendisine vahşice saldıran Rum'un karşısında eli kolu bağlı olarak orada yaşayamaz ve orada kendisini emniyette hissedemez. İki cemaat bir arada yaşayamaz dendiği zaman mutlak surette bu anlaşılmalıdır. Kısaca Türk'ün civanmertliği, oradaki Rumların vahşetiyle bir potada eriyerek bir millet haline artık getirilemez. Bunların muhakkak surette ayrılmaları lâzımdır. Arkadaşlarım, bugün Türk Rum'u öldürüyorsa, öldürmüşse, niçin öldürmüştür? Bunun sebebini de bütün dünyaya anlatmak lâzımdır. Türk olduğu yerde sulh ve sükûn içinde yaşarken, karşılaştığı taarruz neticesi meydana gelen bir harp halinin tabî bir neticesi olarak öldürmüştür. Ama, Rum, Türk ırkını adadan sileceğim, kendi melun emelime nail olacağını diye durduğu yerde oturan, namusu ile çalışan komşusuna saldırmıştır. Bunu bütün dünyaya ilân etmek ve artık bu milletin bu barbarların eline esir olarak bırakılamayacağını bildirmek lâzımdır. Arkadaşlarım emniyet tedbirleri alınsın, diyor. Gyani bize şöyle bir sual sordu: «Niçin hicret ediyorlar? Emniyet tedbirleri alınsın, bunlar beraberce yaşasınlar. Emniyette birdenbire alınmaz. Bu bir plân olmasın?» Cevap olarak dedim ki, yüzde yüz emniyet tedbirleri alınız, yüzde yüz onlara temin ediniz yine hicrete devam ederlerse sizin söylediğiniz olur, ama etmezlerse siz bu şekilde konuşamazsınız. Arkadaşlarım, bugün bir karara varıldı; NATO Kuvvetleri Kıbrıs'a gidecektir. İnancım odur ki, bugünkü vaziyeti bir parça daha rahatlatır bu tedbir. Fakat, meseleyi kökünden asla ve asla halletmez. Türkler biraz evvel çizdiğim tablo içinde, elinde yiyecekleri yok, ne kadar dayanacakları belli olmaz ve sürüncemede kalan işler daha konferanstan konferansa giderse, iki ayı geçtikten sonra korkarım ki, manen de maddeten do oldukları yerde çökerler. Düşününüz siz, şu mesafeden gece gündüz silâh tehdidi altında aç ve susuz kaç gün yaşarsınız? Türkiye'ye geldiğim zaman; zaman

kazanmanın bizim lehimize olduğuna dair bir cereyan hissettim. Ve emin olun ürperdim arkadaşlarım. Zaman Kıbrıs Türklerini yiyecektir. Katı şekilde dinamik olarak adımları atmaz, değil gerilemek, titrek dahi ilerlersek Kıbrıs Türküne yardımcı olamayız. Bunu açıkça söylüyorlar. Biz Türkiye'den hiçbir zaman bizim için fedakârlık yapmasını istemiyoruz, onun beynelmilel anlaşmalarına, onun kendi selâmetine hâlel vermek istemiyoruz, ama, bizim teminatımız katı surette alınmazsa bizim artık bu ada üzerinde hayat hakkımız kalmaz ve biz burayı terk eder, dünyanın diğer köşelerinde kendimize yeniden yurt ararız diyorlar. Arkadaşlarım, onun için hep birlikte, parti farkı gözetmeksizin Kıbrıs mevzuunda birleşerek hareket etmemiz lâzımdır. Kıbrıslılar bana sordular, partiler arasında fark var mıdır, dediler. Hayır, yoktur dedim. Partiler birbirlerinden ve Hükümetten ayrılırlarsa şuna emin olun ki ancak Kıbrıs mevzuunda daha ileri adım atmak için ayrılırlar, sizin için bizim kalplerimiz böyle çarpıyor dedim. Sizlere bunları bildirmek mecburiyetini kendimde hissettim. Hürmetlerimle.

2.6.9. 5 Şubat Tarihli Oturumda Yaşanan Gelişmeler

Meclisin 5 Şubat 1964 tarihli oturumunda Kıbrıs meselesi hakkında hükümetin takip ettiği politikayı görüşmek üzere söz alan Konya Milletvekili İrfan Baran, Türkiye'nin Kıbrıs'la arasındaki bağın yalnızca soydan ve geçmişten gelmediğini, Türkiye'nin daima haksızlıklara baş kaldıran bir ulus olduğunu, anlaşmalara bağlı kalarak geçmişten bugüne adil bir yönetim sistemi kurduğundan söz etmiştir. Irk ve din birlikteliği olmayan Balkanlara dahi adalet getiren Türk milletinin vatandaşları açken Yunanistan'da gönderdiği yardımlara karşılık Yunanlıların da Türklüğü imha etmeye çalıştığını, Türklerinde buna kayıtsız kalamayacağından söz ederek meclisin içinde bulunduğu sıkışık döneme rağmen bu milli davanın görüşülmesinin ertelenemeyeceğini beyan etmiştir. Zira Kıbrıs'ta gerçekleşen katliamların meclis tarafından tüm dünyaya duyurulması, göçe zorlanan, evlatlarını kaybeden soydaşlarımıza karşı hükümetin sorumlu olduğunu ve bu konuda takip edeceği politikayı izah etmekle yükümlü olduğu belirtmiştir. Son olarak NATO'nun adaya girme planının arkasında yatan gerekçeleri ve bu planın gelecekte doğuracağı sonuçlar hakkında genel bir görüşme yapılması gerektiğini belirterek böyle kritik bir süreçte devlet teşkilatının eksik ve hatalı yönlerini tespit ederek milli menfaat doğrultusunda Kuvayı milliye azmi ve ruhu içinde hareket etmek maksadıyla genel görüşme yapılması kararına vardığı şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.26, B.48, s.328,329);

Muhterem arkadaşlar, son olaylarla nihai bir noktaya varan Kıbrıs meselelerinin Türk Milleti için taşıdığı önem meydandadır. Kıbrıs'la Türk Milletinin yakın ilgisi; Anayurt sahillerinin emniyeti ile münasebettar olmasından, tarihten, coğrafyadan, orada yaşayan soydaşlarının kaderleriyle ilgilenmekten ibaret değildir. Türk Milleti, öteden beri beynelmilel haksızlıklara, korsanlıklara, haydutluklara karşı da reaksiyon göstermiş bir millettir. Söz ve imzaya millet olarak sadakat, ahde vefayı millî ve dinî bir gelenek halinde yaşatmıştır. İmparatorluklar kurup idare ettiği devirlerde; beşeriyete karşı girişilmiş insanlık dışı hareketleri tediple adaleti tesis etmiştir. Türk orduları, din namına yapılan zulümle inleyen Balkanlarda, yerli halk tarafından hürriyet ve adalet getiren kuvvetler olarak beklenmiş, istenmiş ve karşılanmıştır. Atalarından kalan bu manevi hasletlerdir ki, daha dün milletimiz, kendi vatandaşları açlık ve sefalet içindeyken öz halkının ihtiyaçlarına yetmeyen mahsullerinden bir kısmını, gemi gemi aç Yunanistan'a taşıyordu. O Yunanistan ki, sadece 20 yıl evvel Türklüğü imha etimek için Anadolu topraklarında ilerliyordu. Hak ve şeref duyguları için canından ve malından herkesten evvel vazgeçmesini bilen büyük Türk Milleti sınırlarının bir nefes ötesinde bigünah ve kaderleri çetin kendi soydaşlarının Saint Barthelmey katliamını hatırlatan bir vahşetle imhaya kalkışılmasını cihetteki mutaassıp ve muannit düşmanları gibi tabii bir soğukkanlılıkla seyretmek durumunda kalamazdı. Türk Milletini temsil eden parlâmentonun, olayların akışı içinde heyet olarak kâfi derecede sesi duyurulmamıştır. Hükümetten sorulacak hususlar da vardır. Şüphesiz Hükümetin de söyleyecekleri olabilir. Muhterem arkadaşlarım, konuyu Meclisinize bir soru ile getirmek ihtiyacı karşılamayacak; gensoru da henüz vuzuh içinde bulunmadığımız için erken de isabetsiz sayılacaktı. Olayların akışını beklemeyi düşünenler var. Fakat önümüzde de Mart'a kadar bütçe var. Meclisin sıkışık ânında da olsa, bir gün tahsis edilerek bu millî dâvanın üzerinde eğilmek ihtiyacını karşılamak için teklifte bulunduk. Milleti temsil eden Meclis olayların arkasında gitmek durumunda kalmamalıdır. Olaylara sahip olmalı, gerektiğinde Hükümete de takaddüm etmelidir. Bu sebeple, konunun görüşülmesi erken değildir. Sokaktaki ve evlerdeki çocukları ve ihtiyarları, kadınları, hastanelerdeki hastaları ve hastabakıcıları bile kurşunlayan bir vahşet karşısında; Türk Milletinin teselli kabul -etmez ıstırabının insanlık âlemine karşı tarih önünde ifade etmek lâzımdır. Daha dün uzak bir Asya ülkesindeki insanların hürriyetleri için genç evlâtlarının hayatlarını büyük Türk Milleti fedadan sakınmamıştır. Kendi sahilleri ötesinde, soydaşlarını katleden, evlerini, mülklerini, gasp ederek 25 000 insanı göçe zorlayıp bir temerküz kampında hapsedenlerin cezalandırılmasına niçin tevessül edilmediğini veya edilemediğini büyük Türk Milletinin temsilcileri, kendi hükümetlerine bu kürsüden

sormak ihtiyacındadırlar. Daha dün çok uzaktaki bir milleti korumak için evlâtlarını ateşe atıp şehitler vermiş bir millet; elbette ki, kendi soydaşlarına yapılan ve devam eden zulümlere rağmen önceden tanınmış müdahale ve koruma mekanizmasının neden harekete getirilmediğini veya getirilemediğini yalnız öğrenmekle yetinemeyecektir. Karşımızdakilerin vaktiyle bize tanıdıkları antlaşmalara bağlı haklarımızı dostlukları ve vazife zaruretleri ve hikmetleri de öğrenmek isteyecektir. Dostluk uğruna düşmanlıklar kazanan bir millet olarak hasımlarımız gibi bu dostlarımızın da zulme karşı çıkmayıp zulme karşı ahdî haklarına dayanarak çıkmayı düşünenleri durdurmalarının sebebini de Hükümeti ile araştırmak ihtiyacındadır. Bu dostlarda bu davranışları karşısında elbette ki, söyleyecekleri bulunabilir. Kaybettiklerinin acısı içinde, bir büyük temerküz kampına kapatılıp işsizlik, yoksuzluk, sefalet ve korkunun kahredici ellerinde günbegün eridikleri aşıkâr olan bir Türk kütlesinin yok edilmesi için zamanını silâh gibi kullananlardan bu imkânın alınması için ne düşünüldüğünü öğrenmek ve ne yapılabileceğini de kararlaştırmak zorundayız. Durmadan zikzaklar yapan, her çıkışında, her seferinde, gerileyen ve bütün bunları da kazanılmış bir başarı veya merhale sayan Hükümetin takip ettiği ve edeceği politikasını izah ve teşrih etmesi, hesabını vermesi lüzumludur, Makarios son cevabında Birleşmiş Milletlere bağlı içinde NATO Kuvvetlerinin de bulunabileceği bir kuvveti kabul edebileceğini beyan ettiği halde bu eski Makarios plânını son İngiliz - Amerikan plânının şartlı olarak kabulü şeklindeki takdim ve izahın ve anlayışın; keza Amerikan - İngiliz plânının bizi nerelere kadar ve hangi istikametlere götüreceğinin de bir genel görüşmede tespitinde zaruret vardır. Bir kritik anda, Devlet teşkilâtının ve müesseselerinin yetersizliklerini ve hatalarını da tespit ederek tashihi yoluna gidilmesinde millî menfaat mevcuttur, (Görüşmelerin başında veya bir muayyen noktada elbette ki, gizli celse de istenebilir. Türk. Devletin ve milletin. Cumhuriyetin kader ve menfaatleri gibi şeref ve itibarı da kendisine mevdu bir Meclisin uğradığı haksızlıklar ve millî haysiyetine ve şerefine yöneltilen tecavüzler karşısında; Kuvayı Milliye beraberliği ve azmi içinde Türk Milleti namına söyleyecek sözleri, alınacak kararları elbette ki, vardır. İşte, bu maksatlarla, Sayın Meclis üyelerine Hükümete bu imkânları temin için bir genel görüşme açılmasının lüzumuna kanaat getirerek huzurunuzda çıktım. Takdirlerinize saygılarımla sunarım.

Ardından YTP grubu adına Ankara Milletvekili Burhan Apaydın söz almıştır. Apaydın öncelikle genel görüşme talebi konusunu irdelemiş ve Kıbrıs sorununun çözümünde dar bir pencereden değil de Türk milletin menfaatlerini düşünerek ve Türkiye'nin güçlü olmasını gerçekleştirecek şekilde bir rota çizilmesinin önemi üzerinde

durmuştur. Sözlerine Kıbrıs sorununun 1949 yılından sonra Türk politikasına girdiğini ekleyerek devam etmiş Kıbrıs sorununu çözerken yalnızca Kıbrıslı Türklerle sahip olunan geçmişe bakılarak değil Türkiye'nin dünya politikası içerisindeki durumunu ve milletlerarası hukuki görüşmeleri dikkate alarak çözmek gerektiğini özellikle ifade etmiştir. O dönem için Kıbrıs konusunda önemli bir adım atılmadığını zira Türkiye'nin NATO'ya girme ihtimali göz önünde bulundurularak NATO'daki Türkiye Devleti'nin Kıbrıs sorununu daha iyi ele alacağı düşünüldüğünü zaten bunun da NATO'ya üyelikle daha iyi gerçekleştiğini belirtmiştir. Milli dava olarak görülen Kıbrıs sorununda meclis, hükümet, siyasi parti ayrımcılığı yapılmadan ortak menfaatlere birleştirilmesi gerektiğini 1950-1960 yılları arasında iktidar ve muhalefet partileri arasında bu birleşmenin gerçekleştiğini belirttikten sonra hükümetin politikasının bilinip bilinmediği konusuna gelmiştir. Hükümetin faaliyetlerinden meclis ve kamuoyunun haberdar olması gerektiğini ifade ederek bazı durumlarda gizli oturumların toplanabileceğini ancak Londra'daki toplantıdan evvel Dışişleri Bakanına Makarios'un cevabından sonra ne yol takip edeceksiniz şeklindeki sorusuna hiçbir şey bilmiyorum diye verdiği cevabın asla kabul edilemeyeceğini zaten bunun da politika olmadığını ifade etmiştir. Londra Konferansı başladığı andan itibaren ise hükümetin takip ettiği politika hakkında siyasi parti liderleriyle görüşmeler yaptığını, genel görüşme talebinin ise parlamenter sisteme uygun bir şekilde olması gerektiğini CKMP temsilcisinin bu talebi getirmeden önce en azından bu teklifi parti içinden geçirmesi gerektiğini belirtmiştir. Kıbrıs'taki olayların anlaşılamayacak bir durum olmadığını anlaşmalar ve anayasayla Kıbrıs'ta Türklerin haklarının garanti altına alındığını fakat Makarios'un verdiği muhtırayla anayasayı değiştirmeye çalıştığını hükümetin de reddedince daha evvel Kıbrıs için hazırlanan planın uygulamaya geçtiğini bildirmiştir. Ardından Kıbrıs'la alakalı gerek Dışişleri Bakanı gerek Başbakan tarafından açıklamalar yapıldığını yeri geldiğinde gizli oturumlar yapıldığını ve hatta parti liderleri ve grup temsilcileriyle geniş temaslar yapıldığını yani hükümetin bilgi aktarmaktan kaçınmadığını bu nedenle genel görüşmeye gitmeye gerek olmadığını ifade ettikten sonra hükümetin bu milli davayı titizlikle sürdürdüğünü, hükümetin hataları karşısında da yine hassasiyetle tepki verileceğini genel görüşmeye karşı olduklarını ve memleket menfaatleri noktasında hükümeti destekleyeceklerini ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.26, B.48, s.329-333);

Muhterem arkadaşlarım, önerge sahibi sayın arkadaşlarımızın genel görüşme talebi Anayasamızda yer almış bir müessesedir ve Millet Meclisinin denetim vasıtalarından bir tanesidir. Arkadaşlarım, müesseseler gayelerine uygun bir şekilde

kullanılmazlarsa hâdiseler muvacehesinde memleketin tamimiyle menfaatlerinin aleyhine neticeler hâsıl eder. Şimdi genel görüşme talebinin mevzuu nedir? Hükümetin Kıbrıs meselesinde takip ettiği ve takip edeceği politika, bir bakıma arkadaşımızın izah ettiği noktaya göre takip edilen politikadaki hatalar, bu hatalar muvacehesinde Meclisin tayin edeceği esaslar dairesinde veya ortaya atacağı fikirler muvacehesinde takip edilmesi lâzım gelen politika. Muhterem arkadaşlar, Kıbrıs meselesi 1949- 1954 yılları arasında bir kaynaşma hızının tezahür ettiği bir devredir ve Türkiye'nin şüphe yok ki, Kıbrıs hâdiselerinin evveliyatı mevcuttur. Fakat beynelmilel sahada ve Türkiye'nin resmî ilgileri bakımından bunu ayrı bir kaynaşma devresi olarak tavsif ediyorum. Arkadaşlarım, Kıbrıs meselesi Türkiye'nin siyasi tarihi bakımından da çok partili bir hayata, girilmiş bir devreye rastlaması ve o devir içinde hararetili safhalar arz etmesi bakımından da ayrı bir önem taşımaktadır. 1946-1949 yılları arasında gerek kamuoyu bakımından ve gerekse resmi temaslar bakımından Kıbrıs meselesi Türkiye'nin politika hayatında ve beynelmilel sahada aktif bir safhaya geçmiş değildir. Ancak 1949 senesinden sonradır ki, Türk Hükümetlerini ve kamu efkârını yakından ilgilendiren ve halli lâzım gelen bir mesele şeklinde ortaya çıkmış bulunmaktadır. Arkadaşlar, bir meseleyi mütalâa ederken yalnız o meseledeki çözüm yolunu dar bir zaviyeden ele almamak lâzım gelir. Bu, Türkiye'nin, Türk Milletinin yüksek menfaatleri cephesinden ve Türkiye'nin daimî kuvvette olmasını teminen o meselenin çözüm yolunu da sureti hususiyete tayin etmek ve zamanını isabetle tayin etmek gerekir. Şimdi bilhassa 1950 yılından sonra Kıbrıs meselesinin Yunanistan tarafından ele alınması karşısında ve Kıbrıs'ta cereyan eden hâdiseler muvacehesinde o zamanki iktidarı, zaman zaman kamu olayının tesirleri altında bırakılmak isteyerek tenkit edilmek istenilmiş ve Kıbrıs meselesi üzerinde neden hassasiyet gösterilmediği nokta-i nazarı sık sık ifade edilmiştir. Arkadaşlar Kıbrıs meselesine, bu hususa, şu bakımdan temas edeceğim: Kıbrıs meselesini halletmek için sadece Türk nokta-i nazarının Kıbrıs'la memleketimiz arasındaki coğrafi, hukukî politik münasebetleri bakımından değil, Türkiye'nin, dünya politikası içindeki durumunu tayin o bakımından da ele almakta fayda vardır ve ancak milletlerarası hukukî münasebetleri dikkatle izlemek tahtında hareket ettiğimiz nispette, Kıbrıs dâvasında da müsbet netice alacağımız bir hakikattir. O zamanki iktidar Yunanistan Parlâmentosunda cereyan eden görüşme tahtında Kıbrıs'taki hâdiselerin karşısında niçin harekete geçilmedi diyerek sık sık tenkide maruz kalmıştır. Fakat o zaman Kıbrıs meselesinde şu düşünülmüştür: Balkan ittifakının temini, bir tarafta Türkiye'nin NATO ya girmesi, mesele bu suretle 1954 yılında bile anlaşması yapılmış ve bilahare Türkiye'nin NATO ya girmesinden sonra Türkiye'nin Kıbrıs meselesini kuvvetle

ele alabilmesi daha mümkün olabilmiş ve bu müessir neticeleri hâsıl etmiştir. İşte arkadaşlarım, Zürih ve Londra anlaşmalarıyla temin edilmiş olan haklar Türkiye'nin aynı zamanda dünya politikasındaki mevkiini ve dünya politikası içerisinde diğer memleketlerle münasebetlerini tayin de Kıbrıs meselesinin halli bakımından zaruri görmesinin bir neticesidir. Bu münasebetle o zamanın iktidar ve muhalefet münasebetlerine temas etmek isterim arkadaşlarım. Bugün harici politikamızda bizim göstereceğimiz hassasiyet aşıkardır. Kıbrıs dâvasına. Hükümet zayıf alâka gösteriyor, Meclis çok daha yakın alâka duyuyor, bu parti şu parti mülâhazası değil arkadaşlar... Bugün bir hakikattir ki, Kıbrıs dâvası bu memleketin millî bir davasıdır. Millî iradeyi temsil eden Meclis bu dâvanın tahakkukunu canı gönülden benimsemiştir. Bu meclisin murakbesi altında olan Hükümet dâvanın bu tahakkuku için çalışmaktadır. Çalışmalarda bir hata olup olmaması meselesi ayrıca münakaşa edilir, müzakere edilir, fakat, bunun yerini tayin etmek meselesi önemlidir. Şimdi, 1950-1960 yılları arasında iktidar ve muhalefetin bazı istisnai hâdiseler haricinde Kıbrıs politikasında müşterek bir politika takip etmiş bulundukları bir hakikattir. Yalnız o zamanki iktidarlara muhalefet arasında zaman zaman ortaya çıkan ihtilaf, anında bilgi verilip verilmemesi meselesine, taallûk etmiştir. Kıbrıs meselesinde çok partili hayatımızın başladığı devrelerden itibaren 1946-1950 yıllarında olduğu gibi, 1950-1960 arasında da iktidar ve muhalefet partileri asla bu meseleyi bir dâhilî politika meselesi, bir Hükümetin bunu dâhilî politika mevzuu içerisinde kıymetlendirmesi mevzuu olarak telâkki etmemişlerdir. Şimdi Kıbrıs meselesi son hâdiseler muvacehesinde ortaya çıktıktan sonra Meclisin Hükümetin faaliyetleri karşısındaki olurumu şu şekilde mütalâa edilmek lâzım gelir. Hükümetin yaptığı hareketlerinde, takip ettiği politikanın dayandığı mesnetlerde bilgi sahibi miyiz değil miyiz? Hükümet bilgi inhisarını kendisinde tutup Parlâmentonun malûmatım temin ediyor mu, etmiyor mu? Şimdi arkadaşlar; demokratik sistem, aleniyet rejimidir. Hükümetin faaliyetlerinden Meclis ve kamuoyu zamanında haber alması lazım gelir. Fakat arkadaşlar, Anayasamızca kabul edilmiş olduğu gibi Meclisimizin bazı toplantıları, biliyorsunuz ki gizli olabilir. Demokrasi aleniyet rejimi olmasına rağmen, niçin gizli toplantıya zaman zaman, karar verilebilir? Memleketin menfaatleri cephesinden her hususun açıklanmasında zarar mülâhaza edilmiş bulunmasından dolayıdır ki, gizlilik esasına göre hareket edilmiştir. Şimdi arkadaşlar, dış politika gibi milletlerarası sahaya intikal etmiş, Türkiye'nin dünyadaki aşağı-yukarı, hemen hemen bütün devletlerle münasebet sahasına girmiş olduğu bir mevzuda ve karşı devletlerden Yunanistan ve Bağımsız Kıbrıs 'Cumhuriyeti bakanlarının, Dışişleri Bakanının daha dün akşam Londra'da kendilerine Makarios'un cevabı dolayısıyla ne yol

takip edeceksiniz? şeklindeki suallerine cevapları şudur. Buna Kıbrıs'ın Dışişleri Bakanı «hiçbir şey bilmiyorum» diye cevap veriyor ki, biz Türkiye olarak Kıbrıs mevzuunda takip ettiğimiz politikayı bütün teferruatıyla ortaya koyacağız. Olmaz arkadaşlar, bu politika değildir. Politikada zamanında kararının ne olduğunu ifade etmek lâzımdır, politikada bazan da ne yapacağını karşı tarafın bilmemesinde büyük fayda vardır. Bir konferansa oturulurken eğer konferansta takip edeceğimiz hareket tarzı ileri süreceğimiz tez teferruatına kadar basılıp, edilip bütün demokratik sistem bunu icap ettiriyor diye halk efkârına Millet Meclisine 'bildirdikten sonra biz o konferansa gidip otursak arkadaşlar, müspet netice alabilmemiz mümkün müdür? Değildir. Çünkü bizim konferanstaki tezimizi ve politikamızı bilen karşı taraf ona göre mukabil tedbirlerini hasırlar ve politikada takip edilmesi lâzım gelen inceliklerden istifade edebilmemiz mümkün olmaz. Bunu daha fazla izah etmek istemiyorum. Çünkü bu politikada artık yerleşmiş ve izahına dahi ihtiyacı olmayan sarîh bir kaidedir arkadaşlarım. Bu bakımdan Kıbrıs meselesinde Türkiye'nin takip edeceği politika ne olacaktır, bunu, arkadaşlar, sorumlu Hükümet bilir. Fakat demokratik sistemde Hükümet bilgi inhisarını da kendinde tutamaz, İşte Londra Konferansı başladığından itibaren hükümet konferansta takip ettiği hareket tarzını, cereyan eden hâdiseleri sayın partilerimizin, sayın temsilcilerine bildirmiştir. Ayrıca parti liderleriyle görüşmeler yapılmış ve Kıbrıs mevzuunda takip edilen politikanın ana hatlarını, memleketin diğer menfaatlerini gücünü, muhtelif sahalardaki güçleri de ortaya koymak suretiyle tayin edilmiş ive şu politika altında yürütüyoruz, şöyle bir gayenin tahakkuku için hareket etmekteyiz diye izah edilmiştir. Şimdi önergeyi veren arkadaşımız bir sayın partinin, C K. M. Partisinin mensubu bulanmaktadır. Bu parti aynı zamanda İkinci Koalisyon zamanında uzun bir süre Hükümette kalmıştır. Hükümette kalmış bulunmakla Kıbrıs'taki hâdiseleri bir iç meselesi değildir. Ta 30 Kasım'da Makarios muhtıra vermiş bulunmaktadır. Binaenaleyh, kendilerinin Hükümet içerisinde bulunduğu zamanda zaten Kıbrıs politikasının içine parti olarak girmiş bulunmaktaydılar. Şimdi muhterem arkadaşımızın Hükümet içerisinde bulunurken Kıbrıs politikasına vakıf olan partisinin sorumlularından, yöneticilerinden muhalefet safına geçtikten sonra Hükümet, politikasının bu noktada ne olduğunu, hakikaten hassasiyetle takip eden ve benim de yakından vakıf olduğum, hassasiyetle takibine vakıf olduğum sayın partisinin temsilcisinden, grup temsilcisinden ve en nihayet partisinin Hükümetle temas yapan genel başkanından bu noktaları sorabilir, öğrenebilir ve bu bilgi ihtiyacını tatmin edebilirdi. Ancak bunda dahi tatmin, olmadığı takdirde arkadaşlarım nispî temsil usulünde bulunmaktayız. Sadece bir partinin ekseriyet teşkil ettiği bir sistem içinde değiliz ki; kalkıp bir mebus şu veya bu şekilde hareket edebilsin. Bu takdirde kendi

partisinin grubunda genel görüşme gibi önemli bir meseleyi Meclise getirmeden evvel, partisinden bunu geçirmesi ve partisine hiç olmazsa bunu benimsetmesi ve ondan sonra bu nazik meseleyi buraya getirmesi çok daha yerinde olurdu. Bu bakımdan arkadaşlarım, müesseselerin işleminde, haklarımızın kullanılmasında aynı zamanda parlamenter sistemin hususiyetlerini de göz önünde bulundurmak mecburiyetindeyiz. Buna hassasiyetle, riayet etmemiz, sistemin muzaferiyeti bakımından önemlidir. Muhterem arkadaşlar, bu bilgiler muvacehesinde işaret etmek isterim ki, Kıbrıs hâdiseleri hiç birimizin bilgi süzgecinden geçiremeyeceğimiz hâdiselerden değildir. Kıbrıs hâdiseleri Zürih ve Londra anlaşmalarına dayanan, muhtelif anlaşmalar tahtında bir Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin meydana gelmesi neticesini sağlamıştır. Bunun neticesinde oradaki ırkdaşlarımızın hak ve hukukları Anayasa teminatı altına konulmuştur. Hâdis 30 Kasım'da Makarios'un Hükümetimize ve diğer alâkalı devletlere vermiş olduğu bir muhtıra, memorandum ile bağlamıştır. Bundaki gaye nedir? Zürih Anlaşmasında kabul edilip, Londra Anlaşmasında, beş tarafça imzalanan ve Kıbrıs Anayasasına değiştirilmesi imkânsız maddeler olarak Türklerin hukukunu korumak bakımından geçirilmiş olan maddelerin de getirilmesi hakkında Makarios teklifleri. Hükümetimizin bunu reddetmiş bulunması muvacehesinde Kıbrıs'ta evvelce hazırlanan bir plân dairesinde hâdiseler bu şekilde ortaya gelmiştir. Şimdi hâdiseler başladıktan sonra arkadaşlarım Meclisimizin bilgi sahibi olması bakımından Hükümet ile Meclis münasebetleri arasında şu noktaya temas etmek istiyorum. Dışişleri Bakanı 24 Ekim 1963'te Millet Meclisinde uzun bir izahatta bulunmuştur. Dışişleri Bakanı 24 ve 26 Aralık 1963 tarihinde yine Millet Meclisinde geniş izahatta bulunmuştur. Senatoda 26.12.1963 tarihinde keza izahatta bulunmuştur. Sayın Başbakan 24.12.1963 tarihinde Meclisimizde izahatta bulunmuştur. Bunun dışında Millet Meclisi ve Senatonun Dışişleri Komisyonunda gizli toplantılar yapılmış Hükümet adına izahatta bulunulmuştur. Bütçe Komisyonunda Millî Müdafaa Vekili dâhil olmak üzere gizli oturum yapılmak suretiyle takip ettiğimiz politika memleketimizin menfaatleri ve dünya politikası içindeki durumumuz bakımından teferruatı ile açıklanmıştır. Bunun haricinde, biraz evvel de arz ettiğim gibi, parti liderleri ve grup temsilcileriyle de geniş temaslar yapılmıştır. Şimdi arkadaşlar, şu vaziyet muvacehesinde Meclisin sırf bilgi alması cephesinden genel görüşme mevzuuna gidilmesi mümkün olamaz arkadaşlar. Dış politikamızda uzlaşma bilmeyen, aşırı taktik politikası takip etmiyoruz. Biz gayemizi ayıtı zamanda Parlâmentonun ve Hükümetin tasvip etmiş olduğu programda yer almış olan barışçı usuller tahtında tahakkuk ettirme yolu üzerindedir. Bu noktada Hükümetin, Meclisin mutlak murakabesi altında bulunduğu ve Meclise vermiş olduğu taahhütleri yerine

getirmekte hem Parlâmentoya karşı olan sözü bakımından ve hem de Türk Milletinin menfaatleri bakımından titizlik ve vatanperverlik göstereceğine kani bulunuyoruz. Ama, bu mevzuda Hükümet şunu tam inanasiyla müdrik olmalıdır ki, millî menfaatlerimizin tahakkuku bakımından Meclisimiz çok hassastır. Hükümet mademki bir sorumluluk yüklenmiştir, bu sorumluluğun icap ettirdiği vazifeyi yerine getirmek mevkiindedir. Hükümet bugün iş başında devam ettiğine göre bu sorumluluğunu müdrik demektir. Bizim temennimiz, Hükümetin vazifesini, sorumluluğunu müdrik olması hissiyatı içerisinde muvaffakiyetini temin ve Hükümete yardımcı olmaktan ibarettir. Hükümetin, Kıbrıs mevzuu gibi millî bir önem arz eden bir meselede muvaffakiyeti, bütün partilerimizin muvaffakiyeti, Meclisimizin muvaffakiyeti demektir. Bundan dolayı ancak sevinç duyarız. Ancak Hükümetin hataları karşısında en büyük hassasiyeti göstermeyi de yine millî menfaatlerimiz bakımından ve Parlâmento hak ve vazifelerimiz bakımından da büyük bir vazife telâkki ederiz. Muhterem arkadaşlarım; arz etmiş olduğum esaslar muvacehesinde Y. T. Partisi Meclis grubu genel görüşme açılmasını memleketimizin yüksek menfaatleri bakımından uygun görmediği gibi Anayasa sistemimiz bakımından da hâdiseler muvacehesinde yerinde telâkki etmemektedir. Şu anda hâdiselerin, nasıl bir istikamet alabileceği hiçbir surette tahmin edilemeyecek kadar seri bir yol üzerinde bulunmaktadır. Hükümeti bu noktada inisiyatifi haiz bir şekilde zaman ve imkân bakımından kuvvetli tutmak bizim için, memleket menfaatleri bakımından, zaruri bir yoldur. Hepinizi hürmetle selâmlarım.

Aynı oturumda söz alan Erzurum Milletvekili Turhan Bilgin, Kıbrıs gibi önemli bir mevzuda dış politikada hükümetin istikrarlı karar alabilmesi için muhalefetle istişare etmesi gerektiği ve milli menfaatleri gözetilebilmesi, siyasi partilerle görüş birliği sağlanabilmesi gibi nedenlerle İrfan Baran'ın genel görüşme talebini olumlu karşıladıklarını bildirmiştir. Görüşmelerde ise Makarios'un anayasa ve anlaşmaları bozmaya çalışarak Anayasa Mahkemesi Başkanı Alman profesörünü ülkeyi terk etmek zorunda bırakması, müşterek belediyelerin kurulmasına engel olması gibi faaliyetleri karşısında hükümetin alacağı tedbirlerin, adada katliamların devam etmesi halinde müdahale haklarının kullanılıp kullanılmayacağı, adaya gönderilen temsilcilerin tetkikleri konusunda hükümetin ne gibi bilgiler elde ettiğini, NATO sulhu koruma kuvvetinin miktarının yeterli olup olmadığı, üçlü idarenin askeri emniyet idaresinin adada Türklerin can emniyetini sağlayamaması halinde Türk birliğinin adaya takviyesi konusunda vazgeçişlerin nedenlerinin, adadaki tedhiş hareketlerinin Türk cemaatine federal bir idare hakkı tanıyıp tanımayacağını gibi konuların hükümetçe aydınlatılması

gerektiğini ifade etmiştir. Son olarak genel görüşme önergesine katılıp katılmayacaklarını belirlemeden önce hükümete genel görüşmede meselenin her yönüyle tartışılıp açığa kavuşturulabilmesinde milli menfaatlere aykırı bir durum olup olmadığı sorusunu yönelttiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.26, B.48, s.334-336);

Muhterem arkadaşlar; Kıbrıs olayları ve meseleleri ile Hükümetin bu konuda takip ettiği ve takip edeceği politika hususlarında Millet Meclisinde bir genel görüşme açılmasını teklif eden Konya Milletvekili Sayın İrfan Baran arkadaşımızın önergesi hakkında A. P. Millet Meclisi Grubunun görüşlerini arz için yüksek huzurunuzda çıkmış bulunuyoruz. Hükümet, programında da ifade ettiği gibi, millî bir politikayı samimiyetle benimsediğini beyan ettiğine göre bunun şartlarını ve unsurlarını gerçekleştirmesi iktiza eder. Dış politikamızın gerçek manada millî bir hüviyet taşıyabilmesi için her halde mühim dış politika konularının zuhuru, halinde Hükümet, muhalefetle istişare ederek, onun fikirlerini istihsal edip böylece muhkem hale gelmesi iktiza eder. Ve bu hareket iktidar için bir zai değil, bilâkis bir kuvvet kaynağı olur. İşte bunun için biz parti olarak genel görüşmeye taraftarız. Genel müzakerelerle bu tahakkuk etliği takdirde diplomatik münasebetlerde Devlet ve Hükümet prestiji sağlamlatacak ve millî menfaatlerin müdafaası ve müsbet neticelerin alınması da kolaylaşmış olacaktır. Bunun için genel görüşmelere taraftar bulunuyoruz. Kıbrıs dâvasının çözümünde ve takip edilecek politikada bütün partilerin muayyen noktalarda görüş birliğini temin maksadıyla genel görüşmelere taraftar bulunuyoruz. Hükümetin partilerin bu mevzudaki görüşlerinin ışığı altında çok sağlam bir politika takibini sağlamak düşüncesiyle de genel görüşmelere taraftar bulunuyoruz. Bu görüşmede şu hususların vuzuha kavuşmasını istiyoruz. Makarios, Londra ve Zürih anlaşması neticesince Kıbrıs'ın istiklâline kavuşmasından hemen sonra bu antlaşmaları bozmaya ve Anayasayı tatbik etmemeye başlamıştır. Bu cümleden olarak meselâ Anayasa Mahkemesi Başkanı Alman Profesörü vazifesini terk ederek memleketine dönmek zorunda bırakılmıştır. Diğer taraftan müstakil belediyelerin teşkili Anayasanın sarih hükümlerine rağmen tahakkuk ettirilmemiştir. Makarios ayrıca her fırsatta Anayasayı tatbik etmeyeceğini resmen beyan etmiştir. Bu bariz hareket ve faaliyetler karşısında Hükümet ne gibi tedbirler almış, diplomatik veya diğer ne gibi davranışlarda bulunmuştur? Yunanistan 1960 tarihinden itibaren Kıbrıs'a feribot servisleri ihdas ettiği ve bu servislerden faydalanarak Kıbrıs'taki tedhişçileri beslediği ve kuvvetlendirdiği malûm bulunduğu halde, Türk Hükümeti neden hiç olmazsa Güney limanlarımızla Kıbrıs arasında muntazam seferle ihdasına lüzum ve zaruret görmemiştir. Kıbrıs'a gönderilecek NATO sulhu koruma kuvvetinin idari ve icrai salâhiyetlerinin

hudut ve şümulü ile yüksek idare merciinin tarzı terekübü ve mercie dâhil temsilcilerin veto haklarının bulunup, bulunmadığı hususlarında Hükümetin bilgi vermesi icabet etmez mi? İngiliz, Amerikan plânının fiilen tatbik edilememesi ve tedhiş ve katliamın devamı halinde müstakilen müdahale hakkımızın kullanılması hususunda Hükümet ne düşünmektedir. Birleşmiş Milletler ve Genel Sekreter U-Thant Kıbrıs alaylarını mahallinde tetkik ve tahkik etmek üzere birer temsilci ve müşahit göndermişlerdir. Bu müşahitlerin tetkik ve tahkikatı hususunda Hükümet ne gibi bilgiler elde edebilmiştir. NATO sulhu koruma kuvvetinin yekûnunun Türk ve Yunan birlikleri dâhil olmak üzere on bin civarında olacağı bildirilmektedir. Bu miktarın maksada yeter sayıda olup, olmadığı, hususunda Hükümet ne düşünmektedir? Bu miktar tespit edilirken Hükümetin görüşü alınmış mıdır? Zuhuru muhtemel hâdiseler ile Rum idarecilerinin, EOKA'cılar Komünist Akel Partisi ile Doktor Derviş'in Demokrat Birlik Partisinin teşkil ettikleri silahlı kuvvetlerin ve kendilerinin tedhiş ve imha kuvvetleri karşısında 10.000 kişilik NATO kuvveti aranan sükûn ve emniyeti sağlayabilecek midir? Londra konferansında Türk Heyeti ve Kıbrıslı Türk Cemaat Heyeti 26 Aralık 1963 tarihinde Garanti Antlaşması gereğince üçlü müdahale kararından önce İngiliz Generalin başkanlığındaki üçlü idarenin askerî emniyet idaresinin adada sükûn ve emniyeti Türk Cemaatinin mal ve can emniyetini tesise muvaffak olamaması vakıası karşısında adadaki Türk Birliğinin takviyesi hususundaki haklı ve hukukî talebinden bir müddet için dahi olsa vazgeçmelerinin sebepleri? Rusya Kıbrıs mevzuunu ve İngiliz- Amerikan plânını, Birleşmiş Milletlere intikal ettirmiştir. Bu vaziyet karşısında Birleşmiş Milletlerdeki inkişaflar neler olabilir ve Türk Hükümetinin bu husustaki hazırlıkları nelerdir? Kıbrıs'ta cereyan eden son elim olaylar ve tarihî gerçekler muvacehesinde Türk ve Rum cemaatlerinin bir arada iç içe yaşayamayacaklarına dost, düşman hiç kimsenin şüphesi kalmamıştır. Bu itibarla Kıbrıs dâvasının uzun vadeli ve radikal surette hallinin ve nihai çıkar yolun Hükümetçe Federal idare sistemi olduğu beyan edilmektedir. Rum idarecilerin hakimiyeti altında ve ezeli Megalo İdea ve Enosis gayeleri ve tatbikatları hakikatleri karşısında Türk Cemaatine federal bir idare altında hakkı hayat tanınıp, tanınmayacağı hususunda Hükümet ne düşünmektedir? Türk Hükümetinin 25 Aralık 1968 tarihinde aldığı tek taraflı müdahale kararından sonra Rusya'ya verdiği diğer notalar açıklanmasına rağmen meskût geçilmiştir, bunun sebebi nedir? Muhterem arkadaşlarım, İrfan Baran arkadaşımızın önergesine katılıp, katılmama hakkındaki açık beyanımızı yapmadan önce Hükümetten bir sual sormak istiyoruz. Kıbrıs konusunda bugün veya bugünlerde genel görüşme açılmasında ve meselelerin her cephesi ile ortaya atılmasında, konmasında millî menfaatlerimize aykırı bir cihet ver midir? Ve şayet gizli bir oturumda

bunların görüşülmesi imkân dâhilinde değil midir? Hükümetin bu şekildeki vereceği beyandan sonra katı kararınızı belirteceğiz. Şimdilik kaydı ihtirazi ile açılması nokta-i nazarında olduğumuzu hürmetlerimizle arz ederiz.

Aynı mevzuda görüş bildirmek üzere CHP grubu adına Coşkun Kırca söz almıştır. Kırca Noel gecesinden itibaren hükümet ve siyasi partiler arasında bilgi akışının sağlandığını ve iktidarla muhalefet arasında daha önce görülmemiş bir iş birliği arzusu olduğunu gördüklerini ifade etmiştir. Ardından dış politikadaki her şeyin açıkça yapılamayacağını zira Türkiye'nin taktiklerini evvelden açıklamış gibi görünebileceğini düşünülerek bazı görüşmelerin gizli celselerde yapılabileceğini belirterek AP grup sözcüsünün sorularına yanıt vermeye başlamıştır. Hükümetin Kıbrıs'la alakalı gerekli izahları yaptığını şu anda ise Kıbrıs Türklerinin can ve mal güvenliği için ilgili devletler arasında müzakerelerin devam ettiğini, hükümetin alacağı seri kararlarını olabileceğini, böyle bir durumda siyasi partilerin hükümet tarafından verilen bilgilerle yetinmeleri gerektiğini zira CHP grubunun genel görüşmenin aleyhinde bir tutum sergilediğini ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.26, B.48, s.336);

Muhterem arkadaşlarım; Noel gecesinden beri Kıbrıs meselesinin arz ettiği yeni safha açılır açılmaz Hükümet bugüne kadar iktidarla muhalefet arasında rastlanmamış ölçüde bir iş birliği arzusunu göstermiş ve bir yandan teknik seviyede diyebileceğimiz bilgi vermek, temaslar, Hariciye Kâtibi Umumiyesi ile siyasi parti gruplarının temsilcileri arasında cereyan ederken; öte yandan yine Hükümet zaman zaman parti liderlerini bu mevzuda toplantılara davet etmiştir. Ve bütün bu toplantıların Hükümetin programında açıkladığı veçhile, millî bir politikanın bu konuda tespiti gayesini istihdaf ettiği açıktır. Muhterem arkadaşlarım, millî 'bir politika, demokratik bir memlekette bu politikaya iştiraki beklenen siyasi partilerin ikna edilmesi ile ve bu siyasi partilerin serbest arzu ve iradeleriyle olur. Hiç şüphe yoktur ki, bütün siyasi partilerimiz Kıbrıs'ta Türk Devleti'nin takip ettiği gayeler hususunda herhangi bir ayrılık göstermemektedirler. Dış politikamızın şu veya bu safhasında takibi gereken taktikler konusunda siyasi partilerin birbirlerinden ayrıldıkları olur. İşte, milli politikadan bahsedildiği zaman, anlaşılan şey, böylesine önemli bir konuda takip edilen taktiklerin ana 'hatlarında dahi bir mutabakata varmaktır. Tekrar arz edeyim ki, böyle bir mutabakat, nihayet mutabakata varmayı bekleyenlerin serbest arzu ve iradeleriyle olur. Muhterem arkadaşlarım; demokratik memleketlerde dış politika konularında siyasi partiler arasında müşterek hareket yoluna gidilmesi icap ettiği vakit bunu dış politikanın hususiyetlerinin gerektirdiği yollardan yapmak usuldendir. Dış politikada her şey, ihale

hâdiseler çok seri bir şekilde inkişaf ettiği zaman, büyük heyetler önünde, efkârı umumiye önünde, açıklanmaz, konuşulmaz. Hatta bu gibi meselelerin gizli celselerde teşriî heyetler önünde konuşulması dahi bu gizli celselere iştirak edeceklerin sayısının çokluğu düşünülürse Türkiye'yi çok seri hareket etmesi icap eden hallerde taktiklerini evvelden açıklamak, evvelden göstermek gibi zararlı bir duruma sokabilir. Muhterem arkadaşlarım, Sayın A.P. Grup sözcüsünün yorduğu suallerden birincisi Makarios'un Anayasayı tatbik etmemesi karşısında Hükümetçe ne yapıldığı konusunda bugüne kadar Meclis zabıtlarında, Hükümetin muhtelif izahatının mevcut olduğunu görüyoruz. Diğer konularda ise azami ölçüde, belki hatta müteamil azami ölçüler aşlamak siyasi partilerin temsilcilerine gereken malûmat resmî makamlar tarafından verilmiştir. Halen Kıbrıs meselesinin halletmek durumunda olduğumuz, birinci veçhesi yani Kıbrıs Türklerinin can ve mal emniyetinin korunması veçhesi üzerinde ilgili devletler arasında son derecede nazik müzakereler cereyan etmektedir. Bu müzakerelerin şu veya bu şekilde sonuçlanması neticesinde Hükümetimizin alması gerekebilecek seri kararlar da olabilir. Bugün bu durumda muhterem siyasi partilerin, kendilerine Hükümetçe verilen malumatla iktifa ederek burada velev ki gizli celse olsun, birtakım diplomatik taktiklerin hâdiselerin son derece seri bir hal alması sırasında açıklanmasının bir basiret olmayacağını takdir edeceklerinden eminiz. Bu itibarla biz Hükümete Kıbrıs'ta takip ettiği, anut olduğu kadar soğukkanlı ve basiretli politikasında itimat duygusu içerisinde olarak şu günkü şartlar içinde CHP grubu olarak bu genel görüşmenin açılmasının aleyhindeyiz efendim.

Devamında söz alan Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Kemal Satır, İrfan Baran'ın genel görüşme talebinin Türk halkının Kıbrıs meselesi ile yakından ilgilendiğinin göstergesi olduğunu mecliste ise bu konunun görüşülmesiyle bu görüşün sağlamlaştığını beyan ederek Kıbrıs'ın bir milli dava olarak görüldüğüne dikkat çekmiştir. İrfan Baran'ın genel görüşme talebi ile sanki Kıbrıs meselesinde sona gelmiş gibi davrandığını halbuki adayla ilgili önemli görüşmelerin devam ettiğini böyle bir durumda genel görüşme yapılarak herkese adayla ilgili politikanın paylaşılması durumunda Türkiye'nin sıkıntıya düşebileceğini çünkü müzakereciler tarafından da görüşlerinin öğrenebileceğini ifade etmiştir. Genel görüşmelerin milli menfaatlere uygun olmadığını ifade ettikten sonra Baran'ın konuşmalarında hükümeti Kıbrıs mevzusunda zikzak çıkması yönüyle eleştirdiğini halbuki hükümetin en başından beri Kıbrıs'taki Türklerin can ve mal güvenliğinin sağlanmasının temel politika olarak gördüğünü ve bu politikadan hiçbir zaman vazgeçemediğini özellikle belirtmiştir. İrfan Baran'ın Amerikan-İngiliz teklifine dair sorusuna ise bu tekliflere Makarios'un verdiği

cevaplardan anlaşılacağı üzere doğru yolda olduklarını belirttikten sonra tekrar dış politikada önemli bir mevzu olan Kıbrıs konusunun gündemde olduğu şu süreçte bazı görüşmelerin gizli yapılmasının önemli olduğunu dile getirmiş, AP'li milletvekilinin hükümeti genel bir görüşmenin yapılması konusunda menfaatlere zarar verilip verilmeyeceği sorusuna bugün için bu meseleyi açıkça konuşmanın elbette milli menfaatlere zarar vereceğini, hükümet olarak her an malumatın verildiği, zihinlerinde Kıbrıs'la alakalı bir sorun olduğu anda hükümetin bu konuda bilgi vermeye hazır olduğunu, Kıbrıs konusunda tek vücut olarak hareket etmenin önemini, siyasi partilerin ve üyelerinin desteğiyle Cumhuriyet hükümetinin başarıya ulaşacağını düşündüğü şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.26, B.48, s.337,338);

Muhterem arkadaşlarım; Konya Milletvekili Sayın İrfan Baran'ı Kıbrıs mevzuu ile ilgili bir genel görüşme açılması hakkındaki tavrini hep beraber dinledik ve bu mevzuda değerli grup sözcüleri arkadaşlarım da nokta-i nazarlarını ifade ettiler. Sayın İrfan Baran'ın Kıbrıs mevzuu üzerindeki bir genel görüşme talebi Türk Efkârı Umumiyesinin Kıbrıs meselesi ile ne kadar yakından ilgili olduğunun Yüksek Mecliste de tezekkürü vesilesi ile büyük bir delili sayılır. Şüphe yok ki memleketimizde mesul olan ve olmayan bütün vatandaşlar Kıbrıs'ı bir millî dava olarak düşünüp, onun hali ve atisi ile yakından ilgilidirler. Bizim için Kıbrıs dâvası bu kadar umumilik ve o kadar millîlik vasfını birtakım taşımaktadır. Sayın Baran arkadaşım sanki Kıbrıs meseleleri nihai noktaya vardılar gibi bir beyanla burada bu meselenin enine boyuna konuşularak, Hükümetin takip ettiği politikanın bir muhasebesini yapmak arzusunda bulundular ve genel görüşmeyi talep buyurdular. Kendileri de takdir buyururlar ki, henüz Kıbrıs konuşmaları kritik safhasındadır ve müzakerelerin ortasında bulunmaktayız. Bu bakımdan müzakerelerin bir genel görüşme ile umumi efkârın önünde açıklanması Kıbrıs müzakerelerinin önümüzdeki günlerindeki safhalarında bize kolaylık getirmez aksine birtakım müşkülâtla karşı karşıya kalmamız ve Türk Hükümetinin Kıbrıs davasındaki noktai nazarının müzakerelerden evvel karşı müzakereciler tarafından bilinmesi gibi mahzurları bünyesinde taşır. Bu bakımdan Kıbrıs meselesinin bir genel görüşme ile bugün yahut bu hafta içinde yapılmasının Hükümet olarak millî menfaatlerimize uymadığı kanaatini Yüksek Meclisinize arz etmek isterim. Bu vesile ile Sayın Baran arkadaşımın bazı sözlerine de bir iki kelime ile cevap vermeyi uygun bulmaktayım. Baran arkadaşım, konuşmaları sırasında Hükümet her çıkışında zikzak yapmış, birtakım gerileyişleri de başarı gibi göstermiştir dediler. Yüksek Meclisin de malûmlarıdır ki, Hükümet Kıbrıs dâvasında başından itibaren temel politikasından zerrece inhiraf

etmemiştir. Kıbrıs'ta her şeyden evvel emniyetin tesisi meselesi, Hükümetin Kıbrıs olaylarından itibaren başlıca üzerinde durduğu temel mesele olarak mevcuttur. Binaenaleyh, bir zikzak bahis konusu değildir ve Kıbrıs'taki evvelâ can ve inal emniyeti, huzurun tesisi temel politikamızdır. Ve bunu Londra Konferansından evvel de tez olarak savunduk, ısrar üzerine konferans emniyet teessüs etmeden açıldı. Arkadaşım yine beyanlarında İngiliz ve Amerikan tekliflerinin bizi nereye götüreceği endişesini ifade huyundular. İngiliz ve Amerikan tekliflerine Makarios'un verdiği cevap ve onun endişesi, bizim müspet yolda olduğumuzun apaçık delilidir. Değerli arkadaşım bu bakımdan lütfen müsterih olsunlar. Hükümet olarak biz yalnız Kıbrıs meselesinde değil, icraatımızın her safihasında Yüksek Meclisin murakabesini başlıca Hükümetin iyi yolda olmasının teminatı sayıyoruz. Onun için ne zaman olursa olsun biz Büyük Meclisin murakabesini bilhassa temenni ederiz, arzu ederiz ve sık sık bizi her bakımdan murakabe etmesini de millî menfaatlerimizin icabı sayarız. Daha evvel de bir nebze arz etmiştim ki, bugün bu haliyle Kıbrıs meselelerinin her noktasında apaçık umumi efkâr önünde bir müzakere yapmak, menfaatlerimiz bakımından bizi zararlı hale sokabilir. Hükümet Kıbrıs işinde hakikaten bütün millet gibi titizdir. En masum meselelerde bile dikkatli olmak zorundayız. Meselâ, bu İngiltere ve Amerika teklifi dediğimiz ve bizim de katıldığımız muhtırada, NATO memleketlerinden ve fakat İngiltere-Amerika-Türkiye ve Yunanistan milletlerine mensup olmayan bir mutavassıtın Kıbrıs'ta, Kıbrıs'ın hali ve atisi için lüzumlu tahkikatı yapması da kabul edilmiştir. Zaman zaman bize sormuşlardır; siz mutavassıt olarak kimi istiyorsunuz? Verdiğimiz cevap gayet basit ve sadedir. Biz mutavassıt olarak en iyi hüsnüniyetle herhangi bir Avrupalı Devlet adamını telaffuz ettiğimiz takdirde bizim karşıımızdaki grup bunun ismini duyar duymaz; bu zat Türklere hizmet edecektir diye tamamen aksi tezi savunur. Onun için bu gibi meselelerde işin mahrem taraflarının olması tabiidir. Hükümet olarak sayın Y. T. P. Sözcüsüne iştirak ediyoruz ve muhterem A. P. li sözcü arkadaşımın da suallerine vuzuhla cevap vermek istiyorum. Buyurdular ki, Hükümet bir genel görüşmenin millî menfaatlerimize zarar getirip getirmeyeceği hususunda cevap verirler mi? Arz ediyorum, bugün için bu meseleyi açıkça konuşmanın millî menfaatlere zarar getireceği kanaatindeyiz. Keza Sayın Bilgin arkadaşımız yine lütfettiler, bir sual bordular. «Hükümet, bu meselede bir gizli oturuma taraftar mıdır?» dediler. Muhterem arkadaşıma bunu da vuzuhla söyleyeyim. Cumhuriyet Hükümeti eğer bir mesele konuşulacaksa, bunun millet önünde apaçık konuşulmasının memleketin umumi menfaatlerine çok daha uygun olduğu kanaatini taşımaktadır. Sayın parti liderlerine ve partilerin temsilcilerine ve diğer konuşan arkadaşlarımızın da ifade ettikleri gibi; Hükümet olarak her an malûmat vermekteyiz. Zihinlerinde tereddüt vuku

bulduğu takdirde ve anda gece gündüz demeden Kıbrıs meselesi mevzuunda Hükümetten eğer öğrenecekleri bir şey varsa bunu da her an kendilerine vermeye amadeyiz. Çünkü biz Kıbrıs davasındaki muvaffakiyetimizi, olacaksa daha iyi muvaffakiyetimizi, memleket olarak, parlâmento olarak Kıbrıs meselesinde yekvücut olmamızda görmekteyiz. Bütün siyasi partiler bu meselede elbirliğiyle hep beraber olurlar, şüpheli yerlerini Hükümete sormak suretiyle öğrenerek, vuzuha kavuşarak bu politikayı destekleyecek olurlarsa ki, bugüne kadarki, merhalemiz bu sayede olmuştu. Bundan sonra kateteceğimiz merhalede de Büyük Meclisin sayın partilerinin ve üyelerinin desteği, Cumhuriyet Hükümetini daha da muvaffakiyete götürecektir.

2.6.10. 18 Şubat 1964 Tarihli Oturumunda Yaşanan Gelişmeler

Meclisin 18 Şubat 1964 tarihli oturumunda öncelikle Şinasi Osma'nın, İngilizlerin gevşek tutumundan faydalanan EOKA'cıların yaptıkları yeni katliamlara karşı artık sabırlı olunamayacağını, meclisin adada Türk haysiyetini ve Türklerin can güvenliğini sağlamak amacıyla acilen bir genel görüşme açmasının gerekli olduğunu belirttiği şu tavrı okutulmuştur (MMZC, C.27, B.55, s.3,4);

İngilizlerin mütereddit ve gevşek tutumundan faydalanan gözlerini kan bürümüş vahşi EOKA'cıların Kıbrıs'ta, bütün dünyanın gözü önünde, öz kardeşlerimize karşı giriştikleri yeni katliam muvacehesinde daha fazla sabırlı olamayız. İnsanlığı utandıracak cinayet ve faciaların cereyan ettiği anavatan parçası Kıbrıs'taki kardeşlerimizin yardımına koşmamız zamanı gelmiştir. Türk haysiyetini ve Kıbrıs'taki kardeşlerimizin can emniyetini sağlamak maksadıyla milletimizin şan ve şeref dolu tarihine yakışacak bir karar alınmak üzere Büyük Meclisin bu hususu acilen bir genel görüşme açarak tezekkür etmesini zaruri görmekteyim. Gereğini arz ve istirham ederim.

Meclis bu konuda fikirlerini beyan etmesi için teker teker siyasi partilere söz hakkı vermiş ve ilk söz hakkını da İzmir Milletvekili Şinasi Osma almıştır. Meclis tarafından Kıbrıs hakkındaki genel görüşme talebinin reddedilmesine rağmen bu konuyu İngiltere'nin gevşek tutumu yüzünden EOKA'cıların cesaret alarak adada katliamları arttırdığı ve bu cinayetlerin diplomatik yollarla halledilemeyeceğinin anlaşıldığı gerekçesiyle tekrar açtığını ifade etmiştir. Her ne kadar Kıbrıs konusunda parti ayrımı yapmadan hareket etseler dahi alınan karar gevşek ve beceriksiz olduğundan bir netice alınamadığını 25 Aralık'ta devlet radyosundan aldıkları haberle heyecanlandıklarını ve Başvekile Kıbrıs da katliama son verilmediği takdirde adadaki Türkleri korumak için müstakilen harekette bulunduklarını bir telgrafla arz ettiğini daha sonra Türk savaş uçaklarının Kıbrıs semalarında havalandığını ancak olayların gelişimi nedeniyle cesur

adımların tevil edilmesinin onları hayal kırıklığına uğrattığını ifade etmiştir. Hükümeti Makarios'un her fırsatı değerlendireceğine bu nedenle adadaki Türklerin hayatlarını teminat altına almak için tek çıkar yolun Taksim olduğunu belirttiklerini ve hemen ardından adada tüyler ürpertici şekilde Kıbrıslı kardeşlerimizin öldürüldüğünü bu durumun kendilerini acıyla boğduğunu, cinayetler karşısında artık sabırlı olunamayacağını bildirmiştir. Hükümetin aldığı kararları uyguladığı takdirde adada yeni facialara fırsat verilmeyeceğini belirttikten sonra İngiltere'nin gerçekleri göz yumarak gevşek bir politika takip ettiğini bu meselede Türkiye'nin sorunu yalnızca kendisinin çözebileceği şeklinde Kıbrıs'a dair görüşlerini ifade etmiştir. İngiltere'yi bu konuyla alakalı samimi olmamakla suçlayarak Kıbrıs Türk Alayı'nın üzerinden alçak uçuş yapan İngiliz uçaklarının Türk erleri üzerine bir tedhiş havası yarattığını, adada hakem rolünde bulunması gerekirken Rumların etkisi altında kaldığı örnekleriyle göstermiştir. Limasol taarruzunun başladığı sırada da Rumların aradan çekilme tekliflerine İngilizlerin hemen itaat ettiğini adada gerçekleşen her olayda Rumlar lehine kararlar aldığını buna karşılık sürekli kendilerinden fedakarlık beklediğini Makarios'un da İngilizlerin bu politikası karşısında daha da ileriye gitmekten çekinmediğini belirttikten sonra Mısır'ın Rum çetecilere silah yardımıyla bulunduğunu devamlı sulh taraftarı olduğunu dile getiren Rusya'nın da hürriyet mücadelesi veren Macaristan'da yaptığı katliamları hatırlatmıştır. Anlaşma ve anayasaları bozmaya çalışan Makarios'un İngiltere ve Amerika tarafından kıymetle karşılanmasını anlayamadığını Türkiye'nin ise temennilerin dışına çıkarak artık kesin ve istikrarlı bir politika da ilerlemesi gerektiğini İngiltere'nin Makarios'un direnmesi karşısında konuyu Birleşmiş Milletlere taşımasının Türkiye lehine görünse de artık sabırlı ve fedakar olamayacaklarını gerekirse Türkiye'nin anlaşmadan doğan müdahale hakkını tek taraflı kullanması gerektiğini ifade eden şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.27, B.55, s.4-7);

Sayın Başkan, sayın milletvekilleri, daha pek kısa bir zaman önce, milletçe ve millî bir dâva olarak kabul ettiğimiz Kıbrıs hakkında bir genel görüşme açılması talebi Yüksek Meclisiniz tarafından kabul edilmediği halde bu konuyu tekrar huzurunuzda getirmiş olmamızın nedenlerini arza başlarken iki hususa dikkatinizi çekmek istiyorum. Birincisi, garanti veren üç memleketin mutabakatı ile Kıbrıs'ta yaşayan insanların can ve mal emniyetini sağlamak ve adada bir nevi polis vazifesi görmek üzere tavzif edilmiş olan İngiltere'nin bugüne kadar gösterdiği mütereddit ve gevşek tutum, gözlerini kan bürümüş vahşi EOKA'cılara ümit ve cesaret vermiştir. Bu sebeple bu hunhar insanlar bugün âdetâ bütün medeni dünyaya meydan okumakta ve öz kardeşlerimize karşı yeni katliamlar

hazırlamaktan çekinmemektedirler. İkincisi, 20'nci yüz yıl insanlığını utandıracak cinayet ve faciaların cereyan ettiği Kıbrıs'ta, soydaşlarımızın hayatlarının emniyet altına alınmasının diplomatik yollarla, romantik dostluklarla halledilemeyeceğini, hakkımızı teslim şöyle dursun, ölüm saçan Makarios çetelerini bir varlıkmiş gibi kabul ederek onlarla müzakereye girişenlerin bizi müspet bir neticeye ulaştıramayacaklarını artık anlamış olmamız gerekmektedir. İşte bu sebeplerledir ki, sözlerime başlarken millî bir dâva olarak kabul ettiğimiz Kıbrıs faciasının dehşet verici olayları kargısında, topyekûn millet olarak, partili ve partisiz, hükümetin müspet, cesur ve netice alıcı kararlarını desteklemek için azimli bulunduğumuzu, ancak bugüne kadar cereyan eden hâdiseler, yine topyekûn Türk milleti olarak Hükümetin Kıbrıs davasındaki gevşek, çekingen ve beceriksiz tutumundan şikâyetçi bulunduğumuzu belirtmek isterim. Arkadaşlarım; millet olarak ve tarihi şan ve şerefle dolu bir topluluk olarak, bütün imkânlarımızı seferber etmek suretiyle bu millî dâva için yeterli çalışmamaktayız. Nitekim hâdiselerin inkişaf tarzından tıynetini ve cibilliyetini çok iyi bildiğimiz Makarios'un tutumundan Kıbrıs olaylarının kötüce gittiğini çok evvel anlamış ve çeşitli vesilelerle mesuliyet makamında bulunanları ikaza başlamıştık. Bu cümleden olarak 21, 22, 23 ve 24 Aralık hâdiselerini yakından izleyenler arasında bulunan bizler, 25 Aralık sabahı Devlet Radyosunu dinleyince gayri ihtiyarî sevinç ve heyecana kapılmıştık. Bu sevinç ve heyecanla Sayın Başvekile şu özetle bir telgraf çektik. 24-25 Aralık gecesi vardığınız ve radyolarla yayınladığınız karardan ötürü duyduğumuz memnuniyeti belirtirken, teklifimiz Londra ve Zürih Anlaşmalarını imzalayan müttefiklerimiz tarafından kabul edilmediği ve Kıbrıs'taki katliama bir son verilmediği takdirde Türk haysiyetini ve Kıbrıs'taki soydaşlarımızı korumak maksadıyla bizim de Küba hâdisesinde Amerika'nın yaptığı gibi, müstakilen ve cesaretle hareket etmemizin yerinde olacağı kanaatinde bulunduğumuzu arz ederiz. Bu telgrafın üzerinden altı saat geçtikten sonra, Kahraman Türk Savaş uçaklarının Kıbrıs semalarına; Şanlı Donanmamızın, Barbaros'larını ve Turgut Reislerinin ahfadına yakışacak bir tarzda, Akdeniz'e süzöldüklerini öğrenerek milletçe büyük bir sevinç ve heyecan duyduk ve ümide kapıldık. Fakat hâdiselerin bildiğiniz şekilde inkişafı, attığımız bu cesur adımları dahi tevîl yoluna sapmamız bizi inkisarı hayale sürükledi ve 28 Aralık sabahı mesul Hükümet Başkanına şu maruzatta bulunduk. «Sözüne güvenilemeyen Makarios'un» yeni fırsatlar kollayarak eski taleplerini tekrarlaması ve kendi şartlarını kabul ettirmek yolunda çalışması muhtemeldir. Bu sebeple Anavatan parçası Yeşil Ada'nın selametine orada yaşayan ırkdaşlarımızın hayatlarının teminat altına alınabilmesi için tek çıkar yolun «taksim» olduğunu düşünmekteyiz. Kıymetli arkadaşlarım, üzücü olaylar süratle birbirini takip etmekte, Kıbrıs'tan gelen tüyleri

ürpertici haberler kardeşlerimizin kahpece boğazlandığını, müdafasız masum Türk kadın ve çocuklarının alçakça öldürdüklerini göstermekte idi. Bu durum karşısında mesul Hükümet Başkanına tekrar başvurarak şu maruzatta bulunduk. Kıbrıs felâket ve faciasının devam ettiği bugünlerde her Türk gibi bizim de kalbimiz elem ve ıstırapla dolup taşmaktadır. Bir memleket çocuğu ve vatanperver bir insan olarak Hükümetçe alman ve alınacak isabetli kararları desteklemeyi şeref borcu sayarken bir muhalefet milletvekili olarak da düşüncelerimizi size ulaştırmayı vicdanî ve millî bir vazife saymaktayız.

1. Kıbrıs'ta kardeşlerimize karşı işlenilen vahşiyane cinayetler karşısında sabırla ve sakin olmaya gücümüz yetmemektedir.
2. Geç olmakla beraber Hükümetin 24 – 25 Aralık gecesi ve 25 Aralık günü aldığı kararları desteklerken yine de bir fırsatın kullanılmadığına kaniyiz.
3. Şan ve şeref dolu tarihimize yakışacak, yerinde ve cesur kararların alınması sayesinde hem Türklüğün hasiyeti korunacak ve hem de yeni facialara (yeni bir imha hareketine girişeceklere) fırsat verilmeyerek Kıbrıs'taki kardeşlerimiz felâketten kurtulacaktır.
4. Garanti veren memleketlerin ve bilhassa kendisinden pek çok şeyler beklediğimiz İngiltere'nin hakikatlere sırt çevirmiş tutumu ile gevşek davranışını hiçbir suretle tasvip demeyiz.
5. Kendi göbeğimizi kendimiz kesmedikçe Kıbrıs'taki katliam ve faciaların önünün alınabileceğine inanmıyoruz.
6. Türklerin millî dâvalarında ne kadar hassas ve nasıl tek vücut olduklarını gösterilmesi zamanı gelmiştir. Yakın tarihimizi ve İstiklâl Savaşımızı unutmuş olanlara lâayık oldukları ders verilmelidir.

Muhterem arkadaşlarım; maruzatımızı daha birçokları takip etti. Bu meyanda Hariciye Komisyonlarının müşterek toplantısında, Londra Konferansının başlamasından evvel, Sayın Başvekile bir sual tevcih ederek «İngilizlerin bu işte samimî olduklarına inanıp inanmadıklarını sorduk. Ve bizim İngiltere'nin samimî olduğuna inanmadığımızı belirttik. Değerli arkadaşlarım; biz, Türk milletinin bir temsilcisi olarak, dün olduğu gibi bugün de dostumuz ve müttefikimiz İngiltere'nin bu işe lâayık olduğu ehemmiyeti verdiği ve bu işe azimle sarıldığına, yani bu mevzuda samimî olduğuna kani değiliz. Haklı olduğumuzu şu misaller de kolayca gösterebilecektir. Birincisi, 24 Ocak 1964'te, bütün radyolara ve gazetelere intikal ettirdiği gibi, Gönyeli ve Ortaköy bölgesine yerleşmiş bulunan Kıbrıs Türk Alayının üzerinden alçaktan uçan İngiliz tayyareleri yere yatmaya mecbur kalan erlerimiz üzerimde bir tedhiş havası yaratmak işteşken, ertesi günü Kıbrıs'ta intişar eden Rum gazetelerinde Türk Alayının mevzileri hakkında geniş

malûmatın bulunması dikkate şayandır. İkincisi, iki cemaat arasında tarafsız bir hakem rolü oynaması ve Kıbrıs'ta asayişî temin etmesi lâzım gelen İngilizlerin, daima Makarios'un ve Rumların tesiri altında kalarak onlara cesaret vermesi yer, yer ırktaşlarımızın öldürülmesine sebep olduğu gibi, Limasol umumi taarruzunun yapılmasına da imkân vermiştir. Bilhassa Limasol taarruzu başlayacağı gün Rum çetecilerin İngilizlere, aradan çekilmelerine dair yaptıkları ihtar karşısında İngilizler, hiç itirazsız bu ihtara itaat etmişler ve zırhlı arabalarına binerek oradan uzaklaşmışlardır. Bundan başka, çeşitli zamanlarda Kıbrıs'a gönderilen Kızılay malzemesinin Rumların müsaadesi olmadan çıkarılmaması, bazen de bu zaruri ihtiyaç maddelerinin günlerce bekletilmesi harsısında İngilizlerin seyirci kalmaları nasıl izah olunabilir. Hele, Kıbrıs Parlâmentosunun Türk Üyelerinin Reisi Sayın Halit Rıza'nın, arife günü Kıbrıs'a girmesine, evine gitmesine Rumlar tarafından müsaade edilmeyerek Türkiye'ye geri döndürülmesinin cevabını kim verecektir? Bu meyanda herkesin gözü önünde, Rumların bir vapur dolusu silâhı Kıbrıs'a sokmalarına nasıl müsamaha edilmiştir ve hâdiseye neden seyirci kalınmıştır. Gerek Londra Konferansı sırasında ve gerekse ondan sonra İngiltere daima bizden fedakârlık beklemiş; bütün medenî dünyaya adeta meydan okuyan Makarios'un ayağına çeşitli elçiler gönderilmiş, bu din kisvesi altında politika yapan kıtallere göz yuman zatın dersinin verilmesi düşünülmemiştir, adeta göz yumulmuştur. Nitekim bunlardan şımaran Makarios Kıbrıs'ı bir Küba yapmaktan çekinmemiş, komünistlerin kucağına atılmaktan adeta büyük bir zevk duymuştur. Değerli arkadaşlarım, Bütün bunlardan başka, yine hepinizin çok iyi bildiği gibi her vesile ile bizimle dostluk ve iyi komşuluk münasebetleri kurmak istediklerini iddia eden Rusya ile, tarih ve din beraberliğimizden, akrabalıklarımızdan dem vuran Mısır'ın Rum çetecilere silâh yardımıyla bulunmaları bizde büyük bir üzüntü tevlit etmiştir. Bu durum karşısında Hükümetimiz ne yapmıştır? Bu memleketlerin düşmanca hareketleri, barut fıçısını ateşlemek istemeleri protesto edilmiş midir? Bu vesile ile mühim bir hususa da dikkatinizi çekmekten kendimi alamıyorum. Her zaman bu çeşit ihtilâflara burnunu sokan komşumuz Rusya daima sulh severlikten, bahsederek haksızlıklara karşı olduğunu söylemek suretiyle bir huri edasıyla ortaya çıkar. Halbuki, daha çok yakın bir tarihte hürriyet mücadelesi yapan Macaristan'a boyunduruk vurmak için giriştiği katliamlarını çabuk unutmamıştır? Çok sayın arkadaşlarım, Anayasamızın 88'inci maddesine göre, tensip edeceğiniz şekilde ister açık ve ister gizli bir genel görüşmenin zamanı artık gelmiştir. Bu facianın nedenlerini ortaya koymak için daha söyleyecek pek çok şeylerimiz var. Meselâ; geçenlerde Türkiye'de yayınlanan, menşei meçhul bir beyanname münasebetiyle Yunan Büyükelçisinin Türk vatandaşı Rumlar hakkında beyanat vermesi ve bunu yazılı olarak

hariciyemize tevdi, cüretkârlık olduğu gibi, bu beyanın Devlet Radyomuzda yayınlanması da yürekler acısıdır. Bu ne gaflet ve bu ne laubaliliktir! Değerli arkadaşlarım, sözlerimi bitirmeden evvel mevcut anlaşmalara ve Kıbrıs Anayasasına göre meşruiyetini kaybetmiş bir devlet ve Hükümet olmaktan çıkmış Kıbrıs'taki Hükümetin tanınması ve Makarios'un hâlâ bir devlet başkanı sıfatı ve edasıyla hareket etmeye çalışması ve bunun müttefiklerimiz Amerika ve İngiltere tarafından hoş görülmesine şaşmamak elden gelmiyor. Makarios kim oluyor? Amerika ve İngiltere nasıl oluyor da Makarios'a bu kadar kıymet veriyorlar? Kıbrıs için her şey, Makarios ve beraberindeki çapulcu katilleri mi? Neden ve kimden çekiniyoruz? Bu hal bizim ne tarihimize ve ne de şanımıza yakışır. Kanaatimiz odur ki, Amerika ve İngiltere bizim dostumuz ve müttefikimiz iseler artık bu facialara göz yumamazlar. Sevgili arkadaşlarım, bazı kimseler Kıbrıs mevzuunu çeşitli şekillerde mütalâa ederek, teenni ile hareket etmeyi uygun bulmaktadırlar. Biz şahsan o kanaatte değiliz. Mademki, elimizde bir üç devlet tarafından imzalanmış bir anlaşma var; bu anlaşma, bize müştereken veya tek taraflı hareket ve müdahale hakkını tanımıştır. 25 Aralık günü kahraman savaş uçaklarımız Kıbrıs semalarında ihtar uçuşu yaparken, şanlı Türk Donanması Akdeniz'de bir kuğu kuşu gibi süzülürken, Kıbrıs'ta bulunan Türk Alayını takviye etmek, ırkdaşlarımızın hayatlarını emniyet altına almak bizim tabii hakkımızdı. Kıymetli arkadaşlarım, bizim çekingenliğimiz ve müttefiklerimize fazla ümitle bağlanmamız, yüzde yüz haklı olduğumuz bu dâvanın lehimize halline imkân bırakmamıştır. Bu husustaki görüşlerimizi teyit için son günlerde İngiltere basınında çıkan ve lehimize gibi görünen yazıların esaslarına bir göz atmayı da faydalı bulmaktayız. Şöyle ki: Makarios'un direnmesi karşısında İngiltere, Amerika'nın da tavsiyesiyle Birleşmiş Milletlere gitmek yolunu seçmiştir. Kıbrıs'a tek taraflı müdahale, barışı tehdit etmekle beraber bir gerçek olarak kabul edilmektedir. Taksim tezi ileri sürülerek Makarios'un bütün istek ve taleplerinde ısrar etmemesi imkânları aranmaktadır. İngiltere'nin Birleşmiş Milletlere müracaatı bir ümitsizlik alâmeti olarak gösterilmekte ve ihtilâfin Birleşmiş Milletler kanalıyla da halledilemeyeceği endişesi görünmektedir. Bütün bunlar İngiltere'nin ve dünya efkârı umumiyesinin lehimizde görünmesine rağmen, bizim fazla sabırlı, müsamahakâr ve mütevekkil oluşumuz, bu defa da fedakârlığın yine bizden beklendiğini, Makarios'un ilk günlerden beri ileri sürdüğü Birleşmiş Milletlere gidiş tezinin kabul edilerek İngiltere ve Amerika'nın bu konudaki zaafını ortaya koymuştur. İşte arkadaşlarım, bu mevzuda hepimizin daha pek çok söyleyecek sözlerimiz var. Müsaade buyurun kangren olmak üzere bulunan bu yaraya bir neşter vurarak cerahatleri akıtalım ve hakikatleri konuşmaktan korkmayalım. Takdir Yüce Heyetinizindir. Ama, son olarak şunu da

söylemek isterim ki; ölmesini bilmeyen toplumlar şerefli bir millet olarak yaşayamazlar. Hepinizi hürmetle selâmlarım.

Daha sonra AP grubu adına söz alan Gökhan Evliyaoğlu, Türk dış politikasının en hayati konusunu teşkil eden Kıbrıs meselesiyle alakalı en başından itibaren Adalet Partisi'nin hükümetin dış politika tavrını tenkit ettiğini, hükümetten enerjik ve Türk milletinin arzusuna uygun kararlar almasını beklediklerini fakat bunun gerçekleşmemesi sebebiyle Kıbrıs probleminin bugün Milletler Cemiyeti'ne taşındığını belirtmiştir. Sözlerine Birleşmiş Milletler 'in Kıbrıs Türklüğünü anlamasını yönündeki ümidiyle devam eden Evliyaoğlu, bu yeni durumda Türk hükümetinin yeni sorumluluklar altına girdiğini, kendilerinin bir muhalefet partisi olarak adada zulme maruz kalan soydaşlarımızı korumak ve dünya barışını sağlamak için çalışacaklarını bu nedenle genel görüşme talebini olumlu karşıladıklarını ifade etmiştir. Meclisin bu konuda aydınlatılması meselenin etraflıca görüşülmesi bu sayede yürütülen politikanın eksik yönlerini veya başarılarını belirleyerek ilerlemekte büyük faydanın olacağını Meclisin de genel görüşmeyi destekleyerek hükümetin daha istikrarlı ve kuvvetli olarak ilerlemesini sağlaması gerektiğini ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.27, B.55, s.7);

Büyük Meclisin muhterem üyeleri; Kıbrıs Türklüğünün can ve mal emniyeti, Anavatanın Kıbrıs üzerindeki jeopolitik hakları ve Türk Milletinin bu konudaki beynelmilel prestiji böyle vahim sarsıntılar geçirmeden çok önce bu hayati problem üzerine Hükümetimizi uyarmaktan geri kalmayan Adalet Partisi Meclis grubu konunun hat safhaya ulaştığı günden beri takip edilemeyen dış politika tatbikatını daima tenkit edegelmiştir. Kıbrıs meselesinde Hükümetin daha enerjik ve Türk Milletinin arzusuna uygun kararlar ve bu kararlara uygun tatbikatla hareket etmesini istedik ve bekledik. Vaziyetin bu yönde inkişaf etmesinin sebepleri hakkında Hükümetin bugüne kadar vermiş olduğu izahat Türk Milletini tatmin edememiştir. Millî haysiyetimize uygun daha enerjik bir politika ile devletler hukukunun ve bu hukuka göre tanzim ve tasdik edilmiş siyasi, hukukî vesikaların tanıdığı haklardan ve hal çarelerinden istifade edilemeyişinin bir neticesi olarak Kıbrıs problemi şimdi de Birleşmiş Milletlere intikal ettirilmiş bulunmaktadır. Beklide çok uzun vadeli olarak fakat yine de Türk Milletinin iradesine uygun bir hal çaresinin aranması meselesi şimdi Birleşmiş Milletler müzakerelerine kalmıştır. Sayın milletvekilleri, milletlerin jeopolitik hakları, insan hakları ve dünya barışı temelleri üzerine kurulan Birleşmiş Milletlerin, haklı dâvamızda, biz Türk Milletini, Kıbrıs Türklüğünü anlayacaklarını ümit etmekle birlikte Kıbrıs konusunun bu yeni şartlar karşısındaki, savunmasında Türk Hükümetine yine büyük sorumluluklar

düştüğüne kani bulunmaktayız. Adalet partisi her millî meselede olduğu gibi bu konuda da muhalefetini, muhalefet olsun ve Hükümet yıpransın diye yapmayacaktır. Bilâkis bütün partizanca telâkilerin üstünde kalarak Kıbrıs dâvasını ve dünya barışını ve zulme maruz kalan soydaşlarımızı korumak hususunda azim ve irade göstermesini istediğimiz Hükümetin hiç olmazsa bu yeni safhada muvaffak olmasını istemekteyiz. Hükümetin bu azim ve enerji için muhtaç olduğu iradeyi tamamlamak maksadıyla Birleşmiş Milletlerdeki delegasyonumuzun Türk Milletinin tümünü temsil edeceğini, muhalefet olarak da ifade etmek fırsatını hazırlamak üzere teklif edilen genel görüşme talebinin bu bakımdan kabulünü istemekteyiz. Ancak, bunun için Türk Milletine niyabet eden Büyük Meclisin aydınlatılması meselesinin enine-boyuna görüşülmesi şarttır. Bugüne kadar yürütülen politikanın noksanlarını, zaman zaman içine düşülen aczi, eğer varsa bu politikanın başarılarını Büyük Meclisin açık seçik olarak bilmesinde büyük faydalar vardır. Hükümet partisi, Hükümetin aynı zamanda Büyük Millet Meclisinin Hükümeti olduğu hakikatine uyarak genel görüşme talebini desteklemesini beklemekteyiz. Böylece görüşmeler sonunda belki hatalarını idrak ederek politikasını değiştirecek, fakat belki de Türk Milletini ve Büyük Meclisi ikna ederek yeni müzakerelere daha kuvvetli olarak girecektir. Adalet Partisi Meclis Grubu olarak bu ikincisini candan temenni ederiz.

Söz sırası CKMP grubu adına Seyfi Öztürk'e verilmiştir. Öztürk son yaşanan gelişmelerin genel görüşme yapılmasını zorunlu kıldığını hükümetin partilerle yaptığı görüşmelerin yeterli olmadığını zira hükümetin geniş izahatlar vermesi gerektiğini, milletvekillerinin, siyasi partilerinin ve meclisin halkın gözünde en az hükümet kadar sorumlu olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle olayların tam anlamıyla bilinmesi gerektiğini adayla alakalı kimi haberlerin kendilerince gazetelerden öğrenildiğini Başbakan tarafından Kıbrıs hükümetinin gayrimeşru olarak nitelemesinin akabinde adada bir nizamın olmadığı unutulmayarak acil tedbirlerin alınması gerektiğini bunun da mecliste anlatılması enine boyuna konuşulması gerektiğini ifade etmiştir. Son olarak 2 kez genel görüşme talebinin gelmesine karşın Hariciye Vekilinin mecliste olmamasını eleştirdiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.27, B.55, s.7,8);

Muhterem Başkan, çok aziz arkadaşlarım; CKMP Meclis Grubu olarak Kıbrıs konusunda bir genel görüşme açılması lüzum ve zaruretime kani bulunmaktayız. Meselelerin esasına girmeden kısaca arz edeyim ki, Hükümetin son beyanlarından bu yana cereyan eden hâdiselerin seyir ve istikameti, böyle bir genel görüşme yapılması zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Gerçekten Hükümet, partilerin liderleriyle görüşmüş ve bir süre önce izahat vermiştir. Ancak liderlerle yapılan görüşmelerde izahatlar

tatminkâr olmamış ve şekli mahiyette kalmıştır. Anayasa düzeni içerisinde mesul Hükümetin, her şeyden evvel Parlâmentoya karşı sorumluluk duygusunun icabı olarak bu konularda, geniş izahat vermesi, görüşmelere imkân ve ninesi tabiidir. Kaldı ki son bir hafta zarfında, hele son beş günden beri cereyan etlen hadiseler kanaatimize göre oldukça endişe verici durumdadır. Milletvekili olarak, parti grupları olarak ve nihayet Meclis olarak tarih ve millet önünde en az Hükümet kadar mesuliyet taşımaktayız. Bu itibarla hâdiselerin her safhasından tam mânisiyle, açıklıkla, kesimlikle bilgi sahibi olmamız gerekir. Londra Konferansı'ndan mesele Güvenlik Konseyine intikal etti. Bu seyrin sebebi nedeni üzerinde Meclis olarak bilimiz var mıdır? Hayır. Gazetelerden okuduk. Çıkarma birlikleri bindirildi, sonra bir müddet gitti, döndü, indirildi. Nedir buranın mahiyeti? Ne olacak? Bu sualleri biz istesek de istemesek de vatandaş kafasında sormakta ve cevabını beklemektedir. Bunun cevap yeri de hiç şüphesiz Yüksek Meclisin önüdür. Bu kürsüdür ve vasıtası da genel görüşmedir. Muhterem arkadaşlarım, Sayın Başbakan Kıbrıs Hükümetini gayrimeşru olarak ilân etmiştir. O halde gayrimeşru bir Hükümet olduğuna göre, orada bir nizamı, hukukî bir nizamı mevcut sayılamaz. Bu durum karşısında, acil tedbirlerin alınması da lâzımdır. Bu tedbirler nedir? Bunları anlaşmalar göstermiştir. Bu tedbirler niçin alınmamıştır? Tedbirleri meçhuldür. Mecliste anlatılması, efkâra anlatılması bir zarurettir. Bugün yine gazetelerden öğrendiğimize göre, Yunanlılar, Kıbrıs'a milis kuvvetti göndermişlerdir. Londra mahreçli bir haberde Yunanlıların açıkça silâh gönderdiği ifade edilmektedir. O halde bir NATO müttefikinin anlaşmalar bünyesinde bu tarzı harekete nasıl tevessül ettiğini burada resmî ağızlardan ortaya koyup münakaşasını yapıp bilmemiz ve mukabil görüşlerimizi ortaya koymamız gerekir. Ben yüksek huzurumuzda bir noktaya da işaret etmek istiyorum. Arkadaşlar, 2 defadır genel görüşme yapılması talep ediliyor, yani genel görüşmenin yapılması isteği ile karşılaşıyoruz. Meseleleri yakından takip etmiş Hariciye Vekilimiz -sebeplerini bilmiyoruz- bu görüşmelerde Yüce Meclisimizin huzurunda hazır bulunmamaktadır. Hiç şüphesiz Vekil bu vazifeyi ifa edecektir, bu mümkündür. Ancak konferansa bizzat katılan Sayın Hariciye Vekilinin böyle kendisini ilgilendiren bir konuda Mecliste bulunamamasının da bir ciddî sebebi varsa bunun da Hükümet tarafından açıklanmasını istirham, ediyoruz. Hürmetlerimle...

CHP grubu adına Fethi Çelikbaş, Şinasi Osma'nın genel görüşme talebinin kabul edilmesi halinde bir hafta içerisinde görüşülmesi gerektiğini fakat bu ayın 23'ünde Dışişleri Bakanlığı bütçesinin de müzakere edileceğini bu nedenle 23 Şubat'ta Dışişleri Bakanlığı bütçesi görüşülürken sadece Kıbrıs meselesi değil Dışişleriyle alakalı her

konunun görüşüleceğini hükümetin Kıbrıs meselesiyle alakalı iyi bir yol aldığını bu nedenle takririn kabul edilmemesi gerektiğini ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.27, B.55, s.8,9);

Muhterem arkadaşlar, Sayın Şinasi Osmâ'nın Kıbrıs konusunda umumi müzakere açılmasına dair takririni İçtüzük hükümleri ve takririn kabulü halindeki tatbikat zaviyesinden tetkik etmek lâzım gelmektedir. Takrir kabul edildiği takdirde bir hafta içerisinde muayyen bir günde konuşulması da tespit edilecektir. Diğer taraftan bu ayın 23'ünde Dışişleri Bakanlığı bütçesi de esasen müzakere edilmek üzere programlaştırılmıştır. Bu bakımdan bu takririn kabulünün tatbikatta ne netice vereceği cidden üzerinde durulacak bir keyfiyettir. Çünkü aslında 23 Şubat'ta Dışişleri Bakanlığı bütçesi müzakere edilirken en geniş ölçüde, yalnız Kıbrıs meselesi değil, Dışişleriyle alakalı her konu görüşülecektir. Bu itibarla evvelâ tatbikatı bakımından yeni hiçbir şey getirmeyecekti... Diğer taraftan içtüzüğün bir maddesi de bütçe müzakereleri esnasında tatbik edilecek bir usulü göstermektedir. Filhakika 166'ncı maddenin son fıkrası, «Bütçe müzakerelerine hiçbir istizah zam ve ilhak olunamaz» hükmünü ihtiva etmektedir. Niçin? Çünkü bütçe müzakeresinin kendisi bir istizah müzakeresidir. Bu itibarla, İçtüzüğün bu fıkrası gereğince de Sayın Şinasi Osmâ'nın takriri kabul edilmemek iktiza eder. Şu hâlde akla şu geliyor; Sayın Şinasi Osmâ, bu hükümleri ve tatbikatı bildiklerine göre niçin bunu vermiş olabilirler? Bu konuda sarîh bir şey ifade etmek imkânı olmamakla beraber şu kadarı söylenebilir ki, Hükümetin bugüne kadarki tutumunda Kıbrıs mevzuunu, dost ve müttefiklerimizin kendi mevzuları gibi telâkki etmelerine imkân veren ve ana hedefin Kıbrıs'ta emniyet ve asayişin tesisi istikametinde müspet bir merhaleye ulaştırılması keyfiyeti akla gelebilmektedir. Hükümet bu konuda hayli mesafe aldığına göre, sayın arkadaşımız ve onun gibi düşünen arkadaşlarımız Güvenlik Konseyine de intikal eden bu konunun 3-4 gün içinde yeni birtakım safhalarının da aydınlığa çıkacak normal bütçe müzakeresi içinde bu konudaki fikirlerini dermeyen etmeleri en isabetli yol olacaktır. Bu bakımdan takririn kabul edilmemesi iktiza eder kanaatindeyim.

YTP grubu adına söz alan Şekip İnal, Kıbrıs sorununun ve adada gerçekleşen olayların üzerinde dikkatle durulması gereken olaylar olduğunu fakat bugün bu konuların Birleşmiş Milletler 'de, Güvenlik Konseyinde görüşüldüğünü ve bu sırada hükümetin izleyeceği politikayı açıklamasının milli menfaatleri zedeleyeceğini belirtmiştir. Mevzuuyla alakalı elbette ki hükümetin açıklaması gereken hususlar olduğunu ancak bu açıklamalar için zorlanmaması gerektiğini genel görüşme talebinin de zamansız olduğunu düşündüklerini bildirmiştir.

YTP'nin her takrire onay veremeyeceğini belirttikten sonra Kıbrıs'ta gerçekleşen olayların kendilerini üzdüğünü ancak bu konunun görüşüldüğü sırada politikayı ortaya koymanın milli menfaate uymadığını bu nedenle genel görüşme talebini olumsuz karşıladıklarını ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.27, B.55, s.9);

Muhterem arkadaşlarım, Kıbrıs meselesi üzerinde bir genel görüşme açılması yolundaki teklif, aynı mahiyette daha önce İrfan Baran arkadaşımız tarafından Yüksek Heyetinizin huzuruna getirilmiş ve zamansız olduğu için reddedilmişti. Kıbrıs mevzuunun nezaketi, önemi ve orada cereyan eden hâdiselerin hepimiz için üzerinde dikkatle durulması lâzım gelen mevzular olduğunda asla tereddüdümüz yoktur. Ancak bugün Kıbrıs meselesi Birleşmiş Milletlerde, Güvenlik Konseyinde görüşülmektedir. Binaenaleyh, bu görüşmeler karşısında Hükümetin hangi yoldan gidebileceğini bugün burada açıklamakta millî menfaatlerimizin ne dereceye kadar korunabileceğini kestirmek hakikaten güçtür. Parti olarak, Y.T.P.'si olarak Kıbrıs mevzuunda birtakım açıklanması ve Türk efkârı umumiyesine bildirilmesi lâzım gelen hususlar olduğuna kaniyiz. Ancak, Hükümeti inisiyatif elinden kaçırmamak ve birtakım vakitsiz açıklamalara zorlamamak için bu genel görüşmenin bugün açılmasını zamansız bulmaktayız. Bunun zamanını, elbette ki, hâdiseleri daha yakından takip eden Hükümetin takdirine bırakmakta fayda görmekteyiz. Evet, muhterem arkadaşlarım, millî menfaatlerde Yeni Türkiye Partisi de her halde Adalet partisi kadar düşünen ve Adalet Partisi kadar bu meselede hassasiyet gösteren bir partidir. Sizden gelen her takrire Y. T. Partisi mutlaka oy verecek değildir; bunu iyice bilmeniz lâzım gelir. Yeni Türkiye Partisi kendi programı ve kendi düşünceleri içinde meseleleri bu zaviyeden görecektir ve ona göre mütalâalarını Yüksek Heyetinize arz edecektir. Bunu bir kere daha tespit etmekte fayda görüyorum. Daima Y. T. P. sinden mutlaka Adalet Partisine aykırı bir fikir geldiğinde bu gibi tezahüratta bulunmanızı hakikaten hayretle karşılıyorum. Muhterem arkadaşlarım Y. T. P. elbette ki, Kıbrıs'ta cereyan eden kanlı hâdiselerden dolayı yüreğinde büyük acı ve ıstıraplar hissetmektedir. Ama bu ıstırapların, acıların dindirilebilmesi burada siyasi meselelerimizi en ince teferruatına kadar ortaya dökmek ve yarın müzakereleri devam eden bir meselede her kozumuzu ortaya koymayı millî menfaatimiz bakımından kabili telif görmüyoruz. İşte bunun içindir ki, bunu zamansız görüyoruz, ama hâdiseler inkişaf eder, müzakereler neticelenir veya iyi bir safhaya girer veya kesin bir hal alırsa O zaman yüksek huzurunuzda gelecek ve burada bu meselenin müzakeresini biz de talep edeceğiz.

Aynı oturumda sözü bu kez de Başbakan İsmet İnönü almıştır. İnönü, Kıbrıs meselesini açık bir şekilde takip edebilmek adına adada son iki ayda gerçekleşen olayları iyi bilmek gerektiğini belirterek Kıbrıs meselesinin esasen 21 Aralık 1963'te Makarios'un anayasayı değiştirmeye çalışmasıyla ortaya çıktığını fakat Türkiye'nin müttefik devletlerle görüşerek Makarios'un bu tavrını onaylanmadığını tekrar tekrar ifade etmelerine rağmen 21 Aralık 1963'te Türk cemaatine yönelik tertipli askeri tecavüzlerin ortaya çıktığını beyan etmiştir. Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin teşebbüslerinin bir sonuca varamadığını ve adada olayların şiddetinin artması sonucu Türkiye'nin 25 Aralık 1963'te anlaşmanın verdiği tek taraflı müdahale haklarını kullanmaya karar verip bunu teminatçı devletleri iletince ilgili devletlerin anlaşmaların verdiği haklar çerçevesinde Kıbrıs'ta emniyet ve asayişin birlikte sağlanmasına yönelik bir teklifte bulunduklarını kendilerinin de Kıbrıs'ta iki cemaatin asayiş ve emniyet içerisinde birlikte yaşamalarını sağlayacak bir düzen için bu teklifi kabul ettiklerini iletmiştir. Ardından bir İngiliz generali liderliğinde Türk ve Yunan kuvvetlerinin birleştirildiğini kendilerinin yeni idarede sarsılmayacak bir emniyeti tesis etmek için bir konferansa gitme yolunu tuttuklarını fakat müttefiklerinin de bir an evvel konferansa giderek cemaatlerin ortak yaşama şartlarını araştırmak ve karara bağlamak konusunda ısrar edince Londra Konferansı'nın başladığını ve bu konferans sonucunda emniyet şartlarının oluşturulmadığını bunun üzerine Amerika'dan 31 Ocak'ta dostlar ve müttefikler arası olması düşünülen Kıbrıs'ta emniyeti ve asayişi sağlamak için sulhu koruyacak kuvvetin tesis edilmesi yönünde bir teklif geldiğini ve bu teklifin İngilizler tarafından olumlu karşılandığını Makarios'un da bu teklifi olumlu karşıladığını fakat bunun Birleşmiş Milletler ile yapılması konusunda ısrar ettiğini dile getirdikten sonra Sovyet Rusya'nın adada gerçekleşen olaylara dışarıdan müdahale edilmemesi Kıbrıslıların sorunlarını kendi aralarında halletmesi gerektiği yönünde notalar verdiğini de belirtmiştir. Hükümet olarak kendilerinin sorunu Birleşmiş Milletlere taşımadan çözmeye çalıştıklarını fakat bunun gerçekleşmediğini ve bu sırada adada kanlı olayların devam ettiğini ve bunun da konuyu Birleşmiş Milletlere taşımaktan başka çare bırakmadığını belirterek Birleşmiş Milletler' de ise Makarios'un adada düzeni bozan tavrının Londra ve Zürih anlaşmaları çerçevesinde hukuk dışı olduğunu kanıtlamak olduğunu aynı zamanda konunun Birleşmiş Milletlere taşınmasıyla adada Türklere yönelik gerçekleşen katliamlardan tüm dünyanın haberdar olduğunu belirterek dış politikada bunlar gerçekleşirken adadaki olayların devam ettiğini üzüntüyle ifade etmiştir. Türkiye'nin her daim Kıbrıs'ta gerçekleşen olaylara aynı ilgi ve tutarlılıkla baktığını adada gerçekleşen olaylarla ilgili devamlı parti liderleriyle ve partilerle görüşme yaparak bilgi aktardıklarını, parti başkanlarının da

hükümeti desteklediklerini ifade ettiğini bildirmiştir. Sözlerine bugüne dönerek devam eden İnönü konunun Birleşmiş Milletlere vardığı ve çözüm yolları arandığı şu günde genel görüşme talebinin adada henüz bir karar alınmadığı gerekçesiyle uygun olmadığını bu nedenle genel görüşme talebinden vazgeçmeleri gerektiğini ifade ettiği şu konuşmasını yapmıştır (MMZC, C.27, B.55, s.9-12);

Sayın Başkan, Büyük Meclisin sayın üyeleri, 5 Şubat'ta Kıbrıs meselesi için Büyük Mecliste genel görüşme açılmasını Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisinden bir sayın arkadaşımız teklif etmişti. Kâfi derecede Mecliste müzakere edildikten sonra, genel görüşme açılmasını teklifle karşı karşıya bulunuyoruz... Bu münasebetle teklif sahibi arkadaşımız, Kıbrıs meselesi üzerinde baştan beri takip edilen politika üzerinde de fikirlerini dermeyan ettiler. Muhterem arkadaşlarım, size hâdiseleri zihinlerinizde ve muhakemenizde sarıh bir şekilde takip edebilmeniz için, Kıbrıs meselesinin son iki ay zarfındaki safhalarını kısaca izah etmek isterim: Kıbrıs meselesinin son hâdiseleri, 21 Aralık 1963'te başlamıştır. O zamana kadar siyasi alanda Kıbrıs meselesi şu şekilde meydana çıkmıştı: Kıbrıs Hükümetinin başında bulunan Arşovek Makarios her vesile ile Kıbrıs'taki Anayasanın kabili tatbik olmadığını iddia ederek, kendi kendine Anayasayı ne şekilde değiştirmek istiyorsa, o şekilde tahakkuk etmiş gibi tatbik etmeye başlamıştır. Anlaşıyordu ki, Arşovek Makarios, mevcut muahedelerin ve müttefikler arası ahitlerin hükümleri dışında birtakım arzular beslemekte ve bir siyaset takip etmektedir. Bu müddet zarfında Arşovek Makarios'un gerek Ankara'yı ziyaretinde ve gerek ondan sonraki icraatında zihninden gecelileri önlemek ve Kıbrıs politikasını muahedelerin, sarıh olarak tespit ettikleri istikametlerde yürütmek için diplomatik alandan müttefiklerimizle birlikte tesir etmeye çalıştık. Bu müddet esnasında, başlıca teminatçı devletler olarak Yunanistan, İngiltere ve Türkiye daima mutabakat halinde bulunmuşlardır. Kıbrıs idaresinin başında bulunanların takip etmek istedikleri politikayı müttefikler tasvip etmemişlerdir. Anayasa dışı hareketlerin daima karşısında olacaklarını aralarında kararlaştırmışlar ve Kıbrıs Hükümetine, Arşovek Makarios'a her vesile ile tekrar ve teyit etmişlerdir. Bu devre, 21 Aralık 1963 de kanun dışı bir fiilî safhaya girdi. Bir zabıta vakası şeklinde veya bahanesi altında Lefkoşa'daki Türk cemaatine tertipli askerî tecavüzler vuku bulmaya başladı. Bu yeni safha, derhal dikkatimizi celbetti. 22/23 Aralık vukuatı, bunu teyit ettikten sonra, Arşovek Makarios'un da imzasını taşıyan muahedelerin vücuda getirdiği teminatçı devletler sisteminin yürütülmesi için teşebbüse geçtik. Bu teşebbüs 23/24 Aralık günlerinde oldu. Bu teşebbüs müzakereleri, bizim gibi teminatçı devletler tarafından, yani, İngiltere ve Yunanistan tarafından derhal amelî bir neticeye varmadı. Nihayet,

hâdiselerin vahametinin artması üzerine 25 Aralık 1963 günü muahedenin bize verdiği tek taraflı müdahale hakkını kullanmaya karar verdiğimizizi teminatçı devletlere bildirdik. Bunun üzerine, vaziyetin vahameti ve kararımızın ciddiyeti kâfi derecede anlaşılmış olacak ki, müttefiklerimiz İngiltere, Yunanistan, derhal beraber olarak muahedenin verdiği haklar içinde Kıbrıs'ta emniyetin ve asayişin korunması için beraber hareket etmeyi teklif ettiler. Kabul ettik... Maksadımız, teminatçı mekanizmanın işlemesi ve bu mekanizmanın tesiri altında, tecavüze uğrayan vatandaşlarımızın bir an evvel devamlı bir emniyete kavuşması ve bu arada bozulmuş olan Kıbrıs'taki asayiş ve emniyet nizamının ve cemaatlerin bir arada yaşama şartlarının daimî bir hal tarzına bağlanması çaresinin aranması kararlaştırıldı. Bunu, bir siyaset olarak takip ettik... Bir İngiliz generali, bizim ve Yunanlıların adada bulunan askerî kuvvetlerimizi muvafakatimiz üzerine kendi kuvvetleri ile bir kumanda altında birleştirdi. Kıbrıs polisini emrine aldığını bildirdi. Ve Arşövek Makarios'un ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve Türk Cemaati Başkanı Dr. Fazıl Küçük 'ün muvafakati alındı. Bu suretle işler takip edilmeye başlandı. Biz ilk anda, ilk önce bu yeni idarede sarsılmayacak bir emniyet tesis edilsin, ondan sonra müzakere yolu açılarak bir konferansta meseleler tetkik olunsun, yolunu tuttuk. Fakat müttefiklerimiz, bir an evvel konferansa gidip hal çaresi, cemaatler arasında beraber yaşama şartlarının araştırılması ve karara bağlanması ihtiyacında ısrar ettiler. İşin bu tarafını acil gördüler. Bunun üzerine Londra konferansı açıldı. Londra konferansı, ocak ayının 13'ünde açıldı. 31 Ocak'a kadar devam etti. Londra konferansı 13 Ocaktan 1 Şubat'a kadar devam etti. Londra konferansında cemaatlerin bir arada yaşamaları için emniyet şartlarını tesis etmek imkânı bulunamadı. Bunun neticesinde meselenin tekrar başladığı yere dönülerek, Kıbrıs'taki cemaatler arasında geçinme şartlarını aramaya başlamadan evvel adada daimî emniyeti tesis edecek bir nizama çare bulmak ihtiyacı ön plâna geçti. Bunun üzerine, Amerika, başlıca müttefikleri arasındaki bu vahim ihtilâfın ciddiyetini yakından takip ettikten sonra kendisi de işi halletmek için harekete geçmek ihtiyacını duydu. İngiltere ile bize ilk bir teklifyaptılar. Bu teklif, 31 Ocak'ta yapılmıştır. Bu teklifte, Kıbrıs'ta emniyet ve asayişin temin etmek için uluslararası, tabii dostlar ve müttefikler arası olması düşünülen, bir sulhu koruyacak kuvvetin tesis olunması ve ilgili devletler dışından bir arabulucu bulunarak, arabulucu mekanizması ile Kıbrıs'a devamlı bir yaşama imkânının sağlanması teşebbüsü yapıldı. NATO kuvvetlerinin ve üzerinde müttefik kalınacak diğer devletlerin kuvvetlerinin beraber çalışmaları tasavvur edildi, ilgililer, kısa müzakerelerden sonra buna muvafakat cevabı verdiler. Ondan sonra, Arşövek Makarios yapılan bu teklifler karşısında, prensip olarak bir sulhu koruma kuvvetinin gelmesini kabul etmekle beraber, bunun Birleşmiş Milletler kanalı ile

yapılması üzerinde ısrar etti. Bu arada, Sovyet Rusya da 31 Aralık'ta ilki ve 7 Şubat'ta ikincisi olmak üzere notalar verdi. Dışardan bu işe karışılmasın... Kıbrıslılar kendi aralarında meselelerini halletsinler. Ve nihayet mesele Birleşmiş Milletlerde konuşulsun, tetkik edilsin. Ve ne tedbir alınacaksa orada görüşülsün tezini tuttu. Sovyetlerin talepleri, Arşovek Makarios'un taleplerine tamamıyla muvazi bir istikamette görüldü. Meseleyi Birleşmiş Milletlere götürmeden teminatçı devletler ve dost devletlerin kuvvetleriyle emniyet ve asayiş tesis etmek ve Kıbrıs dâvasına bir hal şekli aramak yolunu kısa ve tabii görmüştük... ilk teklifi yapan devletlere biz de dâhil 'olduğumuz halde, Birleşmiş Milletlere gitmeye ihtiyaç kalmadan bu kuvvetleri tesis etme yolunu aradık. Fakat bu müzakereler devam ettikçe mesele uzuyor, adada asayiş temin olunmadığı için vukuat tekerrür ediyordu, Bunun için son zamanlarda Amerika ve teminatçı devletler hep beraber Birleşmiş Milletlere müracaat yolunu kabul ettik. Oraya, bu meselenin götürülerek müzakere edilmesini kararlaştırdık. Birleşmiş Milletlerde konuşulacak şey şudur: Kıbrıs Anayasasının dışında bir politika takip ederek muahedelerin hükümlerini gayri mevcut imiş gibi yürütmek isteyen Arşovek Makarios'un politikası hukuk manzarasında bir iddiaya dayanmaktadır. Birleşmiş Milletler Anayasası, Zürih ve Londra antlaşmaları ile teessüs eden nizam buna müsaade etmez. Yani, teminatçı devletler vardır... Kıbrıs'ta bulunan iki cemaate dayanan cumhuriyetin hayatı, birtakım komşu devletlerin hayati emniyetleri mülahazasıyla, müşterek hükümlere bağlanmıştır. Makarios, bu hükümlerin kendisini bağlamadığı iddiasındadır. Makarios'un bu iddiasının, ne şekle bürünürse bürünsün aslı olmadığı, bir müeyyidesi olmadığı, kıymeti olmadığı teminatçı devletlerde, hepimizde hâkim ve galiptir. Nihayet bu mesele Birleşmiş Milletlerde görüşülecekse orada da görüşülebilir. Bunu kabul ettik... Şimdi mesele bütün ehemmiyeti ve ciddiyeti ile Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine gitmiştir. Bu konu orada görüşülüp usul bakımından ve esas bakımından bir neticeye vardiye olacaktır. Ondan sonra Kıbrıs dâvası üzerinde hukukî istikamet büsbütün yeni bir ciddiyet kuvvet ve yolda yürütülecektir... Bu dâvanın başlangıcında kesif ve yaygın bir karşı propaganda ile Türk hakları bütün dünya gözünde âdeta görünmez bir halde idi. Durum böyle iken bir, bir buçuk ay içerisinde dünya basını, hâdiselerin kanaat verici manaları ve ifadeleri ile bugün bütün dünyada geniş ölçüde Türk dâvasının haklı olduğu belirtilmiş ve Türk dâvası üzerinde insaf sahibi dünyada pek çok insanın ilgisi ve teveccühü temin edilmiştir. Bu teminat, hâsıl olan bu yeni vaziyette, Türk Milletinin dâvada gösterdiği teessürün, hassasiyetin ve dâvanın aslında bizim sahip olduğumuz haklı ve fedakâr durumun tesisi birinci derecede rol oynamıştır. Çok esef edilecek ve milletimizi iki aydan beri gece gündüz ıstıraba sevk edecek keyfiyet şudur: Bu müddet esnasında Kıbrıs'ta hâdiseler,

tecavüzler, kan akıtılması durmadı. Türk cemaatinin çektiği ıstırap mütemadiyen arttı. Muhterem arkadaşlarım, bu müddet esnasında biz burada Türk Milleti olarak ne kadar yakından teessür ve haklı bir hiddet göstermiş isek Kıbrıs'ta yaşayan ve tecavüze uğrayan mazlum ırkdaşlarımız bir taraftan hakikaten insana hürmetle beraber hayret verecek, müstesna kahramanlıklarla haklarını ve hayatlarını müdafaa etmişlerdir. Muhterem Arkadaşlarım, bu tarzdaki müdafaa, Kıbrıs'taki soydaşlarımızın bir taraftan haklarını canla başla müdafaa ederken, meselenin hukuki ve siyasi safhası bağladığı güne nispetle meçhul ve metruk bir dünya köşesindeki bir vaka halinden dünya öcüsünde hemen bütün milletlerin yakından dikkatle takip ettiği bir büyük hâdise ehemmiyeti kazanmıştır. Emniyet ve asayişin tesisi mutlaka yeni ve uluslararası ehemmiyetli kuvvetlerin yardımına muhtaçtır. Bu sabit olmuştur. Ne şekilde bir mutabakat hâsıl olursa olsun Türk Cemaatinin ve Kıbrıs'taki nizamın tesisi güvenliğin sağlam bir surette tesisi, büyük kuvvetlere ihtiyaç vardır hakikatini meydana çıkaracaktır. Ve bu kuvvet bulunacaktır. Hâdiselerin seyrinden anladığımız kanaat budur... Ondan sonra, Kıbrıs'ta Türk Cemaatinin ve orada bulunan Rum Cemaatinin bundan sonraki hayatlarını tanzim edecek bir hal tarzı bulunacaktır. Bu müddet esnasında Büyük Meclis Kıbrıs meselesi üzerinde yakın ilgisini bir tek gün hafif tutmamıştır. Büyük Meclis, bütün partileri ile her gün bilgi almıştır. Toplantılar yapmıştır, komisyonlarında konuşmuştur... Parti başkanları her vesile ile Hükümetle yakın temasta bulunmuşlardır. Meselenin iyi yürüyen tarafları kötü yürüyen tarafı, bunların hepsinden bilgi edinmişlerdir... Hükümet bütün dikkati ile meselenin iç politikanın günlük siyasi istismar konusu olmasına imkân vermeden, bahane vermeden, bütün partilerin yardımlarından tam istifade etmek için elinden gelen gayreti göstermiştir... Teşekkürle kaydederim ki, parti başkanları ile, parti liderleri ile görüştüğümüz zamanlarda, aramızda meselenin idare tarzından gösterdiği hal şekillerinden çok şiddetli şikâyetler olmakla beraber, görüşmelerimiz bitip de, efkârı umumîye karşısına çıktığımız zaman, parti başkanları, umumiyetle ve ekseriyetle, Hükümeti desteklediklerini, işleri yakından takip ettiklerini bildirmişlerdir. Şimdi meselenin bugünkü safhasında bundan sonraki safhasında da siyasi partilerinizin bunu kısır bir parti politikasının tecelliyatı haline düşürmeyeceklerine emin bulunuyoruz. Muhterem arkadaşlarım, burada Kıbrıs meselesinin cereyanı zikredilirken, bugün beraber çalıştığımız teminatçı ve diğer daha büyük ittifak manzumeleri içinde beraber müttetik olduğumuz dost devletlerden de şiddetli şikâyetler ifade edilmiştir... Muhterem arkadaşlarım, İttifak manzumesinin işlenmesi, nazik bir mekanizmanın işlemesi demektir. Böyle, umumi efkâr karşısında her günkü tedbiri münakaşaya maruz olan siyasi safhalarında değil, ittifakların silahlı düşman karşısında işlemesi halinde bile müttetikler

arasında bu tenkitler, tarizler, şikâyetler daima bulunmuştur ve bulunacaktır... Mesul adamlar olarak bu şikâyetlere iştirak etmediğimi söylenmekle bu bahsi kapatmak istiyorum. Herkes elinden geldiğini yapmaktadır. Müttefiklerin birbirlerinin elinden geleni nihayetine kadar azamisini yapması için mütemadiyen şikâyetlerde, tesirlerde bulunmaları mutad bir harekettir. Bunu bilirsiniz. Bunlar üzerinde açıktan fazla bir münakaşa ıztırar olmadıkça yapılmaz. Durum bu safhada değildir. Şimdi bunları size anlattıktan sonra, içinde bulunduğumuz safhaya tekrar dönüyorum: O safha da şu: Uzun boylu araştırmalardan sonra yakın devletlerin ve politikası bize muarız olan devletlerin türlü şekilde işe karışmaları ve müdahalelerinden sonra, mesele Güvenlik Konseyine, Birleşmiş Milletlere intikal etmiştir. Şimdi burada mesele, tetkik edilmekte ve hal yolu arama günlerindeyiz. Bugünlerde, genel görüşme açılmasında Meclis gerçek üzerinde bir istikamet bulacak durumda değildir. Çünkü karar verilmemiştir, İhtimal üzerine yapılacak görüşmelerin faydası yoktur, çok mahzurları olabilir. Onun için sözümü neticeye bağlıyorum. Pek muhterem arkadaşlarım, Genel görüşme açılması için vaktin bugün müsait olmadığını söyleyenler tamamıyla haklı söylemişler ve bu davaya hizmet etmişlerdir. Genel görüşme istemiş olan arkadaşların, iyi niyetle meseleleri mümkün olduğu kadar vuzuha kavuşturmak için bir gayret gösterilmesini iltizam ettiklerini zannediyorum. Fakat arzu ettiklerini bugün temin etmek mümkün olmadığı için genel görüşmeden vazgeçmeleri lâzımdır. Hükümet olarak, genel görüşmenin kabul edilmemesini rica ederim.

Son olarak Meclis Başkanı Kıbrıs meselesiyle alakalı Şinasi Osma'nın genel görüşme teklifini onaylama sunmuş ve teklif kabul edilmeyerek bütçe görüşmelerine geçilmiştir.

2.6.11. 23 Şubat 1964 Tarihli Oturumda Yaşanan Gelişmeler

Meclisin 23 Şubat 1964 tarihli oturumunda YTP grubu adına Fahrettin Kerim Gökay söz alarak 1964 yılı bütçe hakkındaki görüşlerini arz ederken Kıbrıs'ta yaşanan faciaların kendilerini derin bir acıya sevk ettiğini bu olaylar sonucunda milli hassasiyet şuurunun oluştuğunu aynı zamanda sınırların de gerildiğini belirterek Atatürk'ün dış politikada sulh çağrısına uygun olarak hareket eden hükümetin milletlerarası antlaşmalara daima sadık kaldığını ve bu durumda ilgili devletlerden de sadakati beklemenin en doğal hakları olduğunu ifade etmiştir. Londra ve Zürih anlaşmalarıyla bağımsızlığını kazanan Kıbrıs'ta birlikte dostça yaşamak mümkünken Makarios'un hatalı davranışları yüzünden dünya barışının tehlikeye girdiğini, hükümetin adada gerçekleşen olaylara karşı soğukkanlı duruşu sayesinde daha büyük facialara sebep olunmadığını Birleşmiş

Milletler Güvenlik Konseyi'ndeki delegelerin konuşmalarından anlaşıldığı üzere Türkiye'nin bu tutumunun olumlu karşılandığını belirtmiştir. Ardından barış içinde yaşama ve Türk dostluğuna verdiği önemden bahseden Sovyet Rusya'yı en azından adada gerçekleşen olaylarla ilgili tarafsız kalabileceği yönüyle eleştirmeye başlamış, Türkiye'nin adada huzuru bozacak en ufak bir harekette bulunmadığını, ilgili devletlerle birlikte hareket ettiğini ancak Zürih Anlaşmasının ardından Sovyet seferine mensup bir şahsın Kıbrıs meselesinin halledilemediğini ve bu meseleyi kapatmayacaklarına dair sözlerinin Sovyetlerin bugünkü tutumlarıyla karşılaştırılması gerektiğini zira bunda barışçı bir mantık olmadığını ve hatta anlaşmayı fes etmek, gizli bir şekilde Enosis amacına hizmet etmek anlamı taşıdığını belirtmiştir. Sözlerine NATO'nun bencil düşüncelerle sarsıntıya uğradığını dış politikadaki sorularla belirten Gökay, böyle bir NATO karşısında Türkiye'nin sesini daha çok yükselterek sağlam bir duruş sergilemesi gerektiğini Kıbrıs'ta cemaatlerin anlaşmalar çerçevesinde federatif olarak rahat ve huzur içerisinde yaşamaları için tüm insanlığın faaliyette bulunmasının gerekliliğini sorguladığı şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.27, B.60, s.540-543);

Muhterem Başkan, aziz arkadaşlarım; yüksek huzurlarınıza Yeni Türkiye Partisi Meclis Grubu adına Dışişleri Bakanlığı 1964 yılı bütçesi hakkında görüşlerimizi arz için çıkarken, gözlerimizin önünde 20'nci yüz yılda işlenen insanlık için yüz kızartıcı kanlı Kıbrıs hailesinin elem ve hassasiyet veren masum kurbanları canlanıyor. Hiçbir taksirleri olmadığı halde, baskın ve tecavüze uğrayarak şehit düşen kardeşlerimizin aziz hatıralarını hürmetle anarak görüşlerimizi arza başlıyorum. Bakanlık bütçesi, Karma Komisyon Raportörü Sayın Nuri Bayar tarafından hazırlanan raporda pek güzel belirtildiği üzere, Kıbrıs konusunda millî hassasiyet şuurlaşmış çarpan yüreklerden yayılan elem ve ıstırap yurt sathını kaplamış, sinirler gerilmiş, heyecan azami haddine ulaşmıştır. Bu atmosfere rağmen, Atatürk'ün yurttan ve cihanda barış prensibini düstur olarak kabul eden, Cumhuriyet Hükümeti öteden beri millî dış politikasının tatbikatında milletlerarası antlaşmalara ve taahhütlere olan geleneklerimize harfiyen sadık kalmıştır. Milletimizin taahhütlerine karşı gösterdiği bu riayet ve sadakati diğer akitlerden da aynı şekilde beklemek en tabii hakkımızdır. Zürih ve Londra Antlaşmalarıyla bağımsızlığına kavuşan Kıbrıs'ta Türk ve Rum cemaatlerinin karşılıklı anlayış havası içerisinde tabiatın müstesna bahislerinden faydalanarak huzur ve rahatlık ile dünyanın İsviçre gibi turist çeken Yeşil Ada'sı olarak yaşaması mümkün iken, manasız bir ihtiras fırtınasına kendisini kaptıran Başpapa Makarios'un hatalı hareketleri dünya barışını tehlikeye düşürmüştür. 21 Aralık'ta başlayan haile muvacehesinde Hükümetimizin basiretli ve soğuk kanlı

davranışı korkunç ihtilâta mâni olmuştur. Bu tutumun hür dünya basını ve Atlantik camiasındaki devletler tarafından takdirle karşılandığını memnunlukla görüyoruz. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyindeki tutum ve delegelerin konuşmaları haklı dâvamızın büyük çoğunluk tarafından benimsendiğini göstermektedir. Barış içinde birlikte yaşama tezini savunan ve her vesileden faydalanarak Türk dostluğuna önem verdiğini ifade eden Sovyet komşumuzdan barış içinde birlikte yaşamadan başka bir gaye gütmeyen Türk cemaatinin maruz kaldığı katliam karşısında hiç olmazsa tarafsızlığını muhafaza etmesini beklerdik. Kıbrıs'ın bağımsızlığa kavuştuğu günden beri antlaşma icabı vazife gören birliğimizin Yeşil Adanın huzurunu kaçırarak en ufak bir hareketi görülmediğini ifade etmekle bahtiyarlık duyuyoruz. Londra müzakerelerinin sonuç vermemesi, İngiliz ve Amerikan tekliflerinin kabule mazhar olmaması, Garantici devletler birliklerinin komutasını deruhte eden İngiliz generalinin kumandasındaki birliklere rağmen tedhiş hareketlerinin devamının 1959 yılında Zürih Antlaşmasını takiben Atina'da Sovyet Sefaretine mensup bir şahsın «Kıbrıs meselesi hiçbir şekilde halledilmemiştir. Biz meseleyi kapatmayacağız» tarzında yaptığı beyanat ile Sovyetlerin bugünkü tutumlarını karşılaştırmak zorunda kalıyoruz, bu beyanatı İPO Ajansının 466 sayılı ve 6 Şubat 1964 tarihli bülteninde yayınlanmıştır. Atlantik İttifakını sarsmak, karasularımız civarında Komünist Akel teşkilâtı tarafından idare edilen devamlı bir karışıklık mihrakı vücuda getirmeyi istihdaf eden hareketleri oldu bitti ile karşılayacak bir millet olmadığımızı yakın tarihimizdeki misalleriyle arzu edenler rahatça hatırlayabilirler. Adayı ilhakı düşünmediğimiz gibi, Lozan Ahitnamesine bağlı kaldığımızı iki cemaatin geniş politik ve idari bir otonomiye sahip olarak federal bir devlet kurmaları mümkün olduğunu müdafaa eden tezimiz karşısında Zürih Antlaşmasının feshini istemek gizli bir şekilde Enosis emellerini tahakkuk ettirmeye gayret etmek sulhçu bir hareket sayılamaz. Hükümetimizin bugüne kadar takip ettiği azimli ve kararlı davranışının Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyince takdir edilerek meselenin olumlu sonuca bağlanacağına emin bulunuyoruz. Bizim için bugün en önemli konu olan Kıbrıs mevzuundaki görüşlerimizi açıkladıktan sonra bizi yakından uzaktan ilgilendiren bazı konular üzerinde duracağım. Sayın Bakandan bu konularda bizi aydınlatmalarını rica ediyorum. İkinci Dünya Harbini müteakip sulhu korumak amacıyla kurulmuş olan NATO camiasında son yılların içerisinde aşikâr bir sarsıntı müşahade edilmektedir. Amerika'nın, Avrupa'daki nüfuzunun artırdığı zehabıyla Fransız dostlarımızın NATO camiası içerisinde hassa olduklarını görüyoruz. Brüksel'de İngiltere'nin Ortak Pazara girmesine mümanaat ile kendini gösteren tatsızlıklar Fransa'nın Komünist Çin'i tanınması, Asya'da Güney-Batı memleketleri politikasında

takip ettiği yol, nükleer tecrübeler ve Kıbrıs'a NATO kuvvetleri gönderilmesi hususundaki menfi tutumu ile NATO Birliğini sarsacak hareketlerin sonucu nereye varacaktır? Kennedy'nin dahi ölümünden evvel 700 milyonluk Çin ile bir anlaşma yolu aradığına dair söylentilerin mahiyeti nedir? Nüfusu korkunç bir şekilde artan ve son yıllarda Asya ve Afrika milletleriyle çok yakın ilgi gösteren Komünist Çin'i tanımak ve onun tarım, sanayi sahasındaki zorluklarını gidererek milletlerarası ihtilâl prensibinden uzaklaştırma gayesini güttüğünü ifade eden Fransa'nın tutumu, dünya barışını sağlama bakımından olumlu mudur? Doğu ile Batı arasında muvazene unsuru olmak, Asya'da nüfuzunu kaybetmemek için gayret sarf eden Amerika politikasında Kennedy'nin 1963 de irat ettiği nutuklardaki şu cümlelerin etkisi devam etmekte midir? Gittikçe artan iş gücünü karşılayacak daha çok iş yaratmak, daha yüksek bir hayat şartı sağlamak ve hür dünya topluluğuna liderlik yapabilmemiz için bizden bekleneni yerine getirmek istiyorsak, bizim şimdi büyük bir cesaretle hareket etmemiz lâzımdır diyen müteveffa Kennedy, diğer bir nutkunda 1966 yılında füzelerin sayısı 1840 olacak, askerî sahada Amerikan milletinden istediğimiz gayret, barış devresinde şimdiye değin görülmemiş ölçüye ulaşmaktadır. Amerika öyle vasıtalarla cihazlanmalı ki herhangi bir düşmanın, herhangi bir silâhına karşı koyabilmelidir demiştir. Bu vesile ile Kennedy'nin aziz hatırasını hürmetle anıyorum. Komünist Çin'in Afro-Asiyatik milletlere tavsiyesi; ihtilâl metotlarıyla, eski müstemlekeci ve yeni iktisadi müstemleke amalini güden diye telâkki ettikleri devletleri ülkelerinden uzaklaştırmaktır. Komünizm ihtilâlimin üçüncü safhası diye adlandırılan Kruşçev, Mai Tse-Teung ihtilâfi malûmları olduğu üzere 9 Eylül 1959'da Pekin'in Hint toprakları üzerindeki isteklerine Moskova'nın mümanaat etmesiyle başlamıştır. O zaman Sovyetler Çin'i petROLSÜZ bırakmak ve Hindistan'a mig uçakları vermek suretiyle tehdit etmişlerdir. Sovyetlerden Vilâdiyostoku isteyen Pekin Sovyetleri Marks-Lenin Doktrinine hıyanetle itham etmekte devanı ediyor. Sovyetler Birliği barış içinde beraber yaşama tezi ile diplomasi, propaganda, ekonomide yardım metoduyla komünizmi yayma yolunu tutmuş bulunmaktadır. Buna karşı Çin ihtilâl ve şiddet politikasını güdüyor. İktisaden gelişme yolunda bulunan memleketler, psikolojik tesirlerle bu politikaya iltifat gösteriyorlar. Kenya'da Afrika Millî Birliğinin lideri su cümlelerle bu sempatiyi izah ediyor. Ruslar lüzumundan fazla makul davranıyorlar. Çinliler ise bizim işitmeyi istediğimiz ihtilâlcî metotla konuşuyorlar. Şimalî Kore, Şimalî Vietnam, Endonezya, Birmanya, Hindistan komünistleri ve Japonya'nın bir kısmı ile Afrika ve Lâtin Amerika'da esen hava budur. Kennedy'nin Kruşçev'le anlaşma yoluna gitme istemesi iki taraftan da sempati ile karşılanmıştı. Amerikan milyonerine ziyafet çeken Kruşçev, bir taraftan Sovyet Birliğinin muhtaç olduğu Amerikan buğdayını temin

ederken, diğ er taraftan da Atlantik sahillerinden başlayıp Urallar 'da nihayetlenecek Avrupa Birliğinin hayalini yaşıyor. İşte tam 20 senedir hedefe ulaşmak ç abası içerisinde çırpman NATO camiası bugün manasız bencil düşüncelerle sarsıntıya maruz bırakılmıştır. Stalin iş başına geldiğ i zaman komünizmi yaymak için harlı ve ihtilâl metodu yerine o da Kruşçev gibi barış içinde yaşama prensibini gütmüş, günün birinde büyük devletler iktisadi pazar yüzünden birbirlerine düşeceklerdir, zamanını bekleyelim demişti. Bu hal tahakkuk mu ediyor? NATO camiasında başlı başına bir kuvvet olan memleketimiz sesini duyurmak ve camiayı tehlikeden kurtarma yolunda ilgilileri masa başında uyarmalıdır. Bu hususta Sayın Hariciye Vekilimizin düşüncelerini öğrenmek istiyorum. Sahip olduğumuz salâhiyetle sesimizi yükseltmek ve daha dinamik bir politika takip etmek icap ettiğ i kanaatindeyim. Adis-Ababa Konferansı ve Şuenlâin'in Afrika ziyareti ne netice vermiştir? Siyasi temsilcilerimiz bu hususta aydınlatıcı kaç rapor yollamışlardır, fikirleri nedir, öğrenebilir miyiz? Temsilcilerimizin 19'uncu asır protokollerinin dar çerçevesinden sıyrılarak rüyet sahalarını genişletmeleri ve bulundukları çevrelerde daha aktif davranmaları hususundaki kanaatimize Sayın Bakanımızın da katıldığını ümit ediyorum. Orta Doğu politikamızda istenilen gelişmeyi göremediğ imiz için müteessiriz. İcap edince kardeşlikten bahseden yakın komşularımız, Kıbrıs katliamı muvacehesinde Ürdün müstesna seslerini çıkarmadılar. Bilâkis Başpapaz Makarioas'u desteklediler. Son Kahire Konferansı ne gibi netice vermiştir? Suriye ve Irak'ta Baas Partisi hâkimiyeti ne merkezdedir? Arap Birliğini kurmak için Sosyalist ve Cumhuriyetçi fikirlerinden taviz veren Cemal Abdülnasır'la münasebetlerimiz ne haldedir? Kendilerine çok yakınlık duyduğumuz Libya, Cezayir, Tunus, Fas, Suudi Arabistan devletleriyle ekonomik, kültüre! münasebetlerimizi genişletiyor muyuz? Yeni kurulan Afrika devletlerine 1962'de iyi niyet elçileri yollamış idik. Netice ne oldu? Arkasını bıraktık mı? Bu memleketlerde iktisadi münasebetler kurma yolunda çalışıyor muyuz? Fransa'nın Kuveyt'i tanıdığını, Beyrut'taki Büyükelçisini akredite ettiğ ini öğrenmiş bulunuyoruz. Bize karşı sempatisi olan bu hükümetlerle münasebetimiz halen ne merkezdedir? Patrik Athinegoras'ın Kıbrıs konusundaki insanca hareketini Yunanistan'daki Rumlar beğenmemişler. Bunlar din adamlarının insancıl düşüncelerini çok mu görüyorlar? İlk defa Kudüs'ü ziyaret eden Vatikan Devleti ve Hristiyanlık âleminin Reisi Papa'nın bu ziyareti ne gibi akisler yarattı? Kıbrıs'ta Türklere karşı girişilen katliam karşısında Vatikan'ın reaksiyonu nasıl olmuştur? İnsanları yek diğ erine düşman eden doktrin ayrılıklarına karşı bundan evvelki Papa 23'üncü Jan'da barış içinde birlikte yaşama yolunda beyanname yayınlamıştır. Bu beyannamenin de istediğ i şekilde Kıbrıs cemaatlerinin Zürih Antlaşması hükümleri altında federatif bir Devlet olarak

rahat ve huzur içerisinde ömür geçirmeleri için bütün insanlık âleminin gayrete gelmesi icap etmez mi? Hariciyede bütün bu konuları ineci ıvecek bir Araştırma Merkezinin kurulduğunu memnurlukla öğrenmiş bulunuyoruz. Çalışmalarından çok müspet sonuçlar elde edileceğinden eminim. Birleşmiş Milletler Göçmen Komiserliği çevresinde temsilcilerimizin çalışmalarından iftihar ediyoruz. Avrupa Konseyinin Kıbrıs konusundaki tutumundan çok duygulandık.

MP grubu adına söz alan Ömer Zekai Dorman, sözlerine Türkiye'nin kendisine yakın ve uzak memleketlerle ilişki ve anlaşmalarında herhangi bir değişiklik olmadığını ancak Kıbrıs konusunun bunun dışında olduğunu belirtmekle başlamıştır. Kıbrıs'ta sıkıyönetimin meclis görüşmelerini basına duyurmayı yasakladığını ancak anayasada meclisteki görüşmelerin yayınlanmasının asla önlenemeyeceği maddesinin olduğunu belirterek Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlama düşüncesinin Ortodoks kilisesine ait olduğunu ve zaten Makarios'un da bu kilisenin bir papazı olduğunu, Etnik-i Eterya Cemiyeti'nin Mora isyanını hazırlayarak Yunan bağımsızlığını sağladığını, Girit'i alarak bir taraftan da Kıbrıs'a Enosis tohumları ekmeye başladığını özellikle belirtmiştir. Ardından Dışişleri Bakanlığı bütçesinde Kıbrıslı Türklere iktisadi ve kültürel alanlarda yardım gönderildiğini belirtmelerine karşın 2 yıldan beri malzeme yardımlarının kesildiğine dair duyum aldıklarını ve Makarios'un Türkiye'nin adaya fiili bir müdahalede bulunmayacağına yönelik bir inancı olduğuna dair duyumlarını da ifade etmiştir. Bu sebeple Türkiye'nin dostane uyarılarının uygun olmadığını adada olaylar başlamadan önce gerekli tedbirlerin alınması gerektiğini belirtmiştir. Adada gerçekleşen olayların devam ettiği, Amerika İngiltere ve Yunanistan elçileriyle yapılan görüşmelerde olaylara hassasiyetle yaklaşılmadığı bu nedenle Türkiye'nin garanti anlaşmasını fiilen harekete geçirilmesi kararı aldığını 25 Aralık'ta Türk jetlerinin Lefkoşa'da havalandığını ancak bu teşebbüslerinin İngilizleri adada kuvvetlendirdiği ve Türkleri oyalamaya kararıyla sonuçlandığını belirtmiştir. Olayı bu noktaya getiren sebeplerle alakalı Dışişleri Bakanı'na hükümetin dış politikada takip ettiği siyaseti eleştirerek Kıbrıs meselesinin sorgulatan çeşitli sorular yöneltmiştir. Konuşmasına önemli isimlerin iyi niyetin zararlarına yönelik sözlerine yer vererek devam etmiş Atatürk'ün Sevr Barış Anlaşması'na karşı gösterdiği cesaretli tutumu sonucu Türkiye'nin doğduğunu hatırlatarak hükümeti Kıbrıs konusunda kararlı ve cesur adım atamamakla suçlamıştır. Adada gerçekleşen vahşi ve gaddar olayların dünya devletlerince bilinmesine rağmen bu olaylara kayıtsız kalarak ve hatta olaylardan Rumları değil de Türkleri sorumlu görerek tarihte olumsuz bir şekilde anılacaklarını ifade ederek devam etmiş, ardından Siyasi

Komisyonunda adadaki olayları araştırmak üzere bir heyetin gönderilme kararı çıkmasına karşın bu heyetin neden hala gelmediğini sorgulamıştır. Dış politikada kurulan dostane ve romantik ilişkilerle bu sorunun çözülemeyeceğine dair üç partinin fikir beyan ettiğini ve bu görüşler ihmal edilmemesine dair ümitlerini dile getirmiştir. Sovyet Rusya'nın her ne kadar Kurtuluş mücadelesinde Türkiye'yi desteklese de ikinci dünya savaşı sürecinde Türkiye'nin topraklarına göz diktiği sözde dostluk adı altında Kıbrıs konusunda da Makarios'u desteklediğini, Makarios'un anlaşmaları bozup konuyu Birleşmiş Milletlere taşımasını ilk destekleyen de onların olduğunu belirtmiştir. Aslında Sovyet Rusya'nın amacının garantör devletleri adadan çıkarıp Makarios ile baş başa kalarak kozlarını paylaşıp adayı Rus toprağı haline getirmeye çalıştığını zaten EOKA'cılarının da komünist Akel partisiyle çalıştığını belirttikten sonra Yunanistan'ın da Makarios'la iş birliği içinde olduğunu, Megalo İdea'nın Kıbrıs için Enosis'e dönüştüğünü ifade etmekten çekinmemiştir. İngilizlerin de sorunlara karşılık taraflar arasında arabuluculuk yapmış gibi görünerek aslında adada kendi çıkarlarını korumaya çalıştığını ve Makarios'un gayri meşru yönetimini zorla Türklere kabul ettirmeye çalıştığını Amerika'nın ise adanın kaderini Makarios'un elinde bıraktığını belirtmiştir Kıbrıs meselesinin Türkiye'nin dışında bir gelişme olmadığını, kötü gün dostu Pakistan'ın acımızı yürekten paylaşarak dostluğunu ortaya koyduğunu ancak diğer Müslüman ülkelerden gerekli desteği göremediklerini belirttikten sonra Fransa'nın son bir sene içerisindeki tutumunu maddeler halinde ortaya koyarak Fransa'nın silahsızlanma konferansından çekilerek dünyanın meşru kabul ettiği milliyetçi Çin Cumhuriyetine sırtını çevirerek aslında sömürgelerini tekrar kavuşmak için izlediği kanlı siyaseti anlatmıştır. Ardından Londra Konferansı'nda İngiliz devlet bakanının adada olaylar başlayınca Türkiye ve Yunanistan'ın da katılacağını düşünerek devreye girdiğini belirten konuşmasını hatırlatarak ilk teklifin Türkiye'den mi yoksa İngiltere'den mi geldiğine dair sorusunu Dışişleri Bakanı'na yöneltilmiş genel görüşme taleplerinin reddedilmesine herhangi bir şey söylemeyeceklerini ancak yine de bu konunun burada görüşülmesi gerektiğini Türkiye'nin Kıbrıs'a yönelik milli politikasının ne olduğunu ve ne zaman çizildiği sorusunu Başbakan'a yöneltilmiştir ve garanti anlaşmasının verdiği müdahale hakkını kullanmamaktan dolayı bu sonuçlar yaşandığını ancak garanti anlaşmasının dördüncü maddesiyle garantör devletlerin anlaşamaması durumunda münferit müdahale hakkının doğduğunu ancak bu hakkın Türkiye ve Yunanistan'a verilmezken İngiltere'nin sahip olacağı gerçeğinin daha önceden bilinmesi gerektiği yönüyle eleştirilerde bulunmuş anlaşmanın müşterek müdahaleyi mecburi kılacak bir hükmünün olması durumunda Makarios'un bu kadar ileri gidemeyeceğini özellikle belirtmiştir. Kıbrıs'ta gerçekleşen

vahim olaylara karşılık Türkiye'nin artık sağlam ve kararlı hamleler yapması gerektiğini dış politikadaki sözde dostlarının tavırları sebebiyle Türkiye'nin dış politikadaki ilişkilerini de tekrar güncellemesi gerektiğini belirttikten sonra olayın Birleşmiş Milletlere taşınmasıyla aslında Makarios'un itibar görmesine mani olunmadığını, garantör devletlerin Türkiye'yi emrivaki çaresizliği içerisinde bırakarak Türk tezini geçersiz kılmaya çalıştığını tüm bu gelişmelere rağmen soydaşlarımızın insan haklarıyla hürriyet içinde yaşamalarını sağlamakla görevli olduklarını dile getirdiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.27, B.60, s.543-550);

Muhterem arkadaşlar, Türkiye'nin jeopolitik durumu icabı, kendisine yakın ve uzak memleketlerle ahit ve münasebetlerinde, geçen yıla nazaran kayda değer bir değişiklik olmadığı malûmdur. Bunun istisnasını teşkil eden bir Kıbrıs meselesi vardır. Bu itibarla, görüş ve temennilerimizi bugün bütün dünyayı meşgul eden bu millî dâva üzerinde teksif etmek mecburiyetindeyiz. Bu münasebetle şu noktayı belirtmek istiyoruz. İştittiğimize göre sıkıyönetim Kıbrıs'a ait Mecliste yapılacak tenkitlerin basına aksetmesini yasak etmiştir. Eğer bu doğru ise bu konuşmalar sadece Meclis zabıtlarında kalacak ve umumi eskâra intikal etmeyecektir. Muhterem arkadaşlar, Anayasanın 87'nci maddesinin son paragrafı hatırlardadır. Buna göre Meclislerdeki açık görüşmelerin her türlü vasıta ile yayını önlemez. Sıkıyönetimin vazife ve salâhiyetleri, şüphesiz, bir Anayasa hükmünü iptal ve hatta tahdit ve takyide müsait değildir. Bununla beraber temennimiz tatbikatın aldığımız haberler dışında cereyan ederek hepimizi memnun etmesidir. Muhterem arkadaşlar, bilindiği üzere Kıbrıs'ı 150 yıldan beri Yunanistan'a ilhak için uğraşan müessesese Ortodoks Kilisesidir. Adada katliamları devam ettirmekte olan Makarios da bu kilisede yetişmiş bir papazdır. 1814'te Odesa'da kurulmuş olan Etniki Eterya Cemiyeti, evvelâ Mora isyanını hazırlamış, Yunan istiklâlini sağlamış, Girit'i almış ve bir taraftan da Kıbrıs'a Enosis'in tohumlarını ekmeye başlamıştır. Bu kısa mukaddemeden sonra, Dışişleri Bakanlığı Bütçesin o ait komisyon raporunda belirtilen bir hususa temas edeceğiz. Raporda, Kıbrıs Türklerinin iktisadi ve kültürel akınlarda gelişmeleri için, imkânların azami hadlerle kullanıldığı ifade edilmektedir. Ancak bunun yanında, hükümetlerimizin malî yardımlarının tatminkâr olmadığı ve mütevali isteklere rağmen, iki yıldan beri malzeme yardımlarının kesildiği de en salahiyetli ağızlardan öğrenilmiş bulunmaktadır. Üstelik aralık ayı sonlarımda, sekiz gün ve gecelik bir nefis müdafaasına dahi hazır ve muktedir bulunmayan soydaşlarımıza karşı, İngiliz kuvvetlerinin gittikçe çoğalmasına rağmen, devam eden zulüm ve tecavüzler, endişeyi arttırmakta, konferans ve onu takip eden siyasi olaylar, akıbeti tahmin için Türk Milletine hiçbir ışıık

tutmamaktadır. Arkadaşlar, yine öğrendiğimize göre, esasen Makarios'un plânı, üç senelik bir nabız yoklaması ile, Türkiye'nin fiilî bir müdahalede bulunamayacağı inancına dayanmaktaymış. Nitekim bu yanlış çıkmamıştır. Bu itibarla Türk hükümetlerinin, bu iki cemaati, evvelâ Makarios'un muhal gördüğü bir anlaşmaya ve bir millet olanak birleşmeye teşvik ve şiddet kampanyasının artmasına rağmen, dostane ikaz ve mesajlara devam etmek gayret ve teşebbüsleri, isabetli bir görüş ve hareket tarzı olmamıştır. İnkılâptan evvel ve sonraki hükümetlerimizin, Türk cemaatinden aldıkları raporlara karşı, daima (aman kabahat sizin olmasın, neticeyi bize bırakım) telkininde bulunmaları ve bu suretle Kıbrıs Türk idarecilerini ataletle sevk ederek boş ümitlerle bağlamaları, bu elim neticeyi doğurmuştur. Hükümetler, daha facianın çan sesleri gelmeden, olayları keşif ve istihbar ederek ve Adanın tansiyonumla göre değerlendirerek, tedbirlerini zamanında almalıydılar. Dış memleketlerdeki temsilcilerimiz hakkında 4 Ocak'ta Ulus gazetesinde çıkan bir yazı, Hariciyenin nasıl çalıştığını ve hükümetlerin nasıl, aldatıldığını, hazin bir ifadesidir ve ibret vericidir. Hükümet, 2,3 Aralık'ta, Amerika, İngiltere ve Yunanistan'a, elçileri vasıtasıyla yaptığı müracaatın hassasiyetle karşılanmadığına ve katliamın devamı üzerine, Garanti Antlaşmasının fiilen harekete geçirilmesi teklifinin de benimsenin ediğine şahit olmuştur. Filhakika 24 Aralık'ta usulen bir müşterek bildiri çıkmış ve bunun da fayda vermediğini gören Hükümet, 25 Aralık'ta jetleri Lefkoşe'ye uçurmak ve donanmayı harekete geçirmek suretiyle, neyama bir ihtar topu atmıştır. Bu teşebbüs sadece, İngilizleri Adada kuvvetlendirmeye, bizi oyalamaya ve facianın akislerini yatıştırmaya matuf, diplomatik bir manevraya sevk etmiştir. Bu taktiğe Yunanlılar da katılmış ve bizi de ister istemez bir konferansa sürüklemişlerdir. Muhterem Arkadaşlar hâdiseleri bu merhaleye getiren sebep ve amiller, zihinlerde bazı istifhamlara yol açmakta ve Sayın Dışişleri Bakanı'nın açıklamasını zaruri kılmaktadır.

1. Kıbrıs Cumhuriyeti, Garanti Antlaşmasının hükümlerini ihlâl ettiği taktirde Garanti Devletlerin gereken teşebbüs veya tedbirleri istişare etmek taahhütleri fiilen ve tatbikat açısından ne mana ifade etmektedir? Ateş bacayı sarınca, Kıbrıs'la pazarlığa girişecek ve çeşitli iltifat ve dış müdahalelere meydan verecek olduktan sonra, bu ne biçim garantidir! Kıbrıs anlaşmaları garanti devletlerin hareket, serbestlik ve iktidarlari dışında, ilâve garantiler aramaya müsait ve muhtaç mıdır?
2. Kıbrıs'a karşı münferit müdahale hakkını kullanabilmek için, Türkiye'nin NATO'dan müsaade almak mecburiyeti hangi ittifakın, hangi protokolüne dayanmaktadır? Yoksa bu, sadece bir haber vermek midir?

3. *Kıbrıs ittifak Antlaşmamasına göre (Kıbrıs, Türkiye ve Yunanistan) Dışışleri Bakanları acele bir mevzu çıkmış olmasına karşılık özel bir oturum yapmışlar mıdır? Adadaki üçlü karargâhın bu komiteye karşı sorumluluğu ve bundan doğan vecibeler aranmış ve yerine getirilmiş midir?*
4. *Türk semtlerinin Rum polisi ve EOKA'cılar tarafından daha 15 Aralık'ta kordon altına alınmaya başlanması ve fevkalade hallere mahsus hareketlere girişilmesi, Kıbrıs Elçiliğimizin dikkatimi çekmiş ve cinayetlerim ilk işareti olarak Hükümetimize zamanında haber verilmiş midir?*
5. *Kanlı hâdiseler sırasında, Türk Elçiliğinin cemaatimiz ve kordiplomatikle ve kendi alayımızla irtibatları Rumlar tarafından tamamen kesildiğine göre, bu müesseselerin birbiriyle ve Türk Hükümeti ile irtibatlarının devamı için daha evvel bazı tedbirler alınmamış mıdır?*

Muhterem arkadaşlar; Hint Milliyetçisi (Gandi) öldüğü zaman, İngiliz Filozofu (Bermar Şov) dan istihsasını sormuşlar: Hayatta çok iyi bir insan olmanın cezasını çekti demiş. Yine (Jul Sezar) m dediği gibi biz de inanmak istediğimiz şeye kolayca inananlardanız. Düşmana düşman olmasını bilmiyor ve şu madde ve menfaat dünyasında ceza çekecek kadar iyi ve manevi olmaktan kurtulamıyoruz. Eğer Atatürk, ölüm fermanını cebine koyup önümüze düşmeseydi ve Sevr Muahedesini bir paçavra gibi yırtıp atmasaydı, bugünkü Türkiye doğar mıydı? Ankara hastanesindeki Kıbrıs yaralılarını Millet Partisi adına ziyarete gittiğimiz zaman, bize şunları söylediler: Biz Ada'daki Türk Alayının hikmeti vücudunu anlayamadık. 30 milyonla peşinizdeyiz dediniz. Bekledik, gelen olmadı. Arkadaşlar, bizi onların kurşun yarası değil, bu iç yarası harap etti. Hastaneden utanarak, vicdanımız sızlayarak ayrıldık. Muhterem arkadaşlar; Kıbrıs olayları, dünyanın gözü önünde insan haklarına en vahşi ve gaddar örnekleri verirken, dost ve müttefiklerimizin gösterdikleri kayıtsızlık ve alakasızlığı ve çare bulmaktaki acizlerini, herhalde tarih lehlerine kaydetmeyecektir. Bu dost ve müttefiklerin, şikâyetlerimizi hiç kaale almadan, Ada'daki temsilcilerinin tesiri altında, bilerek ve nadiren bilmeyerek, katliamları adi bir zabıta vakası telâkki etmek, kendi muhitlerini yanlış kanaat ve istikametlere iterek, masun ve müdafaasız akan Türk kanma seyirci kalmak ve Rum'ları değil de Türk'leri günahkâr görmek suretiyle, isterse o şekilde kılıf geçirdikleri sabit olmuştur. Sayın Selim Sarper'in bu kürsüden ifade ettiklerine göre, Avrupa Konseyi Kıbrıs hâdisesinde şiddete müracaatı tatbik suretiyle, bir hakşinaslık tezahüründe bulunmuştur, eksik olmasınlar. Fakat Siyasi Komisyon, Londra Konferansına menfi tesir yapar düşünce ve hassasiyetiyle Kıbrıs'a bir tahkik heyeti

göndermeyi konferansın akametine bağlamıştır. Nitekim dedikleri çıkmış, ama heyet yine gitmemiştir. Makarios ve Sovyetler, Güvenlik Konseyimi harekete geçirirken, Avrupa camiasında kendisine sulh ümidi ile bağlandığımız bu konsey neden alâkasız kalmıştır. Bunun bilinmesine ihtiyaç vardır. Muhterem arkadaşlar; Kıbrıs olayları karşısında, Millet Partisi Meclis grubu olarak 2 Ocak'ta yaptığımız konuşma sonunda şöyle söylemiştik: «Kıbrıs'ta Türklere tatbik edilen katliam karşısında bile işlemediği sabit olan dostluklar ve muahedeler sistemini, acı gerçeklerin ışığı altında yeniden gözden geçirmenin zamanı geldiğine ve hini hacette kimlere güvenebileceğimizin şimdiden tespit etmemizin hayati bir zaruret olduğuna kaniyiz.» demiştik. Dışişleri Bakanlığı Bütçe Karma Komisyon Rapörtörü Sayın Nuri Bayar'ın bu konudaki düşünceye kanaatini de rapordan aynen alıyoruz. «Romantik dostlukların yarattığı bu hazin örnek karşısında, Türk dış politikasının tekrar ve ciddî suretle bir revizyon geçirerek, akim emrettiği bir istihaleye tâbi tutulmasına zaruret vardır.» Bizim görüşümüzle komisyon raporundaki mutabakata, bu sefer de Sayın Oğuz Oran'ın bu kürsüde yaptığı açıklamayı özetle ilâve edelim: «Dost ve müttefiklerimiz, bize hiç müzahir olmamışlardır. Bu dostluk ve ittifakların bir revizyona tabi tutulması lâzımdır.» Muhterem arkadaşlar; Millî meselelerde ve dış politikada siyasi partiler bir bütün teşkil ettiklerine göre, üç partiden gelen bu görüş birliği ve kanaat burada beraberliğini hâdiselerin verdiği ibret dersi içinde, bir bedbaht olarak kabul ve teslim etmekten hiçbir sağduyunun kaçınmayacağını ve realitelerin karavana gürültüsüne getirilmeyeceğini ümit etmekteyiz. Muhterem Heyetimize şimdiden Kıbrıs olayları vesilesiyle, Sovyet Rusya, Yunanistan, İngiltere ve bazı Orta Doğu devletlerinin tutumu ve Fransa'nın durumu üzerindeki görüşlerimizi kısaca arz etmek istiyoruz. Muhterem arkadaşlar; Sovyetlerle münasebetlerimiz, bilindiği üzere, iyi komşuluk niyet ve tezahüründen hâlâ uzaktır, pasiftir ve hiç de dostane değildir. Sovyetlerin, kurtuluş mücadelemiz sırasında, bize yakınlık göstermekten ve hatta malî yardımdan kaçınmadıkları malûmdur. Zira onlar da yaptıkları ihtilâlin sarsıntıları içinde ve Batı dünyası ile temas ve irtibatları kesilmiş bir durumda idiler. Üstelik, her iki mücadelenin kader benzerliği bu yakınlaşmayı tabîi kılmıştı. Fakat zamanla, bilhassa askerî ve teknik sahada büyük inkişaf gösteren ve hele 2'nci Dünya Harbinde Amerika'dan aldıkları muazzam yardımlarla (11 milyar doların üstünde) gelirler sofrasına oturan Sovyetlerin, 1945'te bizden neler istedikleri de malûmdur. O zamanki Hükümetin kesin ve azimli davranışı karşısında, bir yumuşama havasına girmiş olan bu komşumuzun o tarihten sonra, İçişlerimize karışacak ve işçilerimizi zehirlemek teşebbüsleri yanında, bize tevcih edegeldikleri dostluk taarruzlarının hakikatte bizi tarafsız bir hale getirmek gayretinden başka hiçbir hedefi

olmamıştır ve yoktur da. Sovyetlerin, 50 megatonluk atom bombasını patlattıktan sonra, teknik kudretlerini ispat yolunda. Amerika'yı çağırarak, nükleer denemeleri tahdit için atmış oldukları adım, hiçbir zaman onları sulh arzularının bir işareti sayılmayacaktır. Rusya bu anlaşma ile esasen, kontrolü dışardan mümkün olan denemeler üzerinde durmuş ve hüsnüniyetini bu manada kullanmıştır. Sovyetler, yeni bir dünya harbi çıkarmak kudret ve cesaretinde değildirler. Zira neticeyi kestiriyorlar. Üstelik Komünist Çin'in yarattığı kâbus, peyklere güvensizlik ve yeni Rus nesillerinde komünizme karşı er geç uyanacak nefret duygusu, bu cesareti kıran sebepler arasındadır. Bu itibarla Sovyetler, bütün gayret ve takatlerini, (barış, demokrasi ve millet hakları gibi) sloganların maskesi altında, iç harpleri fitillemeye, dünya huzursuzluğunu artırmaya ve proletaryayı sağlamaya matuf milyarlar değerindeki propaganda faaliyetini bir ahtapot gibi, hür dünyanın vücuduna sarmaya tahsis ediyorlar. Sovyetlerin Kıbrıs olayları münasebetiyle bize ve hür Dünyaya karşı takındıkları tavır ve radyo yayınları ile, Ankara Sefaret Müsteşarının 14 Ocak tarihli gazetelerde çıkan, sureta tarafsız beyanındaki niyet ve emeller, aslında mutabakat halindedir. Devletlerin içişlerine karışmamayı ve Kıbrıs hâdisesinde ilhakı hakkın kendilerine bırakılmasını tavsiye eden Sovyetlerin, Enosis kadar taksime de taraftar olmadıkları malûmdur. Makarios'un, Garanti ve İttifak Anlaşmalarını feshederek Birleşmiş Milletlere müracaatını destekleyen ilk devlet Rusya'dır. Sovyetler bu suretle Kıbrıs'ı, çeşitli antlaşmalarla hürriyet ve hükümranlık haklarına zincire vurulmuş ve bir zor rejimine tabi tutulmuş göstermek istiyorlar. Ama İninim kendileri tarafından ihdas edilen misalleri bulunduğunu ve buna karşılık, Kıbrıs Antlaşmalarını Birleşmiş Milletlerin tescil etmiş olduğunu unutmuş görünüyorlar. Muhterem arkadaşlar; Halen Kıbrıs'taki Rum nüfusunun %40'ını komünistlerin teşkil ettiği ve son olaylarda EOKA'cılar Akel Komünist Teşkilâtı ile beraber çalıştıkları malumdur. Sovyetlerin gayesi, Ada'dan evvelâ garanti devletleri kovmak ve sonra da Makarios'la baş başa kalarak kozunu paylaşmaktır. Filhakika bugün polorisler karşısında karadaki üslerin pek kıymeti kalmamıştır. Fakat Kıbrıs'ı Doğu Akdeniz'de Anadolu'nun böğrüne bir süngü gibi uzanan bir Küba yapmakta her halde Rusya'nın büyük kazançları olacaktır. Kıbrıs ona, Orta, Doğu ve Afrika'daki müstakbel niyetlere daha çok yaklaşmak ve Arnavutluk'ta kaybettiği denizaltı üslerine kavuşmak fırsatını verecektir. Muhterem arkadaşlar; Birebirimizle sulh içinde NATO çerçevesinde ve Kıbrıs'ın bağımsızlığı içinde çeşitli antlaşmalarla bağlı bulunduğumuz Yunanistan'ın garantör bir devlet olarak tutumu ve katliamlar sırasında, Yunan alayının Rum polisi ve cemaatini silahlandırma, vasita ve cephane ikmali yapma hususundaki gayretleri malûm ve beyaz kitapla da tevsik edilmiştir. Makarios, Kıbrıs faciasını yaratırken bizdeki

Hükümet buhranından istifadeyi düşündüğü kadar, Yunanistan'daki buhranı da Yunan Hükümetini Kıbrıs hâdiselerinde mazur gösterecek bir zemin ve zaman olarak seçmiş olmalıdır. Görünüş ne olursa olsun, Makarios, Yunan millî siyasetinin dümen suyundadır. Hristiyanlığın faciaya rastlayan en mukaddes günlerinde ellerindeki valizlerle Kıbrıs'a Noel hediyesi yerine sten makinalı tabanca taşıyanlar, Ada'ya Yunan topraklarından gelmişlerdir. Hatırlanacağı üzere geçen hafta Magosa'ya gelen bir Yunan şilebi ile Kıbrıs ramlarına, silâh taşındığı da bir vincin kopmasından anlaşılmış ve adadaki EOKA'cılar da Yunan subaylarının yetiştirdiği bu defa anlaşılmıştır. Muhterem arkadaşlar, Tarihte Selçuk Hükümdarı Alpaslan'ın, esir ettiği Bizans İmparatoruna yaptığı muamele ve İstanbul Fâtihinin Bizanslılara gösterdiği atıfet ve nihayet bunların torunlarına karşı Atatürk'le devam eden alicenaplık karşısında bâlâ, içtin için yanan arzular ve tarihî kin ve ihtiraslar vardır: Ayasofya'nın kubbesinde çınlatılmak istenen ve asırlar boyu devam eden Megalo İdeaya bu sefer de Kıbrıs'ı (Girit misali) anavatana katmak isteyen bir (Enosis) ilave edilmiştir. İngilizlere gelince Muhterem arkadaşlar, Komünist Çin, bizi millet ve devlet yapan Moğol Hükümdarı Cengiz'dir diyor. Buna içeren Sovyetler, kendilerinin de aynı soydan hükümdar Timurleng sayesinde bugüne eriştiklerini hatırlamak istemiyorlar. Ama yine de Osmanlı imparatorluğunu kendisi ile 18 defa harp ettiğimiz Rusya değil, ananevi İngiliz siyaseti yere sermiştir. İngilizler, Kıbrıs'taki cemaat ve hükümet münasebetlerinde ve son kanlı hâdiselerde daima arabulucu rolünde gözükmüşlerdir. Bunca şenaatine rağmen, Makarios idaresini meşru bir idare olarak tanımaya Türk Cemaatini zorlamışlardır. Türkleri neye mal oluma olsun, Rumlara inkıyat ve itaat için âdeta tehdit etmişlerdir. Zira İngiltere için esas olan, adadaki İngiliz menfaat ve nüfuzudur. Nitekim Garanti Antlaşmasını bir tarafa itip, Ada'ya boyuna kuvvet göndermektedir. Emniyeti nasıl istihsal ettiği de meydandadır. İngiltere ve Yunanistan'ı Londra Konferansına götüren saik ne olursa olsun, Makarios masaya, suçlu değil, bir müşteki ve davacı edası ile oturtulmuştur. Bugün Ada'nın kaderini tayin etmek inisiyatifi Amerika'nın da müdahalesine rağmen papazın eline bırakılmıştır. Muhterem arkadaşlar, Kıbrıs hâdiselerine bizim dışımızda ve hâlâ bir (Hristiyanlık-Müslümanlık) zaviyesinden bakanlar ve Haçlı seferlerinden kalma bir zihniyet içinde teşhis koyanlar vardır. Tarih ve bugünkü lâik anlayışımız ve kendi içimizde yaşayanlara karşı muamelemiz meydandadır. Ama hakikate bile bile kör bakanları inandırmaya çalışmak da abesle iştigal olur. Biz bu vesileyle, Papa VI'ncı Pol ve Patrik Atenagoras Zeytin dağında buluşarak, Hristiyanlığın huzur, emniyet ve bekasına dua ederlerken, Müslümanların ne yaptığını da hatırlamaktayız. Kara gün dostumuz ve en güvenilir müttefikimiz Pakistan'ın acımızı yürekte paylaşmasını tarih boyunca şükranla

yâd edeceğiz. Ürdün, Irak ve Suriye'nin gösterdiği alâkadan da memnunuz. Fakat öbürkülerden haklı olarak şikâyetçiyiz. Vaktiyle Müslümanlığı, kılıçların gölgesinde kabul etmiş, ama asırlar boyu onun yegâne hami ve muhafızı olmuş bulunan Türklere karşı Müslüman devletlerin çoğu Kıbrıs dâvasında bigâne kalmış, hatta bazıları, Makarios'a arzı hizmet etmişlerdir. Bunların başında bulunan Mısır Diktatörü Nâsır'ın, öteden beri bir Arap Birliği kurmak hülyasında olduğu da malûmdur. Şüphesiz bunun hedefi, İsrail'i ortadan kaldırmak ve petroldeki yabancı iştirakleri bertaraf etmektir. Bu yalnız Ruslara fayda verir. Zararı ise Orta Doğu'nun huzursuzluğunu devam ettirmesi ve dindaşlarımızla iyi münasebetlere fırsat vermemesidir. Hakikatte ne Araplar birleyebilir ve ne de birleşseler bu hedeflerine varmalarına müsaade edilir. Muhterem arkadaşlar, kendisiyle tarihî bağlarımız ve içimizde bir zaman (Laventolar) yetiştirecek kadar da kültür münasebetlerimiz olan Fransa'm son bir sene içindeki tutumu dikkate şayanıdır:

1. De Gaulle Fransa'sı, İngiltere'nin Ortak Pazara girmesine yegâne itiraz eden devlet olmuştur.
2. NATO müttefiklerinin, füzelerle mücehhez ve müşterek bir donanma vücuda getirmeleri için yapılan Amerikan teklifini Fransa kabul etmemiştir.
3. De Gaulle, Cenevre Silahsızlanma Konferansından çekilmiş ve atom denemelerini kısmen yasaklayan antlaşmaya imza koymamış ve bu suretle Komünist Çin'e yaranmıştır.
4. Fransa Hükümeti, Kıbrıs'a NATO kuvvetleri gönderilmesine yanaşmamış ve böylece Sovyetleri sevindirmiştir.
5. Fransa Hükümeti, Kongo'da barışın idamesine muktezi masraflara iştirakten kaçınmıştır. İki hafta, evvel Kongo Genelkurmay Başkanının komünist eğilimli tedhişçiler tarafından öldürüldüğü hatır tardadır.
6. Ve nihayet Fransa, Komünist Çin rejimini tanımak suretiyle, hür dünyanın meşru saydığı Milliyetçi Çin Cumhuriyetine sırtını çevirmiştir. Fransa'yı buna sevk eden şüphesiz ki, Güney Doğu Asya'da kaybettiği sömürgelerine tekrar kavuşmak ihtirasıdır. De Gaulle'in bu bölgenin tarafsız bir hale getirilmesi temennisi, sadece bir maskedir. Hürriyeti, kanlı bir ihtilâlin sezaryen masasında doğuran, insan haklarının önderi gözüken ve bugün de Avrupa'nın en nüfuzlu bir devleti tanınmak iddiası içinde Amerika'yı çekemeyen, Atlantik ittifakına değnek koyan ve bütün hareketleriyle rengi kızıla çatan Fransa isle budur. Ve o da bizim, süz gelişi dostumuz ve müttefikimizdir.

Muhterem arkadaşlar, 120 gün kadar devanı eden Londra Konferansı'nın geçirdiği safhalar hepimizce malûmdur. Yalnız bir nokta dikkati çekmiştir: İngiliz Devlet Bakanı Mister Sandis 15 Ocak'ta konferansı açış nutkunda hatırlanacağı üzere şöyle söylemiştir:

«Çarpışmalar başlayınca, bu işe Türkiye ve Yunanistan'ın da katılacağından korkarak, nizamı beraberce tesis için derhal garantör devletlerle temas kurduk ve yardım teklifinde bulunduk» demiştir. Bu konuşma ile elimizdeki beyaz kitap tezat halindedir. Kıbrıs'ta bozulan nizamın süratle tesisi için, ilk temas ve teşebbüs İngiltere'den mi, yoksa Türkiye'den mi gelmiştir. Bunu Sayın Dışişleri Bakanından öğrenmek isteriz. Muhterem arkadaşlar, Hükümetin Kıbrıs tezi malumdur. Ancak Meclisin, bir genel görüşme açılmasını ikidir tasvip etmemesindeki fikri müdire sabit kalarak en uygun hal tarzının burada müzakere ve münakaşasını grubumuz münasip görmemektedir. Filhakika Sayın Başbakan, Kıbrıs için millî bir politikanın esasen mevcut ve değişmez olduğunu cevaben beyan etmişlerdir. Bu münasebetle şunu öğrenmek istiyoruz: Türkiye'nin Kıbrıs'a karşı millî politikası nedir ve ne zaman çizilmiştir? Millî politika, haddizatında, millî bir düşünce ve kararın koalisyonundan doğar. Bu politika, demokratik rejimin vazgeçilmez unsuru olan siyasi partilerin liderleri ile müştereken tespit ve bir protokole raptedilmek ve bu konuda Genelkurmayın da mütalâası alınmak lâzımdır. Biz, bugün tek parti ile idare edilmesine rağmen, Hükümetin, millî bir politikayı tatbikle mükellef bulunduğu, ama bu politikayı tek başına tanzim edemeyeceğine kaniyiz. Muhterem arkadaşlar, Garanti Antlaşmasının verdiği münferit müdahale hakkını kullanamamaktan doğan netice meydandadır. Türk umumi efkârı ve Kıbrıs'taki soydaşlarımız, bunun hakiki sebepleri üzerinde çeşitli mütalâa ve kanaate sahip bulunmaktadırlar. Sayın Rauf Dektaş'ın 10 Şubat tarihli gazetelerde çıkan ve bu konuşmamızı telhis eder mahiyette olan beyanatı, bu bakımında da ibret ve alâka çekicidir. Ancak, müdahale hakkını niçin kullanmadığımızı veya kullanmadığımızı münakaşa etmek yerine, evvelâ Garanti Antlaşmasının temel yapısı üzerinde durmamız lâzımdır. Antlaşmanın 4'üncü maddesine göre garantör devletler, gereken teşebbüs veya tedbirler hakkında sadece istişareyi taahhüt etmişlerdir. Eğer anlaşamazlarsa, her birinin münferit müdahale hakkı mahfuz tutulmuştur. Halbuki bu hakkı ne Türkiye ve ne de Yunanistan'ın münferiden kullanma imkân ve kabiliyetinde olmadıkları ve buna münhasıran İngiltere'nin sahip bulunduğu gerçeğini daha o zaman bilmeli ve ahitleri hayale istinat ettirmeliydik. Eğer bunu yapabilseydik, bizi vaktiyle 2'nci Lozan'a götüren ve muvaffak kılan millî taassup ve hassasiyetle dâvaya hakikaten hizmet etmiş olurduk. Nitekim, istişarenin kasten bir netice vermemesinden doğan, tek taraflı tatbikat bu hakikati ortaya koymuştur. Eğer antlaşma, kanaatimizce yalnız istişari değil, aynı zamanda müşterek müdahaleyi mecburi kılacak bir hükmü ihtiva, etseydi, böyle bir durumla karşılaşılma ve esasen Makarios bu cüreti gösteremezdi. Üç Devlet garantisinden beklenen fiilî ve hukuki netice müspet ifadesini ancak bu şekilde bulurdu. Antik olan olmuştur. Fakat Kıbrıslı soydaşlarımızı, bir palikarya sürüsünün hunhar emellerine yeniden teslim etmeye de imkân yoktur. Soydaşlarımıza karşı, ezelî bir kin ve zulüm duygusunun hâkim bulunduğu Adada, zaten bir Kıbrıs Milleti teşekkül edememiş ve

bundan, sonra da edemeyecektir. Millet olmayan bir yerde âdil ve demokratik bir Devlet idaresinden bahsetmek de abestir. Esasen bu idare bugünden çökmüştür. İngilizlerin sadece din ayrılığı olmasına rağmen Hindistan-Pakistan tatbikatı bunun en canlı misalidir. Kıbrıs Devlet statüsünün millî menfaat ve politikamıza ve ırkdaşlarımızın huzur, refah ve beka şartlarına en uyar şekilde tadil ve tespiti şarttır. Beri taraftan dost ve müttefiki erimizin, bizi âdeta antlaşmalara riayetle sulandırıp, terk edivermelerinden endişe duymamıza da mahal yoktur. Bilâkis, Kıbrıs'ın verdiği ibret dersi, bizi, dış politikamıza yeni bir istikamet çizmeye mecbur kılacak mahiyettedir. Kıbrıs hâdisesinin, 3'üncü bir Dünya Harbine sebep olabileceği yolunda çıkan dedikodular ve bilhassa, Sovyetlerin efkârı bu vahimeye iten tehdit ve propagandaları bir blöf olmaktan ileri geçemez. Rusların, Makarios'a güvenerek böyle bir maceraya atılmaya hiç de hevesli olmadığını Küba hâdisesi ispata kâfidir. Filhakika Ruslar, Ortodokslar yegâne hami ve muhafızı olmak rolünde ve hakikatte ise, kendi tarihî ve stratejik emelleri için bize vaktiyle çok yüklenmişlerdir. Ama bugün, Rusya'da, ne himaye lüzum ve bahanesi arayacak bir din anlayış ve ne de hatır için yok olmayı göze almaya niyet ve cesaret vardır. Kıbrıs meselesinin ikili bir çatışmaya müncer olması ihtimali de muhal denecek kadar uzaktır. Bizi münferit müdahaleden alıkoyan hakiki sebepleri, bu ihtimalle izaha, çalışmak doğru değildir. Kaldı ki, NATO İttifakının parçalanması endişesi yanında, her şeyden evvel bu ittifaka çoktan beri zarar veren büyük devletlerin bulunduğu da hepimizce malûmdur. Bugünkü görünüşü ile tatbikat, İngilizlerin olayları vesile ederek Kıbrıs'a sağlamca, yerleşmeleri noktasında toplanmaktadır. Bu arada, Londra gazetelerinin bir taraftan, Güvenlik Konseyinden netice beklemezken, diğer taraftan da Türkiye'yi bir çıkarma yapmakta haklı gösteren yayımlarını objektif bir görüşe bağlamak ve ciddiye almak da güçtür. Muhterem arkadaşlar, Garanti Antlaşmasının dejenere edildiği, ihtilât ve dış müdahalelere zorla sürüklendiği Kıbrıs meselesi, bütün malımı ve meçhulle tiyle henüz bağladığı yerde durmakta ve davayı, mevcudiyeti iddia edilen millî politika açısından ve müstakilen muhakeme ve halletmemiz imkân artık kalmamış bulunmaktadır. Nitekim Adada kan dökülmemesi ve şiddete başvurulması hususunda Genel Sekreter U-Thand'a da teminat verilmiştir. Esasen siyaset ve stratejide, önceden yapılan hataların kaybettirdiği fırsatla bir daha ele zor geçerler. Bugün Kıbrıs dâvası, Hükümetimizin arzusu hilâfına, İngiltere tarafından Güvenlik Konseyine götürülmüş bulunmaktadır. İngiltere'nin bu hususta Makarios'a takaddüm etmiş olması ne ifade ederse etsin, Devlet hukuk ve nizamına aykırı olarak ve Kıbrıs Anayasasını çiğneme pahasına Makarios'un Londra Konferansı gibi Konseyde de itibar görmesine mâni olamam ıştır. Esasen yeni Yunan Hükümeti de antlaşmalarını tadilini ve hâdiseye Birleşmiş Milletlerin el koymasını istetmek suretiyle, Makarios'u arkasına almıştır. Görülüyor ki, her iki garantör Devlet, bizi bir emrivakinin çaresizliği içinde bırakarak, dâvayı Türk tezine ve menfaatlerine

uygun düşecek bir istikamete götürme niyetinde değildirler veya öyle görünmektedir. Kaldı ki, Birleşmiş Milletlerin (Kore'de, Keşmir'de, Yemen'de, Kongo'da) hulâsa elini attığı hiçbir yerde muvaffak olduğu ve hayırlı bir netice aldığı da görülmemiştir. Beri taraftan, soydaşlarımızın medeni ve insani haklarla hür yaşamalarını sağlamaya mecbur ve bunu tekeffül etmiş bulunmaktayız. Tarih ve yüklendiğimiz vecibeler önünde mesuliyetimiz büyüktür. Ve işte bizim, kalemin başaramadığı yerde kullanılacak vasıtayı da tespit eden millî politika anlayışımız ve Hükümetten beklediğimiz budur. Sözümüze son verirken, Millet Partisi Meclis Grubu olarak, Tanrıdan Türk Milletine ve Kıbrıslı soydaşla rumuza hayırlı ve başarılı akı akıbetler temenni eder, hepinizi hürmetle selâmlarız.

Adalet Partisi grubu adına söz alan Faruk Sükan, Kıbrıslı Türklere karşı girişilen barbarca hareketlerin devam etmesi sebebiyle görüşlerini ifade etmeye başlayarak konunun Birleşmiş Milletlere taşınmasının aslında Makarios'un 1960'tan beri yaptığı çalışmaların bir sonucu olduğunu Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin Birleşmiş Milletlere gitmeye taraftar olmamasına rağmen olaylarla hiç alakası olmayan Rusya'nın devreye girerek EOKA ve Makarios'la iş birliği yaparak işin bu raddeye gelmesinde rolü olduğunu belirtmiştir. Sözlerine adayla alakalı Türk hükümetinin sergilediği pasif tavrı eleştirerek devam eden Sükan, 1963'te Makarios'un anayasa maddelerini uygulamayıp, Anayasa Mahkemesinin başkanının da tehdit ve baskılara dayanamayıp istifa ettiği ve bu durumun garanti anlaşmasını bozduğunu belirterek 20,21 Aralık'taki kanlı hareketler sonucunda ise Kıbrıs anayasasının tamamen çiğnendiğini ifade etmiştir. Ancak bu durum dış politikada farklı lanse edilmiş Kıbrıs Cumhurbaşkanı muavini Türk Bakanlar ve Temsilciler Meclisinin görev yapamaz hale geldiğini oysa anayasada yalnızca Rum üyeler temsilciler meclisini meydana getiremez kararı olduğunu bunun da yine Kıbrıs anayasası ve Garanti Anlaşması'nı fiilen ortadan kaldırdığını Türkiye'nin bu noktada gerekli temasları yapmadığını halbuki meseleyi teminatçı devletlerle görüşerek müşterek müdahale kararı çıkarabileceğini ve adaya derhal bir heyetin gönderilmesini ısrarla talep etmesi durumunda Türk tezinin haklılığının dünya nezdinde görüleceğini ifade etmiştir. Bu gelişmelerden sonra Türkiye'nin tek taraflı müdahale hakkını kullanmaya karar verdiğini ve bu kararın da tüm partiler tarafından desteklendiğini ancak Makarios'un Güvenlik Konseyi'ni toplama çalışmasının başarılı olmasıyla Kıbrıs semalarında uçan Türk jetlerinin bir ihtar uçuşu şeklinde yorumlayarak geri adım atıklarının kanıtlandığını dile getirmiştir. Böyle hayati bir konuda Türkiye'nin geri adım atmasının itibarını sarstığı hükümetin bu şekilde pasif ve etkisiz bir duruma düşürüldüğünü ifade ettikten sonra İngiltere liderliğindeki üçlü müdahale konusuna geçerek İngilizlerin adada emniyeti ve huzuru sağlayamadığını Londra Konferansı'nda ise Türkiye'nin ilk amacının adada emniyet ve asayiş sağlamaktır için Kıbrıs'taki Türk birliğimizin

takviye talebi olduğunu ancak bu konunun üzerinde inatla durulmadığını ve bu nedenle sonuç alınmadığını ifade etmiştir. Londra Konferansı'ndan çıkan adaya milletlerarası barış kuvvetinin gönderileceğine dair kararın hükümetin başarısı olarak değerlendirildiğini fakat bu kuvvetlerin adaya gelişinin İngiliz-Amerikan planına ve Makarios'un kabul şartına göre olduğunu, şu anda konunun Güvenlik Konseyi'nde görüşüldüğünü fakat bu konseye üye olan Rusya'nın Türkiye lehine alınacak her kararı veto edebilecek yetkide olduğunu Birleşmiş Milletler Genel sekreteri U-Thant'ın Kıbrıs'ta 2 cemaatin bir arada yaşaması gerektiğini şimdiden kabul ettiğini böylece Türk hükümetinin 2 cemaat bir arada yaşayamaz tezinin şimdiden müzakere konusu olmaktan da hiç çıktığını ifade etmiştir. Yine böyle bir durumda Türk Hariciyesinin ihmali ve zaafının olduğunu halbuki kuvvetli bir delegasyonla konsey huzuruna çıkılması gerekirken delegasyonun dahi defalarca değiştirilmesiyle dış politikada zaafa düştüklerini ifade etmiştir. Konseyde Yunan delegasyonunun Makarios'u haklı bulduğunu bu durumun konseyde Türkler lehine bir karar çıkmasını zorlaştırdığını ifade etmiş ardından şu an Kıbrıs'ta Rumca konuşanların çoğunluğuna bakılarak olayın tek taraflı görüldüğünü adada şu an gerçekleştirilen katliam ve yıkımların aslında çok önceden planlanarak bir sistem hâlinde geliştiğini belirttikten sonra konunun Birleşmiş Milletlere taşınmasının sadece Rusya'nın amaçlarına hizmet ettiğini Güvenlik Konseyinde çıkacak en iyi kararın adaya kuvvet gönderme kararı olacağını fakat bu kuvvetin de adada huzur ve emniyeti sağlayamayacağını bu durumda yapılacak ilk ve acil tedbirin Garanti Anlaşması'nın zaman kaybetmeden tam uygulanması şeklinde olacağını aksi halde Türkiye'nin haklı olduğu bu davada hürriyet ve demokrasi cephesinde telafisi mümkün olmayan ihtilafların doğmasına sebep olacağını ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.27, B.60, s.555-559);

Şimdi bütün Türk Milleti için hayati bir dâva halini alan Kıbrıs konusunda görüşlerimizi arz ediyorum. Bugüne kadar Anavatan parçası Kıbrıs'ta cereyan eden elim hâdiseler ve Türk Cemaatine karşı sistemli genocide hareketleri münasebetiyle görüşlerimizi TBMM kürsüsünde ifade etmiştik. Türklere karşı girişilen barbarlıkların devam etmesi ve milletlerarası bir mahiyet kazanması üzerine son gelişmeleri ana hatlarıyla gözden geçirmekte fayda görmekteyiz. Mesele, bizim de muvafakatimizle İngiltere ve ayrıca Kıbrıslı Rumlar tarafından Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine getirilmiş olup bu günlerde müzakereleri yapılmaktadır. Güvenlik Konseyine intikal daha 1960 yılından itibaren Makarios'un takip ettiği politikanın bir neticesi olmuştur. Buna karşılık Türk Hükümeti ve ayrıca öteki teminatçı iki Devlet, İngiltere ve Yunanistan Hükümetleri de melhuz mahzur ve ihtilâtları dikkate alarak Birleşmiş Milletlere gitmeye taraftar olmamışlar ve bunu defalarca beyan etmişlerdi. Fakat ne yazık ki, Makarios'un malûm tertip ve taktikleriyle meseleye hiç ilgisi bulunmayan Rusya milletlerarası komin formun

tabii bir icabı olarak Türk-Yunan dostluğunu bozmak NATO'nun Güney-Doğu kanadını yıkmak ve bu bölgede derin huzursuzluklar çıkarmak maksadıyla ve Kıbrıs Komünist Akel Partisi, EOKA ve Makarios ile aleni olarak iş birliği yapmak suretiyle işi bu hazin safhaya getirmeye muvaffak olmuştur. İşin bu çıkmaz ve Türk Milleti için hakikaten hüzüün verici safhaya gelmesinde Türk Hükümetinin ve hariciyesinin hatalarını, ihmallerini ve pasif davranışlarını ifade etmek mecburiyetindeyiz: 1963 yılı Nisan ayında Makarios'un Anayasa hükümlerini tatbik etmemesi neticesinde Kıbrıs Anayasa Mahkemesinin tarafsız Başkanı Prof. Forstroff'un baskı ve tehdit altında istifa ederek Kıbrıs'ı terk etmesi olayı aileni olarak Garanti Antlaşmasının bir ihlâli idi; bu ihlâl karşısında antlaşmanın 4'üncü maddesinin tatbiki gerekirdi. 20-21 Aralık'ta ve ondan sonra Kıbrıs Anayasası tamamen çiğnenmiş ve Türklere ancak orta çağda görülen zulüm ve işkenceler yapılagelmiştir. Fakat ne yazık ki, bu gerçek ters istikamette dünya efkârına aksettirilmiş, Türkler âsi ve barbar olarak ilân edilmiştir. Kıbrıs Cumhurbaşkanı Muavini ile Türk Bakanlar ve Temsilciler Meclisinin Türk üyeleri vazifelerini yapamaz hale getirilerek Kıbrıs Cumhuriyeti adına Anayasa hükümlerine aykırı kararlar alınmış ve hareketlere geçilmiştir. Kıbrıs Anayasasına göre yalnız Rum üyeler Temsilciler Meclisini meydana getiremezler ve karar alamazlar. Bu cihet devletler hukuku yönünden büyük değer ve mana taşır. Bu ve buna benzer vakıalar muvacehesinde Kıbrıs Anayasası ve Garanti Antlaşması fiilen ortadan kaldırıldığı gibi Devletler Hukuku bakımından da Garanti Antlaşmasının Türkiye Cumhuriyeti Hükümetine tanıdığı sarih hakların kullanılması zımında zamanında meselenin ehemmiyeti ile mütenasip şekilde diplomatik temaslar yapılmamıştır. 20-21 Aralık olaylarından hemen sonra Türk Hükümeti meseleyi teminatçı devletler nezdinde gayet ciddî surette müşterek bir müdahale haline getirme teşebbüsü yanında Birleşmiş Milletlerden, Avrupa Konseyinden ve NATO'dan derhal bir müşahit heyetin teşkil olunarak adaya gönderilmesi hususunda ısrarla talepte bulunmamış ve ayrıca milletlerarası bir mahkemenin mahallinde teşekkülü ile faaliyete geçme fikrini ve talebinin düşünmemiş ve isaf edememiştir. Bu suretle daha o zaman gerçek suçları ve canileri ortaya çıkarmak imkânı elde edilecek, dünya umumi efkârı ve müttefik çevrelerde haklılığımız üzerinde hiçbir şüpheye yer bırakmadan Garanti Antlaşmasının üçlü veya tekli işleme zemini hazırlanmış olacaktı. Bu görüş ve teşebbüsün hukukî mesnedi Birleşmiş Milletler Anayasasının 33 ve 52'nci maddelerinde yer almış bulunmaktadır: Meseleyi Birleşmiş Milletlere gitmeden önce Kıbrıs'la ilgili üç taraf Devlet (Türkiye, İngiltere ve Yunanistan) bağlı bulundukları NATO ve Avrupa Konseyi gibi teşekküllerin bünyesi içinde anlaşma imkânlarını zorlayabilir ve kullanabilirlerdi. Filvaki mesele bu teşekküllere götürülmüştür. Fakat zaman bakımından çok geç kalındığı gibi ısrarlı ve enerjik bir siyaset de takip edildiğinden beklenen ve derpiş edilen başarı sağlanmamıştır. Türk Hükümeti adada tedhiş ve katliam hâdiselerinin had bir safhaya girmesi karşısında 25 Aralık 1963'te Garanti

Antlaşmasının 4'üncü maddesine dayanarak tek taraflı müdahale hakkını kullanmaya karar verdi. Sayın Hükümet Başkanı ve Dışişleri Bakanı resmen bu hususu dünyaya ilân ederek Türk jetlerinin Kıbrıs adasına uçurulduğunu ve donanmamızın Kıbrıs istikametinde Akdeniz'e hareket emri aldığını bildirdi. Bu karar Türk Milletinin müşterek tasvibine mazhar olduğu gibi Türkiye Büyük Millet Meclisi istisnasız bütün parti gruplarıyla kararı hararetle destekledi ve tebrik etti. Bu karar üzerine Makarios'un Birleşmiş Milletlerdeki meşruiyetini kaybetmiş temsilcisi, meşru bir devletin temsilcisi gibi kabul edilerek Güvenlik Konseyini gece yarısı toplamaya muvaffak oldu. Birleşmiş Milletlerdeki temsilcimizin, Konsey toplantısında; beş Türk jetinin ada üzerinde ancak bir ihtar uçuşu yaptığı, Türk donanmasının ise normal olarak Türk karasularında seyrettiği ve fiilî bir çıkarma hareketine geçilmediği hususunda âdetâ özür diler mahiyetteki konuşması Hükümetin TBMM'deki resmî beyanı ile Güvenlik Konseyindeki mütenakız tutumu herkesi şaşırttığı gibi milletlerarası hukuk vesikalarındaki sarîh hakkımızdan rücu ettiğimiz intibainı yarattı. Burada şunu açıkça ifade etmek isteriz ki, Hükümetin tek taraflı müdahale hakkını kullanma kararını almadan önce bunun müspet ve menfî bütün tarafların ihtilâtlarını ve neticelerini hesaplaması ve tahmin etmesi gerekirdi. Böyle nazik ve hayatî bir meselede karardan rücu ve tevillerin Devletimizin diplomatik çevrelerde, dış ve iç umumi efkârda itibarı üzerindeki tahribatını göze aldırان sebepleri anlamak ve izah etmek güçtür kanaatindeyiz. Her halde bu dönüş ve tavizden en çok Makarios'un ve Moskova'nın faydalandığını bugüne kadar ki, gelişmeler ve buhranın devamı göstermiş olsa gerektir. Üçlü müdahale safhasına gelince: Sayın Başbakanın ve Dışişleri Bakanının fevkalâde iyimser tahmin ve arzularına rağmen İngiliz generalinin kumandasındaki üçlü emniyet idaresi adada sükûn ve asayiş can ve mal emniyetini temin edemediği gibi tedhiş ve katliamlar aynı şiddette devam etmiştir. Üstelik ve ne hazindir ki, İngiliz generali icra kararlarını Makarios'un muvafakat ve mutabakatı olmadan tatbik etmemek hususunda hükümetinden de talimat almıştır. Böylece sözde ilân edilen üçlü müdahale hiçbir zaman umulan vazifeyi görmemiş ve adada can ve mal emniyetini sağlamamıştır. Adada huzur ve emniyet tesisini temin edecek çapta kuvvet bulundurmadıkları gibi İngiliz Hükümeti ve İngiliz generali İngiliz askerinin polis kuvveti olarak vazife göremeyeceklerini de her fırsatta beyan etmişlerdir. Bu safhada Türk Hükümeti diplomatik teşebbüslerden başka hiçbir şey yapmamış, pasif ve çekingen bir tutum içinde bulunmuştur. O kadar ki aç ve perişan bir halde Türklerin kesif bulunduğu bölgelere göç etmeye zorlanan ve sefaletle sürüklenen soydaşlarımıza milletimizin yardımlarını dahi ulaştırma imkânını gereği gibi sağlayamamıştır. Garanti antlaşmasındaki açık taahhütlerine ve Devletler Hukukunun bağlayıcı prensiplerine rağmen İngiliz Hükümeti günün yarattığı iç meseleleri ve hususi menfaatlerini ön plânda mütalâa ederek Kıbrıs'taki emniyeti sağlama mükellefiyetini üzerinden atma teşebbüsüne girişti. Böylece Londra Konferansına gidildi.

Katliamın devamı karşısında Türk Hükümeti bu Konferansa her şeyden önce sükûn ve emniyetin tesisini temin için Kıbrıs'taki birliğimizin takviyesi zarureti talebiyle gitmişti. Eğer haklı ve hukukî talebimizin isafı üzerinde ısrarla durulmuş ve gerçekleştirilmiş olsaydı, hiç şüphe etmiyoruz ki, ilk ve asli merhale olan asayiş ve emniyet sağlanacak ve katliamların önlenmesi imkân dâhiline girecekti ve bugün bir çıkmaz durumunun taaddüdü de önlenmiş olacaktı. Üç haftaya yakın bir süre devam eden Londra Konferansı başlangıçtaki tahminlere uygun olarak sadra şifa bir netice almadan dağıldı. Burada da şu noktaya işaret etmek istiyoruz: Dışişleri Bakanımızın konferanstan çekilme kararını verdiği ve yurda döneceği bir sırada İngiliz Hükümeti, Amerika Birleşik Devletleri'ni ikna ile NATO'ya dâhil devletler nezdinde münferiden temaslar yaparak Kıbrıs'a milletlerarası bir göndermeyi kabul ettirdi. Ancak, ABD bu kuvvete cüzi olarak katılmayı tarafların (Beşli olarak) kabul ve tasvip şartına bağladı. Henüz tam bir anlaşmaya varılmadığı ve mutasavver kuvvetin teşkiline ait fiilî bir durum ortaya çıkmadığı halde İngiltere ve ABD tarafından teklif edilen plân Türk Hükümetince 31 Ocak gecesi derhal kabul edildi, bir gün önce Londra Konferansının neticesiz olarak inkıtaa uğradığını beyan eden Dışişleri Bakanı memleketimize dönünce Londra Konferansı neticesinde adaya milletlerarası barış kuvvetinin gönderileceğini konferansın ve Türk Heyetinin bir muvaffakiyeti olarak ilân etti. Aynı şekilde, Sayın Hükümet Başkanı da çeşitli beyanlarıyla bu parlak neticeyi teyit ederek adaya emniyet kuvvetlerinin en kısa zamanda çıkacaklarına dair anlaşmaya varıldığını açıkladı. Halbuki yukarda belirttiğimiz gibi, bu kuvvetin teşkili ve adaya çıkartılması her şeyden önce İngiliz-Amerikan plânına göre, Makarios'un kabul şartını derpiş etmekteydi. Kaldı ki, diğer taraftan İngiliz-Amerikan plânına karşı başlangıçta tasvipkâr görünen Fransa, Almanya ve Portekiz gibi NATO üyesi devletler Rusya'nın müdahalesi karşısında barış kuvvetine katılamayacaklarını bildirmişlerdi. Görülüyor ki, Hükümet tahakkuk etmemiş bir hususu, olmuş ve başarılmış gibi umumi efkâra bildirmiş ve böylece Kıbrıs dâvamızdaki politikasının kararsız, tavizkâr ve başka inisiyatiflere tabi durumunu ortaya koymuştur. Türk Hükümetinin bu pasif ve inisiyatiften mahrum politikasıyla İngilizlerin ve Yunanlıların oyalayıcı tutumları Makarios'a ve Rusya'ya tasavvurlarını filiyat sahasına koyma fırsat ve imkânını bahsetmiştir. Neticede İngiliz Hükümeti Makarios'a taaddüt ederek meseleyi Güvenlik Konseyine intikal ettirdi. Halbuki adadaki Türk cemaatine karşı oynanan faciayı bizzat tespit ettiren ABD'ni de ikna ederek Garanti Antlaşmasını işletmek ve tatbik mevkiine koymak en hukukî ve realist yol idi. Şimdi bilindiği gibi mesele Güvenlik Konseyinde müzakere safhasındadır. On bir üyesi bulunan Güvenlik Konseyinde Rusya ve Asya-Afrika grubuna dâhil devletler vardır. Bu durumda Türkiye'nin ve Kıbrıslı soydaşlarımızın lehine olabilecek her karar ve hareketi Rusya vetosunu kullanarak kolaylıkla önleme imkânına sahiptir. Esasen Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U-Thant tarafından teklif edilen plâna uygun olarak başta

İngiltere ve ABD olmak üzere Güvenlik Konseyi üyeleri adanın toprak bütünlüğünün muhafazasını ve Kıbrıs'taki iki cemaatin bir arada yaşaması lüzumun şimdiden kabul etmiş durumdadırlar. Böylece hâdiselerin ve şartların ortaya attığı ve Türk Hükümeti ile Kıbrıs Türk cemaati tarafından başlangıçtan beri ileri sürülen iki cemaatin bir arada ve iççice yaşayamayacağı ve fiziki temasın kesilerek yan yana yaşaması gerektiği tezi müzakere konusu dahi olmaktan çıkmış bulunmaktadır. Bu menfi neticenin doğmasında Türk hariciyesinin ihmali ve zaafına bilhassa dikkat çekeriz. Meselenin Güvenlik Konseyine intikali daha önce herkes tarafından kolaylıkla, tahmin edildiği halde maalesef hariciyemiz hazırlıklı ve çok kuvvetli bir delegasyonla Konsey huzuruna Çıkamamış ve hatta defalarca temsilci değiştirme durumuna düşmüştür. Ayrıca Kıbrıs Devletini ve temsilcilerinin gayrimeşruluğu hakkında Devletler Hukukunun sarih ve katî kaidelerini Konseye kabul ettirememiş ve Türk cemaati liderinin Konseyde konuşmasını sağlıya m alınıştır. Adada acil emniyet ve asayiş tedbirlerini almak üzere gönderilmesi teklif olunan Birleşmiş Milletler kuvveti meselesine gelince: Bu kuvvetlerin tereküp tarzı itibariyle Türk haklarını koruyacak, can ve mal emniyetini sağlayacak bitaraf bir organ ile idare olunabileceğinden ve hatta bu kuvvetin bir an evvel teşkil edilerek adaya çıkabileceğinden, geçmiş tecrübelerin ve tatbikatın ışığı altında, şimdiden ciddî endişelere sahip olmak fazla pesimist bir görüş olmasa gerektir. Zira Konsey müzakerelerine başlamadan önce ve müzakerelerin cereyan ettiği bugünlerde Genel Sekreter U-Thant'la İngiltere ve ABD'nin Makarios'a ve taraflara yaptığı bütün anlaşma ve uzlaşma tekliflerinin Makarios tarafından derhal reddedildiğini iç ve dış basından öğrenmekteyiz. Bu vakalar Makarios'un yürürlüğe girdiği tarihten itibaren Zürih ve Londra Antlaşmalarını feshettirmek, yolunda sarf ettiği gayretlerin, muannit ve ısrarlı politikasının milletlerarası bazı çevrelerde yer etmeye başladığını göstermektedir. Ayrıca Yunan delegasyonunun Güvenlik Konseyi müzakereleri sırasında Makarios'u haklı bulan ve destekleyen ve bize karşı olan tutumunu da burada ciddî ve menfi bir faktör olarak kaydetmek yerinde olur. Şu hâlde hem doğrudan doğruya memleketimiz ve hem de NATO dolayısıyla müttefiklerimiz için hayatî bir dâva olan Kıbrıs meselesi fevkalâde komplike ve halli zor bir problem halini almış bulunmaktadır. Kıbrıs olaylarını tahlil ederken ve âdil hal çareleri ararken ortaya koyacağımız haklı tez tarihî, coğrafi, siyasi, iktisadi ve askerî zaruret ve hakikatlere istinat etmektedir. Şu tarihî hâdiseyi hatırlatmak isteriz: Lozan Muahdesi müzakereleri sırasında Türkiye'nin Avrupa hudutlarının tayini meselesi görüşülürken, Batı Trakya'nın ekseriyetinin Türklerle meskûn olduğu hakikati tarafımızdan ileriye sürülmüş ve bu husustaki referandum talebimiz İngiliz ve Yunan murahhas heyetlerinin, «Nüfus ekseriyetinin bir arazinin mukadderatını tayin edemeyeceği» yolundaki iddialarıyla reddedilmiştir. Halbuki bugün Kıbrıs Rum cemaatinin ve Yunanistan'ın tezi aynı kategoriye giren bir milletlerarası hukuk ihtilâfında o günkü görüşün tam aksine, yalnız adada

Rumca konuşanların çoğunlukta, olmasına dayanmakta ve maalesef tek taraflı değerlendirilerek halen revaç görmektedir. Diğer tarihî ve siyasi bir gerçek de şudur ki; Türk Milletinin kaderine tevcih edilmiş Bizans- Rum Megalo ideası, bugün Slav-Moskof emperyalizmi ile ezeli ittifakından hiçbir şey kaybetmediğini bu vesile ile bir kere daha bütün çıplaklığı ile ortaya koymaktadır. Kıbrıs'ta tekevvün eden ve gelişen olaylara tarihin determinizminden gelen ışığı tutunca görülecektir ki, bunlar iki cemaatle ilgili basit sebeplerden doğma asayiş olayları değildir. Bunun temelinde plânlı, kararlı ve azimli emperyalist birliğin Kıbrıs'ta kurmak istedikleri kızıl köprübaşını tahakkuk ettirme emeli yatmaktadır. Bu noktaya demokrasi ve hürriyet cephesinin dikkatini çekmeyi vazife sayarız. Netice olarak, tarihî ve siyasi gerçeklerle bugün cereyan eden elim hâdiseler karşısında Kıbrıs'ta Türk ve Rum cemaatlerini bir arada, iç içe yaşamaya icbar edecek müstakil bir devlet fikri ve tatbikatı Türk Millette ve demokrasi dünyasına çok ağır maddi ve manevi ödemeler yaptırması mukadder bir hayalden ibaret kalınmaya mahkumdur. Bu itibarla Hükümetimizin Batı İttifakında zaman zaman müşahede olunan zayıf davranışların akıntısından kurtulup, buhranın tabiatında mevcut gerçeklere ve zaruretlere eğilmesi şarttır. Yabancı kaynakların da belirttiği gibi bu buhranı Birleşmiş Milletlere kaydırmak sadece Rusların işine yaramıştır. En iyimser bir görüşle Güvenlik Konseyinde alınacak kuvvet gönderme kararı ve bu kararın tatbikatı Kıbrıs'taki hazırlıkların istihdaf ettiği imha hareketini önlemeye yetmeyecektir. O zaman Garanti Adlaşmasının tatbikinde gösterilen ihmal ve teslimiyetin yaratacağı sorumluluğu bugüne kadar takip olunan işlemlerden hiçbiri ile izah mümkün olmayacaktır. O halde son söz olarak, açıkça belirtelim ki, şimdi alınacak ilk ve acil tedbir Garanti Adlaşmasının bütün icaplarıyla tam tatbiki hususunda zaman kaybetmemekten ibarettir. Tedbirde zaman kaybı ve tereddütler Türklere bu derece haklı sebeplere dayanan dâvasını kaybettirebileceği gibi hürriyet ve demokrasi cephesinde telâfisi mümkün olmayan ihtilâfların doğmasına sebep olabilecektir. Burada konuşmamıza son verirken maruzatımızın millî tarih şuuru ve mesuliyet duygularımızın bir ifadesi olarak değerlendirilmesini ve kabul buyurulmasını arz ve rica eder, Büyük Meclisimizin muhterem azalarını Adalet Partisi Meclis Grubu adına hürmetle selâmlarım.

CHP grubu adına Cihad Baban söz alarak Irak'ta 8 Şubat ihtilalinden sonra yaşanan karışıklığın tüm Ortadoğu'ya yayılabileceği sebebiyle Ortadoğu'da emniyet temennisinde bulunduklarını bugün ise aynen temenniden Kıbrıs sorununun etki ve ağırlığının hissedildiği gerekçesiyle uzaklaştıklarını ifade ederek sözlerine başlamıştır. Makarios ve EOKA'cılarının ilhak ve Enosis davalarından vazgeçmediğini hatta Makarios'un Cumhurbaşkanı seçildiği gün Kıbrıs'ın Elen idaresine geçtiğini söylediğini, Kıbrıs'ın Milli Eğitim işlerini idare eden

Spridakis'in bile adanın Yunanistan'a bağı olduğunu ispat etmeye çalıştığını tüm bu gelişmelerin ise adaya dair zihniyetin iç yüzünü gösterdiğini belirtmiştir. Ayrıca Makarios'un seçimlerde 72.000 oy alan rakibi Kleridis'i devre dışı bırakmak için elinden geleni yaparak bir buçuk yıl sonraki seçimlerde elini sağlamlaştırmaya çalıştığını belirterek Kıbrıslı Rumların Londra ve Zürih anlaşmalarını bir sonuç olarak değil aksine asıl gayelerine ulaşmak için bir araç olarak gördüğünün nitekim Rum basınında da bu doğrultuda haberler çıktığını belirtmiştir. 1814 yılında kurulan Etniki Eterya Cemiyetinin Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamak için çalıştığını ancak İngiliz hükümeti döneminde bunun başaramadığını şimdi EOKA eliyle bu hayalin tekrar canlandığını ifade etmiştir. Sözlerine Türkiye'nin Kıbrıs konusuna karşı tutumuna yer vererek devam eden Cihat Baban 1956'da Demokrat Parti grubunun Kıbrıs'ın Türk toprağı olduğuna karar verdiğine İngiltere'nin Kıbrıs'tan elini çekecek olması halinde 1570'te adanın Lala Mustafa Paşa tarafından alınacağını belirterek devam etmiş ve sonra İsmet İnönü'nün Taksim tezinin neden uygulanamayacağını anlattığı konuşmasına değinmiştir. İnönü'nün iki tezin yani ilhak ve taksimin terk edilerek adanın yeni bir düzenin kurulması konusunda yabancı devletlerin baskılar yaptığını ve Taksim tezinden hukuken ve fiilen vazgeçtiklerini Kıbrıs'ın bağımsızlığına dayanan yeni görüşmelerin yapılacağını kendilerinin Taksim tezinden vazgeçerken Yunanistan'ın da ilhaktan kesin olarak vazgeçip geçmediğini sorgulandıktan sonra Taksim tezinin anayasanın Kıbrıs'ın tamamen veya kısmen bir devletle birleşmeyeceği şeklindeki 22'nci maddesi nedeniyle uygulanamayacağını söylemiştir. Yine anayasanın üçüncü maddesinde geçen anlaşma hükümlerinin ihlali halinde teminatçı devletlerin gerekli tedbirleri almak için kendi aralarında görüşebilecekleri ve adada eski düzeni kurmak için harekette serbest bırakıldığını ifade ederek böyle bir durumda İngiltere ve Yunanistan'ın asla Türkiye'yi serbest bırakmayacağını bu da Taksim tezinden fiilen de vazgeçildiğinin ispatı olduğunu ifade ettikten sonra Enosis yani adanın Yunanistan'a ilhakını mevzusunu açıklamaya geçmiştir. Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlama fikrini olması durumunda ilgili maddeler de düşünülerek Yunanistan'ın böyle bir durumda hiçbir şey yapmayacağı, İngiltere'nin de adaya müdahale konusunda serbest olacağı ve böyle bir durumda Türkiye'nin yalnız kalacağını anlaşıldığını ancak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletler 'in üyesi olduğunu unutmuyarak meselenin tüm dünya teşkilatının müşterek meselesi olacağını bu nedenle adaya askeri bir hareketin yapılmasının muallakta kaldığını ifade etmiştir. Makarios'un anayasada Türklere tanınan hakları almak için elinden geleni yaptığını, işleri yokuşa sürmekten hiçbir zaman geri kalmadığını ifade ettikten sonra Cumhuriyet Halk Partisi'nin 4 mart 1959'da Türkiye'ye verilen teminatları yetersiz bulduğunu ifade ettiğini Necati İlker'in anlaşmaları tenkit ederek Türklere yönelik suikastın olacağını bu durumda Türkiye'nin harbe kadar gidip gidemeyeceğini sorguladığını Türkiye harbe gitse dahi dünya konjonktürünün bunu engelleyebileceğini dile

getirdiği konuşmasını haklı bulmuştur. Ancak Hariciye vekilinin adadaki Türklerin haklarını koruduğunu ifade ettiğini bunun da iyimserlik olarak görüldüğünü 19 Şubat 1959'da Kıbrıs meselesinin nihai hal şekliyle ilgili prensip anlaşmalarını adanın Yunanistan'a katılması ve Türk cemaatine tanınan hakların zamanla kısılması ihtimaline karşı hukuki teminatını arttırılacağını Türkiye'nin de Kıbrıs'ta Türklerin Rumlara karşı geride kalmasını önlemek için imkanların verileceğini belirterek bu ihtilafın tatmin edici bir şekilde halledilmiş sayılması için oylamayı teklif ettiğini ancak Dışişleri Bakanı'nın buna karşı çıktığını İzmir Milletvekili İlhan Sipahioğlu'nun da yeni teminat hükümlerini karar altına aldirmek için oylamaya koymaya çalıştıklarını ve Demokrat Parti'nin buna yanaşmadığı şeklinde bir algı yaratılacağı endişesiyle buna karşı çıktığını ifade etmiştir. Kendilerinin Kıbrıs konusuna Kıbrıslı Türklerin haklarının korunması, Kıbrıs Türk vatanının emniyet içerisinde yaşaması ve dünya barışının sarsılmaması yönüyle üç noktadan baktıklarını, Akdeniz'de bir huzur ortamının oluşması için Türk ve Yunan dostluğunun da devam etmesi gerektiğini, Enosis'in ise bu iyi niyetlerden uzak olduğunu Türkiye'nin daima barışçı bir politikayla sorunlarını çözmeye çalıştığını silahla sorunu çözmek mecburiyetinde kalırlarsa kimsenin aksini iddia edemeyeceği bir haklılık içerisinde bunu yapmaları gerektiğini belirtmiştir. Ardından Türkiye'nin Kıbrıs meselesinde pasif bir tutum sergilediğine dair eleştirilerine daha enerjik bir tutumla neyin kastedildiğini adaya asker çıkarmalarını gerektiğini böyle bir durumu Dünya Savaşı'na sebep olabileceklerinin unutulmaması gerektiği şeklinde cevap vermiş ve böyle önemli bir konuda hükümetin temkinli davranması gerektiğini belirterek Adalet Partisi sözcüsünün iç politika ve seçim kaygısıyla konuştuğu gerekçesiyle kendisini eleştirmiştir. Son olarak Yunanistan'da merkez partisi lideri Papaandreu'nun iktidara geçtiğini kendisinin daha önce tanındığını Türk-Yunan ilişkilerinde uzlaşmacı bir tavır takınması yönündeki dileklerini ifade ederek Türk iç politikasına geçerek seçim kaygısıyla söylenen sözlerin meydanlarda kalmış olmasını temenni ederek Akdeniz'de huzur ve güvenliğinin Türk-Yunan dostluğunca sağlanması gerektiğini Yunanlıların bu dostluğu zehirlemesi halinde zararın iki memleket sınırlarını aşacağını idrak etmeleri gerektiğini ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.27, B.60, s.559-565);

Sayın Başkan, sayın arkadaşlarım: Geçen sene Cumhuriyet Halk Partisi adına Dışişleri Bakanlığının bütçesi hakkındaki düşüncelerimizi ileri sürdüğümüz zaman Irak'ta 8 Şubat İhtilâli cereyan etmiş, kendisini ihtilâl havasından kurtaramayan Bağdat'ta Abdülkerim Kasım katledilmiş ve bu cesedin yarattığı sarsıntı bütün Orta Doğu'yu etkisi altına almıştı. Bir yıl evvel konuşmamıza, bu sebepten dolayı Orta Doğu'ya yayılmak isteyen karışıklığa karşı istikrar ve emniyet temennisi hâkim olmuştu. Bugün aynı temennilerle, fakat eğri satıhtan biraz daha aşağıya doğru kaymış ve barıştan

biraz daha uzaklaşmış olarak sözüme başlıyorum. Çünkü bugün de Türk dış politikasının kaderi üzerinde Kıbrıs olayları etki ve ağırlıklarını hissettirmektedir. Muhterem arkadaşlar; Anlaşıyor ki ne Makarios, ne Kıbrıs EOKA'cıları ilhak ve Enosis dâvasından vazgeçmemişlerdir. Hatırlayacaksınız, daha 1959 Nisanında, Kıbrıs Devleti resmen teşekkül etmeden Kıbrıs millî eğitim işlerini tedvire memur edilen Spridakis «anavatan Yunanistan'ın bir parçası olduğumuzu ispat edelim, öylesine çalışalım ki, bir gün hazırlığımız tamam olduğu zaman Rum Kıbrıs'ı lâıyk olduğu mertebeye yükseltelim» şeklinde teşkilâta genelge gönderiyor ve Makarios da Cumhurbaşkanı seçildiği gün kendi beyaz sarayının balkonundan halka: «Kıbrıs sekiz asır sonra, Elen idaresine kavuştu» demek cesaretini gösteriyordu. Bu suretle, daha 1953 Haziran'ında Faneromini Klisesinde halkın huzurunda yaptığı büyük yeminin içinde olduğunu söylemek istiyordu. Kilisede şunu söylemişti: «Bu kutsi yerde hep beraber sadakat yemini verelim, ölünceye kadar millî dâvaya sadık kalacağız. Enonis yalnız Enosis tahakkuk edinceye kadar mücadeleye devam edeceğiz.» Yine bu tarihten tam üç ay evvel bir 7 Mart günü ihtilâl komitesi, Makarios'un başkanlığında, Profesör Konidaris'in evinde toplanıyor ve 1891 Yunan ihtilâlcilerinin andına benzer bir protokol imzalayarak incilin üzerine yemin ediyorlardı. Kıbrıs antlaşmalarını imzaladığı ve Enosis'ten vazgeçtiğini ilân ettiği gün acaba bu yeminlerinden nükul etmemiş mi idi? Hayır, etmemişti. Çünkü Anayasanın 42'nci maddesi Makarios'u Devlet Reisi olduğu zaman, nedense ona yemin külfeti yüklememiş ve Makarios ilahi yemin karşısında daima bozmakta mahzur görmeyeceği basit bir söz verme ile işi geçiştirivermişti. Arkadaşlar, bu, Kıbrıs davasında Makarios'un zihniyetini ve niyetlerinin içyüzünü göstermektedir. Şimdi, onun hareketlerinin üzerinde müessir olan bir başka sebebi örten perdeyi kaldıralım. Kıbrıs'ta Anayasaya göre takriben bir buçuk yıl sonra seçim yapılacaktır. Geçen seçimlerde Kıbrıs'taki (Demokrat Birlik Partisi) Londra ve Zürih antlaşmalarının karşısına dikilmiş ve onların başkanları Kleridis Makarios'un 144 bin oyuna karşı 72 bin oy almıştı. Bu oyları Kleridis'e, komünist Akel Partisi ile Grivas'cılar temin etmişlerdi. Makarios, önümüzdeki seçimlerde bunların sesini kısmak için bazı teşebbüslerde bulunmak istiyordu. Nötralist cepheye Akdeniz'de bir üs kurmak hususunda Birleşik Arap Cumhuriyeti Başkanı Cemal Abdülnasır da müzahirdi. Nitekim bu ihtilâfta Nâsır'ın Türkiye karşısında yer alması, Kıbrıs'a gizli silâh göndermesi ve kendi nüfuzu altındaki birçok Arap memleketlerini de bu bayrak altında toplamasının sebebi de budur. Kuzey komşumuz Sovyet Rusya'nın da Türkiye'ye karşı menfi olan tutumunu izah eden siyasi unsur budur. Yalnız Türkiye'de değil, bütün hür dünya ve NATO camiası da işte bu Kıbrıs'ı Küba haline getirmek isteyen politika ve görüşle karşı karşıyadır. Kıbrıslı Rumlar Londra ve Zürih antlaşmalarını bir

netice olarak değil bir merhale olarak kabul etmişler ve bu düşüncelerini hiçbir zaman gizlememişlerdir. Nitekim Kıbrıs Rum basını şöyle ifadeler kullanmıştır: Dünyanın her yerinde olduğu gibi Kıbrıs'ta da yeni değişiklikler olacaktır. Tarihte son yoktur. İstasyonlar vardır. Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti de bir istasyondur; Kıbrıs milletlerarası alışverişin bir kurbanı olmuştur. Fakat bu böyle kalacak değildir. Dünyada yeni bir rüzgâr esmektedir. Bu rüzgâr Kıbrıs'a da ulaşacaktı. Kıbrıs dâvasının bir de başka cephesi daha 1814 yılında, yani bundan tam 150 yıl evvel, Ortodoksların hamisi Rusların Odesa şehrinde Megalo, Etniki Eterye Cemiyeti kurulmuştu. Tuhaf tesadüf içinde bulunduğumuz şubat ayı içinde yine Odesa'da Ortodoks kilisesi Vatikan ile münasebetleri görüşmek üzere bir toplantı yapmıştır. Bu tarihten sonra, Yunanistan'da olduğu gibi Kıbrıs'ta da kilisenin faal bir rol aldığı görüldü ve Kıbrıs Yunanistan'a ilhak için büyük çabalar sarf etti. 1931 de İngiltere'ye karşı açtığı bayrağı zaferle yerine dikemedi. Fakat, dâvasından da bir türlü vazgeçmedi. Nitekim 1955 de bu hareket EOK eliyle yeniden canlandı. Türklerin fetih villalarında büyük müsamaha duygusu ile Ortodoks kilisesine vakfettikleri Despothane şimdi silâh ambarı haline geldiği gibi, yine o tarihte Türklerin dine karşı gösterdikleri saygı ile makamına oturttukları piskopos bugün bir Makarios haline geldi. Arkadaşlar; Türkiye'nin Kıbrıs meseleleri karşısındaki tutumuna da bir göz atmakta fayda, vardır. 12 Haziran 1956 tarihinde Demokrat Parti Grubu Kıbrıs'ın Türk toprağı olduğuna ve Türk vatanının ayrılmaz bir parçası, bulunduğuna karar vermişti. Eğer İngiltere elini Kıbrıs'tan çekecek olursa, Türkiye 1570 yılının bir Temmuz günü Serdar Lala Mustafa Paşa'nın Limasol'a çıkarak Leftari Kalesine Türk bayrağını dikmiş olmasını mebde telâkki edecek ve Adanın Türkiye'ye iade edilmesi lâzım geldiği iddiası ile adaya sahip çıkacaktı. Gerçekten Kıbrıs hiçbir zaman Yunanistan'ın olmamıştır. Bu noktai nazar, olayların seyri içinde maalesef fazla ömürlü olmadı. Kıbrıs meselesi, Meclisin huzuruna bir türlü getirilemeyerek yalnız bir Hükümet Başkanı tasarrufu halinde taksim şeklinden bugünkü antlaşmalar şekline süratle inkılâbetti. Doğrusunu söylemek lâzım gelirse, bu antlaşmalar Türkiye umumi efkârını gerektiği gibi tatmin etmemişti. Kıbrıs'ı Anavatana bağlama fikrinden gürültülü taksime ve oradan da %30'lu 70'li bir bağımsız devlet haline süratle istihale memlekette ciddî endişeler yaratmıştı. O zamanda, bu merhalenin ramlar tarafından geçici bir merhale telâkki edileceğini kaydeden fikirler Türk basınında bol bol intişar etti. Antlaşmalar bir emrivaki halinde Büyük Millet Meclisine intikal ettiği zaman, bugünkü durumu tahmin edenler ve görenler de bu antlaşmaları tenkit ettiler ve Türkiye'nin teksim fikrinden vazgeçmesi Clause'ı ile Yunanistan'ın Enosis'den vazgeçmesi ve Clause'u arasında teminat bakımından müsavat olmadığını ileri sürdüler. Ve nitekim 4 Mart 1959 tarihli Büyük Millet Meclisinin

celsesinde o zamanki muhalefeti temsil eden Sayın İsmet İnönü: «Önümüzde bulunan vesikalar, mahiyeti hükümetler tarafından şimdiye kadar takip olunan karşılıklı iki tezin (yani ilhak ve taksim) terk olunması ve yeni bir esas istikametinde Kıbrıs ihtilâfinin hal olunması teşebbüsüdür. Bu teşebbüs nihai safhasında emrivaki olarak kabul ve imza edilmiş bir şekilde Meclis huzuruna gelmelidir.» Dedikten sonra, «Türkiye'nin taksim tezinden hukuken olduğu gibi, fiilen de vazgeçtiğini beyan etmiş fakat mukabil tezin Yunanistan'a ilhakın bir gün emrivaki ile yapılmasını menedecek yeter müeyyide bulunmadığını da anlatmış ve ilhakı bertaraf etmek kararında tam tedbirler alınmamıştır.» dedikten sonra, «Aşikâr bir surette bizim müzakereciler kendi gayelerini gerçekleştirmekte eksik kalmışlardır. Bu eksikliğin tamamlanması lâzımdır.» demiştir. O tarihte gerçekler üzerinde ciddiyetle duran İnönü, o zamanki Menderes Hükümetinin kesin taahhütlerden ve memlekette geniş galeyanlardan sonra, Hükümetin kendiliğinden prensip değiştirmesini Meclis huzurunda kaydetmiş ve şunları da ilân 'etmiştir. «İçinde bulunduğumuz ittifak manzumesinde umumi selâmet ve emniyet bakımından kuvvetli sebeplerin bizi anlaşmaya sevk ettiğini takdir ediyoruz. Bu arada kuvvetli dostların çok tesirli nasihatlerinin ehemmiyetli bir hissesi olduğunu tahmin etmekte güçlük çekmiyoruz. Bütün bu sebeplerle Kıbrıs'ın mecburî bağımsızlığı esasına dayanan yeni müzakere istikametinin arz edeceğimiz kayıt w şartlar altında tasvibine taraftarız diyor ve Sayın İnönü şartları da şöyle ifade ediyor: «Biz taksim tezinden kati olarak vazgeçtiğimiz gibi, müstakil Kıbrıs Cumhuriyeti ve Yunan Devleti Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı ihtimalinden kesin olarak acaba geçmişler midir? Anlaşma vesikaları iki tarafın tezini bertaraf etmiş olmak maksadıyla hazırlanmıştır. Ne dereceye kadar bu maksadın temin olunduğunu tahlil etmeğe mecburuz, çünkü Anlaşmanın kıymeti ve ciddiyeti her şeyden evvel bu noktadaki vuzuha ve samimiyete bağlıdır. İlk önce taksim tezinin ne suretle bertaraf edilmiş olduğunu söyleyeceğim. Anayasa projesinin 22'nci maddesinde Kıbrıs'ın tamamen veya kısmen herhangi bir devletle birleşmesinin veya taksime müncer olacak tarzda bir istiklâlin mümkün olmayacağı tasrih edilmiştir. Yine Anayasanın hükümlerinden olmak üzere Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin Kıbrıs Devletinin istiklâlini toprak bütünlüğünü ve Anayasanın temel hükümlerini garanti eden bir anlaşmanın akdedileceği yazılmıştır. Anayasa hükümlerine atfen Kıbrıs Cumhuriyeti ile Türkiye, İngiltere ve Yunanistan arasındaki antlaşmasının özü sudur: Kıbrıs Cumhuriyeti hangi devletle olursa olsun, siyasi veya iktisadi bir birliğe tamamen veya kısmen katılmamak taahhüdünü deruhte ediyor. Bu maksatla adanın herhangi bir devletle birleşmesini veya taksimi hususlarını doğrudan doğruya veya dolayısıyla mümkün kılacak her türlü faaliyetin memnu olduğunu iddia ediyor. Buna karşılık teminatçı üç

Devlet Anayasa ile müesses durumu kaydettikten sonra adanın herhangi bir devletle birleşmesi veya taksimi gayesini güden her türlü faaliyetleri imkânları nispetinde menetmeyi taahhüt ediyorlar. Arkadaşlarım, o tarihte konuşan sözcü İnönü devam ediyor: Garanti Adlaşmasının şimdi söyleyeceğim maddesine dikkatinizi çekeceğim. Üçüncü madde de deniliyor ki, işbu Anlaşma hükümlerinin ihlâli halinde teminatçı devletler lüzumlu tedbirleri almak üzere kendi aralarında istişare ederler, müşterek veya birlikte teshil edilmiş bir hareketin ifasının gayrimümkün olması halinde garanti eden üç devletten her biri eski nizamı iade ötmek için harekette serbest, bırakılıyor. Şimdi, bu maddeyi Anayasaya aykırı olarak bir taksim tezini takip edeceklerin kullanmasına imkân olup olmadığını düşünelim: Kanun dışı böyle bir teşebbüste İngiltere ve Yunanistan'ın, tarafsız kalarak Türkiye'yi serbest bırakacaklar tasavvur olunamaz. Bu suretle Garanti Anlaşmasında taksini tezinin hukuken olduğu gibi, fiilen de tatbik edilmesine imkân bırakılmamıştır. Burada taksim tezini bertaraf eden ikinci bir kayıt daha vardır. Kıbrıs Anayasası ihlâl olunursa ve diğer müttetikler alâkadar olmayarak yalnız Türkiye kuvvetini kullanırsa, bu halde dahi Türkiye'nin hakkı müdahale ile münhasıran eski mizamı yani bağımsızlığı yeniden tesise çalışmaktan ibarettir. Anayasa, ihlâl edilmiştir. Binaenaleyh taksim tezi kendiliğinden avdet etmiştir, iddiasını düş ün memeyi Türkiye başından taahhüt etmiştir. Bu taahhüt hilafına hareket etmesine hukuken olduğu kadar maddeten de imkân yoktur. Kıbrıs Cumhuriyeti ile Türkiye ve Yunanistan arasındaki İttifak Anlaşması Kıbrıs'ın istiklal ve bütünlüğüne karşı doğrudan doğruya veya dolayısıyla vuku bulan tecavüzleri defetmek içindir. Tecavüzün doğrudan doğruya veya dolayısıyla şekli üzerinde Türkiye ile Yunanistan mutabık olurlarsa müşterek müdafaa kolaylıkla işler. Mutabık olamazlarsa meselenin ya iki devletten birinin hareketi ile yahut Türkiye ile Yunanistan arasında ihtilâf şeklinde dörtlü anlaşma hükümleri içinde mütalâa edilmesi mecburiyeti hâsıl olur. Buraya kadar verilen izahattan anlaşılmalıdır ki, taksim tezi hukuken olduğu gibi fiilen de bertaraf edilmiştir. Şimdi Enosis yani adanın Yunanistan'a ilhakı keyfiyetinin nasıl bertaraf edildiğini tetkik edelim. Sayın İnönü diyor ki; Anayasanın 21 ve 22'nci maddeleri taksim tezinde olduğu gibi bir yabancı devletle birleşmenin mümkün olamayacağını kabul etmektedir. Dörtlü anlaşmada taksim tezi ve birleşme tezi Kıbrıs Cumhuriyeti ve teminatçı devletler tarafından müsavi derecede reddolunmaktadır. Dörtlü anlaşmanın 3'üncü maddesi bir ihlâl halinde müeyyide tatbikini düşünmektedir. Maddenin Enosis ihtimalinde ne dereceye kadar müessir olacağı tetkik olunmaya değer. Âkitler istişare edecekler müşterek veya beraberce karşılaştırılmış bir hareket mümkün olmazsa, her biri eski nizamı tesis için haklarını mahfuz tutacaklar, şimdi bir Enosis hareketine karşı Yunanistan'ın bizimle beraber olması çok az

muhtemeldir. İngiltere müdahale için katı bir taahhülle bağlanmamıştır. İngiltere Anayasanın ihlâl edildiği ve müdahale lüzumunu teslim etse bile bu maksatla, yapılacak askerî harekete iştirak edip etmemekte serbesttir. Bu kendi takdirine kalmış bir iştir. İngiltere bu şekilde hareket ederse müdahale dörtlü anlaşmadaki gibi beraberce kararlaştırılmış olur ama müşterek olmaz. Bu halde dâvanın ihlâline karşı Türkiye'nin yalnız başına harekete geçmesi mevzuu bahis olacaktır. Ayrıca unutmamak lâzımdır ki, böyle bir zamanda antlaşmayı ihlâl eden Kıbrıs Cumhuriyeti Birleşmiş Milletlerin de üyesi bulunacaktır. İhtilâf bütün dünya teşkilâtının ve hususiyle Güvenlik Konseyinin müşterek meselesi olacaktır. Bu vaziyette şartların tarafımızdan bir askerî harekât yapmaya müsait olacağı her zaman iddia edilemez. Bu sebeple Anayasa dışı tespit edilecek Enosis hareketini işbu antlaşma hukuken bertaraf etmiş görünse bile fiilen bertaraf etmemiştir. İnönü'ye verilen resmî cevaplarda, hiçbir endişeye mahal olmadığı ifade edilmiştir. Fakat, aradan geçen zaman, endişelerin ne kadar yerinde olduğunu son vukuat ile de sabit kılmiştir. Nitekim Makarios 30 Kasım 1063 de Anayasada Türklere, tanınan hakların ortadan kaldırılmasını teminatçı devletlere teklif etti. İddiası Anayasalım, tatbik kabiliyetinden mahrum olduğu idi. Gerçekte ise bu Anayasayı o hiçbir zaman tatbik etmek istememişti. O kadar istememişti ki, Anayasa Mahkemesinin tarafsız Alman Başkanı Büyük Hukuk Âlimi Profesör Fousthoff'u müstakil belediyeler kurulması hakkında Anayasanın 5'inci maddesine dayanarak hüküm verdiği için ölümle tehdit ederek, adadan ayrılmasını temin etmişti. Makarios, bu neticeleri daha o gün hazırlamak maksadıyla Anayasa hazırlığı yapıldığı tarihlerde bile, belediyelerin sınırlarının çizilmesine mâni olmak için elinden geleni yapmış, işleri daima yokuşa sürmüştü. Muhterem arkadaşlar, Şimdi, tarihe intikal etmiş bir olay hakkında Cumhuriyet Halk Partisinin düşünce ve tutumunu açıklamış olmak için bir hatırayı daha tazelemekte memleket namına fayda buluyoruz. 4 Mart 1959 Çarşamba günü antlaşmaların konuşulduğu celsede Cumhuriyet Halk Partisi, ada statüsünde Türkiye'ye verilen teminatı yetersiz buluyor, bunun artırılmasını istiyor. Derin vukufuyla stratejik bilgisini ortaya koyan merhum Necati İlder, antlaşmaların tenkit tarafı üzerinde duruyor ve teminatın zarfını açıklıyor. «İstikbalde suikast hazırlayacaklardır,» diyor ve soruyor, «Böyle bir durum karşısında Türkiye harbe kadar gider mi! Gitmeye kalksa, dünya konjonktürü ve millî menfaat buna müsait midir? Türkiye böyle bir teminatı elde edemezse, adada emniyet olmayacaktır. Bugün değilse yarın, yarın değilse öbür gün felâketle karşılaşacağız. O zaman Sayın Hariciye Vekilini belki bulup soramayacağız? İktidara mensup bir milletvekili de burada şu cevabı emniyet duyguları içinde veriyor. «Adadaki Türklerin hak ve menfaatleri her bakımdan korunmuştur. Türkler adadaki hükümlerle

hakkına müştereken sahip ve tamamen müstakildir. Adada müsavi haklara sahip ve federasyondan da ileri bir iş birliği içinde yaşayacaklardır. Hülâsa Türkler adada teşriî, icrai ve kazai salâhiyetleri ile her bakımdan müstakil bir varlık haline gelmektedirler.» Bu iyimserliğin karşısında ise İnönü şu tavrı veriyor, «Hükümetçe Büyük Millet Meclisinin tasvibine sunulan Kıbrıs meselesinin nihai hal şekliyle ilgili 19 Şubat 1959 tarihli prensip antlaşmaları, bilhassa,

1. *Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ileride Yunanistan'a katılması veya Türk cemaatine tanınan hakların zamanla kısılması ihtimaline karşı hukukî teminatı daha müessir kılacak ve fiilî teminat sağlayacak,*
2. *Türk cemaatinin iktisadi bakımdan Rum cemaatine nazaran geri bir durumda kalmasını önlemek için Türkiye'ye bütün imkânları verecek, yetki ve müeyyideler tamamlanmalıdır. Türkiye Büyük Millet Meclisince ihtilâfın tatmin edici bir şekilde halledilmiş sayılması için bu hususların gerçekleştirilmesi lüzumunu karar altına alınmak üzere oya konulmasını arz ve teklif ederim.*

Bu tavrı karşı, zamanın Dışişleri Bakanı, Meclis Başkanına «oya koyamazsın» diye bağıyor. O sırada İzmir Milletvekili İlhan Sipahioğlu, kürsüye fırlayarak zabıta bulunan şu sözleri söylüyor: Tavrı temenni tavrıdır, oya konulmaması gerekiyor. Arkadaşlar, bu tavrılarla takip edilmek istenen taktik açıktır. Hariciye Vekilimiz defaatle ifade ettiler. Onların endişelerine yer yoktur. Halbuki şimdi Büyük Millet Meclisi bir tasvib kararına varırsa Halk Partili arkadaşlar bunu efkârı umumiyyeye yarın şu şekilde aksettireceklerdir. Biz yeni teminat hükümlerini karar altına aldırarak istedik fakat Demokrat Partili arkadaşlar, buna yanaşmadı. Bu suretle Kıbrıs gibi Türk Milletinin emniyeti bakımından en hassas olduğumuz mevzuda bizi halk efkârına şu şekilde takdim gayretini göstermekle. Taktiğiniz meydanda. Söz kesiliyor arkadaşlarım; neticede tavrı Dışişleri Bakanının arzusu veçhile oya konmadı. Fakat o günden bugüne kadar da Cumhuriyet, Halk Partisi, eski İzmir Milletvekilinin ileri sürdüğü taktiği hiçbir zaman kullanmadı ve hatta CHP görüşünün maalesef tahakkuk eden neticeleri karşısında bile ağır tenkitlere rağmen dünkü müzakerelere atıf yapmak lüzumunu duymadı. Arkadaşlarını, bu hatırayı ne dünü kınamak ne de Halk Partisinin görüşünü değerlendirmek için kaydetmiyorum. Bu hatırayı dış politikayı parti çekişmelerine vasıta yapmanın zaruretini anlatmak ve içerde mesul arayarak birbirimize taan etmektense, dışardaki tehlikeler karşısında müşterek bir cephe kurup dimdik o tehlikeleri göğüslemenin şart olduğunu, muvaffakiyetin bu birlikte olacağını ifade için kaydediyorum. Sevgili arkadaşlarım, Biz Kıbrıs dâvasına üç yönden önem vermekteyiz.

Biri Kıbrıs'taki kardeşlerimizin hakları, hayatları, refahları, diğeri Kıbrıs'ın, Türk vatanının emniyeti çerçevesi içindeki durumu, üçüncüsü de üzerinde hassasiyetle durduğumuz total barış konusunun sarsılmaması yönünden ve değer verdiğimiz Türk-Yunan dostluğunun zedelenmemesi bakımından. Düşüncelerimizde Kıbrıs Akdeniz'de bir huzur diyarı olmalıdır. Öyle bir huzur diyarı ki, Türkiye ile Yunanistan'ın dostluk ve iş birliğini bütün dünyaya ispat edecek, birçok yerlerdeki çekişmelere iyi misal olacak bir dostluk ve anlayış numunesi. Kıbrıs Türkiye ile Yunanistan arasında pürüzlü bir ihtilâf sebebi olmamalı, bilâkis, bizi birbirimize yaklaştıran bir uzlaşma noktası olmalıdır. Akdeniz'in ortasındaki bu huzur adasında yaşayan insanlar, birbirlerinden çekinmeden yaşamalı ve kendi istikbal ve refahlarının teminatlın kendi tutumlarında bulmalıdırlar. Enosis bu iyi niyetlere cevap vermez, Kıbrıs'ın bir Rum devleti olması ve buradaki Türklerin ekalliyet halinde yaşamaları da yalnız güvensizliği artırır. İstedığımız tek şey, adada güven ve istikrar içinde antlaşmaların tatbididir. Çünkü bu antlaşmalar niyetle tatbik edildikleri zaman bizi Kıbrıs hakkında beslediğimiz müspet düşüncelere götürür. Türkiye milletlerarası ihtilâflarda, savaşı bir araç olarak kabul etmez. Türkiye her medeni milletin bir tek ferdinin hayatı üzerinde titrediği bir zamanda kan dökmek niyetinde değildir. Türkiye kırk senedir, barış içinde yaladığı halde, Yemenlerin, Galiçyaların, Sarıkamışların, Çanakkalelerin millî bünyemizde açtığı rahneleri hâlâ kapatamamış olmanın ıstırabını çekmektedir. Ama Türkiye bunun karşısında sabit olmuş hakların da çiğnenmesini reddeder. Hukuka aykırı tehditlerden korkmaz, hiç kimseyi tehdit etmeyi aklından geçirmedeği için siyasi şantajlardan nefret eder. Onun için hukuk yolunda hiçbir hak merciinin karşısına çıkmaktan kaçınmaz. Türkiye'yi teminatlar manzumesinin dışına sürüklemek isteyenlerin arzularına sinirlerine mağlup olarak tabi olmaz. Türkiye'nin kalkınmasını baltalamak onu fevri hareketlerle haşhaşa bırakmak isteyenlerin oyununa gelmez. Onun içindir ki, hukuk yollarını sonuna kadar aramak arzusundadır. Yarın telâfi edemeyeceğimiz ve pişmanlığını duyacağımız millî ıstıraplara bu milletin katlanmasına taraftar değiliz arkadaşlarım. Eğer bir gün, her mülâhazanın üstünde tuttuğumuz şeref ve gururumuzu korumak için silâha sarılmak mecburiyetinde kalırsak, o zaman isteriz ki, kimsenin aksini iddia edemeyeceği bir haklılık içinde bu vazifeyi yerine getirelim. Türkiye bu düşüncelerle müzakerelerin içindedir. Ve halklarının teslim edileceğine yine bu düşüncelerle emindir. Ve bu emniyetle Kıbrıs'ta Grime kapısında bizleri izleyen Başkumandan Büyük Atatürk'ün güzel yüzüne o yakışan tebessümünü yeniden kazandırmak azmindedir. Sevgili arkadaşlar, Hükümet Kıbrıs dâvası tutumunda bazı tenkitlerle karşılaşmıştır. Bu tenkitler, Hükümetin daha enerjik, daha azimli hareket etmediği sözleri hulâsa edilebilir. Yirminci asır medeniyetinin bizi

ulaştırdığı merhale (precision) yani vuzuh merhalesidir. Kendilerine düşen tenkit görevini yapanlar, yarın tarih karşısında, sorumluluklarını yüklenmesini bilmeli ve ne istediklerini yuvarlak kelimelerin arkasına saklanmadan sarîh olarak söylemelidirler. Paha enerjik ne demektir'? Asker çıkarmak mı? Bu asker çıkarmanın bütün neticelerini hesaba katarak, muhtemel bir harbi göze almak mı? Irak Nuri Sait hareketinde olduğu gibi asker sevk etme arzusu mu? Yoksa daha sert nota yazmak mı? Sefaretlerimiz bulunmayan yerlere heyet göndermek mi? Daha sert makaleler yazdırmak mı? Bunlar açık ifade edilmelidir. Bir memleketin kaderinin bahis konusu olduğu bir zamanda tantanalı ve parlak sıfatlı kelimeler kullanarak cereyan eden olayların hikâyesini yapmak ve sonra da vazîh ve sarîh bir hükme varmadan daha enerjik hareket edelim gibi yuvarlak bir kelime kullanmanın manası bu gibi hayatî dâvalar karşısında sorumluluk yüklenmeden politik spekülasyon yapmaktır. Bir buhrana çare ararken her ihtimali düşünmek yerindedir. Ve bu hesaplar karşılıklı müzakereler içinde sarîh fikirlerin karşılaşması ile mümkündür. Şu kadar var ki, arkadaşlar, karşılıklı anlaşma ve millî politikaya yönelmenin de millî bünyeden gelen şartları vardır. Bu sözümü Adalet Partisi sözcüsü arkadaşşıma ithaf ediyorum. Bir taraftan, her ne pahasına olursa olsun, Hükümetin aciz içinde olduğunu içeriye ve dışarıya karşı ispat etmeye yeltenmek, seçim kaygısı ile ve oy mülâhazası ile Hükümeti ekalliyet Hükümeti olarak haksız yere teşhir etmek, en lüzumlu müzakereleri çitil çıkarmak, bir ihtilâf yaratmak yolunda kullanarak peşin fikirlerle hareket etmek ve karşı karşıya geldiğiniz zaman da müspet hiçbir şey söylemeden bu karşılaşmaları politik pazarında istismar etmeye kalkmak ve sonra da millî politikaya gidemiyoruz diye bağırarak, en basit ifadesiyle iyi niyet dışı bir hareket olduğunda şüphe yoktur arkadaşlarım. Gerçek şudur muhterem arkadaşlarım: Adalet partisi sözcüsü arkadaşım bir takım iç politika kaygılarıyla millî politikaya ulaşmak niyetinde olmadığını söylememekte fakat bu gerçeği de açıkça söylemek cesaret ve kudretini nefsinde bulamamaktadır. Sayın arkadaşlarım, 16 Şubat'ta Yunanistan'da seçimler yapılmış ve Merkez Partisi Lideri Papaandreau iktidarı tek başına kazanmıştır. Bu tecrübeli politikacı Türkiye'nin yabancısı değildir. İkinci Dünya Savaşında Mısır'daki Mülteci Yunan Hükümetine gittiği zaman İzmir'in Çeşme'sinde de dost çehrelerle karşılaşmıştı. Çok temenni ediyoruz ki, Yunanistan'ın İkinci Dünya Harbinden sonraki kurtuluş hareketinde büyük hizmeti geçen bu zat, Türk-Yunan dostluğuna gereken ehemmiyet ve kıymeti versin. Ve biraz evvel söylediğimiz gibi, Kıbrıs konusu onun da gayretiyle iki memleket arasında bir uzlaşma konusu olsun. Bu ümitlerimizi yeşertmez gibi görünen seçim nutuklarındaki sözlerinin de seçim meydanlarında kalmış olmasını temenni etmek isteriz. Kıbrıs buhranının en had devresinde, dünya barışı Akdeniz'in

emniyeti ve karşılıklı güven şartlarının tekemmül etmesi yönünden, Türk Yunan dostluğuna ısrarla önem verdiğimiz ve karşı taraftan da aynı anlayışı beklediğimizi söylemekte ısrar edeceğiz. Yunan Hükümetinin Türk-Yunan münasebetlerinin zehirlenmesi halinde bunun zararının iki memleket sınırlarını çok aşacağını idrak ettiğine inanmak da isteriz.

Meclisin 23 Şubat 1964 tarihli oturumunda söz alan İstanbul Milletvekili Muhiddin Güven, Kıbrıs ile ilgili birden fazla plan olduğunu Yunanistan'ın adayı ilhak etmek istediğini, Kıbrıs'ın komünist bloğun üssü haline getirilmeye çalışıldığını tüm bunların gerçekleşmesi için de Türklerin imha edilmesi yoluna gittiklerini ifade etmiştir. Ayrıca dost devletlerin Makarios'u muhafaza etmeye çalıştığını, Türkiye'nin ise adada huzurun sağlanması için tüm fedakarlığı yapmaya hazır olduğunu zira ilk anda müdahale haklarını kullanmadıkları için mevzunun dünya meselesi haline geldiğini şartların her geçen gün Türkler aleyhine geliştiğini belirtmiştir. Tüm temennilerinin Kıbrıslı kardeşlerimizin uğradığı haksızlığın duyurulması ve haklarının sonuna kadar savunulması olduğunu dile getirdiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.27, B.60, s.572-573);

Türk umumi efkârını çok yakından ilgilendiren Kıbrıs faciası bütün dehşetiyle devam etmektedir. İptidadan itibaren Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhaki düşüncesi yanında, Kıbrıs'ı komünist blokun bir üssü haline getirmek arzusu, buna en büyük mâni Türklerin imhası veya adayı terke zorlanması ile bugünkü hukukî statünün fiilen sükût ettirilmesi, dolayısıyla Türkiye'nin ilgisinin fiilî olarak kesilmesi noktasında toplanmaktadır. Hedefi bu kadar aşikâr hareketin tevlit ettiği açık ve gayriinsani haksızlık karşısında büyük dostlarımızın şartlarla yine Makarios'u muhafazada tavizkâr, bir politikanın içine girdikleri ve bizi de sonsuz iyi niyetimiz içinde her türlü fedakârlıkları kabule hazır bir hale getirmişlerdir. Bu suretle Kıbrıs konusu ölçüsüz ve çok geniş bir diplomatik usulün içinde zaman ve mekân unsurları aleyhimize israf edilerek değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Garantör devlet olarak ilk anda müdahale hakkımızı kullanmayışımız meseleyi mevzii bir halden çıkarmış ve bir dünya meselesi haline getirmiştir. Birleşmiş Milletlerin yukarda arz ettiğim usulleri ve şartları içinde çok haklı olan dâvamızın nasıl bir sonuca bağlanacağı belli değildir. Sahip olduğumuz bir hakkın müdafaası hususunda samimî bir inanç içindeki azimli bir iradenin katı olarak izharı bazan şikâyetçi olduğumuz dostlarımızı değil hasımlarımızı dahi hakkı teslime mecbur bırakabilirdi, şimdi artık bir bekleyişin içindeyiz. Bütün temennimiz Kıbrıslı ırkdaşlarımızın maruz kaldığı en hunhar tecavüzler, en barbar kıtallerin tevlit ettiği haksızlıklar orada iyi

şekilde anlatılsın, müdafaa edilsin. Hiç olmazsa istimali akitnamelerde sarîh olarak bize verilen ve fakat başkalarına tevdi ettiğimiz hak o yolda dahi teslim edilebilsin.

Devamında söz alan İzmir Milletvekili Şinası Osma, yabancı ülkelerde Türk vatandaşlarının başına gelmiş bazı elim hadiselerle değindikten sonra Makarios'un anayasa mahkemesinin tanımaması, mahkeme reisini adadan kaçırması hükümetin verdiği notayı nezaket sınırları dışında adeta yüzümüze atar gibi elçiliğin bize göndermesi ile Hariciye Vekilinin hala diplomatik nezaket kaideleri içerisinde kalma gayretinin milli davanın aleyhimize dönmesine sebep olduğunu ifade ettikten sonra Makarios'un ilk hareketleri karşısında anlayacağı dilden hitap edilmesi durumunda meselenin bu kadar büyümeyeceğini belirtmiştir. Sözlerine Hariciye Vekilini eleştirmekle devam eden Osma herkesin büyük heyecan ve üzüntü duyduğu böyle milli bir davada vekilin serinkanlılığı ve hareketsizliğine şaşırdığını, Makarios'un Kıbrıs'ı Küba haline getirmeye çalıştığını bunu yaparken de komünistlerden destek alarak dünyaya meydan okuduğunu, Makarios'un Türkiye'yi yoklayarak müdahale hakkını kullanılamayacağından emin olduğunu Kıbrıs'taki Türk alayının da hareketsiz kalmasıyla katliamların durdurulamaz hale geldiğini belirtmiştir. 21,22 Aralık olaylarının akabinde Türk alayına bölgedeki Türkleri koruma hakkının verilmesi durumunda katliamların gerçekleşmeyeceğini belirttikten sonra konunun Birleşmiş Milletlere taşınmasının Makarios'un ekmeğine yağ sürdüğünü çünkü Rum çetelerinin Kıbrıs'a silah ve cephane sokarak Türk katliamlarına devam etmeye çalıştıklarının bilindiğini belirtmiştir. Konunun Birleşmiş Milletlere taşınmasına taraftar olmadıklarını Londra ve Zürih Antlaşması'nın Yunanistan, Türkiye ve İngiltere'ye haklar tanıdığını gerekli kararı da bu devletlerin vermesi gerektiğini Hariciye Vekilinin de dış politikadaki tavrını değiştirmesi gerektiğini böyle vahim bir olayı çözmek için vatansever ve çalışkan olmanın yeterli olmadığını fiiliyatçı bir yapıda olmanın gerekliliğini anlattı şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.27, B.60, s.574,575);

Kıymetli arkadaşlarım, bu münasebetle, bütün milletimizin ve hepimizin, içini sızlatan Kıbrıs olayları karşısında hariciyemizin tutum ve davranışlarından da bir nebze bahis açmak istiyorum. Tıyneti ve cibilliyeti çok iyi bilinen Makarios'un gemiyi aزیya alarak evvelâ Anayasa Mahkemesi kararlarını tanımaması, sonra mahkeme reisini Ada'dan kaçırması, daha sonra Hükümetimizin verdiği notayı, beynelmilel teamülleri ve nezaket kaidelerini bir tarafa bırakarak, âdeta yüzümüze atar gibi elçiliğimize göndermesi, niyet ve maksadının mahiyetini ortaya koymuştur. Bu hal karşısında hariciyemizin gösterdiği ağır kanlılık diplomatik nezaket kaideleri içinde kalma gayreti, fiiliyattan ziyade nazariyatla meşgul olmaları senelerce emek verdiğimiz milli dâvamızın

aleyhimize dönmesine ve bugünkü kangren hale gelmesine sebep olmuştur. Makarios'un Anayasaya aykırı hareketleri başladığı zaman bu iş sıkı tutulsaydı, küstahlığını artıran meşum din adamına istiklâl Savaşımızdan örnekler verilerek anlayacağı bir lisanla hitap edilseydi başımıza bunlar gelmezdi. Arkadaşlarım, Kıbrıs dâvasında asil milletimizin duyduğu büyük heyecan, üzüntü ve ıstırap karşısında Hükümetin ve hariciyemizin serinkanlılığına, hareketsizliğine ve ruhsuzluğuna şaşmamak elden gelmiyor. Makarios'un niyeti herkesçe malûm olduğu halde, çevirdiği fırıldaklarla oynamak istediği oyunları zamanında anlayamamış ve zecri tedbirlere başvurmamış olan hariciyemizin beceriksizliğine ve saflığına ağlamak mı gülmek mi lâzım, bunu sizin takdirinize bırakıyorum. Sistemli olarak Kıbrıs'ı bir Küba haline sokmak için çalışan din kisvesine bürünmüş olmasından da sıkılmayan Makarios'un, komünistlerin kucağına oturarak medeni dünyaya meydan okuması karşısında hariciyemizin göstereceği basiretle meşum katliamcının hayallerinin söndürülmesi ve güvendiği dağlara kar yağdırılmaması mümkündür. Nitekim, en salahiyyetli bir ağızdan öğrendiğimize göre Makarios, üç seneye yakın bir zaman Türkiye'yi tetkik ederek Türkiye'nin mevcut anlaşmaların kendisine tanıdığı hakkı kullanarak bir müdahale yapmak cesaretini gösteremeyeceğini tespit ettikten sonra at oynatmaya başlamıştır. Bundan başka Kıbrıs'ta bulunan alayımızın da hareketsiz ve atıl bir vaziyette tutulması katliamların vukuuna sebep olmuştur. Kanaatimiz odur ki, zamanında bir müdahale için Kıbrıs'a asker çıkarmak bir tarafa, 21 ve 22 Aralık olayları karşısında Kıbrıs'taki alayımıza Türk kesimini koruma vazifesi verilseydi veya alayın başındaki kumandan inisiyatifini kullansaydı Kıbrıs katliamı olmayacaktı ve Rum çeteciler de tecavüzlere cesaret edemeyeceklerdi. Arkadaşlarım, bugün Birleşmiş Milletlere götürülen Kıbrıs meselesi Makarios'un ekmeğine yağ sürmüştür. Çünkü, yeni katliamlara hazırlanan Rum çetecilerin gizlice Kıbrıs'a soktukları silâh ve insanları organize ederek Türklere saldırtacağını anlamamak için çok saf olmak lâzımdır. Makarios'a, istediği zamanı kazandıracak olan Birleşmiş Milletlere gidişini ben şahsan tasvip etmiyorum. Çünkü, mevcut ve yürürlükte bulunan Zürih ve Londra Antlaşmaları Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'ye çeşitli haklar tanımıştır. Gerekli kararlar ancak Kıbrıs'la alâkalı üç devlet tarafından verilebilir. Müttefiklerimize fazla bel bağlayarak meseleyi Birleşmiş Milletlere götürmek zailimizi göstermektedir. Netice olarak, kanaatim odur ki, Hariciye Vekâletimizde esaslı bir revizyon yapılması şarttır. Ama bunu kim yapabilecek, Bilhassa yalnız çok iyi lisan bilenler, güzel söz söyleyenler değil gerek şahsan ve gerekse aile itibariyle memleketi temsil kabiliyeti olanlar, yani bilgili, çalışkan memleket sever ve nakliyatçı değil, fiiliyatçı insanlar tercih olunmalıdır.

Sözü Dışışleri Bakanı Feridun Cemal Erkin alarak, adayla alakalı son gelişmeleri anlatmaya başlamış, Kıbrıslı Rumların anayasayı değıştirmeyeceklerini anlayınca Türkleri imha yoluna giderek 21 Aralık'ta Lefkoşa'dan başlayarak olaylar çıkardıklarını, Türkiye'nin de hukuka ve anlaşmalara sadık kalarak sorunu çözmek istediğini ifade etmiştir. Daha sonra Türkiye'nin İngiltere ve Yunanistan'la birlikte adadaki tecavüzlerin durdurulması için 24 Aralık günü Kıbrıs hükümetine müşterek bir çağrı yaptığını fakat bu çağrının Rumları durdurmadığını bunun üzerine Türkiye Garanti Anlaşması gereği teminatçı devletleri müşterek müdahaleye davet etse de bu davet sonuca ulaşmadığını ve bu nedenle 26 Aralık 1963 günü Garanti Anlaşması'nın münferiden harekete geçmek konusuna verdiği hakka dayanarak Türk hava kuvvetlerine mensup jet uçaklarını Lefkoşa üzerinde ihtar uçuşları yapmasına karar verildiğini belirtmiştir. Bu ihtar uçuşlarının akabinde iki teminatçı devlet çarpışmaları durdurmak için müşterek müdahaleyi benimseyince Türk İngiliz ve Yunan askeri kuvvetlerinden oluşan barışı koruma kuvvetleri ve siyasi irtibat komitesinin kurulduğunu ifade ettikten sonra Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin de Kıbrıs'ı şahsi bir temsilci yolladığını dile getirmiştir. Kıbrıs meselesinin tümünü görüşmek üzere İngiltere'nin kendileri ve Yunanistan ile iki cemaat temsilcilerini Londra'daki konferansa davet ettiğini kendilerinin bu konferansta Kıbrıs sorununa nihai bir çözüm bulunması adada emniyetin gerçekleşmesi gayesiyle gittiklerini fakat müttefiklerinin meseleye daimî bir çözüm araştırılması ve kararlaştırılması ihtilafın daha fazla genişlemeden hemen çözülmesi konusunda ısrarcı olduğunu belirtmiştir. Daha sonra Erkin, Kıbrıs'ına Türkiye açısından stratejik önemini Zürih ve Londra anlaşmalarının yapılma sebeplerini ve bu anlaşmaların dayandığı siyasi ve hukuku esasları Kıbrıslı Rumların anayasa ve anlaşmayı ihlal etmek için yaptıkları sinsî çabaları Enosis gayesiyle Türklere yönelik devamlı şiddet kampanyası içinde olduklarını Kıbrıslı soydaşlarımızın can ve mal emniyetlerine büyük önem verdiklerini adada kanlı olaylara sebep olanların derhal cezalandırılarak tazminat ödemeye mahkum edilmeleri konusunda sürekli görüş beyan ettiğini Kıbrıs Türk cemaati temsilcisinin de geçirdiği acı tecrübelerin ışığı altında iki cemaatin içe değil yan yana yaşamlarıyla meşru haklarını koruma imkanına sahip olabileceğini dile getirdiğini söylemiştir. Londra Konferansı'nda Kıbrıs sorunu üzerine bir uzlaşmaya varılamayacağını anlaşılmasından sonra Türkiye'nin ada güvenliği için çalışmalarına devam ettiğini iki teminatçı devlet ve Amerika'nın da katılımıyla üç devletin adadaki kuvvetlerinden oluşan barış kuvvetine NATO memleketleri kuvvetlerinin katılımıyla Kıbrıs'taki barış kurucu kuvvet takviyesinin kararlaştırıldığını bu teklifin Türkiye ve İngiltere tarafından kabul edilirken Yunanistan hükümetinin Kıbrıs Rumlarının kabul şartına bağladığını ve Makarios'un da

bu teklifi kabul etmediğini adaya gönderilecek kuvvetlerin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin idaresi altında olmasını istediğini belirtmiştir. Bunun üzerine gönderilecek kuvvetlerin Birleşmiş Milletler ile bazı bağları olması şeklindeki yeni bir teklifin hazırlandığını ve yine ilgili taraflarca kabul edildiğini ancak Makarios tarafından tekrar reddedildiğini zira ama Makarios'un Güvenlik Konseyi idaresi altındaki bir kuvvetle Rusya ve komünist devletlerin Kıbrıs'a müdahalesini sağlayarak emellerine ulaşmak istediğini ifade etmiştir. Ardından Makarios'un açık bir şekilde Rusya'nın yardımını istediğini Rusya'nın da bu konuda Makarios'u destekleyen bir tavır takındığını ifade etmiştir. Barışı kurma kuvvetinin gecikmesi sonucu Kıbrıs'ta bir İngiliz generalinin komutasındaki üçlü kuvvetin oluşturulması teklifini ilettiklerini ve adaya yeni İngiliz birliklerinin gönderilerek emniyet konusunda bazı adımlar atıldığını, Kıbrıslı Rumların Garanti Anlaşması'nı zayıflatmak maksadıyla Güvenlik Konseyi'ne Kıbrıs bağımsızlığının tehdit altında olduğu gerekçesiyle gittikleri de ifade ettikten sonra kendisine yöneltilen sorulara cevap vermeye başlamıştır. İlk olarak Fahrettin Gökhan'ın Papa'nın Kudüs'ü ziyaretinin Vatikan'ın Kıbrıs hadiselerine bir tepki olabileceği sorusuna Papa'nın Kudüs'ü ziyaretinin dini bir ziyaret olduğunu Vatikan'ın da Kıbrıs olayları karşısında tarafsız bir tutum geliştirdiğini belirttikten sonra Nötralist devletlerin Kıbrıs konusunda Türklere cephe aldıkları sorusuna Nötralist devletlerinin tek düze bir tutum geliştirmediklerini, içlerinde Türklere sempati besleyenler, Kıbrıslı Rumları destekleyenler ve tarafsızlar da olduğunu belirttikten sonra Kıbrıs meselesinde Arap toplumlarından bekledikleri desteği göremediklerini bunun da sebebi olarak sorunun milletlerarası bir forma ulaşmaması olarak değerlendirmiştir. Ardından Zekai Dorman'ın kendisine yönelttiği sorulara teker teker cevap vererek Kıbrıs'ta nizamı sağlamak için ilk adımı kendilerinin attığını son olaylar karşısında Kıbrıs Türklerinin hareketsiz vaziyette tutulduğu şeklindeki beyanına da asla öyle bir vaziyetin olmadığını Kıbrıs Türklerinin dinamik davranışlarından alıkonulması durumunda bugün belki de Enosis'in gerçekleşmiş olacağını ifade ettikten sonra Garanti Anlaşması'nın dördüncü maddesinin teminatçı devletlerin müşterek hareket imkanları aramak için aralarında istişarede bulunmaları ve müşterek hareketin mümkün olmadığı durumda teminatçı devletlerin her birinin münferit müdahalesine imkan veren iki safhadan oluştuğunu ve Türkiye'nin bu iki safhayı takip etmesinin anlaşma hükümlerine uygun olduğunu Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs arasında ittifak anlaşması gereği üçlü bakanlar komitesi toplanmadığını zira komite yetkilerinin son olayları kapsamadığını Kıbrıs'taki Türkiye makamlarıyla Ankara arasında devamlı bir irtibat olduğunu ve son olarak Kıbrıs'a asker göndermek için NATO'dan müsaade istemek değil NATO'ya haber vermenin yeterli olduğunu

belirtmiştir. Daha sonra Dışişleri Bakanı Sükan'ın sorularına Makarios'un güvenlik konseyine ilk müracaatından sonra Türkiye'nin Kıbrıs siyasetinde bir dönüş yaşadığı şeklindeki iddialarına karşı çıkararak aksi şekilde Rum iddia ve yalanlarının dünya efkârı önünde görüldüğünü ve bunun da Türkiye için manevi bir zafer niteliğinde olduğunu gerek Londra konferansı gerek Avrupa Konseyi ve NATO konseyinde Kıbrıs'ı tahkik heyetleri gönderilmesi taleplerinde ısrarcı olduklarını ve Sükan'ın Kıbrıslı kardeşlerimize yardım etmediği sorusuna ise Kıbrıslı Türklere gönderilen yardımları maddeler halinde sıralayarak cevap vermiştir. Hariciye teşkilatının çalışmalarını eleştirenlere teşkilatın böyle önemli bir konuda daima mesai sarfettiğini, Kıbrıs'ta müdahale haklarını kullanarak ciddi adımlar sarf ettiklerini iletmış, doğu ve batı münasebetlerine değinerek böyle milli ve önemli bir davada içinde olduğumuz ittifaklar ve dışındaki memleketlerle ikili münasebetlerinin süreceğine, tam bir samimiyetle baktıkları NATO ittifakından adaya ilgi ve hassasiyetle bakmalarını beklediklerini, Sükan'ın NATO'yla alakalı sorularına da NATO'da pek çoğu açıklanmayan mahrem toplantılarının olduğunu Türkiye'nin kendisine düşen vazifeleri ve sadakati her konuda yaptığını ve yapacağını ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, B.27, B.60, s.576-584);

Muhterem arkadaşlar, cari yıl içindeki faaliyetlerimizden bilgi arz ederken, Kıbrıs'la ilgili olanların en başta gelmesini isteyeceğimizden şüphe etmiyorum. Bu konuda, Yüksek Meclise ve Dışişleri Komisyonuna muhtelif vesilelerle maruzatta bulunduğum malûmlarıdır. Kıbrıs meselesinin, bugün, her zamandan ziyade, üzerine eğilmemizi gerektiren merhalenin, son safhalarını, tekerrür dahi olsa, kısaca hatırlatmanın, faydadan hali olmayacağını zannediyorum. Muhterem arkadaşlar, Kıbrıs Rumları, Anayasayı sözde hukukî yollarla değiştiremeyeceklerini anlayınca şiddet usullerine başvurmuşlardır. 21 Aralık'ta Lefkoşe'de bir polis vakası olarak başlayan ve kısa bir zamanda süratle genişleyerek Kıbrıs Türklerinin plânlı ve sistemli bir şekilde imhası maksadını güden bir hareket olduğu meydana çıkan aralık olayları bütün acılığıyla henüz hafızalardadır. Hiç şüphe yok ki, bu olayların gayesi, ya Kıbrıs Türklerini imha etmek veya onları Rum isteklerine boyun eğmeğe zorlamaktır. Bu olaylar başladıktan sonra Türkiye bunların durdurulması için, her zaman olduğu gibi hukuka ve ahitlere sadık bir yol takip etmiştir. Bu maksatla derhal gerekli tedbirlerin alınması için diğer iki teminatçı devletle, yani İngiltere ve Yunanistan'la Garanti Antlaşmasının derpiş ettiği istişare usulü çerçevesinde temasa geçtik. İlk müşterek tedbir ve hareket olarak, müttefiklerimizin talebi üzerine, tecavüzlerin durdurulması için 24 Aralık günü Kıbrıs Hükümetine müşterek bir çağrı yapıldı. Fakat Rum tarafı bu çağrıyı nazarı itibara almadı

ve Rum taarruzları devam etti. Bunun üzerine Türkiye Hükümeti Garanti Antlaşması gereğince diğer teminatçı devletleri müşterek müdahaleye davet etti. Müşterek müdahalenin mümkün olamayacağı anlaşılınca Türkiye, 26 Aralık 1963 günü Cumhuriyet Senatosunda arz ettiğim gibi, evvelce hazırlanmış bir plân dâhilinde hareket ettikleri anlaşılan gözleri dönmüş silahlı Kıbrıslı Rum çetelerinin, günlerden beri Kıbrıs Türklerine karşı giriştikleri imha hareketini durdurmak için, Garanti Antlaşmasının münferiden harekete geçmek hususunda verdiği hakka dayanarak Türk Hava Kuvvetlerine mensup jet uçaklarının 25 Aralık saat 14.00'ten itibaren Lefkoşa üzerinde ihtar uçuşları yapmalarına karar verdi. Aynı gün ve saatte Kıbrıs'taki Türk alayı da Kıbrıslı kardeşlerimizi korumak amacıyla garnizonundan munasip mevzilere intikal etti. Sayın milletvekilleri, Uçaklarımızın bu ihtar uçuşlarından sonra diğer iki teminatçı devlet, çarpışmaları durdurmak üzere müşterek müdahaleyi benimsediler ve Makarios ile Dr. Küçük de bu hususta kendilerine yapılan teklifleri kabul ettiler. Bu suretle, bir İngiliz generalinin komutasında Türk, İngiliz ve Yunan askerî kuvvetlerinden müteşekkil bir «barışı koruma, kuvveti» tesis olundu. Bu kuvvete muvazi olarak bazı idari hususları halletmek üzere Lefkoşa'da Türk ve Yuman Büyükelçileri, İngiliz Yüksek Komiseri, Barışı Koruma Kuvveti Komutanı ve her iki cemaat temsilcilerinden müteşekkil bir «siyasi irtibat komitesi» kuruldu. Bu arada teminatçı devletler mutabık kalarak Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinden barışı koruma gayretlerini yerinde müşahade etmek üzere Kıbrıs'a şahsi bir temsilci yollamasını talep ettiler. Genel Sekreter bu talebi müspet karşılayarak Hintli General Giyani'yi Kıbrıs'a gönderdi. Ayrıca üç teminatçı devlet mutabık olarak, İngiltere tarafından Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Başkanına Kıbrıs'ta barışı koruma kuvvetinin mahiyeti, gayesi ve faaliyetleri hakkında zaman zaman malûmat verilmesini kararlaştırdılar. Kıbrıs'ta barışı koruma kuvvetleri sulh ve sükûnu iadeye çalışırken İngiltere Hükümeti, Türkiye, Yunanistan ile Kıbrıs Türk ve ram cemaatleri temsilcilerini, Kıbrıs meselesinin tümünü görüşmek üzere Londra'da bir konferansa davet etti. Meselenin bu safhasında bizim görüşümüz, önce Ada'da emniyet ve nizamın tam olarak kurulması, ondan sonra nispî sükûna varmış bir hava içinde Kıbrıs meselesine nihai bir hal sureti bulunması için siyasi müzakerelere başlanması idi. Fakat müttefiklerimiz, derhal toplanacak bir konferansta meseleye nihai hal sureti araştırılmasının ve kararlaştırılmasının ihtilâfin daha fazla genişlemeden süratle halli bakımından faydalı olacağı görüşünde ısrar ettiler. Malûmunuz olduğu üzere, konferansa katılmak için Londra'ya hareket ederken bizim görüşümüzce başlıca iki önemli konunun konferansta ele alınması gerektiğini açıklamıştım. Bunlardan birincisi, her şeyden evvel ve süratle, bütün Ada'ya şamil olacak surette emniyetin teessüsü, ikincisi de

soydaşlarımıza karşı plânlı bir şekilde girişilmiş olan silahlı tedhiş ve kıtal hareketlerinin aşikâr bir şekilde ortaya koyduğu gerçekler karşısında Kıbrıslı kardeşlerimiz için istikbalde ramlarla daimî teması önleyen, daha kâmil ve daha fiilî garantilenin sağlanması idi. Üç hafta süren ve pek çetin safhalar arz eden Londra Konferansında daima bu iki ana fikre dayanan bir hareket hattı takip ettik. 13 Ocak'ta bir seri ikili temaslarla başlayan konferans çalışmaları, 15 Ocak'ta Türk ve Rum cemaatleri temsilcilerinin de iştiraki ile beşli olarak devam etti. Gerek İngiliz ve Yunan bakanları ile ikili temaslarımda, gerek Londra Konferansı umumi heyet toplantısında, Kıbrıs'ın Türkiye bakımından stratejik önemini, halklarının hususiyetlerini, Zürih ve Londra anlaşmalarının yapılmasının mucip sebeplerini, bu anlaşmaların dayandığı siyasi ve hukukî esasları tafsilâtı ile anlattım. Bundan sonra, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşundan beri üç buçuk yit boyunca Kıbrıs Rumlarının Anayasayı ve anlaşmaları sinsi usuller ile nasıl ihlâl etmek çabasında olduklarını, Enosis cereyanının nasıl teşvik edildiğini, Kıbrıs Türklerine karşı nasıl devamlı ve şiddetli tahrik kampanyası idame ettirildiğini, Kıbrıs Rumlarını ikaz için yaptığımız birçok siyasi teşebbüslerin nasıl netice vermemiş olduğunu, bunların anlaşmalar ve Anayasanın temel hükümlerini kaldırmak hususunda ne tarzda ısrar ettiklerini ve nihayet bu gayelerine türlü tazyik yolları ile ulaşmaya muvaffak olamayınca ne şartlar altında kuvvete başvurdıklarını ve bu teşebbüsün son feci hâdiselere sebebiyet verdiğini, misalleri ve etraflıyla teşrih ettim. Netice olarak da Kıbrıslı soydaşlarımızın can ve mal emniyetlerine çok büyük önem atfettiğimizi, son tecavüzlerin Kıbrıslı Türklerin emniyetlerinin yeteri kadar teminat altında bulunmadığını ispat ettiğini belirterek, Ada'daki kanlı olayların mesullerinin ortaya çıkarılarak cezalandırılmasını tazminat ödemeye mahkum edilmelerini evleri tahrip edilmiş veya canlarını kurtarmak için evlerini terk etmiş olan Kıbrıslı Türklerin emin yerlerde iskân edilmelerini adada emniyetin ve normal hayat şartlarının avdeti için gereken tedbirlerin derhal alınmasını ve nihayet bu tedbirlerle birlikte Kıbrıs'ın müstakbel statüsünün ileride aynı feci hâdiselerin tekerrürüne kesin surette engel olacak şekilde tespit edilmesini ve bundan böyle Kıbrıs Türklerinin can, mal, hak ve menfaatlerinin munzam ve fiilî teminatla tam olarak korunmasına katı zaruret olduğunu belirttim. Londra görüşmeleri ilerledikçe, esasen Zürih ve Londra Anlaşmalarında iki cemaate müstenit nevaman federal bir idare için vaz edilmiş olan hukukî esasların son hâdiselerden alınan dersler muvacehesinde coğrafi ve fiilî mesnetlerle ikmali zarureti ileri sürdüm ve görüşümüzü (coğrafi ayrılık) ve (etnik grupların kendi kendilerini idare etmeleri) formülleri dairesinde geniş ve müdellel bir şekilde izah ettim. Kıbrıs Türk cemaati temsilcisi de geçirdikleri acı tecrübelerin ışıği altında, bundan sonra iki cemaat

arasında maddi bir ayrılma olmaksızın Türk cemaatinin meşru haklarının korunmasına imkân olmadığını, bunun ancak cemaatlerin, şimdiye kadar olduğu gibi iç içe değil, yan yana yaşamalarıyla sağlanabileceğini izah etti. Konferansta, Kıbrıs Rum Heyeti son hâdiselerin suçluluk ve sorumluluk ruhi haleti içinde mukabil iddialar ileri sürmekten ziyade savunma durumunda kaldı. Konferans çalışmalarımıza muvazi olarak ben ve arkadaşlarım sayısız temaslarımız, radyo ve televizyon mülakatlarımız ve basın mensupları ile her günkü görüşmelerimiz sırasında yukarda arz ettiğim görüşlerimizi tekrarladık. Bu suretle memleketimizde, Londra'da ve diğer merkezlerde sarf edilen kesif faaliyetler neticesinde dünya umumi eskârında, yabancı resmî çevrelerde ve basında görüşlerimiz lehinde müsait bir alâkanın meydana çıkıp yaygın hale geldiğini memnunlukla müşahade ettik. Bu neticeyi Londra Konferansının, hiç küçümsenmeyecek başarılarından biri olarak huzurunuzda belirtiyorum. Muhterem arkadaşlar, Londra'da nispeten kısa bir süre zarfında tarafların Kıbrıs'ın müstakbel statüsü üzerinde bir uzlaşmaya varmalarının imkânsızlığı anlaşıncı, Türkiye Heyeti bütün gayretlerini adada güvenliğin süratle ve tam olarak sağlanması hususuna teksif etti. Kıbrıs'ta emniyetin tam olarak kurulması zarureti hakkındaki görüşümüze, evvelâ iki teminatçı devlet, bunu müteakip büyük müttefikimiz Amerika katıldı. Bu maksatla teminatçı üç devletin adadaki kuvvetlerinden müteşekkil barış kuvvetine NATO memleketleri kuvvetlerinin iştiraki ve bu suretle Kıbrıs'taki barış koruyucu kuvvetin takviyesi kararlaştırıldı. Bu esaslar dâhilinde hazırlanan teklif Türkiye ve İngiltere hükümetleriyle Kıbrıs Türk Cemaati lideri tarafından kabul olundu. Yunanistan Hükümeti, kabulünü Kıbrıs ramlarının kabulü şartına muallâk tuttu. Makarios ise, bildiğiniz gibi teklifi kabul etmedi ve her zaman olduğu veçhile bin bir güçlük çıkardı, birtakım mukabil teklifler ileri sürdü. Makarios, bu teklifler yanında, bilhassa, Kıbrıs'a gönderilecek kuvvetlerin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin idaresi ve kontrolü altında olmasını istiyordu. Bunun üzerine üç teminatçı devlet ile Amerika Birleşik Devletleri, arasında istişare suretiyle, Kıbrıs'a gönderilecek uluslararası emniyet kuvveti hakkında yeni bir teklif hazırlandı. Bu yeni teklifte tarafımızdan ileri sürülmüş olan Kıbrıs'la ilgili mevcut ve meri anlaşmaların mahfuziyetine adaya gönderilmesi düşünülen uluslararası «barışı koruma» kuvvetinin vazife ve yetkilerine ve kuvvet komutanına, emniyeti sağlama görevine ilâveten bazı idari yetkiler de verilmesine dair taleplerin yer almasını temin ettik. Büyük dostumuz ve müttefikimiz Birleşik Amerika'nın Dışişleri Bakan Yardımcısı Dr. Ball, Londra ve Atina'dan sonra Ankara'yı ziyaret ederek, Amerika'nın adada güvenliğin süratle tesisi hususundaki alâkasını ve bu konuda kendisine düşen görevi yapmak arzu ve azmini bize bildirdi. Biz de kendisine, aynı açık yürekle düşüncelerimizi ve taleplerimizi anlattık.

Görüşme tam bir fikir ahengi içinde cereyan etti. Mr. Ball buradan Lefkoşa'ya giderek, Kıbrıs'la ilgili tarafların mutabakat suretiyle seçecekleri devletlerin birliklerinden müteşekkil milletlerarası bir kuvvetin Birleşmiş Milletler ile bazı bağları olması şeklinde hulâsa edebileceğim yeni teklifi Kıbrıs Hükümetine yaptı. Makarios bu ikinci teklifi de reddetti ve kuvvetin Güvenlik Konseyi idaresi altında olmasında ısrar etti. Maksadı, tahmin buyuracağınız üzere, Rusya ve Komünist devletlerin Kıbrıs meselesine müdahalesini sağlamak suretiyle emellerine ulaşabilmek tasavvur ve ümididir. Gerçekten Makarios, açık olarak, Rusya'nın yardımını istemiş ve Rusya da kendisine müzaheret vadetmiş bulunmaktadır. Filhakika, 31 Aralık'ta Türkiye'ye tevdi edilen Sovyet notasında ve Bay Kruşçef'in Sayın Başbakanımız ile Amerika, İngiltere, Fransa ve Yunanistan Hükümet Başkanlarına gönderdiği 7 Şubat tarihli aynı mealdeki mesajlarda Sovyet Rusya, Makarios'u tamamen destekleyen bir vaziyet almıştır. Milletlerarası barışı koruma kuvvetinin kurulması gecikince, Kıbrıs'ta bir İngiliz Generalinin komutasındaki üçlü (barışı koruma) kuvvetinin görevini daha iyi, daha müessir bir şekilde yapması imkânlarının sağlanması tarafımızdan ısrarla talep edildi. Bu maksatla General Young'-in yerine üçlü kuvvetler komutanlığına Tümgeneral Carver tâyin olundu ve adaya yeni İngiliz birlikleri gönderildi. Kıbrıs'tan aldığımız son bilgilere göre, bu yeni tedbirlerle adada emniyetin temininde belirli terakkiler kaydedildiği anlaşılmaktadır. Muhterem arkadaşlar, Şimdi müsaadenizle Kıbrıs meselesinin halen içinde bulunduğumuz safhasına temas etmek istiyorum. Bu safha, bildiğiniz gibi, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi safhasıdır. Makarios'un, adaya milletlerarası barışı koruma kuvveti gönderilmesi hususundaki ikinci teklifi de reddetmesinden sonra Güvenlik Konseyine müracaat edeceğinin öğrenilmesi üzerine, İngiltere, daha evvel davranarak ve evvelce alınmış olan, Güvenlik Konseyine bilgi verme kararı istikametinde, Kıbrıs'ta yeniden gerginleşen durumu, 15 Şubat'ta Güvenlik Konseyine getirmiştir. İngiltere'nin müracaatı Kıbrıs meselesinin ahdî mesnetlerini ve mahiyetini, Kıbrıs ile teminatçı devletlerin özel münasebetlerini ve adada emniyeti sağlamak üzere alınacak tedbirlerin bu durumu göz önünde bulundurması zaruretini Güvenlik Konseyinde de belirtmek ve teyit etmek bakımından faydalıdır. Diğer taraftan Kıbrıs Rumları da İngiltere'den bir gün sonra, Güvenlik Konseyine müracaat ederek, Kıbrıs Devletinin bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün tehdit edildiğinden şikâyet etmişlerdir. Maksatları, Güvenlik Konseyinden, Garanti Antlaşmasının muhtevasını zayıflatmak ümidiyle bir karar istihsalidir. Şimdi, Kıbrıs'la alâkalı olarak bazı arkadaşlarım tarafından sorulan suallere cevap vermek istiyorum. Sayın Profesör Fahrettin Kerim Gökay, Papanın Kudüs'ü ziyarete gidişleri, Vatikan'ın Kıbrıs hâdiseleri karşısındaki tepkisi hakkında bir sual irat buyurdular.

Papanın Kudüs'ü ziyareti tamimiyle dinî mahiyette bir ziyarettir. Papa Hristiyanlık âleminin mukaddes makamlarını ziyaret etmek istemiştir. Bu ziyareti esnasında Papa Fener Rum Patriği ile dinî konuşmalarda bulunmuştur. Vatikan'ın, Kıbrıs olayları karşısında tarafsız bir durum aldığı müşahade edilmektedir. Yine Sayın Gökay, Adisababa Konferansı ve Çu-En lai ile ilgili bir سوال sordular. Bağımsız Afrika devletlerinin iştirakiyle geçen yıl Adisababa'da toplanan konferans neticesinde bir Afrika Birliği Teşkilâtının kurulmasına karar verildi ve teşkilâtın Anayasası hazırlandı. Bu teşkilata şimdiden 32 bağımsız Afrika devleti iştirak etmiş bulunmaktadır. Bu büyük iştirak nispeti, teşkilâtın milletlerarası münasebetlerde ehemmiyetli bir unsur olarak ortaya çıkacağını göstermektedir. Komünist Çin Başbakanı Çu-En Lai da Dışişleri Bakanı ile birlikte çeşitli Afrika memleketlerinde iki ay süren bir seyahate çıkmış ve bu meyanda Birleşik Arap Cumhuriyeti, Cezayir, Fas, Tunus-Gana, Sudan ve Somali'yi de ziyaret etmiş bulunmaktadır. Bu seyahatle genel olarak, Komünist Çin'in Afrika'daki nüfuzunu artırmak, Sovyetlerin genç Afrika memleketleri nezdinde nüfuz kazanmasına mâni olmak ve bilhassa Komünist Çin'in Birleşmiş Milletlere kabulünü teminen Afrika memleketlerinin desteğini temine matuf bulunmakta idi. Adisababa Konferansında alınan kararlar hakkında bilgi verilme arzusunu izhar buyurdunuz, bilhassa Güney Afrika Birliği Hükümeti tarafından öteden beri takip edilmekte olan ırk ayrımı politikası bir kere daha konferans esnasında takbih edilmiş, Portekiz işgalinde bulunan Angola ve Mozambik'in bağımsızlığa kavuşması desteklenmiş, Afrika Birliği Teşkilâtına dâhil memleketlerin Portekiz ile münasebetlerini kesmeleri kararlaştırılmış ve Portekiz gemi ve uçaklarına liman ve hava alanlarını kapatmaları kararlaştırılmıştır. Yine Sayın Profesör Gökay, «Nötralist devletlerin Kıbrıs konusunda bize karşı cephe aldıkları doğru mudur?» tarzında bir سوال tevcih buyurdular. Nötralist devletlerin Kıbrıs meselesindeki tutumları yeknesak bir tutum değildir. Bunlar arasında Kıbrıs Türklerine sempati besleyenler olduğu gibi Kıbrıs Rumlarını destekleyenler de olmuş ve tarafsız bir tutum muhafaza edenler de görülmüştür. Haklı davamızı iyice anlatmak ve desteklerini sağlamak için bu tutamları henüz belirsiz olan memleketler nezdinde teşebbüslerimiz devam etmektedir. Kıbrıs katliamı muvacehesinde Ürdün müstesna Arapların bizi desteklemedikleri beyan buyuruldu. Kıbrıslı kardeşlerimizin maruz bulundukları feci tecavüzler Ürdün, Irak, Tunus ve Cezayir resmî çevreleri ve bir kısım basında Kıbrıslı Türkler lehinde tepkiler yaratmıştır. Bununla beraber Kıbrıs meselesi henüz geniş bir milletlerarası forma intikal etmediği için Arap devletlerinin Kıbrıs meselesi üzerindeki katî durumları henüz belirmemiş bulunmaktadır. Aramızda tarihî, hissî ve dinî bağlar mevcut olan Arap memleketlerinden bazıları istisna edilirse, Kıbrıs meselesinde

beklediğimiz hassasiyeti ve müzaheretini bulamadığımızı üzüntü ile huzurunuzda belirtmek isterim. Sayın Zekâî Dorman, «Kıbrıs'ta nizamın teessüsü teşebbüsü kimden gelmiştir.» diye bir sual irat buyurdular. Evvel ve ahir, söylediğim gibi, bu teşebbüs defaatle bizim tarafımızdan sâdır olmuştur. Ve bu hakikat tarafımdan hiç değilse, iki defa Yüksek Meclisler huzurunda ifade edilmiştir. Neşrettiğimiz Beyaz kitabın 68'nci sayfasından bir pasaj okuyorum: «Paris'te 13-20 Aralık tarihleri arasında yapılan Avrupa Konseyi, NATO Konseyi ve Üçlü İttifak Antlaşması bakanlar toplantıları vesilesiyle İngiltere ve Yunanistan Dışişleri Bakanları ile ayrı ayrı ve etraflı bir surette Kıbrıs meselesi hakkında görüşmeler yaptım. Kendilerine, Kıbrıslı Rumların çok tehlikeli bir yolda olduklarını, Anayasanın temel maddelerinin değiştirilmesine Türkiye'nin asla rıza göstermeyeceğini, Rumlar, anlaşmalara müstenit bugünkü Anayasa rejimini yıkmaya teşebbüs ederlerse Kıbrıs meselesinin yakın mazideki bütün çeşitli mahzurları geri getirilmiş olacağını en açık ve kesin şekilde anlattım. Aynı zamanda, Makarios'un tekliflerini geri almak şartıyla Anayasa çerçevesi içinde, yani Anayasa metnine dokunulmadan tatbikatta karşılaşılan bazı güçlüklerle pratik hal suretleri aranması için iki cemaat idarecileri arasında görüşmeler yapılmasına taraftar olduğumuzu da bildirdim.» Yine Zekâî Dorman arkadaşımız son facialara takaddüm eden safhada, son iki üç gün esnasında Kıbrıs Türklerini hareketsiz vaziyette tuttuğumuz intihamda olduklarını ifade buyurdular. Böyle bir vaziyet yoktur. Eğer biz Kıbrıs Türklerini herhangi bir hukuk dışı vaziyet muvacehesinde dinamik davranışlardan alıkoysaydık, eğer -biz Kıbrıs Türkleri Makarios'un üç seneden beri devam eden hukuk dışı davranışlarına karşı kuvvetle tepki göstermeseydik, muhterem arkadaşlarım, bugün mevcut olan çetin mücadele durumuna varmaz, Kıbrıs Türkleri, Kıbrıs'ta Makarios'un emrine tabi alelade bir azınlık seviyesine düşürülmüş ve hatta belki de Enosis tahakkuk etmiş olurdu. Yine Zekâî Dorman arkadaşımın bazı sorularına cevap veriyorum. Garanti Anlaşmasıyla ilgili bir sual irat buyurdular Garanti Anlaşması'nın 4'üncü maddesi müdahale bakımından takibi gerekli iki safhayı tespit etmiş bulunmaktadır. Birincisi; teminatçı devletlerin müşterek hareket imkânlarını aramak için aralarında istişarelerde-bulunmaları safhası, ikincisi; müşterek hareket mümkün olmadığı takdirde teminatçı devletlerin her birisinin münferit müdahalesine imkân veren safha. Bu iki safhayı sırasıyla takip etmek anlaşmanın verdiği sarahat icabıdır. Ayrıca istişareli temaslar bütün milletlerarası ihtilâfların hallinde Birleşmiş milletler yasasına da uygun olan ve en önde gelen vasıtalar olması hasebiyle, Kıbrıs meselesinde de gerek teminatçı devletlerle gerek diğer dost ve müttefik devletlerle devamlı istişare ve temas halinde bulunmamız tabî bir husustur. Yine Sayın Zekâî Dorman arkadaşıma cevaben arz etmek isterim ki, 21 Aralık 1963 olaylarından sonra,

Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs arasında münakid İttifak Antlaşması gereğince kurulmuş olan üçlü bakanlar komitesi toplanmamıştır. Çünkü bu komitenin görevi ve yetkileri, son feci olaylara şamil değildir. Bu husus, Garanti Antlaşmasının çerçevesi dâhiline girer. Şurası muhakkaktır ki, Kıbrıs'taki durumu, gelişmeleri ve olayları Hükümet, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren özel bir dikkatle takip etmiş ve safha safha mümkün olan bütün tedbirleri almıştır. Yine Sayın Dorman'ın bir sualine cevap olarak, Kıbrıs'taki Türkiye makamları ile Ankara arasında irtibatın hiçbir zaman kesilmediğini arz etmek isterim. Ayrıca umumi mâruzâtımda da beyan ettiğim üzere, Garanti Antlaşması Türkiye tarafından tahrik edilmiştir. Kıbrıs'ta üçlü kuvvetin kurulmasını tacil eden husus, Türkiye'nin 25 Aralık günü vuku bulan münferit müdahalesidir. Yine Sayın Dorman'ın bir sualine cevaben, arz edeyim ki, Kıbrıs'a asker göndermek için, NATO'dan müsaade istemeye lüzum yoktur, yalnız haber vermek kâfi gelir. Şimdi de Sayın Sükan'ın Kıbrıs'la ilgili suallerini cevaplandırıyorum: Makarios'un temsilcisinin Güvenlik Konseyinde yaptığı ilk müracaat üzerine Konseyin hemen toplandığını hatırlatan ve konseydeki Türkiye temsilcisinin bu müracaat karşısındaki cevaplarında Hükümetimizin siyaseti ile bir tenakuzun mevcudiyetini ileri süren Sayın hatip, sözlerini, yanlış anlamadım ise, bunun Hükümetin Kıbrıs siyasetinde bir tereddüt veya bir dönüşe delâlet ettiğini iddia eyledi. Muhterem arkadaşlarım, Rum temsilcisinin Güvenlik Konseyine ilk müracaatı bildiğiniz gibi, Konseydeki temsilcimizden lâyük olduğu karşılığı aldığı gibi, Konsey, Türkiye'nin aleyhinde ileri sürülen iddiaların hiçbir esasa dayanmadığını kabul ederek, Rum talebi ile ilgili hiçbir karar ittihaz etmemiş ve Rum temsilcisinin tahrik ettiği toplantıyı süresiz olarak talik etmiştir. Birleşmiş Milletlerin işleyiş tarzını yakinen bilen muhterem arkadaşlarım takdir buyuracaklardır ki, bu milletlerarası teşekkülde, Makarios'un temsilcisinin yaptığı müracaatın uğradığı akıbet, Rum iddia ve şikâyetlerinin dünya efkârı önünde yalanlanması sonucunu veren bir hüsrân, Türkiye için ise haklı tutumunu teyit eden manevi bir zaferdir. Şunu belirtmek isterim ki, milletlerarası en yüksek barış ve güvenlik organı olan Güvenlik Konseyi başta olmak üzere, çeşitli milletlerarası teşekküllerde Rum yalanları, desiseleri ve orta çağ zihniyeti ile masum Türklere karşı işledikleri cinayetler açıklandıkça, dünya efkârındaki tepkiler geniş nispette lehimize bir istikamet almıştır. Halde ve ileride, her türlü teşebbüslerimizde, arkadaşlarım, bu geniş manevi desteğin değerini şüphesiz ki, gereği gibi takdir buyurmaktadırlar. Yine Sayın Sükan'a cevaben arz etmek isterim ki, feciyi yerinde tahkik ve mesulleri tespit için Kıbrıs'a tahkik heyetleri gönderilmesini gerek Londra Konferansında gerek Avrupa Konseyinde ve NATO Konseyinde talep etmiş bulunuyoruz. Bu taleplerimiz ya hâdiselerin devamı sırasında yahut da hâdiselerin hemen akabinde

yapılmıştır. Binaenaleyh geç yapılmamıştır. Son olayların mesullerinin tespit edilerek cezalandırılmaları ve tazminat ödemeye mahkûm edilmeleri üzerinde hassasiyetle durduğumuz diğer bir noktadır, Güvenlik Konseyindeki son müzakerelerde de temsilcimiz bu hususları Konseyde açıkça ortaya koymuştur. Sayın Sükan arkadaşımız Kıbrıslı kardeşlerimize yardım etmediğimizden bahis buyurdular. 21 Aralık 1963'ten 23 Şubat 1964 tarihine kadar Kıbrıs Türk cemaatine muhtelif ihtiyaçları için Hükümetimizce yapılan nakdi yardımın tutarı 8.923,468 Türk lirasıdır. Buna ilâveten aynı devre zarfında Türkiye tarafından Kıbrıslı kardeşlerimize aşağıda gösterilen aynî yardımlar yapılmıştır:

1. 24 Aralık 1963'te 1 800 kg'lık muhtelif sıhhi malzeme,
2. 26 Aralık 1963'te 1 850 kg'lık muhtelif sıhhi, malzeme ve ilâç (bir uçakla)
3. 30 Aralık 1963'te 1 750 kg'lık muhtelif sıhhi malzeme (bir uçakla)
4. 4 Ocak 1964'te 17 ton 793 kg'lık muhtelif yiyecek mad. (iki uçakla)
5. 12 Ocak 1964'te 378 ton 663 kg'lık muhtelif yiyecek mad. (iki gemiyle)
6. 20 Ocak 1964'te 372 ton 634 kg'lık muhtelif yiyecek mad. (iki gemiyle)
7. 30 Ocak 1964'te 431 tonluk muhtelif yiyecek mad. (iki gemiyle). Bu yardım içinde çeşitli ilâç ve sıhhi malzeme, 100 yataklık bir hastane, göçmenler için 3 500 battaniye, 260 çadır, 1 490 şişe plâzma, 850 şişe kan ve muhtelif yiyecek maddesi mevcuttur.
8. 26 Şubat'ta gene iki gemi ile 500 çadır, 2000 battaniye ve 389 ton 151 kilo gıda maddesi gönderilecektir.

Bir arkadaşımız Hariciye teşkilâtının lazım gelen vasıfları haiz olmadığından bahis buyurdular. Şu kadarını söyleyeyim ki, bilhassa Kıbrıs buhranı dolayısıyla, Hariciye teşkilâtı, her gün 24 saat mesai sarf eden, memleketin diplomasi hudutlarında her an nöbet bekleyen kuvvetli, şuurlu, vicdanlı, ehliyetli üyeleriyle memleketin iftihar edeceği muazzam bir meydan muharebesi vermiş ve bu muharebeyi şimdiye kadar kazanmıştır. Muhterem arkadaşımız Bakanlığın Plânlama Dairesini ziyaretleriyle taltif buyururlarsa muhtelif siyasi mesele hakkında 350'yi mütecaviz tetkik hazırlanmış olduğunu müşahade buyuracaklardır. Bu etütler ayrıca muayyen meseleler hakkında uzun vadeli plânlar da ihtiva etmektedir. Bazı arkadaşlar neden müdahale yapılmadığını sordular. Bu mevzu üzerinde açık celsede açık beyanatta bulunmak, takdir buyurursunuz ki benim için çok nazik bir davranış olur. Benim bildiğime göre, Hükümetin vazifesi meselelerin imkân nispetinde, ihtilâtlara meydan vermeden hallini âmiridir. Biz de bu yolu seçtik. Hatta müdahale hakkımızı da kullandık. Bu yol üzerinde büyük müşkülâtlar

yürüdük ve şimdiye kadar da bu müdahale sayesinde hayli mesafe kaydettik. Ancak müdahalenin tarzı, zamanı ve şeklinin yüksek menfaatlerimiz zaviyesinden Hükümetçe tetkik olunması ve milletlerarası alanda asgari ihtilâtlar yaratacak şekilde yine Hükümetçe mütalâası gerekmektedir. Muhterem milletvekilleri, Kıbrıs hakkındaki izahatımla dış politikamızı yöneten prensiplerin ışığı altındaki faaliyetlerimizden birinin en yeni örneğini vermiş bulunuyorum. Bu konu dışındaki faaliyetlerimizi vaktinizi ziyadesiyle almamak için icmalen arz edeceğim. Hassaten Küba buhranının ferdasından beri Doğu ve Batı münasebetlerinde teşvikine şahit olduğumuz yumuşama temayüllerini dünyada âdil ve devamlı bir barışın tesisini dış politikasının temel prensipleri çerçevesinde benimsemiş bir milletin Hükümeti sıfatı ile yakından izlemekte ve değerlendirmekteyiz. Silahsızlanma sahasında geçen yıl kaydedilen nispi gelişmelerin Doğu ve Batı arasında daha geniş iktisadi ve 'kültürel mübadelelerin, bu yıl da devamlı bir inkişaf göstermesi muhtemeldir. Bu gelişme Doğu bloku tarafından bir müddetten beri tahdidine itina gösterilen soğuk harbin belki bir nebze daha da hafiflemesi sonucunu verebilecektir. Ancak, bütün bunlar gerçek güvenliğin fiiliyatta sağlam bir teminata dayanmasına yetecek nitelikte değildir. Muhataralı ihtilâflara yol açmaya müsait esas güvenlik meselelerinde, ezcümle Küba, Berlin ve emsali ihtilaflı konularda iyiliye doğru herhangi bir gidiş müşahade edilmemektedir. Kıbrıs'ı bu vadede ayrıca özelliği olan bir misal olarak zikretmek mümkündür. Üç beş kişinin şahsi ihtiraslarını, bencil ve fanatik tutumlarını akliselim, mantık ve kahir çoğunlukta bir dünya kamuoyuna rağmen yine de yürütmek imkânını bulabilmeleri bazı memleketlerin idarecileri tarafından genel barış ve güvenlik arzusunun ne derece samimiyetle benimsendiğinin ibret verici bir delilini gözlerimizin önüne sermektedir. Böyle bir milletlerarası vasatta millî menfaatlerimizin icaplarını değerlendirirken hiç şüphesiz üyesi olduğumuz ittifaklar ve bu ittifaklar içinde ve dışındaki memleketlerle ikili münasebetlerimiz çerçevesinde gayretlerimizi teksif etmekteyiz. NATO, bu bakımdan tam bir samimiyetle ve taahhütlerimiz itibariyle en geniş ölçüde bağlandığımız bir ittifaktır. Bu teşkilâtın da dâvalarımıza aynı hisler ve ölçüler dâhilinde ilgi göstermesini beklemek hakkımızdır. NATO'nun Kıbrıs buhranının milletlerarası ihtilâflara yol açmasını önlemek yönünden giriştiği son gayretleri burada zikretmek isterim. Ayrıca savunmamızla ilgili bir kısım dış masrafların üye memleketlerin yardımları ile karşılanmasına dair NATO Bakanlar Konseyinin aralık ayı toplantısında alınan prensip kararını huzurunuzda kaydedeceğim. Yine Sayın Gökay'ın sualleriyle ilgili olarak, arz etmek isterim ki,

NATO manzumesi içinde görüşleri telife mümkün mertebe hizmet edecek, muhtelif seviyede istişare yol ve imkânları vardır. Bu istişareler, siyasi hâdiseler karşısında, bunların, müttefikler arasında müşterek bir tutumun imkân nispetinde tespitine elverecek surette değerlendirilmelerini sağlamaya matuftur. Ancak üyelerin, bazı konularda, kendilerine has kanaat ve görüş sahibi oldukları da bir vakiadır. Bunu, Muhterem Gökay'ın gayet yakından vakıf bulundukları Garp fikriyatı ve muhakeme usullerinin tabî bir tezahürü saymak mümkündür. Hatırlanacağı veçhile, Küba krizi esnasında da görüldüğü gibi, zor anlarda yek vücud olarak, ittifak kendisine çizdiği hedefler üzerinde, ahenk, cesaret ve azimle yürümektedir. Azaların bazı hallerde görüş ve tutumlarında tehalüfün, binanın temeline herhangi bir tesir iras etmediğini belirtmek isterim. Sayın Gökay'a şu hususta da teminat vermek isterim ki, NATO'nun zabıtlarında pek çoğu açıklanmayan mahrem toplantıları, müttefikler arasında en açık ve en samimi tartışma, uyarma ve tenkitlerin yapılmasına vesile vermektedir. Türkiye her konuda yapılan bu gibi tartışmalarda kendisine düşen vazifeleri ittifaka olan sadakati ve Yüce Meclisin tasvibine iktiran etmiş genel dış politikamızın prensiplerine uygun bir tarzda, bihakkın yerine getirmektedir.

2.6.12. 28 Şubat Tarihli Oturumda Yaşanan Gelişmeler

Meclisin 28 Şubat 1964 tarihli oturumunda söz alan İstanbul Milletvekili Fahrettin Kerim Gökay, memleketin kaderiyle ilgili konularda çıkan yayınlarda milletin hassas olduğunu ifade ederek sözlerine başlamış ve Yakınşark Haber Ajansı'nın 20 Şubat tarihli bülteni ve ondan önceki 6 Şubat tarihli nüshasında Türk iktidarının zayıf olduğu gerekçesiyle Kıbrıs konusunda zor duruma düştüğüne ve Türkiye'nin orduyu bu mevzuya karıştırarak bir ihtilalin arifesinde olduğuna son nüshasında ise Kıbrıs konusunun milli bir utanç olarak Türkiye tarafından kaybedildiğine dair haberlerin çıktığını belirtmiştir. Oysa bu sabah radyolardan tüm engellemelere karşın Avrupalı, Asyalı ve Afrikalı milletlerin Türk haklarını koruduğunu ve Rauf Denктаş'a konuşma hakkının verildiğini memnuniyetle duyduklarına buna rağmen milli varlığımızı yok sayarak Türkiye'yi kaybetmiş olarak gösteren yayınların İstanbul menşeli olmasından duyduğu üzüntüyü ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.28, B.65, s.323,324);

Muhterem Başkan, aziz arkadaşlarım; milletlerin hayatında bazı tarihî zamanlar vardır o zamanlarda iç ve dış siyaset bakımından memleketin mukadderatıyla ilgili yayınlar ve fiskoslar karşısında milletin hassas bulunması icap etmektedir. Huzuru âlilerinde arz edeceğim mevzu, Paris'te intişar eden ve Yakınşark Haberler Ajansının dün akşam elime geçmiş olan 20 Şubat tarihli bültenidir. Bu bülten dünyanın birçok yerlerine

dağıtılmaktadır. Bilhassa Ortaşark ve Yakınşark hâdiseleri üzerinde geniş tefsirlere tabi tutulan bir bültendir. Maatteessüf, bu bültenin 20 Şubat tarihli nüshasıyla bundan evvelki 6 Şubat tarihli nüshasında, İstanbul menşeli olmak üzere bazı haberler intişar ediyor. Bu haberler, Türkiye'de iktidarın zayıf bulunduğunu, binaenaleyh, Kıbrıs mevzuunda Türklerin zor durumda bulunduğunu yazarken, memleketin gözbebeği ordusunu karıştırmak suretiyle Türkiye'nin bir ihtilâl arifesinde olduğunu dünyaya yayıyor. Kıbrıs mevzuunda millet beraberliğine, bütün milletin müşterek duygularına rağmen, bizi ayrı cephelerde gösteriyor. Son nüshasında da Berlin'in Utanç Duvarı gibi, millî utanç namı altında Kıbrıs mevzuunda Türkiye'nin dâvasını kaybettiğini yazıyor. Biz, bu sabahki radyoda, Birleşmiş Milletlerde Çekoslovakya ve Sovyetlerin şiddetli itirazlarına rağmen, Avrupalı, Asyalı ve Afrikalı milletlerin, Türkün sarih hakkını müdafaa ettiklerini ve Kıbrıs Türklerinin temsilcisi olan arkadaşım Denктаş'a konuşma hakkını verdiklerini memnuniyetle dinledik. Buna rağmen, Türkün Kıbrıs davasındaki hakkını kaybettiğini ilân etmek ve İstanbul menşeli olmak suretiyle Türkiye'nin bir ihtilâl arifesinde bulunduğunu dünyaya yaymak ve bu suretle aslı faslı olmayan bu gibi dedikodularla millî varlığımızı bilhassa iktisadın gelişme çağımızda, dış memleketlerden Türkiye'ye yabancı sermayelerin gelmek istediği ve hatta birçoklarının gelmeye haşladıkları bir devirde, memleketin havasını karanlık göstermek isteyen bu gibi yayınların İstanbul menşeli olmasından dolayı üzüntü duyuyorum ve İçişleri ve Dışişleri bakanlıklarının dikkatini çekiyorum.

2.6.13. 10 Mart 1964 Tarihli Oturumunda Yaşanan Gelişmeler

Meclisin 10 Mart 1964 tarihli oturumunda Kıbrıs meselesinin son gelişmeleri hakkında malumat vermek üzere söz alan Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, 21 Aralık'ta adada gerçekleşen olaylarla birlikte Türk hükümetinin adada güvenliğinin sağlanması ve Kıbrıs meselesinin ilgili devletler arasında müzakere yoluyla sükunet havası içinde bir sonuca bağlamaya çalıştığını bu amaçla da adaya milletlerarası bir barış kuvveti gönderilmesinin Türk Hükümetince olumlu karşılandığı halde Makarios'un ve Kıbrıslı Rumların faaliyetleri nedeniyle bir sonuca ulaşamadığını zira Makarios'un barış kuvvetlerinin gelmesini istemeyerek Türkiye'nin Garanti Anlaşması'ndan doğan haklarını bertaraf etmek için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne başvurmak istediğini tekrar vurgulamıştır. 17 Şubat'ta başlayan Güvenlik Konseyi görüşmelerinde Kıbrıslı Rumların amaçlarına ulaşamadığını başta ABD, İngiltere ve Fransa olmak üzere üyelerin büyük bir çoğunluğunun milletlerarası anlaşmayı Birleşmiş Milletler'in herhangi bir organının bozamayacağı hususunda Türkiye'yi desteklediklerini ve adada güvenliğin

sağlanması için hemen barışı koruyucu kuvvetlerin gönderilmesi gerektiğini kabul ettiklerini ifade etmiştir. Bu gelişmelerden sonra Birleşmiş Milletler Genel sekreteri U-Thant'ın Kıbrıs'a milletlerarası bir kuvvet gönderilmesi ve bir arabulucu tayin edilmesi konusunda hazırladığı tekliflerin Kıbrıslı Rumların muhalefeti yüzünden olumlu sonuç vermeyince Güvenlik Konseyi'nin 5 geçici üyesi (Norveç, Brezilya, Fildişi kıyısı, Fas ve Bolivya) tarafından hazırlanan tasarıyla ilgili Türkiye'nin de görüşlerini geniş ölçüde tatmin eden kararlar aldığını belirtmiştir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin Türkiye, İngiltere, Yunanistan ve Kıbrıs hükümetleriyle görüşerek miktarını belirleyeceği milletlerarası bir barışı koruyucu kuvvetini adaya gönderilmesi kabul edilmiş bu kuvvetin kumandanının ise genel sekreterin tayin etmesi ve kumandanın Genel Sekretere rapor vermesi kararlaştırılmış böylece Kıbrıslı Rumların arzuları gerçekleşmemiştir. Bu konuda genel sekreterin çalışmalara başlayarak milletlerarası kuvvet komutanlığına Hintli General Gyani'yi tayin ettiğini, arabulucu için de görüşmelerin devam ettiğini tüm bu gelişmelerin ise Türkiye'nin isteği doğrultusunda olduğunu ifade etmiştir. Sözlerine bu gelişmelerden memnun olmayan Kıbrıslı Rumların kararların hemen ardından Türklere karşı tekrar kanlı olaylara girdiğine değinerek devam eden Erkin özellikle, Baf kasabası, Kazafana, Ayairini ve Temblos köylerinde cereyan eden o olaylara yer vermiştir. Bu olaylardan sonra İngiliz ve Amerikan büyükelçilerini davet ederek güvenlik konseyi kararının kabul edilmesine rağmen Kıbrıslı Rum idarecilerinin adada yarattığı kanlı mücadeleleri üzerine konuştuğunu Birleşmiş Milletler 'deki daimî temsilcimizden de Birleşmiş Milletler Genel sekreterine durumu hemen iletmesini ve milletler arası kuvvetin derhal adaya gelerek emniyeti sağlamasını istediğini belirtmiştir. Bu gelişmelerden sonra İngiliz yüksek komiserinin çatışmaların müzakere yoluyla çözmeye çalışacağını ancak gerekli hallerde müdahale edeceklerini söylediğini kumandanın Ktima köyünde çatışmayı durdurduğunu ifade etmiştir. Devamında Rum gazetelerinin adaya barış kuvveti çıkarılması ve arabulucunun gönderilmesi teklifini kabul eden Makarios'u eleştirdiğini ve tekrar Zürih ve Londra anlaşmaları ile Rumların elinin kolunun bağlandığı şeklinde çıkan haberlere değinmiştir. Kıbrıs'ta huzur ve düzeni bozan insanları katleden evlerinden basklarından eden Rum idarecilerinin Kıbrıs hükümeti tabirini meşru bir şekilde kullanmaya ve anayasa, anlaşmalara aykırı hareket etmelerinin kabul edilemeyeceğini Rumların yaptığı bu hareketlerin Birleşmiş Milletler Genel sekreterine iletildiği ve bu konuda devamlı görüşmelerin yapıldığını hükümetin büyük bir hassasiyetle olayları izleyip tüm teşebbüsleri vaktinde yaptığı ve yapacağını bildirdiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.28, B.67, s.480-483);

Muhterem Başkan, muhterem arkadaşlarım, Kıbrıs meselesinin son gelişmeleri hakkında Yüksek Meclise malûmat arz etmek istiyorum. Bilindiği üzere, geçen hafta Güvenlik Konseyi, Konseyin beş geçici üyesi, yani Norveç, Brezilya, Fildişi Kıyısı, Fas ve Bolivya tarafından hazırlanmış olan karar tasarısını kabul etmiştir. Güvenlik Konseyi kararının tahliline girmeden evvel, Kıbrıs meselesinde Hükümetimizin takip ettiği hattı hareket ve Kıbrıslı Rumların, meseleyi Birleşmiş Milletlere götürmekle izledikleri gayeler hakkında, Yüksek Meclise kısaca maruzatta bulunmak üzere müsaadenizi rica ederim. Malûm olduğu veçhile, Kıbrıs'ta 21 Aralık'ta patlak veren feci olayların başlangıcından beri, Türk Hükümeti tarafından takip edilen hareket hattı, her şeyden önce, adada mutlak olarak güvenliğin sağlanması ve ondan sonra da hâsıl olacak nispî sükûnet havası içinde, Kıbrıs meselesine ilgililer arasında müzakere yoluyla nihai hal sureti aranmasıdır. Bu maksatla Hükümetimiz, müttefikleriyle birlikte, adaya milletlerarası bir barış kuvveti gönderilmesini sağlamak için çalışmış fakat bu iyi niyetli gayretler, Makarios'un menfi tutumu dolayısıyla, olumlu bir sonuca ulaşamamıştı. Zira, Kıbrıs Rumları çeşitli manevralarla, adaya milletlerarası bir barış kuvvetinin gönderilmesine engel olmak, hiç değilse onu geciktirmek hedefini güdüyor ve aynı zamanda da Garanti Antlaşması'nı hükümsüz bırakmak ve bin netice bu antlaşma tahtındaki harekete geçme hakkımızı bertaraf etmeye matuf bir karar elde etmek ümidiyle, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine başvurmak istiyorlardı. Kıbrıs Rumları, adaya milletlerarası bir barış kuvvetinin gönderilmesine mâni olamadıkları takdirde, hiç olmazsa, bu kuvvetin terekküp tarzı ve idaresi yetkisinin, Güvenlik Konseyine verilmesini arzu ediyorlardı. 17 Şubat'ta başlıya Güvenlik Konseyi müzakereleri, hiç de Kıbrıs Rumlarının umdukları şekilde tezahür etmedi. Bilâkis, konsey müzakereleri sırasında, başta ABD, İngiltere ve Fransa olmak üzere, üyelerin büyük bir çoğunluğu, milletlerarası antlaşmaların, Birleşmiş Milletlerin herhangi bir organının kararıyla, tadil veya iptal edilemeyeceğini, açıklamak suretiyle, Türkiye'nin görüşünü desteklemişlerdir. Bundan başka, Güvenlik Konseyi, adada emniyetin bir an evvel iadesi için, Kıbrıs'a süratle bir barış koruyucu kuvvetin gönderilmesi zaruretinin kabul etmiştir. Konseyde beliren bu hava karşısında, Kıbrıs Rumları, istedikleri tarzda bir karar tasarısını kabul ettirmek imkânını bulamamışlardır. Bunun üzerine, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U. Thant, Kıbrıs'a, milletlerarası bir kuvvet gönderilmesi ve bir arabulucu tayin edilmesi hususunda teşebbüse geçmiş fakat hazırladığı teklifler, Kıbrıslı Rumların muhalefeti yüzünden, müspet sonuç vermemiştir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin, bu gayretlerinin, başarı sağlayamadığı anlaşılınca, yukarda arz ettiğim, Güvenlik Konseyinin beş geçici üyesi, bir karar tasarısı metni üzerinde çalışmaya başlamışlardır. Beş geçici üye, hazırladıkları karar tasarısı

üzerinde, Hükümetimizle de istişare etmişler ve karar metni hakkında ileri sürülen mukabil tekliflerimizi kısmen dikkat nazarına almışlardır. Muhterem arkadaşlar, Güvenlik Konseyinin 3 Mart günü kabul ettiği bu karar, Türkiye'nin görüşlerini geniş ölçüde tatmin edici mahiyettedir. Şöyle ki: Karar, Kıbrıs'la ilgili milletlerarası antlaşmalara dair görüşümüzü mahfuz tutmaktadır. Ayrıca, kararda, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin, Türkiye, İngiltere, Yunanistan ve Kıbrıs Hükümetleriyle istişare ederek, tarzı teşekkülünü ve miktarını tayin edeceği milletlerarası bir barışı koruyucu kuvvetin, adaya gönderilmesi kabul olunmuştur. Milletlerarası kuvvetin Kumandanını, Genel Sekreter tayin edecek ve kuvvet Kumandanı Genel Sekretere rapor verecektir. Bu suretle, milletlerarası kuvvetin tereküp tarzı ve idaresi yetkisinin, Güvenlik Konseyine verilmesi hakkındaki Kıbrıs Rumlarının arzuları, gerçekleşmemiştir. Bundan başka, Güvenlik Konseyi kararında, Genel Sekreterin, yine Türkiye, İngiltere, Yunanistan ve Kıbrıs Hükümetleri ve cemaatler temsilcilerinin mutabakatları ile Kıbrıs meselesine, nihai hal sureti bulunmasına yardımcı olacak bir arabulucu tayin edeceği hususu da yer almıştır. Halen Genel Sekreter, Türkiye, İngiltere, Yunanistan ve Kıbrıs Hükümetleriyle istişarelerde bulunarak milletlerarası kuvvete katılacak devletleri tespit etmeye çalışmaktadır. Milletlerarası Kuvvet Kumandanlığına, Genel Sekreter U. Thant, son günlere kadar Kıbrıs'ta şahsi temsilcisi olarak vazife gören Hintli General Gyani'yi tayin etmiştir. Arabulucu tayini için de istişarelere devam edilmektedir. Görüleceği üzere, karar sureti genel olarak Türkiye'nin görüşlerini tatmin etmektedir. Ancak mühim olan bu kararın nasıl uygulanacağıdır. Kararın, bizimle Kıbrıs'ta ahdî sorumlulukları bulunan İngiltere ve Yunanistan tarafından, iyi niyetle ve yapıcı bir şekilde uygulanması müşterek menfaatlerimiz icabıdır. Muhterem arkadaşlar, Güvenlik Konseyindeki müzakereler ve kararın kabulünü hemen takip eden devre sırasındaki, nispi sükûnet Rumlar tarafından bozularak, Türklere karşı köylerde ve şehirlerde tekrar kanlı olaylar tahrik edilmeye başlanmıştır. Birkaç günden beri, münferit köylere karşı sindirme amacıyla girişilen kuşatma ve ateş etme olaylarından sonra dün erken saatlerden itibaren, Rum polisleri ile çetecileri, Girne civarında, Türklerle meskûn «Kazafana» köyüne ve «Baf» kasabasında da Türk mahallelerine bazuka, havan topları, yangın bombaları ve tank haline sokulan buldozerlerle saldırmaya başlamışlardır. Kazafana'da 5 günden beri cereyan eden çarpışmalar sonucunda, Türk ahali, başka yerlere sığınmak zorunda kalmıştır. Ayairini, Temblos köyleriyle Larnaka'da ve Lefkoşa'nın Türk kesimi etrafında da ateş teatisi cereyan etmiştir. Bafkazasında, çarpışmalar hâlâ devam etmektedir. Burada Rumlar ateş kesilmesi için İngiliz komutanı tarafından girişilen teşebbüsleri reddetmişlerdir. Biraz önce arz ettiğim münferit olaylar hakkında, devamlı surette, Ankara'da, Londra'da ve

Birleşmiş Milletlerde alâkalıların dikkatlerini çekmiş ve adada üçlü barış kuvveti komutanının, bunları önlemesini talep etmiş bulunuyoruz. Bu münferit olayların durmaması ve bilhassa arz ettiğim şekilde vahim ve geniş bir mahiyet alma istidadı göstermesi üzerine, dün sabah, İngiliz Ve Amerikan Büyükelçilerini acele nezdime davet ederek, Güvenlik Konseyi kararının kabul edilmiş olmasına rağmen, Kıbrıslı Rum idarecilerin, Milletlerarası kuvvetin adaya çıkmasından evvel, malûm gayelerine hizmet edeceği düşüncesiyle ve uydurma bahanelerle, kanlı mücadele usullerine devam etmekte olduklarına ve bu durumun vahameti üzerine ehemmiyetle dikkatlerini çektim. Milletlerarası kuvvetin gelişine değin, Kıbrıs'ta asayiş ve nizamın muhafazasından sorumlu olan İngiliz kuvvetlerinin zamanında ve müessir tedbir almaları ve gerekince de müdahale etmeleri lüzumunu bir kere daha hatırlattım. Adadaki İrtibat Komitesi vasıtasıyla aynı hususlar İngiliz komutanından da talep edilmiştir. Birleşmiş Milletlerdeki daimî temsilcimizden de Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine, durumu derhal naklederek, milletlerarası kuvvetin biran evvel Kıbrıs'a izamına lüzum ve ehemmiyetini izah etmesi istenmiştir. Lefkoşa'dan bu sabah aldığımız raporlara nazaran, Lefkoşa Büyükelçimizin teşebbüsüne cevaben, İngiliz Yüksek Komiser Vekili Mr. Pickard, «ihtilâfları müzakere yolu ile halle çalıştıklarını ancak mühim hallerde müdahale edebileceklerini» söylemiş ve «Lüzumlu addettikleri bir harekete geçmek için müsaadeye ihtiyaçları olmadığını ve bunu sarahatle Makarios'a bildirdiklerini» ilâve etmiştir. Mr. Pickard, Ktima köyünde ateş kesilmesini sağlamış olduklarını diğer yerlerde de aynı istikâmette çalışacaklarını bildirmiştir. Muhterem arkadaşlar, Güvenlik Konseyi'nde alınmış olan karardan da daha ehemmiyetli olacak hususun, bu kararın tatbiki safhası ve şeklinin teşkil edeceğini, sözlerimin başında bilhassa belirtmiştim. Filhakika, bu kararın kabulünün hemen akabinde, Rumlar tarafından bazı gösterişli söz ve yayınlarla kendi lehlerine yorumlanmaya çalışılmış olmasına rağmen orada geçen kısa bir müddet dahi duydukları gerçek memnuniyetsizliği izhar etmelerine kâfi gelmiştir. Rum gazeteleri şimdi, Makarios'un Güvenlik Konseyinin tarafsız arabulucu teklifi ile Kıbrıs'a, barış kuvveti çıkarılması teklifini kabul etmesini, şiddetle tenkit etmekte ve Rumların elinin kolunun bir kere daha Zürih ve Londra, Antlaşmaları ile bağlandığını yazmaktadırlar. Kıbrıslı Rumlar bu sapık ruh haleti içerisinde ve suçluların telâşi ile milletlerarası kuvvet gelmeden birtakım emrivakiler ihdasına çalışmaktadırlar. Kanlı olaylara sebep olan bu kanunsuz fiil ve hareketlerine de «Kıbrıs Hükümetine» «Devlet emniyet kuvvetlerine», izafe etmek gibi çabalarla nevama meşruluk mahiyeti vermeye gayret etmektedirler. Sayın milletvekilleri, «Kıbrıs Hükümeti» tabirinden, ancak ve ancak Kıbrıs Anayasası'na uygun hareket eden ve bin netice Türk Bakanların ve özellikle, Dışişleri, Savununa ve

Emniyet kanallarında Cumhurbaşkanı ile müşterek ve müsavi yetkilere malik, Cumhurbaşkanı Yardımcısının reylerini alan bir Hükümet anlaşılabilir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Türk asıllı vatandaşlarını ve yetkilerini, silâh istimali ile, can ve mal emniyetinden mahrum bırakan, evlerini ateşe verip talan eden ve sonuç olarak vatandaşlarının bir kısmını, başka çareleri olmadığı için, kendilerini tecavüzlere karşı silâhla korumak mecburiyetinde bırakan, Rum idarecilerin «Kıbrıs Hükümeti» tabirini meşru şekilde kullanmaya hak ve yetkileri olamaz. Anayasayı, bütün dünya kamuoyunun gözü önünde, en menfur fiil ve tecavüzlerle çiğneyenler, o anayasanın verdiği hakları, sırf kendi emellerine alet olarak kullanamazlar. Arkadaşlar, Kıbrıslı Rum idarecilerin, anayasaya aykırı bütün fiil ve hareketleri, devamlı surette tarafımızdan teminatçı devletlere bildirilerek, sorumlulukları hatırlatılmaktadır. Ayrıca, Kıbrıs Hükümeti tabirinin, ancak Kıbrıs anayasasına uygun bir şekilde istimal edilebileceği hususundaki görüşümüz de bütün alâkalı taraflara resmen bildirilmiştir. Özellikle Güvenlik Konseyi kararının tatbikine geçileceği şu günler sırasında, ayrıca ehemmiyet arz eden bu husus, tarafımızdan Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin de dikkatine sunulmuştur. Sayın milletvekilleri, maruzatım burada sona eriyor. Hükümetiniz, kısaca arz ve izahına çalıştığım gibi, Kıbrıs'taki olayları büyük bir hassasiyetle her an izlemektedir. Gelişmelerin bugün için gerektirdiği bütün teşebbüsler de arz ettiğim veçhile zamanında yapılmış ve yapılmaktadır. Hâdisatın seyrine göre ve tespit edilmiş olan politikamız gereğince, icap edecek munzam tedbirler şüphesiz hükümetçe zamanında ittihaz edilecek ve Yüksek Meclisinize arz olunacaktır. Hepinizi hürmetle selâmlarım.

2.6.14. 11 Mart 1964 Tarihli Oturumda Yaşanan Gelişmeler

Meclisin 11 Mart 1964 tarihli oturumunda İstanbul Milletvekili Saadet Evren'in Kıbrıs olayları ve Şinasi Osma ile İrfan Baran tarafından gelen genel görüşme tekliflerini reddeden hükümetin düştüğü hatayla ilgili hazırlamış olduğu önerge Meclis Başkanı tarafından okutulmuştur. Evren'e göre böyle önemli bir konuda milletvekillerinin görüşlerini ifade etmesinin hükümetçe tehlikeli görüldüğünü halbuki bunun bir zayıflık değil kuvvet unsuru olduğunu, güçlü iktidarların böyle bir konuyu gizlide bırakmayıp tartıştığını fakat zayıf iktidarlarınsa sır perdesinin arkasına saklanıp politikasının onaylanmasını beklediğini bugünkü hükümetin de bu şekilde davrandığını ifade etmiştir. Sözlerine hükümeti eleştirmekle devam eden Evren, dış politikada alınan kararlardan geri çekilerek gayri ciddi bir politika takip edildiğini, BBC'nin Kıbrıs meselesinde halk oyunu araştırmak üzere Türkiye'ye gelirken Yunan halkının düşünceleri hakkında yeterli bilgiye sahip olduğu gerekçesiyle hükümetin hatalı davrandığını genel görüşmenin hükümet ve

meclis arası bir işbirliği yolu olması sebebiyle faydalı olduğunu hükümetin bunu reddederek adeta ben herkesten iyi bilirim tavrı takındığını ifade etmiştir. Bu durumda hükümetin ya isabetli kararlar aldığını ve tabii ki böyle bir durum olursa kendilerini destekleyeceklerini ya da sebepsiz ve tehlikeli bir görüş içinde olduklarını bu halde de hükümete hesap soracağını belirttikten sonra hükümetin Kıbrıs konusunda aldığı kararlardan vazgeçme nedenlerini ve dış politika kararlarını sorgulayarak hükümete bir dizi soru yöneltmiştir. Hükümetin genel görüşmeden çekinmemesi bunu bir zayıflık olarak görmemesi gerektiğini zira bunun bir parti veya şahsi mesele olmadığını hükümeti alt etme girişimlerinde bulunmadığını tek gayelerinin Kıbrıslı ırktaşlarımızın yardım çağrılarına cevap vererek hak ettikleri bir düzende yaşamalarını sağlamak olduğunu ve içtüzüğün 177. maddesince her partiden ikişer ve iki müstakil milletvekilinden oluşacak bir komisyonun bir hafta süreyle bağlı olarak teşkili ve bu yolda tahkikat faaliyetini talep ve teklif ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.28, B.68, S531-533);

Millet Meclisi Yüksek Riyasetine Kıbrıs konusunda, sayın milletvekilleri İrfan Baran ve Şinasi Osma tarafından farklı zaman sürelerinde yapılan genel görüşme tekliflerinin, Hükümetin talebi veçhile ve Meclis ekseriyetiyle reddedilmiş olduğu malûmdur. Hükümetin, bu tekliflerin reddini Meclisten talep ederken verdiği izahat, gazete havadisinden öteye bir ehemmiyet taşımadığı gibi, dayandığı mucip sebep de gayriciddî, gayri siyasi, gayrivarit ve başlı başına hata teşkil eder mahiyettedir. Gayri siyasidir, zira: Bir genel görüşme açıldığı takdirde, Mecliste, milletvekillerinin muhtelif istikametlerdeki görüşlerini ileri geri dermeyeran edecekleri ve bundan Hükümet politikasının zarar göreceği telâkkisi abestir. Akıllı ve basiretli hükümetler için, dış politikada, efkârı ammeyi temsil eden müesseselerin hele Meclis ve muhalefet partilerinin görüşlerinin serbestçe ve bütün ağırlığı ile ifade edilmesi, bir zayıf değil kuvvet unsurudur. Hükümetler, halen bizde olduğu gibi, azaları yekdiğerinden habersiz olarak ileri görüşleri bizzat ifade edip sonra yine bizzat rücu ederek kendilerini ve temsil ettikleri devletin mevkiini güç duruma sokmazlar. Hükümet kendi dili ile ve peşinen, dış politikada angaje olmaz, olursa dönmez, ileri görüşlerin ifade ve vasatın hazırlanmasını matbuat, gençlik, meslek teşekkülleri gibi amme efkârının mümessili teşekküllere ve hassaten Meclise, daha da öteye, muhalefet cenahlarına bırakır. Kendisi, itidali, muvazeneyi, telifi sağlar. Kuvvetli ve hedefi muayyen iktidarlar böyle davranır. Âciz iktidarlar ise, kendisi ortaya fırlayarak Hükümet politikası namı altında mefhum bir sır perdesinin arkasında sipere yatarak harice karşı, politikasının tasvip edildiğini göstermeyi, dâhilde saydığım müesseseleri konuşturmayarak ortaklaşa bir mesuliyet çemberi içinde hapsetmeyi kuvvet

zannederler. Hükümetin halihazır tutumu bu sonuncusudur. Ve açık rejim edebiyatının da iflâsıdır. Binaenaleyh, teşriî organ mefhum bir (zarar verme) fikri ve baskısı altında görevini ifadan azade kalamaz. Gayriciddidir, zira: Hükümetin, hedef ve metotları müstakar bir politikası bulunmadığı sabit olmuştur. Gûna gün rücu tazammun eden bir politika ciddi bir politika olamaz. Günlük ve gayrikâfi davranışlar mecmuası olan Hükümet politikası tepeden tırnağa bizatihi kendisi zarardır ve başkaca zarara uğramak durumunda değildir. Hatadır, zira: Mücerret, BBC'nin dahi, Türkiye'ye, Kıbrıs mevzuunda halk oyunu araştırmaya geldiklerini, Yunan halkının düşünceleri hakkında yeterli bilgiye sahip olduklarını görmek, bu hatanın, ıstırap dolu bir neticesi ve delilidir. Gayrivarittir, zira: Genel görüşme, Hükümet ve Meclis arasında. Hükümet politikası zaafa uğramadan fayda sağlayacak bir temas yoludur. Bu politika neticelenerek iflâs ettiği gün, Meclisin müracaat edeceği yol, genel görüşme değil, gensoru ve Yüce Davana mesulleri şevketime yoludur. Bunu da pek tabîî, o tarihe kadar durumun mesuliyetinde ortaklık payı bulunmayan bir Meclis yapabilir. Binaenaleyh, genel görüşme, Hükümet Meclis arası temas yoludur, iş birliği yoludur. Normaldir, asıldır, faydalıdır. Parti liderlerini toplayarak, kendilerine gazete havadislerini nakletmek, Başbakanın anladığı manada, politikasının Meclisçe tasvibi değildir ve liderlerin böyle bir tasvibe salâhiyetleri yoktur. Netice olarak şunu ifade ediyorum: Halen, milletvekili sıfatıyla karşımda, (ben herkesten iyi bilirim) diyen bir Hükümet mevcuttur. Bu takdirde durum şöyledir: Ya Hükümet hakikaten isabetli bir görüş içinde ve herkesten iyi bilmektedir. O takdirde vazifem milletvekili olarak kendisine hak verip desteklemek, teşci etmektir. Veya Hükümet, isabetsiz ve tehlikeli bir görüşün içindedir. O takdirde vazifem, böyle bir Hükümeti ıskat edip hesap sormaktır. Buraya geliş sebebimi böyle takdir ediyor, böyle anlıyorum. Bu sebeple:

1. 04. 03. 1959 günü, Londra ve Zürih Antlaşmalarının TBMM'de müzakeresi sırasında Sayın İnönü, muhalefet lideri olarak söz almış ve devrin Hariciye Vekiline cevaben: (Antlaşmaların ihlâli halinde, Türkiye, eğer süratle hakkını kullanarak, müdahale imkânına malik olursa, yapacağı haklı bir emrivaki ile dâvasını kazanabilir) demek suretiyle hal çaresini daha o tarihte kesinlikle ve son derece isabetle tayin etmiştir. Antlaşmaların ihlâlinden bugüne kadar, bu görüşünün yüzde yüz aksine hareket etmesinin saikleri nelerdir.

2. *Bayram namazını Lefkoşa'da kılacağız diyerek vedalaşıp iman ve cesaretle gemilere binen şanlı, Türk Askerini, hangi haklı sebep yoldan geri çevirmiştir?*
3. *Müştereken müdahaleye karar vererek bu hakkımızı kullandık diyen Hükümet beyanının yanında fiiliyat bu beyanı tekzip etmektedir. Fiilen adada münferit bir İngiltere müdahalesi vardır. Durumun garabetini Hükümet nasıl izah etmektedir?*
4. *Garantör devlet olarak Yunanistan, anlaşmalardaki müdahale maksadı dışında, sarih ihanet halinde olmasına rağmen, Türk Hükümetinin müşterek müdahale lâfzına bağlı kalmasında sağlanan fayda nedir?*
5. *Garantör devlet olarak Yunanistan, anlaşmalardaki müdahale maksadı dışında, sarih ihanet halinde olmasına rağmen, Türk Hükümetinin müşterek müdahale lâfzına bağlı kalmasında sağlanan fayda nedir?*
6. *Müttefikler ve NATO devletlerinin ihtilâfın doğumundan bu yana hariciyeye intikal eden temaslariyla sağlanmış neticeler nelerdir?*
7. *Kıbrıs ihtilâfından bu yana Hükümetin, soydaşlarımıza yaptığı yardım muhtevası kemiyet ve keyfiyet olarak nedir?*
8. *Hükümet Başkanının 1959 da serf ettiği kanaat ve Kıbrıs olaylarının baş gösterdiği andan itibaren de Hükümet politikası olarak ortaya çıkan tutum, meselenin Birleşmiş Milletler çerçevesi içinde halledilemeyeceği merkezinde iken, son olarak donanmayı geri çevirip, bu yola muvafakat beyan edilmesinde Hükümeti zorlayan sebepler nelerdir?*
9. *Ada, açıkça komünist hareketine sahne olmakta, hareket Rusya'nın desteğine istinat etmekte olmasına, böylece Adanın cenup hududumuzda bir tehlike mihrakı halinde emniyet ve bağımsızlığı tehlikeye girmiş bulunduğu göre, Garanti Anlaşmasından müstakil olarak İttifak Anlaşması hükümlerinin Türk Hükümetine verdiği hakların kullanılmaması sebebi nedir?*
10. *Birleşmiş Milletlerde netice sağlanamayacağı Hükümetin bervechi peşin angaje olup serdettiği bir ihtimal bulunmasına göre, bu ihtimalim mukabilinde düşündüğü tedbir nedir?*
11. *Kıbrıs Devleti Anayasasının temel maddelerine göre suigeneris tarzı teşekkülü itibariyle, Türker'in iştiraki dışında hukuken gayri mevcut telâkki edilmesi zaruri iken, bir buçuk aydan beri hilâfına süregelen bir kabulün müessir şekilde önlenememesi ve buna kâfi gayret sarf edilmemiş olmasının sebebi nedir?*
12. *Yeni katliamlara girişileceği muhakkaktır. Hükümet bu takdirde de yine seyirci kalarak, imha hareketine bilvasıta iştirakçi durumda kalmakta devam edecek midir?*
13. *İki aylık hâdiselerin, Türk amme efkârını belirli şekilde müttefikler ve NATO cephesi aleyhine çevirmeye başladığı ve bunun NATO ittifakı ve beynelmilel politikadaki tehlikesinin azameti hakkında müttefikler ve NATO devletlerinin nazarı dikkati kâfi*

derecede çekilmiş midir? Çekilmişse, Hükümetin bizzat böyle bir değişikliği terviş ve arzu etmediğine inanmamak için hangi mukni sebepler vardır?

Dâhilî Nizamnamenin 177'nci maddesi: Meclis, bir madde hakkında re 'sen malûmat edinmek isterse bir tahkikat encümeni teşkili suretiyle buna karar verir demektedir. Bu itibarla, iş bu maddenin tatbiki halinde, bir genel görüşmeden doğacağı ileri sürülen mevhum (zarar verme) keyfiyeti dahi bertaraf edilmiş, Meclisin görevini ifa edebilmesi için muhtaç olduğu aydınlık temin edilmiş olacaktır. Bu yola dahi Hükümet itiraz ettiği takdirde bizzat Meclis ve ordu da dâhil olmak üzere vatandaşın devlete olan güveni sarsılacak, Meclis, tarihimizin ıstırap dolu bir sayfasında mesuliyetini gayri müdrik olarak tespit ve tavzif edilecektir. Bu bir parti ve şahıs meselesi değildir. Basit manada bir hükümeti alt etme arzusu hiç değildir. 40 mil ötede, bir adada çaresiz kalmış insanların elinde, av tüfeği ye yumrukla korunarak dalgalanan ay yıldızın haysiyeti davasıdır. Buna dayanarak, buna inanıp, buna güvenerek, hiçbir mülâhazaya yer vermeden, hiçbir endişeye kapılmadan, Büyük Meclisin vatanperverliğine muhatap olarak, yukardaki maddeler hakkında re 'sen malumat almak üzere İçtüzüğü'nün 177'nci maddesi gereğince her partiden İkişer ve iki müstakil milletvekilinden teşkil edilecek bir komisyonun bir hafta müddetle mukayyet olarak teşkilini ve bu yolda tahkikat icrasını talep ve teklif ederim. Saygılarımla.

Önergenin okutulmasının ardından Evren teklifini hazırlayan sebeplere değinmiş ve daha sonra söz hakkı MP Grubu Adına Ömer Zekâî Dorman'a verilmiştir. Dorman, öncelikle milli menfaatler ve açık rejim iddialarına aykırı olan ilerleyişe dur demek için Millet Partisi meclis grubu olarak tahkikat önergesini onaylayacaklarını belirttikten sonra hükümeti Kıbrıs meselesinde başına buyruk hareket ederek hatalı bir politika izlediği ve bunun sonucunda da Kıbrıs'ta yaşanan faciaların ortaya çıktığı yönüyle eleştirmiştir. Hükümetin Millet Meclisi'nde meselenin müzakeresini çeşitli sebeplerle önlediğini oysa ki Başbakanın liderler ve vatandaşlarla yaptığı görüşmelerin boş ümitler vermekten öteye gidemediğini kendilerinin ise Kıbrıs'ta korumasız kadınlar ile çocukları banyo küvetinde öldüren vahşi insanlarla Türklerin bir arada yaşamasının mümkün olmadığını ve Millet Partisi'nin hükümet programı görüşmelerinde meselenin nihai çözümü için milli bir politikanın oluşturulması yönündeki tekliflerinin göz ardı edildiğini ve bunu yapmakla Kıbrıs'ta yaşanan olaylardan vicdanen sorumlu olduklarını dile getirmiştir. İsmet İnönü'nün Kıbrıs konusunda milli bir politikanın olduğu sözlerini bu politikanın kim tarafından belirlendiği ve içeriğinin ne olduğu hakkında bilgileri olmadığı yönüyle eleştirmiş İnönü'nün muhalefetle görüşme lüzumu hissetmediğini milli politikaya dair

bazı bilgileri kimi zaman parti liderlerine verildiğini kimi zamansa gazetelerden öğrendiklerini halbuki dış politikada birlikte hareket ederek daha güçlü olunacağını ifade etmiştir. Hükümetin adayla alakalı milli menfaatler ve Kıbrıslı Türklerin haklarını korumaya yönelik bir politikayı daima destekleyeceklerini belirttikten sonra Saadet Evren'in beyanı konusuna gelmiştir. Dorman, Evren'in tavrında yer alan siyasi parti liderlerine yönelik ağır hükümlerini eleştirdikten sonra demokrasi gereği hükümetin tavrı kabul ederek dış politikada zayıf değil kuvvetli olacağını dile getirdiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.28, B.68 s.534-535);

Muhterem arkadaşlar, dış politikamızı muayyen şahısların üstün olduğu kabul edilen görüş ve kanaatleri zaviyesinden idare etmek yolunda müesses ve zararlı bir geleneğin henüz ortadan kalkmadığına esefle şahit olmaktayız. Her şeyden evvel millî menfaatlere ve açık rejim iddialarına aykırı düşen bir gidişe dur demek bakımından Millet Partisi Meclis grubu, tahkikat önergesinin kabulü lehine oy kullanacaktır. Aydınlanacak birçok karanlık noktalar vardır. Hükümet programının müzakeresinden itibaren Yüksek Meclis huzurunda muhtelif vesilelerle yaptığım konuşmalarda dünkü ve bugünkü hükümetlerin Kıbrıs mevzuunda takip ettikleri politikanın hatalı ve kifayetsiz olduğunu ve son faciaların doğuşunda bu politikanın büyük bir mesuliyet hissesi bulunduğunu ortaya koymuş bulunuyoruz. Millet Partisi Meclis grubu olarak, biz hükümetten haksız emiciler uğrunda bir maceraya sürüklenmesini değil sadece millî menfaatlerimiz, yurttaşlarımızın hayatı ve devletimizin haysiyeti için cesur ve kararlı olmasını istedik. Hükümetin davranışı, maalesef bu temennimiz istikametinde olmamıştır. Diğer taraftan hükümet, Kıbrıs mevzuunda zahiren demokrasiye uygun bir aleniyet havaresi yaratmak gayretine rağmen esasta şahsi idarelere has, kapalı ve esrarlı bir politika anlayışına sadık kalmıştır. Kısacası başına buyruk bir zihniyetten bir türlü sıyrılamamıştır. Millet Meclisinde meselenin müzakeresi çeşitli sebepler ileri sürülerek önlenmiştir. Başbakanın liderlerle yaptığı ve vatandaşlara birtakım boş ümitler veren toplantılar ise zevahiri korumaya matuf göstermelik toplantılar olmaktan öteye gidememiştir. Kıbrıs mevzuunda hükümetin takip ettiği metodun hataları son olarak partimizin ve grubumuzun görüş ve temayülümü ifade eden liderimizin bir beyanatıyla umumi efkâra arz edilmiştir. 5 Şubat 1964 tarihli olan bu beyanatı verilen tavrı vesilesiyle tekrarda fayda görüyoruz. Beyanat aynen şöyledir: «Masum ve müdafaasız kadınları ve çocukları bir banyo küvetinde kurşuna dizecek kadar vahşi ve gaddar insanlarla Kıbrıs Türklerinin bir arada yaşamalarını istemek medeniyetten bahsedenler için mümkün değildir. Bu gerçeğin ışığı altında Kıbrıs meselesini nihai hal tarzına

bağlayacak bir millî politikanın tespit olunmasını ve bunun enerjik bir şekilde yürütülmesini Millet Partisi Meclis grubu, hükümet programının müzakeresi sırasında talep etmiştir. Bu talebimize kulaklarını kapayanlar, ileride vuku bulacak faciaların mesuliyetini şüphesiz tarih ve vicdanlar önünde yüklenmiş olacaklardır. Bizim bu teklifimize karşılık Sayın Başbakan Kıbrıs mevzuunda millî bir politikanın mevcut olduğunu ve bunun değiştirilmesinin bahis mevzu olamayacağını ifade ettiler. Bu millî politikayı ne zaman ve kimlerin tespit ettiği bizim meçhulümüzdür. İlhak mı, taksim mi, federasyon mu, millî politika sayılıyor? Bundan parti olarak malûmatımız yoktur. Millî Politika muhalif ve muvafık, bütün partilerin benimsediği bir görüş demektir. Böyle bir görüşü temin için ne toplandık ne görüştük ne de bir karara vardık. Kıbrıs faciasının başladığı günden bugüne kadar, hükümet veya Başkanı Sayın İnönü, muhalefetle istişarede bulunmak lüzumunu hissetmemiştir. Sadece çoğunu gazetelerden öğrenebildiğimiz bazı bilgileri parti liderlerine vermekle iktifa etmiştir. Âdet yerini bulsun kabilinden yapılan bu hareketler, işlerin iç yüzünü bilmeyen vatandaşlara belki de yalancı bir ferahlık vermiştir. İki gün evvel, Sayın İnönü'nün parti liderlerini davet etmesi ve onlarla konuşması bu gerçeğin çerçevesini aşmamıştır. Bunun millet tarafından bilinmesinde fayda olduğu kanaatindeyiz. Biz bu gerçeği o toplantıda Sayın İnönü'ye samimiyetle ifade ettik; İnönü muhalefette olsaydı şimdi kendisinin yaptığını kâfi görmezdi dedik önemli konularda iktidarla muhalefetin danışma ve dayanışma geleneğini tesis edeceğini programı ile vadeden ve buna göre güvenoyu alan bir hükümetin ve başkanının bu davranışı, şüphesiz sık sık bahsedilen ve uğruna kurban verilmesi istenilen demokrasimizin ne manaya geldiğini anlatmaya yeter. Benlik duygularını her prensibin ve taahhüdün fevkinde tutan siyasi zaaflarımızın bundan daha hazin bir örneği olamaz. Dış politikamızın gaye ve prensipleri bakımından iktidar ve muhalefet arasında bir görüş ayrılığı yoktur. Bunun manası tatbikata ait her meselede muhalefetin bir gölge gibi iktidarı takip etmesi ve alkış tutması demek değildir. Şahsiyet, haysiyet ve mesuliyet duygusu taşıyan hiçbir muhalefet, böyle bir mevkie düşemez. Kıbrıs mevzuunda Hükümetin takip ettiği politikayı tasvip ediyor musunuz sualini soran basın mensuplarına sükûtle cevap vermemizin sebebi, her şeyden evvel, Hükümette, daha doğrusu Başbakanında da müşahade ettiğimiz bu tezatlı tutumdur. Kıbrıs'taki millî menfaatlerimizi ve ırkdaşlarımızın hak ve hayatını korumak üzere hükümetlerce alınacak haklı ve müessir tedbirleri, parti olarak her zaman hararetle desteklemeye hazırız. Hükümetin bugüne kadar tutumunun bu istikamette olmadığını Mecliste de ifade ettik. Başına buyruk bir zihniyetin alkışçısı mevkiine de hiçbir zaman düşmeyeceğiz. Şimdilik söyleyeceğimiz bu kadar. Muhterem arkadaşlar; takrir sahibi Sayın Bayanın, basına

verdiği ve milletvekillerine tevzi ettiği tahrir metninde yer alan, esas meseleye zaif iras etmekten başka hiçbir şeye yaramayan ve şahsi hislerden mülhem olduğu anlaşılan bir beyanın üzerinde de durmak isteriz. Sayın bayan tahririnin bir yerinde şöyle demektedir: İcraat ve temayülleriyle Hükümet Başkanının karşısında ve ona rağmen kati bir görüşe ve davranışa sahip olmamış ve istikbale muzaf üç günlük politikayı dahi tahmin edip çare bulmak kabiliyetinden mahrum parti liderlerini toplayarak kendilerine gazete havadislerini nakletmek, Başbakanın anladığı manada politikasının Meclisçe tasvibi değildir. Ve liderlerin böyle bir tasvibe salâhiyetleri yoktur. Hiçbir parti lideri hakkında böyle ağır bir hükmün tahrirde yer almasını tasvip etmeyiz. Partimizin, grubumuzun ve liderimizin bu mevzuda umumi efkâra intikal etmiş davranışları tek başına Sayın Bayanın bu tecavüzlerine Millet Partisinin, grubunun ve liderinin muhatap olamayacağını idrak ve vicdan sahiplerine anlatmaya yeter. Bu tahririn kabulüyle Meclisin tezahür edecek olan hassasiyeti, dış politikamızın ve Hükümetimiz için bir zaaf değil, bir kuvvet kaynağı olacaktır. Demokratik anlayış bizi bu hükme götürür. Saygılarımla.

Ardından sözü Afyonkarahisar Milletvekili Halûk Nur Bâki alarak Saadet Hanım'ın tahriri üzerine siyasette ve basında yer alan görüşler ile Kıbrıs meselesinde hükümetin zayıf olarak görüldüğü şeklindeki beyanlara karşılık kendi fikirlerini dile getirmek istediğini belirtmiştir. Öncelikle dış politikanın 1945 yılına kadar klasik bir ölçü içerisinde gelişerek her milletin canı istediği şekilde bir politika takip ettiğini fakat Birleşmiş Milletler 'in kurulmasıyla birlikte tüm dünyanın bir demokrasi düzenine girdiğini belirten Bâki, Türkiye'nin ise Birleşmiş Milletler huzuruna pek çok hakkından mahrum ve haksız olarak çıktığını bu nedenle Türkiye'nin ilk etapta dünya devletlerine inandırmaya çalışarak zaman kaybettiğini belirtmiştir. Dış politikada cesur davranmanın silah tutma veya çıkarma yapmaya bağlı olmadığını aksine haklılığımızın dünya nezdinde ortaya koymakla mümkün olabileceğini, ilk etapta Kıbrıs'a bir çıkarma yapmakla Türkiye'nin hem dünya tarafından barış düşmanı olarak görüleceğini hem de Kıbrıslı Türklerin zor duruma düşebileceğini belirtmiştir. Ancak hükümetin takip ettiği politikayla Türk haklılığının ortaya konduğunu asıl politikanın da bu olduğunu ve Kıbrıs sorununun iki cemaat arasında gerçekleşmediğini aksine dünya barışını etkileyecek mühim bir konu olduğunu İngiltere ve Amerika'nın adada gerçekleşen olayları yakından takip ettiğini hükümete yöneltilen dış politikada cesur davranılmadığı ve belli bir politika izlemediği şeklindeki eleştirilerin haksız olduğunu ifade eden Bâki bugün Amerika ve İngiltere'nin de Kıbrıs konusunda Türkiye doğrultusunda görüş bildirdiğini belirtmiştir. Hükümetin Kıbrıs konusunda Doğu bloğunun adaya ne kadar yaklaştığını, Batı bloğunun

adadaki menfaatlerinin neler olduğunu ve bu iki noktayı Kıbrıs olaylarıyla birlikte değerlendirebilen bir bilinçle hareket ettiğini bunun için de değişen dünya şartlarına göre bir politika takip ettiğini ifade etmiştir. Sözlerine genel görüşme tekliflerinin haksız olduğuyla zira hükümetin gerektiğinde adaya harekât düzenleme hakkının olduğunu ve bu hakkını kullanabileceğini söyleyerek devam ederek hükümetin Kıbrıs konusunda istikrarlı bir politika takip ettiğini ve bu sayede zafer kazanacağından emin olduğunu belirtmiştir. Parlamentonun, hükümetin takip ettiği politikanın yanlış olduğunu düşünmesi durumunda bunu konuşmalarla eleştirilerle hükümeti çalışamaz haline getirmemesi gerektiğini zira böyle bir durumda parlamentonun değil milletin menfaatlerinin zedeleyeceğini belirttikten sonra hükümeti takip ettiği politika nedeniyle tebrik ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.28, B.68, s.535-538);

Muhterem arkadaşlarım, Sayın Saadet Hanımefendinin vermiş olduğu bir araştırma önergesi ve bunun konuşulması, inancım dolayısıyla hakikaten bir zaruret halini almıştır. Çünkü Saadet Hanımın dile getirdiği takrirdeki birçok noktalar çeşitli vesilelerle, çeşitli politikacılar hatta yazarlar tarafından ifade edilmiş; bu ifadeler yine Kıbrıs işinde bir angajman taahhüdü haline gelsin diye Hükümet tarafından cevaplandırılmamış ve umumi eskârda Kıbrıs olayının veya Kıbrıs'ın bütünlüğü ile ilgili siyasi davranışları bir zayıf unsuru olduğuna dair propagandalar, konuşmalar rahatça inkişaf edebilmiştir. Bu araştırma önergesi vesilesi ile umumi eskârın, karşılıklı fikirler konuşulması dolayısıyla aydınlatılmasında büyük fayda görmekteyim. Bendeniz bu hususa dair görüşümü arz edeceğim. Bir kere memleketteki siyasi partilerin, muhalefet ve iktidar olarak dış konulardaki tabii çelişmezlik hudutları ve bunun yanında Hükümet ve Parlâmentonun belli siyasi taktik hudutları vardır. Bunu evvelâ tespit etmek lâzım gelir. İkinci nokta; dış politikada bir olay nasıl takip edilir, inkişafı nasıl olur; bunun da bir metodu, bir anayasası vardır. Bunu da bilmek ve tespit etmek lâzım gelir. 1945 yılına kadar belki dış olaylarda takip edilen politika klâsik bir ölçü içerisinde cereyan etmekte ve her millet canı istediği gibi politika takip etmekteydi. Fakat Birleşmiş Milletlerin kurulmasıyla birlikte dünya, bir bütün olarak demokratik nizama girdi. Yani kötü yönüyle beraber Birleşmiş Milletlerde temsil edilen devletlerden bir kısmında demokrasinin yürütülmemesine rağmen bugün beynelmilel politikada açıkça demokratik bir rejim yürümektedir. Bu rejimin yürümesinde devletlerin beynelmilel konularda dışarıya aksettirecekleri dileklerinin ve meselelerin usulü tamamen değişmiş, bir anlam kazanmış durumdadır. Bugün Türkiye Kıbrıs meselesiyle Birleşmiş Milletlerin, huzuruna

birçok yardımcı faktörlerden mahrum, propagandadan mahrum ters propaganda ile haksız görülmüş bir plâtförün üzerinde dünya milletlerinin karşısına çıkmıştır. Kıbrıs olaylarının hazırlanışı Rumlar tarafından empoze edildiği için, Türkler hâdisenin ilk zuhurundan sonra propaganda yolu ile dünya efkârını ikna etmek için haklı bir zaman kaybına düşmüşlerdir. Kıbrıs olaylarında Türk Hükümetinin gösterdiği reaksiyonların zayıf ve kuvveti, birinci derecede arz etmeye çalıştığım dünya politikası usullerine uygunluk ile ölçülebilir. Arkadaşlarım, Türk Hükümetinin politikasındaki aktifliğin ölçüsü ne olur? Bugün, yeryüzünde nasıl ki cesaretin tarifi şahıslar için değişmişse milletler için de değişmiştir. Eline silâhını alan, bıçağını çeken cesur değildir. Dâvasını bilen, dâvasını en iyi şekilde tecelli ettiren cesurdur. Türk Hükümeti Kıbrıs işlerine el attığı zaman bazı arkadaşların temenni ettikleri gibi Kıbrıs'a bir çıkarma yapmış olsaydık bir çeteci teşkilâtından farksız Kızıl Çin'den daha haysiyetsiz bir duruma düşerdi. Ve yaptığımız bu harekette birçok polemikçilerin sandığı gibi, Kıbrıs Türklerinin menfaatine olmaz, onların telefine müncer olurdu. Ama bunu idrak etmek için her şeyden evvel hüsnüniyet sahibi olmak, politikanın ilmini bilmek lâzımdır. Muhterem arkadaşlar, Kıbrıs politikasında ilk gün yapacağımız bir çıkarmanın karşılığında dünya efkârı Türkleri bir numaralı sulh düşmanı olarak gösterecek ve Birleşmiş Milletler Türkiye üzerinde tazyike başlayarak ilk olarak Türkleri Kıbrıs'tan çıkartmak ve ondan sonra da Kıbrıs dâvasına el atmak isteğinde bulunacaktı. Bugün öyle bir noktaya geldik ki bugün sabahleyin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Makarios'a şöyle bir telgraf çekti; Türkiye eğer ateş kesilmesi hususunda gerekli tedbirleri almazsanız çıkartma yapacak duruma gelmekte ve onun yaptığı çıkartmanın karşısına herhangi bir kuvvetin çıkmasına ve durdurulmasına imkân kalmamaktadır, demektedir, U-Thant Makarios'a. İşte arkadaşlar, hakikî politika, hakikî cesaret Birleşmiş Milletlere dâvamızı haklı göstermektir. Arkadaşlar, dâvamızın haklılığı yönünün yanında onunla daima beraber inkişaf eden bir potansiyel vardır, o da şudur; Kıbrıs olayı yalnız 2 cemaat arasındaki bir ihtilâfin yarattığı bir hâdise değildir. Kıbrıs olayı aslında dünya sulhu için çok büyük ekonomik ve politik bir rampa tahtası teşkil etmektedir. Bugün İngiltere olsun, Amerika olsun Kıbrıs üzerinde meydana gelecek ateşli, ağır hâdiseleri sonuna kadar tetkik etmek ve her saniyesini ona göre ayarlı tutmakla mükellef hale gelmişlerdir. Ve bu kadar nazarı dikkatlerinin itinalı bir şekilde Kıbrıs olaylarına çekilmesinde, Hükümetimizin izlediği politikanın büyük önemi, büyük dahli olmuştur. Bundan anlayan anlar, anlamayana da tarih anlatır. Sayın arkadaşlarım, Kıbrıs konusunda Hükümetin politikası ile ilgili bir araştırmanın açılıp açılmaması bahis konusudur. Hükümete isnat edilen bu araştırmaya sebep teşkil eden nokta ikidir. Birisi, Hükümetin zayıf, korkak bir politika takip etmesi esbabı mucibesi ki bunun hakkındaki

görüşümü arz ettim. İkinci nokta; Hükümetin belirli fikir çizgileri içerisinde açık açık niçin bir şeyin davacısı olmadığı ve hâdiseleri izliyoruz, takip ediyoruz, gibi cümlelerle bir kısmının deyimince; hâdiselerden uzak duruyoruz yahut da politikasından emin değilmiş intibai içerisinde, durduğu iddiasıdır. Arkadaşlar, bugün Amerika'da, İngiltere'de ve Türkiye kadar menfaatleri olan bu iki devlet de Türk Hükümetinden farklı olarak beyanlarda bulunmuyor. Türk Hükümetinden farklı olarak düşünce serdetmiyorlar. Bugün dünya politikasında hiçbir devlet çıkıp da ben bu işi şöyle yaptım, şurada bitirdim diyemez. Çünkü olaylar, her gün değil, her saat ayrı inkişaflar gösteriyor. Elbette ki Hükümet, Kıbrıs işini de bir Küba hâdisesine benzeyen yuvarlanış ve niteliği içerisinde izlerken, Doğu blokunun Kıbrıs'a ne kadar yaklaştığını, Batı blokunun Kıbrıs'ta ne kadar büyük menfaatinin bulunduğunu hissedebildiğini tespit etmek ve bu iki önemli noktayı Kıbrıs olayları ile beraber izlemek durumundadır. Bunun için Hükümet elbette ki her saniye değişen şartlara göre politika takip edecektir. Ve ancak dış politikadaki usul de budur. Bunun dışında bir usul yoktur. Bir nokta daha var arkadaşlarım, Hükümetin bazı noktalarda, bilhassa genel görüşme mevzularında önerge veren arkadaşımız, belki de haklı olarak dediler ki; «genel görüşme istekleri reddedildi. Hükümetin genel görüşme isteklerinin reddedilmesi bir nevi zayıf olabilir yahut ta haklı ise haklılığı Meclisçe tescil edilebilir» dediler. Bütün arkadaşlarım, herkes teker teker bilmektedir ki, Kıbrıs mevzuunda Hükümetin değişmez politikasının bir numaralı hattı; Türkiye Kıbrıs'a gerektiği zaman müdahale edecektir. Ve bu hakkını terk etmemiştir. Bunu Hükümet her zaman beyan etmiştir. Hükümetin en kuvvetli prensibini hakikaten millî olan prensibini bu kürsüye getirip de şartlarla tespit etmek demek, Hükümete; «bu prensibi kullanma» demektir. Müdahalenin şartları bu kürsüde tespit edildiği gün veyahut müdahalenin oluş şekli umumi efkâr içerisinde müzakere edildiği, münakaşa edildiği gün bu bir müdahale hakkımızı ciddî surette kaybetmemiz için bir esbabı mucibe olur. Bizim müdahale hakkımız Birleşmiş Milletlerin bütün gayretine rağmen elimizden alınamamış ise Hükümetin müdahale hakkında, müdahalesinin usulü hiçbir angajmanda bulunmayışındadır. Bu da bir politik incelik ki genel görüşme şeklinde olsun; Meclis soruşturması şeklinde olsun, Hükümetin Kıbrıs üzerindeki politikasının detaylarının kabil olduğu kadar açılması, işte ciddî surette Hükümeti o zaman zayıfa uğratar. Arkadaşlarım, Kıbrıs üzerinde Hükümetin takip ettiği politikanın hakikaten isabetli olduğunu görmüş durumdayız. Önümüzdeki hâdiseler de gösterecektir ki, gelip geçici bir alkış toplamanın dışında istikrarlı bir zaferi bu Hükümet kazanacaktır. Şimdiye kadar da bu zaferin yolunda çok adım atmıştır. Gelip geçici üç saatlik bir alkış için çok şeyler yapılabilirdi ama bu milletin de tarihinde o yapılıyor zannedilen şeyler belki de bir leke olurdu ki, hiç

kimse o lekeyi çıkaramazdı. Sayın arkadaşımız Yüce Heyetinizin Birinci Büyük Millet Meclisinde olduğu gibi vatanperverliğinin eksilmediğini bir defa daha söylediler. Ben de fikirlerine aynen iştirak ederim. Arkadaşlar, Birinci Büyük Millet Meclisinde de Büyük Millet Meclisinin Hükümeti murakabe unsurları arasında nerede ise büyük taarruzun nereden yapılacağını Meclis kürsüsünde konuşulması dahi talep edilmişti. Arkadaşlar, bu vatanperverliğe bir nakisa getirmez ama bir şeye nakisa getirir; o da Parlâmentonun varlığı, bu kabil şeyler konuşmamakla zaafa uğramaz. Şimdi dikkat ederseniz bu kabil konuşmalar millî menfaat dolayısıyla konuşulmadı dediniz mi, hemen arkasından Parlâmentonun yüce varlığı bundan haberdar olmadı, Hükümeti murakabe edemedi, zaafa uğradı gibi görülüyor. Değil arkadaşlar! Parlâmentonun şahsiyeti mânaviyesi herkesin siyasi anlamında mevcuttur. Parlâmento, Hükümetin yanlış yolda olduğunu anladığı zaman, bunları getirip burada okutturmaya, konuşturmaya, angajmanlara, sokmaya lüzum yoktur. Verir güvensizlik oyunu düşürür. Ama biraz evvel arz ettiğim gibi, Birinci Büyük Millet Meclisinde olduğu gibi, Hükümeti o kadar çalışamaz bir hale getirirsek bundan, Parlâmentonun itibarı değil, millet menfaatleri zedelenir, milletin bütünlüğü zedelenir. Kıbrıs meselesini akıl yolu ile hiçbir şey kaybetmeden büyük bir zafer olarak telâkki ettiğim Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine dahi Türk müdahalesinin haklı olabileceği tezini kabili ettirecek hale getiren Hükümeti tebrik etmek lâzımdır. Bence bu, bir vatanperverliktir. Ben tebrik ediyorum. Hepinize hürmetlerimi sunarım.

Devamında A. P. Gurubu adına Faruk Sükan söz alarak Saadet Evren'in takririnin lehine oy vereceklerini zira Güvenlik Konseyi'nin 4 Mart tarihini kararıyla Kıbrıs sorununu çözemediğini ifade ederek ilgili kararı madde madde incelemiştir. Birleşmiş Milletler anayasasının ikinci maddesinin dördüncü fıkrasıyla Türkiye'nin müdahale hakkının ortadan kaldırıldığını belirterek Güvenlik Konseyi'nin Kıbrıs'ı bir devlet olarak görüp görmediği üzerinde durarak Yunanlılar tarafından Kıbrıs Cumhuriyeti tabirinin devlet hüviyetini kaybetmemek maksadıyla konduğunu, konsey kararlarının oylanmasında Sovyet Rusya, Fransa, Çekoslovakya'nın aleyhte oy vermediğini ancak çekimser kaldığını zira Fransa'nın her daim sömürgelerini düşündüğü için bu şekilde davrandığını belirten Sükan, Güvenlik Konseyi kararlarıyla Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin Makarios'un yardımcısı durumuna getirildiğini, Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin Türkiye, İngiltere, Yunanistan ve Kıbrıs hükümetiyle uluslararası bir kuvvetin teşekkül tarzı ile oluşturulacağı konusunda oy alacağını, Dışişleri Bakanı ve hükümetin bu konuları yüksek meclise bildirilmediğini takririn lehine oy kullandıktan

sonra tüm bu konuları daha fazla açacağını ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.28, B68, s.538,539);

Muhterem milletvekilleri, Güvenlik Konseyinin 4 Mart tarihli kararı ile Kıbrıs mücadelesinin birinci safhası neticelenmiştir. Bu karar meseleyi katî surette halletmemekle beraber Kıbrıs'ın atisi için büyük ehemmiyeti haiz bulunmaktadır. Güvenlik Konseyinin 8 maddeden ve önsözden ibaret bulunan ve ittifakla alınmış olan bu kararın bütün maddelerinin şümulü ve mahiyeti hakkında Türk umumi efkârı ve yüce Meclis tam mânisiyle malûmatlar bulunmaktadır. Konseyin 8 maddelik kararının öyle maddeleri vardır ki, Türkiye'nin müdahale hakkını refedeceği tarzında dedikodular ve söylentiler de mevcut bulmaktadır. Şimdi kısaca bunlar hakkında maruzatta bulunacağız ve bu maruzattan sonra Sayın Saadet Evren Hanımefendinin takririnin niçin lehinde olduğumuz ortaya çıkacaktır. Önsözün ikinci kısmında; Birleşmiş Milletler Anayasasının ikinci maddesinin 4'üncü fıkrasında: «Teşkilât azası, beynelmilel münasebetlerinde gerek herhangi bir devletin arazi bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı gerek Birleşmiş Milletlerin gayeleriyle gayrikabili telif herhangi diğer bir şekilde tehdide başvurmaktan veya kuvvet istimalinden tevakki ederler.» denilmektedir. Bu hüküm, Kıbrıs statüsünü garanti eden devletlerin ve bilhassa bunlar arasında yegâne kuvvet istimalini düşünmek mevkiinde olan Türkiye'nin askerî müdahale hakkını muvakkat bir zaman için değil katî olarak ve her zaman için refetmektedir hükmü yabancı matbuatta 6 tarihli Le Monde da ve diğer yabancı matbuatta zikredilmektedir. Keza Makarios da ve Kıbrıslı Rum idareciler ele bu tarzda tefsir etmektedirler. Burada ufak bir şüphe varit olabilir; acaba Güvenlik Konseyi bugünkü haliyle Kıbrıs'ı bir devlet addediyor mu? Böyle bir şüpheyi Yunanlılar da düşmüş olacaklar ki kararın birinci maddesine: «Hâkimiyeti haiz Kıbrıs Cumhuriyeti» tabirini koydurtmuşlardır. Bunu kasten koydurtmuşlardır. Çünkü hukuk dışı davranışları muvacehesinde beynelmilel hukuk zaviyesinden hâkim bir devlet hüviyetini kaybetmek ihtimali belirttiği için bunu önlemek için Güvenlik Konseyinin kararına bu tarzda hüküm koydurtmuşlardır. Bütün bunlar, Hükümetin bu hususları sarahaten ortaya koymasını icap ettirir ve Büyük Meclisin bunları tahkik etmesi icap eder. Bir de bilindiği gibi, Güvenlik Konseyi kararının oylanmasında, Sovyet Rusya, Çekoslovakya ve Fransa aleyhte rey vermemiş fakat çekimser davranmışlardır. Bu üç devletin bu şekilde hareketlerinin sebebi kararın bu hükmü ve bu hükmün tahkikatı cümlesindendir. Elbette ki Fransa kendi müstemlekelerini çok iyi düşünür. Çünkü hâlâ bugün Fransa kendi müstemlekelerinde alenen askerî müdahale hakkını kullanmaktadır. Bir hafta evvel de yine bir müstemlekesinde,

Kameron'da, Kongo'da ve son olarak Gabon'da yapılan bir darbeye karşı müdahale hakkını kullanmıştır. Onun için Fransa elbette ki, bu tarzdaki hareketler karşısında daima müstenkif kalmıştır. Bunların Sayın Dışışleri Bakanı tarafından ve Hükümet tarafından sarahaten ortaya konması iktiza eder. Kararın birinci maddesinde Güvenlik Konseyi bütün devletleri her türlü hareket veya tehditten tevakkiye davet etmektedir. Türkiye'den başka bir devletin harekete geçmesi bahis mevzuu olmadığına ve Türkiye şimdiye kadar hareket etmeyip, tehdit ettiğine göre bu ihtar münhasıran Türkiye'ye ait olarak konulmuştur. İkinci madde ise Kıbrıs Hükümetine hitap ediyor ve şu hususları belirtiyor: Evvelâ Kıbrıs Hükümeti adada amme nizamının tesis ve idamesinden mesuldür. Kıbrıs'taki amme nizamı o derece Makarios Hükümetinin eline bırakılmıştır ki, 4'üncü madde ile tesis edilen Birleşmiş Milletler kuvvetleri, 5'inci maddede amme nizamının tesis ve idamesine yardım ile vazifelendiriliyor. Kıbrıs'ta huzur, asayiş ve emniyetin tesisi, münhasıran Birleşmiş Milletler kuvvetleri gitmiş olsa dahi, hassaten Kıbrıs Hükümetine bırakılıyor. Birleşmiş Milletler kuvvetleri ancak Makarios'un yardımcısı durumuna getiriliyor, Güvenlik Konseyi kararının 5'inci maddesine göre. Üçüncü madde ise şiddet tedbirlerine başvuranları tayin etmekte ve bunları itidale davet etmektedir. Maddede: Şiddete başvuranlar, tabî ki cemaatler ve idareciler olarak tasrih edilmektedir. 4'üncü madde Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin teşkiline aittir. Evvelâ bu kuvvetler Kıbrıs Hükümetinin rızası ile teşekkül edecektir. Bu hüküm tabîdir. Zira teşkil olunacak kuvvetler Kıbrıs Hükümetine yardımcı olacaktır. Türkiye Hükümetinin ise İngiltere, Yunanistan ve yine Kıbrıs Hükümeti ile beynelmilel kuvvetin teşekkül tarzı ve mevcudu hakkında rey alınacaktır. Burada Kıbrıs Hükümetine yapıldığı gibi rızası alınmak bahis mevzu değildir. Yalnız Birleşmiş Milletler Umumi Kâtibi, bu devletlere danışacaktır. Her halde şu maddeler hakkında, 4 Marttan itibaren Türkiye'nin kaderi ile ilgili bu mevzu hakkında Sayın Dışışleri Bakanı ve Hükümetimiz bugüne kadar bunları bütün vuzuhi ile Yüksek Meclise bildirmemişlerdir. Bunlar Kıbrıs'ın kaderi ve Türkiye'nin jeopolitik durumu ve emniyeti bakımından ehemmiyetli olan hususlardır. Daha uzatmayayım, biz bu takririn lehinde rey kullandıktan sonra bütün bunları daha geniş surette hukukî ve politik tahlillerini yapmak suretiyle maruzatımız ve düşüncelerimizi arz edeceğiz. İşte bu düşüncelerle, kıymetli milletvekilleri, muhterem Saadet Evren Hanımefendinin takriri lehinde Adalet Partisi oy kullanacaktır. Ve bu takririn kabulü, Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasi ve Kıbrıs mevzuundaki dış emniyeti ve itibarı bakımlarından da çok büyük mana ve ehemmiyet taşımaktadır. Hürmetlerimle.

Bir sonraki söz hakkı İzmir milletvekili Şinasi Osma'na verilmiştir. Osma, tıpkı diğer milletvekilleri gibi Saadet Evren'in önergesi ve Kıbrıs mevzusunda fikir beyan etmek üzere söz aldığını ifade ederek hükümeti en mühim mesele olan Kıbrıs mevzusu ile ilgili çekingen davrandığı gerekçesiyle eleştirmeye başlamıştır. Hükümetin, Kıbrıslı Türkler adada katledilirken hâlâ müttetiklerden medet umarak eline geçen fırsatları iyi değerlendiremediğini adada yaşanan facialardan sorumlu olduğunu vurgulamıştır. Kıbrıslı Türklerin vahşi Rum sürülerine karşı gösterdiği mücadelenin Türk tarihinde laik olduğu yeri ve şerefi alacağını özellikle belirttikten sonra Londra konferansı arifesinde Hariciye Komisyonu toplantısında hükümete İngiltere'nin samimiyetine inanıp inanmadıklarını sorarak bugünkü İngiltere'nin gevşek tutumuna işaret ettiklerini İngiltere'nin adada barışı ve sükuneti korumaktan aciz olduğunu belirterek İngiltere'nin Rum saldırıları karşısında Türklerin ellerindeki av tüfeklerini almaya çalıştıklarını ifade etmiştir. Adada barış ve huzuru sağlamak için NATO kuvvetlerinin gönderilmesini Amerika, İngiltere Türkiye ve Yunanistan devletleriyle Kıbrıs Türk cemaatinin kabul etmesine rağmen Makarios'un bunu reddettiğini ilgili devletlerin de bu tek taraflı tutum karşısında sessiz kaldığını oysa Makarios'un haddini bildirme zamanının çoktan geldiğine dikkat çekmiştir. NATO kuvvetlerinin adaya henüz gelmediğini ve bu süreçte Türklere yönelik katliamların devam ettiğini belirterek hükümetin bu konuda sessiz kalmaması gerektiğini vurgulayarak sırtını Rusya'ya dayan Makarios'a karşı Birleşmiş Milletler genel sekreterinin de tahammülünün kalmadığını ateş kesilmezse Türkiye'nin müdahale hakkını kullanması gerektiğine dair bir telgraf çektiğini belirttikten sonra Saadet Evren'in önergesinin kabul edilmesini rica ederek gerçekleri konuşmanın önemini vurguladığı şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.28, B.68, s.539-541);

Sayın Başkan ve Sayın Milletvekilleri; İstanbul Milletvekili Sayın Saadet Evren'in önergesi münasebetiyle, şahsım adına Kıbrıs mevzuunda fikirlerimi söylemek için huzurunuzu işgal etmiş bulunuyorum. Bugün bütün memleketi ve dünyayı alâkalandıran bu mevzu mevcut meselelerimizin en mühimi, en lüzumlusu ve en hayatî ehemmiyeti haiz olanıdır kanaatindeyiz. Kıymetli arkadaşlarım, Kıbrıs olayları başladığı günden beri her Türk gibi bizim de içimiz sızlamakta, bir şey yapılamamasından daha doğrusu yapılmamasından ötürü ıstırap duymaktayız. Ben eminim ki bizim gibi bütün Türk milleti topyekûn geceleri başlarını yastıklarına koydukları zaman Kıbrıslı kardeşlerimizin akıbetini düşünmekte, fakir ve zengin herkes barındığı yuvasında, huzur ve emniyet içinde bulunurken, yarının ne olacağı bilinmeyen Kıbrıslı kardeşlerimizin vahşi Rum çetecileriyle yaptıkları mücadelenin neticesini tahayyül etmektedir. Arkadaşlarım, bugün

bir hakikattir ki Hükümetimiz bu millî dâvada çekingen, gevşek ve hatta beceriksiz bir politika takip etmiştir. Yine bir hakikattir ki Hükümet, müttefiklerimize fazla inanmış tarihe bir kara leke olarak geçecek olan Kıbrıs konusunda mevcut anlaşmaların kendisine tanıdığı hakları kullanmaktan kaçınmış, eline geçen fırsatları iyi kıymetlendirememiştir. Bu facianın vebali ve mesuliyetini taşıyan insanlar çok iyi bilmelidirler ki Türk milleti onları asla affetmeyecektir. Kıymetli arkadaşlarım, Türklüğün kudret ve kuvvetini göstermek bakımından büyük bir kıymet taşıyan bir atasözümüz vardır: «Bir Türk dünyaya bedeldir» Evet arkadaşlarım, yakın tarihimizde Kore'de gösterdiğimiz cengâverlik, nasıl ondan evvelkiler gibi tarihe altın varaklarla kaydedilecekse bugün Kıbrıs'ta gayri müsait şartlar içinde bir avuç Türkün vahşi Rum sürülerine karşı gösterdikleri mukavemet ve mücadele de ayın şekilde Türk tarihinde lâyük olduğu şerefli yeri alacaktır. Türkün şeref ve haysiyetini korumak, ecdadına lâyük ahfat olduğunu göstermek yolunda yapılan bu fevkalbeşer mücadele karşısında hâlâ müttefiklerden, Birleşmiş Milletlerden medet ummak, diplomatik yollarla, protestolarla vakit geçirmek, soydaşlarımızın boğazlanmalarına seyirci kalmak, nasıl izah edilebilir anlayamıyorum. Sayın Hükümet Başkanı çok iyi hatırlayacaklardır, Londra konferansı arifesinde, Hariciye Komisyonunun bir toplantısında kendilerine, müttefikimiz İngiltere'nin samimiyetine inanıp inanmadıklarını sormuştum. Kendileri bana verdikleri cevapta: Öyle görünüyorlar, demişlerdi. Halbuki hâdiseler bizi teyit, kendisini tekzip etmektedir. Bizzat kendileri İngiltere'nin gevşek tutumundan şikâyetçidirler. Yine aldığımız haberler gösteriyor ki, İngiltere adada sulh ve sükûnu korumaktan âcizdir. Ben bunu bir misalle daha da ileriye götüreceğim. İngilizlerin ihtarına rağmen Türklere saldıran Rumların bu hareketleri karşısında Türklerin ellerindeki müdafaa vasıtası av tüfeklerini almaya kalkan İngilizlerin bu hareketine ne buyrulur? Geçenlerde huzurunuzda yaptığım bir konuşmamda belirttiğim gibi, bundan bir süre önce Kıbrıs'a Türk alayının mevzileri üzerinden alçaktan uçan tayyarelerinin ürkütme hareketleri ve ertesi günü mevzilerimizin Rum gazetelerde açıklanması hüsnüniyet değil, suiniyettir. Çünkü İngilizler, efendilerinin akrabalarına «Tavşana kaç taziye tut» demektedirler. Kıymetli arkadaşlarım, bu münasebetle bir noktaya daha dikkatinizi çekmek istiyorum. Bu hususta çok ama çok dikkate şayandır. Londra Konferansı neticesinde Amerika, İngiltere, Türkiye ve Yunanistan devletleriyle Kıbrıs Türk Cemaati adaya sulh ve sükûnu tesis için NATO kuvvetlerinin çıkarılmasına karar verdikleri halde Makarios Efendi, hayır demişlerdir. Bu «hayır» karşısında dört büyük devlet âciz göstermişlerdir. O Makarios ki Kıbrıs Anayasasını parça parça etmiş, Zürih ve Londra anlaşmalarına rest çekmiş ve salâhiyeti kalmamış sabık bir devlet reisi vaziyetine düşmüştür. Soruyorum; gayri meşru bir

devletin başında bulunduğu iddia olunan Arşövek Makarios'un tek taraflı dayanması karşısında neden susulmuştur? Bazı kimselere göre, Rusya'ya sırtını dayayan Makarios'ı zorlamak vahim hadisenin meydana gelmesine sebep olacaktır. Biz bu kanaatte değiliz arkadaşlar. Makarios efendi bunları düşünmüyor, boyundan büyük işlere kalkıyor, garantör memleketlere ve Amerika'ya kafa tutuyor, hâdiseler vahimleşiyor da Makarios'un haddini bildirmek, mevcut anlaşmaları tatbik etmek, katliamları durdurmak yolunda çalışmak hâdiselerin vahimleşmesine sebep olacaksa bu bir bahanedir, başka bahaneler de bulunabilir. Kendimizi aldatmayalım. Yani Rusya bunu bahane edecekse başka bahaneler de bulabilir. Ancak NATO devletlerini de karşısında görmek her halde onun için hayırlı olmaz. Deveden büyük fil olduğunu unutmasın. Kıymetli arkadaşlarım, Birleşmiş Milletlerin son aldığı karara göre, Kıbrıs'a gönderilecek milletlerarası kuvvet gelinceye kadar vahşi ve barbar Rumların adadaki soydaşlarımızın kökünü kazımaya matuf hareketlerine biz 30 milyon Türk olarak tarihi şan ve şerefle dolu bir millet olarak seyirci mi kalacağız? Milletlerarası kuvvetin gecikmekte olduğu, diplomatik yollarla bir netice sağlanamadığı, Rumların katliama devam ettikleri ortada olduğuna göre Hükümetin düşünce ve niyeti nedir? Kanaatim odur ki tıynet ve cibilliyeti bütün dünyaca anlaşılan Makarios ve uşaklarının yola getirilmeleri için tek yol; nush ile uslanmayı etmeli tekdir, tekdir ile uslanmayanın hakkı kötüktir. Son olarak sözlerimi bitirirken bu komünist uşaklarına cevap olarak, İstiklâl Savaşımızdan yeni örnekler vermek zamanı gelmiştir. Politikanın temelinin cesaret olduğunu unutanlar daima hüsrana uğramışlardır. Sayın arkadaşlarım, bugünkü haberlere bir göz atmış iseniz, Kıbrıs'ta cereyan eden vahşet karşısında sabrı tükenen Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U.Thant Makarios'a gönderdiği bir telgrafta; Ateş kesilmezse Türkiye'nin Ada'ya kuvvet çıkarmak suretiyle müdahale hakkını kullanmasının zaruret olduğuna işaret etmek suretiyle bize gideceğimiz yolu göstermiştir. Binaenaleyh hakikatler acı dahi olsa konuşulmasının faydalı olacağına inanarak Sayın Saadet Evren'in önergesinin kabul edilmesini istirham eder, hakikatleri konuşmaktan korkmamamızın bir memleket severlik olduğuna inandığımızı arz ederiz. Hürmetlerimle.

CHP grubu adına Nihat Erim söz almış ve Kıbrıs meclisin büyük bir hassasiyet gösterdiğini milli davalarda duygusallığın ön planda çıktığını ve bu sebeple akıllı karar alınamadığını fakat hükümetin milletin rehberi olarak duygularını kontrol altına alarak Kıbrıs'taki soydaşlarımızın korunmasında en mantıklı yolu izleyeceğine dair inancını dile getirdikten sonra 20, 21 aralık tarihinden itibaren kazançta olduklarını zira bu tarihten önce Kıbrıs sorununun sadece kendilerince bilinirken şu anda tüm dünyaca bilindiğini

belirtmiştir. Olayların başladığı ilk zamanlarda Türklerin haksız olarak görüldüğünü ancak şu anda dünya basınında Türklerin haklılığının anlaşıldığını yabancı basınlarda Rumların Türklere karşı saldırılarının anlatıldığı resimlere dahi yer verildiğini özellikle dikkat çekmiştir. Erim, Büyükelçi ile Washington'da yaptığı görüşmeler neticesinde Amerikalıların Kıbrıs olaylarını henüz kavrayamadığını zira onlara göre bu meselenin dünya üzerinde ki yüzlerce meselelerden biri olduğunu bu meselenin memleketlere mal edilebilmesi için zaman gerektiğini özellikle vurguladıktan sonra bu konunun iç politikada bir eleştiri meselesi olmaması gerektiğini aksine jet uçağıyla yapılan ihbardan olumlu sonuç aldıklarını İngiltere'nin üçlü müdahaleye hazır olduğunu ekleyerek sözlerine devam etmiştir. Meseleyi NATO'ya taşımanın haklı gerekçelerine değinerek Makarios'un da Güvenlik Konseyi'ne giderek emellerine ulaşmaya çalıştığını fakat Güvenlik Konseyi'nde alınan kararlarla Garanti ve İttifak Anlaşması'nın hiçbir şekilde zedelenmediğini bu nedenle Faruk Sükan'ın eleştirilerinin haksız olduğunu ve hatta konsey kararlarının ikinci maddesiyle Makarios'un itham edildiğini çünkü bu maddeyle kanun ve nizamın yeniden düzenlenmesi olayların durdurulması görevinin bizzat ona verildiğini Makarios'un bu durumdan rahatsız olarak gazetelerde bu kararı reddeden yazılar yazmaya başladığını belirtmiştir. Nihat Erim, genel olarak Güvenlik Konseyi kararlarının anlaşmalarla kendilerine tanınan haklara en ufak bir gölge düşünmediğini Türkiye'nin Kıbrıs'ın toprak bütünlüğünü Garanti Anlaşması ile teyit ettiğini Kıbrıs'ı anavatanın bir parçasına bağlamak gibi bir iddialarının olmadığını aksine Kıbrıs'ın bağımsızlığını kazanması için uğraştıklarını böyle bir süreçte de devletin ağır ağır ama mantıklı kararlar alarak yol izlediğini ve gerektiğinde de müdahale haklarını kullanabileceklerini ifade etmiştir. Hükümetin güven oyu alması gerektiğini çünkü bu meseleyi yalnızca Başbakanın çözebileceğine inandığını hükümet politikasının araştırma konusu olamayacağı gerekçesiyle de tahkikata olumlu bakmadıklarını ve önergeye de müspet oy vermeyeceklerini ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.28, B.68, s.541-544);

Muhterem arkadaşlarım, Kıbrıs dâvası etrafında bu mesele had bir şekil aldığı andan bu yana Yüksek Meclisin gösterdiği büyük hassasiyet, Türkiye Büyük Millet Meclisinin geleneğine uygun bir hassasiyettir. Bugün de Meclisimiz böyle bir vatanperverlik sahnesi yaşamaktadır. Bendeniz, önerge sahibi sayın arkadaşımızdan başlayarak, bu kürsüden sırasıyla sizlere hitap etmiş olan bütün arkadaşlarımızın, hiç şüphesiz yürekten kopup gelmekte olan duygularını saygı ile selâmlayarak esasa girmek istiyorum. Muhterem arkadaşlarım, millî dâvalar hassasiyetimizi duygularımızı çok

tahrik ettiği zaman aklımızı, aklımızın kontrolünü hâkim kılmaya o derecede önem vermemiz lâzımdır. Elbette her gün, her saat Kıbrıs'ta soydaşlarımıza reva görülen vahşice muameleler bizleri her an yüreklerimizden dağlamaktadır. Ancak Büyük Meclis ve onun güveni ile iş başında bulunan Hükümet, milletin rehberi olarak duyguları kontrol altına alacak ve 30 milyonun menfaati ile Kıbrıs'taki soydaşlarımızın korunmasında en akıllı, en salim yolu bulmakta güçlük çekmeyecektir. Şimdi arkadaşlarım, açık konuşalım; 20-21 Aralık hâdiseleri başladığından bugüne kadar kayıpta mıyız, kazançta mı? Bence kazançtayız, arkadaşlar. Niçin kazançtayız? Onu arz edeyim! Birinci yüzyılın bu ikinci yarısında Türkiye Cumhuriyeti her şeyden tecrit edilmiş olarak yaşayan bir varlık değildir. Türkiye Cumhuriyeti çeşitli alâkaları, çeşitli münasebetleri, menfaatleri, ittifakları olan ve her hareketini bu çerçeve içinde idare etmek durumunda bulunan bir varlıktır. 20-21 Aralık hâdiseleri başladığı zaman bizim dâvamızı belki yalnız Türkiye'de biz biliyorduk. Dünyanın meçhulü idi. İlk günlerde cihan matbuatının bu dâva üzerinde yazdıklarını hatırlatırım. O yazıları okudukça sinirleniyor, asabımız bozuluyordu, kızılıyorduk. Ben dahi bu kürsüden ifade ettim; böyle bir çatışma olduğu zaman Müslümanlık, Hristiyanlık meselesi dahi rol oynuyor, dedim. Şimdi arkadaşlar, 15 gün Güvenlik Meclisi toplantıları devam ettiği müddetçe New York'ta bulundum, Washington'da bulundum; Hükümetin tensibiyle, Meclisin müsaadesiyle, işi yakından takip etmek fırsatını buldum. Amerika televizyonu, Amerika radyoları ve Amerika basını istisnasız bizim dâvamızı yüz milyonlara anlatmak için birbiriyle yarış etti. Life mecmuası bir sayısında 18 sayfasını Rumların Türkler üzerinde yaptıkları vahşice muameleleri resimleriyle okuyucularına gösterdi. Time mecmuası, New Week, New York Times, New York Herald Tribüne, Christian, Science Monitör, Washington Post böyle. Bu gazeteler, Amerika'da milyonlarca tirajı olan ve Amerikan halk efkârı denilen kuvveti meydana getiren neşir organlarıdır. Ve bizim dâvamız şu 15 günde buradan bütün medeni âleme, medeni dünyaya yayılmıştır. Bizim milyarları sarf etmek imkânımız olsaydı bunu temin edemezdik, bu neticeyi alamazdık. Şimdi arkadaşlar, bu kadar geniş bir neşriyattan sonra Güvenlik Meclisi kararını verdi. Büyükelçi ile Washington'a gittik. Oradaki kongre mensupları ile de temaslar oldu. Kongrenin Dışışleri Komisyonunun çok nüfuzlu üyelerinden birinin odasında hasbihal ettik. Kendisine sordum. «Amerikan halk efkârı bu dâvayı gereği gibi kavradı mı?» dedim. «Daha tamamıyla kavramadı» cevabını aldım. Ben hayret ettim, Nasıl olur! 15 gündür bütün televizyonlarınız, bütün radyolarınız, gazeteleriniz bunu anlatıyor. Nasıl olur da hâlâ kavramadı?» Bakın dedi, ben kendimden misal vereyim. Benim seçim bölgemde hem Rum hem de Türkler var. Pekâlâ geçiniyorlar. Kıbrıs'ta ne oluyor da beraber yaşayamıyorlar. Bunu söyleyen Dışışleri Komisyonunun

nüfuzlu bir insanı. Bunu bize gayet samimî olarak söylüyor. Onlar için Kıbrıs adası binlerce mil uzakta ve dünya üzerinde yüzlerce meselelerden bir tanesidir. Demek ki bir dâvanın cihan efkârına, en medeni memleketlerde dahi mal edilebilmesi biraz zaman istemektedir. Hâdiselerin başladığı günden bugüne kadar şu arada geçen vakit hiçbir şeye yaramadı ise arkadaşlar, dâvamızda yalnız kalmamamız için cihan efkârının hazırlamasında paha biçilmez bir zaman olmuştur. Makarios'un dâvayı Birleşmiş Milletlere götürme hususundaki inadı ve ısrarı onun hiç hesap etmediği bir netice olarak buna imkân vermiştir. Şimdi tekrar dâvanın başında müttefiklerimiz Amerika'nın, müttefikimiz İngiltere'nin, müttefikimiz Fransa'nın alâkaları çok zayıftı. Çünkü onlar efkârı umumiye memleketleridir. Efkârı Umumiyenin meseleleri kavramadan önce, o mekanizmalar harekete geçmez. Bugün ne durumdayız? Sayın arkadaşlarımın bazıları bu merhaleleri tenkit mevzuu yaptılar. Ben samimî olarak söylüyorum, tenkit mevzuu olarak almıyorum. Meselenin inkişafı, tahavvülleri, gelişmeleri, safhalarından iyi neticeler olarak alıyorum. Biz ilk ihtarı jet uçağının uçuruluşu ile yaptık, derhal semeresini verdi, İngiltere geldi, Yunanistan'la Garanti Antlaşmasının hükmüne göre üçlü müdahaleye hazır olduklarını söyledi. Üçlü müdahale başladı. Orada Yunanistan'la Türkiye'nin doğrudan doğruya çarpışmasına meydan vermemek için, İngiliz kuvvetlerinin kullanılmasına karar verildi, İngiliz kuvvetleri adaya geldi ve araya girdi, İngiltere: «Ben bu yükü yalnız taşıyamam. NATO mevzuu yapalım, Amerika gelsin.» dediği zaman Türkiye ne diyecekti? Hayır gelmesin mi diyecekti? Elbette Amerika mümkünse bu işe girmelidir ve girmesi bizim lehimize. Makarios bu formüle itiraz etti. Birleşmiş Milletlere çok güveniyordu. Meseleyi Güvenlik Konseyine götürünce Garanti Anlaşması'nı, İttifak Antlaşması'nı, anayasayı orada iptal ettireceğine hiç değilse silahlı müdahalenin gayrimeşru olduğuna dair hüküm alacağına inanıyordu. Güvenlik Konseyi'ne gidildi. Sayın Faruk Sükan arkadaşımız, Güvenlik Konseyi'nin 4 Mart tarihli kararını çok yanlış yorumladılar. Bu tarzda yorumu, kendilerini temin ederim ki Makarios ve Kipriyanu dahi yapmadılar, yapamadılar. Bu sözümlü tariz olarak almayın. Yapamadılar. Yani bunu bu şekilde tefsir edemediler. Sebebi var. Faruk Sükan arkadaşımız bilmiyor. Sebebi şu: Güvenlik Konseyi 11 kişidir. 11 kişiden 9'u «Anlaşmalar bakidir, Güvenlik Meclisinin anlaşmaları iptal etmeye, tadil etmeye, gayrimeşru ilân etmeye yetkisi yoktur. Bir anlaşmanın zamanla değiştirilmesi gerekiyorsa bu müzakere yolu ile yapılabilir.» diye ifade ettiler ve bu zabıtlara geçti. Makarios'u tutan, kucaklayan Sovyet Rusya delegesi dahi sarıh olarak; «Anlaşmalar gayri mer'idir» diyemedi; Kıbrıs'ın müşkül zamanında imza ettirilmiştir, Birleşmiş Milletler Antlaşması varken doğrudan doğruya müdahale birlikte yürümez ve saire gibi

şeyler söyledi. Ama anlaşmalar iptal edilmiştir, diyemedi. Onun için mücerret, sadece bu manzara bizim Garanti Antlaşması'nın ve İttifak Antlaşması'nın bu kararıyla herhangi bir zedelenmeye uğradığını söylemeye müsait değildir. Kaldı ki bu bizzat Faruk Sükan arkadaşımın temas ettiği karar suretinin başlangıç kısmındaki ikinci maddenin 4'üncü paragrafına atıf yapan maddenin başında der ki: «Birleşmiş Milletler Antlaşmasının ilgili hükümlerine ve bu Antlaşmanın 2'nci maddesinin 4'üncü fıkrasına» Bu orada sarahatle ifade edilirdi ki Birleşmiş Milletler antlaşmasının ilgili hükümlerinin başında, bizzat o Birleşmiş Milletler Antlaşmanın dibacesini teşkil eden; «Devletlerin altına imzalarını koydukları muahedelere sadakati» kaidesi gelmektedir. Binaenaleyh Garanti Antlaşması, İttifak Antlaşması Kıbrıs Devleti'nin de altına imzasını koyduğu bir anlaşma olduğu için bizzat bu maddenin içinde o antlaşmaların mevcudiyeti teyit edilmiştir. Ayrıca Güvenlik Konseyi'ne Başkanlık eden Brezilya Baş Delegesi, bu teklif Güvenlik Konseyi'nin daimî olmayan 5 üyesinin müşterek teklifidir. Onlar namına Brezilya delegesi bu teklifi teklif etmiş, tahlil etmiştir. Şöyle söylemiştir: Kıbrıs anlaşması bizzat Kıbrıs Devleti'nin siyasi hüviyetinin meşruiyetini temin eden anlaşmalardır. Yani bu anlaşmalar ortadan kalktığı zaman Kıbrıs Devleti'nin kendisi inhilâle uğruyor. Ayrıca gene bu karar suretinin başlangıç kısmında, Sayın Sükan arkadaşımın demin işaret ettiği fıkradan evvel bir başka fıkra vardır. 16 Ağustos 1960 tarihinde Lefkoşa'da imza edilmiş olan antlaşmalara atıf yapar ki Garanti ve İttifak anlaşmaları bu anlaşmalardır. Karar sureti bunları ayrıca zikretmiştir. Keza karar suretinin emri kısmında Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın muvafakatleri şart koşulduğuna göre Türkiye, İngiltere ve Yunanistan ancak Garanti ve İttifak Anlaşmaları dolayısıyla bir arada hareket eden devletlerdir. Şimdi arkadaşların hatırına gelebilir ve sokabilirler; canım neye karar suretinde bu kadar dolaşık yoldan ifade ediliyor, bunlar dobra dobra niçin söylenmiyor? Bilhassa Birleşmiş Milletler 'de, ifadelerde daima bu şekilde diplomatik formüllere başvurulur ki mümkün olduğu kadar üzerinde birleşme hâsıl olabilsin. Şimdi bu karar suretinin açıkça Makarios'u itham eden hükümleri vardır. Bu da icrai kısmın ikinci maddesinde; kanunun, nizamın yeniden teslisi, katı dökülmesinin durdurulması, şiddetin durdurulması vazifesi ona yüklenmektedir. Kan dökən Türkler mi arkadaşlar? Şiddete başvuranlar Türkler mi? Kanunu, nizamı çiğneyen Türkler mi? Birleşmiş Milletler de Rusya'dan başka kimse bunlar Rumlar değildir, demedi. Bir kere «Türklerdir» diye kimse demedi. Bunlar Rumlar değil demedi, yalnız kaldı. Yalnız kaldığını şuradan anlayınız ki üç gün zor sabretti. Üçüncü gün gazetelerinde bu karar suretini reddeden yazılar yazılmaya başladı, Atina'da, Lefkoşa'da, Amerika ve İngiltere aleyhine nümayişler devam ediyor ve nihayet milletlerarası barış kuvveti oraya gitmeden evvel elini çabuk tutmak isteği de bu karar suretini tatbik edecek olan

Birleşmiş Milletler Barış Kuvvetinin oraya gelişinin kendi yararına olmayacağını anlamış olmasından başka bir manaya yorumlanamaz. Kısaca arkadaşlar, bu karar sureti bizim anlaşmalarla mevcut haklarımız en küçük bir gölge düşürmemiştir. Türkiye'nin Kıbrıs'a karşı taahhütleri bakidir. Başka bir nokta, demin Faruk Sükan arkadaşımın işaret ettiği Kıbrıs'ın ülke bütünlüğü bağımsızlık vesairesi bizzat garanti anlaşması ile teyit edilmiştir. Yani Türkiye o devletin bütünlüğünü, bağımsızlığını teminat altına almıştır. Biz gidip Kıbrıs'ı işgal edelim, Kıbrıs'ın bir parçasını ilhak edelim iddiasında bulunmadık ki bizim Kıbrıs'ın ülke bütünlüğünü ihlâl etmemiz mevzuu bahis olsun. Biz, Kıbrıs'ı kendimize tâbi bir devlet yapalım iddiasında bulunmadık ki Kıbrıs'ın bağımsızlığına taarruz eden bir devlet olma yükünün altında kalalım. Yine Garanti Antlaşması'nın bir hükmüne göre, Kıbrıs'ta antlaşmalarla temin edilmiş olan Anayasa haklarının Türk cemaatinden vahşice esirgenmesi karşısında, bize milletlerarası kıymeti olan, Birleşmiş Milletlerde tescil edilmiş olan, Garanti Antlaşması'nın verdiği bir inzibati vazife göreceğiz, icap ederse ve bu vazifeyi gütmek hakkımız şu anda o antlaşmanın imza edildiği gün kadar kuvvetli belki hâdiselerin inkişafı dolayısıyla daha da kuvvetlidir. Çünkü eğer hâdiseler bunu kaçınılmaz bir zaruret haline getirirse o zaman bu muahede fiilen işleyecektir. Ama arkadaşlar temenni ediyoruz ki devletimiz böyle bir mecburiyet altında kalmasın; bu dâva müttetiklerimizle, dostlarımızla el ele müştereken halledilsin. Mühim olan budur. Sevgili arkadaşlarım; dış politikada kolay ve parlak başarılar çok caziptir. Ama dış politikada kıymetli olana tuğla üzerine tuğla koyarak bina yapmaktır. Onun için hatırlayacaksınız, Hükümete güven oyu verilmesi bahis konusu olduğu gün de bu kürsüde sizlere hitap etmiş, Hükümete güven oyu veriniz, arkadaşlar. Çünkü bu güç dâva karşısında bizi en az kusurla yokuştan çıkaracak olan; tarihî şahsiyeti ve büyük tecrübesi ile Sayın Başbakandır, demiştim. Bugün de o sözümünden pişman değilim arkadaşlar. Dâvamız müspet yolda yürümektedir. Önerge sahibi arkadaşımı da temin edebilirim, diğer arkadaşlarımı da temin edebilirim. Önergeye gelince; sayın arkadaşımız 177'nci maddeye göre bir araştırma istiyor. Bu konuştuğumuz konu bir Hükümet politikası konusudur. Bir araştırma konusu değildir, Hükümet bir politika güdüyor, öyle anlıyorum ki bazı arkadaşlar yarın sabah çizmeleri çekelim, jetleri uçuralım, gemilere binelim, gidelim Kıbrıs'a çıkalım diyorlar. Ben böyle anladım, böyle diyen arkadaşlar var. Arkadaşlar, Hükümet bunu yapmadı bugüne kadar. Bu bir politikadır. Ve Hükümet öteden beri bunu izah ede geliyor. Şu tarzda hareket etti ve şu noktaya getirdi. Buna her birimizin akli eren insanlarız. Bu politikayı beğenmediğimiz, beğenmeyenlerimiz ekseriyette olduğu zaman, Hükümetin boynu kıldan incedir o anda hakkından gelmek mümkündür arkadaşlar. Bu bir araştırma mevzuu değildir. İçtüzüğün

araştırma mevzuu; Hükümet bize hilafı hakikat bir beyanda bulunur, bir bakan vazifesini yanlış kullanmış olabilir, bir vesika ortadan kaldırılmış olabilir. Böyle şüpheler olabilir. Acaba bunun aslı var mıdır, yok mudur, şunu bir Meclis olarak araştıralım, işin hakikatine vâkıf olalım diye bu madde tatbik olunabilir. Yoksa düpedüz tam bir dış politika mevzuu olan ve bir dış politika tutumunda, Hükümetin tutumunu tasvip edip etmeme mevzuu olan şeyi niçin dolaştıralım da bir tahkik yoluna götürelim? Bendeniz grubumuzda arzusuna ve kendi şahsi kanaatime de uygun olarak, bu kürsüden böyle bir tahkikata mevzu bakımından, işin gereği bakımından yer olmadığını ve bu yolda önergeye Cumhuriyet Halk Partisi grubunun müspet oy vermeyeceğini sarahaten ifade etmek isterim. Bu maruzatımı bu noktada kesiyorum. Eğer gerekirse müzakerelerin inkişafına göre mütemmim maruzatım olacaktır. Hüretlerimle.

CKMP grubu adına Ahmet Tahtakılıç söz alarak genel görüşme talebinin reddedilmesi üzerine Kıbrıs'taki olayların son durumu hakkında bilgi edinmek maksadıyla verilen takdirde geçen soruşturma kelimesinin iç tüzüklerinde koydukları bir kelimedenden ileri geldiğini ifade ettikten sonra dış politika mevzusunda gerek hükümeti gerekse de İsmet İnönü'yü eleştirmeye başlamıştır. Meclisten farklı fikirlerin çıkmasını bir kuvvet unsuru olarak değerlendiren Tahtakılıç geçmişten de örnek vererek bu durumun hükümet tarafından daima bir zayıflık olarak algılandığını belirtilmiştir. Kıbrıs meselesinde ise CKMP'nin dış politikada dünya barışının korunması ve Yunan hükümetiyle sadece Kıbrıs konusunda değil tüm sorunların görüşülmesi gerektiği konusunda görüş belirttiğini fakat bu taleplerinin hükümetçe anlaşılmadığını beyan etmiştir. Nihat Erim'in genel görüşme açılması için verdiği takdir ve Makarios'un Cumhurbaşkanı olarak kabulünün dahi hatalı olduğunu söylemesi noktasında iki gerçeği gözler önüne serdiğini Türk milletvekilleriyle Rum milletvekillerinin bir arada bulunmaması durumunda parlamentonun meşruiyet kazanamayacağı noktasını kendilerini onayladıklarını hatta Erim'in Hariciye Komisyonu reisi sıfatıyla takdir getirerek hükümeti ikaz ettikten sonra kendisini tebrik ettiğini fakat Erim'in o günkü rolüyle bugünkü rolü arasında ciddi anlamda bir farklılığın olduğunu belirtmiştir. Ardından gerek Erim gerekse Başbakanın konuşmalarıyla dış politikada uyanık bir çalışma sisteminde olmadıklarını çünkü kendilerinin sözleriyle Kıbrıs meselesinin başladığı dönemde bir tek müttefikinin olmadığını belirttiklerini ve bu nedenle Harice Komisyonunun görevini sorguladığını ifade etmiştir. Dış politikada zaferin bir günde kazanamayacağı sözüne karşılık Kıbrıs'ta her geçen gün daha fazla Türklerin katledildiğini bu zaferin kazanılması için daha ne kadar katliama maruz kalınacağını

öfkeyle belirterek Kıbrıs meselesinin öncelikle Türk-Yunan ilişkisinin vaziyetinin belirlenmesiyle çözülebileceğini, dost olarak görülen Yunanlıların Türklerden ne istediğini sorarak hükümete de aynı soruyu ve Enosis'in ne anlama geldiğini sorarak Rumların ilhak düşüncesinin Yunanistan'dan bağımsız olmadığının altını çizmiştir. Sözlerine Kıbrıslı Türklerin varlığını ve haklarını Birleşmiş Milletlere anlatılamamasından yakınarak dış politikadaki en büyük hatanın Birleşmiş Milletlere bağlı kalınmakla yapıldığını artık sorunların içinde bulunduğumuz çağa göre çözülmesi gerektiği bu nedenle verilen takrirlerin kendilerini aydınlığa götüreceğini inandığını belirtmiştir. Tüm bu nedenler dolayısıyla önerenin kabulünü rica ederek genel görüşmenin yapılması durumunda görüşlerini ayrıca bildireceklerini takip edilen politikanın savunulmasını değil hatalı yönlerini tespit ederek kurtulmanın çaresini aramaları gerektiğini Türk dış politikasının yalnızca bir partiyle sınırlı olmadığını tüm Türk milletinin politikası olduğunu ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.28, B.68, s.545-548);

Muhterem milletvekilleri; Kıbrıs konusunda verilmiş olan genel görüşme tekliflerinin yerinde görülmeyerek reddedilmesi üzerine bir milletvekili arkadaşımız malûmat edinmek ve hâdiselerin inkişafı hakkında Meclisçe açık bilgiye sahip olmak için bir takrir vermiştir. Bu takrirdeki, «soruşturma», kelimesi sırf bizim İçtüzüğümüzün koyduğu kelimedenden ileri geliyor. Yoksa dâva, Parlâmentonun anket suretiyle malûmat sahibi olması gibi mutad ve dünya parlamentolarınca âdet edilmiş bir esasa dayanmaktadır. Meseleyi bu zaviyeden ele alıp görüşme mecburiyetindeyiz. Muhterem milletvekilleri; evvelâ bir zihniyet meselesini tespit etmeye mecburuz. O zihniyet meselesi hiçbir zaman Sayın İnönü'nün bugünkü hükümetinin şahsiyetini de ifade ederek söylemiyorum, dış politika mevzuunda ileriden beri hükümetlerimiz Mecliste çeşitli fikirlerin ifade edilmesi noktasında, bunun bir zayıf teşkil edeceği gibi bir zihniyetin içinde kalmışlardır. Müsaade ederseniz biri 1947 ye ait, biri 1955'e ait iki hâtırayı tespitle vaziyeti ifade edeceğim. Sayın arkadaşlarım, akıllı bir umum müdür dahi idare meclisinin mütalaalarını alıp, çeşitli fikirleri ortaya koymakla kendi vaziyetini takviye eder. Bence parlamenter bir hükümet de dış politika konusunda Mecliste mevcut olan teşekküller ve milletvekillerinin fikir ve mütalâalarının en sert şekilde dahi ifade edilmesinden ancak kuvvet alır, hiçbir zaman zaafa düşmez. Fakat nedense biz dış politika mevzuunda geçmiş hükümetlerden de bu anlayışı görmedik, bugünkü Hükümet do münhasıran Kıbrıs meselesinin seyri içinde bu toleransı göstermek gibi bir duruma, bir tutuma giremedi. Sene 1948, Hariciye Vekili merhum Necmeddin Sadak, Sayın Ahmet

Oğuz ve Hasan Dinçer'le verdiğimiz tavrın mahiyeti şu: Hariciye Vekili, Amerikan Hükümetiyle Türkiye'ye yapılacak yardım meselesini konuşmak üzere seyahate çıkacak. Türk Milletinin dış politikası yardıma bağlı değildir. Fakat müşterek medeniyetin ve sulhun korunması için bir yardım mevzuubahis ise Türkiye'ye yapılacak yardım bu değildir. Bu tavrımızın verilmesi üzerine öyle bir hassasiyet gösterildi ki, böyle bir müzakerenin açılması Amerika'daki müzakerelerimizi zaafa uğrattı. Hayır arkadaşlar. Tamamen tersinedir. Eğer o karar ortaya konmuş olabilseydi, Hükümet Amerika'ya; «Efendim, parlâmentom bu yardımı, Türkiye'nin ana politikasını ifade ederken az buluyor diye destekle gidecekti. Fakat zihniyet müsait değildi, tek ses çıkmasın, bir söz çıkmasın gibi bir alışkanlığını o gün yıkmaya muvaffak olamadık. Sene 1955 Kıbrıs meselesi en had safhaya girdi. Yine CKMP adına şu üç ana fikri müdafaa ettik.

1. *Türkiye'nin dış politikası iktisadi yardımlarla alâkalı değildir. Dünya sulhunun ve medeniyetinin korunması gibi bir ana mihvere dayanmaktadır.*
2. *Kıbrıs konusu; dostlarımız ve müttefiklerimiz nezdinde muahedelerin, tarihî gerçeklerin ve dünya sulhu anlayışının esasları dâhilinde toptan ortaya konulacak bir meseledir.*

Yani Yunan Hükümetinin karşısına yalnız bir Kıbrıs konusu ile çıkmayınız ey Hükümet, bütün meselelerimizi ortaya koyunuz, dostsak, düşmansak belli olsun tutumumuz ona göre tenevvür etsin, dedik, 1955'teki Hükümete de anlatamadık. Şimdi Sayın Nihat Erim'i dinlerken arkadaşlar hakikaten ben de kendisine mahsus bir tolerans havası içinde söze başladım ve öylece devam edeceğim. Meselâ, Nihat Erim Beyin sözlerinde anlamadığımız bir nokta vardır, bize Nihat Erim Bey iki gerçek getirdi bu Mecliste. Birisi, bir genel görüşme açılması için karar verdi Kıbrıs konusunda ve beynelmilel bir vazife dolayısıyla bir seyahate çıktı, o karârinde bize dedi İki, Makarios'u burada Reisi Cumhur olarak kabul etmemiz dahi hata olmuştur. Şimdi bize, bu anlaşmaları müdafaa ederken Kıbrıs Devletinin, Devlet olarak tanınması bizim tezimize uygundur. Ama bizim tezimize ne zaman uygundur? Birleşmiş Milletlerden Makarios'a çekilen her telgraf Küçük'e de çekilseydi bunu Nihat Erim Beyden öğrendik. Çünkü Zürih ve Londra anlaşmalarının hazırlanmasında kendisi hukukî bilgisi ile, tecrübesi ile aranır olmuş bir şahsiyetti. Teknisyen olarak çalışmıştır. Nitekim bugünkü vaziyeti de aynı salâhiyetle devam ediyor. Bize dediler ki, Kıbrıs Parlâmentosu konusu olduğu andan itibaren Kıbrıslı milletvekillerinden Türk milletvekilleriyle, Rum milletvekilleri bir arada bulunmadıkça, parlâmento meşruiyet kazanamaz. Kıbrıs Devleti mevzuu bahis olduğu zaman Makarios yalnız başına Devlet Reisi olarak muhatap olamaz. Ancak Küçükle beraber mütalâa edildiği zaman mevcuttur. Şimdi dikkat buyurunuz; Sayın Nihat Erim,

bütün işlerin yolunda gittiği hakkındaki samimi kanaatinde her şeyi kabul ediyor. Fakat bize, Hariciye Komisyonu Reisi sıfatıyla buraya bir takrir getirdi ve Hükümeti ikaz etti. Ben çıkıp kendisini tebrik ettim: «Tebrik ederim, ilk defa bir komisyon reisi, komisyon reisi rolünü oynadı» dedim. Fakat o günkü rolüyle bugünkü rolü, arasında tezat, o günkü fikirleriyle bugünkü fikirleri arasında devletler hukuku bakımından tezatlar doludur. Sayın arkadaşlar, şimdi meselenin özüne geliyorum. Sayın Nihat Erim'in ve Sayın Başbakanın izahları bize gösteriyor ki, biz dış politika mevzuunda mütemadi, müstemir uyanık bir çalışma sistemi içinde değiliz. Nereden anlıyoruz?... Kendilerinin izahından. Kıbrıs meselesi açıldığı zaman dünyada tek bir müttefikimiz yoktu dedi, Başbakan da aynı şeyi söyledi. Nerede o harici politika ki, Kıbrıs gibi, Devletler Umumi Hukukunun, Birleşmiş Milletler Anayasasının şartlarına uygun bir muahede ihlâl ediliyor, fakat dünyada bir tek müttefikimiz bizim tarafımızda değil. Şu hâlde evvelâ harici siyasetimiz bir gün kürsüden yine izah ettim. Dış politika arkadaşlar, bir gerçeği söylüyorum, bir günde kazanılmaz, bir günde kaybedilmez. Dış politika millî emniyet dâvasını her gün bir tehlike ile karşı karşıya olacaktıysanız gibi bütün dünya nezdinde hararetle, ciddiyetle, hukukla takip etmekle meydana gelir. Ya kendilerinin ifade etmiş olduğu gibi Makarios hata etmekte devam etseydi, ki biz Makarios'u, biliyorsunuz bugünkü vaziyetiyle kendilerinden aldığımız ders icabı, yalnız oradaki Rumların çete başı telâkki ediyoruz. Ve Sayın Başbakan da gayet dikkatli bir surette buradaki izahatında Makarios için yalnız haiz olduğu dini rütbeyi kullanmak suretiyle Makarios'tan bahsetti. O halde dış politika, madem ki, bir günde kazanılmaz, bir günde kaybedilmez, nerede bizim haricî teşkilâtımız ki, biz Kıbrıs'ta beş yüzleri, yüzbinleri müdafaasız, caniyane bir orta çağ düşmanlığına, katliama maruz bırakacağız ve Amerikan dostlarımız, Amerikan halk efkârı bu cinayetin resimlerini görecektir ve o sayede bize diyecek ki, haklı imişsiniz müdafaada... Arkadaşlar, böyle bir müdafaanın içerisine düşmek; ben Sayın Başbakanın geçen günkü beyanatı sırasında, Sıkıyönetim münasebetiyle söz istedim, vermediler, o gün kendilerine bu suali tevcih edecektim; peki sayın Başbakan, bu kadar insanı telef ettikten sonra mı dostlarımız bizim vaziyetimizi anlayacaklar? Arkadaşlar, Amerikan efkârı Umumiyesine, Türk Parlâmentosundan müteşekkil bir grubun ve bir milletvekilinin vicdanından gelen sesle hitap ediyorum; biz Kore'de bir tek maddi menfaat için dövüşmedik. Biz Kore'de, bugün Kıbrıs'ta insanlığın uğradığı cinayetleri, katliamı, haksız taarruzları önlemek için mücadele ettik ve öldük. O halde nerede bu efkârı umumiye, nerede Amerikan dostlarımızın umumi efkârı ki, ölümler vereceğiz, resimlerini görecektir ondan sonra bizim haklı olduğumuzu öğrenecekler. Kendilerinin de ifade ettiği gibi, bizim haklı olduğumuzu haklarımızı muahedeler temin etmiştir, muahedeler... Muhterem arkadaşlarım, bir

noktayı açıkça bilmek mecburiyetindeyiz. Kıbrıs hâdiselerinin seyri içerisinde Sayın Nihat Erim'in de tenkit ettiği gibi, Kıbrıs meselesinin halledilebileceği bir nokta nazara sahip olmakta geçmiş Hükümetler ve bu Hükümet hata etmiştir. Kıbrıs meselesi evvelâ Yunan dostluğunun tazyik edilmesiyle halledilecek. Yani dost muyuz, düşman mıyız diye açığa vurulması ile halledilecek bir meseledir. Çünkü, bugünkü gazetelerden okuyorsunuz, bağrımızda biz, Rum âleminin Hristiyan âleminin bir kilisesini müstakıl, muhtar bir hegemonya ile dünya sulhuna ve dünya insanlığına örnek verecek şekilde yaşıyoruz ve emniyet altında bulunduruyoruz. Biz bugün Rum asıllı vatandaşları, Türk toprakları içinde ticaret, siyaset, âleminde ve her türlü safa ve eğlence âleminde daha imtiyazlı ve güvenlik şartları içinde bulunduruyoruz. O halde arkadaşlar, Yunan dostlarımıza bir Türk Milletvekili ve bir grubun sözcüsü olarak hitap ediyorum; ne istiyorlar?... Orta yerde mevzuubahis olan şey nedir?... Enosis ki, acı bir şeydir. İstanbul'a kadar havasının geldiğine dair haberler işitiyoruz. Hükümetin; şayet söz alırsa, bu hususta bize izahat vermesini rica edeceğim. Ne istiyor? Enosis, Enosis nedir? Yunanistan' a ilhak ve iltihak, iltihakı kim edecek? Kıbrıs'taki Devlet, iltihakı kim kabul edecek? Yunanistan Hükümeti. Arkadaşlar, ben Nihat Erim Beyefendinin evine gireceğim zaman... Nihat Erim Beyefendinin müsaadesi olmadan giremem. O halde bu ilhak siyaseti, evvelâ Yunanistan'dan kuvvet alıyor. Kıbrıs'taki Rum siyaseti evvelâ maddeten ve manen Yunanistan'dan kuvvet alıyor. O halde biz geçmişteki hatalarımızın cezasını çekiyoruz. Hiçbir şahsı, hiçbir partiyi hedef almadan Söylüyorum, icabında Türk-Yunan federasyonundan bahsedecek kadar bir dostluk havası içinde yattık. Onlar siyasetlerini ve propagandalarını ta Cenubi Amerika memleketlerinde dahi yaptılar, biz ne zaman heyeti nasiha gönderdik, biliyor musunuz? Kıbrıs işini nerede ise kaybediyorduk, 'ondan sonra Ahmet Şükrü Esmer'in riyasetinde iş işten geçti, propaganda yapıldı, aleyhinizdeki kamplar teşekkül etti, ondan sonra iyi niyet heyeti göndermeye teşebbüs ettik. Bugünkü durumumuzda da Sayın Nihat Erim'in işaretinden anlıyoruz ki biz dünya efkârı Umumiyesinde Kıbrıs Devletindeki Türk 'soydaşlarımızı varlığını, hayat haklarını, devletler hukuku çerçevesinde temin edilmiş haklarını daha evvel Birleşmiş Milletlere anlatamamışız; Burada size bir gerçeği tekrar grubum adına haber vereyim; bizim en büyük hatamız, Birleşmiş Milletler n ez dinde takip ettiğimiz politikadadır, arkadaşlar, politikada. Sebep şu: 1945 San Fransisko Anlaşması yapıldığı zaman arkadaşlar, bu anlaşmaya birçok devletler kerhen imza koydular. İkinci Dünya Harbinin felâketi yüzünden imza koydular. Bir tek Devlet oraya elini, kolunu sallaya, sallaya gitti. Birleşmiş Milletlerin ilân ettiği bütün prensiplere ve felsefeye sadık bir tek Devlet elini kolunu sallaya sallaya gitti. O da Türk Devleti idi. Sebep, istiklâl Mücadelesi yapmıştı,

milletlerin istiklâli fikrini ilân etmişti. Büyük Atatürk'ün politikası ile elimizi, kolumuzu sallaya sallaya gittiğimiz Birleşmiş Milletlerde, biliyorsunuz ki takip ettiğimiz yanlış 'siyasetler yüzünden, yanlış tutum yüzünden, Polonya ile Güvenlik Konseyi adaylığında rekabete düştük, orada rey kazanamadık. Görüyorsunuz ki, dış politika işleri bir günde kazanılmıyor, bir günde kaybedilmiyor. Kıbrıs konusunda açılan bu müzakere, genel görüşmelerin açılmamasından sonra, bir arkadaşımızın verdiği bu tahrir bizi aydınlığa getirmektedir, arkadaşlar aydınlığa... Artık meseleleri dar zaviyesinden değil, kendilerinin de ifade ettiği gibi, 20'nci asrın ikinci yarısında bulunduğumuzu bilerek; takip edelim. Ve bütün dostlarımız NATO müttefiklerimiz nezdindeki politikamızı da müsaade ederseniz takip edelim, kırmayalım. Milletler unsurlarını, bunların ilk bayrağını bir tutalım. Biz Cezayir politikasında ne gibi bir politika güttük? Cezayir politikasındaki tutumumuzu biliyorsunuz... O halde, arkadaşlar Birleşmiş Milletlerde, dünya sulhunun ve emniyetinin korunması dâvasında; üye olan devletlerin en sarihi ve en açığı Türk: Devletidir. Bunu Kore'de göstermiştir, bütün Birleşmiş Milletler siyasetinde göstermiştir. Fakat bu iki vazifemiz günlük politika, günlük tutum yüzünden dünyaya anlatılamamıştır. Bu müzakereler bu noktayı aydınlığa getirdiği için faydalı olmuştur. Tahrir sahibi Saadet Evren arkadaşımızın izah ettiği gibi, evvelen bir hükme bağlı olarak değil, malûmat sahibi olma k gibi 'bir esasa dayanmaktadır. Bu itibarla Sayın Nihat Erim'in bir vazife dolayısıyla gidip edindiği malûmata biz milletvekilleri, ancak bu tahrir kabul edildikten sonra sahip olabilmek gibi bir zarurete düştüğümüz için C.K.M.P. Grubu bu önerenin kabul edilmesini rica edecektir. Ama bu 'önerenin dışında murakabe yollarını Hükümet açarsa, bu genel görüşmenin yapılp herhangi bir şekilde olursa, devam ettirilmesini talep ederse o husustaki kanaat ve kararımızı da ayrıca bildireceğiz. Şimdi ben size söylüyorum İki, Kıbrıs vesilesiyle açılan bu müzakereleri müspet noktası nazardan mütalâa edelim. Yapılan hareketlerin müdafaası değil, hatalı hareketlerden kurtulmanın çaresini arayalım. Türk dış politikası bu çerçeve içerisinde yalnız bir parti politikası değildir. Türk Milletinin politikasıdır. Bu yolda elde edeceğimiz muvaffakiyet de hepimiz için, ecdadımızın şerefine bizden sonraki nesillerin bayatına şamil olacaktır. Hepinizi hürmetle selamlarım.

Sözü bu kez de AP grubu adına Faruk Sükan alarak üçüncü İnönü Hükümetinin takip ettiği dış politikanın milli bir dış politika olmadığını çünkü parlamentoyu oluşturan parti gruplarının görüşlerinin alınmadığını böyle önemli bir konuda parlamento gruplarının gerektiği şekilde aydınlatılamadığını oysaki demokratik ülkelerde bu usullerin gerektiği şekilde yapıldığını belirterek hükümeti eleştirmeye başlamıştır. Nihat

Erim'i ise her zaman kendileri gibi düşünmeyecekleri konusunda uyararak geçmişten bugüne Kıbrıs konusundaki görüşlerindeki tezata dikkat çekerek Hükümetin her ne kadar müdahale haklarının alınmadığını belirtse de Güvenlik Konseyi kararının önsözünün ikinci kısmında bu müdahale kararının alındığını bu çelişkinin ise Hükümet tarafından açıklanması gerektiğini özellikle vurgulamıştır. Sükan, Nihat Erim'i ve hükümeti gerek Kıbrıs meselesi konusunda gerekse de Güvenlik Konseyi kararlarında gereken bilgiyi vermeyip kendilerinden görüş almadığı gerekçesiyle eleştirerek konsey kararlarının beşinci maddesiyle Kıbrıs'ta emniyeti Kıbrıs hükümetinin sağlayacağını ve uluslararası kuvvetin ancak hükümete yardımcı olabileceğine dayandığını sekizinci maddede ise arabuluculuğun kabul edilerek mevcut anlaşmaların değiştirilebileceği yolunu açtığını bu durumda gerek Türkçe cemaatine gerekse de Dr. Küçük'e tanınan hakların ortadan kaldırılacağını tüm bu meselelerde hükümetin açıklama yapması gerektiğini ifade etmiştir. Makarios'un Kıbrıs meselesiyle ilgili emellerinden hiçbir zaman vazgeçmediğini ve adada gerçekleşen olayların Makarios'un emelleriyle uyumlu olarak gerçekleştiğine dikkat çekerek Güvenlik Konseyi kararlarıyla adada bir başkaldırma olursa Rumların faaliyetleri başkaldırı olarak kabul edilmezken Türklerin yaptığı faaliyetlerin başkaldırı olarak görülerek Birleşmiş Milletler kuvvetleri Kıbrıs hükümetine yardımcı olarak Türk cemaatini ezeceğini tüm bu yorumları ise Güvenlik Konseyi kararlarından çıkarılan hukuki hükümler olduğunu vurgulamıştır. Gerek Avrupa gerek Amerika basınında Türkiye'nin lehine olduğu kadar aleyhine haberler olduğunu da unutmayarak AK Parti olarak dış politikada yapıcı olmaktan uzaklaşmamalarını tamamen milli menfaatlere uygun bir politikada ilerlemenin gerekliliğini belirterek Sadet Evren'in takririni lehine oy kullanılmasını desteklediklerini ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.28, B.68, s.548-550);

Muhterem arkadaşlar; bütün bu konuşmalardan şu neticeyi bir kere daha çıkarmak mümkündür ki dış politika Türkiye'de Üçüncü İnönü Hükümetinin takip ettiği dış politika, millî bir dış politika unsurlarını ihtiva etmemektedir. Bütün Parlamentoyu teşkil eden parti gruplarının beyanları ve yapılan müzakerelerden bu netice çıkmaktadır ki memleket için, Türk Milleti için hayatî olan birçok dış konularda Parlâmento grupları lâzım geldiği şekilde aydınlatılmamaktadır ve dış meseleler hakkında Yüksek Meclise zamanında kâfi malûmat verilmediği gibi böyle zımni meseleler karşısında muhalefet partilerinin zamanında görüşleri ve fikirleri alınmamaktadır. Bu itibarla takip edilen politika millî bir dış politika unsurlarını ihtiva etmemektedir. Demokratik memleketlerde tatbik edilen ve teamül halini alan bu usul, memleketimizde tatbik edilmemektedir. Bu hususu bir kere

daha belirtmekte fayda mülâhaza etmekteyiz. Sayın Nihat Erim Beyefendiye üzümlere şunu arz etmek isterim ki Beyefendiler her zaman arzu ettiğiniz gibi konuşamayız. Onun için arzu ettiğiniz konuşmalarımızdan lütfen heyecan duymayınız. Bunlar demokrasinin icabı ne yapalım? Nihat Erim Beyin, 21 Aralık tarihindeki Kıbrıs olaylarından sonra Kıbrıs'ta cereyan eden vahim hâdiseler üzerine kulisteki konuşmaları ile bu kürsüdeki konuşmaları arasında büyük tezat ve tenakuzların bulunduğunu üzümlere arz ve ifade etmek mecburiyetindeyim. Muhterem arkadaşlar ifade buyurdular ki müdahale hakkımız hiçbir suretle katledilmeyecektir. Bendeniz bu sözleri söylerken şahsi görüş olarak değil, Güvenlik Konseyinin madde mahsusuna istinaden ve dışta yapılan tefsirleri ifade etmek suretiyle dile getirdim. Bu görüşleri yalnız Le Monde değil Kıbrıs radyosu hatta Kipriyanu ve Makarios ve Yunanistan matbuatı dahi İtalya, Fransa matbuatı dahi bu tarzda mütalâa serdetmektedirler. Esasen böyle olmamış olsaydı buraya önsözde şu hükmün konulmasına hiç de lüzum ve mahal kalmazdı. Güvenlik Konseyi kararının önsözünün ikinci kısmında, Birleşmiş Milletlere atfen şu hüküm niçin konmuştur? Bunu Hükümet sarîh olarak ifade etsin, aydınlatsın ve zabıtlara tescil edilsin. Şimdi burada söylenenlerle yarın tatbikatın birbirine tetabuk edip etmeyeceğini Yüksek Meclis ve Türk efkârı Umumiyesi elbette takdir etmekte gecikmeyecektir ve takdir edecektir. Mesele sözde değil, tatbikattadır. Buradan öyle sözler söylenmiştir ki hatta Sayın Nihat Erim Beyefendi tarafından ve buna karşılık Sayın Coşkun Kırca tarafından öyle cevaplar verilmiştir ki şimdiki görüşleri arasında namütenahi mübayenetler vardır, bunlar da zabıtlarda mevcut bulunmaktadır, önsözün ikinci kısmında şu ibare niçin yer almıştır? Bunu tekrar öğrenmekle tescil ettirmek istiyorum. Teşkilât azası beynelmilel münasebetlerinde gerek herhangi bir devletin arazi bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı gerek Birleşmiş Milletlerin gayretleriyle gayrikabili telif herhangi diğer bir şekilde tehdide başvurmaktan veya kuvvet istimalinden tevakkî ederler, bunu tefsir etsinler. Beynelmilel hukuk ve devletler hukuku yönünden bunu tescil ettirsinler, ikna etsinler. Elbette ki biz de arz ettiğim gibi yarın tatbikatla bunları karşılaştıracaksınız ve efkârı umumiye Türk Milleti bunları kıymetlendirecektir. Arkadaşlar, gönül arzu ederdi ki ve biz konuşmamızda bilhassa bu noktaya işaret etmiştik ki Güvenlik Konseyi kararları, zamanında Büyük Meclise ve Efkarı Umumiyeye bütün detayları ile ve tam manasıyla izah ve arz edilmemiştir. Bu maddeler ve kararlar üzerinde çeşitli yorumlar yapılmaktadır. Her şeyden evvel, Türkiye'nin kaderi ile ilgili bir mevzuada, evvelemirde gerek Hükümet gerek Nihat Erim Bey bu mevzu hakkında bugün değil daha önceden Meclisi uyarıcı ve bunlar hakkında malûmat verici açıklamalarda bulunsa idi. Hariciye Vekilinin verdiği malûmat gazetelerin verdiği malûmattan ileri gitmemektedir. Zabıtlar

ortadadır. Arkadaşlar, ben bizzat Konsey karlarının maddeleri üzerinde konuşuyorum. Meselâ 5'inci maddede şu hüküm vardır; Hükümet, Hariciye Vekili, Sayın Nihat Erim Bey bu madde hakkında açıklamada bulunsunlar. 5'inci maddede denilmektedir ki; beynelmilel kuvvetin vazifesi tayin ediliyor. Kuvvet, adada döğüşün tekrar başlamasına evvelden mâni olacak tedbirleri alacaktır. Bu tedbirlere rağmen kavga, döğüş, mücadele başlarsa ne olacaktır? Bu takdirde amme nizamını tesis ve muhafaza Kıbrıs Hükümetine aittir. Beynelmilel kuvvet ona ancak yardımcı olacaktır. Bu 5'inci maddede bu aynen yazılmaktadır. Bunu lütfen tefsir etsinler. Ve demekteyiz ki, 5'inci maddeye göre ancak Kıbrıs'ta umumi asayiş ve emniyeti Kıbrıs Hükümeti tayin ve tanzim edecektir ve beynelmilel kuvvet ancak ona yardımcı olacaktır. Aksine hüküm varsa lütfetsinler, Yüksek Meclisi tenvir buyursunlar. Bizim konuşmalarımız, bu tarzda maddeler üzerinedir. Diğer bir husus; 8'inci madde arabuluculuğa ait bir hüküm ihtiva etmektedir. Neden arabuluculuğu kabul etmiştir? Demek ki Londra ve Zürih Antlaşmalarının değiştirilmesi derpiş edilmektedir. Ve bu derpiş edildiğine göre, Türk cemaatine tanınan, belediyeler mevzuunda Reisicumhur Muavini Dr. Küçük'e tanınan haklar ortadan kaldırılacaktır, ilk plânda akla gelen husus budur. Beyefendi yakinen bilirler; Makarios'un, Kıbrıs Rum cemaatinin ve Yunanistan'ın başından beri iddiası mevcut Kıbrıs anayasası sureti katiyete kabili tatbik değildir... Türk cemaatine fazla haklar tanımıştır, binaenaleyh bu Anayasanın tatbik kabiliyeti yoktur. Tatbik edilmeyen Anayasanın tatbik kabiliyeti yoktur hükmü, Sayın Başbakan tarafından ve Hariciye Komisyonu Başkanı Sayın Nihat Erim tarafından müteaddit defalar burada beyan edilmiştir. O kadar ki, Garanti Antlaşmaları hükümleri daha Nisan ayında Prof. Vorstof'un Kıbrıs'ı terk etmesi hadisesiyle ihlâl edilmiştir. Türkiye o zaman lâzım geldiği şekilde müdahale hakkını kullanmamıştır diye kendileri beyanda bulundular. Arkadaşlarım, şu vaziyet karşısında nereden çıkardığım, kendi sözleriyle ve resmî beyanlarıyla ortadadır. Hiçbir zaman Makarios ve Rum cemaati bu Anayasayı tatbik etmeyecektir. Ve şimdiye kadar ne söylemişlerse, tatbik ettikleri plân aynen takip edilmiştir. Ve Makarios, Birleşmiş Milletlere gitmeyi başından beri tasarlamıştır ve bugün Birleşmiş Milletlere, Güvenlik Konseyine gitmiştir arkadaşlar. Yarın bu ihtilâf zuhur edecektir. Birleşmiş Milletler kuvvetini kabul etmeyecektir. Ve mesele Birleşmiş Milletler Umumi Heyetine intikal edecektir. 119 üyesi bulunan Birleşmiş Milletlerden ki bu heyet bir mahkeme değildir, takdir buyurursunuz, bir siyasi teşekkül hüviyetindedir, vereceği kararın Türkiye'nin lehinde veya aleyhinde olacağım şimdiden her halde hatırlatmak bizim için millî bir vazifedir arkadaşlar. Bu itibarla Makarios baştan beri neyi takip etmişse, neyi arzu etmişse, bugün gerçekleşmiştir. Hatırlarsanız arkadaşlar, Londra Konferansına geldiği zaman, Hükümet döndüğü zaman

NATO kuvvetinin, NATO sulh kuvvetinin sulhu derhal tesis edeceğini beyan etmişti fakat Makarios istemediği için NATO kuvvetleri adaya çıkamadı ve vahim ve elim hâdiseler devam etti. Şimdi Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilen Birleşmiş Milletler Kuvvetini Makarios ve Kıbrıs Hükümeti, arzu ettiği takdirde ve muvafakatiyle oraya çekecek. Ve arz ettiğim gibi ancak Hükümetin yardımcısı mahiyetinde rol oynayacaktır. Ve yine kabul edilen maddeye göre eğer Hükümete karşı başkaldırma hâdisesi olursa ki bu baş kaldırmayı kim yapacaktır, elbet teki Rumların yaptığı, başkaldırma telâkki edilmeyecektir. Türk cemaatininki isyan telâkki edilecektir. Ve onlara karşı da Birleşmiş Milletler Kuvveti, Kıbrıs Hükümetine yardımcı olacak ve Türk cemaati ezilecektir. Bütün bunlar, kabul edilen Güvenlik Konseyi kararlarından çıkarılan hukukî hükümlerdir arkadaşlar. Hükümet gelir, bunun aksini iddia ederse ve tatbikatta da aksi çıkarsa elbette ki bu memlekette insan olarak ve bu parlâmentoda grup olarak Hükümeti tebrik etmek bizim için yine aynı derecede millî bir vazife olacaktır. Aziz arkadaşım buyurdular ki Life mecmuasında ve Amerikan dergilerinde Kıbrıs ve bizim lehimize neşriyat var. Biz bunu inkâr etmiyoruz. Ama aleyhimizde de çok neşriyat var. Avrupa matbuatında bizim aleyhimizde neşriyat var. Bilhassa iki sayı evvelki Life mecmuasının gümrük tarafından yurda girmesine müsaade edilmediği gazeteciler tarafından beyan ediliyordu. Hükümet lütfen buna da müsaade edilip edilmediğini burada beyan buyursunlar. Arkadaşlar, bizim grup olarak bu mevzudaki maruzatımız daha baştan beri takip edilen politika üzerinde gayet memleket perver ve tamamen millî menfaatlere uygun bir muhalefet partisinin görüşlerini arz ve ifadeden ileri gitmemektedir. Ve hiçbir zaman yapıcı olmaktan ve tenkitlerimizi yapıcı esaslara istinat ettirmekten ileri gitmemektedir. Bunun böyle değerlendirilmesi lâzımdır. Elbette ki bir gün zabıtlar tetkik edildiği zaman gelecek tarihte vicdan sahibi insanlar ve bitaraf kimseler hüküm verecektir. Maruzatım son olarak bütün bu karanlıklar içinde Türk Milleti için ve Kıbrıslı Türk kardeşlerimiz için hayatî değer taşıyan ve birçok müphemlikler bulunan bu meselede Saadet Evren Hanımefendinin takriri lehinde oy kullanılmasını Adalet Partisi grubu candan desteklemektedir. Hürmetlerimizle.

CHP grubu adına Nihat Erim kendisine yöneltilen soruları cevaplandırarak sözlerine başlamış Hariciye Vekaleti'nin tabii ki kusurlarının olduğunu fakat sayın Tahtakılıç'ın da ifade ettiği gibi Turgut Menemencioğlu gibi iftar edilecek kişilerin bu heyette yer aldığını özellikle vurgulamıştır. Ardından kendisine yöneltilen Kıbrıs meselesindeki tezat tutumlara cevaben bu meseleyle daha önce de ilgilendiğini memleketin menfaatleri doğrultusunda hareket ettiğini ve şu an hükümetin sahip olduğu

noktanın tenkit değil takdire şayan olduğunu belirterek kulis konuşmasına gerek duymadığını zira kendisinin düşüncelerini ifade etmekte kimseden çekinmediğini belirterek aslında Faruk Sükan'a cevap vermiştir. Faruk Sükan'ın takip edilen politikayı milli bir politika olarak görmeyişine cevaben de hükümetin Kıbrıs politikasını açıkladığını ve güvenoyunu aldığını bunun da milli bir politikaya uygun olduğunu hükümetin takip ettiği politikanın beğenilmemesi durumunda hangi politikanın takip edilmesinin istendiğinin açıkça söylenmesi gerektiğini fakat kendilerinin böyle bir politika getiremediğini belirtmiştir. Güvenlik Konseyi kararlarının da Sükan tarafından ya tam okunmadığını ya da konuşmasında bilinçli olarak bazı yerleri atladığını belirterek Türkiye'nin adada harekete geçmesi durumunda Birleşmiş Milletler kararına uygun bir şekilde davranacağını beşinci maddeyle de Kıbrıs'ta anayasanın ihlal edilmesi durumunda anayasanın tekrar yürürlüğe girmesi için milletlerarası kuvvetin devreye gireceğini arabuluculuk mevzusunda ise Garanti Anlaşmasıyla Türklerin haklarının korunmadığını ve kendilerinin yeni bir düzen istediğini bu konuya da masa başına geçtiklerinde bir arabulucunun varlığıyla kendilerinin de kabul edeceği bir orta yolun bulunması gerektiğine işaret etmiştir. Sükan'la alakalı toplantıdan evvel görüşme yapma fırsatında olsalardı belki de bir orta yolun bulunacağını ifade ederek Tahtakılıç'a Kıbrıs meselesinin başlarında müttefikimiz yoktu demeyerek yalnızca meselenin anlaşılması için zamana ihtiyaç duyulduğunu söylediğini belirterek II. Dünya Savaşı'na Amerika'nın girmesinde Pearl Harbor baskınına hatırlatarak tezini savunmuştur. Sözlerine Kıbrıs meselesinin çözüme ulaşmadığını henüz görüşmelerin devam ettiğini hatırlatarak devam eden Erim, politikanın bu nedenle şikâyet edilmemesi gerektiğini hükümetin şu ana kadarki gidişinden memnun olduğunu farklı bir politika önerilerinin olması durumunda görüşülerek politikanın değiştirilebileceğini hükümetin şu an takip ettiği politikanın demokrasiye uygun olduğunu ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.28, B.68, s.551-553);

Muhterem arkadaşlarım; benden sonra konuşan değerli Milletvekili arkadaşlarım, benim cevap vermemi icap ettirecek bazı hususları ortaya koydular, önce Sayın Kılıçoğlu arkadaşımıza cevap arz edeyim. Büyük Meclisin, Sayın Başkam da izah ettiler, Anayasamızın 78'inci maddesine göre bir milletvekilinin Hükümetten vazife alabilmesi için Meclisin izin vermesi lâzımdır. Meclis bana izin verdi. Ama gördüğüm vazife icraya taallük eden bir vazife olduğundan ben de Birleşmiş Milletlerdeki Türk delegasyonuna iltihak ettim ve oradaki arkadaşlarıma bu iş hakkında biraz bilgisi olan bir insan sıfatıyla yardımcı oldum. Bu vesileyle şunu arz etmek isterim ki Hariciyemiz hakkında bazı sözler

söyledi. Sayın Tahtakılıç, kendilerinin iftihar edeceği bir elemanımızın orada bulunduğunu bu kürsüden bir kadirşinaslık borcu olarak ifade etmek isterim. Washington Büyükelçimiz Turgut Menemencioğlu hakikaten iftihar edilecek bir çalışma ile memleketin kendisine emanet etmiş olduğu bu mühim vazifeyi neticeye başarı ile götürmüştür. Hariciyemizde kusurlar vardır. Bu kusurlar arasında böyle elemanlar da bulunmaktadır. Sayın Kılıçoğlu arkadaşım bir şeyi mi ima etmek istedi, bilmiyorum. Kendilerine şunu ifade etmek isterim; ben oradan New York'tan Hükümete bu karar sureti kabul edilmeden evvel ne yazdımsa kabul edildikten sonra nasıl yorumladım, huzurunuzda kelime aynen öyle yorumladım. Ben Kıbrıs meselesiyle ilk defa meşgul olmuyorum. Vaktiyle büsbütün başka şartlar altında da hizmetten kaçınmadım. O zaman da birçok hitaplara maruz kaldım. Ama benim gözümde yalnız ve yalnız memleket menfaatleri vardır, memleketin menfaatleri böyle icap ettiriyor arkadaşlar. Hiçbir şey beni bu yoldan çeviremez. Hükümetin şu anda vasıl olduğu nokta tenkit değil takdiri icap ettirecek bir noktadır. Bütün vicdanımla inanmış olarak, bunu söylüyorum. Sayın Sükan arkadaşımız kulis konuşmasından bahsettiler. Arkadaşlar ben kimseden çekinmem. Benim kimseye karşı pervam yoktur. Ben her yerde söylediğimi bu kürsüde de söylerim ve söylemişimdir. Kıbrıs mevzuunda hepinizden evvel tenkidi bu kürsüde 9 Ocak 1963 tarihinde ilk ben yapmışımdır. İlk ikazı ben yapmışımdır. Ama bugün diyorum ki, 20-21 Aralık hâdiselerinden, şu noktada hâdiselerin gelişmesini mütalâa ettiğimiz zaman, derinliğine tetkik ettiğimiz zaman görüyoruz ki dâvamız çok daha müsait vaziyettedir. Memleketimiz şimdi çok daha müsait bir vaziyettedir. İfade etmek istediğim budur. Ve bu kürsüde bunun aksine de bir görüş ortaya konmuş ve madde tasrih edilmiş değildir. Şimdi, Sayın Sükan millî dış politikadan bahsediyor. Hükümetin takip ettiği politika millî dış politika değildir, diyor. Evvelâ, bu Hükümet iki, üç ay evvel güven oyu aldı. Güven oyuna esas teşkil eden programında, Kıbrıs dâvasında nasıl bir politika takip edeceğini sarahaten söyledi. Bu programla bu Meclisten güven oyu aldı ve benim kanaatime göre güven oyu aldığı o programdaki politikayı takip etmektedir. Millî politika başka nasıl olur? Millet Meclisinin güvenine mazhar olmuş politikayı bırakıp da başka hangi politikayı takip edecektir? Demin de arz ettim, eğer bu politika beğenilmiyorsa, beğenilmediği söylenmeli, ama medeni bir usulle yerine hangi politikanın takip edilmesi istendiği de açıkça bu kürsüden söylenmelidir. Hükümet, bu yeni söylenen politika Meclisin ekseriyetini topladığı takdirde bu politikaya gitmeye razı olursa devam eder. Razı olmazsa çeker gider. Ama böyle bir politika getirmiyorsunuz arkadaşlar... Muhterem arkadaşlar, eğer takip edilecek başka bir dış politika, başka bir Kıbrıs politikası olsaydı şimdiye kadar halk efkârı önünde her birimiz tarafından ve sizler

tarafından çoktan açıklanmış olurdu ve genel görüşme de belki onun buraya getirilmesinin o zaman bir vesilesi olurdu. Arkadaşlar «bütçe» diye sesleniyorlar. 10 gün evvel bütçe geçti. Bütçe bir Hükümetin her sahadaki tutumunun aynasıdır. Ve bütçe müzakerelerinde Hükümet politikası her noktasından didik didik didiklenir. Dış politika, iç politika ne varsa bu kürsüye, millet önüne getirilir. Kıbrıs konusunda sarıh olarak ne getirildi. Hükümetin bugün takip etmekte olduğu politikadan ayrı? Ve Meclis o politikaya iltifat etti mi? Mesele bu. Muhterem, arkadaşlarım, Sayın Sükan yine karar suretine temas buyurdular. Lütfen maddeleri tamimiyle okumalarını rica edeceğim. Belki kendileri tam okuyorlar. Ama kürsüden tamamını tekrar etmiyorlar. Meselâ 2'nci maddenin 4'üncü fıkrasından bahseden paragrafının sonunda «kuvvet istimali Birleşmiş Milletler Antlaşmasının gayelerine aykırı olduğu takdirde takbih ediliyor.» Biz Garanti Antlaşması mucibince silâh kullanarak Kıbrıs işlerinde fiilî harekete geçmeye mecbur olursak, bizzat Birleşmiş Milletler antlaşmasının emrini yerine getirmiş olacağız. Biz böyle anlıyoruz, İngiltere böyle anlıyor. Amerika böyle anlıyor. Brezilya böyle anlıyor. Hatta Fransa böyle anlıyor. Fildişi Sahili böyle anlıyor. Sadece Rusya ve Çekoslovakya böyle anlamıyor. Zabıtlarda neşredilmiştir. Şimdi arkadaşlar, 5'inci maddeden bahsettiler. Gene 5'inci maddeyi de eksik okudular. Bakın 5'inci madde ne diyor? 5'inci maddede kendileri 5'inci maddeyi baştaki madde ile kendiliğinden birbirine yapıştırarak bir tefsir yaptılar. Halbuki o madde ayrı 5'inci madde ayrıdır, bilhassa 5'inci maddeye dikkatinizi çekmek isterim. 5'inci maddede; gidecek olan milletlerarası kuvvetin, milletlerarası barış ve güveni korumak için Milletlerarası barış ve güveni korumak için... Burada duruyorum: orada Türk soydaşlarımız kütle halinde katledilirken, milletlerarası barış bozulur, öteki türlü anlıyorsunuz da niçin böyle anlamıyorsunuz? Orada Türk soydaşlarımız kütle halinde katledilirken, burada Türk halik efkârı kendi Hükümetini tazyik eder ve milletlerarası barış ve güvenlik bozulabilir. Devam ediyorum, «milletlerarası barış ve güvenliği korumak için çarpışmaların tekrar başlamasına mâni olacak...» zaruret olursa, lâzım olursa, kanunun ve nizamın muhafazasına say edecek ve normal şartların avdetine çalışacak. Kanun nedir, arkadaşlar? Kıbrıs'ın kanunu Anayasadır. Anayasa bildiğiniz Anayasadır. Ve bu hüküm oraya bunun için konmuştur. Başta ikinci maddede Kıbrıs Hükümetine vazife vermektedir. Ona bir takbih vardır. Kanun (Lâw) hukuk manasına da gelir. Kıbrıs devletinin temeli Anayasadır. Bugün ihlâl edilmekte olan Anayasa budur. İhlal edilen bu Anayasayı tekrar yürürlüğe koymak için milletlerarası kuvvet mesai sarf edecektir. Bu Anayasa tekrar yürürlüğe konmazsa, bu Anayasa bozulursa milletlerarası barış ve güvenlik de bozulur. Ondan sonra... Aracıdan bahsettiler. Arkadaşlar bizim Hükümetimiz ve biz hepimiz bugün Anayasa ile ve bugünkü garanti antlaşmaları ile

oradaki Türk soydaşlarımızın korunabildiğine kani miyiz? Kani değiliz. Biz de yeni bir şekil istiyoruz. Makarios veto hakkının kalkmasını istiyormuş. Biz Türk cemaatini onun eline bırakacak mıyız? Bu teminatları müessir kılacak yeni bir şekil istiyoruz. Müzakere masası başına oturacağız, o söyleyecek biz söyleyeceğiz ve aracı, bizim de kabul edebileceğimiz bir hâl şekli bulmadıkça bu Anayasa anayasadır. Bir kere bu var. Anayasa var, Garanti Antlaşması var, ittifak Antlaşması var. Bunlara da riayet etmek lâzım. Şimdi gel otur, daha iyisini konuşalım. Sen vetonun kalkmasını istiyorsan, ben de federasyon istiyorum, demek imkânını kimse elimizden almış değildir. Arkadaşlar, işin hukuki veçhesi budur ve birinci defa konuştuğum zaman da söylediğim gibi, elbette bu Mecliste meselelerin bu şekilde ele alınması netice itibariyle memleketin hayrına olmaktadır. Sayın Sükan arkadaşım zaman zaman dış politika mevzularında benimle istişare etmek lütfunda bulunurdu. Bugün burada konuşmadan istişare etmek fırsatını bulsaydık, ben kendisine bu düşüncelerimi kürsüye gelmeden özel surette söylemiş Olurdum ve belki de anlaşılmış bulunurduk. Eğer bu izahatımla kendilerinin endişelerini bertaraf edebilmişsem kendimi bahtiyar addedeceğim. Sayın Tahtakılıç, sevgili arkadaşım, benim bazı sözlerimi belki uzaktan yanlış anladı. Ben, yalnızız, müttefikimiz yoktu, demedim. Ben dâvanın efkârı Umumiyelerce anlaşılması için zamana ihtiyaç vardır. Bhusus Anglosaksonlar efkârı umumiye memleketleridir, onların Hükümetleri bir meselede efkârı Umumiyeleri iyice hazırlanmadan harekete gelmez, dedim. Arkadaşlar, Amerika Pearl Harbor olmadan ikinci Dünya Harbine giremedi, ikinci Dünya Harbine girmeyi başından beri Roosevvelt çok istiyordu. Taki Pearl Harfoor tecavüzü oldu, ondan sonra kendi efkârı Umumiyesini harekete j getirebildi, harbe girdi, işin gerçeği de budur. Muhterem arkadaşım bunu gayet iyi bilir. Makarios'un meşruluğu, gayrimeşruluğuna gelince; elbette bu kürsüden ben ifade ettim, kendisini temin etmek isterim. Birleşmiş Milletlerdeki baş delegemiz Büyükelçi Turgut Menemencioğlu sonuna kadar bu tezi savundu. Bu tezi savunarak Rauf Denктаş'ı orada konuşturduk. Bu konuşma çok iyi tesir yaptı. Hatta Güvenlik Konseyinin son toplantılarından birinde delegemiz ile Rus delegesi arasında, bu tez yüzünden ufak bir çatışma da oldu. Delegemiz, Kıbrıs Hariciye Nazın Kipriyanu için, Kıbrıs Hariciye Nazırı demedi, Kıbrıslı Rumların mümessili, dedi. Rus temsilcisi bunu mesele yaptı. tavzih etsin dedi, birkaç defa söz aldı, tavzihini istedi. Bizim delegemiz de dedi ki Kıbrıs Anayasasına göre, buraya gelecek olan Hükümet mümessilinin şu yollardan geçerek gelmesi lâzım. Fazıl Küçük'ün telgrafı buradadır; Türkleri temsil etmiyor. Bunun için Rumları temsil ediyor dedim. Sözümde tavzih edecek bir şey yoktur, zabıtta ne ise odur, dedim. Yani bu görüşümüz sonuna kadar muhafaza edilmiş ve bu şekilde devam etmiştir. Sayın Tahtakılıç arkadaşımızın, dostlarımız, ittifaklarımız,

Yunanistan vesaire hakkındaki mütalâalarına yer yer bendeniz de iştirak ederim. Mesele canlı had bir halde Hükümet tarafından henüz işlenmekte, yürütülmekte olan bir meseledir; neticeye varılmış değildir. Ben diyorum ki, bugüne kadarki safhası ile şikâyetçi olmamamız lâzımdır, neticeyi beklemememiz lâzımdır. Bizim grubumuz, CHP grubu bu kanaattedir. Hükümetin şu ana kadar gidişinden memnundur. Başka bir politika, başka bir tutum taraftarları varsa müspet tekliflerle ortaya çıkarlar. O zaman Devletin politikası değişebilir. Burada sayın önerge sahibi arkadaşımız Hükümetin bunu bir güven meselesi yapmasında bir baskı gördüğünü söyledi. Ben böyle görmedim. Bilâkis bu demokratik bir tutumdur. Bu politika beğenilir ve o politikanın sahibi olan Hükümet iş başında kalır. Bir politika beğenilmez, o politikanın sahibi olan Hükümet gider. Öbür politikayı müdafaa edenler gelir, Meclis kabul ederse devleti idare ederler. Bu merhaleye geldiysek bununla iftihar etmek lâzımdır. Bu şikâyet edilecek bir şey değildir. Hürmetlerimle.

MP Grubu adına İsmail Hakkı Akdoğan hükümetin güvenoyu almasının Kıbrıs politikasının her yönüyle kabul edildiği manasına gelmediğini hala meseleyle alakalı milli bir politika olmadığını iddia ederek milli bir politikanın oluşturulması için hükümetin siyasi parti liderleriyle bir araya gelerek yapacağı görüşmelerde gerçekleşebileceğini ifade etmiştir. Ardından hükümetin Efkarı Umumiye hükümeti olmadığını zira ne Kıbrıs meselesinde ne de diğer meselelerde millete ve meclise gerekli bilgileri vermediğini bu nedenle bu nitelikten yoksun olduğunu ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.28, B.68, s.553-554)

Çok muhterem arkadaşlar, grubumuz adına ilk yapılan konuşmamda Kıbrıs mevzuunda bir millî politikanın tespit edilmediği yolundaki görüşlerimizi yüksek heyetinize arz etmiştik. Ve ezcümle millî politikanın sadece Hükümetin ve onun dayandığı muayyen ekseriyetin görüşü olmayıp Yüksek Meclisinizde temsil edilen tek mil partilerin ittifakla karar verdiği ve tatbikini istediği husus olduğu yolundaki görüşümüzü arz etmiştik. Sayın Nihat Erim Beyefendi burada bu mevzu üzerinde görüşlerini arz ederken Hükümetin çok yakında güven oyu almış bulunmasını ileri sürerek Kıbrıs mevzuunda millî bir politikanın mevcut bulunduğunu, Yüksek Meclisin Hükümete güven oyu vermek suretiyle bu politikayı tasdik ve kabul ettiğini beyan ettiler. Bu nokta üzerinde iki hususu sarahaten arz etmek isteriz. Birinci olarak; Hükümete güven oyu temsil edilen tek mil partiler tarafından verilmiş değildir. İkinci olarak; güven oyu veren her milletvekili, Kıbrıs politikasını her yönüyle kabul ettiği manasına gelmez. Bu bakımdan Hükümete güven oyu verilmiş olması, Türkiye'de Kıbrıs mevzuunda millî bir politika mevcut

bulunduğu ve bunu tek mil siyasi partilerin kabul ettiği manasına gelmez. Muhterem arkadaşlar, gene Sayın Nihat Erim Beyefendi konuşmalarında, Bütçe Kanununun kabul edilmiş olmasını ve bütçe müzakereleri dolayısıyla Hükümetin icraatının muhasebesinin yapıldığını ve Bütçe Kanununun kabul edilmesi sebebiyle de Hükümet icraatının kabul edildiği cihetle Kıbrıs politikası hakkında, Hükümetin tutumunun Yüksek Meclisçe tasvip edildiğini söylediler. Biraz evvel güven oyu mevzuunda ileri sürdüğümüz mütalâaları burada da aynen tekrar ederim. Ne oyu alması, ne de Bütçe Kanununun Yüksek Meclisçe kabul edilmiş bulunmasının Kıbrıs mevzuunda muayyen belirli bir politika olduğu manasına gelmeyeceğini ve Hükümetin şayet bir millî politika tespiti hususunda şiddetli arzusu varsa, bunun yolu ilk yapılan konuşmamızda da belirtildiği üzere Mecliste temsil olunan tek mil siyasi partilerin yetkililerinin bir arada toplanarak duruma her türlü teferruatıyla gözden geçirmek ve ileride yapılacak politikayı tespit ederek bir karara bağlamak şeklinde olabilir. Sayın Nihat Beyefendi, «ne gibi bir teklifleri vardır» diye buyurdular. Teklifimiz, ilk konuşmamızda arz edildiği üzere, tekrar ediyoruz; tek mil siyasi partilerin yetkililerinin bir araya gelerek, Devletin elinde bulunan tek mil bilgi ve görgülerin gözden geçirilmesini ve bundan sonra yapılacak hattı hareketin birlikte kararlaştırılmasını ve bu siyasi partiler, verilen karar hususunda ittifak ederlerse, bunun da adının millî politika olarak tespit ve tescilini teklif etmekteyiz. Muhterem arkadaşlar, Sayın Nihat Beyefendi burada konuşurken bir hususa temas ettiler. «Anglosakson hükümetleri efkârı umumiye hükümetleridir, bir husus hakkında Efkarı Umumiyede bir kanaat yerleşir ve Hükümete bir istikamet göstermedikçe, Hükümet harekete geçmez» buyurdular. Doğrudur. Bu kanaatlerine aynen iştirak ederiz, hatta kanaat değil bu bir vakiadır. Ancak bizim Hükümet Kıbrıs mevzuunda dâhil, diğer hususlarda millete, muhalefete hatta Yüksek Meclise bilgi vermek lütfunda bulunmadığına göre bizim Hükümetin her türlü hareketinde bu vasfın bulunmadığının da bir gerçek olduğunu arz etmek isteriz. Hürmetlerimle dâhil diğer hususlarda millete muhalefete hatta Yüksek Meclise bilgi vermek lütfunda bulunmadığına göre bizim Hükümetin her türlü hareketinde bu vasfın bulunmadığının da bir gerçek olduğunu arz etmek isteriz. Hürmetlerimle.

CHP grubu adına Coşkun Kırca hükümete yöneltilen milli bir politikanın olmayışı şeklindeki eleştirilere cevaben söz hakkı almıştır. Milli politikanın tanımının tüm siyasi partilerin üzerinde uzlaştığı bir politika olarak değerlendirilmesi durumunda hükümetin inisiyatif olarak siyasi partilerle görüşebileceğini belirterek hükümetin böyle bir inisiyatif almakla takdir edilmesi gerektiğini almamışsa da eleştirilebileceğini vurgulamıştır.

Hükümetin siyasi parti gruplarının temsilcilerine Kıbrıs meselesiyle ilgili her türlü bilgiyi ve hükümet başkanının da siyasi parti liderlerine takip edilen politikayı açıkladığını belirttikten sonra hükümetin demokratik bir rejimde elinden gelen her şeyi yaptığını özellikle belirtmiştir. Siyasi partilerin mevcut politikayı beğenmemesi durumunda bu politika yerine hangi politikayı takip etmek gerektiğini açıkça söylemeleri gerektiğini ancak siyasi partilerin bunu yapmayarak genel görüşme talep ettiklerini oysa ki kendi politikalarını söylemek için genel görüşmeye gerek olmadığını bu grupların her daim görüşlerini bildirme hakkına sahip olduğunu belirtmiştir Kırca hiçbir zaman siyasi partilerin bu şekilde davranmadığını Adalet Partisi'nin taksim tezini isteyip başka bir celsede de bundan vazgeçtikleri örneğini göstererek sözlerine devam etmiştir. Takip edilen politikanın siyasi partiler tarafından hiçbir şekilde beğenilmediğini hatta politikanın devam etmesi durumunda Kıbrıs'taki Türklerinin büyük bir felaketle karşılaşacağını Türkiye Cumhuriyeti'nin ise prestijinin sarılacağını düşündüklerini belirterek siyasi partilerin bu durumda bir gensoru yine hükümeti düşürerek Kıbrıs meselesiyle ilgili politikayı belirleyip o politikayı da Türkiye Cumhuriyeti adına yürütmeleri gerektiğini ifade etmiştir. CHP olarak hükümetin daima yanında olduklarını siyasi partilerin ise gensoru önergesiyle gelerek hükümeti düşürmeye çalışmaları gerektiğini ancak 226 kırmızı oyu hükümet aleyhine toplayamadığı takdirde ise hükümetin politikasını kabul edip desteklemeleri gerektiğine dair inancını ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.28 B.68 s.554-556);

Muhterem arkadaşlarım, meclisimizde cereyan eden müzakerelerde Hükümetin bir millî politika gütmmediği fikri muhtelif muhalefet hatipleri tarafından tekrar edile gelmektedir. Bu itibarla CHP grubu olarak resmî Kıbrıs politikamızın bu safhasında millî politikadan ne anlaşılması icap ettiğini açıklamak, teşrih etmek mecburiyetinde hiss ediyoruz kendimizi. Millî politikadan maksat eğer Milletler Meclisinde temsil edilen bütün siyasi partilerin üzerinde ittifak ettikleri bir politika ise, millî politikanın tarifi bu ise böyle bir politikanın tespit edilmesine ve bütün muhalefet partileri gruplarının bu politikaya iştirak edip etmemesi bir demokratik rejimde tamamıyla o grupların serbest takdirine kalmış olan bir husustur. Dış politika meselelerinde millî politika tespit edilmesi, bu alanda millî politika tespit edilmesi iyi bir şeydir, güzel bir şeydir. Bu gibi hareketlerin inisiyatifi de Hükümetten gelmek icap eder. Bir Hükümet bu inisiyatifi almışsa takdire lâyıktır. Almamışsa elbette ki tenkit edilmelidir. Ama Hükümet bu inisiyatifi alıp da siyasi parti grupları yürütülecek olan politika üzerinde ittifak etmediklerini açıkça beyan ediyorlarsa bu onların hakkıdır. Eğer Hükümet böyle bir

inisiyatif almışsa artık tenkit etmek onların hakkı olmamak ıktiza eder. Bizim görebildiğimiz kadar Hükümet bu safhada bu bakımdan iki şey yapmıştır. Evvelâ siyasi parti gruplarının temsilcilerine Kıbrıs politikasının yürütülmesi hususunda vakalara, hâdiselere müteallik izahat verilmiştir. Şunu belirtmek isterim ki bugüne kadar bir dış politika meselesi bütün Türk milletini ilgilendiren bir ehemmiyet kazandığı vakit böyle bir yola gidilmemişti. İlk defa bu Hükümet zamanında bu yola gidildi. İkinci bir noktayı da belirtmek lâzımdır; Hükümet Başkanı siyasi parti gruplarının liderlerini müteaddit defalar nezdine davet etti. Kendilerine takip ettiği politikayı ve bunun sebeplerini izah etti. Parti liderlerinin bu politika üzerinde hangi noktada ve hangi sebeplerle olursa olsun ittifak edip etmemeleri kendi takdirlerine kalmış bir şeydir. Ama Hükümet Başkanı kendisini muayyen bir politikaya sevk eden sebepleri parti liderlerine izah etmiş midir, etmemiş midir? Bunun inisiyatifini almış mıdır, almamış mıdır? Almadı ise bütün parti liderlerinin bu kadar zaman Hükümet Başkanı nezdinde toplantılar yapması nasıl izah edilebilir? Muhterem arkadaşlarım, görülüyor ki Hükümet bütün siyasi partileri, imkân nispetinde üzerinde birleşecekleri bir politikanın meydana çıkabilmesi için demokratik bir rejimde elinden gelen her şeyi yapmış bulunmaktadır. Şimdi siyasi parti gruplarının bu politika üzerinde ittifak etmeyişleri keyfiyeti karşısında da bu politika ile mutabakat halinde bulunan kimselerin de söyleyecekleri sözleri vardır. Siyasi parti grupları, böylesine ehemmiyetli bir meselede muhalefette oldukları zaman Hükümetin yürüttüğü politikayı beğenmedikleri vakit bu politikanın yerine hangi politikanın yürütülmesi gerektiğini açıkça söylemek mevkiindedirler. Söylerler veya söylemezler. Ama söylemeden hangi politikayı takip etmek lâzım geldiğini belirtmeden tenkit yaptıkları zaman bizim de hakkımız bu tenkitlerin sadece istisna maksadına matuf olduğunu bu kürsüden belirtmekten ibarettir. Muhterem arkadaşlarım, müzakere açıldığı zaman yani bir genel görüşme açıldığı zaman söyleneceğinden bahsediliyor. Muhterem arkadaşlarım; bir dış politika konusu üzerinde siyasi parti gruplarının kendi politikalarının ne olduğunu söylemesi için demokratik rejimde tek yol genel görüşme yolu değildir. İktüüzüğümüzün, Hükümetin gündem dışı beyanlarına müteallik olan maddesine ek bir not açıkça şu hususu belirtmiştir: Hükümet adına dış politika üzerinde yapılan bir izahat üzerine gündem dışı bir izahat üzerine siyasi parti grupları daima kendi görüşlerini bildirmek hakkına sahiptirler. Böyle bir görüşe bugüne kadar rastlanmamıştır. Yine siyasi parti grupları bütçe müzakereleri sırasında sadece bütçelerin maddelerine değil o bütçenin kendine tahsis edildiği idarenin yürüttüğü politika hakkında da fikirlerini söyler. Bugüne kadar biz, bu yolda da bu politikayı istemiyoruz, şu politikayı istiyoruz diye açık resmî bir söze rastlamamışızdır. O kadar

rastlamamışsızdır ki Cumhuriyet Senatosunda Adalet Partisi adına gündem dışı bir konuşma yapan bir sayın senatör «Adalet Partisinin resmî tezi Ada'nın taksimidir» dediği halde ondan sonra bir başka celsede yine Adalet Partisi grubu adına Adalet Partisi Senato Grup Başkan vekili söz almış ve daha evvel konuşan Adalet Partisi adına konuştuğunu beyan ederek ifadelerde bulunan Sayın Tevetoğlu'nun konuşmasının grubu ilzam etmediğini beyan etmiştir. Bu mudur, sizin görüşünüz olması lâzım gelen arkadaşlar? Muhterem arkadaşlar, benim harika olup olmadığım sizin sözünüzden veya kendimden doğmaz. Benim sözüme cevap vermek kudreti sende varsa o zaman bu sözünle beni ancak tezyif edebilirsin. Bunun dışında bu söz bir aczi ifadeden başka bir şey değildir. Muhterem arkadaşlar, şimdi bir noktaya daha temas etmek lâzımdır. Hükümetin bu siyasetini bazı muhalif grupların beğenmedikleri anlaşılıyor. Öylesine beğenmiyorlar ki; bu siyasetin güdülmesi devam ettiği takdirde Kıbrıs'taki cemaatimizin büyük bir felâketle karşılaşacağı, Türkiye Cumhuriyeti'nin prestijinin, menfaatlerinin ve haklarının bir daha iade edilemeyecek bir şekilde zayıfa uğrayacağı iddiasındadırlar. Muhterem arkadaşlarım, eğer bu siyasi parti grupları bu iddiada iseler kendilerine düşen vatanperverlik vazifesi, dünyanın hiçbir parlâmentosunda görülmediğini sandığım bir tarzda araştırma komisyonları kurup hariciyenin şifrelerinin, kriptu makinalarının içine girmeye çalışmaktan evvel, buraya bir gensoru önergesiyle gelmek ve gerekçeli güvensizlik önergeleri vermek suretiyle bu Hükümeti evvelâ düşürmek ondan sonra Kıbrıs hakkındaki politikanın, politikalarının ne olacağını takdirlerini ortaya koyup tespit ettikten sonra da Hükümeti kurmak ve o politikayı da Türkiye Cumhuriyeti adına yürütmek cesaret ve medeniyetini gösterebilmektir arkadaşlar. Muhterem arkadaşlarım; Cumhuriyet Halk Partisi olarak biz Hükümete tam itimat içindeyiz, Cumhuriyet Halk Partisi olarak biz, itimat içindeyiz. Kıbrıs politikasında bu hükümet Türkiye'yi ve Kıbrıs Türk Cemaatini felâkete götürdüğünü iddia edenlere düşen vatanperverlik vazifesi, bir gensoru önergesi ile buraya gelmek ve bu hükümeti düşürmeye çalışmaktır. Ama 226 kırmızı oyu bu hükümetin aleyhinde toplayamadığımız takdirde muhterem arkadaşlarım, size düşen vatanperverlik vazifesi bu hükümetin sesinin ve sadece onun sesinin Türkiye Cumhuriyeti'ni beynelmilel sahada temsil ettiğini kabul etmekten ibaret olacaktır.

Başbakan İsmet İnönü hükümetin Kıbrıs politikası üzerinde bir araştırma yapılması için verilen bir tahrir üzerine açılan müzakereden amacından şaşırarak tüm siyasi partilerin hükümet politikası üzerinde istediği şekilde konuştuğunu belirterek bilgi edinmek için araştırma yapılması şeklinde başlayan tahrirle esasen sen muhalefet partilerinin Kıbrıs meselesinde takip edilen politikayı başından beri onaylamadığının

anlaşıldığını vurgulamıştır. Bu takvimin kabulüyle hükümetin Kıbrıs politikasının meclis tarafından onaylanmayacağı şeklinde ele alacaklarını bu nedenle taksimin reddini istediklerini açık oyla 15 kişilik bir başvuru olursa açık oylamanın yapılarak meclisin hükümete verdiği emanet üzerinde takdirini kullanabileceğini ifade ettikten sonra Kıbrıs meselesinde buhranlı safhalarının geride bırakıldığını şu an gelinen yeni safhanın ise son derece nazik olduğunu böyle bir durumda açılacak tahkikatla yarın ne karar verileceği belli olmayan şüpheler içerisinde dış politikanın takip olunamayacağını belirtmiştir. İnönü güvenoyu mevzuyu teşhir etmeyi istemediğini kabul ederlerse emaneti sahibine teslim edeceğini reddi ederlerse de görevini devam edeceğini ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.28, B.68, s.556);

Pek muhterem milletvekilleri arkadaşlarım, Hükümetin Kıbrıs politikası üzerinde bir araştırma açılması için verilen tahrir üzerine müzakere açıldı, devam ediyor. Böyle tahrirleri vermek, müzakere etmek, kabul etmek muamelesi yapılırken, o bir araştırma talebidir veyahut bir gensorudur veyahut da bir genel görüşmedir, hepsi birbirine karışarak hükümetin politikası üzerinde herkes arzu ettiği gibi konuşmaktadır. Manayı, bugünkü konuşmaların manasını bütün hatiplerin bütün muhalefet partilerinin bir arada konuşmaları ile değerlendirmek bizim için vazifedir. Muhterem arkadaşlar; bilgi edinmek için araştırma yapılacaktır. Bu şekilde başlayan tahrir gerek tahririn kendi ifadesi gerekse onun üzerinde muhalefet partilerinin söyledikleri sözler baştan aşağı hükümetin Kıbrıs işinde takip ettiği politikanın tasvip edilmemesidir. Millete karşı, dünyaya karşı bu müzakereyi başka türlü mânalandırmak kendimizi aldatmak olur. Şimdi muhterem arkadaşlarım; biz bu tahririn kabulünü, Hükümetin Kıbrıs politikasının Büyük Meclisçe tasvip edilmemesi ananasında alacağız. Bu tahririn reddini isteriz. Şimdi açık oyla eğer 15 kişilik bir müracaat vuku bulursa açık oyla reye konur Büyük Meclis üzerimizde bulunan emanet üzerinde takdirini kullanmış olur. Kıbrıs meselesi, başından beri Kıbrıs meselesini düşündünüz ki, 21 Aralık'ta uzun bir hazırlığın neticesi olarak patladığı zaman bir Hükümet kurulmamıştı ve o Hükümet, ben bir vazife ile Amerika'da bulunduğum zaman Türkiye'de düşürülmüş idi. Kıbrıs meselesi bugün buhranlı safhalarından bir kısmını geçirdikten sonra yeni bir safhaya gelmiştir, bu safha da son derecede naziktir. Büyük Meclis karşısında tahkikat açılıp tetkik edilecek tasvip edilmeyen bir politika hakkında, yarın ne karar verileceği belli olmadan bu orta sıralardan şüpheler altında bu memleketin harici politikası takip olunamaz Şimdi size kolaylık göstereceğim; güven oyu istiyorum dersem iki gün sonra rey vereceksiniz. CKMP'nin arzusunu iki gün sonraya

tehir etmeyi arzu etmiyorum. Onun için bu tavrı kabul buyurursanız, yarın emaneti sahibine teslim edeceğim, reddederseniz, vazifeye devam edeceğim.

YTP grubu adına Fahrettin Kerim Gökay Kıbrıs meselesiyle alakalı parti olarak görüşlerini daha önce ifade ettikleri gerekçesiyle tekrar bu konuda söz almadıklarını fakat güven oyları konusundaki görüşlerin haksızlığı nedeniyle söz aldıklarını belirtmiştir Kıbrıs meselesinin meclise geldiği ilk andan beri milli bir dava olarak benimsendiğini bu nedenle güvenlik oyları tüm milleti temsil etmez şeklindeki ifadelerin milli iradenin çoğunluğu temsil edildiği meclise karşı bir haksızlık olduğunu vurgulayarak böyle önemli bir mevzuda Türk milleti ve meclise düşen görevin milli hassasiyetin tüm halde korunması gerektiğine dair temennilerini ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.28, B.68, s.556,557);

Sayın Başkan, aziz arkadaşlarım; Kıbrıs konusu, Millet Meclisine getirildiği dakikadan itibaren, bu memleketin millî iradesini temsil eden Büyük Meclis, her türlü siyasi mülâhazaların dışında olarak bunu bir millî dâva olarak benimsemişti. Bundan dolayıdır ki biraz evvel muhterem bir arkadaşımızın verilen güvenlik oyları bütün milleti temsil etmez, millî bir his olarak kabul edilmez, millî bir ifade olarak kabul edilmez tarzındaki sözlerini millî iradenin daima çoğunlukla temsil edildiği bir Meclise karşı haksız bir isnat olarak kabul ediyoruz. Kıbrıs dâvasında Hükümetin tutumu tenkit edilebilir, bunun hakkında şu veya bu şekilde oy verilebilir. Fakat bütçenin kabulünde verilmiş olan güvenlik oylarını veyahut bundan evvel verilmiş olan güvenlik oylarını zayıfa düşürecek şekilde beyanatta bulunmak, millî irade ile kabili telif değildir. Onun için biz deminden beri grubumuz adına konuşmadık. Çünkü evvelce Kıbrıs konusundaki düşüncelerimizi ifade etmiş idik. Arkadaşlarımız, grup arkadaşlarımız kendi vicdanlarının sesleri ile hareket edeceklerdir. Yalnız benim temennim şudur ki; dünya siyasetinde Türk Milletinin olgunluğu takdir ve tasvip ile karşılanırken ve hatta mütteliklerimizin hareketleri komşu memlekette takbih edilirken Türk Milletine düşen ve onun asil Meclisine düşen, Kıbrıs dâvasında millî hassasiyetin bir ve yekpare olarak muhafaza edilmesidir. Bu temennimi arz ediyorum. Hürmetlerimle.

Meclis Başkanı Kıbrıs konusuyla alakalı yeterli görüşmenin yapıldığına dair takrirleri okutmuştur. Takrir aleyhinde söz alan Urfa Milletvekili Kadri Eroğan üçüncü kez genel görüşme talebinin geldiğini fakat bunun sürekli reddedildiğini eleştirerek sözlerine başlamış meclisten daima Türk milletinin menfaatlerini gözetecek kararların çıkacağını vurgulamıştır. Kıbrıs meselesinin dünyayı ilgilendiren önemli bir mevzu olduğunu Londra ve Zürih Antlaşması'nın dördüncü maddesine göre anayasanın

bozulması durumunda 3 devletin müdahale hakkının doğduğunu İngiltere, Yunanistan ve hatta Amerika'nın bu müdahaleyi yapmamasına karşın Türkiye'nin bu müdahaleyi yapmaya mecbur olduğuna dikkatleri çekmiştir. Ardından neden kifayet aleyhinde olduğunu açıklamaya başlayarak meselenin sürekli hassasiyeti var konuşulamaz denilerek konuşulmadığını ifade ederek anayasa ihlalinde Türkiye'nin üzerine düşen görevlerini yerine getirmesi, Makarios'un anayasayı çiğneyerek katliamları devam etmesi, Londra konferansına katılan Harici Vekilinin meclise gelip konferans hakkında açıklamalarda bulunmaması, Nihat Erim ve Faruk Sükan'ın konuşmaları güvenlik konseyi kararlarının beşinci maddesinin hukuki dayanağı ve son olarak politikasıyla alakalı yeterli bilgiye sahip olmadıkları gerekçesiyle tahrir aleyhinde olduğunu ifade etmiştir. Milletvekillerinin bu konuyu etraflıca konuşması gerektiğini meselenin olduğu bittiye getirilerek oylama yapılmaması gerektiğine dair düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir (MMZC, C.28, B.68, s.557-559);

Muhterem milletvekilleri, üçüncü defadır ki Kıbrıs mevzuunda bir umumi görüşme açılıp, mebdeğinden bugüne kadar cereyan eden, Hükümetin icraatını teferruatıyla öğrenip, eğer hakikaten yanlış bildiklerimiz varsa bunları tashih ederek hakikaten takdire değer mahiyette icraat varsa alkışlayarak ve neticede vicdanımızın sesine uyarak bir karar vermek mevkiinde bulunduğumuz bu millî dâvada üçüncü defadır ki biraz evvel Yüce Heyetinize hitabeden Sayın Başbakan dahi bu defa da görüşmeden sarfı nazar edelim, işin nezaketi müsait değildir, diyorlar. Dost ve düşman şunu iyi bilsin ki bu kürsüden vaki olan her çeşit ikaz, her çeşit tenkit ancak ve ancak Türk Milletinin âli menfaatini daha çabuk tahakkuk ettirmeye matuftur. Onun dışında şu anda benim sözümü kesmek isteyen arkadaşların dahi, benim düşüncemin dışında olduğunu kabul etmiyorum. Aziz ve muhterem arkadaşlarım... Onu arz edeceğim, niçin aleyhindeyim. Muhterem milletvekilleri, her defasında parti adına konuşan sözcü arkadaşlardan sonra hemen bir kifayet tahriri arzı endam ediyor. Beni çok mazur görün, affedin Yüce Heyetinizin şahıslarına hürmetkarım; bu böyle devam ederse ya konuşma kabiliyetimizi kaybedeceğiz ve yahut da Yüce Heyetiniz altı kişi ne konuşursa ondan sonra hemen parmak kaldırarak. Meselâ arz edeyim; bugün bütün dünyanın üzerinde durduğu bir Kıbrıs meselesi var. Kıbrıs dâvasının bir hukukî veçhesi vardır. Orada, Londra ve Zürih Antlaşmasının 4'üncü maddesine göre, Kıbrıs Anayasası ihlâl edilirse derhal üç Devlet müdahale edecek. Şimdi Yunan Hükümeti müstağni kalabilir, İngiliz Hükümeti de müstağni kalabilir, büyük dostumuz Amerika da pek bizim kadar ilgi gösteremeyebilir, ama ben, 30 milyon namına, muazzam Türk Devletinin ve Türk Milletinin şerefi olarak attığım o imzanın zâmini ve

kâtibi olarak mecburum bu müdahaleyi yapmaya. Birçok arkadaşlar diyorlar ki; Bunu izah etmen lâzım, yani neden kifayet aleyhindeyim? Bu mesele hiçbir zaman konuşulmamıştır ne sözcüler tarafından ne Hükümet tarafından. Ama iş daima yatıştırılmıştır; işin nezaketi vardır, bu mühim hâdisedir, konuşulmaz, denmiştir. Halbuki muhterem arkadaşlarım ben bunu bileceğim; Süveyş hâdisesi ile Kıbrıs'ın birbiri ile münasebeti var mı, yok mu? Şimdi muhterem arkadaşlarım, diyorum ki, her üç konuşma da açıldığı zaman, bilhassa bundan evvelki gensoru mevzuunda, kalktı Halk Partisi sözcüsü Sayın Fethi Çelikbaş; «Şimdi bütçe müzakereleri devam ediyor. İçtüzüğün 125'inci maddesine göre Hükümet istintaka çekilemez, gensoru konuşulamaz. Bırakalım geniş bir zamanda bunu geniş geniş konuşalım.» dediler. Şimdi bütçe bitti, geniş bir zaman içindeyiz. Binaenaleyh Sayın Başkanın ikazına da çok dikkat ederek neden kifayetin aleyhindeyim? Onu arz edeyim. Bir; Kıbrıs Anayasasının ihlâl edilmesine rağmen Türk Devleti olarak bu Anayasanın ihlâlinde Türk Devletine düşen vazifenin yerine getirilmesi bakımından; bir taraftan Sayın Başbakanın ağzıyla Cumhurbaşkanlığı sıfatını kaybetmiş olan ve yalnız bir dinî sıfat taşıyan bir insanın Anayasayı çiğneyerek katliama devam etmesine rağmen öbür taraftan Londra Konferansına iştirak etmiş olan bir Hariciye Vekilimizin gelip Yüce Heyetinize dahi konferansın ne şekilde cereyan ettiğini izah etmemiş olmasına rağmen, arkasından Güvenlik Konseyinde, şurada bütün bir samimiyetimle hakikati bulmaya çalıştım, Nihat Erim Beyefendi ile Faruk Sükan Beyefendinin konuşmalarından... Beşinci maddenin hakiki, hukukî veçhesi nedir? Bu dahi anlaşılmadan biz kalkar da burada kabul edenler veya etmeyenler diye bir neticeye bağlamak çölle sayj.li milletvekilleri, isabetli bir karar verememiş oluruz ve Hükümetimizi takviye edememiş oluruz. Anlayamadığımız için hakikati öğrenemediğimiz için. Muhterem milletvekilleri; ansamimülkalp arz edeyim ki demokratik rejimlerde akıllı hükümetler, kendi partisine mensup milletvekillerini tahrik ederek, teşvik ederek «Aman Hükümet hakkında şu mevzuu getirin. Muhalefet olarak, iktidar olarak milletvekillerinin şu millî dâvalardaki hakiki desteğine mazhar olayım» çabası içinde olmalıdır. Binaenaleyh, beni mazur görsünler çok muhterem Başvekil, demokratik rejimlerde intibak tesis edemediğim, güven oyu şeklinde ya böyle olur ya böyle olur şeklini dahi bu konuşmalar tamamen sona ermeden doğru bulmuyorum. Ve hakikaten arkadaşlar, Tahtakılıç çok nefis bir misal verdi... Misal veriyorum. Muhterem milletvekilleri, eğer bu defa bu gürültü, patırtı içinde işi enine boyuna konuşmadan, her milletvekili kendi vüsatı nispetinde bu millî dâvada kendi görüşlerini, müktesebatını bu kürsüden bu milletin defterine tescil ettirmeden yine bir oldu bittiye getirip oylamaya gitmek dâvayı halletmez.

Samimî, vicdani kanaatim budur. Kifayeti müzakereye ait verilen bu önerenin aleyhinde rey kullanılmasını millî menfaat yönünden istirham ediyorum.

2.6.15. 1 Nisan 1964 Tarihli Oturumda Yaşanan Gelişmeler

Meclisin 1 Nisan 1964 tarihli oturumunda söz alan Devlet Bakanı ve Başbakan yardımcısı Kemal Satır hükümeti Kıbrıs meselesi dahil diğer tüm mevzuları ve dış politikanın mecliste konuşulmasında büyük bir fayda görerek genel görüşme taraftarı olduğunu hükümetin bu konuda izahat vermesi gerektiğini ve genel görüşmenin ise salı günü yapılması yönündeki önerilerini dile getirdiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.30, B.95, s.76);

Çok muhterem arkadaşlar, değerli arkadaşlarımızın dış politikanın Büyük Millet Meclisinde müzakeresi ve Hükümet tarafından lüzumlu izahatın verilmesini tazammun edenî önermelerini her beraber dinledik. Bir hafta, on gün evvel de yine bu önerge sahipleri arkadaşlarımızın genel görüşme taleplerine karşı Hükümet olarak bu genel görüşmeleri istediğimizi ve Meclisimizin karşısında Türkiye'nin Kıbrıs ve Kıbrıs ile ilgili bütün dış hususlar ve meseleler hakkında izahat vermeyi arzu ettiğimizi Yüksek Heyetinize beyan etmiştik. Bugün yine aynı sözleri tekrar etmek üzere huzurunuzda çıkmış bulunuyorum. Hükümetiniz dış politikayı, Kıbrıs meselesini ve Kıbrıs ile ilgili olan diğer bütün meseleleri Büyük Millet Meclisinde konuşulmasında fayda, mülâhaza etmektedir. Bu maksatla Yüksek Heyetinizden istirhamımız, salı günü genel görüşmenin, açılması daha faydalı olacaktır. Memleketimizi dış meseleler münasebetiyle ziyaret eden mümtaz Devlet adamları gelip gitmektedir ve yarın tekrar bir tanesi gelecektir. Bunların da avdetinden, sonra Anayasanın emrettiği çerçeve içerisinde salı günü genel görüşmenin, açılmasına kararınızı isti rinam edeceğim. Zaten Anayasa gereğince bu husus; bugün kabul edildiği takdirde ilk iki gün konuşulamayacak, en erken konuşmamız pazartesi günü olacaktır. Hükümet salı günü konuşulmasını Yüksek Heyetinizden istirham etmektedir. Bunu arz etmek için huzurunuzda çıkmış bulunuyorum.

Meclisin 1 Nisan 1964 tarihli oturumunda söz alan İstanbul Milletvekili Tahsin Demiray Kıbrıs meselesinin uzun bir süreden beri var olduğunu ve 1964 yılı itibariyle önemini arttırdığını bu sorunun Türk-Yunan dostluğundan bağımsız bir şekilde ele alınmaması gerektiğini belirterek hükümetin Türk-Yunan dostluğunu sakınarak olaylar karşısında itinalı davrandığını fakat bu davranışların olumlu bir sonuç vermeyerek hükümetin artık bu dostluğun karanlık bir istikamette olduğunu anlamasının vaktinin

geldiğini belirtilmiştir. Demiray konuşmasının devamında 1930 yılında imzalanan Türk-Yunan sözleşmesinin 34 yıl sonra Türkiye tarafından feshedildiği üzerinde uzunca durarak bu sözleşmenin feshi ile Türk-Yunan siyasetinin büyük bir değişime uğradığını belirterek böyle mühim bir kararın kendilerince radyo ve gazetelerden öğrenilmesinden yakınmıştır. Hükümetin bu fesih kararını meclise getirerek tasdik etmesi gerektiğini anayasanın 65 maddesini dayanak göstererek belirtmiş hem bu feshin tasdiki hem de böyle mühim bir konuda milletvekillerinin görüşünün alınması gerektiğini özellikle vurgulayarak Türk-Yunan dostluğunun karanlık bir istikamette oluşunu irdelenmiştir. Bu nedenle 40 yıldan beri Türkiye'nin devam ettiği siyaseti gözden geçirerek gerçekler ışığında hak ve menfaatlerimizi koruyacak yeni bir dış politikanın tesis edilmesi üzerinde durarak 1930 yılının ekim ayında Venizelos'un Ankara'da Yunanistan'ın Doğu Akdeniz siyasetinin varlığına değindiğini ve bu Doğu Akdeniz siyasetinin aslında Megalo İdea'nın kökenlerini oluşturduğunu iddia etmiştir. Bunun hükümetçe anlaşılmamasından yakınlıkla Türkiye'nin her seferinde Türk-Yunan dostluğuna yeni sıfatlar eklediğini ve aşırı tavizkar bir tutum sergilediğini ifade etmiştir. Yunanistan'ın bir buçuk asırdan beri takip ettiği politikadan hiçbir zaman çıkmadığını sadece ara ara hızlanmalar veya duraklamalar yaptığını belirterek Türkiye'nin iyimser görüşler neticesinde sorunları çözemediğini, Türkiye'nin Yunanistan'ın Doğu Akdeniz siyasetini, Türk-Yunan siyasetinin 40 yıllık seyrini gözden geçirerek Kıbrıs davasına parmak basması gerektiğini belirtmiştir. Türkiye'nin bu davayı ele almaması durumunda meselenin Sakarya hattına dayanacağı, Sakarya'da şehit olan askerlere vefa borçlu olduklarını ve geri adım atmamaları gerektiğini Türkiye'nin olaylar karşısında bir ağlama duvarı olamayacağını gerektiğinde hareket etmeye mecbur olduklarını belirterek hükümeti genel görüşmeyi açması yönünde ricasını sunduğu şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.30, B.95, s.76-79);

Millet Meclisinin sayın üyeleri; Huzurunuzda getirdiğimiz genel görüşme teklifimizde (Türk-Yunan münasebetleri) konunun esasını ve mihverini teşkil etmektedir. On yıldan fazla bir zamandan beri Türkiye'nin dış siyasetinde devamlı yer alan ve 1964 yılı başlarken yeniden vahametini artıran Kıbrıs ve buhranı, Hükümetimizin ileri derecede itinalı gayretlerine rağmen, nihayet onu ve neticede bütün Türkiye'yi bu mihvere (Türk-Yunan münasebetleri) mihverine getirmiştir. Daha kestirme bir ifade ile asıl şimdi esasa gelinmiştir. Çünkü gerçekte Kıbrıs meselesi, Türk-Yunan münasebetlerinin bir yönünden, bir parçasından başka bir şey değildir. Bununla beraber; bizde gelip geçmiş bütün hükümetler Türk-Yunan dostluğunu sakınmak gayretiyle, birçok ahvalde, meselelerin arkasında veya yanı başında duran Yunanlığı görmemezlikten gelmişlerdir.

Nitekim, son İnönü Hükümeti de Kıbrıs buhranını Kıbrıs çerçevesinin dışına taşırmamak hususunda azami itina gösterdi. Fakat bütün harcanan nazik gayretler, aşırı sayılabilecek itinalar fayda vermedi ve hakikat mızrağı çuvaldan fırladı. Nihayet Hükümetimiz, alın altına geldiği realiteyi artık kabul etmiş gibi görünüyor ve Türk-Yunan münasebetlerini eline ve diline almaya başlıyor. Fakat bu, bilhassa Hükümetimizin bugünkü başkanı için kolay olan bir iş, bir keyfiyet değildir. «Türk-Yunan dostluğu karanlık bir istikamettir» sözünü söyleyebilmek için Hükümet Başkanının duyduğu ıstırapı ve hayal kırıklığını, şahsan çok iyi anlıyoruz. Lozan'ı takip eden yıllardan başlayarak, arkada kalan uzun yılların boyunca, Ankara'ca ön plânda tutulan Türk-Yunan dostluk siyasetini yakından izleyen arkadaşların, şu anda, aynı anlayışı benimle paylaştıklarından eminim. Fakat bizim buradaki vazifemiz, Hükümet Başkanının duyabileceği veya duyması gereken siyasi hayatının ıstırapını belirtmek değildir. Büyük Meclisi asıl alâkadar eden, Sayın Başkanın bizzat hazırlayarak 1930 yılında Ankara'da Eleftherios Venizelos ile karşılıklı olarak imzaladığı, dış politikamızın çok enteresan bir vesikası olan Türk-Yunan Mukavelenamesini 34 yıl sonra, yine bizzat kendi eliyle feshetmek mecburiyetleri içine gömülmüş olması bizleri, Yüksek Meclisi şiddetle alâkadar eder. Türk-Yunan dostluğuna, Türkiye tarafından gösterilmiş bir cemileler manzumesini teşkil eden bu mukavelenamenin feshi ve 34 yıldan beri devam edip gelen geniş müsamahalı tatbikatının ortadan kaldırılabilmesi yolunda Hükümetçe alman çeşit çeşit tedbirler de Yüksek Meclisi şiddetle alâkadar eder. Çünkü, bu tatbikat ile Türkiye, dış politikasında bir rota değiştirmekte ve Lozan'dan bugüne kadar, kırk yıldan beri takip edilen Türk-Yunan siyaseti 180 derecelik bir değişmeye yönelmektedir. Bu defa girişeceğimiz esas öyle bir esastır ki, böyle bir esbabı mucibeyi hak etmektedir arkadaşlar. Hal ve durum böyle iken bizler, milletvekilleri ve Büyük Meclisin üyeleri olarak, olup bitenleri, dış siyasetimizde büyük değişiklik ifade eden Hükümet tatbikatını, bütün memleket gibi ve 30 milyon vatandaşla birlikte radyodan ve gazetelerden öğrenmekteyiz. Nitekim 1930 Türk-Yunan Mukavelenamesinin sona erdiğini de aynı şekilde ve ilk defa radyodan öğrendik. Bu kuru tebliğ aynen şöyledir, okuyorum: «Türkiye ile Yunanistan arasında 30 Ekim 1930 tarihinde Ankara'da imzalanmış bulunan İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Mukavelenamesinin anılan Mukavelenin 36'ncı maddesinin taraflara tanıdığı yetkinin kullanılması suretiyle, sona erdirilmesi; Dışişleri Bakanlığının 2.-3. 1964 tarihli ve ft21.720-DI/4883 sayılı yazısı üzerine 21.5.1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunun 3'üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 7.3.1964 tarihinde kararlaştırılmıştır.» Muhterem arkadaşlar, Hükümetin bu tebliği ile Mukavelenamenin feshinden sonra bir aydan fazla bir zaman geçmiş olmasına rağmen Hükümet bu konuda

Meclisimize hiçbir resmi bilgi vermemiş ve bu mühim siyasi hâdise Meclis hayatımızda bir iz bırakmamıştır. Bu affolunmaz noksanı bir dereceye kadar telâfi için bu kararnameyi burada aynen okumuş bulunuyorum. Şimdi bu okuduğumdan ve ihtilâlden sonra da Yüksek Meclisin bu hâdise üzerinde durması kati bir zaruret halini alıyor kanaatindeyiz. Millet Meclisinin Sayın üyeleri; Hükümetçe sona erdirilen 1930 Türk-Yunan Mukavelenamesi, Büyük Millet Meclisince 9 Mart 1931 tarihinde 1758 numaralı kanununa tasdik olunmuştur. Hükümet ise bu gibi mukavelenamelerin feshi hakkını kendisine tanıyan ve 21.05.1963 tarihli ve 244 sayılı kanuna dayanarak bu Mukavelenameyi tesnetmiş bulunmaktadır. Bununla beraber bu tesnin neticede yine Büyük Meclise getirilip tasvibinin alınması gerekir kanaatindeyiz. Hükümete verilmiş olan bu fesih yetkisi, Anayasanın 65'inci maddesi gereğince Meclisçe tasdiki mecburi olan bir Antlaşmanın ön tatbikatından olarak bidayette Hükümetçe parafe edilmesi yetkisi mahiyetindedir. Kaldı ki iki yıllık olarak imzalanmış olan bu mukavelename, kendiliğinden uzama imkânı veren maddesiyle, 34 yıl yürürlükte kalmıştır. Bu mukaveleye benzer diğer bir mukavelenameyi Cumhuriyet tarihimizde hatırlamıyoruz. Canlı bir halde tatbikat mevkinde kalabilmiş olan böyle bir mukavelenamenin feshi Meclisimizi şiddetle alâkadar eder. Bu itibarla Yüksek Meclis vermiş olduğumuz önergeyi kabul buyurmakla Anayasamız ve milletlerarası tatbikatı bakımından da değerli arkadaşlarımıza bu konuda görüşlerini belirtmek fırsat ve imkânını kazandırmış olacaktır. Fakat bizim burada üzerinde durmak istediğimiz sadece mukavelenin feshine ait hukuk tekniği ve Anayasamızın tatbikatı hususları değildir. Esas konumuz; biraz evvel de söylediğim gibi bir umumi görüşme açılmasını zaruri kılan Barbakanımızın tabirleriyle: «Türk-Yunan dostluğunun karanlık bir istikamette oluşudur.» Şimdi müsaadenizle, 34 yıl sonra hatta 40 yıl sonra, 40 yıl evvelki Başbakanın 40 yıllık itinalı ifadesini celile kâr cümlelerini değiştirip takip edilen Türk-Yunan dostluğunun karanlık bir istikamette olduğunu görmesi, kabul etmesi ve bunu ifade etmesi hâdisesi üzerinde durmak isteriz. Muhterem arkadaşlarım, Meclis olarak da hep birlikte bu hâdise üzerine eğilmeye, kırk yıldan beri devam ettire geldiğimiz bir siyaseti baştan başa gözden geçirip bir muhasebesini yapmaya, bir bilançosunu çıkarmaya ve ondan sonra da celile kârlığı fayda getirmez siyasi geliş gidişleri, realite olmayan tutumları bir tarafa iterek Türk Milletinin kaskatı kaderini ve çevrili bulunan acı gerçekleri hak ve menfaatlerimizi esas olacak bir yeni siyasi istikamet tutmak mecburiyetindeyiz. Şimdi denilebilir ki biz, dış münasebetlerimizde bu derece realitelerden uzak ve hatta plâtonik denilebilecek bir gidiş içinde miydik ki bugün bunu terk ederek realist bir siyasete dönmemiz bahis konusu edilebilsin. Böyle bir mülâhaza ve düşünceye karşı ben burada 1930 yılının Ekim ayma

dönüp Elefterios Venizelos'un ölçüp biçtikten sonra sarf ettiği sözleri ortaya koyacağım. Yunan Başvekili Venizelos 30 Ekim 1930 tarihinde, Ankara'da, Yunanlılar nam ve hesabına avantajlar sağlayan Türk-Yunan Antlaşmalarını imzalayıp adeta cebine yerleştirdikten sonra yerli ve yabancı basın mümessillerini kabul ederek onları, memnun ve mesrur, verdiği beyanata şu sözleri eklemekten kendini alamamıştı. «Gerek Yunanistan ve gerek Türkiye'nin bir Balkan siyaseti ve bir de (Doğu Akdeniz) siyasetleri vardır. Asıl kendilerini meşgul eden bu ikinci siyasettir. Nitekim Yugoslavyalı da bir Balkan siyaseti olduğu gibi bir de (Adriyatik siyaseti) vardır.» Yunan Başbakanı Giritli politikacı ihtiyar Venizelos'un Ankara'nın ortasında, gazetecilere sorulmadan söylediği ve söylemek lüzumunu duyduğu (Yunanistan'ın Doğu Akdeniz siyaseti) acaba ne idi? O zaman kimse bunun üzerinde durmadı; durabilecek olanlar da gidişin keyfini her halde bozmak istemediler. Venizelos'u tanıyanlar ve Yunanistan'ın dış politikası, Megalo ideasının köklerini ve bu köklerin derinliğini bilenler için o gün sarfedilen bu söz büyük bir ehemmiyet taşımakta idi. O da Galilla gibi «Dünya yine de dönüyor!» manasında konuşmuş ve: «Cebimdeki bu mukavelenamelere rağmen; siz, Ankara siyasi yönünün? büyük gayretlerinize rağmen, Yunanistan'ın Doğu Akdeniz politikası yürüyecektir; bu siyaset, bu mukavelelerden, Balkan konferanslarından ve paktlarından sonra da önemlidir.» demişti, demek istemişti. Buna karşı biz ne yapmıştık arkadaşlar? Lozan'dan ve 1930 Antlaşmalardan sonra aynı dış politika sloganlarımızı söylemekle yetinmiş, her Atina'ya uğrayışta biraz daha şevke gelip Türk-Yunan dostluğuna yeni sıfatlar eklemiştik. 1939'da Atina'da bile mukavele imzalayan Tevfik Rüştü Aras, Yunan Başbakanı General Metaksas ile karşılıklı geçip kadehlerini (Türk-Yunan Birliği) şerefine yükseltmiş ve bununla da yetinmeyen şöhretli Dışişleri Bakanımız bir gün de «aradaki hudut farklarının silindiğini beyan edivermişti. Bizim bu şevkli, aşırı tavizkâr davranışlarımıza karşı Lozan'dan ve 1930 Antlaşmalarından sonra onlar ne yapmışlardı? İşte, bugün, asıl karşılığını bu kürsüden vermeye, muhasebesini yapmaya, mecbur olduğumuz tarafların bu tutumu, bu durumudur. Yunanistan'ın Doğu Akdeniz politikasının aradan geçen kırk yıl içinde katettiği mesafe, inkişaf eden istikametleri ve bugün vasıl olduğu merhaledir. Muhterem arkadaşlar; şu açık bir hakikattir ki Yunanistan, bir buçuk asırdan beri devam edegelen bir politikanın çizgisinden dışarı çıkmamış, sadece bu çizgi üzerinde zaman zaman hızlanmalar, zaman zaman duraklamalar yapmıştır. Bu çizginin sağında ve solunda daima iki büyük devlet yer almıştır. Biz iki asırdan beri bu çizgi üzerindeki kâh sağındaki, kâh solundaki devletle birlikte üçlü olarak çatıştık ve hâlâ da çatışıyoruz. Bu çatışmalar sırasında Doğu Akdeniz siyaseti daha da genişliyor ve Orta-Doğu siyaseti çapını alıyor. İşte bundan dolayıdır ki biz, istediğimiz kadar çerçevesinden çıkarmamak

gayreti içinde olursak olalım meselâ; bir Kıbrıs meselesi ciddiyetle ele alındığı zaman ilk merhalede bir Yunan meselesi, onun ardından (Yunanistan'ın Doğu Akdeniz siyaseti), daha doğrusu Megalo ideası (Büyük Yunanistan dâvası) onu da kurcaladığımız zaman yine bir Orta-Doğu meselesi ön plâna çıkıyor. Muhterem arkadaşlarım, Bugün içine gömüldüğümüz dış meseleler açıkça gösteriyor ki Türkiye tarafından kırk yıldır takip edilen Yunan dostluğu, Balkan dostluğu gibi siyasetlerin hazin neticeleri gösteriyor ki, geçen yüz yıldan kalan ve bizim için hayatî olan dâvalar ve türlü meseleler sadece pamuk ipliklerine bağlıdır ve hiçbirine yerine oturmamıştır. Oturtuldu sanılanların da nihayet kırk yılın sonunda, oturmadığı; kırk yıl evvelki gibi durduğu, en iyimser görüşlülerimizce de her halde anlaşılmıştır. Elefterios Venizelos, Giritli Venizelos olarak öldü. 1930 da Ankara'ya beraberinde getirdiği Yunan Hariciye Nâzırı Mihalakopulos'da 1918 mütarekesinde Türkiye'yi bir mezara gömmek azmi içinde büyük gayretler sarf eden Mihalakopulos olmaktan bütün ömrü boyunca bir an fariğ olmadı. Değil İkinci Dünya Harbinden sonra doğan cumhuriyetlerle, diğer herhangi bir devletle benzerliği olmayan Devletimiz, gerçi genç bir cumhuriyettir. Bununla beraber büyük ve uzun ömürlü bir İmparatorluğun çekirdeğini teşkil etmiş olması dolayısıyla bu özde ve bu çekirdekte imparatorluğun kromozomlarından az çok bir şeyler ve bu arada bilhassa birtakım kronik dış dertler ve meseleler de intikal etmiştir. Bunlar geniş bir sahayı kaplar. Biz bugün, bunlar arasından en dar çerçevesiyle Yunanistan'ın Doğu Akdeniz siyasetini ele alıp, bütün şümülüyle gözden geçirmek ve varacağımız neticeye göre kesin tavrımızı almak mecburiyetindeyiz. Bize göre, evvelâ Venizelos'un ifadesiyle: Yunanistan'ın Doğu Akdeniz siyasetini ve onun ışığı altında Türk-Yunan siyasetinin kırk yıllık seyrini gözden geçirmemiz ve nihayet bu siyasetin bir parçasından başka bir şey olmayan Kıbrıs dâvasına parmak basmamız gerekir. Bu parmak ya şimdi basılacaktır veya hiçbir zaman Türk Milleti olarak bu siyasi sahanın genişliği içinde bir yeni Sakarya hattına gelip dayanmış bulunuyoruz. Kuvvetlerimizi 1921 'de bu hattın bir kilometre dahi geri almaya razı olmayan Mareşal Çakmak'ın o gün umumi karargâhta sarfettiği cümlelerini hatırlayalım. Mareşal şöyle diyordu: «Asker, vatan toprağına sımsıkı sarılmış, oluk oluk kan akıtıyor. Onları o kanlı mevzilerinden çıkarıp geri alamayız. Her ne olacaksa burada olacak, harbin kaderi bu noktada taayyün edecektir.» Arkadaşlar; İdareciler olarak siyasi sahada tereddüt geçirenlerimiz, zayıf gösterenlerimiz bulunabilir, hatta gerileyenler olabilir. Fakat şunu iyi bilelim ki, Sakarya gibi kritik bir hat üzerinde soluk soluğa bekleyen 30 milyon Türk'ün bir adım geri almamıza müsaadesi yoktur. Kıbrıs'taki tepelerde ve boğazlarda bugün toprağına sımsıkı sarılmış, kanlarını akıtan Türkler, bir semboldür. Büyük Yunanistan dâvasını, Megalo ideasını kırıp ters yüz etmeye savaşanlar

semboldür. Mücadele orada görüldüğü şekliyle basit bir mücadeleden ibaret değildir. Mücadelenin sahası, gayesi, neticeleri Doğu Akdeniz için olduğu kadar Dünya için de ehemmiyetlidir. Sizler, yeni bir devrimden sonra gelen yeni birinci dönem milletvekilleri olarak, 1920 Meclisinin mebusları gibi davranmaya mecbursunuz. Askerlerimiz de Sakarya'nın gazileri gibi davranmaya mecburdurlar. Her halde şu tarihî hakikat iyice bilinmelidir ki Türk Milleti bir ağlama duvarı önünde sıralanacak bir millet değildir. Hükümeti kendi başına bırakmakta devam edemeyiz. 1920 Meclisi ne yolda hareket etti ise, öyle hareket etmeye mecburuz. Türk tarihi ve onu yaratanlar şu anda sizleri gözlüyor. Lütfen vazifenizi yapınız; genel görüşmeyi açınız, tarihî vazifenize başlayınız, arkadaşlar. Hümetlerimle.

Meclisin 1 Nisan 1964 tarihli oturumunda söz alan Aydın Milletvekili Hilmi Aydınçer meseleyle alakalı hükümetin açıklamalar yapmadığını adayla alakalı gelişmelerin çoğunlukla gazete ve radyolardan öğrenildiğini belirttikten sonra Makarios'un 42.000 kişilik bir Rum ordusu kurduğunun Rumların Türkleri katletmeye devam ettiğini Makarios'un EOKA'yı meşrulaştırmaya çalışarak emellerine ulaşmaya çalıştığını buna karşın hükümetin enerjisini sadece vergi, seçim ve parti kanunlarına vererek ne hariciye vekilinin ne başbakanının ne de hükümet adına bir bakanın meclise gerekli bilgiyi aktarmadığından yakınmıştır. Milletvekillerinin görevinin sadece hükümete oy vermek olmadığını olaylar hakkında bilgi edinmek ve fikir vermek için bu arada olduklarını Kıbrıs'ta gereken tedbirlerin alınmasını hükümetten rica ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.29, B.81, s.244);

Sayın Başkan; muhterem arkadaşlarım, Hükümet, Kıbrıs meselesinde Yüksek Meclisten tam yetkiyi aldıktan bu yana bugüne kadar maalesef Hükümetin tutumu, meselelerin inkişafı hakkında Yüksek Meclise bir bilgi vermemiştir. Bizler milletvekili olarak hâdiseleri gazetelerden ve radyodan öğrenmekteyiz. Fedakâr Türk basını kendi imkânlarıyla haberleri Devlet radyosundan daha tafsilen vermektedir. Kıbrıs gibi Türk Milletini en candan alâkadar eden hayati bir meselede Yüksek Meclisin bu derece Devlet istihbaratından mahrum edilmesini akıl ve mantığım kabul etmiyor. Makarios Papazı 42 bin kişilik bir (Rum ordusu) kuruyor. Rumlar mütemadiyen takviye almaktadır. Rum polis Barış Gücü Kuvvetine ateş açıyor. Rumlar ikisi kadın olmak üzere 8 soydaşımızı barış kuvvetlerinin gözü önünde kaçırıyorlar. Magosa limanına gelen Norveç bandıralı bir gemiden külliyetli miktarda ağır silâh ve cephaneye boşaltıldığı tespit ediliyor. Evvelce silâh ve malzeme getirirken yakalanan Yunan gemisi dün yine Magosa'ya geliyor. Sıkı emniyet tedbirleri içerisinde ve EOKA'cılarının nezaretinde tahliye ediliyor. Bir taraftan

Makarios, EOKA'yı meşrulaştırmak istemekte, bu canî sürüsünü Uluslararası Barış Kuvvetine katılarak yardımcı olmasını teklif etmek gibi küstahlığını söylemektedir. Yunan Başvekili Papandreu Hükümetimizi tenkit etmekte, mesnedi Devlet Hukuku olan Anayasanın bize bahsettiği fiilî müdahale hakkımızın kullanmamız halinde müdafaayı şeref vazifesi addedeceği tehdidini savunmaktadır. İşte bütün bu hâdiseler karşısında sorumlu Hükümet bütün enerjisini sadece ve sadece vergi kanunlarına, seçim ve partiler kanunlarına vermiş, Kıbrıs hakkında ne Sayın Hariciye Vekili ne de Sayın Başbakan Yardımcısı ve ne de Hükümet adına bir Bakan, Yüksek Meclise Devletin bildiği ve bilmesi icap ettiği istihbarattan bir nebze olsun bahsetmemektedir. Kıymetli arkadaşlarını; bizler milletvekilleri olarak burada sadece gerektiğinde Hükümete oy vermek için değil hadiselerin inkişafını günü gününe takip etmek ve bu maksatla imali fikir etmek için burada bulunmaktayız. Her birimiz hâdiseleri en doğru olarak takip etmek ve durumu muhakeme suretiyle şahsi kararlarımızı vermek, Hükümeti aktif faaliyetlere tevcih etmek vazifesiyle mükellefiz. Ben şahsan Hükümetten Kıbrıs hakkında istihbarat ve inkişaf etmekte olan durum üzerindeki tedbirlerin alınmasını istirham ediyorum. Hürmetlerimle.

2.6.16. 13 Nisan 1964 Tarihli Oturumda Yaşanan Gelişmeler

Meclisin 13 Nisan 1964 tarihli oturumunda söz alan Niğde Milletvekili Mehmet Altınsoy senato seçimlerine gidilen süreçte tarafsız bir seçim yapılması için demokratik düzenin gerekliliğine dair görüşlerini ifade ederek seçimler hakkında endişe yaratacak davranışlara dikkat çekerek parti kongresinde söylenen sözlerin devlet radyosu gibi tarafsızlığa uyması gereken bir radyoda söylenmesini eleştirerek Kıbrıs mevzusuyla alakalı gizli gerçekleşen oturumun sonuçlarını elbette ilan etmeyeceklerini fakat başvekil yardımcısı tarafından Kıbrıs meselesinde hükümetin tutumunun tüm muhalefet partileri tarafından desteklendiği şeklindeki beyanatta karşı çıkmıştır. Gizli oturumlarla hükümetin Kıbrıs meselesindeki tutumunun tasvip edilmediğini sadece kanunda mevcut olduğuna inandıkları hükümetin bir yetkisini kullanma konusunda meclise başvurunca meclisin sadece bu yetkiyi teyit ettiğini hiçbir şeyi tasvip etmediğini vurgulamıştır. Tekrar tarafsızlığa riayet etmesi gereken devlet radyosunda parti beyanlarının ilan edilmesini eleştirerek hükümeti uyarmış aksi halde tarafsız bir seçimin olmayacağını belirttiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.29, B.89, s.496,497);

Muhterem arkadaşlarım, çeşitli iç ve dış hâdiselerin tesiri ile fevkalâde bir atmosfer içerisinde bir seçim sathı maili içerisine girmiş bulunuyoruz. Meclis içinde büyük bir ekseriyete dayanmayan Hükümetin tarafsız idare, tarafsız seçim ve demokratik düzene her zaman çok riayet edilmesi lâzım geldiği kanaatindeyiz. Hal böyleyken, müstakbel

senato seçimleri için bazı zihinlerde endişe yaratacak davranışlara şahit oluyoruz. Yüksek müsaadenizle bunlara işaret etmek istiyorum. Hükümet azaları, hususiyle sayın Başkan vekil yardımcısı, mensubu bulunduğu partinin kongresinde beyanatta bulunur, elbette ki haklıdır. Ancak bir parti kongresinde söylenen sözlerin, tarafsızlığına bilhassa riayet edilmesi lâzım gelen Devlet Radyosunda söylenmesi, müstakbel seçimlere hangi atmosfer içinde gittiğimizi göstermesi bakımından ibret vericidir. Ayrıca Sayın Başvekil yardımcısının beyanatında işaret buyurdıkları hususlardan pek çoğunun realite ile alâkası olmadığı kanaatindeyim. Bilhassa Kıbrıs meselesinde gizli cereyan etmiş bir oturumun neticelerini halk efkârına ilân etmek gibi pek de doğru olmayan bir davranışı tasvip etmediğimizi ayrıca işaret etmek isteriz. Biz, Sayın Başvekil Yardımcısının riayet etmediği hususa bilhassa riayet edeceğiz. Gizli oturumda cereyan eden konuşmaların mahiyetinden bahsedecek değiliz. Ancak Yüksek Meclisin kararıyla ilân edilmiş olan neticede ve neticeye istinaden beyanata cevap vermekle yetineceğiz. Sayın Başvekil Yardımcısı, Kıbrıs mevzuunda Hükümetin tutumunun bütün muhalefet tarafından tasvip edildiğini beyan etmektedir. Bu beyanın hakikatle alâkası olmadığı kanaatindeyiz. Çünkü, burada cereyan eden gizli oturum neticesinde Hükümetin Kıbrıs mevzuundaki tutumu tasvip edilmemiştir. Sadece esasen kanunda mevcut olduğuna inandığımız, Hükümetin bir yetkisini kullanmak hususunda tekrar Meclise müracaat etmesi üzerine, Meclisiniz sadece bu yetkiyi teyit etmiştir, hiçbir şey tasvip etmemiştir. Bu hususa bilhassa işaret etmek isteriz. Parti kongrelerinde vaki beyanların tarafsızlığına riayet edilmesi lâzım gelen Devlet Radyosundan halka ilân edilmesi, Mecliste cereyan eden müzakeratım tahrif edilerek beyan edilmesi, müstakbel Senato seçimlerine hangi hava içerisinde gittiğimizi göstermek bakımından ibret vericidir. Pek de aydınlık görünmeyen istikbâl için birtakım endişelerimiz mevzuubahistir. Hükümeti uyarır, bu mevzua bilhassa nazarı dikkatlerini çekmek isteriz. Aksi halde, tarafsız bir seçim yapılacağına idarenin seçimler anında tarafsız olacağına şüphe düştüğüne işaret etmek isteriz. Bu meçhulün nedenlerini bir parça halleder ve son olarak sözlerime şunu ilâve etmek isterim: 1946 seçimleri, bu meyanda Ankara'daki rey sandıkları meselesi ve Kemal Satır ismini bir araya getirirsek bu meçhulün nedenlerinin bir miktarı çözülmüş olur kanaatindeyim. Hürmetlerimle.

Meclisin 13 Nisan 1964 tarihli oturumunda söz alan Konya Milletvekili Kemal Ataman diğer milletvekillerinden farklı olarak Kıbrıs meselesiyle alakalı Yeni Sabah gazetesinin fısıltı köşesinde çıkan İstanbul'da yer alan bir patrikhanenin her türlü kontrolden uzak olarak çalıştığına ve aslında Rum Ortodoksların lideri patrik

Athenagoras tarafından idare edilen genel kurmay heyeti olduğuna ve Türkiye aleyhinde her türlü hareketli iyi yapmaktan çekinmediklerini ve son zamanlarda ise Lozan Anlaşması'na aykırı olarak bir matbaa çalıştırıp Bizans devletini yeniden kurma hayali ne dayanan filmleri Rum okullarında oynattığına dair haberler çıktığını ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.29, B.89, s.497);

Muhterem Başkan, aziz arkadaşlarım, Memleketimizin dış politikasında ön mevzuu işgal eden Kıbrıs mevzuunda milletçe ve devletçe bilindiği ve bundan da şüpheye mahal yoktur. Hal böyle iken bugün gazetelerin bazılarında millî ıttılân dışında bir husus dikkati çekmektedir. Bu ciheti kısaca ele alan Yeni Sabah'ın fıslıttı köşesini ve Son Havadis gazetesinin de başmakalesini müsaadenizle huzurunuzda kısaca pasajlar halinde okumak istiyorum. «(Yeni Sabah) gazetesinin fıslıttı köşesinde İstanbul Patrikhanesi başlıklı, İstanbul'da bir patrikhane var. Senelerden beri her türlü kontrolden uzak olarak kendi kendiliğine çalışır. Rum Ortodoksların lideri Patrik Athenagoras tarafından sevk ve idare edilen bir Genelkurmay heyetidir bu patrikhane... Türkiye aleyhinde her türlü gizli fesat kaynatılan bu ocaktan neler neler çıkmaz... Şu son günlerde çıkanlara bir kere bakmak kâfidir. Lozan Anlaşmasına aykırı mahiyette bir matbaa çalıştırdığını daha yeni fark etmişizdir. Patriğin Bizans devrini yeniden yaratma ülküsünün bir delili olan merasim kıyafetiyle çekilmiş filmlerini Rum okullarında oynattığını öğreniriz. Yaptığımız şey, küçük kademedekileri zedelemekten ibarettir şeklinde gayet mufassal ve fasih bir yazı okudum.

Meclisin 13 Nisan 1964 tarihli oturumunda söz alan CHP meclis grubu Başkanvekili Kemali Beyazıt, CKMP sözcüsü tarafından Başbakan Yardımcısı Satır'ın Bursa Kongresi'ndeki konuşmasının radyoda verilmesini senato seçimleri gereği partizanca değerlendirildiği şeklindeki konuşmaya Kıbrıs meselesinin bir iç politika konusu olmadığını hangi partiye mensup olunursa olunsun herkesin milli bir davası olarak görüldüğü şeklinde karşılık vererek konuyu 1946 seçimlerine götürerek CHP'nin partizan bir şekilde gösterilmeye çalışıldığını ancak partinin hiçbir zaman bu yönde çalışmadığını aksine partizanca idarelerinin daima karşısında olduğunu bu şekildeki beyanları meclise getirerek Kıbrıs'taki vatandaşların menfaatine ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.29, B.89, s.498,499);

Çok muhterem arkadaşlarım, CKMP sözcüsü arkadaşımız Başbakan Yardımcısı Sayın Satır'ın Bursa kongresindeki konuşmasının radyoda neşredilmesinden, Kıbrıs konusu hakkındaki beyanlarına mutabakatları olmadığından ve bu radyo neşriyatının, Başbakan yardımcısının konuşmasının yaklaşan Senato seçimleri münasebetiyle

partizanca bir davranış olduğunu ima eder şeklinde konuşular. Bendeniz Barbakan Yardımcısını ilgilendiren bir konu için elbette onun adına cevap verecek değilim. Ama Cumhuriyet Halk Partisi olarak Kıbrıs konusunun bir iç politika konusu olmaması noktasında grubumuzun çok hassas bulunduğunu yüksek heyetinize arz etmek isterim. Ve öyle umarız ki, Kıbrıs konusu, hangi partiye mensup olursak olalım, hepimizin millî bir davasıdır, arkadaşlarım. 1946 seçimlerine kadar meseleyi götürerek, o tarihlerde vazifeli bulunan Kemal Satır'ın isminden bahsederek bir nevi partizan idarenin, o gün de varmış gibi «bugün de hortladı» şeklinde ima etmek ise müsaade buyurunuz, hiç kabullenmeyeceğimiz bir şeydir. Cumhuriyet Halk Partisi, Partizan idarenin karşısında senelerce direnmiş, dâvasını Türk milletine kabul ettirmeye çalışmış, bugün de bu memlekette partizan idarenin işlememesi için kendisine düşen her şeyi yapmaktadır. Bunu böyle bilesiniz ve sadece bir neşriyat dolayısıyla Kıbrıs meselesini buraya getirip bir iç politika konusu yapmaktan sakıttasınız. Bu milletin menfaatine değildir, Kıbrıs'taki vatandaşlarımızın menfaatine değildir ve topyekûn memleketimizin menfaatine değildir arkadaşlar. Bunu arz etmek isterim.

Meclisin 14 Nisan 1964 tarihli oturumunda Sakarya Milletvekili Muslihittin Gürer söze İsviçre'nin Luzern şehrinde yapılan parlamentolar birliği komisyon çalışmalarından başlayarak Türkiye adına Cihat Baban, Cihat Bilgehan ile katıldığını toplantıda 5 farklı komisyon kurulduğunu ve özellikle barış ve silahsızlanma komisyonunun önemini işaret etmiştir. Hollanda'yı Türk dostu olarak değerlendiren Gürer, Hollanda tarafından Sovyet Rusya'ya sorulan Kıbrıs gibi neden başkalarının işlerine müdahale ediyorsunuz şeklindeki soruya Sovyet Rusya tarafından Kıbrıs'ın bağımsızlığının istendiği şeklinde kaçamak bir cevap verildiğini ifade etmiştir. Gürer, Cihat Baban'ın komisyonda yaptığı konuşmayla Türkiye'nin ilhak peşinde olmadığını belirttiğini barışı korumak için milletlerarası Adalet Divanı'nın tüm milletlerarası davalarda mecburen başvurulacak bir makam haline gelmesi ve milletlerarası bir polis kuvvetinin kurulması gerektiğini böyle bir kuvvetin olması durumunda Kıbrıs'ta yaşanan olayları dindirmek için bu kadar beklemek zorunda kalınmayacağını ifade etmiştir. Kıbrıs'ta anayasal düzenin kurulması ve anlaşmalara riayet edilmesi niyetinde olduklarını özellikle vurgulayarak Gromyke'nin Kıbrıslıların sorunlarını kendi çözmesi şeklindeki sözünü eleştirerek bu sözle Makarios'un adadaki türkülerini katletmesinin yolunun açıldığını belirterek Sovyet Rusya'yı da Makarios'u desteklemekle suçlayarak silahsızlanmanın önemini vurgulayarak kendi görüşlerinin diğer delegasyonlar tarafından anlayışla karşılandığını belirtmiştir. Ardından komisyonun diğer mühim meselelerinden biri olan sosyal ve

iktisadi komisyonda cereyan eden olaylara değindiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.29, B.90, s.551,552);

Muhterem Başkan, muhterem milletvekilleri; Gündem dışı konuşmanın zorluğu altında bu sene Nisan'ın ilk haftasında İsviçre'nin Luzern şehrinde toplanmış olan Parlâmentolar Birliği Komisyon çalışmaları hakkında Yüksek Meclisinize arzı malûmat etmek için söz almış bulunmaktayım. Muhterem arkadaşlarım; bu seneki Konsey toplantısına 63 Devleti temsilen 63 delegasyon iştirak etmiş bu arada Parlâmentomuz adına İstanbul Milletvekili Cihad Baban, Balıkesir Milletvekili Cihat Bilgehan ve Sakarya Milletvekili Muslihittin Gürer olmak üzere üç kişi katılmışlardır. Gündem, muhtelif tarihlerde beş komisyon çalışması üzerine tertip edilmiştir.

1. *Barış ve Silahsızlanma Komisyonu*
2. *Adalet Komisyonu*
3. *İçtimai ve Ekonomik meseleler üzerine kurulan Komisyon*
4. *Kültürel Komisyon,*
5. *Etnik ve toprak meselelerini inceleyen Komisyon olmak üzere 5 komisyondan ibaretti.*

Bilhassa gündemde bulunan barış ve silahsızlanma meseleleri üzerine açılan müzakereler sırasında memleketimizi çok yakından ilgilendiren, mühim hususlar ve mühim müzakereler cereyan etmiştir. Bu hususta bilhassa âdeta büyük bir Türk dostu olan Sayın Hollanda Delegasyon Başkanı Van Der Goes Van Naters Sovyetlerin politikasını tenkit etmiş ve mevcut Komisyonda Sovyet Delegasyonuna 2 tane sual sormuştur. Bu hususlardan birisi şudur: Neden Zengibar gibi küçük bir Afrika memleketinde sefaret mensubu namı altında iki yüz kişi bulunduruyorsunuz? Kıbrıs'ta yaptığınız gibi neden başkalarının içişlerine müdahale ediyorsunuz? Memleketimizi çok yakından alâkadar eden bu mevzular görüşülürken Sovyet Delegeşi bu suallere cevap vermiştir. Sovyet Rusya Senatosu Başkanı ve aynı zamanda Rus Delegasyonu Başkanı bulunan Pieve Kıbrıs meselesi hakkında konuşurken, «biz» demiştir, '«Kıbrıs Devletinin bağımsızlığına taraftarız. Bunun dışında hiçbir talebimiz yoktur.» Bu kaçamaklı cevap üzerine Türk Delegasyonu adına söz alan İstanbul Milletvekili Sayın Cihad Baban silahsızlanma konusunda Türkiye'nin düşüncelerini anlattıktan sonra görüşlerimizi hulasaten şöyle tespit etmiştir. Biz barışı korumak için bilhassa iki nokta üzerinde duruyoruz. Biri; Milletlerarası Adalet Divanının bütün milletlerarası ihtilâflarda mecburen başvurulacak bir makam haline gelmesi ve kararlarının müessir bir tarzda

infazı. Diğer de milletlerarası devamlı bir polis kuvvetinin kurulması, Böyle bir hazır kuvvet mevcut olsaydı, Kıbrıs ateşini söndürmek için haflarca beklemeye lüzum kalmaz ve ihtilâf bu kadar genişlemezdi. Bu askerî kuvvet Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 18'inci toplantısında belirtmiş olduğu barış prensiplerine, barış kuvvetlerinin savunmasından ibarettir. Muhterem arkadaşlarım; bundan sonra şöyle devam edilmiştir: Biz bazı maksatlı mahfillerin iddia ettikleri gibi Kıbrıs'ı ilhak etmek istemiyoruz. Bu görüşmelerimiz komisyonda Türk Delegasyonu olarak yapılan görüşmelerdir. Bunu istemek 450 bin Rum 'la devamlı olarak uğraşmak demektir. Bu, Türk milletini çetecilikle uğraşmaya sürüklemektedir, İngiliz dostlarımız bu mücadeleleri yapmışlardır. Fakat buna mukabil, Kıbrıs Anayasasının ve Kıbrıs bağımsızlığının teminatçısı olarak Akdeniz'de bu yaranın ilelebet kanamasına da razı değiliz. Gromyke soruyor: «Neden Kıbrıslıları kendi dertleriyle baş başa bırakmıyorlar?» diyor. Yani demek istiyor ki, «Makarios adadaki Türkleri niye rahatça imha etmiyor?» Gromyke bu sözleri tarafsız bir eda takınarak söylüyor. Böylece tarafsızlık namına 450 bin rumun, 120 bin Türkü öldürmesini seyretmek istiyor. Buna tarafsızlık değil, açıkça taraf tutmak denir. Rus Delegasyonu Başkanı Peiv'e şu hususlar belirtildi. Biz antlaşma, Anayasa, diyoruz, Sovyet Rusya bunu duymamazlıktan geliyor. Makarios'un ellerini serbest bırakarak oradaki masum insanların öldürülmesini, evlerinin, ocaklarının yıkılmasını teşvik ediyor. Silahsızlanma iyi şeydir. Silahsızlanma Komisyonunda cereyan eden müzakerelerde Rus Delegasyonuna Türk Delegasyonu tarafından verilen cevapları hulâsatan arz etmeye devam ediyorum muhterem arkadaşlarım, Sovyet Rusya gayrimeşruluğu korudukça, sureti haktan görünerek Jenositi himaye ettikçe ve Kruçef'in Makarios'u manen desteklemek maksadıyla Kıbrıs'ı ziyaret edeceğini beyan edince kimse Türklere kalbinizde neden şüphe taşıyorsunuz diyemeyecektir. Muhterem arkadaşlarım; Rus Delegasyon Başkanı ve aynı zamanda Senato Başkanı bulunan Pieve her halde, Enosis'in istiklâl demek olmadığını bilir. Bu bilgisine rağmen Enosis'in müdafii olan Makarios'u savunursa, bahis konusu tutumun iyi niyetle izahı mümkün müdür? Bu minval üzerine cereyan eden komisyon. Toplantılarındaki Türk tezinden sonra muhterem arkadaşlarım, hakikaten görüşümüz bütün delegasyonlar tarafından büyük bir anlayışla karşılanmıştır. Yine bu seneki Luzern'de yapılmış olan komisyon toplantılarının en mühimlerinden birisi de Sosyal ve İktisadi Komisyonda, içtimai ve ekonomik meseleler üzerine kurulmuş olan komisyonda cereyan eden müzakereler olmuştur. Bu komisyonda dünya nüfusunun günden güne büyük bir hızla arttığı ve bu büyük artışın içtimai ve ekonomik neticeleri incelenmiştir. Bunun neticesinde bilhassa geri kalmış ülkelerde ve umumiyetle bütün dünyada nüfus tahdidi cihetine gidilmesi ve bunun bir an önce halledilmesi meseleleri

görülmüştür. Komisyon toplantılarından sonra Parlâmentolar Birliği Genel Sekreter seçimi yapılmıştır. Parlâmentolar Birliği Genel Sekreterliğine ittifakla eski Genel Sekreter Andre de Blonay seçilmiştir. İsviçre'nin Lucerne Kantonunda Kunst Haus'ta yapılan bir haftalık Parlâmentolar Birliği Komisyon toplantılarının neticelerinin ve müzakerelerinin yukarda arz ettiğimiz şekilde cereyan ettiğini beyan etmiş olduk. Dururumu Yüksek Meclisinizin takdirlerine ve bilgilerine arz eder, hepinizi en derin hürmetlerimle selâmlarım, efendim.

Meclisin 14 Nisan 1964 tarihli oturumunda söz alan İstanbul Milletvekili Tahsin Demiray, Türk-Yunan ilişkileriyle alakalı görüşme tekliflerinin Hükümetçe alakayla karşılanması karşısındaki memnuniyetini ifade etmiş ardından Kıbrıs BM arabulucusunun ülkeye gelmeden önce hükümetin hazırlıklı olması ve meclise gelerek müzakerelere katılmasının doğru olacağını belirterek meclisin bu mesele üzerinde hassasiyetle duracağını fakat hükümetin istediği tehir talebinin tatile yaklaştırdığı ve anayasada yer alan konuşmalara 7 günden fazla tehir edilemez maddesini hatırlatarak bunun mümkün olmadığını bu nedenle önergeyi şimdi hazırlayıp tatbik edeceğini söylediği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.29, B.92, s.653);

Muhterem arkadaşlarım, Kıbrıs ve Türk-Yunan münasebetleri üzerinde Meclisimizce umumi bir görüşme açılması hakkında vermiş olduğumuz önergeye karşı Hükümetin gösterdiği alâkaya ve şimdiden bu görüşmenin açılması yolunda girmiş olduğu taahhüde teşekkür ederiz. Bununla beraber, ayın 17'sinde Kıbrıs Birleşmiş Milletler arabulucusu had safhada bulunan Kıbrıs dâvasını Hükümetimizle görüşmek üzere memleketimize geleceği ve burada birkaç gün kalacağı kendisi ile bu mevzuda yapılacak görüşmelerden sonra, bilhassa bu görüşmelerin ışığı altında Hükümetin daha hazırlıklı olarak Meclise gelip bu müzakerelere katılmasının doğru olacağı noktai nazarı yerindedir. Bu itibarla ve esasen bu mevzuun son derece geniş bir mevzu olması dolayısıyla Meclisimiz dâvanın ve meselelerin üzerinde hassasiyetle duracak ve uzun uzun bunun kırk yıllık muhasebesini belki de yapacaktır. Bu itibarla Hükümetin istemiş olduğu bir nevi birkaç gün tehir talebi bizi getirip tatile kadar yaklaştırmaktadır. Konuşmalar için zaman da olmamaktadır. Bir taraftan da Anayasanın bir âmir hükmü de vardır, bu konuşmalar 7 günden fazla tehir edilemez. O takdirde bu 7 günlük sürenin kesilmesi gayet uygunsuz bir zamana gelmektedir. Anayasaya hürmeten bu önergeyi geri alıp bayramdan sonra huzurunuzla yeniden getirmekten başka bir çıkar yol kalmamış bulunmaktadır. Bu itibarla bir önergeyi şimdi hazırlayıp takdim edeceğim ve bu önergeyi arkadaşlarımızla mutabık olarak geri alacağız. Hürmet ederim.

2.6.17. 29 Nisan 1964 Tarihli Oturumda Yaşanan Gelişmeler

Meclisin 29 Nisan 1964 tarihli oturumunda söz alan MP grubu adına Zekâî Dorman Türkiye'nin uzun yıllar boyunca dostluk, ittifak, insan hakları edebiyatıyla uyutulduğunu ancak bugün yalnız kalarak gerçeklerle yüzleştiğini ve bu nedenle görüşme tekliflerinin reddedilmesi için hiçbir sebep kalmadığını belirttikten sonra parti olarak 2 Ocak 1964'te söyledikleri Kıbrıs mevzusunda güvenilebilecek devletlerin kim olduğunun şimdiden tespit edilmesi gerektiği ve Kıbrıs meselesinin görünüşte Lefkoşa'da gerçekte Atina'da çözülebileceğine dair sözlerini hatırlatarak genel görüşme yaparak Kuvayi millîye ruhunun ölmediğini göstermenin gerekliliği üzerinde durduğu şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.30, B.95, s.80);

Muhterem Başkan, aziz milletvekilleri; Kıbrıs mevzuunda bir genel görüşme açılmasını isteyen çeşitli önergeler evvelce reddedilmişti. Bu ret kararlarının dayandığı sebepler artık tamamıyla ortadan kalkmıştır. Kıbrıs mevzuunda ne aydınlanmayan bir nokta ne imtihandan geçmemiş bir dostluk ve ittifak ve ne de Birleşmiş Milletler kalmıştır. Yıllardan beri dostluk, ittifak ve insan hakları edebiyatı ile uyutulmuş olan Türkiye'nin yalnızlığı anlaşılmıştır. Muhterem arkadaşlar, hatırlanacağı üzere 2 Ocak 1964 de Yüksek Mecliste Üçüncü Hükümet programının müzakeresi vesilesiyle, Millet Partisi Meclis Grubu olarak şöyle söylemiştik: «Kıbrıs'ta Türklere tatbik edilen katliam karşısında bile, işlemediği sabit olan dostluklar ve muahedeler sistemini, acı gerçeklerin ışığı altında yeniden gözden geçirmenin zamanı geldiğine ve hini hacette kimlere güvenebileceğimizi şimdiden tespit etmemizin hayati bir zaruret olduğuna kanaatindeyiz.» Yine aynı konuşmada «Kıbrıs meseleleri zahirde Lefkoşa'da hakikatte ise Atina'da halledilebilir; şekle sığınmak, bu gerçeği değiştiremez» demiştik. Bu görüş ve kanaati evvelce ifade etmiş olan Millet Partisi Meclis Grubu, dostluk ve ittifaklarımızın geniş bir şekilde muhasebesine imkân verecek olan bir genel görüşmeye gidilmesinden ancak memnuniyet duyar. Bu genel görüşme, Türkiye'de Kuvayi Milliye ruhunun ölmediğini herkesin müşahade etmesine de imkân verecektir. Canlılığı bir kere daha gösterecek olan bu ruh, Kıbrıs faciasına nihayet verecek kararların en sağlam bir dayanağı olacaktır. Bu itibarla Millet Partisi Meclis Grubu, verilen genel görüşme önergesinin kabulünü Yüksek Heyetinizden saygı ile rica eder.

Meclisin 29 Nisan 1964 tarihli oturumunda söz alan AP grubu adına Turhan Bilgin, Ahmet Nihat Akay ile Nihat Erim'in Türk-Yunan ilişkileri ve Kıbrıs konusunda genel görüşme açılması yönündeki taleplerine parti olarak katıldıklarını zira Türkiye'nin

kaderiyle ilgili hayati derecedeki önemli davaların mecliste görüşülerek en doğru yolunu izlenmesi gerektiğini, Kıbrıs'ta gerçekleşen ve gerçekleşmekte olan olayların gelişimini, Türk-Yunan ilişkilerinin geçmişten bugüne kadar geçirdiği evreleri, bugün bu ilişkilerin doğurabileceği sonuçlar hakkında mecliste görüşmelerin yapılmasının ehemmiyeti üzerinde durmuştur. Dış politikada siyasi partilerin arasında önemli derecede ayrılıklar olmadığını bundan sonraki tutumlarının da bu şekilde devam etmesini temenni ettiklerini fakat bu temennilerinin gerçekleşebilmesi içinse tüm partilerin milli görüşü ve mühim bilgileri bilmesine dayalı olduğunu ifade etmiştir. Sözlerine Türkiye'nin batılı ittifaklara katılarak kendini mesut hissettiğini belirterek devam etmiş Başbakanın hiçbir partiyle görüşmeden yeni bir dünya kurulur, Türkiye bu dünyada yerini bulur, şeklindeki beyanına karşı çıkarak bu sözü söylemesine etki eden sebepleri açıkça ortaya koyması gerektiğini ve AP'nin genel görüşme talebi lehine oy kullanacağını ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.30, B.95, s.80-81);

Muhterem arkadaşlar; İstanbul Milletvekili Sayın Tahsin Demiray, Çanakkale Milletvekili Sayın Ahmet Nihat Akay ve Kocaeli Milletvekili Sayın Nihat Erim'in; Anayasanın 88'inci maddesine istinaden, Türk-Yunan münasebetleri ile Kıbrıs konusunda genel görüşme açılmasını talebeden takrirlerine, Adalet Partisi Meclis Grubu olarak katılmaktayız. 4 Mart tarihli Güvenlik Konseyi kararından sonra gerek Kıbrıs'ta, gerek Türk-Yunan münasebetlerinde ve gerekse milletlerarası münasebetlerde Türkiye'nin haricî politikası üzerinde çok ehemmiyeti haiz inkişaf lar vuku bulmuş ve yeni yeni meseleler ortaya çıkmış bulunmaktadır. Türkiye'nin kaderiyle ilgili, hayatî derecede önemli dâvaların, millî iradenin tecelligâhı olan Türkiye Büyük Millet Meclisinde en geniş ölçüler içerisinde müzakeresi takip olunacak millî politikanın tanzimini ve en doğru hal şeklinin bulunmasını sağlayacaktır. Bu cümleden olarak Makarios'un son Yunanistan seyahatinden sonra Yunan Başbakanının 14 Nisan tarihli ve 10 maddelik bilinen beyanlarıyla, Sayın Başbakan İsmet İnönü'nün bir yabancı dergiye bu mevzularda verdikleri beyanat, Türkiye'ye arabulucunun gelişi, Avrupa Konseyinde Kıbrıs'la ilgili müzakereler ve son olarak da, NATO Genel Sekreteri ile askerî ve iktisadi işlerle görevli yardımcısının Türkiye'deki temasları hakkında Büyük Meclisin vuzuha ermesi gerekmektedir, Ayrıca İstanbul'da Rum Ortodoks Kilisesinin faaliyetleri ve bununla ilgili olarak Hükümetçe alınan kararlar içte ve dışta kamu oyunda çeşitli yorumlara sebep olmuştur. Hükümet bu kararların mesnetlerini efkârı Umumiyyeye açıklamalıdır. Kıbrıs'ta cereyan etmiş ve etmekte olan hâdiselerin inkişafı Türk-Yunan münasebeti erinin dünkü, bugünkü ve gelecekteki durumu ve bunların doğurabileceği diğer beynelmilel problemler

dış politikada millî görüşümüz üzerine bir kere daha eğilmeyi icap ettirmektedir. Şunu ifade edelim ki; şimdiye kadar dış politikamıza istikamet veren temel unsur ve prensipler üzerinde partilerimiz arasında mühim görüş ayrılıkları zuhur etmemiştir. Bundan sonraki tutumumuzun da bu şekilde devam etmesi en halisane temennimizdir. Ancak, bu temennimizin tahakkuk edebilmesi dış politikamızla ilgili bütün meselelerin, inceliklerin bütün partilerce bilinmesine ve müşterek millî görüşün, lüzumlu müşterek bilgi ve esaslar üzerine bina edilmesine bağlıdır. Millî dış politika, muhalefet partilerinin Hükümetin görüşüne tabi olması demek değildir. Hükümetin günün şartları içinde gerçek manada millî tesanütü sağlayıcı ve demokratik Garp memleketlerinde tatbik edilen metot ve prensipleri tatbik etmesini temenni ediyoruz. Bu ölçüler içerisinde millî bir dış politika meselelerimizi hal yoluna sokabilecektir. Bugün beynelmilel muvazene ve münasebetler yönünden kendimizi Batılı ittifak esaslarında NATO ve CENTO müesseseleri içinde mesut ve emin hissetmekteyiz. Bu millî görüşte bir değişiklik zuhur etmemekle beraber Sayın Başbakanın hiçbir parti lideriyle görüşmeden, «yeni bir dünya kurulur ve Türkiye kurulur ve Türkiye de bu dünyada yerini bulur» demesine hangi hususi bilgi ve ciddi sebeplerin müessir olduğu açıkça ortaya konmalıdır. Bugüne kadar bunun üzerinde hâdiselerin inkişafına intizaren muhalefet olarak bu konuda bir şey söylememiştik. Fakat bu konuda muhalefet olarak söyleyeceğimiz şeyler elbette ki mevcuttur. Türk ve Dünya kamuoyunda parlâmentonun iktidar ve muhalefet olarak tarihî vazife ve mesuliyetlerinin bir kere daha tanzim ve tespitini millî menfaatler bakımından faydalı görmekteyiz. AP Meclis Grubu genel görüşme açılmasını isteyen takrirler lehinde oyunu kullanacaktır. Hükümetin salı günü genel görüşmelere devam edilmesi teklifine aynen iştirak etmektedir. Hürmetlerimizle.

Meclisin 29 Nisan 1964 tarihli oturumunda söz alan YTP Meclis grubu Adına Zeyyad Kocamemî hükümetin adada gerçekleşen olayları, karşılaşılan güçlükleri açıkça ifade etmesi ve Kıbrıs gibi mühim bir mevzuda partilerin, milletvekillerinin görüşlerini sen, ben kavgasına girmeden fikir beyan etmeleri gerektiğini bu nedenle de genel görüşme talebine olumlu baktıklarını ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.30, B.95, s.81);

Aziz Başkan, kıymetli arkadaşlarım; bugün milletçe Kıbrıs mevzuu gibi çok mühim bir hâdisenin karşısındayız. Milletimizi topyekûn alâkadar eden, hatta ittifakların seyrini değiştirecek olan ve ihtilâtları sebebiyle bütün bir insanlığı tehdit eden böylesine mühim bir meselede umumi müzakere açılmasını isteyen bu takririn isabetine iştirak etmekteyiz. Hükümetin Meclise gelerek hâdiseleri bütün açıklığıyla ve karşılaştıkları müşküleriyle

birlikte anlatmasını ve partilerimizin, milletvekillerimizin görüşlerini, müzakereleri «senben» kavgasına çevirmeyecek bir üslûp içinde bildirmelerini temin etmek bakımından YTP olarak teklife müspet rey kullanacağımızı bildirir, hepinizi hürmetle selâmlarım.

Meclisin 29 Nisan 1964 tarihli oturumunda söz alan CKMP grubu adına Seyfi Öztürk tüm partilerin üzerinde durduğu milli bir konu olan Kıbrıs meselesinin parlamentoda görüşülerek doğru bir sonuca ulaşmasını temenni ettikleri ve genel görüşme taraftarı olduklarını ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.30, B.95, s.81);

Çok muhterem arkadaşlarım, Kıbrıs konusunda genel görüşme yapılması teklifi bundan evvelce da Parti Grubumuz tarafından kürsüye getirilmişti. Bu kere Hükümet tarafından genel görüşme açılması hususunun kabul edilmiş olmasını memnuniyetle kaydederek, bütün partilerin hassasiyetle üzerinde durduğu bu millî konunun bir millî Meclis hüviyeti içerisinde Parlâmentoda görüşülmesini ve bir salim neticeye varılmasını arzu etmekteyiz. Grubumuzun reyleri görüşmelerin kabulü istikâmetinde olacaktır. Hürmetlerimle.

Meclisin 29 Nisan 1964 tarihli oturumunda söz alan Başbakan İsmet İnönü genel görüşme taleplerinin ardından Kıbrıs mevzusunda yapılan genel görüşler hakkında bir açıklama yapmak istemiş ve öncelikle Kıbrıs'ın milli bir dava olduğunu her ne olursa olsun Türk milletinin şeref ve haysiyetinin gerektirdiği şekilde sonuçlanacağına hiçbir devletin Türkiye'yi bu yoldan vazgeçiremeyeceğini vurgulamıştır. Kıbrıs'ın 1959'da İngiltere'den ayrılmasının kararlaştırıldığı andan itibaren Türk politikasında Kıbrıs'ın önemli bir yer aldığını Zürih ve Londra anlaşmalarıyla tüm eksikliklere rağmen bir adım atıldığını Türkiye ve Yunanistan'ın Enosis ve Taksim'den vazgeçerek Kıbrıs'ta iki cemaatin birlikte yaşayabileceğini belirterek anayasanın yapıldığını İttifak Anlaşması ile de Türk ve Yunan askerlerinin Kıbrıs'a yerleştirildiğini belirtmiştir 1960'tan beri müstakil Kıbrıs Cumhuriyeti politikasının takip edildiğini ancak Rumların anayasanın uygulanamayacağı iddialarıyla adada düzeni bozmaya çalıştıklarını kendilerinin ise 1960-64 yılları arasında Kıbrıslı Rum idarecilerinin gerek anayasa gerekse anlaşmalara uymayan her türlü davranışı karşısında gerekli teşebbüslerde bulunarak Yunanistan ve İngiltere'ye bu tutumlarının gösterildiğini ifade etmiştir. Bu nedenle hükümete yöneltilen Kıbrıs mevzusunda hareketsiz kalındığı eleştirisinin aslının olmadığını belirterek Makarios'un Ankara'yı ziyaretinde Kıbrıs anayasasını değiştirme niyetinde olduğunu sezdiğini ve anayasanın değiştirilmesine Türkiye'nin asla müsaade etmeyeceğini kendisi tarafından belirtildiğini Venizelos'la Amerika'da yaptığı görüşmede Makarios'un

politikasının Yunanistan tarafından korunamayacağı şeklinde bir teminat aldığını 1963 yılının sonunda yaşanan olaylarla Yunanistan'ın ve hatta İngiltere'nin ilk etapta Türkiye ile birlikte harekete geçmeyi kabul ettiğini belirtmiştir. Ancak hem Makarios'un hem de Atina hükümetinin Türkiye'yi oyaladığını ve hatta kandırdığını belirterek bugün Kıbrıs olaylarının Birleşmiş Milletler 'in müdahalesi kuvvetlerin adaya çıkması şeklinde bir safhada yer aldığının Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin artarak adada toplanmaya başladığını fakat henüz tamamının adaya gelmediğini belirterek aralık ayında gerçekleşen olayların Kıbrıs Rum idarecileri tarafından çok daha önceden planlanmış bir şiddet politikası olduğunu ve Kıbrıslı Türklere yönelik gerçekleştirilen katliamların vahametini gözler önüne sermiştir. Rum çetelerini yaptıkları zulümlerin hiçbir zaman unutulmayacağını Türkiye'nin de bunu sessiz kalmayacağını belirterek anlaşmaların iyi niyetle uygulanması durumunda bugün bu durumun yaşanmayacağını fakat bu anlaşmaların Türkleri aldatmak için kullanıldığını belirterek Türk-Yunan ilişkilerinin düştüğü acı durumun nedenlerini belirtmiştir. Türkiye'nin anlaşmaların yürürlüğünü temin etmek için ahdi vazifeler aldığını şu anki hareketlerinin uluslararası kurallara uygun olduğunu, İngiltere ve Yunanistan'ın da bu yolda Türkiye kadar vazife sahibi olduğunu belirttikten sonra Türkiye'nin kazandığı haklardan asla vazgeçmeyeceğini tekrarlayarak NATO'ya müracaatlarının mecburiyetleri anlatarak Türkçe cemaatinin gördüğü haksız muamelenin Avrupa Konseyi'nde de ifade edildiğini Adalet Divanı'na ise Kıbrıs'ın bu divanın mecburi kaza yetkisini şimdiye kadar kabul etmediği gerekçesiyle götürmediğini ifade etmiştir. Yunanistan'ın bugün Türkiye'ye karşı komşularıyla iyi ilişkiler kurmaya çalıştığını, 6-7 Eylül olaylarından şikâyet ettiğini belirterek 7 Eylül olaylarının bir günde başlayıp son bulduğunu Kıbrıs'ta 4 aydan beri gerçekleşen olayların kısıtlı olarak yapıldığı üzerinde durmuştur. Sözlerine adayla alakalı genel gelişmelere yer vererek devam eden İnönü Sovyet Rusya'nın verdiği notadan dolayı büyük bir üzüntü duyduklarını Rusya'nın Kıbrıs davasını bir NATO üssü olarak ele alarak Kıbrıs istiklalinin devamını bu bakımdan istediğini belirterek Sovyet Rusya'nın şimdiye kadar milletlerarası anlaşmaların tek taraflı fes edilmesini desteklemediğini bu konuda da milletlerarası anlaşmaların müzakeresiz çiğnenmesinden yana bir tutum takılmayacağına dair inancını dile getirerek Türkiye'nin anlaşmalarla sahip olduğu hak ve görevlerden hiçbir zaman geride kalmadığını sadece bu hakların yeri geldiğinde tatbik edildiğini bildirmiştir. İnönü, Türkiye'nin müttefiklerinin Kıbrıs konusuyla ilgili zaman zaman kayıtsız kalmış gibi görünseler de bugün Amerika ve İngiltere'nin adada yaşanan tehlikeleri daha iyi görerek gayret içerisine girdiklerini konunun Birleşmiş Milletlere taşınmasıyla nasıl bir sonuç alınacağını kestiremediği fakat Kıbrıs davasının tüm milletçe

acılı ve aziz bir dava olduğunu haklı bir sonuca ulaşmak konusunda kararlı olduklarını bu noktada millettten büyük fedakarlık beklediklerini ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.30, B.97, s.206-210);

Sayın Başkanımız, muhterem arkadaşlar, Kıbrıs meselesi için genel görüşme kararlaştırıldığı gün muhalefetten ve iktidardan değerli temsilciler sözle ve yazıyla görüşmemize istikamet verecek esasları ortaya koymuşlardır. Müzakerelerimize yardımcı olmak için Büyük Meclisi Hükümet adına durum üzerinde ve Kıbrıs dolayısıyla umumi münasebetlerimiz hakkında daha evvel aydınlatmayı faydalı buluyorum önce bir noktayı vuzuhla söylemek isterim: Kıbrıs bizim bir millî davamızdır ve bu dâva milletimizin şeref ve haysiyetinin gerektirdiği şekilde neticelendirilecektir. Bunun aksi bir hal çaresine bizi razı etmeye hiç kimsenin gücü yetmeyecektir. Topraklarına bağlılıklarını kanlarıyla ispat etmiş olan Kıbrıslı Türkler vatanları olan yerlerinde bütün haklarına sahip olarak hür ve güven içinde yaşayacaklardır. Bunu temin etmek Türkiye için bir şeref görevidir, Şimdi size Kıbrıs meselesinin doğuşu ve bugünkü önemi hakkında Türkiye'nin millî görüşünü söyleyeceğim. 1959 da İngiltere'den ayrılması kararlaştırıldığı vakit Kıbrıs, Türk politikasında daima taşıdığı ehemmiyetle göz önünde canlanmıştır. Kıbrıs Türkiye'nin emniyeti için daima birinci derecede bir konu teşkil etmiştir. Ve 1959 müzakerelerinde bu vasfıyla yer tutmuştur. Kıbrıs meselesi o yıl, Zürih ve Londra Anlaşmalarının Türkiye bakımından bütün eksikleriyle beraber, nihayet müttefikler arasında bir birleşme tedbiri olarak bir hal çaresine bağlanmıştır. Yunanistan'ın ve Türkiye'nin iddialarından, yani Enosis'ten ve taksimden vazgeçmeleri karşılığında Kıbrıs iki cemaatin varlığına ve haklarına dayanan bir müstakil devlet olmuştur. O tarihte bu anlayışla bir Anayasa yapıldı, teminatçı devletler olarak vazifeler alındı, taahhütlere girildi, ayrıca Kıbrıs Cumhuriyeti'yle bir İttifak Antlaşması imzalandı ve onun bir hükmü olarak, Türk ve Yunan askerî kitaları Kıbrıs'a yerleştirildi. Bu statünün tatbikatta eksik olan taraflarının başlıca Yunanistan ile Türkiye arasındaki dostluk, ittifak ve NATO içinde müşterek güvenlik ve menfaat mülâhazaları ışığında tamamlanacağı düşünülmüştür. Kıbrıs tecrübesiyle iki milletin bir arada iyi geçinerek, cemaatlerinin bütün münasebetlere yapıcı bir tesiri olacağı ve yakınlaşmanın yayılacağı ümidi beslenmiştir. 1960 tan beri dört senedir müstakil Kıbrıs Cumhuriyeti politikası takip olunmuştur. Kıbrıs'ın Rum idarecileri ilk günden beri Kıbrıs Anayasasının kabili tatbik olmadığını iddiaya başlamışlardır. Aslına bunlar ilk günden beri bu Anayasayı tatbik etmemeye çalışmışlar, Anayasa Mahkemesine kadar hiçbir müeyyideyi işletmemişlerdir. Biz bu davranışlar karşısında, şimdi bazı kimselerin iddia ettikleri gibi hareketsiz kalmamışızdır. 1960-1964

arasında Kıbrıs'ın Rum idarecilerinin Zürih ve Londra Anlaşmalarına aykırı her tutumları Türkiye tarafından Yunanistan ve İngiltere'ye gösterilmiştir. Her defasında yalnız İngiltere değil, Yunanistan Kıbrıs'ın Rum idarecilerinin davranışlarını tasvip etmemiş, Anayasaya riayeti ve Zürih ve Londra Anlaşmalarının hükümleri içinde hareket etmek lüzumunu tav siye etmiştir. Şimdi, misal olarak, birkaç teşebbüs tarihini size nakledeceğim. Kıbrıs Hükümeti nezdinde 13 Şubat 1962'den 1963 Aralık ayı başına kadar on dört defa teşebbüs yapılmıştır. Bunların hepsinde Anayasaya aykırı olarak ittihaz ettikleri kararlardan ve tutumlardan bahis olunmuştur. Yunan Hükümeti nezdinde 1960'tan 1963 Aralık son haftasına kadar on bir defa teşebbüs yapılmıştır ve hepsinde Kıbrıs Hükümetinin politikasından şikâyet edilmiştir. Bu müddet esnasında 1962'den 1963 Aralık sonuna kadar İngiltere Hükümeti nezdinde beş defa şikâyet yapılmıştır. Görüyorsunuz ki, ilk günden beri, Arşövek Makarios statüyü ihlâl ettiği halde, bizim bunu sükûtle geçiştirdiğimiz iddiaları haksızdır. Ayrıca ben size başımdan geçen iki misal vereceğim. Arşövek Makarios'un Ankara'yı ziyaretinde müşterek meseleler görüşülürken, Hükümet erkânının bulunduğu, Sayın Cumhurbaşkanımızın Başkanlığındaki resmî toplantıda, Arşövek'in bir beyanından Kıbrıs Anayasasını değiştirmek arzusunda olduğu sezilmiş idi. Bunun üzerine kendisine açık olarak izah ettim ki, bu Anayasa üzerinde bizim ahdi hakkımız olduğu gibi, bizim rızamız olmadan hiçbir inhiraf yapılamaz ve böyle bir teşebbüs Kıbrıs dâvasını 1959 Anlaşmalarından önceki devre ve onun karanlık günlerine derhal geri götürür. Arşövek, 1963 Aralığında bir emrivakiyle bizi hareketsiz bırakabileceğini sanmıştır. Fakat, bu teşebbüsünün neticesi olarak şimdi 1959'dan eski duruma avdet etmiş olmamız, ihtarımızın boş olmadığını kendisine anlatmış olmalıdır. Bugünkü Yunan iktidarının ilk Dışişleri Bakanı olan müteveffa Venizelos'la Amerika ziyaretinde buluştuğumuz zaman Makarios'un politikasının Türk-Yunan münasebetlerini ciddî bir tehlikeye sevk ettiğini söyleyerek, Zürih ve Londra Anlaşmaları esasını Yunanistan'ın muhafaza edip etmeyeceğini sordum. Bana kesin teminat verdi, Makarios'a kesin tebligat yaptığını bildirdi. Hulâsa, Arşövek Makarios'un niyeti, tutumu meçhul değildi. Her yeni işaret görüldüğünde kendisine taahhütler hatırlatılmış ve Yunanistan müşterek anlaşmaların muhafazasını tavsiyede bizimle mutabık kalmıştır. Kıbrıs meselesinin 1963 sonunda vahim şekilde patlamasına kadar, hatta patladıktan sonra bir süre Türk-Yunan münasebetlerinin bundan müteessir olmaması sebebi budur. Yunanistan, ilk hâdiselerden sonra bu anlaşmalar gereğince İngiltere'yle ve bizimle birlikte harekete geçmeyi kabul etmiştir. Muhterem arkadaşlarım, Şimdi denilebilir ki «Arşövek de Atina Hükümeti de bizi kandırmışlardır, oy alam ıslardır, bizi emrivakiyle karşı karşıya bırakmışlardır. Bizim daha tesirli hareket etmemiz gerekirdi.» Biz, barışçı

ve hiçbir istilâ emeli taşımayan bir devlet olarak her davranışa, önemi ve ağırlığı neticesinde teşebbüsle cevap vermişizdir. Ama, bunların her birinde emrivaki kabul etmeyeceğimizi söylemişizdir ve neticenin ne olacağını açıkça bildirmişizdir. Buna rağmen, macerayı göze almışlardır. Ve buna girişmişlerdir. Bugün, Aralık 1963'te Kıbrıs idarecilerinin şiddet politikasını açıktan tatbika koyuldukları günlerden beri birkaç devreden geçmiş olan Kıbrıs olayları, Birleşmiş Milletlerin müdahalesi, kuvvetlerinin adaya çıkması ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin hâdiseler içinde vaziyet almasıyla son safhası dâhilinde bulunuyor. Birleşmiş Milletler devri 4 Mart Güvenlik Konseyi kararıyla başlamış olmak lâzımdır. Bu karar oldukça gecikmeyle, 13 Mart'ta Kanada askerlerinin Kıbrıs'a hareket etmesiyle tatbik mevkiine girdi ve 27 Martta General Gyani'nin komutayı almasıyla kesinleşti. O zamandan beri Birleşmiş Milletler kuvvetleri artmaktadır. Kuvvetlerin hepsi henüz adaya gelmemiştir. Teşkilât yakın bir zamanda tamamlanacak zannolunuyor. Bu devrin mühim eksiklerinden biri Genel Sekreterin talimatının sarih ve etraflı olmadığına farz olunması ve Birleşmiş Milletlerin adadaki vazifelerinin, faaliyetlerinin iyice anlaşılmaması neticesi Kıbrıs idaresinin bu kuvvetleri kendi politikasını tatbik etmek için vasıta gibi zannedip kullanmak istemesi olmuştur. Muhterem arkadaşlarım, Kıbrıs'ın Rum idarecileri aralık ayındaki hâdiseleri etraflı düşünülmüş bir şiddet politikasının patlaması şeklinde hazırlamışlardır. Bugün bu gerçek üzerinde hiç kimsenin bir şüphesi kalmamıştır. Kıbrıs Rum idarecilerinin bu geçen dört ay zarfında Türk cemaatine yaptıkları zulümler hiçbir insanın tasavvur edemeyeceği derecede aşırı ve insafsız olmuştur. Şiddeti dur durmak için diplomatik yoldan ve 27 Aralık'ta başlayan üçlü İngiliz idaresi zamanında, 27 Marttan beri Birleşmiş Milletler devresindeki barışçı müdahaleler, tavsiyeler hiçbir tesir yapmamıştır. Bundan daha fenası, bütün bu uluslararası gayretlerin Kıbrıs'ın Rum idarecileri tarafından kendi şiddet ve zulüm politikalarının desteklendiği şeklinde karşılanmasıdır. Ailelere tecavüz edilmiş, kadın işçiler, silahlı haydutların gözleri önünde, huzurunuzda tafsilât veremeyeceğim usullerle teşhir ve muayene olunmuştur. Bu haydutlar evlerde, yalnız kadın ve çocuk bulunan yerlere girdikleri vakit, en aşağı seviyede insanların yapabileceği bir cüretle, bu kadın ve çocukların vücutlarını makinalı tüfek ateşiyle delik deşik etmişlerdir. Türk köylüleri Rum çetecilerin çoklukla basabildikleri yerlerden zorla çıkarılmış, sonra evleri yakılmış, malları ve eşyaları yağma edilmiş ve ev yerleri sürülüp tarla haline getirilmiştir. Milletlerarasında harpler daima facialarla doludur. Kıbrıs'ta Rum çetecilerin yaptıkları zulümler her Türk evinde, her Türk ailesinde hiçbir zaman unutulmayacaktır. Bu kadar zalim şartlar içinde haklarını yılmadan korumaya çalışan kahraman mücahitlerin her biri adıyla, sanıyla bütün Türk toplumlarının evlerinde şeref

ve saygı yerini işgal edecektir. Muhterem arkadaşlarım, 1959 anlaşmaları ve 1960 da imzalanan muahedeler, eğer iyi niyetle tatbik edilseydi, Türk ve Yunan milletlerinin bir arada yaşamaları için en güzel misal verilmiş olacaktı. Bu suretle kırk seneden beri Türkiye ve Yunanistan arasında vücuda getirmek istediğimiz yeni anlaşma hayatı on tesirli yoldan kemale erişecekti. Bu kadar kıymetli ümitler Zürih ve Londra anlaşmalarının iyi niyetli birer vesika değil, aksine, Türkleri aldatmak için bir hile merhalesi olarak ele alınmasıyla sönmüş ve bu, bütün musibetlerin başı ve kaynağı olmuştur. Muhterem arkadaşlarım, Türk-Yunan münasebetlerinin bugünkü ümitsiz hale düşmesinin sebebine işaret ettiğimi zannediyorum. Bütün anlaşmalarda tabiatıyla iki tarafı teşkil eden Türk ve Yunan hükümetleri, Kıbrıs Rumları anlaşmalar yolundan ayrılmak istedikçe, onları doğru yola getirmeye çalışacaklardı. Bunun yerine Yunan Hükümetinin Kıbrıs meselesini bir elenizm dâvası ilân edip, Kıbrıs Hükümetinin bütün yaptıklarını doğru, bütün yapacaklarını haklı ve Kıbrıs'taki Devlet ve cemaat nizamını düzenleyen anlaşmaları Hükümsüz addetmesinden beri, ihtilâf siyasi ve diplomatiğe alanda tamamıyla karanlık bir çıkmaza girmiştir. Biz anlaşmaları kamilen, yürürlükte sayıyoruz. Bunların yürürlüğünü temin etmek için ahdi vazifeler almışızdır. Hareket hatlımız uluslararası kurallara uygundur ve İngiltere ile Yunanistan'ın bu yolda bizim kadar vazife sahibi biliyoruz. Bu vazifelerimizden, ki bunlar Türk Cemaatine ve Türk Devletine diğer müttefiklere olduğu gibi birtakım haklar da vermektedir, bu haklarımızdan asla vazgeçmeyeceğiz. Bu vaziyette Türkiye ile Yunanistan'ın münasebette ve müşterek vazifede bulunacakları her sahada aksi tepkiler olması tabiidir. Şimdi, bu tepkileri anlatacağım: NATO içinde Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı tutumu çok mahzurlu hatta tehlikeli bir durum yaratmıştır. Türkiye, Kıbrıs anlaşmalarının kendisine tanıdığı haklardan ve bu anlaşmaları tatbik edeceğinden bahsettiği vakit, Yunanistan, Türkiye'yi mutearrız addedeceğini söylemektedir. Tatbikat saati geldiğinde, 'bunun bizim için umursanacak değeri yoktur. Ama NATO vecibeleriyle birbirimizin yanında, omuz omuza müşterek bir dâvayı savunma imkânı nasıl kalacaktır? NATO'nun bunu mütalâa etmesi lâzımdır. «Kıbrıs meselesi NATO'yu ilgilendirmez» sözü bugün manasız kalmıştır. NATO taahhütlerine ve hükümlerine göre iki müttefikin münasebetlerini işlemez bir hale getirecek tehlikeleri NATO tetkik ve müzakere etmeye mecburdur. Genel Sekreter nezdinde bu görüşümüzde ısrar ettik ve NATO'ya müracaat mecburiyetinde olduğumuzu söyledik. Nitekim teşebbüs yapılmıştır. Yine, bütün ilgililerin üye olduğu Avrupa Konseyinde de Kıbrıs dâvası görüşülmüş ve Türk Cemaatinin gördüğü haksız muamele belirtilmiştir. Kıbrıs dâvasını Milletlerarası Adalet Divanına götürmeyişimizin sebebi, Kıbrıs'ın bu Divanın mecburi kaza yetkisini şimdiye kadar kabul etmemiş olmasıdır.

Yunanistan bugün bazı komşularıyla iyi münasebetler kurma faaliyetine bize karşı bir tesir yapmak için girişmişse, biz bundan sadece memnurluk duyarız. Yunanistan bu komşularıyla ihtilâflarını bu çeşit manevralarla halletmek kudretine sahip ise, hemen gayretle çalışsın ve temenni ederiz ki, hayal kırıklığına uğramasın Yunanlılar, Yunan Parlâmentosunda Türk-Yunan münasebetlerinden bahsedilirken, İtalya-Yunanistan harbinde seyirci kaldığımızdan ve 6/7 Eylül'den şikâyet etmişlerdir, ikinci Cihan Harbinden evvel İtalya imparatorluk seferleri takip ederken, en ziyade endişe eden biz, Türkler idik. Yunanistan kendi üzerine hiç gelmeyecek sandığı faşist taarruzunu davet etmemek için, Türklerle bu konuda en yakın bir taahhüt şöyle dursun, afakî konuşmaya bile yanaşmazdı. Yalnız kalması tamamıyla kendi arzusu ve eseri olmuştur. 6/7 Eylül vakası bir günde başlamış ve son bulmuş olan bir akılsızlık fırtınasıdır. Dört aydan beri Kıbrıs'ta gece-gündüz devam eden kasıtlı faciaların yanında, kazaen çıkmış bir zabıta vakası kadar sade kalır. Türk Milleti bu vakayı zamanında ve ondan seneler sonra, tekrar tekrar muhakeme etmiş ve en geniş şekilde tazmin etmiştir. Kıbrıs'ta bir 6/7 Eylül vakası her gün, günde iki defa oluyor ve bunu yapanlar övünüyorlar: Yunan Hükümeti açıktan bu hareketleri desteklediğini bütün dünyaya söylüyor. Yunanistan'da, din propagandası ile politika yapılırken, salâhiyet sahibi din makamları «batıl bir dinin tahrik ettiği vahşi Müslüman sürüleri» tabirlerini kullanabiliyorlar. Bu misaller ancak haksız olanların delil bulma çabalarını gösterir. Şimdi, Kıbrıs meselesinden dolayı umumi münasebetlerimizin aldığı vaziyete geçiyorum: Bu konuda Sovyet Rusya'nın bize nota verdiğini biliyorsunuz. Bu nota bizim umumi efkârımızda hayretle ve derin üzüntüyle karşılandı, iyi komşuluk münasebetleri için uzun zamandan beri çok gayret sarf edildiği bir sırada, Türklerin uğradığı aşikâr mezalimin caiz görülmesi gibi bir manayı, halkımız notadan elemle çıkarmıştır. Buna mukabil Kıbrıs Rum idarecileri çok sevinmişlerdir. Verilen izahlardan anlaşılmıştır ki, Sovyetler, Kıbrıs dâvasını daha ziyade bir NATO üssü olarak ele almakta ve bugünkü Kıbrıs istiklâlinin devamını bu bakımdan istemektedirler. Sovyetler, Enosis istemediklerini açıktan söylemektedirler. Türkiye'nin dünya kamuoyuna teklif ettiği hal çaresi, bölgede barışı ve güvenliği en iyi koruyacak bir şekildir. Bundan başka, milletlerarasındaki anlaşmaların tek taraflı fes olunmasını hatta Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin milletlerarasındaki antlaşmaları hükümden kaldırmasını Sovyetlerin kabul edebileceklerini farz etmek için hiçbir emare şimdiye kadar görülmemiştir. Karşılıklı saygı ve haklara riayet esasları içinde iyi komşuluk münasebetlerimizi geliştirmek bakımından Kıbrıs buhranı bir ölçü teşkil edecektir. Biz, Sovyetlerin milletlerarası anlaşmaların müzakeresiz yırtılmasından yana vaziyet alabileceklerine inanmıyoruz. Dinî taassup veya ırkçılıkla tahrik edilen bir cemaatin bir

nevi genocide hareketine girişmesini meşru sayacaklarına ihtimal vermiyoruz. Muhterem arkadaşlarım, Görüyorsunuz ki, Kıbrıs meselesinde muahedelerle üzerimizde bulunan hakların ve vazifelerin hiçbir muhitte zedelenmemiş olduğu meydandadır. Biz bu vecibelerimizi, katî lüzum olduğu vakit tatbik etmekte tamamıyla haldî bir durumda olacağız. Müttefiklerimiz Kıbrıs konusu ile ilgili muamelelerinde vakit vakit kayıtsız veya tesirsiz kaldıkları intibainı yaratmışlardır. Bunlardan şikâyet için vakit vakit samimî ve üzüntülü bir dostun ruh haletini gösteren ifadeleri kullanmaya mecbur olmuşuzdur. Bunun ötesinde, dış politika olarak takip ettiğimiz ana hareket hattından ve muahedelerden ayrılmak gösterisinde olduğumuz tefsirleri yanlışdır. Amerika'nın, İngiltere'nin son zamanlarda buhranın yarattığı tehlikeleri daha iyi ölçerek, gayret ettiklerini görüyoruz. Son günlerde Washington'da toplanan CENTO Bakanları Konseyinin neşrettiği resmî tebliğde, Kıbrıs'taki Türk Cemaatinin uğradığı tecavüz olaylarını takbih ettiğini ve kan dökme hâdiselerine son verilmesini istediğini belirten fıkra bizi memnun ve müsterih etmiştir. Bütün bu kayıtlarla beraber, müttefiklerimizin haklıyı haksızdan ayıran bir görüş ve tutumu açıktan söyleyip, tatbik edecek kadar ittifaka, hukuk prensiplerine ve hakkaniyete sahip ve sadık bulunmalarını hulûs ile temenni ediyoruz. Muhterem arkadaşlarım, Kıbrıs'la ilgili olarak durumu, tutumumuzu ve fikirlerimizi söyledim. Birleşmiş Milletler devrinin ne netice vereceğini tahmin edemiyorum. Her şeyin başı olan sükûnet ve güven teessüs edecek mi, bunu bilmiyoruz. Çünkü dört aydan beri her ümit devri hayal kırıklığı ile neticelendi. Arabulucunun çalışmasının nasıl bir amelî neticeye varacağını kestirmek mümkün değildir. Temaslarımızdan arabulucunun henüz teklif haline gelecek bir kanaat sahibi olmadığını gördük. Bu vesileyle şunu belirteyim ki, Kıbrıs'taki Rum tedhişçilerin kendi zihinlerinde plânladıkları şiddet usullerinin arabulucunun çalışmasına ne kadar elverişli olacağını tahmin etmek müşküldür. Bizim bildiğimiz bir şey var, onu Türk Milletine açıkça söylemek isteriz: Kıbrıs dâvası millet için her evi, her insanı her gün meşgul eden acı olduğu kadar aziz bir dâva olmuştur. Haklıyız, bu dâvayı haklı bir neticeye vardırmaq için kararlıyız. Bu uzun sürecektir. Milletten çok fedakârlık isteyecektir. Milletimiz bu fedakârlığı yapmak için karardır. Teşekkür ederim arkadaşlar.

2.6.18. 5 Mayıs 1964 Tarihli Oturumda Yaşanan Gelişmeler

Meclisin 05 Mayıs 1964 tarihli oturumunda söz alan İstanbul Milletvekili Tahsin Demiray Kıbrıs meselesinin yalnızca Türkiye, Yunanistan ve İngiltere ile olan ilişkilerle açıklanamayacağını bu meseleye çok daha geniş açılardan bakarak ne kadar teferruatlı olursa olsun tüm milletvekillerinin görüş bildirmeleri gerektiğini aksi halde mevzuuyla

alakalı olumlu bir gelişme sağlanamayacağına dikkat çekerek sözlerine başlamıştır. Sözlerine Kıbrıs'ın tarihsel geçmişine değinerek devam eden Demiray bir taraftan Kıbrıs'ın Türkiye, Yunanistan, İngiltere meselesi olduğuna bir taraftan da Doğu Akdeniz meselesi olduğunu belirterek ilgili devletlerle ilişkileri açıklamaya geçerek ilk olarak İngiltere'ye değinmiştir. Türkiye'nin parçalanması için yapılan yüzlerce projelerden bahsederek bu projelerin 50 yıl önce bir kitap haline getirildiğini ve bu eserin genç nesil tarafından okunması gerektiğini belirterek Kıbrıs'ın adım adım İngiltere'ye geçişinden söz etmiştir. Adayla alakalı Bizans devletini yeniden kurma fikirlerinin cereyan ettiğini özellikle Kıbrıs'ta İngiliz hakimiyetinin olduğu süreçte Yunanlıların bir İngiliz gazetesinde çıkardığı adanın Yunanistan'a bırakılması lehine haberler üzerine Sultan Abdülhamit'in Londra sefiri Rüstem Paşayı İngiliz Dışişleri Bakanı Dördüncü Salisbury ile görüştüğünü ve sefirin Türkiye ve İngiltere olduğu müddetçe adanın Yunan toprağı olmayacağını belirttiğini ifade etmiştir. İngiltere de az da olsa aklı başında devlet adamlarının varlığını belirterek yine de İngilizlerin Yunan politikasını taraflısı olduğunu Yunanlıların Megalo iddiasının 1897'de Türkler tarafından yapılan bir dayakla sonuçsuz kaldığını vurgulayarak savaşta zaferin kazanılmasına rağmen masada galibiyetini alındığını zira Girit'e muhtariyet verildiğini belirtmiştir 1906'da gerçekleşen akabe meselesi ile İngiltere'nin Türkiye'ye 10 günlük bir ultimatoma verdiğini Atlas Okyanusu donanmasını Akdeniz'e soktuğunu ve 1914'te Rusya ve İngiltere'ye karşı aynı zamanda savaşıldığı gerekçesiyle İngiltere'nin 5 Kasım 1914 te Kıbrıs adasını ilhak ettiğini belirtmiştir. Birinci Dünya Savaşı'ndan alınan yenilgilerle toprakların büyük bir kısmının kaybedildiğini fakat Anadolu'da verilen milli mücadeleyle bugünkü Türkiye topraklarının kazanıldığını ifade ederek Lozan'da Kıbrıs meselesinin ortaya çıktığını zira İngiltere'nin tek taraflı bir kararla adayı ilhak edemeyeceğini ve müttefik olarak girdiği adayı Türkiye'ye teslim etmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Kıbrıs adasının İngiliz yönetiminde kalmasından sonra adadaki Türklerin Lozan Anlaşması'nın 21. maddesine dayanarak Türkiye'ye göç ettiğini adada kalan Türklerle de yeterince ilgilenmediğini Türkiye'ye gelen Kıbrıslı gençlere de eğitim açısından dışlandığını bu nedenle Kıbrıs'ın yetiştirdiği en iyi gençlerin adaya dönerek Türklüğünü geliştirme imkanını kaybettiğini üzülenek ifade etmiş, bu gençlerin iyi barındırmasıyla evlendirerek adaya gönderilmesi durumunda Kıbrıslı Türk nüfusunun Türkiye lehine artırılabilceğini belirtilmiştir. Kıbrıslı Rumların ise Yunanistan'a gitmeyerek aksine Yunanistan'dan gelen Rumlarla evlenerek adada nüfuslarını artırdığını onların bu politikasının da İngiltere tarafından desteklendiğini vurgulayarak Lozan üzerinden 40 yıl geçmesine rağmen Kıbrıs'la ilgili nihai bir sonuç alınamadığını 1964 yılında gerçekleşen olaylarla yaraların tazelendiğini

ifade etmiştir. Yunanistan'ın, İngiltere'nin vaatlerine kanıp II. Dünya Savaşı'na girdiğini fakat savaştan sonra İngiltere'nin bu vaatleri yerine getirmemesi ile taraflar arasında gerginliğin başladığını ancak bu sürede Türkiye'nin adeta Kıbrıs adası yokmuş gibi bir dış politika oluşturduğunu 1955'te Yunanistan'ın teklifiyle Londra'da toplanan üçlü konferanstan sonra Türkiye'nin adadaki haklarını aramaya koyulduğunu ifade etmiştir. Türkiye'de bu tarihten itibaren Kıbrıs meselesiyle alakalı milli bir ruhun ortaya çıktığını bu milli ruh aracılığıyla Londra, Zürih anlaşmalarının imzalandığını ve Kıbrıs anayasasının önünün açıldığını ifade etmiştir. Beşinci Salisbury'yi övgüyle anlatarak kendisinin üçüncü tarafların müdahalesi olmadan Kıbrıs meselesini İngiltere'nin Kıbrıs halkının temsilcileriyle yapılacak görüşmelerle halledebileceğini söylemesini takdirle karşılanmış ve meselenin bu şekilde çözülmesini arzu ettiğini belirtmiştir. Kıbrıs meselesinin birinci derece önemi olan milletlerarası bir mesele olduğuna dikkat çekerek bu konuda Türkiye'nin tarafsızlığının aleyhte seyredeceğini ancak batı dünyasıyla ilişkilerinin de Kıbrıs davasının ele alınış tarzına göre şekillenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Demiray sözlerine Yunanistan ile kurulan ilişkilere yer vererek devam etmiş, Fatih'in Doğu Roma İmparatorluğu'na son vermesinden sonra halkını koruma altına aldığını belirterek Osmanlılık ve Rumluluğun Fatih'in öncülüğünde birleşerek bir imparatorluğun vücuda geldiğini belirterek Ortodoks Rumlar ve Osmanlı Türklerinin ayrılışının Lozan'da gerçekleştiğini Lozan'da Türk-Yunan meselesiyle alakalı mübadele, azınlıklar, dini müesseseler, Rumeli'de Türk-Yunan sınırı, adalar mevzusu, olmak üzere beş konuda doğrudan karşı karşıya kalındığını Lozan'ın ilk eleştirisinin ise bizzat Atatürk tarafından yapıldığını Atatürk'ün Lozan'ı imzalamakla hata yaptığını ifade ettiğini çünkü Kurtuluş Savaşı'nda kendilerini Yunanlı sayanların zaten gittiğini, Lozan'da mübadeleye mecbur kalanların aslında Anadolu'ya geldiğinde Hristiyanlığı kabul etmiş Türk aşiretlerinden olduklarını belirttiğini söylemiştir. Yunanistan'ın 1953'te kabul ettiği anayasanın dini hükümlerinin son derece katı olduğunu ve aslında Yunanlıların garip şark Hristiyanlığı, Katolik-Ortodoks ayrımını gerçekleştiren bir devlet olduğunu vurgulamıştır. Sözlerine Lozan'dan sonra Türkiye'nin aldığı tedbirlere yer vererek devam etmiş 1930'da Türk-Yunan mukavelenamesinin imzalanmasıyla Yunanlıların lehine kararların alındığını çünkü Türk hakimiyetinde kalan Rumların Yunanistan'da şube açma iş kurma Yunanistan'da mal mülk sahibi olma gibi haklar kazanarak Türkiye'de kazanılan paraların bu yolla Yunanistan'a aktığını ve bu anlaşmayla Türkiye'nin iliklerine kadar emildiğini bu konudaki ilk eleştiriye de kendisinin yaptığını fakat hükümetin bu durum karşısında hiçbir şey yapmadığını belirtmiştir. Demiray'a göre bu konu Kıbrıs meselesinden daha mühim bir konudur. Çünkü bu anlaşmayı Yunanistan'a

verilmiş bir kapitülasyon olarak değerlendirilmiştir. 1913 Balkan Harbinden sonra Yunanistan'ın bölgede kalan Türklere karşı imha politikasına girdiğini ifade ettikten sonra meselenin Türkiye'ye karşı Bizans mücadelesi olduğunu Bizans'ın ise tüm hilesiyle aktif bir siyaset izlerken Türkiye'nin basit kaldığını artık iç politikadaki çekişmelerin bir tarafa bırakılarak dış politikada vatan toprağına sahip çıkılarak kararlı bir politika izlenmesi yönündeki düşüncelerini dile getirmiştir. Kıbrıs davasının Türkiye'yi birinci derecede sorumlu kıldığını fakat Avrupa'nın bunu anlayamadığını tarihten de örnek vererek değerlendiren Demiray dış politikada takip edilen barışçı anlayışın Türkiye'de değil diğer devletlere yaradığını Türkiye'nin milli menfaatler doğrultusunda bir politika takip etmesinin gerekliliğini adada gerçekleşen son olaylardan sonra bir arada yaşamının mümkün olmadığını Kıbrıs meselesinde Türkiye'yi tatmin edecek bir sonuç alınması durumunda Türkiye ve Yunanistan arasında iyi komşuluk ilişkilerinin kurulabileceğini aksi halde tüm anlaşmalarını kağıt üzerinde kalacağını vurgulayarak meselenin yalnızca Kıbrıs meselesi değil megali idea büyük Yunanistan davası olduğunu Yunanistan bu davada ısrarcı olması halinde yeniden bir Sakarya ruhunun doğacağını ifade ettiği şu uzun konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.30, B.97, s.210-221);

Millet Meclisinin sayın üyeleri, geçen hafta vermiş olduğumuz önerenin görüşülmesi sırasında, bu genel görüşmenin açılmasını zaruri kılan dış meselelerimizden sadece Kıbrıs ve buhranı ile Türk-Yunan münasebetleri ve bilhassa 1930 Türk-Yunan Mukavelenamesinin Hükümetçe yürürlükten kaldırılması ve fakat aradan iki aya yakın bir zaman geçtiği halde Büyük Millet Meclisine resmî bir bilgi verilmemiş olması gibi hususlara temas etmekle iktifa etmiştik. Bugün sıra bu meseleleri birer birer ele almaya gelmiş bulunduğuna göre, teferruata girmeden evvelâ şu hususu belirtmek isteriz. Halen, Türkiye ve Türk Milleti olarak karşısında bulunduğumuz mesele sadece bir Kıbrıs meselesi ve onun aslî doğurucuları olan Yunanistan ve İngiltere ile olan münasebetlerimizden de ibaret değildir. Mesele daha da geniştir. Halen dünyamız, tarihte bir benzeri olmayan şekilde ve genişlikte çok kritik bir devreye girmiş bulunmaktadır. Bütün milletler yeni bir uyanış ve kaynaşma halinde; en eski ve istikrarlı, dolayısıyla sükuneti görünenleri dahi kapalı bir iç kaynaması içindedir. Tam manasıyla dünya çapında, yeni bir oluş içindeyiz. Türkiye ve Türk Milleti olarak, bu safhada, durumumuzun ne olacağını, milletimizi ve devletimizi badirelerden ağır buhranlardan nasıl kurtaracağımızı düşünüp tedbirlerini almak zarureti ile karşı karşıyayız. Bugün meseleler bu ölçüde ve bu açıdan tüm olarak ele alınmadığı aksine olarak Kıbrıs ve Makarios gibi dar bir çerçeve içinde kalındığı takdirde fiilî tarife çalışan amalar

durumuna düşmek mukadder olur. Bu itibarla muhterem arkadaşlarımdan bir istirhamım olacaktır. Meselelerin üzerine, ne kadar teferruatlı olursa olsun sabırla eğilelim. Millet Meclisi olarak bu görüşlerimizden bir netice almaya çalışalım. Muhterem arkadaşlar, Şimdi müsaadenizle, esas konuya girmek için hareket noktası olarak kabul ettiğimiz Kıbrıs meselesine geliyorum. Bu mesele hakikatte, Kıbrıs'a ait üçlü anlaşmaları imzalayan Türkiye-Yunanistan-İngiltere meselesidir. Diğer taraftan, Kıbrıs meselesi, yine hakikatte bir Doğu Akdeniz meselesidir. Bu itibarla Doğu Akdeniz sahasının bütün genişliğince ve onun politikası içinde evvelâ Kıbrıs ve Türk-İngiliz münasebetlerine kısa bir göz atalım ve ondan sonra Türk-Yunan münasebetlerine geçelim. 19'uncu yüz yılın başlarında ve bilhassa Trafalgar'da ağır bir hezime uğratmak suretiyle Fransa'nın Akdeniz satvetine son veren İngiltere, bu kadim medeniyetler denizinde ve Doğuya uzanan büyük yollar üzerinde Osmanlı İmparatorluğu ile karşı karşıya kaldı. Burada, bütün bir asrı dolarak macerayı elbette nakledecek değilim; sadece bilgilerinizi tazelemeye davet edeceğim. Bu bir asır içinde her yerde ve her zaman bir tanesi müstesna İngiltere ile karşı karşıya kaldık. Türkiye'nin parçalanması için yüz yılların boyunca yapılan projelere 19'uncu yüz yılda yenileri eklendi öylesine ki bu projelerden büyük bir tomar meydana geldi. Bu tomar 50 yıl evvel nihayet bir kitap haline getirildi. Büyük bir cilt tutan bu Fransızca eserin adı: (Cent Projeto de partage de la Turquie) dir. Geçenlerde, Avrupa'dan dönüşünde heyecan içerisinde Turhan Feyzioğlu şöyle konuşmuş, Türk'ün dışarıda o kadar çok hasmı vardır ki, içeride her Türk, diğerini daha çok sevmeli, daha azimli çalışmalı, bir ülkücülük ve heyecan dalgası ile ana vatanı bir uçtan bir uca sarsılmalıdır demiş, öyledir zahir. O şevki tilsimini elde edebilmek için birkaç günlük Avrupa gezisi yetmez; batışımızın nedenlerini iyice kavramaya ihtiyaç vardır. Biraz evvel bahsettiğim eserden başlayarak genç kuşakların okumaya mecbur oldukları eserler ve üstündekini kaldırıp altına bakmaya mecbur oldukları hakikatler vardır. Ben burada 100 projeden ve Kıbrıs'la alâkalı olanlarından yalnız birini kaydedeceğim ki, o da 1822'de Dufau'nun ortaya koyduğu projedir. Bu proje bir Yunan İmparatorluğu'nun Osmanlı mirası üzerinde ne yolda kurulabileceğini gösterdiği gibi. Bir de Yunanlı Adalar Cumhuriyeti'nden bahsediyor ki Kıbrıs'ta bu muhayyel Cumhuriyetin içinde bulunuyordu. Bu proje daha ziyade Doğu-Akdeniz İngiliz projesine yakın ve İngiltere'nin Mora'dan başlayan bir Yunanistan yaratma gayretlerine uygundur. Buna mukabil Rusların daha evvel yapılmış olan projeleri bunlardan farklıdır. İkinci Katerina'nın Avusturya İmparatoru İkinci Joseph ile üzerinde mutabık kaldığı 1785-1787 projesine göre Bosna ve Hersek ile Dalmayan arazisi Avusturya'ya verilecek, taviz olarak da Venedik Cumhuriyetine Mora Yarımadası ile Girit ve Kıbrıs adaları bağışlanacaktı.

Bilhassa bu sonuncusu Venediklilerle Türkler arasında bir konu teşkil ediyordu. İstanbul'da da Bizans İmparatorluğu ihya edilecektir. Görülüyor ki, Ruslar da Mora'da yaratılacak bir Yunan fikri yoktu. 19'uncu yüz yıl Yunanistan'ı hem bu başlangıç noktasından ve hem de geliştirilmesi istikameti bakımından tamamen İngiliz projesinin tatbikat ve verimi demekte bir hata yoktur. Muhterem arkadaşlar, hakikatlerden biri de İngilizlerin Kıbrıs'ın üzerine oturuları şeklidir. Avrupa kıtasının Napolyon'dan sonra en büyük siyasi ve askerî hâdisesi, hiç şüphesiz İngilizlerle ilk defa yan yana geldiğimiz 1854 Kırım Harbidir. Hızla Karadeniz'e inen ve Balkanları an be an Slavlaştırarak Akdeniz'e çıkmak yolunu tutan Rusya karşısında tahrik o tarihte iki büyük devleti olan İngiltere ve Fransa, Osmanlı İmparatorluğu ile bir Antlaşma imzalıarak Kırım Harbine müttefik olarak girdiler. Bu ittifaka bugünkü NATO'nun dedesi gözüyle bakmakta pek hata yoktur sanırım. İşte, yüz yıl evvel de bugün olduğu gibi müttefikler birbirlerine türlü harp yardımı yaparken ve harp Türkiye topraklarından yürütülürken müttefikler birçok üslerden de faydalandılar. İngilizlerin Kıbrıs'la alâkası böyle başladı. 1877 Türk-Rus Harbinin sonunda ise Berlin Kongresine gidilirken 4 Haziran 1878 de Türkiye ile İngiltere arasında 2 maddeden ibaret bir Kıbrıs Anlaşması imza edildi. Birinci maddeye göre Batum, Kars ve Ardahan'ın kâffesi veya biri veya Ardahan'ın herhangi bir parçası Rusya'nın eline geçtiği takdirde İngiltere silâh kuvvetiyle bu yerleri müdafaa için Türkiye ile birleşmeyi taahhüt ettiği gibi bu ittifakın vecibelerini yerine getirebilmek üzere İngiltere'nin Malta gibi uzak bir yerden değil. Kıbrıs'tan faydalanması zarureti kabul olunuyordu. O tarihte Mabeyin Müşiri Sait Paşa İngiliz terbiyesiyle yetişmiş bir adam olmakla İngiliz Sefiri Layard'ı önüne katarak saraya götürmüş ve bin dil dökerek Padişaha bu Anlaşmayı kabul ettirmiş, o da «Hukuku şahaneme asla hâlel gelmemek şantiyle muahedenameyi tasdik ederim.» şerhiyle imzalanmıştı. Fakat o tarihten sonra Birinci Dünya Harbine kadar 36 yıl Rusya ile harp olmadığından İngilizler Adada öylece kalmışlardır. Bu uzun zaman içinde, bazan Yunanlıların Kıbrıs için konuştukları olmuştur. Bundan 66 sene evvel bazı Yunanlılar, bir İngiliz gazetesinde, Adanın Yunanistan'a bırakılması lehinde bir yazı yazdırmışlardı. Abdülhamit bu yazıyı alınca telâşa düşmüş, o zaman Londra Sefirimiz olan Rüstem Paşaya, İngiliz Dışişleri Bakanı 4. Salisbury ile bu hususta görüşmesini telgrafla bildirmişti. Sefir bu görüşmeyi yapmış ve şu cevabı almıştır: «Bir İngiliz gazetesinde böyle bir haber çıkması İngiltere'nin Kıbrıs Adasını Yunanistan'a terk edeceğine delâlet etmez. Böyle bir şey hiçbir zaman akla getirilmemelidir. Kıbrıs'ta Yunanistan'ın hiçbir hakkı yoktur ve yer yüzünde bir İngiltere, bir de Türkiye mevcut oldukça Kıbrıs, Yunan toprağı olmayacaktır. Sefirimiz Rüstem Paşanın, bu konuşmadan son göndermiş olduğu tezkere Hazine-i Evrak 'ta

bulunmaktadır, mahfuzdur. Bu gibi vesikalardan bir diğeri, ki o henüz pek yenidir. Biraz sonra ve müsaadenizle okuyacağım. Şimdilik şu kadarını kaydedeyim ki, dün olduğu gibi bugün de İngiltere'de aklı başında, durbin Devlet ve hakşinas siyaset adamları -pek az da olsa- mevcuttur. Menşelerini, saik ve sebeplerini burada izah etmeyeceğimiz ve fakat daima mevcut olduğu malûm olan büyük Yunanistan politikasının taraflısı İngilizler Yunan Megalo ideacıları ile paralel gitmişlerdir. Yunanistan'ın şu 20'nci yüz yıl içinde 3'üncü defa başını kanlı badirelere sokan ve şimdi bir dördüncüsüne hazırlayanlar da bunlar olmuşlardır. Muhterem arkadaşlar; Geçen yüz yılın sonlarında da Yunanistan bu Megalo idea yüzünden esaslı şekilde tarafımızdan hırpalanmıştı. Büyük Yunanistan fikri ve adım adım bu fikrin ilerletilmesi Babiali'ce meçhul olmadığından Yunanlılara 1897 de güzel bir dayak çekilmişti. Bu dayak biraz da semere indirilen cinstendi. Aslında sopa hem arkadaki hak edenlere ve hem de onların kolundan tutup yürüttükleri Megalo ideaya vurulmuştu. Bununla beraber Türk'ler, kazandıkları bu harbin meyvelerini sulh masası başında kaybettiler. Bu da pek tabii idi. Çünkü Avrupa devletlerinde: «Türk mağlup olursa çok şey vermeli; galip gelirse hiçbir şey almamalı!» telâkkisi hâkimdi. Bu telâkki Avrupa'da bir mütearife iken Turhan Feyzioğlu'nun yeni bir şey keşfetmiş gibi «dışarıda hasmımız çok» diye diye Avrupa'dan dönmesine ne demeli? Zaferimizle neticelenen 1897 Yunan harbinden hemen sonra, başta İngiltere ve Rusya olmak üzere, Avrupalılar Girit'in muhtariyetini ilân ettiler; arkadan Midilli meselesi patlak verdi. Başımıza Balkanlar'a ilâve olarak Adalar'da yeni gaileler açılırken Doğu'da 1906'da Akabe meselesi patlak verdi. Bu mesele, Doğu Akdeniz'de, Yunanlı lığın dışında, tamamen bir Türk-İngiliz imparatorluğu çatışmasından başka bir şey değildi. Daha doğrusu, Türkiye ile İngiltere arasında Arap yarımadası mücadelesinin, silahlı olarak, açılmasının rengini Akabe teşkil etmekte idi önce imkan ve elemanlarımızla döşediğimiz Hicaz demiryolunun Akabe Körfezinle varması karşısında harekete geçen İngiltere, 3 Mayıs 1906 da bize verdiği 10 günlük bir ultiatomla birlikte Atlas Okyanusu donanmasını Akdeniz'e sokmuş, Maka donanmasını Kıbrıs'a hareket ettirmiş ve Kıbrıs'taki donanmasını 'da bizim Adalar Denizi'mize göndermiş bu suretle üç kat donanma ile üzerimize yürümüştü. Kendisine Rusya'nın ve hatta Almanya'nın müzaheretini temin etmiş olmasına rağmen o tarihi anda, yapayalnız olan Türkiye, bu tehdit kargısında gerilememişti. Ve demiryolu Akabeye vardırılmıştı. Muhterem arkadaşlarım, 1914 de Rusya ve İngiltere'ye karşı aynı zamanda harbe girişmiş olduğumuzdan, 36 yıldan beri devam eden Türk-İngiliz ittifakından istifade imkânı kalmamıştı. İngiltere'de bu fırsatı ganimet bildi ve 5 Kasım 1914 de Kıbrıs Adasını ilhak ettiğini ilân eyledi. İttihat ve Terakki Komitesinin bizi sokmuş olduğu Birinci Dünya

Harbinden de müttefikimiz olan Almanlar ve Bulgarlarla birlikte mağlup çıktık. Asırlardır dışarıdan yapılamayan parçalama içerden sarf edilen gayretlerle tahakkuk ettirilmiş oldu. Garplılar bizi yalnız Balkanlardan değil, bütün Akdeniz'e çıkarmak ve işimizi bitirmek kararını verdiler. İşte böyle feci bir durumda Anadolu'da giriştiğimiz ölüm, kalım savaşları sonunda bugünkü vatan topraklarımızı kurtarabildik. 1922 zaferini siyaseten teyit ve tevsik için de Lozan'a gittik. Lozan'da Akidenizdeki adalarımızın kaderi bahis konusu olduğu sırada, Kıbrıs Adası meselesi de ortaya çıktı, İngiltere'nin tek taraflı bir kararla Adayı ilhaka hakkı yoktur. Bir müttefik olarak girdiği adayı bize hukuken iadesi gerekiyordu. Çünkü Türk askeri kendi canı ve kanı pahasına, Rusya'nın elinden-Batum hariç- diğer Türk Vilâyetlerini kurtarmıştı. Durum böyle olmakla beraber Konferansta isimsiz, insansız, adacıklar, küçük Merkez adaları üzerinde durulduğu halde Kıbrıs Adası Lozan Antlaşmasında kestirme bir yoldan 20 ve 21 inci maddeler halinde yer aldı. Bu iki maddeyi beraberce hatırlayalım.

Madde 20. — Türkiye, Britanya Hükümeti tarafından Kıbrıs'ın 5 Teşrinisani 1914'de ilân olunan ilhakını tanıdığını beyan eder.

Madde 21. — 5 Teşrinisani 1914 tarihinde Kıbrıs Adasında mütemekkin olan Türk tebaası kanunu mahallinin tayin ettiği şerait dairesinde İngiltere tâbiyetini iktisap ve bu yüzden Türk tâbiyetini zayi edeceklerdir. Maahaza iş bu muahedenamenin mevkii meriyete vaazından itibaren iki senelik bir müddet zarfında Türk tâbiyetini ihtiyar edebileceklerdir. Bu takdirde hakkı hiyarlarını istimal ettikleri tarihi takip eden on iki ay zarfında Kıbrıs Adasını terk etmeye mecbur olacaklardır. İş bu muahedenamenin mevkii meriyete vaazı tarihinde Kıbrıs Adasında mütemekkin olup da kanunu mahallinin tayin ettiği şerait dairesinde vuku bulan müracaat üzerine tarihi mezkûrda İngiltere tâbiyetini ihraz etmiş veya etmek üzere bulunmuş olan Türk tebaası dahi bundan dolayı Türk tâbiyetini zayi edeceklerdir. Şurası muhakkaktır ki, Kıbrıs Hükümeti, Türkiye Hükümetinin muvafakati olmaksızın Türk tâbiyetinde başka bir tâbiyet ihraz etmiş olan kimselere İngiltere tâbiyetini teffizden imtina etmek salâhiyetini haiz olacaktır.» madde burada bitiyor.

Ve işte Kıbrıs'ın Lozan'daki akıbeti ya Lozan sonrası. Lozan'ın 21'nci maddesine uyarak ada halkından mühim bir kısmı kendilerine tanınan tercih hakkını kullanarak Türkiye'ye göç etti. Hatta bu göç bazan bütün bir köy halkını Adayı terki şeklinde olmuştur. Bugün Anadolu'nun Güney kıyılarında kütle halinde Kıbrıslılar mevcuttur. Bu gelenlerin dışında, Adada kalanlarla pek az alâkalanmışızdır. Onların talim ve terbiye işleriyle hemen hiç denecek kadar az meşgul olmuşuzdur. Onların devamlı taleplerini pek

az karşılaşmışızdır. Bazı ahvalde alâkamız, maalesef, menfi şekilde olmuştur. Tahsil için bil mecburiye Türkiye'ye gelen Kıbrıslı gençleri Türk tebaası olmaya zorlamışızdır. Kıbrıslı gençleri, çocukları İngiliz tebaasıdır diye okullarımızda barındırmamışızdır. Bu gençler tahsil edebilmek için Türk tâbiyetine geçmişler ve bu yüzden Kıbrıs'ın yetiştirdiği en iyi gençler, münevverler Kıbrıs'a dönerek orada Türklüğü geliştirmek imkânını kaybetmişlerdir. Kıbrıs bu suretle güzidelere âdeta boşalmış, orada mahallî meclislere hakkiyle girecek ve otorite tesis edecek elemanlar bulunamaz hale gelmiştir. Eğer bu formalist zihniyetimiz böyle menfi tatbiklerle vakit geçirmese ve Türkiye'nin geleceğini berrak bir surette görebilseydik bu gençleri buradan evlendirerek gönderir; Adada Türk nüfusunu kendi elimizle azaltacak yerde, normal seyri dâhilinde çoğalmasını sağlardık. Hükümetin bugün dahi, yılların boyunca Türkiye'ye göçen Kıbrıslı Türklerin bütün soy ve soplalarıyla birlikte, bir sayımını niçin yaptırmadığını sormak isterim. Kıbrıs'tan gelenler ve onların torunları sayılmış olsa ben eminim ki halen Kıbrıs'ta bulunan Türkler yekûnundan çok fazla bir yekûn Türkiye'de elde edilir. Bunun elbet de müspet bir manası vardır. Rumca konuşan ada halkı bunun tamamen aksini yapmış Yunanistan'a geçmemiş, aksine olarak Yunanistan'dan evlenerek ada nüfusunu durmadan çoğaltmışlardır', İngiltere'de bu çoğalışı sistemli bir şekilde teşvik etmiştir. Hedef hep aynı, büyük Yunanistan'ın yaratılmasına doğru!... Büyük Yunanistan hem hayâli, şu muhakkaktır ki, pratikte Yunanlılar için faydalı olmaktadır. Nitekim onlar böyle bir gaye sahibi olduklarından zamanla Kıbrıs'ta ekseriyeti sağladılar ve genişlediler. Biz ise, bir toplayıcı fikir ve gayeden mahrum olduğumuzdan, bir mirasyedi gibi yiyip tükettiğimiz Osmanlı Türkiye'si mirasından son 'kalanların da dağılmasına ya göz yumduk ya da dumanlı gözlerle ve hareketsiz bakıp kaldık. Misallerini dünyanın her tarafında görmek mümkündür. Yalnız New York'ta iki ayrı distrikte azası hayli kabarık iki Kıbrıslı Türkler Cemiyeti vardır, bugün. Muhterem arkadaşlar; Tarihten, 'büyük ve teferruatlı çeşit çeşit meseleleri devralıp gelmiş bir Türkiye Cumhuriyeti olarak aceleye getirilmiş, sıkboğaz edilmiş bir Lozan Muahedenamesi ile işlerin içinden ne sıyrılabilirdik ve ne de sıyrılmamız doğru olurdu. İşte bunlardan biri de Kıbrıs. Lozan'ın üzerinden kırk yıl geçtiği halde nihai formunu alamadı ve 1964 yılı başlarken bir yanardağın deniz sathına çıkışı manzarasıyla, dünya siyasetinde, Milletlerarası bir mesele mahiyetini aldı. Biz istediğimiz kadar sulhçu olalım, bütün gayretimizle pürüzlü meselelerin üstünü biraz daha örtmeğe, eski 'dertleri depreştirmeye çalışalım, neticede çibanlar şişip patlıyor, yaralar nihayet deşiliyor. Kıbrıs meselesinde de böyle " oldu. İngiltere Yunanistan'ı İkinci Dünya Harbinin ateşi içine attığı zaman ona serinletici Yunanlı lıgın kendine has hayalciliğini okşayan vaatlerde bulunmuştu. Harpten sonra sıra bu vaatlerin yerine

getirilmesine gelince İngiltere bu defa da ayak sürümeye başlamıştı. Yunanlılar da bu hayal 'kırıklığı ile her türlü ölçüsüz, sonu karanlık hareketlere ve teşebbüslere geçmişlerdi. Yunanistan, Kıbrıs, İngiltere birbirlerine giriyorlar fakat biz dönüp bakmıyorduk bile... Üstelik harıl harıl yeni, taze Bal kan paktları hazırlamakta idik. Sanki İçel'in az ilerisinde, Akdinizin mavi suları içinde Kıbrıs diye bir yer haritada bizim için mevcut değildi. Bu ruh haleti içinde 1953 geldi ve o 1953 çok acı geçti. Kıbrıs meselesi nihayet 1950 de Birleşmiş Milletlere gitti. Gidişat İngiltere de uzağı görür ricali telâşa düşürdü. Daily Telegragh'de tanınmış bir muhafazakâr şöyle yazıyordu: «Yunanistan'ı, büyük Yunanistan hülyasından vazgeçirmek hususunda teşebbüsü ele alalım. İngiliz otoritesinin bunu ele almaması zaafına alâmettir. Yanlış bir adım atarak Batı-Avrupa müdafaa gücümüzün bir noktada zayıflamasına müsaade edersek, hür bir millet olarak, varlığımızı tehlikeye sokmuş ol uruz. Hakikat şudur ki, Kıbrıs meselesine en son katılan biz olduk. Bu da Yunanistan'ın teklifiyle oldu ve Londra'da Ağustos 1955 'de üçlü konferans toplandı. Ancak o tarihten sonradır 'ki, haklarımızı aramaya koyulduk daha doğrusu Türk milleti birlik olup harekete geçince işlerin rengi değişti. Kıbrıs'ın İngiltere'den, Yunanistan'dan da evvel; birinci derecede Türkiye'yi ilgilendirir bir mesele olduğu ortaya çıktı. 1956 da Birleşmiş Milletler nezdindeki daimî delegemiz Selim Sarper «Kıbrıs dâvasında Türkiye, başlıca hak ve söz sahibidir;» diyebiliyordu, artık istikameti tayin etmiş bulunuyordu. İş artık o istikamette yürümeye kalmıştı. Nitekim tayin edilmiş olan istikamette gitmesini bilenler sonunda muvaffak: oldular. Tutulan yol bizi Londra ve Zürih Anlaşmalarına, Kıbrıs Anayasasına götürdü. Tarihî hakikat şu idi ki, dış politikamızda millî halklarımızda bir Kıbrıs, yeniden canlandırılmış ve bu suretle Lozan'dan Zürih'e geçilmişti. Küllenmiş olan bir politikanın yeniden millî bir dâva haline gelmesinde Lozan Kıbrıs'ından Zürih Kıbrıs'ına geçme çabalarında önce tek tük başlayan, fakat sonra gittikçe artan Türk kalem adamlarının mücadelelerini ve milliyetçi gençliğimizin asil davranışlarını da burada hatırlatmayı borç bilirim. Dış âlemde de hakkı ve hakikati tutanların yekûnu hayli kabarıktır. Bunlar arasında İngilizlerin tanınmış devlet adamları da vardır. Hele bir tanesinin İngiliz1 milletine hitabı son derece dikkate şayandır. 5'inci Salisbury'den bahsetmek istiyorum. 1956'da tevkif edilerek sürgüne gönderilen Makarios'un sonradan İngiliz Hükümetince serbest bırakılmasını tasvip etmeyerek Mart 1957 de Mac Millân kabinesindeki Hassa Konseyi Başkanlığı vazifesinden ki bu vazife Başbakan'dan sonra kabinede en yüksek mevkidir. İstifa eden Lord E. A. Salisbury, Londra'da Times Gazetesine gönderdiği ve 5 Ocak 1958 tarihinde neşr olunan uzun mektubunun son kısmında aynen şöyle yazıyordu: Hafta sonunda basında yayınlanan bir mülakatta Başpiskopos Makarios Kıbrıs konusunda mevzuun,

«Üçüncü tarafların müdahalesi olmadan» ancak İngiltere Hükümeti ile Kıbrıs halkının temsilcileri arasında yapılacak görüşmelerle halledilebileceğini söylemiş bulunuyor. Bu Kıbrıs meselesini, iyi niyet gösterildiği takdirde daha geniş dâvalardan ayırabilecek ve münferiden ele alınabilecek sadece mahallî bir mesele olarak mütalâa eden bir görüş tarzıdır. Bunun böyle olmasını pek arzu ederdim. Halbuki, aslında hiçbir görüş hakikatten bu derece uzak olamaz. Kıbrıs, meselesi mahallî bir mesele değildir. Birinci derece ehemmiyeti haiz fevkalâde şümüllü dehşet verici tepkileri olan milletlerarası bir meseledir. Türkiye'nin Batı alemiyle münasebetleri meselesi topyekûn Kıbrıs dâvasının ele alınış tarzına tabi olabilir. Bunu söylerken kastım, pek tabîî olarak istediğini yaptıramadığı takdirde Türk Hükümetinin Batı blokundan çıkıp Sovyet blokuna iltihak edeceğini ima etmek değildir. Türklerin böyle bir şey yapmayacaklarından eminim. Vuku bulması muhtemel olan- Neticesi çok daha tehlikeli olan Türk milletinin hissiyatının, topyekûn Batıya karşı dostluk ve muhabbet duygularından hayal kırıklığına ve bezginliğe kaybolmasıdır. Bu ruh haleti içinde de tarafsızlık siyaseti takibi hususunda kuvvetli baskıların baş göstermesi, herhangi bir Türk Hükümetinin bu baskılara mukavemeti gün geçtikçe artan nispette müşkül olması muhtemeldir. Böyle bir durum ise bütün Batı durumu için felâket olur. Zira, Türkiye sadece hem NATO'nun hem de Bağdat Paktının üyesi değil aynı zamanda bu pakt arasındaki başlıca, irtibat hal kasıdır. Türkiye tarafsızlığa yöneldiği takdirde, bütün Orta- Şark'a Sovyet nüfusunu önleyen başlıca mania da ortadan kalkmış olacaktır. Bu durum ise, sadece Britanya ile Birleşik Amerika'nın esasi menfaatlerine aykırı olmakla kalmayacak, Sovyetlerin Akdeniz'de yayılmalarına karşı Türkiye'nin halen sağlamakta olduğu tahaffuzdan artık mahrum kalacak olan Yunanistan'ın da menfaatlerine uygun düşmeyecektir. Bunlar tarihin bu buhranlı ânında mutlak surette her çeşit muhakememizin esasi unsurları olması gereken dehşet verici mülâhazalardır. Bu sebeptendir ki, ben de bir daha dönülmesi mümkün olmayan kararlar alınmazdan evvel bu hususları okuyucularımızın gözleri önüne koymaya cüret etmiş bulunuyorum. Saygılarımla. Muhterem arkadaşlar, Kıbrıs konusu üzerinde daha fazla duracak değilim. Ben burada, sadece bu Kıbrıs meselesini ve bu mesele ile bağlı olarak Türk-İngiliz münasebetlerini başlangıçtan Lozan'a ve Lozan'dan Zürih'e kadar Panoramik bir şekilde gözlerinizin önünden geçirmek istedim. Teferruata da girmedim. 1960 ve sonrası üzerinde diğer arkadaşların derinliğine ve genişliğine duracakları bedihidir. Sözlerimin sonunda Kıbrıs'ın istikbali hakkındaki düşüncelerimizi arz etmek üzere şimdilik söz konusunu değiştirmek istiyorum. Yalnız, bu kısma son verirken Salisbury'nin mektubundaki son cümleyi bu defa huzurunuzda kendi hesabıma tekrarlamak istiyorum: «Bu sebeplerledir ki, ben de bir daha dönülmesi mümkün

olmayan kararlar alınmazdan evvel bu hususları sizlerin gözleriniz önüne koymaya cüret etmiş bulunuyorum.» Millet Meclisinin sayın üyeleri: Şimdi müsaadenizle Kıbrıs konusu dışında Türk-Yunan münasebetlerine de kısa bir göz atmak istiyoruz. Bunun için çok gerilere gidecek değiliz. Sadece Lozan'a kadar döneceğiz. Esasen bu konuda Lozan'a kadar gitmeye mecburuz; çünkü hâdiseler bizi, kendiliğinden oraya sürüklüyor. Nitekim Yunan Hükümeti iki hafta evvel (20.4.1964) te Lozan Antlaşmasını imzalayan Devletlere ilk müracaatını yaparak Türkiye'yi protesto etmiş bulunuyor. Bu bir başlangıç olduğuna ve arkası geleceğine göre, biz de Lozan'ın yapraklarını yeniden, birer birer çevirmek mevkiindeyiz. Gerçi Türkiye'de buna pek ihtiyaç yok sanılır. Çünkü Lozan, Türkiye'de üzerinde ziyadesiyle durulmuş bir vesikadır, öylesine durulmuştur ki, ünlü profesörlerimizden biri Lozanoloğ olarak yad edilir. Bununla beraber bugün, ele aldığımız ve üzerinde durduğumuz konu, Türk-Yunan münasebetleri konusu, bizi Lozan'ın sayfalarını açmaya zorluyor. Ve bu yapraklar açıldığı zaman bir kere daha görüyor ki, Lozan, Osmanlı imparatorluğunun bir tasfiyesi, tahkim namesidir ve bu tahkim namede ağırlığı Türk-Yunan ayrılığı teşkil eder. Burada, (ayrılık) kelimesini yerinde kullandığımı sanıyorum. Müsaadenizle pek kısa olarak bu hususu da biraz açmak istiyorum: Fatih ikinci Mehmet, arkasında uzanan yüz yılların içinden büyük Selçukluların, Anadolu Selçuklularının, İlk Osmanlıların ve İslam medeniyetinin devamlılığını, kuvvet ve kudretini temsil ederek Bizans'a, yani Doğu-Roma imparatorluğunun saltanat merkezine gelip yerleşti. Fakat o Bizans'ı silip süpürmedi, tebaasını hâk ile yeksan eylemedi. Aksine olarak, Doğu Roma'dan, fetih zamanına kadar her ne kalabilmişse o kalanları muhafaza etti. Tebaasını da himayesine alarak Sultanı Rum oldu. Böylece Osmanlılık ile Rumluk Fatihin şahsında birleşti ve 15'inci yüzyılda, merkezi İstanbul olan nev'i şahsına has bir imparatorluk vücut buldu. Demek oluyor ki, Fatih'in birleştirdiği ve yüz yıllarca bir arada yaşayıp gelen Osmanlı Türkleriyle Ortodoks Rumların nihai ayrılığı Lozan'la sağlanmış veya sağlanmasına çalışılmıştı. Hakikatte bu ayrılık, Fatih devrindeki birleşmeden çok daha zordu. Çünkü bunlar yüz yılların boyunca Osmanlı imparatorluğu ülkelerinin Anadolu'sunda, Rumeli'sinde ve adalarında kör düğüm olurcasına birbirlerine girmişlerdi. Uzun süren bir dünya harbinden sonra açılıp daha dört yıl süren bir Anadolu harbinin neticesinde toplanan Lozan konferansçıları haklı olarak pek sabırsızdılar: Konferans masasının dengesi tamamen bozuktu. Ortada münhezim ve perişan bir devlet olarak Yunanistan fakat onun etrafında birinci dünya harbinin galipleri ve hepsine karşı hem mağlup Osmanlılığın hesaplarını tasfiyeye davet edilmiş ve hem de 1922'nin galibi Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin temsilcileriydiler, işte böyle bir konferans ne

getirebilir idiyse Lozan onu getirmiştir. Bunlardan Türk-Yunan meselesi ile doğrudan doğruya alâkalı olanlar:

1. Mübadelei ahali;
2. Azınlıklar ve himayesi;
3. Dinî müesseseler ve patrikhane;
4. Rumeli'de, Türk-Yunan hududu;
5. Adalar meselesi.

Sözü uzatmadan ve en kestirme ifadesiyle diyeceğiz ki, bunların beşi de muhtelif bakımlardan hatalı mevzulardı. Bunun böyle olduğunu söyleyen, Lozan Antlaşmasının bu maddeleri aleyhinde bulunan ve hele ilk konuşan sadece biz değiliz. Lozan Antlaşması aleyhinde ilk konuşmayı yapan kimdir bilir misinizi. Bizzat Atatürk!.. Merhum hayatının son devrelerinde tarihe merak sardığı sıralarda, Anadolu'nun eski kavimleri ve çeşitli dinleri üzerinde yapılan tetkiklerle son derece alâkalanmış ye: «Çok esef ediyorum; bunları bilmiş olsaydım mübadeleyi yapmazdım. Bu mübadele işi ömrümde yaptığım büyük hatalardan ikincisidir.» demiştir. Çünkü gerçek durum şöyle idi: 1919-1922 Anadolu istiklâl Savaşında kendilerini Yunanlı sayanlar esasen memleketi kendiliklerinden terk edip gitmişlerdi. Lozan'la mübadeleye mecbur edilenlerin mühim bir kısmı ise eski yüz yıllarda Anadolu'ya geldikleri zaman Hristiyanlığı kabul etmiş Türk aşiretlerindendi ve bunların Türkçe 'den başka bir kelime başka dil bildikleri de yoktu. Muhterem arkadaşlar, Hadi diyelim ki, Osmanlı tasfiyesi içinde Türklük ile Rumluğu ayırarak Türkiye ve Yunanistan toplum yapılarına huzur getirici bir insicam sağlamak bahasına tarihte belki de misli görülmemiş bir çapta ağır bir mübadele işine girişilmiştir. İleride doğacak daha büyük ihtilâfların önlenbilmesi için böyle bir operasyona girişilmiştir. Fakat niçin tamam yapılmamıştır? işte asıl üzerinde durmak istediğimiz de budur ve bu sorunun cevabıdır. Bu cevabı Lozan'da aramak fazla bir zahmettir. Yunanistan'ın 1953'te kabul etmiş olduğu yeni Anayasasına bir göz atmamız kâfidir. Yunan Anayasasının 1'inci maddesi: «Yunanistan'ın müessese dini İsa'nın Doğuş Ortodoks kilisesi dinidir. 2'nci maddesi, «Yunanistan Ortodoks Kilisesi Başkanı olarak Rabbimiz İsa'yı kabul eder. Ve doktrin bakımından İsa'nın Konstantinopolis'teki büyük kilisesi ile aynı doktrinden sair bütün İsa kiliseleri ile ayrılmaz bir surette bağlanır ve Apostolik ve Sinodik emirlere ve kutsal geleneklere sıkı bir surette riayet eder. Bu kilisenin reisine tâbidir. Egemen haklarını herhangi şair kiliseden bağımsız olarak kullanır ve piskoposların ruhani meclisi tarafından idare edilir. Tanınmış bütün dinlerin

papazları müesses dinin papazlarına tatbik edilen devlet gözetiminin aynına tabi kılınırlar. Kutsal, yazıların metinleri değiştirilmeden muhafaza edilir, İstanbul'daki Büyük İsa Kilisesinin önceden müsaadesi sağlanmaksızın başka bir lisana çevrilmeleri kesin surette yasaktır.» Görülüyor ki bu din maddeleri, başka milletlerin anayasalarındaki din maddelerine benzememektedir. İngiltere, Hollanda, Belçika, İsveç, Norveç, Danimarka, İspanya, Portekiz gibi Yunanistan da anayasasında bir dini, resmî din olarak tanıyabilirdi, bunlar gibi. Fakat Anayasasında bu derece sıkı ve girift bir şekilde Türkiye'deki bir müessese ile irtibatlandırması ayrı bir mana taşımaktadır. Esasen biz de burada bu mana üzerinde durmak istiyoruz. Kadim Yunan, bütün müstemlekeleriyle birlikte Roma imparatorluğunun hâkimiyeti altına girdikten sonra bu hâkimiyete karşı gayet sinsi ve ustaca cephe almış, bir taraftan Roma içinde büyük bir muhalefet hizbi yaratırken diğer taraftan Roma dışı kuvvetleri bu imparatorluğun üzerine ustalıkla musallat ederek ve onlar yoluyla Roma'nın başına büyük gaileler açarak onu devamlı yıpratmalara tabi tutmuştur. Bilhassa Hristiyanlığın zuhurunu fırsat bilerek bu yeni dinin içine girmiş ve ona Yunancayı da beraber sokmuş ve Yunan tahayyulâtı ile tağşiş ederek bir Ortodoksluk yaratmıştır. Ve böylece Hristiyanlığı Şark- Garp Hristiyanlığı, Katolik-Ortodoks olarak ikiye bölmüştür. Roma imparatorluğunu da ikiye bölen onlardır. Hulâsa, Roma'yı bölen ve harabeye sürükleyen ve asırlarca çalıştıktan sonra plânlarında muvaffak olmuşlardır. Ardından Müslümanlık ve nihayet Osmanlılık Şark'tan gelince bu defa da dönüp ona karşı tavır almışlar; Fâtih Osmanlıların birkaç yüzyıl içinde çökmesinde başlıca rolü oynamışlardır. Tarihî hakikat şudur ki, iki büyük imparatorluğun yıkılmasında amil olan Yunanlılıktır ve bu Yunanlılık bu defa Türkiye Cumhuriyeti ile karşı karşıya vaziyet almış bulunmaktadır, Plânları gayet açıktır. Bütün Türkiye topraklarında Ortodoks dininden olanların mübadelesini kabul ettikleri halde onların tabiriyle Konstantinopolis'tekileri muhafazaya çalışmaları ve Lozan'da sarf ettikleri gayretlerle bunda muvaffak olmaları hep bu gayeye, büyük Yunanistan gayesine matuftur. Muhterem arkadaşlar, Türk-Yunan münasebetlerini bu açıdan ve tamamen bu geliş ile mütalâa etmek zarureti bu kadar açık bir hakikat iken Lozan'dan sonra bu tehlikeye karşı Türkiye Cumhuriyeti olarak hangi tedbirleri aldık? Hangi mukabil plânları yaptık? Cevabını, Lozan'dan sonraki tutumumuzdan bulup çıkarmak mümkündür. Bu tutumumuzun izlerini Lozan'dan sonra 1930 Türk-Yunan Anlaşmalarında müşahede ediyoruz. Ankara'da imzalanan bu ikamet, Ticaret ve Seyrisefain Mukavelenamesi en azından ve hemen her maddesinde (en ziyade müsaadeye mazhar devlet tebaası) muamelesi göreceğini ihtiva etmekte ve ayrıca Yunanlılar Türkiye'de her nevi menkul ve gayrimenkul malları ihraz etmek hususunda tam serbestiye

malik olacakları; bu malları satma, değiştirme, vasiyet suretiyle veya her hangi diğer bir suretle elden çıkarabilecekler veya veraset yoluyla ibraz edebilecekler; kezalik memleketin kanunlarına uyarak mallarını ve alelumum emtialarını serbestçe ihraç edecekler, mer'i kanunlara uymak şantiyle Türkiye'de ticaretlerini ya bizzat veya istihdamlarını münasip görecekları adamlar vasıtasıyla yapacaklar; hisse senetli şirketlerle sinai ve malî şirketler ve sigorta ve nakliyat kumpanyaları dâhil, sair ticari şirketler; Türkiye'de de mevcudiyeti haiz tanınacak; filyaller, şubeler, acenteler ihdas ve müddei, müddeialeyh sıfatıyla mahkemelere müracaat edebilecekler, bu şirketler her türlü menkul ve gayrimenkul malları ihraz edebilecekler; sulh zamanında olduğu gibi, harp zamanında hiçbir mükellefiyete tabi olmadan işlerini yapabilecek, harbin icap ettirdiği vazifeleri yapmamak karşılığı her hangi nakdî ve aynî tekliften müstesna olacaklar... Buraya kadar sadece 9 maddeden çıkardığım bir özettir bu. Mukavelenamenin 36'ncı maddesine kadar bu böyle devam etmektedir. Gerçi bu haklar mütekabiliyet esasına göre verilmiştir. Fakat bu mütekabiliyet mekanizmasının iki tarafı da Yunanlılar lehine işletilmiştir: Türk tabiiyetinde kalmış olan Rumlar faydalanmışlar. Yunanistan'da şube açacağız, iş kuracağız, diye gidip onlar da bilmukabele Yunanistan'da mal mülk sahibi olmuşlar ve Türkiye'de kazanılan paralar ve servetler bu yolla da Yunanistan'a akmiştır. Bunun bir de Megalo idea tarafı var. Türkiye'de uzunca bir zaman kalarak Yunanlılık ruhundan uzaklaşır gibi olanlar cemaatin zoru ile moral tazelenmesi bakımından Yunanistan'a gönderilir olmuşlardır. Mukavelename, bu suretle çift taraflı olarak ve emme basma tulumba gibi işletilmiş ve Türkiye iliklerine kadar emilmiştir. Bu hususa yıllarca evvel ilk feryadı basan da bu arkadaşınız olmuştu. Türkiye'de 17 bin Yunan uyruklunun Türk iktisadiyatını nasıl sömürdüğünü ortaya koymuştum. Buna 4 bin kadar aksi istikamette çalınanı da ilâve ederseniz, (Yani bizden o tarafa) bu mekanizmanın dehşetini anlarsınız. Mütarekede İstanbul'da kurulan Türkiye'yi sömürme mekanizması büyük zaferden sonra biraz duraklamış iken maalesef 1930 mukavelesiyle resmen çalıştırılmıştır. Bu mütekabil çalışma, sömürme-mekanizmasının Yunanistan'a her yıl ne sağladığı daha birkaç gün evvel Ulus gazetesinin baş köşelerinden birinde anlatılıyordu. Hesap şöyle veriliyor Ulusta; Yunanistan'ın yıllık döviz geliri 870 milyon dolardır. Deniz ticareti, turizm ve ihracattan bu miktarın 450-500 milyonu sağlanır. Geri kalan 350 milyon doların membaı meçhuldür. Bu açıklanmaz. Çünkü, bu 350 milyon doların büyük kısmı Türkiye'deki Yunan uyruklu Rumlardan gelir deniliyor. Muhterem arkadaşlar, Ulusun köşe yazarı bunu bilir. Fakat Hükümet 'bilmez olur mu? Hadi diyelim evvelce bilmiyordu. Biraz evvel söylemeye mecbur olduğum gibi bir naçiz arkadaşınız yıllarca evvel söyledi, yazdı. Hükümet bilmez değil, âlâsını bilir. şu

hâlde hükümetler, bunu bildikleri halde 34 yıl bu korkunç mekanizmanın işlem esine inicin göz yumdular? Öyle anlaşıyor ki, bu makina gayet güzel hülyalar, yataklar üzerinde çalışıyor ve her an yağlanıyor. Yağlanıyor ki bir gıcirtısı duyulmuyor. Bu hah sin ticari sahada Türkiye'de ahlâkî bozan taraflarına 'da inmeden hareket noktamıza dönmek isterim. Burada bu 1930 mukavelesini onların Büyük Yunanistan'a doğru adım adımları ilerlemeleri karşısında bizim mukabil tedbirlerimiz ne olmuştur? sorusuna cevap ararken tipik bir -örnek 'olarak ortaya koyduk. Demek oluyor ki, Megalo idea, Büyük Yunanistan dâvasını, Bizans kanserine 'tedbirler aramak, karşı plânlar hazırlamak şöyle dursun üstelik kapitülasyonları ihya yoluna gitmek hangi aklın kârıdır? Evet, bu örnek en doğru ifadesiyle Yunanistan'a verilmiş süslü bir kapitülasyondur. Kapitülasyonlardan inin inin inleyen ve bir Devlet kaybeden bir milletin kapitülasyonlar ilga eden Lozan'ın üzerinden henüz 6-7 yıl geçip geçmemişken yeniden bu kapitülasyon tipi müsaadelere geçmesi hadisesi üzerinde Türk Milleti olarak ısrarla duracağız. Her halükârda yılda milyonlar ödeme pahasına bir Yunan dostluğu sağlamak kolay kolay anlaşılır bir keyfiyet değildir. Bu garip iş, bu görüşmelerde mutlaka çözülmeli, diğer konular arasında sıkıştırılıp yuvarlatılma m alıdır. Çünkü bu konu aslında Bizans kanseri konusudur. Bu konu Kıbrıs dâvasından da mühimdir. Çünkü bunun ardında bir Osmanlı Devleti'nin çökertilmesini takiben bir Türkiye Cumhuriyeti'nin melodik olarak, işini bitirme plânları ve tatbikatı' yaratmaktadır. Muhterem arkadaşlar, bu tatbikatın bir de manevi tarafı vardır. Bizi bir taraftan iktisaden soyup takatsiz bırakırken, Bizans metotlarıyla manen de soyup zebun düşürülmekteyiz. Türk Milletinin millî, dinî, ananevi her ne dayanağı varsa görünür görünmez yollardan haince sine ve alçakçasına tahrip edilmekte, bu tahripde içeride suç ortakları yanında birçok da gafiller bulunmakta ve âdeta melodik işletil inektedir. İnsan bu tatbika baktıkça, manevi yıkıntınızı gördükçe dehşete düşüyor. Bunların mühim bir kısmını biz sol cereyanlara atfediyorsak da bugün iyice anlaşılmıştır ki, Bizans'ta tam mamasıyla bir tuzağa düşmüş durumdayız. Türkiye'de tatbikat böyle yürürken Lozan'ın ekalliyetler bahsindeki mütekabiliyet bakımından Yunanistan'da bıraktığımız Türkler acaba ne halde? Burada elimin altındaki şu mavi dosya buna aittir. Fakat bunu açmaya elim varmıyor. Varmıyor zira biz Türkiye'de, İstanbul'da bu durumda olduğumuza göre bu halimizle, bu tutumumuzla, bu davranışımızla, bu kafamızla, bu idarecilerimizle hududun dışındakilere neyleriz? Yunanistan'daki yüzbinlerce sayılan soydaşlarımıza esasen olanlar olmuştur. 1913'te Balkan Harbini müteakip Yanya'da kalan soydaşlarımızın miktarı 170 bini buluyordu. Mütekabiliyet esasına göre ekalliyet haklarına Yunanistan öylesine riayetkar olmuştur ki, devre 1913-1918, 1919-1923, 1924-1938 ve nihayet 1938-1944'te devrelerin hususiyetlerine ve verdiği fırsatlara göre

girişilen imha hareketleri ile bu nüfus bir avuç insana inmiş ve bunlar da Yunanistan'ın son iç boğuşmaları sırasında katledilmişlerdir. 170 bin nüfustan nihayet beş altı aile varını yoğunu rüşvet vererek Preveze civarındaki adalara, gizlenerek katliamdan kurtulmuşlardır. Garbi-Trakya Türklerinden söz açayım mı? Hayır, açmayalım. Sözümüz Anadolu Türkü üzerine olsun... Biz artık onu kurtarmaya bakalım!.. Muhterem arkadaşlar, Sarfettiğim bu son cümleden bir bedbinlik hali ve manası çıkarılabilir. Bu bedbinlik hali değil, bilâkis ciddî bir davranıştır. Sizlere bu kürsüden iki defa kısaca ifade etmek fırsatını bulduğum bir hususu tekrar hatırlatmak isterim. Turizm vesilesiyle Anadolu Bizans asarından kiliseler üzerinde ısrarla durulmakta, yalnız Ege'de, Antalya'da değil, Konya'nın içerilerine kadar kiliseleri ihya hareketi sistemli olarak genişletilmektedir. Bu iş Ayasofya ile başladı. Sonunun nereye gideceği meçhuldür. Yahut malûmdur da biz yine ananevi gafletimiz içinde veya gevşekliğimizden, tecahülden gelmekteyiz. Türkiye bir turist memleketi olayım derken bir garip hacı memleketi haline gelmekte, Türk yurdunun her gün bir köşesi vaftiz edilmekte, her gün bir bina mukaddes ilân olunmaktadır. İşte ben, Anadolu üzerine bu bakımdan söz açmış bulunuyorum. Ciddî fakat sinsî bir Bizans saldırması karşısında bulunduğumuzu içe müessir bir dış politikayı ön plânda tutmak mecburiyetinde olduğumuzu lütfen kabul edelim. Türk-Yunan münasebetlerinin Türkiye'ye karşı Bizans mücadelesi olarak hakiki adını koymalıyız. Türkiye'ye karşı Bizans diyorum. Çünkü bu vahim siyasette Türkiye tamamen pasif, Bizans ise bütün hilekârlığı, bütün ustalığı, bütün habaseti ile aktif durumdadır. Biz artık, içeride birbirimize okuduğumuz hikâyeleri; iç çekişmeleri bir tarafa bırakıp gözlerimizi burnumuzun dibine, yakın çevremize ve nihayet sınırlarımızın dışına çevirmeliyiz. İçeride birbirimize büyük lâflar ederken altımızdan vatan toprağının santim santim fakat her an kaydığının, kaydırıldığının farkına varalım. Yunanistan'ın İkinci Dünya Harbinin ateşine hangi vaatlerle atıldığını bilelim. İngiltere'nin İkinci Dünya Harbinden sonra Yunanistan'a borçlu olduğu vaatler nelerdir öğrenelim? Ve ancak ondan sonra Roma'yı yıkan, Osmanlı Devleti'ni çökerten ve korkunç olduğunu kabul etmemiz gereken ve bugün Devletimize yönelmiş bulunan bu tarihî yürüyüşe karşı tavrımızı kesin olarak alalım. Böyle bir neticeye varabilmek için de evvelâ 40 yıldan beri devam edegeldiğimiz politikayı ve mesnetlerini kısaca gözden geçirelim. Takip ettiğimiz politikayı yukarıdan beri saydığımız gafletlerimiz karşısında son derece hafife almamız' gibi bir durum, bizlerde maalesef mevcuttur. Bununla beraber hilekârlıklar dışında, Büyük Türk Milleti olarak takip edilmiş bir politikayı gafletlerimiz açısından değil hasletlerimiz açısından mütalâa mecburiyetindeyiz. Muhterem arkadaşlar, Her milletin, her Devletin ve her Hükümetin kendine göre, basit veya mükemmel bir dış siyaseti bir millî gayesi evet

Türkiye'nin de bir sloganı var: «Yurtta sulh, cihanda sulh!» Bunun üzerinde biraz ciddiyetle durmamız lazım. Bana öyle geliyor ki, bunda, bu sloganın yaradılışında, tarihlerin en büyüğü olan tarihimiz müessir olmuştur. Bu bakımdan da mesnedi kuvvetlidir ve bu mesnedi bakımından millî olmak değerine sahiptir. Bunun böyle olduğu, yani alelade bir slogandan daha ileri bir mana taşıdığı sununla da sabittir ki, bizde Harbiye Nezareti fikrinden millî müdafaa felsefesine varılmıştır. Arkada kalan birçok yüzyıllarda dahi aykırı bir istikamette değildik. Hasımlarımızın, iddia ve iftiralarının aksine olarak, biz her şeyi yerle bir eden bir silahlı kuvvet, bir asker devlet değildik. Bizim Garp ile karşılaştığımız tarihten itibaren sürdürdüğümüz mücadelelerimizin hedefi ve gayesi şu iki kelimedede hülâsa edilmişti: (Nizam-ı filem) evet arkadaşlar; Türk, uzun tarihi boyunca ve bilhassa bu ön Asya'da, bu topraklar üstünde büyük bir Devlet olmanın mukadderi içinde iyi günlerinde de kötü günlerinde de bu dünya görüşünden asla fariğ olmadı: O görüş de Nizam-ı âlem görüşü idi. Sadece imparatorluk olarak değil: Türk milleti olarak da Kore'ye şunun bunun hatırı için değil, bu Nizam-ı âlem felsefesi ve dünya görüşü ile koştuk. Kıbrıs dâvasında da üzerimizde birinci derecede hükmünü yürüten Türk tarihinden miras, bu asil görüş bu nizam-ı âlem şuurudur. Avrupa bunu anlayamadı, hâlâ da anlayamıyor. Eğer anlayabilselerdi Orta-Doğu'nun Büyük Türkiye'sini öylesine yıkmaz ve onun özünü teşkil eden Türkiye Cumhuriyeti'ne de bu şekilde davranmazlardı. Bizi geçtik, eğer anlayabilselerdi koca Almanya böyle ikiye bölük kalmaz; Berlin ortasından utanç duvarı böylesine geçemezdi. Orta-Doğu'nun büyük siyasi kuvveti yıkılınca Şimal bayırı bütün Asya ve Avrupa kalanını heyelanı altına almış durumdadır. Tarihî hakikat de budur arkadaşlar. Millet Meclisinin sayın üyeleri; Unutmayalım ki, (Dünya nizamı fikri) Türk'e has, yüksek insanî bir dünya görüşü olarak büyük çaplı Türkiye ile imkânlarını alıp tarihe göçtü. Bugünkü (Yurtta sulh, cihanda sulh!) gayemiz ve çabalarımız ise bizden çok ellere yaradı. Ellere yarıyor. Bu maddeciler, çıkarıcılar ve sahtekârlıklar dünyasında gayri devletimizi ve milletimizi birinci derecede düşünmek, Türk'ün necip hasletlerine tamamen yabancı olan bu âlemde açık vermeyecek bir siyaset takip etmek mevkiindeyiz. Bunun için de umumiyetle daha realist, daha temkinli olmaya mecburuz. Bütün Türkiye artık bu mecburiyeti duymakta, Türk milleti yeni bir siyaset takip etmektedir. Bu yeni siyaset nedir? Hükümet Başkanımız kendi görüşünü: «Yeni bir dünya kurulur, Türkiye'de yerini alır!» diye ifade etti. Çok su götürür bir söz. Yine dünya ölçüsünde bir konuşma! Yine dünya nizamı fikrinin bir istihalesi. Bize göre, mevcut kuruluş içinde fakat kendi kafamızda bir yeni kuruluş meydana getirmek en kestirme yoldur. Kafamızın içinde bir yeni kuruluş o derece büyük bir operasyona da ihtiyaç göstermeyecektir. Bizim sadece Yunanlılara ait düşüncelerimizde tashihat

yapmamız dahi kâfi gelecektir. Muhterem arkadaşlar; Sözlerimin sonuna yaklaşırken tekrar Kıbrıs'a geliyorum. Makarios Zürih, Londra, Kıbrıs Anlaşmaları için «O zaman kabule mecbur olduk!» demiş. Hep söylendi. Bu muahedeler olmadığı an bir Kıbrıs Cumhuriyeti, bir Kıbrıs Hükümeti de yoktur. Bu hakikat da anlaşıldı. Bu muahedeleri ancak Türkiye, İngiltere, Yunanistan beraberce değiştirebilirler. Böyle bir değiştirmeye ihtiyaç ve zaruret de vardır. «İki cemaatin bir arada yaşaması» sözü bir hikâye olmuştur. Hikâyesine gelince biz bunu Sultan Aziz zamanında da denedik. Bundan tamam yüz yıl önce 1864 yılında ilk Vilayet Nizamnamesinde Rumlarla Türklerin aynı köyde muhtarlarını ve ihtiyar heyetlerini ayrı ayrı nasıl seçecekleri madde madde gösterilmiştir. Türk idaresi gibi geniş müsamahalı ve milletlerin idaresinde tecrübeli bir idare bunda muvaffak olamadığına göre, 170 bin Yanya Müslümanını yok etmesini becermekten başka bir marifeti olmayan Moralıların ve temsil ettikleri Ortodoksluğun bu gibi insanî davranışlarına imkân var mıdır? Bir arada yaşamayı bir kalemde o halde geçelim arkadaşla. Bizim Kıbrıs'ta tabedeceğimiz hal şekli bana göre şu olmalıdır. Evvelâ Ada Türklerle Ortodokslarla arasında ayrılmalı, Amerika Birleşik Devletleri'nin iç bünyesinde olduğu gibi sınırlandırılmalıdır. Böylece herkesin yeri, yurdu belli olmalıdır. Lefkoşa Washington D. C. örnek tutularak iki bölge arasında tarafsız bir Belediye haline getirilmeli buradaki nüfus aynen Washington'da olduğu gibi kayıtlı bulundukları kendi bölgelerine geçerek seçimlerini yapmalı ve siyasi haklarını kullanmalıdırlar. Lefkoşa'da seçimle değil, tayin suretiyle bir Belediye idaresi bulunmalıdır. Yine Washington'daki gibi. Ada'nın idaresi bütünüyle Federal olmalı ve bu Hükümet Londra Zürih Anlaşmalarının çerçevesi içinde kalmalı, İngiltere kraliyet tacına bağlantısına son verilmelidir. Ada'da halkı Enosis'e teşvik ve bu suretle Ada huzurunu selp etmek yasak fiillerden olmalıdır. Bendenizin teklifi bundan ibaret. Kıbrıs meselesi Türkiye'yi tatmin edecek bir bal şekline kaviyyen bağlandığı takdirde Türkiye ile Yunanistan arasında hasmane davranışlar durabilir ve komşuluk münasebetleri idare edilebilir. Aksi takdirde! Evet aksi takdirde. Kıbrıs üzerindeki anlaşmalar kâğıtta kalır. Yunanistan Makarios'u tasvip eder ve desteklerse (yaptığı gibi) neticede anlaşmaları feshetmiş olacaklarından ortaya muahedelerin feshi meselesi çıkar. Zürih ve Londra Kıbrıs Anlaşmaları zamanla mukayyet ve fesih hükümlerini taşıyan Antlaşmalar değildir. Bölge bölge milletler nizamını sağlayan ve dünyamızın sulh içinde yaşama mesnetlerini teşkil eden bu gibi muahedeler tek taraflı olarak bozulur ve istenildiği zaman hükümsüz hale getirilme yolu açılırsa bu hal belgelerin ve neticede dünyanın barışını kökünden sarsacak şekilde ve zincirleme olarak muahedelerin feshi neticesini doğurur. Londra ve Zürih Anlaşmaları, Antlaşmaları bozulur ve imza koyanlar bu bozuluşu Yunanlıların yaptığı gibi

benimserler, İngilizlerin yaptığı gibi mühimsemez davranırlarsa Türkiye'nin de bizzarure aynı devletlerle olan iki ve üç ve çok taraflı Antlaşmaları gözden geçirmesini beklemek pek tabii olur. Esasen biz, Türkiye içinde vatandaşları ekalliyetler diye ayıran ve Türkiye gibi manen yüce bir devleti küçülten kayıtları ağır bir yük telâkki etmekteyiz. Osmanlı İmparatorluğundan kalan bu hastalığı tedavi etmek mecburiyetindeyiz. Böyle bir hastalık tedavi görmeli ve Türkiye'de sadece vatandaşlar mevcut olmalıdır. Kıbrıs dâvamızın hal şekli her ne olursa olsun bundan sonra asıl dâvamız Megalo idea, büyük Yunanistan dâvası iledir. Yunanlıların Megalo ideası, büyük Yunanistan hülyası, bir kelime, ile altımızdaki vatani çekme gayretleri değişmediği takdirde elbette ilk tavrı buna karşı alacağız. Bu dünyada ve Megalo idea mevcut oldukça, biz her an onun karşısında olacağız. Megalonun mesini de gasını da gagasını da dibine kadar kıracağız. Bizler çocuklarımıza bu kara karganın gagasının nasıl kırılacağını öğreteceğiz. Ön Asya'da, karşıımızdaki Morahların hiçbir hakkı mevcut olmadığından bölgemize vaki sıçramaları zamanla mutlaka tasfiye edeceğiz, bilhassa Anadolu, Akdeniz'de bir devamı olan Adalarıyla jeopolitik bir bütün olması dolayısıyla bunun zedelenmiş olan bütünlüğünü mutlaka sağlayacağız. Büyük Yunanistan fikri bu dünyada devam ettikçe Türkiye için böyle bir siyaset sevap olacaktır. Türk milleti için de bu bir gayret kaynağı, bir birlik kaynağı olacaktır, hayır olacaktır, bizim için. Bize millî mücadele ruhunu, Sakarya günleri gayretini bize yeniden kazandıracaktır. Biz böyle bir düşmanlığı bekleriz arkadaşlar. Hürmetlerimle.

Meclisin 05 Mayıs 1964 tarihli oturumunda söz alan Kocaeli Milletvekili Nihat Erim öncelikle genel görüşme önergesini yüksek başkanlığa sunduğunu belirterek Başbakanın yaptığı açılış konuşmasıyla Kıbrıs mevzusunda herkesin yüreğine su serpilmesi gerekçesiyle kendisine teşekkürlerini sunmuştur. Fakat Türkiye ve Yunanistan arasında eski dostluğun kurulabileceğine dair inancının olmadığını bunun da sorumlusunun Yunanistan olduğunu belirterek Yunanistan'ı Kıbrıs meselesinde kendisine haklı görmesi ve imzalanan anlaşmaları tek taraflı olarak feshetmesi yönüyle eleştirmiştir. Genel görüşme talebine esasen hükümeti Yunanistan'ın anlaşmalara uyup uymadığını konusunda açıklama yapması gerektiğini böyle bir durum gerçekleşmişse de Türkiye'nin devletler hukukuna göre misilleme hakkını kullanmaya başlaması gerektiğini belirterek hükümetin 1930 anlaşmasını feshetme girişiminin haklı olduğunu anlaşmayı feshetmek için de 6 ay beklemeye gerek olmadığını derhal yürürlükten kaldırılması ve Yunan halkının ayrıcalıklarından mahrum edilmesi gerektiğine dair görüşlerini aktarmıştır. Erim aslında genel görüşme talebiyle bu noktalarda hükümetin detaylı

açıklamalar yapmasını istediğini belirttikten sonra adı da Türklere yönelik girişilen kanlı eylemlere yer vererek Yunanistan'ın bu konuda tepki vermediğini yalnızca Türkiye aleyhinde çalışanların sınır dışı edilince harekete geçtiklerini dünyanın da Yunan sevgisi doğrultusunda hareket ettiğini Türk cemaatinin devlete karşı ayaklandığı şeklindeki yalan beyanların gazeteler tarafından meşru gösterilmeye çalışıldığını ifade etmiştir. Ancak 20-21 Aralık olayları ile Rumların Türkleri imha hareketinin dünya tarafından tespit edildiğini Makarios'un da anayasanın hoşuna gitmeyen maddelerini değiştirmeye çalıştığını, Anayasa Mahkemesinin tarafsız başkanı alman profesörün adadan kaçmak zorunda kalışını hatırlatarak Yunan iddialarının çürüklüğünü gözler önüne sermiştir. Sözlerine bazı milletvekillerinin müdahale hakkına karşı çekingen bir tutum içerisine girdiğine değinerek devam eden Erim, Amerika, İngiltere ve diğer NATO devletlerinin Makarios'un anlaşmaları tanımaması karşısında tepkisiz kalması yönüyle eleştirilerde bulunarak Türk-Yunan dostluğunun yıkıldığını ve batı sınırlarımızın Yunanistan'ın dostluğu olmadan düşünülerek NATO devletlerinin de bunu göz önünde bulundurması gerektiğini belirtmiştir. Ardından Paris'te yapılan toplantıya dair hükümet tarafından kendilerine bir bilgi verilmediğini, Kıbrıs meselesinde Tahsin Demirel kadar karamsar olmadığını belirtmişti. Hükümetin bu mevzuda artık bilinçli olduğunu hareketli bir dış siyaseti benimsediğini bu meselenin Türk milletinin menfaatleri doğrultusunda çözüleceğine dair inancını dile getirmiştir. Dışişleri Bakanlığı'nı Yunanistan'ın bu işlerde ne kadar uyanık olduğunu bilerek hareket etmesi noktasında uyararak Güvenlik Konseyi'nin 4 mart tarihli kararlarıyla gönderilecek barış kuvvetinin vazifelerini sıralandığını adada statükoyu bozanlara karşı harekete geçeceğini belirtmesine rağmen bunu yapmadığını U-Thand'ın ise son beyanında adada kanun ve nizamın iadesinden bahsederken kanunun yürürlüğe konmasından bahsetmesini eleştirerek kendisinin raporunda Kıbrıs Türkleri için çok tehlikeli maddeler olduğunu, Türkleri Rumlar karşısında savunmasız bırakmaya çalıştığını fakat Türkiye'nin asla buna izin vermeyeceğine U-Thand'ın raporuyla esasen Türk ve Rum cemaatlerinin öncelikle silahtan tecrit edilerek sonrası siyasi ve hukuki formülün aranacağını belirtmiştir. Fakat bunun Türkler için çok kötü sonuçlar vereceğini Türklerin, Makarios'un, EOKA'cılarının, Akel'cilerin yeni yapacakları silahlanmalar karşısında savunmasız kalacağını hükümetin bu mevzu üzerinde özellikle durması gerektiğini belirtmiştir. Kıbrıs'ta evlerinden olan 40.000 kadar Türk'ün ihtiyaçlarının karşılanması için hükümetin yapacağı yardımlar konusunda bir aydınlatma beklediğini Kıbrıs Türklerinin mücadeleci tutumları sayesinde Türkiye'nin diplomatik alanda onların hak ve hukukunu savunmasını kolaylaştırdığını belirttikten sonra Makarios'un anlaşmaları bozması karşısında Türkiye'nin artık

çekineceği herhangi bir hukuk kaidesi kalmadığını vurgulamıştır. Adada iki cemaatin birlikte yaşayamayacağı şeklindeki beyanlara karşılık adadaki Türk nüfusun başka yere aktarılmasını düşünenlerin büyük bir hata yaptığını zira adadaki Türk nüfusu hiçbir yere nakletmelerine asla razı olmadıklarını Sovyet Rusya Başbakanı Kruşçev'in adadaki meseleleri iki cemaatin kendi aralarında halletmesine yönelik beyanını tasvip etmediğini belirterek Rusya'yı eleştirmiştir. Güvenlik konseyi 4 mart tarihli kararlarının gerektiği şekilde uygulanması halinde Türklerin içerisinde bulunduğu huzursuzluğun sona ereceğini belirttikten sonra geçmişten örnekler vererek Türkiye'deki asıl sorunun eğitim sorunu olduğunu bu sorunun halledilmesi durumunda pek çok sorunun çözülebileceğini Türkiye'de artık Osmanlıyı parçalayan unsurların olmadığını yalnızca milli bir devlet olduğunu belirterek Türk ve Rum ilişkilerinin geldiği noktadan tamamen Rumların sorumlu olduğunu belirttiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.30, B.97, s.221-227);

Sayın Başkan, değerli arkadaşlar, Kıbrıs buhranının buradan birkaç gün evveline kadar yeniden çok sakat bir istikamete yöneldiğini görünce genel görüşme önergemini Yüksek Başkanlığa sundum. Genel görüşmede başlıca üç konu üzerinde Hükümetin düşündüğünü anlamak ve bu vesile ile Büyük Meclisin görüşlerini ortaya koymaya fırsat vermeyi arzuladım. Sayın Başbakan, az önce yaptığı açık konuşmasıyla politikamızın umumi istikâmeti bakımından bütün Türk Milletinin yüreğine ferahlık verecek beyanlarda bulundular. Memleketimizin politikasını dışarıdan takip edenlerin Türkiye'nin Kıbrıs meselesinde bundan sonraki tutumunun da ne olacağı hususunda hiçbir tereddüde yer bırakmayacak şekilde kesin konuştular. Bundan dolayı kendilerine teşekkür ederim. Ancak bugün Kıbrıs buhranı, ne yazık ki Türkiye ile Yunanistan arasındaki eski dostluk münasebetlerini kolay kolay yeniden düzelemeyecek bir yöne çevirmiştir. Bunda yegâne kusurlu, hatta daha ileri giderek söyleyeceğim, suçlu şimdiki Yunan Hükümetidir. Sayın arkadaşlarım, hepiniz bilirsiniz herkes bilir, milletlerarası medeni münasebetlerin temeli devletlerin birbirleriyle imzaladıkları antlaşmalara saygı göstermeleridir. Bu, diyebilirim ki, modern devletler meydana gelmeden evvel kabile münasebetleri cari olduğu devirlerden beri ortaya konmuş Latince bir ifade ile pakta sund servanda yani (ahda vefa) verilen söze bağlılık kaidesidir. Bugün Kıbrıs meselesinde en vahim hal Kıbrıs başpapazının bizzat kendisinin imza koyduğu ve dört sene evvel imza koyduğu anlaşmaları medeni âlemin gözüne baka baka muteber değildir diye ilân edebilmesidir. Bugün Kıbrıs meselesinin en feci tarafı onun yanında yer tutmuş olan Yunanistan'ın onu haklı görmesi ve onunla birlikte kendisinin de imza koyduğu anlaşmaları tek taraflı olarak gayri muteber ilân edebilmesidir. İşte ben genel görüşmemizin birinci maddesinde

Hükümetimizi bu noktada sarıh bir beyana davet ettim. Yunanistan'ın şimdiki Hükümeti Başkanı Papandreu'nun çeşitli beyanlar karşısında soruyorum: Yunanistan tarafından Zürih ve Londra anlaşmaları ile garanti ve İttifak Anlaşmalarına riayetsizlik vaki olmuş mudur, olmamış 'mıdır? Hükümetin bu husustaki düşüncesini sarıh olarak öğrenmekte fayda vardır. Eğer dışişlerimizin mütehasıslarının kanaatlerince, Yunanistan şu anda bu anlaşmalardan herhangi birinin, herhangi bir hükmünü ihlâl eder bir duruma girmiş bulunuyorsa, biz onun gibi, hukuka karşı hareket ederek suçlu durumuna düşmeksizin, Devletler Hukukunun bize verdiği misilleme hakkını artık kullanmaya başlamalıyız. Hükümet 1930 Anlaşmasını feshedeceğini ifade etmiştir. Bu o anlaşmanın kendi içinde bize vermiş olduğu bir haktır. Müddetin bitiminden altı ay önce, ihbar ediyor, altı ay sonra anlaşma ihbar keyfiyeti dolayısıyla kendiliğinden yürürlükten kalkacaktır. Bu, Yunanistan taahhütleri ihlâl etmese de siyasi ortamın değişmesi dolayısıyla her zaman için bizim yapabileceğimiz hukuk içinde bir harekettir. Eğer Yunanistan herhangi bir taahhüdü, demin arz ettiğim sebeplerle, ihlâl etmiş bulunuyorsa, 1930 Antlaşmasını ortadan kaldırmak için bizim 6 ay beklememize ihtiyaç kalmamıştır. Derhal 1930 Antlaşması yürürlükten kaldırılmalı ve Türkiye'deki Yunan tebaahılar haiz oldukları imtiyazlardan mahrum edilmeli, Devletler Hukukunun herhangi bir yabancı memlekette yaşı yana hangi hak ve serbestiyi tayin etmişse o sınırlar içinde kalmalıdır. İşte benim genel görüşme önergemdeki ilk iki noktamin asıl hedefi, maksadı budur. Hükümetten rica ediyorum; bu noktada bir ince İçmede bulunmadıysa, bu inceleme yapılsın. Çünkü Türk halk efkârı bu nokta üzerinde Hükümetten kesin bir beyanda bulunmasını ve kesin bir vaziyet almasını beklemektedir. Bu vesile ile şimdiye kadar Türkiye sınırlan dışına çıkarılmış olan bazı Yunan vatandaşlarının ve patrikhane mensubu birkaç papazın çıkarılması dolayısıyla, Yunan propagandasının dünya Halk efkârında yaratmak gayretine düştüğü menfi havaya temas etmek isterim. Sayın arkadaşlarım, bu Yunan gayretlerine, yaygaralarına zerre kadar ehemmiyet vermemek lâzımdır, bunlar sun'idir. Kıbrıs'ta Omortika köyünde top sakallı imam ve onun on altı yaşındaki oğlu, ellerinde makinalı tüfeklerle delik deşik edildiği zaman, şimdi yürekleri heyecanlanmış görünen, çevrelerde en küçük bir üzüntünün belirtisine rastlanmış değildir. Cinayetler onların keyfini bozmuyor. Sonra, Türkiye aleyhinde çalışan üç beş kişi konfor içinde sınır dışı edilince hassas kalbi harekete gelen o dünya halk efkârının aşırı Yunan sevgisi tanıyan kısmı, varsın bu vesile ile biraz üzüntü duysun. Muhterem arkadaşlarım, Kıbrıs buhranında Makarios'un bir iddiası var. Ve bu iddia haddi zatında belki üzerinde durmaya bile değmeyecek kadar gülünç bir iddiadır. Fakat ne yazık ki, Birleşmiş Milletler Barış Kuvveti son günlere gelinceye kadar bu iddia yüzünden biraz duraklamış ve;

tereddütli hareket etmiştir. Makarios'un bu iddiası şudur: Kıbrıs'ta Türk Cemaati mensupları Devlete karşı ayaklanmışlar. Makarios da Devletin meşru Hükümeti olduğu için bu ayaklanmayı bastırmaya çalışıyormuş! Birleşmiş Milletler Kuvveti Kıbrıs'a kanunu, nizamı ve tabiî şartları, normal şartları iadeye yardım için geldiğine göre, Makarios'a yardım etmeli imiş. Makarios'un başlıca iddiası bu. Atina Üniversitesi Profesörü ve dünyaca tanınmış Tenekides isminde bir zat vardır. Bu zat ki De Monde Diplomatique gazetesinin Nisan sayısında Makarios'un durumunu Devletler Hukuku bakımından, Anayasa Hukuku bakımından meşru göstermek için büyük gayretler sarf etmiş ve neticede Kıbrıs'ta Türkler ayaklandığı için Anayasa gayrikabili tatbik bir hal aldı. Anayasada gayrikabili tatbik bir hal alınca ne yapsın zavallı Makarios? Bir fiilî iktidar, bir fiilî Hükümet halini aldı. Ve bu zaruret hali dolayısıyla fiilî Hükümet, fiilî iktidarı da meşru saymak lâzımdır. Bunu Atina Üniversitesinde Profesör olan bir zat Le Monde Diplomatique gazetesinde hiçbir çekin me ve sıkılma hissi duymaksızın bir hukuk tezi olarak yazabiliyor. Arkadaşlar; hâdiselerin seyri gözlerimizin önünde. 20-21 Aralık gecesi, masumane, bir otomobil içerisinde bir yerden diğer bir yere gitmekte olan Türkler nasıl öldürüldü, ertesi günü Rum polisleri bir Türk lisesinin bahçesinde oynayan çocuklara nasıl ateş etti. Ve aylardan beri hazırlanmış olan bir planın tatbikatı olarak Kıbrıs'ın her tarafında Türkleri imha hareketine nasıl girişildi, bu artık dünya matbuatı tarafından, tarafsız müşahitler tarafından tespit edilmiş bir olaydır. Ve bunlardan da evvel bizzat Makarios Anayasayı, kendisine hoş gelmeyen noktaların da tanımadığını, tatbik etmeyeceğini ilân edip duruyordu. Bizzat Makarios Anayasa Mahkemesinin verdiği kararı dinlememişti. Anayasa Mahkemesinin tarafsız Başkanı, Alman Profesörü Forstof'u Adadan kaçıp Anayasa Mahkemesi Başkanlığından da istifaya mecbur etmişti. Bunların hepsi unutuluyor ve 20-21 Aralık gecesinden sonra canlarını savunmak için silâha sarılan Türklerin hareketi bir isyan hareketi şeklinde tefsir ediliyor ve dünyaya bu şekilde takdim edilmek isteniyor. Bu manzaradan biraz da memnun olmak lâzım. Makarios'un tezinin, Yunanistan'ın tezinin hukukî durumlarının ne kadar çürük olduğunu, sarılacak başka bir dalları kalmadığını göstermesi bakımından üzerinde önemle durulmaya lâyık bir görüştür. Muhterem arkadaşlar, bazan bizim Kıbrıs'a müdahale hakkımız üzerinde yapılan propagandalar dolayısıyla, tereddütler hâsıl olduğu görülüyor. Sayın Başbakan biraz evvel işaret etti; bizim Kıbrıs'a müdahale hakkımız ve bu hakkı bize veren Anlaşmalar, milletlerarası anlaşmalar olduğu gibi bakidir, Güvenlik Konseyinde bu tescil edilmiştir. Ayrıca dünyaca tanınmış ve tatbikatta daima müracaat edilen bir İngiliz Profesörü Lauterpacht'ın meşhur kitabında, meşru olan müdahale halleri sayılırken, ki bunlar 10-11 kadar haldir, müdahale meşrudur, deniyor. Bunlardan bir tanesi de bir

devlet diğerk bir Devlete bir anlaşma ile Devlet şeklinin ve Devlet haklarını belirli bir şekilde muhafaza edileceğini taahhüt etmiş ise ve bu şekil garanti altına alınmış ise o şekilde taahhüde lehinde sahip olmuş bulunan Devlet, bu hakların herhangi birinin ihlâli halinde müdahale eder. Bu Devletler Hukukunun yerleşmiş bir kaidesidir. Onun için bizim Kıbrıs'a, antlaşmalar da çiğnenmiş bulunduğuna ve her gün çiğnendiğine göre, her türlü müdahaleye hakkımız her zaman için vardır. Mesele, müdahalenin derecesini, çeşidini ve zamanın siyasi icaplarını göz önünde tutarak tatbik etmektir. Şimdi önergemde işaret ettiğim başka bir noktaya, müttefiklerimizin ve dostlarımızın durumuna temas edeceğim. Bizim mensup olduğumuz Batı camiası demin işaret ettiğim ana prensiple beraber bazı büyük prensipler etrafında toplanmış bir camiadır. Atlantik Pakti camiası böyle bir camiadır. Bu prensiplerin başında- demin işaret ettiğim antlaşmalara riayet, antlaşmalara sadakat kaidesi gelir. Birleşmiş Milletler Antlaşmanın, Anayasanın başlangıç kısmında başındaki maddelerinde de bu prensip, bu kaide tekrar edilmiştir. Şimdi, hepimizin, Türk halk efkârının anlamadığı bir nokta var: Bizim müttefikimiz olan Birleşik Amerika, bizim müttefikimiz olan İngiltere ve bizim müttefiklerimiz olan diğerk NATO Devletleri, açıkça, gözünü kırpmadan: «Ben bu antlaşmayı tanımıyorum, bu antlaşma muteber değildir» diyen Kıbrıs Makarios'una ve Yunanistan Papandreou'suna karşı; niçin şimdiye kadar açıkça bir beyanda bulunmadılar? Niçin bunu tasvip etmediklerini dünyaya söylemediler?.. Bizim Hükümetimiz, bunu bir şikâyet mevzuu olarak ortaya koyduğu zaman Hükümet ile tamamen beraberiz. Yalnız bunun sözde kalmamasını da temenni etmekteyiz. Çünkü, içinde bulunduğumuz camia, Kıbrıs meselesi gibi, büyük dünya meseleleri ve yarın karşılaşılmaması muhtemel olan başka büyük, vahim dâvalar yanında ufak sayılacak bir mesele karşısında bu tereddüdü., bu çekingenliği gösterirlerse, biz emniyetimizi NATO'da bulduk diye, nasıl rahatlıkla ve güvenlikle, bütün stratejimizi NATO'ya göre tanzim eder ve rahata varabiliriz? işte NATO devletlerinin ve NATO'nun göz önünde tutması lâzım gelen noktalardan, en mühim noktalardan birisi budur. NATO, Güney-Doğu Avrupa'da Türk-Yunan dostluğuna dayanmaktadır. Türk-Yunan dostluğu şu anda ne yazık ki, yıkılmıştır. Bu bir vakiadır. Şu hâlde biz Türkiye olarak Batı sınırlarımızın ve her türlü savunmamızın Yunanistan dostluğu olmaksızın düşünülmesi noktasına gelmiş bulunuyoruz. NATO devletlerinin bu da göz önünde tutmaları icap edeceği günlerin içinde bulunuyoruz. Yine Sayın Başbakanın konuşmasından ben o manayı çıkardım ki; bu soru NATO'nun önüne getirilmiştir. Gazetelerde okuduğumuza göre 2-3 gün evvel Paris'te ilk toplantı yapılmıştır. Bu toplantı nasıl bir istikamete yöneldi? Şimdiye kadar buna dair bir şey duymadık. Eğer Hükümet bu noktada bize bir izahta bulunacak durumdaysa, onu da Meclis kürsüsüne getirmelerini

kendilerinden rica ediyorum. Arkadaşlar, biz Türkler bu türlü dâvalarda yok hassas olmaya mecburuz. Demin Talisin Demiray çok karanlık bir tablo çizdi. Ben tabloyu o kadar karartmayacağım. Ancak Kıbrıs dendiği zaman daima benim hatırıma Girit gelmektedir. Girit meselesinde Yunanistan, hep bilirsiniz, 1866-1886 ve nihayet 1897'de birkaç defa Girit işini kurcaladı ve 1897 de büyük bir askerî mağlûbiyete uğradı, yani Türk orduları Yunanistan'ı yendi ve Atina üzerine yöneldi. Zamanın büyük devletleri araya girdiler, Girit adasını abluka ettiler, Osmanlı Devleti'nin oraya yardım göndermesine engel oldular, Osmanlı ordularının Atina'ya yürümesini önlediler. Zorla müzakere yaptırıldılar, birkaç ay sonda da zorla barış mukavelesi imza ettirdiler ve Girit'i de muhtar bir idare olarak Yunan Prensi Corc'un beyliği altına koydular, birkaç sene sonra da biliyorsunuz Girit gitti. Bunu söylerken, bugün de öyle oluyor. O yoldayız manasını asla çıkarmıyorum. Bilâkis, Kıbrıs buhranı had şeklini aldığı tarihten bu yana Hükümetimizin takip ettiği politika iyidir. İleride bu mesele halledildiği, memleket bu gaileden kurtulduğu zaman Büyük Türk Milletinin, otuz milyonluk Türk Milletinin menfaatleri bakımından en az zararla ve en az kusurla içinden çıktığımız bir dâva olarak tarihe geçecektir. Bu sözlerimi ve biraz evvelki sözlerimi şunun için söylemek istiyorum. Hükümet bugün uyanıktır ve dâva çok tecrübeli ve çok usta bir eldedir. Ancak buhran had şeklini alıncaya kadar yapılmış hatalar olmuştur. Bunu geçen yıl umumi müzakerede yine ben bu kürsüden 9 Ocak 1963 günü ifade etmiştim. Dışişleri Bakanlığımızı uyarmak istiyorum. Dışişleri Bakanlığımız çalışmıyor, hiçbir işe yaramıyor demiyorum; çalışıyor. Ancak geçmişte yapılan hataları bilmeli ve Yunanlıların bu işler de ne kadar usta oldukları düşünülmesi ve ona göre her an çok uyanık bulunulmalıdır. Meselâ, Güvenlik Konseyinin 4 Mart tarihinde aldığı kararda Kıbrıs'a gidecek barış kuvvetine verilecek vazifeler şöyle sıralanmış; kan dökülmesini ve şiddeti durdurmak, kanunu ve nizamı iade etmek, tabii şartları tesis etmek. Kan dökülmesini ve şiddeti durdurmak nasıl olurdu? Barış kuvveti adaya çıkar çıkmaz, barış kuvvetinin başındaki kumandan gerek Makarios'a, gerek Dr. Fazıl Küçük'e bir tebligatta bulunacaktı: Her biriniz bulunduğunuz yerlerde mihlanacaksınız, tek silâh sesi duymayacağım. Kim bu statükoyu bozarsa ona karşı harekete geçeceğim, ateş edeceğim... Bunu yapmamıştır. Güvenlik Konseyinin sarîh emrine rağmen bunu yapmamıştır. Ve Makarios bir müddet, barış kuvvetinin gözü önünde, âdeta onun himayesi altında, Türkleri, tutmuş oldukları mevzii erden atmak gayretine düşmüştür. Ta ki Hükümetimizin bundan 10 gün evvelki şiddetli müracaatı ve baskısı üzerine Amerika ve İngiltere harekete gelerek Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri üzerinde lâzım gelen ikazları yaptılar, ondan sonra yeni talimat ile Kıbrıs Barış Gücü Kumandanının durumu değişti. Keza Barış Gücünün vazifeleri arasında

kanunu ve nizamı iade etmek... Kıbrıs'ta kanun nedir? Kıbrıs'ta kanun Anayasadır. 20-21 Aralık cinayetlerinden önceki meşru kanun, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni milletlerarası âlemde meşru kılan kanun yani Anayasa. Şimdi U-Thant'ın son beyanatına ve son raporuna rağmen bu bakımdan mesele açıktadır, U-Thant, gerek raporunda gerekse Paris'te yaptığı basın toplantısında, Kıbrıs'ta kanunun yürürlüğe konması, saygı görmesi noktasına temas etmemektedir. Sadece barışın ve nizamın iadesinden bahsetmektedir. U-Thant'ın buna hakkı yoktur. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin kararında kanun ve nizam kelimeleri yan yana, birlikte zikredilmiştir ve U-Thant Kıbrıs'ta Kıbrıs'ın kanunu olan Anayasaya riayeti her şeyden evvel sağlamaya davet edilmelidir. U-Thant, raporunda çok tehlikeli, bizim Kıbrıs Türkleri için çok tehlikeli olacak noktalar vardır. Makarios 20-21 Aralık gecesinden önceki vaziyete dönmeye, hukuken dönmeye razı olmadıkça Türkleri tutmuş oldukları mevkilerden çıkarmak, Türkleri silâhlarından tecrit etmek, yarın tekrar bunları bir katliam tehlikesiyle karıştı karşıya bırakmak demektir. Buna asla razı olmamalıyız. Eğer Birleşmiş Milletlerin, Güvenlik Konseyi kararına riayeti sağlamaya kudreti yetecekse, evvelâ Kıbrıs'ta kanunu hâkim kılmalıdır. Kanunu hâkim kıldıktan sonra tabii şartlar avdet eder, sükûn hâsıl olur, bu bir müddet devam eder, Türklerle emniyet gelir, ondan sonra silâhlar kendiliğinden bırakılır. Şimdi U-Thant'ın raporundan ben o manayı çıkarıyorum ki; Türk ve Rum cemaatlerini evvelâ silâhtan tecrit edecek, sonra siyasi ve hukukî formül arayacak. Bu, Türkler için çok tehlikelidir. Çünkü Rumlar tepeden tırnağa kadar silahlıdırlar. Gizli, ağır silâhları vardır. Birleşmiş Milletler kuvvetleri onları ne kadar silahsızlandırdıklarını zannederlerse etsinler, Rumların saklı silâhları kalacaktır. Fakat Türkler silahsızlandırıldıkları zaman gerçekten silahsızlandırılmış olacaklardır. Çünkü limanlar, hava meydanları Türklerin elinde olmadığı için, Türkler ileride Makarios'un, EOKA'cılarının, AKEL'cilerin yeni yapacakları silahlanmalar üzerine müdafaasız kalacaklardır. Bunun Türklerin müdafaası bakımından bence hayati bir ehemmiyeti vardır. Hükümetin bu nokta üzerinde bilhassa ısrarla ve ehemmiyetle durmasını istirham ederim. Söylediğim şey Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin sarıh ve kesin hükmüne göre Genel Sekreterin ve Barış Kuvvetinin başta gelen vazifelerinden biridir. Bu vesile ile önemli bir hususu belirteceğim: Kıbrıs'ta köylerini, kasabalarını terk etmiş, Lefkoşa civarına kümelenmiş 40 bin kadar soydaşımız bulunmaktadır. Türk nüfusunun mühim bir kısmı Lefkoşa civarında kümelenmiş, çok feci yaşama durumundadır. Hükümetimizden, gelecek kışa kadar bunların iskân edilmeleri, rahat ettirilmeleri, ev sahibi olabilmeleri için ne gibi bir tedbir alındığını öğrenmekle gerek Büyük Meclis, gerek Türk halk efkârı ferahlık duyacaktır. Yine burada ister istemez Girit'i hatırlayacağım. Bu şekilde evi

yakılmış, yıkılmış, buldozerlerle yeri dümdüz edilmiş tarlasını, bahçesini kaybetmiş insanlar yakın bir gelecekte aydınlık görmezlerse, ümitsizliğe düşebilirler ve dâva bu yüzden çok zarar görür. Sonra kaybedilen vakti, dâvanın esası bakımından telâfi edemeyiz. Umarım ki, öldürülen masum vatandaşlar, yakılan mallar için Hükümetimiz her vesileyle ilgililere ileride bunlar üzerindeki tazminat haklarımızın haleldar olmadığını beyan etmek fırsatını kaçırmamaktadır. Muhterem arkadaşlarım, Kıbrıs dâvasının kesin hal şeklinin ne olması lâzım geldiği noktasına varmadan önce, Kıbrıs dâvasının kesin hal şeklini gösterecek yolun en mühim unsurunun bizzat Kıbrıslı Türk mücahitleri olduğunu işaret etmeliyim. Eğer Kıbrıslı Türk mücahitleri şu son aylarda gösterdikleri mukavemeti göstermemiş olsalar idi, Türkiye'nin diplomatik sahada onların hak ve hukukunu savunması çok daha güç olurdu. Bundan sonra da Kıbrıs'taki Türk mücahitleri ne kadar teşkilatlı ne kadar silahlı ve mukavemetleri ne kadar çetin olursa, Kıbrıs bir tümdür, Yunan, Rum ülkesi olması ham hayali o kadar uzaklaşır. Kıbrıs'taki Türk mücahitlerini Hükümetimiz bu gayretlerinde her imkân ile, her vesile ile ve her türlü yardımla ne kadar teçhiz ederse, her formülden daha mükemmel 'bir formül ile hedefe yönelmiş oluruz. Bu yolda, herhangi bir devletler hukuku engeli yoktur. Bizim karşıımızdakiler anlaşmaları, tek taraflı olarak, bâtil ilân ettiklerine göre Türkiye'nin ne Makarios'a, ne Papandreou'ya karşı artık çekineceği bir hukuk kaidesi kalmamıştır. Ne yapsa mukabele bil misildir ne yapsa mukabele bil zarundur. Hukuktan da müdafaası mümkündür, siyaseten de müdafaası mümkündür. Kesin hal şekli: Muhterem arkadaşlar, bu bakımdan da dikkatli olmak icap ediyor. Şimdi İngiliz basınında, Garib basınında; iki cemaatin artık bir arada yaşayamayacağı anlaşılıyor, gibi yazılar çıkmaya başladı. Bundan, herkesin bizimle birlikte federasyona, herkesin bizimle birlikte taksime taraftar olduğunu çıkarmayalım. Bunu söyleyenlerin bazıları, Ada'daki Türk nüfusu başka yere aktarmayı da düşünenlerdir. Bilâkis biz, federasyonu ve taksimi söylerken; Kıbrıs'taki Türklerin, Kıbrıs adası dışında hiçbir yere nakledilmelerine asla razı olmadığımızı her gün tekrarlamaktan bıkmamalıyız. Yunanistan, Makarios «Self-determination» yani kendi kaderini kendisinin tayin etme hakkına, bu prensibe sarılmak istiyor. Arkadaşlar, Yunanistan'ın bu yaygarasını burada izah etmeliyiz. Yunanistan, Birleşmiş Milletlerde 1954 ten 1958'e kadar nutuklar söyleyerek bu prensibi tahakkuk ettirmeye çalıştı. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu da bunu tatbik etti. Ama Rumların anladığı gibi değil, Kıbrıs meselesinin iki cemaat arasında ve ilgili devletler; yani Türkiye, İngiltere, Yunanistan arasında halledilmesini tavsiye eden bir karar sureti aldı. Şelf-determinationu Makarios yalnız Rumlar için var zannediyor. Şelf-determination tatbik edildiği zaman dini ayrı, dili ayrı, milleti ayrı, geçmişi ayrı, geleceği ayrı olan Türk

topluluğunun bir Rum ekseriyette feda edilemeyeceğini unutmuş gibi beyan ediyorlar. Halbuki şelf-determination tatbik edildiği zaman, Zürih ve Londra Anlaşmaları bizim anladığımız şekilde bir şelf-determination anlayışıyla meydana gelmiş ve yürürlüğe konulmuştur. Şelf-determination tatbik edildiği zaman; Türkiye bakımından şelf-determination, Rumlar için evet, fakat Türkler için de self-determination tanınmalıdır, şeklinde anlaşılacaktır. Muhterem arkadaşlarım, bu toplantıya gelmeden evvel Sovyet Rusya Başbakanı Kruşçev'in Izvestia gazetesi muhabirine vermiş olduğu bir 'beyanatın metni elime geçti. Kruşçev bu beyanatında, Kıbrıs'taki iki cemaatin kendi meselelerini kendi aralarında halletmelerini tavsiye ediyor. Bu beyanat kâfi bir vuzuh taşıyor. İlki cemaatin kendi meselelerini kendi aralarında halletmeleri keyfiyeti ekseriyette olan ve tepeden tırnağa kadar silahlı Rumların Türkleri öldürerek silâh kuvvetiyle kendilerine boyun eğdirmeleri şeklinde mi, tecelli edecektir? Yoksa, her iki cemaatin ayrı bünyesi ve ayrı varlığı göz önünde tutularak Birleşmiş Milletler Anayasasındaki prensipler ve "Rusya'nın da vakit vakit tekrar ettiği, ilân ettiği milletlerin kendi kaderlerine sahip olma prensibine uygun olarak mı halledeceklerdir? Bu nokta tavzih edilmemiştir. Bu nokta tavzih edilirse o zaman, Sovyet Rusya'nın işine geldiği zaman prensipleri şu şekilde, kendi politikası icap ettirdiği zaman başka şekilde yorumla madiğinin inancı hâsıl olması için gerekli zemin meydana gelebilir. Sayın arkadaşlarım, Kıbrıs mevzuu hakikaten, Sayın Başbakanın işaret ettiği gibi, bugünlük bir Birleşmiş Milletler safhasında. Bu Birleşmiş Milletler safhası 4 Mart tarihli Güvenlik Konseyi kararının tatbiki demektir. Bu kararın gereği gibi tatbik edilmesi halinde Türklerin şimdi içinde bulundukları huzursuzluk ortadan kalkacaktır. Ve o zaman Kıbrıs meselesinin kesin hal şekli için güzel yollar bulunabilecektir. Sözlerimi bitirirken, Sayın Demiray'ın uzun tarihî izahları arasında Lozan Barış Anlaşması ile tesis edilmiş olan nizama ve Türk-Yunan dostluğunu gerçek kılmak için Türkiye tarafından yapılmış olan fedakârlıklara temas eden sözlerine bir nebze dokunacağım. Muhterem arkadaşlarım, biz daha iyiyi elde etmek için bazan kendimizi çok kötüleriz. Lozan'da meydana getirilen denge tenkit edilirken Lozan'a nasıl geldiğimizi düşünmek lâzım. Ben de kendisiyle çok seri bir çizgi çizerek Lozan'a geleceğim. 1699 Karlofça Muahedesi Osmanlı Devleti'ni bulunduğu noktaya çiviliye muahededir. 1718 Pasarofça, 1739 Belgard, 1774 Küçük Kaynarca, 1779 Aynalıkavak, 1791 Zıştovi, 1792 Yaş, 1812 Bükreş, 1826 Akkerman, 1829 Edirne, 1833 Hünkâr İskeleyi, 1840 Londra-Boğazlar, 1856 Paris, 1877-1878 Ayastefanos ve Berlin ve Kıbrıs'ın elden gidişi... Aradakileri geçiyorum: Balkan haberleri, İmparatorluğun kademe, kademe uçurumun dibine doğru inişi. Bütün İni Kaydığımız muahedeler bunu gösterir ve en son Sevr Muahedesi ve Yunan ordusunun Sakarya'ya gelişi, ondan sonra

geri itilişi. Misakı millî ve Misakı Millîyi elde edebilmenin yarattığı büyük sevinç. Lozan böyle bir inişin çıkışıdır. Biz -ben çocuktum hatırlıyorum- ilk nüfus sayımı yapıldığı zaman -1926'da yahut 1927'de- zannediyorum 13 milyon idik. Bugün 30 milyonuz arkadaşlar. Bugün senede 1 milyona yakın artıyoruz. Türkiye'de Bizans ilerlemiyor. İstanbul'da da Rum ise 70-75 bin midir nedir! İstanbul'un nüfusu 2 milyondur. Arkadaşlar, bizim dâvamız eğitim davasıdır. Eğitim dâvasını süratle çözdüğümüz zaman Atatürk'ün gösterdiği muasır medeniyet seviyesine çok yaklaşıcağız. Türkiye'de artık Osmanlı İmparatorluğunu parçalayan unsurlar yoktur. Türkiye millî bir Devlettir. Bu millî Devlet içinde ekalliyet dediğimiz unsurlar yüzde yarını, daha mı az? Her halde çok azdır. Milletlerarası hukukta ekalliyet demek için en az yüzde 5 nispeti lâzımdır. Türkiye'de yüzde yarım, belki daha az. Ekalliyetlere ait teminat hükümleri İkinci Dünya Harbinden sonra imza edilmiş olan her anlaşmada vardır. Birleşmiş Milletler insan Hakları Beyannamesinde vardır. Avrupa insan Hakları Sözleşmesinde vardır. Bugünkü medeni âlemin iftihar ettiği ilerlemelerden birisi de çoğunluk içinde yaşayan ayrı din ve ayrı dilde olan unsurlara iyi muamele etmek, eşit muamele etmektir. Biz Kıbrıs'ta kendi soydaşlarımızdan bu hakkın esirgenmesinden dolayı ıstırap çekiyoruz. Bizim içimizde yaşayanlara bu ıstırapı çektirmemek amacımızdır. Biz en büyük ıstırapı çekiyoruz. Bugün Türkiye ve Kum münasebetleri bakımından iş şu noktaya gelmiş ise Allah şahittir ki, Türkiye'nin bunda zerre kadar kusuru yoktur. Saygılarımla.

Meclisin 05 Mayıs 1964 tarihli oturumunda söz alan AP grubu adına Sayın Faruk Sükan milli bir dava olan Kıbrıs meselesinden nasıl hakkıyla çıkılacağı üzerinde durarak hükümetin hem meseleyi bir Yunan veya Megalo idea olarak nitelendirmesini hem de konuyu meclise getirerek belirtilen görüşler vesilesiyle takdirlerini sunmuştur. Ancak hükümetin vaktiyle yapılan ikazlara uymayarak başlangıçta olaya Makarios sorunu olarak bakarak meselenin milletlerarası bir nitelik kazanmasına ve hatta meselenin çözümünü zorlaştıran bir sürece girildiğini de söylemeyi ihmal etmemiştir. Sükan'a göre hükümet Kıbrıs meselesini vaktinde Avrupa Konseyi ve NATO'ya taşımış olsaydı sorun başlangıcı itibariyle çözülecekti ancak bu geç hamleler yüzünden Birleşmiş Milletlerin Türkiye'ye verdiği hakları kullanamamıştı. Hükümeti eleştirmeye devam eden Sükan, Hariciye vekilinin Avrupa Konseyi'nde meseleyi hakkıyla müdafaa etmediğini, iki devlet arasındaki soruna Avrupalı devletlerin dahil olmasından yakınarak Başbakanın Time mecmuası muhabetine verdiği Kıbrıs konusunda müttefiklerinin düşüncesinin değişmemesi durumunda Batı bloğunun yıkılarak Türkiye'nin yeni dünya düzeni içerisinde yer alacağını ve Türkiye'nin Amerika'ya güvenmekle hata ettiğine dair

demecinden söz ederek Kıbrıs'taki kanlı katliamlardan sonra hükümetin tutumunda bu yönde bir değişiklik olmayacağına dair inancını belirterek önce hükümetin çizdiği siyasette yürümesi gerektiğini sonra da menfaatin başkasının eline bırakılmasının akabinde böyle bir beyanın cezasının millete mal edileceğini ifade etmiştir. Kıbrıs'ta düzenin oturtulması konusunda görevin Türkiye ait olduğunu belirterek hükümetin görevini yapmayarak politikasını hatasız bir şekilde ifade etmeye çalışmasını bir keyfiyet olarak nitelendirerek Başbakanın Kıbrıs'taki katliamı durdurmak konusunda Amerika'nın kendisine mani olduğunu belirttiğini ancak zaten Amerika'ya yüz çevirmek söz konusu olduğu için vaktiyle Kıbrıs'ı kurtarılmasının daha doğru olacağını belirttiikten sonra Mustafa Kemal'in milli mücadele döneminde Sovyet Rusya ile iyi komşuluk ilişkilerini daha ileriye götürmediğini, Batıyla mücadele ederken batılı devletler arasında yer edinmeye çalıştığını ve ilk olarak bunun Lozan Anlaşmasıyla gerçekleştiğini belirtmiştir. Türkiye menfaatlerinin batı dünyasına aktif ve sıkı bağlarla bağlanmaktan geçtiğini bu bağların zayıflaması durumunda ise zaruretlerin değişebileceğine dikkat çekerek Atatürk'ün başlattığı işin tamamlanması gerektiğini ifade ettikten sonra Türkiye'de demokratik gelişmelerin batı ile kurulan bağlar açısından mühim olduğu üzerinde durmuş Türkiye'nin doğu veya batı blokları karşısındaki siyasetinin ana hatlarında değişiklik yapılmasının mümkün olmayacağını belirterek Kıbrıs konusunda dış politikada bir değişiklik yapmaya kalkarsa hatalara hata ekleneceğini vurgulamıştır. Sükan'a göre hükümet Kıbrıs konusunda en başından hata yapmıştır çünkü zayıf olmayan Türkiye dış politikada zayıf olarak gösterilmiş gerçek manada milli bir dış politika takip edilmemiş parlamento gruplarının fikirleri alınmayarak müzakere edilmemiştir. Sözlerine milli bir politikada başarı elde etmenin yollarına değinerek devam eden Sükan'a göre hükümet meseleleri zamanında meclisle ve siyasi partilerle görüşerek milletlerarası görüşmeleri yapmalı, sağlam bir politika uyguladıktan sonra dış politikayı geçerek demokratik düzen tam anlamıyla tesis edilmelidir. Meselenin yüksek Adalet Divanına taşınması için iki yeni öneride bulunarak Başbakanın Lahey Adalet Divanı'na kazai yetkilerin Kıbrıs'ın tanınmaması dolayısıyla gidilemediği şeklindeki beyanlarına karşı çıkmış ardından Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün barış ve güveni tesis etmek için 10.000 kuvveti adaya gönderileceği şeklindeki karara rağmen giden kuvvetlerin 2.000 olduğunu bir ay geçmesine rağmen bu kuvvetlerin adaya gelememesini eleştirmiş yine Güvenlik Konseyi kuvvetlerin adaya 3 ay süreyle gönderildiği şeklindeki karara karşın kuvvetler adaya gidene kadar katliamların, olayların devam ettiğini bu sürenin adada düzeni sağlamak için yetersiz olduğunu dile getirmiş böyle bir durumda hükümetin güvenlik konseyine başvurup Birleşmiş Milletler Genel sekreterinin verilen talimatları

yerine getirmediğini bildirmesi gerektiğini ancak hükümetin böyle bir talepte bulunmadığını ifade etmiştir. Hükümetin Güvenlik Konseyinde adada gerçekleşen hadiseler hakkında bilgi vermesi gerektiğini özellikle vurgulayarak adada gerçekleşen katliamların planlı olduğunu Güvenlik Konseyinin belirtilen süre içerisinde meseleyi halletmemesi durumunda ise meselenin Birleşmiş Milletlere taşınacağına ancak Birleşmiş Milletler ‘de de Türkiye’nin aleyhine kararlar çıkabileceği üzerinde durarak tekrar hükümeti vaktinde kararlar almadığı harekete geçmediği yönüyle eleştirmiş meselenin çözümü için konunun çok dikkatle ele alınması gerektiğini bildirdiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.30, B.97, s.229-234);

Muhterem milletvekilleri; millî bir dâva halinde olan Kıbrıs meselesi bugün hakikaten bütün Türk Milleti için üzücü bir safhaya intikal etmiş bulunuyor. Bu üzücü ve bir kör düğümü haline gelen problemten acaba Hükümet olarak, Devlet ve millet olarak nasıl alın akıyla sıyrılabiliriz? Bu kadar üzücü olan bu mesele hakkında muhalefet ve Adalet Partisi olarak görüşlerimizi sırasında ve fırsat zuhur ettiğinde daima açık ve kesin ifadelerle arz ve ifade etmeye çalışmıştık. Şimdi, şu hususu bilhassa arz etmek istiyorum ki; Hükümet ve ona yakın salâhiyetli zevat buradan devletler hukuku yönünden ve realiteler bakımından gayet güzel ve hakikaten yerinde fikirler serdetmektedirler. Eğer bu güzel fikir ve mütalâalarını, zamanında lâf olarak, edebiyat olarak değil de tatbikat olarak ortaya köymüş olsalardı bugün Kıbrıs meselesi büyük ölçüde hal yoluna girmiş olacaktı. Arkadaşlar, Hükümeti bugün iki bakımdan tebrik etmek istiyoruz. Birisi; meseleyi 20 gün öncesine kadar, 14 Nisan tarihine kadar, Yunan Başbakanı Papandreou’nun açık beyanlarından sonra meseleyi bir Makarios meselesi olarak mütalâa etmişti. Ancak 14 Nisan’dan sonradır ki Hükümetin meseleyi bir Yunan meselesi olarak, bir Yunan Hükümeti ve Yunan Milleti meselesi, bir Megalo idea meselesi olarak ortaya koymuş olmasından ve bunu nihayet anlamış olmasından dolayı Hükümeti bu bakımdan tebrik ediyoruz. Diğer bakımdan Hükümetin, Kıbrıs meselesini, millî bir mesele, millî bir dâva ve millî bir dış politika konusu olan bir meseleyi gerçek manada millî bir dış politikanın unsurlarını yerine getirmediğini şimdiye kadar müteaddit defalar arz ve ifade etmiştik. Ve bu meseleyi şimdiye kadar bütün açıklığı ile Türkiye Büyük Millet Meclisinin huzuruna ve Türk efkârı Umumiyesine açıklamamış ve izah etmemişti. Fakat, Hükümetin şimdi bu meseleyi Türkiye Büyük Millet Meclisinin huzuruna ve Türk efkârı Umumiyesine getirmiş olması yine şayanı tebriktir, bunu da ifade etmek isteriz. Arkadaşlar, Kıbrıs dâvası esas itibariyle bir Türk-Yunan davasıdır. Akdi bakımdan da Kıbrıs meselesi, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere’yi ilgilendiren bir meseledir.

Binaenaleyh, başlangıçta bölgeyi ve mevziî bir mesele olarak mütalâa edilmeli ve buna göre tertipler alınmalı idi. Ama Hükümet tatbikatında ve politikasında bu meseleyi bu zaviyeden ele almamış, Yunanistan'ın ve onun vasıtası olan ve oynacağı olan Makarios'un plânlı oyunlarıyla meseleyi milletlerarası alana akdetmek fırsatını vermiştir ve bundan dolayı da mesele, çözülmesi zor bir problem halini almıştır. Eğer Hükümet yaptığımız devamlı ikazlara kulak vermiş olsaydı daha Forsboff hâdisesi ve ondan evvelki meseleleri, aleni suretle Kıbrıs Anayasasını ihlâl ve Garanti Antlaşması hükümlerini ihlâl keyfiyeti karşısında meseleyi alâkalı merci olan ve Birleşmiş Milletler şartının 33-52 ve 54'üncü maddeleri ahkâmına uyarak, mevziî antlaşmaların iptidai hal mercii olan Avrupa Konseyine ve NATO Daimî Konseyine getirmiş, olsaydı bu mesele bu hale gelmeyecekti. Hariciye bütçesinin tenkidinde Sayın Dışişleri Bakanından ve Hükümetten bilhassa defaatle rica ve istirhamda bulunduk. Mesele NATO ya götürüldü mü, mesele Avrupa Konseyine zamanında intikal ettirildi mi? Verilen cevap, evet idi. Ama, geçen gün memleketimizi ziyaret eden NATO Genel Sekreterinin verdiği demeçte diyor ki NATO Genel Sekreteri; Kıbrıs meselesi NATO'nun mevzuları arasında mütalâa ve münakaşa edilebilir fakat bugüne kadar alâkalı Hükümet olarak, Türk Hükümeti bu meseleyi önümüze getirmemiştir. Ve ancak yeni öğreniyor ve biliyoruz ki Nihat Erim Beyefendinin de ifade ettikleri tarzda, mesele yeni gelmiş ama ne safsadadır ne olacaktır, belli olmamıştır. Çünkü mesele milletlerarası bir mahiyet arz ediyor ve Güvenlik Konseyinin ve Birleşmiş Milletlerin meselesi haline getirilmiş bulunuyor. Bu itibarla, eğer zamanında meseleyi NATO nezdinde layığı veçhile müdafaa etmiş olsaydık, bu mesele daha o zaman hal yoluna girmiş olacaktı. Aynı tarzda Avrupa Konseyinde gerek Dışişleri Bakanlığı gerek Hükümet Birleşmiş Milletlerin bu mesele hakkında bize verdiği imkânı kullanamamıştır, arkadaşlar. O kadar kullanamamıştır ki mesele Avrupa Konseyine intikal ettiği zaman Bakanlar Komitesinde bu iş üzerine eğilmek lâzım geldiği ve derhal bir Su Komisyonu marifetiyle, bu meselenin üzerinde durulması karar altına alındığı halde, Bakanlar Komitesinde bizim Hariciye Vekilimiz meseleyi 1 Ay iki veçhile benimsememiş ve müdafaasını yapmamıştır. 24 Şubat tarihli Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin kararı, maalesef Hariciye Vekilimiz bu Konseye gelmediği için ve bu mesele üzerinde ciddiyetle dikkatle ve lâzım geldiği şekilde alâkadar olunmadığı için muallâkta bırakılmıştır. Bizatihi Avrupa'ya ait olan bir meselenin, bizatihi Avrupalı iki devlete ait olan bir meselenin Avrupa ile ilgisi bulunmayan diğer memleketlerin ve milletlerin meselesi haline getirmek her halde Türk diplomasisi için ve Türk Hükümeti için parlak bir netice değildir arkadaşlar. Haddizatında bir Türk-Yunan dâvası olan ve mevziî bir mesele olarak bırakılması icap eden Kıbrıs işinin beynelmilel sahaya intikal etmiş olması

neticesinde Türkiye'nin diğer müttefikleriyle olan münasebetlerine ve beynelmilel siyasetinin ana hatlarına tesir etmekte olduğu görülmektedir. Meselenin bu yoldaki şümülü Sayın Başbakanın Time Mecmuası muhbirine geçen ayın 14'ünde verdiği bir demeçte açığa vurulmuş bulunuyor. Başbakan gazeteciye verdiği demeçte, «Müttefiklerin Kıbrıs konusundaki tutumları değişmediği takdirde Batı ittifakı yıkılacaktır ve yeni şartlarla kurulacak yeni dünya Türkiye kendisine iyi bir yer bulacaktır.» dedikten sonra sözlerini şöyle bitiriyor; «ittifak içinde mesuliyeti olan Amerika'nın önderliğine inandım, bunun cezasını görüyorum.» Aylardan beri Kıbrıs'ta Türkler katliam edilirken elindeki sarıh muahede hükümlerini kullanmak hususunda gereken cesareti gösteremeyen bir hükümetin şimdi aynı meseledeki hareket tarzlarından münfail olarak Amerika'ya kargı siyasetinde ve NATO'ya bağlılığında değişiklik yapmak suretiyle bu kere hakikî bir maceraya atılacağı beklenemez. Binaenaleyh bu sözleri bir infialin ifadesi ve daha kuvvetli bir ihtimalle bir tehdit gösterisi olarak kabul etmek daha yerinde olur. Basit bir ihtimalden ibaret dahi olsa, bu yoldaki bir siyaset değişikliği memleketi büyük muhataralara sürükler. Sayın Başbakanın Amerika ve diğer müttefiklere karşı serzenişleri evvelâ sebepleri bakımından hatalı, saniyen, şayet tatbik mevkiine konulacak olursa neticeleri bakımından muhataralıdır. Bir Hükümetin kendi siyasetini kendisi çizip yürütmesi icap eder. Menfaatlerini tamimiyle başkalarının eline bıraktıktan sonra onlara, «Onlara güvendim, şimdi cezasını çekiyorum.» demek doğru olmaz. Zira çekilen ceza şahsa ait değil, bir millete yük olmaktadır. Bir şahsın kendi itirafıyla safdilâne hareket etmesinin cezasını millete ve memlekete yüklemek ise ne siyasete ne de insafa sığar. Yine aynı demeçte Sayın Başbakan, Türkler belki Makarios tarafından katledilecekler, istiyoruz ki, bu Amerikan tarihine yazılsın, demektedirler. Bu vakta Amerikan tarihine değil, maalesef Türk tarihine geçecektir. Kıbrıs'taki Türklerin müdafaası, devlet olarak ve Kıbrıs Anlaşmalarını garanti etmiş bir varlık sıfatıyla Türkiye'ye aittir. Hükümeti bu vazifesini yerine getirmekte aciz göstermişse bunun mesuliyeti ancak ve ancak kendisine racidir. Bir Hükümetin kendi hatalarından başkasını mesul tutması ve üstelik de kendisini hatasız addetmesi misline Rastlanmamış bir keyfiyettir. Hükümet, bu şekilde kabahati başkalarının üzerine atmak ve bugün için kendisinin mesuliyetlerden kurtarmak isteyebilir. Fakat, tarihin hükmünü değiştiremez ve bu hükümlerin hangi memleketin tarihine yazılacağını kendisi tayin edemez. Sayın Başbakan Kıbrıs'taki katliamı ve Anayasanın ihlâlini durdurmak için yapmak azminde olduğu hareketlere Amerika'nın mâni olduğunu ileri sürmektedir. Neticede müttefiklerinden ve Amerika'dan yüz çevirmek bahis mevzuu olduğuna göre, vaktiyle Kıbrıs'ı kurtarıp Amerika'yı darıltması daha hesaplı bir iş olurdu. Şimdi ise hem Kıbrıs'ı kaybedip hem Amerika'yı darıltmak hatayı

tekrardan başka bir şey değildir, arkadaşlar. Türkiye Garp demokrasileri arasındaki mevkini tarihinin en müşkül bir devrinde seçmiştir. Birinci Dünya Harbinden sonra Türkiye istiklâl ve bekası için müstevli Yunan ordularıyla ve memleketi işgalleri altında tutan galip devletlerle mücadele ederken ona ilk yardım elini uzatan Sovyet Rusya olmuştur. 1917 ihtilâlinde sonra dünya üzerinde tecerrüt etmiş bir vaziyette bulunan Rusya'nın o zamanlar Türkiye'ye hangi saikler altında yardım ettiği bugün malûmdur. Rusya'nın, Türkiye'nin hayat memat meselesinin en nazik zamanında bulunduğu bugünlerde onu terk edip Yunanlılara yardım etmeye teşebbüs ettiği de bugün meydana çıkmış tarihî bir vaki'dir. Türkiye ve kurtarıcısı Büyük Atatürk bu şartlar içinde Sovyet Rusya ile kurduğu iyi dostluk münasebetlerini hüsnüniyete müstenit, iyi komşuluk münasebetlerinden daha ileriye hiçbir zaman götürmemiş ve Garp devletleri arasındaki yerini, daha Garp devletleriyle mücadele etmekte olduğu sırada hazırlamaya çalışmıştır. Ve neticede Türkiye Garp âlemindeki mevkini ilk defa olarak Lozan Muahdesiyle edinmiştir. Binaenaleyh, memleketimiz için büyük mücadelelerle edinilmiş olan bu yeri ve ona müstenit umumi siyaseti ve millî dış siyasetini mevzii bazı sebeplerle terk etmesi bahis mevzuu olmamalıdır ve olamaz da ancak, Türkiye gibi bir Devletin Garp âlemi gibi bir kütleye yer alması iki şekilde mütalâa edilir. Türkiye'nin Garp devletleriyle ittifakları, dostlukları siyasi, iktisadi ve kültürel münasebetleri ya bazı zaruretlere istinat eder yahut da bünyevi bir mahiyete istinat eder. Bugün Türkiye'nin menfaatleri dün olduğu gibi, Garp âlemine mümkün olduğu kadar aktif ve sıkı bağlarla bağlanmaktadır. Eğer bu bağlar sırf zaruretlere inhisar ederse o zaruretlere değişebilir, yeni silâhlar icadıyla veya sair sebeplerle Türkiye meselâ stratejik ehemmiyetini az veya çok mabette kaybedebilir. Bir kütleye tam bir şekilde bağlılık ancak bünyeyi olarak o kütleye mensup olmakla kabildir. Atatürk memleketin Garp âlemine yaklaşmasını ittifaklardan ve siyasi yaklaşımlardan evvel aslî unsurları ve Garp kanunlarını kabul etmek suretiyle memleketin bünyesini onlara uydurmak yoluyla temine çalışmıştır. Atatürk'ün başladığı işi tamamlamak ve onun yolunda yürümek istiyorsak her şeyden evvel memleketin sosyal ve siyasi bünyesini müttefiklerimize gitgide daha ziyade benimsetmek suretiyle bu gayeye erişebiliriz. Türkiye'de matbuat serbest olmazsa, söz hürriyeti şarta bağlı olursa, seçim milletin tam istediği tarzda cereyan etmezse, hülâsa demokratik rejim tanı ve kâmil bir şekilde ve bütün icaplarıyla teessüs etmezse Garp ile bağlarımız zaruretlerin bir neticesi olarak kalır ve o zaruretlere bir gün ortadan kalkar veya değişirse, kendimizi mensup addettiğimiz kütleye olan bağlarımız da gevşer veya yok olur. Bugün Avrupa'da öyle devlet vardır ki dini, tarihi, kültürü itibarıyla tam bir Avrupa devleti olduğu halde ve Şark blokuna da muarız olmasına rağmen, İspanya gibi, demokratik olmayan iç, rejimi

dolayısıyla Garp camiasında yerini alamamaktadır. Buna mukabil öyle memleketler vardır ki, Belçika, Lüksemburg gibi, birkaç milyonu geçmeyen nüfuslarına ve hemen hiç olan askerî kudretlerine rağmen Garp memleketleriyle haşırneşr olmuş vaziyettedirler ve ileride kurulması düşünülen Avrupa Birliğinin nüvesini teşkil etmektedirler. Türkiye'de bir Hükümetin Şark ve Garp blokları karşısındaki siyasetinin ana hatlarında değişiklik yapması bahis mevzu olmadığına ve olamayacağına göre, olsa olsa memlekete demokrasiler zümrelerinde nasıl bir mevki temin ettiğini araştırmak doğru olur. İç bünyesinde istikrar temin edemeyen ve demokrasinin ana kaidelerine riayet etmeyen bir hükümetin harici siyasette muvaffakiyet imkânları mahduttur. Binaenaleyh, harici siyasette görülecek muvaffakiyetsizliklerin sırrını evveleminde Hükümetin umumi ve iç siyasetinde aramak gerekir. Keza iş başında bir Türk Hükümetinin, yukarda belirttiğimiz gibi, memlekete dış siyasetinden az veya çok nispette fayda temin etmesi, evvelâ Hükümetin iç bünyesindeki samimiyete, ondan sonra ikinci derece dış münasebetleri idare edenlerin dirayet ve iş birliğine bağlıdır. Hükümet Kıbrıs meselesinden dolayı umumi ve dış politikasında bir değişiklik yapmaya kalkarsa hataları hata ile tamire kalkışmış olur. Zira, Kıbrıs meselesinde hatalar yapılmıştır. Bu hataların en başında; zayıf olmayan Türkiye'yi başkalarının zayıf zannetmelerine meydan verilmesi gelir. Türkiye zayıf olursa veya bugünkü gibi zayıf olmadığı halde etrafa zayıf olduğu intibai verilirse Kıbrıs gibi meseleler tevali dahi edebilir. Hükümetin cesaretle hareket edememesi ve bunun neticesi olarak dışarıya memleketi zayıf göstermesi kendi zaafından ileri gelmektedir. Ve aynı şekilde gerçek manada bir millî dış politika takip etmemesinden ileri gelmektedir. Kıbrıs gibi millî bir dâvada, hâdiseler zuhur etmeden evvel ve zuhuru halinde böyle bir problemde, millî bir dâva tabedilmesi ve millî bir proje tespit edilmesi için, tamamen millî bir bünyeye haiz olan parlâmento gruplarının fikirlerinin alınması ve Hükümetin o fikirlerle muhkem bulunması ve bana göre müzakerelere oturması iktiza ederdi. Fakat bu lazıme, demokratik memleketlerde asıl olan bu lazıme, hiçbir zaman bizim hükümetler tarafından yerine getirilmemiştir, işte bu sebeptendir ki, tatbikat hataları bu millî dâvada da tevali etmiş ve etmektedir, arkadaşlar. Eğer, bu meselede gerçek manada millî bir dış politika takibe dilecek olursa, tenkitlerimiz her defasında olduğu gibi, Türkiye Büyük Millet Meclisinin, Türk Milletinin gerçek mümessillerinin görüşleri daha önce ve zamanında alınmalı ve Hükümet bu görüşlerle tahkim edilerek milletlerarası münasebetlere girişmelidir. Bu yapılmadığı müddetçe millî politikanın unsurları yerine gelmez ve hatalar yapıldığı gibi, bu yapılan hataların mesuliyeti de burada oturan mesuliyet almış gruplardan ayrı kimselere asla ve kat'a raci olamaz, arkadaşlar. O halde bu meseleyi bir millî bünyeye ve milletin arzusuna uygun şekilde bir

hal yoluna sokmak istiyorsak, evveleminde millî bir dış politikanın unsurlarını yerine getirmek şarttır, bir 2'ncisi, Hükümetin dışta sağlam bir dış politika tabedebilmesi ve muvaffak olabilmesi için her şeyden evvel içte demokratik bünyenin bütün icaplarını lafzi olarak değil, gerçek manada tatbik etmesi, iktiza eder. iç huzursuzlukların sebeplerini aramak ve iç huzursuzlukları bünyeden silmek lâzımdır, arkadaşlar, içte huzursuzluklar devam ettiği müddetçe, içte mustarip insanlar bulunduğu müddetçe hükümetler sağlam olamaz ve meselelere vukufu derecesinde, lâyük olduğu ehemmiyeti verecek neticeler istihsal edemez. Aziz arkadaşlarım; bir noktayı da arz etmek istiyorum, Yüksek Adalet Divanına gitmek konusunda Sayın Başbakan, Yüksek Adalet Divanının kazai yetkilerini Kıbrıs'ın tanımaması dolayısıyla gidemediklerini beyan buyurdular. Bu hususta iki yol vardır ve tatbikatı da vardır. Mademki, mesele Güvenlik Konseyine intikal etmiştir, Güvenlik Konseyinin tavsiye kararı ve oranın delaletiyle Nihat Erim Beyin buyurduğu hukukî ihtilâfların hakikaten böyle büyük bir milletlerarası müessese ve Divan tarafından tahkimi için, Güvenlik Konseyinin kararını istihsal suretiyle, oranın aracılığı ile Lâhey Adalet Divanına gitmek mümkündür, bir, İkincisi, Milletlerarası Adalet Divanı şartının 62'nci maddesinde şu hüküm vardır : «Bir devlet her hangi bir ihtilâfta kendisi için hukukî mahiyette bir menfaatin bahis mevzuu olduğunu gördüğü takdirde müdahale maksadıyla Divana bir dilekçe verebilir, Divan karar verir.» Binaenaleyh, şu hukukî ve tatbiki durum karşısında bu meselenin Devletler Hukuku bakımından ve bizim Garanti Antlaşmasının 4'üncü maddesinin 2'nci fıkrasındaki sarîh hakkımızın kullanılması bakımından daha önceden bu yetkinin alâkalı mercie götürülmesi iktiza ederdi. Bunun götürülmesini yine temenni ve istirham etmekteyiz, dâvanın halli bakımından. Aziz arkadaşlarım, Sayın Başbakan ve konuşan arkadaşlarımız ki bizim bu kürsüden 4 Mart tarihli Güvenlik Konseyi kararları çıktığı zaman sarahatle ifade ve beyan ettiğimiz ve zabıtlarla da tescil ettirdiğimiz üzere Güvenlik Konseyi tarafından izam edilen, teşkil edilen Birleşmiş Milletler Barış Gücü Ada'da arzu 'edilen, muahedenin ve Güvenlik Konseyinin kararlarının derpiş ettiği sulh ve sükûnu tesise imkân vermeyeceğini beyan etmiştik. Hakikaten bir aylık tatbikat bunun böyle olduğunu yine salâhiyetli ağızlar tarafından teyit edildiği gibi, vakalar da ortaya koymuş bulunmaktadır. Giden kuvvetlerin miktarı 10 000 olacak idi, bugün giden kuvvetler, bir ay geçmiş olmasına rağmen, 2000'dir arkadaşlar. 35 bin İngiliz askerine karşı 6000 olabilir. 1954-1959 Kıbrıs hâdiselerini nazarı itibara alacak olursak, 1954-1959 senelerinde Rumlara karşı durmayan 35.000 İngiliz askerine karşı, dışardan hiçbir manevi bağı olmayan 6000 kişilik kuvvetin arzu edilen emniyet ve asayîşi ne dereceye kadar edebileceğini yüksek takdirlerinize arz ediyorum. Diğer bir nokta, kuvvetler Kıbrıs'a Güvenlik Konseyinin

kararma göre üç ay için gitmiştir. Aradan bir, bir buçuk ay zaman geçmiştir, hâdiseler hiç durmadığı gibi daha vahim bir duruma intikal etmektedir. Bir buçuk ay sonra yine Güvenlik Konseyinin, kararına göre, eğer Kıbrıs Hükümeti müsaade ederse, üç aylık müddet temdi edebilir, müsaade etmezse oradaki Birleşmiş Milletler Barış Gücü de geri çekilecek, ondan sonra meselenin vahametini yine şuradan yüksek takdirlerinize arz ediyorum. Arkadaşlar; bütün bunlar muvacehesinde Hükümetin yapması iktiza eden husus; derhal Güvenlik Konseyine başvurup Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U'Thant'ın talimatını yerine getirmedeği veyahut da yeni kararlarla muhkem hale gelmeni tatbikatta da bu işin realize edilebilmesidir. Bu yapılmamıştır. Arkadaşlar, 29 Nisan tarihli U'Thant'ın Birleşmiş Milletlerin Kıbrıs'taki Barış Kuvveti Kumandanı General Giyani'ye verdiği emre göre, müstahkem mevkilere geri çekilme talebi vardır. Halbuki bu talep bir hafta önce Makarios tarafından Birleşmiş Miletlere bildirilmişti. Böylece Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri de bir hafta sonra gayet ustalıkla bir tarzda Makarios'un talebini tatbik mevkiine koymak: için emir veriyor. Arkadaşlar müstahkem mevkileri Türk mücahitleri ve oradaki Türk'ler terk ettiği takdirde, artık Ada'da müdafaa edecek tefe kuvvet kalmayacak ve netice gayet feci ve içinden çıkılmayacak elim tablolara sahne olacaktır. Bu itibarla, Güvenlik Konseyi nezdinde bütün vakaları dile getirmek suretiyle şimdiden teşebbüse geçilmesini temenni ve rica ediyoruz. Diğer bir nokta; arkadaşlar bunlar plânlı olarak tertip dilmiş hâdiselerdir. Güvenlik Konseyi ve arabulucu malûm olan müddet içerisinde meseleyi halledemediği takdirde ne olacak? İş Güvenlik Konseyinden Birleşmiş Milletlere intikal edecek. Zaten Makarios ve Yunanistan'ın arzusu 'da bu idi ıve bunu kademeli ol arakta başından beri yapmış idiler. Şimdi mesele Güvenlik Konseyinde halledilemedi. Arabulucunun teklifi de Türk - Yunan ve Kıbrıs hükümetleri tarafından reddedildikten sonra Birleşmiş Milletlere intikal edecek, Birleşmiş Milletlerdeki 119 azanın büyük bir kısmı Asya, Afrika ve Komünist bloku devletler, Türkiye'nin, aleyhine ve kendileri müstemlekelikten kurtuldukları için kendi tutumlarını Oto determinasyon sistemini gayet hoş görünüyor ve böylece Makarios ve Yunan Hükümetinin oto determinasyon prensibine muvazi karar istihsal edecekler ve mesele de maalesef çok vahim bir safhaya ve bizim elimizden çıkmış bir hale intikal edecektir. Ama Güvenlik Konseyi veya Birleşmiş Milletler birinci defa bu Yunan veya Kıbrıs teklifini reddetmiş olsalar dahi, statüye göre her zaman Yunanistan ve Kıbrıs, bu meseleyi doğrudan doğruya namütenahi şekilde birçok defalar Birleşmiş Milletlere götürmek hakkını haiz bulunuyorlar. O halde bizim kanaatimize göre, Birleşmiş Milletlerden meselenin çıkarılması çok zordur. Onun için her şeyden önce Kıbrıs meselesi bir Türk-Yunan anlaşması, açık anlaşma ve muahedeler meselesi olduğuna göre,

meseleyi mevzii anlaşma ve teşekküllerin, NATO ve Avrupa Konseyinin çok dikkatle ele almasına imkân vermek lâzımdır. Arkadaşlar, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri bundan bir müddet evvel Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine yazdığı bir mektupta; 1951 senesinde iki konsey arasında vazife ve salâhiyetlerin hudutlarının tespiti bakımından ve Kıbrıs meselesinin bu zaviyeden mütalâa edilmesi hakkında bir teklifte bulundu. Ve Avrupa Konseyi Genel Sekreteri, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine bu meselenin Birleşmiş Milletler şartının, Anayasasının 33, 52 ve 53'üncü maddelerine göre her şeyden evvel Avrupa Konseyi ve bir Avrupa meselesi olduğunu ve binaenaleyh, bu zaviyeden işin tetkiki icap ettiğini ima yollu hatırlatmıştır, işte bu mesele üzerinde Hükümet zamanında durmamıştır. Tenkidimiz budur. Ve şimdi de bu mesele üzerinde ciddiyetle ve dikkatle durmak lâzımdır, arkadaşlar. Şimdi gayet objektif olarak, itimat buyurun hislerden tecerrüt ederek, arz ediyorum; Avrupa Konseyinde Türk Hariciyesinin, hiç şahısları kastetmeden arz ediyorum, takip edilen Hükümet politikası zamanında Avrupa Konseyinde ve NATO'da ele alınmamıştır. Çıksınlar delilleriyle ortaya koysunlar, zamanında aldıklarını, vesikalarını ortaya koysunlar. Ben vakıa tarih ve hâdisiye zikrediyorum. Gönülden arzu ederiz ki Hükümet bu teşebbüsleri zamanında yaptığım beyan buyursun ve biz de tatmin olalım. İşte aziz arkadaşlarım, endişemiz, maruzatımız, düşüncelerimiz; tamamen millî hisler ve bu millî dâvanın memleketimiz için müspet şekilde, 30 milyonun ve Türkiye Cumhuriyeti Devletinin tarihî şerefi ile mütenasip şekilde halledilmesi içindir. Ve bunda zayıfa düşmek, Türkiye Cumhuriyeti Devletini ve Türk Milletini büyük çıkmazlara sürükleyecektir. Bu endişeler içerisinde daima tenkidi erimizi ve maruzatımızı yapıyoruz. Hüsnü kabul buyurulmasını ve müspet karşılanmasını hürmetlerimizle arz ediyorum aziz arkadaşlarım.

Meclisin 05 Mayıs 1964 tarihli oturumunda söz alan CHP grubu adına Sayın Cihat Baban öncelikle adada bir varlık yokluk mücadelesi veren Kıbrıs Türklerine cesaretleri yönüyle saygılarını sunarak Türklüğe şeref katan yeni bir destanın yazmakta olduklarını dile getirmiştir. Ardından adayla alakalı dünya siyasetinde yetkili bir kişiyle yaptığı konuşmada kendisine yöneltilen Türk-Yunan ilişkilerinin dünya savaşları sırasında böyle bir sıkıntı yaşamazken bugün bu sıkıntıların nasıl ortaya çıktığına yönelik soruya bu kavganın İngiltere'nin Kıbrıs'tan uzaklaşmasıyla Sovyet Rusya'nın II. Dünya Savaşı'ndan sonra hızlanan yayılma arzuları doğrultusunda gerçekleştirildiği şeklinde karşılık vermiştir. Rusya'nın yayılmacı politikalarından örnekler vererek Moskova'da yetişen Yunan komünistlerin yardımıyla Kıbrıs'ta komünist Akel Partisinin kurulduğunu bu partinin bizzat Rusya tarafından desteklendiğini vurgulamıştır. Kıbrıs'ın Türk-Yunan

meseleleri olduğunu fakat bu iki devlet arasında halledilemeyeceğini belirterek Kennedy'nin iç ve dış politikanın birbirinden bağımsız olmadığını, milletlerin huzuru için barış dengesinin bozulmaması gerektiğini bu nedenle sorunlar karşısında silahlı mücadeleyi değil müzakere yolunun tercih edilmesi gerektiğini Amerika ve Sovyet Rusya arasındaki çatışmaların ise tarafların müşterek menfaatleri doğrultusunda hareket edilerek çözülebileceğini belirttiğini Kıbrıs'ta davasında Türkiye'nin çaresiz bırakılmaya çalışıldığını NATO'nun ise milletlerarası hukuk lehine Kıbrıs'ta bir müdahaleyi yapması gerekirken kendi menfaatleri doğrultusunda bundan uzaklaştığını belirtmiştir. Amerika'nın belirttiği gibi dış politikada barışçı yollardan yürümek gerekirse Amerika'nın Türkiye'ye yardım yapması gerektiğini Türkiye'nin bir taraftan hukuka uygun olarak haksızlığa karşı mücadele ettiğini diğer taraftan Yunanistan'ın da katliamlara devam ederek anlaşmaları ihlal etmeye çalıştığını böyle bir durum karşısında ise Türkiye'nin yalnız bırakılmasının adil olmadığı üzerinde durarak meselenin bir Makarios meselesi değil Türk-Yunan meselesi olduğunu tekrar vurgulamış, Papandreou'nun başa gelmesiyle sorunun çok daha vahim bir hal aldığını bu vahim halden aslında Yunan milletinin de memnun olmadığını binadan geçen bir müşahit ile yaptığı görüşmede kendisine Türkiye'nin heyecanının Yunanistan'da görülmediğini belirttiğini kendisinin de Türkiye'nin haklı olduğu için heyecanlı olduğunu belirttiğini söylemiştir. Meselenin Türk hükümeti ve milletiyle Papandreou'nun arasında gerçekleştiğini Enosis ülküsünün de EOKA'nın faaliyetlerinin de dur durak bilmediğini ve netice olarak Kıbrıs meselesinin çözülemediğini bugünden itibaren yeni bir safhaya girileceğini belirtmiştir. Hükümet aleyhine yazı yazan bir kalemde Demokrat Parti'nin anlaşmaları imzalayarak bir başarı sağlayamadığını Yunanistan'ın ilhak davasından vazgeçmediğini Türkiye'ye tanınan hakların hiçbirine yer bırakmamak için anlaşmanın yeniden gözden geçirilmesinin talep edileceğini yazdığını ifade etmiştir. Anlaşmalara güvenenlerin gerçekleri göremediğini Enosisçilerin cinayetleri örnek vererek gözler önüne sermeye çalışmış hem Makarios'un hem de Papandreou'nun Türkleri imha dahil her yolla adanın Yunanistan'a bağlanması için yollar denediğini dile getirmiştir. Papandreou'nun esasen türkülerle dostça geçirme arzusunda olduğunu fakat bu dostluğun bedeli olarak da Kıbrıs'ın peşinde olduğunu vurgulayarak maksadına ulaşmak için gerek Kıbrıs'taki Akel Partisi yoluyla komünist aleme yakınlaşmaya çalıştığını gerek Nötralist Devletlerin İngiliz-Amerikan emperyalizmine karşı duydukları çekingenliği istismar ederek gerekse de demir perde arkası memleketleri ile münasebetler kurarak bu emeline ulaşmaya çalıştığını belirtmiştir. Sözlerine dünya basınında meseleyle alakalı çözümlere yer vererek devam etmiş adanın Makarios'a ve Enosise, Yunanistan'a bırakılması

karşılığında Batı Trakya’da Türklere ait yerleri iade etmek, Kıbrıs’taki Türklerin Türkiye’ye yakın bir adaya taşınması, Kıbrıs’ın Makarios’a bırakılarak Türkleri Yunanistan’ın ekalliyeti halindeki bir topluluğuna sokmak, Kıbrıs’ın arazi olarak Türkiye ve Yunanistan arasında taksim edilmesi, taksim ettikten sonra bağımsız federatif bir devlet kurmak ya da bugün mevcut olan statüyü raylar üzerine oturtarak durumu eski hâle getirmek gibi türlü çarelerin tartışma konusu olduğunu belirtmiştir. Ardından Türkiye’nin Kıbrıs adasını Papandreou’nun kaprislerine bırakmayacağını adanın Türk-Yunan dostluğu etrafında huzurla yaşayan halklara ev sahipliği yapması amacıyla olduğunu adanın Yunanistan’a ilhakına ya da adadaki Türklerin göç ettirilmesine asla ama asla izin verilmeyeceğini belirtmiştir. Baban’a göre iki çözüm yolu kalmıştır; adadaki statüsünün muhafaza edilmesi veya adanın Türkler ve Rumlar arasında taksim edilmesi. Bugünkü statünün korunması halinde fiili teminatların artırılması gerektiğini ancak son katliamlardan da anlaşıldığı üzere müşterek bir yaşamın zor olduğunu Taksim’in ise Papandreou ve Makarios ikilisi tarafından istenmediğini belirtilmiştir. Meclisin adanın Yunanistan’a ilhakının söz konusu olmadığını tüm dünyaya bildirdiğini ifade ederek adada insan hakları anlaşma ve hukuka saygı çerçevesinde bir düzen oturtulması yönünde Türkiye’nin ısrarcı olacağını belirttikten sonra biraz geçmişe giderek 1959 yılında sorunun Zürih ve Londra’da çözüme bağlandığı süreçte Türkiye’nin ekonomik sıkıntılar içerisinde olduğunu hükümetin de kendisini sabırsızlıkla kaptırarak bir an evvel bu sıkıntıyı başından atmak kaygısıyla bir neticeye varılamadığından yakınmıştır. Yine adada katliamların başladığı Makarios’un anlaşmaları çığneme düşüncesine girdiği süreçte de Türkiye’nin hükümet buhranı içerisinde olduğunu dış politikada başarılı adımlar atmak için iç politikanın sağlam tutulması gerektiğini Atatürk’ün nutkundan verdiği örnekle temellendiren erek dostluk ilişkilerinin ise karşılıklı menfaatler tarlasında yerleştiğini vurgulamıştır. Faruk Sükan’ın sonunda meseleyi Türk-Yunan meselesi olarak değerlendirmesini Kıbrıs davasının bugün değil senelerden beri Türk-Yunan meselesi hâlinde yaşandığını fakat Yunanistan bir teminatı devlet olduğu için ilk etapta bizimle beraber hareket etme mecburiyetinde kaldığını belirterek daha sonra yine Sükan’ın Kıbrıs’a asker çıkarma fırsatını kaçırdığınızı belirttiğini fakat Türkiye’nin bu fırsatı kaçırmadığını sadece dünya nezdinde fırsatçı bir millet olmak istemediğini 30 milyonun kaderini o zaman ne olduğu belli olmayan bir dünya kargaşasını sürüklemek istemediğini ifade etmiştir Türkiye’nin bu meselede Amerika’yı darıltmak ve adayı Yunanistan’a bırakmak istemediğini, yapılacak şeyin iç politikada bir birimize yardım ederek dış politikada da her çareye başvurarak Türk devletinin etkililiğini arttırmak olduğunu bunu başardıktan sonra da davanın çözümünün kolaylaşacağını belirtmiştir. NATO’nun bu

kanlı dava üzerindeki ciddiyetini arttırmasını beklediklerini adada devamlı bir polis kuvvetinin olması durumunda mevcut sorunların yaşanmayacağını belirterek Türkiye'nin daima hürriyet alemine inandığını Arap aleminden beklenen dostluğun dış ilişkilerde iki ata birden oyun oynamaya Türkiye'nin tenezzül etmeyeceği gerekçesiyle gelmediğini batıya karşı beslenen itimat ve güvenin ise sonuçsuz kaldığını üzüntüyle ifade ederek Kıbrıs davasını Türkiye'nin kendi başına çözebileceğini ancak kollektif barış davasına gösterdiği saygıdan milletlerarası ilişkiler üzerinde durduğunu Türk milletine istiklal zaferine bağışlamış insanların evlatları olarak aynı geçmişten gelinmesi sebebiyle sabırla birbirimize karşı beslediğimiz muhabbetle Türk-Yunan dostluğu dahil hem barışı hem de Atatürk'ün eserini kurtarabileceğini bize dair inancını sunduğu şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.30, B.97, s.234-241);

Büyük Millet Meclisinde Kıbrıs dramı tarafında genel konuşmaya Cumhuriyet Halk Partisi adına katıldığını şu sıralarda, çok önemli telâkki ettiğim bir görevi yerine getirmek istiyorum. Dört aydan beri, Yeşil Adada bir avuç mücahit yalnız fetih hakkı olarak sahip oldukları toprakları, yalnız kadınlarının ve kızlarının şeref ve ırzını, yalnız mensup olmakla şeref duydukları Türklüğe tevcih edilen suikastlara karşı, kendilerini esatiri kahramanlar gibi savunmakla yetinmemekte, aynı zamanda Türkiye'yi aşan ve dünya medeniyetine leke sürecektir olan bir ehlişalip kindarlığının da medeni dünyayı lekelemesine mâni olmak için insanlık haysiyeti namına, Müslüman kanlarını akıtmaktadırlar. Hiç şüphe etmiyorum ki bu mücadele, dünya tarih perspektifinde geriledikçe büyüyecek ve Türklüğe şeref katan yeni bir destan olacaktır. Bu destanı kanları ile yazanların huzurunda huşu ile eğilerek sözlerime başlamak istiyorum. Muhterem arkadaşlar; Bir ay kadar evvel, yani Nisan ayı başlarında, dünya siyasetinde çok yetkili bir zat ile Kıbrıs etrafında gazeteci olarak özel bir konuşma yaptığım zaman bana şu suali sormuştu: Birinci Dünya Savaşı'nda, hatta sonradan Türk-Yunan savaşı esnasında da adadaki Türklerle, Rumları bir Kıbrıs meselesi karşı karşıya getirmede. Hatta ikinci Dünya Savaşı da böyle bir meseleyi satha çıkarmadı. Şimdi ne oldu ki burası bir barut fıçısı haline geldi? Sayın arkadaşlar: Bu kavgada yine dünyayı ikiye bölen ideolojik çatışmaların etkilerini aramak lazımdır, İngiltere'nin Kıbrıs'tan uzaklaştırılması Sovyet Rusya'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra birdenbire hızlanan yayılma arzularını kolaylaştırıcaktı. Onun için Rusya Moskova'da yetişen Yunan komünistlerinin de yardımı ile Kıbrıs'ta kurulan komünist Akel partisini iyi gözlerle gördü. Ve bu partiyi manen ve bilhassa maddeten teşvik etti. Tıpkı, Karayip denizinde Amerika kıtasının burnunun dibinde Küba'yı Kastro ihtilâlinde sonra kendi gayeleri

için, bir üs yapmak istemesi gibi... Eski Amerika Genelkurmay Başkanı Bradley 1950 Eylül'ünde yazdığı bir makalede Doğu-Batı anlaşmasının stratejik yönden ele alıyor ve «eğer Rusya Batı'da Atlantik sahillere ulaşacak olursa bir Üçüncü Dünya Savaşında Amerika harbi artık kazanamaz» diyordu; bu hüküm ne derece doğrudur bunun takdirini stratejilere bırakıyorum. Aynı tarihlerde Pekin radyosu da «Cin komünist partisinin tek görevi Asya'yı emperyalistlerin elinden kurtarmaktır.» diye neşriyat yapıyordu. Bugün Çin ile Sovyet Rusya'nın arası açılmış olmasına rağmen soğuk harp devam etmekte ve her iki taraf birbirlerinden çekinerek ayrı ayrı aynı maksada doğru siyasetlerini tevcih etmiş bulunmaktadırlar. Bradley yazdığı zaman, Kastro rejimi kurulmamıştı. Akdeniz'de Birleşik Arap Cumhuriyeti, ile Ben Bella'nın Cezayir'i kendi maksatlarına ulaşmanın yolunu Moskova'dan geçirmeyi düşünmüyorlardı. Yani bu makalenin yazıldığı tarihten 14 yıl sonra, eski askerin söyledikleri doğmuş bulunuyor ve böylece dünya barışı nizamındaki denge de yayılma yönünden hür dünya aleyhine biraz daha büyümüş bulunuyor, Kıbrıs ihtilâfı Türkiye Büyük Millet Meclisinde konuşulduğu şu sırada dikkatle duracağımız birinci nokta bu olsa gerektir. Sayın arkadaşlar: Kıbrıs ihtilâfı bir Türk-Yunan ihtilâfı olmakla beraber alacağı şümul bakımından yalnız Türkiye ile Yunanistan arasında halledilecek ihtilâflardan değildir. Onun içindir ki, burada mümkün olduğu kadar kısa fakat yine mümkün olduğu kadar tanı olarak, Türk dış politikası üzerinde doğrudan doğruya veya dolayısıyla etki yapmakta olan dünya politik konjonktürü üzerinde de durmak istiyoruz. «Barış Stratejisi, isimli kitabında, eski Amerika Devlet Başkanı müteveffa Kennedy'nin söylediği gibi, artık iç politikaya karşı gözle ve dünya işlerine ayrı bir gözle bakmak mümkün değildir. Yeni barış ve savaş bir tumdür ve bunların çarelerini parça parça ele almak kabil değildir. Her milletin barış teminatı kendi barışımız değil dünya barışıdır. Milletlerin saadeti ancak dünya barış dengesi bozulmadıkça devam edebilir. Barış hali dünya milletlerinin terakki ve saadetlerinin peşin şartıdır. Bu sebepten dolayı, her türlü silahlı hal çarelerine başvurulmaması lâzımdır. Esasen savaşın neticede herhangi bir meseleyi hallettiği de görülmemiştir. Şu hâlde her türlü ihtilâflar, çekişmeler, savaşa müncer olmamalıdır. Yine müteveffa Kennedy'nin ifadesine göre, Sovyet Rusya ile Amerika arasındaki dünya meseleleri müzakere yoluyla halledilemezler, her iki tarafın hayatî menfaatleri Avrupa'da, Orta-Doğu'da ve hemen hemen dünyanın her tarafında birbirleri ile çarpışmaktadır. Amerika'nın hür dünyanın baş devleti olarak beslediği emellerle, Rusya'nın komünist dünyanın baş devleti olarak beslediği emeller mütemadiyen çatışma halinde bir çözüm çaresi aramaktadır. Bu çatışmanın bir gün silahlı boğuşma haline gelmemesi için Amerika'nın üzerinde durduğu formül basittir. Diyor ki, «ne biz kendimizi

fazla karamsarlığa ne de fazla iyimserliğe kaptırmamalıyız. Çünkü her halde bizim de Rusya'nın da müşterek olarak üzerinde duracağımız başka çeşit menfaatler vardır. Şu hâlde Rusya ile konuşmaya ve aradaki irtibatsız tutuma son vermeye mecburuz.» Her şeyin başında her iki millet de yeni bir atom harbi istememektedirler. Ve bu bir başlangıç olabilir. Gerçi her iki taraf da atom harbi istememektedirler ama Sovyet Rusya'nın ideolojik harbi devam etmektedir. Ve bunun da neticeleri Sovyet politikasına şimdiye kadar faydalı olmuştur. Evvelâ birçok milletler, bu karşılıklı antagonizmi hür dünyaya karşı bir açık artırma imkânı olarak kullanmaktadırlar. Gerçi Amerika, az gelişmiş memleketlere ya itli m etmek arzusundadır fakat yapılan hesaplara göre, meselâ Amerika, Almanya, Fransa ve İngiltere, bütün mevcudiyetlerini az gelişmiş memleket olarak yalnızca Kızıl Çine dağıtacak olsalar, Çin'in hayat seviyesi bir karış bile yükselmediği kaide bu dört devlet sıfıra, inmektedirler. Yani, bunu söylemekle, az gelişmiş memleketlere onların istedikleri boyda yardım mümkün olmayacağı için bu açık artırma kapısının daima açık duracağını ifade etmek istiyorum. Kıbrıs dâvasında tarafsızlar diye haksız bir isim alan ve başta Kahire olmak üzere «non engage» memleketlerin Türkiye aleyhindeki tutumları, bu arık artırma politikasından ileri gelmekte ve Türkiye az gelişmiş milletleri yardım yoluyla kavrayamayan hür dünyanın çaresiz fakat mevcut olan zafura kurban olmaktadır. İtiraf etmek lâzım gelir ki NATO camiası içinde bu zarfı telâfi mümkündür. Yani, Batı bloku kendisinden beklenen milletlerarası hukuk lehindeki müdahaleyi Kıbrıs olayında kuvvetle yapması mümkün iken bunu da birtakım manasız ve geçici ufak menfaat hesapları yüzünden yapmak suretiyle dâvayı daha karışık ve halledilmesi güç bir hale sokmuştur. NATO'da bu tereddüt devam ederse ihtilâfın yeni ihtilaflarla dünya çapında gelişmesi kadar tabîi bir şey tasavvur edilemez. Bir başka nokta, üzerinde daha durmak istiyorum. Muhterem arkadaşlarım, yine dostumuz ve büyük müttefikimiz Amerika'nın görüşüne nazaran, barış dengesini hür dünya lehine çevirebilmek için barışçı yollardan yürümek lâzımdır. Avrupa'nın doğusu Sovyet nüfuzu altındadır, bu memleketleri bu nüfuzdan kurtarmak için Amerika iç ihtilâlleri teşvik etmeyi manasız bulur. Çünkü bu ayaklanma ve ihtilâller o milletleri intihara götürüyor. Misal Polonya ve Macaristan'dır. Buna karşılık, bu gibi memleketlere iktisadi yardımlar yaparak ve bunları Batı ile yaklaştırarak, kalkınmalarına hizmet gerekir, bunlar refaha ulaştıkça, siyasi boyunduruktan kurtulacaklardır. Her ne kadar Amerika mevzuatı siyasi baskı altında yaşayan bu memleketlere yardım imkânını vermiyorsa da bu mevzuatı değiştirmekte fayda vardır. Şu hâlde, siyasi boyunduruk altında olmayan ve hür dünyaya bağlanmış olan Türkiye'ye evvelâ bittarik yardım yapmak bu nazariyenin icabı olması lâzım gelir. Türkiye ile Yunanistan dört aydan beri birbiri ile harp haline gelecek bir

anlaşmazlığın içine sürüklenmişlerdir. Mantık icap eder ki, bu memleketleri haysiyet ve şerefleri ile münasip bir hal çaresi içinde anlaşmaya sevk etmek lâzımdır. Türkiye'nin haysiyet meselesi yaptığı konu, büyük müttefiklerimizin hassasiyetle üzerinde durdukları insan hakları konusu ile milletlerarası hukuk prensiplerine riayet konusudur. Hür dünya milletleri masum insanların katledilmelerine, evlerinin, ocaklarının yakılıp yıkılmasına, seyirci kalamazlar. Yine medeni milletlerin antlaşmaların yırtılmasına seyirci kalmamaları icap eder. Bu öyle bir dâvadır ki, bir tarafta, Türkiye bütün dünyanın emellerine uygun olarak insan hak ve hukukunun savunuculuğuyla, ahitlere sadakatin müdafiliğini yapmakta diğer taraftan Yunanistan ise, kıtali teşvik eden bir politika ile antlaşmaları yırtmayı himaye etmektedir. Bu tablo karşısında, meselenin hallini bir hür dünya meselesi olarak üzerlerine alacaklarına ve bu iş NATO camiası içinde çok mümkün olduğu halde, keyfiyeti açık artırmam politikacıların tevekkülüne teslim etmeleri, hatalı olduğu gibi, dürüst de olmamaktadır. Bir haksızlık ve şirretlik politikası karşısında, hukuku savunanları bitaraf diye yalnız bırakmak, haksızlık ve şirretlik politikasına pirim vermek ve onu desteklemek manasına gelir Kıbrıs dâvası. Makarios meselesi değildir. Doğrudan doğruya Türkiye ile Yunanistan, arasında ihtilâftır. Bu ihtilâf Papandreou'nun iş başına gelmesi ile daha da tehlikeli bir hal almıştır. Duyduklarımız doğru ise, Kıbrıs meselesinin aldığı bu vahim istikametten, Karamanlis'in akıllı idaresiyle huzura, kavuşan Yunan milleti de memnun değildir. Atina'dan geçen Türk'ler, meğer iş Papandreou'ya kaldıysa, başımıza, her türlü felâket gelebilir, bizi bir kötü akıbetten kurtarırsa yine İnönü kurtaracaktır! Aman ona söyleyin, bu adamın manasızlığına kendini kaptırmayın!» diyenler çok olmuştur. Biz kaniyiz ki Yunan yarımadasında mesut yaşayan insanlar, bir Türk-Yunan harbine taraftar değildirler. Yine Atina'dan geçen, bir müşahit ecnebi bana ihtisaslarını şöyle anlatmıştı. Türkiye'deki heyecanı, Yunanistan'da görmedim. Ben de ona, şu cevabı verdim, Bunun manasını anlamak kolaydır. Onların heyecanı yok, çünkü onların Hükümeti haksız bir dâvanın savunuculuğunu yapmaktadır. Biz ise geni bir şekilde tecavüze uğramış olmanın infialini zor zapt ediyoruz. Bu görüşe göre ihtilâfın mahiyeti Yunan milleti ile Türk milleti arasında değil Türk Hükümet ve Milleti ile Papandreou arasındadır. Doğrudur, Londra ve Zürih antlaşmaları Enosis emellerini kıracak kadar kuvvetli olmadı. Hele organik tatbikat cephesi ne Anayasaya ne antlaşmalara saygı göstermek istemeyen Enosisçilere cesaret veriyordu. Daha o tarihte bu eksikliğe Türk basınında da işaret edildi. Bir yazar antlaşmaların Meclisten ve Milletten uzak olarak süratle hazırlandığı sırada şunları söylüyordu: İktidar işlerin ters gitmiş olmasından dolayı muhalefetin açacağı kampanyadan endişe duymakta haksızdır. Çünkü muhalif partiler böyle bir durumda ve böyle bir günde bu hâdiseleri kendi

açılarından istismar etmemelidirler, etmeyeceklerdir de. Hatta daha ileri giderek dün arada olup bitenlerin üzerine sünger çekerek kafa kafaya verip bundan sonrası için müşterek millî yolu aramakta iş birliği yapmaktadırlar demek ve yine o sırada bir başka yazı da Adada iki cemaatin bir arada yaşaması esasını kabul eden formülün yürüyemeyeceği belirtilmekte, antlaşmalar gün ışığına çıktıktan sonra basın da şöyle fikirler ileri sürülmektedir, Bütün Millet in iştirak edeceği bir kanaat olarak şunu açıkça söyleyebiliriz: Kıbrıs davası neticelenmemiştir. Türkiye için millî haysiyet ve şeref meselesi haline getirilen bu mesele bugünden itibaren yeni bir safhaya intikal ederek milletin hayatına yeniden doğmaktadır. Nitekim Sayın arkadaşlar, bu görüşler doğru çıkmış ve mesele yeniden Türk milletinin hayatına ve Türk milletine acı vererek doğmuştur. O sırada iktidardaki Hükümet in politikasını tenkit eden bir başka kalem de şunları yazmaktadır. «Her şeye rağmen bu antlaşmalar, Demokrat Parti iktidarı için bir başarı sayılamayacaktır. Kıbrıs politikası fena idare edilmiştir. Besbelli ki ne Yunanistan ne de Kıbrıs'ın Rumları ilhaktan vazgeçmiş değillerdir. Onlar Kıbrıs meselesinin gösterdiği milletlerarası vahamet üzerine bugünkü anlaşmaları geçici bir hal tarzı olarak kabul etmişlerdir. Yedi milyonluk Yunanistan Kıbrıs'taki 450 bin kişilik Rum nüfusunun artacağından emindir. Bir gün gelecek nüfus muvazenesi Türkler aleyhine büsbütün bozulunca bugün Türkiye'ye tanınmış olan hakların hiçbir tanesine yer bırakmamak için karşımızdakiler bu anlaşmaların yeniden gözden geçirilmesini isteyeceklerdir. Anlaşmaları savunanlar bilmelidirler ki Kıbrıs dâvası asıl bundan sonra alevli bir safhaya intikal etmiş bulunacak ve Rumlar hiçbir şey yapamazlarsa Enosisi kadınların doğurma gayretiyle tahakkuk ettirme çaresine bakacaklardır. Enosis'çiler bu kadarda bekleyemediler ve antlaşmalar meriyete girer girmez onları iptal etmek için ellerinden gelen her türlü baltalama hareketini esirgemediler. Kötü niyetlerini hiçbir zaman gizlemek lüzumunu duymadan her fırsatta izhar ettiler. Ve dört ay evvel kendilerince münasip zamanın geldiğine inanarak Kıbrıs'ta 20'nci asrın yüzünü kızartacak cinayetlere teşebbüs ettiler. Sayın arkadaşlar: Bugün Kıbrıs meselesini dünya münasebetleri içinde şöyle mütalâa edebiliriz. Kıbrıs'ta Enosis'ciler başlarında eli kanlı Makarios'un gayretiyle harekete geçmişlerdir. Maksatları Türkleri imha dâhil her çareye başvurarak adayı Yunanistan'a ilhak etmektir. Bu niyeti Makarios açıklamış olduğu gibi Papandreou'da açıklamıştır. Makarios öylesine sorumlu ve suçlu bir hale gelmiştir ki onun için adalet önünde hesap vermekten kurtulmanın tek çaresi Enosis yoluyla Yunanistan'a iltica etmektir. Bu sebepten dolayı da bu korku ile ve bilhassa son dört aylık sürekli cinayetleri müteakip Enosis simidine büsbütün kuvvetle sarılmıştır. Gerçi Papandreou Türklerle dost geçinmek arzusundadır. Fakat bu dostluğu bedeli onun

nazarında bugün için Kıbrıs olmalıdır. Papandreou Kıbrıs'a istiklâl tanınırken Kıbrıs halkının oto determination yoluyla Yunanistan'a iltihak kapısını da açmak arzusundadır. Papandreou bu maksadına ulaşmak için başvurduğu çeşitli çareler arasında şunlar da vardır:

1. *Yunanistan'daki komünistlere karşı yumuşak bir çare göstererek Kıbrıs'taki AKEL Partisi yoluyla komünist âlemle yaklaşma teşebbüsü ve bu yoldan Batı dünyasına karşı şantaj,*
2. *Bu politikasını tamamlamak üzere demir perde arkası memleketlerle yeni münasebetiler tesisi,*
3. *Tarafsız ismi altında mevcut olan Nötralistler yani yan peyklerle iş birliği ve bunların İngiliz Amerikan emperyalizmine karşı duydukları söyledikleri çekingenliği istismar,*
4. *Hristiyanlık-Müslümanlık konusunu bir Orta Çağ zihniyeti ile adi bir kışkırtma politikası haline getirmek,*
5. *Ada'da oldu bittiler, vasıtasıyla kademe kademe köprü başlarını temin ve dünya ile Türkiye'yi emrivakilere razı etme gayreti.*

Sayın arkadaşlarım: Papandreou, Makarios ikilisi bu metotlar üzerinde çalışırken dünya basınında ve dışişleri bakanlıkları kulislerinde görüşülüp dışarı sızan haberlerden anlıyoruz ki bu konu üzerinde fikir yoranlar bazı hal çareleri aramaktadırlar. Bu hal çareleri de şöyle hülâsa edilebilir.

1. *Ada'yı Makarios'a terk ederek Enosis'i sağlamak ve iki cemaatin bir arada yaşaması mümkün olmayacağına göre oradaki Türklerle İstanbul'daki Rumları mübadele etmek,*
2. *Ada'dan çıkarılacak Türk'ler karşılığında ve Ada'nın Yunanistan'a bırakılması halinde Batı Trakya'dan Türkiye'ye Türklerle meskûn olan yerleri iade etmek.*
3. *Kıbrıs'taki Türkleri, Türkiye'ye yakın bir adaya naklederek o adayı Kıbrıs karşılığında Türkiye'ye vermek,*
4. *Kıbrıs'ı Makarios'a bırakarak ve yolla Enosisi temin ederek Türkleri Kıbrıs'ın veya Yunanistan'ın ekalliyet halindeki bir topluluğa sokmak ve onlara yırttıkları antlaşmalar gibi yeni antlaşmalarla ahdi teminat tanımak,*
5. *Kıbrıs'ı arazi olarak Yunanistan ile Türkiye arasında taksim etmek,*
6. *Kıbrıs'ı içerde Rumlarla Türkler arasında taksim ederek sonra bağımsız konfederatif veya federatif bir Devlet kurmak,*
7. *Bugün mevcut ve mer'i statüyü raylar üzerine oturarak durumu eski hale getirmek.*

Görülüyor ki sevgili arkadaşlarım, akla gelebilecek her türlü çare dünya basınında tartışma konusu olmaktadır. Bizim görüşümüze gelince: Biz Türk-Yunan dostluğunun Papandreou'nun kaprislerine bağlı bir dostluk telâkkisinde bırakmak niyetinde değiliz. Her milletin hayatında geçici olarak doğru yoldan ayrılan idareciler iş başına gelebilirler eğer Yunan milleti bir gün yakasını bu ara bozucudan işler perişan olmadan kurtarmaya muvaffak olabilirse iki memleket arasında teessüs eden dostluğun anlayışlı idareciler elinde inkişaf etmemesi için hiçbir sebep yoktur. Biz Türkler Kıbrıs hakkında çok renkli ve çiçekli emeller besliyoruz. Akdeniz'in ortasındaki bu dünya cenneti Türk-Yunan dostluğunun sembolü olmalı ve burası yalnız huzur içinde yaşayan insanların diyarı değil huzur arayan insanların da diyarı haline gelmeli idi. Ve burası tatlı iklimiyle ve itimat veren havasıyla Türk-Yunan iş birliğinin, dostluğunun gerçek ifadesi olmalı idi. Bu böyle olmadı ise itiraf etmek lâzımdır ki bundan dolayı Türkiye hiçbir sorumluluk payı taşımamaktadır. Şunu iyi bilmek lâzımdır ki Kıbrıs, Kıbrıs Türklerinin fetih hakkı yoluyla sahip oldukları bir ülkedir. Türkiye, Kıbrıs adasının olduğu gibi Yunanistan'a ilhakına amaç tutan her türlü hal tarzına kesin olarak karşıdır. Böyle olunca da üzerinde durulan yedi türlü hal şeklinden dört tanesi kendiliğinden ortadan kalkmaktadır. Türkiye Kıbrıs'ı Anavatan bileli 120 bin Türk'ün oradan hicret ederek perişan olmalarına sureti katiyete razı değildir. Aynı şekilde (Biz Türk'üz) diyen Türk Ortodokslarından yani Türk tabiiyetindeki İstanbul Rumlarından Anayasanın tanıdığı vatandaş haklarını esirgemeyi ne düşünür ne de isteriz. Onlar otuz milyon Türk'le beraber aynı himaye ve teminatın altında ve aynı bayrağın gölgesindedirler, Türk Anayasasının teminatını ve himayesini benimsemeyerek başka milletler uyrukluğu altında olanlar ise zaten böyle bir mübadelede karşılık teşkil etmezler. Türk Hükümeti hükümranlık haklarına dayanarak bunları kendi memleketinde ister tutar ister memleket dışına çıkarır. Türk Hükümetinin bu tasarrufu hiçbir suretle Kıbrıs dâvası ile bağlantılı değildir. Geride kalan hal tarzları ise şunlardır: Ya bugünkü statü muhafaza edilir, bu takdirde tecrübelerin gösterdiği gibi fiilî teminatları artırmak lâzım gelir, buna rağmen son katliamdan sonra müşterek yaşamının zor olduğu da artık meydandadır. Yahut ada Türkiye ile Yunanistan veya adadaki Türkler ve Rumlar arasında taksim edilir. Papandreou, Makarioas ikilisi bütün adayı olduğu gibi ilhak etmek fikrinde olduğu için taksim tezine yanaşmaz görünmektedir, işte müşterek dostlarımızın ve barış seven milletlerin de rolü Makarios ve Papandreou ikilisinin oburluk etmek istedikleri bu noktada başlamaktadır. Muhterem arkadaşlar: Bugünkü dış politika müzakerelerinden çıkacak mana her halde şu olmak lâzım gelir.

Yüce Meclisimiz bir kere ve her halde Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakının mevzuubahis olmadığını dünya efkârına kesin olarak anlatmış olacaktır. Yine Yüce Meclisimiz, ihtilâfa bir hal tarzı aranırken, insan hakları ve antlaşmalara ve hukuka saygı icaplarının yerine getirilmesi fikri üzerinde ısrar edecektir. Kıbrıs dâvası bir pazarlık meselesi değil, vahşete kurban edilmek istenen hukuk esaslarının yerine oturtulması meselesidir. Yine bu müzakerelerin neticesinde bütün dünyaya ve bilhassa Yunanistan'a, Türkiye'nin elinde sıkı sıkıya tuttuğu bir hakkı hatırlatmalıdır. Mevcut düzeni ihlâl etmek isteyenlere karşı Türkiye'nin müdahale hakkı yürürlüktedir. Yunanistan bilmelidir ki bu tecavüzler durdurulmadığı ve Kıbrıs dâvası medeni ve insani bir hal tarzına bağlanmak istenmediği takdirde Türkiye bu hakkını kullanacaktır. Yunanistan tecavüz, Türkiye savunma durumundadır. Tecavüzü dünya ataletiyle teşvik etmemeli, aktif olarak takbih etmelidir. Sayın arkadaşlar, Kıbrıs dâvası 1959'da Zürih ve Londra'da bir hal tarzına bağlandığı zaman Türkiye ekonomik sıkıntıların boyunduruğu altında idi. Dış borçlar dolayısıyla Hükümet kendini zayıf hissediyordu. O devirde iç politikada mevcut olan huzursuzluk vatandaşları muvafık olsun, muhalif olsun alabildiğine tedirgin ediyordu. O tarihte daha teminatlı bir neticeye varamamışsak bunda o zamanki Hükümetin kendisini sabırsızlığa kaptırarak bu derdi bir an evvel başından atmak kaygısı büyük rol oynamıştır. Muhterem arkadaşlar: Dört ay evvel Kıbrıs'ta Rum tedhişçileri masum çocukları anneleri ile beraber öldürmeye kalktıkları zaman ve Makarios antlaşmaları çiğnemenin zamanı geldiğine inandığı gün Türkiye içinden nasıl çıkacağını bilemediği bir Hükümet buhranı içinde idi. Türkiye iç barışını emniyet altına almadan emin olunuz dış tehlikelerden kendisini masun tutamaz. Başka bir ifade ile iç politika ile dış politika arasında umum ve hususu mutlak münasebeti vardır. Yani bir millet iç yapısı olarak kuvvetli olunca dış politikasında mutlaka müessir ve kuvvetli olabilir. Montreux ve Hatay bu sözünün delilleridir. Fakat eğer bir memleket içerde bölünmüş parti hesapları millî menfaatlere takaddüm etmeye başlamış, ufak oyunlar vatandaşları birbirine düşürmüştü o memleketin dış politikasının muvaffak olmasına katiyetle ve sarahatle imkân yoktur. Atatürk'ün nutkunu okuyunuz, İstanbul Hükümetini Sevr Antlaşmasına kadar sürükleyen sır bu dağınıklığın kucagında yatmaktadır. Millî Mücadeleyi Lozan'a ulaştıran zaferin sırrı ise Millî Birlik, kahramanlık ve fedakârlıkta Milletçe gösterdiğimiz ortaklıktır. Eski Fransız Başvekili Pol Reno yazdığı bir kitapta ibretle anlatıyor, Hitler orduları Fransız topraklarında ilerlerken Çörçil'in, Fransa ve İngiltere'nin kaderini birleştirmek yolunda Londra'dan General De Goll vasıtasıyla yaptığı teklif Hükümet içinde birbirini sevmeyen hiziplerin birbirlerini çelmelemeleri maksadıyla nasıl perişan olmuş ve nasıl çökertmiştir. Dış münasebetlerde dostluk ancak karşılıklı menfaatlerin tarlasında

yerleşir. Ve nadir olmakla beraber eğer karşılıksız dostluklara mazhar olmuşsanız, onları bir gün pek pahalı ödemek mecburiyetinde kalacağınıza inanmalısınız. Türkiye Kıbrıs dolayısıyla büyük sancılar çekmektedir. Dünya barışı ve dostluklarımız uğrunda katlandığımız fedakârlıkların bilançosunu yaparak bugün hayal kırıklığına uğramak dâvamızı zafere ulaştırmak da hiç fayda vermez. A. P. Sözcüsü Faruk Sükan arkadaşım, Kıbrıs dâvasının bir Türk-Yunan meselesi olduğunu nihayet anlamış olduğunu söyleyerek, Hükümeti biraz acı ifadelerle tebrik etti. İtiraf etmek lâzımdır ki, Kıbrıs dâvası yalnız bugün değil senelerden beri bir Türk-Yunan meselesi halinde yaşamıştır. Fakat dört ay evvel mesele patlak verdiği zaman Yunanistan teminatçı bir Devlet olarak bizimle beraber hareket etmek mecburiyetinde idi. Antlaşmalar ona bu mükellefiyeti tahmil ediyordu. Yunanistan Hükümetinin bu mecburiyeti bugün boyun eğip eğmeyeceğini beklemek basiret icabı idi. Kıbrıs dâvasında Yunanistan'ın Türkiye'nin karşısında olduğunu söylemek, bize değil Yunan Hükümetine düşerdi. Ye neticede Papandreou'da bu işi yerine getirmekte kusur etmedi. Gene aynı arkadaşımı Kıbrıs'a asker çıkarma yolunda fırsat kaçırdığımızı söylemekten bir kere î 'daha kendisini alamadı, fırsat kaçmadı arkadaşlarım. Yalnız Türkiye elinde tuttuğu imkânlarla, Dünyanın gözündeki fırsatçı bir millet olmak istemedi. Türkiye 30 milyonun kaderini o sırada ne olduğu belli olmayan bir dünya kargaşalığının içine atamazdı. Çıkmak ve muvaffak olmak vardı. Çıkmak ve orada katliamı tahrik etmek vardı. Bu hareketin dünyanın muhalefeti ile karşılaşması mümkün idi ve o zaman, bugün neden asker çıkarmadınız diyen muhterem arkadaşım ve aynı muhalefet, insiyakiyle acaba kör mü idiniz, bir milletin kaderiyle bu derece laubali bir tarzda oynanabilir mi idi, maceraya ne lüzum vardı, demeyecek miydi? Arkadaşım emin olsun ki Türkiye politikasını güderken ne Amerika'yı darıltmak istemekte ne de Kıbrıs'ı Yunanlılara terk etmek niyetindedir. Gizli toplantı dolayısıyla mahiyetini çok iyi bildiği meseleleri, arkadaşımın bilmezlikten gelmesi, yalnız muhalefet kaygısından ileri gelmiyorsa, şunu kabul etmesi lâzımdır, Sayın Başbakan Türkiye'nin Batı âleminde ve Hür Dünyadan ayrılmanın mevzu bahis olmadığını, iki saat evvel açıkça şurada ifade etmiş olmasına rağmen, o sözler söylenmemiş gibi mütalâalar ileri sürmek, açık kapıları zorlamaktan başka bir mana ifade etmez. Arkadaşlarım, yapmamız lâzım gelen şey, dış politikada her çareye başvurarak Türk Devletinin müessiriyetini artırmak için iç politikada da birbirimize yardım etmenin sırrına ermektir. Bunu başardıktan sonra, kesin prensipleri ortaya koymak ve dostlarımızı omuzlarından tutup silkeleyerek gideceğimiz yolu kesin olarak onlara göstermek her halde dâvayı çok kolaylaştıracaktır. NATO'dan, yani NATO'ya bağlı ortaklarımızdan bu kanlı dâvanın üzerine ciddiyetle eğilmelerini beklemek hakkımızdır. Lord Gürzon'un dediğini bugün biz bu dostlarımıza

hatırlatmayalım: Medeni jilemde Şark pazarlarındaki alışverişi yapmak büyük dâvaların öncülüğünü yapan milletlere yakışmıyor. Hiç şüphe yok, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı dünya barışına çok faydalı hizmetler yapmıştır. Fakat onun kulisi erindeki pazarlıklarla iki dünyayı birbirine taviz vermeye mecbur eden vetolarla dünya barışını kurmak, kolay olmayacak gibi görünmektedir. Şu hâlde Birleşmiş Milletler Teşkilâtını takviye ederek devamlı bir polis kuvvetinin tesisine çalışmak ve siyasi ihtilâflarda Lahey Adalet Divanım, mecburi bir tahkim organı haline getirmek dış politikamızın belli başlı amaçlarından biri olmalıdır. Daimî bir polis kuvveti mevcut olsaydı, Kıbrıs'ta ölüm saçan duman, böyle aylarca tütmekte devam etmez, Kıbrıs'a çıkan mavi bereli askerler de yetkilerinin ne olduğunu öğrenmek için, haftalarca U-Thant'ın kapısı önünde elleri boş beklemezlerdi. Türkiye Batı dünyasına ve hürriyet âlemine çok inanmış ve itimat etmiş bir millet olduğu için, hür dünya nizamı içinde kendisi ile beraber yer almış olan ortaklarına da çok güvenmişti. Bugün eğer Arap âleminde beklediği dostluğu bulamıyorsa eğer Doğu âlemi ile istediği kadar yakın değilse, bunun sebebi; dış münasebetlerde iki ata birden oynamak tenezzülünde bulunmayan Türk milletinin, bu itimat ve güven duygusundan ileri gelmiştir. Şimdi Batı'ya karşı beslediğimiz itimat ve güvenin çiçekleri açamamakta, buna mukabil itimat etmiş ve güvenmiş olmanın, doğurduğu ihtilâtlar, Türkiye'nin karşısına dikilmiş bulunmaktadır. Bizi üzen, dostlarımızın da bunu idrak etmekte geç kalmış olmalarıdır, eğer bugün. Türkiye milletlerarası durumu ağırlaştırmamak için yine fedakârlıklara katlanıyorsa bu onun Kıbrıs dâvasını kendi başına halletmek imkânsızlığından değil, kolektif barış dâvasına gösterdiği saygıdan, başkalarını rahatsız etmemek kaygısından ve gördüğü anlayışsızlık karşısında medeni bir millet olarak hissiyatı ile hareket etmek yerine şuur ile mukabele etmek istemesinden ve şuuruları uyanmamış olanlara, kan dökmek lüzumunu hissetmeden, gerçeği anlatabilmenin ümidini kaybetmemiş olmasındandır. Çok sevgili arkadaşlarım, şu Parlâmentonun içinde bulunan bizler, Adalet Partisi, Yeni Türkiye Partisi, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi, Millet Partisi ve Halk Partisi mensupları olarak, Türk milletine istiklâl zaferini bağışlamış ve yerleri belirsiz mezarlarda kucak kucağa yatan insanların evlatlarıyız. Analarımız, hemen hemen hepimize aynı ninnileri söylediler. Eğer müttehit ve anlayışlı, eğer seviyeli olursak ve eğer şehit babalarımıza saygı gösterebiliyorsak, birbirimize karşı beslediğimiz muhabbetle, metanetle, sabırla ve her şeyin üzerinde manevi kuvvetimizle Türk-Yunan dostluğu dâhil hem barışı hem de Atatürk'ün eserini kurtarabiliriz. Bu küsüden hepinize derin saygılarımı sunarak iniyorum.

Meclisin 05 Mayıs 1964 tarihli oturumunda söz alan CKMP grubu Adına Sayın İrfan Baran Türklerin birçok kavmi hakimiyeti altına aldığını ancak hiçbir kavmi imha etmeye çalışmadığı gerçeğinin unutulmaması gerektiğini belirterek Türkler ve Rumların dört asır boyunca aynı adada otururken aslında hiçbir konuda birlikte hareket etmediğini birbirlerinden ayrı durduklarını belirterek Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bu iki ayrı cemaati müşterek bir idareye sevk etmesini sorgulayarak bu amacın daha başlarında dahi hilelerle oluştuğunu ve bunun hiç kimse tarafından fark edilmek istenmediğine dikkat çekmiştir. Makarios'un bugünkü idareyi emelleri için bir adım saydığını ve anayasalarda Türklere verilmesi gereken hak ve yetkilerin esasen hiçbir zaman verilmediğini bu süreçte de Rumların silahlandırılırken Türklerin arandığını, Türk cemaatinin her alanda baskıyla sindirilmeye çalışıldığını buna karşın hükümetin de enerjik teşebbüslere geçmediğini ve bu nedenle olumlu sonuçların alınmadığını ifade etmiştir. Baran, şu anda Kıbrıslı Türklerin her türlü hak ve özgürlüğünden uzak kalırken Rumların da adada gücünü ve baskısını arttırdığını, Makarios'un anayasanın değiştirilmesini isterken Papandreou'nun adayı çoğunluğun idare etmesi şeklindeki beyanıyla Rumların hedeflerini ortaya koyduğunu Rusya ve İngiltere'nin Yunan devletlerine yardım ederek sürekli Türkiye'nin aleyhine davranış sergilediğinin unutulmaması gerektiğini belirttikten sonra Garanti Anlaşmasının ve anayasanın Türkiye'ye Kıbrıs adasının toprak bütünlüğünün ve güvenliğinin bozulması durumunda garantör devlet olarak temin ve garanti hakkı tanıdığını vurgulayarak CKMP grubu olarak Kıbrıslı Türklere verilen haklardan asla vazgeçemeyeceğini Türk cemaatinin içinde bulunduğu durumdan kısa zamanda kurtarılması gerektiğini belirttikten sonra hükümeti eleştirmeye başlamıştır. Hükümetin başlangıçtan itibaren siyasi partilerin görüşlerine ihtiyaç duymayarak hareket ettiğini CHP'nin Türk hak ve menfaatlerini koruyamadığını adeta 1946'dan evvelki tek parti zihniyetiyle hareket ettiğini sert sözlerle ifade etmiştir. CKMP olarak hükümeti daima bu yönde eleştirdiklerini hükümetin bu zaafı yüzünden Kıbrıslı Türklerin öldürüldüğünü Türkiye'nin Garanti Anlaşması ile adada düzeni tesis etme görevinde olduğunu hatırlatarak bu görevin farklı devletler veya Birleşmiş Milletlerin durdurmasının düşünülemeyeceğini ifade ederek aslında ilk andan itibaren başlayan hatadan doğan sorunların tümüyle hükümetin omuzları üzerinde olduğunu belirtmiştir. Hükümetin dış politikada söylemleriyle davranışlarının uyuşmadığını başta İsmet İnönü'nün emniyet sağlandıktan sonra Londra Konferansı'na gidilmelidir demesine rağmen emniyet sağlanmadan konferansa gittiğinden başlayarak bir dizi örnekler vererek hükümetin hayır dediği her şeye daha sonra herkesten önce evet dediği yönüyle eleştirmiştir. CKMP'nin öngörülerinin hükümet tarafından önemsenmediğini ancak bu öngörülerin teker teker

gerçekleştiği üzerinde durarak yine İsmet İnönü'nün başlangıçta olayları açıklayarak durumu dünyanın gözleri önüne sermek gerektiğini belirttiğini ardından adada katliamların başladığını ve kendisi tarafından davamız herkes tarafından kabul edildi şeklindeki beyandan sonra ise yine hükümetin müttefiklerinin anlayışsız tavrından yakınlığını belirterek dış politikada istikrarsız kaldığını Türkiye'nin anlaşmalara sadık kaldığı bahanesine sığınarak hatalarını saklama yoluna gittiğini belirtmiş adada hukuk tanımayan bir kitleyle karşı karşıya olduklarına göre neden Türkiye'nin hukuka sarılacağını sorgulayarak yine de kendilerinin hukuka riayetsizlik peşinde olmadıklarını mevcut hukuka sınıksız sarılma gayretinde olduklarını belirtmiştir. Yabancı Devletlerin NATO'ya çıkarları doğrultusunda uyarken NATO'ya en büyük kuvveti Türkiye'nin gösterdiğini belirttikten sonra Makarios'un anlaşmaları fes ettiğini ilan ettiği zaman başta İngiltere'nin sert bir tepki gösterdiğini ancak daha sonra İngiltere'nin bu tutumundan uzaklaştığını Amerika'nın Kıbrıs'a yardım etmek istediğini fakat bunun Makarios'un istemesiyle gerçekleşeceğini belirttiğini buna karşın Erkin'in Amerika'dan memnun dönerken Amerikan basınında Kıbrıslı Türklerin asi olarak değerlendirildiğini belirtmiştir. Başbakanım müttefiklerin tutumunun değişmemesi durumunda batı bloğunun dağılacağını Türkiye'nin de yeni düzen içerisinde yerini alacağını ifade ettiğini fakat bu sözle aslında tek parti zihniyetinin oluştuğunu zira parlamentonun desteğini almayan politikanın yürütülmesinin imkanının olmadığını belirterek İsmet İnönü'nün yıllar önce adada sükunet nasıl olursa yerine gelecek beyanına karşılık halen sükunetin sağlanmadığı üstelik Kıbrıslı Türklerin katledildiğini ifade ederek Türkiye'nin dış itibarının sağlanması için enerjik bir politika takip etmenin önemi üzerinde durarak Türk hak ve menfaat ellerine dokunmasına Türkiye'nin asla müsaade etmeyeceğini vurgulamıştır. Hükümetin Kıbrıs meselesinde inişli çıkışlı bir politika izlediğini Kıbrıs'ta sayısız kurbana rağmen hala haklılığımızın ispat edilmediğini artık adada gerçekleşen olaylara karşı Kıbrıslı Türklerin tahammülün kalmadığını, CHP hükümetinin dış politikadaki zaaflarının hem anavatan hem de Kıbrıslı Türkler tarafından çilesinin çekildiğine dair görüşlerini ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.30, B.97, s.241-245);

Genel görüşme konuları hakkında, grubumuzun düşüncelerini arz ederken; takip edilen politika ve olaylar karşısındaki tenkitlerimizin ağırlık derecesi bir yana millî bir dâvanın muhtevasında ve hedeflerinde, bütün milletçe beraber oluşun manevi rahatlığını taşıyarak konuşacağız: Milletimiz için üzücü, devletimiz için elini ayların muhasebesine girişirken tarihî bir hakikati tespitte fayda vardır: Türk, asırlarca sayısız kavimleri idare

etmiş, imha etmemiştir. Kıbrıs'takileri imha etmeden 350 sene idare edenlere karşı; bugün girişilen hareketleri değerlendirmede, bu tarihî gerçeği de göz önünde tutmalıdır. Türkler ve Rumlar, dört asır aynı Adada oturmuşlar; fakat beraber yaşamamışlardır, idarede sosyal ve kültürel hayatta birbiri erinde ayrı kalmışlardır. İngiliz idaresi zamanında dahi müşterek hiçbir kuruluşları, müesseseleri ve faaliyetleri olmamıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti, bu iki ayrı cemaati; müşterek bir idare altında müşterek bir hayata götürmeyi hedef tutmaktaydı. Fakat yeni Cumhuriyetin daha doğuşunda, temellerine bir kundak sokulduğunu kimse fark etmek istememiştir. Cumhuriyeti temsil eden Başkanı Makarios: «Bugünkü idare nihai gaye için bir merhaledir» diye beyanatta bulunmuştur. Yeni doğan bebek cumhuriyetin, onu katletmeyi nihai gaye edinenlere teslim edildiği, vakit çok geçtikten sonra kabul edilmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti'ni geçici bir merhale sayanlar; Anayasada Türk cemaatine tanınan esaslı hakları müesseseleştirmeye yanaşmamışlardır. Devleti doğuşundan evvel de mevcut Anayasa ile teminata bağlanmış, ayrı Türk belediyeleri kurulmamış, Türklerin idaresinde müşterek ordunun kurulması bırakılmış, memurlar arasına %30 Türk dahil edilmemiştir. Anayasanın ihlal edilmekte olduğu, bizzat cumhuriyetin Anayasa mahkemesinde de hükme bağlanmıştır. Bütün bu olayların üç, yıl müddetle umursanmaması, üstelik Makarios'u anayasaya aykırı olarak Türkiye'ye kabul etmekte bir hata olmuştur. Anayasa tatbik edilmeden onun yürümeyeceği iddiası, ihlâline mesnet yapılmak istenmiştir. Bu üç yıl süresince Rumlar ayrıca silahlandırılmış, Türkler aranmıştır. Türk cemaati, iktisadi ve idari baskıyla eritilmek, güçsüz duruma, düşürülmek islenin işidir. Anayasanın tatbik edilmediği bu üç yıllık devrede, bizim hariciyemiz de salon diplomatlarının umursamazlığı içerisinde kalmıştır. Hükümetin enerjik teşebbüslere geçtiği de hatıralarımızda yer etmediği gibi; bunun olumlu sonuçlarına da kimse şahit olmamıştır. Kıbrıs'ta, girişilen hazırlıklar, Devletimizi temsil edenlere iletildiği; meşru müdafaa için karşı tedbirler teklif edildiği halde, şayanı hayret, şayanı teessüf bir umursamazlıkla karşılanmıştır. Üstelik Türk cemaatinin sindirilmesi yoluna gidildiğine dair ciddi ithamlar yapılmıştır. Bunların hâlâ memleket ve kanun yararına tahkim konusu yapılmamış olması da düşündürücüdür. Muhterem arkadaşlar; Kıbrıs'taki Türklerin durumu malûmunuzdur. Can, mal güvenliği seyahat ve muhaberat hürriyeti, kişi dokunulmazlığı, çalışma hürriyeti diye bir şey kalmamıştır. Rasgele insanlar öldürülmekte, işkenceye ve tecavüzlere maruz kalmakta; haneler yakılıp yıkılmakta, eşyalar tahrip edilmektedir. Türkler emniyetsiz temerküz kamplarında günlerini doldurmaktadırlar. Devletin bütün müesseselerine Rumlar sahip çıkmıştır. Anayasaya aykırı olarak Rum polisi, jandarması ve ordusu kurulmuştur. Her haydut zabıtanın sayılmış, polis veya asker sayılan her haydut, Rum idaresinin toptan

âsi ilân ettiği Türkleri öldürmek hakkına sahip bilinmiştir. Hâdiselerin başlangıcında Makarios Anayasanın değiştirilmesini isterken; Dışişleri Bakanı Kiprianu da «çoğunluk idare etmeli, azınlık hakları garantiye bağlanmalı ve Kıbrıs'ın Türkiye, Yunanistan ve İngiltere ile üçlü bağlantılarına son verilmelidir» diyerek Rumların hedeflerini ortaya koyuyordu. Papandreou ise aynı tarihte (Kıbrıs'ı bütün kalbimizle destekleyeceğiz, dâvalarını heyecanla takip edeceğiz ve kardeşçe yardım edeceğiz) diyordu. Makarios (Rumların Türklere saldırmayacağını, şiddete başvurmayacağını sarih olarak temin ettiği) yalanını ifade ederken, Grivas'la toplanan Yunan Hükümeti istifa ediyordu. Yunan Devletinın Rusya ve İngiltere'nin müşterek evlâtları olduğu ve gerek bu iki Devlet gerekse başkalarının yardımı ile hep bizim aleyhimize serpilip geliştiği tarihî vakası da unutulmamalıdır. Bu fiilî ve politik durumun yanında hukukî duruma da bir göz atmakta fayda vardır: Kıbrıs Anayasasının 181'inci maddesinde Garanti ve Askerî İttifak Anlaşması Anayasa hükmü sayılmıştır. Garanti Anlaşmasının 1'inci maddesinde de Kıbrıs Cumhuriyet bağımsızlığının, toprak bütünlüğünün ve güvenliğinin idamesini, Anayasasına riayet edilmesini sağlamayı taahhüt etmiştir. Aynı hususlar Garantör Devlet tarafından 2'nci madde temin ve garanti edilmiştir. Anlaşmanın 4'üncü maddesinin, son fıkrasında da: Anlaşma hükümleri ihlâl edildiği zaman; muhdes nizamı tesis için, her bir Devletin harekete geçmek hakkı saklı tutulmuştur. Sayın milletvekilleri olayların patlak verdiği ilk günlerden beri, Hükümet, bu millî dâvada bütün partilerin kendisiyle beraber olduğunu ilân edegelmiştir. Bu hususta grubumuz, durumunu kesin olarak açıklamayı bir vazife ve zaruret saymaktadır. CKMP grubu, Kıbrıs'taki ihlâl edilen Türk haklarını ve menfaatlerinin vazgeçilmez olduğu inancındadır. Bunlardan zerre kadar tavize yanaşmayacağız. Türk Cemaati, içinde bulunduğu durumdan en kısa zamanda kurtarılmalıdır. Soydaşlarımızın müşterek idare altında yaşayamayacaklarını feci hâdiseler ispatladıktan sonra ayrı idare şarttır. Bu muhtevada, Türk Milletiyle, diğer partilerle ve Hükümetle beraberiz. Gayede mevcut bu beraberliğin, 'bugüne kadar takip edilen Hükümet politikasını, tasvip manası taşımadığını bir kere daha açıklamak ihtiyacındayız. Millî bir dâvanın takibinde, Hükümet usulde beraberliği aramamış ve istememiştir. Beceriksiz, yetersiz ve Türk haklarını, menfaatlerini koruyamamaktan mütevellit sorumluluk da her veçhesiyle, C. H. P. Hükümetine aittir. Kuruluşunda, patlak veren hadiseler karşısında, millî bir Hükümet kurmanın imkânlarını araştırmamakla bu sorumluluğu da tek başına yüklemeyi göze almıştır. Takip edilecek politika hususunda, muhalefet partileriyle müşterek karara ve anlayışa varmak ihtiyacı da hissedilmemiştir. Her şey, 1946'dan evvelki tek parti ve tek partinin de tek adamı zihniyetiyle yürütülmüştür. Bu zihniyetin defaatle mahkûm edilmesine, sayısız zararlarının meydana

olmasına rağmen; yine de vazgeçil em emesi hem memleketimizi zararlara sokmuş hem de Hükümeti müşküllere boğmuştur'. Partimiz müşterek gayeye vusulde Hükümeti kifayetsiz ve kusurlu bulduğunu her vesileyle ifade etmiştir. Meselenin Mecliste' müzakeresini de bugüne kadar Hükümet istememiştir. Londra Konferansı ve NATO kuvveti gönderme teşebbüslerinin akamete uğraması üzerine, 5 Şubat'ta verdiğim genel görüşme isteğine Hükümet millî menfaatlerin zedeleneyeceği bahanesiyle karşı koymuştur. Daha sonra Sayın Şinasi Osmâ ve 17 Mart'ta grubumuz üyelerinden Sayın Saadet Kaçar'ın teklifleri de Hükümetin muhalefetiyle görüşme konusu yapılamamıştır. Bütün bunlar, Hükümetin politikası için partilerden ve Parlâmentodan bir destek aramadığının ifadesidir. Mevcut çıkartma yetkisini, Hükümetin bir gizli celsede Parlâmentomuza da tasdik ve teyit ettirmek istediği hatırlardadır. Bu karar sadece zikredilen hususa münhasırken, Başbakan Yardımcısı Sayın Kemal Satır'ın, Hükümetin takip ettiği politikanın, Parlâmentoda ve gizli celsede, tümünden tasvip edildiğine dair beyanları, gerçeklere uygun değildir. Biz, olayların akıntısına kendini kapıp koyuveren Hükümetin, kifayetsizliğini ve başarısızlığını her vesile ile ifade etmişizdir. Sorumluluklarını hatırlatmışızdır. Ana hedefteki beraberliğin ve desteğimizin şümulüne, elbette ki bu Hükümetin aciz ve tevekkül politikası dâhil değildir. Bu husus Hükümet programı hakkında konuşan grup sözcümüz Odyakmaz tarafından Meclisimizde ifade edilmiştir. Muhterem milletvekilleri, Hükümetin tamir kabul etmez zaafı, Kıbrıs Türklerini perişan bir duruma sokmuştur. Kıbrıs Anayasası katillerin kurşunları ile delik deşik edilip kundaklanmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti Devleti Rum idareciler tarafından gasp edilmiştir. Vahşet, zulüm ve cinayette Devlet otoritesi ve kuvvetleri kullanılmıştır. Bu feci manzara" karşısında, Anayasa için Türkiye'ye Garanti Anlaşması ile taahhütte bulunanların hıyanetlerini cezalandırmak, nizamı tesis etmek, Türk Devletinin hakkı ve vazifesidir. Bu 'hak ve vazife, bizzat ilgili taraflarca ahde bağlanmıştır. Hukuku tesis teşebbüsümüzü, dostlarımızın, diğer devletlerin veya Birleşmiş Milletlerin durdurması 'düşünülemez. Zira ortada sadece mer'i bir anlaşmanın hükümlerini insanlık ve hukuk prensiplerine uygun olarak işletmek ve kullanmak bahis konusudur. Hükümet, muahedelerle temin edilmiş yetkilerini olayların başında kullanmamakla büyük hata işlemiştir. Devam eden ıstırapların sebebi de bu ilk hatadan doğmuştur. Devlete ait yetkilerin zaruret karşısında kullanılmamış olması sorumluluğu Hükümetin omuzları üzerinden kaldırılamaz bir ağır yüküdür. Bu yetkinin, İngilizlere üçlü idare namı altında devredilmesinin isabet sizliği çok kısa bir zamanda «ortaya sıkılmıştır. Üçlü idarenin devamında olayların anlaşılması için fayda uman Hükümetin muazzam kayıpları karşısında hangi faydaları temin edebildiği câyi sualdir. Hükümetin dış politikayı nasıl yürüttüğünü misalleri ile izah etmek isteriz.

Sayın İnönü, emniyet sağlandıktan sonra Londra Konferansına gidilmelidir demiştir. Fakat, emniyet sağlanmadan Londra Konferansına gidilmiştir. NATO Kuvvetinin, Türk Birliğinin sayısının ve yetkilerinin artırılması şantiyle kabul edebileceği söylenmiştir. Fakat, iyi niyetlerin galip geldiğinden bahisle bu şartlar dışında da kabul edilmiştir. Makarios NATO kuvvetini reddetmiştir. Türkiye ve İngiltere, Güvenlik Konseyi ve Birleşmiş Milletlerin mesele ile ilgilenmelerinin doğru olmadığını, bunu istemediklerini ilân etmişlerdir. Makarios, beynelmilel kuvvetler istemiştir. Hükümetimiz reddetmiştir. Sayın İnönü, «NATO kuvvetinden başka yol yoktur, başka yollar maceraya gider» demiştir. Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin kaçınılmaz ihtilâflar yaratacağı öne sürülmüştür. Fakat (müttefikimiz İngiltere'nin Güvenlik Konseyine gidişi de Hükümetimizce bilahare tasvip edilmiştir. Müttefiklerin teminatından dem vurulmuştur. Kıbrıs'taki Rum Hükümetinin meşruiyetini kaybettiği haklı olarak ilân edilmiştir. Fakat, Anayasaya aykırı olduğu halde, Rosides'in Kıbrıs Cumhuriyeti'ni temsil etmesiyle mâni olunamamış, kendisi muhatap alınarak müzakerelere iştirak edilmiştir. Konsey kararının, Hükümet görüşümüze uygun olmadığından kabul edilmeyeceği açıklanmıştır. Arakasından Sayın Kemal Satır, Konseyin isteğimize uyduğunu beyan etmiş ve bu kararı kabul eden Hükümetimiz, Başbakan ve Erkin vasıtasıyla memnuniyetini izhar etmiştir. Makarios, gayelerine vardıklarını ilân ederken; Hükümetimiz, kararı. Makarios gibi anlamadığını, çıkarma hakkımızın mahfuz kaldığını açıklamıştır. Fakat, İrlanda Parlâmentosu Kıbrıs'a asker göndermeyi, tarafların hiçbir müdahalede bulunmayacaklarını garanti etmesinden sonra kabul etmiştir. Haberler böyledir. İşte muhterem milletvekillileri, Hükümetin beynelmilel sahada takip ettiği tutumun panoraması budur. Bütün hayır dediklerinle, bilahare, herkesten evvel evet diyen bir Hükümetle karşı karşıyayız... Bu Hükümet, hürriyet ve hakların iadesi, nizamın tesisi için Makarios'a verdiği isabetli ve çok kesin dilli notasının icaplarını da yerine getirememiştir. Türk Devletinin ve milletin itibarını bir kere daha zedelemiştir. Bu teşebbüs, ilgi çekme, şikâyet gibi faydasız davranışlara inhisar etmiştir. Yalnız bu notanın akıbeti muhakkak ki, hükümetleri ayakta tutamayacak fırtınalar yaratmaya kâfi bir olaydır. Fakat bizdeki muhayyel keramet ve dirayet nazariyecileri hâlâ gözlerini açamamışlardır. Değerli milletvekilleri, Grubumuz Sözcüsü Sayın Tahtakılıç'ın Kıbrıs meselesinin Atina'da halledilebileceğine dair bu kürsüden vaki mütalâası yolundaki anlayışa, Hükümet geç vasıl olmuştur. Bütçe müzakereleri sırasında da grubumuz, Lozan Muahedesi'nin gözden geçirilmesi lüzumuna işaret etmişti. Yunanistan'a karşı tedbirlerde geç kalınmıştır. Tunus'ta büyük devletlerin Rum Hükümetine sempatisi olduğunu söyleyen U.Tant'ın, General Gyani'nin emrindeki kuvvetlerinin 'hangi maksada' hizmet

etmekte oldukları artık aşikâr olarak anlaşılmıştır. Dostların durumları aydınlığa kavuşmuştur. Makarios'un emrindeki pahalı ve turist kuvvetlerin bu halleriyle prestij ve «ümit kaybından başka fayda sağlayamayacaklar anlaşılmaya başlanmıştır. Kendi yetkilerini, niyetleri ve dostlukları meşkûk devletlere devredenlerle birlikte, karşılaştığımız bir hakikat daha vardır; beynelmilel sahada âdeta yapa yalnız bırakılmıştık. Sayın Milletvekilleri, Hükümet politikasının izahı yolunda, zaman zaman öne sürülen 'bazı gerekçeleri gözden geçireceğiz: Rayın İnönü, geçen yıl sonunda, (biz şimdi bütün olayların acıklı taraflarını bütün açıklığı ile, dünya önüne sezebilirsek; muzaffer çıkmış sayılabiliriz) demişlerdi. Dünya kanın oyuna, kahraman ve masum soydaşlarımızın cesetleri teshir edilmiştir. Anlattıklarımın sonucunda, dâvamız herkes tarafından kabul edildi denilmiştir. Rum mezaliminin hazin 'hikâyelerini dinleyen dünya kamuoyu, 'bizim haklılığımızı feslime haşladı, denildi. Arkasından, yine Hükümetin şikayetleriyle karşılaştık. Hem de müttefiklerimiz hile anlayışsız ve ilgisiz bulunuyordu. Vatana hıyanet ettikleri için; Türk tebaalığından ıskat edildiği bildirilen Rumi asıllı iki din adamı olayı karşısında; kurulan kiliseler cephesinin arz ettiği elim mana da elbette ki gözlerimizden kaçmayacaktır. Hükümet, ataletin ve beceriksizliklerinin bir gerekçesi olarak da hukuka sınıksı sarılarak zorunluluğunu göstermektedir. Ahde vefa, Türk Milletinin hasletlerindendir. Fakat, karşıımızdakiler hukuku tanımadıklarını ilân öttüklerine göre; biz hangi hukuka sarılacağız? Bizim istediğimiz, hukuka riayetsizlik değildir. Mevcut hukukumuz sınıksı sarılmaktır. İşte Hükümet, bizim bu istediğimizi yerine getirtmemekte, mevcut hukukumuz sarılamamaktadır. Bunun gerekçesi, elbette ki hukuka bağlılıkla izah edilemez. Bir de NATO ya sadakat, NATO'yu yıkılmaktan kurtarmak temi işlenmiş durmuştur. NATO ittifakı hakkında, aşırı bir haysiyet yersizdir. NATO üyesi Yunanistan, bu endişeleri hiç taşımamaktadır. NATO manevralarına katılmayarak; bize karşı gösterilere girişmektedir. İstanbul'a naraları ve (John Kemal) feryatları, kendisini NATO içerisindeki dostlarından uzaklaştırmış sayılmamaktadır. Fransa, NATO'yu işine geldikçe dinlemektedir. Birliklerini NATO'dan çeke çeke, âdeta bir şey bırakmamıştır. NATO'ya en büyük kuvveti Türkiye vermekte, haklı dâvasında onun dost ve yakın ilgisini bulamamaktadır. Amerika, Küba'ya satılan lokomotiflerin, NATO'yu sarsacağını büyük 'bir rahatlıkla ifade ederken; müttefiki Türkiye'nin Kıbrıs'ta maruz kaldığı, hukuk ve insanlık dışı hâdiselerden aynı NATO'nun müteessir olacağını hesaplayamamıştır. Sayın İnönü'ye göre, müttefiklerimiz. NATO'yu dağıtmak için yarış halindedirler. Durum gerek Kıbrıs'ta gerekse beynelmilel alanda bütün veçheleriyle aydınlanmıştır. Makarios, yıl başında., anlaşmaları feshettiğini ilân ettiği zaman başta İngiltere buna şiddetli bir reaksiyon göstermişlerdi. Hatırlardadır; Makarios

anlaşmaları feshetmediğini, böyle bir arzu taşıdığını tevilen ifade zorunda kalmıştı. Dört ay sonra, anlaşmaların feshedildiği ilân edilmiş, fakat, ilk defaki şiddette bir tepkiyle karşılaşmamıştır. Muahedelerin tek taraflı feshedilemeyeceğini söylemek kâfi değildir. Muahedeleri işler halde tutmak ve hükümlerini yürütmekte lâzımdır. Kiprianü ve Yunanistan hâlâ karşımızda ve beraberler. Papandreou maalesef sözlerini tutmuş, Kiprianü Kıbrıslı Rumların hedeflerini fiilen gerçekleştir duruma sokmuştur. Amerika, Kıbrıs'a yardım etmek istediğini fakat bunu zorla yapamayacağını, Makarios'un istemesi gerektiğini ifade etmiştir. Sayın Erkin, Amerika'dan her zamanki gibi memnun dönerken, resmî Amerikan radyoları, Kıbrıslı Türkleri asiler diye tesmiye ediyordu. Sayın Başbakan, Time'a müttelikler, tutumlarını değiştirmezlerse, Batı ittifakı yıkılacaktır. Yeni şartlarla yeni bir dünya kurulur, Türkiye de yerini bulur» şeklinde beyanda bulunmuşlardı. Türk dış politikasının temelden değiştirilmesi temayülleri ifade 'etlen bu sözler; dış politikanın da 1946 öncesi tek parti zihniyetinin tek şef alışkanlığı ve anlayışıyla götürülmek istendiğinin delilidir. Türkiye'nin vasıl olduğu bu merhalede; Parlâmentonun kuvvetini ve kaynağını kendisinden almayan politikaların yürütülmesine müsaade etmeyeceği aşikârdır. Sayın Başbakanca da "bilinen bu gerçeklerin, gözden kaçırılmaması lâzımdır. Başbakan, geçen yıl sonunda «Kıbrıs'ta sükûnet nasıl olsa yerine gelecek; ondan sonrasına bakarız» demişlerdir Dört ay geçmiş, bunca felâketlere ve kayıplara rağmen Kıbrıs'ta sükûnet tesis edilmemiştir. Zaman, Türklerin lehine değil aleyhine işlenmektedir. Nizamsızlık, zulüm, Anayasa ve hukuk dışı tutum, Türk Hükümetini göreve davet etmektedir. Bu görevi ifa yerine, işi zamana bırakmakta isabet yoktur. İç politika usulleri, aynıyle dış politika da geçer akçe değildir. Zaman, sükûneti getirdiği zaman, bu bir mezar sükûneti de olabilir. Türk milleti; böyle bir tevekkül politikasını tasvip etmeyecektir Hükümetin, olaylar arkasında sürüklenmeyi, mütteliklerine kayıtsız şartsız uymayı bırakması lâzımdır. Dış itibarımızın sağlanabilmesi için: şahsiyetli, enerjik bir politika takibi gereklidir; Her halde Türk Devletinin ve milletinin ahdî haklarını ve yetkilerini kullanabilecek dirayette olduğundan kimsenin şüphesi kalmamalıdır. Türk Devletinin ve milletinin itibarının zedelenmesine göz yumulmamalıdır. Türk haklarına ve menfaatlerine ilişkin kabil olmadığını dost düşman anlamalıdır. Muhterem Milletvekilleri; Sayın Satır bu kürsüde, Hükümetin zikzaklı bir politika takip etmediğini ifade etmişlerdi. Gelişen hâdiseler, kendisini doğrulamıştır Hükümet zikzaklı bir politika değil, âdeta bir iniş politikası takip etmiştir. Çizmeler giyilememiş, kullandığı söylenen akıl, henüz hiçbir kapıyı açamamış, aralayamamıştır. Enerjik ve şahsiyetli bir politika takip edilmediği içindir ki, bunca kurbana rağmen; Kıbrıs'taki haklı durumumuz hâlâ ispat edilememiştir. Olaylara zaman

boyunca katlanmamız isteniyor. Sayın İnönü, ta 'babından beri katliam duracak diyor. Başbakanımızdaki bu Eyüp sabrının; soğukkanlı İngilizleri bile tedirgin ettiğine dair haberlere paslanmaktadır. Müzakerelerin iki sene sürebileceğine dair yorumlar, işaretler var. Salon diplomatlarının, bu uzun müzakerelere elbette ki, zamanları ve kuvvetleri vardır. Fakat Kıbrıs'taki temerküz kamplarına tıklmış, ölüm tehdidi altında yaşayan soydaşlarımızın, beklemeye tahammülleri kalmamıştır? Beşer kudretinin ötesinde fedakârlıklar mümkün müdür? Sayın Başbakan, Time'a verdiği demeçte; (Amerika'nın mesuliyetine inanıyordum, Bunun cezasını görüyorum) demektedir. Henüz Sayın İnönü'nün hangi cezayı çektiği belli değildir. Fakat belli olan bir husus vardır: CHP Hükümetinin mesuliyetini müdrik olduğuna inan Anavatan ve Kıbrıs Türkleri bunun cezasını çekmektedirler. Saygılarımızla.

Meclisin 05 Mayıs 1964 tarihli oturumunda söz alan Uşak Milletvekili Ahmet Tahtakılıç Kıbrıs meselesinin Türk dış politikasının tümünü içine bağlayan bir mahiyet taşıdığını ifade ederek bu meselenin milli bir dava olarak tüm Türkiye tarafından benimsendiğini parlamentonun ise Türk milletini temsilen bu olaya el koyması gerektiğini belirtmiştir. Ardından bu mevzuda takip edilecek politikanın hükümetin kapalı oda politikası nedeniyle el birliğiyle oluşturulamadığından yakınlıkla Türk milletinin tarih boyunca toprak bütünlüğünün tehdit edildiği, suistimallerden kötü idareden kurtulamadığı yönüyle iki felaket yaşadığını ifade etmiştir. Kıbrıs mevzusu üzerinde görüş beyan eden Tahsin Demiray'a katıldığını ifade ettikten sonra Nihat Erim'in de hükümetin düştüğü hataları izah ederken mensup olduğu parti çerçevesinde hükümet başkanını takdir ettiğini ifade etmiştir. Tahtakılıç'a göre genel görüşmeler hükümet ile meclisin yan yana gelip bu konuyu etraflıca konuşarak gerekli tedbirleri almasıyla muvaffak olabilecektir. Yine Nihat Erim'in Kıbrıs parlamentosunun söz konusu olabilmesi için Türk milletvekilleri ile Rum milletvekillerinin beraber olduğu bir parlamento yoluyla oluşabileceği görüşüne katılarak Kıbrıs meselesinde hatanın neresinde olduğumuzu sorgulama noktasına geçmiştir. Tahtakılıç'a göre genel görüşmelerde ilk olarak Birleşmiş Milletler NATO ve müttefik devletler nezdinde hala bir Kıbrıs devletinin mevcut olduğu ve fiilen vazife başında bulunduğu noktasından hareket edilmekle hata edilmekte olduğunu Başbakanın da bu hataya Makarios nezdinde teşebbüste bulunduğunu ifade ederek düştüğünü belirtmiştir. Hükümetin, Kıbrıs devlet başkanı yerine bir çete başı olduğunu, adada anayasaya ve hukuka bağlı kalmayı isteyen Türklere karşı bir çete teşkilatı olduğunu vurgulamak sıkça Kıbrıs meselesinde müzakere yoluyla hiçbir sonuç alınamayacağı görüşünde olduğunu bildirmiştir. Müzakere yolunun

kapanmasına taraftar olmadığını ancak müzakerenin hareket noktasını tespit etmenin gerekliliği üzerinde durarak Kıbrıs'ta meşru bir hükümet meşru bir devlet başkanı meşru bir yönetim olmadığını bunun yerine bir çeteci mantığının katliamlarına devam ettiğini tekrarlayarak ifade etmiş Nihat Erim'in ise bu doğru fikirleri vaktiyle gelip ortaya koymasına rağmen bu konularda meclise ve hükümete yardımcı olma görevini gerektiği gibi yapmamasından yakınmıştır. Müzakerede tespit edilecek hareket noktalarının ilkinin Kıbrıs'ta fiilen bir devlet teşkilatının olmadığını bilmekten ikinci olarak Enosis'in doğrudan doğruya Yunanistan'ın takip ettiği bir politika olduğunun ve meselede Makarios'a değil Yunan hükümetine hitap edilmesinden geçtiğini belirtmiştir. Sözlerine hükümete vaktinde İstanbul'da Enosis'in teşkilatı olduğuna dair duyumlar aldığını ve bunun aslı olup olmadığına dair bilgi istediğini ancak bu isteğin gerçekleşmediğini Kıbrıs meselesinde Makarios'a hitap ederek hiçbir sonucun alınamayacağını çünkü kendisinin bir eşkıya olduğuna dair görüşlerini ifade ettikten sonra Milletvekillerine Kıbrıs hakkında Paris hukuk fakültesindeki bir doçent vatandaşımızın yazdı tezi okuma önerisinde bulunmuş bu tezde Kıbrıs'ın Türk yönetiminde olduğu süreçte adaya adalet laiklik götürüldüğünü iktisadi sosyal emniyetinin sağlandığı şeklinde bilgiler olduğunu belirterek bu politika sayesinde Makarios'un mevcut olduğu adayı Yunanlılara peşkeş çekmek istediğini bu nedenle bu tezin dünya nezdinde müdafaa edilecek bir tez olmadığını belirtmiştir. Sözlerine hükümetin meseleyle alakalı partilerin veya milletvekillerinin görüşlerini almaya tenezzül etmediğini belirterek devam eden Tahtakılıç Türkiye'nin Türk anayasasına toprak bütünlüğüne milli birliğine kast etmeyen hangi dinden ırktan dilden olursa olsun tüm vatandaşları bağrına basarken Yunanistan'ın bu politikalardan uzak kalarak adeta bir balık avlamaya çalıştığını fakat şu anda rulosu rahat oturmasının adalarda Yunan bayrağı dalgalanmasının Türk müsamaha masa sayesinde gerçekleştiğini hatırlatmıştır. Ardından Amerika'nın dostluk adı altında aslında Kıbrıs'ta yaşanan olaylara seyirci kaldığını bundan duyulan üzüntünün ise ifade edilmesi için vaktin geldiği belirtmiştir. Tahtakılıç'a göre Atina ile teşebbüsler Birleşmiş Milletler ve NATO siyaseti iyi bir şekilde takip edilseydi Yunanistan'da dahi anlaşmayı yürürlüğe koymaya çalışacaktı. Yunanistan'la dostluk adı altında Türkiye'ye tek taraflı yüklenen görevlere karşı çıkarak Mehmet Saka tarafından Ege, Akdeniz adalarında Türk menfaatlerinin anlatıldığı hukuk tezinde Akdeniz adalarında kiliselerin imkanları yetmezse padişahın kendi imkanıyla kiliselerin imarı için hüküm çıkarttığını fakat ikinci dünya harbi ile İtalyanlardan adaların el değiştirilmesi istenirken Türkiye adının hiç mevzu bahis olmadığını yazarak dünya siyasetini sorguladığını ifade etmiştir. Ardından Birleşmiş Milletler üzerinde durarak Birleşmiş Milletler felsefesi ve anayasası ile Türk

felsefesi ve anayasasının aynı doğrultuda olduğunu ancak Birleşmiş Milletler ‘in gereği gibi bir politika takip etmediğini Türkiye’nin ise yardım ve milli emniyet politikasının karıştırdığı ve tarih daima düşmanlarının elinde yazıldığı için zarar gördüğünü belirterek İsmet İnönü’yü ise milli mücadeleden Türkiye istikbal dünyasına hedef göstererek çıktığı yönüyle övmüştür. Dünya sulhunun gerçekleşmesi için her şeyi kaybedelim şeklindeki bir anlayışla hareket edilmemesi gerektiğini Türklerin gaddar ve zalim değil adaletle diğer halklara kapılarını açtığını Türk geçmişi için Evliya Çelebi’nin seyahatnamesinin okunması gerektiğini ifade etmiştir. Türkiye’nin bu iyi niyetli geçmişi ve tavrına rağmen bugün olayların Türkiye aleyhine seyrettiğini Birleşmiş Milletler de Türkiye’nin emperyalist düşünceler haricinde oylara sahip olan bir millet olabileceğini bunun için de Birleşmiş milletler ‘de tezlerimiz ve görüşlerimizin herkese karşı anlatılması gerektiğini ifade etmiştir. Gerek Birleşmiş Milletler gerekse NATO nezdinde Türkiye’nin tutumunun bu yönde seyretmesi gerektiği üzerinde durarak NATO’nun işe el koymakta geç kaldığını Türkiye’nin amacının ise Yunanistan’la savaş olmadığını Kıbrıs’ta devletin yıkıldığını anayasanın yok edildiğini katliamların devam ettiğini bu nedenle garantinin yerine getirilmesini beklediklerini Yunanistan’ın ise Türkiye’nin meşru haklarına karşı koyması durumunda Türk milleti ve hükümetinin bunu durdurmak için harekete geçme hakkının olduğunu belirtmiştir. Geçmişten bugüne Türkiye’nin Yunanistan karşısında fedakarlıklar yaparak dostluktan vazgeçmediğini ancak Yunanistan’a bir türlü yaranılamadığını buna karşılık sulh yoluyla sorunun çözülmesi için birinci köşe taşı Türkiye’nin koyduğunu NATO’ya Birleşmiş milletlere gidilerek insan hakları ya var ya yok denilerek Makarios’un mahkemeye verilmesinin talep edileceğini bunun dışında başka hiçbir taleplerinin olmadığını özellikle vurgulamıştır. Başbakanın Yunan dostluğuna marazi olarak bağlı olması gibi yanlış bir politika da olduğunu zira böyle ciddi katliamları yapan Yunanlılara karşı tüm tahammüllerin sona erdiğini insan hakları can ve mal güvenliğinin karşımızdaki devletlerin oyunları nedeniyle gerçekleşmediğini ve artık Yunanlılara son sözü söylemenin gerekliliği üzerinde durmuştur. Son olarak Türkiye’nin müzakere yolundan hiçbir sebep olmadan çıkamayacağını belirterek müzakerenin adının konulması gerektiğini müzakere yolunun sürünceme siyasetinin yerine insan haklarının korunması için çareler aranması gerektiğini, Başbakanın bu konu üzerinde düşünmesi gerektiğini ve hükümetin aldığı kararlar kafi görünmüyorsa bünyesini değiştirmek için meclisin karşısına gelmesi gerektiğini artık milli menfaatler bakımından feda edilemeyecek bir noktaya geldiğimizi ifade ettiği şu uzun konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.30, B.97, s.245-253);

Sayın Başkan, Muhterem Milletvekilleri; Kıbrıs meselesi dolayısıyla Türk-Yunan münasebetlerini içine alan bir genel görüşme açılmış bulunmaktadır. Fakat birçok hatip arkadaşların da temas ettiği gibi, artık konu Türk dış politikasının tümünü içine alan bir mahiyet taşımaktadır. O halde mevzuu açıkça bir tasnife tabi tutmak lâzımdır. Evvelâ Kıbrıs meselesi dolayısıyla açılan bu genel görüşmede Türk Milleti işin neresindedir, Türk Parlâmentosu işin neresindedir, Türk Hükümeti işin neresindedir, bunu tayin etmek azimdir. Sayın arkadaşlarım; bütün dünya efkârı Umumiyesine huzurunuzda arz ediyorum ki hiçbir millet Türk Milleti kadar dış politika konularında evden eve, köyden köye hassasiyet içinde değil. Birkaç gün evvel Ordu ve Rize'de yaptığım seyahatlerde hepimiz sevininiz ki, bütün vatandaşlar, hangi partiye ve kanaate sahip olursanız olunuz, Türk millî politikasının bir derdi, kanayan bir derdi haline gelen Kıbrıs meselesi ile meşguldür. O halde Parlâmentomuz bu meseleyi millî varlığına inanan ve millî menfaatleri üzerinde hassas olan Türk Milletini temsil ettiğini bilerek buna el koymaya mecburdur. Millet Meclisindeki görüşmelere gelince; görüyoruz ki, arkadaşlar, ilerden beri maalesef hükümetler daima kapalı oda politikasına alışageldikleri için, millî politika mefhumu daima birtakım, ana görüş çerçevesinde görülüp geldiği için Kıbrıs meselesinde takip edilecek millî politikayı elbirliğiyle tespit etmeye imkân bulamamıştır. Şimdi size açık bir tarihî hakikati söyleyeceğim. O da şudur arkadaşlar: Bu milletin felâketi iki noktada toplanmaktadır. Tarih boyunca millî menfaatlerine, toprak bütünlüğüne kasıtlı dış husumetler teveccüh etmiştir ve bunlardan harpler doğmuştur. İkincisi; maalesef hiçbir zaman ihmallerden, suiistimallerden, kötü idareden 'kurtulmak yolunu, Türk Milleti bulamamıştır, işte fikirleri bu iki ana noktada toplamak suretiyle, şimdi Kıbrıs politikasının seyrine hep beraber bir bakalım. Ben, tarihî bir izah yapan Sayın Talisın Demiray'ın hakikaten görüşlerinin mihverini benimsiyorum. Tahlilleri, bize yatan tarihin, geçmiş tarihin nasıl seyrettiğini gösteriyor. Kıbrıs derdinin bir günde meydana, gelmediğini, çok eskiden beri için için işleyen, bir yara halinde devam edip geldiğini, fakat hükümetlerin bu yarayı zamanında teşhis edip, zamanında, tedbir alamadığını izah eden konuşmasını bütün hatlarıyla benimsiyorum. Sayın Nihat Erim arkadaşımı dikkatle dinledim. Hakikaten bize Devletler Hukuku zaviyesinden, Hükümetler olarak Kıbrıs konusunda hangi hatalara düştüğümüzü izah etmişlerdir. Fakat elbette ki, mensup bulunduğu parti çerçevesinde Hükümet Başkanının tecrübe ve dirayetine ve meseleye el koyusuna karşı da takdirlerini, itimatlarını beyan etmişlerdir. Arkadaşlarım, bu bir Hükümet ve Meclis meselesi değildir. Genel görüşmeler ne zaman muvaffak olur?.. Hükümet ile Meclis yan yana gelir, konuyu bütün teferruatıyla ortaya açar, alınacak tedbirleri beraberce bulabilirse, o zaman bu genel görüşmeler muvaffak bir neticeye

varabilir. Onun için Nihat Erim arkadaşımızın hariciyemize tevcih ettiği sualler hakikaten yerindedir. Bugün en büyük mesele arkadaşlarını; milletler camiasından halâ bir Kıbrıs Devletinin mevcut olduğu noktasının kabul edilmesinden doğmaktadır. Sayın Nihat Erim bu mevzua vaktiyle de verdiği bir genel görüşmede temas etmişti. Fakat konuyu bir vazife dolayısıyla yarım bıraktı. Kendisinin açtığı müzakereleri tamamlamak benim gibi milletvekili arkadaşlarına düştü. O zaman da demişlerdi ki, Kıbrıs Devletinin mevzu bahis olabilmesi için, Kıbrıs Devlet Bakanı, Fazıl Küçükle mütalâa edildiği zaman Kıbrıs, Devlet Başkanı hüviyetini alır; Kıbrıs Parlâmentosunun mevzuu bahis olabilmesi için, Türk milletvekillerinin ve Rum milletvekillerinin beraber bulunduğu bir parlâmento ancak meşru parlâmento olabilir. Kıbrıs Hükümetinin mevzuu bahis olabilmesi için Türk bakanlarla, Rum bakanların aynı surette Bakanlar Kurulunda mevzuu bahis olabilmesi Kıbrıs Hükümeti mevzuu bahis olabilir. Diye açıkça, doğru olan hukukî kanaatlerini ve gerçeğe uyan fikirlerini ifade etmişlerdi. Şimdi hatanın neresindeyiz? Bunu açıkça bilelim arkadaşlar. Bu genel görüşmelerde ilk tespit edeceğimiz nokta, maalesef gerek Birleşmiş Milletlerde, yani Güvenlik Konseyinde ve Umumi Heyetinde, gerek NATO çerçevesinde, gerek diğer 'müttefikimiz olan devletler nezdinde halâ bir Kıbrıs Devletinin mevcut olduğu, fiilen vazife başında bulunduğu noktasından (hareket edilmekte hata edilmekte ve Sayın Başbakan da bu hataya Hükümetiyle beraber bize âdeta bugün rakamlı bir muhasebe verecek, 14 defa Makarios nezdinde teşebbüste bulunduğunu ifade etmekle, bu hatanın içine düşmüş bulunmaktadır. Sayın arkadaşlar, Amerikan Radyosunun yayınıni irfan Baran arkadaşım ve Kruçef'in beyanatım da Nihat Erim arkadaşımız açıkladılar. Niye bu beyanatlara böyle tecelli etmesin? Onların bu izah tarzına ve bizim Hükümetin hatalı kabulüne rağmen, ortada Kıbrıs Hükümeti vardır... Hayır arkadaşlar. Kendilerine Hükümet mesuliyetini birkaç defa daha tekrar ettim, Arşövek Makarios diye bahsettiler. Bu kâfi değildir, kendisi Hükümet Başkanıdır, hissiyatını muhatabının dinî hüviyetini ifade etmek suretiyle, kendi öz hislerini söyleyebilirler, fakat Hükümet olarak buraya çıkıp ortada bir Kıbrıs Devlet 'Başkanı yoktur, bir çete başı vardır, demesi lâzımdır. Eğer hareket noktasını böyle bir sağlam ve meşru noktaya dayandırmazsa Hükümet, bundan sonraki teşebbüslerinde katiyen muvaffak olamaz", Eğer bir Kıbrıs Hükümeti varsa ve bunun polisi varsa, Zabıtası varsa, asayişini teinin etmek Vazifesi varsa, hakikaten öğleyin acı olarak haber verdiler Amerika'nın Radyosunun Kıbrıs hakkında şu ifadesini tabîî karşılamak lâzımdır, Kıbrıs'ta meşru Hükümet bir yana, asiler bir yana, Halbuki tarihî gerçek, fiilî gerçek, hukukî gerçek bu müdür, arkadaşlar? Tamamen tersinedir, Kıbrıs'ta Anayasanın tatbikini isteyen, kanunların tatbik edilmesini isteyen, Nihat Erini arkadaşımın söylediği gibi insan haklarının tanınmasını isteyen bir Türk kütlesi; buna

karşı bu haklara kargı isyan etmiş ve eline geçirdiği, evvelce meşru olan Devlet imkân ve kadrosunu da kullanan bir çete teşkilâtı vardır. Dâvayı Hükümet böylece koymadıkça, Birleşmiş Milletler nezdine böylece götürmedikçe, dünya efkârı Umumiyesinde bu tarzda vaz 'edilmedikçe biz Kıbrıs meselesinde müzakere yoluyla bir netice alamayız. Şu hâlde biz arkadaşlar, sebepsiz olarak, ben şahsan milletvekili olarak müzakere yolunun alelittlak kapanmasına taraftar değilim. Fakat müzakerede hareket noktasını, temel taşıını tespit etmek, en büyük şeydir. Kıbrıs'ta ne meşru Hükümet vardır ne meşru devlet başkanı vardır ne meşru bir idare vardır. Kıbrıs'ta bir eşkıyalık, bir çetecilik hâkimdir. Biliyorsunuz ki İngiliz idaresi devam ederken de o zaman türlü iç terkiplerle tahlillerini şimdi yapmayacağım, mevzuu dağıtmayacağım- İngiltere'ye karşı isyan eden çeteci Makarios kim idiye bugün de Birleşmiş Milletler antlaşmasına, Zürih ve Londra Antlaşmasına, Lefkoşa ittifak Anlaşmasına insanlık prensiplerine göre başkaldırmış bir çete teşkilâtı vardır, meşru bir Hükümet, devlet diye hitap edilecek bir teşkilât yoktur. Benim Nihat Erim arkadaşına gücendiğim taraf, bu doğru fikirleri vaktiyle gelip ortaya koydular, fakat şimdi bu noktalar üzerinde ısrar etmek suretiyle Meclise ve- Hükümete yardımcı olmak vazifesini gereği gibi yapmamış bulunuyorlar. Şimdi Hariciye Vekili arkadaşımıza, Başvekile huzurunuzda samimiyetle, ciddiyetle hitap ediyorum, Kıbrıs'ta fiilen bir devlet teşkilâtım mevcut farz ettiğimiz müddetçe, bunu kabullendiğimiz müddetçe, müzakere yoluyla bir netice alamayız. Birinci tespit edilecek hareket noktası budur, bu olmalıdır. İkinci mesele arkadaşlar; lütfettiler parti Sözcüsü irfan Baran arkadaşımız söylediler. Bu kürsüde 1961 bütçesinden beri Kıbrıs meselesinin Lefkoşa'da değil, Ankara ile Atina arasında halledilecek bir mesele olduğunu mütemadiyen tekrar ettim geldim. Hatta bugün son celselerden birinde Enosis'in manasını halka kadar intikal edecek şekilde anlatmak için sayın arkadaşım Nihat Erim'e hitabettim. Ben sizin evinize girmek istesem, sizin müsaadeniz olmadan gelebilir miyim? Gelemem. O halde Enosis doğrudan doğruya Yunanistan'ın takip ettiği politikadır. Ben gayrimesul Makarios'a, bir çete başına nasıl hitap ederim? Ben Yunanistan'a hitap ederim. Niçin Yunanistan'a hitap ederim? Bugün arkadaşlar açık konuşalım. Bir tarafta bir bataklı, bir tarafta da kefil olan Yunanistan. Biz Yunanistan gibi, Yunanistan Hükümeti gibi politika takip etsek, Yunan Parlâmentosu gibi işi ele alsak, bizim elimizde oynayacak çok kozlar vardır. O derecede ki, Hükümet bir tanesini- o da geç olarak oynadı, çok haklı olarak oynadı. Burada Hükümete şu işareti yaptım, işaret kelimesini İnönü müsamaha ile telâkki etsin. Dedim ki; İstanbul'da dahi Enosis'in teşkilâtı olduğunu, bir mahkemenin cereyan ettiğini haber aldık. Hükümet bize izah etsin, dedim. Haber vermediler. Biz İstanbul'da tarih boyunca içimizi kundaklayan ve Sayın Tahsin Demiray'ın ifade ettiği gibi iktisadi

varlığımızı 'kene gibi emen şahısları hudut haricine çıkaracak bir karara dahi geç vardık arkadaşlar. O halde ne var?.. Yani. Bir milletvekili diyor ki, bırakınız şu bataklı Makarios'la neyi halledeceğiz. Adamın nesi var da neyini alacaksınız. Dağlarda gezen bir eşkıya, Ama Makarios bir şey yapıyor arkadaşlar, hani Türk tarihinin, halk edebiyatında bir söz vardır, «Vaktiyle sultanın bir fermanını eşkıyaya götürmüşler, tatar başına oku, bakalım fermanı demiş, okumuş, okumuş, fermanı, eşkıya bende Tatar'a selam söyle padişaha, ferman padişahındır, ama dağlar benimdir.» Ferman kanunun ama hak adalet başka ama, silâh benim elimde diyen Makarios'la neyi halledeceksiniz, arkadaşlar? Sonra, işin manevi büyük bir cephesi var arkadaşlar, Kıbrıs hakkında, hepinizin okumasını bilhassa rica ederim, Paris Hukuk Fakültesindeki bir doktor vatandaşımız, bir doçent vatandaşımız tez yazmıştır. Konusu, Türkiye, İngiltere ve Yunanistan arasındaki Kıbrıs meselesidir. Bu tez beynelmilel bir hukuk jürisinde müdafaa edilmiş ve kazanmıştır. Bu tez bize açıkça haber veriyor ki, Kıbrıs hiçbir zaman Yunanlı olmamıştır; Kıbrıs, tarihin başka düşüncelerin, başka kuvvetlerin hâkim olduğu zamanlarda dahi, Türle adaletinin, Türk anavatanının bir parçası olarak kalmıştır, Türk adaletiyle payidar olmuştur. Size müsaade ederseniz bu doçentin tezinden Türklerin Ada'ya neler götürdüğünü ifade eden üç satırı okuyacağım: Türkler Ada'ya adalet götürmüştür, Türkler Ada'ya lâiklik götürmüştür. Hatta bugünkü papazın işgal ettiği mevkiin payidar olması dahi Osmanlı idaresinin âdil ve lâik idaresi sayesinde. Türkler feodal idareyi yıkmışlar, oradaki bulunan ahaliyi arazi sahibi yaparak, iktisadi ve sosyal emniyet sağlamışlardır. Hangi adaya Yunanlılar sahip olmak istiyor? Bu Türk adaletinin, Türk sosyal ve iktisadi emniyetinin gittiği, Türk lâik politikası sayesinde Makarios'un mevcut olduğu adayı Makarios eşkıya sıfatıyla Yunanlılara peşkeş çekmek istiyor. Hayır arkadaşlar. Bu dünya huzurunda müdafaa edilecek bir tez değildir. Bundan başka size şu açık gerçeği söyleyeyim, hiçbir muahedeyi ihlâl, etmeden, eğer bu büyük millet affedici olmasa da, şu bağrımızdaki Yunanistan'ın elinde bulunan adalarda, yalnız bugün Yunanistan'ın tenezzül ettiği ölçüde mesele çıkarmak niyetiyle hareket etse, Yunanistan kıpırdamaz arkadaşlar. Şu hâlde bu sefil Yunanistan'ın elimizde çok kozu vardır. Arkadaşlar kaldı ki, bu tezde 1956 senesinde Londra konferansına gittiğimiz zaman, o zamanki Baş delegemiz; bu talepler Lozan Muahedesinde revizyon isteyen taleplerdir, diye pasajlar var, Bunları tekrarı var. Hani, Hükümetlerden bir gün duymadım. Sayın Nihat Erim bir gün nazikâne bunu ifade etti, gazetelere beyanat verdi. Ben yalnız bir vatandaş olarak 1955 senesinden itibaren bu ana görüşü haykırmakla devam ediyorum. Fakat bizim Hükümet öyledir ki, ne bilirse bizim paşamız bilir, en iyisini paşa bilir, münazara kabul etmiyor bir zihniyetin içindedir. Tahtakılıç gel, ne diyorsun? Şu

müttefiklerimizin karşısına bütün menfaatlerimizi ortaya koyarak çıkarım diye feryat ediyorsun, ne diyorsun, diye o zamanki Hükümet Başkanı da bir soru sormadı. Şimdiki Başbakan; üç senedir bana Tahtakılıç, sen mütemadiyen çıkıyorsun, ne işiniz var Lefkoşa'da, Atina'da bu işi halledelim diyorsun, ne demek istiyorsun diye sormuyor. Bakınız ben ne demek istediğimi söyleyeyim, Biliyorsunuz, ama Hükümetinizi ikaz edip de icraya, koymuyorsunuz, icradan mesulsünüz. Aziz arkadaşlarım, bakınız mesele ne kadar basit. Bugün sözcüler de açıkladı: Kıbrıs'ın İngiltere'ye bırakılmasını meşru hale getiren statü, muahede, Lozan Muahedesidir. Lozan Muahedesinde Kıbrıs'a ait madde, İngiltere ile Türkiye'yi alâkadar eder. Ben tarihî seyrini ifade etmeyeceğim, arkadaşlar ona dokundular. Şimdi İngilizler Kıbrıs'taki statükoyu değiştirmek istedikleri andan itibaren Ada'nın yegâne hak sahibi Türklerdir. Kaldı ki şimdi biraz sonra büyük dostumuz Amerika'ya hitap edeceğim. Dostluk mevzuubahis olur, her şeyimizi ortaya koruz. Fakat Küba'da tahsisat mevzuubahis olduğu zaman, Amerikalı dostlarımızın hareketini haklı buluruz. Biz Kıbrıs'ta en ucuz manada tehlikeli günde, komünist rejiminin önüne geçebilecek bir rejimin tesis etmesi, bir yeni statükonun hâsıl olmasına Amerikalı dostlarımızın seyirci kalması karşısında ıstırap duyduğumuzu, Amerikan efkârı Umumiyesine de Devlet Başkanına ve Hükümet Başkanına da Amerikan Başkanına da Amerikan Parlâmentosuna ifade edeceğimiz gün çoktan gelip geçmiştir. Bu, bizim tabîî hakkımızdır. Yunanistan balık mı avlamak istiyor? Balık sayesinde zengin oluyorsa, Türk suları sayesinde zengin oluyor. Rodos'ta rahat oturuyorsa, Türkün müsamahası, Türkün adaleti sayesinde oturuyor, Gözümüzün önünde gördüğümüz adalarda Yunan bayrağı dalgalanıyorsa, Türkün müsamahası sayesinde dalgalanıyor. Türk-Yunan münasebetlerine Türklerin verdiği ciddî mana, sadakat dolayısıyla ayakta duruyor. O halde ben nasıl Kıbrıs için Makarios'a gideyim arkadaşlar? Mevzuu biraz daha açıklayayım. Lozan Muahedesinin revizyonu öyle bir meseledir ki, biz arkadaşlarım, vatandaş olarak, milletvekili olarak şu kanaatteyiz ki, biz Türkiye'de Türk Anayasasına, Türk toprak bütünlüğüne ve millî birliğine kastetmeyen, hangi dinden, dilden, ırktan olursa olsun bütün vatandaşları bağrımıza bastık. Bu, sözden ibaret değildir. Bugün İstanbul'un serveti de saf ası da her türlü imkânı da nampların elindedir. O halde Türkiye'de ekalliyetler tarih boyunca asıl halkı teşkil eden, tarihin çilesini çeken Türklerin sahip olamadıkları hakların sahibidirler. O halde Lozan Muahedesinde bir revizyon mu istiyorsunuz, Sayın Atinalı mesuller, Sayın Yunan milleti? Buyurun mübadele hükümlerini de değiştirelim. Bu bir milletin hakkıdır arkadaşlar. Buyurun hudut anlaşmalarını da değiştirelim. Buraya kadar da gidebilir bu iş arkadaşlar. Ve bu, bir masa başına getirilebilir. Bunun misali doğrudan doğruya Amerikan anavatanını tehdit

eden bir üslenmeye karşı Amerikan milletin gösterdiği haklı reaksiyon, bizimkine nazaran yüz bin kat daha ağır bir tepkidir. Bizim tepkilerimiz ise meşru hudutlar içerisinde cereyan edecek ve Sayın Erim arkadaşımın dediği gibi; mukabele bil misil hudutları içinde cereyan edecektir. O halde size açıkça, haber vereyim ister iyi niyetle ister kötü niyetle; İstanbul'dan bir Rum'un gitmesine Yunan siyaseti, Elen siyaseti birkaç ada verir. Bunu, fikrimin şiddetini ifade için söylüyorum, anlayışla karşılayınız. Bir arkadaşım, Bütçe Komisyonu Sözcüsü arkadaşım mütemadiyen lâf atıyor. Bu iş, lâf atılmasına müsait olmayan bir mevzudur, ciddiyetle dinlemenizi sizden rica ederim. Şu hâlde mübadele hükümlerini değiştirdim, hudut hükümlerini değiştirelim, dostluğumuzun adını koyalım. Bir gün Sayın Başbakanım da tahammülü tükendi, «Bu ne biçim dostluk» diye bağırdı. Bu ne biçim dostluk? Belli, meydanda dostluk. O halde arkadaşlar, bizim Atina ile teşebbüslerimiz birinci günden devam etseydi, eğer biz dünya efkârı Umumiyesindeki Birleşmiş Milletler siyasetini, NATO siyasetimizi iyi takip edebilseydik, Yunanistan birinci günden itibaren, adadaki anlaşmayı yürürlüğe koymak ve tekeffül etmek hususunda bizden ileri giderdi. Sonra işin bir de manevi cephesi var, arkadaşlar. Yedi devletin himayesi altındaki Yunanistan'a süngülerimizin kuvveti ile teslim etmediğimiz İzmir'de NATO ittifakı içinde Yunanistan ile bayrağımız yan yana asılıyor. Ne kadar dünya sulhu anlayışından uzak bir millet, devlettir ki, Yunanistan Devleti, İzmir'de bayrağımız dünya sulhunu ve medeniyetini korumak için yan yana asılacaktır. O Kıbrıs'ta tarihen bizim olan millî menfaatlerimizin ehemmiyeti ve emniyeti bakımından bizim olması lâzım. Dünya emniyeti bakımından bizim elimizde olmasında insanlığın faydası olan bir adada ramlarla Yunanlıların, Türk bayrağı ile Yunan bayrağının yan yana asılması muhitini hazırlamayacak kadar gaddar, maksatlı veya hatalı bir siyasetin içindedir. Bunu biz NATO devletlerine o kadar kuvvetle söyleyebiliriz ki, bundan daha kuvvetli vaziyette hiçbir devlet mücadeleye çıkamaz. Görüyorsunuz ki, İzmir'de bayrağımız yan yana asılacak, neye? Dünya sulhunun ve emniyetinin bölgede korunması nam ve hesabına. Ama bölgenin bağrında bir yara açılacak, o yarayı Yunan Hükümeti açacak, Yunan Hükümetine karşı biz hiçbir şey söylemeyeceğiz, NATO ise seyirci kalacak... Olmaz böyle siyaset. Varsa böyle bir siyaset, evvelâ bu mefhumlar sahtedir, yalandır. O halde sahteliği yalanlığı meydana çıksın. Görüyorsunuz ki, işin Atina'da halledileceği meselesi NATO nezdinde enerjik olarak müdafaa edileceğine dair fikirler lalettayin fikirler değildir. Hem beynelmilel antlaşmaların içinden gelen hem de muahedelere dayanan birtakım esasları ihtiva etmektedir. Onun için size bir tezden daha haber vereceğim; Ege adalarında, Ahideniz adalarında Türk menfaatleri diye Mehmet Saka isminde bir vatandaşa Sorbonne Üniversitesinde bir hukuk tezi vermiştir ve kabul

edilmiştir. Arkadaşlar, tarih bir bütün. Bizim tarihimiz de Osmanlı tarihi ve Cumhuriyet tarihi ile birlikte bir Türk tarihidir ve geçmiş tarihimizdir. Merak etmeyiniz, lâyük olamadıysak kendimize olamadık, müsamahalı olamadıysak kendimize olamadık, insanların haklarını tanıyamadıysa Türklere tanıyamadık. Tarih boyunca bütün ekalliyete hak tanıdık. Araştırmacı haklı olarak bu tezde diyor ki; «Efendiler efendiler, biz adalardaki Akdeniz adalarındaki kiliselerin varidatı yetmezse padişahın hassa imkânından, öz imkânından kiliselerin imar edilmesi için hüküm çıkarmış milletiz, kimden bahsediyorsunuz...» diyor. Fakat hâdisat öyle cereyan ediyor ki, ikinci Dünya Harbi oluyor. Adaların İtalyanlardan el değiştirilmesi. İsteniyor. Bizim adımız hiç mevzuubahis olmuyor. Bu nasıl bir dünya, bu nasıl bir siyaset? Buna ben şimdiye kadar akıl erdiremedim. Görüyorsunuz ki, bizim Birleşmiş Milletlerde de NATO nezdinde de, Atina nezdinde de yapacağımız teşebbüslerin tarihî mesnetleri vardır, ahdî kuvvetleri vardır. Gelelim Birleşmiş Milletler politikasına. Dostum Selim Sarper, bir gün burada yaptığımız bir izahtan alınarak bana serzenişlerde bulundu. Arkadaşlar, Sayın İnönü Başbakanlığı müstesna bir şeyi ile iftihar edebilir. O da tarihten dönüp gelip Başbakanlık yaptığı için. Bu Başbakanlığı hakkında da tarih yeniden hükmünü verecek, biz de takdirimizi, reyimizi kullanacağız, o ayrı dâva. Arkadaşlar, demin Tahsin Demiray arkadaşımız da izah etti. Hakikaten «Yurtta sulh, cihanda sulh...» Evvelce ben iyice derinliğine manasını almadan kullanıyordum. Fakat birçok araştırmalardan ve Muhterem Diplomat Yakup Kadri Karaosmanoğlu'ndan öğrendiğime göre, dünyada, sulh sözü, dünyada sulh olsun, biz her şeyi kaybedelim, biz do onun sayesinde sulha kavuşalım diye değil, dünya sulhunda da söz sahibi olalım, müessir olalım. Hakikaten arkadaşlar, İnönü övünebilir ki, Millî Mücadeleden Türkiye istikbal dünyasına hedef göstererek çıktı. Nasıl çıktı? Milletlerin istiklâlî dâvası ile çıktı, milletlerin toprak bütünlüğü davasıyla çıktı ve sulh içerisinde medeniye te yönelmek gibi bir hamle ile çıktı. Birleşmiş Milletler niçin kuruldu? Okuyoruz mukaddemesini; iki dünya harbinin insanlığa getirdiği felâketler artık milletleri bir yeni teşkilâtta birleşerek muayyen prensiplerin etrafında toplamaya mecbur kılmıştır, işte Birleşmiş Milletler böyle kurulmuştur, diyor. O halde Birleşmiş Milletlerin şeref üyeliği mevkiine, eğer şu Millî Mücadelede kaldığı politikada devam edebilseydi, Türkler oturacaktı. Belki hususi yerlere oturacaktı ve fakat biz arkadaşlar, nedense bir şeyi karıştırdık; yardım politikasıyla millî emniyet politikamızı karıştırdık. Halbuki, yardım politikası başka, millî emniyet politikası başkadır. Bu millet sırası gelmiş, bütün dünyanın husumetine karşı yalnız başına ayakta kalmanın sırrını bilmiş. Anneler sandıklarından çarşaf vermiş, hastaneler açılmış, Ankara'da bu halkın imkânları ile hastaneler açılmıştır. Bu milleti mahrumiyet yıkamaz arkadaşlar. Demin okuduğumuz bir

mektupta da vardı. Hakikaten dayanıklı millettir bu millet. Ama bu milleti ne yıkar? Şeref ve itibar politikasında hata ederse yıkar. O nasıl olur? Birleşmiş Milletlere gitmişiz, anayasası tamamen bizim anayasamızdır. Birleşmiş Milletlerin Anayasasında ne deniyor ise, biz de o ideal ile Millî Mücadelemizi yapmışızdır. Dünyaya da yeni bir terakki hamlesi ihtiyacı ile çıkmışız. Birleşmiş Milletleri felsefesi bizim felsefemiz; Birleşmiş Milletlerin Anayasası Millî Mücadelemizin Anayasasıdır. O halde Birleşmiş Milletler de gereği gibi politika takip etmedi, dendiği zaman hiç kimse alınmasın arkadaşlar. Biz iki şeyden zarar görüyoruz; birisi yardım politikasıyla, millî emniyet politikasını karıştırdığımız, için, ikincisi de arkadaşlar, maalesef tarih daima düşmanlarımızın elinde yazıldığı için, okunan tarihlerde aleyhimizde yazılan yazılarla yetişen nesillere karşı hak müdafaaasında enerjik davranmadığımız için kaybetmişizdir. Size bir hariciyecimizden öğrendiğim bir gerçeği söyleyeyim. 6-7 Eylül hâdiselerinin izahını Sayın Başbakan yaptılar. Ben de bir izahını yapayım. Arkadaşlar, hiçbir şeyi okumazsanız Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesini okuyun. Ve bir de vaktiyle bizim Osmanlı imparatorluğuna, anavatana dâhil iken bugün müstakil olan devletlere gidin bir gezin. Hiçbirisinde hiçbir medeniyet abidemiz ayakta durmamaktadır. Kim vahşi? Biz bütün eserleri muhafaza ederiz, kiliseye hukuk tanırız, ibadet için kendimizden daha çok dikkat gösteririz. Bizim mabetlerimiz yıkılmış, külliyyelerimiz mahvedilmiş, vakıflarımız yok edilmiş, her şeyimiz yıkılmış; yine Türkler Avrupa karşısında kusurlu... Yok böyle bir şey yok, arkadaşlar. Medeniyet ölçülerinde bu millet hiçbir zaman fütuhât yaptığı zamanda dahi bir arkadaşımın söylediği gibi gaddar olmamıştır, zalim olmamıştır. Biliyorsunuz ki, Ceneviz kaleleri açıldığı zaman Türkün adaleti geliyor diye halk kapıları açmıştır. Türkleri Viyana kapılarına kadar götüren; adalet duygusu olmuştur. Hiçbir kimsenin malına, canına, ırzına tecaviüz etmemek hususundaki millî gelenekleri olmuştur. O halde biz hangi devlet karşısında küçük mevkideyiz de müdafaa edilmeyecek tarafımız yok da şu Birleşmiş Milletlerde elimizi, kolumuzu sallaya sallaya hürriyetlerini kazanmış milletlerin liderliğini yapamıyoruz? Ama siyasetimiz bu yolda cereyan etmedi, gündelik anlayışlarla cereyan etti. Maalesef, Birleşmiş Milletlere bakınız demin bir arkadaşımız aman dedi Güvenlik Konseyinden öteye gitmesin, Neye? Avrupa- Asya devletleri... Bir ince nokta var, arkadaşlara âdil olmak için onu da arz edeyim. Arkadaşlar, bu Türkler neyi tutmuşlarsa sağlam tutmuşlardır. Biz İslamiyet'in şereflerini de maalesef İslam olmakla Övünen milletlere karşı bile müdafaa etmek mevkiinde kalmışız. Onun için Asya ve Orta- Doğu muvazenesinden bahsederken, bizim hatalarımız yanında komşularımızın da aşağılık duygularından gelme bir tarihî hataları vardır, bundan dönmelerini beklemek lâzımdır: Ama biz Birleşmiş Milletlerde emperyalist düşünceler haricinde veyahut Anayasaya

aykırı vaziyeti olanların haricinde reylere sahip olan bir millet olabiliriz. Bunun mücadelesine başlamalıyız. Hariciyemize ve Hükümetimize düşen vazife; siyasetinin mihveri, Birleşmiş Milletlerde tezimizi, tezlerimizi, ana görüşlerimizi herkese karşı anlatmak yolunda direnmek olmalıdır. Görüyorsunuz ki, arkadaşlar, Birleşmiş Milletlerdeki politikamız bu, NATO politikamız bu. Şimdi seviniyoruz NATO artık gündemine almaya karar verdi. Hangi gündeme alma kararı verdi? Geç kaldı bu hususta geç! Fakat o NATO dostlarımız ki; zaman içerisinde Birleşmiş Milletlerde Polonya ile Güvenlik Konseyi üyelerindeki karşılaşmamızda reylerini bize veremeyecek kadar hesapsız, ahde, vefaya sığmayan yanlış, hatalı bir politikaya düşmüşlerdi. Artık onları da uyarmak günü gelmiştir. O halde NATO bu işe el koymakta geç kalmıştır arkadaşlar. Muhterem arkadaşlarım, Sayın Cihad Baban arkadaşım rahat konuşması içerisinde iki noktaya ilişti. Parti sözcüsü olarak, konuşmasalardı, bu husus üzerinde durmayacaktım. Biri, Türk-Yunan harbi istemiyor. Arkadaşlar, Türk-Yunan harbi diye bir mevzu masanın üzerinde yok, ne var? Biz. Hükümete muahedenin bize verdiği hakları kullanmadın diyorsak; şunu diyoruz: Garantör Devlet miyiz? Evet. Kıbrıs'ta Devlet yıkılmış mı? Yıkılmış. Anayasa yok edilmiş mi? Yok edilmiş. Katliam devam etmekte midir? Etmektedir. Orta çağ mezalimini gölgede bırakacak derecede katliam devam etmekte midir? Etmektedir. O halde garantini yerine getir. Bizim Yunanistan Hükümeti ile harp ilân etmek gibi bir vaziyetimiz yok ki... Eğer Yunanistan Hükümeti bizim meşru hakkımızı gerektiği zaman kullanınca karşımıza çıkarsa arkadaşlar, o zaman müsaade ederseniz «Dursun bu hayasızca akın» demekte Türk Milletinin, Türk Parlâmentosunun, Türk Hükümetinin hakkıdır arkadaşlar. Sayın Baban arkadaşımın bir mütalâasına da müsamahasıyla dokunacağım. Atina'dan geçerken diyor, Yunan halkı Başbakan Papandreou'nun politikasını tasvip etmediğini ifade ediyor. Sayın İnönü işte yine bu işi siyaseti ile halledecektir. Arkadaşlar şu gerçekleri açıkça bilelim. Bu millet nedense Türk bağrından süngüsünü çıkardığı, yarasının soğumadığı bir zamanda Yunan Milletini affetmiştir. Fakat nedense bu millete karşı bir aşağılık duygusu vardır. Bu millete karşı husumet havası bir türlü yenilememiştir. Bu gayet garip bir kader çizgisidir. Neler feda etmedik bu Yunanlılar için biliyor musunuz arkadaşlar? Eğer Yunanistan'da bugün komünizm hükümferma değilse bunu Türk varlığına borçludur. Balkan Paktına milyonlarca vatandaşımızın haklarını, Yunanistan'daki muahedelerle temin edilmiş haklarımızı feda ettik, dostluk olsun diye, yine anlayamadık. Yaranamıyoruz. Arkadaşlar, yaranamıyoruz. Onun için Cihad Baban arkadaşımız, Atina'da halkın İnönü'den imdat beklediği hakkındaki politikasına bağlanmasın. Aldanırlar, aldandıktan sonra da dönmek imkânı yoktur. Bugün Yunanistan'da arkadaşlar, Enosis fikri eğer halka mal olmamış bir

fikir olsa Papandreou bir gün dahi yerinde duramaz, Yunan halkı kendisine mahsus çarelerle icabına bakar. Şimdi sulh yolu ile hallinin birinci köşe taşını koyduk. Demek ki, NATO'ya gideceğiz. NATO'ya var, ya yok diyeceğiz, bu kadar kesin. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine gideceğiz ya insan hakları var ya yok diyeceğiz. Makarios'tan söz etmeyecek, arkadaşlar. Makarios'un mahkemeye verilmesini talep edeceğiz. Başka hiçbir talebimiz olmayacaktır. Atina'ya da söyleyeceğimizi söyleyeceğiz arkadaşlar. Ben biraz Başvekilin psikolojik durumunu hakikaten dikkate şayan buluyorum. Başvekil şöyle düşünebilir, belki Sayın İsmet İnönü, Garp Cephesi Kumandanı, 1'inci ve 2'nci İnönü Kumandanı, Yunan dostluğumu o günün şartları içinde yaşatmışım da bugün niye yaşatmayayım? Efendim, Sayın Başvekil karşısındaki yaşatmak istemiyorsa yaşatamazsın O halde niye mesuliyeti üzerine alıyorsun? Bırak mesuliyeti' karşındakine, elindeki haklı kozlarının, cevabını Atina versin. Siz de rahat uykunuzu uyuyun, vazifenize daha dinç devamı edin. O halde görüyorsunuz ki arkadaşlar, hazan insanları hatıratı yanıltabiliyor. Ben daima hürmetli kelimelerle kullanırım. Kendisine, siyaseti haricinde hâtrasına, şahsiyetine, yaşına, başıma hürmet ifadesi kullanırım. Fakat söyleyeyim ki bugün Başbakan hakikaten hu lüzumsuz tarafından Türk hamaseti, Türk asaleti, Türk toleransı ile doğmasına ve yasamasına çalıştığımız Yunan dostluğuna maalesef 'marazı olarak bağlı olması 'gibi bir yanlış nokta, içinde bulunuyorlar. Arkadaşlar, milletlerin dostluğu mevzuunda da müsaade ederseniz, hiçbir şeye kapılmayayım. Aynı Yunanlılar İzmir'e geldiği zaman, kiliseleri Cihadı Mukaddes ilân etti, geldiler bütün mezalimi yaptılar. Karşınızda o zulmü yaşayanlardan birisi var, fakat, ne acıdır ki, babam, «Dursun bu hayasızca akın.» diye konuştu ve Yunanlıların kızlara, çocuklara yaptığı taarruzları medeni milletler nezdinde protesto ile hayatını feda etti, icabında müdafaa için silâh kullandı. Şimdi oğlu da «Dursun bu hayasızca akın», insan hakları ayakta dursun, can ve mal emniyeti olsun diye bağırıyor. Niçin bunlar sağlanamıyor? Karşımızdakiler ikili, üçlü oyun oynuyorlar. Arkadaşlar ikili, üçlü oyuna karşı ne yapabilirsiniz? Son sözünüzü söylersiniz. Ya bu dostluk vardır ya yoktur. Arkadaşlar, eğer Akdeniz adalarında Yunanlılar rahatça oturuyorsa Türkler sayesinde oturuyor. Kıbrıs'taki Rumların bugüne kadarki hayatının yine teminatı, yaratıcısı Türkler olmuştur. Onun için artık Yunanlılara son sözümüzü söyleyelim. Gelelim arkadaşlar hu iş sulh yolu ile hakikaten uzun zaman içerisinde mi halledilir? Başvekile şurada şahsan hak veriyorum. Bir iş bir defa yanlış da olsa müzakere metodu içine girdikten sonra ciddi bir Devlet, ciddi bir sebep olmadan onu müzakere yolundan çıkaramaz. Bugün, artık Başvekil müzakere yolunda bunun adı konabilecekse, konmak gibi bir gayreti göstermek vazife mesuliyeti ile karşı karşıyadır. O halde artık bizi dinlesin, bu sözlerimizi nazarı, itibara alsın. Şu müzakere yolu nereye

varacaksa, hunun adını koysun, bunun miadı tayin edilsin, hatta arkadaşlar, müddetli müzakerelere girişmeye dahi hakkı vardır Türk Devletimin, Türk Hükümetinin. Onun için ben şahsan Başbakandan rica ediyorum; bu müzakerelerden böyle bir netice çıkarmasını ve müzakere yolunun sürünceme siyaseti yerine, eşkıyalığım payidar olması yerine, eşkıyalığın durması, insan haklarının korunması ve bu işin sürüncemeden kurtarılması yoluna getirilmesinin çarelerini aramalıdır. Ve şunu da söyleyeyim ki, bu hususta Başbakan bu müzakerelerin ışığı altında çok düşünmeli ve eğer gerekiyorsa İrfan Baran arkadaşımızın da dediği gibi Hükümetinin bünyesi kesin kararlar alması için kâfi görmüyorsa. Hükümetin bünyesini değiştirmek için de Meclisin karşısına gelmeli, millî meseleyi Meclise tevdi ediyorum, deyip çaresini hep beraber bulmalıyız. Görüyorsunuz ki arkadaşlar, mesele gayet aydınlık mir noktadadır. Tarihi gerçekler bizimle beraberdir. Millî menfaatler bakımından feda edemeyeceğimiz bir noktaya gelmişiz, muahedeler bizi teyit ediyor. O halde yapılacak şey isabetli bir icra politikasının yürütülmesinden ibarettir. Sayın. Başbakanın bir sözüme güceniğimin; o da «Dün bizim haklı olduğumuzu kimse takdir etmiyordu, bugün artık ihaleli olduğumuz anlaşıldı.» Arkadaşlar, eğer ölü vere vere haklı olduğumuz anlaşılacaksa, böyle insanlığa da lanet, böyle ittifaklarınıza da lanet. Hepinizi hürmetle selâmlarım.

Meclisin 05 Mayıs 1964 tarihli oturumunda söz alan YTP grubu adına Sayın Ekrem Alican öncelikle genel görüşmenin açılmasına yönelik memnuniyetini dile getirerek bu görüşmelerin olumlu sonuçlar vermesi burada konuşulacak konularla ilgili hükümetin bazı tedbirleri almasının daha iyi temennilerini ve genel görüşme sürecinde hem iç hem de dış politikanın önemli meseleleri üzerinde durularak hükümete bazı işaretler vermesi yönünden faydalı olacağını iletmiştir. Ardından Tahsin Demiray'ın Kıbrıs meselesinin dayandığı temel sebepleri açıkladığı konuşmasına katıldığını kendisinin ise meselenin bugünkü safhası üzerinde durarak bazı tahliller yapacağını ifade etmiştir. Alican'a göre Kıbrıs meselesi 30 Kasım 1963'te Makarios'un Türkiye, Yunanistan, İngiltere hükümetlerine ve Türk cemaatine verdiği muhtırayla ortaya çıkmış ve bu muhtırada Makarios'un kendisini devlet başkanı olarak gördüğünü muhtırayı ise anayasanın devletin suhuletle idaresi ve ülkenin kalkınma ve inkişafı sağlaması bakımından doğurduğu güçlükleri ortadan kaldırmak maksadıyla verdiğini ve Kıbrıslı Türklerin hak ve menfaatlerinden mahrum bırakılmayacağını ifade ettiğini ancak Türk cemaatinin haklarını teminat altına alan maddelerin ortadan kaldırılmaya çalışıldığını belirtmiştir. Özetle Makarios'un esas maksadını gizleyerek Kıbrıs'ın iki cemaat tarafından yönetilmesi prensibini kabul eder gibi gözükürken bazı pürüzlü noktalar var diyerek

bunları düzeltmeye çalışır şekilde görüldüğünü ve sözde pürüzlü maddelerin Türk cemaatine bazı tavizler veren maddeler olduğunu ifade etmiştir. Anayasanın 182. maddesinin temel hakları garanti altına aldığını belirterek Makarios'un bu talebiyle hukuka aykırı bir şekilde hareket ettiğini tekliflerinin ancak normal usuller çerçevesinde ilgililer tarafından görüşülerek bir takım hal tarzlarına gidilebileceğini ancak ilgililerin kabul etmemesi durumunda hukuk yolunun dışına çıkılacağı Makarios için söz konusu olmadığına değinmişti Makarios'un bu muhtırasının anayasanın temel hükümlerine aykırı olduğunu bildiği için Londra Konferansı'nda da bu görüşlerini ortaya attığını ancak bazı zaruri nedenlerle anlaşmayı imzalamak mecburiyetinde kaldığını ifade ettiğini belirterek bugünkü tavrına aslında kılıf uydurduğunu belirtmiştir. Makarios'un bu muhtıradan sonra takip etmesi gereken yolun ilgili devletlerin buna verecekleri cevaba göre gelişeceğini bu cevap gelene kadar da adadaki statükonun devam etmesi gerektiğini ve kendisinin de ifade ettiği gibi devlet başkanı sıfatıyla olayları körükleyerek değil cemaatler arasında sükunetin sağlanması görevinin kendisine ait olduğunu söyleyerek Makarios'un bugünkü tavrıyla tam aksi bir yolda ilerlediğini belirtmiştir. Türk hükümetine Makarios'un anayasayı baltalamak için her türlü çabayı yaptığını belirterek bu hareketleri İngiliz, Yunan hükümeti ve Kıbrıs devlet başkanı olarak ilgililere defaatle bildirmesine rağmen adada olayların devam ettiğini ve hatta Anayasa Mahkemesi Başbakanının dahi istifa etmesiyle sonuçlandığını burada ise bir iyi niyet bulunmadığını belirttiğini söylemiştir. Türk hükümetinin sorununa karşı iyi niyetini gösterdiğini hatta Paris'te Kıbrıs'la ilgili yapılan toplantıda Yunanistan Dışişleri Bakanı'na Makarios'un temel maddeler üzerindeki taleplerini geri alması durumunda ülkenin gelişmesi ve kalkınması için karşılaşılan zorluklar varsa bu zorlukları önlemeye dahi yardımcı olacaklarını söylediğini Yunan hükümetinin de buna katıldığını bugün ise meselenin hukuk yönünden Türkiye ve Türk cemaatinin lehinde olduğunu ifade etmiştir. Türk haklılığına karşın NATO'da ilgisiz bir tutum görüldüğünü Makarios'un 21 Aralıktan itibaren görüşlerini zorla kabul ettirmek için tedhiş kampanyasını başlattığını NATO'daki sulhu korumakla görevli milletlerin aksi görüşe sahip olabileceğini anlamamıza imkan olmadığını Makarios'un bu tutumuna karşılık Garanti Anlaşması'nın devreye konularak Türk, Yunan, İngiliz hükümetinin harekete geçmesi gerektiğini fakat hükümetin Yunan ve İngiliz hükümetine müracaatında çeşitli gerekçeler sunarak en sonunda üçlü idare kurulabileceğini belirtmiştir. Alican'a göre hükümetin bu konudaki tutumu elbette tenkit edilebilir fakat tenkit için henüz erken olduğunu belirterek meseleyle alakalı İngiltere, Amerika ve Birleşmiş Milletlerin tarafsız kalmadığını özellikle Birleşmiş Milletlerin Makarios'tan talimat alır gibi bir duruma girmiş olmasını eleştirerek Türkiye'nin bu konuda tek başına kaldığını buradan yola

çıkarak yarın karşımıza çıkabilecek bir meselede de bize karşı nasıl davranılacağını açıkça anlaşıldığını belirtmiştir. Tüm bu nedenlerle Makarios'un bugün çok daha fazla taleplerde bulunduğunu Papandreou'nun da beyanlarıyla Makarios'un desteklediğini Türklerle dostluğu sürdürmek isteriz beyanına karşılık menfaatlerinden asla vazgeçmeyeceklerini belirterek aslında bu iki ismin de Enosis'e gidecek bir yol izlediğini belirtmiştir. Türkiye'nin artık Makarios'a ve Yunanistan'a güvenilmeyeceğini, Başbakanın ifade ettiği hayal kırıklığının sürekli devam edeceğini bu nedenle Türk dış politikasının tespit edilerek ne yapılabileceğinin açıklanması gerektiğini Kıbrıs'taki Türklerin tedhiş altında bırakılmasını asla kabul edilmeyeceğini ve Türkiye'nin Garanti Anlaşması'nı kullanması gerektiğini belirtmiştir. Alican'a göre mesele barışçı yollardan halledilmesi gerekmekte ve Milletler Güvenlik Konseyi tarafından girişilen hareketin başarıya ulaşması için Türkiye'nin elinden geleni yapacağını ancak Birleşmiş Milletler personelinden de görevlerini tarafsızlık içinde yapmalarını talep ettiklerini fakat Birleşmiş Milletler barış gücü kumandanın görevini tam bir tarafsızlık içerisinde yapmadığını hükümetin ise bu hadiseler karşısında şiddetle harekete geçmesi gerekmektedir. Ardından hükümetin bu gayretleri yapmadığı yönüyle eleştiriye başlamıştır. Türkiye'nin bu mevzuda dostlarının taraf tutmalarını beklemediğini aksine ihtilaflar karşısında tarafsız kalarak adadaki katliamlar karşısında insani ölçüler içerisinde hareket edilmesinin beklendiğini hükümetin bunu açıkça telaffuz etmesi gerektiğini belirttikten sonra Türkiye'nin Türk-Yunan dostluğunu devam ettirmek arzusunda olduğunu fakat ne Enosis düşüncesini ne de adada girişilen katliamları asla kabul etmeyeceğini Yunanlıların isteklerine Atatürk tarafından milli mücadele ruhuyla Yunan kuvvetlerinin İzmir'e dökülerek cevap verildiğini gerektiğinde aynı durumun tekrar edebileceğini net bir şekilde ifade etmiştir. Türkiye'nin anlaşmaları tek taraflı bozmayacağını dile getirerek dış politikanın tespit edilmesinden sonra uygulanmasını önemi üzerinde durularak bu konuda kararlı olunmasını iç politikadaki huzur ve kararlılığa bağlı olduğunu bu nedenle partilerin ifade ettikleri sözleri tatbik etmesi gerektiğini Halk Partisi ve Adalet Partisi'nin vatandaş kitlesinin önemli bir kısmını temsil ettiğinden bu konudaki mesuliyetin daha fazla olduğuna dikkat çekerek her türlü hesapları bir yana bırakarak bu konu üzerinde yoğunlaşması gerektiğini zira Türkiye'nin bu konuda sadece kendisine güvenebileceğini Türkiye'nin çaresiz veya cesaretsiz şekilde lanse edenlerin ithamlarını geçersiz kılarak birlik içerisinde bu davanın muvaffak bak olacağına dair inancı ne ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.30, B.98, s.265-274);

Aziz arkadaşlarım, milletimizin büyük ekseriyetini temsil eden iki partimize mensup muhterem milletvekili arkadaşlarımız tarafından, Anayasamızın 88 ve 89'uncu maddelerine göre, Hükümetin Kıbrıs politikası ve Türk-Yunan münasebetleri mevzuunda genel görüşmeler açılmasına dair verilmiş olan takrirler üzerine açılan genel görüşmeleri YTP Meclis grubu olarak memnuniyetle karşılamış bulunmaktayız. Bu müzakereler sadece Hükümetin Kıbrıs politikası ve Devletimizin Yunan Devleti ile olan münasebetlerinin dışında, öyle tahmin ediyoruz ki dış politikamız ve iç politikamızda bazı önemli meselelerimiz üzerinde de Yüksek Meclisin muayyen millî istikametler tespit etmesinde ve bu yolda Hükümete bazı işaretler vermesinde faydalı sonuçlar doğuracaktır. Çünkü müzakereleri dinledikten ve çünkü müzakerelerde, takrirleri vermiş olan arkadaşlarımızın izahlarını dikkatle takip ettikten sonra Yeni Türkiye Partisi Meclis Grup a adına, bu partinin Genel Başkanı saatiyle bizzat görüşlerimi Yüksek Meclise arz etmek ihtiyacını duydum ve bu sebeple huzurunuzda bulunmaktayım. Esas üzerindeki görüşlerimizi izaha girmeden önce, bir temennimi arz etmek isterim. Bu müzakereler öyle temenni ediyorum ki bir nevi formalite ikmalî manasını taşımasın, olumlu birtakım sonuçlar versin. Burada konuşmuş olan sözcü ve takrir sahibi arkadaşlarımızın, üzerinde durdukları bazı tedbirlerin alınmasına, olumlu tedbirlerin alınmasına millî menfaatler bakımından faydalı sonuçlara doğru Yüksek Meclisin tedbirler almasına yol açsın, önümüzdeki mesele hakkında bazı müşahedelerimizi ve bazı düşüncelerimizi kısaca izah etmekte fayda mülâhaza etmekteyim. Sayın Tahsin Demir arkadaşımız, Sayın Tahsin Demiray arkadaşımız- özür dilerim, soyadını biliyordum, yalnız telâffuz ettim- çünkü konuşmasında meselenin tarihî cephesini uzun uzun izah ettiler ve dayandığı temel sebepleri işaret ettiler. Kendilerinin işaret ettikleri bu temel sebepler üzerinde hakikaten mutabık olmamaya imkân yoktur. Elbette önümüzdeki mesele Yunanlıların uzun vadeli Elenizm politikasının Megalo ideanın doğurduğu bir meseledir. Yalnız işin bugünkü safhası üzerinde, ben hâdiseleri kısaca önünüze getirmek suretiyle, bazı tahliller yapmak istiyorum. Bugünkü mesele resmen 30 Kasım 1963 tarihinde Makarios'un Türkiye-Yunanistan-İngiltere hükümetlerine ve Türk cemaatine verdiği bir muhtıra ile meydana çıkmıştır. Muhterem arkadaşlarımın bu muhtıraya dikkatlerini çekmek istiyorum. Makarios bu muhtıranın altına; Kıbrıs Cumhurbaşkanı Arşövek Makarios diye imzasını atmıştır. Demek ki, Devlet Başkanı sıfatıyla bu muhtırayı vermiştir. Bu muhtıranın dayandığı sebepleri umumi hatlarıyla Makarios şöyle izah etmektedir; bu muhtıradan bazı kısımları Yüksek Heyetinize aynen okumak isterim. «Kıbrıs Cumhuriyeti anayasası, hali hazır şekliyle Devletin suhuletle idaresi bakımından güçlükler yaratmakta, ülkenin kalkınma ve inkişafını engellemektedir.» Demek ki, Makarios'un bu muhtırada, zahiren

sebepler olarak gösterdiği husus, Anayasanın Devletin suhulet ile idaresi ve ülkenin kalkınma ve inkişafını sağlaması bakımından doğurduğu bazı güçlükleri ortadan kaldırmak maksadına müteveccihdir. Makarios, buna mümasil beyanlarını muhtıranın çeşitli yerlerinde tekrarlamaktadır. Ve sonunda şöyle diyor; «Bu durum, Devlet Başkanı olarak beni büyük endişelere sevk etmektedir. Devletin suhulet ile işlemesi ve inkişafı bakımından mevcut engellerin hiç olmazsa bir kısmının kaldırılarak bazı güçlüklerin halledilmesi gerekmektedir.» Muhtırayı dayandırmak istediği sebepler, yine şu pasajda da okuduğum gibi, Devletin suhulet ile idaresi bakımından karşılaşılan güçlükleri ortadan kaldırmaktır. Sonunda Makarios muhtırasını şöyle bitiriyor: «Anayasanın yarattığı bazı güçlükler üzeninde durdum. Netice olarak şurasını önemle ifade etmek isterim ki, niyetim bu tekliflerle Türk cemaatini meşru haklarından ve menfaatlerinden veya matlup himayelerden mahrum etmek değildir, gaye, Devletin düzenli şekilde iş görmesine mâni bazı pürüz sebeplerini ve sebepleri ortadan kaldırmaktır. Anayasanın esas gayesi kendi çerçevesi içinde Devletin uygun bir şekilde faaliyette bulunmasını sağlamak ve düzensizlik ve ihtilaf kaynaklarını yaratmamaktır. Tecrübeler Anayasamızın bu gayeye ulaşmadığını ve bazı hükümlerin tatbikatta büyük güçlükleri sâdir olduğunu göstermiştir. Halkımızın menfaatleri için bun/a bir çare bulmalıyız. Muhtelif müşkülât noktalarımın teklif olunan şekilde hallinin Kıbrıs halkının bir bütün olacak hayrına olacağına samimî olarak inanıyorum. Kıbrıslı Türklerin de bu görüşe iştirak edeceklerini ümit ederim.»

Fevkalâde sureti haktan görünen ve sadece Anayasada bazı pürüzlü noktalar vardır, Devletin suhulet ile idaresi, ülkenin kalkınması ve inkişafı bakımından bunlar güçlükler yaratmaktadır, bunları iş birliği ile düzeltelim demektedir Makarios. 30 Kasım 1963 tarihinde verdiği ve bu meseleyi resmen harekete getiren ilk muhtırasında. Ama yine kıymetli arkadaşlarım, 'muhtırayı başından sonuma kadar okudukları zaman göreceklerdir ki; bu muhtırada Anayasanın temel maddeleri olarak Türk cemaatinin hukukunu teminat altına alan temel maddeler olarak tespit edilmiş bir takım maddelerin ortadan kaldırılması, ki 13 maddede toplanmış, teklif olunmaktadır. Yani telâffuz etmeden, esas maksadını telâffuz edemeden işi bugünkü hale getirmediği için, henüz bu cesareti kendisinde bulamayan Makarios, Anayasanın temeli olan Zürih ve Londra Anlaşmalarının ve Anayasanın Kıbrıs Devletini idare bakımından, Devletin müştereken iki cemaat tarafından yöneltilmesi prensibini kabul eder gözükmekte arkadaşlarımın dikkati erini bilhassa bu noktaya teksifetmelerini istirham ederim kabul eder gözükmekte, bazı pürüzlü noktalar var, bu pürüzlü noktaları düzeltelim diyerek, 13 madde halinde bir takım teklifler yapmaktadır. 13 maddeyi de muhterem arkadaşlarım bilirler, bunun içinden üç tanesi, hatta müşterek yönetim bakımından Türk cemaatine bazı tavizler veren

maddeler... Bu tavizlerle Kıbrıs Cumhuriyetinin Devlet Başkanının gaybubetinde bugünkü Anayasayla kabul edilen Temsilciler Meclisi Başkanının ona vekâlet etmesi yerine Cumhurbaşkanı Muavininin vekâlet etmesi, yani Türk Cemaat Reisinin vekâlet etmesi fikrini savunmakta, Temsilciler Meclisi Reisliği ve Reis vekilliği bakımından yine Türk Cemaatinin 15 kişilik temsilcilerinin başının gerektiğinde Temsilciler Meclisine vekâlet etmesi, Riyasete vekâlet etmesi fikrini savunmakta, Rum cemaatinin lâğvedilmesi fikrini dahi bir maddeler halinde koymakta, yani muhtırayı verdiği anda Makarios müşterek yönetimi, iki cemaatin müşterek yönetimi fikrini kabul eder gözükmekte, endirekt yollarla, dolambaçlı yollarla da esas maksadını tahakkuk ettirmek gayretini sarf etmektedir. Şimdi muhterem arkadaşlarım. Anayasanın 182'nci maddesi, arz ettiğim bu temel hakları garanti altına almıştır. 182'nci maddesi bu maddelerde değişiklik yapılamaz hükmünü koymuştur. Maddenin 1'inci fıkrası aynen şöyledir; «Bu Anayasanın 11 Şubat 1959 tarihli Zürih Anlaşmasından ithal edilmiş bulunan ve ek 3'ünde gösterilen maddeleri veya maddelerin kısımları bu Anayasanın temel maddeleri olup hiçbir suretle gerek değiştirme gerek ilâve veya gerekse kaldırma suretiyle tadil edilemez.» Makarios'un bu 13 maddenin içerisinde, biraz evvel arz ettiğim üç tanesi hariç, diğerleri hu temel maddelere taallûk eden tadilleridir. Demek ki Makarios'un teklifi Anayasanın şu maddesiyle ve Garanti Anlaşmasının ikinci maddesiyle, ki bu maddede Garanti Anlaşması ile garanti altına alınmıştır, teminat altına alınmış olan hükümlere aykırı tekliflerdir. Bu izahı yapmaktan maksadım, ihtilâfin aslında büyük hukukçu meselesi, büyük beynelmilel hukuka, milletlerarası hukuka vâkıf büyük hukukçuların, otoritelerin halledeceği bir mesele olmadığını, ihtilâfin açıkça Makarios'un hareket hattı ile hukuka aykırı bir hareket olarak ortada olduğunu meydana çıkarmıştır sevgili arkadaşlarım. Bu kadar açık, bu kadar hukuk dışı bir harekettir, varılan tekliflerin şiddet yolu ile tahakkuk ettirilmesine çalışılması. Bu teklifleri pekâlâ yapabilir, yapabilir ama bu teklifler ancak normal usuller içerisinde ilgililer tarafından müzakere konusu yapılırsa; ilgililer tarafından müzakere konusu yapıp da birtakım hal tarzlarına gidilecek olursa, bu yollar takip edilebilir. Aslında bu teklifler yapılırsa dahi ilgililer kabul etmedikleri takdirde elbet hukuk yolunun dışında bir yola girmesi, Makarios için bahis konusu değildir. Bunu hem Makarios'un hareket hattını vuzuha kavuşturmak bakımından arz ediyorum, hem de dostlarımızın, müttefiklerimizin; biz tarafsızız, biz bu işte taraf tutamayız gibi beyanlarına karşı tarafsızlıklarının manasını tespit etmek bakımından Yüksek Meclise arz ediyorum. Makarios bu teklifleri yapıyor ve arz ettiğim gibi bir Devlet Başkanı olarak yapıyor, yani ben iki cemaatinde hası olarak, cemaatler arasında bir tefrik yapmadan hu işi yapıyorum, surf devletim suhuletle yürümesi bakımından. Devlet aslında Zürih'te kabul edilen,

Londra'da kabul edilen ve bilahare Anayasa ile tesis edilen iki cemaatin müşterek yönetimi esasına dayanmaktadır fikrini kabul ettim diyerek yaptığı tekliflerdir. Ama bu arada her zaman olduğu gibi, muhtırasında da bu tekliflerin Anayasanın temel hükümlerine aykırı olduğunu çok iyi bildiği için, ben zaten diyor bunları Londra Konferansında da ortaya atmıştım, ama ne yapayım ki o zaman birtakım zaruretlerle anlaşma imzalamak mecburiyetinde kaldım. İyi ama o zaman o anlaşmayı sen imza etmek mecburiyetinde bir an için Türkiye'nin tazyiki altında kaldıysan, acaba Türkiye'nin tazyiki, İngiltere'yi de mi o anlaşmaları imzalamaya zorladı, acaba Yunan Hükümetini de mi, o zamanki Yunan Hükümetini de mi o anlaşmaları imzalamaya zorladı? Bu çeşit esbabı mucibe ile anlaşmaları ortadan kaldırmak fikrini müdafaa etmeye gidecek olursak, Sayın Nihat Erim'in dün ifade ettikleri gibi, anlaşmalara vefa kaidesi, prensibi diye bir şey ortada kalmaz. Mesele bu kadar hukuka aykırı, hukuk dışı ve hatta bu Hukuk dışı olma fikrini Makarios'da muhtırayı verirken bildiği için, bunu bir nevi izah mecburiyeti ile karşı karşıya hissetmiştir kendisini. Muhtırada da bunu izah etmiştir. Şimdi, bu muhtırayı veren Makarios'un takip etmesi icap eden yol, muhtırayı alan Devletlerin normal usuller içinde buna verecekleri cevaba göre meseleyi takip etmesidir. Bu meseleyi takipte netice alabilirse alacak. Müşterek mutabakat arla birtakım pürüzleri ortadan kaldıracı yeni tedbirler tespit edilirse, tespit edilecek. Ama bu mevzuda neticeye varı İmci ya kadar Ada'da statüko devam edecek. Ada'da Kıbrıs Devleti devam edecek, Ada'da cemaatler arası ihtilâflar, kendisinin ifade ettiği gibi Devlet Başkanı sıfatıyla körüklenmek değil, bilâkis cemaatler arasında bu meseleden dolayı ihtilâfların doğmaması, fiilî hâdiselerin çıkmaması için en ileri derecede bizzat o Devletin başı sıfatıyla kendisinin tedbirler alması icap edecekti. Ama ne oldu sevgili arkadaşlarım? Makarios tamamıyla aksi bir yol tuttu. Şimdi, Hükümetimiz o zaman ne cevap verdi Makarios'a. Bunu da müsaadenizle bir, iki madde halinde arz edeyim. Türk Hükümeti kendisine 16 Aralık 1963 tarihinde verdiği cevabi muhtırada, Anayasanın tatbikatında müşkülât doğduğundan bahsediyorsun, Anayasanın tatbikatını ilk günden itibaren baltalamak için ne mümkünse elinden geleni yaptın, diyor Türk Hükümeti, ki fil hal hâdiseler böyle cereyan etmiştir. Bir taraftan Kıbrıs Devletinin kuruluşuna müteallik anlaşmayı imzalıyor, bir taraftan da ertesi gününden itibaren, bu ilk safhadır Enonis'e giden yolda ilk safhayı getirdik bundan sonra 2'nci safhada yürüyeceğiz ve bundan sonra 2'nci safhayı katederek Enonisi tahakkuk ettireceğiz, diyen beyanları ile bizzat Devlet Başkanı olarak kendisi başlıyor. Ve Ada'da Anayasanın tatbikatı bakımından her türlü müşkülâtı meydana getirmek için elinden gelen gayreti sarf ediyor. Dün Sayın Başbakan konuşması sırasında ifade etti. Türk Hükümeti defaatle bu çeşit hareketleri Kıbrıs Devleti

Başkanı olarak kendisine, İngiliz Hükümetine, Yunan Hükümetine, hülâsa bu mevzuda ilgililere defaatle bildirmiş olmasına rağmen, hâdiseler devam etmiş ve en sonunda, hatta Kıbrıs'ta Anayasa Mahkemesi Başkanı dahi istifa edip vazifesinden ayrılmak mecburiyetinde kalmıştır. Türk Hükümeti o zaman haklı olarak kendisine, Anayasanın iyi niyetli tatbikat imkânlarına yol açmış olaydınız, bu durum meydana gelmezdi, bu itibarla biz, sizin muhtıranız üzerinde müzakere yapamayız diyerek cevap verdi. Türk Hükümeti, Sayın Hariciye Vekilinin bir konuşmasından öğrendiğimize göre, hatta bu mevzuda iyi niyetini göstermek için, Paris'te Kıbrıs'la ilgili Hariciye Nazırları toplantısında Yunanistan Dışişleri Bakanına, eğer Makarios temel maddeler üzerindeki taleplerini geri alacak olursa kendisinin ifade ettiği gibi, ülkenin gelişmesini ve kalkınmasını sağlayıcı, Devleti suhuletle idare edici olma bakımından, Anayasanın tatbikatı dolay isiyle uğradığı müşkülât varsa birtakım pratik hal tarzları bulmak suretiyle, bu müşkülâtı önlenmeye dahi yardımcı olmaya hazırız, dediğini ifade etmiş bulunmaktadır. Demek ki, biz bu derece iyi niyetimizi de göstermişiz ki o zamanki Yunan Hükümeti de Dışişleri Bakanımızın bu mütalâasına iştirak ettiğini, Yunan Hükümetinin o zamanki Dışişleri Bakanı ifade etmiş; haklısınız demiş. Kıbrıs Dışişleri Bakanını davet ederek kendisine de bu yolda tavsiyede bulunmuş. Şimdi sevgili arkadaşlarım; mesele hukuk yönünden bu kadar Türkiye'nin ve Türk Cemaatinin lehinde. Makarios'un hareketi bu derece hukuk dışı bir hareket. Bu hareket karşısında ben gerek anlaşmaya Yunan Hükümeti ile birlikte imzasını koymuş olan İngiliz Hükümetinin gerekse NATO'daki müttefiklerimizin bu konuda, Türkiye'nin bu derece haklı durumu muvacehesinde, maalesef ilgisiz davrandıkları kanaatini taşımaktayım. Bu ilgisizlik daha işin başında başlamıştır. Makarios, muhtırası reddedildikten sonra, Paris'te kendisine, pratik birtakım tedbirlere ihtiyaç varsa bu mevzularda görüşebiliriz denilmiş olmasına rağmen, 21 Aralıktan itibaren, görüşlerini zorla hâkim kılmak için Türk Cemaati üzerinde tedhiş kampanyasını bizzat kendisi açmıştır. Bizzat kampanyayı bir metot olarak/hukukî yollardan netice istihsaline imkân göremediği için, bir metot olarak muhtırasını kabul ettirmek ve gerekiyorsa, fırsatlar elverirse, daha ileride elde etmek için tedhiş kampanyasını bizzat 21 Aralıktan itibaren harekete geçirmiştir. Bu hâdiselerin şu inkişafı muvacehesinde, aksinin iddia edilebilmesine imkân olmayan bir gerçektir, arkadaşlarım. Bunu dostlarımız, müttefiklerimiz ve nihayet NATO'daki bizimle beraber sulhu korumak, bu bölgedeki sulh koruma taahhüdümü yapmış olan milletlerin ne şekilde aksi kanaate sahip olabileceğini anlayabilmemize imkân olmayan bir gerçektir, meydandadır ve hâdis budur. Şimdi, bu tedhiş hareketleri karşısında şüphesiz harekete geçecek olan mekanizma Garanti Anlaşmasıdır. Başka bir şey yok ve o Garanti Anlaşmasında da taraflar tespit

edilmiş, bir taraf Kıbrıs Cumhuriyeti, diğer taraf Türkiye Cumhuriyeti, Yunan Hükümeti ve İngiliz Hükümeti. Yani taraflar; bir taraf üç devlet, bir taraf da Kıbrıs Cumhuriyeti. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin başındaki zat cemaat başkanı sıfatı ile Anayasanın bu temel hükümlerini ihlâl etmek teşebbüsüne girişmiş, muhtıra bunun resmî delili; meydana, ortada. Terhis hareketi başlamış. Garanti anlaşmasının 4'üncü maddesi sarahaten harekete geçilebilecek vaziyette. Tereddüt sureti katiyete bahis konusu olacak gibi değildir. Ama Garanti Anlaşmasının 4'üncü maddesini harekete geçirebilmek için Hükümetimiz, birlikte imzalarını attıkları Yunan Hükümetine, İngiliz Hükümetine müracaat ettiğinde, istişare ediyoruz, şunu yapıyoruz, bunu yapıyoruz diye cevaplar almış bu suretle günler geçmiş, en sonunda da üçlü idare kurulabilmiştir. Şimdi bu noktada Hükümeti tenkit etmek mümkündür. Bu noktada üçlü müdahaleye girişemedim, münferit müdahale yapmalı mıydı, yapmamalı mıydı meselesi, bendenizin kanaatime göre, bazı arkadaşlarımızın da tenkit ettikleri gibi, tenkit edilebilir. Ama, tenkit etmek için henüz, yine benim kanaatime göre, vakit erkendir. Şartları iyice düşünmek lâzımdır. Dostlarımızın, o anlaşmanın altına imzasını atmış olan dostlarımızın, Yunanistan zaten sarahaten aksi istikamette, ama İngiliz dostlarımızın da bu mevzuda mütereddit hareket etmeleri elbet Hükümetin hareketlerinde tesir yapmıştır. Bunun yanında Amerikalı dostlarımızın da aynı tereddüdü NATO'daki ortağımız sıfatıyla taşımış olması, Hükümetin hareketlerinde tereddütler doğmasına sebebiyet vermiştir. Bu konuda tenkit de yapılabilir, Hükümet haklı da olabilir, bendenizin kanaatine göre, hüküm vermek zamanı henüz gelmemiştir. Şimdi, yine bendenizin kanaatine göre, meselenin ondan sonraki safhasında birtakım oyalayıcı kararlar alınmasının, hâdisenin birtakım oyalama ve uyutma politikasına tabi tutulmasının, beynelmilel sahada, temeli burada atılmıştır. Garanti anlaşmasına başlangıçta o anlaşmaya imzalarını atmış olan devletler sahip çıkar da Garanti Anlaşmasını tatbik edeydiler, mesele başlangıçta normal yolunda yürüyenecekti, ondan sonrası da normal sulhçu yollarla halledilme imkânına kavuşacaktı. Ama başlangıçta oyalama siyaseti bir defa yerleştiği için sonuna kadar hâdiseler bu şekilde inkişaf etmiştir. Makarios'un talebiyle İngilizler müdahale etti, üçlü idare kuruldu. Makarios burada Garanti Anlaşmasının tatbik edilmesine sebebiyet veren, hukuk dışı hareketleri yapmış olan insandır. Makarios'un talebiyle elbette bu şekilde bir müdahale işin başlangıcında sağlam temellere oturtulmamasına sebebiyet vermiş ve ondan sonrası da Birleşmiş Milletler müdahalesi, Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin adeta Makarios'tan talimat alır gibi bir duruma girmiş olması, başlangıçtan itibaren Makarios'a verilen bu, hak etmediği pozisyondan ileri gelmiştir. Bu itibarla muhterem arkadaşlarım, Yeni Türkiye Partisi Meclis Grubu olarak biz, dostlarımızın bu mevzudaki tutumunu, tarafsız

bir tutum olarak mütalâa etmemekteyiz. Bilâkis, dostlarımız meseleye kâfi nispette önem vermedikleri için kendi cephelerinden belki bazı sebeplerle Makarios'u destekleyen bir yola girdikleri için, Türkiye meseleyi halletmek bakımından tek başına kalmıştır ve dostlarımızın bu hareketi bizim müstakbel tutumlarımız bakımından, dış politikamızın esaslarına vermemiz gerekli olan istikametleri tayin bakımından bize bazı fikirler vermelidir, sevgili arkadaşlarım. Böyle kritik bir meselede bize ahdi bağlarla, bağlı olan ve bu kadar haklı olmamıza rağmen bu bağları harekete getirmeyen dostlarımız, yarın Türkiye'nin başına başka meseleler çıkacak olursa Türkiye'nin emniyetini tesis için girmiş olduğu anlaşmaları nasıl tatbika sokacaklar? Olamaz. Bu meselede dostlarımızın tutumları açıkça, yarın karşımıza çıkabilecek daha başka meselelerde de bize karşı nasıl hareket edeceklerini ayıkça ortaya koymuş bulunmaktadır. O halde Türkiye bundan ders almak mecburiyetindedir. Dış politikasını buna göre tespit etmek mecburiyetindedir. Ama bunu derken, dış politikamızın temel inde değişiklik yapalım manasını kaydetmediğimi de açıkça ifade edeyim. Ama dış politikamızda zihniyet bakımından, dinamizmim bakımından, tarafsızlık değil, ama istiklâl in o sahip olması bakımından, şahsiyetini bulması bakımından, bazı değişiklikler yapmak mecburiyetinde olduğumuz, bu hâdisle ile açıkça ortaya çıkmıştır. Şimdi muhterem arkadaşlarım; Makarios, arz ettiğim gibi, muhtırasını verdiği zaman, esas düşünce olarak iki cemaat arasında Kıbrıs'ta müşterek yönetim fikrini reddetmediği halde, hâdiselerin, müteakip inkişafı sonunda bugün daha ileriye gelmiş bulunmaktadır. Gerek dostlarımızın, biraz evvel arz ettiğim politikaları ve gerekse Yunanistan'ın yeni Hükümetinin ve yeni Hükümet Başkanının Makarios'tan daha ileri bir şekilde bu mevzuda Enonisci olması dolayısıyla, Makarios bugün daha ileri taleplerle huzurumuzda bulunmaktadır. Nereden çıkarıyoruz bunu? Bu da Papandreou'nun Kıbrıs mevzuunda ilân ettiği politikasından. Ve bu politika da Makariso'u virgülüne kadar destekliyorum, demesinden meydana çıkmaktadır. Papandreou ne diyor? «Yunan Hükümeti Elenizmin Kıbrıs'taki haklı mücadelesini kayıtsız olarak destekler.» Mühim kısımlarını okuyorum Kıbrıs politikasının. «Çoğunluğun yönetim haklarının tam manasıyla korunması ve denetleme haklarının teminat altına alınması. Tek çözüm yolu; Kıbrıs halkına egemenlik haklarını tam manasıyla kullanarak geleceği hakkında karar verme imkânını verecek tam ve kayıtsız bağımsızlıktır.» Açık söylüyor, «Türklerle dost geçinmek isteriz, Türklerle Atatürk ve Venizelos tarafından temelleri atılan dostluğu idame etmek isteriz.» Ama, menfaatler bahis konusu olduğunda, menfaatlerimizden zerrece fedakârlık yapmayız. Bu dostluk Yunanistan'ın Elenizm dâvasının vasıtası olmaya mecburdur. Papandreou'nun mütalâası Bu. Kıbrıs'ta çoğunluk yönetecek, lütfedecekler, azınlığın hukukunu teminat altına

alacaklar. Bu teminatı da şimdiye kadar gördük. Ayrıca da çoğunluk, bu şekilde kurulan Devlet, kendi kaderini kendisi tayin etmekte tamimiyle serbest olacak, yani ertesi gün de ben, Yunanistan'a iltihak ettim, diyebilecek. Bunu da Makarios, bir gün öncesine kadar «Papandreou'nun bu görüşlerini desteklerim», demektedir. Şimdi muhterem arkadaşlarım; biraz evvel izahını yaptığım muhtıradaki, beraber yönetimi kabul eden bir esasla karşımıza çıkıyor, Yunanistan'ın kendisine cesaret vermesi, dostlarımızın manası anlaşılamayan tarafsızlık politikası dolayısıyla, bu işi Enosis'e kadar götürecektir bir yola giriyor. O halde Makarios'un tutumu bu gidişle, şartlar ne şekilde kendisine müsaade ederse o istikamette, mütemadiyen taleplerini arttırıcı istikamette yürüyecektir. Türkiye artık bu meselede ne Makarios'a ne Yunanistan'a inanmak imkânına sahip değildir. Biz hâdiselerin bu safhaya gelmesi karşısında artık Kıbrıs konusundaki politikamızı sarahaten maddeler halinde tespit etmeye mecburuz. Esasen bu genel görüşmelerin bu istikamette ibir neticeye ulaşması ve bilahare arz edeceğim diğer tedbirlerin alınması faydalı sonuçlara varına bakımından bir zarurettir. Bendeniz, vuzuha varmadığımız takdirde, açık görüşlerimizi ifade etmediğimiz takdirde. Sayın Başbakanın dünkü konuşmasında ifade ettiği, her ümit devri hayal kırıklığı ile neticelendi, şeklindeki ümit kırıklıklarının devam edeceği kanaatindeyim. Karşımızdakiler kararlıdır, katı surette bu işi Enosis'e götüreceğiz, demektedirler. O halde Birleşmiş Milletler müdahale etmiş, Birleşmiş Milletler arabulucusu çalışıyor, şu oluyor, bu oluyor; teklifler gelecek, reddedilecek, tekrar çalışılacak, şu olacak, bu olacak. Fakat bu işte hedef, karşımızdakilerin hedefi, Enosis'tir, bunu bilmemiz lâzım. Buna göre de politikamızı ne yapabileceksek, o kadarını tespit etmek mecburiyetindeyiz. Bendeniz hissi de olmak kanaatinde değilim. Evvelâ Hükümet olarak bir hususu açıklamalıyız. Zannediyorum, şimdiye kadar da oldukça vuzuha kavuştu, açıklanmış durumda. Her şeyin başında Kıbrıs'ta Rum Cemaatine müsamaha etmek suretiyle Kıbrıs'taki ırkdaşlarımızın tedhiş altında bırakılması fikri, Türkiye'nin katı surette reddedeceği bir harekettir ve Türkiye'yi bugün için hukuken elinde bulunan Garanti Anlaşmasını kullanmaya sevk edecek bir hareket şekli olacaktır, diye ilân etmek mecburiyetindeyiz. Yani ırkdaşlarımıza tedhiş hareketini, can, mal ve iş emniyetlerini ortadan kaldırıcı hareketleri, kaba kuvvet kullanma hareketlerini Kıbrıs'ta katı surette önlemek şarttır demek ve bu halde bu çeşit tedhişler yeniden başladığı, bu çeşit tedhişlere teşebbüs edildiği takdirde Garanti Anlaşması mut laka harekete getirilecektir, demesi lâzım gelir Birinci işin başı budur ve burada bir taviz vermek bahis konusu olmamak icap eder. AP grubuna mensup arkadaşlarımız, bu söylendi, fakat tatbik edilmedi, demektedirler. Biz, muhalefetin bir kolu olarak, politikamızı tespit ederken bu hususun da maddelerden birisi olmasını teklif

ediyoruz. Şüphesiz, bu politikayı tatbik edecek olan her Hükümetin kendisine göre bir tutumu olacaktır. Bugünkü CHP Hükümeti bunu açıkça ifade etti. Ve bu yolda netice almakta bazı usuller tatbik etti. Bu usullerin beğendiğimiz tarafları var, beğenmediğimiz tarafları var. Acaba AP iktidarı olsaydı bunu ilân edip tatbik edebilir miydi, onu da düşünmek icap eder, insaflı olmak lâzım gelir. Şimdi, muhterem arkadaşlarım, Türk cemaatinin bu suretle her türlü tecavüzden masun hale getirilmesi kaydıyla, ihtilâfın barışçı yollardan halledilmesi lüzumuna inanmaktayız ve bu mevzuda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından girilmiş olan hareketin başarıya ulaştırılması için Türk Hükümeti, Türk Devleti olarak elimizden gelen gayreti yapmaya kararlıyız. Bu yardımları yaparken Birleşmiş Milletler personelinin bu mevzuda aldıkları vazifeleri tarafsızlık ölçülerine katî surette riayet ederek yapmalarını istemek de hakkımızdır. Politikamızı tespit ederken her tarafı ile bunları ifade etmek mecburiyetindeyiz. Biz o kanaatteyiz ki, sevgili arkadaşlarım, Birleşmiş Milletler personeline, bilhassa gazetelerde okuyoruz, zaman zaman, hakkında çıkan makaleleri okuyoruz, Birleşmiş Milletler Barış gücü kumandanının vazifelerini ifade tam tarafsızlık içinde olmadığı kanaatine varmış bulunmaktayız. Bu çeşit hâdiselerde Hükümetten istediğimiz ve Hükümeti tenkit ettiğimiz, bu çeşit hâdiselerde şiddetle harekete geçmesi ve bu çeşit hâdiseleri derhal önlemek için her türlü tedbirleri almasıdır. Bu mevzularda da Hükümetin kâfi derecede gayretli davrandığı kanaatinde değiliz. Onun için bu kaideyi, bu prensibi koymak lüzumu vardır, diyoruz. Zürih ve Londra Anlaşmaları ve bu anlaşmalara dayanarak yapılmış, tatbike konulmuş Kıbrıs Anayasası; din, dil, ırk ve kültür ayrılığı olan iki cemaatin müşterek egemenliği esasını peşinen kabul etmiş vesikalardır. Bu vesikalarda Kıbrıs Cumhuriyeti'ni iki cemaatin birlikte yürüteceği karar altına alınmıştır. Bu adadaki cemaatlerin nüfusları ile birlikte, Adanın Türkiye ile olan tarihî, coğrafi ve stratejik ilişkilerinin de taraflarca itirazsız kabul edilmiş olmasının bir neticesidir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin, devletin bu kuruluş temelini değiştirici bir yol seçmesi salâhiyetleri cümlesinden değildir. Arabulucunun vazifesi, Kıbrıs Devletinin daha suhuletle idaresi ve ülkenin kalkınma ve inkişafını engellemesi yönünden Anayasanın yarattığı iddia olunan güçlüklerle, mevcut anlaşmalar çerçevesi dâhilinde tarafları tatmin edici bir hal tarzı bulmaktır. Bu esası da böylece tespit etmek şarttır, sevgili arkadaşlarım. Yoksa yarın arabulucu, «Ben meseleyi tetkik ettim, bir hal sureti olarak karşınıza şu hal suretiyle^ çıkıyorum» dediği zaman önünüze getirdiği hal sureti, mevcut anlaşmaları ortadan kaldırıcı bir hal sureti olmazsa. Makarios'un, muhtırasında bahsettiği temel sebep olarak, ülkenin kalkınması ve gelişmesi, ülkenin suhuletle idaresi bakımından doğmuş, bulunan güçlükleri anlaşmalar hükümleri çerçevesi dâhilinde bir

hal tarzına bağlamaktan ibarettir. Bu hususu da politikamızın maddeleri içerisinde mutlaka tespit etmek şarttır. Türkiye., bu ihtilâfta dostlarından kendi tarafını tutmaları şeklinde özel bir muamele beklememiş, beklememektedir. Türkiye sadece mevcut nizamı zorla bozucu hareketlerin ve Kıbrıs'taki Türk cemaatine yapılan insanlığa aykırı vahşetlerin müsamaha ile karşılanmamasını istemektedir. Dostlarımız da bu hususu böylece bilmelidirler. Biz hiçbir suretle, ihtilâfta bizi tutun, bizim, gayri hukukî taleplerimizi karşılayın, gayri hukukî taleplerimizi destekleyin demiyoruz. Yalnız ihtilâfta tarafsız olun. Ve ihtilâfta Kıbrıs'taki ırkdaşlarımıza karşı girişilmiş olan vahşi ve barbarca hareketler karşısında 20'nci asrın gerektirdiği insanî ölçüler içinde hareket edin diyoruz. Başka hiçbir sevi kendilerinden talep etmemekteyiz. Gerek Makarios ve gerekse Yunan Hükümeti anlaşmaların altındaki imzalarını açıkça reddetmek sureliyle kendilerini hukuk dışına çıkarmışlardır. Dört yıl önce imzalanmış anlaşmalar bir yana, Makarios yeni Yunan Hükümetinin kendisine verdiği cesaretle bugün allı ay önceki muhtırasındaki teklifler ve taleplerinden dahi daha ileri neticeler istihsali hevesine kapılmış gözükmektedir. Bu derece ciddiyetten mahrum tutumlarla milletlerarası münasebetlerin hukuk düzeni içinde yürütülmesi, elbet imkânsızdır. Bu hakikatleri de açıkça telâffuz etmek lâzımdır. Açıkça Kıbrıs politikamızı tespit ederken dünya efkârına bildirmemiz, duyurmamız icap eder. Türkiye Kıbrıs üzerinde Elenizm gibi bir politikayı kabul edemez. Papandreou'nun Kıbrıs ihtilâfının temel sebebini bu şekilde tavsif etmiş olması, son olayların gerçek manasını ortaya çıkarmış bulunmaktadır. Londra ve Zürih Anlaşmaları ve Kıbrıs Anayasası Yunan Hükümetinin Megalo ideası ile Elenizm politikasına göre yönetilecek bir Kıbrıs Devletinde elbette kabili tatbik vesikalar olamazlar. Onlar bu vesikaları kendi politikalarının bir vasıtası haline getirmek çabasıdadırlar. Türk Hükümeti, Türk Devleti ve Türk milleti olarak onların bu politikasının katî surette karşısındayız ve bunu ilân etmek şarttır. Türkiye Atatürk ve Venizelos tarafından temelleri atılmış olan Türk- Yunan dostluğunu devanı ettirmek arzusundadır. Ama dostluk Yunanlıların Elenizm politikasının bir vasıtası olarak kullanılmak istenirse, Türkiye yine Atatürk'ün tahakkuk ettirdiği Millî Mücadele ruhunu ihya etmekte asla tereddüt göstermeyecektir. Bu da hakikaten Türk-Yunan münasebetleri bakımından bize hâkim olan esas görüştür. Türk-Yunan münasebetleri konusunda, dostluk içinde yürüyelim, dostluk içinde yürüyelim ama, dostluk, her zaman sizin menfaatlerinize hizmet etmek suretiyle Türkiye tarafından aranacak bir şey değildir. Atatürk, dün Venizelos'la birlikte Türk-Yunan dostluğunun temelini atmışsa yine Atatürk 1919'da o Yunanların giriştikleri küstah tecavüzler karşısında bu memlekette millî mücadele ruhunun temelini atmış ve bu ruhu tahakkuk ettirerek İzmir'de onları denize de

dökmüştü, Türkiye dostluk istemektedir ama dostluğu iyi niyetli dostluk olarak yürütmeye kararlı iseler bu dostluğun peşindedir. Aksi halde Atatürk'ün tahakkuk ettirdiği Millî Mücadele ruhu her gün Türkiye'de ihya edilebilecektir. Milletlerarası anlatmaların arzu edilmeyen hükümlerinin gayrikabili tatbiktir, denilmek 'suretiyle, tek taraflı olarak reddedilmeleri usul haline getirilecek olursa; Lozan Anlaşmasında Türkiye'nin de üzerinde duracağı hükümler elbet mevcut olacaktır. Bu da bizim onlara karşı tek taraflı olarak anlaşmaların bozulamayacağı fikrini ifade için ortaya atacağımız bir prensiptir. Muhterem arkadaşlarım; YTP Meclis Grubu olarak bu meselede, meselenin esası bakımından görüşlerimiz bunlar. Yani umumi hatları ile meseleyi barışçı usullerle halletmek kararımız katîdir. Adada ırkdaşlarımıza karşı girişilecekler türlü şiddet hareketi bizi elbet bu ırkdaşlarımızın yardımına koşmak vazife ve hakkına sahip ki bıçaktır. Bunun dışında, meseleye Birleşmiş Milletler esasen el koymuştur, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin gayretlerini müspet sonuca ulaştırmak için elimizden gelen yardımı yapmaya hazırız. Türk-Yunan münasebetleri konusunda da iyi niyetli olduktan sonra, bu münasebetleri karşılıklı olarak idame ettirmek kararındayız. Şimdi, muhterem arkadaşlarımı; politikayı tespit etmek kolay yalnız o politikayı yürütmek esas. Dün gruplarımı izin gözcüleri arkadaşlarımı ve takrir sahiplerini dikkatle dinler İken, müşterek olarak üzerinde durulan bir hususu tespit ettim. Sayın Tahsin Demiray'ın bazı ifadeleri hakikatten beni heyecanlandırdı. Belki cümleleri aynen muhafaza edemedim. Fakat mana itibariyle, şu manada birkaç cümlesini kaydetti mi? Sayın Tahsin Demiray, Yunanlılarım Megalo İdealim anlattıktan sonra, bunun altında Osmanlı imparatorluğunun çökertilmesinden sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin işinin bitirilmesi dâvası da vardır. Bu tatbikata baktıkça, manevi yıkıntıyı gördükçe, insan dehşete düşüyor. İçende birbirimizle mücadele ederken vatan, toprağının altımızdan santim santim kaydığını bilelim, dediler. Muhterem arkadaşımızın bu ifadelerine ilâveten Adalet Partisinin Muhterem Sözcüsü Faruk Sükan arkadaşım, «Meselenin halli için memlekette demokratik rejim tatbikatının kemaliyle yerine getirilmesi lâzımdır. Memleket dâhilinde, içerde tam bir huzur sağlanmalıdır. Memleket dâhilinde mustarip insanlar bulunduğu müddetçe tam bir huzur içinde olmamıza imkân olamaz.» dediler. Cumhuriyet Halk Partisinin Sayın Sözcüsü Cihad Baban arkadaşım; «iç, politika ile dış politika arasında umum ve hususu mutlak alâkası vardır. Memleket içinde huzur mevcut değilse o memlekette dış politikanın başarılı olmasına imkân yoktur» dediler. CKMP sözcüsü İrfan Baran arkadaşım da «kuruluşunda millî bir Hükümet kurulması yolunda gayret gösterilmemiş olması dolayısıyla, Cumhuriyet Halk Partisi Kıbrıs politikasının bütün mesuliyetini üzerine almıştır» dediler. Şimdi, bütün bu ifadelerden anlaşılan bir mana

var; bu politikayı yürütebilmek için, içerde iç politikamın bakımından bazı tedbirlere ihtiyaç vardır, demektedir arkadaşlarımız. Yani millî bir Kıbrıs politikası yürütmek mecburiyetindeyiz, Kıbrıs politikasında başarılı bir şekilde yürüyebilmemiz için, iç politikamızda huzura muhtacız ve iç politikamızda da huzuru sağlayabilmek bakımından her türlü tedbiri almalıyız demektedir, dört tane partinin Meclis Grupları. Bendeniz de beşinci Partinin Meclis Grubu Sözcüsü olarak arkadaşlarımızın bu mütalâalarına bütün gönülümle iştirak etmekteyim. Sevgili arkadaşlarım; bu kürsüye çıkıp zabıtlara bir şeyler geçirtmek maksadının dışında bazı tedbirler almak, bazı tedbirleri sağlamak mecburiyetindeyiz. Adalet Partisine mensup arkadaşım; «Memlekette huzuru sağlayıcı şartları yerine getirmeliyiz» buyuruyorlar. Cumhuriyet Halk Partisine mensup arkadaşım; «iç politika ile dış politika arasında çok yakın rabita vardır, dış politikada muvaffak olabilmek için iç politikadaki aksaklıkları gidermek mecburiyetindeyiz» diyorlar. Ve diğer partilere mensup arkadaşlarımız da aynı şekilde beyanlarda bulunmak suretiyle aynı fikri müdafaa ediyorlar. Pekâlâ, bu görüşmeler belki bugün sona erecek. Bu sözler söylenmiş olacak, bu sözler zabıtlara geçirilmiş olacak, ondan sonra?... Ondan sonra tekrar Hükümet, Kıbrıs politikasını ben idare ediyorum, diyecek. Adalet Partisi, Kıbrıs politikasını sen iyi idare edemiyorsun, diyecek. Biz tekrar aynı yolda yürümekte devam edeceğiz. Faydası? Adalet Partisi ile Halk Partisi Türk Milletinin en az yüzde seksenini temsil etmektedir. İki parti de bu kürsüye gelerek beyanlarda bulundular. O halde, ben bu iki partiden istirham ediyorum, «Beyanlarınızın manası 'ne ise onu tatbike koyun.» Türkiye'de iç politikada huzur lâzım. Güzel, Türkiye'nin iç politikası ile dış politikası birbirine bağlıdır, bu da güzel. Evet ama, ben de bunu söylemiş idim, zabıtlara geçmiştir, diyeceğiz yarın öteki, ben de bunu söylemiştim, zabıtlara geçmiştir, diyecek? Zabıtlara geçirmek marifet değildir; Türkiye hayatî bir devre yaşamaktadır, sevgili arkadaşlarım. Türkiye'nin hayatında sayılı günler yaşamaktayız. Türkiye'nin hayatında sayılı günler yaşadığımız bu zamanlarda, partilere, buradan ifade ettikleri sözleri tatbike koymak, mesuliyetlerinin icabı olarak hatırlatılmak icap eder. Ben hatırlatıyorum, bu mesuliyeti sizlere. Muhterem arkadaşlarım, ben aynı kanaate iştirak ediyorum ve bu kanaatimin icap ettirdiği vazifeler varsa, mesuliyetler varsa, Grubum adına bu kürsüden ifade ediyorum ki, hepsini tekabül etmeye amadeyim yeter ki, bu memleketin bugünkü şartları içerisinde müdafaaasını yaptığımız bu politikayı tahakkuk mevkiine sokabilelim. O halde, bendenizin iki partiden bahsetmem; sizleri daha çok değerlendirmekten ibarettir sevgili arkadaşlarım, iki parti, daha büyük vatandaş kütlesini temsil etmektedir. Bu meseleleri halletmekte, mesuliyetleriniz bize nazaran daha ileridir. Mesuliyetlerinizin icabını kürsüden söylediğinize, müteşekkirim. Ama, yerine getirmek için de gerekli

gayretleri yapmak mecburiyetindesiniz. Nedir gerekli gayretler?... Ben esasen bu mesele üzerinde konuşmama başlarken ifade etmiştim, sözcü arkadaşlarımı dinledikten Yeni Türkiye Partisinin Genel Başkanı sıfatıyla bizzat konuşmak ihtiyacını duydum demiştim. Meseleyi izah ettikten sonra, mesele hakkındaki görüşlerimi, grubum adına ortaya koyduktan sonra, meselenin esas cephesine temas edebilmek ihtiyacı ile huzurunuzda çıktım. Bu dâvayı en verimli şekilde takip edebilmek ve en verimli şekilde neticeye ulaştırmak, Türkiye'de büyük ekseriyete dayanan bir Hükümetle çok daha kolayca mümkündür. Her türlü hesapları bir yana bırakma zamanıdır Türkiye için. Her türlü hesapları bir yana bırakmak zamanı olduğunu da arkadaşlarımız ifade etmişlerdir. Ve bunlar... Meseleyi asıl yönü ile partilerimiz ve bilhassa bu iki partimiz dikkate alacak olurlarsa, meselenin memleketimiz için çok daha hayırlı neticelere gidebileceği katî surette kabul edilmek icap eder. Biz Türkiye olarak sadece kendimize güvenmek mecburiyetinde olduğumuzu bu hâdiselerle öğrenmiş bulunuyoruz. Sevgili arkadaşlarım. Hiç kimse Türkiye'nin meselelerini Türkiye adına halledemez ve halledemeyecektir. Bunu çok iyi bilmek mecburiyetindeyiz. Bizzat meselelerimizi biz halletmeye mecburuz. Türkiye'nin iktisadi vaziyeti zorluklar içerisinde. Binaenaleyh Türkiye meselelerini hallederken cesaretsiz hareket eder gibi fikirleri dostlarımızın, düşmanlarımızın kafalarından silip atmaları icap eder. Ve onlara bunları silip attırmanın çaresini de arz ettiğim şekilde, partiler olarak hep birlikte hareket edersek bulabiliriz arkadaşlar. Türkiye, Millî Mücadeleye girerken bugüne nazaran çok daha zayıf idi sevgili arkadaşlarım. Ama imanla girdik, imanla bu işin liderliğini alan bir liderin etrafında Türk Milleti birleşti, bütün dünyaya karşı muvaffak olduk. Bugün de muvaffak olmamak için hiçbir sebep yoktur. Yeter ki o imanı tekrar bulalım, imanın etrafında tekrar harekete geçelim. Bendenizin maruzatım bundan ibarettir.

2.6.19. 6 Mayıs 1964 Tarihli Oturumda Yaşanan Gelişmeler

Meclisin 06 Mayıs 1964 tarihli oturumunda Millet Partisi grubu adına söz alan Ömer Zekâî Dorman öncelikle haklı olduğumuz bir davada yalnız bırakıldığımızdan yakınlıkla gerçekleri açıkça konuşmanın mecliste müzakerelerin yapılmasının demokrasi için gerekliliği üzerinde durarak gerçekleri de nezaket anlayışına kurban ettirmeyeceğimizi bilhassa ifade etmiştir. Sözlerine dış politikanın amaç ve prensipleri bakımından partiler arasında fark olmayacağına değinerek devam eden Dorman'a göre dünya sulhunun devam ettirilmesi insan hak ve özgürlükleri doğrultusunda adımlar atılmasından taraf olduklarını, hükümetin dış politikada klasik bir anlayışla hareket ederek zaafa düştüğünü ve yine hükümet tarafından meseleler karşısında suskunluğu

vatanseverlik saydığı, tenkit edenlerin ise kötülüğünden yakındığını belirttikten sonra muhalefet partilerinin her zaman iktidarla aynı çizgide yürüyemeyeceği üzerinde durarak muhalefet ve iktidarın dayanışma içinde olmamasını eleştirmiştir. Hükümetin ve Başbakanın önemli meseleleri müzakereye açmadığını sadece âdet yerini bulsun diye gelişigüzel bazı bilgilerin verildiğini, dış politikanın iç politikaya bağlanmaması sebebiyle Türkiye'nin bir hayal dünyası içinde olduğunu belirtmiştir. Dorman'a göre bir diğer hata herhangi bir ittifakta olmanın o ittifakı takip etmek gerektiğine dayanan anlayıştır ki müttefiklerimiz dış politikada farklı davranmıştır ve menfaat doğrultusunda hareket etmenin üzerinde durmuştur. Türkiye'nin davasının haklı olduğunu ve hak yolunda verilen mücadelenin tıpkı Hatay mevzusu gibi başarılı olacağına dair inancını dile getirerek bu noktaların üzerinde hükümetin ne kadar durduğunu irdelemiştir. Dorman'a göre Kıbrıs'ta iki cemaat kalben ayrılmışken onların birlikte yaşamalarını sağlamak hayaliydi, Zürih ve Londra anlaşmalarını imzalayanlar dahi adada birlikte yaşamının imkansızlığını biliyordu. Dönemin muhalefet partilerinin bu anlaşmaları onaylamadığını ve anayasanın ihlali durumunda Türkiye'nin müdahalesinin mecburi değil ihtiyari kılan hükmünü eleştirdiğini ifade etmiştir. O da tıpkı diğer milletvekilleri gibi bugün yaşanan faciaların daha o zamandan görüldüğünü belirterek Makarios'un anayasaya aykırı davranışları neticesinde Anayasa Mahkemesi başkanının adayı terk etmek zorunda kaldığını bu durumun ise yine bizzat Anayasa Mahkemesi başkanı tarafından dünyaya duyurulduğunu hükümetin ise derhal harekete geçip garantör dostlarımızla bu durumu görüşerek Türkiye'nin güvenliği, Kıbrıslı Türklerin hayatı ve Türkiye'nin haysiyeti için neler yapılacağının kesin bir dille ifade edilerek kendilerini vazifeye davet etmesi gerektiğini ancak hükümetin bekleyerek Kıbrıs'ta kanlı hadiselerle sebep olduğunu vurgulamıştır. Hükümetin ilk hatasını bu şekilde belirleyen Dorman, bu gerçeklerin hükümetçe kabul edilmesi gerektiğini aksi halde kendilerinin gerçekleri gizli bir celsede söyleyeceklerine dikkat çekerek birkaç jet uçağa göndermekle gözdağı verilmekte den öteye gidemediğini ve hatta Makarios'un kanlı planına cüret kazandığını belirtmiştir. Adada olaylar devam ederken Dışişleri Bakanı'nın donanmamız Akdeniz'e hareket etti şeklindeki beyanından sonra adeta özür diler gibi donanmamız bir limanımızdan bir imanımıza hareket etti demesini dış politikada istikrarsızlık olarak değerlendirerek adadaki olayların sorumlusu olan Makarios'un Türk hükümeti tarafından muhatap sayılmasını eleştirerek sözde üç devletin müdahale için toplandığı ancak asıl gerçeğin suçluya hizmet olduğunu belirtmiştir. İngiltere ve Yunanistan'ın Makarios'a bağlı bir tutum sergilediklerini müdahale eden üçlü kuvvetlerin İngiliz komutanının bugünkü Hintli general gibi Makarios'a mutabık kaldığını Amerika'nın ise taraflara

verilen silahları birbirinize karşı kullanamazsınız şeklindeki görüşü de aslında İngilizlerin telkiniyle sözde harekete geçtiğini adadaki tüm katliamlardan Rumların sorumlu olduğu halde tüm mesuliyetin Türklere ve Türkiye'ye yüklendiğini Üçüncü Dünya Savaşı'na sebep mi olmak istiyorsunuz sorusunun Türklere değil Yunanlılara sorulması gerektiğini özetle dost devletlerin bu konuda taraflı bir tutum sergilediğinden yakınmıştır Birleşmiş Milletler, NATO ve dost devletlerin adada gerçekleşen facialara göz yumarak masum insanların katli karşısında adeta bir turist kayıtsızlığı içerisinde kaldığını belirttikten sonra adadaki olayların ilk sorumlusu olarak hükümetin ikinci olarak da dost ve müttefiklerimizin olduğunu ettikten sonra Türkiye'nin bu konuda yalnız olduğunu hükümetin bunu bildiği halde gereğini yapmamakla en büyük sorumluluğu aldığını belirtmiştir. Enosis hayali peşinde koşan Yunanistan ile dostluğun söz konusu olmadığını ve hatta Yunanistan'a verilen tüm imtiyazların kaldırılması gerektiğine inanan Dorman, hükümetin de milli bir politika tespit ederek Türk vatandaşı olan ve Türk kanunlarının koruması altında bulunanların hassasiyetinin korunacağını gösterilmesi gerektiğini başka bir devletin gölgesi altında kalınmaması ve müdahale hakkını kullanarak Kıbrıs meselesinin halledilmesi gerektiğini belirttikten sonra adadaki Türklere her türlü yardımda bulunulmasını temenni ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.30, B.98, s.274-280);

Muhterem Başkan, aziz milletvekilleri; aylardan beri Kıbrıs'ta cereyan eden kanlı facialardan, bütün Türk Milletinin yüreği yaralıdır. Haklı olmanın verdiği hudutsuz infialimize bir de hak yolunda yalnız kalmanın zehri karışmış bulunmaktadır. İşte böyle bir merhalede, dış politikamız üzerine eğilmiş bulunuyoruz. Burada cereyan edecek müzakereler ve söylenecek acı, tatlı her söz, bir gerçeğin yeniden ortaya çıkmasına vesile olacaktır. O da hakka dayanmayan kuvvetlerin, hak ve iman karşısında mağlûbiyetini tarihe tescil ettirmiş olan Kuvayı millîye ruhunun, Türkiye'de sönmediği, alev alev yandığı gerçeğidir. Bu inanışla her şeyi bir kere daha açıklayacağız. Hakikatleri, suni bir nezakete ve zararlı bir tesanüt anlayışına feda etmeyeceğiz. Demokrasi, susanlardan değil, söyleyenlerden kuvvet ve şeref kazanan bir rejimdir. Aziz milletvekilleri; Temas edeceğimiz dış politika meseleleri hakkındaki maruzatımızın hakiki manisiyle anlaşılması bakımından bazı esasları bir kere daha belirtmek istiyoruz. Dış politikamızın gaye ve prensipleri bakımından partiler arasında bir fark mevcut değildir. Devamlı bir dünya sulhu içinde bahtiyar bir Türkiye görmek düşüncesinde hepimiz mutabıkız. Birleşmiş Milletler yasasına uygun olarak, bütün milletler için barış, hürriyet, adalet ve hak eşitliği esasına dayanan bir dünya nizamının kurulması müşterek hedefimizdir. Ahde vefa ise,

milletimizin değişmez şiarıdır. Aziz milletvekilleri; Kıbrıs hadiselerinin ortaya koyduğu gerçeklerin ışığı altında dostluk ve ittifaklarımızı bir tahlile tabii tutmadan evvel dış siyasetimize arız olan bazı umumi zaafları ifade etmeyi zaruri görmekteyiz. Bugün içinde bulunduğumuz hüzün verici duruma bizi getiren sebeplerin başında, bu zaafların geldiğinden şüphe edilmemelidir. Dış politikamız bugüne kadar devam eden zamanlı bir gelenek neticesi olarak klasik sayılabilecek görüş ve kanaatlere göre idare edilmiştir. Dış politika, resmi çevrelerce adeta esrarlı bir faaliyet sahası addolunmuştur. Resmi iddialar ne olursa olsun, Meclis murakabesi dahi, şekli ve sathi olmaktan ileri gidememiştir. Dış politikayla ilgili meseleler de susmak ve suni bir beraberlikten bahsetmek, adeta vatanseverlik sayılmıştır. Bu da bidatin tesiriyle, tenkit edenleri jurnal etmek ve en yakışsızsız şekilde ktlemek yoluna da gidilmiştir. Dış politika yönünden, iktidarla muhalefet arasında görüş birliğinin bulunması, her mesele ve her davranışta muhalefetin, iktidarı bir gölge gibi takip etmesi ve ona alkış tutması manasına gelmediği bir türlü kavranmamıştır. İktidarlar ne düşünürlerse düşünsünler, şahsiyet, haysiyet mesuliyet duygusu taşıyan ve bir fikrin ve kanaatin sahip bulunan muhalefet hiç şüphe yok ki, onların her hareketini takip ve tasvip etmek gibi bir mevkide değildir. Öte yandan, çok partili bir devre girdiğimiz bugüne kadar, hayati bir önem taşıyan dış politika mevzuunda, bile muhalefet ve iktidarın danışma ve dayanışma geleneğini tesis yolunda ciddi hiçbir adım atılmamıştır. Mühim meselelerde bu geleneği kuracağı vaadiyle güvenoyu alan şimdiki Hükümet de Kıbrıs faciası başladığından beri, muhalefetle istişare lüzumunu her nedense hissetmemiş ve sadece, çoğunu gazetelerden, öğrenebileceğimiz bazı bilgileri parti liderlerine vermekle yetinmiştir. Başbakanla parti liderlerinin yaptığı toplantıların içyüzü budur. det yerini bulsun kabilinden yapılan bu toplantılar, işin aslını bilmeyen vatandaşlara belki de yalancı bir ferahlık vermiştir. Danışma ve dayanışmanın yolu her halde bu değildir arkadaşlar. Bu hareket tarzı, kendisini her şeye yeterli gören bir zihniyete yakışabilir. Ve dış politikadaki başarısızlıkların sebeplerinden muhakkak ki biri de budur. Unutmamak lazımdır ki, bir memleketin dış politika başarısı i politikasının demokratik esaslara dayanıp dayanmamasıyla sıkı sıkıya alakalıdır. Bu vesile ile iktidara bir kere daha hatırlatalım ki, demokrasi yalnız dışımızı süslemeye yarayan bir yaldız değildir. Bu gerçek kavranmalı ve icapları hulûs ve samimiyetle yerine getirilmelidir. Programındaki danışma ve dayanışma taahhüdüne dahi sadakat göstermeyen bir Hükümetin, hu gerçeği kavrayacağını mit etmek, hayal de olsa, memleketin selameti adına bu hayali terk etmek istemiyoruz. Muhterem milletvekilleri dış politikamızın önemli zaaflarından birine daha temas etmek isteriz: Herhangi bir ittifak ve mesela NATO ittifakı çerçevesinde birleşmek, kanaat ve şahsiyet sahibi olmaya mâni

değildir. Kuvvetli ve zenginin ağzına bakan ve hareketlerini ona göre ayarlayan bir Devlet dış politikada itibar sahibi olamaz. O kadar ki, gölge gibi kendisini takip ettiği Devlet ve devletler de ona itibar etmez. Bugün Türkiye'nin karşılaştığı hazin manzara ve yalnızlık bu gerçeğin bir ifadesi değil midir? Aynı gaye ve prensipleri benimseyen dost ve müttefiklerimizin, dış politikanın tatbikatında, birçok noktalarda farklı yollar takip ettikleri her gün görülen bir vakadır. Menfaat ve özelliklerin zaruri kıldığı bu farklardan ki, o devletlerin dış politikalarına şahsiyet ve hayatiyet kazandırılmaktadır. Bu gerçeğe rağmen Türk Hükümetleri, vaktiyle mazlum milletlere hürriyet ve istiklâl yolunda rehber olduğumuzu unutarak, her meselede müttefiklerinin ağzına bakmış ve onları memnun etmek düşüncesiyle, prensiplerden ve şahsiyet şartlarından uzaklaşmıştır. O kadar ki, bugün NATO ittifakı içinde müstakil ve şahsiyetli bir siyaset takip eden Fransa'nın dahi sonunda hürriyet ve istiklâlini kabule mecbur olduğu kardeş Cezayir'in haklı dâvasını desteklememek gibi, tarihî bir hata irtikâp etmişlerdir. Bu mevzudaki ikazlarımıza kulaklarını kapamışlardır. Sırası gelmişken ifade edelim ki, başkalarını hak yolunda yalnız bırakanların bir gün hak yolunda yalnız kalmaları yadırganmamalıdır. Bu çeşit politika, tarihi ve manevi rabitalarla bağlı bulunduğumuz birçok kardeş milletleri incitmiş ve bugün onların, yanımızda değil, karşıımızdakilerin yanında bulunmaları talihsizliğiyle bizi karşı, karşıya bırakmıştır. Muhterem milletvekilleri; bundan sonraki maruzatımızın kıymetlendirilmesi bakımından, faydalı olacağına, inandığımız bazı esasları da ifade etmek isteriz: Bilindiği üzere, Türkiye Cumhuriyeti hiçbir zaman haksız emeller peşinde koşan bir macera politikası takip etmemiştir. Şüphesiz bu esas, onun hak ve haysiyeti uğrunda her türlü fedakârlığı ve neticeyi göze almasına mâni değildir. Hatay'ın ilhakı mevzuunda, aksini telkin eden sözde ihtiyatlı ve basiretli müşavirlere rağmen, büyük Atatürk'ün cesur davranışları, bu anlayışın asil bir tezahürüdür. Atatürk, O müşavirlere uymuş olsaydı bugün Hatay vatan toprakları içinde bulunmayacaktı. Emrivakilere boyun eğen milletlerin akıbeti meydandadır. Taviz verildikçe ve zayıf gösterildikçe, yeni taleplerle karşılaşmak mukadderdir. "İhtirasların değişmez kaidesi ve tarihin ibret dolu şahadeti de budur. Millet Partisi Meclis Grubu, şimdiye kadar Hükümeti, haksız emeller peşinde bir maceraya teşvik etmemiş, sadece ondan millî menfaatlerimiz, Kıbrıslı soydaşlarımızın hayatı ve Devletimizin haysiyeti için cesur ve kararlı olmasını istemiştir. Bugün de aynı şeyi istemekteyiz. Bütün sözlerimiz, tenkit ve temennilerimiz bu maksada matuf olacaktır. Aziz milletvekilleri; acaba Hükümet, temas ettiğimiz bu esaslara uygun hareket edebilmiş midir? Şimdi bunun üzerinde duracağız. Ve vakıaların diliyle konuşacağız. İmza edenlerin dahi inanmadığı anlaşmaların gölgesinde, Kıbrıs Cumhuriyeti, zoraki bir şekilde doğmuştur. Gönülden ayrılmış

olanları bir arada ve bir idare altında yaşatmanın mümkün olmadığını gösteren hâdiseler ve ihtilâflar çok geçmeden birbirini takip etmiştir. Kıbrıs Rumları ve Yunanistan için «Enosis» değişmez bir idealdi. Onlar için Kıbrıs Cumhuriyeti, bu gayeye erişme yolunda atılmış bir adımdan başka bir şey değildi. Antlaşmaları imza edenler dâhil, bu gerçeği bilmeyen bir tek Türk politika adamı da yoktu. Nitekim, o zamanın muhalefet partileri (Zürih ve Londra) antlaşmalarını tasvip etmemiş ve Kıbrıs Anayasasının ihlâli halinde, garanti veren devletlerin müdahalesini mecburi değil, ihtiyari kılan hükmü tenkit etmişlerdi. Muhalefetin bütün itirazlarına rağmen, emrivakiler yürümüş ve Kıbrıs dâvası pamuk ipliğine bağlanmıştı. Kısacası bugünkü facialar daha o zaman görülmüş fakat zamanın iktidar sahiplerine bunu anlatmak mümkün olmamıştı. O zaman Kıbrıs'la alâkalı antlaşmaların bu zaafına ve gelecek tehlikeye temas edenler, kendileri iktidara gelince acaba ne yapmışlardır'? Şimdi bunu gözden geçirerek, muhalefette tenkit edenlerin iktidardaki tedbir ve basiret derecelerini, hâdiselerin mihenk taşına vurmak istiyoruz. Kıbrıs Cumhuriyeti doğduktan sonra, iki cemaat arasında çıkan ihtilâflar, Rumların değişmez gayesine uygun bir şekilde ele alınmış veya ihdas edilmiştir. Müstakil Türk belediyeleri konusunda, Makarios idaresi Anayasaya aykırı kararlar almıştır. Kararların bu vasfı Kıbrıs Anayasa Mahkemesinin hükmüyle tescil olunmuştur. Makarios idaresi bu kararı tanımayacağını pervasızca, ilân etmiştir. Rumların maksadına alet olmayan ve bir Alman Profesörü olan Anayasa Mahkemesi Başkanı ise, çeşitli baskı metotlarıyla istifaya ve Ada'yı terke mecbur edilmiştir. Bu durum bizzat Mahkeme Başkanı tarafından, zamanında dünya efkârına açıklanmıştır, Makarios daha da ileri gitmiş, Anayasa tadili talebine cevap teşkil eden Türk Hükümeti notasını, milletlerarası münasebet ve adapta yeri olmayan bir küstahlıkla iade etmiştir. Böylece Kıbrıs Rum idarecilerinin pervasızlığı zirve noktasına ulaşmıştır. Bütün bu olaylar, tehlike anını çalmıyor muydu? Türk Hükümetini vazife ve tedbire çağırıyor muydu? Bugünkü faciaların vuku bulacağını daha o zaman idraklere haykırıyor muydu? Buna rağmen Hükümet ne yapmıştır? Türk Devleti için Garanti Antlaşmasını harekete geçirmek ve dostlarla istişarede bulunmak vazife ve salâhiyeti, bu hâdiselerle birlikte daha o zaman doğmuştu. Bunun için kanlı hâdiselerin vukuunu beklememek lâzımdı. Mesele o anda ele alınmalı garantör devletlerle dostlarımızın durumu o anda tespit edilmeli ve Türkiye'nin emniyeti Kıbrıs Türklerinin hayatı ve Devlet olarak haysiyetimiz için neler yapabileceğimiz onlara kesin bir dille ifade ve kendileri vazifeye davet olunmalıydı. Umuların niyet ve maksadını dünyaya anlatmak için, masum Türk kanının akıtılması beklenmemeliydi. Bunlar zamanında yapılmadığı gibi, Kıbrıs olaylarının Türk Devletine yükleyeceği vazifelerin icabı ve hazırlığı da derpiş edilmemiştir. Cereyan eden bu hâdiseler, bir müdahaleye

hazır olmayı, Türk Devleti için kaçınılmaz bir vazife haline getirmişti. Bunun icaplarını yapmamak, Türk hükümetlerinin birinci hataları olmuştur. Aralık 1963'te başlayan ve devam eden kanlı hâdiselerden sonra girilen mütereddit ve kıfayetsiz teşebbüsler ve müşahede olunan rücular, bu gerçeğin reddedilmez delilleridir. Ümit ederiz ki, Hükümet aksini iddia etmez ve bizi bazı gerçekleri açıklamaya zorlamaz. Şayet zorlarsa gizli bir celsede söyleyeceklerimiz çoktur. Hükümet maalesef hâdiselerin zaruri kıldığı tedbirlerden uzak kalmıştır. Uçurulan birkaç jet uçağı ve zaman zaman gemilere bindirilip Kıbrıs karasularına gönderilen ve geri getirilen askerler, kanlı bir idealin yolcularını yıldıramamıştır. Bilâkis ric'at mahiyetinde olan bu hareketler, Türkiye'nin bir göz dağı vermekten öte ye gidemeyeceğı kanaatine dayanan Makarios'un kanlı plânına cüret kazandırmıştır. Kıbrıs'ta kanlı hâdiseler cereyan ederken donanmamız Akdeniz'e hareket etmiştir diye Dışişleri Bakanının ağzıyla yüreklere su serpen Hükümet, bir müddet sonra, âdetâ özür diler gibi donanmamız bir limanımızdan bir limanımıza hareket etti demiştir. Türk Hükümetini, Kıbrıs Kumlarına ve onların perde arkasındaki suç ortaklarına cüret veren bu rüculara sevk eden zaruretin ne olduğu, Meclise ve Millete bugüne kadar izah edilmiş değildir. Zaaf ifade eden bu rüculara Hükümeti sevk eden, bugün bizi bırakmış olan dost ve müttefiklerimizin telkinleri midir? Eğer böyleyse Hükümet, bu telkinlere hangi haklı sebeplerle uymuştur. Bunu da öğrenmek isteriz. Muhterem Milletvekilleri; Kıbrıs'ta cereyan eden faciaların tertiplisi ve baş mesulü Makarios olduğu halde, Türk Hükümeti onu âdetâ muhterem bir muhatap saymış ve sözde üçlü bir müdahaleyi kabul etmiştir ve böylece büyük ve tarihî bir hata daha işlemiştir. Müdahale adı verilen bu teşebbüsün, Garanti Antlaşmasına uygun bir hareket olmadığını bilmek için hukuk şınas olmaya lüzum yoktu. Makarios'un muvafakati ile ve onun sözde güvenliği tesis gayretlerine destek olmak üzere, üç Devlet müdahalede ve daha doğrusu suçluya hizmet arzında bulunmuştur. İngiltere ve Yunanistan bu oyalayıcı hareketleriyle, Türkiye'nin haklı müdahalesini önlemek istemişlerdir. Ve bunda ela muvaffak olmuşlardır. Makarios'un muvafakati ile vaki olan bu müdahalenin ne mahiyetti olacağını kestiremediğini Türk Hükümeti, iddia edemezdi. İngiltere ve Yunanistan, Türkiye müdahalede bulunacağını beyan edinceye kadar; Makarios nezdinde teşebbüste bulunmak gibi, gülünç ve oyalayıcı bir hareket hattı içinde idiler. Müdahale eden üçlü kuvvetlerin İngiliz Komutanı ise, bütün davranışlarında Rumları iltizam etmiş ve Makarios'la mutabık kalmadan hiçbir harekette bulunmamak emrini Londra Hükümetinden almıştır, Hükümet bunun aksini acaba iddia edebilir mi? Cevap bekliyoruz. Yeri gelmişken ifade edelim ki, bu İngiliz komutanının zihniyeti bugün, Birleşmiş Milletler kuvvetlerine komuta eden Hintli General tarafından da tevarüs

edilmiştir. Ada'da can ve mal emniyeti tesis edilmeden, Türk Hükümeti, Londra Konferansına katılmak hatasını da irtikâp etmiştir. Kıbrıs Rumlarını çok iyi tanıyan İngiltere, bu teşebbüsten bir netice çıkmayacağını peşinen biliyordu. Bu esnada bir taraftan da, (Makarios'la mutabık kalmadan hareket etme) diye, Ada'daki İngiliz komutanına direktif veriyordu. Bütün bunlar, acaba, Türk Hükümetinin meçhulü müydü? İngiltere'nin bu teşebbüsü, meseleyi bizdeki maruf tabiriyle, komisyona havale etmekten başka bir mana taşııyordu. Türkiye'nin bu neticesiz konferanstan çekileceği anlaşılnca, hâdiselerin başından beri Kıbrıs meselesine karışmak için benim ne sıfatım var? Başka maksatlarla verdiğim silâhları birbirinize karşı kullanamazsınız diyen Amerikalı dostlarımız, İngilizlerin telkini ile sözde harekete geçtiler. Bu da Türkiye'nin bir müdahalesini önlemeye matuf, bir oyalamadan başka bir manaya gelemezdi. Ada'ya NATO memleketlerinden alınacak bir kuvvetin gönderilmesini öngören İngiliz ve Amerikan teklifi, Yunanistan tarafından kabul edildi. Bu teklifi şeklen kabul eden Yunanistan, Makarios muvafakat etmeden Ada'ya kuvvet gönderilmesini bir işgal sayacağını ve Birleşmiş Milletlere müracaat edeceğini ilâve etmeyi de ihmal etmedi. Herkes biliyordu ki, Kıbrıs meseleleri zahirde Lefkoşa'da ve hakikatte Atina'da halledilebilirdi. Yunanistan'ın İngiliz- Amerikan teklifini kabulü, hakikatte redde muadildi. Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesine mâni olduğu söylenen Amerika'nın, nüfuzunu ve ağırlığını bize değil Yunanistan'a hissettirmesi icap ederdi. Üçüncü dünya harbine sebep olmak ister misiniz diyenler, bunu bize değil Yunanistan'a söylemeliydiler. Bu endişelerini, haklı olanlara değil, Türk'ü boğazlayanlara anlatmalı idiler. Bu gerçeği ve Yunanistan'ım iki yüzölçümü Türkiye Hükümeti, ya zamanında kavrayamamış veya öyle gözükmeyi her nedense uygun bulmuştur. Hükümet, Makario's'un, İngiliz-Amerikan plânını kabul etmemesi halinde, Adayı dostlarımıza işgal ettirmek gibi bir hayale de bel bağlamıştır. İnsan hakları ve Birleşmiş Milletler Mealleri uğrunda (Kore'de) Türk kanı dökülürken bizi alkışlayan dost ve müttefiklerimiz, başta Amerika olmak üzere bizi yalnız bırakmışlardır. (Süveyş ve Küba) mevzuundaki celâdet ve cesaretlerini görmek mümkün olamamıştır. Şimdi ise, tarafsız olduklarımı rahatça söyleyebiliyorlar. Hristiyanlık taassubu ile, kadim Yunan medeniyeti hayranlığı ile ve küçük hesaplarla, Kıbrıs'ta cereyan eden facialara göz yumanlara, hayranı gözüktükleri medeniyet mefhumu içinde, Orta çağ vahşetinin bulunup bulunmadığını sormak isteriz. Hür dünyanın, lideri mevkinde olan dostumuz ve müttefikimiz Amerika'nın bu hareketi, manevi bir iflâsım ta kendisi değil midir? Başlangıçta meseleyi Birleşmiş Milletlere götürmemek gayretinde olan dostlarımız, günün birinde, Makarios'a takaddüm mucip sebebiyle Güvenlik Konseyine başvurulmasını uyum bulmuşlardır. Orada ne yapmışlardır? Yaptıklarını,

alınan kararın bugün Kıbrıs'taki tatbikatıyla açıkça görmekteyiz insan haklarına bel bağlayanların, bir ümit ışığı olarak gördükleri Birleşmiş Milletler ise, Kıbrıs'taki kuvvetlerinin utandırıcı durumu ile maalesef gönüllerde sönmuştür. Kıbrıs Rum çetecilerinin tehdidi altında ellerini yukarı kaldıran ve masum insanların katli karşısında, bir turist kayıtsızlığı içinde kalanlar, Adada bir idarei maslahat siyasetinin tatbikçisi haline gelmişlerdir. Muhterem milletvekilleri; buraya kadar olan maruzatımız, dost ve müttefiklerimizin hüznün verici tutumlarını açıkça ortaya koymaktadır. Bizim ıstırabımıza anlaşılmaz bir takdirsizlikle NATO'da Birleşmiş Milletlerde seyirci kalmıştır. Büyük prensipler unutulmuş, maalesef ezeli kaide olan küçük hesaplar, hâdiselere hükmetmiştir. Bu suretle (Ağlarsa anam ağlar, gayrısı yalan ağlar) sözündeki acı gerçek bir kere daha anlaşılmıştır. Bu neticenin birinci mesulü Hükümet, ikinci mesulü de dostlarımız ve müttefiklerimizdir, Türk Hükümeti, Kıbrıs meselesinin hallinde, her şeyden evvel, milletçe göze alabileceğimiz fedakârlık ve riskler ölçüsünde müessir olabil ecelimizi unutmamak ve tedbirini buna göre almak mevkiinde idi. Hükümet, müttefiklerimizin ve bilhassa Amerika'nın durumunu daha başlangıçta sarih olarak görmemiş ve bu meseleyi Türkiye'nin kendi başına halletmek mecburiyetinde olduğunu kavrayamamıştır. Dost ve müttefiklerimizin bu mevzuda kendilerine düşeni muayyen bir saman içinde yapmamaları halinde, Türkiye'nin kendisine düşeni yapacağını kesin olarak onlara bildirmemekle ve gereğini yapmamakla Hükümet, en büyük mesuliyeti yüklenmiştir. Nitekim dünyayı aydınlatmak için bu yola gittik, diyen Hükümet bugün yalnızlığını Başbakanın ağzıyla bir yabancı dergide ortaya koymuştur. Şimdi de aynı Başbakan NATO meseleyi halleder diye mesnedini açıklamadığı yeni bir iyimserlik rüzgârı estirmektedir. Başbakanın bir yabancı dergide çıkan beyanatı karşısında, ileriye göremeyen ve tedbirini alamayan bir Hükümetin, kendi mesuliyetini de başkalarına yüklemeye hakkı olmadığını hatırlatmak isteriz. Muhterem milletvekilleri; Kıbrıs hâdiselerinin ışığı altında, Hükümetimizin ve müttefiklerimizin tutumunu ana hatlarıyla ifade etmiş bulunuyoruz. Şimdi de bazı temennilerimizi arz edeceğiz. Kıbrıs'ta cereyan eden katliamın perde arkasındaki mesulü, tasvipçisi, teşvikçisi ve (ENOSİS) hayali peşinde koşan Yunanistan'la Türkiye'nin dostluğu, onun bu tutumu değişmedikçe mümkün değildir. Türk'e düşman olanlar, ondan dostluk bekleyemezler. Yunanistan kendi hareketleriyle, Türk Yunan münasebetlerini eski düşmanlık halasına sürüklemiştir. Uzun gayretlerle tesis edilen bir dostluğu yıkmıştır. Artık her şey yeniden banlamaktadır Buna göre meselelerin topyekûn ele alınması ve Yunanistan'ı hır dost telâkki ederek onun tebaası lehine kabul edilmiş olan bütün imtiyazların kaldırılması lâzımdır. Bu mevzuda Devletlerarası Hukuka uygun olarak, Hükümetçe alman tedbirleri tasvip ve aynı yolda

yürümesini temenni ediyoruz. Bu vesileyle, menşei ne olursa olsun, Türk vatandaşı olan ve Türk kanunlarının himayesi altında bulunanları aşırı hassasiyetlere karşı korunacağını ifade eden Hükümet beyanını da tamimiyle paylaşıyoruz. Esasen Türk Milletinin medeniyet ve insanlık anlayışına da bu yakışır. Mütteliklerimiz bugüne kadarki davranışlarının devamı halinde, anadaki ittifakın, gönüllerde müeyyidesini bulmayan ölü bir metin haline geleceği gerçeğini kendilerine kesin olarak bildirmeli ve neticesine intizar etmeyiz. Diğer taraftan da daha evvel ifade ettiğimiz veçhile, dış politikamıza mutlaka bir şahsiyet vermeliyiz. Kimse bizi başkasının gölgesi saymamalıdır. Dost ve mütteliklerimize yapılacak ikazların tecimiz kılması halinde, Kıbrıs meselesini, Türkiye'nin, müdahale hakkını kullanarak halletmesi kaçınılmaz bir zarurettir. Bu meselenin nihai hal tarzı ve gidilecek yol, iktidar ve muhalefetin iş birliği ile bir millî politika halinde tespit olunmalıdır. Bu mevzuda millî bir politika tespit edilmediği halde, Hükümet programının tenkidi vesilesiyle yaptığımız teklifi (Millî politika mevcuttur.) iddiasıyla karşılayan Hükümet de bu yersiz tutumunda ısrar etmemelidir. Millet Partisi Meclis Grubu, ana hatlarını ifade ettiğimiz bu teklif ve temennilerin ışığı altında, muhalefete danışma prensibini benimseyecek her Hükümetle bu millî dâvada iş birliği yapmaya amaldedir. Maruzatımıza son verirken, Hükümetin Kıbrıslı mücahitlere her türlü yardımda, bulunmasını temenni eder, Türk tarihine yeni destanlar ekleyen Kıbrıslı şehitlerimiz ve kahramanlarımız önünde tazimle eğiliriz.

Meclisin 06 Mayıs 1964 tarihli oturumunda söz alan CHP grubu adına Turhan Feyzioğlu Avrupa Konseyi toplantısı üzerinde durarak Kıbrıs meselesinin etraflı bir şekilde müzakere edildiğini genel müzakere içerisinde Türk delegasyonunun Kıbrıs krizi üzerinde durduğunu belirttikten sonra Avrupa'nın Kıbrıs meselesinde kayıtsız kalamayacağını adada insan haklarının tümüyle yok edildiğini de belirttikleri gibi sadece iş bulma imkanı gibi konularda değil insanların yaşama, yemek yeme, çocukların öldürölme korkusu olmadan okula gitme hakkının ayaklar altına alındığını bu durumda da Avrupa'nın sessizliğinin söz konusu olamayacağını belirttiklerini ve bu fikirlerinin konseyinde büyük ilgi topladığını dile getirmiştir. Avrupa konseyinde Türk görüşünün pek çok hatip tarafından açıkça savunulurken Yunanlıların tezinin sadece Yunanlılar tarafından savunulduğunu belirterek Avusturya Lüksemburg ve İtalyan delegelerinin konuşmalarına dikkat çekmiştir Avusturya delegelerinin Avrupa'nın bu konuda lakayt kalmaması gerektiği üzerinde durduğunu kendilerinin ise Avrupa'nın haklıdan yana taraf olması gerektiğini insan haklarının çiğnenmesi kendi prensiplerinin ayaklar altına alınması karşısında Avrupa'nın sükutunun anlamsız olacağını ve milletlerarası

kuruluşların işlerinin güçleneceğini ifade ettiklerini söylemiştir. Lüksemburg delegesinin ise meseleye din açısından orta çağ zihniyetinden bakmak yerine insan hakları açısından sağlam prensipler açısından bakması gerektiğini belirterek Makarios'un hem bir din adamı hem de politikacı olduğunu hatırlattıktan sonra çoğunlukta olan idare eder azınlık himaye edilir prensibinin demokratik bir anlayış olmadığını demokratik bir ülkede azınlığın da idareye katılması gerektiğini belirttiğini Lüksemburg'un da Kıbrıs gibi bir Londra Anlaşması'yla kurulduğunu sayıca az olan bir cemaatin sayının üstünde haklar temin etmesi ilk defa Kıbrıs'ta özel bir husus olmadığını ve bunu yadırgamamak gerektiğini belirttiğini söylemiştir. Feyzioğlu, Türklerin dışarıda çok düşmanı olduğu sözünü Avrupa Konseyi'nden tespit edilmediğini bir Avrupa gezisinin intibası içinde söylediğini ve her milletin kendi gücüne dayandığını belirttikten sonra Kıbrıs meselesinde Türkiye'de açık bir görüşün tespit edilmediği, Kıbrıs'ın bizi ilgilendirmedeği veya İngiliz müstemlekesi statükonun devam ettirmesinin doğru olacağı tarzda görüşlerin belirtildiği dönemde dahi yazdığı yazılarla Yunanlıların Megalo idea peşinden koştuklarını İngilizlerin bundan haberdar olduğunu büyük Yunanistan fikrinin ölmediğini Kıbrıs meselesinin ise bu açıdan ele alınması gerektiğini belirttiği yazıları dikkat çekerek daha 10 yıl öncesinden Kıbrıs davasına büyük milli bir dava olarak bakmak gerektiği üzerinde durduğunu ve bugünkü uyarılarının bir kaç günlük bir itibarının sonucu olmadığını açıklamıştır. Sözlerini Avrupa Konseyi'ne dönerek devam eden Feyzioğlu, konseyin yetkileri inceleme komisyonunun Kıbrıs Rum idarecilerinin tutumu şeklinde aldığı karara değinerek bu konuda Türk heyetinin tüm milli davalarda olduğu gibi tam bir birlik içerisinde hareket ederek buna itiraz ettiğini etraflı inceleme için ertesi gün tekrar toplanıldığını yapılan inceleme neticesinde ise Kıbrıs anayasasının çeşitli hükümlerinin açıkça ihlal edildiğinin anlaşıldığını bu kararın 7 kabul 2 çekimser oyla komisyondan çıktığını belirtmiştir. Neticede Kıbrıs meclis başkanı Klerides'in bir Rum delegenin ve bir yedek üyenin konseyden çekilmesi kararına mecburen katıldığını belirttikten sonra meclisin bu konseyin komisyon çalışmalarına katılmama kararını değiştirmesi gerektiğini zira heyeti umumiye de bir sonuç almaya imkân kalmayacağını belirterek hükümetin ilgisizliğinin söz konusu olmadığını ilgi gevşekliğinin milletvekilleri tarafından gösterilmiş olduğu şeklinde bir iddiada bulunmuştur. Sözlerine Demiray'ın beyanlarına değinerek devam etmiş Atatürk'ün ahali mübadelesi konusunda hayatımdaki ikinci büyük hatam dediği şeklindeki bir sözün söylenip söylenmediğini dair bir fikri olmadığını fakat ahali mübadelesinin Türkiye için gerekli olduğunu şu an bu prensibin aleyhinde durulurlarsa Türkiye'nin geçmişten beri ileri sürdüğü tezleri savunmakta zorlanacağını belirtmiştir. Masa başında alınan kararların elbette Kıbrıs'ta düzeni sağlamakta yetersiz

kalabileceğini adadaki Türk mukavemetinin devamı ve Türk direnişiyile en iyi netice alınacağından şüphesinin olmadığını Türkiye'nin müdahale hakkının devam ettiğini ve anlaşmaların yırtılmasına tek taraflı olarak razı olmadığını belirtmiştir. Yunanlıların Türk-Yunan dostluğu konusunda göstermiş oldukları tavır neticesinde bir tutum görececeklerini belirterek Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhak gayretlerinin tüm dostluk ve iş birliğini kopacağını Türk ve Yunan ilişkilerinin tümüyle gözden geçirilmesi gerektiğini, komşu ülke olarak Yunanistan'ın Türkiye'ye ihtiyaç duyabileceğini ve bunu düşünenlerin de Papandreou'ya karşı dur demesini temenni ederek Türk milletinin daima dış tehlikeler karşısında tek vücut halinde birleştiğini bugünkü Türkiye'nin Yunanistan karşısında Sakarya ve Dumlupınar'ın yaratılmasıyla kurulduğunu ve tüm dünyanın bunu unutmaması gerektiğini bu konuda taraflı bir tutum takınanları uyararak Türk milletinin Kıbrıs'ta en güç şartlar içinde dahi vatan toprağını koruyarak vazifesini yapan Türklere karşı kendi görevini yerine getireceğine dair şu konuşmasını yapmıştır (MMZC, C.30, B.98, s.280-286);

Sayın arkadaşlar; uzun bir konuşma yapmayacağım. Meselenin bütün cephelerine etraflıca dokunmak niyetinde değilim. Dün burada partileri adına konuşan bazı hatipler, Avrupa Konseyi ile ilgili mütalâalar serdettiler. Meselenin daha ziyade Avrupa Konseyi ile ilgili cephesine ve şahsan katılmak imkânını bulduğum son Avrupa Konseyi toplantısında cereyan eden bazı müzakerelere temas etmek için söz almış bulunuyorum. Aziz arkadaşlarım, Avrupa Konseyinin son toplantısında, Kıbrıs meselesi, gerek genel siyasi müzakere çerçevesi içinde, gerekse Kıbrıs Delegasyonunun Avrupa Konseyi Statüsüne ve Kıbrıs Anayasasına tamimiyle aykırı bir kuruluştaki olması yönünden, etraflı müzakerelere konu teşkil etmiştir. Genel müzakere çerçevesi içinde, Türk Delegasyonu başlıca şu noktalar üzerinde durmak imkânını bulmuştur. Kıbrıs krizi, hepsi de hür dünyanın ve Avrupa Konseyinin üyesi olan ülkeler arasında ortaya çıkmış olan bir krizdir. Avrupa Konseyi bu konuda lakayt kalamaz, kalmamalıdır. Kendi prensiplerini inkâr edemez, etmemelidir. Avrupa içi bir meselede, daha çok Avrupa dışı ülkelerin söz sahibi olmasına yol açacak usuller yerine, Avrupa'nın, kendi sorumluluğunu üzerine alarak bu konuya el koyması lâzımdır. Kıbrıs'ta Avrupa Konseyine vücut veren temel prensipler ve Avrupa'nın temelinde bulunan İnsan Haklarının her biri ihlâl edilmiştir. İnsan Hakları Sözleşmesinin bir tek maddesi yoktur ki, ihlâl edilmiş olmasın. Konseyde de belirttiğimiz gibi, sadece eşit iş bulma imkânı ve saire gibi, insan haklarının incelikleri değil, insanların yaşama hakkı, yemek yeme hakkı, 7-8 yaşındaki çocukların öldürülmek korkusu olmadan okula gitmeleri hakkı, ecdat yadigârı toprağını sürme hakkı, evlerinde

oturma hakkı ayaklar altına alınmıştır. Bu cinayetler karşısında Avrupalılık şuuru sükûtu muhafaza edemez. Avrupa, açıktan açığa, kendisine vücut veren ve Konseyin temelinde bulunan insan haklarının çiğnenmesine göz yumacak olursa, bu prensiplerin savunmasını kimden bekleyecektir? Doğu blokundan mı, yoksa Afroaziatik gruba dâhil olan ülkelerden mi?... Avrupa insan Hakları Sözleşmesinin ihlâli karşısında isyan etmeyi ve bu hakların savunmasını deruhte etmeyi bunlardan mı bekleyeceğiz? Bu ana fikirler etrafında toplanan görüşümüz, Konseyde büyük ilgi toplamıştır. Dün Sayın Tahsin Demiray'ın benim de bir sözümü naklederek belirttiği husus, Avrupa Konseyinde tespit edilmiş, Konseyin havasından çıkarılmış bir sonuç değildi. Türklerin dışarda çok düşmanı olduğu gerçeğini bir Avrupa gezisinin intibai olarak söylemedim. Onu hangi intibaların tesiri ile söylediğimi biraz sonra arz edeceğim. Avrupa Konseyinde, Yunan tezi lehine, bizzat Yunanlılardan başka hiç kimsenin sesi yükselmemiştir. Buna karşılık Türk görüşü üst üste söz alan birçok hatipler tarafından açıkça savunulmuştur. Burada bilhassa Avusturya delegeleri Tonçiç ve Çernetz'in, çok ilgi çekici bir konuşma yapan Lüksemburg delegesi Marguem ve İtalyan Delegesi Luciferro'nun beyanlarına işaret etmek isterim. Avusturya delegeleri, daha ziyade, Avrupa'nın bu konuya lakayt kalmaması gerektiği hususunda ısrarla durmuşlardır. Daha evvel Türk Hükümetinin yaptığı çeşitli teşebbüslere rağmen, ki bu teşebbüsler yapılmıştır ve Avrupa istişari Assamblesinin bu konuda ittihaz ettiği çeşitli kararlara rağmen, tavsiyelere rağmen, Bakanlar Komitesinin Kıbrıs buhranına lakayt kalmasından; Avrupa nazırlarının gereken ilgiyi göstermemesinden şikâyet etmişlerdir. Buna karşılık, bilinen mütalâa ileri sürülmüştür. Londra Konferansının akıbetini tehlikeye düşürmemek, Konferansın çalışmalarını ve işe el koymuş olan Birleşmiş Milletlerin çalışmalarını güçleştirmemek gerektiği tezinin Nazırlar Toplantısında ileri sürüldüğü hatırlatılmıştır. Avrupa işe el koymalıdır, diyenler, bizimle birlikte bunun da cevabını şu şekilde vermişlerdir: Dün burada Sükan arkadaşımın da belirttiği gibi, Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 52'nci maddesi ve rejyonel antlaşmalarla ilgili diğer maddesi, Avrupa Konseyinin Kıbrıs meselesi ile ilgilenmesine imkân veriyor idi. Türk Hükümetinin bu konudaki teşebbüsleri, Türk Delegasyonunun daha evvel yaptığı teşebbüsler, Asambelenin vermiş olduğu kararlar ki bunlar istişari bir Asambelenin kararları olduğu için maalesef bağlayıcı değildir nazırlar tarafından nazarı itibara alınmalıydı, buna hiç mâni yoktu, denmiştir. Biz, Birleşmiş Milletlerin işinin güçleşeceği iddiasına karşı şu tezi ileri sürdük; arabulucunun da Birleşmiş Milletlerin de bütün diğer konferansların ve toplantıların da başarıya ulaşması için, Avrupa'nın, haklıdan yana vaziyet alması lâzımdır, insan haklarının çiğnenmesi karşısında, kendi prensiplerinin ayaklar altına alınması karşısında, Avrupa'nın sükûtu ihtiyar eylemesi

değil, sesini yükseltmesi lâzımdır. Avrupa susarsa; o zaman diğer bütün organların, bütün milletlerarası kuruluşların işi güçleşir. Avrupalılık şuuru harekete geçer ve insan haklarının çiğnenmesi karşısında sesini gür olarak yükseltirse, işte o zaman, arabulucunun ve Birleşmiş Milletlerin işi güçleşmiş değil, kolaylaşmış olur. Sayın arkadaşlarım; Lüksemburg Delegesinin konuşmasının ilgi çekici olduğunu arz etmiştim. Bilhassa şu yönden ilgi çekici idi. Maalesef, mahdud da olsa, bazı çevrelerde rastlanan meseleye din açısından, orta çağ zihniyeti açısından bakma yerine, insan hakları açısından, sağlam prensipler açısından bakan bir konuşma idi. Bu hatip, Makarios'un hem din adamı hem de politikacı olduğunu hatırlattıktan sonra, temenni ederiz ki, din adamı hüviyeti, politikacı hüviyetinin altında tamamen kaybolmasın, dedi. Yunanlıların İstanbul'daki bazı rahipler ve Yunan uyruklular aleyhinde alman ve hukuk içinde, antlaşmalar mucibince alman tedbirlere müteveccih tenkitleri karşısında, aynı delege şu şekilde cevap verdi; «Kıbrıs'ta Hristiyanlar çoğunluktadır, fakat dünyanın başka yerlerinde, bu arada Türkiye'de bütün Orta-Doğu'da Hristiyanlar azınlıktadır. Azınlıkta olan bu Hristiyanlar nispeten refah içinde, huzur içinde, hürriyet içinde yaşamak imkânına bugün sahip bulunmaktadır. O halde Yunanlılar ve Kıbrıs Rumları sadece Kıbrıs'ta Hristiyanların çoğunlukta olmasından istifade ederek birtakım maceralara girişecekleri yerde, dünyanın başka yerlerinde dindaşlarının azınlıkta olduğunu hatırdan çıkarmamalıdır.» Şüphesiz, bu son derece haklı bir görüştü. Bizim, anlaşmalara ve hukuka dayanan izahlarımıza muvazi idi. Daha dikkati çeken bir başka görüş de Kıbrıs'ın tam istiklâl iddiaları karşısında ve bir milletlerarası antlaşma ile, garanti antlaşmaları ile, komşu memleketlerin imza sahibi olduğu muahedelerle bir bağımsız Devlet kurulamayacağı tarzındaki itirazlara karşı verilen şu cevap idi: «Lüksemburg'un Kıbrıs'la bir benzerliği vardır. Biz de küçük bir devletiz. Lüksemburg gibi bir Devlet, tıpkı Kıbrıs gibi, büyük komşularının rızası olmadan bağımsızlık içinde yaşayamaz. Lüksemburg da Kıbrıs gibi bir Londra Anlaşması ile kurulmuştur. 1839, 1867 Londra Anlaşmalarıyla kurulmuştur. Bu anlaşmaların hükümlerine riayet suretiyle devam eder. İki ayrı etnik grubun yan yana yaşadığı bir ülkede, sayıca azınlıkta olan cemaatin, sayısının çok üstünde haklar temin etmesi de ilk defa Kıbrıs'ta görülen bir husus değildir, bunu yadırgamamak lâzımdır. Aynı delege, Yunan delegelerinin, «çoğunluk idare eder, azınlık himaye edilir», tarzındaki tezi karşısında, bizim görüşümüze uygun bir tarzda ve onu tekrarlayarak, «çoğunluk idare eder, azınlık himaye edilir» prensibi demokratik bir anlayış değildir, demokratik bir ülkede azınlık da idareye iştirak eder. Bilhassa iki ayrı etnik grup var ise, cemaatlerin her ikisi de idareye iştirak eder, sözünü kuvvetle tekrarladı. Görüyorsunuz ki, arkadaşlarım, Sayın Demiray arkadaşımızın dün tatlı bir

üslûpla dokunduğu dış husumet, konusu Avrupa Konseyinin havasından aldığımız bir his değil idi. Benim söylediğim şu idi ve bunu tekrar etmek isterim: Her ülkenin, her milletin olduğu gibi, bizim de Türkiye sınırları dışında yeter derecede hasmımız vardır. Bilhassa büyük bir millî dâva ile karşı karşıya bulunduğumuz şu sırada, her Türk, diğerini biraz daha sevmelidir. Her millet kendi gücüne dayanır. Gücümüzü artırmak, iktisadi gücümüzü artırmak, askerî gücümüzü artırmak yolunda, bir başka azimle seferber olmalıyız. Her Türk vatandaşı, Türkiye'nin yarını için biraz dama azimle çalışmanın heyecanına girmeli ve memleketin her alanda kalkınıp güçlenmesini amaç bilen bir ülkücülük ve heyecan dalgası, Anavatani, bir uçtan bir uca sarsmalıdır, demiştim. Bu, ruhumdan yükselen bir ses idi. Bunu yalnız Avrupa, Konseyinin ilhamı il değil, Türk-Yunan mücadelelerinin tarihini, arkadaşım kadar teferruatıyla Salisbury'nin mektuplarını incelediğimi söyleyemesem do az çok incelemiş bir insanın heyecanı ile söylüyordum. Sayın arkadaşlarım, Kıbrıs dâvası konusunda, memleketimizde henüz vazih bir görüşün tespit edilmediği ve «Kıbrıs'ın bizi ilgilendirmedeği» veyahut da «İngiliz müstemlekesi statükosunun devam etmesinin doğru olacağı» tarzında görüşlerin belirtildiği günlerde, resmî görüşümüzün dair açıkça belli olamadığı günlerde «Kıbrıs meselesinde görüşümüzü duyurmalıyız» başlıklı bir yazı yazdığımı hatırlıyorum. Bu yazı 10'uncu yılını bir süre önce doldurmuş olan Forum'un ilk sayılarından birinde çıkmıştır. İngiltere'de bulunduğum bir sırada, oradaki ilhamlarla kaleme alınmış olan bu yazıda, bütün İngiliz basınının, Avam Kamarasının, Lortlar Kamarasının sadece İngiliz ve Yunan görüşünden haberdar olduğunu: birçok gazete ve dergilerde Yunan görüşünü acıklı yan makaleler, okuyucu mektupları çıktığım; fakat Türk görsün ün İngiliz umumi efkârına bir kelimeyle bile aksetmediğini yahut da çok silik birtakım kısa haberlerle aksettirilebildiğini ifade ettikten sonra, 31 Mart 1054 tarihli Manchester Guardian'da çıkan bir okuyucu mektubuna da atıf yaparak, Kıbrıs dâvasının aslında bir Mcgalo Idea dâvası olduğuna dikkati çekmiştim. Hatta, yazımdan dört yıl evvel, 1949 yılında çıkmış olan bir dergide (Woodhouse) imzalı bir makalede, (Yunanistan'ın büyük fikri) (Megalo idea) başlığını taşıyan bir makalede, Yunanistan'da büyük Yunanistan fikrinin ölmediğini ve Kıbrıs dâvasının bu açıdan ele alınması lâzım gelen bir dâva olduğunun belirtildiğini, ifade* etmiştim. Demek ki, Avrupa Konseyi dönüşündeki sözlerim, birkaç günlük bir seyahatin ilhamıyla söylenmiş değildi. Kıbrıs dâvasında Türkiye'nin sesini kuvvetle duyurması lâzım geldiğini, bu dâvanın büyük bir dâva olduğunu, Bizans'ı merkez yapmak suretiyle kurulmak istenen bir büyük Yunanistan dâvası ile Kıbrıs işini irtibatlandırma gayretlerini, daha on yıl önce ifade etmiştim. Hatta, tam o sırada çıkmış olan, İstanbul'un Fethinin 500'üncü yıldönümü başlıklı bir Yunan eserine de Kıbrıs'la ilgili yazımda

dikkati çekmiştim. Güya ilmî, tarihî bir inceleme olan bu eserin son faslının Megalo idea başlığını taşıdığını belirterek, tehlikeye dikkati çekmiş ve Türk umumi eskârı bu tehlike karşısında şahlanmak, Kıbrıs dâvasına bir büyük millî dâva olarak bakmalıdır, diye 10 yıl önce yazmıştım. Yunanlıların Anadolu faciası dedikleri, bizim zaviyemizden, ise Anadolu zaferi olan İstiklâl Mücadelesi ile gömüldüğünü sandığımız «Büyük fikrin» hâlâ kurcalanmakta olması karşısında, Türk milletinin şahlanması lâzım geldiğini belirterek, dikkatleri uyarmaya çalışmıştım. Demek ki, Sayın Demiray, bugünkü uyarışımın birkaç günlük bir intibain neticesi değil idi. Sayın arkadaşlarım, bu küçük ve zaruri parantezden sonra, tekrar Avrupa Konseyi konusuna dönerek, belki Kıbrıs'ta alınacak fiilî neticeler bakımından büyük amelî sonucu olmayan, fakat mana itibariyle önemli olduğunu sandığımız Kıbrıs delegasyonunun terekküp tarzına dair Konseyin, yetkileri İnceleme Komisyonunun aldığı karara temas etmek isterim. Bu komisyonun kararı, bugünkü Kıbrıs Rum idarecilerinin tutumunun bir mahkûmiyeti şeklinde tecelli etmiştir. Türk Delegasyonu, Sayın Akçal ve Mavitan arkadaşlarımızın iştirakleri ile ve Heyeti Umumiyyede Sayın Ertuğ'un da yapılan ithamlara cevap vermesi ile, tam bir birlik halinde, hiç şüphesiz bütün millî dâvalar karşısında olduğu gibi, orada da tam bir birlik halinde hareket etmiştir. Toplu olarak tespit ettiğimiz bir görüşü, 10 imza ile, bütün delegasyonumuzun, CKMP'li, YTP'li, CHP'li ve AP'li bütün arkadaşlarımızın imzası ile Başkanlığa sunduk. Bu itirazımız, benim de üye olduğum Yetkileri İnceleme Komisyonuna havale edildi. Etraflı bir incelemeyi gerektirdiğine hükmedildiği için, birinci günde bütün delegasyonlar tasdik edildiği halde, Kıbrıs Delegasyonunun tasdik edilip edilemeyeceği konusu ertesi günkü celseye talik edildi. Komisyon, tesadüfen, hakikaten çok değerli bazı hukukçuların da iştirakiyle toplanmıştı. Çok kıymetli bir raportör ve başkana sahip bulunuyordu. Kıbrıs Anayasasının, bizim dikkate arz ettiğimiz maddeleri bir bir incelemek suretiyle, vaktinizi almamak için tamamını okumaktan kaçınacağım, fakat birkaç noktasına temas edeceğim çok şayanı dikkat bir karar verdi. Bu kararda, Avrupa Konseyinin insan hakları, fert hürriyeti ve her şeyden önce hukuk hâkimiyeti prensibine dayandığı belirtiliyor, Avrupa Konseyi Statüsünün yalnız başlangıcında değil, 3'üncü maddesinde de hukuk hâkimiyetinin bütün üye devletlerce başlıca bir prensip olarak kabul edildiği tespit ediliyor ve ondan sonra şu sual soruluyordu: Kıbrıs Devleti hukuk hâkimiyetine riayet etmiş midir? Bu soruyu cevaplamak için de Kıbrıs Anayasasının hükümleri gözden geçiriliyor ve sırasıyla birinci maddesindeki «İki Cemaatin iş birliği prensibinin,» 6'ıncı maddesindeki Bir Cemaat aleyhine tefrik yapılamaz, ayırıcı muamele uygulanamaz; ne teşriî uzuv, ne idari ve icrai organ bir cemaat aleyhine ayırıcı bir işlem yapamaz.» yolundaki hükmü tahlil ediliyor ve Kıbrıs delegasyonunun seçim tarzının bu

hükme aykırı olduğu belirtiliyordu. Ayrıca Kıbrıs Anayasasının 62'nci maddesinde, Kıbrıs Parlamentosunun yüzde 70'inin Rum, yüzde 30'unun Türklerden teşekkül edeceğine dair bir hüküm bulunduğu, bunun her türlü istatistikî verilerden müstakil olarak Kıbrıs Anayasasında yer aldığı ifade ediliyor. Bunun hemen ardından yine aynı Anayasanın 73'üncü maddesinde yer alan, Parlâmentonun bütün komisyonlarında, daimî, geçici, özel komisyonlarında milletvekili seçimi nispetlerine aynen riayet edilmesi lâzım geldiğine dair hüküm hatırlatılıyor ve şu soru soruluyordu: Avrupa Konseyi delegasyonu doğrudan doğruya bir komisyon değildir, Parlâmentonun bir komisyonu değildir. Fakat bu hükme tabi midir? Kıbrıs Çalışma Nazırı, Komisyonunda izahat vermeye davet edilen Nazır bu noktaya itiraz etmişti. «Bu bizim bir iç meselemizdir; sözü geçen madde yalnız iç hukukumuzdaki Parlâmento komisyonlarına uygulanabilir» demişti. Buna cevap olarak, Komisyon, Avrupa Konseyine gidecek delegasyonun hukukî statü bakımından Kıbrıs Parlamentosu komisyonlarından daha önemsiz olmadığına işaret ediyor ve bütün bu saydığım hükümlerin ışığı altında Kıbrıs Anayasasının çeşitli hükümlerinin açıkça ihlâl edildiğini tespit ettikten sonra, şu kararı veriyordu; Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından Avrupa Konseyi İstişari Asamblesine temsilci ve yedek temsilci olarak yapılan tayinler, Avrupa Konseyi Statüsünün hükümleriyle kabili telif değildir. Bu karar 7 kabul ve 2 çekimser oyla alınmıştı. 10'uncu delege olan Yunanlı delegenin oy hakkı, asıl üye gelmediği ve yerine bir başkası gönderildiği için, tanınmamıştı. Bu itibarla, hiçbir muhalif olmadan, yalnız iki müstenkife karşı, bu önemli karar komisyondan çıktı. Bundan sonra Kıbrıs delegasyonunun üç üyesinin tamamının mı yetkilerinin muteber olmadığı, yoksa sadece ikisinin muteber olup, Türk olması lâzım geldiği için, üçüncüsünün mü muteber olmadığı konusu komisyonda tartışılmıştır. Ve ekseriyetle, ikisinin muteber sayılması, üçüncünün muteber sayılmaması yolunda bir karar sâdır olmuştur. Bu noktada şahsan ben, Komisyon Başkanı ve bir başka komisyon üyesi, üçünün de yetkilerinin muteber olmayacağı görüşünü belirtecek tarzda oy kullandık. Aziz arkadaşlarım, netice itibariyle, heyeti Umumiyede, bazı arabuluculuk ve tatlıya bağlama gayretlerine rağmen, bizzat Kıbrıs Meclis Başkanı Klerides, bir Rum delegenin ve bir yedek üyenin Konseyden çekilmesi lâzım geldiğini teslime mecbur olmuş; Kıbrıs Delegasyonundan üç Rum'un yerine ancak iki Rum'un tutanaklarının muteber sayılmasına karar verilmiştir. Bu da gösteriyor ki, Avrupa Konseyi büyük icrai kararları almaya yetkili olmasa da gerek Bakanlar Komitesinin, gerek istişari adını taşıyan Asamblenin yetkileri çok mahdut olsa da, iyi kullanıldığı takdirde, hür dünyaya hitap etmek bakımından değeri olan bir forum teşkil eder. Bu arada, küçük bir parantez açarak, Meclisimizin bu Konseyin komisyon çalışmalarına katılmama yolunda ittihaz etmiş

olduğu kararı değiştirmesini rica edeceğim. Çünkü bu Konseyin Komisyon çalışmalarına katılmadan heyeti Umumiyede netice almaya imkân yoktur. Bütün raporlar komisyonlarda hazırlanır ve müzakere konuları komisyonlarda olgunlaşarak Heyeti Umumiyeye gelir. Bu itibarla memleketimizin bu müesseseyi iyi kullanmadığından, Hükümetin ilgisizliğinden bahsedilirken, aslında bu konuda başlıca ilgi gevşekliğinin bizim tarafımızdan, milletvekilleri tarafından, gösterilmiş olduğunu, huzurunuzda bir hakikati ifade etmiş olmak için söylemeye mecburum. Yeter derecede kıymetlendirmedığımız doğrudur, fakat bu, teşriî uzva terettübeden tarafı ile de böyledir ve bilhassa bu tarifiyle böyledir. Muhterem arkadaşlarım, bundan sonra, sözlerimi bitirmeden önce kısaca Sayın Demiray'ın temas ettiği ahali mübadelesi konusuna da dokunmak isterim. Ahali mübadelesi konusunda Atatürk'ün «Bu benim hayatımdaki ikinci büyük hatam olmuştur.» dediğini ifade buyurdular. Atatürk bu sözü ne zaman söylemiştir, söylemiş midir? Söylememiş midir? Bilmiyorum. Yalnız ahali mübadelesinin Türkiye için kurtarıcı olduğuna kaaniim. Lozan'ın getirmiş olduğu, Anadolu'yu Rumlardan temizleme manasındaki ahali mübadelesi, Malazgirt'te kapısını açtığımız Türk Anadolu'nun Türklüğünü tescil eden; bu toprakları her türlü Elenizm heveslerinden ebediyen kurtaran çok başarılı bir tedbir olmuştur. îlânihaye Anadolu'ya Elenizmin göz dikmesi imkânlarını ortadan kaldıran isabetli ve uzak görüşlü bir tedbir olmuştur. Muhterem arkadaşlarım, ahali mübadelesi prensibinin aleyhinde biz Türkiye olarak vaziyet alamayız. Çünkü taksim tezini ileri sürdüğümüz veya coğrafi sınırla ayrılmış Federal Devlet sistemini ileri sürdüğümüz zaman, bunun altında 'belki bir miktar ahali mübadelesi bulunacağını düşünmeye mecburuz. Bu itibarla ahali 'mübadelesinin prensibine itiraz edersek ve bunun kötü bir şey olduğunu iddia edersek, Türkiye'nin yıllardan beri ileri sürdüğü tezleri veya bugün savunmakta bulunduğu resmî tezi savunmak kolaylaşmaz, güçleşir. Bütün bunların yanında bir hakikati daha ifade etmek mecburiyetindeyim. Elbette ki ne Avrupa Konseyimde alınacak şu veya bu karar, hatta Birleşmiş Milletler Güvenlik Kurulunun alacağı şu veya bu karar ile; masa başı kararları ile Kıbrıs dâvasının en iyi neticeye bağlanmasının kabil olduğuna, bunların kâfi geleceğine inanmak mümkün değildir. Adadaki Türk mukavemetinin devamı, oradaki fiilî durum, Türkiye'nin dayamış, nihai hal çaresi üzerinde tefsiri olacak faktörler arasında, kanaatimce en önemli, olanıdır. Hükümet elbette bunu bilmektedir. Bundan sonra bu hususu daima göz önünde tutacağına şüphem yoktur. Dün bu kürsüden ifade edildiği gibi Türkiye'nin müdahale hakkı devam etmektedir. Türkiye anlaşmaların yırtılmasına, tek taraflı ortadan kaldırılmasına razı olmadığımı ifade etmiştir ve bu görüşünde haklıdır. Türkiye'nin 1930 Anlatmasını temdit etmeme kararı Yunanlıların davranışları karşısında isabetli 'bir cevap

olmuştur. Hatta dün burada Sayın Erim'in belirttiği gibi, Yunanistan'ın son tutumu, milletlerarası anlaşılmalari açıkça ihlâl edenleri açıktan savunan bir vaziyet takınması karşısında, bu anlaşmanın süresinin dolmasını beklemeden dahi, anlaşmayı yürürlükten kaldırmanın, Devletler Hukukundaki mukabele bil misil esaslarına göre, mümkün olacağını sarılmaktayız. Hükümetin bu konu üzerinde durmasını temenni ederiz, Muhterem arkadaşlarım, Yunanlılar; Türk-Yunan dostluğu konusunda ne ekerlerse onu biçeceklerdir. Rüzgâr ekenin fırtına biçtiği tarihte ilk defa görülmemektedir. Bundan sonra da macera heveslilerinin maceraya atılmalarını önlemek kimsenin elimde değildir. A'ma, madem heveslilerini hüsrana uğratmanın, Türkiye'nin ve insan haklarına bağlı devletlerin kudreti dâhilimde olduğuna kaniyiz. Muhteremi arkadaşlarım; Lozan Anlaşılması Ege, Akdeniz ve Doğu Akdemiz bölgesinde Türk ve Yunan, halkları arasında bir dikkatli muvazene kurmuştur. Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı gayretleri veya Kıbrıs'ta, Rum çoğunluğunun idareye mutlak olarak hâkim olma gayretleri, bu muvazeneyi kökünden yıkar. Bu muvazenenin yıkılması ise Türkiye ile Yunanistan arasındaki dostluk ve iş birliği bağlarının tamamlıyla kopmasından ibaret kalmam. Türk ve Yunan münasebetlerinin temelinden ve Yunanistan'ı yakından ilgilendiren birçok hükümleriyle tamamen gözden geçirilmesini zaruri kılar. Yunanistan'ı tehdit eden tehlikelere karşı komşu ülkeyi ancak sağlam bir Türk dostluğunun koruyabileceğini hilen insanlar, Yunanistan'da da az değildir. Bunu bize açıkça ifade eden, hükümetlerinin son tutumu karşısında endişelerini belirtenler de olmuştur. O halde seçim zamanı yaptığı hararetli vaatlerden hız lalan ve bu hızla Türk-Yunan dostluğunu da, NATO'nun Doğu kanadını da tahripten çekinmeyen Papandreou'ya karşı kendi vatandaşlarının, akıl ve iz 'an sahibi vatandaşlarının ayağa kalkmalarını ve herkesten önce Yunanistan'ı tehdit eden bu davranışlar karşısında, ona dur demesini bilmelerini temenni ediyoruz. Yıkamak kolaydır, fakat yıkılanın yerine Yunanistan için yeter güvenlik sağlayacak olan yeni tedbirleri bulmanın o kadar kolay olmadığını, komşularımız inşallah kısa zamanda idrak edeceklerdir. Türk Milleti dış tehlikeler karşısında ve millî dâvalar uğrunda daima, tek bir vücut halinde 'birleşmesini bilmiştir. En ağır şartlar içinde dahi şahlanmasını bilmiştir. Türk Milleti, şimdiki gibi güçlü olduğu değil, uzun süren harplerden bitap düştüğü günlerde dahi, bütün bir Batı âleminin manen ve maddeten destekler görüldüğü Yunanistan karşısında, Sakarya'ları ve Dumlupınar'ları yaratmasını bilmiştir. Ağırbaşlılığımızın, bir zaaf eseri olmadığını, akıl ve basiretin eseri olduğunu dost ve düşman bilmelidir. Bunu bilmeyenler de elbette öğreneceklerdir. Aziz arkadaşlarım, biraz da Hür Dünyaya hitap ederek, bazı gerçekleri hatırlatmakta, bir kere daha hatırlatmakta fayda olduğunu zannediyorum. Hür Dünya, Devletler Hukukunun en basit

ve başta gelen kuralı olan «Paeta Sunt Servanda» yani «Ahde vefa» prensibinin çiğnenmesine göz yamamaz. Hür Dünya, kendisinin kuvvet kaynağını teşki leden bütün insan haklarının, bütün hukuk; prensiplerinin birer 'birer çiğnenmesi karşısında susmak gafletini gösteremez. Haklıdan yama açıkça vaziyet alim ak yerine, kimseyi hoşnut etmesi mümkün olmayan, fakat hoşnut öderiz zannettikleri taraf da dâhil olmak üzere, herkesi kıracağı muhakkak bulunan bir idarei maslahat ve taviz politikasına gidemez. Böylesine taviz ve idarei maslahat politikalarının milletlerarası münasebetlerde ne vahim tehlikeler yarattığını, dünyayı nasıl kana ve ateşe 'boğduğunu, yaşlı dünyamız çok yakın tarihlerde tecrübe etmiştir. Bir defa daha tecrübe etmeye ihtiyacı yoktur. Hür Dünya, dinî taassup veya 'arazi genişletme gayretleri uğruna cinayetler işlenmesini, Yirminci Yüzyılın ortasında cinayetler işlenmesini soğukkanlı 'bir ilgisizlikle takip edemez. Prensipler ya vardır ya yoktur, insan haklarına saygı duygusu ya vardır ya yoktur. Kıbrıs Türkünün kanı, dün burada Sayın Erim'in söylediği gibi, Kıbrıs'taki yaşlı, masum imamın kanı, Devlet güvenliği aleyhinde çalıştığı için hudut dışına çıkarılan iki rahibin cübbesinden daha az değerli değildir. Batı alemindeki bütün iz 'an sahiplerinin, tehlikelere işaret eden Lüksemburg delegesi gibi, Orta çağ taassubunun arkasına sığınarak insan hatlarının çiğnenmesine gaz yummak yerine, Hür Dünyanın kuvvetini teşkil eden temel prensiplerden yana vaziyet alacaklarına güvenimizi hâlâ kaybetmiş değiliz. Hür Dünya vazifesini yapmalıdır ve bilmelidir ki, Türk Milleti Kıbrıs'ta en güç şartlar içinde vatan toprağını koruma vazifesini yapan Türklere karşı kendi vazifesini mutlaka yapacaktır. Saygılarımla.

Meclisin 06 Mayıs 1964 tarihli oturumunda söz alan Çanakkale Milletvekili Ahmet Nihat Akay Kıbrıs'ta Türklere karşı girişilen sistemleri imha hareketinin bir gün dahi durmadığını belirterek sözlerine başlamış dost ve müttefik devletlerin gerçek yüzlerinin görüldüğünü ancak Türk dış siyasetinin bu sahte dostların politikasından çıkamadığını üzülen belirtmiş, Yunan ruhunun daima Megalo idea'dan beslendiğini bugünse bu ülkünün Kıbrıs'ta patlak verdiğini Türkiye'nin zaten Lozan'da tavizler vermişken bugünkü tutumuyla adeta yeni kapitülasyonları Yunanlılara tanıdığını belirterek artık bu gerçeklerle yüzleşmenin dostların politikasından çıkarak gerçek anlamda milli bir politika oluşturmanın üzerinde durmuştur. Akay Türk-Yunan ilişkilerine Fener Rum Patrikhanesinden başlayarak İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmet'in kimse patriği tahakküm etmesin kim olursa olsun hiçbir kimse kendisine ilişmesin, kendisi ve mahiyetinde bulunan büyük papalar her türlü umumi hizmetlerden müebbeden muaf olsun sözlerinden sonra en büyük tehlikenin doğduğunu, bir fesat ocağının kurulduğunu

belirterek patrikhanenin asıl büyük ihanetinin Birinci Dünya Savaşı'yla başladığını Venizelos'un, Osmanlı'daki Rumlara ait kilise ve mektepleri silah deposu haline geldiği, kiliselere ait hazinenin Yunan hükümetinin sahip olduğu altından çok daha fazla olduğu şeklindeki sözleriyle temellendirmiştir. Türkiye'nin Rum Patrikhanesinin Türkiye'den çıkarılması şeklindeki görüşüne ilk önce İngiltere'nin daha sonra Fransa ve Amerika'nın karşı çıktığını ancak Türkiye'nin bu konuda kati bir karar verdiğini North Gürzo'nun patrikhanenin sadece ruhani ve ruhbani yetkileri yaparak İstanbul'da kalması için talepte bulunduğunu ve sonuçta sadece dini görevlerini yerine getirmesi için patrikhanenin kalmasının kararlaştırıldığını belirtmiştir. Ancak Lozan'dan hemen sonra patrikhanenin Yunan faaliyetlerine girerek Hristiyanlığı Bizans ruhuyla birleştirdiğini, Hellen milletin Megalo idea fikri içerisinde hareket ettiklerini, patrikhanenin açıkça bağımsız bir devlet haline gelmek istediklerini söyleyemediğini fakat Sultanahmet civarında ve Ayasofya'ya yakın bir mahallede kurulması arzu edilen Fener din devlet arazisinin asgari 3 kilometrekare olmasını istemekle, bir miktar polis ve gösteri askeri bulundurarak Bizans bayrağı asmaya ve vatandaşları mevcut ettirmeye çalıştığını Alman basınında da İstanbul'da Vatikan devletine benzer bir Bizans devletinin kurulmasının müzakere edildiği şeklindeki haberler çıkardı ancak Türkiye'nin ise bu faaliyetleri öğrenmek için Kıbrıs'ta Türklerin öldürülmesini bekleyerek gafletten uyandığını belirtmiştir. Lozan'da İstanbul'da kalması gerektiği düşünülen patrik olan Athenagoras'ın bir din adamı olmaktan ziyade siyaset adamı olduğunu Yunan halkını Türkiye aleyhine kışkırttığını Türkiye'nin bu gerçeği görmeyerek Türk-Yunan dostluğu rehaveti içinde olduğunu ifade ettikten sonra içteki çatışmalardan söz ederek başlangıçta Kıbrıs'ta davasını görüşmediklerini eli kanlı cübbesi kanlı bir papaz görünce Türkiye'nin uyandığını belirttiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.30, B.98, s.286-289);

Yüksek Meclisin kararma uyarak mümkün olduğu kadar bazı kısımları atlayıp maruzatımı on dakikaya sığdırmaya çalışacağım. Muhterem arkadaşlarım; Türklere karşı girişilmiş sistemli imha hareketi Türk dünyasında bir gün bile durmamıştır. Bugün de onun hedefi Kıbrıs Türk'ü olmuştur. Asya'da Balkanlarda tehcir edilen, katledilen, milyonlarca Türk'ün kaderine ise, Kerkük sokaklarında sürüklenen biçarenin derdi ne ise Kıbrıs Türk'ünün kaderi de odur. Zaman zaman gösterilen dostlukların sahtelikleri ise en küçük sebeplerle meydana çıkmakta gecikmemekte ve fakat ne hazindir ki bütün bunlara rağmen Türk dış siyaseti bu sahte dostların politikalarının dümen suyundan ayrılmamaktadır. Adımı bir de millî sıfatı takılan bu siyasetin takibi gerçek dost olacak milletlerin kaybına yol açmaktadır. Türk Devlet radyolarının Cezayir vatanperverlerini

âsiler diye tavsifinin Şarkın mazlum milletlerinde Türk umumi efkârında ne derin menfi akisler meydana getirdiği hâlâ unutulmamıştır. Büyük Türk- Yunan dostluğu edebiyatına en çok alkış tutan ve inanan biz olduk. Büyük Türk- Yunan dostu olarak tanıtılmak istenen Venizelos'u, bütün yunanlıların müşterek tarafıyla görüp değerlendiremedik. Lozan'da şunları söyleyen işte o büyük Türk dostu Venizelos 'tu: «Anadolu Balkan Yarımadasından biraz daha büyüktür. Niçin Balkan yarımadasında birçok devletler kurulabiliyor da Anadolu'da üç devlet mümkün görülüyor. Doğuda bir Ermeni devleti, Batıda bir Yunan devleti, geri kalan yerlerde de bir Türk Devleti.» Yunan ruhu daima Megalo idea ile beslenmiş döküldükleri denizin mavi hayalinin coşkunu içinde bir defa daha Akdeniz'in bir başka tarafında denize dökülecek hale gelmiştir. Lozan'da muzaffer bir milletin temsilcileri olduğumuz halde verdiğimiz tavizler yetmiyormuş gibi bir de âdeta bir nevi yeni kapitülâsyonları, Yunan uyruklulara tanımış olduk. Kıbrıs buhranının ortaya çıkardığı birçok hakikatleri gördükten ve değerlendirdikten sonra temenni edelim ki, Türk dış politikası artık büyük dostların bir peyk politikası olmaktan çıksın ve gerçek mânisiyle bir millî politika haline gelsin. Muhterem arkadaşlar; biz bu genel görüşmede Türk-Yunan münasebetlerine sadece bir zaviyeden bakmak istiyoruz. Helenizm'in sembolü Yunan millî şuurunu besleyen Ayasofya ve onu uzaktan seyreden, İsa'dan çok Helenizm'in havasıyla dolu Fener Patrikhanesi bu zaviyeden görülen ilk noktalar. Binaenaleyh, Türk-Yunan münasebetlerine biz de bu noktadan başlamak istiyoruz. «Ben bir fikri ve gayeyi temsil ediyorum işte maddi aczime rağmen bana büyük ve nihayetsiz bir kudret veren de bu fikirdir. Bu fikri er geç emrivaki denilen vahşete galebe edecektir. Manevi kuvvetler mağlup edilmezler. Bu fikre hiçbir şey karşı gelemez, bu fikir zihayattır. Bizi dört asırdan beri vikaye eden de odur. Bizim kurtulmamızı müjdeleyecek olan yakın fecrin ilk parlayışını ölmeden göreceksiniz olursam kendimi bahtiyar sanırım» Bu sözleri Rumeli'yi kaybetmenin verdiği derin bir acı içinde bulunduğumuz sırada 1912 Kânunuevvel tarihli Figaro Gazetesinin İstanbul muhabirine söyleyen Rumların en meşhur patriklerinden üçüncü Yoahim'di. Ve ona bu sözleri söyleme imkânını veren 1453'ün Fatih'i idi. Patriği mükellef bir ziyafete davet ile mutantan bir surette kabul eden ve ayrılırken eline kıymetli bir asa vererek: Patrik olunuz, Cenabı Hak sizi muhafaza etsin. Her vakit meveddetimden istifade edebilirsiniz. Her hususta eslâfınızın hukuk ve imtiyazatına malik olunuz.» diyen Fatih'in, o büyük insani müsamahası dört yüz elli sene sonra bu sözleri söyletiyordu. «Kimse Patrik'e tahakküm etmesin, kim olursa olsun hiçbir kimse kendisine ilişmesin, kendisi ve maiyetinde bulunan büyük papalar her türlü umumi hizmetlerden müebbeden muaf olsun.» Diyen Fatih'in imparatorluğunda daha bu sözler söylenirken en büyük tehlike doğuyor, bir fesat ocağı kurulmuş oluyordu. (Türkiye ve

Tanzimat) müellifi Anyel Hankt «Rum patrikhanesi fatihten sonra nail olduğu hukuk sayesinde hakikaten Hükümet içinde Hükümet idi» der ki gerçeğin hem de bu yabancı tarafından tam bir ifadesidir. Lozan'da yine eski çerçevesine saklanmasına rağmen, bizim gafletimiz neticesi tekrar İmparatorluk devrindeki haline gelmiş olduğunu ileride göreceğiz. Patrikhanenin asıl büyük ihaneti I. Dünya Harbiyle başlar. Bu hakikati Venizelos'un ağzından dinlemek daha kati bir kanaat verecektir. Venizelos şöyle diyor: «Bana verilen ve daha sonra da bazı tecelli yatı ile hakikate tamamen intibak ettiği de tespit edilmiş olan teminata göre memaliki Osmaniye'de mevcut ve Rumların meskûn bulunduğu bilcümle küçük, büyük şehir ve kasabalardaki kiliseler ve Rum mektepleri tamamen birer silâh deposu haline ifrağ edilmişlerdir. Bu netice için o mahalde yaşayan ramlar büyük bir basiret ve cesaret göstermişler ve Türklerin mabetlere ve mahallî mekteplere karşı olan hürmetlerinden istifade etmişlerdi, İzmir'in işgaline takaddüm eden günlerde İstanbul'daki Fener Patrikhanesinden bir heyet gelerek beni gördü. Karadeniz sahillerinde müstakil bir Rum Devleti kurmak için derhal faaliyete geçmek kararında bulunduklarını, milis alaylarını harekete geçirmek için sadece Yunan zabitlerini beklemekte olduklarını bana iblâğ etti. Heyetin sahip oldukları serveti öğrenince miktarı beni hayrette bıraktı. Kendilerinin sahip olduğu altının mevcudu o anda Yunan Hükümetinin sahip olduğu altın yekûnundan fazla idi. 1919'da Patrikhane kapısına çifte kartallı Bizans bayrağını asıyor, birçok cemiyetler kurarak büyük Yunanistan hayali içinde faaliyete geçiyor. Rum Pontus Devletinin haritasını bastırıp Anadolu'ya dağıtıyor. Yetiştirdiği papazlarla isyanı sabotaj hareketlerine girişmek için tertipler alıyordu. Bütün bunları göz önüne alan Türkiye Rum Patrikhanesinin Türkiye'den çıkarılması için Lozan'da haklı ve ısrarlı talepte bulundu. Bu hususu daha iyi ortaya koyabilmek için Lozan zabıtlarından bazı kısımları nakletmek istiyoruz. «Türkiye Heyeti murahassası tali komisyonda patriğin bu salâhiyetleri ahiren siyasi gayeleri için istimal ettiğini iddia etti. Hatta patrikhanenin siyasi bir merkezi tahrikat olduğu iddiasında bile bulundu.» Türk Heyetinin bu görüş ve talebinde ilk önce ve şiddetli İngiltere muhalefet etti ve «patrikhanenin İstanbul'dan çıkarılmasının yalnız Ortodoksların değil, fakat bilcümle Hristiyan âleminin hissiyatı diniyesine hakaret addedileceğini» iddia etti. Fransa ve Amerika da bu görüşe katıldı. «Türkiye noktai nazarını muhafaza etti. Ve halifenin hukukî cismaniyesini lâğveden Türkiye Hükümetinin Rum Patrikhanesini İstanbul'dan teb'ide katî surette karar verdiğimi beyan etti.» «İstanbul'daki Rum ahalinin kalmasını ancak bu şartla kabul edeceğini aksi takdirde İstanbul Rumlarının da çıkarılmasını isteyeceğini keza Patrikhane meselesi halledilmezse tali komisyonun tetkikine mevdu bulunan bilcümle mesaili sairenin halli

hususunda teklif olunan tarzı tesviyeler hakkında vaki olan muvafakatini geri alacağını da ilâve etti. Türkiye'nin bu sert ve açık ifadesine rağmen karşı taraf görüşlerinden katiyen inhiraf etmediler. Lord Gürzon dermeyeran ettiği teklifin meselenin en iyi sureti halli olduğu fikrindedir. Patrik'in İstanbul'da ikamete devamla beraber münhasıran dinî bir müessese şekline girmesi lâzım geldiğini düveli müttefikanın tasdik ettiklerini beyan etmek arzusundadır.» Venizelos, Türkiye Hükümetinin Patrikhaneyi ipka etmesini fakat Lord Gürzon'un teklifi veçhile yalnız ruhani ve ruhbanı salâhiyetlerini icra ederek Patrikhaneyi ipka etmeyi kabul etmesini bu esas dâhilinde» talep etti. Uzun ve sert münakaşa ve müzakerelerden sonra: «İsmet Paşa Patrikhane meselesine müteallik hususta Yunan heyeti murâhassalarının, Patrikhanenin siyasi ve idari mahiyette olan umur ile iştigal etmeyeceği ve münhasıran mesaili diniye dairesi dâhilinde kalacağı hakkında konferans huzurunda vaki olan beyanatı senet ittihaz eyledi ve teklifinden sarfi nazar eyledi.» Ama görülüyor ki Lozan'ın hemen arkasından, Fener Patrikhanesi bu çerçevenin dışına çıkmış ve yine siyasi Yunan faaliyetine girmiştir. Bugün gizli ve plânlı faaliyetin esasını, Türkiye'de Hristiyanlığı ve Bizans'ı diriltmek için Rum Milliyetçiliğine ehemmiyet vermek teşkil etmiştir. Bunun için bilhassa mekteplerde sıkı bir münasebet kurulmuş, müdür öğretmen tayinlerinde söz sahibi olmanın çareleri aranmış, öğretmenlerle toplantılar tertip edilerek direktifler verilmiştir. Azınlık okullarındaki Türk Müdür muavinlerinin yine bu yoldan gelen tazyikle kaldırılmasına muvafakat edilmesi havsalanın alacağı husus değildir. Yukarıda işaret ettiğimiz dostluk yüzündendir ki, İstanbul'un 500'üncü Fetih şenliklerinin bilhassa sönük geçmesi de temin edilebilmiştir. Bu dostluk öyle ibret verici levhalar çizmiştir ki bugün hatırlanması bile insanı ürpertmektedir. İstanbul'da öyle idareciler biliriz ki, camiye sadece bir turist gibi girdikleri halde, Patrikhanede yapılan büyük ayinlere hususi davetli olarak iştirak etmişler, bu uhrevî havanın coşkunu içinde Fener Patrikhanesine yeni haklar temin etmeye çalışmışlardır. Lozan'da münhasıran ruhanî bir makam olarak kalacağı hususunda karar verilen Patrikhane Bizans teşkilâtını aynen muhafaza etmekle Lozan'ı tanımadığını hemen göstermiştir. Bugün Konya'da tek bir Rum yoktur, İznik de öyledir. Fakat Fener Patrikhanesinin teşkilâtında Bizans'a muvazi olarak bir Konya, bir İznik vs. metropoliti hâlâ mevcuttur. Ayinlerde Hristiyanlık Bizans ruhu ile birleşmiştir. Papazlar, metropolitler yakalan Bizans armaları ile süslü cübbeler giyerler Patrik Bizans devri esasını kullanır. Patrikhane bu havanın dağıldığı siyasi bir merkez halindedir. Nitekim Zografyon Rum lisesinde Rumca basılmış bir beyanname ele geçmiş ve bu hal patrikhane ile Rum mektepleri arasındaki münasebetin iş birliğinin düşündürücü vesikası olmuştur. «Bulunduğumuz şartlar sizi birçok müşküllerle karşılaştırabilir. Fakat

ecdadımızın bize vermiş olduğu terbiye ve fikir, ruhlarımızda daima yaşamaktadır ve yaşayacaktır. Elen milletin kanında bu fikir daimî olarak cvelan etmektedir Zorlukları yenerek hedeflerinize ulaşacaksınız. Size bu sahada muvaffakiyetler temenni ederim. Belki birtakım karşılıklara uğrayacaksınız. Fakat ceddinizin size vasiyetlerini unutmayınız.» Bu vasiyet Yunan Megalo ideasından başka bir şey değildir. Patrikhanenin İstanbul'da Sultanahmet'te yeni bir patrikhane binası inşası için teşebbüse geçtiği ve hatta ileride müstakil bir devlet haline gelmeyi istediği o tarihlerde İstanbul'da herkesin duyduğu bir söylenti idi. Nitekim 1955 tarihinde bu söylenti bir gazeteye de şöylece aksetmişti. Fener Patrikhanesinin Vatikan gibi bağımsız bir Devlet haline getirilmesi için Yunanistan'da yapılan teşebbüslerin memleketimizde uyandırdığı tepki devam etmektedir. Türk Ceza Kanunun herhangi bir şahsın Türkiye'de Cumhuriyet rejimine ve memleketin toprak bütünlüğüyle Devletin hükümlerine haklarına karşı harekete geçmesini ve Türkiye sınırları içinde ayrı bir Devlet kurmaya kalkışmasını suç saydığı ve çok ağır cezalarla müeyyidelendirdiği için bizzat Atenagoras ne de patrikhane mensup bir başka şahıs memleketimizde oturup öte yandan Fener'in bağımsız bir Devlet haline gelmesini açıkça isteyememektedir. Fakat gerek patrikhane ile ilgisi olan çevreler, gerek Atina'nın hareket tarzını takip edenler Athinadaki Gazetesinin neşriyatını durup dururken muharririn kafasından çıkmadığını ileri sürmekte ittifak halindedirler. Sultanahmet civarında ve Ayasofya'ya yakın bir mahalde kurulması arzu edilen Fener din devletinin arazisinin asgari üç kilometre kare olması istenmektedir. Böyle bir Devletin dış-ıç, maliye bakanlıkları bir miktar polis ve gösteri askeri bulunacağı gibi, Bizans kartallı bir bayrağı ve vatandaşları da mevcut olacaktır.» Almanya'da yayınlanan Logos mecmuası da aynı mevzuda şunları yazıyordu: «Preteston ve Formason beynelmilelci çevreler İstanbul'da Vatikan Devletine benzer bir Bizans Devletinin kurulmasını müzakere etmektedirler.» Bu haber ve söylentiler karşısında patrikhane Hep susuyor, ortaya çıkıp katı dille bunları yalanlamayı düşünmüyordu. Ve biz patrikhanenin nasıl bir faaliyet içinde olduğunu öğrenebilmek için daha 8-9 sene geçmesini, Kıbrıs'ta yüzlerce Türk'ün kanının dökülmesini bekleyecek ve ancak ondan sonra habı gafletten uyanacak, Rum mekteplerinde Aynoroz filminin oynatılmakta olduğunu görecektik, patrik vekilini hudut dışı edeceğiz. Sultan Mahmut'un emriyle asılan âsi patriğin asıldığı patrikhane kapısını bugüne kadar açmayan Fener'in gözü daima Ayasofya'dadır. Akropolis gazetesinde «Dostluğumuzun esaslaştırılmasını istiyoruz. Ayasofya'nın Elen kilisesine iadesi, vuku bulan büyük inkılâbın en parlak tezahürü olacaktır» diye ortaya atılan aslında Rum Patrikhanesinin söylettiği sözlerdir. Burada şunu ısrarla ifade edelim ki Ayasofya'ya çanı hiçbir kuvvet asamayacaktır. Ayasofya çanı değil, mahzun minarelerinden müezzinini

bekliyor. Kapıları ardına kadar açılmış, fethin 511'inci senei devriyesinde Cuma namazı cemaatini bekliyor. Time ve Fortune dergilerin yazarlarından Rota "Wirterrol, Kıbrıs meselesinin dahi İstanbul Rum Patrikhanesinin, hususiyle Patrik Atenegoras'ın hazırladığını şöyle ifade etmektedir: «Böyle siyasi bir işin bu din adamının siyah mantosu altında idare edildiği nereden bilinsin önce Kıbrıs Rumlarını, sonra Yunan halkını Türkiye ve İngiltere aleyhine tahrik eden kimse, aslında ruhani bir vazife ile mükellef bulunan Atenagoras'tır. Onu yakından tanıyanlar bilirler ki, o din adamından ziyade siyaset adamıdır. Kiliseyi, ruhani vazifesini düşünmez, siyasetle meşgul olur. O Amerika'da bulunduğu zamanlarda da öyleydi. Onunla birlikte çalışan din adamları Ortodoks kilisesine bağlı olduklarından Patrik Atenagoras'tan emir alırlar ve onun emrinin dışına çıkamazlar.» İşte Lozan'da münhasıran dinî bir müessese olarak kalacağı kabul edilen Fener Patrikhanesi ve onun patriği budur. Yunan milliyetçiliğini Türk İstanbul'da telkin ve tamim etmeye çalışan odur. Manastır'daki kilisedeki papazdan öğretmene kadar cemaat ve topluluk karşısına çıkan herkes Patrikhanenin plânlanmış bir faaliyeti içindedir. Rum azınlık okulları direktifleri Patrikhaneden alır ve onun birer ileri karakolu gibi vazife görürler. Helenizm İsa'nın İncilinden önce Rum gençlerinin ruhlarında akisler yapar. Bugüne kadar bunların misalleri çok görülmüştür. Ama biz büyük Türk- Yunan dostluğu rehaveti içinde oralı olmamışızdır. Hristiyanlıkla beslenen ve desteklenen aşırı Yunan milliyetçiliğinin Türkiye içindeki bu gelişmesini görmeyiz de bir şehircilik mütehassısı yabancı mimarın sadece Bizans'ı ortaya çıkarmak için Türk ve Müslüman İstanbul'u öldürmesine aldırış etmeyiz de kendi milliyetçiliğimizi bayram nutuklarında telin ve takbih ederiz. Türkiye'de geniş bir ekalliyet ırkçılığı mevcutken Türkçülerimizi ırkçılar diye teşhire çalışırız. Lâik Türkiye Cumhuriyeti'nde dinî hürriyetin kemaline sahip ekalliyetin karşısında Müslüman Türk'ün dinî duygularıyla istihza eden yayınlar yapar, gericilik adı altında aydınlık kalpleri karartmaya çalışırız. Lozan'da verdiklerimiz yetmiyormuş gibi daha da ileri gider, sonunda «Aman ben ne yaptım» diye hayıflanırız. «Bizim için bir Kıbrıs dâvası yoktur.» diye ilk beyanatımızı verir sonra karşınızda eli kanlı, cübbesi kanlı bir papaz görünce uyanırız. «Ey Türk titre ve kendine dön» sözü asıl bugün söylenecek değer ve manadadır. Hürmetlerimle efendim.

Meclisin 06 Mayıs 1964 tarihli oturumunda söz alan Kastamonu Milletvekili İsmail Hakkı Yılanlıoğlu bugüne kadar Kıbrıs meselesinde Türkiye'nin haysiyet ve şerefini kurtaracak bir sonuç almayı beklediklerini fakat bu bekleyişin bir türlü sona ermediğini artık yerini üzüntü ve hüsrana bıraktığını belirttikten sonra neden umulan ama sonuca ulaşamadığı üzerinde durmuştur. Yılanlıoğlu'na göre bir devletin daima iki politikası

olmalıdır. Bunlardan biri ana politika olup hiçbir zaman değişmeyen devletin yüksek adamları tarafından bilinen teferruatlı bir plan halinde tespit edilmiş olmasıdır bir diğer görevin ise ana politikayı gizleyerek onu kısa zamanda gerçekleştirmek için hizmet etmektir ve buna hizmet politikası da denilebilir. Hizmet politikasının gelişimi ana politikanın direktifleriyle sağlanır tekrar bir devletin ana politikasından vazgeçemeyeceğini dile getirerek bu konuda Yunanlıların Bizans imparatorluğunu tekrar kurma amacından vazgeçmemelerini örnek göstermiştir. Türkiye'nin ne yazık ki bir ana politikasının olmadığını günlük gelişmeler karşısında savrulduğunu belirterek Yunanlıların ise bağımsızlığını kazandığı ilk günden beri ana politikasından vazgeçmediklerini hizmet politikalarını ise günün icaplarını göre bir maske takarak ana politikayı ulaştırma aracı olarak kullandıklarını belirtmiştir. Yunanlıların ana politikasının Megali ideayı gerçekleştirmek Doğu Akdeniz ve Ege'de büyük devletlerden üstün deniz kuvvetleri bulundurmamak Megali ideayı gerçekleştirmek için yardımcı olmak üzere patrikhaneyi ve İstanbul kurumlarını yerinde muhafaza etmek şeklindeki esaslarını maddelerle sıralayarak Yunanlıların tüm hayatları boyunca devlet politikasını daima kilise tarafından belirlendiğini Yunan papazların din ve politikayı daima beraber yürüttüklerini vurgulamıştır. Türkiye'nin ise bu gerçeklerden uzak kalarak Türk-Yunan dostluğuna inandığını bugün muhalefetin bu korkunç gerçekleri bir tarafa iterek sırf hükümeti eleştirmeye çalıştığını ve Kıbrıs'ta oluk oluk Türk kanı akarken Türk gençliğinin Rumlara attığı küçük fiskiyeleri hoş görmediğini üzüntü ve şaşkınlıkla karşıladığını belirtmiştir. Yine de tüm sorumluluğu hükümetin üzerine yüklemek gerektiğini bu konuda geçmiş hükümetlerin de hatalı olduğunu belirttikten sonra bugün gözle görülür gerçeğin görünmemesinden gerekli tedbirlerin alınmamasından yakılarak bugün Kıbrıs'a Yunanistan'dan 12.000 kişilik gönüllü gerilla kuvveti ve Yunanistan yardımıyla da yerli Rumlardan kurulmuş 42.000 kişilik bir kuvvet bulunduğunu mevcut Yunan alayı da eklenirse 50-55.000 kişilik bir kuvvet Kıbrıs'ta savaş halindeyken hükümetin yapamadıklarına değinerek aslında bu konudaki tutumunun hiçbir zaman makul görülemeyeceğini dile getirmiştir. Sözlerine İnönü'nün Yunanlıları çok yakından tanıdığını ancak Yunanlılara karşı çizme giymektense akli tercih ettiği beyanının havada kaldığını çünkü Yunanlılara karşı ne çizme geldiğini ne de akıl galebe çalındığını belirterek devam eden Yılanlıoğlu'na göre aralık ayında adaya çıkarma yapılsaydı 21 Aralık ile 31 Aralık arasındaki günlerdeki hareket değişebilir ve halledilebilir idi. Artık Türkiye'nin adaya kuvvet çıkarmasının pek çok ihtilafa yol açtığını çünkü adadaki Rum Silahlı Kuvvetlerinin sayısının arttığını küçük bir Türk kuvvetiyle bu işi halletmenin imkansız olduğunu dile getirdikten sonra dost ve müttefiklerin Türkiye'yi yalnız

bırakmasına karşılık Türk askerinin Kore’de aslanlar gibi çarpıştığını hatırlatarak Türkiye yalnız dahi olsa Kıbrıs davasında Türkiye’nin hakkını alarak istiklal savaşında Yunanistan’a verdiği dersleri tekrarlayacağına dair inancını dile getirdiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.30, B.98, s.289-292);

Sayın Başkan, kıymetli Milletvekilleri, evvelâ yalnız Türkiye'yi değil Dünya efkârını yakından ilgilendiren mühim bir meseleyi Yüce Heyetiniz huzuruna getirmeye vesile olan önerge sahibi kıymetli arkadaşlarıma teşekkür ederim. Şimdiye kadar Hükümetin Kıbrıs meselesinde Türk Milletinin yüzünü ağartacak, şeref ve haysiyetini kurtaracak şekilde bir netice almasını sükûnla ve büyük bir ümitle bekledik. Bekledik ama maalesef bu bekleyiş sürür ve sevinç yerine üzüntü ve hüsrana gelişmekte ve devam etmektedir. Acaba neden bu mühim dâvanın neticesi sevinç değil de üzüntü ve hüsrana inkılâp etmiştir ve etmektedir? işte ben kendi görüşüme göre bu netice ve sebebin üzerinde kısaca duracağım. Türk Devleti bu zamana kadar Türk- Yunan münasebetleri ve Kıbrıs politikası konusu ve dâvasında basiretli ve isabetli bir politika takip etmiş midir? Bu sorunun kavramını gerçekçi ve samimî bir görüşle inceleyelim. Bir Devletin daima iki politikası olması lâzımdır. Bunlardan birisi ana politikadır, hiçbir zaman değişmeyen politikadır. Bu politika değişmez. Çünkü bu, Devletin millî tarihinden, millî ülkülerinden ve jeopolitik durumundan doğan politikadır. Günlük olaylar bu politikaya etki yapamaz ve yapmamalıdır. Ana politika, realitelerin zoru ile çizilmiş ve bizzat realite olan bir politikadır. Meselâ bir devletin açık denizlere çıkmak istemesi, buna engel olan diğer devletleri bertaraf etmek ihtiyacı duyması gibi. Ana politika, sadece ilgili devletin yüksek devlet adamları tarafından bilinen teferruatlı bir plân halinde tespit edilmiş olmalıdır. Ana politika ve ana dâvanın yanı sıra bir de günlük olaylar ve durumlara göre takip edilen (hizmet politikası veya günlük politika) vardır, Değişen hallere ve şartlara göre günlük politika, ana politikadan ayrılmış gibi görünebilir. Fakat aslında vazifesi ana politikanın tahakkuku için gerekli zamanı kazandırmak, uygun ve elverişli şartları yaratmaktır. Bir vazifesi de ana politikayı gizlemek ve onun kolayca ve en kısa zamanda tahakkukuna hizmet etmektir. Bunun için, hizmet politikası adı da verilebilir. Hizmet politikası rengini ve şeklini, ana politikanın direktiflerinden alır. Bir Devlet ana politikasından asla vazgeçmez ve geçemez. Yunanlıların Bizans İmparatorluğunu ihya, Megalo ideası gibi. Muhterem arkadaşlarım; bizim ise, üzümlere söylemek lâzımdır ki, plânlı bir ana politikamız ve bir de hizmet politikamız olmamıştır. Bu yüz den günlük tesirler bizi pusulasız gemi gibi olayların elinde oyuncak etmiş ve Devletçe büyük zararlara uğramamıza sebep olmuştur. Yunanlıların istiklâl aldıkları ilk günlerden beri

takip etmiş oldukları ana politika asla değişmemiştir. Hizmet politikaları ise, günün icaplarına göre bir maske olarak, ana politikayı başarıya ulaştırma aracı olarak kullanılmıştır. Muhterem arkadaşlarım; Yunan ana politikasının esasları daima şu olmuştur:

1. *Megalo ideayı tahakkuk ettirmek, yani İstanbul ve Batı Anadolu'yu ele geçirerek büyük Yunanistan'ı kurmak.*
2. *Doğu Akdeniz ve Ege Denizinde büyük Devletler dışındaki Devletlerden üstün deniz kuvvetleri bulundurmak. Bilhassa daima Türkiye'den üstün bir donanmaya sahip olmak.*
3. *Megalo ideayı tahakkuk ettirmede yardımcı ve destek olmak üzere patrikhaneyi ve İstanbul Rumlarını yerlerinde muhafaza etmek ve ayakta tutmak,*
4. *Ayasofya'yı tekrar kiliseye çevirmek ve çan takmak.*
5. *Anadolu'da tekrar Ortodoksluğu hâkim kılmak.*
6. *Denizcilikte üstün olmak ve Türkiye'nin denizciliğini baltalamak ve zafiyete uğratmak.*

Muhterem arkadaşlarım; Yunanlıların istiklâl mücadeleleri Yunan kilisesi tarafından ve diğer Hristiyan Devletlerin dinî tahrikleri ile beslenerek- ortaya çıkarılmış bir mücadeledir. Bütün hayatı boyunca, Yunan Devletinin politikasına daima kilise hükmetmiş ve bugün de yine Yunan Ortodoks kilisesi hükmetmektedir. Yunan papazları, din ile politikayı daima beraber yürütmektedirler. Tarih boyunca Yunan siyasi hareketlerinin başında papazlar bulunmuştur. Bugün de Kıbrıs'ta Makarios baş rolü oynadığı gibi Yunanistan'da da Atina metropoliti, Türk düşmanlığı politikasını fiilen yürütmekte ve idare etmektedir. Yunan okul kitapları, Türk düşmanlığı telkin eden ve Bizans İmparatorluğunu yeniden kurmayı hedef tutan yazılarla dolu bulunmaktadır. Enosis edebiyatı ise daima gayet pervasız bir şekilde yapılmış ve yapılmaktadır. Buna karşılık Türkiye Devleti büyük bir gaflet göstermiştir. Ve sahte dostluk sözlerini ciddi sanarak tedbir almakta kusur etmiştir. Bu sözlerim yalnız bugünkü iktidara ait değildir. Bugün değil iktidar, ana muhalefet partisi dahi bu korkunç gerçekleri bir tarafa iterek sırf Hükümeti tenkit etmek ve bilemediğim birtakım mülâhazaların tesiri altında Kıbrıs'ta oluk gibi Türk ve Müslüman kanı akarken, Türk gençliğinin millî öfke neticesi Rumlara attığı küçük ve asil fiskeleri hoş görmemektedir. Bunu teessüf ve teessürle karşıladım. Bu konuda geçmiş Hükümetlerin de büyük hataları olmuştur. Bütün vebali bugünkü Hükümetin üzerine yüklemek doğru değildir. 1953 yılında Erkânı Harbiye Umumiye

Riyasetinin, silahlı kuvvetlerimize yayınladığı bir emirname ile askerlik ders kitaplarından, Balkan Savaşı ve İstiklâl Savaşımıza ait bahislerde geçen Yunan kelimelerinin silinmesi ve yerine düşman kelimesinin yazılması istenmiştir. Böylece Yunan dostluğunun Türk askerlerinin kalplerine kadar yerleşmesi istenmiştir. Girit adasında Yunanlılar tarafından işlenilmiş olan feci cinayetler bilinirken; Kıbrıs'ta gizli ve aşikâr hazırlıklar senelerden beri devam ederken, Batı Trakya'da bulunan Türk çoğunluğu Lozan Anlaşmaları hiçe sayılarak çeşitli entrikalarla azınlığa indirilirken, Türkiye neden gözünü açmadı? Kıbrıs'ta günün birinde bugünkü olayların meydana geleceğini dört sene önce, üç sene veya iki sene önce Hükümet sezemedi mi? Düşünemedi mi? Bu kadar kısa mesafeleri bile görmekten âciz olan bir Hükümet, Devleti nasıl selâmete götürebilir? Rumların ve Yunan Hükümetinin bugünkü tutuma gideceği belli olduğuna göre, Hükümet bunları karşılamak üzere ne gibi plân yapmış ve tedbirler almıştır? Genelkurmay Başkanına ne gibi direktifler vermiştir? Edindiğim bilgiye göre bugün Kıbrıs'ta Yunanistan'dan sevk edilmiş 12 bin kişilik bir gönüllü gerilla kuvveti bulunduğu gibi, ayrıca Yunanistan'ın yardımı ile yerli Rumlardan kurulmuş 42 bin kişilik bir kuvvet bulunmaktadır. Bunlara 950 mevcutlu Yunan alayını da ilâve edersek 50-55 bin kişilik bir kuvvet Kıbrıs'ta savaş halindedir. Bu kuvvetlerin başına Yunan Hükümeti evvelce Arnavutluk savaşlarında temayüz etmiş bulunan korgeneral rütbesinde (Karayanis) adında seçkin bir kumandan yollamıştır. Oradaki harekâtı bu general idare etmektedir. Yani her gün öldürülen Türkler bu generalin plânı ve emirleri gereğince öldürülmektedir. Buna karşılık Türk Hükümeti ne yapmıştır? Ne gibi tedbirler almıştır? Benim verdiğim bu bilgiye sahip midir? Bunu biliyorsa bu kadar büyük bir kuvvetin Kıbrıs'ta yığılmasına, silahlanıp teşkilatlanmasına nasıl göz yummuş, niçin kayıtsız kalmıştır? Hükümetin Kıbrıs meselesindeki tutumu hiçbir zaman makul ve mazur görülemez ve gösterilemez... Arkadaşlarım, ilk günlerde gazetelerin Başbakan'a hitaben sordukları Paşam çizmeyi çekecek misiniz? sorusuna Başbakanın verdiği «Çizmem yok ama aklım var» cevabı maalesef çok ihtiyatsız ve çok hatalı bir söz olmuştur. Bunu öğrenen Yunan Devlet adamları, Türk Hükümet Başbakanının, Kıbrıs için ciddi tedbirlere başvurmak niyetinde olmadığı manasını çıkarmışlardır. Kıymetli arkadaşlarım, Türk Devlet adamları arasında Sayın İnönü'den daha çok Yunanlıları tanıyan yoktur. Harp meydanlarından ve sulh masalarından tanıdığı Yunanlıları çizmesiz, akılla mağlûp edeceğini ümit etmekte idi, maalesef ümidi üzüntü ve hayrete çevrildi. Donanma İskenderun'da toplandıktan ve sert notalar verildikten sonra çizme giyilecek sanmıştım. Ama ne çizme giyildi ne de akıl galebe çaldı. Bilâkis bu tutum ve durum Türk Devletinin politikasını zayıflatan zararlı bir blöf olmuştur. Kıbrıs için

yapılan yağmaklar ve gemilere bindirmeler de Kıbrıs Rumlarını iyice azdırmış olduğu gibi Yunanistan'ı da daha cüretkâr bir harekete sevk etmiştir. İskenderun'da hazırlanan kuvvetlerin yığılması güç, geç ve kifayetsiz olmuştur. Olayların patlak verdiği aralık ayında derhal çıkarma yapılsa ve cesaretle müdahale hakkı kullanılsa idi, yara müzminleşmez ve Türk Milletinin şeref ve itibarı, millî izzetinefsimiz bu kadar rencide edilmezdi. 21 Aralık ile 31 Aralık arasındaki günlerde basiret ve cesaretli hareketlerle her şey değişebilir ve halledilebilirdi. O fırsat kaçırıldıktan sonra artık Adaya, Türkiye'nin resmen kuvvet çıkarması siyasi ve askerî pek çok ihtilâflara yol açacak hale geldi. Esasen her geçen gün Ada'daki Rum silahlı kuvvetlerinin sayısı ve hazırlıkları da arttığı için, küçük bir Türk kuvvetiyle bu işi halletmek imkânsız hale gelmiştir. O halde Türk Hükümetinin Yunanistan'ın harekâtına muvazi olarak adaya ocak ayından itibaren gönüllü gerilla kuvvetleri şevkini sağlaması gerekmez mi idi? Türk Milletinin Muhterem Vekilleri, sözlerimi bitirmeden önce bir hususu belirtmeden geçemeyeceğim. Bugün Kıbrıs'ta Rumların kuvveti malûmdur. Bu büyük kuvvete karşı dört aydır bir avuç Türk mücahidinin nasıl savaştığı meydandadır. Demek ki dünkü kahramanların çocukları bu vasıflarını muhafaza etmektedirler. Birleşmiş Milletler ideali için Kore'de Arslanlar gibi çarpışan Türk Milleti ve Ordusu bugün yalnız bırakılırsa bundan Birleşmiş Milletler utansın, dost diye bağrımıza bastığımız milletler utansın. Biz bu işin de içinden çıkar, hakkımızı almasını, şerefimizi kurtarmasını, istiklâl Savaşında Yunan palikaryalarına verdiğimiz dersi tekrarlamasını pekâlâ biliriz. Ben dün Yüce Heyetiniz huzurunda Başbakanın «Kıbrıs bizim millî bir davamızdır. Şeref ve haysiyetimizin gerektirdiği şekilde neticelendirilecektir» sözünü Hükümet Başbakanının katî ve cesaretli bir andı olarak kabul ediyorum. Evet arkadaşlarım, Türk Milleti şerefsiz yaşamaktansa şerefli ölmesini bilen bir millettir. Bizi anlayamayanlar izana, insafa ve hak yoluna davet ediyorum. Hümetlerimle.

Meclisin 06 Mayıs 1964 tarihli oturumunda söz alan Balıkesir Milletvekili Gökhan Evliyaoğlu Kıbrıs meselesiyle alakalı görüş belirten milletvekillerinin haklı olarak meseleye geniş bir açıdan ele aldığını ve esas itibarıyla artık bu sorunun Türk-Yunan sorunu olmaktan çıkıp dünyaya mal olduğunu belirterek kendisinden önceki milletvekillerini sorunla alakalı yeni bir şey katılamadıkları gerekçesiyle eleştirerek yalnızca Tahsin Demiray'ın yaptığı enteresan olarak değerlendirdiği tarihçeyle Faruk Sükan'ın batı ittifakı ve hür dünya ile olan münasebetleri değerlendirdiği konuşmayı bu genellemenin dışında tutmuştur. Evliyaoğlu Türkiye'nin bir otokritik yapması gerektiği üzerinde durarak diğer milletvekillerinin başbakanının Time mecmuasına verdiği icap

ederse batı ittifakının yıkıla bileceği ve değişen dünya şartları içinde Türkiye'nin kendisine yeni bir yer bulabileceği şeklindeki beyanının tahlilini genel bir çerçevede yaptıklarını ancak ülke içinde ve hür dünyada uyandırılan tepkileri üzerinde fazla durmadığını düşünmektedir. Başbakanın sözünden çıkarılabilecek mananın ya batı dünyasıyla olan politikanın yeniden değerlendirilmesi ya da Türkiye'nin batıdan ayrılmasını gerektiren temel bir politika değişikliğinin olacağı şeklinde yorumlayarak gazetelerin ikinci fikir üzerinde durduğunu belirtmiştir. Gazetelerde yer alan yazılarda bu konunun fazlaca önemsendiğini hatta Türkiye'nin batı dünyasından kopması için Kıbrıs meselesinin gerçekleşmesini beklemesinin bir hata olduğunu çoktan Türkiye'nin bu ittifaktan ayrılması gerektiğine yönelik ciddi yazılar yer aldığını Türkiye'nin Amerika'yla iş birliği yapmak yerine komşusu olan büyük nüfuslu bir memleketle iş birliğine gitse dahi çoktan bu konuda bir netice alınabileceğine dair yazılara dikkat çekmiştir. Evliyaoğlu'na göre Kıbrıs meselesi Türk-Yunan münasebetleri ve Megalo ideayla açıklanabilecek kadar dar bir konu değildir zira Kıbrıs konusunu komünizmle ilişkilendirerek, 1061 senesinde Kıbrıs meselesinin henüz bu kadar had safhada olmadığı dönemde bere bazı yerli yazarların Kıbrıs'ta kanlı bir takım oyunların hazırlanmakta da olduğu bir komünist faaliyetinin göze çarpar derecede kendisini hissettirmeye başladığı şeklinde yazılar yazdığını fakat bugün hükümetin meseleyle gerektiği gibi ilgilenmediğini ateşli silahların kullanılmasından önce diplomatik müdahaleleri yaratma fırsatını kaçırdığını ve hatta batılı müttefiklerin bu konuda daha çok telaşlı olduğunu belirtmiştir. Sözlerine iç politikanın dış politikadan bağımsız olmadığı gerçeğiyle devam ederek Batı'nın tehdit veya şantajla kazanılacak bir dünya olmadığını bugün batıda bir takım suçlular olduğu halde batıcılık esprisini bu suçun dışında olduğunu Türkiye'nin ise Avrupa ruhuna kendisini tanıtabilmesi için batılı bir ülke olmak zorunda buna dikkat çekerek Türkiye'nin batının ileri demokratik seviyesine ulaşmadığını ve ulaşmak için de hiçbir şey yapmadığını belirterek Türkiye'nin kendi meselelerini demokratik yoldan hallederek milli hissiyatını da gösterilen bütün hareketlere hükümet zihniyetini olarak karşı geldiğini bu nedenle öncelikle iç politikanın kendi milletimizce kabul edilmesi ardından dış politikada daha sağlam duyurulacağını belirtmiştir. Evliyaoğlu yine kendisinden önceki vekillerin pek çok eleştiri ve ithamlarda bulunurken meseleyle alakalı bir çözüm getirmemesini eleştirerek kendisine göre çıkar yolun Avrupa'nın Batı'nın büyük hükümetlerinin ve devletlerin yaptığı yolu sahiplendiği metotları sahiplenmek ile elde edilebileceğini savunmuştur. Hükümetin dinamik olması gerektiği imzaladığı anlaşmaları yeri gelince imzasının haysiyetini koruyacak şekilde halletmesi gerektiğini belirterek hükümetin bunu yapmaması durumunda ise yerini yeni bir hükümete bırakması

gerektiğini belirtmiştir. Türkiye'nin bunları yapmadıkça batı dünyasında daha fazla uzaklaşacağına vurgulayan Evliyaoğlu, Türkiye'nin sebep olacağı sarsıntılardan sonra batı ittifakının yıkılması durumunda anki böyle jestlerle batı ittifakının yıkılmayacağına inanmıştır. Türkiye'nin hangi blokta olacağını sorgulamış ve bu beyanda bulunanların açıklama yapması gerektiğini vurgulamıştır. Türkiye'nin batı bloğundan ayrılabilceği şeklindeki iddialara karşın radyolarda Ruslardan yapılan yardım teklifinin konuşulmasını bir tesisat olarak değerlendirmiş, önemli bir bilim insanı olan Fahir Armaoğlu'nun Rusların ancak komünist partinin faaliyetlerine müsaade etmek şartıyla yardım edebileceği şeklindeki sözüne yer vererek Küba ve Çekoslovakya'yı buna örnek göstermiştir. Evliyaoğlu'na göre dünyada kayan devletler bu şekilde kaymış Türkiye'nin komünizmle mücadelesinde batı ittifakının yıkılmasına asla rıza gösterilmeyeceğini Türkiye'nin Birleşmiş milletler 'de müdafaa ettiği tezlerin büyük bir kısmının amacına ulaştığını ve Türkiye'nin söz hakkının artması için de başarılı bir hükümet kurulması gerektiği şeklinde değerlendirerek Türkiye'nin yaptığı her hareketin batı dünyası tarafından ikna edici bir gücü olması gerektiğini vurgulamıştır. Türkiye'nin nüfusu ülkelerle anlaşması yerine hür dünya İttifakı'nı kendi menfaatlerimizin üstünde tutarak batı ittifakına sahip olmakla büyük milletler arasında yeniden itibarının kazanacağına inandığı şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.30, B.98, s.292-297);

Sayın milletvekilleri; Türk-Yunan münasebetleri mevzuunda açılmış olan bu genel görüşmede söz sıramız geldiğinde, meseleye arkadaşlarımızın pek az dokunduğu bir başka zaviyeden bakmak üzere, bir hazırlık yapmış ve biraz uzunca konuşmak için hazırlanmıştım. Fakat konuşmaların 10 dakika ile tahdit edilmesi üzerine bir hulâsa yapmak zorunda kalacağım. Bugün bu genel görüşmede mevzumuz Türk- Yunan münasebetleridir. Fakat Türk- Yunan münasebetleri Kıbrıs meselesinden neşet ettiği cihetle, arkadaşlarımız haklı olarak bu meseleyi daha geniş bir açıdan müzakere etmişlerdir. Aslında Kıbrıs meselesinden doğan bu konu, görüşülüyor ki, sadece Türk-Yunan münasebetleri mevzuu olmaktan çıkmış, Türk-Amerikan münasebetleri, Türkiye-Avrupa münasebetleri ve pek az dokunulan ve hatta hemen hemen hiç dokunulmuş bir tarafı ile, Türkiye-Rusya münasebetleri halini almıştır. Esasen meselenin Birleşmiş Milletlere de aksetmiş olması dolayısıyla bugünkü konu aynı zamanda Türkiye Dünya münasebetleri mevzuu haline gelmektedir. Ancak mevzuu burada birçok hatip arkadaşlarımız bir millet ve milliyetçilik heyecanı içine almışlar, Batı ittifakına, Yunan Hükümetine ve millete tevcih edilen her türlü hamasi edebiyat içinde konuşmuşlardır. Ancak görüşmeleri şu ana kadar geçen sefahatiyle objektif bir kritiğe tabi tutarsak,

bugüne kadar bu mevzuda söylenmiş olan sözlere bir tek yeni ışık tutulmadığı da meydandadır. Esasen Kıbrıs meselesinin ortaya çıktığı günden beri bu konu üzerinde burada her şey defaatle konuşulmuş ve yazılmış olan şeylerdir. Ancak Kıbrıs meselesinin hâd safhaya ulaştığı şu sıralarda bizim bu meseleye bakarken bir otokritik yapma lüzumu karşısında bulunduğumuz bir hakikat olarak meydana çıkıyor. Bu da bir lüzum ifade eder. Umumiyetle bu meselede Yunan Hükümetini, gayri meşru Kıbrıs Hükümetini ve Batı ittifakına, hatta hür mütteliklerimizi ithama giden bir geniş edebiyat yaptık. Yalnız, bunları yaparken aynı açıdan kendi hayatımız hususuna da bir nazar atfetmedik. Batı ittifakını kazanmanın muhtelif yollarının tecrübe edilip edilmediği hususunda hiçbir şey görüşmeden, yalnız itham ve tenkitler yapıldı. Yalnız şu hususu kaydedeyim ki yapılmış olan görüşmelerde Sayın Tahsin Demiray Beyefendinin yapmış olduğu enteresan tarihçe ile Faruk Sükan Beyefendi arkadaşımızın yapmış olduğu konuşmada ehemmiyetli bir yer iktisap eden Batı ittifakı ve hür dünya ile olan münasebetler pasajından başka, arkadaşlarımız beni mazur görsünler, ilgi çekici bir konuşmaya taslamadığımızı tekrar ifade etmek isteyeceğiz. Bu Batı ittifakı ve hür dünya ile olan münasebetlerimiz Türk basınında, efkârı umumiyede ve Parlâmento çatısı altında şu hâdise ile ortaya atılmış oldu; Sayın Başbakanımız, Time Mecmuasına bir beyanat vererek, icap ederse Batı ittifakının yıkılabileceğini ve değişen dünya şartları için Türkiye'nin kendisinin bir yer alabileceğini ifade etmek suretiyle bu mesele ortaya çıkmış oldu. Beyanatın tahlilini arkadaşlarımız kuşbakışı, zaman zaman yaptılar. Ancak bu beyanatın memleketimizde ve hür dünyada uyandırdığı tepkiler üzerinde fazla durulmadı. Bizi burada bir oto kritik meselesi olarak kendi memleketimizdeki tepkileri ilgilendirmektedir. Beyanat üzerinde tahliller yapan ilim adamları, politikacılar, şu iki husus üzerinde durmuşlardır. «Bu bizim Batı dünyasıyla olan politikamızda bir yeniden değerlendirmeye davet midir? Yoksa bu, Türkiye'nin Batıdan ayrılmasını icap ettiren temel bir politika değişikliğinin işareti midir?» İtiraf etmek lâzımdır ki yerli basında yapılan tefsirler bu ikinci tarafından meseleyi ele almışlardır. Hatta bu arada memleketimizin millet efkârı Umumiyesi olarak geleceğini çok yakından tehdit eden birtakımı inkişaf da almıştır. Bu hususa burada bu milletin bu büyük çatısı altında tevakkuf etmekte büyük faydalar olduğu kanaatindeyiz. Bu hususta bu beyanatın tefsirinde o kadar ileri gidilmiştir ki, bunları bir uzun konuşma için doküman olarak getirdiğim yazılardan ve gazetelerden okumak isterim. Ancak vaktin darlığı dolayısıyla şimdi onları sadece hümlâsa etmek isterim. Bu mevzuda o kadar ileri gidilmiştir ki; Türkiye'nin Batı dünyasından kopması için bir Kıbrıs meselesinin zuhurunun beklenmesinin bile hata olduğu, esasen çoktan bu ittifaktan ayrılmak zorunda bulunduğumuz hususunda çok ateşli yazılar yazılmıştır. Hatta o kadar ileri gidilmiştir ki,

çok uzakta bulunan bir Amerika ile iş birliği yapılacak yerde hudutlarımıza komşu olan büyük ve nüfuzlu bir memleketle iş birliğine geçse idik çoktan birçok meselelerimizde daha kati neticeler alabilirdik, şeklinde yazılar yazılmış ve bu yazılar da bu mealdeki diğer edebiyat gibi, maalesef müsamaha görmüştür. Evvelâ üzerinde durmamız lâzım gelen husus şudur; bu edebiyata, bu yeni neşriyata, milletimizi yakından tehdit eden bu tehlikeli neşriyata bu hızı vermek durumunda mıydık? Böyle bir işaretin arkasından 1875 tarihinden beri Türkiye'de hücre ve fikir faaliyetinde bulunan komünizm faaliyetlerinin istifade imkânlarını araştırıp araştırmayacakları üzerinde düşünmek durumunda değil mi idik? Nitekim bahsettiğim gibi, Türkiye'nin hür dünyadan, Batı ittifakından ayrılmasını, değişik dünya şartları içinde herkesin kendisine göre izah etmeye çalıştığı bir yeni blokta yer almasını isteyen tefsirlere istikamet verilen bu işaretle acaba büyük bir hata işlenmiş değil midir? Nitekim dikkat edilirse Türkiye'nin, Batı ittifakından ayrılmasını ve pek nüfuslu bir komşu memleketle iş birliği yapılmasını isteyenler aynı zamanda müteaddit defalar dâhili politika üzerindeki görüşlerini de şöyle açıklamışlardır: Bunların içinde Türkiye'de, başka memleketler gibi «yaşasın komünizm» denilememektedir. Eğer bir ülkede sadece «kahrolsun komünizm» denilir de o memlekette «yaşasın komünizm» diye bağırılamazsa o ülke gerici bir ülkedir. Aynı zamanda başka defalarda Castro için, «dünyanın en büyük liderlerinden biri, yaşasın Castro» diye methiye düzenlerin, şimdi kalkıp Türkiye'nin Batı ittifakından ayrılması meselesini büyük bir iştiha ile kabul etmelerinde milletimizin yakın ve uzak hayatını tehdit eden çok büyük bir tehlike karşısında kalmış olduğumuz gerçeği meydana çıkar. Bütün bunları düşünürken meseleyi şuraya getirmek istiyorum; bundan bir buçuk ay kadar evvel komünizme karşı dünyanın en müreffeh ülkesi durumunda bulunan ve en kudretli kıtası meyanmda bulunan Amerikan'ın Dışişleri Bakanı Mr. Dean Rusk bir beyanat vererek Amerika milletini, Amerikan basınını ve politikacısını bir fikir etrafında topladı. Diyor ki; «Bugün Küba küçücük bir adadır. Amerika büyük bir memlekettir. Ama Küba'ya sıçramış olan, Lenin, Kastro, ve Marx nazariyelerinin Amerikan Kıtasına sıçramasına musallama etmeyeceğiz ve etmemelisiniz.» Durum böyle olunca büyük müttefikimizin müreffeh memleketi halkını böyle ikazı karşısında, acaba bu tehlikenin hemen hududunda bulunan Türkiye'de, mesul makamlar, buna paralel bir istikamette Türk milletini, Türk efkârı Umumiyesini ve Türk basınını uyarıcı bir harekete girişmişler midir? Biz bu kanaatte değiliz. Hatta dâhili politikada atılan bazı yanlış adımların istismarına bile, söylediğim gibi, misalleri burada bulunan birçok neşriyata müsamaha edilmiştir ve bu müsamahaya devam etmektedir. Hatta bu, Başbakanımızın beyanatından sonra yapılan tefsirler hususunda, Hükümet mensubu bir Bakan arkadaşımız NATO ve CENTO ittifakı

içinde bulunan Türkiye'nin bu ittifak içinde kendisini hür ve mesut hissetmesini söylemesinden sonra, kuliste karşısına çıkarak, NATO'cu ve CENTO'cu milletvekili diye bir istihza mevzuu haline getirildiği de vakayı arasındadır. Mesele bu kadarla kalmamıştır. Sadece bir tek misalle iktifa etmek istiyorum. Dünyanın meşhur Komünizm Literatüründe büyük ve azılı komünistler arasında ismi geçen adam vardır. O adam bütün felsefesini ve estetiğini ve bütün idealizmini şu ilke üzerine kurmuştur. Bunu Literatürden tespit etmek mümkündür. Diyor ki; «Dünyada bir tek fazilet vardır, komünizme hizmet etme fazileti. Bir komünist bu fazileti ifa ederken içinde bulunduğu memleketin şartlarına göre hareket eder. Kendisini gizler. Eğer açık konuşabiliyorsa açık konuşur. İcap ettiği zaman her türlü maskeleri kullanabilir. Ama her türlü şerait içinde yegâne gayesi komünizme hizmet etmektir.» Bu adamın adı Bertol Brehttir. Bu adam hakkında Hükümet mensubu bakanlarımızdan biri, «çağımızın en büyük yazarı» diye gazetelere beyanat vermek durumunda kalmıştır. Denilecektir ki, sathi bir tefekkürle, bu mevzuun bugün konuşulmakta olan genel görüşmenin mevzuu olan Türk- Yunan münasebetleri ve Kıbrıs meselesi ile ne ilgisi var? Bunu söylemek 'bile, iddia edeceğiz ki, yine bir gafletin 'eseri olacaktır. Çünkü bugün Kıbrıs meselesi Batı camiasında haklı tefsirler meyanında telâkki edildiği tarzda bir beynelmilel komünizm meselesi haline gelmiş bulunmaktadır. Onun için Kıbrıs meselesi ve Türk- Yunan münasebetleri mevzuunda konuşan bazı arkadaşlarımızın bunu Yunan tarihinden gelen bir Megalo idea ile tavsif etmelerini de biz yerinde fakat dar bulacağız. Çünkü bugün Megalo idea nasıl Yunanistan'ın Batı ittifakına karşı bir yıkıcı tavrı, tahrik edici bir beynelmilel komünizm meselesi olabilirse aynı şekilde Türkiye'mizi 'hür ve mesut, kendimizi içinde hür ve mesut hissettiğimiz Batı ittifakından ve NATO Anlaşmasından söküp atmak isteyen cereyanların arkasında da bu beynelmilel komünizm hareketlerinin bulunması bakımından büyük manalar ifade etmektedir. Esasen 1061 senesinde Kıbrıs meselesi daha o kadar had safhaya gelmeden bu mevzu üzerinde yazarların bazı yazıları maalesef o zaman Ankara'da makes bulmamış, fakat dış basında ve dış politikada, politika çevrelerinde akisler uyandırmıştı. Daha o zaman bazı yerli yazarlarımızın ve dış politika ile ilgili meşhur dünya yazarlarının tefsirinde, Kıbrıs'ta kanlı birtakım oyunların hazırlanmakta olduğu, bir komünist faaliyetinin göze çarpar derecede kendisini hissettirmeye başladığı fakat antlaşmaların bu meselelere en ziyade müdahale 'hakkını t anım iş olan Türkiye Hükümetinin bu mesele ile layığı veçhile ilgilenmediğine, dair ikazlar çıkmıştı. Bütün bunları tespit etmiş bulunuyoruz. Daha uzun bir konuşma fırsatında bunların hepsini dokum ant e olarak arkadaşlarımıza arz etmek imkânını bulacağız ve bulmak isteyeceğiz. Dış dünyada yapılan tefsirler daima Türk Hükümetini uyarmaya ve Kıbrıs'ın Akdeniz'de bir Küba

halini almak üzere olduğu hususunda dikkatleri çekmeye matuf idi. Fakat bu meseleler üzerinde o zaman durulmadı. Ateşli silâhların kullanılmasını icap ettirecek bir müdahaleden önce yapılabilecek olan diplomatik, fikrî birçok müdahaleleri yaramak fırsatını çok kaçırdık ve bunları asla kullanmadık. Ve bu hususta, itiraf etmek lâzımdır ki, bizden ziyade Batılı müttefiklerimiz telâş içinde idiler. Ancak kendilerine muhatap bulunmayan bir memlekette uzun müddet kendi politikasında aciz göstermiş bir Hükümet daha ne kadar müddetle yardım edilebilirdi? Şimdi durumu bir de bu acıdan almak lâzımdır. Türkiye'nin dış politikasının iç politikası ile ilgili olduğu hususunu bundan bir müddet evvel yine bu çatı altında dış politikamız üzerine açılan bir genel görüşmede arz ettiğimiz zaman, arkadaşlarımızın bir kısmının büyük infiali ile karşılaşmıştık. Fakat aradan geçen zaman, nihayet bu infial kutbu içinde bulunan arkadaşlarımızın da dış politikanın bu memleketin iç politika meseleleri ile çok yakından ilgili olduğunun itirafı gibi bize bir saadet anı yaşamak fırsatını vermiş olmasından dolayı hiç değilse, kazanç içindeyiz., Ama mademki, bu noktaya gelmiş bulunuyoruz ve bu noktada çok daha samimî olmak için birtakım mecburiyetler karşısında bulunduğumuzu da hatırlamamla lâzımdır. Bu 'mecburiyetleri biz yine kendi kendimizi tenkit açısından böyle değerlendirmek isteriz. Arkadaşlar Batı tehditle, şantajla, korkutmakla kazanılacak bir dünya değildir. Batıda bu/gün birtakım suçluluklar olduğu doğrudur. Ama Batılılık esprisi bu suçluluğun dışındadır. Nitekim Batı dünyasının, büyük ülkeleri de İkinci ve Birinci Cihan harplerinde birbirlerini en kanlı şekilde yok etmek için her türlü çareye başvurmuşlardır. Yeri gelince kendilerini bile yok etmek için her türlü tedbire başvuran bir Batı dünyasının bu hareketlerini hatta kendisini iyice tam tamı anı iş olan bir ülkeye tevcih edildiği zaman itham etmeye hakkımız yoktur. Bizim iltica etmek mecburiyetinde bulunduğumuz, ikna mecburiyetinde bulunduğumuz şey, bu Batılılığın çirkin hareketleri, insan tabiatının henüz yenilememiş olan ihtirasları değil; Batı dünyasına olan büyük medeniyet esprisidir. Biz bu espriye kendimizi kabul ettirememişiz, ettiremedik ve ettirmemekte ısrar ediyoruz. Çünkü bu espriye, Avrupa rubuna ve Avrupa kalfasına kendimizi tanıtabilmek, kendimiz üzerinde bir ilgi çekebilmek için her şeyden evvel samimî, Batılı bir ülke olmak mecburiyetindeyiz. Arkadaşlarımızdan şimdi ismini hatırlayamadığım bir zat, burada bu meseleye dokunurken, Batı dünyası içerisinde Batı demokrasilerine uygun hareket etmeyen ülkelerde aynı dinî ve millî camia içerisinde oldukları halde iltifat görmediklerini ve buna Tito Yugoslavya'sıyla Franco İspanya'sını misal olarak göstermişlerdi. Biz bu kadar had bir devrede değiliz çok şükür... Fakat iddia edelim ki Batının ileri demokratik seviyesine ulaşmış bir ülke de olmamaktayız ve değiliz ve olmamak hususunda da maalesef hükûmetlerimizden yani yukardan aşağıya gelen

birtakım tedbirler silsilesinin büyük rolü olduğu hakikatini, iddiasını tespite mecburuz. Arkadaşlar, bir memleket düşününüz ki, Batılı olma iddiasındadır. Bu memleketin idare tarzı, sebep ve balhane ne olursa olsun, başka türlü tedbirlerle cereyanı mümkün iken, devam eden ve sonunun ne zaman geleceği belli olmayan bir örfi rejimi içerisinde yaşamaktadır. Bir memleket düşününüz ki; bu memleket kendi meselelerini demokratik yollardan halletmek için millet hissiyatında gösterilen bütün hareketlere bir Hükümet zihniyeti olarak karşı gelmektedir. Bir ülke düşününüz ki; büyük çoğunluğun desteğini kazanmamış, azınlık Hükümeti tarafından idare edilmektedir. Kendi memleketinde halkının büyük çoğunluğunun sempatisini ve desteğini kazanmayan, bir Hükümetin müttefiklerinden alâka göreceğini iddia etmek için insanın, Avrupa Demokrasilerinin çok gerisinde yaşamış bir milletin mensubu olması icap eder. Ama bu millet bu iddiayı rey ve kanaatleriyle 'her zaman iddia ve ispat etmiş, büyüklüğünü ortaya koymuştur. Ama zıddiyet idarecilerden gelmektedir. Memleketlerini böyle idare eden idarecilerim dış politikada sağlam müttefikler bulmasına imkân ve ihtimal yoktur arkadaşalar. Bu sebeple eğer Batı dünyasını ikna etmek ve Batı esprisinin içerisine girmek istiyorsak bu andan tezi yoktur, mademki Parlâmento içerisinde farklı zihniyetler artık bir noktada birleşmiş ve politika meselelerinin, iç huzur meselelerinin hallinin zamanının geldiğini ortaya koymuştur, şu andan tezi yoktur, evvelâ kendi kendimize bakacağız, evvelâ sözümüzün geçmesini dirayetli bir millet ve memleket olarak kendimizi kabul ettirmemiz içi, evvelâ kendi milletinize kendimizi kabul ettireceğiz. Evvela bu parlâmentonun, evvelâ bu Hükümetin, milletin büyük sempatisini, büyük desteğini kazanmış olması gerekir. Bunu kazanmadıkça Batılı müttefiklerimizden, Garp kafasının almayacağı birtakım fedakârlıklar beklemek imkânı yoktur. Zaten bu sözlerin cevabını konuşmamın sonunda vermek istiyordum. Bu suallerin cevabı buradan çıkacaktır, Arkadaşlar, Kıbrıs meselesinde genel görüşme boyunca birtakımı tenkitler yapıldı. Genel başkanlarımızdan, parti mensubu arkadaşlarımızdan grup sözcülerine kadar birçok tenkitler ve ithamlarda bulunuldu. Ama, bir çıkar yol gösterilmedi. Yalnız bir hamasî edebiyatla yetinildi. Türk Milletinin büyüklüğünden, Sakarya ve Dumlupınar harplerinden bahsedildi fakat biz bu edebiyattan çoktandır bahsediyoruz ama, bir netice istihsali mümkün olamamaktadır. O halde çıkar yol nedir? O halde çıkar yolu, Avrupa'nın, Batının büyük 'hükümetlerinin, büyük memleketle tinin ve devletlerinin yaptığı yolu, sahiplendiği metotları sahiplenmekle elde edeceğiz. Bunlar şudur; ama, bunları 'halletmek için, bu metotları tatbik edebilmek için, evvelâ muktedir olmak lâzımdır. Ben de diyeceğim ki; senelerden beri sürünceminde kalan Kıbrıs meselesini artık kati bir hal çaresine bağlamak için evvelâ ilmiktedir bir Hükümet olmak lâzımdır. Eğer bu Hükümet bu kudreti muhafaza

edemeyecek ve bu katliam durmayacaksa, bu Hükümetin, kendisini daha kudretli bir Hükümete yerini bırakmak ve çekilmekten başka Kıbrıs meselesine ve kendi hesabına dair bir başka çıkar yolu kalmamış arkadaşlar. Bugünkü dünya, memleket dahilinde ve memleket haricinde hareket istiyor arkadaşlar. Bu hareketi temsil edecek dinamik jestlere sahip hükümetler istiyor arkadaşlar. Evvelâ kendi ittifaklarına sadakatle bağlı imza koyduğu taahhütnameleri yeri gelince imzasının haysiyetini koruyacak dirayet ve iradeye malik hükümetlerle halletmek imkânına sahibiz. Biz bunları yapamadıkça, Batılı müttefiklerimizi ne kadar itham etsek, her gün bir parça daha kopmakta olduğumuz Batı dünyasından bir parça daha uzaklaşmaktan başka bir şey yapamayız. Daha geçenlerde bu kürsüde Kıbrıs meselesine Adalet Partisinden bir tenkit yöneldiği zaman, Sayın Turhan Feyzioğlu Bey: «Arkadaşlar, biz vaktiyle müdahale etmedik. Zaman geçirmek istiyorduk. Çünkü bugün bütün dünya bizi tasvip ediyor.» diyordu. Şimdi burada aynı zatlar başka şeyler söylüyorlar, bizi tasvip etmediklerini söylüyorlar. Bu beyanlarından hangisi doğrudur? Bunun cevabım evvelâ kendileri vermek durumundadırlar. Demek ki, Batı dünyasından kopmuşuz ve kopmakta devam ediyoruz. Ama milletin hissiyatı, bu jestlere uygun olan hissiyat değildir. Şimdi arkadaşlar, durum böyle iken ve mademki bugün de itiraf edildiği gibi, dış dünyada büyük müttefikler ve yakın destekler bulamadığımız beyan edilmiş iken, bir hakikatin üzerine dikkatinizi çekmek isteyeceğin. İki Dünya Harbi sarsıntılarından çıkmış ve biraz yerleşir gibi olmuş bir dünyada sözünü geçiremeyen bir Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin, değişen dünya şartları altında yeniden yerini alabileceğini söylemek için insanın kim bilir hangi ciddi sebeplere istinat etmesi gerekir? Arkadaşlar, kendimizin sebep olabileceğimiz birtakım sarsıntılardan sonra ve Batı ittifakını yıktıktan sonra, hoş Batı ittifakı böyle jestlerle yıkılacak bir ittifak değildir ve bu hür dünyanın emniyeti için kâfi bir sebeptir. Hoş hür dünya böyle küçük jestlerle yıkılacak bir ittifak değildir. Çünkü beynelmilel komünizme karşı kurulmuş bir dünya insanlığının, bir dünya vatanperverliğinin kurulmuş barajıdır, böyle jestlerle sarsılmasına imkân yoktur, ama, bir lâhza sarsıldığını düşününüz, hem de kendimizin sebep olduğu bir jestle yıktığımız Batı dünyasının karşısında acaba bize ayrılacak yer hangi bloka yakın olacaktır? Bunun hesabını, bu beyanatı verenlerden dinlemek isteriz. Bunun açacağı çıkırın arkasından yürüyecek olan kadroların Türkiye'de hangi sesleri çıkaracaklarını şimdiden öğrenmek isteriz. Nitekim bu işaretler, söylenildiği gibi, satıhta kalmış işaretler değildir. Arkadaşlar, Batı dünyasından ayrılabilceğimizi, Batının yıkılabileceğini, yeni şartlarla kurulabilecek olan dünyada kendimize yer ayrılabilceğini iddia ettikten sonra Türkiye radyoları Ruslardan yapılan yardım tekliflerini açıklamak gibi garip bir kompozisyon da yapmıştır. Hatta buna paralel olarak Türkiye dâhilî

politikasında, aşırı sol cereyanlara verilen tavizlerin işaretleri artırılmıştır. Bütün bu jestlerle ne yapılmak istenmektedir? Bütün bunların üzerinde durmak lâzımdır. Yine bu dosyada bulunduğu gibi, değerli ilini adamlarının, bu arada Prof. Fahir Armaoğlu'nun beyan ettiği gibi, Ruslar yardım teklif ettikleri zaman, bir şartla teklif ederler; rejimleriyle ayniyet kurmak şantiyle, yardımı teklif ettikleri memlekette komünist partisinin faaliyetine müsaade etmek şartıyla. Bunların hepsinin eserini gördük, hepsinin misalini gördük; Küba'dan Çekoslovakya'ya kadar hep bütün memleketler ve bütün dünyada çalkalanan hâdiseler 'bunun işaretlerini göstermiştir. Arkadaşlar, hu fırsattan istifade ederek, bu 'mukaddes kürsüde bu alarmı vermekle Türk Milletinin milletvekillerinden biri olarak kendimi mesul addediyorum. Dünyada kayan memleketler işte böyle kaymışlardır. Ama, bunlar birer jest olabilir. Bizim jest yapmamızın arkasından istifade edebilecek asırlık kadroların bulunduğunu 'hatırdan çıkarmamak mecburiyetindeyiz. İşte bu mesuliyetin ışığında olarak 'hatırlatmak istiyorum ki, bizim beynelmilel komünizme karşı en büyük kuvvetimiz ve desteğimiz ve hürriyetimizin teminatı olan Batı ittifakının yıkılmasına Türk Milleti asla rıza göstermeyecektir. Çünkü böyle bir yıkıntının enkazından, böyle bir halden, kurtulmanın imkânı olmadığını biz çok iyi bilmekteyiz. Şurasını da kaydedelim ki, bu memlekette yapılan dış münasebetler tecrübelerinde Batı dünyasının dikkat nazarlarını üstümüze çektiğimiz, sözümüzün geçtiği, fikirlerimizin nazara alındığı Birleşmiş Milletlerde kuvvetle müdafaa ettiğimiz tezlerimizin muvaffak olduğu hâdiseleri bir hayli kabarıktır. Bütün bunları göz önüne alırsak, Batı dünyasında ve bütün dünyada yeniden söz sahihi olabilmenin imkânlarını binefsihi yaşamış olduğumuz tecrübelerin ışığından çıkarabiliriz. Bunu çıkarmanın da yolu arkadaşlarıma yine cevap vermiş olmakla sözümü bitireyim maktadır bir Hükümet kurmaktır. Türk halkının hissiyatına ve dünyanın, hür dünyanın inkişafına uygun ahitlerine sadakatle bağlı, fakat sadakatle bağlı olduğu hür dünya ittifaklarının tatbik edilmekte olduğu rejimleriyle ayniyet kesp etmeye muktedir ve bu iradeye sahip hükümetlerin ancak kurulması ile hu çıkmazdan çıkacağız. Böylece Kıbrıs'ta katliam duracak, böylece Batı dünyasını sadece tenkit etmekle değil, meselelerimizle ilgilenmeye davet etmenin en medeni yolunu açmış olacağız. Burada birçok neşriyattan «bahsedildi. Fakat hiç düşünülmedi; Türkiye'nin içinde bulunduğu meseleleri yürütmek için Avrupa kafasının hu meseleleri nasıl değerlendirmekte olduğu hususunda kimse dikkati çekecek bir şey yapmadı. Ama, bir papazın katliamı karşısında, memlekette ona, mukabelei bil misil olarak yapmaya kalktığımız hareketlerin tarzı hile 'bugün Batı dünyasında tenkit mevzuudur. Bunlar yapılabilir. Ama, biz, sitilimizde, biz, tarzımızda medeni olmak mecburiyetindeyiz. Bu memlekette yapılacak olan her hareketin, Batı dünyasının ve Batılı esprinin içerisinde ikna edici kudreti 'olmadıkça, hür dünyada

söz sahihi olmak fırsatını ve kuvvetini kaybedeceğimiz» günler yaklaşıyor demektir. O zaman nereye yaklaşacağımızı biz burada söylemekten mustarip olacağız. Fakat şunu da ifade edelim ki, Türkiye halkı, bu garantilerin emniyeti içinde ancak kendisini müreffeh hissetmektedir. Birtakım Nötralist görünen sosyalistlerin angaje oldukları fikirlere tabi olarak, hudutlarımızdaki pek büyük ve nüfuzlu ülkelerle anlaşma yerine, kendi menfaatlerimizi de 'barış dünyasının fikirleri için fedakârlık bakımından mütalâa etmek ve değerlendirmek kayıt ve şartıyla ve hür dünya ittifakını kendi menfaatlerimizin de üstünde tutmak ahlâk ve dirayetiyle, ancak Batı ittifakına sahip olmakla büyük milletler arasında yeniden eski itibarını kazanacağı kanaatindeyiz. Arkadaşlarımıza bu münasebetle söylemek istediğimiz sözleri böylece hulâsa etmeye çalıştım. Huzurunuzdan saygı ile ayrılıyorum arkadaşlar.

Meclisin 06 Mayıs 1964 tarihli oturumunda söz alan Başbakan İsmet İnönü öncelikle yapılan genel görüşmelerle meclisin adayla alakalı gelişmeleri üzüntü ile yakından takip ettiğinin anlaşıldığını belirtmiş daha sonra meseleyle alakalı hükümetin enerjik davranmadığı ve müdahale konusunda geri kaldığı şeklinde iki eleştirinin ağırlık gösterdiğini söyleyerek bu iki mevzuyu açıklamaya çalışmıştır. Garanti Anlaşması'nın dördüncü maddesiyle Kıbrıs'ta anlaşma hükümlerine uyulmaması durumunda Türkiye Yunanistan ve Birleşik Krallık'ın anlaşmalara uyumunu sağlamak için görüşme yapması gerektiği anayasa ihlali Kıbrıs'ta nizamın değişmesi söz konusu olduğunda da teminatlı devletlerin ilk önce birbirleriyle görüşmesi ve tedbirler alınması gerektiğini anlaşılarak hareket mümkün olmadığı takdirde garanti veren üç devletten her birinin nizamı kurmak için harekete geçme hakkına sahip olduğunu belirterek Türkiye'nin 21 Aralık'taki vukuatlarının bu taahhütte uygun olduğunu İngiltere ve Yunanistan ile görüşmelerin başladığını ve adada olayların devam edince Türkiye'nin müdahale hakkının kullanacağını söylemesi üzerine İngiltere'nin ortak hareket etmek istediğini, Yunanistan'ın da kendileriyle mutabık olduğunu ifade ettiğini söylemiştir. İngiliz kumandasını üçlü idarenin bu şekilde başladığını ve İngiliz idaresinin devam edemeyeceği anlaşıp konu Birleşmiş Milletlere varınca 4 Mart'ta müdahale kararının verildiğini fakat bu kararın tatbik edilmediğini 12 Mart'a kadar adaya hiçbir kuvvet gelmeyince tekrar Türkiye'nin teşebbüse geçerek zulümlerin durmadığını ve müdahale haklarını kullanacağını söylediğini belirtmiştir. Birleşmiş milletler 'in kuvvetlerin zamanla bölüm bölüm şeklinde geleceğini ifade ettiğini gerçekten sonraki gün de Kanadalı kuvvetlerin adaya geldiğini yani hükümetin zulümler devam ederken pasif durmadığını, her 2 teşebbüsüne de hemen cevap alındığını ifade ettikten sonra Adalet

Partisi sözcüsünün hükümeti Avrupa Konseyi ve NATO’da meselenin çözümü için hiçbir şey yapmadı sözüne getirerek Avrupa Konseyi’ne mebusların Kıbrıs’a tahkik heyeti gönderilmesi için müracaat ettiklerini, ilk başvurunun 25 Aralık’ta yapıldığını ancak NATO’nun işleyiş bakımından ağır olduğunu doğrudan NATO’yu alakadar etmeyen konulara karışmadığını ve her devletin NATO’ya birkaç defa şikayet için gittiğini belirterek en sonunda kendilerinin Türk-Yunan Devletlerinin ilişkilerinin karanlık bir istikamete girmesi sebebiyle NATO’da konunun görüşülmesini teklif ettiklerini belirterek aslında hükümetin sonuç almak için usuller içerisinde çare aradığını ifade etmiştir. Türkiye’nin yüksek adalet divanında azası olmadığı için mevzuyu orada şikayet etmesinin mümkün olmadığını Adalet Partisi sözcüsünün farklı yollarla Adalet Divanı’nın harekete geçirilmesinin mümkün olduğunu söylemesine karşın bu kez de Adalet Divanı’nın kararlarının bağlayıcı olmadığını belirterek böyle bir hamlenin yapılamayacağını ifade etmiştir. Türkiye’nin Birleşmiş Milletler ‘de müttefikleriyle yakın bir ilgiyi içerisinde çalıştığını vurgulayarak meseleyi Türk-Yunan meselesi olarak ele almanın doğru olmadığını çünkü Yunanistan’ın da garantör devletlerden biri olduğunu ve 25 Aralık’ta İngiltere’yle birlikte ortak hareket etme kararı verdiklerini özetle meseleyi başından beri Türk-Yunan meselesi olarak ele almanın mümkün olmadığı üzerinde durmuştur. İnönü’ye göre müttefikler arası şikayet her zaman olacaktır ve Birleşmiş Milletler Kuvvetleri’nin vazifelerine yardımcı olmak için Türk hükümetinin her türlü yardımı yapacağını Nihat Erim’in harekete geçme zamanı ve şeklini siyasi icaplarına göre kullanmak gerektiği sözüne katılarak hükümete yöneltilen şikayetleri dikkatle dinlediklerini meseleyle alakalı ciddi ve enerjik bir yolun takip edilmesi konusuna katıldıklarını iç politikada demokratik düzenin temini için yaptıklarını ve demokrasiden vazgeçmeyeceğini ifade etmiştir. Türk hükümetinin Kıbrıs davasını adalet içinde ve haklı bir anlayışla sonuca ulaşması için çalıştığını Kıbrıs mevzusunun tüm iç politika tartışmalarının üstünde tutulduğunu bu da havanın bir fedakarlık davası olduğunu, senin başarılarıyla çözülmesi için her türlü alakanın gösterilebileceğini müttefiklerimizi ne kadar şikayet etsek de Türkiye’nin meselelerle alakalı görüşme yaptığı zaman daima ciddi bir ilgi gördüğünü Kıbrıs konusunda fedakarlık göze alın milletin hak ettiği adil sonucu alacağına inandığı şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.30, B.98, s.298-302);

Sayın Başkanımız, muhterem arkadaşlar; iki günden beri Kıbrıs mevzuu üzerinde genel görüşme devam etmektedir. Bu görüşmelerden, kamuoyumuz önünde ve bütün dünyanın gözünde beliren başlıca gerçek, Büyük Millet Meclisinin Kıbrıs meselesini bütün olarak ve yekpare olarak büyük bir üzüntü ile ve yakın bir ilgi ile takip ettiğinin

meydana çıkmasıdır. Bu, dâva için ve Kıbrıs'ta zulüm görenler ve haklarını koruyanlar için çok teselli verici ve çok kuvvetlendirici bir işarettir. Hatipler üzüntü ile bu meseleyi tetkik ederlerken, tabiatıyla hâdiselerden ve bu hâdiselere Hükümet sıfatıyla yakın ilgisi ve sorumluluğu olan insanlardan bahsetmişlerdir ve zaman zaman şiddetle bahsetmişlerdir. Bunları hep iyi niyetler ile ele alıyoruz ve bunlardan istifade edilecek noktaları bulup çıkarmaya dikkat ediyoruz. Tabî bizim aleyhimize kullanılan şiddetli sözlerin üslûbunda bir tartışmaya gireceğimi benden beklemezsiniz. Daha ziyade konular üzerinde sizi aydınlatmaya ve bize dikkatle bakanları doğru anlayışlara sevk etmeye çalışacağım. Şikâyetlerin çoğunda, başından beri daha enerjik hareket etmek ve bununla müdahale meselesinde geri kalmamak fikri yer tutmaktadır. Bu noktada, vuzuha varılmasını isterim. Onun için size evvelâ bu konuda izahat vermekle başlayacağım. Müsaade ederseniz; Kıbrıs'ta müdahale için istinat ettiğimiz antlaşmanın maddesini tekrar bir defa okuyacağım. Garanti Antlaşmasının 4'üncü maddesi; Kıbrıs'a müdahale etmek lâzım geldiği vakit bu hareketin nasıl tatbik edileceğini tarif eder. Bu antlaşmanın hükümlerine bir riayetsizlik halinde Yunanistan, Türkiye ve Birleşik Krallık, bu hükümlere riyeti sağlamak için gereken teşebbüsler veya tedbirler hakkında birbirleriyle istişare etmeyi taahhüt ederler. Anayasa ihlâli, Kıbrıs'ta nizamın değişmesi bahis konusu olduğu zaman teminatçı devletler ilk önce birbirleriyle görüşmeyi ve tedbirleri düşünmeyi taahhüt ederler. Müştereken veya anlaşarak hareket mümkün almadığı takdirde garanti veren üç devletten her birisi bu antlaşma ile ihdas edilen nizamı tekrar kurmak maksadıyla harekete geçmek hakkını muhafaza eder. Demek ki, 21 Aralık vukuatı üzerine Türkiye'nin yaptığı doğrudur ve taahhüt ettiği üzere, diğer teminatçı devletler olan Yunanistan ve İngiltere ile istişareye başlamıştır. Bu istişare iki gün sürdü. Uzuyordu ve bu esnada vukuat daha genişlemek istidadında idi. Bunun üzerine, istişare uzadığı zaman bir anlaşmaya varamazsak, varamadığımıza göre, müdahale etmek hakkımızı, muahede tabiriyle, harekete geçmek hakkını, tatbik edeceğimizi söyledik. Derhal cevap aldık. Beraber, mutabık olarak harekete geçeceğiz ve derhal İngiltere teklif etti, Yunanistan bizimle mutabıktır, siz de mutabıksanız bir müşterek hareket tespit edeceğiz. Görüyorsunuz ki, vukuat çıktığı zaman yaptığımız muamele, muahedeye göre, taahhüt ettiğimiz muameledir, başka türlü yapamazdık, onun üzerine evet, beraber hareket ediyoruz, bizim kumandamızda bir idare, bir askerî idare kurulacaktır, kabul ediyor musunuz? Yunanistan kabul etti dediler. Kabul ettik. İngiliz kumandasında üçlü idare böyle başladı. Bir tehhür yoktur. Bir defa daha, yine Kıbrıs'ta harekete geçme lüzumu belirdi. O da İngiliz idaresinin artık devam edemeyeceği anlaşılıp da... Birleşmiş Milletlere kadar mesele gittikten sonra Birleşmiş Milletlerde 4 Mart'ta karar verildi;

müdahale kararı verildi. Asker gönderme ve Genel Sekreterin idaresine verme kararı verildi. Fakat bu karar tatbik olunmadı. Tatbik olunmuyor, olunmayacak ve bu kuvvet teşekkül edemeyecek havası dünyada yayıldı. 4 Mart karar tarihidir. 12 Mart'a kadar hiç kimse gelmedi ve nasıl kuvvet teşekkül edeceği de bilinmiyordu. Bunu üzerine tekrar teşebbüse geçtik. Mezalim devam, ediyor, bu arada bu fasıla zamanında tamir edilemeyecek vukuat olacak belki de Birleşmiş Milletler kuvvetleri hiç gelmeyecek zannı umumi idi, teşebbüse geçtik, müdahale edeceğiz, dedik. Mezalim durmamıştır, Birleşmiş Milletler kuvvetleri gelmemiştir. Bize derhal cevap verdiler; Kanadalı askerler yarın geliyor, ötekiler öbür gün ve daha öbür gün gelecekler, yakında bunların hepsi tamam olacak. Güvenlik Konseyi kararı mucibince Birleşmiş Milletler işe vaziyet edecektir. Bir şey yapmayınız dediler. Birleşmiş Milletler bize böylece cevap verdiği gibi; müttefiklerimiz de aman, Birleşmiş Milletler karar verdikten sonra ve Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin hareket ettikleri, hareket etmek üzere oldukları her tarafa tebliğ edildikten sonra, bizim tarafımızdan bir harekete geçilmesi mahzurlu olur, müdafaa edilemez bir hareket olur, dediler. Bunun üzerine, hakikaten ertesi günü ilk kademe olarak, Kanadalılar geldiler ve ondan sonra kuvvetler birbirini takip ettiler. Genel Sekreterden derhal cevap aldık, hepsi geliyor, başlıyoruz, yapıyoruz. Böyle dendiği halde, dikkat buyurunuz, biz bu teşebbüsü yapmaya, Adada zulüm devam ederken mecbur olmuş idik, çünkü böyle söylendiği halde Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin Adada vazifeyi demlide etmesi ancak 27 Mart'ta mümkün olmuştur. 4 Mart ve 27 Mart... Her iki seferinde Adaya harekete geçmiş mecburiyeti tehir kabil olmayan zaruretler karşısında bulunduğumuz kanaatinin hâkim olduğu zamanlarda alınmıştır ve her iki teşebbüse de derhal cevap alınmış, hâdiselere yeni bir istikamet verilmiştir. Hatipler, bilhassa Adalet Partisi sözcüsü, Birleşmiş Milletler yerine Avrupa Konseyi ve NATO içinde Kıbrıs meselesinin halli için Hükümet çare aramamıştır, başlıca merciler oraları olmak lâzımdır, tezini ciddi olarak savunmuşlardır. Şimdi size Avrupa Konseyine ve NATO'ya yapılmış olan müracaatların tarihlerini söyleyeceğim. Avrupa Konseyine mebuslarımız, onlar müracaat edebilirler, mebuslarımız derhal Kıbrıs'a bir tahkik heyeti gönderilmesi için müracaat etmişlerdir. Bu esnada Adada İngiliz idaresinde, 3'lü bir idare ve arkasından konferans toplanacak havadisleri üzerine Avrupa Konseyi meselesinin halline teşebbüs edilmiş iken karışmamak daha doğrudur, kararını vermiştir. Avrupa Konseyine bundan sonra olan müracaatları, Turhan Feyzioğlu arkadaşımız huzurunda tafsilâtiyla anlatmıştır. NATO Konseyine 25 Aralık'ta ilk müracaat yapılmıştır. 21 Aralık'ta vukuat patlamıştır. Biz 25 Aralık'ta harekete geçme kararı vermişiz ve Yunanistan'a ve İngiltere'ye tebliğ edip müzakereye başladığımız zaman NATO'ya da müracaat

etmişizdir. 2 ilâ 7 Nisan'da gene NATO'da Kıbrıs meselesinin görüşülmesini tahrik etmişizdir. Ve en nihayet iki Mayıs'ta tahrik edildi. Muhterem arkadaşlarım; NATO içinde Kıbrıs meselesinin ayrı bir mesele olarak görüşülmesi daima güç olmuştur. Çünkü NATO içinde bulunan devletlerin her birisinin NATO ile ilgisi olmayan birtakım meselelerde ihtilâf lan çıkmıştır. NATO azası arkadaşlarına bu ihtilâfları getirip görüşülmesini istemişlerdir, NATO azası, beraber bulundukları arkadaşlarının NATO dışındaki her meselesi ile alâkadar olmakta yavaş hareket ederler, çok ölçülü hareket ederler ve nihayet NATO'yu doğrudan doğruya alâkadar etmeyen bir mahiyet taşıyorsa ona karışmaktan sakınırlar. Bunun için başından beri her devlet birçok defa şikâyet mecbur olmuştur. En sonra biz, Türkiye- Yunanistan münasebeti, Kıbrıs meselesinden dolayı vahim bir şekilde karanlığa gittiği zaman Kıbrıs meselesi olarak değil, Kıbrıs meselesinden dolayı NATO azası bulunan Türk ve Yunan devletlerinin münasebetleri karanlık bir istikamete teveccüh ettiği için NATO'nun bu meseleyi müzakere etmesini teklif ettik. Ancak bu sayede NATO devletlerinin ayrı ayrı rızasını alarak konuşma çaresi arama yerine otomatik olarak Türk- Yunan münasebetlerinin o ışık altında Kıbrıs meselesinin NATO'da konuşulması mümkün olmuştur. Görüyorsunuz ki uluslararası teşekküllerin her birisinin kendisine mahsus usulleri vardır. Netice almak için usuller içinde çare aramak zamanıdır. İzahı istenilen diğer bir nokta da beyanatımda Yüksek Adalet Divanına yaptığım işaret olmuştur. Kıbrıs Hükümeti bu Divanda aza olmadığı için bunu oraya şikâyet etmek mümkün olmuyor. Aza olmadığı için hükümleri onu bağlamıyor. Adalet Partisi Sözcüsü arkadaşımız, başka yollarla Adalet Divanının harekete getirilmesinin mümkün olduğundan bahsetmişlerdir. Derhal tetkik ettirdim, anlaşılmıştır ki, bir defa Güvenlik Konseyi yolu ile, Yüksek Adalet Divanına müracaat etmek, Güvenlik Konseyinin herhangi bir mesele için karar alması kadar tertiplere, ekseriyete, münakaşalara bağlı bir şeydir. Ondan sonra yine Yüksek Adalet Divanının vereceği karar bağlayıcı bir hüküm değildir. Ancak istişari mahiyette olabilir. Kezalik, yine hariciyenin tetkikine göre, Asambelenin vereceği karar ile Yüksek Adalet Divanına müracaat etmek, yine istişari mahiyettedir, neticede ilzam edici bir karar taşımamaktadır. Bu da ancak tarafların müracaat etmesi ile olacaktır. Beyanatımda, Hükümetin çalışmaları ve muhtelif tedbirlere tevessül etmesi için söylediğim sözler doğrudur. Birleşmiş Milletlere gidilmesin, mesele NATO içinde hal olunsun. Bu fikir, ehemmiyetle göz önüne alınmıştır. Londra Konferansı nihayet bulduğu zaman, der hatır buyurursanız, ilk teklif İngiltere ve Amerika'nın teklifi, NATO devletleri içerisinde bir uluslararası kuvvet teşkil edilip Kıbrıs'a gönderilmesi ve bununla sulh emniyetinin tesis edilmesine teşebbüs edilmesi idi. Bu tedbir, uzun münakaşalar ve araştırmalardan sonra nihayet

Birleşmiş Milletler kanalıyla buna tevessül edilmesi, başka çare olmadığı için tercih edildi. Birleşmiş Milletlerde Türkiye müttefikleriyle yakın bir ilgi içinde çalışmışlardır ve oradan birçok müzakereler sonunda bir karar sureti çıkarılmıştır. Birçok devletin iştiraki ile çıkan bu karar suretinde, herkes istediği kelimeyi, istediği ibareyi koydurabilmek için tam imkân bulamamıştır. Bir uyuşma neticesi kararname çıkmıştır. Esaslı bir nokta; Türkiye Cumhuriyeti için hiç şüphe götürmeyecek bir suretle o kararnameden alınmıştır. Muahedelerle tespit olunan haklarımız, bu meyanda teminat hakkı, harekete geçme hakkı ve teminatçı Devletlerin vazifelerine taallûk eden muahedeler, çok gayretlere rağmen, hükümden kaldırılamamıştır, bunların hükümsüz olduğu yolunda bir karar alınamamıştır. Bu salâhiyetler bizim gözümüzde teyit olunmuştur. Muhterem arkadaşlar; hatipler tenkit ederlerken meselenin Türkiye ile Yunanistan arasında bir mesele olduğunu, ilkinden ortaya koyup buna göre bir yolun takip edilmesi lâzım geldiği noktasında ısrar etmişlerdir. Kendilerine haber vereyim ki, ilk günden böyle bir hareket hattı tutmaya ahden hakkımız yoktur. Çünkü, Yunanistan, İngiltere gibi, bizim gibi bir teminatçı Devlettir ve bu hakkı muahedelerden almaktadır. 25 Aralık günü harekete geçiyoruz, siz geçiyor musunuz? Dediğimiz zaman, bunu hem İngiltere'ye hem Yunanistan'a sorduk. Görüşmelerden sonra her ikisi, beraber hareket etmek kararı verdiler. Kıbrıs'taki halkın Yunan Milleti ile münasebeti tıpkı Türk halkının Türk Milleti ile münasebeti gibi herkesin bildiği bir gerçektir. Ancak bu gerçeklerle birlikte Kıbrıs Cumhuriyeti muahedelerle ve ilgili devletlerin taahhütleriyle kurulmuştur. Bu meselenin Türk-Yunan münasebetlerine tesir etmesi ve bu sıfatla NATO içinde bunun müzakeresinin açılabilmesi, yeni Yunan Hükümetinin Kıbrıs meselesinde tutmuş olduğu siyasetin neticesi olmuştur. Yoksa başından itibaren meş- le, Kıbrıs'ta husule gelen vakalar ve bunlara çare aramak şeklinde cereyan etmiştir, sonra esef verici inkişaflar göstermiştir. Demek istiyorum ki, başından itibaren meseleyi Türk-Yunan meselesi olarak almak mümkün değildir. Bu münasebetle dış politika üzerinde görüşlerimi tekrar edeceğim. Dış politika konusunda, beyanatımda, yüksek huzurunuzda verdiğim beyanat, Türk- Yunan münasebetlerine gerek müttefiklerimize ve gerekse Sovyetlerle olan münasebetlerimize dair geniş izahlarda bulunmuşumdur. Bütün tereddütleri, Türkiye dış politikası olarak bütün tereddütleri izale edecek sarıh beyanlarım vardır. Bunlara yeni bir şey eklemeye lüzum yoktur. Daha evvel filân dergiye şöyle söylemişim, tarzında; meselâ, Time dergisine son verdiğim beyanattan bahis olunmuştur. Time dergisine verdiğim beyanat, Time dergisinde, benim bildiğime göre, bugüne kadar intişar etmemiştir. İç politika olarak bir cümlesi nasıl olmuşsa, içerde çıkan bir gazetede intişar etmiş ve onun üzerine herkes kendi mizacına ve kendi tefsir etmek istediği yola göre mana vermeye çalışmıştır.

Bunun münakaşasına girmeme imkân yoktur. Ben Hükümet adına takip ettiğimiz politikayı, öteden beri takip ettiğimiz ve bugün de takip ettiğimiz politikayı, sizin huzurunuzda vuzuhla söyledim. Burada hatipler Kıbrıs olaylarından şikâyet ederken, sırası gelince müttefiklerimizden herkes, kendi gördüğü nispette kendi ifadesi ile şikâyet etmiştir. Müttefikler arasında şikâyetler daima olacaktır. Bunun hududu, usulü bellidir. Bu sebeple ittifakların devamı ve hayatiyeti üzerinde yapılan uzun boylu tartışmalar beyhude zahmetler olmuştur. Muhterem arkadaşlar, bugün Sayın Ekrem Alican Yeni Türkiye Partisi adına kıymetli bir beyanatta bulundular. Meseleyi, 21 Aralıktan daha evvelki bir safhadan bağlayarak huzurunuzda serdi. Netice olarak oradan çıkardığı şeyler, bizim Hükümet beyanatında Kıbrıs meselesi için söylediğimiz esaslara tevafuk etmektedir. Bugün Kıbrıs'ta, daha evvel müşterek bir İngiliz; Yunan ve Türk müşterek hareketinden sonra, Birleşmiş Milletler çıkmıştır. Bunlar takip etmektedirler. Bunlara «cemaat olarak her yardım gösterileceği gibi, Hükümet olarak, Türk Hükümeti olarak da Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin vazifelerinde yardımcı olmak için dikkat göstermekteyiz. Kıbrıs'taki Türk Cemaati ne vakit yardımsız kesin bir tehlike karşısında bulunduğu zaman harekete geçmek hakkımız vardır ve harekete geçmek vazifemiz olacaktır. Sayın Profesör Nihat Erim'in dediği gibi; onu da işaret ettim, «Bu harekete geçmenin zamanını, şeklini siyasi icaplara göre kullanacağız.» Sayın Alican harekete geçmek için yapılan tenkitlere hulûs ile cevap verdiler. Meselenin muğlâk olduğunu daha evvel Hükümette beraber çalıştığımız zamandan beri pek iyi bilmektedirler. Millet Partisinin sözcüsü bugünkü izahları ile, Kıbrıs mezaliminden duydukları üzüntüyü ifade ettikten sonra, Hükümette buldukları kusurları da söylediler. Ve nihayet Kıbrıs meselesinin Türk Cemaatinin haklarını korunmak için ciddî ve enerjik bir surette ve milletle beraber olarak bir yolun takip edilmesi noktasında ısrar ettiler. Tamamıyla mutabık olduğumuza şüphe yoktur. Sayın Alican bu münasebetle bütün partilerin iç politikada birtakım temenniler ileri sürdüklerini zikretmiştir. Bu iç politika bahsinde gruplar adına konuşulduğu gibi, şahıslar adına da sayın milletvekilleri uzun boylu konuşmuşlardır. Herkes kendi mizacına göre burada Hükümet için arzu ettiğini, lâıyk gördüğünü söylemekte ve politikayı kendi anlayışına göre izah etmektedir, iç politikada demokratik bir nizam, demokratik bir rejim, Hükümetin başlıca gayesidir ve üç seneden beri kurmuş olduğumuz bütün Koalisyon Hükümetlerinde iç politikada demokratik rejimi huzur içinde yaşatmak gayesi takip edilmiştir. Vaktiyle Koalisyonda beraber bulunduğumuz partiler pekâlâ hatırlarlar İki; beraber çalıştığımız zamanlarda demokratik nizamı bütün icaplarıyla tatbik etmek için birlikte hulûs ile çalışmışızdır. Bizde koalisyonlardan ayrıldıktan sonra hiçbir değişiklik olmamıştır. Hep aynı yoldayız.

Demokratik nizamı tesis etmek istiyoruz ve hürriyet nizamı içinde kalkınmak istiyoruz. Sayın Ekrem Alican işi daha ileri tekliflere götürerek, büyük partilerin daha etraflı görüşmelerine, beraber çalışmalarına işaret etti ve kendilerine düşecek vazifeleri de memnuniyetle kabul edeceklerini söyledi. Böyle bir temenniyi, bir dış politika meselesi görüşülürken bir neticeye vardırarak tabi atıyla mümkün değildir. İyi temenniler her zaman düşünülebilir, görüşülebilir. Muhterem arkadaşlarım; kendi görüşüme göre neticeye varıyorum. Türk Cemaati haklarını basariyle savunmaktadır. Taarruza uğradığı zaman, meşru müdafaa halinde kendisini müdafaa ediyor, haklarını müdafaa ediyor, ailesini ve çocuklarını müdafaa ediyor. Siyasi alanda içeride bulunan sulhu koruyucu kuvvetlerle iş birliği yapıyor, onlara yardımcı oluyor. Ve Türk Cemaatinin haklarını ve Kıbrıs dâvasının adalet içinde ve haklı bir surette neticeyelandırılması için Türk Cemaati çalıştığı gibi, 'Türkiye Devleti Hükümeti de vazifesi olarak bu uğurda çalışmaktadır. Kıbrıs meselesini milletçe, küçük iç politika tartışmaları üstünde tutuyoruz. Üstünde tutmak için Hükümet olarak bütün sabır ve yardımı göstermeye çalışıyoruz. Eminiz ki, bütün milletçe, Kıbrıs'taki Türk Cemaatinin, soydaşlarımızın adaletli bir neticeye ulaşmaları için her evde, her ailede tam bir imanla çalışılmaktadır. Çünkü beyanatımda arz ettiğim gibi, dâva kısa bir dâva değildir. Büyük ölçüde fedakârlık davasıdır. Can fedakârlığı, gayret fedakârlığı ve milletçe fedakârlık. Bunların hepsi yapılmaktadır. Hepsini önümüzdeki zamanlarda bu fedakârlıklar daha da çok lâzım olacaktır. Hepsini Türk Milleti olarak behemehâl yapacağız. Kesin kanaatimiz ve kesin ümidimiz odur ki, Kıbrıs'ta dökülen kanlar beyhude olmamıştır. Yükselen adalet sesleri mutlaka amelî neticeye bağlanacaktır ve bütün bunlar başarı ile temin olunurken, uluslararası sahada müttefiklerimizle münasebetlerimiz de sarsılmadan müspet neticelere varmak için her dikkat gösterilecektir. Müttefiklerimizle bu meselede vakit vakit birbirimizden çok şikâyet etmişizdir. Fakat insafla söylemek lâzım gelirse, bugüne kadar müttefiklerimizle bu meseleleri görüştüğümüz zaman daima, ciddî bir ilgi görmüşüzdür. İnsanlar gördükleri ilginin hududu ile kanaat edemezler. Her gördüğümüz yardım ve münasebette daha ilerisini beklemekte ve istemekte herkes haklıdır. Karşımızdakiler bizden istiyorlar, biz de onlardan istiyoruz; Münakaşalar bu hudut dâhilinde cereyan etmektedir. Onun için kalp istirahati ile, fakat sağlam, sarsılmaz bir kararla Kıbrıs meselesinde fedakârlığı göze alan büyük bir milletin, haklı olan adaletli neticelerini emniyetle bekleyebiliriz. Hürmetlerimle.

2.7. Türkiye'nin Müdahale Kararı ve Johnson Mektubu

BM Barış Gücü'nün Ada'ya gelişi Kıbrıslı Rumları kısmen durdurmuştur. Ancak Makarios 'un, 4 Nisan 1964 tarihinde İttifak Antlaşmasını feshetmesi ve Yunanistan'ın da bu kararı desteklemesi yeni bir kriz sürecini başlatmıştır. Bu gelişmelere ilaveten Makarios'un, Kıbrıs'ta zorunlu askerlik sistemini getirmesi ve adayı silahlandırmaya başlaması Türk Hükümetinin Kıbrıs'a müdahale kararı almasını sağlamıştır. Müdahale için 7 Haziran 1964 tarihi belirlese de ABD Başkanı Johnson tarafından 5 Haziran 1964 tarihinde gönderilen mektupla bu müdahale engellenecektir (Eroğlu, 2002, s.750).

Makarios'un faaliyetleri ve adadaki Türklerin gördüğü zulüm nedeniyle Türkiye, Garanti Anlaşmasının 4. Maddesine dayanarak müdahale hakkını kullanacağını taraflara iletmiştir. Başbakan İnönü, 4 haziranda durumu bildirmek amacıyla ABD Başkanına bir mektup göndermiştir. Aslında İnönü'nün amacı hemen harekate girişmek değil NATO'nun Doğu Akdeniz bölgesinde müttefikler arası çatışmadan kaçınıp Yunan hükümetine baskı uygulamasını sağlamaktı. Fakat ABD Başkanı Johnson'ın 5 Haziran'da İsmet İnönü'ye verdiği ultimatoma niteliğindeki cevap harekâtı engelleyerek Türk siyasetine bomba gibi düşmüştür. Öyle ki bu mektup başlangıçta Türk kamuoyundan saklanmış, Ocak 1966 tarihli Kıbrıs sorununu görüşüldüğü TBMM'nin oturumunda milletvekillerinin önergesiyle mektupta yazılanların ve İnönü'nün verdiği cevabın açıklanması istenmiştir. Türkiye, bu mektubun varlığından Beyaz Sarayın yaptığı basın açıklamasıyla haberdar olmuştur (Saruhan, 2020, s.43,44).

Başkan Johnson mektubuna bakılacak olursa şu noktalar önem arz ediyordu:

1. *Türkiye, adaya müdahale kararını Garanti Antlaşmasını tam olarak işletmeden almıştır ve bu durum müdahale hakkını geçersiz kılmıştır.*
2. *Türkiye'nin Kıbrıs'ta yapacağı askeri müdahale Sovyetler Birliği ile ilişkilerini bozarak, iki devleti çatışma ortamına sürükleyebilir. Bu durumda NATO'nun Türkiye'yi savunma yükümlülüğünü sorgulanacaktır. Zira Türkiye Kıbrıs'a müdahale kararını NATO müttefiklerine danışmayıp, onların onayı olamadan almıştır.*
3. *Türkiye-ABD arasındaki 12 Temmuz 1947 tarihli yardım anlaşmasının 4. Maddesine göre Amerika'nın Türkiye'ye verdiği silahlar savunma amacı taşıdığından Kıbrıs'a müdahale için kullanılamaz.*
4. *Konuyu detaylarıyla görüşmek için Başbakan İnönü Washington'a davet edilmiştir (Arık, 2011, s.8).*

Bu mektup Johnson mektubu olarak anılsa da kaynaklara göre Dışışleri Bakanı Dean Rusk, Bakan Yardımcılarından Harlan Cleveland ve onun yardımcısı Joseph Sisco tarafından kaleme alınmıştır. Ancak mektuptaki sert üslup ve mektubun siyasi sorumluluğu Başkan Johnson'a aittir. Bu mektubun varlığı Türk kamuoyu tarafından bilinse de içeriğine dair bilgilere 1966 yılına kadar ulaşılammıştır. Bu tarihe gelindiğinde mektubun içeriği Türk kamuoyuyla paylaşılmıştır. Mektupta Kıbrıs'a yapılacak harekâtla çok sayıda Türk'ün katledilebileceği ve oluşan katliamı BM'nin bile durduramayabileceği de ifade edilmiştir (Alptekin, 2019, s.43).

Johnson Mektubu hem Kıbrıs Sorunu için hem Türkiye'nin Batı Bloku içinde izlediği dış politika açısından hem de Türkiye-ABD ilişkileri açısından şok etkisi yaratmıştır. Özetleyecek olursak mektupta Kıbrıs'ta gerçekleşecek olası bir müdahalenin Türkiye-Yunanistan gerilimini arttıracığına, SSCB'nin Türkiye'ye müdahalesi durumunda NATO'nun Türkiye'yi savunamayabileceğine, ABD'nin Türkiye'ye anlaşmayla verdiği malzeme ve silahların Kıbrıs'ta kullanılmayacağı noktasında sert ifadeler yer almaktaydı. Esasen Johnson mektubu Türkiye için soğuk duş etkisi yaratarak Kıbrıs müdahalesinden vazgeçilmesine yol açmıştır (Şener, 2013, s.21).

Johnson'un mektubu ile oluşan gerginlik Başkan Johnson'un İnönü'yü Washington'a davetiyle giderilmeye çalışılmıştır. ABD eski Dışışleri Bakanlarından Dean Acheson, Kıbrıs meselesini çözmek için 10 Temmuz 1964'te Cenevre'de arabuluculuk görevini üstlenmiştir. Ancak Cenevre görüşmeleri sürerken Kıbrıslı Rumların, 1964 yılında Erenköy ve Mansura'ya saldırması yeni bir krizin doğmasına sebep olmuştur. Kıbrıs'taki barış gücü saldırıyı önleme gücünün olmadığını açıkça gösterince Türk jetleri 8 ve 9 Ağustos 1964'te bombardımana başlamışlardır (Eroğlu, 2002, s.750).

2.7.1. Türk Müdahalesi Kararı ve Devam Eden Süreçte Mecliste Yarattığı Yaşanan Gelişmeler

Meclisin 19 Haziran 1964 tarihli oturumunda Meclis Başkanı Kıbrıs mevzusunda takip edilecek istikametinin Meclis tarafından uygun görülüp görülmediğine dair hükümet tarafından istenen güvenoyu için oylama yapmış ve güvenoyu istemi kabul edilmiştir (MMZC, Cilt.31, B.109, s.55).

Meclisin 23 Haziran 1964 tarihli oturumunda Kıbrıs'a gönderilecek Türk Askerî Birliği mensuplarının aylık ve ücretleriyle çeşitli istihkaktan ve Birliğin başka giderleri hakkında kanun tasarısı ve Millî Savunma ve Plân komisyonları raporları hakkında kanun

tasarısı ve görüşmelerin hemen yapılmasına yönelik teklifleri sunmuş ve bu teklifler kabul edilmiştir. Bunun üzerine başkan ilgili kanunu okutmuştur (MMZC, C.31, B.111, s.167,168);

Kıbrıs'a gönderilecek Türk Askerî Birliği mensuplarının aylık ve ücretleriyle çeşitli istihkakları ve Birliğin başka giderleri hakkında Kanun

MADDE 1. — *Kıbrıs'a gönderilen Türk Askerî Birliği aylıklı personelinin aylıklarından emekli keseneği, Ordu Yardımlaşma Kurumu aidatı, Gelir Vergisi ve tasarruf bonusu gibi kanuni kesintiler düşüldükten sonra artığı, her rütbeye göre antlaşmasında belirtilen ve ilişik cetvelde sterlin olarak gösterilen miktara tekabül eden Türk lirası karşılıkları seviyesine çıkarılır ve toplamı hiçbir kesintiye tabi tutulmaksızın transfer edilir. Birliğin yiyecek, giyecek, yakacak, donatım ve tedavi gibi sair her çeşit giderlerinin tutarı ve satın alma işlerinin şekil ve ödeme tarzları ve birlikte istihdam edilmek üzere mahallen temin edilecek sivil personele verilecek ücretler Millî Savunma ve Maliye Bakanlıklarınca birlikte tespit olunarak Bakanlar Kurulunun onanuma sunulur.*

MADDE 2. — *Birinci madde gereğince yapılacak giderleri karşılamak üzere Birlik Komutanı emrine Bakanlar Kurulunca tespit edilecek miktarda kredi açtırılır veya avans verilir.*

MADDE 3. — *18 Temmuz 1960 tarihli ve 20 sayılı Kıbrıs'a gönderilecek Türk Askerî Birliği mensuplarının aylık ve ücretleriyle çeşitli istihkakları ve Birliğin sair masrafları hakkındaki Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.*

GEÇİCİ MADDE — *29 sayılı Kanun gereğince Kıbrıs'taki Türk Askerî Birliğine mensup personelin aylıkları hakkında alınmış 12.8.1960 gün ve 5/227 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesine ekli (1) sayılı cetvele göre 1961 ve 1962 malî yılları içinde gerçekleştirilerek, 'transfer edilmek suretiyle birlik mensuplarına fiilen yapılan ödemelerle bu ödemeler üzerinden aynı dönem içinde 1960 malî yılında cari vergi mevzuatına göre yapılmış bulunan vergi ve tasarruf bonusu kesintileri, aynen kabul olunur.*

MADDE 4. — *Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.*

MADDE 5. — *Bu kanım hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.*

Meclisin 3 Eylül 1964 tarihli oturumunda Meclis Başkanı tarafından Isparta Milletvekili Sadettin Bilgiç ve 124 arkadaşının Kıbrıs'ta gerçekleşen son olaylar ve

hükümetin politikası hakkında Meclise malumat verilmesi ve hatta meclisin görüş belirtmesi için Milletvekillerinin hemen toplantıya çağrılmasına dair verilen takrir okutulmuştur (MMZC, C.32, B.130, s.272);

Millet Meclisi Başkanlığına: Kıbrıs hâdiselerinin son inkişafı ile bu husustaki müzakerelerin mahiyeti ve Hükümetin yönettiği politika hakkında Millet Meclisi Sayın üyelerinin malumattar kılınması ve gerekirse Yüce Meclis görüşünün tespiti için Anayasanın 83/3 maddesi gereğince Millet Meclisinin hemen toplantıya çağrılmasını arz ve teklif ederiz.

Takrir hakkında ilk söz hakkını Başbakan İsmet İnönü alarak öncelikle hükümetin 15 Haziran'da gizli oturum istediğini ve 19 Haziran'da yine hükümetin istediği güven oyunun geldiğini, Haziran başında Kıbrıs'taki zulme karşı müdahale mecburiyetinin geldiğini fakat bu müdahalenin gecikmesinin nedenlerinin milletvekillerince bilindiğini ifade ettikten sonra Amerika seyahatine de giderek burada gerçekleşen ilk önemli çalışmanın Zürih ve Londra anlaşmalarının mahsulü olan tüm anlaşma ve anayasanın yürürlükte olduğunun kabulü şeklinde olduğunu ifade etmiştir. Bu arada Kıbrıs sorununun çözümü için süratle çalışmalar yapıldığını ve alakalı devletler olan Türkiye ve Yunanistan arasında bir görüşme yapılarak bir hal çaresi aranması kararlaştırıldığını belirterek Londra ve Paris'te cereyan eden safhalarda da yine bu minvalde ilerlediğini vurgulamıştır. Türkiye ve Yunanistan'ın görüşlerini araştırmak maksadıyla Birleşmiş Milletler arabulucusunun da nezaretinde Cenevre'de bir müzakere yapılması kararlaştırılmış bu müzakereye Türkiye adına Nihat Erim ve General Sunalp katılmıştır. Bu görüşmelerde Amerikan devlet adamı Mr. Acheson tarafından bir çözüm önerisinin yazılı olarak elimize verildiğini, Erim'in bu teklifle 16 Temmuz'da Ankara'ya geldiğini ve ilgili teklifin bakanlar kurulunda konuşularak iyileştirmeler yapılmaya çalışılmasına bakanlar kurulunca karar verildiğini ve heyetin Cenevre'ye gönderildiğini ifade etmiştir. 20 Temmuz'dan itibaren de görüşmelerin devam ettiğini planın ana hatlarının Kıbrıs Adası'nın Karpaz yarımadasının bir kısmının Türkiye'nin hükümranlılığına verileceğini, Türkiye'nin burada istediği kadar askeri kuvvet bulundurabileceğini, Kıbrıslı Türklerin emniyetini sağlayabileceğini, Kıbrıs'ın diğer bölgelerinde kalan Türklerin tekrar böyle katliamlara maruz kalmaması için mahalli şef bölgelerinin kurularak ancak bu mahalli bölgelerin merkezdeki siyasi otoriteye karşı sorumlu olacağını, bu şekildeki mahalle şefinin Türklerin çoğunlukta olduğu Kıbrıs'ın 2 veya 3 bölgesinde kurulmasının düşünüldüğünü ifade ettikten sonra tekrar Türklerin merkezi otoritenin vatandaşı olacağını vurgulayarak Lozan anlaşmasıyla azınlıklara verilmiş haklardan

yararlanacağını bunun dışında da Birleşmiş Milletler veya milletlerarası Adalet Divanı tarafından tayin edilecek milletlerarası komiserin Türklerin haklarını kullanıp kullanmadığını denetleneceğini bu milletlerarası komiserin aldığı kararların bağlayıcı olduğu üzerinde durarak yine Yunanlıların Meis adasını Türkiye'ye terk edebileceklerini de ilettiğini söylemiştir. Bundan sonra Türkiye ve Amerika arasında verilecek arazinin genişliği ile alakalı görüşmeler yapıldığını Makarios'un ise bu müzakere esaslarını öğrendikten sonra bu durumu usule aykırı olarak değerlendirdiğini, Yunan gazete ve dünya basınında da bu olayın aynı şekilde ele alındığını ifade etmiştir. Bunun üzerine delegenin 7 Ağustos'ta Ankara'ya gelerek izahlarda bulunduğunu, Cenevre'de müzakereler devam ederken adadaki Rumların silahlanma çalışmalarını artırdığını, adada Türklere yönelik katliamların arttığını Ağustos'un ilk haftasında Yunan hükümetinden Acheson planına ret cevabı gelirken Kıbrıs ve Mansura'da büyük taarruzun patlaması üzerine Türk cemaatinin yardımına koşma vazifesinin Türk kuvvetlerine verildiğini 7 Ağustos'taki ihtar uçuşunun bu şekilde gerçekleştiğini belirtmiştir. Hava Kuvvetleri'nin 8 ve 9 Ağustos'ta Rumların Milli Muhafız dediği bölgeyi bombardımana tuttuğunu, 9 Ağustos'ta Amerika'nın Makarios'un Türk köylerine karşı taarruzu durdurduğu haberinin gelmesi üzerine ertesi gün Türkiye'nin de bombardımandan vazgeçeceğini bunun için Erenköy'deki Rum Kuvvetleri'nin o mntıkadan çekilmesini tüm adada Türklere karşı ateşin tamamen kesilmesini ve Türk cemaatine yönelik ablukanın kaldırılması koşuluyla kabul ettiğini ifade ettikten sonra Amerika'nın bu şartları görüşürken 9 Ağustos'ta Güvenlik Konseyi'nden ateşkes davetinin geldiğini söylemiştir. Bu tarihten sonra Türkiye'nin adayla ilgili taleplerini her fırsatta ilgili devletlere ilettiğini, kendisinin, Yunan Başbakanın bombardımanın durması talebiyle müracaat ettiğini söylemiştir Genel olarak sorunun çözümü için sulh yoluyla Birleşmiş Milletler vasıtasıyla çalıştıklarını 19 Ağustosta Cenevre'ye dönen heyetin Yunanistan ve Makarios'un Acheson planını reddettikleri için kendilerinin mutlak ve kesin Taksim projesine üzerine söylediklerini bu sırada Yunanistan'ın ilk defa bir teklif sürecine gelerek El Greco burnunda 32 km².lik bir sahayı sadece hava ve deniz üssü olmak kaydıyla 25-30 yıllık süreyle Türkiye'ye kiralayacakları yönünde bir teklifle geldiklerini ancak bu teklifin Türkiye tarafından reddedildiğini bunun üzerine 20 Ağustos'ta Acheson Kıbrıs meselesinin çözümü için 2 tarafa bir teklifte bulunmuştur. Bu teklifte Karpaz Yarımadası'nın batı sınırında çekilecek bir hattın doğusunda kalan kısmın 50 yıl süreyle Türkiye'ye bırakılacağını, Yunan hükümetinin Kıbrıs cemaatine anlaşmalar doğrultusunda verilen halkları vereceğini, Kıbrıs'ın 8 kaymakamlık bölgesine ayrılarak bu kaymakamlıkların ikisinin daima Türk olacağını bu bölgelerin idareleri içerisinde Türklere de önemli miktarda yer ayrılacağına

dair maddeler bulunduğunu belirterek bu teklifte Türkiye'nin öncelikle 50 yıl kira konusuna karşı çıkararak buranın başlangıçta olduğu gibi Türkiye'nin ayrılmaz bir parçası olması gerektiği üzerinde durmuştur. Bu konudaki görüş Amerika büyükelçisine iletilmiş ve kira şeklini kabul etmeyeceğimiz kesin olarak bildirilmiştir. Amerika arabulucu olarak yaptığı teklifin 2 devlet tarafından kabul edilmemesi üzerine konuyu tekrar istişare etmek üzere Mr. Acheson'la görüşeceğini bildirmiştir. Amerika'nın bu konuda araya girerek bir çözüm bulmaya çalışmasından memnun olduklarını dile getirerek Makarios'un ayrılıkçı tutumuna rağmen müstakil bir Kıbrıs için diğer devletlerin mutabık kaldığını Amerika'nın en başından beri NATO müttefiki iki devletin savaşmasını önlemeye çalıştığını bu nedenle Amerika'nın müzakerelerle taraflar arasında bir orta yol bulmaya çalıştığını Amerika'nın tutumunun genel olarak Türkiye aleyhinde olmadığını belirttikten sonra kendilerinin hükümet olarak Kıbrıs sorununun başladığı ilk andan itibaren Kıbrıs istikrarı için her şeyi yaptıklarını şu anda bölgeden alınacak arazinin daimi olmasının önemini vurgulayarak Kıbrıs idaresinin emrivaki yapmaya çalıştığını ve Yunanistan tarafından desteklendiğini Türkiye'nin meseleye her türlü hak yoluyla çare bulmaya çalıştığını ve müdahale hakkının her daim olduğunu ifade etmiştir. Yunanistan'ın Kıbrıs'taki askeri kuvvetleri arttırmaya çalışması Makarios'un desteklemesini Türk-Yunan savaşına doğru giden yol olarak nitelendiren İnönü, bu kez de Sovyet Rusya'nın bu konuyla ilgili tutumuna değinmiştir. Sovyet Rusya'nın beyanlarının Türkiye'yi üzdüğünü fakat bu beyanlarından Kıbrıs idaresinin zulümlerini desteklediği anlamını çıkarmanın yanlış olduğunu Sovyet Rusya'nın Kıbrıs Rum cemaati ve Türk cemaatinin haklarının saklı tutulmasının gerekliliğinden bahsettiğini ifade etmiştir. İnönü, son olarak yapılan gösteri ve mitinglerde değinerek özellikle İzmir Fuarı'nda yabancı devletlere saldırı yapıldığını bu şekildeki hareketin Türk milletine yakışmadığını ve hükümetin bunları tertiplemediği şeklinde çıkan dedikodulara asla itimat edilmemesi gerektiğini ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.32, B.130, s.274-280);

Sayın milletvekilleri, Millet Meclisinin toplanmasını teklif eden takrir, bilgi edinmeyi ve gerekirse Yüce Meclis görüşünün tespitine girişmeyi arzu etmektedir. İlk önce bilgi kısmını izah edeceğim. Hükümet Kıbrıs'ta takip ettiği politika için 15 Haziran'da gizli oturum istemiş ve müzakere 19 Haziran'da yine Hükümetin istediği güven oyu ile neticelenmişti. Bu gizli oturum ve güven oyu muamelesi haziran başında Kıbrıs'taki mezalime karşı ahdî talebimiz ve vazifemiz olan müdahale mecburiyetinin tespitine tevessül olunması üzerine meydana çıkmıştır. Askerî müdahale teşebbüsünün tehir olunması sebeplerini biliyorsunuz ve bunun üzerine Amerika seyahati bahis konusu

olmuştur. Şimdi size o zamandan beri geçen hâdiseleri arz edeceğim. Bu devrede ilk ehemmiyetli çalışma Amerika'da vuku bulmuş, en yüksek Devlet ricali ile vaziyet tetkik olunmuştur. Bunun neticesinde Zürih ve Londra anlaşmalarının mahsulü olan bütün muahedelerin ve Anayasanın yürürlükte olduğu kabul ve ilân edilmiştir. Kıbrıs ihtilâfının süratle halli için tedbirler düşünülmüştür. Bu müddet esnasında emniyetin ve sükûnun muhafazası ve muhtaç bir halde olan mağdur Türklerin sefaletlerinin artmamasının temini çareleri görüşülmüş ve iş birliği kararlaştırılmıştır. En mühim nokta başlıca alâkalılar olan Türkiye ve Yunanistan arasında bir temasın temini ile hal çaresi aranması icabının tespiti idi., Türkiye ile Yunanistan arasında görüşme ve konuşmayı temin için tedbirler aranmaya başlanmıştır. Seyahatin Amerika'dan sonra Londra'da ve Paris'te cereyan eden safhaları umumi olarak muahedelerin muteber olduğu ve bir hal çaresi süratle bulunmak lâzım geldiği üzerinde cereyan etmiştir. Türkiye ve Yunanistan'ın görüşlerini araştırmak ve birleştirmek teşebbüsünde birçok güçlükler baş göstermiştir. Nihayet Birleşmiş Milletler arabulucusunun iştirakinde ve nezaretinde Cenevre'de bir müzakere mekanizması kurulmak mümkün oldu. Bu müzakere, bizim gönderdiğimiz Yüksek Meclis Dışişleri Komisyonu Başkanı ve Meclisin tasvibi ile Kıbrıs meselesini Birleşmiş Milletler nezdinde takip ile vazifeli Prof. Nihat Erim arkadaşımızın iştiraki ile Cenevre'de açıldı. Nihat Erim, 8 Temmuz da Cenevre'de bulundu. Askerî meselelerin görüşülmesinde müşavir olarak General Sunalp kendisine iltihak etti. Temmuz ortasında, Birleşmiş Milletler nezdinde iki Hükümeti temasa getirmeye çalışan Amerika'nın mümtaz Devlet adamı Mr. Acheson ile görüşmelerde, ilk ihtimal belirmiş ve Mr. Acheson hal seldi olarak düşündüklerini yazılı olarak delegemize vermiştir. Prof. Erim bu teklifle 16 Temmuz'da Ankara'ya geldi, Bakanlar Kurulunda konuşuldu. Bu teklifin müzakere zemini olarak kabul edilmesine ve bazı iyileştirmeler yapılmaya çalışılmasına, Bakanlar Kurulunca karar verilerek, heyetimiz Cenevre'ye gönderilmiştir. 20 Temmuz'dan itibaren (Acheson plânlı) müzakere zemini alınarak görüşmelere devam edilmiştir. Plân ana hatları ile şudur: Kıbrıs Adasının Karpas yarımadası kısmında, Türkiye'ye hükümranlığı kendisine ait olacak ve Türkiye'ye Anavatanın ayrılmaz bir cüz'i sayılacak bir arazi verilecek, bu sahanın tam olarak sınırı hükümranlık esası üzerine yapılacak müzakerelerde tespit edilecek. Türkiye bu sahada dilediği kadar askerî kuvvet bulundurabilecek ve bu yoldan kendi emniyetini ve Kıbrıs Türklerinin emniyetini sağlayacak tedbirleri alabilmek imkânını elde edecek. Bu saha, Kıbrısın diğer yerlerinde yaşamaya devam etmek isteyen Türklerin ilerde yeni tecavüzlere maruz kalmaları halinde iltica edebilecekleri bir melce olacak. Mr. Achenson bundan başka, Kıbrıs'ın Rumlar veya Yunanistan idaresine kalacak kısmında ikamete devam edecek Türkler için

«Mahallî Şelf-Government» veya «Mahallî Şelf Adminisration» bölgeleri öne sürmüştür. Teferruatı müzakerelerde kararlaştırılacak olan mahallî vergileri kendileri toplayacak ve masrafları kendileri yapacaklar, mahallî polise kumanda edecekler, Türklere taallûk ettiği ölçüde adalet müesseselerinin umumi sevk idaresine hâkim olacaklar ve belediyenin ve mahallî idarenin diğer yetkilerine de sahip bulunacaklar. Bu mahallî muhtar idare devlet için devlet mahiyeti almayacak, merkezdeki siyasi otoriteye karşı sorumlu sayılacak. Bu şekilde Şelf-Government, Türklerin çoğunluğu teşkil ettiği Kıbrıs'ın iki veya üç bölgesinde kurulacak. Adanın başka kısımlarında yaşayacak Türklerin haklarının korunması için merkezde bir Türk idaresi kurulması düşünülmüyor. Bu teşekkül kendi kendini muhtar bir şekilde idare edecek iki veya üç bölge dışında yaşayan Türklerin şehirlerde mahallelerin ve şehir dışında hepsi Türk veya büyük çoğunluğu Türk olan köylerin, idari işlerini sevk ve idare edecek. Mr. Acheson'un düşündüğüne göre, bütün bu haklara sahip olan Türkler yine de merkezi otoritenin vatandaşları olacaklar ve bu sıfatla da meselâ Lozan Muahdesinde azınlıklara tanınan haklara da malik olacaklar. Hatta bunlara ilâve, koruyucu tedbir olarak ya Birleşmiş Milletler yahut Milletlerarası Adalet Divanı tarafından tayin edilecek bir «Milletlerarası komiser» Türk cemaatine ve Türk fertlerine tanınan haklara saygı gösterilip gösterilmediğini, yerinde müşahade edecektir. Mr. Acheson, yazılı olarak delegemiz Prof. Erim'in suallerine verdiği cevapta, bu şekille milletlerarası komiser tayini usulünün, Amerika Hükümetinin Danzig ve Saar bölgelerinde iyi işlediği telâkkisinde olduğunu da belirtmiştir. Bu milletlerarası komiser, doğrudan doğruya şikâyet dinleyebilecek, tahkikat yapabilecek, ilgili otoritelere haksızlığı tamir etmek için tavsiyelerde bulunabilecektir. Hattâ Mr. Acheson, bu komiserin tamir ve tazmini emredebilme yetkisi ile teçhizini dahi, muarız tarafın istinaf hakkı olmak şartıyla, düşünmüştür. Eğer fiilen ilgili otorite, bu komiserin tavsiye veya kararına itaat etmezse, mutazarrır olan taraf Milletlerarası Mahkemeye veya taraflar müzakerede kabul ederlerse, NATO'ya başvurulabilecektir. 15 Temmuz'daki durum budur. Bu teklifler Bakanlar Kurulunda görüşüldü. Müzakere zemini olarak kabul edildi. Bilhassa Türkiye'ye ilhak olunacak arazinin genişliği ve hudutları hakkında talimat verilerek heyetimiz iade olundu. Bundan başka, Akdeniz'in o bölgesinde, Türkiye'nin emniyetini korumak için, Yunanlıların Meis adasını da Türkiye'ye terk edebileceklerini, Mr. Acheson, delegemize söyledi. 20 Temmuz'da Cenevre'de müzakere yeniden başladı. Bizim heyetimiz ilk önce Türkiye'ye terk olunacak arazinin hudutlarını tayin etmek lâzım geldiğini söylemiş, bu arazi hudutları tayin olunurken hangi mülâhazaların hâkim olacağı düşünülmüş, ilk önce askerî mülâhazaların ele alınması kabul edilmiştir. Mütihazsıs Amerikan generali ve Kıbrıs'taki ataşemiliteri davet olunarak, bizim askerî

delegemizle görüşmeler yapılmış ve arazinin genişliği hususunda neticelere varmışlardır. Bir kısmında tam mutabakat ve Garp hudutlarında bize göre askerî, Amerika mütehasşislarına göre azami hudutlar düşünülmüştür. Bu müzakereler, başından beri iki hükümet arasında mahrem tutulmak kaydı ile cereyan etmiştir. Biz buna bugüne kadar büyük dikkatle riayet ettik. Halbuki Yunan Hükümetinde, müzakere esaslarını öğrenen Arşövek Makarios, Atina'yı bir ziyaretinden dönerken bunları usule aykırı bir şekilde - hatta tahrif ederek- ilân etti. Aynı haberler Yunan gazetelerinde ve oradan bütün dünya basınına aynı şekilde intikal eyledi. Makarios'un bir Atina ziyaretinde Yunan Hükümeti ile yaptığı görüşmeyi müteakip, Acheson plânının kendilerince kabule şayan olmadığı öğrenildi, Delegemiz bunun üzerine Hükümete izahlarda bulunmak üzere 7 Ağustos'ta Ankara'ya avdet etti. Cenevre'de bir aydan beri süregelen müzakereler esnasında, Kıbrıs'ta aylardan beri devam eden silahlanma, daha da çok artmış ve Türk Cemaatinin uğradığı tehditler, azalmak şöyle dursun, büyük ölçüde tertipler, umumi bir tanız hazırlığı mahiyetini almaya başlamıştır. Limanlara gelen büyük silâh sandıkları, Birleşmiş Milletler tarafından hiç müdahale edilmeden, ithal edilmiş ve Kıbrıs idaresi tarafından Birleşmiş Milletlerin Türk cemaatini korumak için yardımları tesirsiz hale getirilmiş, büyük tarazlar bu suretle hazırlanmıştır. Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin bütün gayretleri akim kalmakta idi. Bu hazırlıklar Cenevre müzakereleri elle tutulacak konular halinde ilerlerken Kıbrıs'ta büyük ölçüde tarazlar da patlayacak dereceye vardırılmıştır. Türk köylerinin altında bulundukları baskı, her günkü basın ve radyo haber- terinden bildiğiniz gibi, insanların içecek suyu kesilecek ve çocuklarla hastaların muhtaç oldukları süt yasak edilecek dereceye götürülmüştür. Ağustosun ilk haftasında, Yunan Hükümetinden Acheson plânına ret cevabı etrafa yayılırken, Kıbrıs'ta ve Mansura'da büyük taarruz patlamıştır. Bunun üzerine Türk cemaatinin yardımına koşmak vazifesi, bizi adaya hava kuvvetleri şevkine mecbur etti. 7 Ağustos'ta ihtar uçuşu yapıldı, 8 ve 9 Ağustos günleri tecavüz eden ramların millî muhafız dediği, Anayasa dışı kuvvetleri ve o civarda bulunan askerî hedefleri bombardıman edilmiştir. 9 Ağustos günü, Amerika, bize Arşövek Makarios'un bombardıman durmadığı takdirde, Türk cemaati aleyhine umumi kıtale başlayacağını bildirdi. Bu tehdit teklifini reddettik. Aynı gün akşam üstü Makarios'un Türk köylerine karşı taarruzu durdurduğu Amerika hükümetince bize bildirilmesi üzerine, biz do ertesi gün bombardımana devam etmeyeceğimizi vadettik. Biz bombardımanı durdurmak için, Erenköy bölgesinde, köylere taraz eden Rum kuvvetlerinin, o muntıkadan tamamen çekilmesini, bütün Ada sathında Türklere karşı ateşin tamamen kesilmesini ve Türk cemaatine karşı tatbik edilen iktisadi ablukanın kaldırılmasını talep ettik. Tavassut eden Amerika ile şu bu şartlar görüşülürken 9

Ağustos'ta Güvenlik Konseyi, tarafları ateş kesmeye davet kararını aldı. Bu bombardıman günlerinde NATO Genel Sekreteri ile Sovyet Başbakanından ve Amerika Cumhurbaşkanından ateş kesme ve barış mesajları aldık. Ateş kesme nazari olarak kabul edilmek suretiyle bizim şartlarımızın kabul ve tatbik edilmesi, mutad olan müracaatlar, takipler ve talepler sırasına girmiştir. Gerek cemaat ve abluka için gerek silahlanma ve Kıbrıs'taki silâhlarımız için Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler askerî ve sivil makamlarına, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine, Amerika, İngiltere hükümetlerine müracaat, şikâyet ve takip, her günkü hayatımızın gayretleri halini almıştır. 9-10 Ağustos günlerinde Yunan Başbakanı ile aramızda şifahi mesajlar teati olunmuştur. Yunan Başbakanı bana, bombardımanın durması için müracaat etmiş ve ben kendisine biran evvel ihtilâfın halli ile, sebebin ortadan kaldırılmasını nazik ve samimî bir surette bildirmişimdir. Yine 10 Ağustos gününde Genelkurmay Başkanımız, Paris'te NATO Karargâhına gitmiştir. Bugünler, Genel Sekreter, İngiltere Başbakanı ve Sovyet Başbakanı ile aramızda mesajlar teatisi ile geçmiştir. Bunların hepsinde, sulh yoluyla, Birleşmiş Milletler vasıtası ile ihtilâfın halli arzusu gösteriliyordu. Yunan Hükümeti, tekrar Kıbrıs idaresi ile tesanütünü ilân etmiştir. Cenevre Heyetimiz 19 Ağustos'ta Cenevre'ye döndü. Bu arada Amerika Cumhurbaşkanı bize ve Yunanistan'a tekrar mesajlar göndermiştir. Bombardıman esnasında NATO'dan alınmış olan Hava Kuvvetleriniz NATO'ya iade olunmuş, bizi takiben Yunanistan'da iade etmiştir. Türk cemaatinin hali bundan sonra da iktisadi abluka ve yeni taarruz hazırlıkları tehdidi altında geçmekte bulunmuştur. Bir gün bir yerde su kesilir, o açılırken başka yerde kesilir ve her gün değişik bir abluka tedbiri tatbik olunur. Bu müddet esnasında müzakere safhası şudur: 14 Ağustos'ta Cenevre'ye dönen delegemiz, ertesi gün Mr. Acheson'u görerek Yunanistan'ın ve Makarios'un müzakere zemini olan Acheson plânını reddettiklerine göre, bizim de Cenevre'de 8 Temmuz'da müzakereye başladığımızda, öne sürdüğümüz «mutlak ve kesin taksim projemize avdet ettiğimizi söyledi ve buna dair haritayı Mr. Acheson'a verdi. Bu sırada, Yunanlıların ilk defa bir 'teklifle Cenevre'ye gelerek El. Greco burnunda, 32 Km2.lik bir sabada, sadece hava ve deniz üssü olarak kullanılmak kayıt ve şarttı ile ve 25-30 yıl kira ile bir sahayı Türkiye'ye bırakabilecekleri ve Türk cemaatine ise, sadece Batı- Trakya Türklerine tanınan ekalliyet İnakları ile buna ilâve milletlerarası bir mercie 'doğrudan doğruya şikâyet imkânı verecekleri, Mr. Acheson'dan öğrenildi. Vaki teklifi ciddî telâkki etmeyerek hemen bertaraf ettik. Bunu takiben, Karpas yarımadasında, Yunanlıların 50 yıl müddet kiralı, evvelce Mr. Acheson ile görüşülenden daha az, ancak 50 Km2.lik bir sahayı kabule 'meylettikleri delegemize söylendi. Bu teklifi de müzakere zemini kabul ettiğimiz plân dışında 'olduğundan, reddettik. Bütün bu tekliflerde, müzakere zemini

kabul ettiğimiz maddelerde, iki taraf bir anlaşmaya varırsa bu anlaşmanın Yunanlılar lehine bedeli Enosis olacaktır. 20 Ağustos'ta Prof. Erim'e, Acheson tarafından, Kıbrıs meselesinin halli için, iki parafa, yani Türkiye'ye ve Yunanistan'a tebliğ olunmak lazere, Amerika Hükümetinin arabulucu teklifi olarak, tebliğ yapıldı. Bu tebliğ bize 22 Ağustos'ta Amerika Büyükelçisi tarafından teyit edildi. Bu teklif kısaca şudur:

1. *Karpas yarımadasında Batı sınırı Komi Kebir'in iki mil Batısından Kuzey-Güney istikametinde çekilecek, bir hattın Doğusunda kalan bölgede, Türkiye 50 yıl süre ile, bir askerî üs bulundurma hakkına sahip olacaktır. Ayrıca Türkiye Magosa limanından serbest istifade edebilecektir.*
2. *Yunan Hükümeti, Kıbrıs cemaatine, Lozan Muahdesinde ve Avrupa insan Hakları Sözleşmesindekiler de dahil olmak üzere, kabul edilmiş insan ve azınlık 'hakları için sağlam teminat verecektir. Kıbrıs sekiz kaymakamlık bölgesine ayrılacak ve kaymakamlardan ikisi daima Türk olacaktır.*
3. *Bu bölgelerin idare memurları arasında Türklere de ehemmiyetli miktarda yer ayrılacaktır. Fazlaca Türk nüfusu olan yerlerde muhtelif Yunan ve Türk polis memurları, karakolları ve kontrolleri kullanılmalıdır.*
4. *Lefkoşa'da Kıbrıs Umumi Valisinin yanında, yüksek derecede bir Kıbrıslı Türk memur ve ona bağlı kâfi miktarda büro memurları bulunacak, bu yüksek dereceli memur (Türk işleri İdarecisi) sıfatı gibi bir unvan taşıyacak ve bu memur bütün Ada'da Türklerin İnaklarına ve refahlarına riayet- edilip edilmediğini müşahede edecek. Bu konuda Umumi Valiye, Atina Hükümetine veya lüzum olursa Milletlerarası Komisere başvurabilecektir.*
5. *Yunan ve Türk hükümeti erinin muvafakati ile, Birleşmiş Milletler veya başka milletlerarası bir merci, Kıbrıs'ta bir yüksek komi-ser bulunduracaktır. Bu zatın vazifesi, Kıbrıslı Türklerin haklarına riayeti müşahede ve temin etmeye çalışmak olacaktır. İhlâlleri Yunan otoritelerine, onlar çare bulmazsa milletlerarası bir kaza merciine aksettirecektir.*
6. *Kıbrıslı Türklerin ahvali şahsiyetleri için, ayrı bir medeni kanun olacaktır. Bu konudaki dâvalara ilk mahkeme olarak Türk hâkimleri bakacaklardır.*

Bu teklif üzerinde, ilk önce, bizim noktai nazarımızla temel fark olan 50 yıl kira ile üs kabulü noktasını ele aldık. Diğer meselelerin tetkiki sonra yapılmak üzere, ilk önce kira ile muvakkat arazi terki teklifinin kaldırılması ve evvelce ilk teklifte kabul edildiği gibi mülkiyeti, hükümranlığı bize ait olacak, Türkiye'nin ayrılmaz bir parçası sayılacak bir arazi sahibi olmak prensibinde ısrar ettik. Prof. Erim'e ilk verdiğimiz talimat budur. 22 Ağustos'ta, Amerika Büyükelçisi teklifleri bana ve benimle beraber olan Dışişleri Bakanımıza resmen tevdi etti. Ve üzerinde tabiatıyla görüşme yapıldı. Görüşme kira ve

mülkiyet ihtilâfı üstünde toplanmıştır. Kira şeklini kabul edemeyeceğimiz kesin olarak bildirilmiştir. 23 Ağustos'a, Amerika Büyükelçisi tekrar talimat alarak geldi ve itirazlarıma cevap olan mülâhazalarıyla beraber tekliflerinde ısrar ettiklerini bildirdi. Tekrar kesin olarak kabulümüze imkân olmadığını söyledim. Bundan sonra, Amerika'dan aldığımız cevap, 31 Ağustos tarihindedir. Bunda Amerika Hükümeti, arabulucu olarak yaptığı tekliflerin, Türkiye ve Yunanistan tarafından kabul edilmemesi üzerine, Cenevre'de çalışmaya fasıla verdiğini ve Mr. Acheson'u davet ederek vaziyeti onunla istişare edeceğini tebliğ etmiştir. Hulâsa olarak Amerika iyi niyetle ve iki tarafın kabul edeceği bir hal şekli bulmak gayretiyle çalıştığını teyit etmektedir. Sayın Milletvekilleri, Amerika'nın, Kıbrıs ihtilâfının başından beri tutumunu umumi eskârımızın doğu olarak bilmesini lüzumlu görmekteyim. Amerika, Kıbrıs'ı vücuda getiren muahedelerde taraf ve imza sahibi değildir. Dost ve müttefiklerin arasında bir mesele olarak kendisi, son Kıbrıs patlamasından evvel de patladıktan sonra da daima haberdar edilmiştir Yunanlıları bilmiyorum. Fakat biz Amerika'nın meseleye uzaktan bakmasını değil, meseleye bir hal tarzı bulmak için yakından faal bir rol oynamasını daima istemişizdir. Zürih ve Londra anlaşmalarının kabulünde istinat noktası olan esaslı ümitler, kanaatler vardır. Enosis ve taksim mücadelesi esnasında, taraflar bir hal şekli bulamadıkları için, müstakil bir Kıbrıs mefhumu üzerinde mutabık kalmışlardır. Teminata ve Askerî kıtalarla desteklemeye dayanan dost ve müttefik olan Türkiye ve Yunanistan Devletleri arasında, bu muahedelerin iyi niyetle işleyeceği ümit edilmiştir. Şimdi anlaşılıyor ki, müstakil bir Kıbrıs hüviyetinin faydalı olacağı ümidi, yalnız imza eden devletlerde değil, Amerika'da da o zaman mevcut idi. Sekiz ay önce patlayan cebren Anayasa ihlâli teşebbüsüne kadar, her ihlâl, teminatlı devletler arasında süratle görüşülüyor ve imza sahibi devletler, Yunanistan dâhil olarak Kıbrıs Anayasasına riayet edilmesini destekliyorlardı. Arşövek Makarios'un, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk gününden beri, mevcut Anayasayı temelinden değiştirmek fikrinde olduğu görülmüştür. Yunanistan dâhil, teminatçı devletler buna müsait olmamışlardır. Arşövek Makarios şiddet kullanarak, Anayasanın ihlâline ve Türk cemaati haklarının kaldırılmasına teşebbüs ettikten sonra, bütün plânını zorla emrivaki ihdasında toplamıştır. Yunan Hükümetinin Arşövek'in Anayasadan ayrılmasını tabîi gördüğü, Garanti Anlaşması ile imza sahiplerine verilen müdahale hakkının işlenmemesi hususunda onunla tesanüte karar verdiği andan itibaren, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin hukukî temeli, esasında çökmüş ve bu zorlanış ile yeni bir Kılın s statüsü, yani Adanın Yunanistan'a ilhakı plânı ortaya çıkmıştır. Bu plânın başında, müştereken hazırlandığı ve tatbikine karar verildiği, hâdiselerin seyrinden öğrenilmektedir. Benim kanaatimce, Zürih ve Londra anlaşmaları yapılırken, Garanti Muahedesine konulan tek taraflı

müdahale tedbirinin de Türkler tarafından yalnız başına işletilmesinin önleneyeği, onlarca hesap edilmiştir. Amerika'nın bu mesele patladığından itibaren her gün artan vahamet karşısında başlıca endişesi, iki NATO müttefikinin bir harbe tutuşmasını önlemeye çalışmak olmuştur; çünkü, Arşövek Makarios teskin edilmez bir hırs ile zor emrivaki yapmaya çalışırken, ister istemez Türklerle çatışacaktı, ve Yunanistan müdahaleleri bir yana bırakıp da Makarios'la tesanüt politikası takip edince bu çatışma derhal Türkiye ile Yunanistan arasına intikal edecekti. NATO içinde büyük mesuliyet sahibi olarak Amerika'nın, bu hale meydan vermemek için gayret sarf etmesi anlaşılabilir. Ancak Türkiye'nin cemaatini kurtarmak için, askerî müdahaleden başka çaresi kalmaması mümkündür. Yunanistan ile çatışma ihtimalinden dolayı Türkiye'nin askeri müdahalesi önlenmeye çalışılırsa adada zor kullanmak çabasında olan Arşövek idaresinin, bundan tabiatıyla teşvik ve yardım görmüş olduğunu kabul etmek lâzımdır. Amerika bu tezat ve ihtilâfi fark etti. Bunun Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs mesulleri ile iş birliği yaparak, ikna yoluyla, sükûn ve emniyet tesis ederek halledilebileceğini ümit etti. Bu ümit, bizim görüşümüze göre, Makarios nezdinde tamimiyle tesirsiz kalmış ve onunla tesanüt ilân eden Yunan Hükümeti nezdinde, mütemadi gerilemeye ve inkisara duçar olmuştur. Kıbrıs idaresinin istidadı ve Yunan Hükümeti'nin politikası hakkında doğru teşhis konmaması, Amerika gayretlerinin bugüne kadar netice vermemesinin başlıca sebebidir. Samimî kanaatle Büyük Mecliste ve Türk Milleti huzurunda ifade ediyorum ki, Birleşik Amerika'nın tutumunda, hâdiselerin Türkiye aleyhine cereyan etmesi için hiçbir tasmin yoktur. Amerika tesirlerinin akim kalması yüzünden vaziyettin vahamet kesp etmesinde Kıbrıs İdaresinin ve Yunan politikasının uzun müddet Amerika'yı yanıltabilmiş olması önemli bir rol oynamıştır. Amerika'nın gayretlerini ve bunların neticelerini mütalâa ederken, vaziyeti doğru görmek vazifemizdir. Amerika'nın gayretlerini, böyle anlayışlı ve samimî tarafından görmek lâzımdır. Bundan sonra da meselenin adalet içinde hal olunması için onun büyük gayretler sarf etmesi behemehâl lâzımdır. Türkiye ve Yunanistan arasında harp çıkma ihtimali, NATO içinde de daimî bir endişe konusu olmuştur. NATO azalan, Türkiye ile Yunanistan arasında bir anlaşma hâsıl olması için, mütemadi temennide bulunmuşlar, fakat «son Yunan Hükümetinin Kıbrıs Devletini vücuda getiren muahedeler aleyhindeki politikası yüzünden, amelî bir netice hâsıl olmamıştır. Kıbrıs patlamasının sekiz aydan beri devamı esnasında, bizim, politikamızın hedefi, Kıbrıs'ta emniyet 've sükûnun tesisi için tedbir aramak ve daimî bir hal şekli bulmak için gayret sarfı olmuştur. Kıbrıs'ın istiklali aleyhinde sabit bir fikir sahibi olduğumuz sanılmaması için ilk günden, biz federasyon fikrini ortaya koyduk. Bugün de o tasavvura avdet edilse, razı oluruz. Karşısında bulunduğumuz ödev, muahedeleri

tanımayan ve onların tahribini zorla emrivaki haline getirmek isteyen bir Kıbrıs idaresi elinden Türk cemaatinin hayat ve emniyetini kurtarmak ve muahedelerin yürütmekte olduğu esasım, saklı tutarak, daimî bir hal şeklini bulmaya çalışmaktır. Biz egemenliğimiz altında askerî ve idari ihtiyaçlara cevap verecek bir bölgenin ilhak olunmasını ve cemaatin yaşama haklarına riayet edilmesini müzakere zemini yapmayı bu sebeple kabul ettik. Bunu temin edersek, Yunanistan'ın Enosis isteğine karşı bir nevi Türkiye'ye iltihak fikri ile bir anlaşma cemini bulmuş olacağız. Daimî bir bal şekli aradığımıza göre, alacağımız arazi parçasının daimî ve ebedi karakterde olması mantikî ve zaruridir. Bugünkü durumda gerçek nedir? Kıbrıs idaresi zorla emrivaki yapmak istiyor. Türk Cemaatini yaşama imkânından zorla mahrum etmek istiyor. Yunanistan Kıbrıs'ın bu politikasını destekliyor. Kıbrıs'ın bu dâvada aldığı sert davranışta kendisine devamlı destek sağlayan Yunanistan'ın sorumluluğuna hudut yoktur. Biz, Kıbrıs'ta barışı tesis etmek için Birleşmiş Milletler yolu ile her türlü hukuk vasıtaları ile çare bulmaya çalışıyoruz. Kıbrıs idaresi bütün bu çareleri iptal etmek yolunda yürüdükçe her an askerî müdahaleyi tatbik etmek hakkımız vardır. Bilinen mevsuk haberlere göre. Yunanistan resmî askerî kuvvetlerinden bütün teçhizatı ile hiç olmazsa 10 bin kişilik bir kuvvet orada bulundurmaktadır. Kıbrıs Rumlarından mütemadi teşkilât ve silahlanma ile ondan daha fazla, bir kuvvet hazırlamaktadır. Bunlar Türk Cemaatinin ezilmesine ve bizim Türk Cemaatini müdafaamıza karşı koymak için kullanılacaktır. İş bugünkü mahiyetinde her an, her vasıta ile Kıbrıs'ta askerî müdahale mecburiyetini ortaya çıkarmama kalmıyor, en geç ilk çatılma anından itibaren Yunanistan ile aramızda bir harp çıkmasına doğru ilerliyor. Yunanistan'ın gürültülü ve gösterişli askerî hazırlıkları bunun delilidir. Yunanistan barışın bozulması ve aramızda silahlı çatışmanın meydana gelmesi için gözü kapalı surette ilerlemektedir. Türkiye ile Yunanistan arasında böyle bir harp çıkarsa Kıbrıs meselesi o harbin içinde ancak ferî kalacaktır. Vaziyet acıklı haliyle fakat bütün açıklığı ile budur. Barış yollarıyla bütün bu güç şartları bertaraf ötmeye gayret ediyoruz. Sayın üyeler, Şimdi Meclisi davet eden tahririn ilk kısmına, yani bilgi isteyen ve politika kısımlarına cevap verdir. İkinci kısmına geliyorum. İkinci kısım izahatımdan sonra ne gerektiğinin takdiridir. Bu ise tamamen Yüce Meclisin takdirine bağlıdır. Sayın üyeler, Sovyet Rusya'nın bu meseledeki alâkasını ve teşebbüslerini inliyorsunuz. Sovyet Rusya, hususiyle son zamanlarda yaptığı bütün teşebbüslerinde, Kıbrıs'ta Rum cemaati ile beraber Türk Cemaati haklarının mahfuz tutulması lüzumundan bahsetmektedir. Bunun gibi, federatif bir Devlet olan Sovyet Rusya'nın, bizim federasyon şeklinde aradığımız bir hal yoluna da, müsait olması lâzımdır. Sovyet Rusya'nın, Kıbrıs meselesini, bir NATO üssü olarak ele alması, politikasının tabî bir icabı olduğu düşünülürse, Türk Cemaatinin

açlıktan öldürülmesi gibi bir faciayı boş görmesi tasavvur edilemez. Sovyet Rusya'nın bize tebliğlerinin umumi esfârımızda üzüntü yaptığı doğrudur. Ama onun beyanlarından Kıbrıs idaresinin zulümlerini desteklediği manasını çıkarmak yanlış olacağı inancındayım. Sayın Üyeler, Şimdi size son günlerin, hepimize üzüntü veren hâdiselerinden bahsetmek isterini. Büyük şehirlerimizde gösteriler ve mitingler yapılmaktadır. Bunların pek azı kanunun istediği tarzda, daha evvel müracaat ve bu suret le Hükümetin kontrolü kabul edilerek yapılmıştır. Büyük kısmı müracaatsın ve kanuni muamelesi tekemmül, ettirilmeden yapılmıştır, yani kanunsuzdur. Kıbrıs meselesinde teessürün ve heyecanın ifadesi, esas maksat olarak gösterilmektedir. Bu çerçeve içinde tecavüzler yapılmış, misafirimiz sayılan yabancı devlet mümessil ilklerine nahoş muameleler reva görülmüştür. İzmir'de Fuarda yapılanlar ise, her manası ile, milletimiz için ıstırap, zarar ve her türlü belâ kaynağı olmak istidadı göstermiştir. Hatta İzmir'de bir mabede tecavüz edilmiş ve henüz hasar imik tan teshil olunamamıştır. Bütün bu hâdiseleri esefle ve teessürle kaydediyorum. Nahoş muameleye maruz kalan devletlere, Hükümet adına, teessürlerimizi söyledik. Yapılan tahribatı tamir etmeye çalışıyoruz. Tecavüzlerin içinde en vahimi, Fuarda davetimizle misafir bulunan devletlerin bayraklarına yapılan saygısızlıktır. Birleşik Amerika, İngiltere, Sovyetler Birliği, Birleşik Arap Cumhuriyeti, Çekoslovakya hükümetlerine burada teessürlerimizi ifade ediyorum. Kanun içinde yapılması mümkün, olan bu gösterilerin, kanun dışı bir hale sokan, asil idarecilerini adalet bulmaya çalışmaktadır. Türk Devletinin itibarına zarar vermek kastiyle hareket eden suçlular vardır. Adalet bunları meydana çıkaracak ve layık oldukları cezaları elbette verecektir. Milletimize her vesile ile her yerde söylemek vazifemizdir ki, hu kabil kanunsuz hareketler Devletimizin başına her musibeti getirebilir. Bu tecavüzlerin henüz meydana çıkarılmamış olan teşvikçileri, nümayişleri Hükümetin tertiplemediği iftirasını el altından yaymaktadırlar., Huzurunuzda bu yalanları kesin olarak reddediyorum. Sayın milletvekilleri, maruzatım bitti. Saygılarımı sunarım.

Meclisin 4 Eylül 1964 tarihli oturumunda MP Meclis grubu adına İsmail Hakkı Akdoğan öncelikle Adalet Partisi tarafından verilen önerge ile meclisin toplandığını ve Başbakanın izahından sonra parti olarak 4 imzalı bir takrirle genel görüşme teklifi yapıldığını, kendisinin de toplantının önemi üzerinde duracağını ifade ederek sözlerine başlamıştır. Ancak ilk etapta bu önergeyi verme nedenlerini bir hatırlatma yaparak dile getirmek istediğini söylemiş Adalet Partisi'nin verdiği takrir müzakeresi için Meclis Başkanı tarafından çarşamba günü grup başkanlarının toplantıya davet edildiğini bu toplantıda ise hükümetin zaten izahat vermesinden kaynaklı meselenin kapanmış kabul

edilmesi, meclisin tatile girmesi veya başka mevzulara ilgilenmesinin doğru olmayacağı, Kıbrıs mevzusunda hükümetten sonra grup sözcülerine de konuşma imkanı verilmesi konusunda CHP, AP, MP, CKMP ve YTP partilerinin anlaştığını ifade etmiştir. Daha sonra bu hususun temini için grup temsilcilerinin mutabakatıyla meclis riyasetine bir önerge verilerek bu önergeye tüm partilerin imzasını koyması gerektiğini ancak kimsenin böyle bir önergeye imza atmak için partilerinden önceden izin almamış olduğunu ve zaten bu izne de gerek duyulmadığı ve böylece toplantının sona erdiğini ifade etmiştir. Ancak daha sonradan CHP grup baş vekilinin iktidarda bulunan bir partinin böyle bir önergeye imza koymaması gerektiği sebebiyle takriri imzaladığını durum bu şekilde gerçekleştiği için görüşmenin yapılma gerekçesi üzerinde daha fazla konuşma niyetinde olmadıklarını ve grup adına takrire müspet oy verilmesini rica ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.32, B.131, s.284- 285);

Sayın Başkan, Muhterem arkadaşlar; sözlerime başlamadan evvel grubumuz adına hürmetlerimi sunarım, hepinizi selamlarım. Muhterem arkadaşlar, hepinizce malûm olduğu üzere Kıbrıs hâdisesinin çok önemli bir safhaya girmiş olması üzerine Adalet Partisi tarafından verilen bir önerge ile yüksek meclisimiz tatili bırakarak toplanmış bulunmaktadır. Takrir üzerine Sayın Başbakanın izahatını dinledikten sonra da grubumuzun da iştirak ettiği dört imzalı bir takrirle bir genel görüşme teklifi yapılmış ve bugün de bu görüşmenin yapıp yapılmaması hususunda bir karara varmak üzere toplanmış bulunuyoruz. Toplantının anlamı, önemi ve gerekçesi üzerinde fazlaca durmayacağız. Yalnız bizi bu önergeyi vermeye sevk eden sebep ve saikleri ve geçmiş bir olayı hatırlatmakla yetineceğiz. Sayın Adalet Partisi'nin vermiş olduğu takririn müzakeresi için takip edilecek usul hakkında görüşmek üzere Sayın Meclis Reisi tarafından çarşamba günü riyasette, grup başkanları bir toplantıya davet edildiler. Bu toplantıda beliren umumi kanaat, tüzük gereğince Sayın Hükümetin vermiş olduğu izahattan sonra bu meselenin kapanmış kabul edilmesi, Meclisin yeniden tatile girmesi veya başka mevzularla ilgilenmesinin doğru olmayacağı ve Kıbrıs mevzuunda Hükümetten sonra grup sözcülerinin ve milletvekillerinin de bu mevzuda konuşmalarına imkân verilmesi lâzım geldiği yolunda CHP, AP, MP, CKMP VE YTP mutabık kalmış durumdayız. Bu hususu temin için muhtelif tüzük ve anayasa maddeleri gözden geçirildikten sonra orada bulunan bütün grup temsilcilerinin mutabakatı ile meclis riyasetine bir önerge verilmesi kararlaştırıldı ve bu önergeye de bütün partilerin imza koyması prensip itibariyle kabul edildi. Ancak hiçbirimiz böyle bir önergeye imza koymak için peşinen grubumuzdan izin almamış olduğumuzdan bu fikirde mutabık olduğumuzu,

böyle bir önerenin verilmesi lazım geldiğini kabul ile bu hususta hazırlanacak önergeye imza koymak için gruplarımızdan mezuniyet almamak istediğimizi bildirdik ve toplantı sona erdi. Kanaatimizce takrire bütün gruplar imza koyacaktı. Sonradan öğrendiğimize göre Sayın Cumhuriyet Halk Partisi Grup Başkanvekili takrire imza koymadılar. Bu koymayışını da bu toplantı ve görüşmeyi arzu etmemekten ileri gelmeyip sadece iktidarda bulunan bir partinin böyle bir önergeye imza koymasının zaruri olmadığı usullüne uygun bulunmadığı yolundaki gerekçeyle imzalamamışlar. Hal böyle olunca Kıbrıs hâdisesi üzerinde bir genel görüşme açılması zaruretiye tekmil partiler iltifat ettiklerine ve aleyhine de bir görüş bulunmadığına göre böyle bir görüşmenin yapılması gerekçesi üzerinde yüksek huzurlarınızı fazlaca işgal etmek niyetinde değiliz. Grubumuz adına takrire müspet oy vermenizi istirham ediyoruz. Hürmetlerimle.

Meclisin 4 Eylül 1964 tarihli oturumunda söz alan CKMP grubu adına Sayın Cevad Odyakmaz genel görüşme yapmak konusunda olumlu bir tutum içinde olduklarını zira Türkiye'nin milli bir politika oluşturması gerektiğini bugün Yunanistan'ın dünyaya davasını Türkiye'den daha iyi duyurulmasında en baştan beri sıkı sıkıya bağlı olduğu bir milli hedef olmasına vurgu yaparak bu milli hedefinin de Enosis olduğunu ifade etmiştir. Türkiye'nin ise milli hedef oluşturmaktan uzak olduğunu ve bu nedenle Kıbrıs'la alakalı tutumların sürekli değiştiğini kimi zaman taksim isterken kimi zaman ölüm istendiğini kimi zaman konfederasyon, federasyon derken kimi zaman kiracılık müzakereleri üzerinde durulduğunu ve aslında Yunanistan'a karşı gerileyen bir Türkiye olduğunu beyan etmiştir. Türkiye'nin müttefik ve dostluklarının artık iflas ettiğini ve Türkiye'nin kendi kaderiyle baş başa kaldığını ifade eden Odyakmaz'a göre şu anda her zamankinden daha çok milli birlik ve beraberliğe ihtiyaç vardır ve tüm siyasi partiler arasındaki mücadeleleri bir tarafa bırakarak bu meseleden Türk milletinin haysiyetine ve varlığına halel getirmeden elbirliğiyle çıkmak için genel görüşmeyle gidilmesinin önemini vurguladığı şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.32, B.131, s.285-286);

Sayın Başkan, aziz arkadaşlar, iç tüzük hükümlerine göre milletvekillerinin isteği üzerine hükümet tarafından verilen izahattan sonra o konu hakkında bir görüşme yapmak yolu kapalıdır. Bu yüzden sırf gruplara ve milletvekillerine Kıbrıs meselesi hakkında görüşlerini bildirebilmeleri için genel görüşme isteminde bulunmayı kararlaştırmış ve takriri hazırlamıştık. Sayın Başbakan'ın dün verdiği izahat ayrıca diğer yönlerden de bir genel görüşme yapmaktaki zarureti ortaya koymuştur. Aylardır, hatta yıllardır, gençliği, basım, radyoyu, partileri, politikacıları ve sorumlu devlet adamları marifetiyle devamlı bir heyecan altında tutudan Türk halkı, hâdiselerin son gelişmesi üzerine Hükümetin ve

Yüce Meclisin görüşlerini öğrenmek sabırsızlığı içindedir. Bizzat Yüce Meclis Hükümetin yaptıklarından ve yapmayı tasarladıklarından haberdar olmak ihtiyacım duymaktadır. Bir genel görüşme belki bu isteklerin cevabı olacaktır. Fakat bizce genel görüşmenin asıl mühim sebepleri bunlar değildir. Çok muhterem arkadaşlarım, Bir millî hedef tespitte mecburuz. Bir Devlet için, bir millet için millî hedeften mahrumiyet, zaaf kaynağı olur. Eğer bugün Yunanistan dâvasını bizden daha iyi duyurmayı başarabilmiş ise, bunun sebebini dâvasının haklılığında değil, bir millî hedef tespit etmiş olmasından ve ona sınıksı bağlanmasında aramalıyız. Yunanistan için bu hedef Enosis'- tir. Her hâdiseyi, her teklifi, her davranışı bu açıdan ele almakta ve bizce bu manada gözü kapalı değil, gözü açık olarak ve hedefi bir an kaybetmeden ilerlemektedir. Bize gelince: Bir zamanlar Türkiye için Kıbrıs diye bir mesele yoktu, bu İngiltere'nin dahili işi idi. Bir zamanlar Yeşil Ada bizimdi. Bir gün geldi ya taksim ya ölümü ister olduk, daha sonraları yan ana veya iç içe yaşama, konfederasyon, federasyon derken Ada'nın bize bakan sivri ucunda kiracılık müzakereleri ve ilerleyen Enosis karşısında devamlı geriliye bir Türk Hükümeti. O halde millî hedefimiz ne olmalıdır? Taahhütlerimiz, mükellefiyetlerimiz, imkânlarımız, millî şeref ve haysiyetimiz ve nihayet millî becamız Türkiye için nasıl bir hedef tayinine elverişlidir? Bunları açık açık konuşmalıyız. Bu sebeple bir genel görüşme yapmak zaruretine kaniyiz. Nihayet Türkiye'nin dış siyasetine temel yaptığı ittifaklar ve dostluklar bugün iflâs etmiş ve Türkiye dünyada kaderi ile haşhaşa ve yalnız kalmıştır, her derdinin çaresini bizzat kendisi bulmak mecburiyetindedir. Her zamankinden daha çok millî birlik ve beraberliğe muhtaçtır. Aramızdaki her türlü kini, husumeti, dargınlığı kırınlığı bir tarafa atarak iç huzuru sağlamak, partiler arasındaki mücadeleleri, ihtilaflı olduğumuz konuları terk ederek bu gaileden milletimizi haysiyetine ve varlığına halel gelmeden el birliği ile kurtarmak zorundayız. Bunu nasıl yapabiliriz? Bu bakımdan da bir genel görüşme yapmak uygun olacaktır, kanaatindeyiz. CKMP olarak genel görüşmenin memleketimiz için hayırlı olacağına inanıyor ve Yüce Meclisten kabulünü istirham ediyoruz. Saygılarımızla.

Meclisin 4 Eylül 1964 tarihli oturumunda söz alan Adalet Partisi Meclis grubu adına Sayın Mahmut Rıza Bertan Başbakanın açıklaması sırasında açıklığa kavuşturulması gereken hususlara dair sorular sorulmasına, milletvekillerinin görüşlerine açıklamasına izin verilmediğini bu nedenle tüm grupların ve milletvekillerinin görüşlerini ifade edebilmesi açısından anayasanın 88'inci maddesinde öngörülen genel görüşme müessesesine müracaat etmenin zorunlu olduğunu ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.32, B.131, s.286);

Muhterem Milletvekilleri, dünkü birleşimde Hükümet Başkanı Kıbrıs'la ilgili son inkişaflar hakkında lüzum gördüğü ölçüde bir izahta bulunmuştur. Tüzük hükümleri Başbakanın izahatı sırasında aydınlığa kavuşması icap eden hususlara dair kendilerine sorular tevcih etmek imkânını bahşetmediği gibi konuşmayı zaruri gören Milletvekillerinin görüşlerini belirtmelerine de keza imkân vermediği aşîkârdır. Bütün Türkiye'nin her meseleden evvel meşgul olduğu bu konuda Hükümetin izahatı ile iktifa edilmesi ne aziz milletimizi ve ne de onun sayın mümessillerini tatmin etmeyeceği tabiidir. Bu sebeple grupların ve sayın Milletvekillerinin de mütalâalarını beyan etmelerine imkân vermek ve meseleyi enine boyuna müzakere edebilmek için Anayasanın 88'inci maddesinde derpiş edilen Genel görüşme müessesesine müracaat zarureti ortadadır. Bu görüşümüze Yüce Meclisin iştirak edeceğinden asla şüphemiz yoktur. Genel görüşme açılması hususunda Yüce Meclisin vereceği karardan sonra asıl görüşlerimizi arz edeceğimizi beyanla Genel görüşme talebimizin iltifatınıza mazhar olmasını diler, AP grubu adına hepinize saygılarımı sunarım.

Meclisin 4 Eylül 1964 tarihli oturumunda söz alan YTP grubu adına Sekip İnal genel görüşmelere kendinden önceki milletvekilleri gibi olumlu baktığını çünkü sadece hükümetin izahatıyla böyle bir meselenin aydınlatılamayacağını zaten başbakana da soru sorulmayarak meselenin bazı noktalarının açıklığa kavuşturulmadığını ifade ederek böyle önemli bir mevzuda tüm milletvekillerinin görüşlerini açıkça ortaya koyarak meseleyi enine boyuna ele alıp bir çare düşünmenin Kıbrıs davası için faydalı olduğuna inandığını ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.32, B.131, s.286-287);

Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım, benden önce konuşan parti grubu sözcüsü hatip arkadaşlarım, Kıbrıs meselesinin ve politikasının genel görüşme ile huzurunza getirilmesi hususundaki mütalâalarını ifade ettiler. Ben de büyük nispette bu mütalâalara katılıyorum. Yalnız bu genel görüşmeyi gerektiren sebeplere kısaca temas edeceğim ve YTP grubunun bu genel görüşme isteğinin hangi gerekçeye dayandığını kısaca arz edeceğim. Sayın Adalet Partisi Genel Başkanvekili Sadettin Bilgiç ve arkadaşlarının vermiş olduğu önergeyi grup başkanları hep beraber tetkik ettik. Bu önerge esas itibarıyla bugün yürürlükte bulunan İçtüzüğümüz karşısında yalnız Hükümetin izahat vermesini icap ettirecek bir sınır içinde idi. Halbuki Kıbrıs gibi önemli bir konuda yalnız Hükümetin vereceği izahat içerisinde kalınması gerek Türk efkârını gerekse Parlâmentomuzu tatmin edemeyeceği kanaatine vasil olduk. Başbakanın dün vermiş olduğu izahat bu kanaatimizi takviye etmiştir. Parlâmentomuzun ve Türk Milletinin aydınlanmasını icap ettiren bazı noktaların da geri kalmış olduğunu görmekteyiz. Şu hâlde, içtüzük hükümlerinin bu

şekilde sınırlandırdığı ve Başbakanın izahatından sonra, kendilerine, milletvekillerinin veya parti sözcülerinin sual sorma imkânları dahi bulunmadığına göre veyahut da kendi mütalâalarını ifade etmek imkânı vermediğine göre, yegâne çare genel görüşme açılması yolunu bulmuş bulunuyoruz. Bu suretle bütün partilerin sözcüleri ve milletvekillerimiz bu kürsüden Kıbrıs politikası ve Kıbrıs dâvamız hakkında ne düşündüklerini ve hangi istikamette bir politika takip edilmesi gerektiğini ifade edeceklerdir. Dışarıda şu veya bu şekilde yanlış anlamlara mahal kalmamak için bütün partilerin Kıbrıs politikası hakkındaki düşünce ve kanaatlerinin ve takip edilmesi gereken politikanın nasıl olması lâzım geldiği hususundaki görüşlerini bu kürsüden Türk Milletine açıklamış olması ebetteki Kıbrıs politikamızın ve hatta dış politikamızın selâmeti bakımından fevkalâde faydalı olacağına kani bulunmaktayız. Bu itibarla Kıbrıs meselesinin burada enine boyuna parti gruplarımız ve milletvekillerimiz tarafından ele alınarak kanaatlerinin izharını, Türk efkârının ve dünya efkârının aydınlatılması bakımından faydalı görüyoruz. Bu sebeple YTP grubu adına bu önergeye imza koymuş ve meselenin açıklanmasını istemiş bulunuyoruz. Hepinizi saygı ve hürmetlerimle selâmlarım.

Meclisin 4 Eylül 1964 tarihli oturumunda söz alan CHP grubu adına Kemalî Bayazıt böyle önemli bir davada yalnızca hükümetin izahat vermesinin yeterli olmayacağını, grup sözcüleri ve milletvekillerinin de görüşüne ihtiyaç duyulacağına inandıklarına, tüzüğün hükümetin izahat vermesi halinde milletvekilleri tarafından davet edilmişse de grup sözcüleri ve milletvekillerinin görüşmesini mümkün kılmayan hükmü karşısında diğer partilerle birlikte genel görüşme açılması teklifine CHP'nin de katıldığını belirterek takriri imzalanmasının sebebini de gruplarının daima hükümeti denetleme imkanına sahip olmalarından kaynaklandığını ve genel görüşme açılması konusunda hâlâ diğer partilerle hem fikir olduklarını ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.32, B.13, s.287);

Kıbrıs meselesi gibi önemli millî bir dâvada elbetteki Hükümetin sadece izahat vermesi ile yetinmek doğru olamazdı. Grup sözcülerinin ve milletvekillerinin bu konudaki görüşlerinin Meclisimizde açıklanması lâzımdı. Tüzüğün, Hükümet izahat verdiği takdirde, milletvekilleri tarafından davet edilmişse, grup sözcülerinin ve milletvekillerinin görüşmesini mümkün kılmayan hükmü karşısında Sayın Meclis Başkanı Riyasetinde, Grup başkanları olarak toplandığımız vakit bu görüşmeyi temin maksadıyla bir genel görüşme açılması teklifi, Cumhuriyet Halk Partisinin de katıldığı ve desteklediği bir fikir olmuştur. Takriri imza koymayışımız, Hükümeti grubumuzda daima murakabe etme imkânına sahip olduğumuzdan ve genel görüşme müessesesini bir murakabe

müessesesi saydığımızdandır. Yoksa sayın diğer grupların fikirleriyle genel görüşme açılması bahsinde tamamen iştirak halindeyiz ve Cumhuriyet Halk Partisi de Yüksek Meclisten genel görüşme tavrının kabul edilmesini istirham eder. Hüürnetlerimle.

Meclisin 4 Eylül 1964 tarihli oturumunda söz alan Bakanlar Kurulu adına Başbakan Yardımcısı Kemal Satır iç tüzük gereği hükümetin izahat verdiğini ve ondan sonra milletvekillerinin konuşma imkanına sahip olmamasının Adalet Partisi tarafından bir kusur olarak nitelendirildiğini ifade ettikten sonra hükümetin aslında amacının bir saat verdikten sonra grup konuşmalarına imkan dahilinde girileceği şeklinde olduğunu grupların vatan sevgisi ile bir tavrır teklifinde bulunduklarını kendilerinin hükümet olarak genel görüşmenin açılmasını talep ettiklerine ve Millet Meclisi'nin en erken pazartesi günü toplanarak Kıbrıs olayının milli menfaatler çerçevesinde aydınlığa kavuşması için gerekli görüşmelerin yapılması gerektiği üzerinde durduğu şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.32, B.131, s.287);

Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri; Adalet Partisi mensubu arkadaşlarımızın Meclisi fevkalâde toplantıya çağırın önergelerine Hükümet muttali olur olmaz kendi arasında toplanmış ve içtüzüğümüzün âmir hükmü gereğince yalnız Hükümetin izahat vermesini ve ondan sonra milletvekillerinin konuşma imkânına sahip olamamasını, Kıbrıs gibi bir millî dâvada Türkiye Büyük Millet Meclisinin temayülünü ve direktifini ifade etmeden ayrılmasını bir noksan telâkki etmiş idi. Bunun için Hükümet evvelâ düşündü ki, bu tavrır okunup Hükümet izahat verdikten sonra Başbakan, Millet Meclisi Başkanından resen rica etsin, pazartesi günü kendisi Hükümet olarak izahat versin ve ondan sonra grupların konuşmaları da imkân dâhiline girsin. Fakat mesele Millet Meclisinin temayüllerinin öğrenilmesi idi. Meclis Riyasetinin Başkanlığında gruplarımız toplanmışlar ve bir genel görüşmenin, milletvekilleri ve grup sözcülerinin de konuşmalarına imkân sağlamayı istihdaf eden tavriri vermişlerdir. Şimdi gruplarımız, büyük bir vatan sevgisi ile Kıbrıs millî dâvasının Millet Meclisi görüşünün tespiti suretiyle, istikametinin daha parlak tayin edilmesini derpiş etmişlerdir. Biz Hükümet olarak bu genel görüşmenin açılmasını rica ediyoruz ve en erken olarak pazartesi günü Millet Meclisinin toplanmasını ve bir genel görüşme suretiyle Kıbrıs olayının aydınlığa kavuşmasını millî menfaatlerimiz bakımından hayırlı telâkki etmekteyiz. Saygılarımla.

Meclisin 4 Eylül 1964 tarihli oturumunda Aydın Milletvekili Hilmi Aydınçer'in Kıbrıs meselesini tümüyle çözmek, Yunanlılara hak ettiği dersi vermek için Güneydoğu'da ve Trakya'da, kısmi seferberlik ilân edilerek her iki bölgede büyük birer

manevranın icra edilmesi kanaatini paylaştığı ve bu hususta Başbakanın ne düşündüğünü öğrenmek istediğine dayanan soru önergesi mecliste okutulmuştur (MMZC, C.32, B.131, s.293);

Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

Yirminci asrın yüz karası, insanlık âleminin bir lekesi olan Kıbrıs'taki ırkdaşlarımıza karşı işlenen cinayetlere son vermek, Kıbrıs meselesini kökünden halletmek, aynı zamanda Yunanlıların hayal ettikleri küstahlıklara bir son vermek için Güney- Doğuda ve Trakya'da birer kısmi seferberlik ilânı ile müteakiben her iki bölgede birer büyük manevranın icrası kanaatimce çok yerinde bir hazırlık tedbiri olacaktır. Türk insanlığı ve merhametinin bir numunesi olarak, daha dün gönderdiğimiz vapurlar dolusu erzakla ölmekten kurtulan nankör palikaryalara istedikleri dersi vermekte gecikilmemesini, mesul Hükümetin Başbakanına bir kere daha hatırlatmayı teşriî vazifemin gerektirdiği bir borç bilirim. Hükümetin bu yolda ne düşünüldüğünü yazılı olarak bildirmesini Sayın Başbakandan istirham ederim.

Hilmi Aydınçer'in sorusu Milli Savunma Bakanı İlhami Sancar tarafından cevaplandırılmıştır. Sancar, Türk Silahlı kuvvetlerin planlarını Milli, NATO ve CENTO tatbikatlarını tespit ederek iki yıl önceden yaparak zamanı ve yerine göre uyguladığını, tatbikat ve manevraların hazırlanmasında ait olunan stratejik konseptin önemli rol oynadığını ayrıca her yıl muhtelif bölgelerde seferberlik tatbikatının yapıldığını belirterek komşu devletlerin Türk Silahlı Kuvvetleri'nin gücünü sınırları yakınında bir manevra yapılmadan da bildiğini bu nedenle bütçeyi de zorlayacak böyle bir tatbikat ve manevraların düzenlenmesine gerek olmadığı şeklinde verdiği cevaplar mecliste okutulmuştur (MMZC, C.32, B.131, s.293,294);

Aydın Milletvekili Hilmi Aydınçer'in yazılı soru önergesi cevapları:

1. *Türk Silahlı Kuvvetleri iki yıl öncesi planlamalarıyla, yapacağı Millî, NATO ve CENTO tatbikatlarını tespit etmekte ve zaman yer ve çapına göre uygulamaktadır.*
2. *Bu tatbikat ve manevraların hazırlanmasında ait olduğu stratejik konsept (Millî, NATO, CENTO) birinci derecede rol oynamakta ve bunlara ait plânlar, değişik şartlar altında denenmektedir. Her sene NATO'nun sonbahar tatbikatları (PALLEX veya SOUTHEX, çevik kuvvet) ile yurdun muhtelif bölgelerinde ve çeşitli büyüklükte Millî tatbikatlara katılan Silahlı Kuvvetlerimiz, görevini millette ve tarihine layık bir şekilde yapacak güçte ve durumdadır.*

3. *Ayrıca her yıl Yıldırım adı ile seferberlik tatbikatları yapılarak, muhtelif bölgelerde seferberlik hazırlıkları denenmekte ve silâh altına alınan personele gerekli yeni bilgiler verilmektedir.*
4. *Yukarıda açıklanan tatbikat ve manevraların malî portresi, bir yıl öncesi bütçe plânlamalarına dâhil edilmekte ve bunlar Millî Savunma Bakanlığı bütçesinin verdiği azami imkânlarla göre ayarlanmaktadır.*
5. *Bugün için komşu durumda bulunan devletlerin, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kudretini, sınırları yakınında bir manevra yapılmasına ihtiyaç duyulmadan bilmiş olmaları gerekir. Bu bakımdan büyük malî külfetleri gerektirecek, program dışı büyük ölçüde yeni tatbikat ve manevralar tertibine Millî Savunma ve Genelkurmay Başkanlığına lüzum görülmemektedir. Bilgilerinize saygılarımla rica ederim.*

Meclisin 7 Eylül 1964 tarihli oturumunda söz alan MP grubu adına Ömer Zekâî Dorman meclisin Kıbrıs buhranın şiddetlendiği şu günlerde olayı ele aldığını yapılan müzakereler neticesinde hakka dayanmayan kuvvetlerin mağlubiyetinin görüleceğini ve İstiklal mücadelesi, Kuvayi milliye ruhunun Türkiye’de söylenmediğini herkesin göreceğini, Türkiye’nin parti mücadelesinden yararlanmaya çalışanların hüsrana uğrayacağını çünkü böyle bir davada herkesin birleşeceğini inançla ifade etmiştir. Sözlerine dış politikanın gaye ve prensipleri açısından partiler arasında bir fark olmadığını belirterek devam eden Dorman, dış politikadaki bazı zaatlardan söz etmeye başlamıştır. Dorman’a göre hükümet tarafından dış politika meselelerinde susmak bir vatanseverlik olarak algılanırken eleştirenler ise daima kötülenmiş hükümet iktidar ve muhalefet arasında her meselede görüş birliği bulunamayacağını idrak edememiştir. Yine çok partili bir devre girdiğimiz bugün de dış politikada iktidar ve muhalefetin birlikte hareket etmesi adına hiçbir şey yapılmadığını Kıbrıs meselesiyle ilgili çoğu bilginin gazetelerden öğrenildiğini zaten Başbakanının da kimi zaman parti liderlerle yaptığı görüşmelerde gazetelerden öğrenilmiş olan bazı bilgileri vermekle yetindiği ifade etmiştir. Dorman’a göre bir diğer zaaf da Türkiye’nin ait olduğu ittifakların veya dostların ağızından çıkana uyarak adeta bir gölge gibi hareket etmesidir. Dorman, Türkiye’nin hiçbir zaman haksız emeller peşinde koşmadığını ve bu nedenle emrivakilere boyun eğmemesi gerektiğini tavizler verildikçe yeni taleplerin geleceğinin unutulmaması gerektiğini belirterek parti olarak hükümeti Kıbrıslı ırktaşlarımızın hak ve hayatı, devletin haysiyeti için kararlı ve cesur olmasını talep ettiklerini ifade ettikten sonra hükümeti başından beri Amerika’nın durumunu görmediği, dost ve müttefikler üzerine düşeni yapmadığı gerekçesiyle eleştirerek bugünse Başbakanın Türkiye’nin yalnızlığını yabancı

bir dergide ortaya koyduğunu yine aynı başbakanın NATO meseleyi halleder şeklindeki beyanının iyimserlik olarak değerlendirerek Türkiye'nin adaya müdahale hakkını kullanılması gerektiği üzerinde durmuştur. Sözlerine hükümete yöneltilen tekliflere hükümetin kulak tıkadığını ve dış politikada birlikte hareket etmek adına hiçbir şey yapılmadığını ifade ederek devam eden Dorman, Başbakanın Amerika ziyaretinin sonrasında anlaşmaların yürürlükte olduğunu ifade ettiğini fakat anlaşmalara saygı gösterilmesini sağlamak için hiçbir adım atılmadığını adada emniyete sağlamak için gönderilen Birleşmiş Milletler Kuvvetleri'nin katliamlar karşısında kayıtsız kaldığını ada Rum askeri ve silahlarıyla dolarken Türkiye'nin ise yaptığı tek fiili hareketin Kıbrıs'ta mahdut bir alan içindeki askeri hedefleri bombardımana tutması olduğunu fakat tüm askeri hedeflerini içine alan bir neticeye götürmediğini belirttikten sonra Millet Partisi tarafından milli bir politika oluşturulması talebine zaten milli bir politika var şeklindeki karşılığa rağmen hükümlanlığı Türkiye ait olacak cüzi bir arazi parçasına dahi hükümetin razı olduğunu fakat bundan dahi netice alamadığını böyle bir durumda da milli bir politikada bahsedilemeyeceğini ifade etmiştir. Kıbrıs'a yapılan haklı müdahalenin 1964 Haziran ayında Cumhurbaşkanı Johnson'un mektubuyla neticesiz kaldığını belirttikten sonra eksik bilgilerle yüksek meclisin konuyla alakalı ne yapılması gerektiğinin açığa kavuşturulamadığını, İsmet İnönü'nün konuşmasında gazetelerde verilen bilgiler dışında yeni bir bilgi verilmediğini belirtmiştir. Başbakanın konuşmasında hükümetin Türkiye'ye verilecek küçük bir arazi karşılığında adanın Yunanistan'a ilhakını kabul etmesindeki sebepleri, adaya müdahale karşısında başta Amerika ve Rusya olmak üzere diğer devletlerin tutumu, gelecekte Türkiye'nin adaya bir hareket yapma mecburiyetinde kalması durumunda yine aynı devletlerden nasıl bir tutum beklendiği, Johnson mektubunun mahiyeti, Türk uçaklarının tüm askeri hedefleri bombalamasının nedenleri konusunda karanlıkta bırakılan noktalar olduğunu ve bunların hükümet tarafından aydınlatılması gerektiğini ifade etmiştir. Bugün gelinen noktada Türkiye'nin nasihatlerle oyalanarak yalnız kaldığını adada Rum tecavüzlerinin durdurulamadığını ve Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin kayıtsız kaldığını Yunanistan ve Makarios'un Türk müdahalesinin önleneyeğini düşündüğünü ve zaten bu düşüncenin önlenmesi durumunda Kıbrıs meselesinin çözüleceğini dile getirerek Amerika Cumhurbaşkanı Johnson'un Kuzey Vietnam'daki mücadelesi sırasında haklı olanın hakkını aramakta azim göstermesi bugün barış için zaruridir şeklindeki beyanına karşın Kıbrıs'ta katliamlar devam ederken Türkiye'nin anlaşmaların kendisine verdiği müdahale hakkını kullanması halinde neden Johnson'un bu şekilde bir tutum sergilediğini bu tecavüzlere karşın Amerika'nın Türkiye'nin karşısına çıkması durumunda Türk Amerikan dostluğunun ve NATO

ittifakının manen yıkıldığını kabul etmek gerektiğini ifade etmiştir. Dorman, Rum tecavüzlerine karşılık verilen cevabın Türk müdahalesi olduğunu aksi halde bu davanın kaydedileceğini Yunanistan karşısında haklı olan Türkiye'nin asla geri adım atmayacağını belirterek Türkiye'nin milli politikayı hemen tespit ve ilan etmesi gerektiği dost ve müttefikleri son kez kesin ikazlar yapılarak tesirsiz kalması halinde Türkiye'nin müdahale hakkını kullanacağını açıkça ifade etmesi gerektiğini işlemeyen dostluk ve ittifakların yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini Kıbrıs'a yapılacak haklı müdahalenin Türk-Yunan savaşına sebep olacağını böyle bir durumda ise tüm çatışmaların yerini vatanseverlik ve birlik ruhuna bırakması gerektiğini Türkiye'nin de zaten milli davalarda birleştiğini tekrarladığı şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.32, B.132, s.303-307);

Muhterem Başkan, Aziz Milletvekilleri; Kıbrıs buhranının vahamet kesp ettiği ve buna bağlı olarak dış tehlikelerin belirlediği bir zamanda Yüksek Meclis hâdiselere el koymuş bulunmaktadır. Millet bizden ümit verici ve muvaffakiyete ulaştırıcı davranışlar beklemektedir. Bütün milletin bizi dinlediği şu anda, vatanseverlikten başka hiçbir düşüncenin milleti temsil edenlere hâkim bulunmadığının, müzakerelerin ortaya koyacağından Millet Partisi emin bulunmaktadır. Bu müzakereler; hakka dayanmayan kuvvetlerin hak ve iman karşısında mağlubiyetini tarihe tescil eden istiklâl mücadelesi ruhunun, Kuvayi millîye ruhunun Türkiye'de sönmediği, alev alev yandığı gerçeğini mutlaka ortaya koyacaktır ve bunda da dost, düşman herkes hissesine düşeni alacaktır. Türkiye'deki parti mücadelelerinden cüret alarak hayale kapılanlar, tehlike karşısında bir anda meydana gelen millî birlik ve beraberliğin granit kayasında ümitlerinin boşa gittiğini görmekle hüsrana uğrayacaklardır. Şu anda hepinizin gönlünde vatan partiler için değil, partiler vatan içindir amentüsünün millî bir dua gibi yükseldiğini duyar gibiyiz. Muhterem arkadaşlar, bu düşünce ve duygularla ayırmağa değil, birleştirmeye çalışan bir ruhla hâdiselerin üzerine eğileceğiz. Bununla beraber hakikatleri suni bir nezaket ve zararlı bir tesanüt anlayışına feda etmeyerek, düşündüklerimizi söyleyeceğiz. Dış politikamızın gaye ve prensipleri bakımından, partiler arasında bugüne kadar bir fark mevcut olmamıştır. Devamlı bir dünya sulhu içinde bahtiyar bir Türkiye görmek düşüncesinde hepimiz mutabıkız. Birleşmiş Milletler Yasasına uygun olarak bütün milletler için barış, hürriyet, adalet ve hak eşitliği esasına dayanan bir dünya nizamının kurulması müşterek hedefimizdir. Ahde vefa ise, milletimizin değişmez şiarıdır. Muhterem arkadaşlar; Kıbrıs hâdiselerinin ortaya, koyduğu gerçeklerin ışığı altında gidilecek yolu belirtmeden, dostluk ve ittifaklarımızı bir tahlile tabi tutmadan evvel gelmiş ve geçmiş bütün hükümetler zamanında dış politikamıza arız olan bazı umumi zaafıları

ifade etmek isteriz. Bugün içinde bulunduğumuz hüznün verici durumu yaratan sebeplerin başında bu zaafıların geldiğinden şüphe edilmemelidir. Dış politikamız, bugüne kadar devam eden zararlı bir gelenek neticesi olarak, belli şahısların üstün sayılan görüş ve kanaatlerine göre idare edilmiştir. Dış politika resmî çevrelerce her devirde âdeta esrarlı bir faaliyet sahası addolunmuştur. Resmî iddialar ne olursa olsun Meclis murakabesi dahi her zaman şekli ve sathi kalmaktan ileri gidememiştir. Dış politika ile ilgili meselelerde susmak ve suni bir beraberlikten bahsetmek âdeta vatanseverlik sayılmıştır. Bu bidatin tesiriyle tenkit edenler de her zaman kötülerim iştir. Dış politikanın ana istikametleri bakımından, iktidarla muhalefet arasında görüş birliği bulunmasının, her meselede ve her davranışta muhalefetin iktidarı bir gölge gibi takip etmesi ve ona alkış tutmacı manasına gelmediği bir türlü kavranamamıştır. Şahsiyet, haysiyet ve mesuliyet duygusu taşıyan ve bir fikir ve kanaatin sahibi bulunan muhalefet hiç şüphe yok ki, iktidarın her hareketini mutlaka tasvip eder bir mevkie düşemez. Öte yandan çok partili bir dev ne girdiğimiz günden bulgunu kadar hayati bir önem taşıyan dış politik mevzuunda bile muhalefet ve iktidarın danışma ve dayanışma geleneğini tesis yolunda ciddî hiçbir adım atılmamıştır. Mühim meselelerde bu geleneği kuracağı vaadiyle işbaşına gelem şimdiki hükümet de Kıbrıs faciası başladığından beri, muhalefetle istişare lüzumunu her nedense hissetmemiş ve sadece, çoğunu gazetelerden öğrenebileceğimiz bazı bilgileri parti liderlerine vermekle yetinmiştir. Başbakanın parti liderleriyle zaman zaman yaptığı toplantıların içyüzü de budur. Muhterem arkadaşlar; dış politikamızın önemli zaaflarından birine daha temas etmek istiyoruz: Herhangi bir ittifak ve mesele NATO İttifakı çerçevesinde birleşmek, kanaat ve şahsiyet sahibi olmaya mâni değildir. Kuvvetli ve zengin, ağızına bakan ve hareketlerini ona göre ayarlayan bir devlet dış politikada itibar sahibi olamaz. O kadar ki, bir gölge gibi kendisini takip ettiği Devlet ve devletler dahi ona itibar etmezler. Bugün Türkiye'nin karşılaştığı manzara ve yalnızlık bu acı hakikatin bir ifadesi değil midir? Aynı gaye ve prensipleri benimseyen dost ve müttefiklerimizin, dış politikanın tatbikatında farklı yollar takip ettikleri bir vakadır. Menfaat ve tüzel durumlarının zaruri kıldığı bu farklardır ki, devletin dış politikalarına şahsiyet ve hayatiyet kazandırmaktadır. Bu gerçeğe rağmen Türk Hükümetleri vaktiyle mazlum milletlere hürriyet ve istiklal yolundan rehber ve misal olduğumuzu unutarak, her meselede müttefiklerinin ağızına bakmış ve onları memnun etmek düşüncesiyle prensiplerinden ve şahsiyet şartlarından uzaklaşmışlardır. Bu mevzudaki ikazlarımıza da kulaklarını kapatmışlardır. Sırası gelmişken ifade edelim ki başkalarını hak yolunda yalnız kalmaları yadırganmamalıdır. Muhterem arkadaşlarım bundan sonraki maruzatımızın kıymetlendirmesi bakımından faydalı olacağına inandığımız bazı esasları

bir kere daha ifade etmek isteriz. Bilindiği üzere Türkiye Cumhuriyeti hiçbir zaman haksız emeller peşinde bir macera politikası takip etmemiştir ve etmeyecektir. Şüphesiz bu esas onun hak ve haysiyeti uğruna her türlü fedakarlığı ve neticeyi göze almasına mâni değildir. Bekamızın şartı da budur. Emrivakilere boyun eğen milletlerin akıbeti meydandadır. Taviz verildikçe zaaf gösterildikçe yeni talepler yeni gailelerle karşılamak mukadderdir. Kısacası herkesin kolaylıkla yumruk vuracağı bir baş durumuna düşmemek lazımdır. Millet Partisi Meclis Grubu şimdiye kadar Hükümeti haksız emeller peşinde bir maceraya teşvik etmemiş sadece Hükümet milli menfaatlerimiz Kıbrıslı ırktaşlarımız hak ve hayatı ve Devletimizin haysiyeti için karalı ve cesur olmasını istemiştir. Bugün de aynı şeyi istemekteyiz. Tenkit ve temennilerimiz daima bu maksada matuf olmuştur ve olacaktır. Muhterem arkadaşlarım 5 Mayıs 1964'te yapılan genel görüşmede Hükümetin Kıbrıs politikasındaki hata zaaf ve mesuliyetini teferruatıyla ve açıkça ifade etmiştik. Hafızalarımızı tazelemek için o zamanki maruzatımızdan bazı parçaları tekrar iktifa edeceğiz. Hata ve mesuliyetlerin derinliğine inmeyeceğiz. O zaman yani dört ay evvel şöyle söylemiştik: «Türk Hükümeti, Kıbrıs meselesinin hallinde her şeyden evvel milletçe göze alabileceğimiz fedakârlık ve tehlikeler ölçüsünde müessir olabileceğimizi unutmamak ve tedbirini buna göre almak mevkiinde idi. Hükümet, müttefiklerimizin ve bilhassa Amerika'nın durumunu daha başlangıçta sarıh olarak görememiş ve bu meseleyi Türkiye'nin kendi başına halletmek mecburiyetinde olduğunu kavrayamamıştır. Dost ve müttefiklerimizin bu mevzuda kendilerine düşeni muayyen bir zaman içinde yapmamaları halinde Türkiye'nin kendisine düşeni yapacağını kesin olarak onlara bildirmem eki e ve gereğini yapmamakla Hükümet, ne büyük mesuliyeti yüklenmiştir. Meseleyi bir diplomasi çarkı içinde çürütmek yolundan Hükümet uzak kalmalı idi. Nitekim dünyayı aydınlatmak için bu yola gittik diyen Hükümet, bugün, yalnızlığını Başbakanın ağzı ile yabancı bir dergide ortaya koymuştur. Şimdi de aynı Başbakan (NATO meseleyi halleder) diye, mesnedini açıklamadığı yeni bir iyimserlik rüzgârı estirmektedir, Müttefiklerimizin bugüne kadarki davranışlarının devamı halinde aradaki ittifakın gönüllerde müeyyidesini bulmayan ölü bir metin haline geleceği gerçeğini kendilerine kesin olarak bildirmeli ve neticesine intizar etmeliyiz. Diğer taraftan da daha evvel ifade ettiğimiz veçhile, dış politikamıza mutlaka, bir şahsiyet vermeliyiz. Kimse bizi başkasının gölgesi saymamalıdır. Dost ve müttefiklerimize yapılacak ikazların tesirsiz kalması halinde Kıbrıs meselesini Türkiye'nin, müdahale hakkını kullanarak halletmesi kaçınılmaz bir zarurettir. Bu meselenin nihai hal tarzı gidilecek yol, iktidar ve muhalefetin iş birliği ile bir millî politika halinde tespit olunmalıdır.» Muhterem arkadaşlar; Millet Partisi Meclis Grubu 5 Mayıs 1964 de Yüksek Meclis huzurunda ifade ettiği ve Başbakanın Amerika

seyahatinden evvel 17 Haziran 1964 'te tekrarladığı bu görüşmelerden bugün de ayrılmış değildir. Esasen konu bu görüşten ayrılacak hiçbir makul sebep de şimdiye kadar ortaya 'koymamıştır. Diğer taraftan, Hükümetin icraatı bizim bu samimi görüş ve kanaatlerimiz istikametinde tecelli etmemiş, zaaf ve tereddütlerle malul bulunmuştur. Millet Partisinin teklif ettiği üzere, iktidar ve muhalefetin iş birliği ile Kıbrıs meselesinin nihai hal tarzı ve gidilecek yol, bir millî politika halinde tespit olunmamıştır. O kadar ki, iktidar, bu yola girmek lüzumunu dahi hissetmemiştir. O günden bugüne neler cereyan etmiştir? Şimdi bunun üzerinde duracağız: Başbakan Amerika'ya gitmiş ve Kıbrıs'la alâkalı antlaşmaların yürürlükte bulunduğu, müşterek tebliğlerle bir kere daha ifade ve ilân olunmuştur. Fakat yürürlükte olduğu kabul edilen bu anlaşmalara saygı gösterilmesini temin edecek hiçbir ciddî ve tesirli adımı atılmamıştır. Emniyet ve asayiş sağlamaya gayesiyle Kıbrıs'a gönderilen Birleşmiş Milletler Kuvvetleri de tecavüzler karşısında, silahlı bir nasihatçi heyet veya kayıtsız bir turist topluluğu olmak vasfından ve zaafından kurtulmamıştır. Kıbrıs'ta emrivakiler yürümekte, orası Türkiye'nin meşru ve haklı müdahalesini fiilen önlemek gayesiyle bir silâh deposu haline getirilmekte ve Türk topluluğu, silâh zoru ve iktisadi abluka ile ölümü veya teslimiyeti tercih şıkkı ile karşı karşıya bırakılmaktadır. Hâdiselerin bu seyri içinde Türk Hükümetinin yaptığı tek fiilî hareket ise, Rumların Türk'leri imha gayesiyle giriştikleri son tecavüzler karşısında Kıbrıs'ta mahdut bir saha içindeki askerî hedefleri bombardıman ettirmiş olmasıdır. Türk milleti tarafından tasvip ile karşılanan bu harekât maalesef Kıbrıs'taki bütün askerî hedefleri içine alacak ve neticeye götürecek bir şümul ve mahiyette olmamıştır. Bu arada Amerika Birleşik Devletleri Hükümetinin teşebbüsü ile Cenevre'de yapılan müzakereler de akamete uğramıştır. Kıbrıs mevzuunun nihai hal tarzı ve gidilecek yol hakkında millî bir politika tayinini isteyen Millet Partisinin teklifleri karşısında (millî politikamız vardır) iddiası ile alâkasız kalan Hükümet mülkiyeti ve hükümranlığı Türkiye'ye ait olacak cüzi bir arazi parçası karşılığında Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını dahi razı olduğu halde bir netice alamamıştır. Amerika'nın Türk milleti tarafından kabulüne imkân olmayan kiralık üst teklifi de bittabi Hükümet tarafından reddedilmiştir. Türkiye'nin Kıbrıs'a yapacağı meşru ve haklı müdahaleyi, Haziran 1964 başında Cumhurbaşkanı Johnson'ın, mahiyeti Yüksek Meclisçe malûm bulunan mesajı ile önlenmiş bulunan Amerika'nın teşebbüsleri de böylece neticesiz kalmıştır. Muhterem arkadaşlarım; Başbakanın Kıbrıs hakkında verdiği son izahatla, gazetelerden öğrendiklerimize yeni bir şey ilâve etmemiştir. Bilâkis birçok noktaları karanlıkta bırakmıştır. Hükümetin ileride ne yapacağına ise hiç temas edilmemiştir. Bu şartlar altında, bazı noksan bilgilerle Yüksek Meclisin ne gerektiğini tayin etmesi elbette mümkün değildir. Meclisten direktif isteyen bir Hükümet, her şeyden

evvel onun doğru bir hüküm vermesini sağlayacak bilgileri açık veya gizli bir celsede ortaya koymak mecburiyetindedir. Bilmeyenden şüphesiz doğru bir hüküm beklenemez. Her türlü bilgiye sahip bulunan bir Hükümetin, ne yapacağını açıklamadığı bir zamanda karanlıklar içinde bulunan Meclisten ne yapılacağını söylemesini beklemek, isabetli bir hareket sayılamaz. İcra mevkiinde bulunan bir Hükümet evvelâ kendisi ne yapmayı düşündüğünü söyler, ondan sonra Meclisten direktif bekler. Muhterem arkadaşlarımız; şimdi Başbakanın izahlarında karanlık bıraktığı başlıca noktalara temas etmek istiyoruz:

1. Kıbrıs'ta federal bir idareyi kabule şayan gördüğünü daha evvel millete ve Meclise açıklamış bulunan Hükümet, Türkiye'ye verilecek küçük bir arazi karşılığı, adanın Yunanistan'a ilhakını hangi sebeplerle benimsemiştir?
2. Türk uçaklarının Kıbrıs'a yapmak mecburiyetinde kaldıkları müdahale karşısında diğer devletlilerin ve bilhassa Amerika ve Rusya'nın tutumu ne olmuştur?
3. Bizzat Amerika tarafından yürürlükte bulunduğu kabul ve ilân edilen antlaşmalar gereğince, Türkiye'nin ileride Ada'ya yapmak mecburiyetinde kalacağı meşru ve haklı müdahale karşısında Hükümet, Amerika ve Rusya'nın nasıl hareket edeceklerini tahmin etmektedir?
4. Türkiye'nin meşru ve haklı müdahalesini Haziran bağında durduran Amerika Cumhurbaşkanı Johnson'un, Türk uçaklarının son bombardımanı üzerine Türkiye'ye gönderdiği mesajın mahiyeti nedir? İstikbalde yapacağımız hareketler hakkında bu mesaj bir hüküm ihtiva etmekte midir? Riayet böyle bir hüküm varsa, Hükümet bunu nasıl değerlendirmektedir? Bu husufta gazetelere intikal etmiş bulunan iddialar doğru mudur? Amerika'nın Türkiye aleyhinde bir tasmimi olmadığı yolunda Başbakanın ileri sürdüğü hüsnü şahadetin takdiri bakımından da bu suallerin cevaplandırılması zaruridir.
5. Kıbrıs Anayasası ve antlaşmalar çiğnenmek suretiyle Ada Türkiye ve Türkler aleyhine bir silâh deposu ve bir askerî yığmak sahası haline getirilmiştir. Nitekim Başbakan'ın açıklamasına göre, Kıbrıs'ta en az 10 bin mevcutlu ve tam teçhizatlı bir Yunan birliği vardır. Kıbrıs'tı Rumlar da bundan daha fazla bir kuvveti hazırlamaktadır. Rumların Kıbrıs'taki son tecavüzleri karşısında harekete geçen Türk uçakları hangi sebeple bütün askerî hedefleri bombardıman etmemiş ve yarının tecavüz kaynaklarını kurutmamıştır? Neden bir askerî çıkarma ile bu teşebbüs kati neticeye ulaştırılmamıştır?

Bu suallerin cevabını Başbakan'ın açıklamasında bulmak mümkün değildir. Hükümet bu karanlık noktaları icabında gizli bir celsede mutlaka aydınlatmalıdır. Muhterem arkadaşlar, bugün durum nedir? Kıbrıs'ta dokuz aydan beri devam eden tecavüzler karşısında dostluk ve ittifaklarımız maalesef işlememiş, fedakârlığı yalnız Türkiye'den beki iyen tavsiye, nasihat ve

hatta, baskılar birbirini kovalamıştır. Birleşmiş Milletler ise yüz kızartıcı facialar karşısında zevahiri korumaktan öteye gitmemiştir. Kıbrıs'taki pervasız Rum tecavüzlerini durdurmak için kendilerinde bir sıfat ve imkân bulamayanlar, bu gidişe son vermek isteyen Türkiye'nin meşru ve haklı, müdahalesini çeşitli yollarla, önlemeye çalışmışlardır. Makarios idaresinin ve onun emel ve suç ortağı Yunanistan'ın bugünkü uzlaşmaz durumları ve gülünç cesaret nümayişleri bir Türk müdahalesinin önleneyeceği kanaatine dayanmaktadır. Bu kanaat yıkıldığı gün Kıbrıs meselesi hal yoluna girecektir. Yeri gelmişken Amerika Cumhurbaşkanı Misler Johnson'un bir sözlünü burada tekrarlayacağız. Bazı Amerikan gemilerine ateş edildiği iddiası ile Kuzey Vietnam'a günlerce bomba yağdıran Misler Johnson bu hareketi yaparken şöyle söylemiş idi: «Haklı olanın hakkını aramakta şaşmaz bir azim göstermesi, bugün barış için zaruridir.» Kıbrıs'ta evlâtları öldürülürken, dokuz aydan beri tahammül gösteren Türkiye'nin Antlaşmaların kendisine verdiği müdahale hakkını bir gün kullanması halinde bu hareketi yapan ve bu halktı sözleri söyleyen Johnson'un karsımıza çıkması beklenmemek icap eder. Bu ümidimiz hilâfına Amerika'nın Kıbrıs'a yapacağımız meşru bir müdahalenin karşısına, çıkacağı veya hu sebeple bir tecavüze uğramamız halinde bizi yalnız bırakacağı Hükümetçe kabul ediliyorsa, bu takdirde Türk- Amerikan dostluğunun ve NATO ittifakının manen yıkıldığını kabul etmek ve dış politikamıza buna göre yeni bir istikamet vermek zaruridir. Diğer taraftan Başbakan izahlarında Kıbrıs idaresinin zorla emrivaki yapmak istediğini, Türk Cemaatini yaşama imkânından mahrum bırakmaya çalıştığını ve Yunanistan'ın da bütün bu hareketlerde kendisini desteklediğini söylediler. Kıbrıs'a, yapmaya mecbur olacağımız askerî bir müdahale halinde Yunanistan'la çalışmanın mukadder bulunduğunu ve Yunanistan'ın gürültülü ve gösterişli askerî hazırlıklarının buna bir delil olduğunu ilâve ettiler. Buna karşı Hükümet barış yolları ile bütün bu güç şartları bertaraf etmeye çalıştığını söylemektedir. Adada emrivakiler süratle ilerlemekte ve zaman Türkiye'nin ve Kıbrıs Türklerinin aleyhine işlemektedir. Hükümetin barış yoluyla meseleyi halletme gayretleri netice vermediği veya yeni tecavüzler başladığı takdirde, Garanti Antlaşması'nın Türkiye'ye verdiği müdahale hakkı kullanılmalıdır. Bu müdahale yapılmadığı takdirde Kıbrıs dâvasının kaybedilmiş olduğunu kabul etmek icap eder. Şüphesiz böyle bir neticeye ise, Türk Milletinin rıza göstermesi mümkün değildir. Haksız olduğu halde Kıbrıs'ı ilhak hayaliyle bizimle bir harbi göze alacak Yunanistan karşısında, haklı olan Türk Milleti gerilemek zilletini asla göstermeyecektir. Aksi takdirde milletimiz için Kıbrıs gailisi bir son değil, bir başlangıç olur. Muhterem arkadaşlarım; şimdi gidilecek yol hakkında, Millet Partisi Meclis Grubu olarak düşündüklerimizi kısaca ifade edeceğiz.

1. *Dost ve müttefiklerimize yapılacak son ve kesin ikazların tesirsiz kalması halinde Türkiye'nin Kıbrıs meselesini müdahale hakkını kullanarak, halledeceği açıkça ifade okunmalıdır.*
2. *Kıbrıs buhranının ortaya koyduğu gerçeklerin ışığı altında işlemeyen dostluk ve ittifaklarımız yeniden gözden geçirilmeli, menfaatlerimizin emredeceği kararlar alınmalıdır.*
3. *Kıbrıs meselesinin nihai hal tarzı millî bir politika halinde tespit ve ilân olunmalıdır.*
4. *Kıbrıs buhranı çok vahim bir safhaya gelmiş ve buna bağlı olarak dış tehlikeler belirmiştir.*

Kıbrıs'a yapacağımız meşru ve haklı müdahalenin bir Türk-Yunan harbine müncer olacağını ifade eden Başbakan da bu durumu açıkça teyit etmiştir. Hâdisenin yaratabileceği diğer ihtilâtlar da nazara alınacak olursa, buhranın ve tehlikenin vahameti anlaşılır. Böyle bir manzara karşısında bütün ihtilâflar susmalı, yalnız vatanseverlik ve birlik ruhu konuşmalıdır. Tehlikeleri uzaklaştıracak ve buhrandan şerefle çıkmamızı sağlayacak yol budur. Bütün kuvvetler ve gayretler bu maksat uğrunda bir araya gelmelidir. Tehlike anında Türk Milleti daima böyle yapmış ve muzaffer olmuştur. En ümitsiz şartlar altında başarılan istiklâl mücadelemiz de bu şiarımızın ölmez bir eseridir. Demokratik memleketlerde, dış tehlikeler karşısında bütün partilerin bir araya gelerek millî koalisyon hükümetleri kurdukları her zaman görülmüştür. Kıbrıs buhranı ve beliren dış tehlikeler karşısında bizde de partiler millî bir cephe teşkil etmeli, bir koalisyon hükümetinde hepsi müşterek sorumluluk yüklenmelidir. Böyle bir cephenin ve böyle bir hükümetin kuruluşu dışarıya karşı son derecede tesirli olacak ve Kıbrıs dâvasının hallini kolaylaştıracaktır. Ayrıca bu hareket vatandaşlara büyük bir ferahlık ve emniyet duygusu verecektir. Türkiye'deki parti didişmelerine ümit bağlayanlar da millî birliğin bu tezahürü karşısında hüsrana uğrayacaklardır. Mevcut şartlar içinde hiçbir parti, kendisini diğer partilerle mesuliyeti paylaşmaktan müstağni saymamalıdır. Bu teklifimizle biz, bir nimete değil, milletin selâmeti uğruna ağır bir külfet ve mesuliyete talip oluyoruz. Millet Partisi Meclis Grubu, bütün partileri bu vatansever görüş etrafında birleşmeye davet eder. Hürmetlerimle.

Meclisin 7 Eylül 1964 tarihli oturumunda söz alan CKMP grubu Adına Ahmet Oğuz bugün Kıbrıs meselesinin Orta Doğu'da barışı tehdit ettiğini ve Türk devletinin bekası haline geldiğini bundaki en büyük sorumluluğun da hükümete ait olduğunu zira hükümetin kapalı kapılar ardında bir dış politika güttüğünü ve müttefiklerin gölgesi altında kaldığını ifade etmiştir. Oğuz'a göre devletin dış politikası sürekli birilerinin onayını bekleyerek yürütülemeyeceği gibi hükümetin politika ve davranışlarını

değerlendirebilmek içinse Kıbrıs olaylarının seyrine bakılmak gerekmektedir. Oğuz, Garanti Anlaşması'nın Türkiye'ye verdiği haklara değindikten sonra Kıbrıslı Rumların anlaşmalarla korunan düzene son vermek istediklerini, Enosis'i ilan etme gayretinde olduklarını, olaylar karşısında Yunan Başbakanının ise Kıbrıs'ı tüm kalpleriyle desteklerini beyan ettiği bu nedenle Türk hükümetinin Yunanistan'ı kendi safında görerek Kıbrıs'ta nizamın teminini istediğini ancak anayasa nizamının ortamdan kaldırılmasına rağmen Türk garantisinin işlemediğini katliamların devam ettiğini adadaki Türklerin haklarından teker teker mahrum edildiğini ve bu sırada Türk hükümetin verdiği garantiyi yerine getirecek hiçbir faaliyette bulunmadığına değinmiştir. Eli kolu bağlı Türk hükümeti karşısında Rumların her geçen gün hedeflerine daha çok yaklaştığını, olayların başında olduğu gibi sonunda da Türk hükümetinin milli bir politikasının olmadığını, üçlü idareye İngiltere'nin gönülsüz olarak katıldığını, İngiltere'nin askerlerin kışlalarına çekmek için Londra Konferansı'nı düzenlediğini, Türk hükümetinin adada düzen sağlanmadıkça konferansa katılmayacağını beyan etmesine rağmen bu karardan dönerek konferansa katıldığını bundan sonra da hükümetin kendi kendini bozan davranışlar içerisine girdiğini ifade etmiştir. Garantör devletlerin vazifelerini yapmaktan kaçındığını ve bu durumda Türk hükümetinin vazifeyi ele alınması gerektiğini ancak bu işi müttefiklerin telkinleriyle NATO'dan istediğini bu durumun da dış politikada Türkiye'yi çaresiz, zaaf içerisinde gösterdiğini belirterek adada düzeni NATO'nun sağlaması şeklindeki görüşün Makarios'a kabul ettiremediklerini, Başbakan İsmet İnönü'nün Birleşmiş Milletler yardımına gerek duymadığını ifade ettikten sonra Güvenlik Konseyindeki kararları Türk zaferi olarak nitelendirerek tezat bir tutum sergilediğini ifade etmiştir. Birleşmiş milletler 'in adeta Makarios'un tabiiyetinde olduğunu, adada düzenin sağlanamaması durumunda bu yetkinin Türkiye'ye verileceği şeklinde Makarios'a verilen ihtarın Türk hükümeti, Türkiye'ye döndüğünde unutulduğunu ve tüm bunların Türk devletinin itibarını sarstığını hükümetin bu yöndeki davranışların milli bir politika olmamasının sonucu olduğunu vurgulamıştır. Kıbrıs'ta yaşayan Türkleri kendi kaderine bırakan devletlere karşı Türkiye'nin garantörlük hakkını artık kullanması gerektiğini Amerika'nın kendi itibar ve politikasına çok düşkün olduğunu ve bu nedenle Türkiye'nin anlaşmalardan doğan hakkını kullanmasına zor kullanarak mâni olmasının düşünülemeyeceğini belirtmiştir. Hükümetin pasif tutumuna sürekli bir bahane bulduğundan dem vurarak hükümetin meselenin bu denli büyük bir hal alması karşısında adeta her kapıyı yoklayarak dost bakışından çıkmadığını üzülererek ifade etmiştir. Amerika'nın meseleyi Türkiye'nin aleyhine bitirmek istediği üzerinde durarak İnönü'nün, Amerika'yı samimi ve tarafsız gayretlerle anmasını henüz Johnson'un

mektubuyla verilen mesajların açıklanmaması, hükümetin aslında Enosis'i esas alan Acheson planını müzakere etmesini hoş karşılamamıştır. Bu planla Türkiye verilen araziyle anlaşmalardan doğan hak tarihi etnik coğrafi bağların bir çırpıda terk edildiğini ayrıca alınan toprağın büyüklüğünün karikatürlere dahi konu olduğunu böyle bir planın kabulüyle adanın Enosis'e teslim edileceğini ifade etmiştir. Yunanistan ve Makarios'un Kıbrıs'taki hedeflerinden vazgeçmezken hükümet temsilcisinin Cenevre'de taviz verebileceğimizi ilan etmesinden sonra Amerika'nın ilk teklifinden de dönerek Türkiye kiralık bir üst teklif ettiğini, milli bir politika takip ettiğini söylenen hükümetin Enosis'e dayanan tek Acheson planını milli bir politikayla bağdaştırmasını eleştirerek Türkiye'nin zikzaklı davranışlarıyla Yunanlılara karşı gerileyen bir tutum sergilediğini belirtmiştir. Oğuz'a göre çözüm yeni bir hükümetin kurularak Türkiye'nin tekrar yaratılarak kurulacak hükümetin Enosis karşısındaki tavrını net bir şekilde çizmesi gerektiğini, diğer devletler ve NATO'nun bu meseleler karşısındaki tavrının belirlenerek dış politikanın buna göre şekillendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. NATO'nun artık Türkiye'nin üzerinde bir yük olduğunu, NATO'dan emir alarak bir askeri gücün kurulmasının milli menfaatleriyle doğru orantılı olmadığını, NATO'nun eşitlik ve müşterek mesuliyet esaslarını gözetebilmesi için çalışmalar yapılması gerektiği üzerinde durarak kendisine davasına güvenen bu uğurda her türlü güçlüğü çeken milletlerin daima başarılı olacaklarını Türkiye'nin bu haksızlığa asla müsaade etmeyeceğini bir silkinme yapılarak artık bu gidişe dur deme zamanının geldiğini iç çekişmelere son verilerek Türk'ün benliğine şahsiyetine yakışacak bir tavra görünmenin zamanının geldiğini ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.32, B.132, s.307-313);

Muhterem milletvekilleri, Hükümetin izlediği Kıbrıs politikası hakkında, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisinin görüşleri çeşitli vesilelerle açıklanmıştır. Ancak son gelişmeler Kıbrıs meselesini, Orta-Doğu'da barışı tehdit eden bir mesele olduğu kadar; Türk Devletinin ve milletin bekası dâvası haline de getirmiştir. İşin bu safhaya gelmesinde sorumluluk, yaygın olmakla beraber en büyük pay, bugünün Hükümetindedir. Dünün ve bugünün iktidarlara, Türkiye'nin dış politikasını genellikle kapalı oda politikası ile yürütmüş, tesirli bir Parlâmento murakabesine engel olmuşlardır. Bilhassa 3'üncü İnönü Hükümetinin inhisarcı tutumu, dâvanın muayyen bir istikamete şevkinde, millî görüş birliğine varılması imkânını vermemiştir. CKMP Kıbrıs politikasının bugünkü haliyle ve iktidar grubunun veya Hükümetinin münhasıran kendi sorumluluğu altında yürütülmesi gereken bir politika olmaktan artık çıktığı kanaatindedir. Evvelce de söylediğimiz gibi milletin arzu ve teamüllerine uygun ve kendi imkânlarımızla

gerçekleştirmeye muktedir olabileceğimiz bir politika tespitine mecburuz. Devletin ve milletin bekası, millî şeref ve haysiyetimizin zedelenmemesi ancak şahsiyetli, belirli, azimli ve enerjik bir tutumla mümkündür. Her işte Amerika'nın vizesini, NATO'nun tasdikini, Yunanistan ve Makarios'un tasvibini büyük bir titizlikle ariyan zihniyetle Devletin dış politikası yürütülmez. Sayın arkadaşlar, Türk Hükümetinin politika ve davranışlarını değerlendirebilmek için hukukî statüyü tespit ve Kıbrıs olaylarının seyrini takibe de zaruret vardır. Garanti Anlaşmasına göre, Kıbrıs Cumhuriyeti bağımsızlığını, toprak bütünlüğünün idamesini ve Anayasasına riayet edilmesini sağlamayı taahhüt etmiş bu itibarla da herhangi bir Devletle birleşmeyi doğrudan doğruya veya dolayısıyla teşvik edecek her nevi hareketi yasaklamıştır. Türkiye, Yunanistan ve İngiltere ise, Anayasanın temel maddeleriyle kurulan temel nizamı tanımışlar ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin taahhüt ettiği hususları garanti etmişlerdir. Anlaşmanın hükümlerine riayetsizlik halinde Türkiye'ye nizamı tekrar kurmak üzere harekete geçmek hakkı tanınmıştır. Kıbrıs Anayasasının 182'nci maddesi, temel hükümlerinin hiçbir suretle değiştirilemeyeceğini ve kaldırılamayacağını âmirdir. Geçen aralık ayı sonunda Türk Cemaatine karşı tertip edile genel taarruz ve katliamdan sonra Kıbrıslı Rum idareciler anlaşmalarla kurulan nizama son vermek istediklerini ilân etmişlerdir. Hareket saatinin geldiğini hesaplayarak meşum plânlarını tatbik etmişlerdir. Bu Rum idareciler, idarenin tamamıyla kayıtsız ve şartsız Rumlara bırakılmasını, Türklere azınlık hukuku tanınmasını, anlaşmaların feshini, «selfdetermination» esasının ve Enosisin tanınmasını istemişlerdir. Olayların çıkışında Yunan Başbakanı Papandreou ise (Kıbrıs'ı bütün kalbimizle destekleyeceğiz, haklı dâvalarını takip edeceğiz ve kardeşçe yardım edeceğiz.) demiştir. İşin bu seyrine rağmen Türkiye Hükümeti Yunanistan'ı saflarında farz etti ve Kıbrıs'ta nizam ve asayişin teminini istedi. Kollarını kavuşturup oturan Türk Hükümetinin gözleri önünde hızla Elenizm programının tatbikine geçildi. Milletlerarası hukuka aykırı olarak, Türkiye'nin de tarafı olduğu anlaşmaların feshedildiği ilân edildi. Türkiye Devletinin de garanti ettiği Anayasa nizamı ortadan kaldırıldı, fakat Türk garantisi işlemedi. Hükümet bütün müesseselerden Türkleri kovdu, icra kuvvetine Rumlar el koydular, kanunları yalnız kendileri yaptılar, bir şekavet grubu Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temsilcisi sayıldı. Meşru müdafaa haklarını kullanan Türklerin maruz kaldıkları muameleler insanlık için yüz kızartıcı olmuştur. Zulme, vahşete ve işkenceye seyirci kalan bir dünya içinde, Türk Hükümetinin do vazifelerini yapmayışı halkımızı derinden yaralamıştır. Yunan subayları, askerleri ve silâhları ile de takviye edilen Rum ordularına polisine, jandarmalarına, sivil topluluklarına karşı mahsun Türk soydaşlarımızın insan üstü mukavemeti Türk tarihinin şerefli sayfalarından birini teşkil edecektir. Türk

Hükümeti, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü tehlikeye sokulduktan, Enonsise gidileceği ilân edildikten sonra ne yapmıştır? Kıbrıs Anayasasının kurduğu temel nizamı son veren Rumların Kıbrıs Devletinin gasp etmelerinden sonra ne yapmıştır? Türklere karşı girişilen katliam, zulüm, gasp, kundaklama, insanlık dışı muameleler ve toptan imha hareketleri karşısında ne yapmıştır? Tasavvur dahi edilemeyecek kadar feci bu ahval ve şerait içinde Türk Hükümeti verdiği garantiyi yerine getirmemiş vazifesini yapmamıştır. Bugün, Türkiye'nin her evinde Hükümetin, olayların başladığı tarihte duruma müdahale ederek nizam tesis etmeyişinin felâketlerin devamında, güçlüklerin artmasında baş sebep olduğu hususunda herkes müttefiktir. Hükümetin Kıbrıs'taki olaylarla iştiraki olan Yunanistan'ı 3'lü idareye davet edişi isabetsiz bir davranış olmuştur. Karşımızda olduklarını, düşman olduklarını, canilerle birlikte bulunduklarını resmen ilân edenleri hâlâ dost farz edip dost kabul ederek yanımıza almak en hafif tabiriyle gaflettir. Rumlar hedeflerine eli, kolu bağlı Türk Hükümetinin gözleri önünde koşa koşa yürümüşlerdir. Halbuki Türkiye olayların patlak vermesinden evvel Kıbrıs için belirli bir politika takip etmediği gibi, olayların patlak vermesinden sonra da belirli ve müstakar bir politika takip etmemiştir. Hükümetin Kıbrıs hakkında muayyen bir hedefi de olmadığı bugün yolun sonunda ortaya çıkmıştır. 3'lü idareyi (olayların iç yüzünün anlaşılabilmesi için faydalı bulan) Hükümet Başkanının bu kere zincirlemesine devam eden başka olayların iç ve dış yüzlerini takip ederek anlayabilmek için harekete geçmeye vakit bulamadığını milletimizin bilmesi lâzımdır. 3'lü idareye, Türkiye'ye engel olmak için gönülsüz olarak katılan İngiltere, askerlerini kışlalarına çekebilmek için Londra Konferansını tertiplede. Türk Hükümeti Kıbrıs'ta sükûn, emniyet ve nizam sağlanmadan herhangi bir müzakereye gitmeyeceğini ilân etti. Hemen arkasından da kararından döndü Londra Konferansına katıldı. Bu konferans Rumları destekleyen İngiltere'nin gayretlerine rağmen akim kaldı. Konferansın sonunda Türk Hükümetinin kendi kendini nakzeden garip davranışları oldu. Muhterem arkadaşlar, Garantör Devletlerin vazifelerini yapmaktan kaçınmaları karşısında bu vazifeyi ifa Türk Hükümetine kalıyordu. Fakat Türk Hükümeti kendisinin başarması gereken bu işi müttfiklerinin telkini ile NATO'dan istemiştir. Bu hareket büyük bir hata olmuştur. Türk Devletine ait hak ve yetkiler başka bir heyete devredilmek istenmiştir. Bu, Türk Hükümetinin harekete geçemeyecek kadar zaaf içinde olduğu intibainı dost, düşmana vermiştir. Amerika'nın ve NATO'nun işe karıştırılması, NATO aleyhtarı devletlerle bitaraf devletleri daha işin başlangıcında karşımıza çıkarmıştır. Türkiye'ye yersiz ve icapsız tekliflerini kabul ettiren İngiltere ve Amerika NATO kuvvetiyle asayişin temini plânlarını Makarios'a kabul ettirememişlerdir. Sayın İnönü Birleşmiş Milletlerden

yardım istemeye hiç lüzum olmadığını bunun maceracı bir yol olduğunu ilân etmiştir. Hemen bunun arkasından da müttefiki İngiltere'nin Güvenlik Konseyine başvurmasını hararetle tensip etmiş âdetâ alkışlamıştır. Türk tezine aykırı düştüğünden bahsiyle Güvenlik Konseyinden çıkan kararın tanınmayacağına dair beyanlara rastlanmış, arkasından bu karar bir Türk zaferi olarak millete takdim edilmiştir. Bu zaferin mahiyetini son altı ayın hâdiseleri Türk Milletine yeteri kadar göstermiştir. Elemle görülür ki, Birleşmiş Milletler askerleri Makarios'tan izin almadıkça hareket edemeyen süs askerleridir. Kıbrıs Devletini zapt eden Rumlar Birleşmiş Milletler askerlerine kendilerini tenkil izni vermemişlerdir. Bu askerler mağdur Türklere karşı kullanılmak da istenilmişlerdir. Kendi haklarını Birleşmiş Milletlere devreden Hükümet tevali eden hâdiselerin ağırlığına dayanamayarak Makarios'a bir nota vermiştir. Nizam derhal tesis edilmediği takdirde Türkiye'ce tesis olunacağını Makarios'a ihtar eden bu ültimatoma Kıbrıs'a varır varmaz Türk Hükümeti tarafından unutulmuşdur. Bir çıkışın ardından gösterilen zafiyet Türk Devletinin itibarını biraz daha zedelemiştir. Bugün bütün dünya Kıbrıs Devletini zapt eden Rum çetecilerini Cumhuriyetin temsilcisi saymakta ve kendileriyle bu sıfatla münasebetlere girişmektedir. Halbuki bunlar, Kıbrıs Devletini hukuken temsil edemezler. Dünya devletleri bir yana, Türk Hükümetinin dahi meşruiyetini kaybetmiş Rum idarecilerini Kıbrıs'ta muhatap sayması hatadır. Kıbrıs Devletinin varlığını kabul etmekle Kıbrıslı Rum idarecileri meşruiyetini de kabul etmek gerekmez. Kıbrıslı Türklerin muvafakati olmadığı halde Rumların beynelmilel temaslarda Kıbrıs'ın temsilcisi sayılmasına göz yummanın müttetiklerin de bu tarz davranışlarına sessiz kalmanın manasını anlamak zordur. Hükümet kanunen mevcut salâhiyetini Meclise de teyit ettirdiği karara bağladığı halde müdahale hakkını kullanmamıştır. Bol bol müdahale hakkından, bahsedilmiş, Hükümetin dahi sayısını bilemeyeceği indirme, bindirme teşebbüs ve gösterilerine girişmiştir. Hükümete göre müdahale hakkımız vardır, mahfuzdur, fakat tatbikata gelince yine Hükümete göre müdahale hakkımız vardır, mahcuzdur. Fakat Yunanistan bu hakkını kullanarak Ada'ya on bin silahlı asker sevk etmiştir. 25 Aralık 1963, 15 Şubat, 13 Mart ve 5 Haziran 1964 tarihlerinde Hükümet bir çıkartma için teşebbüse geçtiğini fakat Amerika'nın ısrar ve tavsiyelerine uyularak hareketin durdurulduğunu söyleye gelmiştir. Kıbrıs'ın Yunanistan'a terkini derpiş eden Acheson plânını müzakereye esas kabul eden İnönü Hükümetinin Kıbrıs'ta nizamı tesis vazifesini yerine getirmeyişindeki iç mana böylece gün ışığına çıkmış sayılabilir. Kıbrıs'ı terke razı olanların orada nizam kurmaya istekli olmayacakları bellidir. Hükümet millî bir dâvada behemehal Amerika'nın müsaadesini almak mecburiyetinde değildir. Amerika'nın ENOSİS'e hizmet temayülünde olduğu

anlaşıldıktan sonra dahi yetkilerimizin kullanılmasında kendisinden tasvip beklemek elbette abestir. Vietnam hâdiseleri bir kere daha göstermiştir ki, Amerika kendi itibar ve menfaatlerini korumakta çok hassastır. Bu sebeple Türkiye'nin ahdi vecibelerini ifa etmesine zor kullanarak mâni olması düşünülemez. O kadar ki, Amerika'nın Kıbrıs'a silahlı on bin asker gönderen Yunanistan'a bile barış aşkı ile engel olduğu işitilmemiştir. Hülâsa Garanti Anlaşmasının işlemeyişinin belirli sebebi olarak Hükümetin zaaf ve tereddütleri görülmektedir. Nitekim Türk Hava Kuvvetlerinin son harekâtı hiçbir Devletin fiilî reaksiyonu ile karşılaşmamıştır. Hava harekâtının sınırlı tutulması da isabetsiz, hatalı bir davranıştır. Hele bu bombardımanı arla birlikte nizamı tesis için kuvvetlerimizin karaya çıkarılmasını bütün dünya beklerken, bunun yapılmamasını anlamak mümkün değildir. Zaaf ve tereddüt akıllara durgunluk verecek ölçüdedir. Rum çetecilerinin 5 Ağustostaki mevzilerine dönmeleri, caniyane ablukanın kaldırılması ve silahlanmanın önlenmesine dair Hükümet şartlarının yerine getirilmesinden önce Güvenlik Konseyinin ateş kes tavsiyesine alalecele uymakta da isabet yoktur. Kıbrıs'taki Türk Birliğinin değiştirme zamanı geldiği halde, aracı devletlerin Papazdan izin koparabilmeleri için tehir edilmesi üzücü bir karardır. Şekavete karşı Hükümetin bu derece zaaf göstermesi kimsede sabır bırakmamıştır. Makarios'un tehditlerinden sonra ondan izin bekler duruma düşmek Türk Hükümetinin kabul edemeyeceği bir hal sayılmalı idi. Muhterem arkadaşlar; Hâdiseler karşısında çaresiz görülen Hükümet, pasif tutumuna zaman içinde değişik gerekçeler göstermiştir. İlk önce uğranılan tecavüze şiddetle müdahalede bulunmak suretiyle bu dâvamızın dünya kamuoyuna anlatıldığı, dünya kamu oyunun kazanıldığı ilân edilmiştir. Türklere acıyan insanlar şüphesiz çıkmıştır. Ama Türklerle Rumların artık bir arada yaşayamayacağını söyleyen, federasyon veya taksim tavsiyesinde bulunan bir Devlet dost Pakistan hariç, çıkmamıştır. Hükümetin dâvamızın haklılığını nasıl ispatladığı bu sebeple anlaşılamamıştır. Aksine her yerde Türk düşmanlığı harekete getirilmiş, kiliseler cephesi kurulmuş, bombardımanlar bahane edilerek Türk barbarlığına dair haksız propagandalar alıp yürümüştür. Sonra Hükümet hukuka bağlı kalmakla taraftar toplayabileceğini, sonunda haklı çıkarılacağımızı söylemeye başlamıştır. Aslında bu mesnetsiz ve mantıksız bir bahanedir. Hukuka riayet etmeyenleri yine hukuka dayanarak hukuk çerçevesi içine sokmak sukuta riayetin ta kendisidir. Bu kere de NATO ittifakını korumak kaygısı öne sürülmüştür. Fakat Amerika'nın tutumu NATO için Türk menfaatlerini adalet dışı terk etmenin faydasızlığını göstermiştir. Amerika'dan beklenen ümitler boşa çıktıktan sonra Hükümet barışı kurtarmak için Kıbrıs Türklerinin açlıktan ve susuzluktan toptan kırılmasını veya teslim olmalarını bekler görülmektedir. Şimdi Türkiye, Sayın Barbakanın

son beyanlarına göre, sanki varmış gibi, Kıbrıs'ta sulh ve sükûneti muhafazası için Yunanistan'la müzakere gayretleri peşindedir. Kıbrıs Rumlarıyla birliğini ilân eden ve Türkiye ile görüşmeye yanaşmayan Yunanistan'la musırrane müzakere isteği Devletimizin itibarını gölgeleyen teşebbüsler zinciri olmuştur. Hükümet tek taraflı barışçı yollarla meseleyi halledebilmek için her kapıyı yoklamaktan, dost bakışından mana çıkarmak ümit ve iyimserliğinden vazgeçememiştir. Hükümetimiz Kıbrıs meselesinin hallini kendine mevdu ahdî bir görev olduğunu bilmezden gelmiş, bu külfeti Amerika'nın omuzlamayaşına hayıflanarak illâki mesele ile ilgilenmesini talep etmiştir. Amerika ise karışınca meseleyi Türkiye'nin aleyhinde hemen bitirmek istemiştir. Bu suretle Türk Hükümeti ısrarlarıyla Amerika'yı işe hâkim veya hakem naspetmekle hatalarına bir yenisini daha eklemiştir. Son kere Sayın İnönü Mecliste Amerika'nın samimî ve tarafsız gayretlerinde bahsetmiştir. Fakat, Başkan Johnson'un dostlukla pek bağdaşmayan mesajları hâlâ Türk halkına açıklanmamıştır. İkinci mesajın muhtevasından T.B.M. Meclisi bile bilgili değildir. Sayın Başbakan, ne kadar tezkiye ederse etsin Amerika'yı Türk Milletinin vicdanında mahkûm olmaktan kurtaramaz. Her fırsatla Türkiye'nin karşısına çıkan Amerika'nın Yunanistan'ın yanında olduğu hakikatini milletten gizlemek menfaatlerimize uygun düşmez. Sayın arkadaşlar; Hükümetin Enosisi esas tutan Acheson plânım müzakereye esas almayı esas kabul etmiş olduğunu öğreniyoruz. Bu plâna göre; Türkiye'ye Karpas Yarımadasında sınırı müzakerelerde halledilecek bir parça arazi verilmesi derpiş edilmiştir. Türk Hükümeti verilecek bu arazi için tayin edilecek askerî mülâhazaların ilk plânda gözetilmesini istemiştir. Bu, Hükümetin affedilmez bir kusuru ve gaflettir. Kıbrıs'ı Yunanistan'a bırakmak karşılığında askerî mülâhazalarla istenen arazinin de sınırları bir üst çerçevesi içinde çizilmiştir, şimdi Türkiye'nin dünya ortasında niçin yapayalnız kaldığı daha iyi anlaşılmaktadır. Kıbrıs üzerindeki tarihî, coğrafi, etnik ve ahdî haklarımız bir çırpıda terk edil mistir. Türkiye'nin hükümranlığına bırakılacak arazinin küçüklüğü haklı olarak karikatürlere konu olmuştur. Tapulu arazi aldık diye, Türk halikının aldatılmasının kabil olmadığı bilinmelidir. Mr. Acheson Yunanistan'ın idaresine vermeyi düşündüğü Türkler için derpiş ettiği azınlık haklarının da pratikte hiçbir değeri yoktur. Bağımsız Kıbrıs Devletinde Türklerin can ve mal ve namuslarına yapılan tecavüzleri garantör devletler ve Amerika, Birleşmiş Milletler önleyememiştir. Yunan idaresinde bunun sağlanabileceğine güvenmek mümkün değildir. Yunan vatandaşı sayılacak Türkler haksızlığa uğramasa, bir beynelmilel makama şikâyet, edebileceklerdir. Kendi memleketlerinde haklarını temin edemeyen insanların yabancı bir zatın veya makamın şefaatiyle korunabileceğini sanmak bir hayaldir. Türk Milleti kahraman evlâtlarını Yunan tabiiyetine ve idaresine terk edemez, terke razı olamaz. Aziz

arkadaşlar, Türk Milleti bilmelidir ki, Kıbrıs hâdiselerinin başından beri ne papaz Makarios ve ne de Yunan Hükümeti söylediklerinden bir nebze uzaklaşmamışlardır. Ama Türk Hükümeti mütemadiyen hâdiselerin devamınca gözü kapalı olarak gerilemiştir. Nitekim Cenevre'deki Hükümet temsilcisi taviz verebileceğimizi ilân ettikten sonra, Amerika ilk teklifinden de dönerek Türkiye'ye Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesine karşılık kiralık bir üsse razı olmasını teklif etmiştir. Hulâsa, Kıbrıs'taki ahdî düzen sekiz aydan beri kurulamamış, anlaşmaların hükmü işler hale sokulamamıştır. Kendimizin yapması lâzım gelen işler, başkalarından beklenmiştir. Güvenliği tesisinden sonra taksim veya federasyon isteyen Türk Hükümeti nizam kurulmadan aç ve susuz, evsiz, barksız mahpusların ıstırap sahaları ürpertisi içinde tapulu bir üst arazisi karşısında Kıbrıs'ın Yunanistan'a terkine razı olmuştur. Millî bir politika takip ettiğini söyleyen Hükümet Enosise dayanan tek taraflı Acheson plânını millî politika ile nasıl bağdaştırabilir. Tapulu arazi kelimelerinin acı. Hakikatlerin ayıbını gizleyebileceğini nasıl düşünebilmiştir. Neden Meclislere, partilere, Türk halkına haber verilmeden kötü bir pazarlığa girişilmiştir. Türk Devletinin itibarına verilen zarar, Kıbrıs Türklerine gösterilen vefasızlığın ıstırabı nasıl giderilebilecektir? Amerika'dan Kıbrıs dâvasının halli için çok şeyler bekiyen 'Türk Hükümetine Başkan Johnson'un Tonkin körfezindeki Amerikan harekâtı dolayısıyla söylediği şu sözlerin bir ışık tutabileceğini sanırız. «Haklı olanın hakkını aramakta şaşmaz bir azim göstermesi bugün barış için zaruridir» Sayın Milletvekilleri, Bütün bu söylediklerimiz Kıbrıs konusunda Hükümetin bidayetten beri ne yapacağını bilmediği ve belirli bir hedeften mahrum olduğunu gelişmelerin seyri içinde takip ettiği zikzaklı ve her seferinde geril iyen bir davranış ve acz içinde çırpındığını göstermektedir. Yıllardan beri iç politikadaki güdüm, Hükümet buhranları, partilerin meydana getirdiği kısır ve olumsuz didişmelerin de düşmanlara cüret ve cesaret verdiği anlaşılmaktadır. Filhakika Kıbrıs konusu işte böyle bir vasat içinde patlak vermiş ve devam ettirilmiştir. Buna muvazi olarak gerek ilgili devletlerin ve gerekse Amerika'nın tutumu belki de bizzat yaratılan zafiyet ve aksaklıkların bir neticesi olarak Devletin itibar ve haysiyetini zedeleyen bir istikamete yönelmiştir. Bugün önümüze Kıbrıs konusu olarak çıkarılan hâdisi aslında bu mevzuun hudutlarını çok aşmakta ve Türk Devletinin varlığına tevcih edilmiş kasıtlı bir politikanın başlangıcı olarak görünmektedir. Bu durum muvacehesinde bugünkü Hükümetin dış politikada yapacağı bir iş kalmamıştır. Hükümetin çekilmesi artık bu davranışlarının tabii bir neticesidir. Bu halde de Türkiye Büyük Millet Meclisine, onu teşkil eden parti gruplarına mühim vazifeler düşmektedir. İç ve dış politikadaki gerekli ve köklü tedbirleri alma kudret ve cesaretini göstermek, her türlü zümre ve parti kaygılarının dışına çıkarak millî mücadele ruhunu yeniden temsil

etmek hepimize düşen bir vatan borcudur. Bu şartlarla iç ve dışta memleket işlerini millî bir ruh ile ele alacak yeni bir hükümetin derhal kuruluşunu CKMP bütün varlığıyla desteklemek azmindedir. Muhterem arkadaşlar, bu yeni Hükümetin dış politikada olduğu kadar, iç politikada da yapacağı mühim işler olduğuna kaniyiz. Bütün Devlet teşkilâtını saran ve onu işletilmez bir çark haline getiren her türlü aksaklığı, bozukluğa, gevşekliği ve Devlet aleyhine dönen menfaat ağlarını yok etmek, bugün de esefle müşahade edilen partizan davranışlara son vermek vazifemiz sayılmalıdır. Dış politikada hür ve müstakil bir Türkiye'yi yeniden yaratmak ve yaşatmak bu Hükümetin öz vazifesi olmalıdır. Bunun için de dış politika mevzuu yeni baştan ele alınarak eski hükümetler politikasını ortadan kaldırmalıdır. Bu meyanda yeni kurulacak Hükümetin sınırsız elen ihtiraslarına ve Enosise karşı olduğu katiyetle belirtilmelidir. Kıbrıs'ta emniyet ve nizamın temini için gerek hukukî ve gerekse fiilî imkânlarımız harekete getirilmelidir. Bu arada en son anlaşma şeklinin her taksim ile mümkün olabileceği belirtilmelidir. NATO camiası içindeki devletlerin bu mesele karşısındaki davranışları ve nereye gitmek istedikleri delilleri göz önünde tutularak Türkiye'nin dış politikası gerekirse şahsiyetli ana prensipler' üzerine bina edilmelidir. NATO'nun Türkiye'ye tahmil ettiği manevi, iktisadi, malî ve askerî külfetler yanında sağlanan yardımlar bilançosu açıkça ortaya konarak durum meydana çıkarılmalıdır. NATO'nun hangi ahvalde yanımızda ve hanin ahvalde yanımızda olmadığı hususunun son hadi sel er muvacehesinde 'belirsizliği bir kere daha çıkmıştır. Bunlar vuzuha kavuşturulmalı ve Türkiye'nin herhangi bir devletin peyki telâkkisi altında muamele görmesine imkân verilmelidir. NATO Türkiye ile kuvvetlidir, Türkiye NATO ile kuvvetlidir sloganının gerçeği ifade edemediğini NATO müttefiklerine duyulmalıyız. NATO son hâdiseler içinde görülmüştür ki, Türkiye için bir yük, bir bağdır. NATO tesislerinin bakım masrafları, yapım masraflarıyla kazandığımız menfaatlerin kat kat üstündedir. NATO parası ile yapılan tesislerin çok ağır bakım ve idame masraflarını fakir Türk bütçesi ödemektedir. Verilen imtiyazlar, tanınan haklar, sosyal hayatımıza sokulan gelenek, ahlâk ve inançlarımıza aykırı usul ve tesirler millî varlığımızda rahneler açmaktadır. Türkiye'nin bütün askerî gücünün NATO emrine verilmesinin millî menfaatler ve yurt savunması için ne büyük tehlikeler taşıdığı Kıbrıs hâdiseleri sebebiyle anlaşılmıştır. NATO dışında askerî güç kurmak ve takviye etmek zarureti vardır. NATO'yu Amerika'nın emrinde Amerikan menfaatlerine göre işleyişi düzeni iyen bir ittifak manzumesi olmaktan çıkararak ortakları arasında eşitlik ve müşterek mesuliyet esaslarını gözetken bir pakt haline getirme yolunda gayretler sarf edilmelidir. Dış yardım olmazsa Türkiye'nin çökeceğine dair inanç bazı Hükümet mensuplarına kadar yayılmıştır. Bazı bakanların bu yoldaki beyanları şüphesiz devletin itibarını iç de olduğu

kadar, dışarıda da zedelemiştir. Türkiye'nin bağımsızlığını tahdit eden dış yardım tazyikleri karşısında memleketimizi, bazı mahrumiyetlere katlanarak da olsa en kısa yoldan kendi kendine yeter hâle getirmek zorunluğu ortaya çıkmıştır. Aziz arkadaşlar, Kendine güvenen, dâvasına inanan ve bu uğurda her türlü güçlüğü göğüslemesini bilen inançlı milletlerin kendilerine bu kudret ve kuvveti bulabildikleri müddetçe ayakta durabileceklerini tarih bize göstermiştir. Bu hasletlerin yıpratılması zedelenmesi ve nihayet eritilmesi millî becamızın sonuna doğru bir gidişin ifadesi demektir. Buna hiçbir Türkün müsamaha ve müsaade etmeyeceğinde zerrece tereddüdümüz yoktur. Bu itibarla milletçe ve Meclis olarak bir silkinme devrinel girme zorundayız. Türkün yüksek vasıflarını, hak severliğini ve insaniyet perverliğini onun bir zaafi gibi telâkki edip her gün bir adım daha ileri giderek aleyhimize yürüyenlere ve varlığımıza kaydedenlere artık dur demek zamanı gelmiştir. Bunu yapamayanların veya bunun yapılmasına imkân bırakmayan davranış ve zihniyetin tarihî mesuliyetinin çok ağır olduğuna bilhassa işaret etmek isterim Buna rağmen hâdiselerin en nazik bir anında işi bu hale kadar getirenleri, millî varlığa taallük eden esaslı bir dâvada işi hafife alıp bir iç politika mevzuu yapacak I şekli bir güven oyu ile işten sıyrılmalarının da mümkün olmayacağı gayet tabiidir. Artık bir iç didişme, sen ve ben kavgası içinde millî varlığın yarımına ters istikâmette müessir olacak bir yöne daha fazla sürüklenenleyiz. Uyanmamızın, Türklüğün benliğine, hasletlerine ve şahsiyetine, kavuşmamızın tam zamanıdır. Bunun için de Büyük Meclisin millete karşı olan mesuliyetini müdrük olarak gerekli tedbirleri alması ve her türlü fedakârlığı öngörmesi kaçınılmaz bir vecibedir. CKMP grubunun samimî görüş ve dileklerini böylece Yüksek Huzurunuzda arz eder, hepinizi hürmetle selâmlarım.

Meclisin 7 Eylül 1964 tarihli oturumunda söz alan YTP grubu adına Ekrem Alican, Kıbrıs meselesini hükümetin Kıbrıs politikası ve ilgili devletlerin faaliyetleriyle son olayların geldiği durum şeklinde iki açıdan ele alacağını belirttikten sonra temennilerinin milli bir politikanın tespiti, Türk milletinin geleceğinin teminatı için bazı gerçeklerin açıklanması olduğunu belirtmiştir. Alican'a göre meselelerin çözümü gerçekleri olduğu gibi görerek buna dayalı bir şekilde hareket etmektir. Kıbrıs meselesinin ilgileri Türkiye, Yunanistan, Kıbrıs'taki Türk ve Rum cemaatleri olduğu halde bugün meselenin milletlerarası bir mahiyet taşıdığını bu devletlerin meseleye ilgisinin devam edeceğini ve maddi manevi güçlerle bu vaziyetlerden harekete geçmeye çalışacaklarına bu nedenle Türkiye'nin alacağı tedbir ve kararlarda meselenin mahiyetini bilerek Kıbrıs'taki ırkdaşlarımızın haklarını ve güvenliğini Türkiye'deki milletimizin de milli hassasiyet ve emniyetini birlikte müdahale edecek bir şuur içerisinde bulunması gerektiği üzerinde

durmuştur. Alican'a göre Türkiye'nin Garanti Anlaşması'yla doğan haklarını kullanılamamasının temel sebebi de yine meselenin milletlerarası bir mahiyet kazanmasıdır. Kıbrıs'taki ihtilafın sorumlusunun Rumlar olduğunu sorunun çözümü için gelen tüm teklifleri rededip meseleyi Birleşmiş Milletlere taşıyarak yine Birleşmiş Milletler Güvenlik konseyi kararlarını da uymayıp şiddet imha hareketlerini devam edenlerin de yine Rumlar olduğunu belirterek meseleye karşı hükümetin tutumunu değerlendirmeye geçmiştir. Dost ve müttefiklerin iki yüzlü ve politikayla Türkiye'yi oyalarken haklı haksız ayırt etmeyerek yükü omuzlarından atmak için çalıştıklarını vurgulamıştır. Bu meselenin çözümünde çoğunluğun oyunu alan iki partinin bir araya gelerek 1919 yılında yaratılan milli mücadele ruhu içerisinde bu davayı ele alması gerektiği üzerinde durarak böyle önemli mevzularda milletlere düşen en önemli vazifenin her türlü çekişmeleri bir yana bırakarak tüm güçleri bir arada toplaması gerektiğine dikkat çekmiştir İsmet İnönü'nün meselenin Türk-Yunan harbine doğru gittiğini ifade etmesine karşın milli güçlerin birleştirilmesi için ne beklendiğini sorgulandıktan sonra Kıbrıs meselesiyle Türkiye'nin yıllardan beri takip ettiği dış politikasının boşluklarını görmesine sebep olduğunu bu nedenle dış politikaya şahsiyet ve dinamizmin katılması gerektiğini belirterek milli menfaatler ve hedefler doğrultusunda komşularımız ve diğer devletlerle iyi münasebetleri ihtiyaç gösteren ayrı milli politikanın olmasının üzerinde durmuştur. Son olarak çatışmanın barışçı yollarla çözülmesi konusunda hükümetin benimsediği anlayışı desteklediklerini, görüşmeler sonucunda elde edilenlerin meclise taşınarak bunu sonuçlar üzerinde görüşlerini ifade etme imkanının sağlanacağına inandıklarını bu nedenle hükümetin bu safhada kendi inisiyatifi altında rahatlıkla çalışma imkanının verilmesi gerektiğini ifade ederek yine de hükümetin dış politikadaki ihlallerini belirterek Kıbrıs meselesi sunucu ulaşana dek iç politikadaki tartışmalara sermaye yapılmaması gerektiği Yunan hükümetinin, Türk hükümetinin bu çabalarına karşın meseleyi oldu bittiye getirmeye çalıştığını ancak bu çeşit emrivakilere tıpkı 8-9 Ağustos kararlarında olduğu gibi Türkiye'nin açıkça cevap vereceğini Türkiye'nin davasında haklı olduğunu ve ilk taşlarının emniyetini milletin şerefini korumak için geleceği meşru müdafaa hareketinin hiçbir devlet tarafından haksız bir müdahale olarak görülmeceğine inandığı şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.32, B.132, s.313-316);

Muhterem arkadaşlarım, son dokuz ay içinde milletimizi zaman zaman harbin eşiğine kadar getirmiş bulunan Kıbrıs ihtilâfı konusunda Yeni Türkiye Partisi Meclis Grubunun görüşlerini ifade etmek üzere bir defa daha huzurunuzda bulunmaktayım. Meseleyi etraflı bir tetkike tabi tutmuş olan grubumuz, bir taraftan Hükümetin Kıbrıs

politikasında vuzuha ve ıslaha muhtaç hususlar üzerinde dururken, diğer taraftan da konu ile dolaylı olarak ilgili Devlet faaliyetlerinde son olayların belirli hale getirdiği bazı gerçeklere dikkatleri çekmeyi kendisine vazife saymaktadır. Öyle zannediyoruz ki, bu olaylar; Türk Devletinin idaresinde bir büyük ihtiyaç olduğu şüphesiz bulunan «Reform» fikrinin, basmakalıp, gösterişçi tutumlarla değil, sağlam ve sıhhatli prensiplere dayanan bilgili, enerjik ve takipçi tutumlarla gerçekleştirilebileceğinin de inandırıcı bir delili olmuşlardır. Temennimiz, bugünkü müzakerelerin meselenin önemi ile ölçülü bir şekilde cereyan etmesi ve Büyük Meclisin yapıcı direktifleri altında, bir taraftan Kıbrıs'taki masum ırkdaşlarımızın hukukunu teminat altına alacak bir millî politika belirli hudutlar içinde tespit olunurken, diğer taraftan da Türk Milletinin sıhhatli yarınlarının teminatı olacak bazı gerçeklerin aydınlığa kavuşturulmalarıdır. Büyük tarihi boyunca nice buhranlardan, nice güç şartlardan kendisine has millî dayanışma ruhu ile çıkmış bulunan milletimizin, bugünkü güçlükleri de kolayca yeneceğinden zerrece şüphemiz yoktur. Aziz arkadaşlarımız, Peşin fikirlerden ve hislerden sıyrılarak gerçekleri olduğu gibi görmek, salim sonuçlara varmanın elbet ilk şartıdır. Kıbrıs konusu diye bütün dünya efkârını ilgilendiren ve bugün bütün dünya milletlerinin, bilhassa bu milletler politikalarına istikamet veren büyük devletlerin, muayyen sınırlar içinde angaje olmuş gözüktükleri bir dünya meselesi mevcuttur. Bu meselenin esas ilgilileri Türkiye- Yunanistan, Kıbrıs'taki Türk ve Rum cemaatleri olmakla beraber, dünyanın bütün milletleri doğrudan doğruya veya dolaylı olarak ilgilileri haline getirilmişlerdir. Buhran devam ettiği ve çeşitli safhalar içinde seyrettiği müddetçe, bu doğrudan doğruya veya dolaylı ilgi devam edecek, maddi manevi güçler bu ilgiye muvazi yönlerde harekete getirilmeye çalışılacaktır. O halde bu konuda mütalaa beyan eder, tedbirler düşünür ve kararlar alırken, bir taraftan meselenin bu mahiyetini, diğer taraftan da Kıbrıs'taki ırkdaşlarımızın haklarını 'Ve emniyetlerini ve Türkiye'miz hudutları içinde yaşayan 30 milyonluk milletimizin millî haysiyet ve emniyetini birlikte mütalaa etmek gibi, bir şuur içinde bulunmayı hiçbir zaman hatırdan çıkarmamak mecburiyetindeyiz. Kıbrıs konusu iki yönden incelenmek icap eder. Evvelâ Kıbrıs'ta kurulmuş olan Devletin statüsü mevzuunda ortaya çıkarılmış bulunan ihtilâfın hukukî veçhesi ve bu yönden mevcut ihtilâfın halli için takip edilmesi gerekli normal hukukî, barışçı müzakere yolu Türk Milleti, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Türk hükümetleri olarak, konunun bu yönün de bugüne kadar gösterdiğimiz oluğun ve anlayışlı tutum her türlü takdirin üzerindedir. Mesele bir dünya meselesi haline getirildiği içindir ki, Garanti Anlaşması ile hukukî ve sarîh olan müdahale hakkımızı dahi, bugüne kadar, belki lüzumundan fazla bir hassasiyet içinde kullanmamış bulunmaktayız. Klonunun ikinci yönü, bu ihtilâfı çıkarmış olan Kıbrıs Rum cemaati, onun

kaşı ve Atina'daki Yunan Hükümetinin meseleyi her türlü hukukî ve barışçı müzakere yolları dışında, bir oldu bitti, bir emrivaki, bir fiilî durum ihdası yolu ile Enosise götürmek ve bu 'maksatla Adadaki Türk cemaatini imha edilmek veya teslim olmak şıklarından birini kabule mecbur etmek için, giriştikleri barbarca hareketler ve Türk Milletinin sabrını taşıran küstahlıklardır. 1960 yılının sonunda imzaladıkları anlaşmaların henüz mürekkepleri kurumadan ihtilâli çıkaranlar bunlardır. İhtilâfin doğrudan doğruya ilgililer arasında yapılacak müzakerelerle 'hukukî ve barışçı yoldan halli için sarf edilen gayretleri reddederek, ihtilâfî Birleşmiş Milletlere götürenler bunlardır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde varılan kararlara rıza göstermiş olmamıza rağmen, Adada devamlı huzursuzluklar yaratanlar, Adadaki ırkdaşlarımıza devamdı baskılarda, işkencelerde, imha teşebbüslerinde bulunanlar 'bunlardır. Adadaki Türk cemaatinin en basit insanlık haklarını zaruri ihtiyaçlarını karşılamak imkânlarını dahi ellerinden almaya çalışanlar bunlardır. Bütün bu insanlık dışı teşebbüsleri artık açıkça ortaya çıkarmıştır ki, bunlar, Adayı topyekûn ellerine geçirip, müzakereler sonuçlanmadan önce, Enosisi bir fiilî durum 'haline getirme tasmimi içindedirler. 1963 yılı Aralık ayında (başlayıp, bugüne kadar devam etmiş olan son ihtilafta, Kıbrıs Türk Cemaati ile it um cemaati arasında çıkan fiilî çatışmalar halindeki bütün buhranlar, Kıbrıs Rumları ve Yunan Hükümetinin takip ettikleri bu emrivaki politikacının mahsulüdür. Biz, bilhassa konunun bu yönünde, hükümetin siyasetini değerlendirmek imkânını bulamamaklayız. Muhataplarımızın, bir taraftan biz de barış ve müzakere yolu ile ihtilâfa çarı bulunmasını istiyoruz derken, diğer taraftan, Kıbrıs'ta takip ettikleri bu iki yüzlü ve her türlü milletlerarası münasebetler adabına aykırı tutumları karşısında, 'müessir diplomatik faaliyetlerle ve zora dayanan fiilî durumlar yaratma, heveslerini aynı usul içindi karşılamak suretiyle, başından itibaren kararlılığımızı ispat edebilir ve müzakere zemini için Kıbrıs'taki vasıta normal hale getirebilirdik. Hükümetin bu hususta, maalesef mütereddit ve zaman zaman kifayetsiz kaldığını ifade etmek mecburiyetindeyiz. Mütereddit ve kararsız tulumların ise, müspet sonuçlar alınmasında, ne derece zararlı olduğunu izaha lüzum olmasa gerektir. Kötü karar, biç karar vermemekten iyidir, sözü, bu itibarla bir mana ifade eder. Dostlarımız dediğimiz ve dostlukları uğrunda bugüne kadar en büyük tehlikeleri güze aldığımız devletler de, maalesef meselenin bu yönünü ciddî şekilde dikkate almaktan kaçınmışlar, bir nevi idari maslahat siyaseti içinde, haklıyı haksızı ayırt etmek lüzumunu duymadan, yükü kestirme yoldan omuzlarından atabilme gayretine girmişlerdir. Bu suretle, şirretlik ve küstahlık bir nevi imtiyazlık haline getirilmiştir. Kıbrıs Hum cemaatinin ve Yunan Hükümetinin bu emrivaki politikasına hak ettiği usul içinde 'mukabele etmek konusunda, Hükümetimizi mütereddit harekete sevk

eden amiller arasında, her zaman söylediğimiz gibi, Hükümetin kuruluş şeklinin 'büyük tesiri olduğuna bir defa daha işaret etmek isteriz. Bir hükümet ne vasıftaki şahıslardan kurulmuş olursa olsun, dayandığı siyasi zemin itibariyle sadece çoğunluğa değil, hatta emniyetli bir Çoğunluğa sahip olmadığı takdirde, türlü mahzurlar bir yana, içinde bulunduğu psikolojik hal itibariyle, güven ve kudretle karar verdirilme inisiyatifinden mahrum olur. Hele verilecek kararlar bir milletin harp ve sulh ile mümas bulunduğu fevkalâde önemli millî meselelerine taallük edecek olursa, bu psikolojik zaıf daha da ileri bir müessiriyet taşır. Bu halin 'muhataplarımızın hareketlerine de cesaret katabileceğim ayrıca dikkatten uzak tutmamak icap eder. Bu Meclisin 6 Mayıs 1964 tarihli toplantısında, «Bize ait bir meselenin, bizim adımıza başka bir Devlet tarafından halledilmesi ümitlerine kendimizi kaptırmamamız gerektiğini» ifade ederek, «Milletimizi en az % 80 ini temsil eden iki büyük partimizin bir araya gelmelerini, «Büyük Atatürk'ten 1919 yılında yarattığı millî mücadele ruhu içinde ve müşterek iman halinde bu dâvayı ele almamızı» Büyük Meclisten rica etmiştim. Bugün mesele daha mütebariz şekilde, hu yolda ele alınmak ihtiyacı ile karşımızda bulunmaktadır. Biz bu tarihî celsede de durumu yüce huzurlarınızda ısrarla ifade etmeyi vazife saymaktayız. Dünyada milletler için, musibetlerin en vahimlerinden biri olan harbin, ihtimal olarak hudutlarda belirlediği anlarda, 'milletlere düşen vazife, şüphesin, her türlü çekişmeleri bir yana bırakıp, bütün güçlerini bir araya getirmektir. Daha dün, İkinci Dünya Harbinde, Avam Kamarasında yapılan bir güven oylamasında, 81 oy farkı ile güven almış olan İngiliz Başbakanı Nevil Chamberlain, bu ekseriyeti dahi emniyetli bir ekseriyet saymamış, istifa ederek, bir gece içinde, onun Hükümetinde hakan olan Wiston Churchill başkanlığında bir millî hükümet kurulmuştur. Bu hükümette Muhafazakâr, İşçi ve Liberal partilerle birlikte, müstaî Barbakan da vazife almıştır. Sayın Başbakan 3 Eylül tarihli konuşmasında, hu kürsüden açıkça durumun «Türk- Yunan harbine doğru gittiğini» ifade etmiştir. O halde millî gücümüzü bir araya getirip, bu ağır şartları en kuvvetli ve en emin şekilde karşılamak kararında olduğumuzu, dosta düşmana ispat için, daha nelerin olmasını beklediğimizi Sormak: icap etmez mi? Kıymetli arkadaşları m, Atalarımız, bir musibet hin nasihatten evlâdır, demişler. Kıbrıs ihtilâfı vesilesiyle, bazı gerçeklerin suyun yüzüne çıkmakta olduklarını acı acı müşahede etmekteyiz. Milletlerarası münasebetlerde dostlukların manasını, yıllardan beri takip ettiğimiz dış politikanın hoşluklarını, dış teşkilâtımız ve diplomatik faaliyet gücümüzün kısırlıklarını bu münasebetle öğrenmeye haşlanmış bulunmaktayız. Bilhassa. İkinci Cihan Harbi sonunda dünyada gelişmiş 'olan siyasi cereyanların derinliklerine inmeden, sathi ölçüler içinde yürütülmüş bir dış politikanın, bize kaybettirdiklerini bu vesile ile alıkça görmekteyiz. Bizim 40 yıl önce haşarı ile

yürüttüğümüz kurtuluş hareketini İkinci Dünya Harbinden sonra büyük kısmı ile Atatürk'-den ilham alarak yürütmüş olan dünya milletlerinin dâvalarına karşı bigâne kalmış bir dış politikanın, günün birinde böyle bir netice verebileceğini öğrenmiş olmaktan, bundan sonraki dış politika esaslarımızı ve diplomasi faaliyetlerimizi tanzim bakımından her halde hayırlı neticeler çıkacaktır. Birleşmiş Milletler prensibini, Batı âleminin benimsediği insan haklarına değer veren demokratik esasları savunan bir dış politika içinde faaliyette bulunmak, diye hulâsa edebileceğimiz temel dış politika ilkelerimizi elbet devam, ettirmeliyiz. Ama, hunim yanında, dünyada cereyan eden yeniden kuruluş hareketi içinde, menfaatlerimizin her zaman, dost dediğimiz büyük devletlerin menfaatleri ile muvazi olduğu gibi bir anlayışın tabîi, bir dış politika gütmekten uzak kalmamız, dış politikamıza şahsiyet ve dinamizmin, diplomasi faaliyetlerimize verimlilik ve ehliyet kazandırmamız gerektiğini hatırdan çıkarmamalıyız. Bizim de millî menfaatler ve millî hedeflerimiz vardır. Bunları gerçekleştirebilmek için komşularımız ve diğer devletlerle dostluklara ve iyi münasebetlere ihtiyaç gösteren ayrı bir millî dış politikamızın olması gerektiğini kabul etmek zorundayız. Dış teşkilâtımızı ve dış münasebetlerimiz zaman idinde bu anlayışlara göre düzenlemeye tabi tutmak lüzumu artık aşikâr bir hal almıştır. Dış politikamızı ekonomik ihtiyaçlara göre düzenlemek mecburiyetinde olduğumuz yolundaki bir sakat anlayışı, Devletimizin idaresine hâkim mim aktan kurtarmalıyız. Gerek dostluklar şahsiyetten fedakârlıklar pahasına elde olunamazlar, İktisadi münasebetlerimizde bize müzahir; olan gerçek dostlarımızın, bizden böyle bir diyet talep etmeyeceklerinden emin olmamız icap eder. Bu anlayış, daha çok, hiçbir riski göze alamayan, vehham ve mütereddit bir zihniyetin kendi kendisine yarattığı bir ürkeklik fobisi olmak gerekir. Aziz arkadaşlarım. Buraya kadar, Kıbrıs konusunda umumi olarak düşündüklerimizi sizlere arza çalıştım. Maruzatımı, müşahhas Kıbrıs konusu üzerinde hulâsa etmek ve ilerideki tutumumuz için görüşlerimizi belirtmek icap ederse konuşmamı şöyle bitirmek isterim: Kıbrıs ihtilafının hukukî ve barışçı yollardan, müzakere usulü ile halli hususunda Hükümetin benimsediği temel anlayışı isabetli bulmaktayız. Müzakereler yolu ile elde edilecek neticelerin Büyük Meclise getirilmelerinde, bu neticeler üzerindeki görüşmelerimizi ifade etmek imkânını bulacağımız tabîidir. Bu safhada, hükümete, kendi İnisiyatifi altında, rahatça ve serin kanlılıkla çalışmak fırsatı verilmesi lüzumuna inanmaktayız. Bugüne kadarki müzakereler safahatı içinde, 4 Mart 1904 tarihli Güvenlik Konseyi Kararının müphem kalan ve Kıbrıs'taki Barış gücünü fiiliyatta Kıbrıs Rum cemaati emrinde bir nevi asayiş kuvveti haline getiren hükümlerinin ikmali konusunda, Hükümetin diplomatik çalışmalarla müessir neticeler alamamış olmasını önemli bir noksan olarak mütalâa etmekteyiz. Hükümetin kuruluşu konusundaki temel düşüncemizi

yukarda belirttik. Bunu tahakkuk ettirme imkânları şüphesiz bizim elimizde değildir. Bu itibarla Hükümetin içinde bulunduğu güç şartları takdir ederek, sonuca bağlanıncaya kadar, Kıbrıs konusunun iç politika tartışmalarına sermaye yapılmaması gerektiği kanaatini taşıyoruz. Muhataplarımızın Kıbrıs'taki ırkdaşlarımıza müteveccih insanlık dışı hareketlerine karşı, milletimiz duyduğu haklı infial zaman zaman millî gösteriler halinde ortaya koymaktadır. Bu gösterilerin, dâvamızın asaleti ile mütenasip hudut ve ölçüler içinde kalması yolunda Hükümetin gerekli dikkat ve alâkayı göstermesini bu vesile ile temenniye değer bulmaktayız. 6, 7 Eylül 1955 olaylarının bir nevi tekrarı mahiyetindeki hareketken hiçbir suretle tasvip etmeye imkân olmadığında şüphe yoktur. Bazı müessif olaylar karşısında Hükümetin ilgili devletlere karşı takındığı medeni tutumu, bu itibarla memnuniyetle kaydetmek isteriz. Aynı hassasiyet içinde, olayların vukuundan önce de gerekli tedbirlerin alınması lüzumuna işaret etmeyi faydalı sayarız. Bizim inancımıza göre, bu ihtilâfa silahlı çatışmaya kati surette vesile verecek husus, Kıbrıs Rum cemaatinin, onun hasmın ve Yunan Hükümetinin, meseleyi müzakere yolu ile halletmek yerine fiilî durumlar ihdası suretiyle, bir oldu hitti haline getirmek yolundaki ısrarlı çabalarıdır. Bu halde hâdise, Türk Milleti için elbet bir millî şeref ve haysiyet konusu olacaktır. Bu çeşit emrivaki hareketlerinin hiçbir netice vermeyeceğini, 8, 9 Ağustos kararlarında olduğu gibi, bu hareketlerde aynı usul içinde cevap vermeye kati surette kararlı bulunduğumuzu Hükümetin açıkça ifade etmesi ve bu kararlılığını dünya efkârına anlatması lâzımdır. Bu kadar haklı şartlar içinde ırkdaşlarımızın emniyetini milletimizin şerefini korumak yolunda girişeceğimiz meşru müdafaa hareketinin hiçbir Devlet tarafından haksız bir hareket olarak mütalâa edilmeyeceğinde şüphe yoktur. Yüce Heyetinizin varacağı sonuçların milletimizin asil duygularına uygun olmasını temenni ederek, Yeni Türkiye Partisi Grubu adına hepinizi saygı ile selâmlarım.

Meclisin 7 Eylül 1964 tarihli oturumunda söz alan CHP grubu adına Nihat Erim, Kıbrıs'ta 8 aydan beri devam eden krizden sonra Türkiye'nin 4 Haziran tarihinde Garanti Anlaşması'nın dördüncü maddesi gereği müdahale kararı aldığını ancak ABD Cumhurbaşkanı Johnson'un bu mesajı ve Başbakanımızı Amerika'ya davet etmesi üzerine bu karardan vazgeçildiği ve hükümet başkanının Amerika'ya gitmeden önce güven oyu aldığını ifade ederek sözlerine başlamıştır. Başbakanın Amerika'ya gitmeden önce Kıbrıs meselesinin çeşitli safhalardan geçtiğini 4 Mart tarihli Güvenlik Konseyi kararı ile Kıbrıs'a bir barış gücü göndermeye ve meseleyi araştırmak, ilgili tarafların muvaffakiyeti ile bir formül bulmak üzere Güvenlik Konseyi adına bir arabulucu tayini kararı çıktığını belirterek daha önce hükümete yöneltilen barış gücü kuvvetlerinin

Makarios'a hizmet etmesi ve yine bu barış kuvvetlerinin adadaki katliamlara sessiz kalması şeklindeki iddiaları açıklamaya başlamıştır. Şu anda barış gücü kuvvetlerinin Makarios'a bağlı olmadığını eğer böyle bir durum olsaydı da Türk cemaati mukavemet yuvalarının kalmayacağını örnek göstererek barış gücünün gerçekten de sessiz kaldığını bunun sebebinin ise 4 Mart tarihli karar metni olduğunu zira burada Birleşmiş Milletler Kuvvetleri'nin herhangi bir yerde silah kullanabilmesi için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde ayrıca karar alınması gerektiği şeklindeki madde ile açıklamıştır. Böyle bir karara Sovyet Rusya'nın katılmayacağına ve hatta Sovyet temsilcisi, Çekoslovak temsilcisinin her söz aldıklarında Makarios lehine gayret sarfettiğini özellikle vurgulamıştır. Barış gücünün adaya gitmesinden sonra Türkçe cemaatinden öldürülenlerin sayısının baya azaldığını dile getirerek sözlerine devam eden Erim, milletlerarası müesseselerin Türk hükümetinin emrinde değil menfaat hesapları içinde hareket eden teşekküller olduğunu bunun da hükümete eleştirilerde bulunurken açıklanması gereken önemli bir konu olduğunu belirttikten sonra Amerika, İngiltere ve müttefiklerin Türkiye ile görüşmelerinde ilgili anlaşmaları Makarios'un tek taraflı olarak kaldıramayacağını söylenirken uluslararası alanda bu tutumun sergilenmediğini Amerika'nın Kıbrıs davasına kesin bir şekilde çözmek için anlaşmaların bağlayıcı tesirlerini göz önünde tutarak bir çözüm yoluna gideceğini beyan ettiğini söylemiştir. Başbakanın Washington ziyaretinde Amerika'nın Türkiye'den Kıbrıs'a çıkarma yapmamasını rica etmesindeki sebep hala barış yollarının tükenmemesi olduğunu ve müşaviri Mr. Acheson'u meselenin üzerinde tıpkı kendisi gibi duracağını ifade ettiğini söylemiştir. ABD'nin ilk fikri Yunan ve Türk delegesinin Mr. Acheson ile masaya oturarak 10-15 gün içerisinde bu davayı çözmek olduğunu fakat Papandreou'nun bunu kabul etmediğini neticede Cenevre'de Acheson, Türkiye ve Yunan hükümetlerinin temsilcileriyle görüşmelerin başladığını belirtmiştir. Erim görüşmeleri Enosis'in tartışma zemini olarak kabul edenleri insafa davet ederek bu planda ancak ikili Enosis olduğunu zira Türkiye'ye verilecek bir toprak parçasının bulunduğunu özellikle belirterek toplantının detaylarına inmiştir. Öncelikle Türkiye'nin anlaşmalara kayıtsız şartsız uyulmasını talep ettiğini, Makarios'un tutumuyla buna asla fırsat vermediğini fakat tarih oldu bittiler yapan eşkıyalarla dolu olsa da dünya üzerinde mutlaka adaletin hakim kılındığını hatırlatarak Kıbrıs için de aynı durumun gerçekleşeceği inancında olduğunu ifade ettikten sonra tekrar Cenevre Konferansı'na dönerek kendilerinin adayı kesin olarak taksim etmek istediğini Acheson'un da taksim fikrine olumlu bakarken mübadelenin oldukça zor olduğunu ve dünya üzerinde büyük gürültüler çıkardığını ifade ettiğini ve Türkiye'nin bu da olmazsa federatif bir sistem üzerinde durmak istediğini belirttiğini

söylemiştir. Tüm bu görüşlerinin Acheson temellendirmediğini aslında bu planda taksimin de olduğunu arazinin büyüklüğü mevzuunda ise henüz kesin olarak büyüklüğünün çizilmediğini yalnızca ehemmiyetli bir saha olduğunu ifade ederek hükümete yöneltilecek gevşek ve zaafly davrandığı şeklindeki eleştirilere katılmadığını zira Türkiye'nin barışçı yollarla meseleyi çözmeye çalıştığını savaşın kolay bir çözüm olduğunu ancak böyle bir durumda sadece Yunanistan'la değil Türkiye'nin komşularıyla ve güvenlik meclisiyle karşı karşıya kalacağını belirterek güvenlik konseyi kararlarının bir tavsiye niteliğinde değil uyulması gereken kararlar olduğunu vurgulamıştır. Başbakanın Kıbrıs meselesinde takip edilen yolu ve hedefi soranlara sonuna kadar barışçıl yollarda ilerleyerek eğer imkân kalmazsa müdahale hakkının kullanılacağını beyan ettiğini ve aslında hedef ve istikbali gözetken bir politikayı açıkladığını söylemiştir. CHP'nin hükümeti bu konuda sonuna kadar desteklediğini diğer partilerin de desteklemesini beklediklerini ancak bu desteğin gelmemesi halinde alternatif bir politikayı söylemeleri gerektiğini şu anda halkın kafasında Kıbrıs meselesiyle alakalı çeşitli sorular olduğunu hükümetin milli politikasını belirlediğini ve partilerin ya bu politika da birleşeceğini ya da hükümetin azınlıkta kalması durumunda yeni hükümetin gelerek meclisten güven oyu alarak milli politikanın oluşturulacağını ifade etmiştir. Erim'e göre milli bir politika oluşturmak için takip edilmesi gereken yol budur ve şu anki partiler yaptıkları eleştirilerle hükümeti yıpratmaya çalışarak bu yolun dışında kalmaktadır. Hükümetin bugüne kadar takip ettiği Kıbrıs politikası Türkiye'yi geriletmediği gibi hedefe doğru yaklaştırmakta ve bu politikanın takibi için desteklerini devam ettireceklerini ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.32, B.132, s.323-324);

Muhterem arkadaşlar, bugünkü görülmelerde benden önce Millet Partisi, CKMP partisi, Yeni Türkiye Partisi ve Adalet Partisi sözcüleri her biri kendi partilerinin görüşlerini bu yüksek kürsüden Büyük Meclis ve halk efkârına sunmuş bulunuyorlar. Ben de şu anda CHP grubu adına partimizin Kıbrıs meselesinde Hükümetin güttüğü politika üzerindeki düşüncelerini arz etmeye çalışacağım. Sevgili arkadaşlarım, Kıbrıs buhranı parlak vereli sekiz aydan fazla bir zaman oldu. Bu müddet esnasında Büyük Meclis Kıbrıs meselesini birkaç defa genel görüşmelere konu yapmak fırsatını buldu. Bundan önceki genel görüşmeler haziran ayı içinde, 4 Haziran tarihinde, Garanti Antlaşmasının 4'üncü maddesi gereğince Hükümetimizin askerî müdahaleye girişme kararı karşısında, Amerika Birleşik Devletleri Cumhurbaşkanı Mister Johnson'un gönderdiği bir acele mesaj üzerine bu karardan vazgeçmesi ve aynı mesajla Mr. Johnson'un Başbakanımızı

Amerika'ya davet etmesi olayı üzerine Büyük Meclis Kıbrıs meselesinin bugüne kadar geçirdiği safhaları derinliğine incelemiş ve Hükümet Başkanı Amerika yolculuğuna çıkmadan önce, Büyük Meclis güven oyu ile kendisini teçhiz ederek Amerika'ya göndermiştir. Başbakanımız Amerika seyahatine çıktığı zaman Kıbrıs buhranı çeşitli safhalardan geçmişti. Güvenlik Konseyi 4 Mart tarihli kararında Kıbrıs'a bir barış gücü göndermeye karar vermiştir. Bundan başka, Kıbrıs meselesinin devamlı hal şeklini araştırmak ve bütün ilgili tarafların muvafakati ile bir formül bulmak üzere, Güvenlik Konseyi adına bir arabulucu tayinine yine aynı 4 Mart tarihli karar suretiyle gidilmiştir. Bu 4 Mart tarihli Güvenlik Konseyi Kararı üzerinde bu kürsüden çeşitli mütalâa ileri sürüldü. Güvenlik Konseyi Kararı Hükümetimizin ve Hüküm etimizle beraber meselâ Birleşik Amerika Devletleri Hükümetinin, İngiltere Hükümetinin ve diğer birçok dost ve müttefik devletler hükümetlerinin anladığı şekilde mana taşımakta idi. Ancak şurasını da unutmamak lâzımdır ki, Güvenlik Meclisi kararları beş büyük devletten Hurisinin daima vetosuyla karşılaşmak tehlikesine maruz olduğu için Güveni ilk Meclisinden çıkan kararlar bir kelime, bir mana sanatının şaheseri olarak bin bir cambazlıkla çıkar. 4 tarihli Güvenlik Konseyi Kararı da işte bu şekilde çıkmıştır. Barış Gücü Makarios tarafından kendi emellerine hizmet için kullanılmak istendi ve buna teşebbüs edildi. Makarios Barış Gücünü kendi emellerine vasıta olarak kullanamamıştır. Eğer Makarios Barış Gücünü kendi emellerine vasıta olarak kullanmayı temin etmiş, istediği gibi kullanabilmiş olsaydı bugün Kıbrıs Adası üzerinde Türk Cemaati 'mukavemet yuvaları diye bir şey kalmazdı. Çünkü, Makarios'un iddialarından birisi, Kıbrıs'a onun anlayışına göre asayiş ve kanunu hâkim kılmak için Türklerin elindeki silâhları toplamak lâzım gelecekti ve toplama işinde de Barış Gücünün Makarios'a yardımı gerekirdi. Makarios buna teşebbüs etmiştir, fakat Barış Gücü bu yolda, yürümemiştir. İkinci bir nokta Barış gücü hakikaten seyirci vaziyetinde kalmıştır. Barış gücünün seyirci vaziyetinde kalması sadece 4 Mart tarihli kararın metni dolayısıyla değildir. Birleşmiş Milletlerin bundan önceki beynelmilel buhranlardaki tutumuna göre, Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin herhangi bir yerde silâh kullanabilmesi, ateş edebilmesi için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde sarahaten ayrıca karar alması gerekiyordu. Arkadaşlar, hepimizce aşikârdır ki, böyle bir kararı Sovyet Rusya mümessili Güvenlik Konseyinden geçirtmezdi ve geçirtmedi. Bendeniz orada idim. Bu karar 4 Mart tarihinde çıkıncıya kadar çeşitli formüller üzerinde çalışıldı. 4 Mart tarihli karar çıkmadan evvel, Güvenlik Konseyinde Sovyet Temsilcisi, Çekoslovak temsilcisi her söz aldıklarında bu kararı Makarios lehine, Türkiye aleyhine tadil ettirmek için büyük gayretler sarf etmişlerdir. 4 Mart tarihinde Kararı Rus vetosuna uğratmadan barış gücü kuvvetlerinin, barış gücünün Ada'da

gayrimeşru Makarios Hükümetini bertaraf ederek, idareyi ele alması ve icabında ateş etmesi şeklinde çıkarmaya imkân yoktu. Bu ne bizim Hükümetimizin kudreti dâhilinde ne de Birleşik Amerika ne İngiltere ne de bize dost ve müttefik herhangi bir devletin kudreti dâhil indeydi. Binaenaleyh, 4 Mart tarihli karar incelenirken, bilhassa Güvenlik Konseyinin bünyesini ve Güvenlik Konseyinin salâhiyetlerini gözden uzak tutmamak lâzımdır. Ama, yine insafla teslim etmemiz icap eder ki, adaya barış gücü girdikten sonra Hükümet belki birazdan rakamlar verir Türk Cemaatinden öldürülenlerin sayısı çok azalmıştır. Arkadaşlar, milletlerarası münasebetlerde muhatabımız olan devletler ve muhatabımız olan milletlerarası müesseseler bizim emrimizde çalışan teşekküller değildirler. Nihayet bunlar, bin bir menfaat hesapları, muvazeneleri ve ölçüleri içinde hareket eden teşekküllerdir. Millet huzurunda konuşurken, çok rica ederim, işin bu noktasını da Türk Milletine izah etmekte kusur etmeyelim. Sevgili arkadaşlar, Başbakan Washington'a giderken Ada'daki fiilî durum arz ettiğim vaziyete gelmişti. Artık Makarios, Türk Cemaatine bilâperva hücum edemeyecek hale getirilmişti. Çarpışmalar, yaralamalar, öldürmeler, tesadüfî birtakım hareketler haline indirilmiş bulunuyordu; fiilî durum bu idi. Ve bu tarihte hemen hemen 6 aydır devam eden, şimdi 8 aydan beri devam eden, Kıbrıs adası üzerinde Türk kahramanları ile Rumlar arasında bir harp cereyan etmektedir. Türkler, son Mansura ve Erenköy hücumuna kadar ellerinde tuttukları noktaların hiçbirisini Rumlara kaptırmamalardır. Bu nasıl oluyor? Zayıf dediğimiz bu Hükümet hiçbir şey yapmadı da bu kendi kendine nasıl oluyor? Arkadaşlar. Sevgili arkadaşlarım, Başbakan Washington'a giderken fiilî durum bu arz ettiğim vaziyette idi. Hukukî duruma gelince: Bu nokta çok ehemmiyetlidir, Büyük Meclisin hatırlamasında ve bütün Türk vatandaşlarının bir kere daha bilmesinde fayda vardır. Hukukî bakımdan durum ne idi? Müttefiklerimiz, Amerika, İngiltere ve saire bizimle konuşmalarında, görüşmelerinde Zürih ve Londra Anlaşmalarının Makarios'un tek taraflı hareketi ile ortadan kaldırılamayacağını söylüyorlardı. Fakat beynelmilel sahada resmî bir vaziyet alışla bu anlaşmaların yürürlükte olduğu, bunların tek taraflı bir kararla iptal edilemeyeceği gibi bir beyan, bir gösteri yapılmış değildi. Washington ziyaretinin sonunda neşredilen Müsterek Tebliğde Amerika Cihan eskârı önünde resmen vaziyet aldı ve dedi ki, Kıbrıs dâvasının nihai hal şekli mer'i olan, yürürlükte olan anlaşmaların bağlayıcı tesirleri göz önünde tutularak aranacaktır. Türkiye'nin Kıbrıs'ın istikbali için yeni bir hal şekli diye kabul etmeyeceği hiçbir oldu bittiği Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti de kabul etmeyecektir. Bu, hukuk sahasında ihmal edilecek bir netice midir arkadaşlar? Yine Başbakanın Washington seyahatinde istihsal edilen ikinci bir netice şu oldu; biliyorsunuz ki, Amerika Hükümeti Haziran'da bizim Kıbrıs'a çıkarma

yapmamamızı rica ederken, ısrarla telkin ederek öne sürdüğü başlıca delil şu idi: «Barışçı yollar henüz tükenmedi, Amerika Hükümeti Kıbrıs dâvasının barış yolundan yürünerek bir hal şekline bağlanacağı ümidini halen muhafaza etmektedir. Mr. Johnson Türkiye Başbakanına gelir, der ki: «Gel, bu meseleyi beraberce konuşalım» Washington'a gidildiği zaman bu konuşuldu. Amerika Birleşik Devletleri Cumhurbaşkanı, Başbakanımıza, «En yakın arkadaşım ve en güvendiğim Müşavirim Mr. Acheson'u, benim gibi benim adıma, tıpkı ben takip ediyormuşum gibi Kıbrıs dâvası ile meşgul olmaya memur ediyorum» dedi. Ve Amerika Birleşik Devletleri Hükümetinin ilk fikri Washington civarındaki Camp David'de Yunan Delegatesiyle Türk Delegatesinin Mr. Acheson'un etrafında bir masaya oturtmak ve orada 10-15 gün zarfında bu dâvaya bir hal şekli bulmaktı. Papandreou bizim arkamızdan Washington'a geldiği zaman bu fikri kabul etmedi. «Kıbrıs dâvasına Birleşmiş Milletler el koymuştur. Birleşmiş Milletler bir Aracı tayin etmiştir. Aracının elinden alıp böyle bir üçlü komiteye bunu vermek hukuken mümkün değildir. Birleşmiş Milletlerde birçok güçlükler çıkar. Onun için bunu Arabulucunun açacağı şemsiye altında çalıştıralım.» Neticede, bildiğiniz gibi arabulucu Tuomioja Cenevre'ye geldi. M. Acheson Cenevre'ye geldi, Türkiye ve Yunan Hükümetlerinin bu iş için tayin ettikleri temsilciler Cenevre'ye gitti ve Cenevre görüşmeleri başladı. Muhterem arkadaşlarım, benden önce konuşan değerli sözcü arkadaşlardan bazıları Cenevre görüşmelerinde Mr. Acheson'un Enosis'i münakaşa zemini olarak kabul ettirdiğini söylediler, insaflarına müracaat ederim. Mr. Acheson Planında Enosis. Evet ama ikili Enosis var. Yani Türkiye'nin hükümranlığına terk edilecek bir toprak parçası. Niçin telâş ediyorsunuz arkadaşlar? İzah edeceğim. Henüz hududunu çizmedim. Bırakınız, millet bunları da öğrensın. Yalnız sizin söyledikleriniz ile tek taraflı kalmasın. Arkadaşlar, Türk Hükümetinin delegeşi, Mr. Acheson ile karşı karşıya oturduğu zaman; ilk buluşmalarında, Mr. Acheson kendisine sordu: «Türkiye ne istiyor?» Delege cevap verdi: «Türkiye, bir şey istemiyor.» «Türkiye, Zürih ve Londra'da imzalanmış olan akitlere bütün imza sahiplerinin kayıtsız şartsız riayetini istiyor» dedim. E, görüyorsunuz fiilî durum aleyhinizedir. Bu sağlanamıyor. Adam, sizinkinin 4-5 misli nüfusa sahip. Adanın fiilen hâkimidir. Bunu temin edemeyeceğiz. Bu işi, görüyorsunuz ki Zürih ve Londra Anlaşmaları da bütün ümitlerin rağmına iki cemaati sulh içinde yaşatamadı. Makarios fırsat buldukça bunu bozdu, hunharca hareket etti. Yarın baskı üzerinden kalktığı zaman aynı şeyi tekrar edecektir. Binaenaleyh, gel katî bir hal şekli bulalım buna. Bulalım ama hareket noktamız Zürih ve Londra Antlaşmaları vardır, yürürlüktedir. Biz razı olmadıkça kılma dokunulamaz hukuk sahasında. Adam eşkiyadır, oldu bitti yapar, dedim. Beyefendiler, Hitler, Stalingrad'a kadar gitti. O anda bakarsınız

oldu bitti sanılır. Ama sonra hepsi gitti. Bugün bir zorba çıkıyor, birtakım oldu bittiler yapan. Dünya üzerinde böyle zamanlar olmuştur. Eşkıyalar, şiddet kullananalar hâkim olmuştur, ama ben itimadımı hiçbir zaman sarsmadım, dünya üzerinde sonunda mutlaka adalet hâkim olacaktır. Kıbrıs işinde de öyle olacaktır. Bunun üzerine şunu söyledim: «A. R. Devletleri, samimî olarak hal şekli istiyor mu?» Cevap: «istiyor.» O halde Adayı kesin olarak taksim edelim. Adadaki Türkleri toplayıp, bir tarafa alalım, Rumları oradan çıkaralım. Biz Yunanistan ile 1923'te yaptık bu mübadeleyi. Acıdır, ama bir dâva hallolur biter. Ve bu dâva ortadan kalkar.» Mr. Acheson şu cevabı verdi: «Taksim, güzel, hakikaten en güzel bir hal şekli. Hakikaten nazari olarak en kesin hal şekli, fakat ahali mübadelesi zordur, ahali mübadelesi, birtakım misaller ve Filistin göz önünde olduğu üzere, dünya üzerinde büyük gürültüler çıkarır. Bunun tesirlerini önleyebilir miyiz? Üzerinde durulacak bir nokta.» Evet, bunun üzerinde görüşmeler devam ederken ben dedim ki «Eğer bu da olmazsa, (Çünkü diyor kabul ettiremeyiz, Yunanistan'a, Makarios'a kabul ettiremeyiz) bu da olmazsa biz federatif sistem üzerinde dururuz. Türkler kendi kendilerini idare ederler. Dışarıya karşı bir devlet gibi görünür, dedim. İşte bu görüşmelerden ilham alan Mr. Acheson müteakip görüşmelerimizde bugün Acheson plânı diye adlandırılan fikirleri bana sözle izah etti, yazılı bir şey yoktu. Dikkat buyurulursa Acheson plânında adı söylenmeksizin taksim vardır, taksime ilâve olarak mecburi mübadeleyi önlemek için Türklerin ekseriyet teşkil ettikleri Lefkoşa ve civarı, Lefke ve civarı Baf ve civarı gibi yerlerde kantonal bir idare sistemi: Polisi kendinden, vergiyi kendisi toplayacak, mahkeme kendinden, her türlü mahallî otorite kendilerinde. Bu bir nevi federasyondur. Yani Mr. Acheson'un plânında, bizim «taksim» dediğimiz şey de var. Bizim «federasyon» dediğimiz şey de vardır. Arkadaşlar, yine yanlış olarak dediler ki; «M. Acheson'un plânında Türkiye'ye verilen Kıbrıs topraklarının hududu kesin olarak belirtilmiş, sınırı tespit edilmiştir. Küçük bir parçadır.» Arkadaşlar, biz buna yanaşmadık ve bu sahanın, objektif kıstaslara göre tespit edileceğini hemen her konuşmamızda hiçbir ihmale uğratmadan tekrarlamışızdır. Türklerin malik oldukları hususi arazi mülkiyeti sistemi, adanın Türk nüfusu nispeti, adanın tabîî servetlerinden Türklere isabet edebilecek nispet ve bunların üçü amalgame edilerek çıkacak bir rakama göre bulunacak bir saha! Bu nokta şu güne kadar henüz alınıp arazinin hududu tespit edilmiş değildir. Ancak, Türkiye'nin emniyeti bakımından, Ada'daki Türklerin emniyeti bakımından asgari ne kadar yüzölçümü olan bir sahada meselâ bir tümen Türk askeri yerleşebilir. Bunun münakaşası Amerikan ve Türk generali arasında birkaç gün süren araştırmalarla yapılmış ve tespit edilmiştir. Sayın Başbakanın 3 Eylül günü Büyük Mecliste söylediği gibi askerî ihtiyaç bakımından bize göre asgari, Amerikalılara göre

azami ve netice itibariyle, bazı noktaları arazi tatbikatıyla, yani bizim asgari dediğimizden ötesi askerî ihtiyaç bakımından, arazi tatbikatıyla tespit edilecek bir saha. Bu saha da arkadaşlar ehemmiyetli olacak bir sahadır. Ama tekrar ilâve edeyim, İm görüşmeye nokta koyduğumuz anda söylenen söz şu olmuştur: «Biliyorsunuz ki, Türkiye'nin ihtiyaçlar] yalnız askerî değildir, hukukîdir, psikolojiktir, politiktir. Hudut tespit edilirken objektif kriterler göz önünde tutulacaktır, işte üs denen sahanın, yani Türkiye'nin hükümrânlığına terk edilmesi bahis mevzuu olan sahanın üzerinde cereyan eden görüşmeler bunlardır. Muhterem arkadaşlar burada Hükümetin niçin mütereddit, gevşek, zaaflı davrandığını sordular. Ben bu kanaatte değilim. CHPbu kanaatte değildir. Bilâkis Hükümet, barışçı yolları en son imkânlarına kadar yoklamakta büyük bir maharet göstermektedir. Arkadaşlar, kuvvet kullanmak, kan akıtmak kolay. Karar verirsiniz, sefere çıkarız, kan akıtırız. Ama bir dâvayı kan akıtmadan neticelendirmek zordur. Üzerinde Hükümet mesuliyeti taşıyan, 30 milyonun çoluğunun çocuğunun, kardeşinin kanının mesuliyetini taşıyan insanlar bu kanın zerresini harcamadan eldeki bütün imkânlarını ihtimamla kullanmadan karar verirse, işte o zaman, tarih onların yakasından tutar. Arkadaşlar, 4 Haziran tarihinde Hükümet çıkarmaya karar vermiş, kuvvetlerini gemilere bindirmiştir. Amerika Birleşik Devletleri, «Bunu yapma» demiştir. Burada konuştuk. O genel görüşmede bu kürsüye çıkıp, hiçbir parti sözcüsü arkadaşımız, Amerika Birleşik Devletleri'nin o sözü karşısında «Haydi yallah, Kıbrıs'a!» demedi. Bunu demediğine isabet etti, arkadaşlar. Tarih milletlerarası münasebetlerde vasatı hazırlanmadan girişilen harplerin faciaları ile doludur. 1870 de Fransa'nın başına geldi. Üçüncü Napolyon da «haydi harbe gidelim» demişti. Diplomatik zemini, imkânlar hazırlanmadan, milletlerarası durumu takviye etmeden 1870 de harbe girmenin neticelerini Fransa'yı perişan etmiştir, 1914-1918'de: 1917'de Amerika Birleşik Devletleri harbe girmeseydi ne olacaktı akıbet? 1939-1945 Japonların hatası yüzünden Amerika harbe girmeseydi, ne olacaktı akıbet? Hangi dünyada yaşıyoruz arkadaşlar? Ve Türkiye'nin jeopolitik durumunu düşünün; Rusya yapmayın diyecek, Amerika yapma diyecek, ben gideceğim harp edeceğim; çocuk oynucağı mı arkadaşlar? Mesele 'bu noktadan mütalâa edildiği zaman 8 ay evvele nazaran, 6 ay evvele nazaran, 4 ay evvele nazaran çok mesafe almışızdır. Burada söylüyorlar. Düşünmüyorlar ki, bundan altı ay evvel bu bombardıman böyle rahatça yapılamazdı arkadaşlar. Yapıldığı anda bizim yakamızdan yapışırlandı. Bombardıman yapıldı; çünkü artık bütün dünyada, dostlarımızda, bütün müttefiklerimizde Mansura ve Erenköy hareketinin haksız, zalimane, caniyane bir hareket olduğu fikri yerleşmişti. Bunun için yaptık. Bombardıman niçin durdu? Şu kürsüden, şu mikrofondan Millete Güvenlik Konseyi Kararından

bahsedilmiyor. 9 Ağustos'ta Güvenlik Konseyi toplandı. Karar aldı. Güvenlik Konseyi Başkanı, Başbakanı telgraf çekti; derhal durduran diye. Tavsiyeden bahsetti Adalet Partisi Grubu sözcüsü arkadaşımız. Hayır efendim, Güvenlik Meclisinin kararı bir tavsiye değildir. Riyaseti lâzım gelen bir karardır. Güvenlik Meclisinin kararı, nu teşekküle aza olan bir Devlet için, riayeti lâzım gelen bir karardır. Sevgili arkadaşlarım, 3 Eylül günü Başbakan buradan söylediği nutukta, Kıbrıs meselesinde takip ettiği yolu ve hedefi söylemedi, dediler. Metinde var, bence takip edeceği yolu da söyledi. Benim takip ettiğim yol, dedi, sonuna kadar barışçı vasıtaları yoklamak, denemek, eğer imkân kalmazsa o zaman müdahale hakkımız var, çare kalmazsa bunu kullanmak; vasıta olarak bu. Hedef olarak Acheson plânında da derpiş edildiği gibi, Türkiye'nin ana vatanının ayrılmaz bir cüzü olarak Türkiye'ye ilhak olunacak, ihtiyaçlara cevap verecek bir toprak parçası. Ada'da diğer yerlerde yaşayan Türklere gene Acheson planındaki haklar. Ben buna çalıştım, bundan sonra da buna çalışacağım. İşte hedef, işte gaye: Demek ki, Hükümet hem ne yaptığını izah etti hem de bundan sonra ne yapmak niyetinde olduğunu Büyük Meclise söyledi. Şimdi muhterem arkadaşlar, Büyük Meclis huzurunda, Millet huzurunda partiler, hepimiz serbestiz. Serbest olarak ve Cumhuriyet Halk Partisi grubunun düşüncesine tercüman olarak Hükümeti bu tuttuğu yolda desteklemekte, kuvvetle desteklemeye devam edeceğimizi ifade ederim. Diğer partilerin sözcüleri, diğer partiler ya bu politikayı tasvip edersiniz ya etmezsiniz. Alternatif, mukabili hangi politika ise onu söylersiniz. Çünkü, millî politikadan bunu bekliyoruz. «Efendim, biz icracı değiliz. Bu bize düşmez» diyorlar. Hayır, bu kaçamaktır! Bugün millet soruyor, sokakta hepimize soruyorlar, «Ne istiyorlar?» diye soruyorlar, hep Hükümetin takip ettiği politika bu? Bu politikayı takip edeceğim, diyor. Bu olmazsa hangisi takip edilecek? Çıkarma mı yapacağız? Harp mi ilân edeceğiz? Hemen yarın Amerika'ya rest mi çekeceğiz? Hemen yarın NATO'dan mı çekileceğiz? Rusya'ya rest mi çekeceğiz? Yoksa Rusya'nın kucağına mı atılacağız? Cevap hayırsa ortada mı kalacağız, ne yapacağız? bunu soruyor, millet. Bunu söylemeye mecburuz millete arkadaşlar. Cumhuriyet Halk Partisi Başkanı ilân etti ne düşündüğünü söyledi ve «son imkâna kadar bu memleketi harbe sokmamaya çalışacağım, ama haysiyetim, şerefim, haklarım, başka vasıta ile kurtulmaz hale gelirse o zaman istemeyerek harbe de başvuracağım. Hedefim; Ada'da Türkiye'nin ihtiyaçlarını karşılayacak bir parçanın Türk hükûmranlığına terkedilmesini sağlamak. Ada'nın diğer yerlerinde yaşayacak olan Türklerin haklarını bir nevi kanton idaresi şeklinde temin etmek.» dedi. İşte program, işte hedef, işte istikbal... Bundan açık daha ne söylenebilir? Gene Başbakan buradaki konuşmasında açıkça söyledi. Biz Cumhuriyet Halk Partisi grubu olarak, bu noktada da beraberiz. Yarın Papazın yeni emrivakileri, Erenköy ve

Mansura'da yaptığı gibi, Ada'daki Türk Alayının emniyetine dokunmak gibi veya herhangi bir surette başka bir emrivakiye kalkarsa Türk uçakları elbette yine oraya gider ve vazifesini yapar. Hükümetten biz grup olarak bunu bekliyoruz ve Hükümetin böyle bir karar alacağından zerre kadar şüphe etmiyoruz. Muhterem arkadaşlar, millî politikadan bahsedildi. Hakikaten millî politika güzel bir şey. Millî politika nasıl meydana gelir? Millî politika bu kürsüden meydana gelir. Burada konuşuruz, fikirlerimizi söyleriz. Eğer bu fikirler birbirine yaklaşacak gibi olursa, birbirine yaklaştırırız. Netice, bir önerge halinde ve bir karar halinde birleştirilir, buradan çıkar. İşte millî politika böylece meydana gelir. Cumhuriyet Halk Partisi ve buna dayanan Hükümet politikasını bu kürsüden söyledi. Şimdi, bunun dışında kalan partiler, bu politika etrafında birleşirlerse bir millî politika meydana gelir. Bir kısmı gelir, bir kısmı gelmez. Ve neticede Hükümet, azınlıkta kalırsa, düşer, yerine başka Hükümet gelir. O neticede Meclisten güvenoyu alır. İşte bu millî politika olur. Biz Cumhuriyet Halk Partisi olarak onu millî politika olarak ilân ederiz, onu destekleriz. Yani şimdi sizin yaptığınız gibi yapmayız. Kalabalık partili Meclislerde başka nasıl olacaktır? İttifak temin edilemezse, temin edilmeye çalışılır, olmazsa, bir rey fark ile ekseriyet olursa, millî politika budur. Ve ona yardımcı oluruz hepimiz, yenisi yerine konuncaya kadar. İkide bir de Hükümeti, sen azınlık hükümetisin, sen milletin ekseriyetine dayanmıyorsun, diye yıpratmak bu memleket menfaatlerine hizmet değildir arkadaşlar. Son söz olarak şunu arz etmek istiyorum. Biz Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak Hükümetin bugüne kadar takip ettiği Kıbrıs politikasında dâvayı katiyen geriletmediği, bilâkis hedefe doğru yaklaştırdığı kanaatindeyiz. Ve Hükümeti, bundan sonra da gene aynı yolda devam etmesi için ve memleketi hesapsız hareket ederek harp ateşine sokmayan ama zamanı gelince de haklı reaksiyon gösteren politikasında teşvik ediyoruz, teşci ediyoruz. Hepinizi hürmetle selâmlarım.

Meclisin 7 Eylül 1964 tarihli oturumunda söz alan CKMP grubu adına Sadrettin Tosbi Başbakan ve Nihat Erim tarafından Londra ve Zürih anlaşmalarına mutabık kalınacağı şeklindeki beyanlara karşın yine Nihat Erim'in önce Taksim daha sonra federasyon ardından üs ve sonra da bu üssün hududunun Türk tümeninin hareket sahası olacağı şeklindeki beyanlarının çelişkisi üzerinde durarak belirtilen alanda da 100.000 kişinin barınamayacağını vurgulamıştır. Tosbi, bu tarz tekliflere tamam demekle karşı tarafın taleplerinin artacağını ve bu yöndeki politikaların Türkiye'ye zarar vereceğini düşünmekte, yeni kurulacak hükümetin politikasını belirleyerek orada 100.000 Türk'ün insanca yaşamasına olanak veren tüm tedbirleri alması gerektiğini ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.32, B.132, s.328);

Muhterem arkadaşlar, huzurunuzu fazla işgal etmek niyetinde değilim. Yalnız Nihat Erim Bey arkadaşımızın buradaki ifadelerinden yeni agâh olduğumuz bir nokta üzerinde durmak ve bu noktanın ehemmiyetine işaret etmekle iktifa edeceğim. O nokta da şudur: Gerek Sayın Başbakan ve gerekse şimdi Nihat Erim Beyefendinin ifade ettiği veçhile, Kıbrıs görüşmelerinin Zürih ve Londra anlaşmaları esasları içerisinde halledilmesi prensibi vazedilmiştir. Fakat, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hariciye Encümeni Reisi ve Meclisin icazeti ile bu meseleyi görüşmeye memur edilmiş olan Nihat Erim Beyefendi, Encümen Reisi sıfatı üzerinde hâkî olduğu halde, yaptığı görüşmede şu alternatifi öne sürüyor: Önce taksim, bilahare federasyon, ondan sonra üs ve bu üssün hududu da bir Türk tümeninin hareket sahası. Arkadaşlar, bunlar Londra ve Zürih anlaşmalarına uygun bir hal tarzı mıdır? Bir tümenin hareket sahası, kışlada oturacak olan askerin nihayet basit olarak ikamet edebileceği bir sahaya taallük eder. Yüz bin kişi bu saha içinde barına bilir mi? Bizim bu kadar rücu ettiğimizi gören karşı taraf -ki bunu da kabul ettirmiş değiliz henüz- bunlara razı olduğumuzu anlayan, bizim delegemizin ağzından söz alan karşı taraf ne yapmaz, bizden neler koparmak istemez. Ben bu gidişle bu müzakerelerin bu tarz cereyandan memleketin büyük zararlar göreceği kanaatindeyim. Diğer hatiplerin de işaret ettiği veçhile Hükümet, hangi Hükümet kurulacaksa o Hükümet, politikasını tayin etsin ve oradaki yüz bin Türkün insan gibi yaşamasına imkân verecek olan şartları ihdas eden ve memleket için şerefli bir mukavelenin akdini derpiş eyleyen tedbirleri alsın. Maruzatım bundan ibarettir.

Meclisin 7 Eylül 1964 tarihli oturumunda söz alan İzmir Milletvekili Şinasi Osma öncelikle diplomasideki en önemli hususlardan birinin mücadele halinde olunan düşmanı ve destekçilerini iyi tanımak gerektiğini ifade etmiş ve ardından dostlarımız ve düşmanlarımızın Birleşmiş Milletler ideali için Kore'ye asker gönderecek kadar kuvvetli bu devletin burnunun dibindeki kendi yurttaşlarına yönelik katliamlara sessiz kalamayacağını bildiklerini Zürih ve Londra anlaşmalarında Türkiye'nin lehine karar koymaktan başka çarelerinin kalmadığını dile getirmiştir. Bu duruma milli birlik hükümeti zamanında Kıbrıs'a gönderilen Türk alayına Makarios da dahil hiç kimsenin engel olamadığını örnek olarak göstermiştir. Osma'na göre bu durum 1961 yılında değişmeye başlamış Makarios Türkiye'ye gelerek Türk idarecilerin tutumunu görerek anayasayı ihlale başlamış buna karşılık hükümet pasif çekingen ve tavizkar bir politika izleyerek milyonlara doğru duramamış ve hatta Yunanistan adayı silah deposu haline getirmiş İngiltere ve Amerika olaylara karşı gevşek bir tutum takılırken Rusya'da adaya yaklaşarak adeta ikinci bir Küba'yı kurmak istemiştir. Tüm bu gelişmelere rağmen

hükümetin hala nezaket kuralları içerisinde kalan faaliyetler izlediğini belirten Osmâ, nihayet 8-9 ağustosta kendilerini şaşırtan bir askeri hareketin başladığını fakat bu hareketin de sonuca ulaştırılamayarak Rumların Enosis yolunda çaba sarf etmeye devam ettiklerini tüm bunlarınsa hükümetin dirayetini ve cesaretli bir politika yürüt demesinden kaynaklandığını ifade etmiştir. 1962'den beri adayla ilgili fikir ve taleplerini hükümete ilettiklerini fakat hükümetin hiçbir şekilde bunlarla ilgilenmediğini bugün ise gelinen noktada kaçırılan fırsatlar için üzüntü duyulduğunu hatta hükümetin kabahati üzerinden atmaya çalıştığını şaşkınlıkla izlediklerini dile getirerek aralık olayları başladığı andan itibaren kendilerinin Amerika'nın Küba'da yaptığı gibi cesur bir şekilde hareket etme zorunluluğunu ifade ettiklerini yine aralık ayı sonunda Makarios'un faaliyetlerine devam edeceğini bu nedenle Taksim tezinde ısrar edilmesi gerektiğini 30 Aralık'ta ise pek çok fırsatın kaçırıldığını ancak yine de hükümetin alacağı isabetli kararı destekleyerek şan ve şeref dolu tarihimize yakışacak cesur ve yerinde kararların alınarak faciaların önlenilebileceğini Türk'ün milli davalarda ne kadar hassas ve nasıl tek vücut olduklarının gösterilmesi zamanının geldiğini İstiklal Savaşı'nı da hatırlatarak belirtmiştir. Osmâ, bu şekildeki tüm beyanlarının hükümetçe karşılık bulmadığını ifade ederek üzerinde durdukları tüm konuları teker teker sıralamış artan felaketler karşısında hükümet başkanına başvurarak Yunanistan'ın çektiği resimleri görmekten kaçınan bir hükümetin millet ve tarih karşısında sorumlu olacaklarını haklı olduğumuz bu davayı kaybedersek gelecekteki nesillerin bizleri tenkit ve lanetle anacaklarını hükümetin atacağı müspet her türlü kararı destekleyeceklerini fakat garantili davranmak isteniyorsa Kıbrıs meselesinin Türk milletinin referandumuna arzını istediklerini, aradan zaman geçmesine Yunanistan'ın katliamlarına devam etmesine adaya asker ve silah yağmasına karşın Türkiye'nin yine sadece protestolara başvurarak Amerika seyahatine çıktığını ifade etmiştir. Ağustos ayında iktisadi ablukanın ağır etkisinin görülmeye başlanmasıyla artık sabırların tamamen tükendiğini anavatandaki Türklere güvenerek inanarak Türklüğün şeref ve haysiyetini korumak için savaşı ve akıllara durgunluk veren bir fedakarlığa katlanan bir avuç kahramanın yardımına koşmayarak diplomatik yollardan çare bulmaya çalışmanın hem Türklüğün şan ve şerefine yakışmayacağını hem de tarihe sürüleceğini ifade ettiklerini ve artık cesur bir hükümetin kurulmasının zaruri olduğu üzerinde durarak Kıbrıs'a düzenlenecek bir hareket dışında çözüm kalmadığını şiddetle dile getirmiştir. Osmâ'na göre 8-9 Ağustos tarihindeki hava taarruzuna değinerek bu taarruzun isabetli bir karar olmasına karşın sonunun getirilememesi nedeniyle eldeki son fırsatın da kaçtığını zira bombardıman tüm askeri hedefleri kapsayacak şekilde devam etseydi bugün Enosis peşinde koşanlar müzakere masasında yer kapmak için birbirleriyle yarışacaktı.

Nihat Erim'in uluslararası hukukun bizlere verilen hakları kullanılması halinde Amerika ve Rusya'nın karşımıza çıkacağı şeklindeki beyanlara bu hukuku çiğneyen Makarios'a, Yunan hükümetine neden karşı gelmediklerini açıklamasını isteyerek hükümetin basiretsiz çekingen bir politika yürüttüğü için Kıbrıs'ta bu durumun yaşandığına dair yoğun eleştiride bulunduğu şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.32, B.132, s.336-340);

Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; Kıbrıs faciasının son perdesinin oynanmak üzere olduğu bugünlerde bu mevzua bir defa daha eğilerek milletçe, bütün varlığımızla bağlı bulunduğumuz Kıbrıs millî dâvamızı gözden geçirmek ve bu husustaki görüşlerimizi dile getirmek için huzurunuzu işgal etmiş bulunuyorum. Sözlerime başlamadan evvel sen ve ben dâvasını bir tarafa bırakarak samimî görüşlerimi sükûnetle dinlemenizi sonra da gereken tenkitleri yapmanızı bilhassa istirham ederim. Kıymetli arkadaşlarım; stratejide ve taktikte olduğu gibi diplomaside de dikkate alınması lâzım gelen bir husus mücadele edilecek hasmın kudretini ve kuvvetini bilmek kadar onu sevk ve idare edenlerin de hususiyetlerini çok iyi bilmek ve öğrenmektir. İşte bu sebeptir ki, Lozan Antlaşması ile bizden koparılmış bulunan Kıbrıs, Zürih ve Londra Antlaşmaları ile bize tekrar bağlanmıştır. O zaman yalnız dostlarımız değil, bize hasım olan devletler de, Birleşmiş Milletler ideali uğrunda Kore'ye asker gönderen ve orada kan döken, dünyanın takdirlerini toplayan, efsanevi kahramanlık destanları yaratan Türklerin bu cesur ve gözü pek hareketlerinden ürkmüşler, Kore'ye kadar asker göndererek üstün bir muharebe kudreti gösteren bir milletin, burnunun dibindeki adada bulunan kendi öz kardeşlerini korumak ve titizlikle üzerinde durdukları haysiyetlerini muhafaza etmek için neler yapmaya muktedir olduklarını hesaba katmışlar, Zürih ve Londra antlaşmalarındaki lehimize görünen hükümlerin konulmasından başka çıkar yol bulamamışlardır. Nitekim, bunun bir delili de Millî Birlik Hükümeti zamanında göze çarpmıştır. Hazırlıkları o sırada tamamlanan Kıbrıs Türk Alayının adaya gitmesine ne Makarios ve ne de başkaları mâni olamamışlardır. Ancak, 1961'den bu yana durum tamamen değişmiştir. Türkiye'yi ziyaret ederek Türk idarecilerini ve tutumlarını yakından gören ve tanıyan Makarios evvelâ Anayasayı ihlâl ile işe başlamış bilahare destek gördüğü Yunan Hükümetinden kuvvet alarak, bizim pasif ve çekingen tutumumuzdan cüret almış, çeşitli katliam ve hunharlıklara mukabele edemeyişimizi, beynelmilel hukuka dayanan haklarımızı koruyamayışımızı görerek saldırganlıklarını artırmış ve Kıbrıs'ı bir silâh deposu haline getirmeden kaçınmamıştır. Bu durum karşısında âdeta seyirci kalan İngiltere ve Amerika'nın gevşek tutumu Rumların azgınlıklarını arttırmasına vesile teşkil etmiş ve bu arada Rusya'ya da yanaşarak Adayı ikinci bir Küba haline getirmekten geri kalmamıştı.

Buna mukabil, bizim, durumun nezaket ve ehemmiyetini, neticenin nereye varacağını kestiremeyerek devamlı bir surette diplomatik nezaket kaideleri içinde kalan hareketlerimiz, protestolarla vakit geçirmemiz, taşkınlıkları ayyuka çıkan katil Rum çetelere lââyık oldukları dersi vermekten çekinmemiz, hazırlandığımız hareketleri tatbikten kaçınmamız, beynelmilel antlaşmaların bize tanıdığı hakları kullanamamamız, bizi blöfçülükle vasıflandırmalarına müdahale tehdit ve ihtarlarımıza kulak asmamalarına ve hatta alay etmelerine sebep olmuştur. Fakat nihayet çok geç olmakla beraber 8 - 9 Ağustos günleri kafalarına inen tokmak karşısında evvelâ şaşırıp sonra sendeleyip, sağdan soldan yardım talebinde bulunarak yalvarmaya başlayan, Allahsız ve vicdansız Rum eşkıyaları, sonunu getiremediğimiz bu başarılı hareketin inkıtaa uğraması neticesi, yine başkaldırmaktan utanmamışlar, uzlaşma tekliflerini reddederek Enosis yolunda çaba sarf etmeye, yüksek perdeden atıp tutmaya, tasarladıkları ideallerinin tahakkuku yolunda evvelkinden farksız olarak çalışmaya koyulmuşlardır. Bu hal gösteriyor ki, bir muharebenin sevk ve idaresinde olduğu gibi, bir dış politikanın sevk ve idaresinde de basiret, dirayet ve cesaret şarttır. Çekingen, pısırık ve hatta korkak hareket edenler neticede hüsrana uğrarlar. Bilhassa cenge hazır olmayan milletlerin sulh içinde yaşamalarına imkân bulunmadığını, ölümden korkan toplulukların şerefle yaşamaya hak kazanamayacaklarını tarihî hâdiseler göstermiştir ve göstermektedir. Kıymetli arkadaşlarım, 1962'den bu yana gerek parti olarak ve gerekse milletin temsilcisi olarak, evvelâ kanayan bilahare kangren olan bu yaraya parmak basarak Hükümeti uyarmaya gereken aktif hareketlerin yapılarak bu dâvanın halledilmesi için, dilimizin döndüğü, kafamızın yettiği kadar, söyledik, yazdık, rica ettik, yalvardık. Fakat maatteessüf duymak istemeyenlere duyuramadık, anlamak istemeyenlere anlatamadık. Her gün biraz daha üzerimize gelen felâketleri önlemek için ciddî ve cesur tedbirlerin alınmasının zarureti haykırırken bu samimî uyarmalarımıza dudak büken, gülen ve hatta «seni oraya göndereceğiz diye» bu çatının mehabetine yakışmayacak şekilde alay etmeye kalkanları gördük. Fakat bugün beceriksiz, pısırık ve korkak davranışlardan ötürü ağlayacak duruma geldik, Şimdi fırsatları kaçırmış olmanın üzüntü ve ıstırapı içinde çare aramaktayız. Ve kabahati üzerimizden atmak çabası içinde şaşırıp vaziyetteyiz. Arkadaşlarım çok iyi hatırlayacağınız gibi Aralık olayları başladığı ve tehlike çanının çaldığı günlerde «Türk haysiyetini ve Kıbrıs'taki soydaşlarımızın hayatlarını korumak maksadıyla, bizim de, Amerika'nın Küba'da yaptığı gibi, müstakilen ve cesaretle hareket etmemizin zaruretine işaret etmiştik ki, sonra Amerika'nın Vietnam'a yaptığı hareketten ilham alındı., Bu cümleden olarak, Aralık sonunda, «sözüne güvenilmeyen Makarios'un yeni fırsatlar kollayarak kendi şartlarını kabul ettirmeye çalışacağını binaenaleyh Yeşil

Ada'nın selâmeti ve oradaki kardeşlerimizin can ve mal emniyeti için taksim tezinde ısrarımızın gerektiğini kesinlikle ifade etmiştik. 30 Aralıkta, Kıbrıs'ta felâket ve faciaların devam ettiği günlerde, ele geçen fırsatın kaçırıldığını, bir memleket çocuğu ve vatanperver bir insan olarak, Hükümetçe alınacak isabetli kararları desteklemeyi şeref borcu sayacağımızı, şan ve şeref dolu tarihimize yakışacak yerinde ve cesur kararların alınması sayesinde hem yeni facia ve kıtallerin önleneceğini ve hem de Türklük haysiyetinin korunacağını, Türklerin millî dâvalarında ne kadar hassas ve nasıl yekvücut olduklarının gösterilmesi zamanının geldiğini, istiklâl Savaşımızı unutmuş olanlara lâayık oldukları dersi vermenin icap ettiğini anlatmaya çalışmıştık. Bunlar gibi, ocak ayının ilk günü yapılan bir toplantıda, İngiltere ve Amerika'nın gevşek tutumlarından bu işte samimî olmadıklarını binaenaleyh bu hususu bilerek işi çok sıkı ve ciddî tutmamızın gerektiğini açık olarak söylemiştik. Yine o günlerde, bugünkü iktisadi abluka tehlikesini sezerek, açlık tehlikesiyle karşı karşıya bulunan Kıbrıslı kardeşlerimize yardım için Hükümetin ne gibi yiyecek maddeleri sevk ettiğini sormak suretiyle mesulleri uyanık bulunmaya davet etmiştik. Bütün bunlardan başka, Meclis içinde, çeşitli vesilelerle yaptığımız ikaz ve uyarmaları umarım ki, unutanlarınız olmamıştır. Bilhassa millî dâvamız için bütün imkânlarımızı seferber ederek Kıbrıs'ın her gün biraz daha kötüye giden durumunu ıslah etmemizi, çok samimî ve çok ciddî bir lisanla belirtmiş, hükümetin yanlış yolda olduğunu, aktif bir hareketin yapılmasının zarureti ortaya koymuştuk. Fakat ne yazık ki, mesullere doğru yolu gösteremedik. Ve samimî ikazlarımıza kendilerini inandıramadık. Kıymetli arkadaşlarımız; bu millî dâvayı ilk gününden beri büyük bir hassasiyet ve dikkatle takip eden büyük Türk Milletinin zaman zaman artan heyecan ve ıstırapı karşısında Mayıs ayı geldi çattı. Kıbrıs'taki artan felâket ve tazyikler karşısında Sayın Hükümet Başkanına başvurduk. Kuvvete dayanmayan, cesaretle idare edilemeyen bir politikanın sonunun hüsrân olduğunu, Yunan Hükümetinin çektiği restleri görmekten kaçınan bir Hükümetin tarih karşısında sorumlu olduğunu ve millet tarafından asla affedilemeyeceğini arz ettik ve şunları da ilâve ettik. Her bakımdan haklı olduğumuz bu dâvayı kaybedersek çocuklarımızın İstiklâl Savaşında hürriyet, Kore'de Birleşmiş Milletler ideali uğrunda kahramanlık destanları yaratanların, bizim nesillerimiz olduğumuzdan şüphe edeceklerini, elimizden kaçırdığımız 12 Ada gibi eğer Kıbrıs 13'üncü Yunan Adası olursa bizden sonra gelecek nesillerin yalnız bizi tenkit ve itham etmekle kalmayarak lanetle anacaklarını, binaenaleyh bu millî dâvanın halli yolunda Hükümetin atacağı her müspet adımla alacağı her ciddî ve müessir tedbiri kayıtsız ve şartsız destekleyeceğimizi, eğer daha garantili olarak hareket edilmek isteniyorsa bu hususun, yani Kıbrıs mevzuunun, Türk Milletinin referandumuna arzını istirham ettik.

Kıymetli arkadaşlarım; bu maruzatımızı aylar takip etti. Haziran fırsatını da kaçırdık. Kıbrıs'ta katliam ve facialar durmadı. Yunanistan alenen Kıbrıs'a asker ve silâh göndermeğe başladı. Biz yine diplomatik yollara, protestolara başvurduk. Amerika seyahatine çıktık. Kendimizi ve kesin kararımızı anlatamadık. Bu meyanda müttefiklerimiz bize sabır, sükûnet ve sulhçu yollar tavsiye ederlerken Yunanistan'ın mütemadiyen Kıbrıs'a silâh, asker ve cephane yığmalarına imkân verdiler, göz yumdular. Günler ve aylar birbirini takip etti ve nihayet Ağustos ayma ulaştık. Bu ay Kıbrıslı Türkler için hayati ehemmiyeti haizdi. Çünkü iktisadi abluka ağır tesirini göstermeye başlamış, çıkabileceğimiz veya Kıbrıs'ın yardımına koşabileceğimiz son kapı, Erenköy bölgesi, kapatılmak üzere idi. Milletın ıstırap ve heyecanı yine artmıştı. Sayın Cumhurbaşkanının İstanbul'da yaptıkları beyanlarının da Hükümet beyanları gibi oyalayıcı olması ihtimali Türk Milletini üzüyordu. Bu sebeple tatilde bulunmamızı da göz Önünde tutarak, milletın bir vekili sıfatıyla, Sayın Cumhurbaşkanına müracaat ettik ve şunları arz ettik: İstanbul'da yaptığınız beyanlar, bazı çevreler tarafından layığı ile değerlendirilememiş olmasına rağmen, Kıbrıs'ta ölüm çemberi içinde yaşayan kardeşlerimize bir ferahlık ve ümit vermiştir. Ancak bu beyanınızın bundan evvel yapılan Hükümet beyanları gibi sözde kalmaması umumi bir arzudur. Aksi takdirde sözde kalacak bu beyanlarınız, yalnız Türk Milletini inkisarıhayale uğratmakla kalmayacak, Kıbrıs'ta, gayri müsait şartlar içinde, vahşi Rum çetelerine karşı savaşıran ırkdaşlarımızı ümitsizliğe sevk edecek ve Makarios'a, onu destekleyen Papandreou'ya da taşkınlıklarını artırmak için fırsat verecektir. Bize, Anavatandaki Türklere güvenerek ve inanarak, Türklüğün şeref ve haysiyetini korumak, ecdada lâıyk ahfat olduklarını göstermek yolunda savaşıran ve akıllara durgunluk veren bir fedakârlığa katlanan, bir avuç kahramanın yardımına koşmamak, müttefiklerden ve Birleşmiş Milletlerden medet ummak, diplomatik yollardan çare aramak, Kıbrıslı Türklerin mukadder akı betine seyirci kalmak Türklüğün şan ve şerefine yakışmayacağı gibi altın varaklarla süslü Türk tarihine de bir kara leke sürecektir. Burnumuzun dibindeki Anavatan parçası Kıbrıs'ta vukua gelen tüyler ürpertici hâdiselere, öz kardeşlerimizin kahpece öldürölmesine, kadın ve kızlarımızın ırzlarına geçölmesine, susuzluğa mahkûm edilen Türklerin gıda ve ilâç yardımından da mahrum edilmelerine, vatanperver insan olarak, asla tahammöl edemiyoruz. Çak şeyler beklediğimiz Amerika ve İngiltere gibi müttefiklerimizin acizlerini ve aleyhimize yönelen tutum ve davranışlarını hiçbir suretle tasvip edemeyiz. Bizimle iyi komşuluk ve dostluk münasebetleri kurmak isteyen Sovyet Rusya'nın, Kıbrıs'ı bahane ederek, bizimle bir muhasamatı göze almasının kendisi için de faydalı olmayacağını, bizi tarih boyunca çok iyi tanıyan bu devletin, Türklerin haysiyet ve şereflerini korumak için çok şeyler

yapabileceklerini bilmelidir. Binaenaleyh, Hükümetin pısırik, çekingen politikası milletin sabrını taşırıştır. Daha dirayetli ve cesur bir Hükümetin kurulması zaruridir. Kanaatimiz odur ki, Türk savaş uçakları Kıbrıs semalarında görölmedikçe şanlı donanmamız Barbarosların ve Turgut Reislerin ahfadına yakışır bir şekilde Akdeniz'de cevelâna başlamadıkça, fedakâr Mehmetçik Kıbrıs topraklarına ayak basmadıkça bu dâvanın halledileceğine ve Türklüğün haysiyet ve şerefinin korunacağına inanmıyoruz. Zaman aleyhimize çalışmaktadır. Dün az bir zayi ile yapacağımız bu iş için, bugün, bir harbi göze almak zaruretindeyiz. Önümüzdeki günlerin ehemmiyetini düşünerek, durumun kıymetlendirilmesini ve tarihî mesuliyetinizi takdirlerinize arz ederim' demiştik. Kıymetli arkadaşlarım; bu maruzatımızdan tam 5 gün sonra 8 Ağustos günü başlayan ve 9 Ağustos akşamına kadar devam eden hava taarruzlarının isabetli olduğunu, bütün milletçe desteklediğimizi, fakat sonunun getirilmemesi yüzünden son bir fırsatın daha kaçırıldığını söylemek isterim. Çünkü, kanaatimizce bu bombardıman bütün askeri hedefleri kapsayacak şekilde devam etseydi veya Erenköy bölgesine esaslı bir çıkarma yapılsaydı, bugün, müzakereden kaçanların, tekliflere yanaşmayanların, Enosis hayalleri peşinde koşanların yalnız değil, Yunanistan'ı canı Papazı destekleyenlerin de müzakere masasında yer kapmak için birbiriyle yarışacakları muhakkaktı. İşte bütün bunlar gösteriyor ki, kuvvete dayanmayan, dünyanın umumi durumu layıkıyla kıymetlendirilemediği için, vehimlere kapılarak, cesaretle idare edilemeyen bir dış politikanın sonu hüsrandır. Bu vesileyle, bütün dünya milletlerinin örnekler aldıkları, Büyük Atatürk'ün tutum ve davranışından da dersler alınmadığını söylemek isterim. Kıymetli arkadaşlarım, sözlerimi bitirmeden evvel CHP sözcüsünün sözlerine de temas etmek isterim. Sayın Nihat Erim, beynelmilel hukukun bize tanıdığı hakların kullanılması halinde Amerika'yı ve Rusya'yı karşımızda gösteriyor. Halbuki beynelmilel hukuku çiğneyen, muahedeleri suratlarına atan Makarios'a, Yunan Hükümetine, neden karşı olmadıklarının izahını yapmıyor. Ben şuna kaniyim ki Sayın Nihat Erim'in kanaatleri Hükümet kanadının kanaatine hâkim ise, Kıbrıs dâvası bu tutumla hal olunamaz. Zavallı Kıbrıs, beceriksiz, çekingen bir politika ile diplomatik nezaket kaidelerine kurban edilmek üzeredir. Biz tamamen bunun karşısındayız. Hakem büyük Türk Milletidir. Ama, kim ne derse desin ben, bugün bu işin hâlâ başarılabilceği kanaatindeyim. Ancak, bunu başarmak devletler hukukunun bize tanıdığı bütün hakları kullanmak ve cesaretle hareket etmekle mümkündür. Sayın arkadaşlarım; 22 Aralıktan bu yana cereyan eden hâdiseler, Türklüğün millî haysiyeti ile nasıl oynandığını, Türklerin kalplerinin nasıl rencide edildiğini, milletçe nasıl bir ıstırap içinde bulunduğumuzu bütün dünyaya göstermiştir. Benim temennim Allah'ın basiretsiz insanlara basiret ihsan etmesi, şerefli ve haysiyetli

bir millet olan Türklüğü korumasıdır. Takdir Yüce Heyetinizindir. En derin hürmetlerimle.

Meclisin 8 Eylül 1964 tarihli oturumunda söz alan Afyonkarahisar Milletvekili Halûk Nur Bâki diğer milletvekillерinden farklı olarak Kıbrıs meselesine farklı yönden ele almıştır. Baki'ye göre her ne kadar dünya devletleri bu sorunu Türk-Yunan ilişkisi açısından ele alsada Kıbrıs'ın jeopolitik önemi bu devletleri cezbetmekte ve aslında kendi menfaatleri için bu sorunun çözümünde yardımcı olurmuş gibi görünmektedirler. Kıbrıs'ın gerek Ortadoğu petrolleri gerekse de yeni bir kaynak olan Afrika pazarı bakımından jeopolitik önemini asla kaybetmediğini zaten ilgili devletlerin de bu önemi bilerek konuya yaklaşmaya çalıştığını belirterek Sovyet Rusya üzerinde özellikle durmuştur. Sovyet Rusya'nın adada anlaşmazlığın büyüyerek NATO'nun sarsılmasını istediği için kimi zaman Makarios'u desteklerken kimi zaman da Türkiye'ye yumuşak mesajlar yolladığını, ABD'nin ise buradan doğan bir çatışmanın üçüncü dünya savaşına sebep olacağı endişesiyle olayları çözmeye çalıştığını beyan etmiştir. Ayrıca modern silahların ilerlemesi sebebiyle Türkiye'nin jeopolitik konumunun önem kaybetmediğini belki biraz sahafa uğrasa da Akdeniz'in dolayısıyla Kuzey Afrika'nın bugün tek dünya pazarı halinde ortaya çıkan Afrika'nın kilit noktası Türkiye olduğunu çıkacak bir harpte Türkiye'nin jeopolitik önemini kaybetmesine imkân olmadığını beyan etmiştir. Sözlerine hükümetin hareket tarzının eleştirilmesi noktasına değinerek devam eden Baki, Batı'nın dostluğunu kaybetmeyerek Kıbrıs'a bir hareket düzenlemenin imkansız olduğuna yer vererek devam etmiş, savaşın en son seçenek olması gerektiği yönünde kanaatini dile getirmiştir. Hükümetin sulhçu politikasını ve bu politikanın hangi noktada terk edileceğini bizzat açıklayarak bu politikaya hazır olduklarını gösterecek birtakım demokratik usullere başvurması gerektiğini diğer partilerin ise sürekli eleştirilerle hükümeti eli ayağı bağlanacak bir duruma getirmemesi gerektiğini hükümete enerjik davran diyenlerin ise aslında bu taleplerine karşın yuvarlak lafların arkasına saklandıklarını ifade etmiştir. Enerjik politika peşinde koşanların hala net bir beyanda bulunmadığını tekrar tekrar ifade ettikten sonra parlamento üyesi arkadaşlarından Kıbrıs konusundaki düşüncelerini net bir şekilde ortaya koymasının hükümetin çalışma azmine yapacağı etkiyi belirterek yalnızca yapılan birkaç cümlelik tenkitle milli bir vazifenin yapılamayacağını herkesin düşüncelerini anayasal yollarla ifade etmesi gerektiğini ifade etmiştir. Hükümetin zorda kalan bir hükümet olmadığına vurgu yaparak parlamentoda anayasanın emrettiği çoğunluğu alarak ayakta duran bir hükümet olduğunu unutulmaması gerektiğini Türkiye hükümetinin asla Kıbrıs konusunda taviz vermeyeceğini, sulh için

gayret göstereceğini ancak sulh peşinde koşmasının savaştan korktuğu manasına gelmediğini gerektiğinde en iyi dövüşmeyi bilen tarafın Türkiye olduğunu ifade etmiştir. Türkiye'nin savaşa girmesi karşısında Papandreou ve Makarios'un tarihin girdabına gömüleceğini onları bu hakikatten hiç kimsenin kurtaramayacağını ve hükümetin milli politikasının desteklenmesi gerektiğine inandığı şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.32, B.133, s.347-350);

Çok kıymetli arkadaşlarım, millî hissiyatımızın açık bir ifadesi olan Meclisimizin Kıbrıs konusunda gösterdiği büyük hassasiyetin sonucu olarak buraya toplandık ve bu konunun Hükümete taallûk eden ve Meclisimize taallûk eden durumlarını enine boyuna konuşmaya başlamış bulunuyoruz. Kıbrıs konusunda gerek millî hissiyatımızın olağanüstü bir havaya bürünmesi, gerekse mevzuun dünya politikası bakımından büyük ehemmiyet taşıması, kolayca çözülmesi imkânı olmayan hudutlar içerisinde bize bir gaile meydana getirmiş durumdadır. Haddizatında Kıbrıs, sanıldığı gibi Türklerle Yunanlılar arasında çerçeve içerisine alınmış basit bir siyasin konunun ötesinde, birtakım gizli hususlar taşımaktadır. Ve onun içindir ki, Kıbrıs konusu beklenen ve beklenmeyen ihtilâtlara her zaman yol bulabilmektedir. Bunları çok kısa olarak gözden geçirmekte, Kıbrıs politikasının gerek yürütülmesi gerekse bundan sonraki millî kelimesiyle ifade ettiğimiz politikamızın hududunun çizilmesi bakımından ehemmiyetlidir. Bunların başında bugünkü cihanın silâhları ne kadar üstün olursa olsun hâlâ birtakım toprakların, birtakımı coğrafi mevkilerin taşıdığı jeopolitik önemdir. Bugün Kıbrıs, gerek Orta- Doğu petrolleri bakımından, gerekse yeni bir kaynak olan büyük Afrika pazarı bakımından jeopolitik önemini zerrece kaybetmiş değildir. Bunun içindir ki, birçok devletlerin Kıbrıs üzerinde çeşitli menfaatleri çarpışmaktadır. Ancak bu devletler bu menfaatlerini daima geri plânda tutarak, güya Türkiye ile Yunanistan arasındaki hukukî anlaşmazlığın şu veya bu yönünü tutar görünmektedir. Aslında Kıbrıs İngiltere için vazgeçilmez jeopolitik bir üssün bulunduğu bir mevkidir. Aslında Kıbrıs her zaman ihtilâf çıkararak amaline hizmet etmesi bakımından büyük siyasi çelişmelerin merkezi siki etini teşkil eden Doğu- Batı bloku arasındaki bir iktisadi yarışmanın da geçici noktasıdır. Bu sebepler dolayısıyla ki, ister istemez gerek İsrail ve gerekse Birleşik Arap Cumhuriyeti bu konu ile alâkadar olmakta, ancak bu alâkalarını güya, demin arz ettiğim gibi, Türk-Yunan ihtilâfı, Kıbrıs üzerindeki hukukî ihtilâflar içerisine bağlamak istemektedirler. Bu arada üzerinde önemle durulacak bir nokta gözden kaçırılmamalıdır. Bu nokta Sovyet Rusya'nın Kıbrıs üzerinde politikasıdır. Sovyet Rusya Kıbrıs üzerindeki politikası ile bizim Kıbrıs politikamız üzerine mutlaka müspet olsun, menfi olsun, tesir yapmaktadır. Sovyet

Rusya'nın Kıbrıs politikasındaki zahirinde gizlediği siyasi hissiyatı açıkça bilmek gerekir. Sovyet Rusya istemektedir ki Yunanistan'la Türkiye arasındaki Kıbrıs ihtilâfi katiyen halledilmesin. Bu bakımdan Kıbrıs'ta Makarios'un maneviyatı bozulduğu zaman onu desteklemekte, Kıbrıs dolayısıyla bir harp ihtimali azaldığı zaman da Türkiye'ye yumuşak mesajlar yollamaktadır. Sovyet Rusya açısından işin aslı; Kıbrıs'ın ihtilâflı durumunu muhafaza olması ve bu ihtilâfin sonunda NATO'nun ciddi surette sarsılmasıdır. Diğer taraftan Amerika, Kıbrıs'tan doğacak büyük ihtilâfları 3'üncü cihan harbine kadar varacak ihtilâfları göze alamamakta ve bundan dolayı da Kıbrıs konusunda soğuk, güya siyasi yollarla halledilmesi vakasına karşılık, kabil olduğu kadar sıcak ve ateşli yolları terk eden bir siyaset gütmektedir. İşte bu iki siyasi tesirin altında gerek Hükümetimizin takip ettiği Kıbrıs politikası, gerekse bizim millî hissiyatımıza karşı gelen birtakım kötü durumlar meydana gelmektedir. Bir başka noktaya daha değinmek lâzım gelir. Türkiye NATO içerisinde olsun, Batı dünyası ve Doğu dünyası arasındaki muvazenede olsun jeopolitik önemi bakımından dünya nazaran bir şey kaybetmemiştir. Belki bugün, yer yüzündeki bazı politikacılar, modern silâhların ilerlemesi dolayısıyla, Türkiye'nin jeopolitik durumunun zaafa uğradığını ve Kıbrıs konusunda çıkacak ihtilâflar bakımından olsun, Türkiye'nin Kıbrıs'tan sirayet ettireceği bir harbin yayılması bakımından olsun Türkiye'nin jeopolitik durumunun zaafa uğradığını kabul edebilirler. Nitekim Kruşçev Parlâmento Heyetimize, boğazların jeopolitik durumunu kaybettiğini, binaenaleyh Türkiye üzerinde Stalin'in evvelce yürüttüğü politikanın artık bir tesiri kalmadığını ve dolayısıyla Türkiye ile iyi geçinmenin tabii bir hâdise olduğunu ifade ederek, demin ifade ettiğim veçhile, Türkiye'nin jeopolitik durumunun zaafa uğradığını kabul eder görünmüştür. Fakat arkadaşlar Türkiye'nin jeopolitik durumunu kaybettiğini ifade edenler samimî ifadede bulunmamaktadırlar. Akidenizin dolayısıyla Kuzey Afrika'nın bugün tek dünya pazarı halinde ortaya çıkan Afrika'nın kilit noktası olan Türkiye'nin ister Batı dünyası ile dostluğu noktasından olsun ister NATO ittifakından olsun ister Kıbrıs'tan dolayı çıkacak bir harpten olsun önemini kaybetmesine imkân yoktur. Şu hâlde ister Amerika olsun, isterse Rusya olsun Kıbrıs politikasına müdahale ederken sonsuz ihtilâflar rejimine müdahale etmiş oluyorlar. Ve zannedildiği gibi Kıbrıs jeopolitik durumunu kaybeden bir bölgedeki adi bir ihtilâfin çok ötesinde, büyük menfaatlerin aralarında çelişmeye düştüğü bir konudur. Bu kadar ağır bir konunun karşısında vazife gören Hükümetin ve ona destek vazifesi gören Meclisin bazı ana noktaları tespitinde fayda vardır. Ve benim anladığım anlamda bu genel görüşmenin manası da bu olmalıdır. Bu ana noktalar neler olmalıdır? Çünkü parti sözcülerini bilhassa, dinledikten sonra, ana noktaları tespitinde bazı açık noktalar müşahade etmiş

bulunmaktayım. Meselâ şahsan benim görüşüme zıt olmasına rağmen CKMP'nin Sayın lideri kendi görüşünü ve bu görüşüne uygun olan prosedürü ifade etmiş bulunmaktadır. Tabi ki bazı partilerin görüşleri daha müphem kalmıştır. Türkiye Kıbrıs politikası dolayısıyla, bütün arkadaşlarımın arzuladıkları gibi, millî haysiyetimizi rencide ettirilecek, gerekirse bir savaşı göze alacak bir politika ile mücehhez bulunması gereken bir Hükümeti destekleyeceklerse ve bütün partiler böyle bir politikanın taraflısı iseler, bunun ihtilâflarından doğacak hâdiseleri de bidayette kabul etmek durumundadırlar. Meselâ Türkiye'nin Kıbrıs politikasında daha aktif bir hareket tarzı tayinine Batılı dostlarımız mümanaat ediyorsa ne yapmak gerekmektedir? Gönül arzu eder ki, bütün parti sözcüleri bu noktaya da kesin bir hudut gizsin. Daima yuvarlak lâflar içerisinde bu kadar girift bir mevzuu çözmeye imkân yoktur. Hem Batı dostluğunu kaybetmeyelim hem Kıbrıs'ı Batının mümanaatına rağmen harp yolu ile istediğimizi elde edecek şekilde bir müdahale sahnesi yapalım. Bu fiilen imkânsızdır. Hem bazı devletlerin dostluğunu kazanmak hem de bir milletin hissiyatına tercüman olmak zahiren kolay gibi görünürse de kolay değildir. Çünkü tatbikatta görünüyor ancak tatbikatta terk zorunda ikisinden birini terk zorunda kalanlar bidayette angaje oldukları mevzuun ciddiyetini kabul etmemiş olurlar, Arkadaşlar; toplandık görüşüyoruz. Benden sonra da birçok arkadaşlar görüşecek. Netice ne olacaktır? Bu genel görüşmeden çıkacak netice ne olacaktır? Hükümet tezini açık olarak ortaya koymuştur. Diyor ki ben Hükümet olarak Kıbrıs politikasında bütün sulhçu yolları sonuna kadar zorlayacağım. Hatta millî hissiyatımızın galeyanını da biran için siper olarak bütün sulhçu yolları zorlayacağım. Ve dünyada olsun, vatanımızda olsun kan akıtmamak için her türlü tahammülü göstereceğim, hatta siyasi kayıp riskini göze alacağım; ondan sonra gerekirse harp edeceğim. Bence bir görüş olarak, harbi en son düşünmek, şüphesiz ki aklın yolunun tek olan da kendisidir. Ve eğer bir Hükümet, sulhçu bir politikayı milli izzetinefsimizi heder etmeden yürütebiliyorsa; -benim kanaatime göre, biz henüz sulhçu politikamızda millî hissiyatımızı rencide etmeden muvaffakiyetli bir noktadayız- bu tebrike şayan bir keyfiyettir. Ama, eğer bu politika açıkça benimsemiyorsa ortaya konulmalı bu sulhçu yolun, Hükümetin sulhçu yolunun hangi noktada terk edileceği açıkça vazedilmeli ve gerekiyorsa bu politikanın sahipleri m/illetin karşısına çıkıp böyle bir politikayı nasıl yürüteceklerini ifade ettikleri gibi fiilen de bu politikaya hazır olduklarını gösterecek birtakımı demokratik usullere başvurmalıdır. Yoksa Hükümeti her an bir nevi tenkit havası içerisinde bulundurmak, fakat bir taraftan da aman iyi ki, şu karışık günlerde ben mesuliyet mevkiinde değilim gibi bir temenni içerisinde tenkit etmek, onun sulhçu yollarını millî heyecan karşısında müşkül duruma düşürmek ve Hükümeti eli ayağı

bağlanacak bir duruma getirip Kıbrıs dâvasını dejenere etmek bir çıkar yol değildir, hele hele hiç millî politika değildir. Memleketimizin muhtaç olduğu şartlar içinde çeşitli parti sözcüleri arkadaşlarımızın zaman zaman cazip olacak, zaman zaman tatbiki mümkün olmayacak teklifleri zuhur etti. Meselâ, bir millî koalisyona gidilmesi hususu... Şüphesiz ki, bir memlekette dış ve iç meselelerin kriz haline geldiği anlarda millî koalisyon hakikaten çıkar demokratik yoldur. Ama bugünkü ortamda bütün konuşmaları dinledikten sonra açık olan bazı noktaların halledilmesi millî koalisyondan ziyade millî bir politikanın belli olması zarureti karşısında millî koalisyonun nasıl muvaffak olacağını insan kendiliğinden şüpheyile karşılıyor. Çünkü, Hükümet biran geliyor ki; «Bize, Batılı dostlarımız bütün fedakârlıklarımıza rağmen, yüz çevirdiler, binaenaleyh biz de Batılı dostlarımız ile olan dostluklarımızı yeniden gözden geçireceğiz» diyor. Kıbrıs politikasında daha enerjik bir politikayı savunanlar bakıyoruz; «Kıbrıs politikasında ne demek Batıya küsmek?» diye ortaya çıkıyorlar. Bu şartlar altında millî koalisyonun hazırlanması o kadar güçtür ki, Kıbrıs dâvasının en kritik günlerini geçirdiğimiz bu devrelerde bunları münakaşa etmek fayda yerime zarardan başka bir netice tevhit etmez. Arkadaşlarım, bir politikanın daha enerjik olması kelimesi tamamıyla yuvarlak olan, aslında tatbikatta hiç önemi olmayan bir cümledir. Enerjik politika ne demek? Enerjik politika, her şahıstan her şahsa ölçüsünü değiştiren bir sübjektif anlamdır. Enerjik politika güc, diye, büyük kütleleri temsil eden, büyük mesuliyet taşıyan siyaset adamları yuvarlak lâfların zırhına bürünmezler. Evvelâ enerjik politikadan kasıt nedir, onu tarif ve tafsil ederler. Eğer Hükümet bu politikayı takip etmiyorsa Hükümeti demokratik yollarla devirirler ve kendileri hazır gelirler ve bu politikayı takip ederler. Enerjik politika lâfını Kıbrıs dâvasının çıktığı günden beri dinliyoruz. Nedir enerjik politika? Otuz milyon birbirine soruyor, kimsenin bildiği yok. Yuvarlak lâf. Bir kimsenin diğerini itham ederken kullandığı bir lâf. Enerjik politika, Kıbrıs gibi hakikaten biraz evvel arz ettiğim sebeplerden dolayı dünyada mutlaka bir cihan harbi patlatması noktasından, bilhassa bu noktada enerjik politika o kadar ince bir husustur ki arkadaşlar, sulhçu yolları az denedi, diye insanı yarın sigaya çekerler. Sulhçu yolların sonuna kadar denenmediği 20'nci asırda hiçbir dünya ihtilâfını kuvvet yolu ile halletmek imkânı yoktur. Sulhçu yollar, bütün kamuoyunu ister devletlerin olsun ister milletlerin olsun ister Güvenlik Konseyinin olsun, ister Birleşmiş Milletlerin olsun, kamu oyunu kesin olarak müspet bir ifadeye bürümedikçe hiçbir kuvvet zorlamasının, hiçbir kıymet ifade etmeyeceği aşîkârdır. Nitekim, Türkiye'nin yaptığı bombardımanlar beklenilmedik bir tasvip ile karşılanmıştır. Bu iş de politika yönünden bir sanatın şaheseridir. Eğer Türkiye Hükümetinin takip ettiği politikanın Mecliste tasvip edilmesi halinde bu politika ile, Mecliste tasvip görmediği

takdirde, kurulacak bir başka Hükümetin politikası ile azimle ilerlerse, günün birinde Kıbrıs'ta Türk Bayrağı dalgalandığı zaman bütün dünya kamuoyu beklemediğimiz bir hayret ve tasviple karşılayacaktır. Ama enerjik politika gibi yuvarlak lâflarla işi şirazeden çıkarıp dejenere edersek en basit haklarımızı dahi kaybetmekle yüz yüze oluruz. Konuşmama son vermeden evvel bütün Parlâmento üyesi arkadaşlarımdan istirhamım şudur: Kıbrıs konusundaki düşüncelerini, ifadelerini, zamirlerinde taşıdıkları fikirleri net olarak ortaya koysunlar. Hükümet, ciddî olarak bu Parlâmentonun temsilcisi olan bir Hükümetin kuvvetiyle çalışmak azmine, sizin dürüst ifadelerinizle kavuşsun. Aksi takdirde bu politikaya inanmayan bir Parlâmento üyesinin bu politika karşısında susması, yalnız birkaç cümlelik tenkit yapıp gitmesi politika olmaz; millî vazifesini yapmamış olur. Herkes düşündüğünü, ifadesini güzelce, Anayasanın yollarıyla ifadelendirmelidir. Ve Hükümet, zorla kalmış bir hükümet değildir. Bugüne kadar azınlık hükümeti, azınlık hükümeti, diye kendi kendimize boşuna propagandasını yaptığımız Hükümet, her zaman, her başı sıkıştıkça güven alarak ve Parlâmentoda Anayasanın emrettiği çoğunluğu alarak ayakta duran bir hükümettir ve Türk Milletini temsil etmektedir. Batılı dostlarımız da bunu bilmelidir ki, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Türkiye'yi temsil etmektedir ve Kıbrıs hakkında hiçbir şekilde taviz verecek başka bir hükümet bulamaz. Yine başka dostumuz, düşmanımız da bilmelidir ki, Türkiye sulh için azami gayreti gösterecek, herkese bir sabır taşı örneği verecektir. Ama bu hiçbir zaman Türkiye'nin kandan korktuğu, savaştan kaçındığı için değildir. En iyi dövüşmesini bilen güç dövüşendir. İyi kavga eden insan kavga etmekten çekinir. Mümkün olduğu kadar kavga etmemeye çalışır. Ama bir de kavga etti mi karşısındakini toz eder! Gerek Makarios, gerekse Papandreou'nun, Türk Hükümetinin azimli politikası karşısında almış oldukları tedbirler, şaşkınlıklarının ifadesidir. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin Kıbrıs'a müdahalesiyle ve müdahale ettiği takdirde Yunanistan'ın işe karışması halinde Yunanistan'la harbe karar verdiği takdirde, harbin ihtilâtları ne olursa olsun, üçüncü dünya harbi çıksın veya çıkmaz, onun sonuçları nasıl tecelli ederse etsin gerek Papandreou milletiyle gerekse Makarios avenesiyle tarihin girdabına, ölüme gömülmeye mahkûmdurlar. Onları bu akıbetten ne Batılılar kurtarabilir ne Doğulular. Kıymetli arkadaşlarım, gene istirham ediyorum; Hükümetin hiçbir şekilde zaafa uğramayan ve zaafa uğramayacak olan politikasını millî politika anlamı içerisinde destekleyelim. Eğer buna ekseriyet bakımından inanmıyorsak, inanmadığımızı gösterelim ve ona göre başka bir politika güdelim. Bu ikisi arasında sürüncemede bırakarak iç dâvamızda olsun, dış dâvamızda olsun, faaliyetleri dejenere etmeye, birtakım olumsuz temennilerde bulunmaya kimsenin hakkı yoktur. Hürmetle selâmlarım.

Aynı oturumda Meclis Başkanı, Nihat Diler tarafından hazırlanan Kıbrıs meselesinin yalnızca adadaki Türklerin haklarının korunmasıyla ilgili değil Türkiye'nin milletlerarası camiada şeref ve itibarının korunması şeklinde bir nitelik kazandığını adada yaşanan son katliamlar neticesinde artık millet olarak sabır noktasının aşıldığını bu mevzuda tüm milletvekillerinin görüş bildirebilmesi sebebiyle milletvekillerinin konuşmalarının onar dakika ile sınırlı tutulmasına yönelik önergesi okutulmuştur (MMZC, C.32, B.133, s.350,351);

Sayın Başkanlığa Kıbrıs meselesi yalnız Kıbrıs'taki kardeşlerimizin hukukunun korunması ile ilgili değil, aynı zamanda Devletimizin milletlerarası camia içinde şeref ve itibarının korunması, dünya sulhunun devamı ve ihlâline müncer olabilecek bir mevzu haline gelmiştir. Kıbrıs'taki kardeşlerimize reva görülen her türlü insanlık dışı mezalime son verilmesi meselenin süratli şekilde müspet olarak halledilmesi için memleket sathında millî heyecan son haddine varmış, şahlanmıştır. Yüce Meclis, yalnız bu mühim mevzu dolayısıyla olağanüstü toplanmış bulunmaktadır. Yurdun dört bucağından sayın milletvekilleri Yüce Meclise gelmişlerdir. Sayın Hükümet Başkanı izahatını verdikten sonra gereğinin tayinini Meclise bırakmışlardır. Yüce Meclisin bu vazifesini tam yapabilmesi için söz istemiş bütün milletvekillerine konuşmak imkânı vermek tabîi bir zarurettir. Bunun için Milletvekillerinin konuşmalarının onar dakika ile tahdidedilmesini, önergeyin oya konmasını arz ve rica ederim.

Önergenin okutulmasının ardından Meclis Başkanı önerge aleyhinde Aydın Milletvekili Reşat Özarda'ya söz vermiştir. Özarda, Kıbrıs meselesinin önemi gereği meclisin tatili bırakıp bir araya geldiğini böyle mühim bir davada 10 dakikayla milletvekillerinin görüşlerini ifade edemeyeceğini, meselenin detaylıca ele alınıp irdelenmesi gerektiği için önergenin geri alınmasını bu gerçekleşmese de reddedilmesini rica ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.32, B.133, s.351);

Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar, Meclis normal mesaisinde değildir. Üç buçuk aylık bir tatil devresinde bulunduğu sırada Kıbrıs'ta hâdiselerin arz ettiği vahametten dolayı Millet Meclisi toplanmış, bu meseleyi enine boyuna görüşerek bir hal yolunu bulmak üzere bir araya gelmiş bulunmaktadır. Kıbrıs meselesi gibi önemli bir dâvayı on dakikalık kısa bir zamana sığdırmaya imkân yoktur. Kaldı ki, ilk konuşan milletvekillerinin uzun boylu konuşma imkânına sahip olmalarından sonra geride kalan milletvekillerinin konuşmalarının tahdidedilmesi de adalet ve hakkaniyet esaslarına uygun düşmemektedir. İşin önemi, önergede de belirtilmiş olduğuna göre, meselenin enine boyuna, her milletvekilinin kanunen yetkili bulunduğu süre içinde geniş bir şekilde

görüülmesinde fayda vardır. Bu itibarla önerenin geri alınmasını, aksi takdirde reddedilmesini istirham ederim. Hürmetlerimle.

Erzurum Milletvekili Nihat Diler önerge lehine söz olarak Kıbrıs meselesinin süratle halledilmesi gereken bir konu olduğunu her milletvekilinin bu konuda görüş beyan ederek hükümete yön verilmesi adına önergeyi verildiğini ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.32, B.133, s.351);

Muhterem arkadaşlar, önergemde de belirttiğim gibi Kıbrıs meselesi artık Kıbrıs'taki kardeşlerimizin hukukunu koruma kadar, büyük milletimizin milletlerarası camia içinde şeref ve itibarının korunması, dünya sulhunun devamı ve ihlâli gibi mühim bir vaziyete kaybolmuştur. İşte böyle bir mevzu üzerinde olağanüstü toplantı yapmış bulunan Yüce Meclis içinde her milletvekilinin kendine mahsus fikirleri olacaktır. Ancak, kendine has fikirleri tekrara kaçmadan 10 dakika içinde müdafaa etmek, söylemek mümkündür. Benim bu önergeyi vermemdeki maksat, bütün milletvekillerinin konuşmalarına imkân vermektir. Zira, müzakerenin devamı sırasında kıfayeti müzakere takriri verilmekte ve netice itibarıyla söz alan milletvekillerinin içerisinde kendisine has fikirleri olan kimselerin de fikirlerini açıklamaları imkânı ortadan kalkmaktadır. Gönül arzu ederdi ki, süratli netice almayı icap ettiren şu anlarda, bu acil durum olmasaydı da bütün milletvekilleri meseleyi geniş şekilde ele alıp fikirlerini ifade edebilseydiler. Fakat içerisinde bulunduğumuz durum, dâvanın süratle halledilmesi zarureti ortaya koymaktadır. Bu bakımdan on dakika içerisinde her milletvekili kendi fikirlerini müdafaa edebilecek ve dolayısıyla Hükümete bir yön tayin etmiş olacaktır. Bu bakımdan önergeme iltifat buyurulmasını istirham ederim. Hürmetlerimle.

Ardından Meclis Başkanı önergeyi oylamaya sunmuş ve önerge kabul edilmiştir.

Meclisin 8 Eylül 1964 tarihli oturumunda söz alan AP grubu Adına Talât Asal parti olarak öne sürdükleri fikirlerin CHP sözcüsü Nihat Erim tarafından tamamen farklı bir şekilde sözde cevaplandırıldığını belirterek böyle ciddi bir konuda verilen fikirleri âdetâ öfkeli bir tutumla cevaplandırıdığını ileri sürerek kendisinin aslında CHP sözcüsü değil hükümet sözcüsü olduğunu iddia etmiştir. Hukuka dayanan haklı bir davada umumi efkarı kazanamamış bir hükümetin doğal olarak eleştirileceğini öne süren Asal, sözlerine hükümetin vaktinde bir müdahale kararı almasıyla önüne Birleşmiş Milletler de dahil hiçbir mâni çıkmayacağını, Kıbrıs meselesinin de bugünkü hali almayacağını belirterek devam etmiş zaten bu görüşün başından beri Nihat Erim'in de fikrine dayandığını özellikle ifade etmiştir. Tüm bunları başaramamış bir hükümetin görevden ayrılma zamanının geldiğine dikkat çekerek Nihat Erim'in bugünkü tavrıyla partilerinin muhatabı

olmayacağını ve yine kendisinin Güvenlik Konseyi kararlarını 5 büyük devletten her birinin vetosuna maruz kalması sebebiyle kelime cambazlığı yaparak başarılı çıktıklarını adeta bir bahar havası şeklinde nitelendirdiğini fakat hukuki olarak haklı olunan bir davada başarısız bir politikanın sonucu olarak kelime cambazlığına kadar gidilmesini bir ıstırap kaynağı olarak görmüştür. Erim'in barış gücünün Makarios'un emelleri doğrultusunda kullanıldığı ve adadaki katliamlara seyirci kaldığı, adada işlenen cinayetleri bilmesine rağmen barış gücü adaya gidince Türklerden ölenlerin sayısının azalmasını öven, barış gücü kuvvetlerinin ateş açabilmesi için bir karar gelmesi gerektiği böyle bir kararı Sovyet Rusya'nın geçirmeyeceğini ifade etmesine rağmen adeta dün eleştirdiği şeyleri bugün savunduğunu hükümetin de akıtılan kanları kolaylaştırır bir politika yürüttüğünü belirterek hükümet ve Nihat Erim'i her yönüyle erıştırıp tarihin bu olayın sorumlularının nasıl yazacağını, Nihat Erim'in tayin edemeyeceğini ifade etmiştir. Parti olarak kendilerinin 8-9 Ağustos hareketini desteklediğini artık bu meselenin Kıbrıs'taki soydaşlarımızın yanında ve hatta ilerisinde milli gurur ve haysiyetimiz haline geldiğini bunların kurtarılması için de etkili bir politikanın yanında olacaklarını net bir şekilde ifade etmiştir. Asıl, parti olarak diplomasinin gerekliliğine katıldıklarını fakat Türkiye'nin haklı olduğu bir davada bir tek diplomatik başarı kazanamamasını şaşkınlıkla izlediklerini Makarios ve Yunanistan anlaşmalara uymazken hükümetin de hiçbir şey yapamadığını Erim'in milli politikayı meclis oylarının bir fazlası dahi olsa tasvip edilmiş olduğunu ifade etmesini de önemsiz çoğunluğun aldığı politika milli olamayacağını hele ki mecliste ve millet oyunda azınlıkta olan hükümetin politikasının asla milli bir politika olamayacağını bu düşünceyle de Nihat Erim'in demokratik düzenin hakim olduğu toplumlardan uzak olduğunu ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.32, B.133, s.351-354);

Sayın Başkan aziz arkadaşlarım; Kıbrıs mevzuunda Adalet Partisi Meclis grubu adına tenkit mahiyetinde bilhassa itina gösterilerek ileri sürülen fikirler, CHP'nin dünkü sözcüsü Sayın Profesör Nihat Erim tarafından tamamen ters istikamette ve değişik bir hüviyet içinde mütalâa edilerek Büyük Meclis ve muhterem kamuoyu huzurunuzda güya cevaplandırılmak istenmiştir. Devletimizin idaresine muhalefet görevi ile iştirak eden ana muhalefet partisi görüşlerinin bir itham kisvesi içinde mütalâa edilmesi karşısında onlara cevap vermek yalnız bir zaruret değil, muhalefet grubu olarak fonksiyonumuzun da tabii bir icabıdır. Bu itibarla Büyük Meclisi işgalimizin özrünü dilemek vazifesi de Sayın Cumhuriyet Halk Partisi Grup Sözcüsüne ait olmak lâzım gelir. Derhal üzerinde durmak istediğimiz nokta şudur: Ciddî bir konuda yapılan ciddi tenkitlere, fikre harekete ve hatta

sese öfke telâşî hâkim kılarak cevap vermek isteyen CHP sözcüsünün tarzını ne kendisi ve ne de temsil ettiği grubun şahsiyeti ile bağdaştıramadık. Sayın Erim, Sayın Başkanın anons ettikleri gibi Cumhuriyet Halk Partisi Sözcüsü mü idi, yoksa Hükümet Sözcüsü mü idi? Bunu da anlamakta müşkülât çektik. Ama şu muhakkaktı ki, Sayın Profesör Erim, Hükümet Sözcüsü özentisi içinde konuşuyordu. Tanrı bu olan konuşma bir zaruretin neticesi olarak bizi bazı konuları tekrar incelemek zorunda bırakmışsa bunun da vebali Sayın Erim'e ait olacaktır. Kıbrıs meselesi patlak verdiği zaman Sayın Erim'in fikri şu idi ve bunu bilmeyen muhalefete mensup milletvekili de yok idi. 20-21 Aralık evveline dönebilmek için dünya efkârını hazırlamak ve lehimize imare etmek zarureti vardır. Politikanın esaslarından biri de bu olmalıdır. Zaman ile değil, başarısız bir politika bizi bugünkü bahtsız noktaya getirdikten sonra hangi umumi efkârı bu Hükümetin lehimize imare etmiş olduğunu sormak elbette hakkımızdır. O halde hukuka dayanan haklı bir dâvada umumi efkârı kazanamamış olan Hükümet, mebdedeki fikri muvacehesinde Erim'in de kabul zorunda olacağı veçhile başarısızdır. Sayın milletvekilleri; Kıbrıs meselesini hukukî hüviyeti dışında mütalâa etmek mümkün değildir. Bu hukukî hüviyet, taraf olan devletlerin plânlı bir politikaya sahip olmalarını icap ettirir. Kıbrıs Anayasasının ihlâli, neticede, müdahale hakkını doğuracağı cihetle ve bu Anayasayı ihlâl ve müheyya bir Makarios idaresi ve Yunan macerasının mevcudiyeti muvacehesinde mütalâa edilirse hakkı müdahaleyi derhal istimale müheyya plânlı bir Türk politikasının mevcut bulunmasını icap ettirirdi. İnönü iktidarı hiçbir zaman böyle bir politikayı düşünmedi. Plânlayamadı. Kusur başlangıçta işte buradadır. Tespit ettiğimiz plânlı politika eğer tatbik edilseydi, Türkiye müdahale hakkını zamanında hiç mâni ile karşılaşmayarak kullanacak «Kıbrıs'a sulh ve sükûnu tesis için hakkımı kullandım bir polis kuvveti olarak bu görevi müessir bir Birleşmiş Milletler Kuvvetine devre amadeyim» diyecek ve bir Kıbrıs meselesi de bugünkü şekli ile kendisini göstermeyecekti. Bu fikirler de bütün muhalefet milletvekilleri tarafından bilinen Sayın Erim'in fikirleri idi. Evet Sayın Profesörümüz, savunduğunuz ve başarılı olarak vasıflandırdığımız Hükümet bizce bunun için başarısızdır ve kusurludur ve bu teşhisler de geçmiş zamanda zatîâlinize aittir. Siyasi mesuliyet prensibinin bir icabı olarak böyle Hükümetler düşer. Sayın Erim'inünkü konuşmasındaki alışmadığımız tarzı, Hükümete tevcih edilen tenkitlerimizi Güvenlik Konseyinde ve Cenevre'de tesadüfen kendilerinin bulunması sebebiyle şahıslarına ait telâkki etmelerinden mülhem olsa gerektir. Derhal ifade edelim ki bugünkü fonksiyonu ile Sayın Erim muhatabımız olamaz. Muhalefet Grubununünkü mütalâalarının muhatabı sadece Hükümettir. Çünkü biliriz ki, bu önemdeki beynelmilel müzakerelerde delegeler hükümetlerinin talimatları dairesinde vazife görürler. Sayın Erim 4 Mart tarihli

kararın Amerika-İngiltere ve dost müttefik devletlerin anladığı manayı taşıdığını ifade etmiştir. Bunun anlamı bir baharı ışığı göstermekse, kararın metni de tatbikatta Sayın Erim'e hayır demektedir. Kararın tatbikatı ile mükellef olan Genel Sekreter ile Kuvvet Kumandanın icraat ve Sayın sözcü ruhunu ne derece ferah tutarsa tutsun bizim için ıstırap vericidir. Sayın Profesör Güvenlik Konseyinde kararların beş büyük Devletten her birinin vetosuna maruz olduğu için kelime ve mana sanatının cambazlığı ile çıktığını söylemiştir. Hukukî tamamiyetinde ittifak ettiğimiz bir hakkın başarısız bir politikanın neticesi olarak kelime ve mana sanatının cambazlığına kadar Türkiye'yi götürmüş olmasından bir devletler arası hukuk profesörünün ıstırap duyması lâzımdır. Kaldı ki bu cambazlığın Yunanlılar tarafından yapılmış olduğunu da metnin bizatihi kendisi haykırmaktadır. Bu kararı Makarios'un kendi lehine tefsire kalktığını söyleyen Sayın Erim'dir. Barış gücünü kendi emellerine vasıta olarak Makarios'un kullanamadığını söyleyen de Sayın Erim'dir. Ama Barış gücünün seyirci vaziyette kaldığını söyleyen de Erim'dir. Bütün bunlara rağmen akan kanı bizim kadar bilen de Profesör Nihat Erim'dir. «Barış Gücü Ada'ya gidince Türklerden ölenler azaldı» diyen Erim'dir. Ama bir Hükümeti az insanın ölmesine sebep oluyor diye öven de dünkü tenkitçi bugünkü savunucu Sayın Erim'dir. Ve o Sayın Erim'de başarı sebebi ancak bu olabilen bir Hükümetin delegesidir. Sayın sözcü «Bu kuvvetlerin herhangi bir yerde ateş edebilmesi Konseyin ateş kararına bağlıdır. Sovyet Rusya böyle bir kararı geçirmezdi.» buyuruyorlar, Sözcü geçen kuvvetlerin bugüne kadar olan davranışları muvacehesinde acaba Sayın Erim Kıbrıs'taki soydaşlarımızdan daha fazla kayba uğramayışımızın müsebbibi olarak Sovyet Rusya'ya karşı bir teşekkür vazifesini mi ifa etmek istiyorlar. Sayın sözcü meselenin hukukî cephesinde müttefiklerimizin Zürih ve Londra Antlaşmaların meriyetini Hükümet Başkanının Amerika seyahatinden önce beyan etmediklerini söyleyebiliyorsa da Sayın İnönü'nün Amerika seyahatinin 4 Mart tarihinden sonra, olduğunu da hatırlayamıyorlar. Değerli Profesörün kan akıtmak kolay değildir, sözü ile beraberiz. Ama Hükümetin kan akıtmayı kolay hale getirmiş olan politikası ile beraber değiliz. 19 Aralık 1963'te muahedeler hâkimdi. Karşılıklı haklarımız ve vecibelerimiz vardır. 20-21 Aralıktan sonra Hükümet Başkanının ifadesi ile Yunanlılar Ada'ya 10 bin asker çıkardılar, 10 bin Kıbrıslı Rum'u da silahlandırıdılar. Bu resmî rakamlara göre bir müdahale halinde Türkiye daha fazla Türk Askerinin kan dökmesi oldu bittisi ile karşı karşıya getirildi. Bu mu başarılı Hükümet? Bu mu Sorumsuz Hükümet? İşte azınlık iktidarının tarihî mesuliyeti buradadır. Ve tarihin bu mesuliyeti nasıl yazacağını Sayın Erim tayin edemeyecektir. Sayın sözcü emrivakiler para etmez oldu, bittiler le mesele hallolmaz, sonunda hukukî yola girmek zaruridir diyorlar. İşte bu

noktada Sayın Profesöre Tunus'u Cezayir'i, Trablusgarp'taki Osmanlı Devleti'nin emrivakilerle kaybetmiş olduğunu sonradan da hukukî yollardan müstevlilere mal edilmiş bulunduğunu hatırlatmak isteriz. 4 Haziran'da yapılması düşünülen çıkartmanın Amerika'nın mümanaatı üzerine muhalefet partilerinin bir şey demediklerini söyleyen Sayın Profesöre muhalefet partilerinin bir emrivaki karşısında bırakılmış olduğunu ve Başbakanın da Amerika seyahatinin arifesinde olduğunu hatırlatmak isteriz. Bir Parlâmento Grubu İdaresini reyi ile izhar eder. O zaman Grubumuzun kırmızı oy kullandığını da hatırlanmasını isteriz. Adalet Partisi, parti olarak ve grup olarak çok çok zaman evvel takibi icap eden politikayı sarahatle vaz 'etmiştir. Bunun en yakın ve canlı misalini 8-9 Ağustos harekâtındaki davranışı ile ispatlamıştır. Bu harekete bütün gönlümüzle katıldığımızı en yetkili ağızdan ifade etmiştik. Kıbrıs'ın ve Kıbrıs'taki soydaşlarımızın Türkiye için önemi münakaşa kabul etmez. Takip edilen politika bu önemle mütenasip değildir. Mesele Kıbrıs'ın ve soydaşlarımızın yanında, hatta ilerisinde, Millî gururumuz, millî haysiyetimiz, millî şerefimiz haline gelmiştir. Bunların kurtarılması için izlenecek müessir politikanın yanındayız ve tatbikatçısıyız. Şunu katiyetle söyleyelim ki, müessir her tedbirin yanında ataletin karşısındayız. Tarihin, diplomatik hazırlıkları yapmadan girişilen harplerin perişanlığı ile dolu olduğunu kabul ederiz. Ama hemen bunun yanında bir Hükümetin böylesine haklı bir dâvada bir tek diplomatik basan kazanamamış olduğuna da hayret ederiz. Yunanistan muahedelere istinaden birliğini değiştiriyor. Sıra bize gelince hayır deniliyor. Sadece bir tehir dahi Devletlerarası teamülde Devletin itibarı ile oynamak manasını taşımaz mı? Zemin olarak kabul ettiğimiz antlaşmaların tatbikatında bulunduğumuz nokta, işte bu. Bu mu diplomatik hazırlık? Hukukî durum yerini fiilî duruma terk ediyor. Ve biz susuyoruz. Bu mu başarı? Güvenlik Konseyi kararlarına Makarios ve Yunanistan riayet etmiyor. Sözcü riayetin lüzumunu söylüyor, Hükümet riayet ettiremiyor. Ye buna rağmen sözcü Hükümeti başarılı buluyor. Bu mu inancın müdafaası? Erim millî politikayı tarif ederken Meclis reylerinin bir fazlası ile dâhi olsa tasvibe iktiran eden politika millî politikadır diyor. Mecliste hor ekseriyet kadanın sah us veya politika millîdir denemez. Hele Mecliste ve millet oyunda, azınlıkta bulunan bir Hükümetin politikası bugünkü haliyle millî politika vasfından mutlaka mahrumdur. Sayın Erim 'inki gibi bir düşünce demokratik bir düzenin hâkim bulunduğu diyarlarda değil, hürriyete şal örtülen devirlerde ancak bahis konusu olabilir.

Meclisin 8 Eylül 1964 tarihli oturumunda söz alan Millet Partisi grubu adına Hüseyin Ataman Kıbrıs meselesinin önemini arttırdığı ve artık dış tehlikelerin belirdiğini işaret ederek partizanca tutumun bir tarafa bırakılıp vatanseverlik duygusu içerisinde birleşmek gerektiğini ifade etmelerine karşın CHP sözcüsü Nihat Erim'in konuşmalarının partizanca bir endişenin parçası olduğunu ve bu konuşmayla kendilerinin hayal kırıklığına uğradığını ifade ederek sözlerine başlamıştır. Nihat Erim'in muhalefetin Kıbrıs mevzusunda ne düşündüğünü açıkça söylemediği şeklindeki beyanlarına hükümetin verdiği imkanlar çerçevesinde düşüncelerini açıkladıklarını Başbakan Amerika'ya gitmeden önce de yine Nihat Erim'in aynen eleştiride bulunduğu fakat kendilerinden gelen itirazlar sonucunda özür dileyerek bunu kabul ettiğini hatırlatmıştır. Ataman yine de Kıbrıs meselesiyle ilgili görüşlerini belirtmeye başlamış hükümetin barış yoluyla sorunu çözemediği bu nedenle artık Türkiye'nin müdahale hakkını kullanacağını açıkça ifade etmesi gerektiğini, dostluk ve müttefik ilişkilerinin tekrar gözden geçirilmesi ve milli bir politikanın acilen tespit edilmesi gerektiği olası bir müdahalenin Türk Yunan savaşına sebep olacağı unutulmayacak ayrılıkçı tutumlar bir tarafa bırakılıp birlik içerisinde hareket edilmesi taraftarı olduklarını ifade etmiştir. Sözlerine vatanseverlik duygusu etrafında birleşmenin önemini vurgulayarak devam eden Ataman, tüm milli partilerin bir araya gelerek koalisyon hükümeti kurması gerektiğini ifade ederek Millet Partisi tüm görüşlerini ifade etmesine rağmen Nihat Erim tarafından söylenilen sözlerin haksızlığı üzerinde durmuş Hükümetin başarısız politikası nedeniyle adada dökülen kanlardan sorumlu olduğunu belirtmiştir. Millet Partisi'nin hükümeti haksız maceralar peşinde koşmaya itmeyerek Kıbrıslı ırktaşlar ve Türkiye'nin haysiyeti için kararlı ve cesur olması gerektiğini istediğini bu enerjik milli politika talebinin de 2 Ocak 1964 tarihinde yüksek mecliste kendilerince ifade edildiğini Milli politikanın mecliste milleti temsil eden tüm partilerin kabul edeceği bir görüşle oluşturulacağını ifade ederek hükümetin bu taleplerine milli politikanın var olduğu şeklinde karşılık verdiğini ifade etmiştir. Daha sonra milli politikanın ne olduğunu sorgulayarak hükümetin sürekli değişen fikirleriyle nasıl bir milli politikanın yürütüleceğini irdelemiştir. Ataman, tekrar karşılıklı görüş ve imkanların ortaya konulmasıyla isabetli bir sonuca ulaşılacağını belirterek Acheson planına değinmiş, Nihat Erim'in bu planla iki taraflı bir Enosis'e imkan verildiğini üstü kapalı bir taksim olduğunu iddia etmesine rağmen İsmet İnönü'de Yunanistan ve Makarios'un ilgili planları reddettikleri için kendilerinin 8 Temmuz'da Cenevre'de öne sürdükleri Taksim projesinin vakti geldiğini, buna dair haritanın da Acheson'a verildiğini ifade etmesiyle aslında bu planla mutlak bir taksim olmayacağını

anlaşıldığı hükümetin bu noktada artık gereken açıklamaları yapması gerektiğini ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.32, B.133, s.354-356);

Muhterem arkadaşlarım, Millet Partisi Meclis grubu adına dün yapılan konuşmada Kıbrıs buhranının vahamet kastettiğine, buna bağlı olarak dış tehlikelerin belirdiğine işaret etmiş ve bütün milletin bizi dinlediği şu anda vatanseverlikten başka hiçbir düşüncenin milleti temsil edenlere hâkim bulunmadığını, müzakerelerin ortaya koyacağı yolundaki kanaat ve ümidimizi belirtmiştik. Partizan düşünceler silinmeli, sadece vatanseverlik konuşmalıdır, demiştik. Tenkit ve temennilerimizde bu ölçüler uygun olmuş ayırmaya değil birleştirmeye çalışan bir ruhla ortaya konmuştur. Söylediklerimizi çok iyi anlayacak bir hüviyeti olan CHP sözcüsü Sayın Nihat Erim'in mukabelesi bizim için cidden hayal kırıcı olmuştur. Sayın Nihat Erim'in bu konuşması halkı yanlış hükümlere sevk etmeye ve okşatmayla matuf partizan bir endişenin ifadesi olmaktan öteye gitmemiştir. CHP sözcüsü Sayın Nihat Erim muhalefetin Kıbrıs mevzuunda ne düşündüğünü söylemediğini iddia ettiler. Millet Partisi kendisini bu ithamların muhatabı saymamaktadır. Ne düşündüğümüzü ve ne yapmamız lâzım geldiğini Hükümetin bize verdiği bilgi ve imkân çerçevesinde açıkça ortaya koymuş bulunuyoruz. Sayın Başbakan Amerika'ya gitmeden evvel Yüksek Mecliste yapılan bir görüşme esnasında da CHP Sözcüsü Sayın Nihat Erim klâsik hale gelmiş olan aynı iddia ve ithamı ileri sürmüş ve fakat sonunda, itirazımız üzerine Millet Partisinin ne düşündüğünü Meclis Kürsüsünde ifade ettiğini kabul etmek ve özür dilemek nezaketini göstermiştir. Bizim yapılmasını istediğimizi daha o zaman açıkça ifade ettiğimizi kabul etmek mecburiyetinde kalmıştır. Sayın Nihat Erim gibi yersiz ve isabetsiz bir ithamın siperine çekilmek ve böylece muvaffakiyet temim etmek isteyenlere imkân vermemek için dün grubumuz adına yapılan konuşmada yer alan görüş ve tavsiyelerimizi bir kere daha tekrarlayacağız.

1. *Hükümetin barış yoluyla meseleyi halletmek gayretleri netice vermediği veya yeni tecavüzler başladığı takdirde Garanti Antlaşmasının Türkiye'ye verdiği müdahale hakkı kullanılmalıdır. Dost ve müttefiklerimize yapılacak son ve kesin ikazların tesirsiz kalması halinde Türkiye'nin Kıbrıs meselesini, müdahale hakkını kullanarak halledeceği açıkça ifade edilmelidir.*
2. *Kıbrıs buhranının ortaya koyduğu gerçeklerin ışığı altında işlemeyen, dostluk ve ittifaklarımız yeniden gözden geçirilmeli, menfaatlerimizin emrettiği kararlar alınmalıdır.*
3. *Kıbrıs meselesinin nihai hal tarzı millî politika hâlinde tespit ve ilân olunmalıdır.*
4. *Kıbrıs buhranı çok vahim bir safhaya girmiş ve buna bağlı olarak dış tehlikeler belirmiştir. Kıbrıs'a yapacağımız haklı müdahalenin bir Türk-Yunan harbine müncer olacağını*

Başbakanda açıkça ifade ve teyit etmiştir. Hâdisenin yaratabileceği diğer ihtilâtlar da nazara alınacak olursa buhranın ve tehlikenin vahameti anlaşılır. Böylece bir manzara karşısında bütün ihtilâflar susmalı ve birlik ruhu konuşmalıdır. Tehlikeleri uzaklaştıracak ve buhrandan şerefle çıkmamızı sağlayacak yol budur. Bütün kuvvetler ve gayretler bu maksat uğrunda bir araya gelmelidir. Tehlike anında Türk Milleti daima böyle yapmış ve muzaffer olmuştur. En ümitsiz şartlar içinde başarılan, istiklâl mücadelemiz de bu şiarımızın ölmez bir eseridir.

Demokratik memleketlerde, dış tehlikeler karşısında bütün partilerin bir araya gelerek millî koalisyon hükümetleri kurdukları her zaman görülür. Kıbrıs buhranı ve beliren dış tehlikeler karşısında bizde partiler millî bir cephe teşkil etmelidir. Bir koalisyon hükümetinde hepsi müşterek sorumluluk yüklenmelidir. Böyle bir cephenin ve böyle bir Hükümetin dünyaya karşı son derecede tesiri olacak ve Kıbrıs dâvasının hallini kolaylaştıracaktır. Ayrıca bu hareket vatandaşlara büyük bir ferahlık ve emniyet duygusu verecektir. Türkiye'deki parti çekişmelerine ümit bağlayanlar da millî birliğin bu tezahürü karşısında hüsrana uğrayacaklardır. Mevcut şartlar içinde hiçbir parti kendisini diğer partilerle mesuliyeti paylaşmaktan müstağni saymamalı. Bu teklifimizle biz, bir nimete değil, milletin selâmeti uğruna ağır bir külfet ve mesuliyete talip oluyoruz. Millet Partisi Meclis Grubu, bütün partileri bu vatansever görüş etrafında birleşmeye davet eder. Dün böyle söylemiştik. Şimdi Sayın Nihat Erim'e ve onun şahsına Cumhuriyet Halk Partisine soruyoruz. Millet Partisinin verilen bilgiler çerçevesinde söylemediği ne kalmıştır? Her türlü bilgiyi içinde tutan ve Millet Meclisini karanlıklar içinde bırakan Hükümet, Millet Partisinin söylediğinden fazla ve açık ne söylemiştir? Bu kadar açık konuşan bir partiye, ne yapılacağını söylemedi, yuvarlak ve kaypak konuştu demek insafsızlık değil midir? Halkın idrakini hiçe saymak değil midir? Millet Partisinin ileri sürdüğü bu mütalâaların hangisi lüzumsuz yere milletin kanını dökmek manasına gelmektedir, hangisi Hükümeti maceraya teşvik etmektedir? Yeri gelmişken söyleyeyim, hâdiseleri bir halk tabiriyle (kocatanlar), fırsatı kaçıranlar ve zamanında hareket etmeyenler ilerde milletin kanının sel gibi akmasına sebep olurlar. Bir Hükümetin; hatasını zaafını ve mesuliyetini kan dökmek istemedik gibi sıyanet iddiasıyla ve ucuz bir mazeretle örtmeye imkân yoktur. Bu nevi mazeretlerin bir beynamaz özünden farksız olduğunu ve yarınki büyük tehlikeleri Türk Milleti anlayacak idrake sahiptir. Bu hata ve mesuliyetlerin neler olduğunu bu kürsüde çeşitli vesilelerle açıklamış bulunuyoruz. Şimdi tekrarında fayda mülâhaza etmiyoruz. Bizzat Başbakanın da ifade ve itiraf ettiği üzere Kıbrıs bugün bir silâh deposu bir askerî yağmak sahası haline gelmiştir. Bütün bunlar

ileride bir müdahale halinde daha fazla Türk kanı dökmek için bir hazırlık değil midir? Daha fazla Türk kanı dökülmesine sebep olmayacak mıdır? Haziran 1964 başında askeri bir müdahale yapmaya karar verdiğini açıklayan Hükümet de Sayın Nihat Erim'e göre bu hareketiyle bir macera mı aramıştır. Lüzumsuz yere kan mı dökmek istemiştir? Dün de ifade ettiğimiz üzere Millet Partisi Meclis Grubu şimdiye kadar Hükümeti haksız emeller peşinde bir maceraya teşvik etmemiş, sadece Hükümetten, millî menfaatlerimiz, Kıbrıslı ırkdaşlarımızın hayatı ve Devletimizin haysiyeti için kararlı ve cesur olmasını istemektedir. Bu mevzuu kaparken şunu ifade edelim ki; tarih zamanında fedakârlığı göze alamayan, tehlikelerin karşısına çıkamayan milletlerin sonunda kanlarını da istiklâllerini de kaybettiklerinin misalleriyle doludur. Muhterem arkadaşlar; Millet Partisi Meclis Grubu Kıbrıs meselesini nihai hal tarzına bağlayacak bir millî politika tespit olunmasını ve bunun enerjik bir şekilde yürütülmesini 2 Ocak 1964 tarihinde Yüksek Meclis kürsüsünde istemiştir. Bu tarihten sonra yapılan görüşmelerde bu fikrinde sabit kalmıştır. Millî politikadan maksadımız Mecliste milleti temsil eden bütün partilerin benimseyeceği ve kabul edeceği bir görüştür. Şimdiye kadar Kıbrıs mevzuunda böyle bir millî politikanın tespiti için hiçbir ciddi adım atılmamıştır. Buna rağmen Hükümet teklifimiz karşısında bu mevzuda millî bir politikanın mevcut olduğunu iddia etmek garabetini göstermiştir. Şimdi soruyoruz; böyle bir millî politika Hükümet ve partiler arasında yapılan müzakere ve anlaşmalarla mı temin edilmiştir? Yoksa Yüksek Meclis bu mevzuda bütün partilerin tasvip ettiği bir karar mı almıştır? Böyle bir şey olmadığına göre millî politikanın mevcudiyetinden nasıl bahsedilebilir. Güven oyu alan Hükümetin mütemadiyen değişen görüşleri Sayın Nihat Erim'e göre bir millî politika mıdır? Kıbrıs mevzuunda varlığı iddia edilen millî politika nedir? Ada'nın tamamının Türkiye'ye ilhakı mı millî politikadır? Ada'da federal bir idarenin kurulması mı millî politikadır? Başbakanın tabiriyle mutlak ve kesin taksim mi millî politikadır? Yoksa ihtiyaçlarımıza cevap tabiriyle örtülmek istenen cüzi bir arazi parçasının Türkiye'ye verilmesi karşılığında Ada'nın Yunanistan'a ilhakı mı millî politika olarak kabul edilmektedir? Ne Meclis ve ne de partiler bu ihtimallerden birisini veya tamamını içine alacak bir görüş etrafında birleşmiş değildir. O halde ortada bir millî politika yoktur. Hükümet değişen görüş ve kanaatleri çerçevesinde meseleyi halletmeye çalışmış ve çeşitli formüller üzerinde durmuştur. Bu durumun millet ve Meclisi bir emrivaki karşısında bırakacağı tabiidir. Sayın Nihat Erim millî politika nasıl meydana gelir diye bir soru soruyor ve kendine göre de buna bir cevap veriyor Millî politikanın Mecliste yapılacak görüşmelerle ortaya çıkacağını söylüyor. Bu gibi meselelerin partiler ve Hükümet arasında yapılacak temaslar ve müzakerelerle zemini hazırlanmadan Meclise getirilmesinden her zaman müspet bir netice

çıkartılabileceğine kaani değiliz. Bunun böyle olduğunu Sayın Nihat Erim ve sözcülüğünü yaptığı Halk Partisi bilecek tecrübe ve irfana sahiptir. Nitekim bazı mühim meselelerde Hükümet partileri davet etmiş, müzakereler yapılmış ve hazırlanan zeminden sonra Meclise getirilmiştir. Kıbrıs meselesinin bu üstü kapalı bahsettiğimiz meselelerden daha ehemmiyetsiz olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Kıbrıs mevzuunda millî bir politikanın takip edilmesini başından beri teklif eden Millet Partisinin ortaya açık bir formül koymamış olması bir fikir sahibi olmadığı manasına alınmamalıdır. Millet Partisi karşılıklı görüşlerin ve imkânların ortaya konmasından sonra daha isabetli bir neticeye varılabileceği kanaatiyle böyle hareket etmiştir. Bugün de aynı görüşe sahip bulunmaktayız. Muhterem arkadaşlar; Sayın Nihat Erim beyanında Acheson plânının iki taraflı Enosise imkân verdiğini, üstü kapalı bir taksim olduğunu iddia etmektedir. Kıbrıs'tan Türkiye'ye herhangi bir toprak parçasının verilmesi karşılığı Ada'nın Yunanistan'a ilhakını Türkiye için bir taksim olarak kabul etmek ve böylece şekle sığınmak ciddî bir hareket değildir. Acheson plânını yani Türkiye'ye verilecek bir arazi karşılığı Ada'nın Yunanistan'a ilhak edilmesini ön gören teklifi müzakerelere zemin olarak kabul edildiğini benimseyen Hükümet Başkanı Sayın İnönü açıklamasında aynen şöyle söylemiştir: «14 Ağustosta Cenevre'ye dönen delegemiz ertesi günü Mrs. Acheson'u görerek Yunanistan'ın ve Makarios'un müzakere zemini olan Acheson plânını reddettiklerine göre bizim de Cenevre'de 8 Temmuz'da müzakereye başladığımızda öne sürdüğümüz mutlak ve kesin taksim projemize avdet ettiğimizi söyledi ve buna dair haritayı Mrs. Acheson'a verdi.» Sayın İnönü'nün bu açıklamasına göre Acheson plânı Hükümetin anladığı manada mutlak ve kesin bir taksim değildir. Bu gerçekleri milletten gizlemeye çalışma; k beyhude bir gayrettir. Hükümetten beklediğimiz açıklamalara ve onun konuşmasına intizar etmekteyiz. Hürmetlerimizle.

Meclisin 8 Eylül 1964 tarihli oturumunda söz alan CHP grubu adına Nihat Erim, Adalet Partisi sözcüsü Talat Asal'ın kendi sözlerini farklı yönleri çektiğini ve yine kendisini öfkeli bir şekilde değerlendirdiğini belirterek tüm konuşmaların mecliste gerçekleştiğini ve radyoda da yayınlanarak tüm milletin konuya vakıf olduğunu böyle bir eleştiriyi sadece kendisinden aldığını ifade etmiştir. Sözlerine Talat Asal'ın meselenin patlak verdiğini ilk güne dönmeye çalıştığını ifade ederek devam eden Erim, bunu yaparak hükümeti tenkit ettiğini beyan ediyorsa bu şekildeki bir oyuna daha önce teşebbüs edildiğini kendisinin politikada yeni olmadığını tenkitlerini açık ve gizli olmak üzere her durumda yaptığını ifade etmiştir. Yine Talat Asal'nın 4 mart tarihli kararları kendisinin anlattığı tarzda olmadığını ifade ettiğini söyleyerek 4 mart tarihli kararlarda

Türkiye'nin muvaffak olduğu ve olmadığı konuların varlığına işaret ederek bu konuda barış gücü kuvvetlerinin adaya gelmesiyle Türk Mücahitlerine dokunulmadığını bu yönüyle başarılı olduğunu fakat barış gücünün adadan kanun ve nizamı sağlama yönünden de başarısız olduğunu belirterek hükümetin başarısız olduğu yanların ifade edilmesine karşın neden başarılı olduğu yönlerinde söylenmediği üzerinde durmuştur. Düzeni sağlama konusunda barış gücünün silah kullanamayacağını belirterek veto kararının varlığına ve Sovyet Rusya'nın veto gelmesi halinde barış gücünün adaya gidemeyeceği ve arabulucunun tayin edilemeyeceğini vurgulamıştır. Anlaşmaların varlığına karşın garantör devletlerin müdahale etmemesi konusunun hükümetçe açıklandığını bunun bizzat kapalı celsede anlatıldığını hükümetin dikkatli davranarak hareket ettiğini Johnson mektubunda ise kendisine göre meseleyi barış yollarından halletmek mümkün olmadığı için bu meseleyi çözmek için davete dayandığını belirtilmiştir. Başbakanın bu teklifi kabul ederek Amerika'ya gittiğini ve karşılıklı çözüm yolları arandığını dünyaca tanınmış Amerikan devlet adamı Mr. Acheson'nun bu konu için görevlendirildiğini ifade etmiştir. Ancak hükümetin her türlü çabasının partiler tarafından daima eleştirilerek olumlu yönlerinin görülmediğinden yakınlık kendisinin de milli bir politikadan taraf olduğunu fakat diğer partilerin hükümetin gösterdiği yollar dışında bir öneride bulunmadığını böyle bir öneri olursa gerekirse CHP'nin de hükümetin de ikna edilmesi konusunda çalışacağını ifade etmiştir. Nihat Erim bazı partilerin hükümete söylenmedik söz bırakmadığını ancak buna rağmen tüm partilerin üzerinde uzlaşacağı hedefler varsa bunu birlikte bulmak için elinden geleni yapacağına fakat bulunamaması durumunda hükümetin politikasız kalmaması gerektiği unutulmayarak hükümetin işleri yürüteceğinin üzerinde durmuştur. Hüseyin Atamanın kendi konuşmalarına fazla hassasiyetle alınganlık gösterdiğini iddia ederek konuşmasında Millet Partisi adını geçirmedeğini ve kendilerinin söylediği 5 noktayı notlarına alarak bu 5 noktayı açıklamaya çalışmıştır. Bu 5 noktanın barış gayretleri sonuçsuz kalırsa müdahale yapılması, müdahale hakkının dost ve müttefiklere son kez bildirilmesi, dostluk ve ittifakların tekrar gözden geçirilmesi, milli bir politikanın gerekliliği, milli bir koalisyonun gerekliliği şeklinde tespit etmiştir. Erim, milli politika için düşüncelerini beyan ederek hükümetin bu 5 noktayı nasıl karşılayacağını Amerika, İngiltere ve diğer NATO devletlerine müdahale edeceğini mi söylemesi gerektiğini, karşı devletler müdahale sırası gelmediğini beyan ederse ne olacağını sorguladığı şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.32, B.133, s.356-360);

Muhterem arkadaşlarım; bir yandan Adalet Partisi'nin sözcüsü Sayın Talât Asal öte yandan Millet Partisi'nin çok sayın sözcüsü Hüseyin Ataman, benim dünkü konuşmamda zannediyorum aşırı bir hassasiyetle birtakım alınganlıklar çıkarmışlar. Bunu Büyük Meclis Huzurunda cevaplamak, tavzih etmek ve kendilerini eğer muvaffak olabilirsem teskin etmek istiyorum. Sayın Asal arkadaşımız benim konuşmamda kendi partilerinin sözcüsünün beyanlarını ters istikâmetlerde, değişik manalara çektiğini söylediler. Öfkeli ve telaşlı olduğumu ilâve ettiler. Arkadaşlar, konuşmalar huzurunuzda cereyan etti, büyük bir şans eseri olarak radyoda yayınlandığı için millet huzurunda cereyan etti. Vatandaşlar aynen dinlediler. Arkadaşımızı da beni de aynen dinlediler. Eğer ben sözlerimde böyle bir usulsüz davranışta bulundum ise bütün yurttaki vatandaşlar beni mahkûm ederler. Ama zannetmiyorum. Dün Büyük Meclisten çıktığım saatten buraya gelinceye kadar yurdun her yerinden vatandaşlardan almakta olduğum telgraflar, telefonlar benim sözlerimin vatandaşlarca manasının çok iyi anlaşıldığını gösterir. Sayın Asal arkadaşımız bir yandan Hükümet için tenkitlerini söylerken, öte yandan beni de bu iltifatlardan mahrum bırakmamaya itina gösterdiler. Ancak artık sayılabilecek politika hayatımda kendimi şerbetli sayabildiğim birtakım tahriklerle, şahsıma hücum etmek suretiyle, beni mihverimden kaydırabileceğini zannetti; boştur bu gayretler, kâfi derecede politika tecrübem vardır, hiç onlar üzerinde durmayacağım; Sayın arkadaşlarım, Büyük Meclisin gözünden kaçmamıştır, Büyük Meclis 4 Haziran çıkarma teşebbüsünün geri bırakılmasından sonra bir genel görüşme yapmış ve oraya kadarki Kıbrıs politikasının muhasebesini görmüştü. Ve bugünkü genel görüşmenin mevzuu daha ziyade ve hatta bence münhasıran bu son genel görüşmeden bu tarafa Hükümetin takip ettiği politikanın takdiri ve muhasebesi olmak icap ederdi. Adalet Partisinin değerli sözcüsü buhranın ilk patlak verdiği günlere kadar bir kere daha dönmek lüzumunu hissetti. Eğer bunun manası Hükümetin Haziran genel görüşmesinden sonraki politikasında pek öyle takılabilecek bir şey olmadığı ise zararı yok. Eğer bunu yapmakla benim o zaman Hükümeti tenkit ettiğimi beyan ediyorlar ise, hatırlayacaklar, geçen genel görüşmede kendilerinden bir arkadaş bu oyuna teşebbüs etmişti... Arkadaşlar, söyledim o zaman: Benim kimseden korkum yok. Hükümeti bu kürsüden tenkit ettim. Gizli tenkit ettim. Ben dünkü konuşmamda Halk Partisinin sözcüsü olarak son genel görüşmeden bu yana Hükümetin takip ettiği politikanın Halk Partisi grubunca tasvip edildiğini izaha çalıştım. Bu arada şahsan Hükümetin son genel görüşmeden bu yana takip ettiği politikanın başarılı olduğunu söyledim. Kendileri başarısız olduğunu söylerken suç sayılmıyor da, ben başarılı sayılacağını söylerken niçin suç sayılıyor, doğrusu bunu anlamaktan âcizim. Şimdi Sayın Adalet Partisi sözcüsü 4 Mart tarihli kararı tekrar ele aldı ve 4 Mart tarihli kararın

Hükümetin ve belki de benim bu kürsüden anlatmak istediğim manayı taşımadığını söyledi. Bunun münakaşasını mart ayında genel görüşme de yapmıştık. Hafızalar tazedir, ben çünkü izahatımda da 4 Mart tarihli kararın Makarios tarafından ne suretle kendi emellerine alet edilmek istendiğini, bunda ne ölçüde muvaffak olamadığını ne ölçüde muvaffak olduğunu da söyledim. Muvaffak olamadığı nokta; Barış gücünün, Kahraman Türk Mücahitlerinin, sekiz aydır takdirlere, destanlara vesile olan, derin hayranlıklar yaratan, oradaki Türk Mücahitlerini silâhtan Barış Gücünün yardımı ile tecrit etmek istiyordu. Yapamadı bunları, Barış Gücü bunlara alet olmadı. Barış Gücü Türk Mücahitlerini silâhtan tecrit etmedi. Türk Mücahitleri bugün, son 5 Ağustosla 7 Ağustos arasında Rumların bütün kuvvetleri toplayarak Erenköy - Mansura'da elde ettikleri saha hariç bütün vaziyetleri ellerinde tutuyor. 4 Mart tarihli kararda asayiş, nizamı ve kanunu tesis etmek, iade etmek vazifesini, mesuliyetini Hükümet taşıyor. Barış Gücü, asayiş ve kanunu iade etmek için, Makarios'un âsi dediği Türk Mücahitlerini, silâhtan tecrit edeceğim dediği mücahitleri yerlerinden oynatmaya girişmedi. Lefkoşa- Girne yolu hâlâ bizim mücahitlerin elindedir. Sen Hilaryon Kalesi hâlâ bizim mücahitlerin elindedir. Şimdi Makarios'un 4 Mart tarihli kararından kendisinin anladığı mana, istisnasız Kıbrıs'a hâkim olmak için sarf etmek istediği gayret bu noktada. Ne istiyorsunuz arkadaşlar? Olamaz. Millet önünde söylediğimiz her fikri söylerken büyük dikkatle söyleyeceğiz. 4 Mart tarihli kararın bizim aleyhimizde olan tarafı, mücahitlerin aleyhinde olan tarafı söyleniyor. Ama lehte işleyen yeri de söylensin. Ben öyle yaptım. Siz de öyle yapın; her tarafı söylensin. 4 Mart tarihli karar maalesef, belki Güvenlik Kon şeyimin, Birleşmiş Milletlerin bundan önceki Kongo ve saire buhranlarda tuttuğu yol dolayısıyla, belki Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğinin Troyka sistemi icabı, her icrai harekete geçmeden evvel, Batı-Doğu Bloku devletleriyle istişare etmeden ve onların ittifakını hasıl etmeden harekete geçmemek gibi bir teamül dolayısıyla kanunun ve nizamın iadesinde bizim arzu ettiğimiz faaliyeti göstermedi. Yani Kıbrıs'ta kanun Anayasadır. Kıbrıs nizamı Anayasa nizamıdır. Biz isterdik ki, Barış Gücü Kıbrıs'ta 4 Mart tarihli kararda zikredilen kanun ve nizama da riayet etsin. Anayasanın ve Anayasa nizamının iadesinde bilfiil müessir olsun, gerektiği zaman silâh kullanışın, biz bunu istiyorduk ve bu mana vardır 4 Mart tarihli kararda. Ama Barış Gücü Kumandanı, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri diyor ki, ben silahlı çatışmayı durdurmak için gittiğim bir yerde, kan akıtılmasını durdurmak için gittiğim bir yerde, kendim ateş ederek bir de ben kan dökemem, yok benim teamülümde bu. Aksimi yapabilmek için sarih bir hüküm lâzımdır. Güvenlik Konseyinden sarih bir emir lâzımdır. Öyle diyor ve ben de ilâve ediyorum ki, Güvenlik Konseyinin böyle bir kararı alması bizim için mümkün değil. Çünkü Veto var ve 4 Mart tarihli karar

çıkarken bu mesele üzerinde duruldu ve kararın Sovyet Rusya'nın vetosu dolayısıyla büsbütün akim kalması ihtimali belirdi. Karar büsbütün akim kalsaydı oraya Barış Gücü gidemez ve Arabulucu tayin edilemezdi. Sevgili arkadaşlarım, insafli, serin kanlı, günlük politika dışında mütalâa edilirse her şeye rağmen oraya Barış Gücünün gitmiş olması, Arabulucunun tayin edilmesi Kıbrıs'taki facianın şiddetini ve dehşetini hafifletmeye müessir olmuştur. Bunu inkâr etmeyelim. Sayın Adalet Partisi Sözcüsü, «Anlaşmalar meriyettir. Anlaşmaların meriyette olduğunu dost ve müttefikler kabul ettiler. Eee, ne oldu? Kabul ettiler de ne netice çıktı?» gibi bir sual sordu. Arkadaşlar, milletlerarası münasebetlerde bir nokta daima gözden kaçıyor. Milletlerarası münasebetler, dostluklar, ittifaklar eşit haklara sahip, eşit şartlar altındaki teşekküllerin insanların münasebetleridir. Hiçbir devletin diğer bir devlete anlayış dikte etmeye yetkisi yoktur. Hiçbir devletin diğer devlete menfaatlerinin muvazenesini dikte etmeye, empoze etmeye yetkisi yoktur. Eğer benim dostum ve müttefikim olan devletler anlaşmaların yürürlükte olduğunu, anlaşmalardan doğan hakların kemakân baki olduğunu kabul ediyorlar, ama bir adım daha ileriye gidip de benimle beraber harekete geçip zorlamaya iştirak etmiyorlar. Gelmiyorlarsa ne yapalım? Elimizde bunu tatbik edecek bir müeyyide mi var? O da kendi menfaatine hesaplarını yapıyor, o da kendi ölçülerini yapıyor. Anlaşmalar vardır, yürürlüktedir. Emri vakiler bunu ortadan kaldıramaz diyor ve orada duruyor. Anlaşmalar varsa niye müdahale etmedi?.. Hükümet söyledi arkadaşlar, ben de Cumhuriyet Halk Partisinin anlayışını ifade etmek için söyledim. Hükümet gizlemedi, açıkça söyledi, 4 Haziran'dan sonra geldi bu kürsüde mesajı okudu, kapalı celsede anlattı. Biliyorduk biz şu taraftan ve bu taraftan şu şekilde bir müdahaleye maruz kaldık, dur gitme dediler, ben de durdum eliyor. Bu politika ya yanlıştır veya doğrudur. Hükümet diyor ki, ben ihtiyatlı ve tedbirli bir hareket saydığım, bir yandan müttefik ve dost olan devletin şu telkinini makul buldum. Ne idi Mr. Johnson'un telkini? Başbakanımıza gönderdiği mesajla ne diyordu? «Benim kanaatimce barış yollarından hal şekli bulmak ümitleri tamamen zail olmamıştır, gel lâzım geleni beraber arayalım» diyor, Amerika Birleşik Devletleri Cumhurbaşkanı. Yapılacak şey bu makul telkini ya kabul etmek ya da reddetmek. Başbakan geldi dedi ki, «Ben kabul ediyorum. Amerika'ya gideceğim», dedi. Başbakan oraya gidiyor, Mr. Johnson'a, «Gel bakalım imkânlar nedir, bunları beraber görüşelim.» gitti, oturdular beraber, görüştüler. Müsterek tebliğe konuldu: Anlaşmalar vardır. Anlaşmaların bağlayıcı hükmünden hareket etmek suretiyle bir hal şekli bulunacaktır. Yeni hal şekli, yeni, anlaşmalar âkitlerin rızasıyla bulunacaktır. Yeni hal şekli bir yandan. Bir yandan da fiilen hareket ise onu da yaptı. Yakın müşavirim ve arkadaşım dediği Amerika'nın dünyaca tanınmış meşhur devlet adamı eski Dışişleri

Bakan, seçkin devlet adamı Mr. Acheson'u bir hal şeklini birlikte aramaya memur etti. Arkadaşlar dün mütemadiyen Cenevre müzakereleri akamete uğradı dediler. Bizzat Mr. Acheson ve Amerika Hariciyesi tebliğ neşretti. Acheson beyanat verdi. Akamete uğradı demediler, inkıtaa uğradı dediler. Fark sarıh. Akamete uğramak demek, müzakere kapılarının kapanması demektir, inkıta, tevakkuf; bundan sonrası için yeni imkânlar araştırılıyor. Bu kürsüden konuşuldu. Hiç olmazsa resmî beyanları aynen nakletmek lâzımdır. Sonra dediler ki, Amerika Hariciyesi her zaman Cenevre müzakereleri büsbütün bitmediğini söylüyorsa, bizim telâkkimize göre akamete uğramıştır diyebilirsiniz. Ama başlıca ilgilinin, bu müzakereleri tertip eden ve yürütenin resmî beyanını bu millet kürsüsünden millete olduğu gibi nakletmek şantiyle. Arkadaşlarımın beni affetmelerini rica ediyorum. Sözlerimde hiçbir arka maksat yoktur, öfkeli olmadığımı da görüyorsunuz. Hakikaten şu noktada vuzuhlu olalım, rica ediyorum, yalvarıyorum, vuzuhlu olalım. Hükümet nereye, hangi vasıta ile varmak istediğini söyledi, öğrendik. Yollar belli. Bunu çok gönlüm arzu ediyor... Bizim bundan sonraki milletlerarası temaslarımızda, müzakerelerimizde ya bunu teşvik edersiniz, bu neticeyi istihsal etmek için, «hadi gayret göster, biz seni destekleyeceğiz.» dersiniz. Yahut «Hayır geç bile kaldın, diplomatik yolları terk et, harekete geç, git müdahale et, tedip et, Ada'nın tamamını mı, yarısını mı, üçte birini mi al.» dersiniz. Bu da bir görüştür. Benim muhalefet partileri görüşlerim vuzuhla söylesinler ricasında bulunmamın sebebi, af buyursunlar, dün kullanmadım ama bugün kullanacağım, Hüseyin Ataman arkadaşım, değerli Millet Partisi Sözcüsü Hüseyin Ataman, asla benim ağzımdan böyle bir söz çıkmamıştır. Zabıtlarda yoktur. Ne «kaypak», ne «yuvarlak» kelimesi yoktur. Ve zihnimden de uzaktır böyle bir şey. Kendimi heyecana kaptırıp dahi söylememişimdir. Ama şimdi müsaade buyurlarsa bir şey söyleyeceğim. Hakikaten arkadaşlar, millî politika üzerinde ısrar ediyorlar. Ben de burada dedim ki, evet millî politika arzu edilecek bir şeydir. Yani şu manada anlaşılıyorsa; ittifak edilecek. Kıbrıs'ta varmak istediğimiz nihai neticede hedefte ittifak edelim. Bulunacak bu hedefe, bu nihai neticeye varabilmek için kullanılacak vasıtalarda, politikada ittifak edelim. Bunu kim reddedebilir, bunu kim arzu etmeyebilir arkadaşlar? Ben dün söyleyeydim burada, keşke mümkün olabilse bu ittifak ama bu ittifak mümkün olmadığı zaman her Parlamento rejiminde ne yapılıyor? Bu Meclisin huzuruna geliniyor, görüşler ortaya konuluyor, neticede bu Meclisin bir rey farkla olsa dahi tuttuğu politika o memleketin politikası, millî politikasıdır. Yok çareniz, öteki elde edilemiyor diye Meclisin tasvibine uğramış bir politikayı şu veya bu şekilde malûl saymakla ve göstermekle ne gibi millî bir fayda istihsal edilecek? Ben bunu anlayamıyorum. Eğer bugün Hükümetin gösterdiği hedef, Hükümetin gösterdiği yollar dışında daha ileri bir hedef elde edilebilecekse, beynelmilel konjonktür,

beynelmilel imkânlar, dünya şartları, hepsini inceden inceye tetkik edelim, yapılabilecekse, Hükümetin bugüne kadar takip ettiği ihtiyatlı, dikkatli, hesaplı -ben böyle sayıyorum- politika dışında bir yol varsa buna Cumhuriyet Halk Partisi de Hükümet de ikna edilir. Belki birleşiriz ve o yola gireriz. Ama yine af buyursun arkadaşlarım, burada ağır sözlerle Hükümetin iler tutar yeri bırakılmadı. Dün sözcülerden bazıları Hükümete söylemedik bir şey bırakmadılar. Sonra bu Hükümetle beraber olunacak, Koalisyon yapılacak, beraber gidilecek, Onun için millî politika mümkünse, ittifak politikası, yani bütün partilerin üzerinde ittifak edebileceği hedefler ve vasıtalar politikası olarak arayalım, bulmaya çalışalım. Ama bu bulunamadığı gün bu memleket, bu Hükümet politikasız kalamaz, işler bekleyemez, yürüyecektir, götürülecektir. Benim dün izah etmeye çalıştığım, ifade etmeye çalıştığım fikirler bunlardır. Sayın Hüseyin Ataman arkadaşımın, başta da söylediğim gibi, fazla hassasiyetle alınganlık gösterdiğini zannediyorum. Benim dünkü konuşmamda Millet Partisi adı geçmemiştir. Ve bugün söyledikleri 5 noktayı ben de notlarıma aldım, tespit ettim. Ama aflarına mağrur en tekrar şimdi tespit ettiğim 5 noktada meselâ 1.'sini okuyorum. «Barış gayretleri netice vermediği takdirde müdahale yapılsın» iyi tespit ettiğim 1'inci nokta budur. Hükümet de bunu söylüyor. Barış gayretlerini son imkâna kadar sarf edip, olmadığı zaman müdahale edeceğim, diyor. Hükümet de bunu söylüyor. Şimdi bu 1'inci noktayı alırsanız Millet Partisinin görüşü, Hükümetin tutumu vasıta olarak birleşiyor. Millî politikanın bir unsuru âdeta birinci noktada meydana çıkmış oluyor. İkinci nokta, dost ve müttefiklerimize yapılacak son ihtarda artık müdahale hakkımızın kullanılacağını onlar bilsinler, ihtar edilsin deniyor. Üçüncü nokta, dostluklar ve ittifaklar yeniden gözden geçirilmelidir. Dördüncü nokta, millî bir politika lâzımdır. Beşinci nokta millî bir Koalisyon lâzımdır. Millî politika için düşüncelerimi arz etmiştim. Girişilen gayretler netice Vermedi. Bu nokta hakkında düşüncelerimi arz ettim, dost ve müttefiklerimize yapılacak: som ihtar. Omlara, af buyuranlar, vuzuhsuz bulursam beni mazur görsünler, acaba nasıl olabilir, dost ve müttefiklerimize ne diyecek ne desin Hükümet? Bilemiyor, Hükümet bunları nasıl karşılar? Ben» bu cümleyi alıp Amerika, İngiltere ve diğer NATO devletlerine, «artık bıçak kemiğe dayanmış ben, akşama yahut sabaha müdahale edeceğimi mi desin? Dediği zaman bunu, «Hayır, müdahale için hiçbir sebep yok, sırası gelmemiş deseler ne olacak? Sanıyorum ki bu noktalar belki de liderler arasındaki direkt temaslarla aydınlığa kavuşturulacak hususlardır.

Meclisin 8 Eylül 1964 tarihli oturumunda AP grubu adına Talât Asal özellikle Nihat Erim'in konuşmasında kendisinin ve Adalet Partisi'nin beklemediği tarzda bir konuşma yaptığını bunun kendisi tarafından kabul edilmemesine karşılık meclisin kaydını tekrar dinlemesi gerektiğini tavsiye ederek sözlerine başlamıştır. Adalet Partisi'nin, CHP'nin sözcüsüne şahsen hücum etmediği fikirlerine itiraz etmediğini yalnızca Nihat Erim'in fikirlerine katılmadıklarını belirterek bu konuda nelerin söylenip söylenmediğini açığa çıkarmak için Nihat Erim'in 21-25 Aralık'tan sonra Milliyet gazetesinde çıkan makalesini gündeme getirmiştir. Erim'in öncelikle bir defa daha geri gelmesine imkân olmayacak şekilde gittiğini belirtirken daha sonra CHP grubu ve hükümetini savunan bir anlayışla kürsüye çıktığını bu halde de itirazlarının onun şahsına karşı olmadığını özellikle beyan etmiştir. Kendilerinin parti olarak 8-9 Ağustos Harekatı'nın müessir sonuçlar doğurduğunu müşahade ederek yine bu harekattan sonuç alınmadığının üzüntüsünü paylaştıklarını Cenevre Konferansı'nın akamete uğradığını değil inkıtaa uğradığını bildirdiklerini, değiştirme birliğini Yunanistan'ın değiştirmesine rağmen Türkiye'nin değiştirmedeğini eleştirdiklerini anlaşmaların varlığına bu anlaşmalara göre hakkımızı koruduğumuzu inandığımızı fakat Yunanistan'ın anlaşmaları kendisine göre değiştirdiğini ifade ettiklerini belirtmiştir. Muhalefet partisi olarak her zaman görüşlerini ifade ettiklerini eşitlik prensibi altında Yunanistan'ın istediğini yaparken Türkiye'nin haklarından uzak kalmasını tenkit ettiklerini ifade ettikten sonra hükümetin varmak istediği neticenin paylaşılmadığını kafanı çalıştırın vs. sözlerle parlamentoda konuşamayacağını artık hükümetin varmak istediği hedefin açıkça belirtilmesi gerektiği üzerinde durarak her gün politikanın değiştirilmesini kabul etmeyeceklerini, hükümetin ve CHP'nin eleştirilere dahi tahammül edemeyecek bir durumda olduğunu ifade etmiştir. Erim'in hükümetin Haziran ayından önceki tutumunu karşısında olduğunu açıkça ifade ettiğini kendilerinin de hem Haziran ayı öncesinde ki tutumuna hem de sonrasındaki tutumuna karşı olduklarını bu noktada Erim'le aralarında bir fark oluştuğunu hükümetin bu davada başından beri hatalarla dolu bir politika takip ettiğini bundan sonraki hükümetlerin de bu hatayı zor telafi edeceğine inandıklarını, tüm bu hataların sebep olduğu bugünkü duruma karşılık sorunu barışçı yollarla halledeceklerine inanmalarını eleştirerek CHP'nin azınlık iktidarının yaktığını ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.32, B.133, s.362-364);

Muhterem milletvekilleri; grubumuz adına dün yapılan konuşmaya Sayın CHP sözcüsünün aynı günde vermiş bulunduğu cevabın bir başka istikamette mütalâa edilmesi muvacehesinde biraz evvel yine grubumuz adına maruzatta bulunmuştuk. Bu noktada

Sayın Nihat Erim hocamıza söylemek istediğim peşinen şudur: Aramızda bir noktada mutabakat yoktur; bir noktada mutabakat vardır. Kendilerine kimlerin hangi maksat için telgraf çektiğini telefon ettiğini biz takdir edemeyiz. Ama müşterek bir delilimiz vardır. Lütfen itimat buyursunlar, ne tarzda konuşmuş olduklarım eğer öğrenmek istiyorlarsa Meclisin teybini bir defa dinlemek zahmetine lütfen katlansınlar. Arkadaşlar, orada göreceklerdur ki, Sayın Hocamdan şahsan benim ve grubumun beklemediği tarzda bir konuşma yapmıştır. Eğer öyle yapılmamış olsaydı kendisinden feyz almış bir öğrencisi olarak bugün bu tarzda konuşmak mecburiyetini hissetmezdim. Bunun böyle bilinmesinde zaruret vardır sayın arkadaşlar. Adalet Partisi Meclis Grubu, Cumhuriyet Halk Partisinin sayın sözcüsünün şahsına hücum etmemiştir, fikirlerine itiraz etmiştir. Ama itirazın ötesinde bir hücum varsa bu Sayın Nihat Erim'in fikirlerine karşıdır. Çünkü anlaşılmayan bir nokta mevcuttur, sevgili arkadaşlarım. Bu memleketi idare eden, mukadderatını elinde bulunduran bir Hükümet ve onun muhterem bir grubu, bu gruba istinaden iktidarda kalan bir Hükümet ve o grup adına yapılan konuşma... Ama, bırakınız hepsini ne dendi ne denmedi; lütfediniz, kütüphaneye kadar teşrif edimiz, 21 ilâ 25 Aralıktan sonra Sayın Erin'in Milliyet Gazetesinde çıkan makalesini okuyunuz. «Bir defa daha geri gelmesine imkân olmayacak şekilde gitti» dediğini hatırlayınız ve ondan sonra CHP grubunu ve onun Hükümetini savunan bir şahsı bu kürsüden görünüz. Elbette ki anormal karşılamak mecburiyeti vardır. O halde fikirlerle kendisine karşı vaki itirazlarımız şahıslarına karşı değildir. Ama hücum kelimesinin tazammun ettiği manada, dün başka bugün başka tarzda bu Hükümetin politikasına iştirak edmiştir. Bilhassa ve bilhassa Hükümetin delegesi olarak 'müzakerelere iştirak etmek mesuliyetini deruhte edişindedir, sevgili arkadaşlarım. Dün tenkitçisi bugün savunucusu olan bir kişinin bir delege mesuliyetini deruhte etmesinde Devlet ciddiyetini mütalâa edemediğimizi tespit etmek isteriz. Sayın Nihat Erim'i, bizim Genel Başkanvekilimiz tarafından yapılmış bulunan konuşmayı 4 Haziran tarihine takaddüm eden bir zamana ait olarak mütalâa eder anladım, yanlış anlamıyorsam. 8-9 Ağustos harekâtı, Cenevre Konferansı, Değiştirme Birliği meselesi... Bunlar 4 Haziran'dan sonra geçmiş olan hâdiselerdir. İlımları dile getirdik. Ama metin ortada iken, zabıtlara intikal etmişken, Heyeti Celile'niz dinlemişken mesele bir başka istikamette intikal ettirilirse elbette buna itirazlarımız olacaktır. Biz 8- 9Ağustos harekâtının müessir neticeler doğurduğunu müşahade etmemize rağmen, bu harekâtın neticesinin alınamadığının üzüntüsünü ifade ettik. Biz Cenevre Konferansı akamete uğradı demedik. Zabıtlar meydanda, metin ide yanımızda. Eğer kabul buyururlarsa okumaları mümkün. İnkıtaa uğradığını söyledik. Biz Değiştirme Birliğini, Yunanistan'ın değiştirmiş olmasına rağmen 'bizim değiştiremediğimizi tenkit

ettik. Sevgili arkadaşlar, muahedeler var mı? Var. Bu muahedelere istinat ediyor muyuz? Ediyoruz. Bu maddelere tevfikân hakkımızı müdafaa, ediyor unuyuz? Ediyoruz. Ama Yunanistan o muahedelere göre birliğini değiştiriyor. Türkiye Değiştirme Birliğini Makarios'un müsaadesine talik ediyor. Sevgili arkadaşlar, Amerika ve Yunanistan Makarios'a müracaat ediyorlar, Türkiye Değiştirme Birliğini çıkartsın diyorlar. Eşitlikten bahsettiler, muhterem hocam; işte ortada muahedeler. Hukuk, eşitliği meydana getirir... Yunanistan'ın da Türkiye'nin de hakkı ve vazifeleri var. Ama bir taraf hakkını kullanıyor; diğer taraf kullanamıyor. Biz bu politikaya itiraz ediyoruz ve sağlam bir zemin üzerinde, belirli bir istikamette seyretmeyen bir politikanın mevcut olduğunu söylüyoruz. Muhalefet partisi olarak ne istediğimizi dün de bugün de dile getirdik. Ama müsaade ediniz de bir şey sorayım: Bugünkü Hükümetin varmak istediği netice nedir? Hükümet bunu söyledi mi? CHP grubu adına konuşan arkadaşımız söyledi mi? Parlâmentoda konuşmasının bir tarzı vardır. «Kafanı çalıştır» denmez sevgili arkadaşlarım. Evvelâ bu anlayışa ve haysiyete kavuşarak hareket etmeyi bilmek lâzımdır. Şimdi, sevgili arkadaşlarım, nedir Hükümetin politikası, varmak istediği hedef nedir? Bize bunu açıkça söylemelidir. Hükümet mevcut anlaşmaları, bugün Kıbrıs'ın hukukunu muhafaza mı etmek istiyor? Kıbrıs'ta tayin edilmiş bir hukuku var, üçlü anlaşma var, Kıbrıs Anayasası var. Yani, 20-21 Aralıktan evvelki hal, var. Hükümetin varmak istediği hedef bu mu? Bunu açıkça Hükümet söylemeli. Hükümet federasyon fikrini mi müdafaa ediyor, bunu bildirmeli, taksim fikrinde mi ısrar ediyor bunu bildirmeli, Acheson plânını mı kabul ediyor? Bunları bilmeli Meclis. Hükümet, iktidar bir formülle karşımıza gelmiyor ama, muhalefet partileri sen varmak istediğin hedefi söyle» diyor. Getir evvelâ hedefini, koy, şunlardan hangisi, ondan sonra tartışalım sevgili arkadaşlarım. (Soldan alkışlar) Biz demin söyledik. «Atalet politikasının karşısındayız.» dedik. Her gün bir şekilde politika değiştiriliyor. Her gün, Hükümetin, bir başka ümide kendisini, bağladığını görüyor uz. Ondan sonra yepyeni bir elbisenin yırtıldığını müşahade ediyoruz. Ama o elbisenin yamasının bulunması vazifesinde muhalefete, yükleniyor. «Bu elbisenin yamasını sen bul.» diyoruz. Muhalefet birleşiyor, «Bulacağım» diyor. Ama ona da müsaade etmiyorsunuz, onu da söylenmesine tahammül etmiyorsunuz, sevgili arkadaşlarım. Şimdi, bir kere sayın CHP sözcüsü ile bir noktada birleşiyoruz. Diyorlar ki Haziran görüşmelerine kadar olan politikada Hükümetin karşısındayım. Bunu açıkça burada ifade ettiler. Biz de karşısındayız. Hazirandan evveline de karşıyız, Haziran'dan sonrasına da karşıyız. Aramızda bir fark oluyor. Hazirandan öncesine sayın sözcü de katılmıyor, şiddetle tenkit ettim diyor. Biz de diyoruz ki, biz ona karşıyız ama Haziran'dan sonrasına da karşıyız. Yapılmış olan hatalar Kıbrıs meselesini bu noktaya vasıl ettikten

sonra bu hataları söylemek elbette ki, kabahat olmuyor. Bu hata tekerrür edecektir. Çünkü siyasi mesuliyetin neticesi bu- I dur. Hata yapan Hükümet hatasını iktidardan I düşmekle öder, bunu tespit etmek istiyoruz. Bu Hükümet öylesine hatalarla dolu bir politika takip etmiştir ki, ben, bundan sonraki hükümetlerin bu Hükümetin yapmış bulunduğu hatayı zor telâfi edeceğine inanıyorum. Siz eldeki muahedeleri tatbik mevkiine koyamayacaksınız, bunun için lâzım gelen tedbirleri almayacaksınız. Kıbrıs'ta 950 Yunan askeri varken, bunun adedinin 10 bine çıkmasına sebep olacaksınız. Onun üstüne de 10 bin Rum'un silahlanmasına müsaade edeceksiniz, ondan sonra da bu politikayı barışçı yollarla halledeceğinize inanacaksınız. Gemileri CHP'nin azınlık iktidarı yakmıştır arkadaşlar.

Meclisin 8 Eylül 1964 tarihli oturumunda söz alan CHP grubu adına Nihat Erim, hükümet başkanının 3 Eylül'de Kıbrıs meselesiyle alakalı takip edeceği politikayı söylediğini bu politikanın ise Acheson planında tespit edilen Türkiye'nin hükümrancılığına geçecek, Türk anavatanın ayrılmaz bir bütünü sayılacak arazinin Türkiye'ye terk edilmesi, adanın diğer kısımlarında Türklerin çoğunlukta olduğu yerlerde 2 veya 3 bölgede mahalli muhtarlarca idaresi şeklinde ifade edildiğini ve hükümetin bu konuda gerekli çabayı gösterdiğini ve göstereceğini bu çabayı gösterirken de ABD'nin gayretlerinin devam ettirilmesini önemli gördüğünü belirtmiştir. Erim, hükümetin geçmişte olduğu gibi bugün de ittifakları Birleşmiş Milletler anayasasının istikametleri çerçevesinde barışçı yolları sürdürerek sabrını koruyup kan dökmeyeceğini savunarak ancak Kıbrıs'ta yeni vakaların ortaya çıkması halinde hükümetin tüm imkanlarını bırakarak adadaki Türklerin yardımına koşacağına ifade etmiştir. Hükümetin hem politikanın hedefini hem de bu hedefe gitmek için izleyeceği yolu açıkça beyan etmesine karşılık kendilerinin de hangi yoldan gidileceğini açıklıkla belirtmesi gerektiğini, Kıbrıs davasının eski bir mesele olması nedeniyle diğer arkadaşlar ve partilerin tenkit ve takdirinin olacağına, 4 Mart Güvenlik Konseyi kararlarına yönelik politikanın tutumunu beğenmesinin yadırganmasını anlamayarak ülke menfaatleri doğrultusunda hükümete yardımcı olduğunu ülkenin mühim bir olayla karşı karşıya kaldığını bundan da en az zararla çıkabilmeyi sağlayacak kişinin Başbakan olduğuna inandığını bu konunun artık bir müvekkil davası olmaktan ziyade millet davası olması gerektiği üzerinde durduğu şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.32, B.133, s.364-365);

Muhterem arkadaşlar, zannediyorum yavaş yavaş vuzuha doğru yaklaşıyoruz, Hükümetin gelecekte nasıl bir politika takip edeceğini söylemediğini CHP grubu sözcüsünün keza bu konuda bir şey demediğini ifade buyurdular. Dün bu salonda bulunan

arkadaşlarım ve radyoda konuşmaları takip eden bütün memleket, bir defa CHP sözcüsünün, 3 Eylül günü Sayın Başbakanın bu kürsüden yaptığı konuşmada Hükümetin Kıbrıs dâvasında hangi hedefi güttüğünü ifade ettiğini görmüşlerdir. Hedef Acheson plânında tespit edilen, yani Türkiye'nin hükümranlılığına geçecek, Türk Anavatanının ayrılmaz bir cüzi sayılacak bir arazinin Türkiye'ye terkedilmesi ikincisi, Adanın diğer kısımlarında yaşayacak, Türklerin çoğunlukta olduğu iki veya üç bölgede mahallî muhtar (otonom) idareler. Hükümet dedi ki, ben bunu tahakkuk ettirmek için gayret sarfettim ve gayret sarfetmeye devam edeceğim ve bu gayretleri sarf ederken ABD Hükümetinin Kıbrıs meselesinin halli için şimdiye kadar gösteregeldiği gayretlere devam etmesini esaslı bir unsur saymaktayım. Demek ki, hedef Hükümet Başkanı tarafından 3 Eylül günü bu kürsüden belirtilmiştir. CHP grup sözcüsü olarak bendeniz de dün o konuşmanın içinden bu kısmı alıp kürsüde tekrarlamıştım. Hedefe götürecek vasıta, tutum hususunda Hükümet şimdiye kadar olduğu gibi, içinde bulunduğumuz ittifaklar manzumesinin, Birleşmiş Milletler Anayasasının ana istikâmetleri çerçevesinde barışçı yollar sonuna kadar tüketecek ve bunları tüketinceye kadar sabrını muhafaza edecek, kan dökmeye gitmeyecektir. Şu şartla ki, bu arada Kıbrıs'ta, Mansura ve Erenköy oldubittisi gibi, yeni vakalara Makarios sebebiyet vermesin. Sebebiyet verdiği takdirde, Hükümet elindeki bütün imkânları kullanarak fiilen ırkdaşlarımızın yardımına koşacaktır. Arkadaşlar ben dün bu kürsüden Sayın Başbakanın 3 Eylül tarihli konuşmasından bütün bu parçaları tekrarladım. Sayın Başbakan konuşmalarından bunları her türlü açıklığı ile sarahaten ifade etti mi, etmedi mi? İşte Hükümetin ve ona destek olan CHP'nin Kıbrıs politikasının hedefi. Ve işte aynı Hükümetin ve aynı partinin bu hedefe varmak için kullanacağı vasıtaların ifadesi. Şimdi, bu ifadeler karşısında, bu tenkit edildiğine göre, çok rica ediyorum muhterem arkadaşlardan, kendilerince hangi yoldan gidileceği, hangi hedefe varılacağı aynı vuzuhla söylensin. Bu, söylenmedi. Benim ifade ettiğim budur. Sayın Talât Asal, ben sabırlı olacağım sonuna kadar, hep iyi niyet atfedeceğim kendilerine, benim sözlerimi yanlış anlamakta ısrar ediyorlar. Tekrar tekrar ifade ediyorum; Kıbrıs politikası, Kıbrıs dâvası, Kıbrıs buhranı bir bakıma 8 aydan fazla bir zamana, bir bakıma Kıbrıs Cumhuriyeti ilân edildiği günden beri devam etmektedir ve bu devamın safhaları içinde, her safha hakkında her birimizin olduğu gibi bu naçiz arkadaşınızın da birtakım görüşleri, tenkitleri veya takdirleri olmuştur ve olacaktır. Bir politikanın, bir tutumun, bir gidişin bir safhasında şu görüşe iştirak etmemiş olmak, ondan sonraki safhalarındaki mart ayından itibaren (4 Mart'ta Güvenlik Konseyi kararına müncer olan toplantıya Büyük Meclisin müdahalesiyle Hükümetin memur etmesi üzerine ben de iştirak etmişim mesuliyete) iştirak ettiğim bir politikanın tutumunu beğendiğimi ifade edişim niçin

yadırganıyor? Bir insan yaptığı işin doğruluğuna evvelâ kendisi inanmalı. Memleketimizin menfaatlerini gözettiğim için, ben gayretim ile Hükümete yardımcı olmaya çalışıyorum. Benim gayretim ne ehemmiyeti olur? Bir ehemmiyeti varsa. Devletimizin, milletimizin yararına, onun menfaatlerine uygun ne verebileceksem onu vermeye çalışıyorum. Ben «Memleketimiz, mühim bir gaile karşısındadır. Bizi bu gaileden en az zararla çıkarmak ehliyetinde olan, 'büyük tecrübesi ile, büyük tarihî şahsiyeti ile Sayın Başbakandır.» diye bu kürsüden daha şubat ayında söylemedim imi, arkadaşlar? Binaenaleyh arkadaşlar, tekrar rica ediyorum, Parlâmento çalışmalarının muvaffak olması için meseleleri bir istikamete doğru getirmek lâzım bazı avukatlar vardır, dâvaların halledilmesinde hâkime yardımcı olmazlar. Müvekkiline yaranmak için usul labirentleri içinde dâvayı uzatırlar, karıştırırlar, senelerce içinden çıkılmaz hale getirirler. Çok istirham ediyorum, biz kendimizi- kendimi de katıyorum böyle bir tutumdan uzak tutalım. Çünkü dâva millet davasıdır, müvekkil dâvası değildir.

Meclisin 8 Eylül 1964 tarihli oturumunda söz alan Eskişehir Milletvekili Aziz Zeytinoğlu Kıbrıs meselesine yönelik hükümetin tutumu üzerinde durarak 30 aralık 1963'te Hariciye vekilinin Kıbrıs meselesinin çözüldüğünü artık tüm gayretlerinin adadaki Türklerin mesut yaşamaları için olacağını ifade ettiklerini fakat 16 Mart 1964 tarihinde de Garanti Anlaşmasının tek taraflı harekete karar verildiği ve 5 uçak gönderildiği şeklinde ki beyana karşılık İsmet İnönü'nün meclise gelip yetkiyi istediğini meclisin ve hükümetin daha önceki hatalarını unutarak bu talebi kabul ettiğini askeri harekata yetki verildiğini ifade etmiştir. İnönü'nün son şansını da kullanamadığını konuşmalarıyla davranışlarının uyuşmadığını Garp bloğundan ayrılıp başka blokta yer alırsız şeklindeki beyanına karşılıklı Türkiye'nin hiçbir zaman Garp bloğundan ayrılmadığının bu şekilde konuşmalarının dış politikada şüphe oluşturduğunu belirterek tıpkı diğer milletvekilleri gibi hükümetin istikrarlı bir siyasete takip edemediğinden yakınmıştır Nihat Erim'in 5 Haziran 1964 tarihli konuşmasında artık davanın usta ellerde olduğunu, dış işlerdeki hatalarını bilinerek Yunanlıların da usta olduğunu unutmayarak hareket edileceğini fakat yine İnönü'nün 16 Mart 1964 tarihli toplantıda çıkarmada Rumlarla mı Yunanlılarla savaşılacağını belli olmadığını ifade ettiğini, İsmet İnönü'ye tüm yetkilerin verilmesine rağmen Amerika'dan dahi eli boş döndüğünü ve bugün Kıbrıs davasının çıkmaz hale getirdiğini ifade ederek muhalefetin her zaman hükümeti sözlü veya yazılı olarak sürekli ikaz ettiğini ama hükümetin bildiğini okuduğunu belirtmiştir. CHP hükümetinin askeri harekatı da devam ettiremediğini, bu meselenin hakkını veremediğini yetmezmiş gibi 2 bloğun dev devletlerini darılttığını, CHP'nin tarih önünde

mesuliyet aldığını sorumlulukların hesabını vereceğini ifade ettikten sonra hükümetin artık muhalefetin sözlerine kulak vererek yapabilecek ne varsa hükümetin yapmasını aksi halde acilen seçimlere giderek memleketi daha kuvvetli ellere teslim etmesi gerektiğini ifade etmiştir. Yunanlıların bile bu mevzuuyla uğraşırken seçim yaptıklarını bu nedenle Türkiye'nin de seçimlerden kaçmaması gerektiğini Nihat Erim'in sözlerinin çelişmesine rağmen kendi takip ettiği yolun doğruluğuna inandığını, olayları samimi itiraf etmesi durumunda gönül birliği etmeye hazır olduklarını fakat Nihat Erim'in bu tavırdan uzak durduğunu CHP'nin desteklenmesinin artık ülke menfaatine uygun olmadığını tüm umudun şanlı orduya bağlı olduğunu ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (MMZC, C.32, B.133, s.365-367);

Muhterem arkadaşlarım, şanssızlık benim 20 dakikalık vaktim 10 dakikaya indirildi. Onun için acele konuşsam özür dilerim arkadaşlarım. Muhterem arkadaşlarım; Kıbrıs mevzuunda evvelâ Hükümetin bugüne kadar olan tutumundan bahsedeceğim. Sonra da neticeye geleceğim. 30.12.1963 tarihinde Sayın Hariciye Vekilimiz o zaman Kıbrıs'ta içtima olduğunu, üçlü toplantı olduğunu ve buna cemaat başkanlarının da iştirak ettiğini, karara varıldığını ve açıkça «Kıbrıs mevzuu hallolmuştur. Şimdi ve bundan sonra bütün gayretlerimiz Adadaki ırkdaşlarımızın mesut yaşamaları üzerine olacaktır» buyurmuşlardı. Sanki her şey bitmiş, Kıbrıs'ta iş saadete, bayrama kalmıştı. 30.12.1903 te bayram havası estiren Hariciye Vekilimiz 16.3.1964 tarihinde (Garanti Anlaşmasını tek taraflı harekete karar verdik, beş tayyare gönderdik) dediler. Yine aynı toplantıda Sayın İnönü «Bize korktu dediniz. Kıbrıs Muahedesindeki hakları kullanmadı dediniz. İşte şimdi geldim, yetki istiyorum» dediler. Meclis, Hükümetin evvelki hatalarını bir anda unutarak birlik, beraberlik içinde alkışlarla bu talebi kabul etti. Anayasamızın 66'ncı maddesine göre askerî harekâta yetki verdi, Sayın İnönü'ye bir fırsat daha verdi, geçmiş hatalarını affettirmek için. Ama bu son fırsatı da kullanamadı Sayın İnönü. 5.5.1964 tarihli toplantıda Sayın İnönü Washington seyahati dönüşü Johnson bana kesin teminat verdi, Makarios'a kati tebligat yapıldığını söyledi dedi. Sonra ne oldu? Malûm. Yine Sayın İnönü aynı celsede (Kıbrıs mevzuu milletimizin şeref ve haysiyetinin gerektirdiği şekilde neticelendirilecektir) buyurdular. Bugünkü halimiz mi şerefli hal şekli? Yine Sayın İnönü bir konuşmasında; (Garp blokundan ayrılıp başka blokta yer alırız) buyurdular. Muhterem arkadaşlarım; Türkiye hiçbir zaman Garp Blokundan ayrılmamıştır. Bu bize Atamızın yadigârıdır, vasiyetidir. Sayın İnönü bu konuşması ile mütteliklerimize, dostlarımıza bir şüphe düşürmüş olmuyor mu? Bundan büyük siyasi hata olur mu? Yine Sayın İnönü bir Anlaşmaları kötülerken ve bu suretle

dışta bu 'konuşmalar bize karşı silahlı olarak kullanılırken bir taraftan da bugün yegâne tuttuğumuz dalın Zürih ve Londra Anlaşmaları olduğunu unutuyor, kendi bindiğimiz dalı (kendi elimizle kesiyoruz. Bundan daha fena siyaset olur unu? Amerikalı Mister Acheson'un dediği gibi, öyle bir muahedede ki, bunu Birleşmiş Milletler dahi bozamaz. Ama biz bu dünyanın en iyi muahedesini kullanmasını bilmezsek kabahat kimin? işte bugün Hükümetin bütün hatasının siyasi sahada da müstakar bir siyaset takip etmemesi ve hazan kötülediği hazan benimsediği Zürih ve Londra Anlaşmalarına sıkı sıkıya bağlı kalmaması ve hünim tatbikinde ısrar etmemesidir. Sayın Nihat Erim 5.5.1964 tarihindeki konuşmasında (Buhran had şeklini alıncaya kadar hatalar olmuştur, şimdi dâva usta ellerdedir. Dışışleri geçmişteki hataları bilmeli, Yunanlıların da ne kadar usta olduklarını bilmeli) buyurmuşlar idi. Bu mu usta eller, bu mu siyasi eller? Sayın İnönü 16.3.1964 tarihli toplantıda, «Çıkarmada Rumlarla mı, çarpışacağız, Yunanlılarla mı belli değil. Onun için tasvibinizi istiyoruz. Her büyük mücadele böyle tesirlerle kazanılmıştır. Tasvip ederseniz çalışırız, etmezseniz emaneti başkasına veririz. Bize korktu dediniz, hakkını kullanmadı dediniz, bir defa ağzımı açmadım», buyurdular. Tasvip edildi, hem de ittifakla, alkışlarla. Buna rağmen, bu büyük itimada rağmen itimada lâyük şekilde hareketlerde bulunmadılar. Bu saydıklarımla Hükümetin sözlerine rağmen, Meclisin itimadına rağmen nasıl aciz içinde olduğunu göstermektedir. Sayın İnönü 17.6.1964 tarihli konuşmasında «Reform meselesi, Kıbrıs meseleleri, iktisadi meseleler çetindir. Ben şimdiye kadar hiç istifa etmedim. Etmem. Kıbrıs meselesinde aciz duyuyoruz diyemem. Aciz duymuyoruz, irademiz kuvvetlidir. Şartı, güveninizin verilmesidir. Hükümetin kuvvetli olduğuna inanmadan Hükümete devam edemem. Verirseniz aklımız var, dirayetimiz var, yapacağız» buyurdular. Güven oyu aldılar. Hükümet icraatına devam ettiler. Amerika'ya gittiler. Eli boş döndüler, zafer yerine Kıbrıs dâvasını bugünkü çıkmaz hale getirdiler. Bütün bu saydıklarımla Hükümetin mütakar bir siyaset gütmmediğini göstermiyor mu? Muhalefet vazifesini daima yapmıştır. Çok evvel ve her zaman Hükümeti sözlü, yazılı olarak ikaz etmiştir. Allah rahmet eylesin Gümüşpala'nın kurcasını taşıyan 28.12.1963 tarihli yazısı ile Devlet Reisi Sayın Cumhurbaşkanımıza, Yine 28.12.1963 tarihli yine Gümüşpala'nın imzasını taşıyan bir yazı ile Hükümet Reisi Sayın İnönü'ye, Yine 30.12.1963 tarihinde Mecliste Adalet Partili milletvekilleri konuşmaları ve keza bugüne kadar muhtelif vesilelerle Hükümet ikaz ve irşat edilmiştir. Ama onlar ehemmiyet vermemişlerdir, bildiğini okumuşlardır. Muhterem arkadaşlarım; en sonra 8- 9 Ağustos'ta her zaman iftihar duyduğumuz kahraman ordumuzun güzide tayyarecileri sabredemediler ve Kıbrıs'ı bombaladılar. Maalesef şehit verdiğimiz bu seferi milletimiz heyecanlı alkışlarla karşıladı. Ama Hükümet buna da mâni

oldu. Askerî harekâtı durdurdu. O zaman kahraman havacılarımıza tebrik telgrafı çektim. Şehit anasına baş sağlığı diledim. Sayın İnönü'ye de geç de hareket edilmiş olsa bu askerî harekâtı dolaylı tebriklerimi bildirdim ve' Rumların, Yunanlıların ilhak ve katliamdan vazgeçmeyeceklerinden askerî harekâtın durdurul m amasını rica ettim. Muhterem arkadaşlarım; bugünkü CHP Hükümeti siyasetlerini yürütemediler. Askerî harekâtı devam ettiremediler. Hiç yoktan lüzumsuz yere iki blokun dev devletlerini, Amerika'yı, Rusya'yı darılttılar. Ne İsa'yı ne de Musa'yı hele Muhammed'i hiç memnun edemediler. Vatandaşlarımızın ölmesine sebep oldular. Kıbrıs'taki haklarımızın zıyaina sebep oldular. Hükümetin bu kararsız tutumu memleketi yalnız siyaseten iflâs ettirmiş değil memleketi iktisaden de mahvetmiştir. Enflasyona, emisyonu sürüklemiştir memleketi. Sonra bu sahada da plân sahasında da muvaffak olamayınca sebebini Kıbrıs meselesine yükleyivermekle bu sorumluluklardan da kurtulacaklarını sanıyorlarsa aldanyorlar. Muhterem arkadaşlarım; Hükümetin Hariciye Vekâletinin daha dünkü beyanları dahi ne kadar aciz içinde olduklarını? Göstermeye yeter. Yunanlıların Güvenlik Konseyine yeni müracaatları üzerine biz de müracaat ediyoruz diyorlar. Hakikaten Güvenlik Konseyine gitmek icap ediyorsa niye Yunanlılardan evvel müracaat edemiyoruz, düşünemiyoruz? Muhterem arkadaşlarım; Kıbrıs dâvasını yılan hikâyesine çeviren Halk Partisi tarih önünde mesuliyetten kurtulamayacaktır. Kaçamak yok Cumhuriyet Halk Partisi. Sorumluluklarının hesabını vereceksin. Şehitlerin, masumların daha da vereceğimiz şehitlerin hesabını vereceksin. Şimdi muhterem arkadaşlarım; Hükümete düşen vazife şudur. Muhalefetin sözlerine kulak vermek, yapabilecekse Hükümetini devam ettirmek, yapamayacaksa hemen acele seçimlere giderek memleketi daha kuvvetli ellere teslim etmek. Yunanlılar dahi Kıbrıs mevzuu ile uğraşırken seçimlerini yaptılar. Biz de yapabiliriz. Bendeniz bugünkü partilerin tutumu ile millî koalisyona gitmeyi zayıf telâkki ediyorum. Gerek siyasi gerekse iktisadi iflâslara bir çare bulacağı kanaatinde değilim. Muhterem arkadaşlarım; bu Meclisin Heyeti Umumiyesinin muhalefet partilerinin de ittifakla aldığı bir kararla Türk tezini müdafaa için Cenevre'ye gönderdiğimiz Sayın Profesör ve CHP Sözcüsü Nihat Erim, dünkü konuşmalarında, mimik hareketlerle muhalefeti âdetâ tezyif edercesine konuşmasını doğrusu ne söyleyeyim, kendisine, teessürlerimizi bildiririm. Bu hareketleri onu Cenevre'ye gönderen, ona rey veren bu Meclisin muhalefetine karşı değil de Cenevre'de karşı tarafa yapması lâzım gelirdi zannederim. Yine Sayın Nihat Erim, bir taraftan harpsiz hallededeceğiz diyorlar, bir taraftan da 4 Haziran'da askerî harekâta karar verdik, ordularımızı gemilere bindirmiş iken Amerika'nın ricası ile durduk diyorlar. Bu sözler birbirini nakzetmiyor mu? Harpsiz halletmek kudretinde iseniz niye askerî harekâta giriştiniz? Halk Partisi bütün imkânları

kaçırmış, bütün dostları darıltmış, Rum, Yunan bütün devletlere hazırlanma imkânları vermiş, dokuz ay geçmiş şimdi buyurun benim bozduğumu beraberce ya-, palım, diyor. Bunu da demiyor. Samimî itiraf etse elbirliği, gönül birliği edelim. Fakat bunu da demiyor. Hâlâ benim yolum yoldur diyor, Binaenaleyh bence muhalefetin bugün için yapacağı bir şey kalmamıştır. Ama artık desteklenecek yeri kalmayan, aydan beri acizden acize düşen, iflâstan iflâsa düşen, muvaffak olamayan bir C.H.P. Hükümetini bence artık bundan sonra desteklemek memleket zararınadır, memleket hayrına değildir. Muhterem arkadaşlarım; bütün bu hallere rağmen her zaman iftihar ve gurur duyduğumuz yegâne ümit kaynağımız Şanlı ordumuzun her an harbe girdiğinde biz hepimiz her parti mensubunu bütün millet bir ve beraber olarak Kıbrıs a koşacağız, vatanımızın müdafaasına koşacağız. Bundan da dünyanın, dost ve düşmanın şüphesi olmasın. Hürmetlerimle.

2.8. Geçitkale ve Boğaziçi Olayları (15 Kasım 1967)

Türkiye’de yapılan 10 Ekim 1965 seçimlerinde Adalet Partisi iktidara gelirken Süleyman Demirel başbakan olmuştur. Yunanistan’da ise Yorgo Papandreu 15 Temmuz 1965’te iktidardan düşürülmüş, bir buçuk yıl sonra albaylar cuntası hükümeti ele geçirmiştir. Darbe sonrası başbakanlığa getirilen Kollias, Kıbrıs meselesi için barışçı bir tutum gösterileceğini ifade etmiştir. Her ne kadar hükümetler, siyasiler değişse de Enosis isteği değişmemiştir. 1964’ten beri Ada’ya girme yasağı olan Türk Cemaat Meclisi Başkanı Rauf Denктаş, 30 Ekim 1967’de Kıbrıs’a gitmiş fakat hemen sonraki gün yakalanmıştır. Türkiye’nin baskılarıyla 12 günlük tutukluluğuna son verilerek ülkeye geri dönmüştür. Bu gelişmelerin ardından Makarios saldırı emrini vermiş, Grivas yönetimindeki Rum birlikleri Türk köylerini basmaya başlamıştır (Saruhan, 2020, s.49)

Kasım ayının 13 ve 14. günlerinde Rumların Boğaziçi ve Geçitkale arasındaki yolu kullanmak istemesi ve Türklerin de izin vermemesi üzerine saldırılar başlamıştır. Ağır silahların desteğiyle Geçitkale ile Boğaziçi işgal eden Rumlar, 27 Türkü öldürmüştür. Bu gelişmeler üzerine Türkiye’de hükümet seviyesinde durum değerlendirmesi yapılmış, TBMM 16 Kasım’da toplanarak savaş ilanı kararı almıştır. ABD Başkanı Johnson, Türkiye’nin Kıbrıs’a müdahalesi kesinleşince özel temsilcisi Cyrus Vance’i bölgeye göndermiştir. Vance’nin Ankara, Atina ve Lefkoşa görüşmeleri sürerken Türkiye 13 maddelik ikinci muhtırasını vermiştir. Yunanistan’a Vance aracılığıyla verilen notaya uyulmazsa Türkiye’nin müdahalesi gerçekleşecekti. İlk muhtıra ise işgalden sonra verilmişti (Yıldırım ve Özçelik 2021, s.1193,1194).

Bu gelişmeden sonra Rumlar, Türk esirleri bırakarak işgal ettikleri köyleri boşaltmışlardır. Grivas adadan ayrılırken, Yunanistan tarafından adaya gizlice sokulan askerlerin 12 bini gönderilmiştir. Geçitkale saldırısından sonra 28 Aralık 1967’te Geçici Türk Yönetimi ilân edilmiştir. Bunda Türklerin, Temsilciler Meclisi’nden dışlanması önemli bir etken olmuştur. Geçici olarak nitelendirilmesinin sebebi yönetimin 16 Ağustos 1960 tarihli anayasanın tüm kurallarıyla uygulanması durumunda idareyi bırakacak olmasından kaynaklanıyordu (Vatansever, 2012, s.1515).

Ancak daha sonra “geçici” ibaresi kaldırılarak “Türk Yönetimi” şeklinde adlandırılmıştır. Böylece yasama, yürütme ve yargı işlerinde bir düzen oluşturularak gerçek anlamda bir federe devlet örgütü oluşturulmuştur. İlk etapta yönetim yetkisini Dr. Fazıl Küçük almışsa da 1973 yılına gelindiğinde seçimler yapılmış ve yönetimin başına Rauf Denктаş getirilmiştir (Güler, 2004, s.108).

2.8. EOKA-B’nin Kuruluşu ve 1974 Darbesi

Yunanistan’da 1965’ten beri devam eden hükûmet krizi, askeri cuntanın 21 Nisan 1962’de yönetime el koymasıyla son bulmuştur. Makarios ve Yunan hükûmetleri arasındaki çatışmalar, askerî cunta zamanında şiddetlenmiştir. Askeri Cunta Yunanistan’da Kralı saf dışı bırakırken Kıbrıs’a da yönelerek Makarios engelinden kurtulmak istemiştir. Bu nedenle Makarios’a ilki 8 Mart 1970 tarihinde olmak üzere, 3 suikast düzenlenmiş ancak Makarios bu suikastlardan kurtulmayı başarmıştır (Güler, 2004, s.109)

1967 yılında Türkiye’nin uyguladığı baskılar neticesinde Kıbrıs’tan ayrılan Grivas, Eylül 1971’de adaya geri dönmüştür. Burada Enosis ülküsünü güçlendirmek ve faaliyetlerini arttırmak maksadıyla EOKA-B adını verdiği bir yer altı teşkilatı kurmuştur. Böylece Enosis noktasında kısa askeri yolu seçenler EOKA’ya hayat katarak Yunanistan’ın yönettiği ve Cuntayla desteklenen gizli örgütü yani EOKA-B’ı kurmuş oldular (Kusutoğlu, 2017, s.50).

Bu örgütün gayesi hem Kıbrıs Türklerine hem de Makarios yönetimine karşı saldırılar yapmaktı. Bunun neticesinde adadaki Rumlar 1974 yılına kadar Makariosçular ve Grivasçılar olarak birbirinden ayrılmıştı. Ancak bu bölünmenin Enosis’e ulaşmayı engelleyeceğini düşünen Makarios, Grivas’a 21 Şubat 1972’de iş birliği teklif ettiyse de bu iş birliği Grivas’ın yaşamı süresince gerçekleşmemiştir. Ada’daki terör ve katliamlar sürerken 27 Ocak 1974’te Grivas ölmüş, Makarios hemen harekete geçerek EOKA-B’ın yasadışı bir oluşum olduğunu duyurmuştur. Yunan Cumhurbaşkanı General Gizikis’e bir mektup yazarak Kıbrıs devlet temellerinin Yunan subayları tarafından yıkılmaya çalışıldığını iletmiştir. Atina’dan yanıt Afrodit Planıyla verilmiş, 14 Temmuz 1974 tarihinde Tuğgeneral Georgitsiz komutasında bir

ordu Lefkoşa'ya gönderilerek “*Makarios Hastaneye Girdi*” mesajıyla darbeyi başlatmıştır (Saruhan, 2020, s.51).

Millî Muhafız Birliğine bağlı askerler, 15 Temmuz 1974 tarihinde Makarios'un Başkanlık Sarayını bombalamıştır. Makarios, önce İngiliz üssüne geçmiş, daha sonra Kıbrıs'tan ayrılmıştır. Yunan subayları, Türkiye'nin ve Kıbrıslı Türklerin müdahalesini önlemek için daha darbenin ilk günlerinde harekâtın Türklere karşı olmadığını ifade etmişlerdir. Askerler yönetimi ele geçirdikten sonra Kıbrıs Helen Cumhuriyeti'nin kurulduğunu açıklamış ve devlet başkanlığına enosis taraftarı, E.O.K.A. üyesi Nikos Samson'u getirmişlerdir. Kıbrıs'taki darbe, açıkça Yunanistan'ın adaya müdahalesiydi. Darbeyle anayasal düzene son verilmiş, gayrimeşru bir askerî yönetim başa geçmişti. Bu durum Londra ve Zürih Antlaşmaları ihlalini gösteriyordu. Dünya kamuoyu, ABD haricinde tüm devletler, Kıbrıs'taki yeni yönetimi tanımadıklarını duyurmuşlardır (Güler, 2004, s.109).

Türk hükümeti 16.07.1974 tarihinde adada anayasal düzenin temini için iki garantör devletin iş birliği yapması teklifini İngiltere'ye sunmuştur. Fakat İngiltere ortak müdahaleyi kendi açısından sakıncalı görmüştür. Türk hükümeti BM ve NATO'ya da başvurarak sorunun barışçıl yollardan çözülmesi doğrultusundaki girişimlerinden vazgeçmemiştir. Böylece Garanti anlaşması hükümleri doğrultusunda harekete geçmekte kararlı olduğunu göstermiştir (Hacıbekiroğlu, 1995, s.21)

SONUÇ

Kıbrıs adasının Türk hakimiyetine girdiği 1571 yılından itibaren adada huzur ve güven ortamı temin edilmiştir. Adada İngiliz yönetiminin artmasıyla birlikte Türk ve Rum toplumları arasında çatışmalar başlamış İngiltere ise güvenliği sağlamak yerine bu durumu kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmıştır. İngiltere'nin kayıtsız tutumu, Rum yönetiminin Enosis ülküsü neticesinde Kıbrıslı Türkler için zor zamanlar başlamış ve Türkleri adadan atmak için şiddetli eylemler ortaya çıkmıştır. Ancak Türkiye hiçbir zaman Kıbrıslı Türkleri yalnız bırakmayarak kendi kaderine mahkum etmemiştir.

Türkiye'nin Kıbrıs adasına yönelik politikası özellikle İsmet İnönü döneminde daha çok dönemin güçlü devletleriyle birlikte hareket ederek adada güvenliği sağlayarak dış politikada haksız görünmemek doğrultusunda olmuştur. Yine Kıbrıs'ta Rum çetelerinin başlattığı terör faaliyetleri ve zulümler gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. 11 Şubat 1959 Zürih antlaşması ve 19 şubat 1959 Londra antlaşmalarıyla Kıbrıs iki milletten oluşan bir cumhuriyet şeklinde kurulsa da Makarios bu antlaşmaları Enosis ülküsüne ulaşmak için bir araç olarak görmüş anayasa ihlallerine başlayarak Türklerin haklarını gasp ederek kanlı eylemlere başlatmışlardır. Dönemin partileri bu kanlı eylemlerin tahammül edilemez bir hal aldığı ve artık hareket etme zamanının geldiği görüşünde olsalar da İsmet İnönü hükümeti diplomatik ilkeler doğrultusunda hareket ederek Türk haklılığını ortaya koyarak sorunları çözme yoluna gitmiştir. Hükümetin bu tavrı başta muhalefet olmak üzere diğer siyasi partiler tarafından çokça eleştirilmiş ve pasif kalmakla suçlanmıştır. Yine bu dönemde hükümete yönelik Kıbrıs'taki olayları meclisle ve halkla paylaşmama, olayların gazetelerden öğrenildiği yönündeki eleştiriler artmıştır. İsmet İnönü bu eleştirilere hükümetin tüm gelişmeleri gerek parti liderlerine gerekse de meclisle paylaştığı, Kıbrıs meselesinde hiçbir zaman kayıtsız kalınmadığı şeklinde cevap vermiştir. Türkiye'nin 1964 ve 1967 yıllarında adaya müdahale etmek istese de ABD'nin devreye girmesi ve mevcut koşullar gereği bu karar gerçekleştirilememiştir.

CHP hükümeti ve İsmet İnönü'ye yönelik eleştiriler büyük oranda dış politikada ABD eksenli hareket edilerek pasif kalındığı, adada Türkler katledilirken demokratik nezaket çerçevesinden çıkılmadığı, en baştan beri garantörlük hakkı kullanılarak adaya müdahale edilmesi gerektiği idi. Hükümet ise yaptığı çalışmalarla Türklerin adada yaşadıkları zulümler ve Türk haklılığını ortaya koyduklarını, en başta müdahale kararı almanın Türkiye ve Türklerin aleyhine sonuçlanabileceğini, dış politikada fevri hareket etmenin yaratacağı olumsuzluklar üzerinde durmuştur. Meclise konuşulan bir diğer mesele ise Acheson planıyla başlangıçta Türklere ait bir toprak verilebilecekken -ki

toprağın büyüklüğü de tartışma konusu olmuştur- hükümetin pasif tutumu nedeniyle kiralama kararına dönüştürüldüğü yönünde olmuştur. İsmet İnönü bu koşulların iyileştirilmeye çalışıldığı safhada kanlı eylemlerin arttığını, adayla ilgili tüm taleplerini ilgili devletlere iletmekten çekinmediklerini ifade etmiştir.

10 Ekim 1965 seçimlerinde AP iktidara gelerek özellikle Kıbrıs meselesiyle alakalı daha somut adım atacaklarını belirtmiştir. 1974 yılında ise hareketin önündeki tüm engeller kaldırılarak Türk müdahalesi gerçekleşmiştir. Harekât ve devamındaki diplomatik başarılar neticesinde 15 Kasım 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurulmuştur.

KAYNAKÇA

- ALPARSLAN, G. R. (2019). *Atatürk Döneminde Türkiye ve Kıbrıs Türkleri*. T.C. İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi: İstanbul
- ALPTEKİN, G. (2019). *Johnson Mektubu'nun Basındaki Yansımaları: Cumhuriyet, Hürriyet ve Tercüman Gazetelerindeki Sunumu Üzerine Bir İnceleme*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi: Eskişehir
- ARIK, U. (2011). Kıbrıs Krizi. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (1), 3-21. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/euljss/issue/6279/84299> [Erişim Tarihi: 15.03.2023]
- BABAOĞLU, R. (2018). Türkiye'nin Kıbrıs Politikasının Evriminde Bir Dönüm Noktası: Londra Konferansı (29 Ağustos-6 Eylül 1955), *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 36, s.323-347
- BETER, S. (2021). *Kıbrıs Barış Harekâtı v e İçdışlı Kıbrıs Gazileri* T.C. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi: Ağrı
- CANKUT, A. (2022). “Kıbrıs Meselesinin Tarihi Arka Planı ve Bugünü”. *Yeni Türkiye Dergisi* 127, 137-157
- ÇAKIRBAŞ, A. (2004). *Kıbrıs Sorunu (1950-1960)*. TC. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi: Kayseri
- ÇELİK, C. (2012). *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs'ın İdari Ve Sosyal Durumu (1878-1914)*. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi: Antalya.
- DAĞLIOĞLU, B. (2019). *1923 – 1960 Yılları Arasında Türkiye'nin Kıbrıs Politikası*, T.C. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi: Gaziantep.
- DEMİREL, E. (2016). *Türkiye Ve Yunanistan'ın Tezleri Işığında Kıbrıs Sorunu*. T.C. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi: Denizli
- DERMAN G.S. ve KURBAN V. (2016). Kıbrıs Sorununun Türk Dış Politikasına Etkisi Ve ABD-SSCB İle İlişkiler. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* cilt:16 sayı: 33 s. 455-484.
- DİNÇ, G. (2018). Kıbrıs'ta İhtidâ Hareketleri (1800-1878) . *Bilig Dergisi*, (84) , S. 243-271 <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilig/issue/42610/519065> [Erişim Tarihi: 20.01.2023]
- EDİŞ, E. (2018). *Kıbrıs Barış Harekâtı Odağında Bülent Ecevit*, T.C. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi: Kırşehir

ERCOŞKUN, B. ve KONURALP E. (2020). Bir Çatışma Analizi: Osmanlı'dan Günümüze Kıbrıs Sorunu ORHUN, F.Ç. (Ed.). (*Osmanlı'dan Günümüze*) KIBRIS Dün, Bugün, Yarın. (S. 377-400). Ankara: Gazi Kitabevi.

EROĞLU, H. (2002). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetini Yaratan Tarihî Süreç Ve Son Gelişmeler, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 18 Sayı:54 s.735-793).

GÜLEN, A. (2012). İnönü Hükümetlerinin Kıbrıs Politikası, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* Sayı 50, S. 389-428

GÜLER, F. (2002). *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Siyasi İlişkileri, Bu İlişkilerin Geleceği*. T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi: İstanbul.

GÜLER, Y. (2004). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi. G.Ü. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* Cilt 5, Sayı 1 S.101-112.

GÜNAY, N. (2007). Kıbrıs'ın İngiliz İdaresine Bırakılması ve Bunun Anadolu'da Çıkan Ermeni Olaylarına Etkisi, *Akademik Bakış* Cilt 1, Sayı 1 S. 115-126.

HACİBEKİROĞLU, Z. (1995). *Kıbrıs Sorunu ve Tarafların Tutumu*, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi: İstanbul.

KAR, A.T. (2018). 6-7 Eylül Olayları Işığında Türk Basınında Yunan İmgesi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

KAYADELEN, F. (2022). Ömer Sami Coşar'ın Kaleminden Kıbrıs Meselesi (1954-1955). *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi* Cilt: 18 - Sayı: 35 S.541-569

KESER, U (2011). 21 Aralık 1963 Kanlı Noel, Kumsal Faciası Ve Bugüne Yansımaları. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt:9 Sayı: 23 s. 93-121

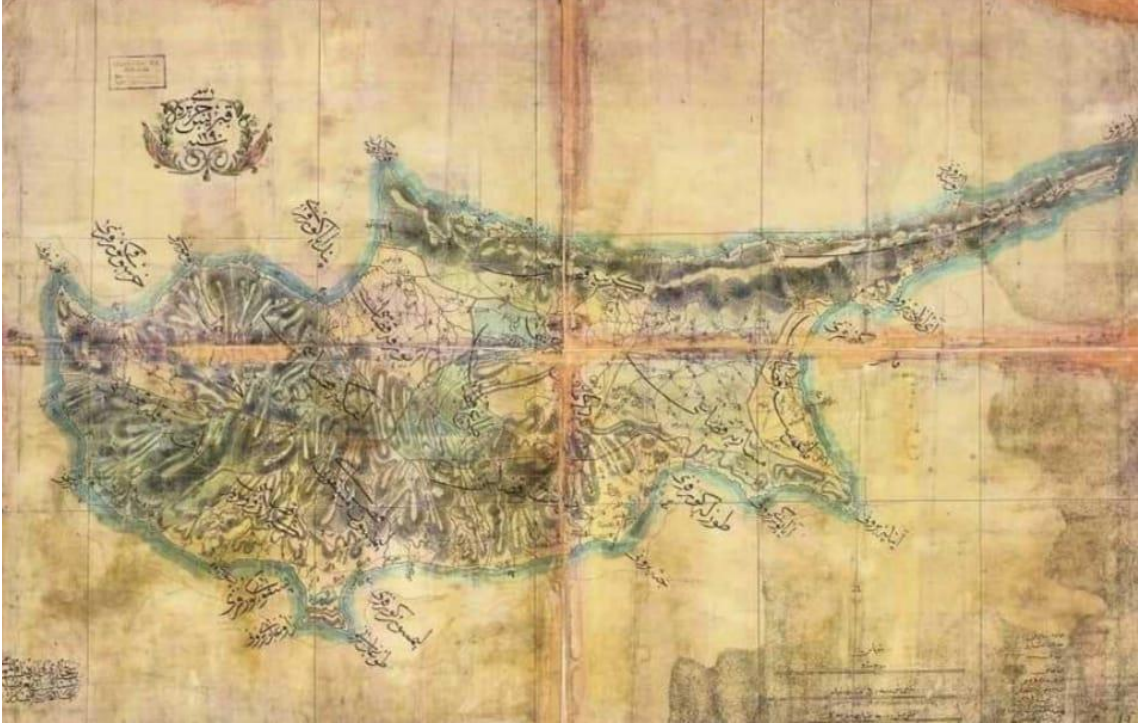
KILAVUZ, N ve TANIK İ. H. (2011). İngiliz İdaresinden Sonra Adada Kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti ve 1960-1963 Arası Gelişmeler. *EKEV Akademi Dergisi*. Sayı: 46. S.301-314.

KILIÇ, E. (2019). *Kıbrıs Barış Harekâtı Ve Erzincanlı Kıbrıs Gazileri* T.C. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi: Van

KURBAN, V. (Ed.). (2020). *Stratejik Paralaksın Doğduğu Noktada Türk ve Rus İlişkilerinin Geleceği: Kıbrıs Ve Ötesi*. Ankara: İksad Yayınevi

- KURT, G. (2019). *Yeniden Milli Mücadele Dergisi'nde Kıbrıs (1970-1980)* T.C. Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi: Karabük
- KUSUTOĞLU, A. (2017). *Bursa Basınında 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı* T.C. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi: Kütahya
- KUSUTOĞLU, A. (2017). *Bursa Basınında 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı*. T.C. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi: Kütahya.
- MERCAN, M.S. (2019). *Dış Siyasi Olaylarla İlgili TBMM'nin Gizli Oturum Görüşmelerinde Kıbrıs (1974)* Ankara: İksad Yayınevi
- ÖNGEL, A. (2017). *Demokrat Parti Dönemi Basının Kıbrıs Politikasına Ve 6- 7 Eylül Olaylarına Etkisi*. T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü, Tartışma Metinleri: İstanbul
- ÖZDEMİR, H. (2008). *Türkiye Tarihi 4. Cilt Yayın Yönetmeni: Sina Akşin, (s.227-286)* İstanbul: Cem Yayınevi
- SANDER, Oral (1998). *Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918'e*, Ankara: İmge Kitabevi
- SANLI, N. (2019). *Kıbrıs Olayları (1950-1974) Ve Mersin Kıbrıs Gazileri*, T.C. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi : Gaziantep
- SARUHAN, A. (2020). *Aydın'daki Kıbrıs Gazilerinin Gözüyle 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Üzerine Sözlü Tarih Çalışması*. T.C. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi: Aydın
- SATAN, A. (2012). *Yeni İngiliz Belgeleri Işığında Kıbrıs ve Önemi. Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları* 0(6) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuydta/issue/950/10707> [Erişim Tarihi: 20.11.2022]
- ŞAHİN, G. (2012). *Kıbrıs Barış Harekâtı Ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Sürecinde Türk Kamuoyu*. T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi : Ankara
- ŞAHİN, G. (2017). *Türk Basınının 1964 Kıbrıs Olaylarına Bakışı. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* C.6, S.3, S.1474-1494.
- ŞENER, B. (2013). *1963-1964 Kıbrıs Krizi: Türk Dış Politikası Tarihinde Askerî, Siyasal Ve Hukuksal Boyutlarıyla Bir Zorlayıcı Diplomasi Uygulaması. Türk Dünyası Araştırmalar* Sayı: 205 S.103-136

- TEZEL, A. (2008). *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Devlet Olarak Kıbrıs Sorununun Çözümüne Etkisi*. T.C. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi: İstanbul
- TUNA, I. (2016). 1950-1960 Yıllarında Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları, *Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu*, Ankara, 81-98
- VATANSEVER, M. (2012). Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 12 Sayı: Özel S.1487-1530*
- TOSUN, E. (2021). 1950-1983 Yılları Arasında Kıbrıs Meselesi'nin Tarihi Süreci. *Tarih İncelemeleri* 38-42
- YILDIRIM, İ. & ÖZÇELİK, H.M. (2021). “Kıbrıs Meselesi ve Eoka Terör Örgütü” *International Social Sciences Studies Journal*, (eISSN:2587-1587) C.7, S.80, S.1188-1196
- YILMAZ, R. (2014). *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Devletleşme Süreci Ve Türkiye (1974-2012)* T.C. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi: Ankara.
- YÜKSEL, D. Y. (2009). Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi (1914-1958). *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi Cilt 8, Sayı 18. S. 161-184*
- YÜKSEL, E. (2019). “Akis Dergisi”nin Gözünden 6/7 Eylül 1955”. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 383-405

EKLER**EK-1** Osmanlı döneminden kalma Kıbrıs haritası 1290

Kaynak: Stratejik Ortak Gazetesi, 17 Eylül 2022

EK-2 İngiltere hakimiyetinde basılan bir ENOSİS kartpostalı 1940-1950

Kaynak: Stratejik Ortak Gazetesi, 17 Eylül 2022

EK-3 Albay Grivas'ın ENOSİS amblemlı kartpostalı

Kaynak: Stratejik Ortak Gazetesi, 17 Eylül 2022

EK-4 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşuna ait bir kartpostal 1960

Kaynak: Stratejik Ortak Gazetesi, 17 Eylül 2022

[illegible]

EK-6 Kıbrıs'a gönderilecek askeri birliklerin aylık ücretleri ve diğer giderleri hakkında mecliste çıkarılan kanun tasarısı ve raporları

Dönem : 1
Toplantı : 3

MİLLET MECLİSİ S. Sayısı : 716

Kıbrıs'a gönderilecek Türk Askerî Birliği mensuplarının aylık ve ücretleriyle çeşitli istihkakları ve Birliğin başka giderleri hakkında kanun tasarısı ve Millî Savunma ve Plân komisyonları raporları (1/607)

T. C.
Başbakanlık
Kanunlar ve Kararlar
Tetkik Dairesi
Sayı : 71-2190/5400

11 . 12 . 1963

MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Millî Savunma Bakanlığınca hazırlanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisine arzı Bakanlar Kurulunca 9 . 12 . 1963 tarihinde kararlaştırılan «Kıbrıs'a gönderilecek Türk Askerî Birliği mensuplarının aylık ve ücretleriyle çeşitli istihkakları ve Birliğin başka giderleri hakkında kanun tasarısı» ve gerekçesi ile eki cetvel ilişik olarak sunulmuştur.

Gereğinin yapılmasını rica ederim.

İsmet İnönü
Başbakan

GEREKÇE

Hükümetimizce kabul ve tasdik olunan Londra ve Zürih anlaşmalarına göre Kıbrıs'da alay teşkilâtında bir Türk Birliği bulundurulmaktadır. Bu Birlikte bulunan subay ve astsubaylara verilecek maaş miktarının da adı geçen askeri tatbikat anlaşmasının 15 nci maddesinin 6 ncı fıkrasına göre Kıbrıs Yunan Birliğinde bulunan aynı rütbedeki personelin aylık miktarına eşit olması esas kabul edilmiştir.

Birliğimizin aldığı görev özel bir mahiyet taşımasına rağmen mensupları 4991 sayılı Kanun hükümleri dışında bırakılmış, bunlara emsalli aylık yerine bundan çok daha dün olan ve asgari geçim endekslerine göre hesaplanan bir aylık sisteminin uygulanması kararlaştırılmıştır. Bu sistemin tatbikine esas olan kıstas, Kıbrıslı bir polis memurunun almış olduğu aylık miktardır. Bu miktar muayyen bir oranda artırılmak ve eksiltmek suretiyle muhtelif rütbelerdeki Türk ve Yunan personelinin aylık miktarları birbirine eşit olarak tâyin ve tesbit edilmiştir.

Bu esasa göre sterling olarak tesbit edilen maaş miktarı aşağıda gösterilmiştir.

Rütbe	Türk Lirası	Sterling
Tuğgeneral	6 115,34	242
Albay	5 180,35	205
Yarbay	4 225,90	170
Kd. Binbaşı - Binbaşı	3 689,42	146
Kd. Yüzbaşı - Yüzbaşı	3 032,40	120

— 2 —

Rütbe	Türk Lirası	Sterling
Kd. Üsteğmen - Üsteğmen	2 400,65	95
Teğmen	2 147,95	85
Asteğmen	1 895,25	75
Kd. Başçavuş, çavuşlar (500 - 800)	2 147,95	85
Üsteçavuş	1 895,25	75
Çavuş	1 516,20	60
Kıta çavuşu	252,70	10
Kıta onbaşı	202,16	6
Er	126,35	5

18 Temmuz 1963 tarih ve 29 sayılı «Kıbrıs'a gönderilecek Türk Birliği mensuplarının aylık ve ücretleriyle çeşitli istihkakları ve Birliğin masrafları» hakkındaki Kanuna dayanılarak Bakanlar Kurulunun 12 Ağustos 1963 gün ve 5/227 sayılı Kararnamesi ile yürürlüğe konulan yönetmeliğe bağlı (1) sayılı cetvelde tesbit edilen aylık miktarları; 2 nci maddede açıklandığı üzere Sterling olarak tayin edilen miktarların Türk parası karşılıklarına tekabül etmektedir.

Cetvellerde yazılı bu miktarlar;

1. Muvazzaf subay ve astsubayların aylıkları tutarından her ay % 10 nisbetinde bir kesinti yapılmasına dair 205 sayılı Ordu Yardımlaşma Kurumu Kanunu,
2. İstihkaklardan % 3 nisbetinde tasarruf bonusu kesilmesine mütedair Yatırımlar ve finansman fonu teşkil ve tasarruf bonoları ihraç hakkındaki Kanun,
3. Aylık tutarlarında değişiklik yapan 262 ve 263 sayılı kanunlar,
4. 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun geçici maddelerine göre vergi nisbetlerinde ve asgari geçim hadlerinde yapılan değişiklikler ile bu kanunun bazı maddelerini değiştiren 202 sayılı Kanun,

Yürürlüğe girinceye kadar aynen transfer edilmiştir.

Bu kanunların kabulü sonucunda Ordu Yardımlaşma Kurumu aidatı ile tasarruf bonolarının Gelir Vergisine tabi matrahlar üzerinden kesilmesi, aylık tutarlarında değişiklik meydana getiren kanunların Kıbrıs personeli için uygulanmaması, vergi nisbetleri ile asgari geçim hadlerindeki değişiklikler dolayısıyla husule gelen farkların istihkaklara olan tesiri transfer edilecek miktarlarda şahısların mağduriyetini mucibolan azalmalar meydana getirmiş, dolayısıyla 5/227 sayılı Kararname ile yürürlüğe konulan yönetmeliğinin uygulanma kabiliyeti de kalmamıştır.

Bu durum adı geçen Kararnamenin çıkarılmasına dayanak olan Askeri Tatbikat Andlaşmasının Türk ve Yunan personeline eşit aylık vermesi hakkındaki hükmü ile tearuz halinde bulunduğundan, Andlaşma hükümlerini tek tarafı ihlâl eder mahiyette olan bu hatalı uygulamanın bir an önce düzeltilmesi zorunlu görülmüştür. Bu sebeple, 29 sayılı Kanunun 1 nci maddesine dayanılarak son defa Bakanlar Kurulundan alınan 4.7.1963 tarihli ve 6/1959 sayılı Kararname ile (1) sayılı cetvelde lüzumlu değişiklik sağlanarak aylık istihkakları Andlaşma esasları dâhilinde transferi sağlanmış, fakat tasarruf bonoları kesintisinin cari mevzuat hükümlerine göre aylık emsali hâsılları üzerinden yapılması Hazineye munzam bir külfet tahmin etmiştir.

Bu mahzurların giderilmesi için 212 sayılı Kanunun esasları dâhilinde hazırlanan bu yeni kanun tasarısında transfer edilecek miktarların daima sabit kalabilmesi temin edilmiştir. Bu kanunun kabulü ile ilerde aylıklarda yapılacak her hangi bir değişiklik transfer edilecek aylık tutarlarına tesir etmeyecektir.

— 3 —

Ordu Yardımlaşma Kurumu aidatı, emekli keseneği, Gelir Vergisi ve tasarruf bonusu gibi kanuni kesintilerin yurt içi aylık tutarlarından yapılması Devlet tarafından fazla miktarda tasarruf bonusu ödenmesini önlemektedir.

Bu tasarı kanunlaştığı takdirde yeni şekilde göre yapılacak tasarruf bonusu kesintisi dolayısıyla Hazine lehine sağlanacak tasarruf miktarı 128 040 lira olacaktır.

Millî Savunma Komisyonu raporu

Millet Meclisi
Millî Savunma Komisyonu
Esas No. : 1/607
Karar No. : 12

5 . 2 . 1964

Yüksek Başkanlığa

Kıbrıs'a gönderilecek Türk Askerî Birliği mensuplarının aylık ve ücretleriyle çeşitli istihkakları ve Birliğin başka giderleri hakkındaki kanun tasarısı, Hükümet temsilcileri hazır oldukları halde Komisyonumuzda görüşüldü.

Tasarının gerekçesinde arz ve izah edilen sebepler Komisyonumuzca da uygun mütalâa edilerek tasarı aynen kabul edilmiştir.

Plân Komisyonuna tevdi buyurulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile sunulur.

Başkan Ordu <i>P. Güley</i>	Sözcü Edirne <i>T. Asal</i>	Amasya <i>I. Sarıgöz</i>	Balıkesir Ş. Koç İmzada bulunamadı
Erzurum <i>Ş. Konuray</i>	İçel Y. Dermancı İmzada bulunamadı	İstanbul <i>H. Oben</i>	Kars <i>B. Vural</i>
Kayseri B. Yazır İmzada bulunamadı	Kocaeli <i>H. Kısayol</i>	Muş <i>S. Öztürk</i>	Niğde <i>A. Eren</i>

— 4 —

Bütçe Plân Komisyonu raporu

Millet Meclisi
Bütçe Plân Komisyonu
Esas No. : 1/607
Karar No. : 35

15 . 6 . 1964

Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

Komisyonuza havale edilmiş bulunan «Kıbrıs'a gönderilecek Türk Askerî Birliği mensupları-
nın aylık ve ücretleriyle çeşitli istihkakları ve Birliğin başka giderleri hakkındaki kanun tasa-
rısı» ilgili Hükümet temsilcilerinde iştirakiyle incelendi ve görüldü :

16 Ağustos 1960 tarihinde Lefkoşa'da Türkiye Cumhuriyeti - Kıbrıs Cumhuriyeti - Yunanistan
Kırallığı arasındaki ittifak Andlaşmasının 15 nci bölümünün 6 ncı maddesi gereğince normal bir
şekilde Kıbrıs Cumhuriyeti toprakları üzerinde üstlenmiş bulunan Türk ve Yunan kuvvetleri
personeline ödenecek para miktarları (aylık ve deniz aşırı tahsisatlar dâhil) her rütbe dâhilinde
her iki kuvvet için de aynı olması kabul edilerek taraflar arasında ekli bir numaralı maaş cetveli
kabul edilmiş cetvelde gösterilen kademelerdeki Sterling karşılığı Türk parası aylık miktarlar Ba-
kanlar Kurulunun 12 . 8 . 1963 gün ve 5/227 sayılı Kararnamesiyle tesbit olunmuştur.

Fakat muhtelif tarihlerde çıkarılan;

- a) Muvazzaf Subay ve Astsubayların aylık tutarlarından her ay yüzde 10 nisbetinde bir
kesinti yapılmasını deriş eden 205 sayılı Ordu Yardımlaşma Kurumu Kanunu,
- b) İstihkaklardan % 3 nisbetinde tasarruf bonusu kesilmesine dair yatırımlar ve finansmanlar
fonu teşkil ve tasarruf bonoları ihraçı hakkındaki Kanun,
- c) Aylık tutarlarda değişiklik yapan 262 ve 263 sayılı Kanun,
- d) 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu gibi kanunlar dolayısıyla 5/227 sayılı Kararnamenin tat-
bıkı mümkün olamamıştır.

Bu mahzurların giderilmesi için 212 sayılı Kanunun esasları dâhilinde transfer edilecek mik-
tarların daimî sabit kalabilmesini temin için hazırlanan bu kanun tasarısı ileride aylıklarda ya-
pılacak her hangi bir değişikliğin transfer edilecek aylık tutarlarına tesirini önlemek gayesine
mâtuftur.

Ana yurttan uzakta feragat ve fedakârlıklıla barut ve kan kokusu içinde vazife gören kah-
raman Türk birliği mensuplarının her türlü ihtiyaçlarını karşılamayı millî bir vazife bilen ko-
misyونumuz tasarımı aynen kabul etmiştir.

Genel Kurulun tasvibine arz olunmak üzere Yüksek Başkanlığa sunulur.

Başkan	Başkan V.	Sözcü	
Trabzon	Sakarya	İzmir	Ankara
A. Ş. Ağanoglu	N. Bayar	N. Mirkelâmoğlu	N. Berkan
Diyarbakır	Elâzığ	İzmir	Kars
H. Güldoğan	H. Müftügil	Söz hakkın mahfuzdur.	K. Okyay
İmzada bulunamadı		N. Küşat	
Konya	Maras	Mardin	Niğde
R. Özal	H. F. Evliya	Ş. Aysan	R. Soyser
Sakarya	Sakarya	Sinop	Trabzon
B. Akdoğan	M. Gürer	M. Alicanoğlu	A. Şener
	İmzada bulunamadı	İmzada bulunamadı	

Trabzon
A. R. Uzuner

M. Meclisi (S. Sayısı : 716)

— 5 —

HÜKÜMETİN TEKLİFİ

Kıbrıs'a gönderilecek Türk Askeri Birliği mensuplarının aylık ve ücretleriyle çeşitli istihkakları ve birliğin başka giderleri hakkında kanun tasarısı

MADDE 1. — Kıbrıs'a gönderilen Türk Askeri Birliği aylıklı personelinin aylıklarından emekli keseneği, Ordu Yardımlaşma Kurumu aidatı, Gelir Vergisi ve tasarruf bonusu gibi kanuni kesintiler düşüldükten sonra artığı, her rütbeye göre andlaşmasında belirtilen ve ilgilik cetvelde sterling olarak gösterilen miktara tekabül eden Türk lirası karşılıkları seviyesine çıkarılır ve toplamı hiçbir kesintiye tabi tutulmaksızın transfer edilir.

Birliğin yiyecek, giyecek, yakacak, donatım ve tedavi gibi sair her çeşit giderlerinin tutarı ve satınalma işlerinin şekil ve ödeme tarzları ve birlikte istihdam edilmek üzere mahallen temin edilecek sivil personele verilecek ücretler Milli Savunma ve Maliye Bakanlıklarınca birlikte tesbit olunarak Bakanlar Kurulunun onayına sunulur.

MADDE 2. — Birinci madde gereğince yapılacak giderleri karşılamak üzere Birlik Komutanı emrine Bakanlar Kurulunca tesbit edilecek miktarda kredi açtırılır veya avans verilir.

MADDE 3. — 18 Temmuz 1960 tarihli ve 29 sayılı (Kıbrıs'a gönderilecek Türk Askeri Birliği mensuplarının aylık ve ücretleriyle çeşitli istihkakları ve Birliğin sair masrafları hakkındaki Kanun) yürürlükten kaldırılmıştır.

GEÇİCİ MADDE — 29 sayılı Kanun gereğince Kıbrıs'taki Türk Askeri Birliğine mensup personelin aylıkları hakkında alınmış 12 . 8 . 1960 gün ve 5/227 sayılı Bakanlar Kurulu kararnamesine ekli (1) sayılı cetvele göre 1961 ve 1962 mali yılları içinde gerçekleştirilerek, transfer edilmek suretiyle birlik mensup-

larına fiilen yapılan ödemelerle bu ödemeler üzerinden aynı dönem içinde 1960 mali yılında cari vergi mevzuatına göre yapılmış bulunan vergi ve tasarruf bonusu kesintileri, aynen kabul olunur.

MADDE 4. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 5. — Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

9 . 12 . 1963

Başbakan	Devlet Bakanı ve
<i>I. İnönü</i>	Başbakan Yardımcısı
	<i>E. Alican</i>
Devlet Bakanı ve	Devlet Bakanı ve
Başbakan Yardımcısı	Başbakan Yardımcısı
<i>H. Dinçer</i>	<i>T. Feyzioğlu</i>
Devlet Bakanı	Devlet Bakanı
<i>V. Pirinçioğlu</i>	<i>R. Aybar</i>
Devlet Bakanı	Adalet Bakanı
<i>N. Öktem</i>	<i>A. K. Yörük</i>
Milli Savunma Bakanı	İçişleri Bakanı
<i>I. Sançar</i>	<i>İ. Seçkin</i>
Dışişleri Bakanı V.	Maliye Bakanı
<i>T. Feyzioğlu</i>	<i>F. Melen</i>
Milli Eğitim Bakanı	Bayındırlık Bakanı
<i>İ. Öktem</i>	<i>A. H. Onat</i>
Ticaret Bakanı	Sa. ve So. Yar. Bakanı
<i>A. Oğuz</i>	<i>F. K. Gökay</i>
Güm. ve Tekel Bakanı	Tarım Bakanı
<i>O. Öztürk</i>	<i>M. İzmen</i>
Ulaştırma Bakanı	Çalışma Bakanı
<i>İ. Ş. Dura</i>	<i>B. Ecevit</i>
Sanayi Bakanı	Bas. - Ya. ve Turz. Bakanı
<i>F. Çelikkbaş</i>	<i>N. Ardicioğlu</i>
İmar ve İskân Bakanı	
<i>H. Mumcuoğlu</i>	

— 6 —

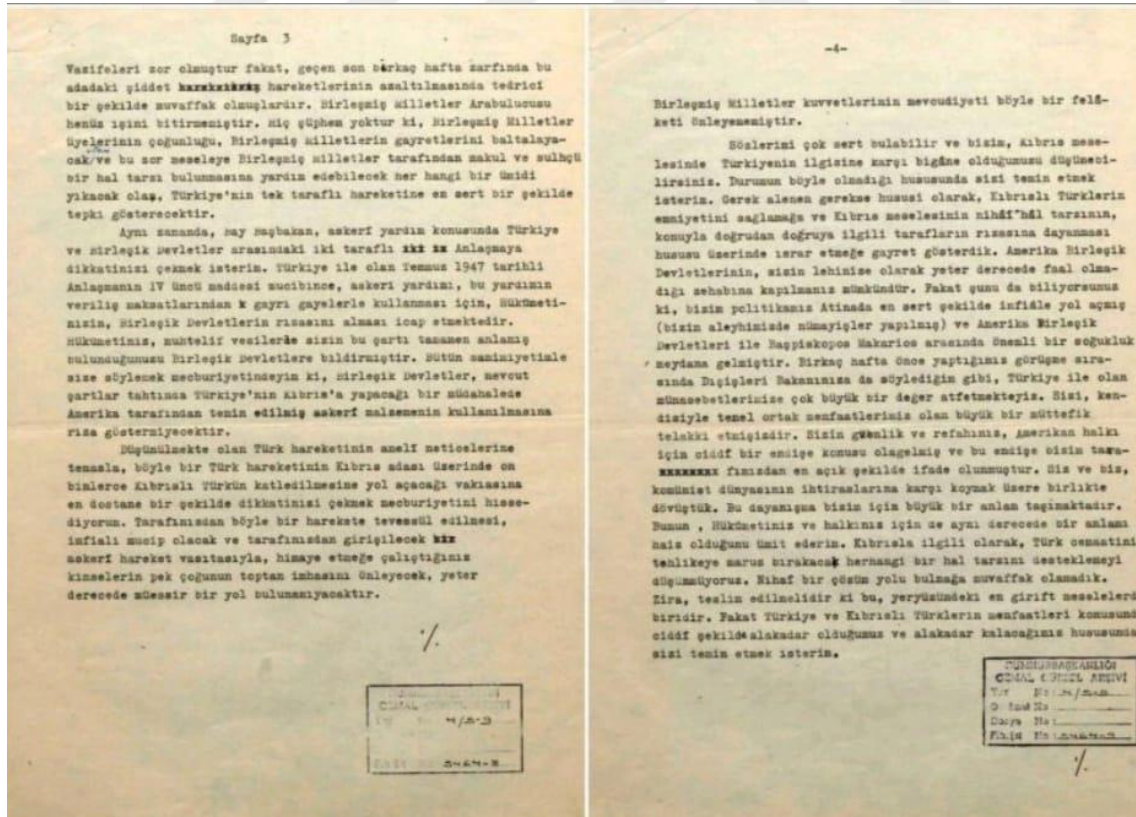
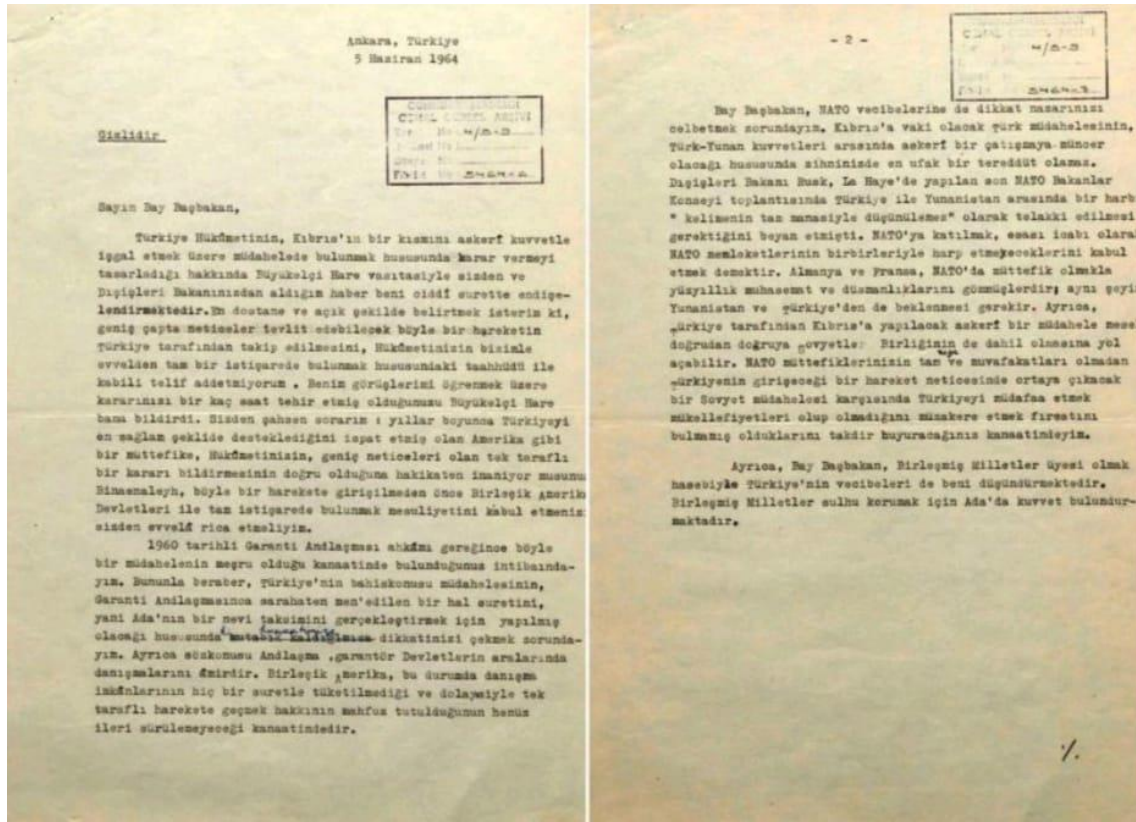
Hükümetin teklifine bağlı cetvel

Kıbrıs'a gönderilecek Türk Askerî Birliği
mensuplarının aylık ve ücretlerine ait
cetveldir

Rütbe	Türk lirası	Sterling
Tuğgeneral	6 115,34	242
Albay	5 180,35	205
Yarbay	4 225,90	170
Kd. Binbaşı - Binbaşı	3 689,42	146
Kd. Yüzbaşı - Yüzbaşı	3 032,40	120
Kd. Üsteğmen - Üsteğmen	2 400,65	95
Teğmen	2 147,95	85
Asteğmen	1 895,25	75
Kd. Başçavuş - Çavuş lar (500 - 800)	2 147,95	85
Üsteçavuş	1 895,25	75
Çavuş	1 516,20	60
Kıta Çavuşu	252,70	10
Kıta Onbaşı	202,16	8
Er	126,35	5

M. Meclisi (S. Sayısı : 716)

EK-7 Johnson Mektubu

Sayfa 5

Son olarak, Bay Başbakan, harp ve barışın en ciddi meselelerini vasetmiş bulunduğumuzu size bildirmek zorundayım. Bu meseleler Türkiye ve Birleşik Amerika arasındaki iki taraflı münasebetlerin hududunu pek aşmaktadır. Bu meseleler, sadece Türkiye ve Yunanistan arasında bir harbi muhakkak olarak münceer kılmakla kalmayacak, fakat Kıbrıs'a tek taraflı bir müdahalenin doğuracağı, önceden kestirilemeyen neticeler sebebiyle, daha geniş çapta muhasematı tevhit edebilecektir. Siz, Türkiye Hükümetinin Başbakanı olarak vasife ve mes'uliyetlere sahipsiniz; benim de Birleşik Amerika Başkanı olarak mes'uliyetlerim var. Bu sebeple en derin dostluk içinde size şunu bildirmek isterim ki, bizimle yeniden ve en geniş şekilde istişare etmeksizin böyle bir harekete tevessül etmeyeceğimize ~~ve~~ dair bana taahhüt vermediğiniz takdirde, Büyükelçi Hare'a meselenin gizli tutulması hususundaki talebinizi kabul edemem ve NATO Konseyi ile Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin toplanış toplantıya çağırılmasını istemek zorundayım. Bu durum hakkında şahsen sizinle görüşebilmemizin mümkün olmasını isterdim. Maatüessüf, mevcut Anayasa hükümlerimizin icabı yüzünden, Birleşik Amerika'dan ayrılamamak durumundayım. Teferruatlı müzakereler için siz buraya gelebilerseniz bunu memnuniyetle karşılarım. Genel barış ve Kıbrıs meselesinin akli selim ve sulh yoluyla halli hususlarında sizinle benim çok ağır bir mes'uliyet taşımakta olduğumuza eminim. Bu itibarla, siz ve ben en geniş manasında ve en samimi şekilde istişarelerde bulunmadıkça, sizinle meslekdaşlarınızın düşünmekte olduğumuz her türlü kararları geri bırakmasını rica etmekteyim.

Hürmetlerimle

Lyndon B. Johnson

CUMHURBAŞKANLIĞI
GENEL GÖRÜŞMEKÇİSİ
4/5-3
1964
File No: 5464-10

EK-9 UNFICYP Askerleri Kıbrıs-Mağusa'da ateş altında kalan bir bölgeden Türklere refakatçilik ediyor 1964

Kaynak: Stratejik Ortak Gazetesi, 17 Eylül 2022

EK-10 Kıbrıs Barış Harekâtı dönemine ait kalıcı Türk zaferini simgeleyen bir kartpostal
1974

Kaynak: Stratejik Ortak Gazetesi, 17 Eylül 2022

EK-11 Lozan Barış Antlaşmasında yer alan Kıbrıs ile ilgili maddeler

- Madde 20 : Türkiye, İngiliz Hükümeti'nce, 5 Kasım 1914 tarihinde ilan edilen, Kıbrıs'ın (İngiltere'ye) katılışını tanıdığını bildirir.
- Madde 21 : 5 Kasım 1914 tarihinde, Kıbrıs adasında yerleşmiş bulunan Türk uyrukları,yerel kanunun saptadığı şartlar içinde, İngiliz uyrukluğunu edinecekler ve bu kimseler Türk uyrukluğunu yitireceklerdir. Bununla birlikte, işbu Antlaşma'nın yürürlüğe girişinden başlayarak iki yıllık süre içinde, Türk uyrukluğunu seçme yetenekleri olacaktır; bu durumda, seçme hakkını (option) kullandıkları tarihi izleyecek olan oniki ay içinde Kıbrıs adasından ayrılmaları zorunlu olacaktır. İşbu Antlaşma'nın yürürlüğe girdiği tarihte Kıbrıs adasında yerleşmiş olup, da bu tarihte yerel kanunun öngördüğü şartlar içinde yapılmış başvurma üzerine İngiliz uyrukluğunu edinmiş bulunan ya da yada edinmekte olan Türk uyrukları da bu yüzden Türk uyrukluğunu yitireceklerdir. Şurası kararlaştırılmıştır ki,Kıbrıs Hükümeti'nin,Türk Hükümeti'nin rızası olmaksızın, Türk uyrukluğundan başka bir uyrukluk edinmiş olan kimselere, İngiliz uyrukluğunu reddetme yeteneği olacaktır.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Zelal OKUTMUŞTUR

Uyruğu: T.C

EĞİTİM

Lisans: Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği Bölümü
2017

İŞ DENEYİMLERİ

Amerikan Kültür Koleji 2023